ES-ŞEYH
ABDÜLÂZİZ DEBBAĞ
HAZRETLERİ

EL-İBRİZ

ŞERİAT - TARİKAT
MARİFET - HAKİKAT

Mütercim
CELÂL YILDIRIM

DEMİR
KİTABEVİ

ŞERİAT TARİKAT
MARİFET HAKİKAT

EL-İBRÎZ

demir
KİTABEVİ

İKİNCİ BÖLÜM

(Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin yavaş yavaş velayet makamında yükselmesi... Tâ kendisine feth vâki olması... Şehâdet ve gaybde vâris olduğu arifleri anması, onlardan söz etmesi.)

Kitabın yazarı Seyyid Ahmed b. Mübarek Hazretleri diyor ki:

Efendimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinden işittim, şöyle dedi:

«Seyyidî el-Arabî el-Feştalî Hazretlerinin vasiyyet ettiği emânetleri giydp, bana bununla ne demek istediğini anladığımdan bu yana Cenâb-ı Hak katıksız bir ubudiyette bulunmam için kalbime bir aşk, bir sevgi ve tezyin attı. O kadar ki bu halden çokça söz etmeye başladım ve nerede halkın şeyh kabul ettiği ve vilâyetle işarette bulunduğu bir zât varsa mutlaka ona gittim, onu kendime şeyh edindim. Bir müddet onun virdîerine devam gösterdim, göğsüm daralınca o zâtta bir artıklık göremez oldum, böylece onu terkedip bir başkasına gittim, bu kez onu şeyh edindim, birinci zât ile olan ahval bunda da vâki olunca, kendi durumum hakkında şaşırır gibi oldum.

Bu hal 1109'dan 1121 yılma kadar sürüp gitti. Her cuma gecesi sâlih velî Seyyid Ali b. Harzehem Hazretlerinin türbesinde, türbedarla birlikte Kaside-i Bürde'i okuyup hatmederdik. Yine bir cuma gecesi aynı türbede Kaside-i Bürde'i okuyup bitirdik. Sonra ben Türbenin bulunduğu bahçeden çıktım, bahçenin kapısına yakın büyükçe bir Sidre ağacının altında bir adam gördüm, benimle hem konuşuyor, hem içimde-

kilerini keşfediyordu. Onun arif velîlerden biri olduğunu anladım ve yaklaşarak dedim ki:

— Ey Efendim! Bana vird ver ve zikir öğret..

Bu isteğimden haberi yokmuş gibi davrandı ve benimle başka hususlar hakkında konuşmaya devam etti. Ben ise durmadan bu isteğimi tekrarlıyor, o ise buna imkân vermiyordu. Maksadı, benden sıhhatli bir azim ve gayret çıkarmaktı, o kadar ki, artık ondan duyduğumu bir daha terketmiyeyim. Bu vaziyyette onunla beraber fecir doğuncaya kadar bulundum. İbâdetgâhda toz zahir oldu, derken bana dedi ki:

— Terketmiyeceğine dair Allah adına bana söz vermedikçe sana vird vermiyeceğim.

Bunun üzerine kendisine Allah adına söz verdim, terketmiyeceğime dair ahd ve misakta bulundum. Ancak ben onun da şeyh edindiğim diğer zâtlar gibi bana bir takım virdler vereceğini sanıyordum. Bir de baktım ki bana şöyle tavsiyede bulundu:

— Her gün 7000 defa şu duayı oku: «Allahım! Ya Rabbi! Bicâhi Seyyidinâ Muhammed bin Abdillâh (S.A.V.), icma' beyni ve beyne seyyidinâ Muhammed bin Abdillâhi fi'd-dünyâ kablel-âhireti.»

Sonra ayağa kalktık, bu arada türbedar Seyyid Ömer bin Muhammed el-Hevârî gelip aramıza katıldı. O adam Ömer'e dedi ki: «Bu şahıs hakkında sana hayır tavsiye ederim!» Bunun üzerine Seyyid Ömer ona şu cevabı verdi: «O benim efendimdir, ey seyyidim!»

Aradan hayli zaman geçti. O zâtın kim olduğunu bilmiyordum. Seyyid Ömer Hazretleri vefat etmek üzere bulunuyordu. Bana dedi ki:

— O adamın kim olduğunu biliyor musun? Yani türbenin bahçesine yakın Sidre ağacının altında seninle buluşan adamı kastediyorum...

— Hayır, onu tanımıyorum efendim!. Diye cevap verdiğimde buyurdu ki:

— O, Efendimiz Hızır'dır (A.S.)...

Yine Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri buyurdu:

«Cenâb-ı Hak kalbimi açınca, inâyetiyle fetihde bulununca, Seyyid Ömer Hazretlerinin bana ne demek istediğini anladım. Hızır'ın (A.S.) öğrettiği duaya devam ettim. Birinci gün bana ağır geldi; henüz tamamlamamıştım ki gece oldu. Sonra gitgide hafifledi, içimde bir pişkinlik hissetmeye başladım, o kadar ki zeval vaktine kadar tamamlama imkânına eriştim. Her geçen gün bu duâ biraz daha hafiflemeye ve içimde bir rahatlık doğurmaya başladı; derken kuşluk vaktine kadar bitirmeye muvaffak oldum. Günler geçtikçe hafiflik de artıyordu, o kadar ki bu kez güneş doğuncaya kadar tamamlamış oluyordum.

Ben artık Seyyid Ömer Hazretlerinden ayrılmadım; ben onu, o da beni seviyordu. Bu sevgimiz tamamen Allah içindi. Bu hal 1125 yılına kadar devam etti. Yanında oturduğum bir sırada vefat alâmeti zahir oldu. Ölmeden önce bana dedi ki:

— Şeyhimin kim olduğunu bilir misin?

— Hayır Efendim, dedim.

Buyurdu ki:

— Şeyhim, Seyyid el-Arabî el-Feştalî Hazretleridir.

Böylece Seyyid Ömer Hazretlerinin vasıtasiyle Seyyid el-Arabî el-Feştalî Hazretlerinin yanında bulunan ahvalin hemen hepsini kalbimin genişliğiyle kapsıyordum; bütün esrar ve hayratını biliyordum. Bütün bunları, bana feth yapıldıktan sonra ayan-beyân görmeye başladım. Seyyid Ömer Hazretleri, Seyyidî el-Arabî el-Feştalî Hazretlerinin esrarının tamamını taşımıyordu, ancak bir kısmına vâkıftı. Cenâb-ı Hak o büyük zâtın esrarının tamamıyla bana lütuf ve ihsanda bulundu ve fazla olarak da bana öyle haller verdi ki onların şükrünü yerine getirmeye gücüm yetmez.

Evet, Seyyidim el-Arabî Hazretleri ârif-i billâh olanlardandır ve aynı zamanda sâlihler divanına hazır olan bahtiyarlardan biridir. Hayatında o böyle idi.

Bunun üzerine müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki: Şeyh Abdülâziz Debbağ Hazretlerine sordum:

— Efendim, o, dünyada hayatta iken böyleydi, buyurdunuz. Ya öldükten sonra böyle değil midir?

— Hayır, dedi.

Buna benzer bir sözünü de **Seyyid Mansur Hazretleri** hakkında duymuştum: «Mansur hayatta iken divan ehlinden idi. Ölümünden sonra artık bu divana gelip hazır olmaz..» Tabiî bunun sebebini de anlatmıştı. İnşaallah yeri gelince bahsedeceğiz.

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretleri diyor ki:

«**Seyyid Ömer** Hazretlerinin vefatından üç gün sonra Allah'a hamdolsun ki bana feth müyesser oldu, Allah'ı nefislerimizin hakikatiyle bilip tanıdık, O'nun hakkında mâ'rifet bulduk. Bunun için hamd ve şükürler yine Allah'a olsun!.

Bu hal hicrî 1125 yılının Receb ayının perşembeye raslayan sekizinci günü vuku' buldu. Evimden çıktım, Cenâb-ı Hak sadaka veren bazı zâtların eliyle dört mevzun (para) benim elime ulaştırıp rızık olarak verdi. Bu parayla bir balık satın aldım ve eve getirdim. Ailem bana:

«Seyyid Ali b. Harzehem Hazretlerine git, bu balığı kızartmam için biraz zeytinyağı getir,» dedi.

Dışarı çıktım. Bab-i Fütuh'a geldiğimde içime bir ürperme girdi, sonra titremeye başladım, sanki etlerim parçalanıp dökülüyordu. Bu vaziyette yürüdüm, her geçen dakika bu halim arttı; yol üzerinde bulunan **Seyyid Yahya b. Alâl** Hazretlerinin kabrine geldim. Rahatsızlığım büsbütün arttı, kalbim yerinden fırlar gibi oldu; çenem birbirine vurdu ve artık bu ölümdür, dedim, hiç şüphem kalmadı.

Keşkekten yükselen buhar gibi bir buhar benden çıktı, sonra bir anda uzadım, o kadar ki her uzun kimseden daha uzun oldum. Sonra eşya bana keşfolundu ve iç yüzü meydana çıktı, o kadar ki her şey önüme serilir gibi oldu: Bütün köyleri, kasabaları, şehirleri ve ovaları gördüm. Yeryüzünde bulunan nice şeyleri müşahede ettim. Hıristiyan bir kadının çocuğunu kendi odasında emzirdiğini tesbit ettim/Denizleri, yedi kıtayı ve bu kıtalarda bulunan canlıları, mahlûkatı; gökleri ve san-

ki göklerin üzerine yükselmişim de içinde bulunan şeylere bakıyorum şeklinde gördüm.

Ansızın her yandan şimşek gibi parıldayıp gözleri kamaştıran büyük bir nûr geldi, başımın üstünde durdu, altımı ve yanlarımı çevirdi. Ondan bana büyük bir soğukluk dokundu, o kadar ki öldüğümü sandım. Davranmak istedim yüz üstü düştüm, gözlerimi kapadım, o nura bakmak istemedim. Başımı kaldırdığımda her tarafımın göz olduğunu, bütün organlarımın gözlerim gibi gördüğünü, üzerimdeki elbisenin içimdeki sırrı örtmediğini müşahede ettim. Ve anladım ki yüzümün üstündeki uzun uyku ve ondan silkinip kalkmak aynı seviyede bulunuyor.

Bu durum bir saat kadar sürdü ve sonra kesildi, ilk vaziyetime döndüm ve şehre yöneldim, fakat Seyyid Ali **b.** Harzehem Hazretlerine yetişmeye imkân bulamadım; kendimden korkdum ve ağlamaya başladım, derken bir önceki hal yine avdet etti ve bir saat kadar sürdükten sonra kesildi.

Böylece bir saat geldi, bir saat kesildi, tâki zâtımla kaynaşıp arkadaş oldu. Ondan sonra alışkanlık peyda ettim ve bir saat gündüz, bir saat de gece gelmeye başladı ve artık kaybolmaz duruma geldi.

Cenâb-ı Hak bana merhamet ederek bazı ariflerle beni bir araya getirdi, kendi dostlarından bazı velîlerle beni tanıştırdı. Şöyle ki, feth gününün gecesi geçip sabahladığımda Mevlâna İdris Hazretlerini ziyarete gittim. (Cenâb-ı Hak onun feyziyle bizi menfaatlandırsm!) Onu Udûl semtinde fakih el-Hac el-Cürendî Hazretlerinin yanında buldum ki, bu zât Mevlâna İdris'in imamı idi. Gördüklerimi ve başıma gelen halleri Ahmed Cürendî Hazretlerine anlattım. Bunun üzerine bana, haydi birlikte eve gidelim, dedi. Gassalin semti civarında Sikaye'ye yakın bir eve gittik. Evden maksadım, daha çok bakırcıların bulunduğu kapalı bir çarşı idi. Hazretle birlikte bu kapalı çarşıya girdik. Bana dönerek dedi ki:

— Şimdi gördüklerini ve duyduklarını bana tekrar anlat.

Bu emir üzerine olup bitenleri tekrar kendisine anlattı-

ğımda, baktım ki ağlıyordu. Bir ara çok duygulandı ve «Lâ ilahe illallah., tam dört yüz senedir **bu** anlatılanın bir benzerini duymadık!.» dedi ve sonra bol miktarda para çıkarıp bana verdi (*). Sonra şöyle buyurdu:

«Al bu parayı, ihtiyacını gider. Bitince hiç kimseye bir şey söyleme, doğruca bana gel, sana lüzumlu olan her şeyi veririm ve bir de Seyyidim Abdullah el-Tavedî Hazretlerine gitmeni ısrarla söylerim; çünkü onun katında hayır bulacaksın..»

Hazretin bu tavsiyesi üzerine dışarı çıktım ve bir daha kendisini görmem müyesser olmadı, ölüm hastalığı gelip onu alıp götürdü. Allah bol rahmet eylesin!

Vasiyetini unutmadım. Seyyid Abdullah Tâvedî Hazretlerine gittim. Cîse Kapısına vardığımda, kapının dışında siyah bir adamın durduğunu gördüm. Dikkatini benim üzerimde toplamıştı. Kendi kendime «**Bu** adam benden ne ister?» diye mırıldandım. Yanmasında büyükçe bir kaya bulunuyordu ki yakınında el-Mecdî Hazretleri otururdu. Kendisine yaklaştığımda elimden tuttu, selâm verdi, ben de selâmını aldım. Sonra şöyle söyledi:

«Benimle birlikte Bab-ı Cîse'deki câmi'a gitmeni arzu ediyorum. Orada oturup bir saat kadar konuşalım, olmaz mı?»

Onun bu teklifini memnuniyetle kabul ettim ve beraberce câmi'a gidip oturduk. Konuşmaya başladı ve: «Ben hastayım, şu ve şu hastalıklarım vardır, şunu ve şunu gördüm, şöyle şöyle olaylar geçirdim.»

Bütün bu anlattıklarıyla benim başıma gelen halleri bir bir haber veriyordu. Sözleri bendeki sıkıntıları giderip atıyor, içimi açıyordu. Allah'a hamdolsun!. O zaman bu zâtın evliyâullahtan ve ariflerden olduğunu anladım. İsmi Abdullah el-Bernavî idi .Aslen Faslı bulunuyordu, beni kasdederek gelmişti. Buna çok sevindim; Seyyidim el-Hac Ahmed el-Cürendî Haz-

(*) Abdülâziz Debbağ Hazretleri, kendisine verilen paranın beş miskal olduğunu başka bir konuşmasında söylemiştir.

retlerinin bu zâtı niçin tavsiye ettiğinin sebebini öğrenmiş oldum. Çünkü o zât hayır ve salâh ehlinden idi.

Böylece ben Seyyid Abdullah Bernavî Hazretleriyle kaldım, beni hem irşad ediyor, hem doğru yolda bulunmamı güçlendiriyor, hem de gönlümdeki korku ve endişeleri gideriyordu. Receb ayından kalan günleri, Şaban, Ramazan, Şevval, Zilkaade ve bir de Zilhicce'nin on gününe kadar beraber bulunduk. Bayramın üçüncü günü olunca mânâ âleminde varlık âleminin efendisi Resûlüllah'ı gördüm.. Henüz rü'yamı kimseye anlatmamıştım. Seyyid Abdullah Bernâvî Hazretleri bana dedi ki:

«Ey Efendim Abdülâziz! Bir gün öncesine kadar senin hakkında hayli endişeleniyordum. Ama bugün artık bu endişem kalkmıştır. Çünkü Varlık âleminin Efendisi Rahmet Peygamberi (S.A.V.) ile buluşmanı Cenâb-ı Hak sağladı. Kalbim güvene kavuştu, korku ve endişelerim giderildi, gönlüm huzura erişti. Artık seni Allah'a emanet ediyorum..»

Dedi ve kendi memleketine hareket etti. Onun benimle bir müddet kalması sırf beni korumak, vâki olan fetihden sonra şeytan gibi zalimlerin zulmüne uğramamdan siyânet etmek içindi. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle müşahede fethine eriştiğimde, artık onun bu hususta görevi bitmiş oluyordu. Bu durumda artık korkulacak bir hal de kalmıyordu.

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri, Seyyid Abdullah Bernâvî Hazretleriyle geçirdiği günlerde anılmaya değer birçok olayların meydana geldiğini anlatırken bunlardan en garip ve dikkat çekici olanını şöyle naklediyor:

«Bir gün Seyyid Abdullah Bernâvî Hazretleri bir kadın suretine girip bana göründü ve beni kendine davet etti. Cevap vermeyince bu konuda ısrar etti durdu. Olay, İbn Amir Cezâir'inde bulunduğum sırada vuku' buldu. Güzel örtülere bürünmüş, en güzel kokuları sürünmüş, beyaz tenli ve oldukça güzel bir kadın çıkageldi. Diyebilirim ki dünyanın en güzel kadınlarından biri idi. Bana yaklaşarak: (Ey Efendim! Benim-

le başbaşa kalmanı arzu ediyorum, böylece oturup sohbet ederiz) dedi.

Bunun üzerine hemen oradan kaçıp uzaklaştım, epeyce yol aldıktan sonra, «artık o kadından kurtuldum» dedim. Resif mevkiine geldiğimde, bir de ne göreyim, o kadın yanıbaşımda duruyor ve beni kendine tahrik ediyor. Oradan da sür' atle uzaklaştım. Şeratîn denilen yere gittim, kendi kendime «Artık o kadının bana karşı isteği kalmamıştır..» dedim. Böylece yavaş yavaş yürümeye başladım, derken onu yine yanıbaşımda buldum, beni kendine doğru tahrik ediyor, bir sürü işveler yapıyordu.

Durmadan oradan da kaçtım ve Şemmaîn denilen yere geldim. Geldim ama o kadından kurtulamadım, bir de gördüm ki yine yanıbaşımda duruyor. Oradan da süratle uzaklaşıp Kureviyîn Câmii'nin doğusuna ulaştım, «ondan artık tamamen kurtuldum» dedim. Ama nafile, yine onu yanıbaşımda durur buldum.

Oradan da kaçıp tekrar Şemmaîn mevkiine gittim. Kurtulduğumu zannediyordum, ama onu yine yanımda buldum. Oradan da hemen uzaklaştım ve tekrar Kureviyîn Camii'ne gittim ve içeri girdim, «eh artık o kadından kurtuldum» diyerek derin bir nefes aldım. Çok geçmeden yine o kadının yanımda bittiğini gördüm.

Artık bunalmıştım, neredeyse bağıracaktım, halk üzerimize toplanacak ve (rezil olacaktık) derken o kadının bir anda şekil değiştirip karşıma dikildiğini ve Abdullah Bernâvî Hazretleri olduğunu hayretle gördüm. Yüzüme dikkatle bakarak dedi ki:

— Bunu sana niçin yaptım bilir misin? Seni denemek istedim. Çünkü şerefli mevki'lerde bulunanların kadınlara karşı hayli meyli olur. Ama seni, arzu ettiğim gibi buldum.. Allah'a hamdolsun.

Dedi ve sevincini gizleyemedi..»

Bu konudan başka kitabımızın diğer bölümlerinde Seyyid Abdullah Bernâvî Hazretlerinin maarifinden bir kısmını nak-

letmeye çalışacağız. Cenâb-ı Hak o büyük zâtın yüksek himmetiyle bizi menfaatlandırsın! Seyyid Abdullah Bernâvî Hazretleri ondan sonra çok yaşamadı, hicrî 1126 tarihinde vefat etti. Rahmetullahi aleyh...

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri, o ayrıldıktan sonra da onunla mülakat yaptığını ve hep birlikte bulunduklarını şöyle anlattılar:

— Seyyidim Abdullah Bernâvî Hazretleri ayrılıp kendi memleketine gidince, yine her gün onunla birlikte idik. O bana bir şeyler söyler, ben de ona bir şeyler söylerdim. Onunla şöyle şöyle konuşur ve faaliyetlerde bulunurduk. Kendisiyle hep beraber oturup gezerdik, pek az zaman ayrıldığımız olurdu.»

Bunun üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, Seyyid Abdullah Hazretleri kendi memleketinde değil midir? Cevap verdi:

— Evet, ama sâlihler arasında -bulundukları beldeler birbirinden uzak da olsa- uzaklık söz konusu değildir. O kadar ki sâlihlerden biri Batıda olsa, Sudan'da veya Basra'da bulunan bir sâlihle konuşmak istese, derhal konuşabilir, öyle ki yanmasında bulunurcasma hitab eder. Üçüncü bir sâlih kişi onlarla konuşmak istese, o da katılıp konuşabilir. Dördüncü, beşinci derken bir cemaat halinde konuşup sohbet edebilirler ki bunların her biri ayrı bir ülkedendir. Ama hepsinin de aynı yerde bulunan bir cemaat gibi toplanmaları her zaman mümkündür.

Seyyidim Abdullah Bernâvî Hazretleri vefat edince onun yanındaki esrara ben vâris oldum. Allah'a hamdolsun!.

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretleri, kutubluk derecesine erişen büyük zâtlarla yapmış olduğu mülakatı şöyle anlatıyor:

«Büyük velîlerden sayılıp kutubluk derecesine yükselen zâtlardan görüşüp mülakat yaptıklarımız oldu. Onlardan biri de Seyyidim Mansur b. Ahmed Hazretleridir. Büyük güneş tu-

tulma olayından bir ay önce onunla bir araya geldik. Allah kendisinden razı olsun, bu zât dokumacılıkla meşgul olurdu.

Bir gün kardeşim İlâl ile kimin ona dokumacılık öğrettiğini anlamak üzere ziyaretine gittik. Dokumacılıkta nakış ve motif işlerini düzenleyenin yanma girdik, adı geçen zâtın kime hizmet ettiğini görmek istiyorduk.

Bir adamla karşılaştım, bir müddet yüzyüze bulunduk. Ben ayrılmak istediğimde, tanımadığım başka bir adam bana seslendi:

«Seninle biraz görüşüp konuşmak istiyorum..» dedi.

«Sen kimsin?» diye sorduğunda «şeriflerden biriyim» dedim. Bunun üzerine:

«Hayırlılardan, iyilerden ve tertemiz olanlardan...» diye karşılık verdi.

Sonra ismimi sordu, «Abdülâziz» dedim. «Merhaba sana, sevgi ve saygılar..» diyerek ilgi gösterdi ve: «Baban ve annen var mıdır?» diye sordu. «İkisi de vefat etti» dedim.

«Hanımınızın ve çocuklarınızın olup olmadığını öğrenmek istiyorum..» dedi.

«Evet, çoluk-çocuğum vardır..» dedim.

«Peki dünyalıktan bir şeylerin var mıdır?» diye sordu, «Hayır» dedim.

Bir avuç para elime koyup, «bunu lütfen kabul buyur..» dedi. Baktım ki 30 mevzun bulunuyor...»

«İşte Mansur b. Ahmed ile tanışıp görüşmemize bu vesile oldu. Onunla hayli hikâyelerim, garip ve hayret uyandıran görüşmelerim oldu.»

Bunların bir kısmını kitabımızın diğer bölümlerinde nakledeceğiz. Inşaallah..

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ (K.S.) devamla buyurdu ki:

«Mansur ile birlikte tâ o vefat edinceye kadar Allah ve Re-

sülünün muhabbet havası içinde bulunduk, (dostluk kurup mülakat yaptık). Hicrî 1129 yılında vefat etti.» (*)

Büyük güneş tutulması 1128 yılının başında, yani Muharrem ayının 29'unda meydana gelmişti. Bundan anlıyoruz ki, Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ ile Mansur b. Ahmed Hazretleri on iki aya yakın bir zaman dostluk yapmışlardır.

Bir gün Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretlerine sordum:

— Efendim, dedim, Seyyid Abdullah Bernâvî mi daha büyüktür, yoksa Seyyid Mansur b. Ahmed Hazretleri mi?...

— Seyyid Abdullah Bernâvî Hazretleri daha büyüktür.. Her ne kadar ikisi de Kutub'luk mertebesinde bulunuyorsa da, Seyyid Abdullah'ın mertebesi daha yüksektir.

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri buyurdu ki:

«Seyyid Mansur b. Ahmed Hazretleri vefat edince, onun nezdindeki esrar ve mânâya ben vâris oldum. Allah'a hamdolsun.. Ondan sonra görüşüp sohbet ettiğim büyük zâtlardan biri de Seyyid Muhammed el-Lehvac Hazretleridir. Bu zât Tetavun bölgesine yakın bir beldeden idi. Seyyidim Mansur da Fuhas bölgesinden Cebel-i Hısb'den idi. Bu zât ile buluşup görüşmemin sebebine gelince:

Babam vefat ettiğinde amcamız beni ve kardeşim el-Arabî'yi dokumacılıkta nakış ve motif süsleri yapıcının yanma götürdü. Orada serpuşlar yapılıyor ve hizmetler ona göre sürdürülüyordu. Çalışanların bir kısmı Seyyid Muhammed el-Lehvac Hazretlerinin yakınları, ya da hemşehrileri idi.

Bulunduğum tezgâha Seyyid Muhammed geldiğinde daha çok benimle ilgilenir ve yanımda otururdu. Bu hal sık sık tekrar edince aramızda tam bir anlaşma vücud buldu. Onunla aramızda çok garip hikâyeler ve hayret uyandıracak kerametler geçti. (İleride onlardan bahsedilecektir.) Henüz Seyyid Mansur Hazretleriyle görüşmeden önce bu zât ile buluşup görüş-

(*) Şeyh Abdülâziz Hazretlerinin mülakatta bulunup ilâhî mahabbet havası içinde dostluk kurduğu MANSUR, tarihte ünlü Mansur HALLAÇ değildir. Çünkü Mansur HALLAÇ Hicrî 306 yılında Bağdad'da idam edilmiştir. Abdülâziz Debbağ Hazretleri ise Hicrî 12. asır velîlerindendir. (M.)

tüm. Hicrî 1112'de tanışmamız oldu. Ama bu zât, Seyyid Mansur'dan birkaç gün sonra vefat etti. Vefatından sonra onun esrar ve mânâsına vâris oldum. Allah'a hamdolsun!.»

İşte Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin görüşüp sohbetinde bulunduğu bu ünlü zâtların başında Hazret-i Hızır gelmektedir. Çünkü Hızır (A.S.) ariflerin kutbu, evliyanın imamı, sâlihlerin önderidir. Ondan sonra ikinci sırada Seyyid Ömer b. Muhammed el-Hevârî Hazretleri gelir ki bu zât, Seyyid Ali b. Harezehemın türbesinin muhafızlığını yapardı. Allah onun yüksek himmet ve esrarıyla bize menfaatlar sağlasın!. Onunla buluşup görüşmesi Hz. Hızır'ın (A.S.) tavsiyesiyle olmuştu. Nitekim yukarıda bundan söz etmiştik. Üçüncü olarak Seyyid Abdullah Bernâvî Hazretleriyle görüşmüştür. Kendisine vâki olan manevî fetihden bir gün sonra mülakatları gerçekleşmişti. Dördüncüsü Seyyid Mansur b. Ahmed Hazretleridir. Beşincisi ise Seyyid Muhammed el-Lehvâc Hazretleridir.

Bunlardan başka evliyadan bir cemaat ile de ictima'ları olmuş ve onların esrar ve mânâsına vâris kılınmıştır. Kitabımızda inşaallah buna yer vereceğiz. Bu cemaatten biri, zamanın gavsi, vaktin arifi Seyyidim Ahmed bin Abdullah Mısrî Hazretleridir.

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinden işittim, şöyle buyurdu:

«Sâlihler ve arifler divanına girdiğim gün, Seyyid Ahmed bin Abdullah Hazretleri hiç konuşmadı, divan ehlinden olan diğerleri de konuşmadı, sadece bana tavsiyede bulundular, beni takviye ettiler, sırrı saklamamı söylediler...»

Seyyid Ahmed bin Abdullah Hazretlerinden bu hususta ikiyüze yakın kıssa ve hikâye nakledilmiştir. Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinden sadece sekiz tanesini duydum.

BİRİNCİSİ:

Seyyid Ahmed bin Abdullah Hazretleri şöyle anlatmıştır: «Benim bir müridim vardı, onu fazlasiyle severdim. Bir

gün ona varlık âleminin efendisi **Muhammed**'in (S.A.V.) makam ve mertebesinin yüceliğinden söz ederek dedim ki:

Evlâdım! Eğer **Hazret-i Muhammed** (S.A.V.) Efendimizin nuru olmamış olsaydı, yeryüzünde hiç bir sır zahir olmaz, belirsiz kalırdı. O olmasaydı hiçbir kaynak fışkırtıp akmaz, hiçbir ırmak yoluna devam etmezdi.

Evlâdım! O'nun nuru her sene Mart ayında üç defa misk misâli koku neşredip ortalığa yayılır, tahıl üzerine serpilir, meyva ağaçlarına dokunur. Böylece bitkiler ve meyvalar **Hazret-i Muhammed**'in nurunun bereketiyle oluşup gelişir. O'nun nuru olmasaydı, meyva bitmez, bitki yeşermezdi.

Evlâdım! İnsanların imân yönünden en zayıf ve az olanı, kendi imânını kendi zâtı üzerinde büyükçe bir dağ gibi daha büyük görüp, ondan başkasını seçmeye kalkışanıdır. İnsanın zâtı bazen bu imânı taşımaktan yorulup güçsüz düşer, onu omuzundan (kalbinden) atmak ister. İşte tam o sırada **Hazret-i Muhammed** (S.A.V.) Efendimizin nuru nefis bir koku neşrederek ona yardımcı olur, imânı taşıması için ona inayette bulunur. Böylece onu hem taşımaya, hem de o güzel koku sayesinde onun güzel bir yük olduğunu anlamaya başlar.

İşte **Resûlüllah** (S.A.V.) **Efendimizin** yüceliğini, O'na olan üstün tazimimizi müridime anlatıp O'ndan elde ettiğimiz hayırları sayıp döktüğümde kendimi o kadar konuya ve Rahmet Peygamberine verdim ki bir an kendimi onda kaybettim. Müridim bana olan bu hali görünce dedi ki:

— Efendim! Bu kerîm peygamberin makam ve yüceliği sana takdim edildi, kendinden geçtin. Ne olursun bana da bu sırdan biraz lûtfeyle...

Vermek istemedim, fakat büyük bir makam ve mertebe gördüm, ondan yana bir kapı açtım ve istediği sırrı verdim. Ama çok geçmeden onun aleyhine şahid oldular ve vurup öldürdüler. Sebebine gelince, olay şöyle cereyan etti: Bu müridim Arapların Hûz kabilesinden idi. Benden sırrı işitince ayrılıp gitti, başına hemen bir cemaat toplandı. Kendisi bulunduğu bölgede zekâ ve becerikliliğiyle tanınmıştı. Halka sır vermeye

ve ondan söz etmeye başlayınca onu dinleyenler sırra güç getiremediler, akılları bir türlü almadı, ondan delil ve belgeler istediler ve sonra da tatmin edilmeyince aleyhine şahid ve bel-.ge topladılar, sonra da öldürdüler.

İKİNCİSİ:

Onlardan bir kısmı da şöyle dedi:

«Benim bir müridim vardı, tam on iki yıl hizmetimde bulundu. Bu sebeple onu fazlasiyle seviyordum. O kadar ki kızımı ona nikâhlamayı düşünüyordum. Her cuma üç gün kaybolurdum, deniz kenarında oturup kendi âlemimle başbaşa kalırdım. Bir ara benim ortadan kaybolmam bayrama tesadüf etti. Yedi oğlum, üç kızım bulunuyordu. Ayrıca bir de hizmetçim vardı. Eve döndüğümde o müridimin bütün ev halkını giydirdiğini ve her birine gereken eşyayı aldığını gördüm. Buna çok, hem de çok sevindim. Rağbetim ona karşı arttıkça arttı. O da bunu anlayınca, kendisine sır vermemi istedi ve ısrar etti. Dayanamadım, istediği sırrı verdim. Ama bunu istemiyerek verdim. Kırk gün ancak devam edebildi. Halk ondan işittiği esrarı anlayamadığı için aleyhine delil topladılar ve idâm «ettirdiler.»

ÜÇÜNCÜSÜ:

Onlardan bir kısmı da şöyle anlattı:

«Benim de bir müridim vardı, tam dokuz sene hizmetimde bulundu. Bu hizmetinden dolayı onu çok seviyordum. Edep ve terbiyesi, beşerî münasebetleri de iyi sayılırdı. Aynı zamanda bizim muhitteki komşularımızdan sayılırdı. Ailem hizmet edemiyecek kadar hasta yatıyordu. Bu müridim, güzel karısını alıp bize gelir, karımın yapamadığı, güç getiremediği hizmetleri gördürürdü. Bu sebeple de o müridimi çok severdim. Bir gün bazen bulunduğum yerlerden bir yerde dururken ansızın

o müridim elinde mushaf tutan küçük bir kızıyla bana geldiler. O anda çocuğun elindeki mushafı farkedememiştim. Çocuk ayaklarımın arasına kapandı, derhal geri çekildim ve:

— Ne istiyorsun, bu büyük bir dahalet ve yalvarmadır!.

— Ey Efendim, bana sır vermeni diliyorum, dedi.

— Buna takat getiremezsin, çünkü sır çok ağır bir haldir, büyük bir istektir, ancak Allah'ın güç ve kuvvet verdiği kimse ona güç getirebilir.. İnsanların üçte ikisi bu sırrı taşıyana «Ne iyi!. Ne iyi!.» derler; ama helak olması ve burnu üzere ölmesi bu yüzdendir. Dedimse de,

— Ey Efendim! Sen bana sır ver, ben ona güç getirebilirim, diyerek ısrar etti. Onun hizmetine, karısının bize olan yardımına ve aramızdaki muarefeye, kızının ayaklarıma kapanmasına baktım ve (istemiyerek) ona sır verdim. (Bu mürid sırrı zâtsız almıştı. Zâtsız sır alan herkes helak olur, yani o sır onu öldürür ya da öldürtür).

Bu son cümleyi Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretleri ilâve ettiğinde sordum:

— Efendim, Zât'dan maksad nedir?

— Şeyh'in zâtıdır ve onun esrarıdır. O zât, şeyh vefat etmedikçe müride geçmez. Velî olan bir zât, sır vermeye güç getirir ama, zât vermeye takat getiremez. Zât'ı ancak Allah verebilir.

Neticede o mürid şeyhinden sırrı alıp ayrılıyor, şeyhinden üç gün ayrı kaldıktan sonra bu kez şeyhinin aleyhinde konuşmaya başlıyor. Durumu şeyhe bildiriyorlar. Şeyh Hazretleri gözünü ondan çevirip kendini onun hakkında âmâ yapıyor, derken üzerine belâ inmeye başlıyor. Böylece manevî bir karanlık içine gömülüyor. Ne yapacağını, nereye gideceğini şaşırıyor, derken bir kafileye katılıp deniz yolculuğuna çıkıyor, kendini önce tanıtmıyor, sonra da tenassur ediyor, Allah korusun.. Onun başına gelen bu şekavet, sır konusunda çok acele etmesinden, henüz vakti ve saati gelmeden kapıyı açmasmdandır. Böylece İslâmiyetten mahrum kalma bedbahtlığına düşmüştür. Allah'tan müminler için selâmet dileriz..»

DÖRDÜNCÜSÜ:

Allah dostlarından biri de şöyle anlattı:

«Bir adamla Allah için kardeş olmuştuk. Çıkıp yeryüzünde Allah'ın velî kullarından birini bulup onun elinden tutmayı ve bizi Allah adına toplayıp bir araya getirmesini kararlaştırdık. Hayli dolaştık, derken Allah bizi velî kullarından bir kul ile buluşturdu.

Bu zât yağlı ekmek yapıp satıyordu. Biz iki arkadaş, birimiz ateş yakıyor, birimiz de hazırlanan yağlı ekmeği tartıp müşteriye veriyorduk. Şeyh Hazretleri de bizzat bu ekmeği yapıp hazırlıyordu. Uzun bir müddet bu şekilde onun hizmetinde bulunduk.

Şeyh Hazretlerinin eceli de yaklaşmıştı. Bir ara hislerinden sıyrılıp kendi âlemine dalmışken benim arkadaş ona gelerek:

«Efendim, dedi, senden sır istiyorum..»

Bunun üzerine Şeyh ona dedi ki:

«Şu anda sen sır kaldırmaya güç getiremezsin..»

O yine ısrar etti ve: «Herhalde bana sır vermelisin» diyerek arzusunu tekrarladı.

Şeyh Hazretleri bana dönerek:

«Sen onun bu arzusunu uygun buluyor musun?» diye sordu.

Ben de: «Eğer hatırınızla olursa evet,» dedim.

«Uygun gör.. Allah kendi katından ona karşılık sana verecektir..» buyurdu.

Böylece ben de uygun gördüm ve Şeyh Hazretleri o kardeşime sır verdi, o da aldı.

O günden sonra Şeyh Hazretleri ancak iki gün yaşadı ve vefat etti. Arkadaşım ayrılıp kendi memleketine gitti. Ben ise Şeyhimin dükkânmda kaldım, eski hizmetime devam ettim.

Kazandığımın hemen hepsini Şeyhimin evine sarfediyordum. Şeyhimin bir hanımı, üç kızı, bir de oğlu vardı. Böylece

o dükkânda on iki yıl hizmete devam ettim. Eski muhabbetim üzere bulunuyor, ona karşı sevgimden bir şey eksilmiyordu. Müddetim dolunca Şeyhimin kızları da evlendiler, herkes kendi evine gitti. Şeyhimin oğlu da Batı tarafına seyahate çıktı. Şeyhimin hanımının kız kardeşleri de evlendiler, böylece artık ülfet edecek kimse kalmadığını anladım, göğsüm daraldı ve kendi memleketime gitmeye azmettim.

Azığımı hazırladım, yanımdaki eşyanın tamamını sattım, Şeyhimin kabrini ziyaretten başka bir nesne yanımda kalmadı. Ziyaret için kabrine vardığımda, kabri şehirden çok uzaklarda ve insana ürperti veren bir yerde bulunuyordu, ziyaret işimi bitirip ayrılmak istediğimde içimden bir ses geldi:

«Yazıklar olsun sana! Bir daha Şeyh'in kabrini ziyaret etmemek üzere ayrılıyorsun ha!.»

Şeyhime karşı içim burkuldu ve ona olan sevgi ve saygım arttıkça arttı ve sonra bana bir yalnızlık geldi, dönüp bir saat kadar kabrin yanında oturdum. Sonra ayrılmak istedimse de bana büsbütün bir yalnızlık ve korku geldi. Yine dönüp kabrinin yanında bir saat kadar daha oturdum, yine ayrılmak istediğimde aynı hal tekrar etti, derken geceye girmiş oldum ve Şeyhime olan sevgimden ağlamaya başladım.

Benim ayrılmamı istemediği için her ayrılmak istediğimde derin bir yalnızlık ve korku duymaya başladım. Netice ayrılamadım ve kabrinin yanında geceyi geçirmeye koyuldum. Fecir doğuncaya kadar belirttiğim hal bana gelip gitti.

Sabahleyin Efendimiz Hızır (A.S.) çıkageldi ve bana zikir telkin etti. Cenâb-ı Hak arzuladığım fethi müyesser eyledi. Ayrılıp kendi memleketime gittim. Daha önce ayrılıp giden arkadaşımın kasabası yolumun üstünde idi, ona uğradım. Kasabada halkın odun toplayıp ateş yaktıklarını ve bir adamı bu ateşe atacaklarını öğrendim. Yakılacak adamı görmek istediğimde, baktım ki benim Allah için dostluk kurduğum arkadaşım... Onu yakmak isteyenlere sordum:

— Ey cemaat! Bu adamın günahı nedir?

— O Allah'ın şöyle şöyle esrarından söz ediyor, diye ce-

vap verdiler. Gördüm ki halk bu sırları anlayacak ölçüde değildir. Hiçbirinin aklı bunu kabul etmez. Bu bakımdan ilim adamlarına baş vurup idamı için fetva istemişler, onlar da yakılmasını uygun görmüşler. Arkadaşıma yaklaştım, beni tanıyamadı, üzerine çöken belânın te'sirinden kendini kaybetmişti. Kendisine dedim ki:

— A kardeş! Bu adamlar seni neden ateşe atıp yakmak isterler? Cevap verdi:

— Ben onlara şunu şunu söyledim, sadece hakkı ifâde ettim..

— Peki bu sözlerden başka bir şey söylemedin mi?

— Hayır, başka hiç bir şey demedim.

Bu kez o cemaate döndüm, dedim ki:

«Bu adam hakkında hiçbir şey söylemeyin ve yapmayın, ben Sultan'a gidip gelinceye kadar. Ben şimdi Sultana gider kendisiyle konuşurum. Bu adamın öldürülmesinin gerekmediğini anlatırım. Ne olursunuz, biraz sabredin,» dedim.

Bunun üzerine cemaat bana: «Tamam dediler, sen gidip gelinceye kadar biz sabredeceğiz.»

Vakit kaybetmeden Sultana gittim. İçeri girdiğimde âlimlerin huzurda toplanıp bu adam hakkında konuştuklarını gördüm. Selâm verdim ve söze başladım:

«Ey Sultanım! Allah sana üstünlük ve şeref bahşedecek , yardımda bulunsun, sevdiği ve razı olduğu işlerde seni başarılı kılsın.. Âdemoğlunun zâtı üzerinde 366 melek bulunuyor. Bu sayı zât sahibi olan her zât üzerinde vardır. Kim haksız yere bir zât öldürürse, öldürülen zât üzerinde bulunan bu melekler, onun ölmesiyle ayrılırlar, onu haksız yere öldürene **la**net etmekten başka bir işleri kalmaz. Meleklerin duası ise her zaman makbuldür. İşte ey sultanım, bu beddua ve lanetten korkulur.

Yine her zât üzerinde yedi tane koruyucu ve yazıcı melek bulunur. O zât haksız yere öldürülünce o yedi meleğin tek işi, maktulün amel defterindeki kötülükleri katilin amel defterine, katilin amel defterindeki iyilikleri maktulün amel defteri-

ne nakletmek olur. Katil ölünceye kadar bu yedi melek bu işe devam eder. Sonra da bu manzara o meleklerin anısı olur. Onlar kimi kötülükle anarlarsa o kimsenin üzerine kötülük iner. Kimi de iyilikle anarlarsa o kimsenin üzerine de iyilik iner. Onlar durmadan maktulü hayır ile yâdederler, hayır da devamlı onun üzerine iner. Ve yine durmadan katili şer ile anarlar ve onun üzerine şer inmeye başlar. Ey hükümdar, bundan korkmaz mısın?»

Sultan beni dikkatle dinledikten sonra dedi ki:

«Onun öldürülmesine fetva verenler işte bu gördüğün âlimlerdir..»

Âlimlere dedim ki:

«Sizler de fetva vermekte pek acele etmişsinizdir. Bir kere onun söylediği sözlerin mâna ve kasdına dikkat etseydiniz olmaz mıydı? Ağızdan çıkan bir söz katlini gerektiriyorsa, bu defa o sözden ne kasdettiği sorulur. Kasdı sahih ise (yâni şeriatın ruhuna uyuyor, katlini gerektirmiyorsa) o takdirde öldürülmesi gerekmez. Şimdi adam gönderip onu çağırın ve huzurunda kasdını sorun...»

Âlimler benim bu görüş ve teklifimi uygun ve hak buldular ve bununla amel etmemiz vâcibdir, dediler. Sonra da birini gönderip suçluyu çağırdılar. Söylediği sözlerden neler kasdettiğini sordular. Cevap verdiğinde kasd ve niyetinin sahih olduğunu gördüler. Böylece onu serbest bıraktılar.

Ahmed bin Mübarek diyor ki, bu hikâyeyi buraya kadar dinledikten sonra Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretlerine sordum :

— Efendim, o adam serbest bırakıldıktan sonra ne yaptı?

— Onu serbest bıraktıran arkadaşı onu soydu, yani Şeyhi tarafından ona verilen bütün sır ve mânaları kendisinden aldı.

Diye cevap verdi. Tekrar sordum :

— Efendim! Birinci ve ikinci hikâyelerde bahsedilenler öldürüldükten sonra halleri nice oldu veya hangi hal üzere kaldılar?

— Velayet ehli olarak öldüler. Üçüncü hikâyeye konu olan mürid ise küfür üzere öldü. Allah'tan hepimize selâmet dileriz..

Diyerek sorumu cevaplandırdı.

BEŞİNCİSİ :

Sohbetinde bulunduğum sâlihlerden biri de şöyle anlattı:

«Benim de bir müridim vardı, tam on iki sene hizmette bulundu. Ayni zamanda kendisi cömert ve âlicenap bir adamdı. Bana ve fakir kardeşlerine yığın yığın para harcadı. Ayrıca Sultan'm hizmetinde bulunan bir kardeşim (dostum) bulunuyordu. Bir gün Sultan o dostuma kızmış ve taşıyamıyacak kadar ona mal verip uzaklaştırmıştı. Benim ise halk arasında saygınlığım, herkesin kalbinde yüksek bir yerim vardı. Bu bakımdan onu saklamaya ve kaldırmaya imkân bulamadığı için müridim o malı da ganimet ederek yine ayni yolda harcadılar. Bir gün bu cömert müridim bana geldi ve :

— Efendim, dedi, ya bana sır vereceksin, ya da senin ve fakir kardeşlerim için harcadığım mal ve paranın tamamını geri verip ödeyeceksin. Aksi halde seni ilgili hazinedara şikâyette bulunuruz. Bu üçünden birini seçebilirsin.

Dedi. Ben de ona :

— Evlâdım, Allah'tan kork, ileride Cenâb-ı Hak kendi katından sana sır verecektir, hattâ senin sandığından da fazlasını. Eğer benim sözlerimde şüphe ediyorsan, sana Allah ile ahd ve misakta bulunayım.

Fakat ne çare bütün bu sözlerim sadece onun nefretini ve tehdidini artırdı. Daha çok bana eziyet etmeye başladı. Tekrar yemin ederek dedi ki: «Vallahi buradan ayrılmam, ya sarfettiğim malın tamamını bana geriye vereceksin, ya da seni hazinedara şikâyet edip onu huzuruna çıkaracağım.»

Hazinedar beni hiç sevmezdi, en küçük bir açığımı yakalasa gözümün yaşma bakmadan her türlü kötülüğü yapacak

cinstendi ve elinden kurtulmam çok zordu. Müridim de durmadan tehdid ediyor ve beni rahatsız bırakıyordu.

Başka çare bulamayınca baş belâsı olan bu adamı atmak için ona sır verilmesi için duâ ettim. Cenâb-ı Hak duamı kabul buyurdu, ona sır verdi.

Çok geçmeden acaib bir durum oldu. Allah kullarının aklını ondan perdeledi. Çünkü beşer aklı o sırları anlamaya, kaldırmaya güç yetiremezdi. O ise durmadan sırrı halk arasında yaymaya çalışıyordu. Halk birden bire onun aleyhine geçti ve lüzumlu delilleri toplayıp çıkarılan bir fetva ile onu öldürdüler. •

Ama o mürid biraz daha sabredip zatın sırrını alabilseydi, velayet sırrıyla devamlılık kazanırdı, çünkü Allah'ın o yolda muvafakati vardır. O da zatî sırrı aldıktan sonra onu kimseye açıklamaz, velayet esrarı olarak saklardı. Fakat acele edince Cenâb-ı Hak onu ağır bir cezaya çarptırdı..»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki: Şeyhime sordum:

— Efendim, bu mürid hangi hal üzere öldü?

— Velayet hali üzere öldü.

Diye cevap verdi. Bu sebeple Allah'a hamdettim. Şeyhim bunların öldürülmesine sebep olan esrarı bize anlattı, fakat o sırlar ne yazılır, ne de anlatılır. Allah Teâlâ bizi sevdiği ve razı olduğu şeylere muvaffak kılsın, Şeyhimizin bereketiyle ve onun tertemiz soyu hürmetine..

Bu konudaki hikâyeleri burada bırakıyor, bıkkınlık vermesin diye kesiyoruz. Tevfik Allah'tandır, bizi başarıya ulaştıran ancak O'dur.. (*)

(*) Buharî'nin tesbitine göre, Ebû Hüreyre Hazretleri de bu asırlardan söz ederken demiştir ki: «Resûlüllah'dan (S.A.V.) iki kap dolusu ilim aldım; birini insanlara yaydım, diğerini gizledim. Eğer onu da yayacak olursam boynum koparılır..» (M.)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(Şeyh Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretlerinin eli üzerinde zahir olan kerametler...)

Bilmiş ol ki, Şeyhimiz Abdülâziz (K.S.) Hazretleri oldukça garip ve hemen bütün durumu da hayret vericidir. Onun gibi kadri yüce bir zatın keramet göstermeye ihtiyacı yoktur; çünkü onun tamamı ve her yanı kerametti r. Seçkin ve derin ilim adamlarının âciz kaldığı ilimlere o dalmakta, akle ve nakle uygun olanı bulup getirmektedir. Bununla beraber kendileri ümmîdir (okur-yazar değildir). Kur an-ı Kerîm'i de ezberlememiştir. Nerede kaldı ilmî alış-verişte kendini zorlaması, çeşitli ilimlerde araştırma yapması... Çünkü hiç bir gün medresede bulunmamış, verilen dersleri dinleyip takip etmemiştir. Bu hal küçüklüğünden büyüyünceye kadar sürüp gitmiştir.

Biz onun kerametinden söz etmeye başlıyoruz; öyle keramet ki onun üstünde başka bir keramet, yani o ölçüde bir keramet yoktur diyebiliriz. Bu keramet: Akidenin selâmeti ve tam doğrultusunda bulunmasıdır. Cenâb-ı Hak beni Onunla bir araya getirme lûtfunda bulunduğunda kendisine sordum:

— Efendim, dedim. Tevhid konusunda akideniz nedir?

— Ehl-i sünnet ve'l-cemaat akidesi üzere bulunuyorum, ondan hiç bir şey terkedip kaçırmadım, diye cevap verdiler.

Bir defasında bana şöyle anlattı:

«Bir kul ehl-i sünnet ve'l-cemaat akidesi üzere olmadıkça kendisine fetih yapılmaz. Bundan başkasının akidesi üzere bulunan Allah'ın hiçbir veli kulu yoktur ve olamaz da... Fetihten önce başka bir akide üzerinde bulunan varsa, fetihten son-

ra derhal tevbe etmesi **ve Ehl-i** Sünnet akidesine dönmesi **ge**rekir..»

Şeyhimizin bu görüşüne benzer ifâdeyi İmam Sübkî, Cem'-ü'**l**-Cevami' şerhinde zikretmiştir. Ben Şeyhimden her zaman Ehl-i Sünneti medhettiğini ve bu akideyi çokça övdüğünü işittim. Zaman zaman şöyle dediğine de şâhid oldum: «Doğrusu ben **Ehl-i** Sünneti büyük bir sevgiyle sevmekteyim **ve** Allah'tan beni bu akide üzere bulunduğum halde ruhumu almasını dilerim..»

Nefsinin hevesi peşinde koşanların akidesinden bir şey kendisine sorduğum zaman derhal şüpheyi anlar ve onu en güzel şekilde takrir edip yanlış olduğunu söylerdi. Meseleye şâhid olmuş ve gözleriyle onun şüpheli olduğunu tesbit etmiş ölçüde onu cevaplandırır, en küçük bir açıklık vermezdi. Rububiyyet ve sırr-ı ulûhiyyet hakkında ondan sorulduğunda hiçbir gözün göremediği, hiç bir kulağın işitemediği ve hiç bir kalbin düşünemediği ölçüde cevap verirdi. Akıllara durgunluk verecek anlamda beyanlarda bulunur, aklî ve naklî konularda geniş bilgimiz ve çok mütalâamız olduğu halde onun verdiği cevaplardan habersiz bulunurduk. O kadar ki nefsinin hevesine kapılıp o ölçüde bir akideye sahip olanlar onunla buluşma tevfîkine mazhar kılındığında, onun konuşmalarından ve verdiği cevaplardan büyük bir kuvvet elde eder, meleke kazanır ve yetmiş iki fırkanın şüphelerini çözecek duruma gelirdi.

Şeyhimiz keşif ve ayan konusunda işaret ederek şöyle buyurdu:

«Ancak gördüğümüz şeye inandık. Bir kimse görmediği şeye inanır mı?. Çünkü vesvese ancak görmekle kesilir..» (*)

Sonra Şeyhimizden sıfatlar hakkındaki hadîslerden sordum: Bu konudaki yol selef-i sâlihînin tefvîz akidesinin vücubu mudur? Yoksa halefin (seleften sonra gelenin ilim adamları) te'vîl yolu mudur? Şöyle cevap verdiler :

. (*) Şeyh Abdülâziz Hazretlerinin burada işaret ettiği rü'yet. rü'yet-i kalbdir. Allah'ın geniş tecellilerine mazhar olan bir kalb o tecellilerin mezahirini zahir ve bâtında müşahede mertebesine yükselir. (M.)

«Sıfatlar hakkında vâcib olan, tefvîz'dir. Yâni te'vîle kapı açmamak, Allah kendi muradını daha iyi bilir, demektir. Çünkü Rububiyyetin şanı çok büyüktür, kullar onun kadr-u kıymetini gerektiği gibi bilemezler ve onun künhüne (iç yüzüne) ulaşmaya, nüfuz etmeye güç getiremezler.

Eğer dünya ehli, Cennet ehlinin ni'metleri hakkında duyduklarının iç yüzünü öğrenmek isteseler bu mümkün olmaz. Çünkü oradaki üzüm buradaki üzümün başkası, oradaki hurma buradaki hurmanın gayridir. Orada bulunan altınlar buradaki altınlar gibi değildir.

Cenâb-ı Hak bir kuluna fetih yapsa da o da Cennet ehlinin altınıyla dünya altını, oranın üzümüyle buranın üzümü arasında ne fark bulunduğuna bakabilse, aralarında çok farklı anlamların bulunduğunu görecektir. Aralarında isim benzerliğinden başka hiçbir münasebet bulunmadığını anlayıp hayretler içinde kalacaktır. Bunun gibi ikinci arzın ni'metiyle arzın ni'meti arasındaki benzerlik te sadece isim bakımındandır. (*)

İkinci arz (yıldız ya da gezegen)de (şayet yaşayan varsa) onlara dünyadaki bal, yağ ve sütten, ekmek ve benzeri şeylerden söz edilse, hiçbiri bunun hakikatini anlayamaz ve nasıl bir şey olduğunu idrâk edemez. (Çünkü hayat şartları değişik olduğu gibi, mevcut nimetler de değişiktir, aralarında sadece isim benzerliği olabilir). Belirttiğimiz maddeler (şayet mevcutsa) ikinci arza, oranın şartlarına bağlı bulunuyordur. Sonradan meydana gelen iki arz arasındaki durum bu kadar farklı olursa; ezelden mevcut olanla sonradan var kılınan iki âlem ve iki ni'met arasındaki fark ne kadar nisbetsiz olur? O halde kullara gereken şudur: Sıfatlarla ilgili hadîsleri ve sonradan olan şeylerle bağlantısını işittiklerinde, Cenâb-ı Hakk'ı tenzih etmeli, Onu mümkün olmayan zahir'den berî tutmalıdırlar. (**)

(*) Herhangi bir yıldız ya da gezegende şayet hayat belirtileri varsa, oradaki şartlar dünya şartlarından başka olduğu için mevcut ni'metleri de dünya ni'metlerine benzemez. Cennetteki hayat şartları tamamen değişik olduğundan ni'metleri o nisbette değişiktir. Dünyadaki ni'metlere asla kıyas edilemezler. (M.)

(**) Zahirde Allah hakkında mümkün olmayan şeyler, sonradan var olan şeylerdir. Allah ise öncesiz ve sonsuzdur. (M.)

Ve bu sıfatların mânalarını Allah'a tefviz edip te'vîle gitmemelidirler.

Tefviz dedim, bundan İmam Mâlik'in, Süfyan bin Uyeyne'nin, Süfyan Sevrî'nin, Hammad bin Zeyd'in, Hammad bin Seleme nin, Şa'bî'nin, Ebû Avane'nin, Rabia'nm, Avzâînin, Ebû Hanîfe, **Şafiî** ve Ahmed bin Hanbel'in, Velîd bin Müslim'in, Buharı, Tirmizî ve İbn Mübarek'in, İbn Ebî Hatim ve Yunus bin Abdi'l-A'lâ'nm, bu konudaki söz ve görüşlerini kasdediyorum. Kısaca bu görüş, Ashab, Tabiîn ve Tebe-i Tâbiîn'in kavlidir kî bu üç kuşak, kuşakların en hayırlısıdır.

Hattâ bu konuda Ebû Hanîfe'nin yakın arkadaşı ve talebesi Muhammed bin Hasan eş-Şeybanî Hazretleri diyor ki: «Doğudan Batıya kadar uzanan bütün fakihler (din âlimleri), Kur'an'ın ve güvenilir râvilerin rivayet ettikleri hadîslerin Cenâb-ı Hakk'm sıfatı hakkındaki beyanlara, herhangi bir teşbîh (benzetme) ve tefsire (yorum) gidilmeksizin imân edilmesi üzerinde görüş birliğine varmışlardır.

İmamül-Haremeyn Nizamiyye risalesinde şöyle diyor:

«Âlimler (Cenâb-ı Hakk'm sıfatlarının) zahirî anlamında farklı görüşler ortaya koymuşlardır: Onlardan bir kısmı bunların te'vilini uygun görmüş ve bunu Kitabullah'ın âyetleri hakkında lüzumlu saymıştır. Sahih olan sünnette belirtilen sıfatlar hakkında da ayni lüzumu öne sürmüşlerdir. Selef-i sarihin imamları ise, tevilden sakınılıp vazgeçilmesini, mânalarının murad-ı İlâhîye bırakılmasını, yani O'na tefvîz edilmesini daha uygun görmüşlerdir.

Bizim görüş olarak rıza gösterdiğimiz ve akide yönünden Allah'ımıza olan dindarlığımız, selef imamlarına bu hususta uymamızdır. Çünkü ümmetin icmâınm hüccet kabul edildiği hakkında kesin delil vardır. Eğer bu sıfatların zahirini te'vîl etmek gerekseydi, hiç şüphe yok ki onlar bu hususta himmetlerini sarf edecek ve bu konudaki ictihad ve gayretleri, şer'î füruat üzerindeki ictihad ve gayretlerinin üstünde bulunacaktı. Ashab ve Tabiîn asrı bunları te'vîl etmeksizin geçtiğine ve bu

asrın son bulduğuna göre, bu uyulması en uygun olanı demektir.»

Hafız İbn Hacer bu konuda diyor ki:

«Üçüncü asır ilim adamlarından yapılan nakil - ki bu yukarıda geçmişti - bu konuda görüş birliği içinde olduklarını göstermiştir. Bu zatlar Sevrî, Evzâî, Mâlik, Leys ve onlara muasır olanlardır. Hepsi de Fukahâ-i ensâr'dan sayılır. Bunlardan ilim öğrenenler de aynı görüşe katılmışlardır. Bu üç karn (üç asır) içinde yetişen değerli ilim adamlarının görüş birliğine vardıkları bir meseleye ve o meseleyi aynen yansıtan kimseye nasıl güvenilmez? Halbuki bu üç karn, kuşakların en hayırlısıdır, çünkü bu hususta Şeriat Sahibinin şehâdeti mevcuttur.»

İşte Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin akidesi, sözü edilen üç karnde yetişen ilim adamlarının akidesidir. Diyebiliriz ki bu onun öyle bir kerametidir ki üstünde başka bir keramet yoktur. Nitekim Hafız İbn Hacer ve Nasirüddin b. Münir diyorlar ki: «İstikametin keramet olmaması mümkün değildir. Ama diğer kerametler böyle değildir; onlar bazen rahmet, bazen de fitne olabilir. İstikamet, sağlam akide sadece rahmettir.»

Naklettiğimiz bu sözleri dinledikten sonra, bilmiş ol ki: Şeyhimizin kerametlerinden şâhid olduklarımız ve keşfettiklerinden gördüklerimiz o kadar çoktur ki hepsini toplayıp yazmak bizim için âdeta mümkün değildir. Biz sadece onlardan bir kısmını anlatmak istiyoruz.

a) Bir erkek evlâdım öldü. Bu sıralarda Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretleriyle daha yeni tanışmıştım. Ailem buna çok üzüldü. Çünkü daha önce de bir çocuğumuz ölmüş, ailem hayatta kalan bu erkek evlâdımızla teselli bulmaya çalışmıştı. Karımı teselli etmeye çalıştım. Ona dedim ki: Seyyid Ahmed bin Abdullah (Sâhib-i Mahfiyye) Hazretlerinden işittim; şöyle anlattı: «Çocuklara ve gelecek olan hususlara, inecek olan musibetlere baktım, o çocuklara acıyıp merhamet ettim. Hangi çocuk ölürse, şüphesiz ki o dert ve musibetlerden kurtulup güvene kavuşmuştur..» Senin de oğlun öldü, bu sana bir teselli ol-

malıdır, şeklinde bir şeyler anlatmaya çalıştım. Sabah olunca Şeyhimle buluştum. Bana dedi ki: «Ahmed! Akşamleyin karma şöyle şöyle söyledin...» Hulâsa akşam karımla konuştuklarımı detaylı olarak bana nakletti. O zaman anladım ki Şeyhim o akşam evimizde olup bitenleri keşif yoluyla tesbit etmiştir.

b) Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun), göğsündeki bir rahatsızlığından dolayı sık sık karanfil yer ve koklardı. Bu sebeple kendisinden karanfilin o güzel kokusu eksik olmazdı. Ben de çoğu zaman gündüzleri Şeyhimle beraber bulunduğumda bu kokudan yararlanırdım. Nefes alıp verdiğinde onun güzel nefesiyle birlikte bu koku da çıkar, etrafa yayılırdı. Geceleri evimde bulundu mu da, kapılar kapalı bulunduğu halde Şeyhim nefes alıp verdikçe o kokuyu rahatlıkla hissederdim. Halbuki aramızda hayli mesafe vardı: O Re'sü'l-Cinan'da, ben Nakirikaf'ta oturuyordum. Koku ardarda evimize doğru yayılır dururdu. Durumu karıma anlattığımda farkına vardı. Zaten o da şeyhimizi çok sever ve sayardı. Şeyh Hazretleri de karımı (din kardeşliği yönünden ve sâliha sayılmasından dolayı) çok severdi. Sonra böylece bu güzel koku uzun müddet evimizden ve burnumuzdan eksik olmadı. Bir gün Şeyhime dedim ki:

— Efendim! Senin o güzel kokun geceleyin evimizde yayılıyor ve onu rahatlıkla kokluyoruz. Acaba sen geceleyin yanımızda mı bulunuyorsun?

Cevap verdi:

— Evet, öyledir.

Bunun üzerine ben lâtife yollu güldüm ve :

— O takdirde senin kokunu alıp yüzüme sürerek elinizi yakalamış olurum..

Dedim. O da tebessüm ederek buyurdu ki:

— O zaman ben de evin başka bir bölümüne geçerim..

Yine bir gün kendisine bu güzel kokudan söz ettiğimde şöyle buyurdu: «**Bu koku, ya** şavk ve heyecan nerede?» Başka bir defa da şöyle dedi: «Ben gece ve gündüz senden ayrılmam!..»

Bir defa da şöyle buyurdu :

— **Bir** günde **beş yüz defa senin** hakkında **uyamk bulun-**

mazsam, Cenâb-ı **Hakk'm** huzurunda bundan dolayı hesaba **çe**kilirim..»

Kendisine bir gün dedim ki:

— Efendim, rüyamda senin zatınla kendi zatımı bir elbise içinde gördüm.. (Ne buyurursunuz?)

— Bu hak bir rü'yadır, dedi ve gece gündüz benden ayrılmadığına işaret etti.

Başka bir defa da şöyle buyurdu :

— Bu gece sana geleceğim. Kalbini (bana) çevir!»

Gecenin son altıda biri olunca uykuyla uyanıklık arasında bulunuyordum. Allah kendisinden razı olsun! Geldi, bana yaklaşınca mübarek elini tuttum ve öpmek için bırakmadım. Ben onun elini öptüğümde, mübarek başını da öptüm; o da ayrılıp gitti.

c) Sultan Nasarahullah bana bir mektup yazarak kendi adamlarından iki kişiyle göndermişti. O sırada Birsem'de bulunuyordum. Derhal Meknâse gidip Riyâd camiinde halka namaz kıldırmam, yani imamlık görevini yapmam emrediliyordu. (Hem bu görevi lâyıkıyla yapamıyacağımı, hem de kendi beldemden ve Şeyhimden ayrılmanın bana çok ağır geleceğini düşünerek) üzerime öylesine bir üzüntü indi ki Allah bilir. Şeyhim bu durumu duyunca:

«Korkma, dedi. Çünkü sen Meknâse **göç** edecek olursan, biz **de** seninle göçeriz. Ama hiç üzülme, sana bir zarar dokunmayacaktır. Senden istedikleri **de** olmayacaktır..»

Bu teselliyle, gelen o iki adamla yola çıktık. Meknâse vardık. Cenâb-ı Hak durumu hayre çevirdi. Şeyhimin buyurduğu gibi oldu. (Yani Sultan'ın teklif ettiği imamlık görevi geri kaldı). Oradan hemen Fas'taki evime döndüm. Kayınpederim Muhammed b. Ömer bu durumu öğrenince bana şöyle bir mektup yazıp gönderdi: «Meknâse geldin ama Sultan ile görüşmeden ayrıldın. Senin gelmenden sonra neler olacağını, başımıza neler geleceğini bilmezsin.. Görüşüm şudur ki: Derhal Meknâse dönmelisin, Sultan ile görüşüp, belirtilen câmi'de verilen imam-

lık görevini kabul ettiğini söylemelisin. Sakın bundan başkasını ne düşün, ne de yap...»

Bu mektubu alıp Şeyhime götürdüm (Allah kendisinden razı olsun!.) Kayınpederimin ne yazdığını kendisine okuduğum zaman bana: «Sen git evinde otur, hiç bir fenalıktan korkma; bu yüzden sana bir zarar dokunmaz..»

Nitekim durum tamamen Şeyhimin buyurduğu gibi oldu ve bu mesele de öylece kapandı. Şüphesiz ki bu garip bir keramettir. Eğer olayı detaylı olarak anlatacak olursam, bir nice gariplikler ortaya çıkar. Nitekim Meknâse'de bulunan yakın dostlarımızdan bir kısmı da bana :

«Senin bu yaptığından daha garip bir şey görmedik. Sultan Nasarahullah sana mektup gönderir ve te'kiden adı geçen câmi'de imamlık yapmam önerir ve bunun için iki de adam gönderir, sen de Meknâse gelirsin, sultan ile görüşmeden ayrılıp geri dönersin!..»

Şüphesiz ki bütün bunlar Şeyhimizin bereketiyle en uygun biçimde ve arzumuz yönünde sonuçlanmıştır.

d) Kadın hâmile bulunuyordu. Şeyhimiz onun gebe olduğunu öğrenince, karnındaki erkek çocuktur, buyurdu. Ayın dokuzu olunca kadında sancılar baş gösterdi. Halbuki onun doğum âdeti, yani normal müddeti ayın basma raslıyordu. Biz artık vaktinden önce bu kadın doğum yapacaktır, çünkü bu sancıların doğum sancısı olduğunda hiç te şüphe etmedik. Durum Şeyhimize intikal edince buyurdu ki: «Bu sancı doğum sancısı değildir, bir hastalıktan dolayıdır. Doğum zamanına hayli var, üzülmeyin..» Nitekim öyle oldu. O sancılar geçti ve doğum da normal vakti gelince gerçekleşti. Doğan çocuğun da erkek evlâdı olduğu anlaşıldı.

c) Bir gün Fakih Muhammed Meyyare Hazretleriyle buluştum. Şeyhim Abdülâziz Debbağ için elini cebine sokup dört mevzun (para) çıkarıp verdi. Ben bu parayı Şeyhime verdiğimde şöyle buyurdu :

«Doğrusu Seyyid Muhammed Meyyare büyük bir değeredir. Önce elini cebine soktu, aşınmış altm para eline geldi, onu

vermeyi uygun bulmadığı için tekrar elini sokup bu kez aşınmayan yeni paralardan çıkarıp verdi..»

Şeyhimin bu keşfini Seyyid Muhammed Meyyare anlattığımda: «Şeyhimiz doğruyu söylemiştir, cidden onun dediği gibi oldu, önce aşınmış para elime geldi, gönlüm onu vermeye razı olmadı, sonra onları koyup aşınmamış parayı bulup çıkardım, onları verdim..»

Yine bu zat ile görüştüğümüzde, bir adamdan söz edildi ki Muhammed Meyyare Hazretleri o adamın hayır ve salâh ehlinden olduğuna inanıyordu. Ben de o zat hakkında bildiklerimi söyledim. Sonra Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretleriyle görüştüğümde buyurdu ki: «Sen o adam hakkında bildiklerini söylediğin zaman Muhammed Meyyare'nin içindeki organları, o adamda gördüğü ve bildiği hayır ve salâhtan dolayı titremeye başladı. Onun hakkındaki düşüncesi sadece hayır yollu idi.» Şeyhimin bu keşfini adı geçen zata naklettiğimde, «Şeyhimiz doğru buyurmuştur, cidden öyle oldum..» diye cevap verdi.

f) Şeyhimizin oğlu Seyyid İdris Hazretleri (Allah onu en düzenli hayata kavuştursun ve onu en güzel bitki gibi yeşertsin!) korkunç bir hastalığa yakalanmıştı. Annesi fazlasiyle üzülüyordu. Bir gün akşam namazından sonra hastayı sormaya gittiğimde artık konuşamaz durumda olduğunu gördüm. Hastalık öylesine onu sarsmış ve halsiz kılmıştı. Buna çok, hem çok üzüldüm. Odadan dışarı çıktığımda Şeyhimiz şöyle buyurdu: «Oğlumuz bu hastalıktan ölmiyecektir, bir müddet sonra kesb-i afiyet edecektir..»

Nitekim buyurduğu gibi oldu: Oğlu o hastalıktan kurtulup şifa buldu ve yaşadı.

Muhtereme kızı Seyyide Fâtıma da bir gün hastalandı ve bu çok uzun sürdü. Hepimiz üzülüyorduk, derken Şeyhimiz şöyle buyurdu: «Üzülmeyin, kızımız Fatıma bu hastalıktan ölmiyecek, yakmda şifâ bulacaktır!.» Onun buyurduğu gibi oldu.. Seyyid Muhammed Meyyare Hazretlerinin oğlu hastalanmıştı. Hastalığı oldukça ciddi ve ağır idi. Onu sormaya gittim, çocuğun durumu beni üzdü. Sonra Şeyhimle görüştüğümde şöyle

buyurdu: «O çocuk bu hastalıktan ölmeyecektir, az sonra sıhhatine kavuşacaktır!.» Nitekim öyle oldu, çocuk iyileşti ve ayağa kalktı.

Yakın dostlarımızdan Seyyid Muhammed b. Ali b. Abdülâziz b. Ali el-Murabıtî es-Sicilmasî Hazretlerinin oğlu hastalanmıştı. Babası ondan ümidini kesmiş, âdeta ölümünü bekliyordu. Durumu Şeyhimize naklettiğimde (Allah kendisinden razı olsun!), Endülüs Camiinde cuma namazını kılmış dışarı çıkıyorduk, maksadımız Fütuh kapısına doğru gitmekti. Buyurdu ki: «Babası hiç üzülmesin. Çünkü annesi o çocuğun ölmesini asla istemiyor, eğer ölecek olursa, kadıncağız bu acıya dayanamıyacaktır. Bu balamdan çocuk ölmiyecektir..»

Cidden çocuk iyileşip kalktı. Annesi de huzura kavuştu.

Bütün bu naklettiklerim hayata bağlı olduğumuz hicrî 1122'den 1130 yılma kadar olan keşiflerdir.

g) Kutub Mevlânâ Abdüsselâm b. Mişmiş Hazretlerini ziyarete gitmiştik. (Cenâb-ı Hak onun feyzinden bizi menfaatlandırsm!) Öğle namazı vaktinde oraya varabilmiştik. Biz orada en az bir kaç gün, ya da bir müddet kalacağımızı sanıyorduk. Fakat hiç te sandığımız gibi olmadı. Şeyhimiz henüz bineklerimizden inmemiştik ki: «Bineklerinizden nevalenizi indirmeyin, Şeyh Hazretlerinin kabrini ziyaret edip dönünceye kadar bekleyin!» buyurdu. Ben, Şeyhimle birlikte Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin kabrine doğru çıktık ve ziyaretimizi yaptıktan sonra Şeyhim sordu :

— Ziyaretin nasıl geçti ve duaların neler oldu?

Cevap verdim :

— Efendim, ziyarete başladığım andan itibaren bütün dualarımı senin için yaptım, senin hakkında hep hayır diledim. Kendi nefsime duâ yapmadığım gibi başkası için de yapmadım..

Bunun üzerine buyurdu ki:

— Benim de ziyaretimin tamamı senin için oldu, senden başkasına duâ etmedim.

Şeyhimin bu sözüne fazlasiyle sevindim. Sonra kabrin bu-

lunduğu tepeden inerek Tetaven şehrine doğru gitmemiz için emir aldık. Bunun üzerine kendisine dedi ki: «Efendimiz, bu şehir çok uzaktır, bugün oraya ulaşmamıza imkân yoktur. Emrine her zaman uyarız, ama siz bilirsiniz..»

Tetaven'e azmedip yürüdü. Biliyorduk ki o ancak doğru olanı emreder. Böylece hayvanlarımıza binerek fecir doğuncaya kadar yol aldık. Güneş doğmadan şehre girerken gök te rahmet kapısını açıp takat getirilemiyecek ölçüde yağmur yağmaya başladı ve iki gün devam etti. Şeyhim bana dama çıkmamı emretti. Kaldığımız evin damına çıktığımda «bardaktan boşanırcasma yağan bu yağmuru görüyor musun?» diye sordu. Evet, dedim.

«İşte bunun için sizi gece yolculuğuna zorladım. Çünkü Mevlânâ Abdüsselâm Hazretlerinin kabrine vardığımızda bu yağmuru gördüm. Ne zannedersin, eğer bu yağmura tutulmuş olsaydık, ne kendi yiyeceğimiz, ne de hayvanlarımızın yiyeceği vardı; iki gün de devam edince o zaman (halimizi bir düşün!.)»

— Efendim, dedim. Artık meşakkat diye bir şey kalmadı, her şeyden evvel ölümden kurtulduk. Sonra Şeyhimin ellerini öptüm ve «Cenâb-ı Hak bizden yana sana mükâfatlar ihsan eylesin..» diye duâ ettim.

Tetaven'den ayrıldığımız gün, yağmur daha önceki günlerden daha şiddetli yağıyordu. Bunun üzerine dayanamadım, Şeyhime dedim ki:

— Efendim, yağmurdan kaçtık ve tekrar ona dönmeyi arzuladık..

Cevap vermedi.. Sonra yola çıktık ve bineklerimiz için biraz ot ve arpa almak istedik. O buna engel oldu. Fakat her geçen dakika yağmur biraz daha şiddetleniyordu. Bir ya da iki mil kadar gittikten sonra birdenbire rüzgâr durdu ve yağmur kesildi. Güneş görünüverdi. Ortalık bir anda düzeldi, normal duruma geçmiş olduk. Bu duruma hayret ettik. Vakit ikindinin yansını geride bırakmıştı.

«Efendimiz, dedik. Hayvanlarımız nerede, ne yiyecek?»

Bunun üzerine Şeyhimiz yakında köy ya da kasaba gibi mamur bir yerin bulunup bulunmadığını sordu. Uzak olduğunu söylediler, gece yarısı ancak varabiliriz, diyerek tahmin yürüttüler.

O sesini çıkarmadı, bizimle birlikte yürümeye devam etti. Tabii hepimiz de onu dinliyor ve buyruklarına uyuyorduk.

Akşama doğru sağa sapmamızı emretti. Yoldan ayrılıp emredilen tarafa ilerledik, çok geçmeden henüz tamamen saman ve arpası alınmamış bir harman yerine ve yakınında bulunan bir kaynak suya rasladık. Orada inmemizi emrederek dedi ki: «Allah burada hayvanlarımızı doyuracak kadar yem vermiştir..»

Bu uyarı üzerine harmanda bulunan saman ve arpadan bir miktar alıp hayvanlarımıza yedirdik. Sonra kendimiz de orada rahat bir gece geçirdik. Yatsı vakti girdikten sonra harmanın sahibi çıkageldi, bizi görünce fazlasiyle sevindi. Şeyhimiz de ona iltifatta bulundu ve hayvanlara yedirdiğimiz saman ve arpanın kıymetinden çok fazla ona hem para, hem de yiyecek verdi. Adam bu cömertliğe karşı öylesine memnun oldu ki bunu anlatmak mümkün değil. Geceyi bizimle geçirdi. O kadar onunla kaynaştık ki sanki bizden biri ve yakın arkadaşımız oldu.

Bir defa da Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin kabrini ziyarete giderken (ki yukarıda bunun bir bölümü nakledilmişti), Beni Zükkâr akabesini geçerken ikindi namazını kaçırmıştık. Bu sırada bizden önce bu akabeyi geçenlerin bir kenara oturup dinlendiklerini gördük ve şeyhimize dedik ki:

«Efendim, bizden önce geçenler, konaklamışlar...»

«Yolunuza devam edin..» buyurdu.

Bunun üzerine: «Efendim, dedik; nasıl yürüyelim, yolu bilmiyoruz ki?»

O yine bize: «Yürüyün, yolunuza devam edin!» dedi.

Yanımızda hiç bir rehber olmadığı halde yürümeye devam ettik. Hayli mesafe aldıktan sonra yine bir kaynak suya rasladık ve yakında da bir harmana. Harman sihibi bizi görün-

ce karşıladı ve inmemizi arzu etti. Oraya konakladık, hayvanlarımızı doyurduk ve rahat bir gece geçirdik. Bizden önce akabeyi geçip te konaklayanların hayvanları ise geceyi aç olarak geçirdiler. Çünkü bu yeri bilmedikleri anlaşılıyordu.

îşte bu yolculuğumuzda bir nice inceliklere ve bir çok hakikat ve kerametlere şâhid olduk. Onlardan çoğunu bu kitabımıza yazdık. Şeyhimiz önce bu yerleri bilmiyor gibi görünüyordu, fakat bir anda nereye gideceğimizi, nerede konaklıyacağımızı haber veriyor, gittiğimizde haber verdiği gibi çıkıyordu. Aslında o yollardan ilk olarak geçiyorduk. Tabii bunlar sahih keşfe dayanan hallerdi. Bir çok defalar uzak yerlere seyahate çıkıyorduk, yanımızda hiç bir rehber bulunmadığı halde çok karışık yollardan gidiyorduk. Bir ara öyle yolları bulup tesbit ediyordu ki arkadaşlarımızdan hiç biri o yolları ve yerleri bulup tesbit etmeleri mümkün olmuyordu.

Fakih Seyyid Ali bin Abdullah es-Sabbağî (Rahmetullahi aleyh) bir gün arkadaşlarıyla birlikte Şeyhimizi ziyarete gelmişlerdi. Arkadaşlarını bir tarafa koyup kendisi şeyhimizin huzuruna girince, iltifat gördü ve sonra şeyhimiz onun ne maksatla geldiğini keşif yoluyla bildiği için dedi ki:

«Siz Sabbağ'dansımz, değil mi? Eviniz şu yerde ve şu komşular arasmda bulunuyor. Şu ve şu hayvanlarınız var...»

Halbuki Sabbağa kasabası bulunduğumuz Fas'a dört merhale bir uzaklıkta bulunuyordu. Şeyh Hazretleri bu gelen ziyaretçinin mahallesini, evini, eşyasını sanki bir tepsiye koymuş, göz önüne getirip bir bir anlatıyordu. Fakih Ali diyor ki:

«Vallahi Şeyh Hazretleri ne fazla, ne de noksan anlattı, her şeyi görmüşçesine tarif etti...»

Sonra Şeyhimiz bu gelen ziyaretçilere şöyle bir tenbihte bulundu: «Memleketinizde hayvanlarınızı bağlayıp barındırdığınız yerde Allah'ın veli kullarından birinin kabri bulunuyor. Bir daha hayvanları oraya bağlamayın!.»

Ziyaretçiler Sabbağ'a döndüklerinde, Şeyh Hazretlerinin işaret ettiği yeri kazdılar, cidden bir Allah dostunun orada yattığına rasladılar. Böylece o yeri mezarlık yaptılar. Şeyhimiz

bir gün bahsettiği o velînin atalarımızdan bir kutub olduğunu söyledi.

Bir gün yine Şeyhimin huzurunda bulunurken Zâ nahiyesinden bir ziyaretçi geldi. Şeyhimiz ona sordu:

— Nerelisiniz?

— Zâ nahiyesinden, diye cevap verdi.

Bunun üzerine Şeyhimiz o nahiyeyi ve çevresini, orada nirengi noktalarını ve belli yerlerini anlatmaya başladı. Adam onu her cümlesinde tasdik ediyor ve daha önce Şeyh Hazretlerinin o yerleri gezip dolaştığını zannediyordu. Adam kalkıp gittiğinde Şeyhim beni çağırıp dedi ki:

«Halkın çoğu keşiften hoşlanır. Ama bunda büyük bir zarar hem keşifte bulunan velî için, hem onu arzu edenler için... Velîye olan zararı, onun yaptığı keşif sebebiyle Hakk'ın müşahedesinden, halkın müşahedesine inmesidir. Bu da doruktan en alta inmek demektir. Arzu edenlere zararı, çünkü onlar sadece bir velîden keşf u kerametin zahir olmasını isterler, bilhassa velîye karşı sevgisi bir kenar üzerinde bulunanlar bunu daha çok arzu ederler. Velî onların bu arzusunu yerine getirdiğinde onu bulunduğu hal üzere kabul edip veliliğini ikrar eder ve saygınlığını devam ettirirler.»

Bu iki hususta n -inşaallah- kitabımızda söz edilecektir.

h) Eşraftan bir kısmı derin anlamlı ilimlerden bazı parçaları bana okuyorlar, ben de kendi bilgime göre onları tefsir ediyordum. Benim açıklamalarım, yorum ve tefsirlerim onların hayretini artırdı ve:

«Vallahi biz din âlimlerinden böylesine bir açıklama ve yorum duymadık. Ne güzel tef sìr ediyorsunuz!.» dediler.

Onlarla bu tür açıklamalara devam ederken kitap sahibi içinde sır bulunan büyük bir meseleyi bana tevcih etti. Cidden ondaki gizlilik, ilâhî sırlardan bir sır idi. Şerîf bana:

— Bunun mânâsı nedir? Diye sordu.

— Bilmiyorum, dedim. Çünkü sırrın açığa çıkmasından endişe ediyordum. Şerîf ise durmadan bunun mânâsını öğren-

mek istiyor ve üzerinde ısrarla duruyordu. Bunun üzerine ona dedim ki:

— Allah'a andolsun ki, sen bu hususta konuşmıyacağma ve hiç kimseye bunu açmıyacağına dair Allah adına bana söz vermedikçe tefsirini yapmam. Bunu ne yakınma, ne de uzağındaki kimselere açmıyacaksın, hep gizli tutacaksın..

Şerîf bu önerimi derhal kabul etti. Allah adına söz verdikten sonra, o mesele hakkındaki bütün müşkilleri, vârid ve arız olan bütün gizli hususları açıkladım; o kadar ki mesele ona bir güneş gibi açıklandı ve buna son derece sevindi. Kendisine dedim ki:

— Bizim Şeyhimiz, önderimiz Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretleriyle karşılaşacak olursan, sohbet sırasında söz bu konuya intikal eder de Şeyhimiz bu meseleyi size açıklamak isterse, sen bilmiyormuşsun gibi davran, kendini bu meseleyi ve açıklamasını hiç işitmemiş bir adam yerine koy!

Şerîf bu teklifime de «evet» dedi ve Allah adına bana söz verdi. Sonra o gün Şeyhimle karşılaştım. Beni görünce başka bir şey söylemeden dedi ki:

— Sen bugün falan şerifle şu ve şu meseleler hakkında konuştun değil mi?

— Evet, efendim, diye cevap verdim. Ancak böyle yapmakla sadece iyilik arzu ettim. Sonra da Şeyhimin hatırını sordum. Durumu Allah'a hamdolsun çok iyiydi, süt kadar sade ve açık idi. Onun buna benzer keşifleri sayılmıyacak kadar çoktur. Onun kerametlerini toplamak isteyen kimse, özel bir eser meydana getirmeye ihtiyaç duyar. Hem bu kitabımızda söz ettiğimiz kerametlerinden başka olanları bu kadar yer tutabilir.

ŞEYHİMİZİN DİĞER BAZI KERAMETLERİ

Sözünün kalblere te'sir etmesi..

Din âlimlerinden bir zât bir gün O'nu ziyarete geldi ve:

— Efendim, dedi. Gönlümdeki vesvesenin kesilmesi için duâ buyurun..

Buyurdu ki:

— Vesvese ancak yolu bilmemekten ileri gelir. Bir beldeye gitmek üzere yola çıkan kimse, eğer o beldenin yolunu bilmiyorsa, bir çok endişeler ve vesveseler hatırına gelir. Bir ara yol şuradandır, diye bir şey hatırına gelir oraya doğru sapar, sonra burası değil şurasıdır, der başka tarafa sapar, böylece nereye gittiğini bilmez olur. Yolu bilen kimse ise hiç bir endişeye kapılmadan gönlü selâmet içinde yürümesine devam eder. Dünya ve âhiretin tek yolu Allah'tır. (Yani O'nu bilmek ve tanımaktır). Kim Allah'ı bilirse dünya ve âhiret hayırlarını kazanmış olur; Cenâb-ı Hak ona tertemiz ve güzel bir hayat yaşatır. Allah'ı bilmiyen kimsenin durumu bunun aksinedir.

Ben bu sözleri Şeyh Hazretlerinden dinlediğimde Cenâb-ı Allah onunla bana merhamette bulundu. İçimde Allah'tan başkasına yönelen bir ihtiyacımın karşılanması hatırımdan geçince, bir kuvvet o düşüncemi o yandan çekip Azîz ve Celîl olan Allah'a çeviriyordu. Bunun tamamını Allah'tan dileriz.

Şeyhim Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretlerinden işittim, buyurdu ki: «Kulun düşüncesi Allah'tan başkasına doğru gidince Azîz ve Celîl olan Allah'tan kopmuş olur. İnsanlardan öylesi var ki bir ân için Allah'a döner, bir kısmı biraz daha fazla bir zaman için O'na dönüşte bulunur. Bir kısmı ise bundan daha az, ya da daha çok bir zaman için dönüşte bulunur. O halde kul kalbine baksın da Allah ile olan durumunu anlasın..»

Allah'a andolsun ki Şeyhimizin bu sözü bir nev'i kalbimin gem'i oldu; ne kadar gaflet denizlerinde dolaşmak istese bu söz onu çekip çeviriyor dur.

* Yine Şeyhim buyurdu ki:

«İnsanlar varlık âleminin Efendisi Muhammed'i (S.A.V.) bilip tanımadıkça İlâhî ma'rifete erişemez. Şeyhini ve mürşidini bilmedikçe, varlık âleminin efendisini bilemez. Kendi nazarında insanları ölü gibi kabul etmedikçe şeyhini ve mürşidini bilemez. Böylece ne insanları gözetleyecek, ne de müra-

kabe edecek, onları evet ölüler gibi kabul edip üzerlerine cenaze namazı kılacak.»

«O halde kalbini insanlara nazar etmekten çekip al..»

Şeyhimin bu sözünü dinlediğimde Cenâb-ı Hak onunla bana merhamette bulundu.. Hayrın üzerime girmesine de hep bu söz sebep oldu. Şüphesiz ki bu sözün geniş bir tefsiri ve uzun bir açıklaması vardır. Eğer bunu ele alıp araştıracak olursak bu bölüm uzar da uzar... Umarım ki anlattığımız kadarı yeterlidir.

Şeyhimin yakın arkadaşlarından olan din âlimlerinden, Hazret'ten işittikleri ve gördükleri kerametleri kaydetmelerini rica ettim. Bunun üzerine güvenilir fakîh Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Hanin ez-Zîrarî bazı keşif ve kerametleri yazıp gönderdi. Onları Şeyhime götürüp arzettiğimde hepsini doğruladı. Ebû Abdillâh Hazretleri mektubuna şu sözlerle başlamıştı:

«Bir olan, eşi-ortağı bulunmayan Allah'a hamdolsun.. Allah'ın bana minnette bulunduğu hususlardan biri de Şeyhimiz Gavs-i A'zam Mevlâna Abdülâziz Debbağ Hazretleriyle buluşmam olmuştur.

Onunla görüşmeden önce cidden kalbim dünyaya bağlanıp kalmıştı. Ziraat ve ticaret ve benzeri dünya işleri tek meşgalem olmuştu. O kadar ki bu işleri yürüteyim derken hayli yorulmuş ve üzülmüştüm. Dünya tek maksadımız, âhiret ise düşümüzde gördüğümüz kuruntular olmuştu.

Bununla beraber Cenâb-ı Hak ilimden de bir şeyler bana nasip etmişti. Bu sebeple adalet mekanizmasını işletenler arasında bulunmayı veya kadılık gibi mes'uliyetli bir hizmeti yüklenmek istiyordum. (Cenâb-ı Hak'dan, üstesinden gelemiyeceğimiz mes'uliyetli işlerden bizi korumasını dilerim!)

İşte bu zikzaklı düşünceler içinde bulunduğum bir sırada Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleriyle karşılaştım. Bu sayede Allah kalbimi kirlerden ve kötülüklerden, dünyanın oyalayıcı şeylerinden temizledi; O'nun bereketiyle bana merhamet kapısını açtı.

Onun elini tutup sohbetine katılınca bendeki girift illeti kalb gözüyle gördü. Yanımda bulunan ziraat âlet ve edevatını satmamı ve hangi yolda harcamam gerekiyorsa o yolları emretti. Allah için olsun bu zâtın hayır ve irşadları.. Cenâb-ı Hak onun hayır ve feyizlerini artırsın!. **Dinî** işlerinden öyle şeyler tavsiye etti ki hiç biri dünyevî sebeplere ters düşmüyordu. Ama hakikatte onunla dünya sevgisini kalbimden silmeye çalışıyordu.

Bu anlayışta bir önderin takip ettiği siyâset ne kadar güzel!. Çünkü ne kadar kötü bir hal varsa beni ondan uzaklaştırıyor, fakat ben farkında olmuyordum. Bir de bakıyordum ki güzel bir hal içinde bulunuyorum, bundan önceki durumumun fena olduğunu ancak anlayabiliyorum. Böylesine bir metod ancak bu büyük önderin yolu ve meşrebi idi; bu güzel metodunu hem benim, hem de başkası hakkında gayet ustaca uyguluyor -ve çok iyi sonuçlar alıyordu.

Şeyh Hazretleri seni kötü bir hal üzerinde görse, bu kötü bir haldir, onu terket demez, fakat seni ondan uzaklaştırmak için o şeyin uygun bir yol olmadığını dolaylı yollardan anlatıp seni soğutmaya çalışır ve güzel buluşlarıyla iyi bir sonuca eriştirir. Herşeye rağmen o kötü işi ya da yolu terketmediğin, bu hususta nefsin sana karşı çıktığı takdirde bu kez sana karşı merhamet ve şefkat gösterir, bulunduğun durumu önce sana biraz güzel gösterir, sonra da yavaş yavaş seni evirip çevirir, bir de bakarsın ki daha önce üzerinde bulunmadığın bir hal üzere bulunuyorsun. Kalbine ferahlık vermek, gönlünü hoş tutmak için bazı fetihler yapar..

Allah kendisinden razı olsun! Ziraî âlet ve edevatımı satmam için bana tavsiyede bulununca, birkaç gün o vaziyette duraklayıp kaldım. Sonra Cenâb-ı Hak ziraatçılığın sevgisini kalbimden yıkayıp temizleyince bir anda o işe karşı içimde bir tiksinme doğdu.

Sonra yanımda bulunan kitapların hepsini satmamı emretti. Sonra onlardan elde edeceğim parayla kalbimin sevdiği bir şey yapmamı tavsiyede bulundu. Bu merhaleden sonra hal-

kın elinde bulunan dünyalığa karşı içimde bir istek ve arzu meydana geldi. Şeyh Hazretleri ben bu durumda iken elimden tutup beni manevî alanda biraz üst derecelere çıkardı. O duruma geldim ki, insanlardan yana ne bir yarar, ne de bir zarar müşahede edebildim.. Nerede kaldı onların elindeki dünyalığa karşı bende istek ve arzu bulunsun...

Şeyhim Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretlerinin keşiflerinden biri de şöyle oldu:

Kendisine rastladığımın ilk günlerinde idi, bana dedi ki:

— Yanında hiç yağ bulunur mu?

— Evet, dedim, bizde şu kadar yağ vardır.

— Birazını bana getir, buyurdu.

— Memnuniyetle, dedim.

Arkadaşlarımızdan bir kısmı, «herhalde dediler, seni taze yağlar çıkıncaya kadar idare edecek kadar yağın kalmamıştır..» «Evet, öyledir» dedim. Sonra Şeyhim bana sordu:

— Seni şu vakte kadar idare edecek kadar yağın var mıdır?

— Evet, dedim.

— O halde fazla kalanını bana getir, buyurdu.

Şeyh Hazretlerinin işaret ettiği günler gelince, yağım bitti, fakat bir adam Allah rızası için hemen bana bir miktar yağ getirdi ki böyle bir şey hiç beklemiyordum. Bu yağ, taze yağlar çıkıp bollanmcaya kadar bana yetti.

Bir diğer keşfi:

Ziraî şeylerden ya da hububattan birini satmak istediğimde Şeyh Hazretleriyle istişarede bulunurdum. O da bana «Falan ayın beşinde istediğin **kadar sat**» diye buyururdu. O ay ve gün gelince satmak istediğimi pazara götürüp satardım. Ayın beş ve altıncı günleri o mal tam değerinde satılırdı. Yedinci günü olunca bol yağmur yağar ve değeri birdenbire düşerdi. Allah'a hamdolsun..

Başka bir keşfi **daha:**

Bir gün Şeyh Hazretlerini ziyarete gittim. Hanımlarımdan

biri hâmile bulunuyordu. Durumu Şeyhime arzettiğimde buyurdu ki:

«Hanımın bir oğlan çocuğu doğuracak, ismi de Ahmed olacaktır.»

Dönüp eve geldiğimde Şeyh Hazretlerinin buyurduğunu hanımıma naklettim. Doğum günü buyurduğu gibi hanımım bir erkek çocuk dünyaya getirdi, ismini de Ahmed koydular.

İkinci karım bu durumdan biraz kıskanır gibi oldu, kucağında emzirdiği bir kız çocuğu bulunuyordu. Henüz vakti gelmeden onu sütten kesti, maksadı bir erkek çocuğa hâmile kalmaktı. Çok geçmeden hâmile kaldı. Ben onun tekrar kız doğuracağını tahmin ediyordum. Bu arada Şeyhimin ziyaretine gittim, durumu ona arzettiğimde buyurdu ki:

«İkinci hanımm yalan söylüyor, hâmile değildir.»

Bunun üzerine eve döndüm, durumu hanımıma anlattığımda, «Şeyh Hazretleri doğru söylemiştir, ben cidden hâmile falan değilim!..» diyerek itirafta bulundu. Aradan üç ay kadar bir zaman geçtikten sonra Şeyh Hazretlerini ziyarete gittim. Beni görünce sordu:

— Hanımın hâmile kaldı mı?

— Efendim, bilemiyorum, diye cevap verdim.

— Hanımın on beş gündür hâmile bulunuyor. İnşaallah o da erkek çocuk doğuracaktır. Çocuk dediğim gibi erkek olursa, ona benim ismimi koy, çünkü o çocuk (ruhî yapısı itibariyle) daha çok bana benzer, inşaallah.

Buyurdu. Eve döndüğümde durumu hanımıma anlattım. Çok, hem çok sevindi. Günü gelince, Şeyhimin buyurduğu gibi bir erkek evlâd doğurdu, dış görünüşüyle de Şeyh Hazretlerine çok benziyordu.

Başka bir keşfi:

Birinci hanımım tekrar hâmile kaldı. Şeyh Hazretlerini ziyarete gittiğimde, durumu arzettim. Buyurdu ki:

— Bu kez kız doğuracaktır. İsmini benim annemin isminden koyun.

Doğum günü Şeyhin buyurduğu gibi hanımım bir kız ço-

cuğu dünyaya getirdi. Şeyh Hazretlerinin annesinin ismini ona koyduk.

Bir keşfi de şöyle oldu:

Bir gün Şeyh Hazretleriyle beraber oturuyordu. Bir ara benimle yârenlik ederek: «Şu şu işleri hiç yaptın mı?» diye sordu ve bazı günahları andı. Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, benim hakkımda bu gibi zanlara lüzum yoktur, çünkü bahsedilen şeyleri işlemedim.

Bunun üzerine hafif tebessüm ederek buyurdu ki:

— Dikkat et...

Yapmadığıma dair yemin ettim, bunu iki ve üç defa tekrarladım. Dördüncü kez yine:

— Sana diyorum, dikkat et!.

Buyurduğunda, iyice düşündüm, hatırıma geldi; cidden onun bahsettiği günahı bir zaman işlemiştim. Şöyle böyle aradan onbeş sene gibi uzun bir zaman geçmiş bulunuyordu. O günahı da Fas beldesine çok uzak kalan bir başka beldede işlemiştim. İki belde arasında yedi merhale olduğunu tahmin ediyorum. Bunun üzerine utandım. Benim utandığımı anladı ve sordu:

— Artık yapmadığına yemin eder misin?

— Hayır, dedim. Sonra yaklaşıp mübarek ellerini öptüm ve sordum:

— Efendim, bunları nereden biliyorsun?

— Hiç bir şey Cenâb-ı Hakk'a gizli-kapalı kalır mı? Bunun gibi Cenâb-ı Hak sırlarını kime bildirirse ona da gizli-kapalı bir şey kalır mı? Sonra da o günahtan önce de, sonra da yaptıklarımdan bir kısmını sayıp döktü. Allah'a tevbe ve istiğfarda bulundum, bir daha bu gibi günahlara dönmemek üzere derin bir pişmanlık duydum. Allah'a hamdolsun...

ŞEYH HAZRETLERİNİN DİĞER KEŞİFLERİ:

* Bir gün Şeyh Hazretleri sağ yanı üzerine uzanmış uyukluyordu, ben de ön kısmında oturuyordum. Hatırıma kötü bir şey geldi. (Cenâb-ı Hak bizi kötülük işlemekten korusun!) Hemen gözlerini açarak:

— Neler söylüyorsun? Diye sordu.

— Efendim, bir şey söylemedim, dedim.

— Kalbinde neler söylüyorsun?

Diyerek tekrar sordu. Son derece utandım ve Allah'a tevbe ettim.

* Bir gece hanımlarımdan biriyle başbaşa kaldım. Onunla oynaşırken utanç yerine baktım.. Aradan birkaç gün geçtikten sonra Şeyh Hazretlerini ziyarete gittiğimde, huzurunda birçok ilim adamları bulunuyordu. Onlara dönerek sordu:

— Ey din âlimleri! Kadının utanç yerine bakmak hakkında ne dersiniz? Ben hemen cevap verdim;

— Efendim, dedim. Bu konuda âlimlerin dediğini ben de aynen söylerim.

Halbuki Şeyh Hazretleriyle aramızda iki merhale gibi uzun bir mesafe bulunuyordu. Bunun üzerine sordu:

— Peki sen hiç bakar mısın?

— Hayır, dedim. Meğer ki unutmuş olayım...

— Evet, falan geceye kadar öyle... Ama o gece?..

Buyurunca, utandım, yaptığımı hatırladım. Sonra şöyle uyarıda bulundu:

— Kâ'be'ye yönelip bakan yüzünü (o gibi şeylere) çevirip bakma!. İnşaallah...

* Bir gece iki hanımım aynı odada bulunuyordu. Bu bir mazeretten dolayı olmuştu. Onlardan her biri ayrı bir yatağa uzanıp yattı. Ben de başka bir yatağa uzandım. Odamızda bir dördüncü yatak daha bulunuyordu, o boş kaldı. Sonra hanımlardan biriyle yatmak istedim. Diğerinin uyuduğunu zannediyordum. Bir müddet sonra diğer hanımımla yatmayı uygun

buldum ve yanında yattığım diğer hanımın artık uyuduğunu sanıyordum. Geceyi böylece geçirdikten sonra Şeyhimin ziyaretine gittim. Aramızdaki mesafe uzak da olsa sık sık bu ziyaretlerimi yerine getiriyordum. Beni görünce hafif tebessüm ederek şöyle buyurdu:

— İki karıyı bir odada bir araya getirip ikisiyle cinsî yakınlıkta bulunan kimse hakkında ne dersin?

Beni kasdettiğini anladım ve cevap verdim:

— Efendim, bunu nasıl bildiniz?

— Ya dördüncü boş yatakta kim yattı?

Diye sordu. Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim ben onların uyuduğunu zannederek öyle yaptım.

— Hayır, hiçbiri uyumadı. Böyle yapman doğru değildir. Kaldı ki uyanık oldukları zaman...

— O halde bundan böyle buyurduğunuz gibi hareket edeceğim ve bu yaptığım düzensizlikten dolayı Allah'a tevbe ederim.

Diyerek duasını talep ettim.

* Bir gün dostlarla birlikte Şeyh Hazretlerinin evinde oturuyorduk. Hanımı evde yoktu. Arkadaşlardan biri abdest bozmak üzere helaya gitmek istedi. Oturduğumuz evin helası kapıya karşı dışarıda evin bitişiğinde bulunuyordu. Şeyh Hazretleri süratle yerinden kalkıp oturduğumuz odanın kapısını kapadı. Niçin öyle yaptığını anlayamadık. Biraz sonra hanımının içeri girdiği anlaşıldı. Az önce onun tuvalette bulunduğunu keşif yoluyla bildiğinden başkasının o sırada oraya gitmesine engel olmak için kapıyı kapamıştı.

* Şeyhimi ziyarete gittiğimde evinin odalarından birinde beni yanına alıp oturduk. Sohbetimiz hayli devam etti ve uyku vakti gelmiş oldu. Bana «uyu..» dedi ve kendisi ayrılıp başka odaya gitti. Ben de elbisemi çıkardım ve sırtüstü uzandım. Yatağımda bir elin beni gıdıkladığını hissettim, güldüm, o da güldü. Fakat odamda hiç kimse yoktu. Şeyhimin odası

alt katta bulunuyordu. Gülme sesinden o elin ona ait olduğunu anladım.

* İhvandan bir cemaat ile Şeyhimizi ziyarete gittiğimizde bir müddet huzurunda bulunduktan sonra ayrılıp kendi beldemize yöneldik. Yanımızda hırsızları ve yol kesicileri durduracak ne bir silâhımız, ne de başka bir âletimiz bulunuyordu. Bayındır yerlerden uzaklaştık ve oldukça tenha ve korkunç bir yerde geceledik ki buralar daha çok hırsızların, yol kesicilerin gizlendiği yerler sayılırdı. Arkadaşların hepsi uyudu, sadece benle bir dostum uyumadık.

Bir ara pek yakınımızda bir aslanın bulunduğunu hissettik. Dostuma dedim ki:

«Arkadaşları uyandırma, sonra paniğe kapılıp başlarına büyük bir facia gelebilir.»

Çünkü aralarında bu konularda hiç tecrübesi olmayanları da vardı. Ola ki Cenâb-ı Hak bizden bu belâyı def'ede.. Sabah olunca yolumuza devam ettik. Pek yakınımızda ölmek üzere bulunan bir tavşana rasladık. (Şeyh Hazretleri bir aslanla onları o gece kötü niyetli insanlardan korumuştu).

* Bir defa yine bazı arkadaşlarımızla birlikte Şeyh Hazretlerini ziyarete gittik. Yolda hayvanları korumak için uyumamıştım. Şeyhimizin huzurunda bulunduğum bir sırada iyice uykum geldi ve: «Efendim, müsaade ederseniz, biraz uyumak istiyorum, çünkü dün hiç uyumadım» dedim. «Neden uyumadın?» diye sordu. «Hayvanları korumak istedim de ondan...» diye cevap verdim. Bunun üzerine buyurdu ki:

«Senin gece uyumayıp gözetlemede bulunman bir yarar sağlamaz. Falan gece yol kesiciler size geldiklerinde o aslanı ve sizi koruyanı nasıl hatırlıyor musun?»

Şeyhimiz bununla yakınımızda bizimle sabahlayan aslan gecesini kasdediyordu. Sordum:

— O gece ne oldu?

— O gece falan vadiye ulaştığınızda üç kişi gelip size katılmadılar mı?

— Evet...

— İşte onlar dağa çıktıklarında orada bir noktada o vadiden gelip geçenleri gözetleyen dört adam ile buluştular. Sizin oradan geçip yakın bir yerde konakladığınızı onlara haber verdiler ve böylece yedi kişi birlikte sizi takibe koyuldular. Size yakın bir yere gelip uyumanızı beklediler. Artık uyuduğunuza kanaat getirince sizi soymak üzere yaklaştılar, bir de pek yakınınızda bir aslanın bulunduğunu gördüler ve şaşırdılar.

Kendi aralarında şöyle konuştular:

«Aslanı öldürmeye kal kış s ak, bunlar uyanacak. Soygun yapmaya kalkışsak aslan engel olacak..»

Böylece bir çıkar yol bulamayınca sizi bırakıp başka bir kafileye doğru yol aldılar. Bir şey bulamayınca bu kez arka taraftan size taarruz etmeyi plânladılarsa da aslan üzerlerine hücum etti. Onlar orada başka bir aslanın da bulunduğunu zannederek dediler ki:

«Bunlar nasıl insanlardır ki hangi yönden taarruz etmek istedikse orada karşımıza bir aslan çıktı!.»

Bunun içyüzünü öğrenmek istediler. Sonra da Allah onların kalblerini mühürledi.

— Efendim ya o ölmek üzere rasladığımız tavşan ne idi?

— Aslanın onuru vardır. Bir insan yüzüne sinek konduğunda nasıl onu eliyle defederse, aslan da öyle, sizi korurken bir tavşan önüne gelip durdu, sen onu görmedin, aslan bir pençe vurup onu öldürdü.

* Bir kadınla evlenmek istiyordum. Fakat hakkında hiçbir bilgim yoktu. Durumu Şeyhime arzettiğimde o kadın hakkında bana öyle şeyler anlattı ki onları ancak Allah ve Allah'ın bildirdiği velî kulları bilebilirdi. Evlendiğimde cidden Şeyhimin bahsettiği bütün sıfatları gördüm.

Şeyhim bir ara bana: «Zifaf gecesi ben yanınızda olurum» buyurdu. «Bunu nasıl büebüirim?» diye sorduğumda, «Sana bir alâmet bırakırım..» diye cevap verdi.

Zifaf gecesi bir ara evlendiğim hanımın burnundan fazlaca kan aktığını gördüm. Sebebini sorduğumda, «Yanlışlıkla sen burnuma vurdun da ondan...» diye cevap verdi. O zaman

bu işi Şeyhimin ruhaniyetinin yaptığını anladım, ama sebebini idrâk edemedim.

Ziyaretine gittiğimde, olup bitenleri kendisine anlattım. «Evet dedi. Eğer kadının o gece burnundan kan akıtılmasaydı, beyin kanaması geçirip hastalanacaktı. Çünkü hem uzak bir yerden, hem de soğuk bir havada gelmiş ve çok yorulmuştu...»

* Bir gün yine Şeyhimle birlikte onun evinde bulunuyordum. Bir kademe aşağıda bir şeylerle meşgul idi. Ben de az yukarıda önümdeki dama bakıyordum. Ansızın yüzü kırmızı bir kadının dama çıktığını gördüm. Ancak yüzündeki kırmızılığın bir kan, ya da bir boya mı, yoksa aslından mı kırmızı olduğunu farkedemedim. Aşağıda bulunan Şeyh Hazretleri damı göremiyordu. Buna rağmen bana dönerek:

«Allah'tan kork, benim huzurumda böyle yapıyorsun, ya başka zaman neler yapmazsın!.»

Bu sözleri söylerken hafif tebessüm ediyordu.

* Bir defa yine ziyaretine gitmiştim. Yolculuğumu bir katır üzerinde yapmış, tehlikeli bir geçide geldiğimde hayvandan inip öylece geçmeye çalışmıştım. O yeri yaya olarak geçtikten sonra tekrar katıra binmek istediğimde kaçtı ve derken hatırıma Şeyhim geldi, ondan meded umarak dedim ki:

«Ey Efendim Abdülâziz Debbağ!..»

Bu sırada Allah bazı insanları yardımıma gönderdi de onlar katırı yakalayıp bana teslim ettiler.

Şeyhime geldiğimde, güldü ve:

«Falan yerde Şeyh Abdülâziz'i ne yapacaktın? Evet, seninle birlikte olsaydım, herhalde sana yardımda bulunurdum..»

Diyerek yârenlik etti. Ben de: «Ey efendim, şahsen bulunmanızla ruhen bulunmanız arasında sizin için hiç bir fark yoktur, ikisi de mümkündür...» dedim ve saygılarımı arzettim.

* Bir gün Seyyid Abdülkadir el-Fâsî Hazretlerinin zaviyesinde kıbleye doğru olan duvara dayanmış oturuyordum. Önümde de bir sütun bulunuyor, kimse ona dayanmamıştı. Ben bu hal içinde bir müddet zikrettikten sonra kalkıp Haz-

retin evine gitmek istedim. Birkaç adım attıktan sonra unuttuğum bir şeyi almak üzere tekrar geri döndüm. Bir de ne göreyim? Şeyhim o sütuna dayanmış, üstlüğünü giymeğe çalışıyordu. Ben kesin olarak daha önce orada kimse bulunmadığını biliyorum. Şaşırdım ve sordum:

— Efendim, ne zamandan beri buradasınız ve ne zaman teşrif ettiniz?

— Sen burada falan zikri yaparken, ben de yanımdaki duymayacak şekilde o zikri gizli olarak yapıyordum.

Anladım ki Şeyhim bazen gözlerden kendini gizliyor.

* Şer'-i şerifin hoş görmediği bir iş benimle yabancı bir kadın arasında geçti. Ne var ki bu günah büyük günahlardan sayılmazdı. Bir gün Şeyhimle oturup sohbet ediyorduk, derken söz o kadına intikal etti, ama neden intikal ettiğini de şu anda da bilemiyorum.

«O Bedihe'dir, seninle onun arasında mavi bir iplik görüyorum. Bu neden oluyor?» Buyurdu.

Bunun üzerine o kadınla aramızda geçen hususu hatırladım ve utandım. Halbuki kadınla aramızdaki husus üzerinden tam beş yıl geçmişti.

* Biraz gıda maddesi almam için kendisiyle istişarede bulundum. «Hayır, dedi. Yanındaki para buna yetmez. Sadece biraz yağ satın al. Çünkü senin yanındaki para seni bana ulaştırmıyacak kadar azdır.» Buyurdu.

Ben de «Evet efendim, öyledir» dedim ve ilâve ettim:

«Falan kadının yanında yağımın çok az kaldığından söz etmiştim. O da benim yanımda yağ çoktur, sen istediğin miktarı al, demişti. Böylece o kadından bir miktar yağ almak istiyorum. Ama bunu Allah için karşılıksız mı verir, yoksa ödünç mü verir, bilemiyorum.»

Bunun üzerine Şeyhim bir müddet sustu, sonra üç defa üstüste «yağ satın al!.» buyurdu.

Anladım ki o kadın söylediği sözde durmayan bir kişidir. Nitekim sonunda öyle çıktı. Yağ satış zamanı gelince kadın bize geldi, benim halimi bildiği halde mevcut yağının tamamını sattı. Yanımda yağ satın alacak param da yoktu. Sonra Ce-

nâb-ı Hak arzu ettiğimden daha çok bana yağ te'min etmemi müyesser eyledi. Bu da tabiî Şeyhimin bereketiyle gerçekleşti. Allah ondan razı olsun!.

* Bazı tanıdıklar bir miktar para bana ödünç olarak verdiler, bir miktar para da emanet olarak yanıma bıraktılar. Bir müddet sonra gelip hem alacaklarını tahsil etmek, hem yanımdaki emaneti almak istediler, ama yanımda borcumu o anda ödeyecek hiç bir param yoktu. Satılacak bir nesnem de mevcut değildi. Ben onların şimdilik bu alacaklarına ihtiyaçları bulunduğunu sanıyordum. Emaneti çıkarıp teslim ettim ve borç konusunda kalbimde Şeyhimi hatırladım, tâ ki alacaklılar beni bu konuda üzmesinler ve istemeden ayrılıp gitsinler. Bunun üzerine onlar alacaklarından bir daha söz etmeden kalkıp gittiler, aradan tam altı ay geçmesine rağmen bir daha uğramadılar. Halbuki alacaklarını tahsile gelmişlerdi. Allah'a hamdolsun...

* Güvenilir din âlimlerinden sadık dostum Seyyid Ali **b.** Abdullah es-Sebbağ Hazretleri, Şeyhimin kerametlerinden gördüklerini lütfedip bana yazıp göndermişti. Ben de o yazıları alıp Şeyhime giderek kendisine durumu arzettim. Yazılanları kelimesi kelimesine okudum. Yazılanların hepsinin de doğru olduğunu buyurdu. Çünkü benim maksadım bu kitaba sadece gözlerimle gördüklerimi ve bir de bizzat Şeyhimden duyduklarımı yine Şeyhimin müsaadesiyle yazmaktı. Bu bakımdan konumla ilgili gelen mektupları kendisine arzedip hem doğruluğunu öğreniyordum, hem de yazmam için izin alıyordum.

Seyyid Ali **b.** Abdullah mektubuna şöyle başlamıştı:

«Bir olan, eşi-ortağı bulunmayan Allah'a hamdolsun!. Bu, Şeyhimiz, imamımız, büyük üstad, en meşhur gavs, Efendimiz ve Mevlâmız Mes'ud oğlu Abdülâziz Debbağ Hazretlerinden gördüğüm keramet ve keşiflerin tesbit ve takyididir:

* «Kendilerini ilk görüp sohbetinde bulunduğumda dinlediklerimi hafızama aldım ve çoluk-çocuğuma döndüğümde aradan on gün kadar bir zaman geçtikten sonra yakınlarımdan bir kısmının yanında çok büyük bir olay meydana geldi, hal-

km bazısının ondan haberi oldu, bazısı da şahsen olay meydana gelirken hazır bulundu. Bunlar büyük küçük, kadın erkek yirmi kadardı, diyebilirim. Bu olay öyle bir olaydı ki eğer Mahzen Kabilesi duymuş olsa kabilenin hemen hepsi yok olup giderdi.

Şehrin dışına çıktım ve üç defa sesimin yüksekliğiyle Şeyhime şöyle seslendim:

«Ey Efendim! Bu kabileyi o mesele ve olaym ateşinden gizleyip koru..»

O andan itibaren sanki o olayın üzerine büyük bir dağ çöktü veya tutulup denize atıldı da onu bilenlerin ve görenlerin hemen hepsi susup kaldı, hiç kimse ağzına almadı. Uzaktan duyanlar kurcalamak istediklerinde tekzib edildiler. Böylece Cenâb-ı Hak Şeyhimizin bereketiyle o kabileyi korumuş oldu. Allah O'ndan razı olsun..»

* İkinci defa Şeyhimi ziyarete gittiğimde onun bir takım mükâşefelerini ve kendisiyle müşaverede bulunanlara vermiş olduğu güzel cevapları gördüm. Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, size yakın olan kurtulur ve saadete erişir. Size yakın olanlar bir meseleyle karşılaştıklarında hemen sorabiliyor ve önemli konular hakkında seninle istişarede bulunabiliyorlar. Ben kendi müşkil meselelerim hakkında ne yapayım, ey Efendim?! Sizden dört günlük bir mesafe uzaklıkta bulunuyorum. Kiminle istişarede bulunabilirim?

Bunun üzerine bana şöyle dedi:

— Sana herhangi bir mesele arız olunca ve ne yapacağını o anda idrâk edemediğin takdirde, şehrin dışına çık, iki rek'at namaz kıl: Her bir rek'atte on bir defa İhlâs sûresini oku, selâm verdikten sonra üç defa bana yönel ve tam itikad üzere ol, o zaman ben seninle birlikte olurum, gereken şeyleri sorup istişarede bulunursun. Çünkü sorduğuna herhalde cevap bulacaksın.

Bir gün çok önemli bir meseleyle karşılaştım. Oldukça üzüldüm ve sonra hatırıma geldi, şehrin dışına çıkıp, Şeyhimin emrettiği gibi hareket ettim. Derhal çıkış yolunun pek yakın

olduğunu hissettim. Şeyhimin bereketiyle üzüntümü gidermeye muvaffak oldum. Allah ondan razı olsun!.. O anda ise gönül kardeşlerimiz Şeyhin huzurunda bulunuyorlarmış, ben ise dört günlük bir uzaklıkta idim. Çok sonra o gönül kardeşlerimle karşılaştığımda bana dediler ki:

— Şu günde sana şöyle şöyle bir hal vaki oldu mu?

— Evet, dedim. Dediler ki:

— İşte o gün biz Şeyhimizin huzurunda bulunuyorduk, bir ara gülmeye başladı. Sebebi sorulduğunda buyurdu ki: «Bizim miskin Seyyid Ali bin Abdullah üç defa üst üste (Ey Efendim, Abdülâziz!) diye seslendi. Halbuki Abdülâziz ondan ne kadar uzaklarda....»

Bunun üzerine gönül dostlarıma dedim ki:

— O gün çok daralmıştım, üzüntüm oldukça büyüktü. Şeyhime seslendim, yardımıma koştu, meselem çözüldü ve üzüntülerim kalktı. Hem o günden itibaren ne kadar önemli bir olay ya da meseleyle karşılaşsam üzülmeme zaman kalmadan çözülme yolları açılır.. Cenâb-ı Hak Şeyhimin bereketiyle her meseleyi kolaylaştırıp üzülmeme mahal bırakmıyor.

Bunun üzerine ben Şeyhimize sordum:

— Ey Efendim, bu iki rekat meselesi yalnız Seyyid Ali b. Abdullah'a mı mahsustur, yoksa her arzu eden kimse böyle yapabilir mi? Buyurdu ki:

— Arzu eden her dostumuz bunu yapabilir..

Allah'a hamdolsun.

Seyyid Ali yine bu konuda şöyle nakletmiş t ir:

Birinci defa kendisiyle görüştüğümüzde Ramazan-ı şerifin son günleri idi. Vedâ edip ayrılacağımız zaman buyurdu ki:

— Büyükçe bir koç satın al da büyük bayramımızı öylece yapalım.

— Olur, dedim. Bayram yaklaşınca iki tane koç satın aldım. O sırada gönül dostlarımızdan bir kısmı Şeyhimizin huzurunda bulunuyorlarmış. Aramızda ise o gün için iki günlük bir mesafe bulunuyordu. Şeyh Hazretleri o dostlarımızdan birine diyor ki: «Falan kardeşimiz iki koç satın aldı. Birini sana

getirecek, onunla bayramını yaparsın. Diğerini de bize gönder..»

Benim bu söylenenlerden hiç haberim yoktu. Koçları alıp o dostuma gittim. Bu iki koçtan hangisini beğenirsen onu alıkoy, dedim. Çünkü bu dostumun makam ve mertebesi oldukça yüksekti. Şeyhimiz ona fazla ilgi gösterirdi. Bana dedi ki: «Biz daha gösterişsiz olanı alıkoyalım, iyisini Şeyhimize götürelim..» Şeyh Hazretlerine ayırdığımızı alıp kendilerine götürdüğümde buyurdular ki:

— Falan adam bunun iyisini alıkoydu, gösterişsiz olanını bize gönderdi, değil mi?

— Efendim, dedim. Ben sizin için en yağlı ve gösterişli olanını ayırıp getirdim..

— Doğru ama bunun yağı işkembesindedir (yani sadece bunda büyükçe bir işkembe var o kadar).

Halbuki onlar bu noktaya dikkat etmemişler, sadece karnı gösterişli olduğu için onu tercih etmişlerdi. Nitekim boğazladıkları gün, Şeyh Hazretlerinin buyurduğu gibi çıkmıştı. Onu olduğu yerde bırakıp başka bir kaç alıp getirdiğimizde gönül kardeşlerimizden biri koçun boynuzundan tutup kapının önüne doğru getirirken Şeyh Hazretleri ona dedi ki:

— Sen bize bir koç getirdin, biz de (Allah'ın izniyle) sana bir evlâd veriyoruz.

Bunun üzerine ben dedim ki:

— Ey Efendim, zaten bu, kardeşimizin tek arzusu olarak bulunuyor. Çünkü öteden beri bir çocuk arzu ediyordu. Karısıyla evleneli on beş yıl geçmesine rağmen hiç doğum olmamıştı. Bu yüzden üzülüyor ve karısına ara-sıra sitem ederek kısırlıkla suçluyordu.

Koçu bir yere bağlayıp Şeyh Hazretleriyle birlikte saadethanesine gittik. Sabah olunca Şeyhimiz onu huzuruna çağırıp: «Bana yaklaş» dedi, sonra alnını açtı: «Bir erkek evlâdm olacaktır,» diyerek üç defa tekrarladı. Sonra da: «İsmini ne bırakacaksın?» diye sordu. O da: «Efendim, siz bir isim söyleyin» de-

di. Bir müddet sustuktan sonra buyurdu ki: «Doğacak olan oğlunuzun adını Rihal koyun.»

O güne kadar bizim kabilemiz ve yöremizde bu isimde bir kimse duyulmamıştı. Dede ve babalarımızdan da bu ismi kullanan olmamıştı. Bunun üzerine gönül dostlarımızdan bir kısmı sordu:

— Efendimiz, bu ismi nereden buldunuz, oldukça garip bir addır. Şeyh Hazretleri gülerek buyurdu ki:

— Bu benim hoş gördüğüm bir isimdir...

Biz işimizi bitirip çoluk-çocuğumuza döndüğümüzde gönül kardeşimin karısının gebe olduğunu öğrendik. Halbuki onların bundan daha önce bu konuda hiç bir bilgileri yoktu. Günü gelince kadın doğurdu ve ismini Rihal koydular. Halk buna hayret etti. Fakat biz sonra öğrendik ki bu çocuk büyüyünce fazla yaşamıyacak ve âhirete göç edecektir. Bu yüzden Şeyh Hazretleri ona bu ismi uygun bulmuştu. Nitekim üç yıl yaşayabildi, sonra da âhirete göç ederek ismine uygun olan neticeye vardı.

Bu isimde başka bir keramet daha vardır:

Şeyhimizden işittim, bizim o kardeşimize buyurdu ki: «Biz sana önce bir Rihal (**göç** edecek olan) verdik. Ama bu defa kalıp **göç** etmiyecek bir tane vereceğiz. Allah'ın izniyle...»

* Yine Seyyid Ali b. Abdullah anlatıyor:

Bir gün ava çıkmıştım; aslında ben daha önce de Mekhale'de hayli avcılık yapmıştım. Sabah kahvaltısını evde yapıp çıktık. Fakat beraberimizde hiç bir yiyecek almadık, erken döneceğimizi sanıyorduk. Bir dağın eteğinde bir dağ keçisi yakaladık. Bu yere Celîz mevkii denirdi. Dağın ön kısmı ova halinde bulunuyor ve burada çok ceylân ve dağ keçisi yaşıyordu. Hem acıktık, hem susadık. Beraberimizde yiyecek getirmediğimize çok pişman olduk. Dönüşte birkaç gün eyleştikten ve işlerimizi ayarladıktan sonra Şeyhimizi ziyarete gittim. Beni görünce tebessüm ederek buyurdu ki:

«Neden çarşamba günü ava çıktın ve aynı zamanda beraberinde yiyecek götürmedin? Av esnasında bir adam size uğ-

radı, bilhassa seni yokladı, fakat yiyecek namına hiç bir şey bulamadı. Sonra siz dağın eteğinde bir dağ keçisi yakaladınız. Orası şöyle şöyle idi. O dağın tepesinde küçücük bir kaynak su vardır, bir çanak kadar diyebilirim. Ne kurur, ne de akar, öylece durur.»

Şeyhin naklettiği o kaynak suyu bilmiyordum. Dağın tepesine de pek az çıkmıştım. Dönüşümde diğer avcılardan sordum, aralarında o su kaynağını bilenler vardı, Şeyh Hazretlerinin belirttiği şekilde olduğunu söylediler. Tabiî yiyecek için gelip bizi yoklayan adam da Şeyh Hazretlerinin kendisi idi. Ruhaniyeti aramızda bulunmuştu.

Nitekim kendisini tekrar ziyaret ettiğimde sordum:

— Efendim, avcılık yaptığımda beni yiyecek konusunda yoklayan adam kimdi?

Bunun üzerine o adamı bana açıklamaya başladı ve «Lâ İlahe İllallah, biz ne kadar o küçük su kaynağının yanında namaz kılıp dağın tepesinde bulunduk, bunun sayısı belli değildir. Benle Seyyidim Mansur bir çok kere orada beraber bulunduk!...»

Böylece o yerin ulviyetine dikkatimizi çekiyor ve hayretimizi artırıyordu. Bir defasında yine benim memleketimin özelliklerini, sıfatlarını olduğu gibi anlattı, oturduğum evden ve çevresinden haber verdi. Halbuki aramızda dört günlük bir mesafe bulunuyordu. Aynı zamanda bir gün olsun memleketimize ayak basmış değildi. Bütün bunları söylerken eksik ya da fazla bir şey dediğini görmezdim.

* Bir gün yine kendisini ziyaret ettiğimde evimizi olduğu gibi bir bir sıralayıp anlattı ve sonra:

«Neden atını falan yere bağlıyorsun? Orada sâlih bir zat defnedilmiştir. Kabri tam senin atın ayağının altında bulunuyor..»

Halbuki biz o yerde bir kabir izine raslamamıştık. O semtlerde kabristan da yoktur. Mevcut kabristanla aramızda en az yarım mil bir mesafe bulunuyordu. Şeyhim bu konuya tekrar temas ederek dedi ki:

«Senin tavlanda yedi kabir bulunuyor. Ama sen sadece belirttiğim gibi atın ayakları hizasında bulunan zatın kabrine dikkat et... Atını oradan biraz uzaklaştır, o zâta saygılı ol!. Mümkünse kabirle at arasında bir duvar çek..»

Bunun üzerine meclisde hazır olan gönül dostlarından bir kısmı sordu:

— Efendimiz, o zat kimdir?

— Araptır, Tilmisân'a yakın yerdendir. el-Lesbağat kabilesinden sayılır. Bu kabile onu sadece bir talebe olarak bilir, bir sâlih ve velî olarak onlar arasında tanınmamıştır. Vefat edince bahsettiğim yere defnettiler. Biz ona Vahdet'le Tilmisân arasında bulunan kabileden bir arap diyoruz..» O yerleri bir bir anlattı, onun evlâdından haber verdi. Halbuki ne Vahdet'i, ne Tilmisân'ı, ne de bu iki yer arasında bulunan Arapları görmüş ve gezmiş değildi. Sonra bana dönerek buyurdu ki: «Arzu edersen eline bir kazma al, bahsettiğim yeri kaz, ona raslarsm..»

Ayrılıp evime döndüğümde, Şeyh Hazretlerinin buyurduklarını onlara naklettim. Derhal bir kazma alıp belirlenen yeri kazdılar, cidden onun haber verdiği gibi bir zatın na'şı çıktı. Herkes hayretler içinde kaldı..

Kendilerini tekrar ziyaret ettiğimde bir ara sordum:

— Efendim, dedim. Bizim tavladaki diğer kabirlerde değil de sadece atımın ayak hizasına gelen kabir üzerinde durdunuz ve onun tecrid edilmesini emir buyurdunuz?»

Şöyle cevap verdi:

— «Çünkü bu zât Allah'ın velîlerinden biridir; ruhu serbest ve hareket halindedir. Diğerlerinin ruhu hapsedilmiştir. Berzah âleminde bekliyorlar. Oradaki ölülerin üzerinden üç yüz yıla yakın bir zaman geçmiş bulunuyor.»

Böylece Şeyhim şüphelerimi ve bu konudaki müşkilimi gidermiş oldu. Allah'a hamdolsun!.

* Bir gün yine amcam oğlu ile birlikte Şeyhimin ziyaretine gittik. Memleketimizden ayrıldığımızda amcamın oğlunun karısı hâmile bulunuyordu. Onun maksadı, kendi durumunu Şeyh Hazretlerine anlatmak, fakirliğinden söz etmekti.

Aynı zamanda bu onun ilk ziyareti idi. Şeyh Hazretleri onu görünce hemen sordu:

— Ailen var mıdır?
— Evet efendim.
— Hâmile midir?
— Evet efendim.
— Sana bol rızıklı bir kız doğurmasını arzu eder misin?
— Evet efendim, bizim de arzu ettiğimiz budur..

Böylece Şeyh Hazretleri bir kız çocuğunun olacağı haberi ile rızkının genişliyeceği haberini birleştirip söyledi. Amcam oğlu evine döndüğünde karısının bir kız çocuğu dünyaya getirdiğini gördü. Yedinci günü olunca bu kıza nasıl bir ad koymalı diye düşündüklerinde, bir karar veremeyip Şeyh Hazretlerinin tasvibini almak istediler. Durumu gelip arzettiklerinde:

— Siz isim olarak ne koymak istiyorsunuz?

Diye sorunca, onlar da:

— Ey Efendimiz, siz nasıl emrederseniz, hangi ismi uygun görürseniz onu koyalım.. Dediler.

— O halde ismini Hatice bırakın, buyurdu.

Halbuki o güne kadar bizim oralarda bu ismi taşıyan olmamıştı. Herkes hayret etti. Bunun üzerine ben sordum:

— Efendim, neden Hatice koydunuz?

— Çünkü Allah'ın kendisine fetihde bulunduğu ve bu sebeple büyük bir fetha erişen herkes evlenmek istediği zaman karısının isminin Hatice olmasını arzu eder de ondan, diye cevap verdi. Sonra devamla buyurdu ki:

— Şu anda bir kızım olsa ben yine onun ismini Hatice koyarım. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Hazret-i Hatice validemizle mes'ud oldu, onunla birlikte dünya ve âhiret hayırlarına erişti.»

* Bir gün Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun!) Benim hanımım söz konusu olunca, onu tepeden tırnağa, gizli ve aşikâr her şeyini ve bütün hususiyetlerini anlattı. O kadar ki ne fazlalık yaptı, ne de noksanlık.

Cidden benim hanımım onun anlattığı gibi idi. Eğer ben kendimi zorlasam, hiçbir zaman karımı onun nitelediği ölçüde anlatamam.

Halbuki aramızda dört günlük bir mesafe bulunuyordu ve hanımımı da görmüş değildi. (Şeyh Hazretleri bu keşfi yapmakla Seyyid Ali Hazretlerine, karısına karşı takınacağı tavırda bir ölçü vermeyi dilemiş ve ayrıca kadının dine karşı ilgisini kamçılamak istemişti.)

* Ben uykusu çok olan bir adamdım. Bazen fecir vakti uyanırım, cinsî yaklaşmada bulunurum. Bazen fecir vakti uyuya kalırım. Şeyh Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin meclisine girdiğimde, hazır bulunan gönül dostlarına buyurdu ki:

«Ben ne kadar bu kardeşimin yanma fecir vakti girdimse ya onu uyur buldum, ya da cinsî yaklaşma halinde gördüm.»

Bunun üzerine hazırımdan biri sordu:

— Efendim, ne buyurursunuz, o vakitte uyumak mı, yoksa cinsî yaklaşımda bulunmak mı daha iyidir?

— Elbette ki cinsî temas o vakitte uyumaktan hayırlıdır. Ancak ne var ki namaz vaktindeki cinsî münasebetten meydana gelen çocuk -Allah'ın izniyle- sadece anne-babasına âsi olur. O halde namaz vakitlerinde bu türlü şeylere kapı açmamak uygun olur.

Buyurdu. Bunun üzerine Allah'a tevbe ettim. Artık fecir vaktinde ne uyudum, ne de cinsî yaklaşımda bulundum. Nitekim Şeyhimizin «Namaz vaktinde yapılan cinsî yaklaşmadan meydana gelen çocuk anne-babasına âsi bir ruhla doğar» buyurmasında ikinci bir keramet vardır: Benim daha önce dünyaya gelen çocuklarım bana karşı gelirler ve büyük saygısızlıkta bulunurlar.

* Benim bir diğer huyum da: Karımla fazla oynaşır ve bu konuda hayli ileri giderdim. Şeyh Hazretlerinin meclisinde yer aldıktan sonra zaman zaman bu huyumu hatırlar ve üzülürdüm. Bir gün gönül dostlarımdan birine bu huyumu açtım. O da gidip Şeyhimize bu durumu nakletmiş, bir nev'i beni rüs-

vay eder gibi olmuştu. Şeyhimiz onun bu ifşaatına tebessüm etmiş ve sonra buyurmuş ki:

«Seyyid Ali sana huylarından bir kısmını anlatmış. Onun buna benzer daha şu ve şu huyları da bulunuyor» diyerek bir nice huylarını sayıp dökmüş, Allah'tan başka kimsenin vâkıf olamıyacağı bazı hallerimden haber vermiş. Sonra da şu sözleri eklemiş: «Ama bütün bu saydıklarım sünnete uygundur ve her huyundan dolayı me'cûr bulunuyor..»

Bunları duyduğumda çok sevindim ve «Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun!» dedim.

İşte bütün bu saydıklarım, Şeyhimin kerametlerinden tesbit edip kaydettiklerimdir. Şüphesiz ki onun keşf ü kerametleri sayılmıyacak kadar çoktur. Cenâb-ı Hak onun feyiz ve kerâmetiyle bizi menfaatlandırsm, onun sevgisi üzere bulunduğumuz halde ruhumuzu alsın ve onun halkasından bizi haşirneşir etsin. Sevgili Peygamberi Hazret-i Muhammed (S.A.V.) Efendimizin yüksek makam ve mertebesi hürmetine.. Selâm Resule ve O'nun hanedan ve yaranma olsun!.»

Seyyid Ali bin Abdullah Hazretlerinin bize yazıp gönderdiği mektup burada bitmiş oldu. Cenâb-ı Hak onun bu duasını kabul buyurdu. Çünkü vefatı yaklaştığında, kalbi ona ecelinin yaklaştığını fısıldadı, böylece çoluk-çocuğuyla ve Sabbağat halkı ile helâllaşıp vedâ'laştı. Ve bir gün karısına:

«Ben Fas'a Şeyhimin yanma gidip orada vefat edeceğim..» diyor.

Nitekim Fas'a gelip Şeyhine kavuşunca hastalanıyor. Vasiyette bulunması için Şeyhimiz kendisini uyarıyor. Böylece Allah'a kavuşmak için gereken hazırlıklarını yapıyor. Hasta olarak Şeyhin evinde yatıyor, kendisine lâzım gelen hizmetler yapılıyor. Ölümü yaklaşınca Şeyh Hazretleri şöyle buyuruyor:

«Seyyid Ali özel bir makamda bulunuyor. Şu anda kim onun yanmda hazır bulunursa Peygamber (S.A.V.) Efendimiz ile Ebûbekir Sıddîk (R.A.) Efendimizi görmüş olur.» Bunun üzerine gönül dostları toplanıp geldiler, baktılar ki dili iyice

ağırlaşmış, söylenen sözleri duyduğunu baş işaretiyle haber veriyor, fakat konuşamıyordu. Sonra hafif bir tebessüm ve ferahlık ve sonra da ruhunun ayrılıp gitmesi...

O vefat edince Şeyh Hazretleri dedi ki: «Allahü Teâlâ minnet ve keremiyle, fazl ü inâyetiyle ona merhamette bulundu. Eğer o doksan yıl Sebbağa'da otursaydı, şu öldüğü hal üzere olan fazilet ve keramete erişemezdi..»

SEYYİD ABDULLAH BİN ALİ ET-TÂZÎ HAZRETLERİNİN KAYDETTİĞİ KERAMETLER VE KEŞİFLER

Gönül dostlarımdan bir kısmının Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin keşf ü kerametlerinden gördüklerini tesbite çalıştım ve kaydettiklerimi yazıyorum:

Seyyid Abdullah'ın mektubunu aldığımda onu Şeyhime götürüp okudum. Tesbit ve takyid edilen kerametlerin hepsinin de doğru olduğunu söylediler.

Seyyid Abdullah'ın mektubu şu cümlelerle başlıyordu:

«Şeyhimizin bazı kerametlerini bize hatırlatan, bizi bu feyizlere hazine kılan, zamanın gavsini bize mânevi bir azık olarak sunan, irfan pınarı olan Abdülâziz Debbağ Hazretlerini bize rehber, efendi yapan Allah'a hamdolsun.. Cenâb-ı Hak onun feyiz ve kerametleri sayesinde bize yarar sağlasın.. Âmîn!.»

Bu girişten sonra Seyyid Abdullah Hazretleri Şeyhimizin tesbit edebildiği kerametlerini şöyle sıralıyor:

* Güvenilir âlimlerimizden Seyyid Abdurrahmân el-Mahûhî nakletti:

Bir gün Şeyh Hazretleriyle beraber bulunuyordum. (Allah kendisinden razı olsun!.) Orada Seyyid İdris ve Seyyid Ahmed bin Mübarek de bulunuyorlardı. Şeyhimiz beni bir hacet için kendi evine gönderdi. Ben acele yürüyerek eve doğru ilerledim. Şeyh Hazretleri de bulunduğu yerde kaldı. Evine vardığımda, bir adam Şeyhimin elbisesini yıkamak için onu soruyordu. Ben o adamla bu hususu görüşürken Şeyh Hazretleri

elinde kirli çamaşırları olduğu halde evinden dışarı çıktı, kapıda bekleyen adama verdi.

Yollar oldukça çamur idi, ayağındaki nalınla gelemezdi. Benden önce gelmesine de imkân yoktu. Çünkü ben çok süratle yürüyerek Şeyhimin evine koşmuştum. (Bazen Allah dostları için zaman ve mekân kaydı kalkıyor.)

* Yine Seyyid Abdurrahman bana anlattı: Şeyhimizin bir aynası vardı, zaman zaman onunla kitaplara bakardı. (Bu bir ayna olmaktan ziyade bir büyüteç de olabilir.)

Bir gün o büyüteç kayboluverdi. Şeyhimin yakın dostu el-Hâc Muhammed el-Kevvaş'dan bir büyüteç alıp kendisine getirdim. Alıp baktığında pek yararlı görmedi ve: «Benim ilk büyütecimi arayıp bulun, çünkü bu pek net değildir. Umarım ki onu bulursunuz..» Daha çok baktığı bir kitap vardı. Onu sahife sahife yokladık, birkaç defa aynı ameliyeyi yaptık, fakat bir türlü bulamadık. Bunun üzerine Şeyhimizin rengi değişti ve üzüldüğü her halinden belli oluyordu. Sordum:

— Ey Efendim! Size ne oldu?

«Bu ayna üzerine durumum değişti» buyurdu ve bizim araştırdığımız kitabı kaldırdı, ikinci ayna burnu üzerinde duruyordu, derken o düşüp kırıldı ve kitabı yerine koyunca da birinci ayna kitabın üzerinde beliriverdi. Bunun üzerine oğlu Ömer'e dönerek dedi ki: «Oğlum, annene haber ver, Allah'a hamdolsun, kaybettiğimiz aynamızı bize tekrar geri çevirip verdi...»

* Yine Seyyid Abdurrahman naklediyor:

Soğuk bir mevsimde Şeyhimizle birlikte oturuyorduk. Bir de baktık ki Şeyhimizin alnından ve şakaklarından şapır şapır ter akıyor. Bu hal bir müddet devam ettikten sonra eski haline dönünce kendilerine sordum:

— Efendim, bu hale intikal etmenizin sebebi nedir?

— Dökülen terler, müşahede hazır ve gâib olduğunda ilk anda bende bir terleme baş gösterir. Müşahede tamamen kayboluncca eski halime döner, diğer insanlar gibi olurum. Bazen

müşahede devam eder ve ben de hayli sıkıntılı anlar geçiririm. Ancak biraz sonra zat ile ünsiyet durumuna geçince artık sıkıntı kesilir ve (tatlı bir hal alır.)

* Kâtib Abdullah bin Ali ve kardeşi Abdurrahman anlatıyorlar. Bir gün attarlar çarşısı damına çıkmıştık, yakın damlar üzerinde birçok kadınların bulunduğunu gördük. Onlara bakmaya başladık. Onlarla aramızda olan cinsel konular üzerinde konuştuk, bazen güldük, bazen zıpladık derken vakit geçirdik. Bir müddet sonra Şeyh Hazretlerine döndüğümüzde, onun ma'ruf divanvari minderinde yerlerimizi aldıktan sonra tebessüm etmeye başladı ve:

«Keşiflerde bulunamıyan şeyh ne güzeldir!.» dedikten sonra ilâve etti:

«Nerede idiniz? Bana doğruyu söyleyiniz, sakın yalan söylemeyiniz..»

Biz de olup bitenleri olduğu gibi kendisine anlattık. Bunun üzerine o kadınların durumunu ve dam üstünde toplanma sebeplerini, bizim onlar hakkında konuştuklarımızı, zıplayıp güldüklerimizi bir bir -oradaymış gibi- anlattı. Halbuki o :sırada kendisini ziyarete gelenlerle oturup sohbet ediyor, bizim nerede bulunduğumuzu bilmiyordu. Biz damda zıpladığımızda o sohbet ederken bir ara tebessüm etmiş, ama kimse bunun sebebini anlayamamış..

* Seyyid Abdurrahman diyor ki: Hanımım hâmile bulunuyordu. Şeyhi ziyarete geldiğimde, bana o bu durumu haber verdi. Orada hazır olan gönül dostlarından biri gülerek «kız çocuğun olacak» dedi ve latifede bulundu. Şeyh Hazretleri bana dönerek: «Yaklaş» dedi. Yaklaştığımda kulağıma eğilerek: «Vallahi bir erkek çocuğun olacak..» buyurdu. Nitekim öyle oldu..

* Bir gün yine Şeyhimi ziyarete geldiğimde oğlumu hasta olarak bırakıp ayrılmıştım. Hasta oğluma şifâ ile duâ etmesini istirham ettim. «Bana biraz mühlet ver, başka bir zaman duada bulunurum..» buyurdu. O zaman anladım ki oğlum bu hastalıktan kurtulamıyacaktır. Nitekim çok geçmeden öldü..

* Başka bir gün yine Şeyhimi ziyaret etmek üzere ayrı-

lirken hanımımı hâmile olarak bırakmıştım; huzuruna vardığımda bana dedi ki: «Bir kızın doğmuştur..» Eve döndüğümde Şeyhimin buyurduğu gibi bir kızım olmuştu.

* Seyyid Abdurrahman anlatıyor:

Fas'a doğru yüzümü çevirdim, maksadım Şeyhimi ziyaret etmekti. Beraberimde Şeyhime ait otuz okiyye bulunuyordu. Şehre yaklaştığımda bir okiyyeyi kendime ayırdım. Huzuruna vardığımda geriye kalan yirmi dokuz okiyyeyi kendisine verdim. Bana dedi ki: «Kalk sende kalan bir okiyye ile biraz hurma, biraz peynir satın al!.»

Hayretler içinde kaldım ve: «Efendim, dedim, siz akıl ve zekânızla özel bir mevki'de bulunuyorsunuzdur...»

* Yine Seyyid Abdurrahman naklediyor:

Şeyhimi ziyaret etmeye azmettim. Gelip huzurunda oturduğumda, yüzüme bakarak şöyle buyurdu:

— Pazar gecesi neler yapıyordun?

— Neler yaptım, ey Efendim?! Diye sorduğumda, buyurdu ki:

— Hanımınla cinsî yakınlıkta bulunuyordun, çocuğu da uyumadığı için yastığın üzerine uzatmıştın. Kandiliniz de sandık üzerinde duruyordu. Bilmedin mi, benim ruhaniyetim sizinle beraberdir.»

Buna benzer Şeyhimizin sayılmıyacak kadar kerametleri vardır.

Bu kerametler 1128 yılının sonuna doğru yazılmıştı. Yazılanların hepsini Şeyhime arzettiğimde, Muharrem'in onuncu günü idi, yani Aşûrâ gününde bulunuyorduk. 1129. yıla ayak basmak üzere idik..

Bu konuda güvenilir din âlimlerimizden Seyyid el-Arabî ez-Ziyadî Hazretlerinin yazıp kaydettikleridir. Bu zat, Şeyhimizin keşf ü kerametlerini yazarken çoğunu gözlerimle gördüm, •orada hazır bulunuyordum. Onun bu yazdıklarını Şeyhime sorduğumda hepsini de doğruladı.

Benimle Şeyhim Abdülâziz (K.S.) Hazretleri arasında geçen önemli bir olayı da yazmıştı. Şöyle ki:

Mahzen kâtipleri için biraz kitap satın almıştım. Kitaplar oldukça çeşitli idi. Bu konuda Mahzen kâtipleri bana para vermişlerdi. Onları sarf ettim. Kitapları alıp kendisine götürdüğümde beğenmediği için reddetti ve erbabına vermem için emir buyurdu. Aksi halde kendimiz için sevdiğimizi yapmamıza işaret edildi.

Bu emir beni sıktıkça sıktı ve hayli üzdü. Kâtipten de korkuyordum. Başka çare bulamayınca Şeyhime gittim ve durumu olduğu gibi kendisine anlattım. Kitaplar elimde kaldı, satıcı geri almaz, kâtip beğenmez de verdiği parayı ister. Şaşırıp kaldığımı, ödeyecek paramın bulunmadığını arzettim. Böylece girift bir problem içinde kaldığımı anlatmak istedim. Beni dinledikten sonra şöyle buyurdu:

— Evlâdım, hiç bir şeyden bu konuda korkma. İnşaallah pek yakında bir çıkış kapısı bulunur, bir ferahlık baş gösterir.»

Cidden çok geçmeden Sultan Nasarahullah o kâtibi idam ettirdi. Böylece sıkıntılardan kurtuldum ve ferahlık kapısına çıkmış oldum. Her şey Şeyhimin buyurduğu gibi cereyan etti.

* Memleketimizde geniş çapta temizleme harekâtı başlamıştı. Günde birkaç adam öldürülüyordu. Kadı benim çok yakın dostum olarak bulunuyordu. Onu da idam etmelerinden hayli endişelendim ve kurtulması için Şeyh Hazretlerine geldim, duâ etmesini diledim. Bunun üzerine buyurdu ki:

— Kadı Seyyid Tahir'e gelince, ona bir kötülük dokunmasından hiç endişe duyma.. Kâtibe gelince, onun hakkında bir şey diyemem, onun kurtulacağına dair bir söz söyleyemem..

Halbuki kâtib için duada bulunmasını istememiş ve ondan söz etmemiştim. Bu kâtib, az yukarıda sözü geçen, yani kitapları kabul etmeyip bedelini isteyen kâtibdir. Nitekim Şeyhimin buyurduğu gibi oldu: Kadı Seyyid Tahir'e bir kötülük dokunmadı, fakat o kâtip öldürüldü. Kâtibin öldürüldüğünü çoğu kimseler duymamıştı.

Şeyhimin huzuruna vardığımda (Allah kendisinden razı olsun), kapıyı çaldım. İçeri girdiğimde, Şeyhim beni görünce:

«O kâtib öldürüldü değil mi?» buyurdu. «Evet,» dedim. Halbuki Fas'da o kâtibin öldürüldüğünü henüz duyan hiç kimse yoktu. Sonra buyurdu ki:

«O, benim sana dediğim gibi oldu. Yanında onun kitaplarından bir şey bulunuyor mu?»

«Evet, bulunuyor,» dedim.

«Allah işleri hayır ve afiyet üzere çıkarsın!» dedi.

Bunun üzerine korktum ve içime büyük bir endişe girdi. Hemen koşup ellerini öptüm ve:

— Efendim o kâtib sebebiyle çok korktum, içimde büyük bir endişe doğdu.

Bunun üzerine, orada hazır bulunan gönül dostları da bana yardımcı oldular, benim hakkımda Şeyh Hazretlerinin duada bulunmasını dilediler. Buyurdu ki: «Onların belli bir zamanı olacak ve sana kötülükte bulunmayı isteyecekler, bilhassa talebeyi bu konuda kışkırtacaklar, ama korkma, inşaallah sonu selâmet olur.»

Böylece onlardan bana bir kötülük gelecek günleri bekledim, durdum. Derken benimle onun arasında geçen konular araştırılmaya başlandı. Ayrıca onunla başkaları arasındaki münasebetler de bir bir ele alındı, ciddi bir teftiş yapıldı. İlişkisi bulunan birçok kimseleri yakalayıp dövdüler, işkence ettiler, mallarını yağmaya verip, çoluk çocuklarını perişan ettiler.

Bu durumda ben büsbütün evhama kapılıp çok korkmaya başladım. Kendi kendime dedim ki: Şeyhe gitmeli, ona demelisin ki: İşte ölüm veya mihnet gelip çattı.

Buna benzer kafamda bir çok korku ve endişeler dolaşıp dururken bir adam gelip beni Meknas'e götürdü. İkimiz birlikte Şeyh Hazretlerine gittik. Şeyh o adama ferah ve sevinç kapısını açtı, hayır ile duada bulundu ve birçok kimseler hakkında ona tavsiyede bulundu. O da söylenenleri dinleyip «başım üzerine..» diyerek ayrıldı.

Sonra bana dönerek şöyle buyurdu: «Sen de inşaallah selâmet içinde döneceksin..» Benden önce konuştuğu adamla kâtib hakkında araştırma ve teftiş yapanlara selâm gönderdi. Ben

de ayrıldım, tekrar Meknas e döndüm. Kâtibe ait bütün kitapları onlara verdim. Kitapları benden aldılar ve beni bıraktılar. Doğruca Fas'a döndüm. Allah'a hamdolsun.. Sonra o adam gelip benimle birlikte Meknas'e gitmemi söyledi. Yine hayli endişelendim. Ama başka çare de yoktu. Durumu Şeyh Hazretlerine arzettiğimde biraz düşündükten sonra şöyle buyurdu:

«Korkma seni öldürmezler, ama hapis konusunda bir şey demem, olabilir. Yalnız yanında otuz okiyye para bulunsun, lâzım olur.»

Hulâsa Meknas'e gittiğimizde o adam beni evinde hapsedip durumumu Sultan Nasarahullah'a arzetti. O güne kadar hapsedilip durumu sultana arzedilenlerden hiç kimse idamdan kurtulamamıştı. Endişem büsbütün arttı, artık ölümü beklemeye başladım. Derken affedildiğimi öğrendim. Şeyhimin duası bereketiyle mutlak bir tehlikeden böylece kurtulmuş oldum. Allah'a hamdolsun!..

Ancak ne var ki beni otuz okiyyelik bir angaryaya soktular. En hafif ceza olarak bunu uygun görmüşler.

Fas'ta Şeyh Hazretlerinden ayrılacağım sırada bana (korkma git, ancak yanında otuz okiyye para bulunsun) buyurmuştu. Şimdi hikmetini anlamış oldum.

Düşe kalka o işi, daha doğrusu angaryayı bitirmeye çalıştım. Cenâb-ı Hak yardım etti, onu da atlattım, benden eziyet ve mihnetleri kaldırdı. O'na sayısızca hamd ü senalar olsun.. Şüphesiz ki Şeyhimin bereketi Allah'ın yardımını bana ulaştırdı. Allah ondan razı olsun!.

* Akşam namazından sonra Şeyhimin evine gittim. Allah ondan razı olsun. Uzun bir müddet kapısının önünde oturdum, kapıyı çalmadım. Kendisine ait selâmlıktan çıkıp merdivenlerden indiğini duydum. Sonra ismimle bana seslenerek ey filân, dedi. «Buyur efendim,» dedim. «Uzun müddetten beri kapıda beklersin, değil mi?» diye sordu. Halbuki benim kapının önünde beklediğimi kimse görmemişti. Çünkü ortalık da iyice kararmıştı. Tanınmam mümkün değildi. Kimseye de ha-

ber vermemiştim. Sonra Şeyhim kapıyı açtı, koştum ellerini öptüm.

* Bir gün evimde değil medresede geceledim. Sabah olunca kalkıp Şeyhime gittim. Beni karşıladığında sordu:

— Dün geceyi nerede geçirdin? Evinde neden uyumadın?

— Efendim, dedim. Evimde geceledim, ama bir tarafa meyletme arzum vardı.

— Peki sen falan yerde gecelemedin mi?

— Hayır efendim...

— Eğer doğru söylemezsen, dün gece nerede yattığını ve neler yaptığını bir bir anlatırım..

Bunun üzerine korktum, rüsvay olacağımdan endişe ederek koşup ellerini öptüm ve:

— Çok doğru buyurdunuz, ben o geceyi medresede geçirdim, diyerek bağışlamasını diledim.

* Yine bir gün ben medresede bulunuyordum. Şeyhimin kadr ü kıymeti hakkında câhil bir adamla tartışıyordum. Sonra Şeyhime gittiğimde:

— Dün görüşüp tartıştığın o adam kimdi? Hem ona ne söylüyordun, o sana neler söylüyordu?

Diye sordu. Ben cevap vermedim, susmayı tercih ettim. Sonra kendisi o adamla aramızda geçen konuşma ve tartışmayı bütün teferruatiyle anlatmaya başladı. Şüphesiz ki bu kerametlerinden biridir. Onun keşf ü kerametleri sayılmakla bitmez. Onlardan biri de şöyle cereyan etmişti:

Bir gün bir adam hakkında Şeyhimle görüşüyordum. Bir ara:

— Efendim, o adam sizi çok sever, dedim.

— Hayır, o adam beni sevmez, istersen bir dene,

Diye buyurdu. Sonra şunu ilâve etti: «Onunla benim hakkımda görüştüğünde de ki: (Önceleri Şeyhi severdim, ama artık sevgim kalmadı..) Onun sana ne söyliyeceğini ben de işiteceğim.

Bir gün o adam bana geldi, biraz görüştükten sonra kendisine dedim ki:

«Bende değişik bir durum meydana geldi, artık Şeyh Abdülâziz e karşı içimde pek sevgi kalmadı, ondan kopmuş sayılırım....»

Adam cevap vermekte acele ederek dedi ki:

«Ben bunu daha önce sana söylemiştim.....» diyerek içindekini ortaya döktü.

Bunun üzerine ben ona:

«Seni sadece bu konuda denemek istemiştim. Artık senin içyüzünü öğrenmiş oldum.»

Adam çok pişman oldu. Ben gelip durumu Şeyh Hazretlerine arzettim. (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

«Ben sana söylemedim mi? O adam beni hiç sevmez...»

* Selâmlıkta Şeyhimle birlikte oturuyordum. Bazı hususlar hakkında kendisiyle konuşurken ansızın Şeyhimin hanımı ağlayarak içeri girdi. İçi yanıyor, odanın bir ucundan diğer ucuna gidip geliyordu. Kardeşinin haberi kendisine ulaşmıştı. Şeyh Hazretleri biraz sustuktan sonra ona dedi ki:

«Kardeşin ölmemiştir. Sana bu haberi veren yalan söylemiştir.»

Buna rağmen hanımı yine ağlamaya devam etti. Şeyh Hazretleri ona ağlamaması için yemin ettiyse de o bulunduğu halden dönmedi. Çünkü ilk haber onu sarsmış ve inandırmıştı. Sonra kardeşinin ölmediğine dair sıhhatli haber geldi. Şeyh Hazretlerinin buyurduğu gibi çıktı ve şu anda da onun kardeşi yaşamaktadır.

* Dostlarıyla beraber yüksekçe boş bir alana çıkıp temiz hava almaya çalışan Şeyh Hazretleri, bu arada sohbet ederken bir adam çıkageldi. Onun yakın akrabasından bir adam Sultan m oğlu Abdülmelik ile beraber bulunurken kayboluvermiş, sağlık haberini bir taraftan alamamışlar. Durumu Şeyh Hazretlerine arzedip bir haber almayı düşünmüştü. Aslında o adam bu gibi meclislere ehil değildi.

«Efendim, kardeşim falan mahallede Sultan'ın oğlu Abdülmelik ile bulunurken kayboluvermiş, ondan bir haber bekliyoruz, acaba hayatta mıdır, yoksa öldü mü?... Kendisine say-

gı duyduğum bir zat onun hayatta olduğunu söyledi. Siz ne buyurursunuz ? »

Bunun üzerine Şeyh Hazretleri meseleyi bilmemezlikten geldi ve onu savmaya çalıştı. Adam durmadan ısrar etti. Bunun üzerine Şeyh Hazretleri:

«Sen mutlaka onun haberini almakta ısrar ediyorsan, al benden sıhhatli haberi: «Allah Hacı Abdülkerim'e rahmet eylesin. O hem garip, hem de gâibdir. Onun cenaze namazmı kılan sana haber verecektir. Sultan'ın oğlu onu öldürmüştür.»

Birkaç gün sonra aynı haber geldi. Şeyh Hazretlerinin buyurduğu gibi o adamın kardeşi, Sultan'ın oğlu tarafından öldürülmüştü.

* Şeyhimizin aylık ücretle çalışan bir hizmetçisi vardı. Her ay ücreti geciktirilmeden ödenirdi. Ne var ki bu hizmetçi devlet tarafından aranıyordu. Bu yüzden mümkün oldukça kendini gizliyor, gelecek olan zulümden Şeyh Hazretleri onu korumaya çalışıyordu. Bu hizmetçinin kardeşi ise zâlimlere yardımcı oluyor ve kardeşinin nerede gizlendiğini anlatmaya çalışıyordu.

Bir gün Şeyh Hazretleri o adama kardeşini ihbar etmekten vazgeçmesini söylediyse de te'sir etmedi ve en sonunda ilgililere kardeşinin Şeyh Abdülâziz Hazretlerinin yanında bulunduğunu haber verdi. Aynı zamanda Şeyhin bu işe müdahale ettiğinden, ihbarlıkta bulunmaması için kendisine teklifte bulunduğundan söz etti.

İlgililer adamlarını Şeyhe gönderdiler. Bu sırada biz Arasa'da Şeyh ile beraber bulunuyorduk. Görevli bekçi, Şeyh Hazretlerine yaklaşıp, kaid (zabıta teşkilâtının başı) tarafından gönderildiğini ve kendisini almaya geldiğini söyledi. Bunun üzerine Şeyh Hazretleri:

— Kaid beni mi istiyor?

— Evet, efendim, dedi.

— O halde emri duydum ve itaat ediyorum. Ben biçarenin biriyim, aynı zamanda bu ülkenin vatandaşıyım.. Sonra

Şeyh Hazretleri bana dönerek: «Sen de kalk birlikte gidelim» buyurdu. Hep birlikte kalkıp gittik.

Yolda yürürken bekçi pişmanlık duydu ve:

«Bağışlayın efendim, ben sadece bu hizmetçiyi alıp götürmekle görevliyim, şimdi o elimizde bulunuyor. Siz buyurun geri dönün..»

Bunun üzerine Şeyh Hazretleri:

— Biz hizmetçiyi vermemezlik yapmadık. Şimdi onu götürebilirsiniz..

Bekçi hizmetçiyi alıp götürdü. Onu ihbar eden kardeşi bir ay geçmeden öldü. O da serbest bırakılıp tekrar Şeyh Hazretlerine döndü ve artık karışık ve şüpheli bir durumu da kalmamış oldu..

* Benî Beznasin kabilesiyle Sultan arasında hayli olaylar geçti. Sultan onlardan yakalayabildiğini yakaladı, zafer elde ettiği kadar ettikten sonra kâtiplerden bir kısmı -ki bunlar Taze ehlinden oluyordu- onların ateşini Taze ehline nakletmeyi arzu ediyorlar ve böylece bir mektup uydurup bu mektubu Taze ehli tarafından yazılmış gibi düzenliyerek Benî Beznasin kabilesine gönderiyorlar. Mektupta şu cümleler yer alıyor:

«Bizler her zaman sizinle beraberiz, hepimiz bir tek el sayılırız.....»

Bu mektup bir ihbar ile değerlendirilip Sultana iletiliyor, Sultan bunu görünce müthiş öfkeleniyor ve Taze kabilesini yok etmek için bir kuvvet hazırlıyor. Mektubu götüren adam yakalanıp hapse atılıyor. Taze kabilesi bu haberi duyunca korkmaya başlıyorlar ve onlardan bir kısmı toplanıp Şeyh Hazretlerine gelerek durumu arzediyorlar.

«Eğer benim dediğimi yapacaksanız size bir çare söyliyeyim» buyurarak niyetlerini yokluyor.

Onlar da: «Efendimiz, biz ancak size bugün doğru yolu öğrenmek ve nasihatinizi alıp kabul etmek için gelmiş bulunuyoruz.»

Bunun üzerine Şeyh Hazretleri onlara:

«O halde sizin yönünüz bu olsun. Şimdi toplanıp vezire gidin, durumunuzu olduğu gibi ona anlatın, sonuç iyi olur..» buyurdu.

Onlar da bu emre uyarak doğruca vezire gittiler, durumu en doğru şekliyle anlattılar. Vezir onlara inandığı için, Sultan'ın huzuruna çıkıp onları hayır ve iyilikle övdü. Kâtibin o mektupla bunlara iftirada bulunduğunu söyledi. Sultan Nasarahullah, hem vezirine, hem de Taze kabilesinden gelenlere inandı ve derhal o kâtibin boğazlanmasını, yani başının kesilmesini emretti. O iftiracı da böylece lâyık olduğu cezayı gördü.

Buna benzer bir olay da şöyle cereyan etti:

Mahzen tarafından bir adam, kendi kabilesinden yirmi şu kadar adam öldürüldükten sonra Allah'ın takdirinin bir cilvesi olarak o yakalanmadan olayı duyunca oradan uzaklaşıyor ve Şeyh Hazretlerine gelerek bu konuda onunla istişarede bulunuyor. Adam başka bir ülkeye kaçmayı tasarlıyordu. Şeyh Hazretleri ona:

«Sakın kaçayım deme. Doğruca kaide git ve: "Sizin aradığınız falan adam benim, ne yapmak istiyorsanız yapın, ben emrinize hazırım.." de» diye buyurdu.

O da bu tavsiye üzerine kaide gidip kendini takdim etti. O da, «eğer sen dediğin gibi isen doğruca Fecic nahiyesine git, oradaki atıcılarla birlikte ol!.»

Adam tekrar Şeyh Hazretlerine geldi ve durumu arzetti.

O da: «Hiç durmadan derhal dediği yere git..» diye tavsiyede bulundu.

O adam belirtilen nahiyeye gidedursun, çok geçmeden o hâin kaid ve arkadaşları yakalanarak bir kısmı öldürüldü, bir kısmı da zindanlara atıldı. Böylece yukarıda ismi geçen adam da onların şerrinden kurtulmuş oldu. Allah onu, Şeyh'in bereketiyle büyük bir belâdan halâs etmiş oldu.

Bu konuda Şeyh Hazretlerinin prensibi hep öyle oldu. Kim Mehzen'den kaçmak istediyse, mutlaka ona, «Hayır kaçma,

doğru oraya dön..» Bu tavsiyeye uyan kimselerin sonucu mutlaka hayırlı oldu. Buna benzer geçen olayları nakledecek olursam çok uzar..

* Vali ve Hâkimlerden bir kısmını Sultan Nasarahullah görevden azledip uzaklaştırarak görevinde ihmalkârlık gösterenlerin zaviyesine onları hapsetmişti. Onlardan biri Şeyh Hazretlerine haber göndererek, tekrar görevine dönmesini arzu ediyordu. Şeyh Hazretleri de ona yardımcı olacağını va'detti. Çok geçmeden Sultan o adamı tekrar eski görevine çevirdi.

Bu kez Şeyh Hazretleri hem vali, hem hâkim olan o adama haber göndererek Allah'ın Kitabını kalbinde taşıyanlara müsamaha edip rağbet göstermesini, vergilerini ödemelerinde kolaylık sağlanmasını rica etti. Fakat makamın verdiği gurura kapılan vali bu ricayı kabul etmedi.

Çok geçmeden o valinin kardeşi Şeyh Hazretlerini ziyarete geldi. Hazret ona, yakında kardeşinin yerine getirileceğini va'detti. Bir müddet sonra Şeyhimizin buyurduğu gibi oldu. Yeni vali artık Şeyh Hazretlerinin herhangi bir ricasını reddedecek durumda bulunmuyordu. Kardeşi ise görevden alındıktan sonra az bir müddet yaşayabildi.

* Şeyh Abdülâziz Hazretleriyle ilk tanıştığımda, değerli ilim adamı, fakîh Şeyh Seyyid Muhammed b. Ömer es-Silcemasî Hazretlerinin kızıyla evli bulunuyordum. Bu zat Mevlâna İdris el-Ekber Hazretlerinin zaviyesinde bulunuyor, aynı zamanda oranın Îmam-Hatibi olarak görev yapıyordu. Bu zatın kadr ü kıymetini bilenlerden idim. Bu yüzden kızını da çok severdim. Çünkü kızı da aklı başında, olgun ve saliha bir hanımdı. Şeyh Hazretleri hanımımı fazla sevdiğimi bildiği için zaman zaman benden lâtife yollu soruyordu:

— Beni, hanımın kadar sever misin?

Ben de doğruyu konuşarak derdim ki:

— Efendim, hanımımı sizden fazla seviyorum..

Çünkü o sıralarda Şeyh Abdülâziz gibi bir gavs hakkında fazla bir bilgim yoktu. Onun makam ve mertebesinin yüceliğine akıl erdiremiyordum. O da benim bu sözümden mütees-

sir olurdu. Tabiî bu onun hakkı idi. (Allah kendisinden razı olsun!.) Ben de bu konuda tek kelimeyle mazur sayılırdım.

Şeyhimin müteessir olmasının sebebi şu idi:

Müridlik mevkiinde bulunan bir kimsenin, Allah ve Resulünden sonra Şeyhinin sevgisini kalbinde taşıması gerekiyordu. Bu bakımdan Şeyhim beni bu kapıda dolaştırıp bulunduğum halden uzaklaştırmak istiyordu. Ben de bir türlü uzaklaşmıyor, bulunduğum hal üzere kalıyordum.

Allah'ın kaderinden bana yönelen yöneldi, o kaderden gelip geçen gelip geçti, derken bir gün (Hicrî 1125 senesinin Ramazanın yirmi yedinci günü) Şeyhimin huzuruna girdim, vakit sabah idi. Oturup hayli sohbet ettik. Sonra bana dedi ki:

«Velîlerle kaynaşmak zehir yemek gibidir. Benim efendim, müridi kendisini iyice tanıdığında, ne karısını, ne çocuklarını bıraktı, onu hepsinden ayırdı.»

Doğrusu Şeyhimin bu sözünü pek anlayamadım. Bir **ara** hanımım hastalandı. Bir daha iyileşemedi ve o hastalık onu alıp götürdü. Şeyhimin bana söylediği sözlerden hemen sonra bu hastalık baş göstermişti. Diyebilirim ki Şeyhim de benim hanımı severdi. Çünkü çok sâliha bir kadındı. Hastalığı sırasında sık sık ilgilendi, gereken ilâçları gönderdi, hastanın istediği şeyleri bulup göndermekte kusur etmedi. Bütün bunları şifâ (yâni âhiret şifâsı) niyetiyle yapıyordu.

Karım öldükten sonra ondan bana hatıra olarak bir çocuk kaldı. Onunla avunmaya çalıştım, kalbim daha çok bu çocukla meşgul oldu. Çok geçmeden bu çocuğu da kaybettim. Azîz ve Celîl olan Allah bu emânetini de bizden geri aldı.

Sonra baldızımla evlendim. Bu yeni hanımımı daha akıllı, sâliha ve daha güzel buldum. Bu kez kalbim ona döndü. Fakat çok geçmeden o da vefat etti.

Sevdiklerimi bir bir kaybettikten sonra Cenâb-ı Hak Şeyhimin sevgisini kalbime yerleştirmekle bana minnette bulundu. Onu öylesine sevmeye başladım ki, artık Allah ve Resulünün sevgisinden sonra bu sevgiden daha üstün bir sevgi olamazdı.

Bir gün evinde Şeyhimle oturmuştum. Muhabbetullah hakkında konuşmaya başladı, bunun nasıl olması gerektiği üzerinde durdu. Bu arada bir çok sorular sordum, hepsini de cevaplandırdı. (Ben sorduğum soruları ve aldığım cevapları unutmamak için bir bir kaydettim. İnşaallah onları bu kitapta bulacaksın). Sonra tebessümde bulundu ve:

«Seninle ne yapmalıyız? Durmadan şu dünyada iki kadını seviyordun, Cenâb-ı Hak ikisini de rahmetine ulaştırdı, ikisini de Berzah âleminde diğer ruhlar arasına indirdi. Sen yine durmadan onları sevmeye devam ettin, Cenâb-ı Hak da onları Berzah'ta dilediği mevki'lere indirdi. Bir vakit geldi ki ikisi de senin kalbinde kaybolup gitti.»

Cidden Şeyhimin buyurduğu gibi, Cenâb-ı Hak bir gün geldi onların sevgisini kalbimden yıkayıp çıkardı. Sevgimin tamamı Şeyhime yönelmiş oldu. (Allah kendisinden razı olsun!)

Kayınpederimin üçüncü bir kızı vardı. Bu kez onunla evlendim, fakat kalbim ona ^bağlanıp kalmadı. Cenâb-ı Hak bana bu durumda selâmet ve afiyet bahşeyledi. Elhamdü lillâh..

* Şeyhimin muhtereme hanımı hâmile kalmıştı. Bir gün Şeyhime şöyle dert yandı: «Efendi, benim bu hamileliğe ihtiyacım mı var? Yanımda Allah'a hamdolsun evlâdım bulunuyor. Biliyorsun ki işim ağır, ev hizmetleri yetip artıyor, bana yardımcı bir hizmetçi de yok.. Eğer işaret edilen veliliğin hak ise Allah bu çocuğu benden düşürsün, çünkü ihtiyacım buna yoktur.»

Şeyh Hazretleri hanımı uyurken ona yüzünü örtmesini tenbih ederdi. Çünkü güç getiremiyeceği bazı ruhanîleri görebilir, sonra da bir dengesizlik meydana gelebilirdi. Bir gece yarısı bu muhtereme hanım yüzünü açmış bulundu. Şeyh Hazretleriyle birlikte gaib ehlinden üç ruhanînin bulunduğunu gördü. Müthiş korktu ve bu korku çocuğunu düşürmesine sebeb oldu...

* Bahsedeceğim olaya ev halkı ve Şeyh Hazretlerini ziyarete gelenlerden bir kısmı şâhid olmuştur; bazen Şeyh Hazretleri birdenbire hafifler, yanında oturan kimse onun ruhunun çıktığını zannederdi. O kadar ki bütün hareketten kesilir, nefesi kesilir gibi olur, sadece dudaklarından nefes alıp verdi-

ği hissedilirdi. Bir gün yine bu hal vâki olduğunda, ev halkından onun yanma girenler üzerinde sütun gibi parlak bir nurun bulunduğunu gördüler. Onlardan biri dışarı çıkıp başkalarına haber veriyor, onlar da içeri girip aynı haleti görüyorlar..

İkinci gün Şeyh Hazretlerinin yanma girdiğimde, birlikte Arasa'ya çıktık. İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn diyerek Allah'a sığındı ve: «Dün üzerimde bir durum meydana geldi ki, onun gizli kalması bir âdet olarak muhafaza ediliyordu, fakat görülmüş ve etrafa duyurulmuş!.»

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, bunu ben de duydum, ama meseleyi olduğu gibi bilmiyorum, sırrına vâkıf değilim.. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

— O vaziyette üzerimde yükselen nûr, Hazret-i Muhammed (S.A.V.) Efendimizin nurudur.

Cenâb-ı Hak o nûr ve nurun yöneldiği zat hürmetine bizi yüksek feyizlere eriştirsin!.

* Benim Caniye kabilesinden birçok hamele-i Kur an (yâni Kur'an'ı âdabına göre ezberleyen hafızlar) dostum olarak bulunuyorlardı. Hicrî 1127 yılında bu kabilenin üzerine zulüm ve dert bulutları indi. Onlara sahip çıkan zata gerekli hususları yazıp gönderdim. O da lüzumlu bütün şeyleri yazıp tesbit etti, derken bulunduğu görevden azledildi. Halbuki iki yıldan beri o görevi yürütüyordu.

Sonra benim dediğim hususlara pek muhalefet etmiyecek bir adamı onun yerine getirdiler. Ona da aynı durumu yazıp gönderdimse de hiçbir arzumuzu yerine getirmedi ve onlara yardımcı olmayı da düşünmedi. Bunun üzerine Kaid'e bir mektup yazmak istedim, fakat Şeyhim mani' oldu ve şöyle buyurdu: *

«Allah senin bu arzularının gerçekleşmesini dileyecek olursa, başka bir valinin bu konuyla ilgilenmesini sağlar.» Cidden öyle oldu. Bazı valiler bu konuyla ilgilenmeye başladılar, ben de tavsiye mektupları gönderiyordum, hafızlar hakkında gereken ilgi gösteriliyordu. Sonra durum yine değişti, anladım ki

artık bu konuda murad-ı ilâhî tecelli etmiyor. Şeyhimin daha önce bu konuda buyurdukları bir bir gerçekleşti. Çünkü durum değiştikten sonra ne kadar gayret sarfettimse bir sonuç elde edemedim.

* Bir gün yine Şeyh Hazretleriyle birlikte Arasa'da bulunuyorduk. Şeyh Abdüsselâm b. Meşîş Hazretlerinin evlâdından bir şerîf de huzurda yer almıştı. Bir ara Şeyhime dönerek dedi ki:

— Efendim, Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin medfun bulunduğu yere komşu bir adam bulunuyor.. Şerifler onu Sultana şikâyette bulundular. Çünkü bu adam şerife hanımlardan biriyle evlenmiş ve emsali olmayan bir hanıma koca olmuştu. Bu adam avamdan biri idi, bu yüzden Sultan onu hoş karşılamadı. Şikâyetler devam edince Sultan bu haddini bilmeyeni hapsettirdi ve öldüreceğini de tehdid yollu söyledi.

Bunun üzerine Şeyh Hazretleri: «O adam büyüğümüz Abdüsselâm Hazretlerinin kızıyla nasıl evlenebilir, halbuki onda şu ve şu ayıp ve kusurlar bulunuyor!..» diyerek keşifte bulundu. Şerif bunu ondan işitince:

— Ey Efendim, siz bu bilgiyi nereden elde ettiniz? Ne o adamı tanırsınız, ne de görmüşsünüzdür. Bir gün olsun onunla bir mecliste de bulunmadınız. Bundan önce o adam hakkında bir şey duyduğunuzu da sanmam. O adamdaki ayıp ve kusurları pek az kimseler bilir, hattâ kendi kabilesinden birçok kimselerin bu konuda bilgisi yoktur.

Şerif, Şeyh Hazretlerinin keşf ü kerametine hayret etti ve kalkıp saygı ile ellerinden öptü..

* Şeyhim Abdülâziz et-Tâzî Hazretlerinin kendi el yazısını el-hâc Abdülkadir et-Tâzî Hazretlerinin tezgâhında çalışan adamın yanında gördüm. Şeyh Hazretleri küçük yaşlarında Abdülkadir et-Tâzî Hazretlerinin yanında serpuş dokuyup motif ley enlerle beraber çalışıp hizmet edermiş. Daha önce de bu tür bir hizmeti başka bir adamın yanında da yapmış, adının Muhammed b. Ömer ed-Dilay olduğu söylenir. Bu zat Hacca gidince Şeyhimiz bu kez Abdülkadir Hazretlerinin yanına

gelip hizmete koyulmuş. Bir gün serpuşlardan birini eline alarak üzerine şu ibareyi yazmıştır:

El-Hamdü Lillâhi Vahdeh.. Tüvuffiye Seyyidî Muhammed bin Ömer El-Yevm, Venkalebe İlâ Rahmetillâh.

Kalehû ve Ketebehû Fî Şehri Zi'lkaade Fi Âmi Semaniyete Aşere ve Mietin ve Elfin: Abdülâziz Bin Mes'ud Ed-Debbağ Le tafellahü Bihî Âmîn..

TÜRKÇE ANLAMI:

«Bir olan, eşî-ortağı olmayan Allah'a hamdolsun. Efendimiz Muhammed b. Ömer bugün Allah'a dönüp yönelmiş (vefat etmiş)tir. Bunu söyledi ve yazdı: Abdülâziz b. Mes'ud ed-Debbağ.. Hicrî **1118** yılında.. Cenâb-ı Hak ona lûtfiyle muamelede bulunsun. Amîn!..»

Seyyid Abdülkadir Hazretleri diyor ki: Abdülâziz Hazretlerinin serpuş üzerine bir şeyler yazdığını gördüm ve sordum;

— Ne yazıyorsunuz?

— Bir şey yazmıyorum, dedi ve kalem ile yazdıklarının üzerini çizdi.

Bundan önce de onun bir çok keramet ve keşiflerine şâhid olmuştum. Yazdığı cümlelerin üzerine çizgi çekmekle beraber okunuyordu. O zaman anladım ki Şeyh Muhammed b. Ömer Hazretleri Hicaz'da vefat etmiştir. Nitekim hacılar döndüklerinde o zatın serpuş üzerinde belirtildiği gibi öldüğünü söylediler.

Bunun üzerine Şeyh Hazretlerine sordum:

— Efendim, dedim. Size o yaşta nasıl böyle fetihler oldu? Ancak 1125 yılında (hicrî) bu gibi fetihlerin başladığını sanıyorum.

Bana şöyle cevap verdi:

— Seyyid el-Arabî el-Feştalî Hazretlerinin bana vasiyyet ettiği şeyleri giydiğimden bu yana fetih olundu. Ancak bu biraz dar bir çerçeve içinde idi. Bir şeye yöneldiğimde o şey benden gizli kalmazdı, ama o anda başka bir şeyi müşahede edemezdim.»

Şeyhimiz bu konuda da doğru söylüyor. O yirmi yaşlarında iken kendisiyle görüşenler ondan bir hayli keşf ü keramet bahsederler.. (Şeyh Hazretleri doğuştan ilâhî füyuzata mazhar olmuş büyük bir velîdir. Seyyal bir ruha sahiptir. Vehbî ilim onun kalbinde kaynamış, diline dökülmüştür. Duası makbul, sa'yi her zaman meşkûrdur..)

* Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri, yukarıda ismi geçen Muhammed bin Ömer'in yanında çalışırken, orada serpuşları boyayan kimseye hizmet ediyordu. Bir gün sabahleyin iş başına geldiğinde kazanın içindeki suyu ısıtan görevli ona bağırıyor. Onun bu yersiz bağırmasına kızan Şeyh Hazretleri şöyle diyor: «Bu kazan, ne kadar odun yakarsanız yakın asla ısınmasın, isterse akşama kadar bütün odunları bunun altında yakmaya çalışın, yine ısınmasın!»

Bu bedduadan sonra kazanı ısıtan adam durmadan odun yaktı. Mümkün değil, içindeki su bir türlü ısınmak bilmiyor. Haydi odun yakıldı, netice alınamadı. Muhammed bin Ömer o sırada iş yerinde bulunmuyordu. Çok sonra çıka geldi. Durumu ona arzettiler. Üzüldü ve Şeyh Hazretlerine gelerek:

— Efendim Abdülâziz! Beni bu işten vazgeçirmek mi istiyorsun? Halbuki seni çok severim ve hep senin hakkında hayır diledim. Bu yaptığınızın zararı, kazanı ısıtan görevliye değil, bana aittir. Bilirsin ki bu hususta benim bir günahım yoktur.

Diyerek durmadan onun lütuf ve keremini bekledi.

Şeyh Hazretleri diyor ki: «Doğrusu Muhammed b. Ömer Hazretlerinden utanmaya başladım. Çünkü bana olan hayrı sayılmayacak kadar çoktur. Hizmet göreyim görmiyeyim ücretimi tamam olarak gönül rızasıyla verir ve bana derdi ki: (Ben sizi yanımda çalıştırmak için değil, feyiz ve bereketiniz için tutuyorum. Çünkü sizin hizmetinize pek lüzum görmüyorum.)»

Onun bu nazikâne sözleri üzerine odunları alıp kendi elim-

le kazanın altına koydum ve dedim ki: «Sizler ne odun yakmasını, ne de kazanı ısıtmasını becerirsiniz. Bakın işte su kaynamaya başladı.» Ellerini dokundurduklarında gördüler ki su kaynamak üzere bulunuyor.. Hepsi de hayretler içinde kaldı..»

Biz Şeyhimizin bu kerametini bir çok kimselerden dinledik ve kendi ağzından da işitme bahtiyarlığına eriştik..

———0O0———

ÂLİMLERİN GÖRÜŞ BİRLİĞİNE VARDIĞI VE GÖRÜŞ AYRILIĞINA DÜŞTÜĞÜ MESELELERİ BİLİRDİ

Ben zaman zaman Şeyhimden âlimlerin herhangi bir mesele hakkındaki görüşlerini sorarım, o sekmeden o meseleyi ve âlimlerin o mesele hakkındaki görüş birliğini ya da görüş ayrılığını bilir; aynı zamanda zahir ulemâsiyle bâtın ulemâsının her mesele hakkındaki kavillerini de birbirinden ayırır, bu konulardaki bilgisini ortaya koyardı. Diyebilirim ki bu mevzuda onu altı sene denedim.

Şeyhim sadece bunları bilmekle kalmayıp geçen asırlarda meydana gelen olayları da rahatlıkla bilirdi. Yani tarih bilgisi de yeterince vardı. Bir gün kendisiyle birlikte el-Hamis çarşısında bulunuyordum. Kendisinden gök gürültüsü, şimşek ve yıldırım hakkında sordum. Bana bu hususta öyle şeyler anlattı ki o nefasetteki bilgileri ancak Onun gibi bir zat bilebilirdi.

Bir ara sözü, Hicrî 654'de Kurayza'da Cemâziye'l-âhıı ayında meydana gelen ateşe getirip onu hatırlattım. Kurtubî bundan Tezkiresinde, Hafız İbn Hacer ise Kitabü'l-Fiten'de bahsetmiştir. Ebû Şamme ve Nevevî bu olayı açıklamışlardır. Ben o ateş hakkında bu zatların sözlerini nakledip anlatmak istemiştim.

Şeyhim konuyu ele alıp bunun öyküsünü anlattı, nasıl meydana geldiğini ve âlimlerin bu hususta anlattıklarını, fazla olarak da ateşin çıkış sebebini, bu ateşin sahibinin kim olduğunu, yani âhirette kimin bu ateşle azâb göreceğini ve daha anlatamıyacağım bazı esrarını bir bir söyledi. Ben hayretler içinde kaldım..

Bilmiş ol ki:

Şeyhimizin (Allah kendisinden razı olsun) kerametleri sayılmıyacak kadar çoktur. Eğer benim bildiklerim ve gönül dostlarımızın bilip tesbit ettikleri kerametleri bir araya getirecek olursak büyük bir cilt olabilir. Biz belirttiğimiz kadarıyla yetinmek istiyoruz. Çünkü bu kadarında bile (onu tanımak isteyenler için) yeterli malzeme vardır.

O halde biz bu bölümü onun büyük bir kerâmetiyle bağla mış olalım, nasıl ki onun büyük bir kerâmetiyle söze başlamıştık.

Şeyhimi ilk tanıdığımda, onun irfanının genişliğini, imânının feyezanını anlamakta gecikmedim. Zaman zaman onu denedim ve bu arada sahîh hadîsi bâtıldan ayıran ölçüleri sordum. Çünkü bu konuda Hafız Celâlettin Süyûtî'nin Ed-Dürerü'l-Müntesire Fi'l-Ehâdîsi'l-Meşhûre adındaki alfabetik sıraya göre yazılmış kıymetli eserini okumuştum.

Bu kitapta her hadîs kendi dizisinde belirlenmiş, sahîh olanı için «sahihtir», sahîh olmayanı için «gayr-i sahîh», uydurma olanı için «uydurmadır» denilmiştir. Hadîs konusunda hiçbir isteklinin bu bilgiden boş kalması düşünülemez. Diyebilirim ki bu kitap son derece nefis bir eserdir.

Şeyhimden sordum:

«Ümirtü en ahkeme bizzevâhiri vallahü yetevelles serâir.»

«Ben zahirlerle hükmetmekle emrolundum. Gizli ve kapalı olanları ise Allah bilip hükme bağlar.»

— Bu hadîs hakkında ne dersiniz?

— Bunu Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurmamıştır..

Diye cevap verdi. Nitekim Hafız Süyûtî de aynı tesbit i yapmıştır.

«Küntü kenzen lâ u'rafü.....»

«Ben bilinmiyen bir hazine idim. Bilinmek için halkı yarattım.»

Hadîsini sordum; cevap verdi:

«Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bunu buyurmamıştır..»

Aynı şeyi Hafız Süyûtî de bahsettiğim eserinde söylemiş, bu hadîsin hiçbir aslı olmadığını tesbit etmiştir.

«Evvele mâ halâkallahül aklü.»

«Allah ilk önce aklı yarattı..»

Hadîsini sordum.

«Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bunu buyurmamıştır,» diye cevap verdi.

Ahmed bin Hanbel de aynı görüştedir. İbn Cevzî bunu mevzu hadîsler arasında saymıştır. İbn Teymiyye bunun uydurma olduğunu açıklamış; Zerkeşî bunun ittifakla mevzu' olduğunu söylemiştir. Hafız Süyûtî her ne kadar Ed-Dürerü'l-Müntesire adlı eserinde buna bir şâhid getirmişse de, El-Laali'l-Mesnua adlı eserinde bunun mevzu' olduğu kanaatine varmıştır. Onun bu hususta gösterdiği şâhid ise, Hasan Basrî Hazretlerinin merasîlindendir. İbn Hacer diyor ki: «Hasan Basrî'nin mürselleriyle ihticac yapılmaz, yâni delil olarak gösterilmez.»

«Fakirlerin yanında iyi davranın, onlara hep iyilik yüzünü gösterin. Çünkü kıyamet günü onlar için bir devlet (şiddetten ferahlığa, sıkıntıdan genişliğe, fakirlikten zenginliğe açılan değişik bir kapı) vardır.»

Hadîsini sordum. Peygamber (S.A.V.) Efendimizin bunu söylediğini ifâde etti. Hafız Süyûtî de el-Havî'de bu hususa temasla hadîsin mevzu' olduğunu kaydetmiştir.

«Uhibbül arabe liselâsin. Liene arabiyyin vel kurânü arabiyyin ve kelâmü ehlil cenneti arabiyyin.»

«Arapları şu üç şeyden dolayı severim: Çünkü ben Arabmı, Kur'ân Arapçadır ve Cennet ehlinin konuşması (dili) Arapçadır.»

Mealindeki hadîsi kendilerinden sorduğumda buyurdular ki: «Peygamber (S.A.V.) Efendimiz böyle buyurmamışlardır..» Nitekim İbn-i Cevzî bunu mevzuat arasına almıştır. Hâkimin tashihi üzerinde durmak gerekir.

«Ulemâü ümmeti keenbiyâi benî isrâiyle.»

«Ümmetimin âlimleri, Benî İsrail'in peygamberleri gibidir..» mealindeki hadîs hakkında sorduğumda şu cevabı ver-

diler: «Bu, hadîs değildir..» Hafız Süyûtî de ed-Dürer adlı kitapta bunun hadîs olmadığını tesbit etmiştir.

«Halalarınıza hurma ağacı ikram ediniz..» mealindeki hadîsi sordum, buyurdu ki: «Bu da hadîs değildir.» Nitekim İbn Hacer de bunun hadîs olmadığını eş-Şerh'te, Süyûtî el-Leali'de belirtmişlerdir. Hafız İbn Kesir ile Hafız İbn Cevzî en-Neşr adlı eserde, Hafız Süyûtî ed-Dürer adlı eserde bu hadîsin uydurma olduğunu kaydetmişlerdir.

Buna benzer bir çok hadîslerden sordum, hepsini de büyük hadîs âlimlerinin ölçülerine göre değerlendirdi. Uydurma olan hadîsler hakkında onların tesbitine uygun cevaplar verdi. Onun daha dikkat çekici ve hayret uyandırıcı hususlarından biri de, onunla bu mevzua girdiğimizde, Buharî ile Müslim arasındaki farklılığa temas etti, Buharî'de olup da Müslim'de olmayan hadîsleri rahatlıkla birbirinden ayırd etti. Müslim'in aldığı, fakat Buharî'nin almadığı hadîsleri bir bir sayıp belirledi.

Bu konuda kendisi}de uzun görüşmelerimden sonra hadîsler hakkındaki derin malûmatı benim yanımda sübut buldu, fakat bunları nereden, nasıl bildiğini sormadım. Kendileri bir defa bu hususta şöyle buyurdu:

«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin sözleri (erbabınca) gizli, kapalı ve karışık değildir; rahatlıkla bilinir.»

Buna pratikten bir misal vererek buyurdu ki:

«Bir kimse kış ayında nefes alıp verdiğinde, ciğerlerinden çıkan sıcak hava, soğuk havaya geçerken görülebiliyor. Ama yaz aylarında ise içinden çıkan havanın sıcaklığı dışardaki havanın sıcaklığına yakın bulunduğu için onu görmek mümkün değildir. Bunun gibi Peygamber (S.A.V.) Efendimizin mübarek sözünü (hadîsini) telâffuz ettiğinde, o hadîsle birlikte bir nûr da dışarı çıkıyor. Onun sözünden başka bir sözü telâffuz eden kimsenin ağzından ise hiç bir nûr çıkmıyor.»

Bu konu üzerinde bir başka defa kendisine bir soru yönelttiğimde şu cevabı verdi:

«Çıraya yağ konuldukça ışığı artar ve kuvvetlenir, konulmayıp haline terkedildiğinde olduğu gibi kalır. Ariflerin duru-

mu da böyledir; Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin mübarek sözlerini duydukları zaman nurları güçlenir ve irfanları artar. Başkasının sözünü duyduklarında bulundukları hal üzere kalırlar, hiç bir değişiklik olmaz.»

Şeyh Hazretlerinin ne kadar köklü bilgilere sahip olduğunu ve ma'rifet konusunda onun nasıl sarsılmayan bir dağ gibi yüceldiğini, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin mübarek ağzından çıkan sözler hakkında nasıl bir maarife sahip bulunduğunu gördüğümde ve bütün bunlar apaçık önüme serildiğinde bu kez onun Kur'ân'la hadîs arasındaki inceliklere olan vukufunu denemek istedim. Çünkü Şeyh Hazretleri Kur'an'dan ancak bir hizip kadar ezber biliyordu. Bunun dışında ne ezberi vardı, ne de okumasını bilirdi.

Kendisine bir âyet okudum, bu âyet midir, hadîs midir? diye sordum. «Âyettir» diye cevap verdi. Sonra bir hadîs okudum ve sordum: Bu Kur an mıdır, hadîs midir? «Hadîstir» diye cevap verdi. Böylece bu konudaki denemelerim de uzayıp gitti.

Bir gün kendisine:

«Hâfizû Alâs Salâvâti Vessalâti'l-Vüstâ ve Kumu Lillâhi Kani tin..» âyetini okudum ve sordum: «Efendim, bu Kur an mıdır, hadîs midir?» Ancak bu âyetin arasında Vüstâ kelimesinden sonra (Ve Hiye Salâtül-Asri) cümlesini ilâve etmiştim. Hiç düşünmeden şu cevabı verdi: **«Bu okuduğum âyettir. Ancak araya yerleştirdiğin cümle hadîstir.. Bu cümle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin dudakları arasından çıkmıştır. Geriye kalan cümleler ise hepsi âyettir.»**

O bu cevabı verirken yanımızda din âlimlerinden bir cemaat de bulunuyordu. Hepsi de hayretler içinde kaldılar. Anladım ki Şeyh Hazretleri âyetle hadîsi birbirinden net olarak ayırd edebiliyor. Sonra Kur an ile kudsî hadîs arasındaki fark hususunda onu denemek istedim. Böylece bir kudsî hadîs okudum ve sordum.

Cevap verdi:

«Bu ne Kur an'dır, ne de **az** önce okuduğun hadîs nev'indendir, bu tamamen Rabbani hadîslerdendir..»

Bunun üzerine eğildim, saygı ve tazimle ellerinden öptüm ve dedim ki:

— Ey Efendim, sizden bir arzumuz daha var, bu üçü arasındaki açık farkı bize anlatınız. Çünkü kudsî hadîsin Kur an'a bir benzerliği vardır. Kudsî olmayan hadîs ise münzel olma yönünden Kur an'a benzer ve kudsî olan hadîse de, tilâvetinin taabbüd olmaması yönünden benzer.

Beni dinledikten sonra şöyle buyurdu:

«Bu üçü arasındaki fark -her ne kadar hepsi de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin mübarek dudaklarından çıkmışsa daher birinin kendine has bir nuru vardır, bu nûr da Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurudur. Ancak Kur'ân'da olan nûr Cenâb-ı Hakk'm zatından gelmedir ve öncesizdir. Çünkü Allah Kelâmı öncesizdir. Kudsî hadîste bulunan nûr, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ruhundan gelmedir ve bu öncesiz olan Kuran nuruna benzemez. Çünkü bunun nuru öncesiz değildir. Kudsî olmayan hadîsteki nûr, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatından gelmedir.

Böylece üç nûr var, her biri izafe edildiği şeye göre değişiklik arzetmektedir. Kur'ân'ın nuru, Cenâb-ı Hakk'm zatmdandır. Kudsî hadîsin nuru Cenâb-ı Peygamberin rûhundandır. Kudsî olmayan hadîsin nuru Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zat nidan dır.»

Bu cevap üzerine sordum:

— Efendim, Ruhun nuruyla zatın nuru arasında ne fark vardır?

Cevap verdi:

— Zat topraktan yaratılmış, aynı zamanda sair kullar da topraktan yaratılmıştır. Rûh **Mele-i A'lâ**'dan gelmedir. **Mele-i A'lâ** ise Cenâb-ı Hakk'ı en iyi bilenlerdir. Böylece bunlardan her biri kendi aslıyla bağlantılıdır: Ruhun nuru, Cenâb-ı Hakka bağlıdır. Zâtın nuru, halka bağlıdır. Bu sebeple kudsî **ha-**

dişlerin Cenâb-ı Hakka olan bağlılığını, azametinin ortaya çıkması ya da rahmetinin zahir olması veya mülkünün genişliğine bir uyarı yapması ya da vergisinin çokluğuna kapı açması ile görür, anlarsın. Bu cümleden olan bir hadîsi söyliyeyim:

«Ey kullarım! Eğer evveliniz ve sonunuz, insanlarınız ve cinleriniz tek bir mü'minin kalbi üzere toplansa, benim şanımdan bir şey artmış olmaz.....»

İşte bu kudsî hadîstir, nuru ruhtan gelmedir. Müslim, Ebû Zer'den rivayet etmiştir. İkinci kısma giren hadîs ise şöyledir:

«**Salih** kullarım için **hiç** bir gözün görmediği, **hiç** bir kulağın işitmediği ve **hiç** bir beşerin kalbinin düşünemediği şeyler (ni'metler) hazırladım....»

Üçüncü kısma bir örnek verecek olursak, şu hadîsi söyliyebiliriz:

«Allah'ın kudret eli (nimet ve rahmet) doludur. Onu, gece ve gündüz cömertliğinin harcaması noksaniaştırmaz..»

«Şöyle ki: Birinci hadîs-i kudsî Cenâb-ı Hakk'ın azametini; ikinci hadîs Onun rahmetinin genişliğini ve kulları hakkında zahir olmasını; üçüncü hadîs, mülkünün genişliğini ve vergisinin çokluğunu ifâde etmektedir. İşte bunlar Kak Sübhanchu ve Teâlâ hakkında ruhtan gelen ilimlerdir. Kudsî olmayan hadîsleri ise daha çok şu ölçüler içinde bulabilirsin: Ülkeye ve kullara elverişli ve yararlı olan şeyleri konu edinir, helâl ve haramdan bahseder, Allah'ın va'd ve vaîd'ini anmayı ve ona bağlanmayı teşvik eder.»

Şeyh Hazretlerinin bu konuda söylediklerinden benim anlayabildiklerim işte bunlardır. Ama hakikat şudur ki, ben ondan işittiklerimin hepsine vefâ gösteremedim ve onun işaret buyurduğu bütün mânâları getiremedim.

Hazrete dedim ki:

— Efendim, kudsî hadîs, Azîz ve Celîl Allah'ın Kelâmından mıdır, değil midir? Buyurdu ki:

— Onun kelâmından değildir, o ancak Resûlül.lah (S.A.V.) Efendimizin sözüdür.

— O halde kudsî hadîs neden Cenâb-ı Hakka izafe edili-

yor da «Hadîsim Kudsiyyün» ya da «Fiymâ yerviyhi an Rabbihî» deniliyor? Eğer bunlar Peygamber (S.A.V.) Efendimizin sözü ise, Onun bu hususta Rabbisinden rivayeti ne ölçüdedir?

«Ya İbadî = Ey kullarım, eğer sizin evveliniz ve âhiriniz...» ve «Salih kullarım için hiçbir gözün görmediği...» ve «Kullarımdan mü'min ve kâfir olarak sabahlayan...» gibi cümlelerde geçen zamirler ancak Allah hakkında uygun ve caizdir. Bu bakımdan kudsî hadîsler Allah Kelâmından olmuş olmuyor mu? Her ne kadar lâfızlarda i'câz ve tilâvetinde taabbüd yoksa da böyle olması gerekmiyor mu?

Diye sorduğumda bana şu cevabı verdi:

— Şüphesiz ki nurların hepsi de Cenâb-ı Hak'tan Peygamber (S.A.V.) Efendimizin zatma hibe edilmektedir. Böylece bu nûr ile Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize has bir müşahede gerçekleşiyor. Her ne kadar Efendimiz devamlı müşahede halinde bulunuyorsa da... Bu nurdan Cenâb-ı Hakk'm kelâmını duyacak veya üzerine bir melek inecek olursa, o Kur an'dır. Eğer o nurlardan bir kelâm duymayacak ve üzerine de melek inmiyecek olursa, bu kudsî hadîsin vaktidir.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz konuşur, ama sadece Rububiyetin şanı hakkında ta'zim ile konuşur, O'nun hukukunu anlatır. Bu sözün Rabbe izafetinin sebep ve anlamı ise şöyledir:

Bazı hususlarla ihtilât eden bu müşahedeyle birlikte/eğer gayb şahadete, bâtın zahire dönüyorsa bu takdirde Cenâb-ı Rabbe izafe ediliyor ve «Hadîsün Rabbaniyyün» veya «Peygamberin Rabbinden rivayet ettiği hadîs» deniliyor. Zamirlerin durumuna gelince: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin sözü hikâye yollu çıkıyor, Rabbinden müşahede ettiğini lisân-ı hâl ile telâkki ettikten sonra onu lisan-i kaal ile hikâye ederek anlatıyor.

Kudsî olmayan hadîse gelince: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtında sakin olan nurdan çıkıyor, o nûr ki hiç bir zaman Resûlüllah Efendimizden ayrılmaz ve gâib olmaz. Çünkü Cenâb-ı Hak, Efendimizin zâtına ve Hak nuruyla imdadda bulunmuş, nasıl ki güneşe hissî bir nûr ve enerji ile imdad eylemiştir.

Güneşin nuru güneşe nasıl gerekliyse, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuru da kendi zati şeriflerine öylece gereklidir.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatmdaki nurlar üç kademe üzere bulunabilir: Eğer belli ve belirli kademe ve ölçüde bulunuyorsa, o sırada söylenen sözler, Resûlüllah'm kendi sözleridir, kudsî hadîs değildir. Eğer nurlar yükselir, etrafı aydınlatıp onun zatını meşgul eder duruma gelir de malûm olan haletinin dışına çıkarsa, o sırada söylenen sözler Cenâb-ı Hakk'm Kelâmıdır. Bu halet, Kur'ân indiği vakit olur. Nurlar yine yükselip çevreyi aydınlatır, fakat Resûlüllah'ı bulunduğu haletin dışına çıkarmazsa, o sırada söylenen sözler için «Kudsî Hadîs»dir denilir.

Şeyhimiz bir defasında ise bu konuda şunları söyledi:

— Peygamber (S.A.V.) Efendimiz konuştuğu zaman, eğer bu konuşulan sözler onun ihtiyarının dışında bulunuyorsa, Kur'ân'dır. İhtiyariyle oluyor ve ayrıca nurlar yükselip enine yayılıyorsa, o kudsî hadîstir. Eğer nurlar bulunduğu hal üzere devam edip kalıyorsa, o kudsî olmayan hadîstir. Ancak ne var ki Peygamber (S.A.V.) Efendimizin sözüyle birlikte mutlaka Hakk'm nurları vardır. Onun bütün konuştukları, nurların ahvalinin farklılığına göre kendisine sunulan vahiydir; bu da üç kısma ayrılır. (Yukarıda belirtildiği gibi.)

Allah daha iyisini bilir..

Şeyhime dedim ki:

— Bu sözünüz son derece güzel, fakat kudsî hadîsin Allah Kelâmı olmadığına delil nedir?

Bu soruma şu cevabı verdi:

— Allah kelâmı gizli-kapalı değildir.

— Bu keşif ile mi biliniyor? Diye sordum, buyurdu ki:

— Aklı olan herkes önce Kur ana kulak verip dinledikten sonra bir de başka bir söze kulak verip dinlerse, aradaki farkı rahatlıkla anlar. Bu konuda diyebilirim ki Sahabe-i Kiram insanların en akıllıları idiler. Dede ve babalarının üzerinde bulunduğu dini ancak Allahü Teâlâ'nın kelâmını dinleyip onun açıklamasını öğrenmekle terkettiler.

Eğer Peygamber (S.A.V.) Efendimizin yanında sadece hadîslere benzeyen bir söz bulunmuş olsaydı, hiç kimse imân etmezdi. Ama başları eğen, boyunları tevazu' ile büken Kur an-ı Kerîm'dir. Çünkü o her noksanlıktan münezzeh olan Yüce Rabbin Kelâmıdır.

— Peki ama onlar bu sözün, Rabbin Kelâmı olduğunu nereden ve nasıl bilip anlayabildiler? Hepsi de putlara tapıyordu, daha önce Allah hakkında hiç bir bilgileri yoktu ki, bu sözün Allah Kelâmı olduğunu bilsinler. Onların bu hususta varabilecekleri en son nokta şu olabilirdi: Bu söz beşer gücünün dışındadır, olsa olsa meleklerin sözüdür.. Bunu bir misal olarak veriyorum. Yani ancak bu kadar düşünüp bir sonuca varabilirlerdi, hepsi o kadar..

Benim bu sözüme karşı Şeyhim şu cevabı verdi:

— Kur'ân'ı dinleyip Onun yüksek mânâlarını kalbi üzerine akıtan herkes kesin olarak bilir ki, O, Cenâb-ı Rabbi'l-âlemînin Kelâmıdır. Çünkü Kur'ân'daki azamet ve satvet, ancak Rububiyet azamet ve satvetidir.

Aklını kullanan zeki kimse devrin hükümdarının sözlerini dinledikten sonra bir de onun vatandaşlarının sözlerine kulak verse, bu ikisi arasındaki farkı derhal anlar. O kadar ki iki tarafı da dinleyen kimse âmâ bile olsa, bulunduğu bir meclis-te halk konuşsa, Sultan da onların arasında tanınmryacak bir kıyafette bulunsa, konuşma sırası ona gelince, bu konuşanın Sultan olduğunu derhal farkeder ve bu hususta en küçük bir şüphe dahi hissetmez.

Bu sonradan olan varlıklar arasındaki açık farktır. Öncesiz olanla sonradan olanların sözleri arasındaki fark bundan daha belirgin değil midir? Nitekim Sahabe-i kiram Kur'ân vasıtasiyle Rablerini bilip tanıdılar, O'nun sıfatlarını anladılar, Rububiyyetine lâyık olan şeyleri bütün hatlarıyla bilip tasdik ettiler.

Böylece Kur'ân-ı Kerîm'i dinlemek onları, kesinlik ifâde eden bir bilgiyle Allah'ı bilmeye götürdü. Bu onlar için gözleriyle görmek, kalbleriyle müşahede edip sıhhatli bir şekilde

anlamak yerine geçti. O kadar ki Cenâb-ı Hak onlara göre, yanlarında, meclislerinde her şeyden daha yakın kabul edildi. Hiçbir kimseye yanında, meclisinde bulunan arkadaşı meçhul ve gizli değildir.

Şunu da ilâve edeyim ki:

— Cenâb-ı Hakk'ın Kelâmının bir takım özellikleri daha vardır ki onlar vasıtasiyle daha iyi bilinmiş olur:

a) Allah Kelâmı beşer gücünün üstünde ve ötesindedir. Sonradan meydana gelen her sözden kesinlikle ayrılır. Çünkü ilâhî söz, Allah'ın her varlığı kapsayan ilmine, kaza ve hükmüne uygunluk ve uyum içindedir. Allah'ın her şeyi kapsayan ilmi, her şeye nüfuz edebilen kazası vardır. Sonradan olan varlıklarıma kapsayıcı ilimleri, nüfuz edici kazaları yoktur. Sonradan olan varlık kendi ilmine -ki bu ilim de sonradan olmadır- ve âciz hükmüne uygunluk ve uyum içinde konuşabilir. Bunun ötesinde ve üstünde bir yetkisi yoktur.

b) Allah Kelâmında, başkasında bulunmayan bir nefes vardır. Çünkü söz, zatın ahvaline uyar. Öncesiz olanın sözü çıkınca beraberinde ilâhî satvet, Rabbani izzet de çıkar. Bu bakımdan İlâhî sözde va'd ile vaîd; müjde ile korkutmak birbirine meczedilmiştir.

Cenâb-ı Hak izzet sarayından konuşur: Konuşur çünkü mülk O'nun mülküdür, ülkeler Onun ülkesidir, kullar O'nun kuludur. Yeryüzü O'nun toprağıdır, gök O'nun göğüdür, yaratıklar O'nun yaratıklarıdır. Bütün bunlarda onunla çekişen, sürtüşen, tartışan kimse olamaz. Kendisi kendi mülkünde yeterlidir. Dilediği gibi konuşur, istediği gibi hükmeder.

Başkasının sözüne gelince, onda korku belirtisi vardır. Çünkü onu bir an için mukarriblerin en yücesi olarak farzedelim, yine de içi Allah korkusuyla doludur. Ama Allah (C.C.) hiç kimseden korkmaz, O yegâne güç sahibidir. Sözü de güçlü ve azizdir.

c) Öncesi olmayan Kelâm, sonradan meydana gelen harflerden sıyrılıp sadece mânâları kaldığında, görürsün ki o ma-

nâlar sair halk ile konuşur ve bu durumda geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek zaman arasında hiçbir fark kalmaz. Çünkü Allah Kelâmının mânâsı öncesizdir, onda zaman tertibi diye bir şey yoktur, bölünme, kısımlaşma da yoktur. O bir bütündür.

Allah kimin basiretini açarsa, o öncesi olmayan mânâya bakar, sonu olmadığını görür. Sonra da harflere bakar, içinde öncesi olmayan mânâların gizlendiği bir suret olarak görür.

Suret ara yerden kalkınca, artık sonu olmayan mânâlarla karşı karşıya kalır ki bu Kur'ân'm bâtını (içyüzü) dır. Sûreté baktığında onu iki kapak arasında toplanmış bulur. Bu ise Kur'ân'm zahiri (dış görünüşü) dir. Kuran okumayı kesip sustuğunda, öncesiz olan mânâları lâfızların gölgesinde bekleştiğini görür. Basireti açık bulunan kimseye bunlar kapalı kalmaz; nasıl ki duyabilen şeyler göz ve diğer organlarla görülüp hissediliyorsa...

d) Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kendi sözüyle Allah sözü arasında yapmış olduğu temyiz ölçüsü vardır. Allah Kelâmını yazmalarını emrederken başkasının sözlerini yazmayı men'etmişti. Allah kelâmından gayrı yazılanların silinmesini hatırlatmıştı. (Allah Kelâmı iyice bellendikten sonra hadîslerin yazılmasına izin verilmişti). Sahabenin Peygamberden duyup da yazdığı kudsî hadîsler de, Resûlüllah'm sözlerinden sayılır, Allah Kelâmı değildir. Nitekim bu hadîslerde yukarıda belirttiğimiz özellikler yoktur.

Şeyh Hazretleri buna yakın başka şeyler de anlattı, biz onun mübarek sözlerinden yararlanabildiklerimizi ve onun birtakım işaretlerini tesbit edip nakletmeye çalıştık. Şeyhimizin Kur'ân'm özellikleri hakkında buyurduklarına yakın bir ifâdeyi **Kaadı** Ebûbekir el-Bakıllânî, İntişar adlı eserinde kullanmış, Kur'ân'm icazını anlatmaya kapı açmıştır.

Böylece bu doyurucu cevaplarla Kur an'a başkalarının sözünü katmak isteyen veya böyle bir iddiada bulunan râfızîlerin bütün görüş ve iddiaları reddedilmiş oluyor. Eğer konu

uzamamış olsaydı, biz bu konuda sözü uzatır, Şeyhimizin bu hususstaki diğer cevaplarını tesbit ederek naklederdik.

Burada Hazretin beşinci bir farktan daha söz ettiğini getirmek istiyorduk. Ki bu tamamen katıksız bir keşfe dayanmaktadır. Fakat akıllar bu ölçünün çok altında bulunduğu için getiremedik. Böylece bu konuyu burada bağlarken Şeyhimizin ilimlerinden işittiklerimizi ayrı bir bölüm olarak sunmayı uygun buluyoruz. (Allah ondan razı olsun..)

Bu bölüm birkaç babdan meydana gelmiştir. Her babı yerinde işlemeye ve anlatmaya çalışacağız.

0O0

ŞEYHİMİZDEN SORDUĞUMUZ HADÎSİ ŞERİFLER

1. Tirmizî'nin Abdullah b. Amr b. Âs'dan (R.A.) rivayet ettiği hadîs:

«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ellerinde iki kitap bulunduğu halde çıkageldi ve şöyle buyurdu: Sağ elindeki kitaba işaret ederek, bu, âlemlerin Rabbinden gelme bir kitaptır, içinde Cennet ehlinin isimleri, babalarının ve kabilelerinin isimleri yazılıdır. Bunlar artık ne artar, ne eksilir, fazlalık ve noksanlık ebediyen yapılmaz. Sonra sol elindeki kitaba işaret ederek: Bunda da Cehennem ehlinin, babalarının ve kabilelerinin isimleri yazılıdır. Bunda da ebediyen ne fazlalık, ne de noksanlık yapılır.»

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu hadîsin sonunda ise, elindeki iki kitabı atıp, «Rabbiniz artık kullarını (yaratmak, durumlarını tesbit etmekten) fariğ olmuştur. İnsanlar iki fırka olacak, bir fırka Cennette, bir fırka da Cehennemde olacaktır.»

İbn Hacer diyor ki: Bu hadîsin isnadı hasendir. Bazı kimseler ise bunda bir takım müşkiller izhâr etmişler ve kudretin mümkün olmayan şeye taallûk ettiğini zannetmişlerdir. Şöyle ki: Cennet ehlinin isimlerini toplayıp bir kitaba tesbit ederek sağ eline almış, Cehennem ehlinin isimlerini toplayarak bir kitaba yazıp tesbit etmiş ve onu da sol eline almış, zahiren bunun mümkün olmadığı üzerinde durulmuş ve bir çok sorular ve meseleler bu yüzden ortaya atılmıştır:

Kelâm âlimleri kudret mümkinâta taallûk eder, mümkün olmayan şeylere taallûk etmez, demişlerdir. Halbuki hadîste vârid olduğu üzere: **Muhammed Mustafa** (S.A.V.) Efendimiz bir

gün elinde bulunan iki kitapla çıkagelmiş ve ashabına buyurmuş ki:

Bu kitaplardan birinde Cennet ehlinin isimleri, onların babalarının, kabile ve aşiretlerinin isimleri yazılı bulunuyor. Diğer kitapta ise, Cehennem ehlinin isimleriyle onların babalarının, kabile ve aşiretlerinin isimleri yazılı bulunuyor.

Halbuki bu iki kitap küçük olmasına rağmen nasıl olur da bu kadar isimlerin yazılı olduğuna imkân verebilir? Burada küçüğü büyük üzerine getirme vardır, büyüğü küçültme olmadığı gibi, küçüğü de büyütme yoktur. Aksi halde hangi defter bunların isimlerini kendinde toplayabilir?

İşte bu aklın muhal saydığı yani genişin dar üzerine giydirilmesi konusunda ortaya koyduğu en kuvvetli delildir. Kaldı ki bunu haber veren yalandan ve muhal şeyleri getirmekten ma'sumdur (korunmuştur). Çünkü o dinî konularda kendiliğinden söylemez, O'nun sözleri ancak vahye dayanır. (Bu husta ne buyurursunuz?)

Şeyhimiz buna, Kelâm ve Ehl-i Sünnet âlimlerinin vermiş oldukları cevabı verdi. Çünkü ne varlık âleminde, ne de risâlet mu'cizelerinde akim gayr-i mümkün gördüğü bir şeyin meydana gelmesi düşünülemez. Ancak aklın âciz kaldığı, künhüne erişemediği şeyler olabilir. Onu da murad olan mânâya irşâd ettiğinde ve anlamasını böylece kolaylaştırdığında acizlik ve zorluk kalkmış olur. Belirtilen iki kitaptaki yazılı olanlar kalemin yazdığı cinsten değil, bir bakışla anlaşılan cinstendir.

Şöyle ki, basîrte sahibi, bilhassa gelmiş geçmişlerin Efendisi Muhammed (S.A.V.) bir şeye niyet edip yöneldiğinde, yani bakmak istediğinde, onunla bakacağı şey arasındaki bütün engel ve perdeler açılır, bir anda nuru aradaki şeyleri delip geçer, asıl bakılacak şeye ulaşır, onu bir anda görme kapsamı içine alır. Böylece bakılacak şey basirete akseder, oradan da baş gözlerine geçip hükmünü sağlar.

Basirete hâsıl olan kudret, aynen basar (göz) a hâsıl olur. Göz kendisi için resmedilen sureti görür. Karşısında bulunan şey bir duvar ise onu duvar üzerinde, el ise el üzerinde, kâğıt

ise kâğıt üzerinde görür. Böylece «Cennet ve Cehennem bana şu duvarın genişliğine göre temsili olarak gösterildi» mealindeki hadîs-i şerifin de mânâsı anlaşılmış olur.

Çünkü Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, güneş tutulma namazını kılarken basiretini Cennet ve Cehenneme çevirmişti, bir anda aradaki perdeler ve engeller yırtılıp kalktı, karşısında duvar bulunduğu için, Cennet ile Cehennemi o duvarın eninde görmeye başladı.

Bunun gibi «Elinde iki kitap bulunuyordu....» mealini verdiğimiz yukarıdaki hadîsin anlamı da rahatlıkla çıkmış ve anlaşılmış oluyor. Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimiz basiretini Cennete çevirmiş, onun sureti gözünde meydana gelmiş, karşısında ise sağ eli bulunuyordu, bu durumda Efendimiz Cennete ve onun ehlinin isimlerine o küçücük azada bakmaya başladı:

«Bu, âlemlerin Rabbinden gelme bir kitaptır, içinde Cennet ehlinin isimleri, babalarının ve kabilelerinin isimleri yazılıdır.»

Sonra da Cehenneme teveccüh etti, basîretiyle oraya baktı, karşısında ise sol eli bulunuyordu. Cehennemin suretini ve ehlinin isimlerini o küçücük azada görmeye başladı. Eğer «Cennet ve Cehennem temsili olarak bana gösterildi....» hadîsinde bir müşkil varsa, bunda da var... Onda yoksa bunda da yoktur.

Müşkilin asıl sebebi, kalemle yazılı bir kitap zannedildiğinde kendini hissettirir. Eğer burada kalemle yazılı bir kitap olsaydı, hadîsin sonuna dek tenakuz (çelişki) devam ederdi. Çünkü hadîsin metninde şu cümleler de yer almaktadır:

(O iki kitabı elinden fırlatıp attı) veya (o iki kitabı attı..)

Allah'tan gelen bir kitabı Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz nasıl tutup atar, ya da fırlatıp atar? Halbuki o kitapta aynı zamanda Allah'ın peygamberlerinin, seçkin kullarının isimleri de yer almaktadır. Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz ise herkesten çok Allah'a, Peygamberlerine, meleklerine, seçkin kullarına saygılıdır.

O halde elinde beliren surete kitap denilmesi, hariçteki suretine benzemesi yönündendir. Çünkü kitap ve kitabet topla-

mak, bir araya getirmek anlamından alınmadır. Bir araya getirilen her şeye mektup da denilebilir. Savaş için bir araya getirilen bölük bölük askerlere Ketaibü'l-Harb denilmektedir. Tekiline Ketibe denilir. Yani bir araya getirilip toplanmıştır, demektir.

Hadîste kitap neden Allah'a izafe edilmiştir? Çünkü o suretin meydana çıkmasına vasıta olan nûr, beşer kudreti dahilinde olan bir şey değildir. Öylesine bir güç ve nuru kesbetmek de mümkün değildir. O ancak Allah'ın bir mededi ve kendi katından gönderdiği bir nurdur.

Bizim bu yorum ve açıklamamızdan çıkan sonuç şudur:

Kitabdan maksad, gözün bakışında meydana gelen suret-tir, başkası değildir. Böyle bir suretin meydana gelmesi ise müşkil değildir. Diğer görülebilen şeylerin göz önünde oluşup meydana gelmesi ne ise bu da ona yakın bir şeydir. Çünkü insan gözü küçüklüğüne rağmen içinde büyük suretler resimlenir, göklerin suretinin resimlenmesi gibi. O halde hadîs-i şerîf mümkün olan türdendir. Diğer mu'cizeler de böyledir. Olağanüstü olaylar da bu ölçüye girer. Allah daha iyisini bilir..

2. Şeyhime «Doğrusu bu Kur an yedi harf üzere indirilmiştir..» mealindeki hadîsi birkaç defa sordum. O da her sorduğumda ayrı bir cevap vererek çeşitli görüşler ortaya koydu. Fakat gönüle şifâ verecek bir cevabı istiyor, işte o cevap kalmıştı. İşkali gerektiren bir şey varsa o da «harf» tabiridir. Harf ise lügat yönünden mânâsı gayet açıktır, hiçbir müşkil arzetmez.

Sûrelerin başında olan harfler de böyledir. Lügat yönünden mânâları açık olmakla beraber ilim adamları bu harflerin delâlet ettiği gizli mânâlar üzerinde görüş ayrılığına düşmüşler ve hayli şiddetli ihtilâflar izhâr etmişlerdir. Bu duruma vâkıf olan kimse sadece hayretini artırır ve birtakım müşkillerle karşılaşır.

Şüphe yok ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu yedi harf tabirinden sadece bir mânâ kasdetmiştir. Ama ilim adamlarının te'vil ve yorumları kırka kadar yükselmiştir ki bu du-

rum sadece bu tâbirin belirsizliğini ve kapalılığını gerektirmektedir. Çünkü bir şey hakkındaki görüşlerin çokluğu cehalete yönelir, bilgisizliğe kapı açar. Kaldı ki bir de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kasdettiği mânânın bütün bu görüşlerin dışında bulunduğunu caiz gösterecek olursak, o zaman durum büsbütün değişir.

Bu hadîs-i şerîf bir çok sahabenin rivâyetiyle nakledilegelmiş ve tesbit edilmiştir. Hz. Ömer b. Hattab, Hişam b. Hakim, Ubey b. Kâ'b, Abdurrahman b. Avf, Osman b. Afvan, Ömer b. Ebî Seleme, Ebû Cüheym, Semure b. Cündeb, Âmir b. Âs, Ümmü Eyyûbi'l-Ansarî'ye ve başkaları bu râviler arasında bulunuyor. (Allah hepsinden razı olsun.)

Hattâ Ebû **Ya'lâ el**-Musilî Müsned-i Kebîr adlı eserinde diyor ki:

Osman b. Afvan (R.A.) hatib olarak minbere çıktı ve şöyle seslendi: «Şüphesiz ki bu Kur'ân yedi **harf** üzerine inmiştir..» hadîsini bizzat Peygamber (S.A.V.) Efendimizden işiten kimse Allah için ayağa kalkıp haber versin..»

Bunun üzerine o kadar çok sahabe ayağa kalkıp cevap verdi ki onların sayısı belli değildir. Hepsi de «Ben **de** duydum» şeklinde söyledi. Hazret-i Osman (R.A.) «Ben de işittim...» dedi. Bunun üzerine Ebû Ubeyde ve benzeri hafızlar (hadîsleri ezberleyenler) «Bu hadîs, mütevatir hadîslerdendir» demişlerdir. İlim adamları da bu hadîs üzerindeki görüş ve tefsirlerde büyük bir itina göstermişler, bu konuda müstakil eserler yazmışlardır. Meselâ, Ebû Şâmme bu konuda özel bir eser kaleme almıştır.

Ama bu konuda gördüğüm en güzel söz ve yorum, dört büyük ilim adamının sözleridir:

Birincisi, konuşanların dili Kaadı Ebûbekir **el**-Bakıllânî'dir, el-İntisar adlı kitabı bu konuda meşhurdur. Yani bu konuyu zaman zaman orada ele alıp işlemiş ve tekrar dönmüş tekrar işlemiştir.

İkincisi, Büyük Hafız İmam İbn Cevzî'dir. En-Neşr adlı kitabında bu konuyla ilgili on bölüm meydana getirmiş ve ha-

dîsi rivayet eden sahabeyi araştırıp bir dizi halinde belirtmiştir.

Üçüncüsü, hadîs ilminde imam sayılan İbn Hacer'dir. Buharî'nin şerhinde, Kur'ân'ın faziletleri bölümünde bunu işlemiştir.

Dördüncüsü, Hafız Celâlettin Süyutî'dir. O da el-İtkan adlı kitabında bu hadîse geniş yer ayırmıştır.

Böylece bu konudaki görüşler, yorumlar kırk nev'a kadar yükselmiştir. Ama ben bunun hem zahirî, hem bâtmî mânâlarını bilmemle beraber onları araştırdım, özellikle bu dört büyük ilim adamlarının yorum ve açıklamalarını okudum. Diyebilirim ki bu hadîsten Resûlüllah'ın muradı ne ise onda asla şüphe etmedim. Ancak o muradın belirlenmesinde biraz şüpheye düştüm. Bunun üzerine Şeyhime dedim ki:

— Efendim, bu hadîs hakkında sadece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin muradını soruyorum, onu lütfedip bana söyleyin..

— Yarın -inşaallah- sana cevap veririm, dedi.

Sabırsızlıkla bekledim. İkinci gün huzuruna vardım. Şeyhim bana şöyle söyledi -ki söylediğinde tamamen doğrudur-:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden, bu hadîsten maksad ve muradının ne olduğunu sordum, bana muradını söyledi.

Bunun üzerine konu hakkında tam üç gün Şeyhimle görüştüm ve konuştum. O durmadan bu hadîsten Resûlüllah'ın muradının ne olduğunu anlattı ve yeteri kadar açıkladı. O zaman anladım ki bu hadîsin özel bir durumu ve yüce bir mânâsı vardır. Nicelik ve nasıllık kapsamına girmiyecek esrar ve hikmetleri ondan işittim ki çoğuna insan güç getiremez. Ve onları olduğu gibi yazmak da mümkün değildir.

Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin buna uygun gelen bir kuvveti vardır ki zat-i şerifleri bununla uyum halinde olup nurları yedi veçheye tenevvü' etmiştir. Bu yedi nurun da sadece iki veçhesi vardır: Biri Cenâb-ı Peygamberden Cenâb-ı Hakka yönelmiş, diğeri Cenâb-ı Peygamberden halka yönel-

mistir. Bu nûr birinci veçhede devamlı surette feyyazdır, ondan hiç bir şey sakin değildir ve hiç bir fütur da arız olmaz.

Allah (C.C.) Kur anı Peygamberine indirmek istediğinde, ona bir kısım âyetleri ve beraberinde birinci veçhenin nurunu indirir, tamamını indirmez. Böylece o nûr devamlı feyiz halinde bulunur. Halkın veçhesinde zahir olanı sadece ondan az bir şeydir. Sonra Cenâb-ı Hak bir âyet daha, beraberinde ikinci veçhenin nurundan bulunduğu halde indirir, sonra da üçüncü âyeti ve beraberinde üçüncü veçhenin nurundan indirir. Böylece devam eder.

Şeyhime tekrar sordum:

— Efendim, kendisine yedi harf ile işaret edilen yedi nûr nedir? Cevap verdi:

— Bu harfler, nübüvvet harfi, risâlet harfi, âdemilik harfi, rûh harfi, ilim harfi, kabz, best harfidir.

NÜBÜVVET HARFİNİN ALÂMETİ

Bu harfin alâmeti, inen âyet sabrı emreder, Hakk'a doğru irşad edip dünyaya karşı zühdü telkin eder, dünya şehvet ve heveslerini konu edinip bunların değersizliğini yansıtır. Çünkü nübüvvetin tabiatı, Hakk'a meyletmek, o konuda emretmek, O'na doğru irşad etmek ve nasihatçi olmaktır.

Risâlet harfinin alâmeti:

Bunun alâmeti, âyet âhirete yüz çevirmeyi tahrik eder, ebedî saadet yurdundaki dereceler ve makamları, onlara ehil olanları, kendilerine verilecek olan sevabı ve benzeri hususları ölçülü biçimde gönüllere işler.

Âdemiyyet harfinin alâmeti:

Bunun alâmeti, bunun özeti nura döner, o nûr ki Cenâb-ı Hakk onu âdemoğlunun zatına koymuş ve onunla insanca konuşmaya ona güç vermiştir. Böylece insan sözüyle melek, cin

ve diğer konuşan varlıklar arasında bir ayırım yapılmış olsun. Bunlardan her konuşan cins diğerinden ayrılmış bulunsun..

Bu nûr her insanda bulunmakla beraber neden bu yedi nûr arasına sokulmuştur. Çünkü Cenâb-ı Peygamber **(S.A.V.)** temizlik ve sadelikte daha çok bu nûr ile doruğa yükselmiştir. Çünkü Peygamber'in (S.A.V.) zâtındaki kemâl, taharet ve safanm kemâl mertebesinde bulunuyordu ki bu kemâlin üstünde başka bir kemâl mertebesi yoktur. Ve bu kemâlin ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatında bulunması, başkasında bulunmaması, onun özelliğinden birini teşkil ediyor.

Netice olarak:

İnsana konuşma yeteneğini veren nûr, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zât-ı şeriflerinde nübüvvet, risâlet, ruh, ilim, kabz ve best nûrlarıyla birleşmiş oluyordu. Böylece bütünleşip kemâlin en üst derecesinde bulunuyordu. Onun âdemi nuru, bu saydığımız diğer nurlarından yardım görüyordu. Bu sebeple Peygamber Efendimize inen âyetlerden her birinde, yani Kur'ân'm her âyetinde âdemi lügat bulunuyordu.

Ruh harfinin alâmeti:

Bu harfin alâmeti, âyetin Cenâb-ı Hakka ve sıfatlarına kapı açması, yani bu konuyla ilgili bulunmasıdır. Bu tür âyetlerde mahlûktan söz edilmez. Çünkü rûh devamlı surette Hakk'm müşahedesindedir.

O takdirde bu vasıf üzere bir âyet indiğinde Mushaf'ta rûh nuru yer alır..

İlim harfinin alâmeti:

Bu harfin alâmeti, inen âyetin daha çok geçmiş milletlerin ahvalinden bahseder ölçüde olmasıdır. Örneğin Âd, Semûd, Nûh kavmi, Hûd ve Salih kavimleriyle ilgili âyetler bu cümledendir. Ayrıca bu tür âyetler bir takım görüşleri yerer: «İşte onlar sapıklığı hidâyet karşılığında satın alanlardır..» âyetini buna örnek gösterebiliriz. Özetle diyebiliriz ki İlim Harfi,

kıssalardan, öğütlerden, hikmet ve benzeri konulardan söz-eder.

İşte bu harflerin nuru, sahibinden cehaleti giderir; kişi bu nurlarla arifler mertebesine yükselir ve tanınır. O kadar ki bir âdem bu nurlarla bir dağın tepesinde yaratılsa, hiç bir kimseyle görüşüp tanışmasa ve böylece kendi haline terkedilmiş olsa, böylece o dağda yaşlandıktan sonra onu bir şehire getirseler; Allah'ın o kuluna bu harfin nuruyla yapmış olduğu meded ü inayet sayesinde, ömrü boyunca ilim alış-verişinde bulunmuş bir kimse herhangi bir konuda onunla konuşmaya ve tartışmaya güç ve takat getiremez.

Kabz harfinin alâmeti:

Bu harfin alâmeti, inen âyetin küfür ehli hakkında bulunması ve zâlimlerin ahvalinden söz etmesidir. Ayette bazen onlara beddua edildiğini, bazen onlara vaîdde bulunulduğunu görürsün. Örneğin: «Onların kalbinde bir hastalık (küfür ve tuğyan) vardır. Allah da hastalıklarını artırmıştır. Yalan söyleye geldikleri için onlara elem verici bir azâb vardır..» mealindeki âyet bunu yansıtmaktadır.

Sebebine gelince: Şüphesiz ki nûr ordusuyla, karanlık ordusu devamlı savaş halindedirler. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz karanlık tarafına iltifatta bulunduğunda onun için bir kabz meydana gelir. Âyetlerde zikri geçen hususlar bu kabzdan çıkmış olur. Yâni bu tür âyetler kabz makamından çıkar..

Best harfinin alâmeti:

Bu harfin alâmeti, daha çok Allah'ın kullarına olan ni'metlerinden söz eder ve onları sayıp döker. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Allah'ın mahlûkatı üzerine olan ni'metlerine iltifat ta bulununca kendisine bir best vâki olur; böylece âyet best makamından çıkar.

Sonra Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) dedi ki:

— Buraya kadar söylediklerim, yedi harfin yaklaşık bir ölçüde olan belirtileridir. Yoksa bunlardan her harfin 366 vec-

hesi (yönü) vardır. Eğer her harfin veçhelerini bu ölçüde açıklayıp her âyeti de ona göre izah edecek olursam, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bâtını (iç yüzü), güneşin apaçık meydana çıktığı gibi insanlara açıklanmış olurdu. Ama ne var ki bu gizlenmesi vâcib olan bir sırdır. Allah kime büyük bir fetihte bulunursa, elbette ki o bu özelliği ve sırrı bilir. Kendisine fetih olunmayan kimseyi de kendi haline bırakmak gerekir.

Bunun üzerine Şeyhime başka bir soru açıp dedim ki:

— Efendim, bu babda rivayet edilegelen hadîsler, yedi harften maksadın Kur'ân-ı Kerîm'in lâfzına râci' bulunduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Hazret-i Ömer (R.A.) diyor ki: Hişâm bin Hakîm'den işittim, Fürkan'ı Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bize okumadığı harfler üzerine okuyordu.. Durumu Peygamber Efendimize arzettiğimde, ikimizin de farklı harfle okumamızı tasvip buyurdu ve şöyle dedi: «Şüphesiz ki bu Kur'ân yedi harf üzerine inmiştir, size kolay gelenini okuyun!»

Sizin sözünü ettiğiniz harfler bir takım batınî vasıflar ve Rabbani nurlardır ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatında bulunuyordu. Bu vasıf ve nurlarda Hz. Ömer ile Hişâm b. Hakîm'in görüş ayrılığına düşmeleri, farklı görüşler ortaya koymaları mümkün değildir. Bu mânâda farklı görüşleri olmadığı için de Cenâb-ı Peygamberin onlara «Kur'ân bu vasıf ve nurlar üzerine inmiştir» diye cevap vermesine lüzum kalmamıştır. Farklı görüş lâfza dayalı olan yedi harf konusudur. Buna ne buyurursunuz?

Şöyle cevap verdiler:

— Bu babda rivayet edilegelen hadîslerin delâlet ettiği telâffuz farklılığı, bâtınî nurların fer'i olmuş oluyor. Harflerin sakin ya da merfu' okunması, kabz'den meydana gelir. Mensub okunması risâlet harflerinden ortaya çıkar. Mecrûr okunması, ademî harflerden neş'et eder. Böylece her âyet için özel bir fetih ve belli bir zevk vardır..

Şeyhimden bu nurlu cevabı duyduğumda, onun karşısında durup Fâtiha-i şerîfeyi okudum, sonra Bakara Sûresinin ilk birkaç âyetini okuyup ona bağladım. Kendisinden bu telâffuzla ilgili fer'ilerde öyle şeyler dinledim ki beni yeteri kadar

tatmin edip aydınlattı. Sonra tekrar kıraate dönüp yedi kıraati (Nâfi', İbn-i Kesir, Ebî Amr b. el-Alâ, İbn Âmir, Âsim, Hamze, Kissaî) okudum.

Bu konuda da ondan çok hayret uyandıran şeyler dinledim. Anladım ki yedi kıraat, batınî nurların farklılığıyla farklılaşıyor. Allah'a hamd ve minnet olsun ki bu hakikat de bana açıklandı..

Yirmi küsur yıldan beri bu hadîsin mânâsı üzerinde duruyordum. Benden önce Hafız İbn Cevzî de otuz küsur sene bunun üzerinde durmuş, sonra da bu kadar uzun müddet durmasına başkasının sebep olduğunu söylemiştir. Yukarıda ismi geçen el-İntisar kitabının sahibi bu veçheyi hayli genişletmiştir.

Ne var ki bütün gayretler telâffuzlar üzerinde toplanıp kalmıştır. Şeyhimin söz ettiği bâtınî nurlara kapı açan olmamıştı. Halbuki bu bâtınî nurlar, telâffuzların farklılığını gerektiren başlıca sebep olarak bulunuyor. İkisi arasındaki farkı şöyle misallendirebiliriz:

Hadîsi kırâet ve telâffuz farklılığına delâlet eder ölçü ve anlamda söyleyenler ağacın gölgesine bağlanıp kalanlardır. Şeyhimden işittiğim veçhe ise vahiy sahibi Hazret-i Muhammed Mustafa (S.A.V.) Efendimizden alınmadır ki bu, ağacın kendisiyle, kökleri ve dallarıyla bağlantılı ve ilgilidir. Kısacası: Onlar ağacın gölgesiyle, bu ağacın kendisiyle ilgilidir.

Şeyhim bu konuda şunu da söyledi:

— İsteseydim, bu hadîs ve delâlet ettiği mânâ üzerinde sözü uzatır, esrarını belirtirdim ve böylece yedi cüzlük bir eser meydana gelirdi. Ama ne var ki yukarıda bahsettiğim engel beni bundan alıkoymuştur.

Aslın fer'iyle ilgili bulunan yedi kıraat ve telâffuz farklarının açıklanmasında şu hususa da temas etti ve dedi ki: «Şüphesiz ki bu âyette nübüvvetin eczasmdan bir şey bulunuyor, risale t in eczasmdan da başka bir şey bulunuyor...» Bunu tamamlıyarak yedi harfi açıkladı. Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, bu yedi harfin eczasından murad ve mak-

sadm ne olduğunu bize açıklamalısın, sonra da harflerin o asıl üzerine nasıl tefri' edildiğini beyân etmelisin ki bu konudaki fayda tamamlanmış olsun..

Benim bu isteğime cevap vererek buyurdu ki:

Bu yedi harften her biri için birtakım cüz'ler vardır: Âdemiyye için yedi, nübüvvet için yedi, risâlet için yedi, k a b z için yedi, bast için yedi, ilim için yedi ecza' vardır ki bunların toplamı 49 eder.

Ademiyye harfinin yedi eczasından:

BÎRİNCÎSÎ: Dış görünüşü itibariyle en güzel ve en bedi' şekilde yaratılmasıdır. Yüz, eller, ayaklar ve diğer organlar ile gözle görülebilen diğer yanlar hep mükemmel ölçüler içinde bulunuyor. Rengin beyazlığı ve de durulmuşluğu son derece güzeldir.

ÎKÎNCİSÎ: Beş duyu organımızın zahirî yarar sağlamasıdır. İşitme, görme, koklama, tadma ve dokunma kemâl mertebesinin doruğunda bulunuyor. Şekil gibi konuşmak da en mükemmel ölçüde bulunuyor. Açık-seçik telâffuzun zirvesine çıkmış sayılır.

ÜÇÜNCÜSÜ: Batınî suretin yaratılışındaki güzelliğin kemâl ölçüde olmasıdır. O kadar ki kalb, şeklinin en bedi' ölçüsünde bulunuyor, en güzel durumları arzediyor. Bunun gibi ciğerler ve dimağ mümkün olan ölçü ve özelliğinin en üst düzeyinde yer alıyor. Kana kanallık yapan damarlar en mutedil şekil ve biçimde hizmet görüyor. Böylece diğer bütün iç organların hepsi de mükemmellik arzetmektedir.

DÖRDÜNCÜSÜ: Batınî güzelliğin mükemmelliğidir. İlâhî tekliflerden zevk almak, vahdâniyyeti için için hissetmek son derece mükemmeldir.

BEŞİNCİSİ: Erkekliktir.Bu, âdemliğin kemâl mertebesi<iir. Çünkü erkeklikte fiilin sırrı mevcuttur. Kadınlıkta ise infialin sırrı mevcuttur. Şöyle ki: Cenâb-ı Hak Âdem'i kendisi için, bütün eşyayı da onun için yaratmıştır. Yaratılanlardan biri de kadındır, yani o da Âdem için yaratılmıştır. Cenâb-ı Hak eşyanın tamamını onun için yaratınca ona fiilin sırrını da ver-

mis ve böylece onu halîfe kılmıştır. Bu şerefli görevi onun zürriyetine de tâ kıyamet kopuncaya kadar vermiştir.

ALTINCISI: Şeytanın insan zatından elde etmek istediği nasibini kesip atmaktır. Çünkü ancak böyle yapmakla insan kemâl mertebesine yükselir. Bunun içindir ki melekler Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin göğsünü yardılar, içindekini çıkardılar ve orayı yıkayıp imân ve hikmet ile doldurdular.

YEDİNCİSİ: Akim kemâl mertebesinde olmasıdır. Öyle ki akıl edilen cevher safanın doruğunda, marifetin nihayetinde bulunuyor.

İşte bu yedi ecza diye tabir verdiğimiz ademî cüz'lerdir. Bunların hepsi kendi üstünde başka mükemmel ecza kabul etmiyecek derece ve ölçüde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatında mevcuttur.

Kabz harfinin yedi eczası:

BİRİNCİSİ, zata yerleştirilmiş bir hassa (duyu) dır ki zatın bütün cevherlerine sirayet eder ve zat için bu hassa sebebiyle bütün cevherlerinde hayır ve iyilik konusunda izzet duyma başlar. İnsan bal'm tatlılığından nasıl lezzet alırsa, öylece bu hassa ile hayır ve iyilik konusunda bir takım derunî lezzetler duymaya kapı açar. Ve bütün cevherlerinde şerre karşı bir elem hisseder; nasıl ki insan hanzel denilen bitkinin acılığından elem ve acı duyarsa..

İKİNCİSİ, insaftır. Bu, kabz'm eczâsmdandır; bu bakımdan kabz ancak bununla tamamlanıp kemâl mertebesine yükselir. Çünkü kabzda olan kelâm nuranîdir. Eğer beraberinde insaf bulunmazsa o takdirde zülmanî olur (karanlığa boğulur). Bu sebeple de sahibine Cenâb-ı Hak'tan bir gazab ulaşır.

ÜÇÜNCÜSÜ, zıddan nefret etmektir. Zıdlarm birbirinden nefret ettiği gibi; insan tabiatına uymayan ve onun cevherine ters düşen şeylerden nefret etmek, kabz'm eczasından biridir. Beyaz siyahla, ayakta durmak oturmakla birleşemediği gibi..

DÖRDÜNCÜSÜ, Hak sözü söylemekten çekinmemek ve utanmamaktır. Hak acı da olsa o, onu söyler, kimseden çekin-

mez ve utanmaz. Allah için Allah yolunda hizmet ederken ayıplayanm ayıplamasından asla endişe duymaz.

BEŞİNCİSİ, İlâhî emirlere, dinî buyruklara uymaktır. Çünkü Kelâm, nûranî olan kabz hakkındadır. Kabz ile beraber şer'-i şerîfe muhalefet olursa, o zaman zulmanî olmaya yüz tutar da Allah'ın gazabını sahibine doğru çeker.

ALTINCISI, cinse doğru tastamam meyletmektir. Bu konu da yeterince keyiflenmekle olur. Buna bir örnek verecek olursak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin Allah Kelâmına olan aşırı temayülünü gösterebiliriz. Allah Kelâmını işitince şöyle derdi:

«Allah haktır, O bizim yaradanımızdır, bize rızık verendir. Allah Bir'dir, mülk ü saltanatmda ortağı yoktur.»

Resûlüllah bu ve benzeri sözleri söyliyerek buna karşı temayülünü, sevgi ve bağlılığını gösterir ve böylece organları bir nev'i çözülerek bu sözün sırrından geniş çapta zevk alır, zat-i şeriflerini beraberinde çıkan nûr ile vasıflandırırdı. O halde ne zaman zıdda karşı tastamam bir nefret hissedilince, cinse karşı kâmil bir temayül başlar.

YEDİNCİSİ, bir işte düzenli biçimde sürat göstermektir. Şöyle ki herhangi bir iş üzerine eğilip düzenli biçimde sür'-at gösterdiğinde, ondan bir milimetre olsun geride kalmaz. Buna gözle görülebilir şeylerden bir misal verecek olursak deriz ki:

Bir kimse on (yanlı bir iş) üzerine eğilip düzenli bir sür'-at gösterirken ondan bir tanesi düşecek olursa, o takdirde bu düzenli süratte kâmil bir kuvveti yoktur, demektir. Eğer bir şey düşmeyecek olursa, o takdirde o iş hakkında onun kâmil bir kuvveti vardır.

Bunun gibi, bir işe başlayıp düzenli sür'at göstermek isteyen ve fakat buna devam etmiyen kimsenin de bu eğilip yönelmesinde kâmil bir kuvveti yoktur, demektir. Devam ederse, bunun aksine kâmil bir kuvveti var sayılır.

Az yukarıda da geçti, **kabz**'m eczasından birkaçı da cinse meyletmek, ondan keyiflenmektir. Ancak bu keyiflenmekle bir-

likte o şeye tastamam eğilmek ve düzenli bir sürat göstermek kuvvetine ihtiyaç vardır. Bunun gibi zıddan nefret etmekle beraber yine tastamam o şeye eğilip düzenli sür'at göstermek gereklidir; tâki başlanılan nefret devam edebilsin..

Bast harfinin yedi eczası:

Birincisi, kâmil ölçüde ferahlanmaktır. Bu da içimize yerleşmiş bir nurdur ki sahibinden kin ve hasedi, gurur ve cimriliği ve de insanlara karşı düşmanlığı giderir. Çünkü saydığımız bu kötü vasıflar ve benzeri olanlar ferahlanmaya ters düşer. Bu ferahlıkla birlikte imân nuru zatta mevcut olursa, onun üzerine cinsî uyum ve muvafakat inmeye başlar da zatta lâyık olduğu şekilde mekân tutar. Bu güzel ve yararlı bir toprak üzerine yağan yağmura benzer, ondan zeki huylar, güzel hasletler meydana gelir.

İkincisi, zatın kendisinde hayrın sükûnet bulması, şerrin bulmamasıdır. Bu böyle bir nurdur ki, hayrın ve iyiliğin kendisi için güzel bir karakter olmasını gerektirir. Görürsün ki bu karakterin ya da nurun sahibi hem hayrı, hem de hayır ehlini sever; ancak kendisini hayra ulaştıran şeyleri sever, gerisinden nefret duyar.

Kim bu nûr ile birlikte hayır yaparsa, şüphesiz ki o nûr onu ebediyyen unutmaz. Onunla beraber kötülük yapar veya onu bir eziyyet olarak ulaştırmak isterse, vaktinin geçmesiyle onu çarçabuk unutur. O kadar ki bir müddet sonra onu bir yoklayacak olsan, kalbinin o şeyden boş olduğunu görürsün. Kendisine eziyet vaki olmayanın mükâfatiyle kalbi yatışır da bir nev'i beşaret duyar. İşte bu bast halinin kemâl mertebesidir.

Üçüncüsü, dış duyuların fethedilmesidir. Bu dış duyularda meydana gelen lezzetten ibarettir. Bu da onlardaki damarların yeterince açılmasıyla gerçekleşir. İşte bu lezzetle bast tamamlanıp olgunlaşır. Görme duyusunda güzel suretlere meyletme lezzeti başlar, sonra da bir aşk ölçüsüne girer, bakılan

şeyden için için kopmak başgösterir. Lezzet suretten mânâya inkılâb eder.

işitme duyumuzda güzel sesleri işittiğinde, ölçülü nağmeleri dinlediğinde lezzet başlar. Bundan zatta bir titreşim ve sarsılma meydana gelir. Diğer duyularımız da böyledir. Her duyuda mutlak idrâk üstünde bir lezzet mevcuttur.

Bast'm eczasından olan zahirî duyuların fethiyle, âdemîyenin eczasından olan zahirî duyuların kemâli arasındaki fark, duyuların fethi zatın kemâli üzerinde yukarıda belirtilen damarların fethiyle bir artıklık meydana getirir. Çünkü damarların fethi, idrâk üzerinde bir artıklıktır. Damarlarda meydana gelen fetih ve sahibi için câzib olan keyiflenmek ile idrâk edende bir inkıta' başlar; o zaman onun sahibini gördüğü her şeyden nazarını keser vaziyyette bulursun; ona bu durumda hafif bir gaybet hâsıl olur.

Ama mutlak idrâk böyle değildir, onunla beraber bu inkıta' meydana gelmez. Nice şahıslar var ki çok güzel şeyler görürler de fakat onlardan müteessir olmazlar. Nice kimseler var ki güzel ses dinler fakat o sesten hiç bir şey onun kalbine vâki olmaz. İşte belirttiğimiz fetih ve keyif almak ile bast'm kemâl mertebesi gerçekleşir.

Dördüncüsü, iç duyuların fethidir. Zahirî duyularda meydana gelen damarların fethi ve idrâk ettiği keyiflenme, şahsın bu sebeple idrâk edilen şeyden kopması gibi her şey batınî duyuların fethinde de câridir. Yukarıda belirttiğimiz fark yine burada da aynen câridir.

Beşincisi, Rıfat makamıdır. Şöyle ki, şahıs ademî cüzlerle süslendikten sonra kabz cüz'leriyle, sonra da bast cüzlerinin dördüyle süslenir. Şüphesiz ki bu yüksek hasletler ancak büyük bir şey için verilir. Bu bakımdan kadri yüce olanın, derecesinin âdem yanında büyük olduğu bilinir. Cenâb-ı Hakk, Kelâm-ı kadîminde buyuruyor ki:

«Andolsun ki biz insanı en güzel boy ve biçimde yarattık..»

Bir kişinin kadrinin büyüklüğü, derecesinin yüksekliği bi-

linince, bast'ı tamamlanıp kemâle ermiş demektir. İşte bu bast eczasının Rıfat Makamıdır..

Altıncısı, tecâvüzün ölçülü ve güzel olmasıdır. Kendisine zulmedeni afveden, kötülük yapanı bağışlayan kimse, hüsn-ü tecâvüzde bulunmuş sayılır. Bunun bast'm eczasından sayılması, bizim sözümüzün nûranî olan bast hakkında olmasındandır. Zulmanî olan bast bizim konumuz değildir. Bu az yukarıdaki bast eczası arasında geçen rıf'at makamıdır ki kadrinin yüceliğinden ibaretti; işte bu rıfatle birlikte hüsn-ü tecâvüz bulunursa, bast o zaman nûranî olur; beraberinde bazı kötülük ve nahoş şeyler de bulunsa o zaman zulmanî olur da sahibine Allah'tan bir gazab erişir.

Bütün bunlardan anlaşıldı ki, nûranî olan bast'm hakikati ve gerekli olan eczasının kemâl mertebesine ulaşması, güzel karşılıkla olur. Yâni kötülük yapanı afvetmek, zulüm ve haksızlıkta bulunanı bağışlamakla gerçekleşir.

Yedincisi, tevazu' kanadını yerlere sermek, mü'minlere karşı indirmektir. Bunun bast eczası arasına girmesinin veçhesi, hüsn-ü tecâvüzün veçhesinin aynıdır. Çünkü bast sahibinin makamı yücedir; o halde ona mutlaka tevazu' gerekmekte, kendi cinsinden olan dost ve arkadaşlarına karşı alçak gönüllü olmaktır. Çünkü onlara karşı bir yücelik gösterecek olursa bast'mda, üzerine kibir girer ve bu sebeple Cenâb-ı Hak'tan ona bir gazab erişir.

Bilmiş ol ki; ademî kendi eczasiyle birlikte, kabz kendi eczasiyle birlikte, best de kendi eczasiyle birlikte nasıl Peygamber (S.A.V.) Efendimizde mevcutsa, mü'min olmasa bile başkasında da mevcuttur. Ancak ne var ki Peygamber (S.A.V.) Efendimiz hariçte fevkinde bir benzeri daha bulunmayan âdemîlikle Özel bir durumu vardır.

Bu mertebe, âdemîliğin eczasından olan şeytanın istek ve payını kökünden koparıp atmak hususunda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz hakkında -yukarıda da belirttiğimiz gibi- göğüslerinin yarılıp içindekinin atılmasıyla gerçekleşmiştir.

Efendimizden başkasında ise sadece bu kemâl derecesinde bulunabilir, en yüksek derecelerde bulunmaz. Bu yüksek dereceden de maksad, şeytanın istek ve payını koparıp atmaktır. Bu âdemîliğin cüzlerinden biri olan kabahat ve fenalığın zattan atılması, böylece sahibinin şerir bir insan olarak kalmaması demektir. Böylece bu durumda olan bir kişi, artık kötü huy sahibi değildir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizde olduğu gibi göğsün yarılıp oradaki kan pıhtısının temizlenmesi demek değildir. Çünkü bu hal ancak Resûlüllah'a mahsustur.

Kabz ise, bütün yüksek, yani en a'lâ derecesiyle ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize mahsustur ki bu son derece nûranîdir. Peygamberden başkası ise bunun kemâl derecelerinden birinde bulunur, bu da kemâl derecesinin doruğu değildir. Çünkü bunun doruğu da peygamberlik mertebesine hastır, yani peygamberlerin özelliklerindendir.

Kişinin durumu burada şeriata aykırı olursa onun kabzı zulmanî olur. Birinci cüz'de geçen hassa tamamen aksine döner ve sadece bu sebeple şer ve kötülükten zevk alır; hayır ve iyilikten elem duymaya başlar. İnsaf denilen ikinci cüz de onda yok olup gider; çünkü bu durumda insaf mertebesinin onda kalması mümkün olmaz. İnsaf ancak hayır ve iyilikten zevk alan, şer ve kötülükten elem ve ıstırap duyan kimsede bulunur. Zıddan nefret duymadan ibaret olan üçüncü cüz de aksine döner: Hayırdan nefret edip kaçar, şerre doğru meyleder. Geriye kalan cüz'ler de böyle...

Zulmanî olan kabz'de aksine dönmüş olurlar. Eğer bütün cüzler yukarıda geçen vasıf üzere aksine dönerse, bu zulmanî kabz olur ki bu tür bir kabz kovulmuş, lanetlenmiş kâfir şeytanlar içindir.. Böyle bir kabz'den dolayı Allah'tan selâmet dileriz.. Bu yüzdendir ki zulmanî kabz içinde bulunanlar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin mucizeleri karşısında ancak küfür ve tuğyanlarını artırmışlardır. Eğer eczanın bir kısmı aksine döner, bir kısmı dönmez hali üzere kalırsa, bu tür bir kabz umum müminlerin kabzıdır.

Bast ise, yine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize, bunun nuranî derecelerinin en yücesinde bulunmakla has kılınmıştır. Ondan başkası, yukarıda geçen açıklamamız uyarınca kabz ve bast'm nûraniyetinde kendi durumlarına göre bir cereyan gösterirler. Bunun cüzlerinden biri, hüsn-ü tecâvüz ve din kardeşlerine karşı gönül alçaklığı idi. Zulmanî olan bast, bu iki cüz u de yok eder; yukarıda belirtildiği gibi..

Nübüvvet'e gelince; onun cüzlerini şöyle açıklıyoruz:

Birincisi, hak sözdür. Bu, zatta mevcut olan nurdan meydana gelir ve hak söylemeyi gerektirir. Böylece hakkı söylemek o zâtın karakter ve tabiatı olur; o zât artık hak sözden dönmez. Bu, dost ve ahbabdan, çoluk-çocuk ve vatandan **kop**ma pahasına da olsa yine de böyledir. Hattâ boynu bile vurulsa dönüş diye bir şey düşünülmez.

Müşrikler bütün imkânlarını kullanarak, bir çok hilelere baş vurarak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize baş vurup dâvasından ve sözünden vazgeçilmesini talep ettiklerinde, onları tek kelimeyle reddetti. Bu yüzden ona karşı büyük bir düşmanlık kurdular, hepsi birleşip onu bir ok gibi cemiyet bünyesinden uzaklaştırmak istediler; ölüm ile tehdit ettiler; bütün bu sözler ve davranışlar O büyük Peygamberin sadece sebatını artırdı ve dâvaya daha iyi sarılmasını sağladı. Çünkü onun zât-i şerifleri Hak Söz üzerine uyum yapmıştı. Ondan başkasını Onun yanında bulmak ya da görmek mümkün değildi. Bunu tasavvur bile etmek ölçüsüzlük olurdu.

ŞEYHİMİZİN BİZE NAKLETTİĞİ İKİ HİKÂYE

Birincisi: Acem diyarında bir takım eğitilmiş kuşlar vardır. Bunlar evin kapısı önünde bulundurulur. Hırsız içeri girmek istediğinde bunlar konuşmaya başlar ve «çalıyorlar» diye seslenirler. Yine aynı sözü tekrar edip dururlar. Hırsızlar bu kuşları korkutmak istediklerinde yine aynı kelimeyi söyler dururlar. Ancak onlara yiyecek verdiklerinde yerler ve bundan sonra susarlar, öldürseler bile ses çıkarmazlar.

Şeyhimiz bu hikâyeyi Hak Söz u tefsir etmek için getirdi ve öğretimin yararına işaret etti. Çünkü kuş, bilgiden çok uzak olmasına rağmen eğitildiğinde bir şeyler öğrenebiliyor. O kadar ki kendisine öğretilen söz bir nev'i onun karakteri sayılıyor. Artık âdemoğullarını eğitecek olursak, ona ne güzel seciyye kazandıracağımızı anlatmaya lüzum var mıdır?

İkincisi: Müridlerden bir kısmı kendi şeyhlerine dediler ki:

— Efendimiz, bizi öyle bir şeye irşâd edin ki o şey bizi Allah ile beraber olmanın huzur ve sükûnuna kavuştursun..

Şeyhleri onlara şu cevabı verdi:

— Ben de bunu çok arzu ettim.. Sen Allah'a, O'nun sıfat ve ahlâkından birinde benzemeye, yani Allah'ın ahlakıyla ahlâklanmaya gayret et.. Eğer bunu yapabilirsen, O'nun velî kullarıyla birlikte ni'met yurdunda sükûnet bulursun; Cehennemde O'nun düşmanlarıyla birlikte bulunma felâketinden kurtulursun..

Müridlerden biri dedi ki:

— Efendim, bunu nasıl yapabilirim? Allah'ın vasıfları inhisar altına girmez..

Şeyhi cevap verdi:

— O halde sen o vasıflardan bir kısmında Ona benzemeye çalış..

Mürid pek anlayamadı, yine sordu:

— O bir kısım vasfı nedir?

Şeyh cevap verdi:

— **Hak söz** söyleyenlerle beraber ol.. Çünkü Cenâb-ı Hakkın vasıflarından biri Hak Sözüdür.. Eğer hak söz söyleyenlerden olursan, mutlaka Allah sana merhamet edecektir.

Bunun üzerine mürid, şeyhine kesinlikle «**hak söz**» söyliyeceğine ahid verdi ve böylece birbirlerinden ayrıldılar. Müridin oturduğu semtte bir kız vardı, şeytan bu ikisi arasına girdi, mürid o kız ile buluşup gayr-ı meşru bir yola saptı. Kız bu

isteğe karşı sabır gösteremedi, halbuki bunun eninde-sonunda gizli kalamıyacağını kız biliyordu, buna rağmen bu kötü istek ilk olarak ondan gelmişti. Günler geçtikten sonra kız durumu babasına anlatmak zorunda kaldı. O da hâkime baş vurdu: «Falan adam kızıma şöyle şöyle işlerde bulunmuş» dedi. Bunun üzerine hâkim, müride dönerek:

— Bunun ne dediğini duyuyor musun?

Diye sorduğunda, mürid hiç tereddüt etmeden:

— Doğrudur, diye cevap verdi. Yaptıklarını olduğu gibi anlatarak Şeyhine vermiş olduğu ahdi bozmadı. Hâkim ondan bu cevabı duyunca, «Bu adam ahmağın biridir, bunu alıp akıl hastanesine götürün, çünkü aklı başında olan bir adam kendisine isnad edilen böylesine ağır bir suçu kabullenmez.» dedi. Bunun üzerine o adamı alıp akıl hastanesine götürdüler. Sonra onu sevenler şefaatçi olup oradan kurtulmasına imkân sağladılar.

Şeyhimiz bu hikâye ile Doğru Sözün sonunun mutlaka iyi olacağını anlatmak istedi. Allah daha iyisini bilir..

Sabır: Nübüvvetin ikinci cüz'üdür..

Sabır, zatta bir nurdur, elem ve musibetin hissedilmesini önler. Allah'ın zatı için şahsın zatına dokunan musibete karşı tahammül gösterip yine O'nun zatına yönelip sığınmak, Hakiki Sabırdır.

Aslında bu tür bir sabırda külfet yoktur, sahibinin geniş aklı, sağlam düşüncesi külfeti kaldırır. Çünkü zattaki nûr elem ve musibete karşı açık tutulmuş ve bu hususta sonu olmayan ilâhî kemâlâta aklını çevirip onu bu konuda meşgul etmiştir. Bu durumda zata elemden bir şey vâki olunca, onu meşgul bulunduğu şeylerden alıkoyup ilâhî kemâlâta doğru çeker. Nitekim bu hal zaman zaman bazı sâlihlere kapı açmıştır.

Zamanın gavsı, velîlerin büyüğü sayılan zatın üzerine yürüyerek onu zulmen öldürmek isteyen dört adam, bu kötü düşüncelerini fiiliyata dökmek üzere onu yakalayıp dışarıya çekmişler, o büyük zatm çocukları ağlamaya ve feryad etmeye başlamışlar. Buna rağmen onun yüzünde en küçük bir korku

ya da sabırsızlık eseri belirmemiş, bütün feryatlara rağmen ne çocuklarının, ne de hanımının gözyaşlarına dönüp bakmamış ve tam bir sabır ve tevekkül içinde başı kesilmiştir.

Çünkü gönülden bağlı bulunduğu kemâlât-i ilâhiyyenin nûraniyeti içinde bulunuyordu. Başına gelen musibet onu bu yüce halden alakoyamıyor, dikkatini başka tarafa çekemiyordu.

Şüphesiz ki bu oldukça garip bir sabırdır ki benzeri pek duyulmamıştır. Peygamber ***(SAM.)*** Efendimizin ümmetinin durumu bu olunca ya O'nun sabrı ne ölçüdedir?

Zat mahcup (perde arkasında) kalınca, akim nuru zatta toplanır ve orada mahsur kalır. Zata zarar verecek bir durum inince, onu büyük bir hassasiyetle duyar; o kadar ki bir demir çubuğu ateşte ısıtıp bu adamı dağlayacak olursan, onu yüz çubukla dağlamış gibi hisseder. Ama aklın nuru zatta toplanıp basiret yoluyla fethedilecek olursa, bunun sahibi yapılan dağı hiç, ama hiç duymaz. Nitekim yukarıda sözü edilen velînin durumu böyle idi. Bazen de büyük bir hassasiyet içinde hiç duymaz olur.

Üçüncü cüz'ü: Rahmettir..

Rahmet zatta sakin olan bir nurdur, şefkat ve acımayı gerektirir. Diğer bütün yaratıklara karşı merhametli olmaya kapı açar. Bu, Aziz ve Celîl olan Allah'tan kuluna ulaşan Rahmet'ten meydana gelmiştir; Allah'ın kuluna olan rahmeti ölçüsünde kulun diğer insanlara rahmeti akseder.

Şüphe yok ki Allah'ın yaratıkları arasında ondan daha çok merhamete mazhar olanı yoktur. Yâni Allah'ın en çok rahmetine erişen Efendimiz Hazret-i Muhammed'dir (S.A.V.). Bu bakımdan bu rahmet peygamberinin insanlara olan rahmeti hiçbir şey ile ölçülmez ve kıyaslanmaz. Aynı zamanda hiçbir insan bu hususta O'na ulaşamaz. O'nun rahmeti o kadar umumileşmiş ki hem ulvî âlemi, hem süflî âlemi; hem dünya ehlini, hem âhiret ehlini kapsamaktadır. Cenâb-ı Hakk bir âyette bu hususa işaret ederek buyuruyor ki:

«Andolsun ki içinizden size, sıkıntıya uğramanız kendisi-

ne ağır gelen, size çok düşkün, mü'minlere çok şefkatli ve merhametli bir peygamber gelmiştir.» (Tevbe: 129).

Cenâb-ı Hak bu âyetle dört önemli hususa kapı açmaktadır:

a) Allah tarafından gelen bir hoşnudlukla bütün mahlûkatı sulayan bir nûr,

b) Bu nurun Allah'a çok yakın olduğu, yani mekânet ve menzilet yönlerinden bir yakınlık kasdediliyor, mekân yönünden değil..

c) Aziz ve Celîl Allah'a yakın olan bu nurun tamamı Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtında mevcuttur.

d) Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in bu nura güç getirdiği ve bunu taşımaya kaadir olduğu belirgin haldedir. O kadar ki bunu taşımakta en küçük bir külfet ve meşakkat duymamaktadır, îşte bu öyle bir kemâldir ki, Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) bununla bütün mahlûkatm üstüne yükselmiştir.

Ancak bu dört mânâya işaret eden veçhenin bir takım sırları var ki onları gizli tutmak vâcibdir. Bundan başka bazı mânâlar daha var ki âyet-i kerîmeyle onlara işaret edilmiştir. (Allah daha iyisini bilir.)

Dördüncü cüz'ü, Azîz ve Celîl olan ma'rifetullah'dır..

Allah hakkında uygun olan ma'rifet ne ise o ölçü ve hal üzere ma'rifet, nübüvvetin dördüncü nurunu teşkil ediyor. (Yani Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz herkesten çok Allah hakkında yüksek bir ma'rifete sahip bulunuyordu. Hiç bir mahlûk bu ölçüde bir ma'rifete erişememiştir. «Ben Allah'ı en çok bileniniz ve tanıyanımzun..» buyurması bu ma'rifete işarettir. Kulluğun kemâl mertebesi ma'rifeti oranındadır. Bu bakımdan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz kemâl mertebesinin doruğunda bulunuyordu.)

Nübüvvetin beşinci cüz'ü, tam bir korku üzere bulunmaktır..

Azîz ve Celîl olan Allah'tan tam anlamıyla korkmak, nübüvvetin cüz'lerinden biridir. Bu, diğer gözle görülen varlıklarda bulunan aslî ve batmî olan korkuyla, sebebi akıl ve Al-

lah hakkında zahirî ma'rifet olan korkunun birleşmesi demektir.

Batınî korku, zatın bütün cüz'leriyle kaim ve bütün cevherleri üzerinde hâkimdir. Çünkü zatın her cevheri (hücresi) mutlaka Allah tarafından yaratılmıştır, O'nun yüksek yaratış kanununa bağlıdır. Bu bakımdan her yaratılan şey, yaradanından korkar, sonradan olanın, öncesiz olandan korktuğu gibi.. O halde bu korku konuşan ve konuşmayan her yaratıkta mevcuttur. Nitekim Cenâb-ı Hak buna işaretle buyuruyor ki:

«Sonra duman halinde bulunan göğe (saltanatiyle) yöneldi, göğe ve yeryüzüne: «İsteyerek veya istemiyerek buyruğuma gelin» dedi. İkisi de: «İsteyerek, boyun eğerek geldik» dediler.» (*)

Bu sözün sebebi, aslında bulunan batınî korkudur. İşte bu korkudan da Allah'ın şu beyânında geçen teşbih meydana gelip yükselir: «Hiç bir şey yoktur ki Cenâb-ı Hakk'a hamdiyle teşbih etmesin...» (**)

Belirtilen korkunun hükmü, diğer anlarda da devam ve sürekliliktir. Zahirî korkuya gelince: Bunun sebebi Azîz ve Celîl olan Allah'a iltifattır. Bu iltifat devam ettikçe korku meydana gelir. Kişi ilgi ve iltifatını Allah'tan kesip başka bir şeyi düşünerek meşgul olduğu ân, iltifat kalkar ve korku zail olur. Artık Cenâb-ı Hak kime merhamette bulunursa, onunla aslî, hakikî, batınî olan korku arasında hicabı kaldırır, böylece bu korku ona zahiren dönüp sade ve karanlıktan temiz olarak yönelir, sonra da onun korkusu olmakta devam eder.

Durum bu olunca o Rabbinin ma'rifetinden istimdadda bulunur; böylece sonu gelmiyen bir korku ortaya çıkar. Çünkü onun Rabbine olan ma'rifeti son bulmaz, sürer gider; ona uzanan korku da son bulmayacak şekilde devam eder..

Özet olarak diyebiliriz ki: Zahir bâtından safa ve devam yardımı görür. Bâtın da zahirden ziyâdelik ve feyezan yardımı

(*) Fussilet sûresi, âyet: 11.
(**) İsrâ sûresi, âyet: 44.

görür.. İşte tam olan korku budur. Bâtın bu durumda zahirden ancak ziyâdelik istimdad eder. Çünkü korku bâtındadır; diğer gözle görülebilen varlıklara nisbeti eşit ölçüler içindedir. Varlıkların farklı durumları ancak zahirî korkuda olur. Çünkü bunun sebebi ma'rifettir; varlıklar ise ma'rifette oldukça farklıdırlar.. (Allah daha iyisini bilir).

Nübüvvetin altıncı cüz'ü, bâtıla buğzetmektir:

Bâtıla buğzetmek, zatta devamlı surette sakin bulunan nurdan meydana gelir ki durumu itibariyle haksızlık ve tecâvüz cinsine iltifatta bulunur ve onu önüne alıp gözlerinin önüne diker, sonra da onu defetmek suretiyle karşı koyar; birbirine karşıt olan iki şeyi karşılaştırmak şeklinde mukabelede bulunur. Çünkü karşıt olanı göz önüne almak, kemâl derecesinde buğzetmeye yardımcı olur. O halde karşıt olan şey göz önünde tutulduğu sürece buğz da sürüp gider. O halde bâtıla karşı buğzetmek ve her ân bunu sürdürmek, nübüvvetin cüz'lerinden bir cüz'dür..

Nübüvvetin yedinci cüz'ü, afvetmektir:

Devamlı surette zatta sakin olan nurdan meydana gelir. Bu nurun karakteri ve tabiatı, kendisine zarar verene yarar sağlamaktır. O halde bu sürekli olarak zarara karşı yararla karşılık verir. Kendisinden kopana yaklaşır, zulmedeni bağışlar, kötülük edene iyilikte bulunur. İşte bu ölçüde bir afvetme, nübüvvetin cüzlerinden bir cüz'dür. Ve bunun devamı gereklidir. Çünkü sebebi yukarıda belirttiğimiz nurdur, bu nûr zatta süreklidir, o halde afvetme durumu da süreklidir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz işte bu durumda bulunuyordu.

Bilmiş ol ki: Nübüvvet hasletlerini ekmel ölçüler içinde kendinde toplayıp bir araya getiren ve bunun üstünde daha ekmel bir ölçü bulundurmayan, şüphesiz ki Peygamber **(S.A.V.)** Efendimizdir. Sebebine gelince: **Ademî** olan hasletler, kabz ve bast, Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimizde tamamlanıp mükemmelleştiği kadar hiçbir kimsede tamamlanıp mükemmelleşmemiş-

tir. Onun tertemiz zatında en yüksek anlamda bu gerçekleşince ve üzerine nübüvvet hasletleri de inince, nübüvvetin nurlarını artırmış, esrarını yüksek parlaklıkta aksettirmiştir.

Böylece nübüvvet hasletlerinin ilki, ademiyette bulunan yirmi bir hasletin üzerine iner, kabz ve bast bu arada yer alır. Öyle ki sanki belirtilen hasletlerin nurları bu haslete sokulup sarılmıştır. Nübüvvetin ikinci hasleti ise yirmi iki haslet üzerine iner ve bütün bu hasletlerin nurları baştan sonuna kadar ona sokulup sarılır. Nübüvvetin üçüncü hasleti, yirmi üç haslet üzerine iner ve bütün bu hasletlerin nurları olduğu gibi ona sokulup sarılır.

Özetleyecek olursak:

Hakk'm nuru, yirmi iki nurdan mürekkeb olan bir nûr seviyesindedir. Sabrın nuru, yirmi üç nurdan mürekkebdir. Rahmet nuru, yirmi dört nurdan mürekkebdir. Bu bakımdan Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimizin nuru, yukarıda belirtilen sıfat üzere bulunuyor ve bütün mahlûkatım içine alıyordu.

Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimizin Rabbisine olan ma'rifetine gelince, bunu açıklamaya güç getirmek mümkün değildir. Ancak özetleyerek diyebiliriz ki: Nübüvvetin yüceliği ve azameti senin iki gözün arasına konulacak olursa, o zaman onun açıklaması hakkında ne deniliyor diye düşünebilir ve öylece iç yüzüne vâkıf olabilirsin. Sonra da nübüvvetin nurlarını, ondan önceki nurlara dercedip bir araya getirecek olursan o takdirde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin yüceliğini ve azametini bilebilirsin..

Nitekim Resûlüllah'm bu azameti hakkında denilmiş ki:

«Güzelliklerinde ortaktan münezzehtir o,

Güzellik cevheri Onun zatmda taksime uğramamıştır.»

Salât ü selâm Ona ve Onun hanedan ve yaranma olsun!.

RUHUN CÜZLERİ

Birincisi, nurlardan zevk almaktır. Bu zevk, ruha yerleşen ve orada sâri halde bulunan bir nurdur. Rûh bu nûr ile kâinatta Cenâb-ı Hakk'm ef'alinin nurlarından zevk alır ve ulvî âlemde bulunan envarm füyuzatmı yudum yudum tadar, kendisine takdir edilen nasibine göre bu zevkten yararlanır. Ne var ki bu zevk, zâtın zevkinden bazı hususlarda farklıdır:

a) Ruhun zevki nûranîdir, ancak nûr ile ilişki kurar. Zatî zevkimiz böyle değildir, o gözle görülebilen eşyayla ilgi kurup dilin bala dokunması sebebiyle -meselâ- balın tatlılığının zevkini duymuş olur. Rûh ise balın tatlılığını madde yönünden değil de mânâ ve hakikat yönünden hisseder. Diğer zevk alınacak şeylerdeki durumu da böyledir.

b) Ruhî zevkte ittisal (bileşmek, kaynaşmak) şart değildir. Çünkü rûh ittisal etse de, etmese de zevk alabilir. Zatî zevkimiz böyle değildir, onda ittisal (bileşmek, kaynaşmak) gereklidir. Tabiatiyle bu ittisal âdet ölçülerine göredir. Ruhun câri âdetlerinde ise, onun zevk alması için ittisal gerekli değildir.

c) Bu zevk ruhun belli bir yerine has değildir, ama başka şeylerin zevki böyle değildir. Ruhun zevki bütün cevherlerine sirayet eder, bu cevherler ister zahirî olsun, ister bât mî olsun onun hissettiği zevki duyar. Bizim zatî zevkimiz böyle değildir; âdette câri olan duruma bağlıdır ve o ölçüye hastır. Meselâ dilin tadmadaki zevki belli bir ölçüde bulunur.

d) Ruhun zevki diğer duyularla da olur, yâni onun zevki diğer duyulardan neş'et eder. Rûh balı görünce meselâ, onun tatlılığının zevki, o tatlılıkta bulunan ilâhî fiilin nurundan meydana gelir ve böylece rûh o zevki duymaya başlar. Zevk alma-

cak diğer şeyleri ve yüce nurlara kapı açması da böyledir. Sadece lâfızları duyması bile ona o zevki verir.

Meselâ: Ruh (bal) kelimesinin telâffuz sesini duyunca, balın bağlı bulunduğu nurun zevkini almaya başlar. Böylece onun tatlılığının zevkini ondaki ve kendindeki nûr sebebiyle hisseder.

Bunun gibi (Cennet) kelimesini işitince veya (Rıdvan) ve (rahmet) lâfızlarını duyunca meselâ, kendisinde bunlarla ilgili zevk başlar. Kur'ân-ı Azîz'in tilâvetini işittiğinde ise ondan ilk alacağı zevk Hakk'ın Sözü kavramı olacaktır. Ve sonra da diğer zevklerini tadmaya başlayacaktır, ki bu zevkinin keyfiyeti kelimeyle anlatılamaz. Daha doğrusu onun için nicelik ve nasıllık düşünülemez..

Özetliyecek olursak: Ruhun aldığı zevk, bütün cevherleriyle birliktedir, hepsi de kendine has yeteneğiyle bu zevki aynı anda hisseder. (Allah daha iyisini bilir).

Ruhlar yukarıda belirttiğimiz sıfat üzere zevk almada birleşmektedir. Ancak ne var ki kuvvet ve zaaf nisbetinde farklı durumları vardır. Ruhlardan en kuvvetli olanı, zevk alma yeteneği Arş ve Kürsî'yi delip geçeni, daha yücelere ulaşanıdır. Bu kuvvet ise ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ruhlarında mevcuttur. Çünkü Onun rûh-i şerifleri ruhların sultanıdır.

Bu yüce rûh onun zâtında yerleşip karar kılmış, rızâ ve mahabbet sükûnetiyle orada sakin olmuştur. O kadar ki aralarında hicap kalkmış ve böylece rûh-i şeriflerinin zevki kemâl mertebesine yükselmiştir. Bütün âlemleri delip geçme, yani mânâ alemindeki makam ve mertebeleri aşıp geçmek sadece Onun zâtı için müyesser kılınmış ve sabit olmuştur. Bu öyle bir kemâldir ki üstünde başka bir kemâl yoktur.

Ruhun ikinci cüz u, taharettir. Taharet, ruhun safasmdan ibarettir ki rûh o safa üzerine yaratılmıştır. Bu taharet ve safa hissi ve mânevi olmak üzere ikiye ayrıır. Hissi olanı, taharet nûr olduğuna göre, nurun tamamı da safa üzere bulunu-

yordur. Mânevi olanı, iki ma'rifetin imtizacından ibarettir: Batınî ma'rifetle zahirî ma'rifet.. Şöyle ki:

Mahlûkatm hemen hepsi yaradanım bilmektedir. Bu husta canlıyla cansız, konuşanla konuşmayan arasında fark yoktur. Ne kadar bir mahlûk varsa onun bütün cevherleri (hüc re ve atomlarında bu batınî ma'rifet mevcuttur. Nitekim Tam Korku bahsinde bundan söz etmiştik. Sonra da Cenâb-ı Hak hangi kuluna merhamette bulunursa, onun bâtiriî durumunu da zahire çevirerek bütün cevherleriyle Azîz ve Celîl olan Rabbini bilir. Böylece zâhirindeki gelişmeyle bütün cüzleri (atomları ve hücreleriyle) Rabbi hakkında ma'rifet sahibi olur.

Şüphesiz ki bahsettiğimiz bu ma'rifet, marifetlerin en üst derecesidir. Cenâb-ı Hak bu yüce ve üst derecede olan ma'rifeti ruhlara vermiş, onlar da Rablerini bununla bütün zatlarıyla birlikte kendi zahirleriyle bilmişlerdir. Belirtilen bu safa yüceliğinde ruhlar arasında farklılık bulunmasına ve bu farklılığın hayli uzaklık arzetmesine rağmen bu birleşme olmuştur. Çünkü ruhlar zatlarının kader ve ölçüsüne göre çok farklı bir durum arzeder. Bir kısmının zatı büyük, bir kısmının küçüktür. Büyük olanın cevherleri de o nisbette çoktur. Bu bakımdan o tür ruhların Rablerini bilmeleri, diğer ruhla ra oranla daha çok ve daha büyüktür.

Ama en büyük rûh ve en büyük zat, gerek hacim, gerek ölçü bakımından Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin rûh-i şerifleridir. Öyle ki onun ruhu gökleri ve yeri doldurmaktadır. Bununla beraber onun zat-i şerifleri ruhuyla uyum halindedir, onun bütün esrarını kapsamaktadır. Pâk olan zatı böylesine büyük bir rûh üzerine takdir eden Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederiz.

Öyle ki bu rûh tam bir mahabbet, rıza ve kabul eyleşmesiyle zatta eyleşmiş ve aralarındaki hicap kalkarak kendi hissi ve manevî sıfatıyla ona meded ve inayette bulunmuştur. Böylece zatta hissî safa meydana gelmiş ve ondan da zatta bulunan kan safası neş'et etmiştir. Kan safası dört şeyle belirgin hale gelir:

1. Hafifliği,
2. Ağırlığın kendisinden kalkması,
3. Kokusunun saf aya kavuşması,
4. Renginin safileşmesi..

Kandaki safanm hafiflemesi, şehvet ve kötülük mânâsının onda hafiflemesi demektir. Ağırlığın kalkması, kandaki mânevi ağırlık ondaki kötülük nisbetindedir. Bu kötülük ve ağırlıkla birlikte şehvetler de onda çoğalır. Kokusunun safaya kavuşmasına gelince, bunun alâmeti vardır, kokusunun hamur kokusuna bürünmesidir. Buna yakın olan kan ise, kokusu pişmiş çamur kokusunu andırır. Renginin safiyeti ve bunun belirtisi ise, sarıya yakın olmasıdır. Habis kana gelince, rengi daha çok siyaha yakındır. Siyaha yakın olduğu nisbette de habistir. Tadının safiliği ve bunun alâmeti, tatlımsı olmasıdır.

Kanın cevheri safileştikçe şeytanın istek ve nasibi de o nisbette kopmuş olur; şehvetler de o oranda kesilir; günah karanlığı kalkmış olur. Böylece zatın damarları bu safileşmiş kandan gıdasını almaya başlar, onun safası oranında safaya kavuşur. Böylece şehevî arzular, şeytanî ilgiler kopmaya yüz tutar.

Zâtta böylesine hissî bir safa meydana gelince rûh da manevî safayla ona yardımda bulunur ve onu kuvvetlendirir. Bu durumda o zât bütün zahirî cevherleriyle (hücre ve atomları) Rabbini bilir, O'nun hakkında marifete erişir. Pâk zât sahibi Efendimiz Muhammed (S.A.V.)'de hem hissî, hem manevî safa meydana gelmiştir, çünkü onun zâtı rûh-i şeriflerini ihtiva etmekteydi, böylece onun bütün esrarını almıştı. (En üstün selâm O'na olsun!.)

Ruhun üçüncü cüz'ü, temyizdir:

Bu, ruhta bulunan bir nurdur; onunla, eşya zihin haricinde bulunduğu hakikat üzere ayırd edilir, hem kâmil anlamda bu temyiz gerçekleşir. Bununla beraber bu temyizde öğrenime ihtiyaç yoktur, sadece o şeyi görmek, ya da sesini duymak, lâfzını işitmekle mümkündür. Bu durumda onun ahvali, başlan-

gıcı, sonucu, nereye gittiği, niçin yaratıldığı rahatlıkla bilinir ve diğer eşyadan ayırd edilir.

Ne var ki ruhlar bu temyiz kudretinde farklıdırlar:

Ruhlardan bir kısmı haberli olma konusunda oldukça güçlüdür. Bir kısmı ise bu konuda zayıftır. Fakat en kuvvetli rûh bu konuda da Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin rûh-i şerifleridir. Çünkü âlemden hiç bir şey ona kapalı değildir, onunla hiç bir şey arasmda engel yoktur. Onun ruhu, Arşdan da, daha yüksek makamlardan da, daha aşağı âlemlerden de, dünya ve âhiretten de haberdardır. Cenneti de, cehennemi de bilir. Çünkü bunların hepsi onun hatırı için yaratılmıştır.

Resûlüllah'm temyiz nuru bütün bu âlemleri delip geçmekte, varlıkları aşmaktadır. Ondaki temyiz kudreti, göklerin bütün ecramının nerden ve ne için yaratıldığını, nereye gideceğini rahatlıkla bilir. Melekler hakkında da yeterli temyiz gücüne sahiptir, her göğün meleklerini, nereden yaratıldıklarını, nereye gittiklerini, niçin yaratıldıklarını bilir, onların farklı mertebelerini, derecelerinin nihayetini anlar.

Yetmiş hicabı birbirinden ayırd edecek, onları aşacak bir temyiz kuvveti onda bulunuyor. Her hicapta bulunan melekleri yukarıdaki ölçüler içinde kesinlikle bilir. Ulvî âlemde bulunan nuranî ecsâm (güneş, ay, yıldızlar, Levh, Kalem, Berzah ve Berzah'ta bulunan ruhlar) hakkında belirtilen ölçüler içinde büyük bir temyiz gücüne sahiptir. Yerküre hakkındaki temyiz gücü de böyledir. Cennet, dereceleri, içinde kalacak olanların sayısı, makam ve mertebeleri hakkında da temyiz kuvvetiyle bütün ayrıntıları bilir. Geriye kalan diğer âlemler hakkındaki durumu da böyledir.

Bununla, ezelî ve öncesiz olan ilim arasında bir itişme yoktur. Öncesiz ve sonrasız olan ilmin malûmatının sınırı ve sayısı yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hakk'm öncesiz olan ilminde, âlemler sadece bu saydıklarımızdan ibaret değildir. Çünkü Rububiyetin esrarı, ulûhiyetin evsafı -ki bunlara bir nihayet yokturbu âlemden değildir.

Rûh zatı sevince ona temyiz gücüyle yardımda bulunur.

Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimiz'in zât-ı şerifleri, ruhunun da verdiği temyiz kuvvetiyle, bütün âlemleri bilip ayırd etmiş ve belirtilen ölçüler içinde hepsini bir bir anlamıştır. Ona bu şerefi veren, ona mükerrem (saygıdeğer) kılan ve bütün bu âlemlere nüfuz etmesine kudret bahşeden Allah'ı tenzih ve teşbih ederiz..

Ruhun dördüncü cüz'ü, basirettir:

Basiret, anlayışın ve kavrayışın ruhun bütün cüzlerine işlemesi demektir. Nasıl ki diğer duyuların hepsine de aynı sirayeti sağlamış oluyor. Meselâ görme, işitme, koklama, tadma, dokunma gibi duyularımız da basiret vasıtasiyle kendine has şeyleri anlayıp kavramaktadır. Bilgi bunların hepsiyle bulunuyor, göz de bunlarla kaim oluyor. Koklama, tadma, dokunma da bunların hepsiyle varlığını sürdürüyor. Bunların cevherlerinden herhangi birisi de mutlaka ilimle bulunuyor, yani ilim onlarla kaim oluyor. İşitme, görme, koklama, tadma ve dokunma cevherinin hemen hepsi bu ölçü içinde bulunuyor.

Rûh zatı sevince ve aradaki hicab kalkınca zata bu basiretle yardımda bulunur. Böylece artık o zat önden gördüğü gibi her yanıyla görebilir, bütün cevherleriyle idrâk edebilir. Bunun gibi her azası ve her yanıyla işitir, koklar, tadar ve dokunur. Böylece rûh için olan her şey zat için de olmuş olur.

Nitekim Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimizin zât-ı pâklerinden hicab kalkmış, zatı ile ruhu arasında hiç bir engel bırakılmamıştı; melekler Onun göğsünü yardığı gün bu hicablar da zail olmuştu. İşte o zaman O'nun zatıyla ruhu arasında tam bir uyum, kaynaşma, yardımlaşma meydana gelmişti. Bu sebeple rûh-i şeriflerinin muttali' olduğu her şeye zât-ı şerifleri de muttali' olmuştur. Bunun için Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimiz önden gördüğü gibi arkadan da görüyordu. Bir gün ashabına şöyle buyurdu:

«Rükû ve secdelerinizi tam ölçüsünde yerine getirin, çünkü ben sizi arkamda, önümden gördüğüm gibi görüyorum..»

İşte bu hadîsin sırrını yukarıda açıkladık. (Allah daha iyisini bilir).

Ruhun beşinci cüz'ü, gaflet etmemektir:

Gaflet etmemek, cehalet vasıflarının yok olmasından ibarettir. Diğer bir tabirle ilme karşıt olan vasıfların silinmesinden ibarettir. Şöyle ki: Ruhun bilgisinin yetebildiği, nazarının ulaşabildiği kadarında cehalet ve ilme karşıt olan şeylerin ortadan kalkması, bu cüz'ün kapsamına girer. Bu durumda ona ne bir gaflet, ne bir yanılma, ne de bir unutma eklenmez. Bu durumda bilinecek olan şeyler onun katında (yani gaflet ve yanılma, unutma ve atlamadan uzak bulunan rûh yanında) tedricî olarak bilinmez, belki hepsi de bir defada ve bir anda bilinir. Bir defa nazar etmesiyle hepsi de birden anlaşılmış olur.

Onun bilgi ölçüsünde, bir şeye yönelip baktığında diğer bir şeyden gaflet etme yoktur. Çünkü hepsine ayrı ayrı yönelmeye muhtaç değildir. Çünkü ilimler onda yaratılıştan mevcuttur, ilk yaratılışında bunların hepsi hakkında bilgi bir anda verilmiştir. Ondan sonra bu ilim onun zâtına devam etmiş, ruhunda devamlılık gösterdiği gibi. İşte gaflet etmemekten maksad budur ve bu her rûh için sabittir. Ne var ki onlardaki mevcut ilimlerin miktarına göre farklılık arzeder:

Ruhlardan bir kısmının ilmi çok, bir kısmının da azdır. İlim yönünden ruhların en büyüğü, nazar cihetiyle en güçlüsü, şüphesiz ki Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimizin rûh-i şerifleridir. Çünkü O'nun ruhu bütün ruhların üstünde bulunuyor ve de hepsinin beğidir. (Bal arılarının bir beği olduğu gibi). Bu bakımdan âlemlerde bulunan her şeyden haberdardır. Nitekim yukarıda buna temas etmiştik. Bütün bunları bir tek nazarda bilir, kademeli bir bilgi değildir.

Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimizin ruhuyla zâtı arasında uyum ve kaynaşma tam ölçüsünde bulunduğu için rûh ona gaflet etmemekte yardımcı olmuştur. O kadar ki zât-ı şerifleri varlık alemindeki bütün şeylerden haberdar olurken hiç bir gaf-

lette bulunmamıştır. Ne var ki zâtın haberdar olmasıyla ruhun haberdar olması farklıdır:

Ruhun âlemlerdeki şeyleri bilmesi bir tek defada oluyor, tertip diye bir şey yoktur. Zâtın haberdar olması kademeli ve tertiplidir. Şöyle ki zat, âlemde bulunan herhangi bir şeye yöneldiği zaman onu bilir ama bu bilgisi ancak teveccüh (yönelmesiy)le gerçekleşir. Bu durumda iken başka bir daha yönelse onu da bilir. Bu böylece devam edip gider.

Fakat ruhun güç getirdiğine o güç getiremez; yani ruh bütün bu bilinen şeyleri bir defada alıp bilmektedir, zatın durumu böyle değildir. Aynı zamanda gaflet konusunda da ruhla zat farklıdırlar: Yukarıda belirttiğimiz gibi ruh gaflet etmez. Ama zat, teveccühte bulunduğu nisbette gaflet etmez. Teveccüh etmediği bir şey hakkında gaflet edebilir; yanılıp unutabilir.

Nitekim Sahîh-**i** Buharî'de tesbit edildiğine göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ashabına şöyle buyurmuştur:

«Ben **de bir** insanım, sizler unuttuğunuz **gibi ben de unu**tabilirim. Unuttuğum zaman **bana** hatırlatın!.»

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bunu, kendisine bir yanılma vaki olduğunda hatırlatma yapılmadığı zaman söylemişti.

Ahmed **bin** Mübarek, Şeyh Abdülâziz Hazretlerinin sözünü buraya kadar naklettikten sonra kendisi diyor ki:

«Hayır ve iyiliği, feyiz ve bereketi Allah için olsun, o öyle bir önderdir ki hakikatin hakkını vermiştir, öyle bir imamdır ki şeriatın da hakkını vermiştir.»

«Ben unutmam, fakat **bir yol, bir** sünnet meydana getire**yim** diye unuturum (yani bana unutturulur).»

Bu hadîs hakkında **Ibn** Abdilberr, İbn Hacer ve Celâlettin Süyutî gibi hadîs hafızları, «Senedi Peygambere kadar ulaşmayan hadîslerdendir» diyor. Bunu reddetmeye «Ben **de bir** insanım, sizin unuttuğunuz gibi ben **de** unuturum..» mealindeki hadîs yeter. Çünkü burada Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sadece bir insanım demekle yetinmemiş, belki kendi unutma durumunu ashabının unutmasına benzetmiştir.

Şeyhimizin bu hususta geri kalan sözüne Fetih konusunda bakmanızı tavsiye ederim..

Ruhun altıncı **cüz'ü,** sirayet (yayılma, nüfuz etme) kuvvetidir:

Bu kuvvet, Allah'ın ruha ecramı aşıp geçmesi ve ona nüfuz etmesi için vermiş olduğu kudrettir. Öyle ki ruh bu kudret ve kuvvetle (cansız cisimlerden) dağları, katı maddeleri, kayaları ve duvarları delip geçer, bütün bunlara dalıp engel tanımadan geçip gider. Rûh zatta olup onu sevmeye ve onunla uyum halinde dostluk kurmaya başlayınca, ona bu kudret ve kuvveti verir, onu bu konuda destekler; bu sebeple zat da ruhun yaptıklarını yapabilir. Bu konuda bir peygamberin başına gelen olayı örnek verebiliriz:

«Kavmi o peygamberi öldürmek istediğinde onlardan kaçıp bir ağacın koğuğuna sığınmıştı. Yukarıda belirttiğimiz kuvvetle ruhu zatına imdadda bulunmuştu, aralarında mahabbetle uyum vardı. Aslında ağaç yok değildi. Onun zatı ağacı yarıp içine girmişti...»

Buna benzer olaylar evliyâ-i kiramda da görülmüştür. Kapı açılmadan içeri girdikleri, bir adımlarının doğuda, diğerinin batıda olduğu bu cümledendir. Çünkü zat bir ânda doğuyla batı arasında seyredemez, aşırı hız sonucu havayla sürtüşmesi sonunda parçalanıp kanı ve vücudundaki suyu kurur. Ne var ki rûh ona yardım edip belirtilen kuvveti ona uzatınca bu gibi harikulade olaylar meydana gelebiliyor.

İsrâ ve Mi'rac olayı da bu cümledendir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz az bir zamanda Allah'ın dilediği kadar (akıl üstü, fizik ötesi) gezip dolaştıktan sonra geri dönmüştü. Bütün bunlar ruhun ameliyesidir, kendinde bulunan sâri kuvvetle zata imdadda bulunmuş ve onu aynı kuvvete sahip kılmıştır. (Allah daha iyisini büir).

Ruhun yedinci cüz u, maddeyle ilgili elem verici şeyleri hissetmemesidir:

Meselâ: Açlık, susuzluk, sıcaklık, soğukluk ve benzeri şeyleri duymaz. Çünkü onun için ne açlık, ne susuzluk, ne sıcak,

ne de soğuk vardır. Rûh maddeyi delip geçtiğinde de bunlardan hiç birinin zarar ve elemini duymaz. Pislik dolu bir yerden geçtiğinde de ondan ne bir zarar görür, ne de elem hisseder. Ama melek böyle değildir, yani o bu son hususta kötü kokulardan tiksinir ve güzel kokuya meyleder. Eğer ruhta bu özellik bulunmamış olsaydı, vücud denilen şehirde asla karar kılamaz ve buna güç getiremezdi. Çünkü vücuttaki elem verici kokular, pislikler onu devamlı rahatsız ederdi. (Allah daha iyisini bilir).

Bahsettiğimiz bu yedi özelliğin hepsi bütün ruhlarda mevcuttur. Bu sebeple «Bunlar ruhun eczasıdır» demiştik. Ancak ne var ki ruhlar bu hususta farklı durumdadırlar. Yukarıda da bu hususa temas edilmişti: Bu özelliklerle en yüksekte bulunan rûh, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin rûh-i şerifleridir. Yukarıda da sözünü ettiğimiz gibi onun ruhunda bulunan vasıfların tamamı zâtı için de aynen sabittir.

Sonra da bu yedi nûr, ademiyet, kabz, bast ve nübüvvetle ilgili yirmi sekiz nura izafe edilir. Ruhun birinci nuru, zat-ı şerifte bulunan bütün nurların üstündedir, ondan önceki nurlar ona girer ve böylece o diğer nurlara binit gibi olur. Sonra da ruhun ikinci nuru -ki bu taharettir-, birinci nurdan ve kendisinden önceki zevk nurundan ve ondan önceki diğer nurlardan birleşip meydana gelir. Bu yukarıdaki sıraya göre böyle devam edip gider. (Allah daha iyisini bilir).

İlme gelince:

Biz bundan, taharet ve safada doruğa yükselmiş kâmil bir ilmi kasdediyoruz. Bu öyle bir ilimdir ki, onda aşağıdaki yedi nûr toplanmıştır.

Bilmiş ol ki, ilim aklın nuru, akıl da ruhun nuru, rûh da zatın nurudur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi pâk olan zat ki kendisiyle rûh arasında engel olarak bulunan hicabların hepsi giderilmiştir, ruhun vasıflandığı nurlarla o da vasıflanmıştır. Bunun gibi rûh taharet ve safada kemâl mertebesinde bulununca, aklın vasıflandığı bütün nurlarla o da vasıflanır; ya-

ni ilmin vasıflandığı yedi nurun tamamiyle rûh da vasıflanır. İlimde bulunan yedi nûr, dolayısiyle ruhta da bulunur. Artık olarak da:

İlmin birinci cüz u, bilinen şeyleri yüklenip taşımasıdır:

Bu, ilimde olan bir nurdur, bilinmesi gerekli olan şeyleri gözle görülebilenin, kulakla işitilebilenin ve diğer duyu organlarıyla hissedilebilenin çok üstünde bilinmesini gerekli kılar. Eşyanın onda bilinip meydana gelmesi, zat mesabesindedir. Bu nurun meselâ gözde meydana gelmesi, gölge ve hayal mesabesindedir. Yani birinci şekilde meydana gelişe izafetle ikinci şekilde meydana geliş hayal gibidir.

O halde ilimde meydana gelen şey, hakiki anlamdadır; görmede meydana gelen şey, hayalîdir. Bu, tamamen halkın anladığı mânânın aksinedir. Halk gördüğünü hakiki, ilimle meydana gelen şeyi hayalî zanneder. Bunun sebebi sadece onlarda ilim nurunun pek az olmasındandır; o kadar ki bir kıl ya da daha az bir ölçüdedir, diyebiliriz. Böylece insanların çoğunda sözünü ettiğimiz ilim az olunca onlar daha çok hislerine yönelip bağlanmış oldular.

Ama Allah'ın ihsan buyurduğu kâmil ilim, görme ve diğer duyular onun yanında hayal gibi kalır.

Şeyhimiz bu yüksek mânâdaki sözleri söyledikten sonra bir misal verip hali daha iyi açıklamak isteyerek buyurdu ki:

«Farzedelim bir adam bir ev yaptı da gönlünden şunları geçirdi: Kendisi bu hususta uzak ve yakın işleri başlayıp yerine getirmiş, toprak taşımış, onu pişirerek tuğla yapmış, kireç taşı getirip yakmış, ondan kireç elde etmiş, ağaç kesip taşımış, ondan kapı pencere ve diğer lüzumlu eşyaları yapmış ve böylece binayı sağlam şekilde bağlayıp meydana getirmiş; bu konuda hiç kimse kendisine yardımcı olmamış, bütün işleri başından sonuna kadar hep kendi başına yürütüp biçimine koymuş, her şeye bizzat kendisi niyet etmiş, azmederek ele almış, yapmış olduğu her şeyi bütünüyle kendisi düşünmüş ve kendi zatı bütün bu düşünce ve başarısına uygun yaratılmış, hiçbir şey ona gizli kapalı kalmamıştır.

İşte bu adam yapmış olduğu o evden bir müddet uzaklaşıp sonra başka bir adamla birlikte döndüğünde hem kendisi o eve, hem de beraberindeki adam baktığında, ikisinden de bakma olayı meydana gelmiştir, ama o evi yapanın görmesi diğeriyle kıyas edilmiyecek kadar kâmil ölçüdedir. Çünkü evin her tarafını, kullanılan malzemenin çeşidini, niteliğini, bütün bölümlerini kendi elleriyle yapıp yerleştirdiği için o hem evin dış kısmını, gözle görülebilen bölümünü, hem de iç kısmını ve görülemiyen bölümlerini diğerinden çok daha farklı ölçüde bilir.

İşte kâmil ilim de böyledir: Hem zahiri, hem bâtını, hem de bütün parçaları, parçaların en küçük bölümlerini, (hücre ve atomlarını), geniş kapsamlı kısımlarını, açıklamalarını, o açıklamaların da açıklamasını bilir. Görme duyusu ise sadece evin dış kısmını, dam ve duvarlarını görebilir. Tamamını göremediği gibi iç kısmını da göremez. Şüphesiz ki bizim bu misalimiz takribidir, hakikî değildir. Çünkü kâmil ilmi, ancak Allah'ın merhamette bulunduğu kimseler bilebilir, onun künhüne (iç yüzüne ve hakikatma) misallerle ve yaklaşık örnek vermekle erişilemez.»

Bunun üzerine şeyhime sordum:

— Efendim, dedim. Eşya ilimde nasıl meydana gelir?
Buyurdu ki:

— Biz ilmin nurunu özelliğini kaybetmemiş, yaratıldığı sadelik ve safiyet üzere kalmış, ilk akıcılığını koruyan tertemiz bir suya benzetecek olursak, yani onu böyle farzedecek olursak, bir başka, bir o kadar da çok çeşitli katrelerden oluşmuş, birbirine aykırı sıvılardan teşekkül etmiş, acı ve tatlı, tuzlu ve tuzsuz suların karışmasıyla meydana gelmiş, bir damlası sıcak, bir damlası soğuk, bir damlası acı, bir damlası ekşi sıvılarla oluşmuş bir suyu alıp diğerinin üstüne dökecek olursak ikisi birbirine derhal karışıp tek su haline gelir. Ama birinci su ilim, ikincisi malûmat mesabesindedir. Çünkü aralarında farklılık ve başkalık vardır.

Ben tekrar sordum:

— Efendim, dedim, birbirinden çok farklı damlalardan meydana gelen suyu temiz ve saf su üzerine döktüğümüzde, her damla kendi bulunduğu yerde ayırd edilmiş midir, yoksa diğer damlalara karışıp belirsiz hale mi gelmiştir?

Bu soruma şu cevabı ve misali verdi:

«Bunlar birbirine karışmış (dış görünüşü itibariyle) birbirinden belirsiz hale gelmişlerdir,» dedikten sonra bir avuç su aldı ve «bu bir mikar ilimdir,» dedi. Sonra başka bir sudan bir damla alıp bunun içine koydu ve «Bunlar birbirine karışıp birleşmedi mi, suyun bütün eczasıyla imtizaç etmedi mi?» diye sordu. Ben de: «Evet, efendim» dedim. Buyurdu ki: «İşte bu malûm (bilinen şey)dir, ilimde meydana geldi..»

Sonra da bir damla daha o başka sudan alıp bu suyun içine koydu, sonra bir üçüncü damla daha alıp koydu ve: «işte malûmatın ilimde meydana gelmesi buna benzer.. İlk kat re ilimlerden boş vaziyettedir, sonra kademeli olarak birer katre konulmakla malûmat meydana gelir ve ilmin nuru da artmaya başlar.

İlmin nuruna bir son yoktur, nasıl ki malûmata (bilinecek olan şeylere) de bir son yoktur. Çünkü ilim malûmat için bir km gibidir. Kının içindeki ne kadar küçük olursa, km da o nisbette küçük olur; içindeki çoğalınca, büyüyünce haliyle km da büyür. Bu kının ilk durumu, birinci katreyle cidden küçüktür, bir malûmun ona sığacağı kadardır. Malûmlar artınca, o da genişlemeye başlar ve böylece sonsuzluğa doğru gider. (Allah daha iyisini bilir..)

İlmin ikinci cüz'ü, zayedilmemesidir:

Bu da ilimde olan bir nurdur, malûmatından bir şeyin düşmemesini gerektirir. Bu ancak müstahik olana verilir. İçindeki bu nûr onun ehli olmayana verilmesini önler. Başlangıçta da bu ilim ona lâyık olmayana verilmez, daha doğrusu ulaşmaz. Bir an düşünelim ki ehli olmayana ulaştı, içindeki nûr

derhal onu geri çeker ve aslına ulaştırır, ona lâyık olmayanın kalmasından onu her zaman korur.

İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin durumu böyle idi. O, ilmin nûrlarıyla konuşur, her iyi ve kötü ondan bunu dinler, her mümin ve münafık onun bu sözünü işitir. Ne var ki münafık ile fâcirin kalbinde ve kafasında bu nûr karar kılmaz; ondaki nûr onu aslına doğru çeker, tertemiz köküne ulaştırır. Bunun zahirî olan yeri, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtıdır. Mahabbet ve imân ehline gelince, onlar hikmet ehli ve hayırlı sözlerin kabul olunması mahallidir. Nitekim Cenâb-ı Hak bu hususa işaretle buyuruyor ki:

«İnkâr edenler, gönüller deki cahiliyye çağının asabiyet ateşini alevlendirdiklerinde, Allah, peygamberine ve mü'minlere huzur indirdi; onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Onlar bu söze lâyık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilir.» (*)

Evet onlar bu nurları duyduklarında, tertemiz bulundukları için nurlar onlarda karar kıldı, ayrılmadı.

Özetle diyebiliriz ki:

İlim iki kısma ayrılır, temiz ve pâk olan ve pâk olmayan.. Temiz ve pâk olan ilmin nurunda beyazlık vardır. Pâk olmayanın nurunda bulanıklık vardır.

Dört kişi düşünelim: Birinin ilmi paktır, ikincisinin ilmi az paktır. Üçüncüsünün ilmi, pâk değildir, ancak bu pâk olmamaklık kemâl derecesindedir. Dördüncüsünün ilmi de pâk değildir, ancak o az ölçüdedir.

Sonra bunların bir araya geldiğini ve oturup kendi ilimlerine göre müzakerede bulunduklarını farzedelim: Noksan pâk, kâmil olan paktan yararlanır, üçüncüden hiç bir şey yararlanmaz, çünkü aralarında uyum ve insicam yoktur. Noksan olan gayr-i pâk ise üçünden yararlanır, ama birinciden yararlanmaz. Çünkü aralarında uyum ve yani cinsten olmaklık yoktur.

O halde ilimde zayolmaklık yoktur. Pâk ise, pâk olmayana dahil olmaz ve onda karar da kılmaz. Pâk değilse, o da pâk ola-

(*) el-Fetih sûresi, âyet: 26.

na dahil olmaz ve onun yanında karar da kılamaz. Ancak pâk olan pâk olana dahil olur, habîs olan da habis olana dahil olur.

İlmin üçüncü cüz'ü, lûgatları, hayvanların seslerini, cansız varlıkların manevî hallerini bilmektir:

Şöyle ki: Kâmil ilim'de eşyanın durumu meydana gelince, hakikatiyle birlikte meydana gelir, zatiyle orada karar kılar, levazım ve avariziyle, lügat ve sesleriyle oraya yerleşir. Ancak lûgatlar ve sesler arızî olan hususlardandır. Kâmil ilimle arızî olan şeyleri bilip de arızî olan şeylerin neş'et ettiği şeyleri bilmemek olur şeylerden değildir, yani gayr-i mümkindir.

İlimde hakikatleri meydana gelen malûmat canlı ve cansız diye iki kısma ayrılır: Cansız olanların sesi, meselâ suyun şarıltısı kapının gıcırtısı, taşın taşa dokunmasıyla meydana gelen ses ve benzeri sesler bu cümledendir. İlim sahibi bütün bu seslerden maksadın ne olduğunu bilir. Canlılara gelince, onlar da konuşan ve konuşmayan canlı diye iki kısma ayrılır: Konuşan canlı insandır, onun bilinen bir dili ve lügati vardır. Konuşmayan canlı ise, kuşlara ve diğer hayvanlara ayrılır. Bunların da her birinin kendine has belli konuşması vardır. Kâmil ilim sahibi bunların hepsini bilir ve anlar.

Şeyhimin bu açıklamasından sonra şunu hatırlatmak istiyorum: Ben şahsen Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) bu konuda çok misaller ve kıssalar dinledim. Kitabımızın içinde yer yer bunlardan bahsedeceğiz, inşaallah..

Sonra Şeyhim (R.A.) devamla buyurdu ki:

Hiç sesi olmayan duvar, ev, çöl, dağ, ağaç ve benzeri cansız maddelerin sesini ve konuşmasını Azîz ve Celîl olan Allah'tan başkası bilmez. Bu gizli bir haldir, onlarla yaradanları arasında.. Bazen Cenâb-ı Hak bu bâtınî hali Peygamberi için bir mu'cize olsun diye meydana çıkarır, ya da bir velîsine keramet olsun diye izhâr eder..

İlmin dördüncü cüz'ü, sonuçları bilmektir.

Ruhun temyiz cüz'ünde geçtiği üzere, bu da ruhta bulunan

bir nurdur. Rûh bununla eşyayı zihin dışında olduğu **gibi bilme ve** ayırdetme yeteneğini taşır. Onun bu nûr ile ayırdetmesi kâmil ölçüdedir. Böylece temyiz tedrici bir şekilde yapıla yapıla tâ sonuçlarına varılır. Eşyanın sonucuna varınca temyiz orada duraklayıp kalır. Artık o bu sonuçları zihin dışındaki hakiki durumlarına bakar ve hakiki ölçülerine göre onları açıklar.

Bu sonuçlar da iki duruma bağlı bulunur: Yok olma.. Bu cansız cisimler hakkında âhiret yurdunda olacaktır. Âhirette **baki** kalmayacak diğer varlıkların durumu da böyledir. Diğeri ise beka'dır (yok olmamaktır.) Bu ise mükellefler ve benzerleri hakkındadır.

Sonucu yok olmak olana bu cüz' bakar, onun nasıl yok olacağını, ne zaman silineceğini ve yokluğa nasıl geçiş yapacağını görür. Ayrıca bunun cüzlerinin tedrici biçimde bir bir yok olma keyfiyetlerine, nerede ve nasıl fena bulacağına, sebeplerine, yok olmasını gerektiren hususlara bakar. O kadar ki onların yok olması zahirî duruma gelir, mâkul bir ölçü alır, uzak bir ihtimalden sıyrılıp ve harikulade bir olay da sayılmaz. Şüphesiz ki bu konuda bir nice ilimler vardır.

Sonucu beka (yok olmamak, devam edip gitmek) olan varlıklara gelince: Temyiz nuru bunları tedricen tesbit edip sonuçlarının cennet veya cehenneme varacağını götürüp tesbit eder. Sonra bu cüz' bu varlıkların sevabına da bakar ve onu açık bir şekilde izah eder. Cennetteki durumuna uygun ölçüler verir. Cehennemdeki durumuna göre açıklama getirmesi ve ölçü vermesi de böyledir. (Şüphesiz ki bunun uzun bir şerhi vardır, ola ki biz Allah'ın bize lütfedeceği güç ve kuvvetle kitabımızda ondan bir şeyler bahsedeceğiz. Şeyhimizden duyduklarımızı nakletmeye çalışacağız).

Şeyhimiz devamla dedi ki:

İlmin beşinci **cüz'ü,** sakaleyn (insanlar **ve** cinler)**in** ahvaliyle ilgilidir:

Bu cüz' cidden birçok ilimleri kendinde toplamaktadır.

Çünkü konu oldukça çeşitli ve geniştir. İnsana 366 (tür) ilim has kılınmıştır. Cinlere de bundan üç eksik olmak üzere ilimler verilmiştir. İşte bu cüz' ile bunların ahvali bilinir, içindeki nûr bunlarla ilgilidir. Onların dış görünüşü itibariyle geçimleri, yaşayışları da yine bununla bilinir. Bâtındaki durumları da yine bununla tesbit edilir.

Dış görünüşteki yaşayış ve geçimleri zatlarını ayakta tutacak ve hayatlarını sürdürecek ölçüdedir. Kazanç te'min etmek, çiftçilik yapmak, ziraatle uğraşmak, ticaret ve sanat yapmak, el işleriyle uğraşmak gibi şeylerin sebeplerini de bilmek bu cüz un kapsamına girer. Bunlardan kâr sağlamaya kapı açanla açmıyanı ve bunun detaylarını anlamak da bu cüz un ilgilendiği hususlardandır. Ayrıca siyaset ilmini bilmek de bu bölüme girer. İnsanlarla kaynaşmak, beşerî münasebetleri geliştirmek, sosyal hayatı ayakta tutmak gibi bilgiler de konuya dahildir. Bu hususta daha bir çok ilimler vardır.

İnsanların ve cinlerin bâtmî geçimleri ise, kulun Allah ile beraber olması, yani O'nun sevgisine kapı açıp O'nun adına toplanması, O'na doğru yönelmesi, O'na doğru irşâd etmesi gibi konulardır. Allah ve Resulünün meşru' kıldığı yollar, sistemler ve prensipleri bilmek, nurlarını, sırlarını ve insanı Allah'a ulaştıran hikmetlerini anlamak da bunun kapsamına girer. Bu yolların meşru' kılmmasmdaki hikmet nedir? Dünya ve âhirette O'ndan kula ulaşan yarar nedir? Bunlar uzun meselelerdir.

Bu konuda şeyhimizden işittiklerimizi buraya nakledecek ve Ondan öğrendiklerimiz cüziyat ve inen a'yanı anlatacak olursak belki garip karşılanır. Ama bu hakikate vâkıf olan kimse onun dediklerinin hak olduğunu bilir, sadece ondan dinlemekle kendini şüpheden uzaklaştırır.

Çünkü ben Şeyhimle birlikte şeyhler arasında ve mezhep erbabı arasındaki görüş ve ictihad farklarına, Peygamberlerin şeriatları arasındaki farklılığa yıllarca daldım, bir nice sırlar işittim, o kadar çok hikmetler ve esrar dolu mânâlar dinledim ki onları toplayıp saymak mümkün değildir. Cenâb-ı Hak o es-

rar ve hikmetlerle bizi hem dünyada, hem âhirette yararlandırsın, kendi minnet ve keremiyle bize bu kapıları açsın!.

Şeyhim bu konuya devamla buyurdu ki:

«Zahirî ve bâtını geçim sebeplerine arız olan âfetleri bilmek de bu ilimler arasında yer alıyor. Bu âfetlerden korunma çareleri bahsediliyor. Tâ ki bu ilim sahibi kendi işinde tam bir açık belge üzerinde buluna ve diğer sebepleri böylece anlaya.. Sonra da dünya ve âhirette kendisine özel olarak zarar ya da yarar verecek hususları iyice bile..»

«Bu konuya Tıb ilmini zihin haricinde bulunduğu hakikat üzere bilmek de girer. Bu ilmin bir yönü de zahirî geçimin düzeltilmesi (maddî yapımızın korunması), bâtınî geçim ve yaşayışın düzeltilmesiyle ilgilidir. (Allah daha iyisini bilir.)

İlmin altıncı cüz'ü ulvî ve süflî âlemlerle ilgili ahvali bilmektir:

Buna kevneyn tabiri verilir. Biri yüce, diğeri aşağı âlem olmak üzere bu iki âlemin ahvaliyle yakından ilgili bulunan ilim, altıncı cüz'ü teşkil etmektedir. Süflî (aşağı) âlem yedi şeyden oluşur: Dört unsur adı verilen Su, Toprak, Hava ve Ateş; sonra da üç mürekkepten meydana gelen: Bitkiler, madenler ve hayvanlar..

Kâmil bir ilimle mutlaka bu şeylerin hakikatleri bilinir, mârifet-i kâmileyle bunların özellikleri anlaşılır. Ayrıca bunlardan insana yarar ve zarar veren şeyler, bunların güçleri, bireyleri ve çeşitleri bilinir. Ö kadar ki bazen ateşin kendisi genişçe olur (geniş bir sahada bulunur) fakat güçsüz olur; başka bir ateş bunun aksine bir durum gösterir. Tabiî bu konuda söylenecek çok uzun sözler vardır, ama biz kısa kesiyoruz. (Allah daha iyisini bilir.)

İlmin yedinci cüz'ü, bütün cihetleri bir tek cihette toplamaktır:

Bütün cihet (yön)leri tek bir cihet (ön cihet)te toplamak, kâmil ilmin cüzlerinden bir cüz'dür. Bunun sebebine gelince, ilim nûr olduğuna göre, bütün cihetlerden görüp idrâk edebilir. Allah böyle bir ilim sahibine kendi inayetini artırıp da-

ha çok bilgi rızıklandırırsa, o kimse fazladan bir güç daha elde etmiş olur; o kadar ki cihetsiz görmeye ve anlamaya başlar. Yani ön taraftan nasıl görüyorsa diğer taraflardan da aynı ölçü ve güçte görmeye ve idrâk etmeye güç ve imkân bulmuş olur.

(Normal durumlarında ise), sadece ön cihetiyle hisseder, diğer bütün cihetler onun nazarından silinir. Çünkü ilim bu durumda kemâl vasfı üzere bulunuyor. Bu da ancak Allah tarafından fethedilmiş bir ilimdir. Buna delil olarak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şu hadîslerini gösterebiliriz:

«Şüphe yok ki ben sizi, önümde bulunduğunuzda nasıl görüyorsam arkamda bulunduğunuzda da öylece görüyorum..»

Sahabe-i kiram Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin arka cihetinde bulunmalarına rağmen onları ön cephesinde görüyordu. Bütün cihetler yalnız ön cihette toplanmıştı. Eğer ilim sahibi cihetlerin farklılığını hissediyorsa o takdirde ondaki bu ilim kâmil mânâda değildir. (Allahü Teâlâ daha iyisini bilir.)

RİSÂLET

Risâletin de yedi cüz'ü vardır:

Birinci cüz'ü, ruhun zatta sükûn zatta sükûnu, rıza, mahabbet ve kabul sükûniyledir. Çünkü tertemiz olan zatlarda Allah'a olan imânlarından onlara uzanan yardımcı nurlar vardır. İşte bu nurların azlığı, çokluğu, güç ve zayıflığı oranında ruhun zattaki sükûnu güçlü ya da zayıftır. Çünkü nûr nura doğru meyleder, aynı cinsten oldukları için. Ruhlar da nûr idandır. (O halde ikisi arasında bir uyum ve temayül mevcuttur.)

Ne var ki Allahü Teâlâ'ya imân nuru, ruhun nurundan daha parlak ve daha aktır. İşte bu nûr herhangi bir zatta meyledeceği ruhu görürse derhal ona meyleder de onu süslemeye çalışır. Ama onun, imânı bir zira' kadar olan zattaki sükûnu, imânı iki zira' kadar olan zattaki sükûnu gibi değildir. Bu

böylece sürüp gider. (İmân arttıkça sükûn o nisbette köklü olur.)

Sonra bilmiş ol ki:

İmân nuru, sevap ve mükâfatların nuruyla artar. Şöyle ki amellerin ecirleri vardır; ecirlerin de nurları vardır. Ecirlerin bu nurları zata yansıtılır; böylece zatlar için yansıyan bu nurlarla dünyada menfaatler meydana gelir; imânlarının nûrlanyla saygı görürler, kadri yüce zatlar arasında yer alırlar. Ahiretteki yaran ise pek açıktır; o ecirlerin cennette amel edenler için güzel güzel ni'metler olması bu cümledendir.

İki adamı imân nurunda eşit olarak farzedecek olursak, onlardan biri gündüzleyin güzel amellerde bulundu, diğeri bu lunmadı ve böylece ikisi de geceleyin uyudular; güzel amellerde bulunan adamın imân nuru daha parlak ve aydınlatıcı olur.

Diğer bütün amellerde ecirin en büyüğü risâlettir. Yani en büyük ecir onun amelinden yükselir. Bunun içindir ki imân konusunda hiç kimse Peygamberlere erişemez. Bu ebediyen böyle sürüp gider.

Peygamberler de kendilerine uyanların çokluğuna, azlığına göre farklılık arzederler. Peygamberler arasında Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize bu konuda da erişen yoktur. Çünkü Peygamberimize tabi' olanlar çoktur. Bu sebeple O'nun ecri de diğerlerinkinden çok daha fazladır. (*) Bu ölçüyle O'nun imân nuru da çok daha büyük ve parlaktır. O kadar ki bu nûr nihayette (doruğa) erişmiştir ki ona hem ulaşılmaz, hem de keyfiyeti anlatılamaz.

Bundan çıkaracağımız sonuç şudur:

Ruhun Peygamberlerin zatlarındaki sükûnu, diğer zatlardaki sükûnu gibi değildir. İşte has olan sükûn bu sükûndur.

(*) Uyanların çokluğu hakiki mânâdadır. Bugün Hz. İsa'ya uyanlar hayli çoksa da kâmil mânâda ve Allah'ın muradına uygun uyanlar yok gibidir. Yahudilerin de durumu böyledir. Musa Peygamberle tsâ Peygamberin şeriatleri mer'iyette iken yine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize uyanlar kadar etba' bulamamışlardır. (M.)

Onu biz risâletin cüzlerinden bir cüz olarak gösterdik. Ama bilirsin ki onun Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdeki sükûnu, diğer peygamberlerin zatmdaki sükûnunun çok üstündedir. Bu bakımdan belirtilen cüz un Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatında oluşu, kemâl mertebesinin doruğunda bulunuyor.

Bu konudaki bir farklılık da şudur:

Sahibinin zatında bulunan imân nuru da ya ruhun cir minden daha az, ya eşittir, ya da daha çoktur. Ruhun cirminden daha çok olan imân nuru, diğerlerinkinden elbetteki daha kuvvetlidir.

KENDİSİNDE İMÂN NURU BULUNMAYAN ZATLAR

Kendilerinde asla imân nuru bulunmayan zatlar, kâfirlerdir. Ruhun bunlarda sakin olması ancak kadere uymaktan ibarettir. Yoksa rûh bu zatlara karşı son derece öfkeli ve kızgındır. (Aralarında hiç bir uyum yoktur.) (*)

Risâletin ikinci cüz'ü, kâmil ilimdir. Gerek gaybde, gerek şehadette bu ilim kemâl mertebesinde bulunuyor. Gaybden maksadımız Cenâb-ı Hakk hakkındaki ma'rifetle ilgili olanıdır. Şehadetten kasdımız, halk ile ilgili bulunanıdır. Bu sebeple insanlar ve cinlerin ahvaliyle ilgili olan ilimleri de bilmek bunun kapsamına girer. Bunun gibi dünya ve âhiret ve sonuçlarının ahvaliyle ilgili bulunan ilimler de bu ölçüdedir, yani aynı kapsama dahildir. Az yukarıda buna kısmen işarette bulunmuştuk.

Burada sayılanlar, bu kemâlin belirtilen şeyleri bilmekte cüzüdür. Bu hususiaki kemâl ve en yüksek gaye, risâletin cüz'lerinden bir cüz'dür. Mutlaka her peygamberde bu kemâl mevcuttur, yani risâletin ikinci cüz'ü sayılan ilim vardır. Ama Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizde bu en yüksek noktasında bulunuyor. (Allah daha iyisini bilir.)

(*) Bu durumda olan ruhlar dünyada da bir çeşit azâb içinde bulunuyorlardır. Çünkü bulundukları zâtla aralarında en küçük bir uyum mevcut değildir. Birbirine zıd iki varlığın yıllarca bir arada yaşaması, elbetteki azâbdır. (M.)

Risâletin üçüncü cüz'ü, herkes ile söz ve davranışlarda doğruluk üzere bulunmaktır:

Şöyle ki, sözler ve davranışların Aziz ve Celîl olan Allah'ın rıza ve mahabbetine uygunluk gösterir ölçüde olması, bu cüz'ü teşkil eder. Çünkü halk, Peygamberlere uymakla emrolundular. O halde halkın, Peygamberleri vasfettiğimiz haller üzerinde bulunmaları gerekir. Çünkü peygamberler ancak hakkı söylerler, sadece doğruyu ifâde ederler. Kimseyle alay etmeyip her söz ve davranışlarında ciddidirler. Bir şeyden haber verdiklerinde mutlaka o şey gerçekleşir. Zahirî delillerden biri onların buyurduğunun aksine tezahür ederse o halde onların o konudaki haberi sahih bir teville yorumlanır; açık hakikat ölçülerine irca' edilir. İleride bunlardan bazısına vâkıf olacaksın, inşaallah..

Özetliyecek olursak:

Peygamberler (Salât ü selâm hepsine olsun!) sözlerinde, Cennet ehli mesabesinde bulunuyorlardır. Cennet ehli nasıl canları bir şey çekerse mutlaka o şey gerçekleşir. Bunun gibi Peygamberler de bir şey söyledikleri zaman, mutlaka o şey gerçekleşir. (Allah daha iyisini bilir.)

Doğruluk konusundaki bu mânâ, hak söz konusunda geçen mânâ üzerine bir fazlalıktır. Hak söz konusu Nübüvvet'in cüz'leri arasında geçmişti. Burada konu edindiğimiz doğruluk, kader hakkında ileride geçen hususta bir kimsenin kendi arkadaşına benzemesi mesabesindedir; sanki o tecrübe ve denemeden soyulmuş ve sıyrılmıştır. Hak söz ise böyle değildir, bu o dereceye erişememiştir. Bu bakımdan doğrulukta, Hak söz üzerinde artık bulunan bir nûr mevcuttur. (Allah daha iyisini bilir.)

Risâletin dördüncü cüz'ü, sekînet ve vekardır:

Sekînet (gönül rahatlığı ve yatışkanlığı), vekar (ağır başlılık ve tevazu') kalbde bir nurdur, sahibine Allah ile gönül huzur ve yatışkanlığma erişmeyi ve O'na güvenmeyi, hak ve kuvveti O'ndan yana O'nun rızası için sarfetmeyi, başkasına

aldırış etmemeyi, sadece Allah'a yönelmeyi gerektirir. O kadar ki bu nurun sahibine Aziz ve Celîl olan Allah bir emrin tebliğini emrettiğinde yeryüzündeki bütün insanlar ona karşı çıkıp düşmanlık gösterseler yine de tebliğ görevini yapar, hiç birine aldırış etmez, onların hiç birinden endişe duymaz, onları gözünde büyütüp korkmaz; belki onların hepsini yok mesabesinde görür.

Onlar onu tasdik etse ve davası üzerine sevmeye başlasa, aynı zamanda yardımda bulunsa yine de bu durum onun nazarında farksızdır. Çünkü o bütün güç ve kuvveti Allah'tan bilir; muhalefetlerinde de, muvafakatlarında da tutumu aynıdır.

Ama kalbinde sekînet bulunmayan kimse kendisine kasdedeni ve zarar vermeyi düşüneni gördüğünde o da kendi nefsinde güç ve kuvvet görür, düşmanı için de aynı şeyi düşünür, artık düşmanını defetmek için birtakım hilelere başvurur, içinde bir vesvese baş gösterir: Bazen karşılaşınca nasıl bir yol takip edip necat bulacağını düşünür de bu vesvese ve kararsızlar içindeyken bir gün düşmanıyla karşılaşır, karşılaşır ama kalbi rahatsız, azm-ü gayreti çözüktür. Elinden bir şey de gelmez.

Bunun için sekînet, risâletin cüzlerinden bir cüz' olmuştur. Çünkü risâlet sahibi, yeryüzündeki insanlara karşı düş manlık bayrağını çekmekle emrolunmuştur, onları bulundukları küfür ve inaddan döndürünceye kadar bu düşmanlık sürüp gider. Risâlet sahibi bu konuda onların ne ikbaline, ne de idbarma, ne onların dış sevgisine, ne de yüz çevirmelerine aldırış eder. İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin hali böyle idi. Yeryüzündeki insanlar ona karşı düşmanlık bayrağını diktiler,, hepsi aynı yaydan ona ok atmaya başladılar, fakat bütün bunlar O yüce Peygamberde te'sir etmedi.

Sözünü ettiğimiz sekînet, birkaç âyette geçmektedir:

«Sonra Cenâb-ı Hak sekînetini kendi peygamberi ve mü'minler üzerine indirdi..» (*)

Resûlüllah üzerine indirilen sekînet'ten murad, sekînetin eseri olan düşmana karşı sebat göstermek, sayısı çok olan düşmana karşı sabr-ı tahammülü elden bırakmamaktır. Mü'minler üzerine indirilen sekînet, Resûlüllah'm bereketiyle onların kalbinde sabr-ı sebat doğurmaktır. Söz buradan bizi İsrail oğulları arasında Tabut hakkındaki sekînete doğru çekti.

«Peygamberleri onlara, Onun hükümdarlığının alâmeti, size sandığın gelmesidir, onda Rabbinizden gelen sekînet (gönül rahatlığı, sabr-ı sebat) ve Musa ailesinin ve Harun ailesinin bıraktıklarından kalanlar var. Onu melekler taşır. Eğer inanmışsanız bunda sizin için delil vardır, dedi.» (**)

Sonra da sahabeden Üseyd bin Hudayr (R.A.) Hazretleriyle ilgili olan sekînet konusunu bize hatırlattı. Bundan başka diğer hadîslerde geçen sekînete kapılar açtı. (Ben bu konularda müfessirlerin ne dediklerini biliyordum.. Şeyhimiz her şeyi ayan beyân ele alıp bu konuda durumu açık ve net görenlere makamı şerh etti ve sonra söz Cibrîl-i Emîn'in Dihye el-Kelbî suretinde gelmesine gelip dayandı. Eğer bıkkınlık veririm endişesi olmasaydı bütün bunları isbât eder ölçüde sözü uzatırdım. (Allah daha iyisini bilir.)

Risâletin beşinci cüz'ü, müşâhede-i kâmiledir:

Kâmil müşahedeyi anlatmaya ve açıklamaya yol yoktur. Çünkü bu tür müşahede akıl ötesidir. Nitekim Nübüvvetin eczasından olan (Ma'rifetullah)ı açıklamaya da yol yoktur. (Bu, peygamberlere has bir hal ve zevk-i selim ölçüsü içinde cereyan eder.)

Risâletin altıncı cüz'ü, hayatta olduğu halde ölmektir...

Bu, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin, insanları hayatta bulunduklarında nasıl müşahede ediyorduysa, öldüklerinden son-

(*) Tevbe sûresi, âyet: 26.
(**) Bakara sûresi, âyet: 248.

ra da onları yine müşahede etmesi demektir. Bu inayetin risâletin bir cüz'ü olması ise şundandır:

Çünkü bütün peygamberler insanları Allah'a kulluğa teşvik etmek ve O'nun azabından korkutmak göreviyle gönderilmişlerdir. Bu iki irşâd yolu ancak âhiret ahvâlini görebilen kimse için mümkün olur. Âhirete teşvik edilecek hususları gördüğü için ona insanların rağbetini artırmayı, kalbleri o mânâya doğru çekmeyi; o âlemde adaletin yerine gelmesi için bir takım azâblann hazırlandığını gördüğü için de insanları ondan korkutmayı, korumayı amaçlar. Ayrıca insanlara kabir azabını açıklar, ruhların Berzah âlemine nasıl yükseldiğinden haber verir ve benzeri olayları insanların anlayabileceği sözlerle anlatmaya çalışır.

Bunun üzerine şeyhime sordum:

— Efendim, dedim. Peygamberlere inen ilâhî vahiy bu tür müşahedelere gerek bırakmıyacak yeterlikte değil midir?

Cevap verdi:

— Vahiy, hitaptır. Hitab ise sözdür. Söz ise ancak onun mânâsını bilene söylenir. Sözünü ettiğimiz müşahede peygambere dönülecek günün ahvalini keşfediyor ve bu hususu ona gözleriyle görecek ölçüde tarif ediyor. Vahye gelince, akılların güç getireceği ölçüde insanlara tebliğ edilmesi için Azîz ve Celîl olan Allah'**tan** verilen müsaadeyle anlatılıyor. Onu dinleyecek olanların güç getirmesi dikkate almıyor.

Ama akılların takat getiremiyeceği, gönüllerin eriyeceği âhiret ahvalinde Peygamberler müşahede halinde bulunurlar. Bu konuda vahiy yoktur. Eğer söylenecek söz, onun mânâsını anlayamayacak kimseye söylenirse, onu anlamak mümkün olmaz. O takdirde bir yarar sağlamaz. (Allah daha iyisini bilir.)

Risâletin yedinci cüz'ü, cennet hayatiyle yaşamaktır:

Bu da, peygamberlerin, cennet ehli cennete girdikten sonra içirildikleri cennet şerbetinden içirilmelerinden ibarettir. O takdirde peygamberlerin zatları, cennetteki cennet ehli me-

sabesinde bulunuyor. Bunun sebebini açıklayacak olursak derim ki:

İki türlü yurt vardır: Biri fena (yokluğa gömülecek) yurttur. Bu da iki kısma ayrılır: Bir kısmı nuranîdir, diğer kısmı zulmanîdir. Diğeri ise, Beka (ebediyet) yurdudur. Bu da iki kısma ayrılır. Biri nuranîdir -ki bu cennettir-. Diğeri zulmanîdir -ki bu cehennemdir-. Bu birbirine zıd iki yurt arasındaki hicablar kalkınca beka yurdunda bulunan her kısım fena yurdunda ona uygun bulunan kısma imdadda bulunur; nuranî olanı nûraniye, zulmanî olanı zulmaniye yardım eder.

Bu iki âlem (iki yurt) arasında bulunan hicabın giderilmesi farklılık arzeder: Peygamberler hakkında önceden onlar için fena yurdunda bu hazırlanmış ve oluşturulmuştur. Nitekim altıncı cüz'de bu hususa kısmen dokunulmuştu. Peygamberler şu fena yurdunda nuranî olan her şeyin üstünde bulunuyorlar; bu sebeple onların zat-i şerifleri için beka yurdunun (ki bu cennettir) nûraniyetinden devamlı yardım uzanmaktadır.

Ama insanların çoğuna ise bu iki yurt arasındaki hicab ancak âhiret âleminde kalkar da o zaman onlar için yardım uzanmaya başlar. İmân ehlinden olanlara Cennet nurları yardım uzatır; sapık ve tuğyan edenlere ise Cehennem ateşi ve azabı yardım uzatır. (Cenâb-ı Hak kendi minnet ve keremiyle bizi cehennemden korusun!) Âmîn!.

Özetliyecek olursak:

Yardım uzanma işi, aradaki hicabın kalkmasına bağlıdır. Peygamberler dünyada iken onlar için bu hicab kalkmıştır; böylece onlar cennet ehlinin hayatını yaşamışlardır..

İşte buraya kadar anlattıklarım, yedi harften her biri için yedi cüz un beyânıdır. Bunlar da daha önce anlattığımız gibi, âdemiyyet, kabz, bast, nübüvvet, ruh, ilim ve risâletten ibarettir.

Şeyh Abdülâziz Debbağ **(K.S.)** Hazretleri yedi harfi kısaca açıkladı. Ben onun bu açıklamasını bir kez daha dile getirip özetlemek istiyorum; çünkü bunda büyük yarar vardır:

Âdemiyyet için: Dış görünüşü itibariyle güzel bir suret, kâmil ölçüde duyu organları; iç yapısı itibariyle mükemmel bir yaratılışı ve kâmil ölçüde batini hasseleri, erkeklik, şeytanın arzu ve nasibini kesip atmak, olgun akıl gibi özellikler vardır.

Kabz için; zatta bulunan hassenin sirayet hali, hayırdan zevk alır, lezzet duyar, bâtıldan ve kötülükten elem duyar. Ayrıca insaf, zıddan nefret, emre uymak, cinse meyletmek, ondan derin bir zevk almak, bir işe düzenli başlayıp sür'at göstermek ve bu konuda kâmil bir kuvvet sahibi olmak, hak sözü söylerken utanmamak gibi özellikleri de vardır.

Bast için: Kâmil anlamda ferahlık, zatta hissedilen hayır, zahirî duyum organlarının fethedilmesi, bâtınî duyumun fethedilmesi, yüce makam, güzel tecavüz, tevazu kanadını indirmek, gibi özellikler vardır.

Nübüvvet için: Hak söz söylemek, sabretmek, merhametli olmak, Azîz ve Celîl olan Allah'ı bilmek, O'ndan tastamam korkmak, bâtılı sevmemek, afvedici olmak gibi özellikleri vardır.

Rûh için: Nurlara karşı derin zevk duymak, temizlik, temyiz, basiret, gaflet etmemek, sirayet kuvveti, gözle görülen şeylerden gelen elemleri duymamak gibi özellikler vardır.

İlim için: İlimleri taşımak, ilimleri zayetmemek, lügatleri bilmek, sonuçları bilmek, dünya ve âhiretle ilgili ilimleri anlamak, insanlar ve cinlerle ilgili ilimleri bilmek, cihetlerin tek cihette toplanması gibi özellikler vardır.

Risâlet için: Ruhun zatta sakin olması; mahabbet, rıza ve kabul ölçüleri içinde ruhun zatta eyleşmesi, gayb ve şahadette kâmil ilim, herkes ile doğruluk ölçüleri içinde bulunmak, vakar ile birlikte gönül yatışkanlığı ve huzur, kâmil müşahede, hayatta bulunduğu halde ölmek ve cennet ehlinin hayatını yaşamak gibi özellikleri vardır.

YEDİ HARF ÜZERİNDE SAHABE VE BAŞKALARININ KIRAAT FARKLARI

Resûlüllah (SA.V.) Efendimizin beyân buyurmuş olduğu yedi harf üzerinde Ashab-ı kiramın ve diğer kıraat âlimlerinin okuyuş farkları ve bunların **batini** olan yedi nura göre açıklanması üzerinde duran Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri buyurdu **ki:**

«Yukarıda açıklamasını yaptığımız batını harflerin 49 cüz'ü olduğunu anlamış bulunuyorsun. Nitekim Arap dilinin yirmi dokuz harften meydana geldiği de sana kapalı değildir, yani bunu da bilmektesin. Yukarıda sözünü ettiğimiz cüz'lerden her harf için bir cüz vardır:

Hamze için imtisal vardır ki bu kabz'ın cüzlerindendir. (B) harfi için sekînet (huzur ve gönül yatışkanlığı) vardır ki bu risâletin cüzlerindendir. (T) harfi için zahirî duyumların kemâl derecesi vardır ki bu âdemiyyetin cüzlerindendir. (Sâ) (Hâ) harfi için kâmil rahmet vardır ki bu nübüvvetin cüzlerindendir. (Hâ) harfi için nurların zevki vardır ki bu rûh'un eczâsındadır. (Dal) harfinin tahareti vardır ki bu da rûh'un eczâsındandır..

(Zal) harfi için lügatleri bilmek vardır ki bu, ilm'in eczâsındandır.. (Ra) harfi için güzel tecâvüz vardır ki bu bast'in eczâsındandır.. (Zay) için doğruluk vardır ki bu risâletin cüzlerindendir.. (Ta) harfi için temyiz vardır ki bu rûh'un eczâsındandır.. (Zâ') için şeytanın arzu ve pay alma isteklerini kesip atmak vardır ki bu, âdemiyyet'in cüzlerindendir.. (Kâf) için ma'rifet-i İlâhiye vardır ki bu nübüvvetin eczâsındandır.. (Lâm) harfi için kâmil ilim vardır ki bu risâletin eczâsındandır..

(Mim) harfi için erkeklik anlamı vardır ki bu âdemiyyetin eczâsındandır.. (Nûn) harfi için kâmil ölçüde ferahlık vardır ki bu **bast**'in eczâsındandır.. (Sad) harfi için kâmil ölçüde akıl vardır ki bu da âdemiyyetin eczâsındandır.. (Dad) harfi için **hak söz** vardır ki bu nübüvvetin eczâsındandır.. (Ayn) harfi için afvetme vardır ki bu nübüvvetin eczâsındandır.. (Cayn) harfi için zahirî suretin kemâl ölçüsü vardır ki bu da âdemiyyetin cüzlerindendir.. (Fâ) harfi için ilimleri taşıma anlamı vardır ki bu ilm'in cüzlerindendir.. (Kaf) harfi için basiret anlamı vardır ki bu ruhun eczâsındandır..

(Sîn) harfi için tevazu kanadını yerlere kadar indirmek vardır ki bu **bast**'in cüzlerindendir.. (Şin) harfi için kâmil anlamda kuvvet vardır ki bu daha çok bir şeyi düzenli ele alıp süratle bitirmeyi ifâde eder ve **kabz**'ın cüzlerindendir.. (Hâ) harfi için zıddan nefret etme anlamı vardır ki bu **kabz**'ın cüzlerindendir.. (Vav) harfi için hayatta bulunduğu halde ölmeklik anlamı vardır ki bu risâletin cüzlerindendir.. (Lâm-Elif) için gaflet etmemek anlamı vardır ki bu ruhun cüzlerindendir.. (Yâ) harfi için Allah'tan tastamam korkmak anlamı vardır ki bu nübüvvetin cüzlerindendir..

İşte bu sıraladıklarımız yirmi dokuz harftir: **Ademiyyet** için beş tane (Tâ - Za - Mim - Sad - Gayn).. Yukarıda da belirtildiği gibi (Tâ) harfi için zahirî duyum organlarının kemâl ölçüsü vardır. (Zâ) harfi için şeytanın arzu ve pay alma isteklerini kesip atmak anlamı vardır. (Mîm) erkekliği, (Sad) aklın kemâlini, (Ğayn) zahirî suretini kemâl ölçüsünü ifâde eder. Böylece ademiyetle ilgili iki cüz kaldı..

Kabz için bunlardan dört harf vardır: (Hamze) imtisal için, (Sâ) insaf için, (Şin) kuvvet için, bir işe düzenli başlayıp sürat göstermek için, (Hâ) zıddan nefret içindir. Böylece **kabz**'ın cüzlerinden üç tane geriye kaldı.

Bast için de bu harflerden üç tane vardır: (Râ - Nûn - Sîn).. Birincisi yapılan kötülüğe iyilikle karşılıkta bulunmak içindir. İkincisi kâmil ölçüde ferahlık içindir. Üçüncüsü, tevazu kana-

dini yerlere kadar indirmek içindir. Böylece bast'in cüzlerinden dört tane kaldı.

Nübüvvet için bu harflerden altı tane vardır: (Cim - Hâ - Kâf - Dad - Ayn - Yâ). Cim sabır için, Hâ rahmet için, Kâf ma'rifetullah için, Dad hak söz için, Ayn af için, Bâ tastamam bir korku ile Allah'tan korkmak içindir. Böylece nübüvvetin cüzlerinden bir tane kaldı.

Rûh için de bu harflerden beş tane vardır: (Dal - Hâ Taa - Kaf - Lâm Elif). Dal taharet için, Hâ nurlardan zevk almak için, Taa temyiz için, Kaf basiret için, Lâm Elif gaflet etmemek içindir. Böylece ruhun eczasından iki cüz kaldı.

İlmin de bu harflerden iki tanesi vardır: Zâl ve Fâ.. Birincisi lügatleri bilmek için, ikincisi ilimleri taşımak içindir. Böylece ilmin cüzlerinden de beş tane kaldı.

Risale tin bu harflerden dört tanesi vardır: Bâ - Zâ - Lâm - Vâv.. Birincisi sekine t (gönül huzuru ve yatışkanlığı) için, ikincisi herkes ile doğruluk üzere bulunmak, üçüncüsü kâmil ölçüde ilim için, dördüncüsü hayatta bulunduğu halde ölmek içindir. Risâletin cüzlerinden de üç tane kaldı.

İşte bunlar 29 harftir ve yirmi dokuz cüz üzerine tevzi' edilmiştir. Geriye kalan cüzler yirmi tanedir. Bu yirmi cüzü tekrar ele alıp mânâlandırdığımız takdirde özetleyerek şöyle anlatmamız uygun olur:

Bunlar bâtını suretin kemâl ölçüsünde olması, bâtını duyumların da kemâl ölçüsünde bulunması, zatta sirayet halinde bulunan duyum, cinse doğru meyletmek, hak sözü söylemekten çekinmemek, zatta hayrın sükûnet bulması, zahirî duyumların fethedilmesi, bâtınî duyumların da fethedilmesi, yücelik makamı, bâtıla buğzetmek, sirayet kuvveti, gözle görülür varlıklardan gelen elemleri duymamak, ilmi zayetmemek ve cihetleri toplayıp ön cihetle birleştirmek yani her taraftaki eşyayı ön tarafta görmek, sonuçları bilmek, insanlarla cinlerin ahvâlini bilmek, dünya ve âhiretle ilgili ilimleri anlamak, ruhun zatta rıza, mahabbet ve kabul sükûnetiyle sakin olması; Cennet hayatını yaşamak, kâmil anlamda müşahededе bulunmak..

Bunların tamamı yirmi ediyor. Birincisi, âdemîyyet içindir. Ondan sonraki üç tanesi kabz içindir. Ondan sonraki dört tane bast içindir. Ondan sonraki bir tane nübüvvet içindir. Ondan sonraki iki tâne rûh içindir. Ondan sonraki beş tane ilim içindir. Son üç tane de risâlet içindir.

Bilmiş ol ki, bu yirmi harften on sekiz tanesi Vav, Ya ve Eliften ibaret olan med ve lîn harfleri üzerine tevzî edilir. Elif için altı tane, Vav için de altı, Yâ için de altı tane.

Neden her birine altı tane verilmiştir? Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bunları altı mertebe üzerine uzatmıştır: Bir defa bir Elif miktarı uzatmış, bir defa iki Elif miktarı, bir defa üç Elif miktarı, bir defa dört Elif miktarı, bir defa beş Elif miktarı ve bir defa da altı Elif miktarı uzatmıştır.. Ne var ki bu uzatma takdirî, takribidir; tahkiki değildir.

Şeyhim Abdülâziz bunları bir bir açıkladıktan sonra dedim ki:

— Hafız İbn Cevzî Hazretleri de en-Neşr adlı kitabında med konusunu işlemiş ve özetle şöyle demiştir: «Birinci mertebe kasr'dır. Bu da bir Elif miktarıdır.» Bu tarz bir kıraati İbn Kesir ile Ebû Cafer'e nisbet etmiştir. «İkinci mertebe biraz kasr üzerinde uzatmaktır. Bunun miktarı iki elif miktarıdır. Bazısına göre bir buçuk elif miktarıdır. Buna fazlalıktan sonra fazlalık tabiri verilmiştir; işba' yapmaksızın temkin, ortalama bir ziyâde de denilmiştir.» Bu tarz bir kıraati ed-Devrî'ye nisbet etmiştir. Kaalun'a da nisbet ettiği görülmüştür.

«Üçüncü mertebe bundan biraz daha fazla uzatmaktır. Buna vasat da denilir. Miktarı üç eliftir. Bazısına göre iki buçuk elif miktarıdır. Bazısına göre ise sadece iki elif miktarıdır. Bunu söyleyen, ikinci mertebeyi bir buçuk elif miktarı kabul eden kimsedir. «Bu miktar uzatarak yapılan kıraati, Kissaî'ye nisbet etmiştir. «Dördüncü mertebe üçüncü mertebenin biraz üstünde uzatmaktır. Bu dört elif miktarı takdir edilmiştir. Bazısına göre üç buçuk elif, bazısına göre ise üç elif mikta-

rı çekilir. Bu tarz bir kıraati Âsım'a nisbet etmiştir. İbn Amr de buna dahildir.

«Beşinci mertebe, dördüncü mertebenin biraz üstünde yapılan uzatmadır. Bu beş elif miktarı takdir edilmiştir. Bazısına göre dört buçuk elif, bazısına göre ise dört elif miktarı takdir edilir.» Bu tarz bir kıraati Hamze ve Varş'e nisbet etmiştir.

«Altıncı mertebe, beşinci mertebenin biraz üstünde uzatmaktır. Buna Tamtît tabiri verilmiştir. Altı elif miktarı takdir edilmiştir. Bunu daha çok Ebû Kasım söylemiş ve kurra'dan bir cemaatten de nakletmiştir.»

Bu tarz bir kıraati sadece Varş'e nisbet etmiştir.. Beş elif miktarı uzatmak ise Hamze'ye nisbet edilmiştir. İbn Cevzî bu konuda hayli tartışmıştır. Sonra bu zat iki ayrı mertebeden daha söz etmiştir: Birincisi kasr'den önce ki buna el-betr denilir; med harfinin hazfedilmesinden ibarettir.

Sonra bu konuda İbn Cevzî, Ebû Amr'den nakil yaparak, böyle söyleyenin galat yaptığını ortaya koymuştur. Sonra da bunu güzel bir yorumla düzeltmeye çalışmış ve «kasr mertebesi de herhalde lüzumludur» demiş, ve «med harflerinin hazfi caiz değildir» diye ilâvede bulunmuştur. Diğer mertebe ise, beşinci ile altıncı mertebe arasında bulunan bir mertebedir. Bunda en doğru olanı belli ölçüyü aşmamaktır, yargısına varmıştır.

İbn Cevzî Hazretlerinin bu konudaki sözünün neticesi şudur: Mertebeler altı tanedir. Nitekim Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri de böyle buyurmuştu. Sonra İbn Cevzî sözü biraz daha genişleterek, elifler ile yapılan bu takdirlerle birlikte tahkik yoktur, demiştir. Eğer onun bu hususlaki açıklamasının tamamını nakledecek olursak, maksadımızın dışına çıkmış oluruz. Bu meselede Usûl ilmine baş vurmak en kestirme yoldur. Nitekim İbn Hâcib usûlculardan naklederek diyor ki:

«Şüphesiz ki med ve benzeri tarzdaki kıraatler mütevatir değildir. Tevatür ve şartlarını bilen kimse bunun tevatür olmadığını bilir. Med mertebelerinde meselenin derinliğine girilecek ölçüde ilmî bir tevatür bu konuda mevcut mudur?.....»

Biz İbn Hacib'in naklini burada kesip asıl konumuza ve maksadımıza dönmek istiyoruz:

Elif için olan altı harf: Bâtınî suretin kemâl ölçüsünde olması; ruhun zatta rıza, mahabbet ve kabul sükûnetiyle sakin bulunması; zatta sirayet halinde olan duyum; bâtınî duyumların kemâl ölçüsünde olması; bâtıla karşı buğzetmek ve hayrın zatta sükûnet bulmasıdır.

Sonra bilmiş ol ki: Elif-i Memdûde iki kısme ayrılır, bazen kelimede onun nefsinden ibaret sayılır: Meselâ tnnâ Âmennâ'da olduğu gibi. Çünkü zamirle birlikte gelen elif-i memdûde, mütekellimin nefsinden ibarettir. Bazen de kelimede bulunur ve mânâsı konuşan zatın dışında kalır. Meselâ Semâ' ve Mâ' gibi..

Mütekellimin nefsinden ibaret olan Elif kelimede bulunduğunda, birinci mertebeye girer, yani bir elif miktarı uzatılır; buna kasır da denir. Bu, bâtınî hissin kemâl ölçüsünü ifâde eder. İkinci mertebe ise, iki elif miktarıdır. Bu, bâtınî hissin kemâl ölçüsünün üstünde fazla olarak ruh sükûnunu ifâde eder. Üçüncü mertebe ise, ikinci mertebenin üstünde fazla olarak sâri bir hasseyi ifâde eder.

Dördüncü mertebe, üçüncü mertebenin üstünde fazla olarak bâtınî hassenin kemâl ölçüsünü ifâde eder. Beşinci mertebe, dördüncü mertebenin üstünde bir fazlalık arzeden bâtıla karşı buğzetmeyi ifâde eder. Altıncı mertebe, beşinci mertebenin üstünde bir fazlalık arzeden hayrın ve iyiliğin zatta sükûnunu ifâde eder.

Bu durumda birinci mertebede bir cüz, ikincide iki cüz, üçüncüde üç cüz, dördüncüde dört cüz, beşincide beş cüz, altıncıda altı cüz vardır. Elif bulunduğu kelimede zattan hariçte bulunursa, bu durumda birinci mertebe için bâtınî suretin kemâl ölçüsü vardır. İkinci mertebede, bu mânâyla birlikte bâtıla karşı buğzetmek vardır. Üçüncü mertebe için, bu mânâyla beraber hayır ve iyiliğin zatta sükûnu vardır. Dördüncü mertebe için, bu mânâyla beraber sâri bir kuvvet vardır. Beşinci mertebe için, bu mânâyla beraber bâtınî his vardır. Altmcı mer-

tebe için, bu mânâyla beraber ruhun zatta rızâ, mahabbet ve kabul sükûnuyla sakin olması vardır.

Mütekellimin nefsiyle ilgili olan elifin öne alınmasındaki sır, bâtmî hissin kemâline karşılıktır. İkinci de yani mütekellimin dışında kalan elifin ikinci sıraya alınmasındaki sır, bâtmî suretin kemâline karşılıktır. Bu durumda elif, mütekellim ile ilgili bulunduğunda, bâtmî hissin kemâli, bâtına işaret eder olur. Ademiyyet ise, kemâlin yatağı mesabesindedir. Böylece âdemiyyet kemâl ölçüsünün üstüne çıkar.

Söz nefsanî olduğunda, onun döşeği de ademî ve nefsanî olur. Söz nefsanî konularda olmayınca, meselâ elif semâ' ve mâ' gibi kelimelerde bulununca o takdirde âdemiyyet gayr-i nefsanî olur. Şüphe yoktur ki bâtmî suretin kemâlinin mercii, bâtmî hilkatin güzeleştirilmesidir ki ondan güzel ses meydana gelir. Meselâ semâ' ve mâ' kelimelerinde olduğu gibi. Bâtmî hissin kemâli böyle değildir. Bu daha çok nefsin gücünü, yeteneğini güzelleştirmeye yöneliktir. (Allah daha iyisini bilir.)

Vav için olan altı mânâ ki bunlar hak sözü söylerken kimseden utanmamak, cinse doğru meyletmek, zahirî duyumları feshetmek, bâtmî duyumları feshetmek, eşyadan gelen elemleri duymamak ve sirayet kuvveti.. Eğer vav-i memdûde zâttan hariç bir şeyde bulunursa, meselâ (leysû - vücûheküm)de olduğu gibi, bir vav miktarı olan birinci mertebede **kalıra** Bu mânâyla hak sözü söylerken utanmamak, cinse doğru meyletmek ve zahirî duyumları fethetmek mertebesini ifâde eder.

İkinci mertebe ki bu iki vav miktarı çekmektir. Bu mânâyla cinse doğru meyletmek mertebesini ifâde eder. Üçüncü mertebede bulunuyorsa, hak sözü söylerken utanmamak, cinse meyletmek ve zahirî duyumları fethetmek mânâlarını ifâde eder. Dördüncü mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla hak sözü söylerken utanmamak, çekinmemek, cinse meyletmek. Zahirî duyumları ve bâtmî duyumları fethetmek mânâlarını ifâde «der.

Beşinci mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla, hak söz söylerken utanmamak, cinse meyletmek, zahirî ve bâtmî duyum-

lan fethetmek ve eşyadan gelen elemleri duymamak mânâlarını ifâde eder. Altıncı mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla, yine hak söz söylerken utanmamak, çekinmemek, cinse meyletmek, zahirî ve bâtınî duyumları fethetmek, eşyadan gelen elemleri hissetmemek ve sirayet kuvvetine sahip olmak gibi mânâları ifâde eder. Böylece her mertebe kendisinden bir önceki mertbenin bir fazlalıkla mânâsını ve mertebesini taşır.

Eğer vav harfi kinaye (üstü kapalı) bir anlam taşıyarak bir kelimede bulunursa, meselâ: Kaalû Âmennâ'da olduğu gibi, birinci mertebenin manâsıyla birlikte bâtmî duyumları fethetme anlamını taşır. İkinci mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla birlikte zahirî duyumların fetih mânâsını taşır. Üçüncü mertebede bulunuyorsa, hu mânâlarla birlikte cinse doğru meyletme mânâsını taşır.

Dördüncü mertebede bulunuyorsa, bu mânâlarla birlikte hak söz söylerken utanmamak, çekinmemek mânâsını taşır. Beşinci mertebede bulunuyorsa, bu mânâlarla birlikte eşyadan gelen elemleri duymamak mânâsını taşır. Altıncı mertebede bulunuyorsa, bu mânâlarla birlikte sirayet kuvveti mânâsını taşır. Böylece her mertebe bir önceki mertebeye şâmil gelmekte ve ayrıca bir fazlalık arzetmektedir.

Bunun sırrı pek açıktır: Çünkü bu ikisinde bulunan iki vav, bir tek vavdır. Yine bu ikisinde bulunan üç vav, iki vavdır. Durum aynen eliflerde ve yalarda da böyledir.

Yâ harfi için olan altı mertebenin mânâsı: İlimleri zayetmemek, yönleri tek yön (ön cephede) toplamak, sonuçları bilmek insanlarla cinlerin ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek, dünya ve âhiret ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek ve cennet hayatı gibi bir hayat yaşamaktır.

Eğer vav harfi (Ennî Ulkıyye İleyye) gibi kelimelerde bulunursa, birinci mertebede dünya ve âhiret ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek mânâsını taşır. İkinci mertebede, bu mânâyla birlikte ilimleri zayetmemek mânâsını taşır. Üçüncü mertebede, bu mânâyla birlikte sonuçları bilmek mânâsını taşır. Dördüncü mertebede bu mânâyla birlikte cihetlerin tek cihette (ön

cephede) birleşme mânâsını taşır. Beşinci mertebede, bu mânâyla birlikte insanlarla cinlerin ahvâline dayalı olan ilimleri bilmek mânâsını taşır. Altıncı mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla birlikte cennet hayatı gibi bir hayat yaşama mânâsını taşır.

Eğer vav, kelimenin içinde değil haricinde bulunuyorsa, meselâ (Ve Fî Enfüsiküm)de olduğu gibi. Birinci mertebede, cihetlerin tek yönde (ön cephede) toplanması mânâsını taşır. İkinci mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla birlikte insanlarla cinlerin ahvâliyle ilgili ilimleri bilme mânâsını taşır. Üçüncü mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla birlikte cennet hayatı gibi bir hayat yaşama mânâsını taşır. Dördüncü mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla birlikte sonuçları bilme mânâsını taşır. Beşinci mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla birlikte ilimleri zayetmeme mânâsını taşır. Altıncı mertebede bulunuyorsa, bu mânâyla birlikte dünya ve âhiret ahvâliyle ilgili ilimleri bilme mânâsını taşır.

İşte bu söylediklerimiz on sekiz cüz un açıklaması ve bunlar üzerine tefemi' eden mânâların beyânıdır. Geriye kalan iki cüz', ki bununla yirmi cüz tamamlanmış olacak. Onlar müşahede ve kâmil ölçüde yücelmektir. Bu ikisine akseden nurlar hayret uyandıracak ölçüdedir. Kur an'm resmi (şekli, dizisi) bu esrar üzerine gelmiştir.

Kur'ân'da şekil olarak bulunup da okunmayan harflere gelince; meselâ Salât ve Zekât, Ribâ ve Mişkât ve Seûriküm ve Ulâike; ayrıca Hüdahüm, Mûsa, İsâ gibi kelimelerdeki (Vav) ve (Yâ) harfi yazılır, fakat okunmaz. Bunların hepsi bu iki cüz'-ün esrarından bir takım sırlardır. Bu durumda eğer kelimenin delâlet ettiği mânâ hissedilir, müşahede olunur ölçüde zihin haricinde bulunuyorsa, (Hüdahüm, Mûsa, İsâ, Meleihi, Mişkât) gibi, onda müşahede sırrı vardır. Eğer bunların bulunduğu kelimenin delâlet ettiği mânâ, mânevi ölçüde olup zihin haricinde hissedilmiyorsa (Seûriküm)de olduğu gibi, ondaki sır, yücelik makamıdır.

Şeyhim bunları anlatınca sordum:

— Efendim, dedim. Belirtilen sıfat üzerine Kur'ân'ın şekli ve resmi Resûlüllah Efendimizden aynen sâdır olmuş mudur? Yoksa bilâhare İslâm büyüklerimiz mi bunlar üzerinde durup bu resmiyeti getirmişlerdir?

Bana şu cevabı verdi:

— Bunlar bizzat Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden aynen sâdır olmuştur. Çünkü Sahabe-i Kirama Mushafı bu şekil ve resimde yazmasını emreden bizzat O'dur. Onlar da ne bir şey fazla koydular, ne de eksilttiler; Resûlüllah'tan neyi işittilerse ancak onu yazdılar.

Sonra tekrar soru mahiyetinde dedim ki:

— Ama efendim, ilim adamlarımızdan bir topluluk, Kur'ân'ın resmi-şekli hakkında ruhsat kapısını açmışlar ve bugünkü şekil ve resminin Sahâbe-i Kiramın bir ıstılahı olduğunu söylemişlerdir. Onlar bu işi Kureyş kabilesinin câhiliye devrinde yazdıkları şekil ve biçimde yürütmüşlerdir. Kıraat ilmiyle meşgul olanlar kendi kitaplarında diyorlar ki:

«Ribâ kelimesini onlar vav ile yazmışlardır. Çünkü Kureyşliler o devirde daha çok yazı yazma usûlünü Hiyre ehlinden öğrenmişlerdi. Nitekim yapılan tesbitlere göre Hiyre ehli ribâ kelimesini vav ile telâffuz ederlermiş; bu konuda Sahâbe-i Kiram onların bu telâffuzuna uygun biçimde yazmışlardır. Kureyş kabilesi her ne kadar yazma usûlünü Hiyrelilerden öğrenmişlerse de ribâ kelimesini onlar gibi vav ile değil elif ile telâffuz etmişlerdir. O halde bu kelimeyi ve benzerlerini elif ile telâffuz ettikleri halde vav ile yazmaları tamamen başkasının konuşma ve telâffuzuna göre olmuştur.»

Kadı Ebûbekir el-Bakıllânî bu konuda diyor ki:

«Şüphesiz ki hatlar; işaretler, akidler ve rumuzlar yerine geçen bir takım belirtiler ve şekillerdir. Böylece hatta her şekil ve resim bir kelimeye delâlet eder ve okunduğu veçheye göre ifâdeye kapı açar ve bu durumda sıhhatli olduğu ve hangi suret üzere kâtip tarafından yazılıyor ve öylece tasvip görüyorsa öylece kalır...»

Biz burada uzun da olsa Kadı Ebûbekîr el-Bakıllânî'nin sözünü naklediyoruz. Allah kendisine bol rahmet eylesin. Bu zat, Hazret-i Osman (R.A.)'ın bu hususta ki kavli üzerinde konuşarak şöyle diyor:

j<Doğrusu Mushafta lahn (telâffuz ve mahreçlere uygunsuzluk) vardır. İleride Araplar bunu kendi dilleriyle doğrultup ayakta tutarlar.» Hazret-i Osman'ın bu sözünü tevil etmeye şu ölçüde cevaz verilir: Bundan maksad kâtibin bazı şeyleri hazfetmesi ve kısaltması, bazı yerlerde bir takım harfleri fazla olarak kullanmasıdır. Eğer kâtip Mushafı lâfzın mahrecine ve suretine göre yazmış olsaydı bu daha haklı ve uygun bir uslûb olur, lisan üzerinde tabiat sahibi olmayandan da şüpheyi daha çok kesip kaldırırdı.

Hazret-i Osman'ın «Araplar ileride bunu kendi lisanlarıyla doğrultup ayakta tutarlar» sözünün mânâsı, Araplar bu hususta yazılış şekline pek iltifat etmezler, daha çok lâfzın mahrecine göre okurlar ve konuşurlar. Bu cümleden olarak onların Salât, Zekât, Hayat gibi kelimeleri vav ile yazmaları lâfzın mahrecine uygun değildir. Ama okudukları zaman Salvet, Zekevet demiyorlar, lâfzın mahrecine uygun Salât ve Zekât diyorlar.

Bunun gibi İsmail, İshâk, İbrahim, Rahman ve Melik kelimelerinde elif harfi lâfzın mahrecine uygun olmayarak hazfedilmiştir. Kaalû, Harecû, Keferû ve benzeri fiillerde, lâfızda ve mahreçte bulunmadığı halde bir elif fazlalaştırmışlardır.

Hazret-i Osman (R.A.) bu kelimelerin lâfız mahrecine göre yazılmalarını daha haklı ve uygun olduğunu, bunları yazıldığı şekilde okuyanların bir takım hatâlar yapabileceğini düşünmüştü. Ne var ki kendisi de, sahabe-i kiramdan bu konuyla meşgul olanlar da biliyorlardı ki Araplar bu kelimeleri yazıldığı şekilde değil, lâfız mahreçlerine göre okurlar. Bunun için Hz. Osman (R.A.) «İleride Araplar bunları doğrultup telâffuz edildiği şekilde okurlar» buyurmuştur.

Bu tevilin sıhhatine delâlet eden hususlardan biri de, Ebû Ubeyd'in Haccac'dan, onun da Hânın b. Musa'dan, onun da

Zübeyr b. Hüreys'den, onun da Ikrime'den yaptığı şu riva
tir:

Hz. Ikrime diyor ki:

«Mushafı yazıp bitirdikten sonra onu Hazret-i Osman'a
zettim. Onda bir takım hatâlar buldu. Yani telâffuz ve n
rece uymayan bazı yazılış şekilleri yer almıştı. Bunun üze
şöyle buyurdu:

«Bu yazı şeklini değiştirmeyin. Çünkü Araplar bunları
lâffuz ve mahreçlere uygun okuyup düzeltirler. Eğer kâtip
kif kabilesinden, imlâcı da Hüzeyl kabilesinden olmuş ols
bu tür yazılış hatâlarına raslanmazdı!»

Bu sözleriyle Hz. Osman (R.A.) Sakif kabilesinin hece
ve telâffuz şekline çok dikkat ettiklerini ve mahreçlere g
yazmak konusunda hassasiyet gösterdiklerini anlatmak
yordu. Çünkü bu kabile yazı usûlünü başkalarından çok d
iyi biliyorlardı. Hem Hüzeyl kabilesi okuma - yazmaları
Hemzeyi çok kullanırlardı, onu apaçık olarak kelimeye ye
tirir ve lâfız mahrecine göre ayarlarlardı. Sonra da onların
tarz yazısında yer alan hemzeyi okuyucu dilerse hafif bir
uyumuyla düşürür ve Kureyş lügatine göre okurdu, dil
Hüzeyl lügatine göre olduğu gibi okur, telâffuzunu sağla

«Bütün bu naklettiklerimizden, lahn (hatalı yazma) m
tip tarafından yapılanıdır. Kâtip telâffuz şekline riâyet etm
rek bu tarz hatâları yapmış oluyor. Hazret-i Osman da
tabirinden bu mânâyı kasdediyor. Bununla beraber bu tarz
yazı usûlünün değiştirilmesini sağlamıyor, çünkü bunun
yaygın hale geldiğini ve bir çok yazılan Mushaflarda yer
ğını, dokunulduğu takdirde büyük emeklerle yazılıp meyd
getirilen Mushaflarm ibtâl edilmesine yol açacağını görü
Bu bakımdan dokunmuyor.

Yenilerini yazmanın ne kadar külfetli olduğu ise mey
dadır. Bir sürü zorluk ve meşakkat doğurur, aynı zamanda
iş için tayin edilen kâtiplere bıkkınlık verebilirdi. Çünkü d
bu tarz bir yazı usûlünü itiyad edinmişlerdi. Onların alış

dikleri bir yazı sisteminden uzaklaştırmak bir takım zorluklar doğurabilirdi.

Bu sebeplerle Hz. Osman (R.A.) mevcut sistemi kabul etti, ancak telâffuz ve mahreçler üzerinde titizlikle durulmasını önerdi. Zaten Arapların kendi dillerindeki düzgün telâffuz kabiliyetleri bu tür hatâları düzeltecek güçte bulunuyordu. O da onların bu gücünü bildiği için «İleride onlar bu hatâları doğrultup mahrecine göre okumayı sağlarlar» şeklinde bir ifâde kullanmıştı.

Bu hususta biri bizim bu cevabımıza itiraz ederek dese ki:

— Siz Mushaf hattında hatâ bulunduğunu, bazı yerlerinde daha doğru şekli yazmak mümkün iken bu yola başvurulmadığını, Sahabe-i kiramın bu tür hatâlara cevaz verdiğini ve yazıldığı şekliyle kabul ettiklerini söylediniz. Bu doğrudan doğruya onların hatalı bir hat şeklini kabul etmelerinde icmâ' olmuyor mu? Aynı zamanda doğru olmayan bir hat şeklini kabullenmeleri ve bunu açıktan ikrar etmeleri anlaşılmıyor mu?

Buna cevap olarak derim ki:

— Sizin dediğiniz gerekmiyor. Çünkü Cenâb-ı Hak bu ümmet üzerine Kur an'ı indirip gereken tavsiyeyi yapmış ve lâfızlarının korunmasını farz kılmıştır. Onlar da ne bir harf fazla yazdılar, ne de bir harfini eksik bıraktılar, ne bir harfin yerini değiştirip ileri aldılar, ne de geri bıraktılar, kendilerine okunduğu gibi muhafaza edip okudular.

Yazılış şekline gelince: Allah bu konuda ümmet üzerine bir şey farz kılmamıştır. Çünkü Kur an yazmak ve Mushaflann hattını belli bir şekle göre işlemek hususunda hiç bir emir ve tavsiye mevcut değildir. Çünkü şekle dayalı bu tür şeyler daha çok duymaya, görmeye, araştırmaya dayanır; nassa bağlı değildir.

Kur an naslarmda ve mefhumlarında Kur an'm yazılış şekli ve resmi şu olacak da, başka türlü olmayacak, böyle olursa ancak caiz olur, başka türlü olursa caiz olmaz diye en ufak bir nas ve işaret yoktur. Aynı zamanda bu hususta bir icmâ' da

vaki olmamıştır. Şer'î kıyaslardan buna delâlet eden bir ölçü de mevcut değildir. Ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bu konuda kolay gelen şekil ne ise öyle yazılmasıyla ilgili sünnetleri vardır. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Kur'ân'm yazılmasını emretti, fakat bunun için onlara belli bir veçhe açıklamadı. Hiç kimseyi de yazdığı yazı şekil ve sisteminden men'etmedi. Bu sebeple Mushaflarm hatları birbirinden farklıdır.

Bir kısmı kelimeyi telâffuz edildiği şekilde mahrecine uygun yazarken, diğer bir kısmı kendi bilgisine ve öğrendiği hat usûlüne göre bazı harfler fazla ya da noksan koydu. Çünkü böyle yazmak ona göre bir ıstılah idi, o da ıstılaha uyuyordu. Ama okunuşunda en küçük bir hatâ sezilmiyordu. Müslümanlar da zaten o kelimelerin nasıl okunacağını rahatlıkla biliyorlardı.

Bütün bu hususlar dikkate alınarak Mushaflarm Kûfî hattıyla yazılmasına ve hatt-ı evvele işlenmesine cevaz verilmiştir. Meselâ (Lâm) harfi bir usûlde (Kâf) harfi şeklinde yazılır. Elifler eğri konulur. Bundan başka daha birçok hat şekilleri de vardır ki kâtip kendi bildiği şekle göre yazıyordu. Bunun gibi onu çok eski hat üzerine de yazması, yeni hatta göre imlâ etmesi de caizdir. Bu iki hat ile yazması da aynı cevaz ölçüsüne girer.

Yazılan Mushaflarm hatları farklı ve değişik olduğuna göre, Müslümanlar bütün bu değişik harf şekillerine ve yazı biçimlerine alışmış durumdalar, hepsini de uygun görüyorlar. Aynı zamanda herkes onu kendi hat sanatına ve âdetine göre yazabiliyor. Hiç bir tepkiyle karşılanmadan daha kolay gelen ve daha rahat okunan bir hat ile yazılması da süregelmiştir.

Bütün bunlardan anlaşılıyor **ki,** bu konuda insanlar için belli bir sınır konulmamış, özel bir biçim ileri sürülmemiştir. Bunun aksine kıraat ve ezanda belli sınırlar ve ölçüler konulmuştur. Sebebine gelince: Yazı bir sanattır, aynı zamanda **işa**ret akid ve rumuz yerine geçen bir takım alâmetlerdir. Bu alâmetlerle telâffuzun sıhhati sağlanıyor ve kâtip de bunu tasvib ediyorsa mesele kendiliğinden çözülmüş oluyor.

Bu durumda kim kalkar da insanlar için Mushaf yazmakta belli bir resim, şekil ve özel bir sınır gereklidir diye iddiada bulunursa, bu iddiasını isbat edecek açık delil getirmesi de gerekli olur. Halbuki onun böyle bir delil getirmesi mümkün değildir.»

Kadı Ebûbekir Bakıllânî Hazretlerinin sözü burada bitti. Tabiî onun bu konudaki görüşlerini biz sadece özetlemeye çalıştık. Bütün bu söz ve nakillerden çıkardığımız sonuç ise şudur:

Kuran-ı Kerîm'in yazılış şekli ve resmi hakkında ne Sahabe-i kiramdan, ne de başkalarından bir tek kıl ölçüsünde bir ta'yin ve konulmuş bir sınır yoktur. Bu sadece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden onlara doğru uzanan bir başarıdır. Şöyle ki onlara kendilerince bilinen harf şekilleriyle ve kelime biçimleriyle yazmasını emretti. Telâffuzu bozmayacak ölçüde bazı kelimelere bir harf ilâve edilmesi, ya da noksanlaştırılmasında bir beis görülmedi. Tabiî bütün bunlarda bizim akıl erdiremeyeceğimiz kadar esrar ve hikmetler vardır.

Ne Araplar câhiliye devrinde, ne de imân ehli kendi dinlerinde bunu biliyorlardı, ne de akılları bunu idrâk edebiliyordu. Bu sadece sırlardan bir sırdır ki Cenâb-ı Hak kendi Kitabını buna has kılmıştır, diğer semavî kitaplar bu mazhariyete erişememiştir. Kur'ân'm yazılış biçimleri, harf karakterleri ve değişik ölçülerde bulunması ne Tevrat'ta, ne de **İncirde** vardır. Başka kitaplarda da raslamak mümkün değildir.

Kur an-ı Kerîm'in nazmı (cümle ve kelime dizisi ahenkli biçimde düzenlenmesi) başlıbaşına bir mu'cize ise, onun şekli ve değişik harf karakterleriyle yazılışı, kendine has bir hat üslubuyla düzenlenmesi de öylece bir mu'cizedir.

Miet kelimesinde fazla olarak bulunan elif harfinin sırrına akıl nasıl erebilir? Halbuki aynı ölçüde olan Fiet kelimesinde bu elif yoktur. Bi-Eydin kelimesindeki (Yâ) harfinin neden ilâve edildiği de bilinmez. Ayrıca Sevâ kelimesinde fazla olarak bulunan elifin sırrına nasıl akıl erdirebilir; halbuki aynı ölçüde olan Sebe' kelimesinde bu yoktur.

Feakaru'nnakate ve Atev cümlesindeki fazlalığın sırrı nasıl bilinir? Halbuki aynı ölçüde bulunan ve Atev Utuvva Kebîra cümlesinde bu fazlalık yoktur.

Ev ya'fuvellezî Bi-Yedihî Ukdetü'n-Nikâhi cümlesindeki fazlalık neden yapılmıştır? Bunu bilmek mümkün değildir. Ama aynı ölçüde olan Feülâike Asallahü en Ya'füve Anhüm'de bu fazlalık yoktur.

Bunlar gibi elif harfi Âmenû, Keferû, Haracû gibi kelimelerde yazılmış, aynı ölçüde bulunan Bâû, Câû, Tebevveû gibi kelimeler de yazılmıştır. Bunun sırrına akıl erdirmek çok zordur.

Müteşabih olan kelimelerin bir kısmında elif hazfedilmiş, bir kısmında hazf edilmemiştir; buna nasıl akıl erdirilir?

Semâvât kelimesinde vavdan sonra elif isbat edilmişse de diğer (yâni Fussilet sûresinden başka) yerlerde isbat edilmemiştir. (Te) harfinin de mutlak bırakılması bu cümledendir: Rahmet, Ni'met, Kurret ve Şeceret kelimelerinde olduğu gibi, bunlarda bazı yerlerde isbat edilmiş, bazı yerlerde ise (Hâ) şeklinde yazılmıştır.

Salât ve Hayat kelimeleri de bazı yerlerde vav ile yazılmıştır, meselâ Ekımu's-Salât Ve'l-Hayâtü'd-Dünya'da isbât edilmiş, diğer bazı yerlerde elif şeklinde yazılmıştır; Velâ Techer Bi-Salâtike âyetinde olduğu gibi.

Bunlar birçok yerlerde bu değişik biçim ve ölçülerde gelmistir ki hepsini buraya nakletmemiz mümkün değildir. Diyebiliriz ki bütün bunlar birtakım İlâhî sırlar ve Nebevî maksadlara dayanmaktadır. İnsanlara gizli kalması, İlâhî esrardan olduğu içindir ki bu sırlar ancak Rabbani fetihle idrâk edilebilir.

Bunlar da sûrelerin başında bulunan Mukattaa Harflere benziyorlar. Bu harflerin büyük esrarı, birçok mânâları vardır. O kadar ki sûrede bulunan mânâlar ve sırların hepsi bu harflerin altında toplanmıştır. Sad sûresinin bütün mânâ, esrar ve hikmetleri başındaki Sad harfinde, Kaf - Nûn - Yâ Sin - Tâhâ ve benzeri sûrelerin de bütün anlamları, sırları ve hikmetleri sû-

renin başında bulunan bu harflerde toplanmıştır.

İnsanların çoğu bu esrara akıl erdiremez ve yol bulamaz. Aynı zamanda bunlarda bulunan ilâhi mânâlardan da hiç bir şeyi idrâk edemezler. Bazı ilim adamlarımız bu harfleri sûrelerin ismi olarak sanmış, bazısı ise bunlarla belli sayılar kasdedildiğini, bazısı da bunların bir takım anlamsız harfler bulunduklarını zannetmişlerdir.

Diyebiliriz ki, onların hepsi de bu harflerin taşıdığı hayret uyandırıcı apaçık mânâları anlamaktan ötede perde arkasında kalmıştır. Kur'ân'daki harf şekillerinin ve yazılışlarının esrarı da böyledir.

Bazı ilim adamlarının bu konuda: Sahabe-i kirâm'm bizzat bu şekil, biçim ve ayrı tarzları birer ıstılah olarak ortaya koyduklarını söylemelerine gelince: Bundaki isabetsizliği anlatmaya lüzum yoktur, çünkü mesele çok açık ve belirgindir. Çünkü Kur'ân-ı Kerîm Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz zamanın da, O'nun gözleri önünde belirtilen biçim ve ölçülerde yazıldı. Artık bunun için Sahabe-i kirâm'm bir ıstılahıdır, diyebilir miyiz?

Eğer bu huzurda sahabenin böyle yazması Peygamber (S. A.V.)'in müsaadesiyledir dersek ıstılah hükümsüz kalır. Çünkü o takdirde bu bir ihtira', ibtida' ve Öne geçen bir tevkif ve tevfîktir. Bu da sadece Resûlüllah'a uymayı gerektirir. Eğei sahabenin bu hususta Peygamber Efendimize ittiba'larını bir ıstılah sayacak olursak, o takdirde, sahabe beş vakit namaz üzerine ıstılahta bulundu diyen kimsenin durumuna düşmüş oluruz.

Nasıl olur da Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bu hususta kıyas yollu bir şekil ve biçime benzer biçimde yazmasını önerir de sahabe-i kiram ona muhalefet eder?! Bu iki yönden sahih değildir: Birincisi, sahabelik mertebesinde bulunan ve hidâyet belgeleri sayılan o büyük zatların Peygamber (S.A.V.) Efendimize muhalefet etmeleri şüphesizdir. Bu kat'iyyen mümkün değildir ve olamaz.

İkincisi, geriye kalan ümmet (sahabeden ve diğerlerinden),

Kur'ân'da bir tek harf fazla etmeye ya da noksan bırakmaya cevaz olmadığı üzerinde icma'da bulunsun, iki kapak arasında bulunan Mushaf m dört varlığından birini kitabet teşkil etsin, bununla beraber Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bunu bir ölçü ve şekilde yazdırsın, meselâ Rahman kelimesinde elif yazılmasın, âlemin kelimesinde isbat edilsin; Keferû ve Harecû kelimelerinde elif isbât edilsin, bunun gibi birkaç yerde (Ya) harfi isbât ya da hazfedilsin, Sahabe-i kiram kalkıp bunun aksine bir yol tutsun, açıkça Peygamber (S.A.V.) Efendimize muhalefette bulunsunlar, bu mümkün müdür?

O takdirde hâşâ onların kendiliklerinden Kur'ân'da fazlalık ve noksanlık yaptıkları gerekir. Halbuki Ashab-ı kiram da, diğer ilim adamlarımız da hepsi şu hususta birleşmişlerdir:

Hiç kimseye böyle bir fiilde bulunmak helâl olmaz. Aksi halde Mushafta bulunan yazılar hakkında bir sürü şüpheler doğmaya başlar. Çünkü biz ne vakit, Kur'ân'da Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bilgisinin ötesinde bir fazlalık ya da noksanlık olduğuna cevaz verirsek, o zaman Kur'ân'm bir kısmının vahiy olmadığını, Allah tarafından gönderilmediğini kabul etmemiz gerekir. Bu ise açıktan küfürdür. Aynı zamanda Kur'ân'm her kelime ve cümlesi hakkında bizde bir takım şek ve şüpheler de meydana gelir.

Ayrıca bir sahabînin Mushafı yazarken bir harf fazla yazdığını ve bu harfin vahiy olmadığını caiz görecek olursak, o zaman o sahabe için daha başka noksanlık da yaptığını ve o noksanlığın da vahiy olmadığını caiz görmemiz gerekir. Çünkü bu hususta yapılan fazlalıkla noksanlık arasında bir fark yoktur. Ve işte o zaman İslâmın o sapasağlam kulpu tamamen kopmuş olur.

Mushafın yazılışındaki usûl, biçim ve harf karakteri konusunu Sahabe için bir ıstılah olduğunu iddia edenlerin bu tarz iddiasını sahih görebilmemiz için Kur'ân-ı Kerîm'in hemen tamamının kaleme alınıp yazılma işinin Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin vefatından sonra gerçekleştirildiğini söylememiz

gerekir. Halbuki inen âyetlerin tamamı Resûlüllah'ın emriyle günü gününe yazılmıştı. O halde Kur an'm yazı biçimi ve harflerin konulusu tamamen tevkifidir, ıstılahî değildir.

Bu uzun açıklamadan sonra Şeyhime dedim ki:

— Efendim, Peygamber (S.A.V.) yazı yazmak bilmezdi. Cenâb-ı Hak onun bu hususiyeti hakkında şöyle buyuruyor: **«Ey Muhammedi Sana kitabı böylece indirdik. İşte, kendilerine kitap ver&klerimiz ona inanırlar, bunlardan da ona inanan bulunur. Âyetlerimizi ancak inkarcılar bile tanımazlar. Sen daha önce bir kitaptan okumuş ve elinle de onu yazmış değildin. Öyle olsaydı, bâtıl söze uyanlar şüpheye düşerlerdi..» (*)**

Şeyh Hazretleri bu soruma şöyle cevap verdi:

— Cidden **Peygamber (SJV.V.) Efendimiz** okuma-yazmayı ıstılahla ve tahsil yoluyla bilmezdi. Ama Rabbani fetih yoluyla bunu fazlasiyle bilirdi. Nasıl bilmesin ki onun ümmetinden ümmî olan velîler kendilerine yapılan ilâhî fetihlerle bütün ümmet ve milletlerin, ırkların Âdem Peygamberden bu yana gelip geçenlerin yazılarını, başka başka dillerdeki kalemlerini bilmektedirler. Bu sadece **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurunun** bereketiyle gerçekleşmektedir. Böyle olunca Peygamber (S.A.V.) Efendimizin diller ve yazı şekilleri hakkındaki bilgisini bir düşün?!..

Cenâb-ı Hak kime fetihte bulunur da o resmin Kur an sahifelerindeki şekillerine, sonra da Levh-i Mahfuz'daki şekillerine bakarsa bu ikisi arasında her yönden benzerlik bulur. Keferû fiilinin sonundaki fazla konulan elifi burada gördüğü gibi orada da görür. Böylece Mushaf hattının özelliklerini ve bunların esrarını, akıl ötesi hikmetlerini anlar.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Cidden bizim ümmî olan, (okur-yazar) olmayan şeyhimizden **Kur'ân-ı Kerîm**'de geçen ve üzerinde ilim adamlarınca du-

(*) Ankebut sûresi, âyet: 47-48.

rulan Elif, Ya ve Vav bazı yerlerde konulan, aynı zamanda zâid gibi görünen harflerin ve bitişik bulunduğu kelimelerin esrarını dinledim, işittiklerimin hepsini bu alanda isim yapmış büyük ilim adamlarının söyledikleri ve yazdıklarıyla karşılaştırdım, hepsinin de uygunluk ve ciddiyet içinde olduğunu gördüm.

Cenâb-ı Hak şeyhimizin feyiz ve bereketiyle bizi menfaatlendirsin! Dilerim ki Rabbimiz kendi minnet ve keremiyle bizi başarılı kılsın ki bu başarıyla Mushaf hattı hakkında birçok şeyler yazabilelim. Çünkü bu konuda sadece şekil üzerinde duran, kelimeleri zahirî mânâsı üzerinde ele alıp yorumlarda bulunan ilim adamlarının söylediklerine aklımız kanaat getirmedi.

Çünkü bu ilim adamları ısrarlı sorulara karşı konuştular, fakat müşkilleri gideremediler. Biz ise devamlı Mushaf hattı ve esrarı üzerinde dönüp dolaşan müşkillerimizi söyleyip durduk, bunu Sahabe-i kiram devrine kadar uzatıp onların bu konudaki buyurduklarını tesbite çalıştık; tâki şeyhimiz yukarıda geçen cevaplarıyla bizim müşkillerimizin tamamını kesip atıncaya kadar belirttiğim araştırmalar sürüp gitti. (Cenâb-ı Hak bizden yana Şeyhimize mükâfatların en üstününü versin!)

Bir gün yine kendisinden sırf deneme olsun diye Eyd kelimesindeki iki (Ya) harfinden hangisinin zâid olduğunu sordum. Kendisi bu kısımları ezbere dahi bilmezdi. Hiç düşünmeden ikinci (Ya)nm zâid olduğunu söyledi. Ben biraz tereddüt ettim, fakat o kesinlikle ikincisinin zâid olduğunu beyân etti. Sonra araştırdım, Ebû Abdillah el-Harraz da ikincinin zâid olduğunu tesbit etmiş ve Eyd ile aralarında farklı bir şekil olsun diye bir (Ya) ilâve edildiğini söylemiştir.

Ayrıca Meleihî kelimesindeki elifin, elif-i muaneka mı, yoksa (Ya) harfinden münkalib bir elif mi olduğunu sorduğumda, onun (Ya) harfinden münkalip olmadığını, sadece elif olarak konulduğunu söyledi.

Daha bu konuda bir çok şeylerden ve esrardan sordum, Allah kendisinden razı olsun hepsine hak olan cevabı verdi. O

kadar ki kendilerini çok üstün ve mahir bir hafız ve kıraat ilminde bir üstad sanırsın. Halbuki ne hafızdır, ne de kıraat ilmi üzerinde tahsil yaptırmıştır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi ümmî idi.

Sonra hatırıma geldi, sordum:

— Efendim, dedim. Kur'ân hattının tevkifi olduğunu söylediniz. Ama bizim karşımızdaki buna itiraz edip dese ki: Peki sizin bu dediğinizi kabul ediyoruz, ama Kur'ân-ı Kerîm'i kıyas şekline uygun yazmak neden caiz olmuyor, yani elifler isbât edilsin, zâid harfler kaldırılsın; bunun ne zararı olur?!

Şeyhimiz buna da şu cevabı verdiler:

— Kelâm-ı Kadîm (Kur'ân) in bir takım sırları vardır. Kâtibine gereken bu esrara girmek ve Onu tevkifi şekliyle yazmaktır. Böyle yazarsa Kur'ân'm cidden hakkını ve esrarının feyzini vermiş olur. Kıyasa uygun şekilde yazarsa, şüphesiz ki Kur'ân'm esrarından bir şeyler noksanlaştırmış sayılır. Böylece onun yazdığı kendi katından bir yazı şekli olur. İndiği şekliyle yazılmış olmaz. Şeyhimiz bu cevabı verdikten sonra şu misali verdi:

— Farzedelim ki bir adam (Kâne) fiilini -ki bu ef'al-i nakısadır- vavdan münkalib şekliyle değil Kevan şeklinde yazıyor ve bununla da vâkıf bulunduğu bir sırrı kasdediyor. Öyle ki o sırrı insanlardan bir kısmı da biliyordur. Fakat bunu bilmeyen başka bir kimse çıkıyor ve bu kelimenin vav ile yazılmasında hiç bir sır ve hikmetin bulunmadığını sanarak diyor ki:

«Ben bunu elif ile yazarım, çünkü her iki şekilde de mânâ aynıdır. Yazı usûlünde de aslolan elif ile yazılmasıdır..»

Bunun üzerine bu kelimeyi vav ile yazan ona şu cevabı veriyor:

«Böyle yazacak olursan ondaki sırrı noksanlaştırmış olursun, sen bizim kasdettiğim Kâne fiilinden başka bir Kâne yazmış sayılırsın.»

Çünkü birinci adam onu Kevan şeklinde yazarken hem Kevn, hem Tekvin mânâlarını kasdetmişti. İkinci şekil bu sır

ve mânâyı yansıtmaz. Bunun gibi Salât ve Zekât, Hayat ve benzeri bazı kelimelerini vavsız yazan kimsenin durumu da böyledir. O da bu kelimelerin esrarını noksanlaştırmıştır.

Ben tekrar kendisine sordum:

— Efendim, dedim. Eğer Kur'ân'm bu tarz hatla yazılması vahiy yoluyla tevkifi olarak Peygamber (S.A.V.) Efendimize bildirilmiş olsaydı, neden bu tevatür derecesinde O'ndan nakledilmezdi? O zaman her türlü şüpheler kalkar ve kalbler de bu konuda yatışıp huzura kavuşurdu. Kur'ân lâfızlarında olduğu gibi. (Yâni Kur'ân'm her lâfzı vahiy yoluyla bildirilmiş ve tevkifi olarak tevatür derecesinde rivayet edilmiş, böylece her türlü şüphe kaldırılmıştır.) Hatta şeklin dışında ne kadar bir harf varsa hepsi de tevatüren nakledilmiş, hiç birinde ihtilâf edilmemiştir.

Resme ve şekle gelince, bunlar ancak âhâd yoluyla nakledilmiştir. Nitekim bu husus ancak bu konuda yazılan kitaplardan çıkarılıp bilinmektedir. Bu sebeple âhâd arasında bir takım ıztırap ve işkaller baş göstermiştir. Nasıl olur da bu ümmet vahiyden bir şey zayedebilir?

Cevap verdiler:

— Allah'a hamdolsun ki bu ümmet ne vahiyden, ne de Kur'ân-ı Kerîm'den hiçbir şey zayetmemiştir. Kur'ân hem lafzıyla, hem resmiyle korunmuştur. İrfan, şühûd ve iyân ehli onu lafzıyla ve resmiyle olduğu gibi muhafaza etmiş, bir kıl kadarını olsun zayetmemişlerdir. Tevatürün çok üstünde olan şühûd ve iyân yoluyla bunu idrâk etmişlerdir.

Başkaları da bunun lâfızlarını tevatür yoluyla ezberlemişlerdir, ancak bazı harflerin resimleri üzerinde ihtilâfta bulunmuşlardır. Bu tarz bir ihtilâfla ümmetin vahyi ya da Kur'ân'ı zayettikleri söylenemez ve bu bir açık kapı olarak düşünülemez. Nasıl ki çoğu insanların Kur'ân hakkında bilgisiz olması onun zayedildiğini göstermez.

Şeyhimizin bu cevabı son derece güzel ve irfan ölçüsünün doruğunda bulunuyordu. Fakat onun bu konuda daha bir ni-

ce esrar ve nurlu sözleri kaldı ki onları kitabımız fazla uzamasın diye buraya almadık.

Hazret-i Osman'dan nakledilen «Şüphesiz ki Kur'ân'da (hat uslûbü yönünden) bazı hatalar vardır. Ama Araplar onları kendi dilleriyle (telâffuzuna sadık kalarak) doğrultacaklardır.» mealindeki hadîs, mürsel olmakla beraber isnadında, râvilerinden bir kısmının cehaletine de delâlet eden ıztırap vardır. Nitekim Kaadı Ebûbekir el-Bakıllânî Hazretleri el-İntisar adlı kitabında bizzat bunu reddetmiştir.

Aynı zamanda hadîs hafızlarından Ebû Amr ed-Danî, el-Mukni' adlı eserinde ve benzeri ilim adamlarından bir cemaat de bu hadîsi reddeder mahiyette hayli şeyler yazmışlardır. Ebû Amr gibi değerli bir kurra' bu konuda diyor ki:

«Eğer bir sözcü bize dese ki: **Yahya** b. Ya'mur ve İbn Abbas (R.A.)'ın kölesi Ikrime'nin Hz. Osman (R.A.)dan rivayet ettikleri şu hususa ne dersiniz?: Mushafların bütün nüshaları neshedilip en son hazırlanan Mushaf Hazret-i Osman'a arzedildiğinde, onda bir takım kural dışı harfler (hatalar) buldu. (Hazırlayanlar onları çıkarıp düzeltmek istediklerinde) buyurdu ki: Bırakın kalsın, Araplar onları (kendi dil ve telâffuzlarıyla) doğru okuyup doğruluğuyla ayakta tutarlar.» Çünkü bazı kelimelere konulan zâid harfler bir çeşit hatâya benziyordu » Biz bu sözcüye şu cevabı veririz:

«Bu tür haberler bizim yanımızda bir hüccet (kesin kanıt) olarak itibar görmez. Aynı zamanda bunu delil getirmek iki yönden doğru değildir. Birincisi, bu haberin isnadında karışıklık, elfazında ızdırap olmakla birlikte mürseldir. Çünkü İbn Ya'mur ile Ikrime bunu Hazret-i Osman'dan işitmemişlerdir. Aynı zamanda bu ikisi onu görmemişlerdir de.. Hem bunun elfazındaki ızdırap, Hazret-i Osman'dan geldiğini olumsuz kılmaktadır.

Çünkü onu dinde ve dindarlığında zedelemektir. Halbuki bu büyük sahabî zühd ve takvanın zirvesinde bulunuyordu. İslâmdaki yeri, ictihaddaki hassasiyeti, Müslümanlara dine bağlılıkta açık vermemeleri konusunda yapmış olduğu nasihat-

taki berraklığı ve harcadığı himmeti, ümmet için yararlı olan hususlarda sarfettiği gayret her türlü takdirin üstünde bulunuyordur.

O, Kur'ân-ı Kerîm'in nüshalarını çoğaltırken sahabenin en ileri gelenlerinin fikirlerini, görüşlerini aldı, arada en küçük bir sürtüşme ve görüş ayrılığına yer kalmasın diye bir icma' meydana getirdi. Bununla beraber kalkıp hatalı yazılan, fazla konulan harflerle lahn kapsamına giren bir Mushafı kabul edip bunun mesuliyetini üstlenir mi?

Kendisinden sonra gelenlere böyle bir kapı açıp bu konuyu hiç bir zaman kendisi kadar bilemeyecek ve üzerinde ictihad yürütemeyecek zayıf ellere bu vaziyette terkedilir mi? Elbette ki böyle bir şey yapmamıştır. Hiç bir kimseye böyle demek caiz değildir ve hiç bir itikadçıya bu helâl olmaz.»

El-Bakıllânî, sonra **Yahya** b. Ya'mur ve Ikrime tarikiyle gelen rivayet ve senedleri eleştirip konuyu yeterince yaygınlaştırmakta ve sonunda bu tarikle gelen rivayeti ilmî bir ağızla reddetmektedir.

Ebül Kasım eş-Şâtıbi el-Akile'de diyor ki:

«Hz. Osman'a izafe edilerek, «Araplar bu tür hataları kendi dilleriyle, telâffuzlariyle doğrulturlar» şeklinde rivayet edilen haber hiç de meşhur olmamıştır.» (Yâni böyle bir rivayet erbabınca makbul tutulmamıştır.)

Ca'berî (R.A.) yazdığı şerhinde bu konuyu ele almış, yukarıda belirtilen hadîsi eleştirdikten sonra, musannifin el-Mukni' adlı eserinde vermiş olduğu cevabı aynen vermiştir. Yâni bu haberin sahih olmadığını, isnadında ızdırap ve inkıta' bulunduğunu tesbit etmiştir. (Ca'berî'nin bu konudaki görüşlerini tamamen nakletmedik.)

El-Kabesî diyor ki: «Hadîsin sahih olduğunu müdafaa sadedinde külfete girmeye lüzum yoktur. Onun bâtıl olduğuna delil yine bâtıl oluşudur. Bu, reddedilmesi için yeterli sebeptir.»

Kadı Ebûbekir el-Bakıllânî Hazretlerinin «Hatt-ı Mushaf»

hakkında yazılan şekle uyulmasının vücûbu hakkında «Kitab, Sünnet, icmâ ve kıyasta en küçük bir kayıt mevcut değildir.» sözüne verilecek cevap az yukarıdaki açıklamadan bilinmektedir. Çünkü ona göre bu tevkifi değil, ıstılahîdir. Tevkifi olduğunu kabul ettiğimiz takdirde Kitab'dan buna bir delil getirmemiz gerekir. Halbuki biz buna Kitab'dan şu delili getirebiliriz:

«Peygamber size ne verirse onu alın, sizi neden men'ederse ondan geri durun..» (*)

Bu duruma göre başka bir resf (şekil) bulunur da şâirin kasdettiği mânâyı yansıtmazsa, o zaman Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin getirdiği rasm (şekil, yazı tarzı) meydana çıkar, belirgin hale gelir ve ona uymak o zaman vâcib olur. Bu takdirde yukardaki âyette geçen «alın..» emri vücûb içindir, bizim meselemize nisbetle.. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin sünnetlerinden biri de takriri olanıdır. Onun huzurunda yazılan yazı şeklini, harf karakterini ve konan zâid elif, vav ve ya'ları reddetmediğine göre tasvip etmiş sayılır.

Bakıllânî'nin: «Peygamber onlara, malûm olan hey'et (şekil, karakter ve biçim) üzere yazmalarım emretmişti» sözüne gelince, eğer bir iddiacı çıkar da Peygamber (S.A.V.) Efendimiz onlara böyle bir emir vermemiştir, derse, o takdirde Peygamberin bu konuda takrirde bulunduğu muhakkak olduğuna göre bu hususta bir tartışma ve sürtüşme yapılmaz. Çünkü bir husus hakkında meydana gelen Peygamber takririnin hiç bir şey yerini alamaz. Bu bakımdan o takrir lüzumlu olur. Nitekim Müctehid imamların (İmam Mâlik, Ahmed b. Hanbel gibi) nüsusu bu tür takrirlerle dolup taşmaktadır.

Hafız Ebû Amr, el-Mukni' adlı eserinde diyor ki:

«Bize Ebû Muhammed b. Abdilmelik haber verdi: Abdülâziz b. Ali onlara haber vermiş, Mikdam bin Telîd bize haber verdi demiştir. Ona da Abdullah bin Abdülhakim haber ver-

(*) Haşr sûresi, âyet: 7.

mistir: Eşheb'den yapılan rivayete göre: İmam Mâlik Hazretlerinden soruldu:

— Biri kalkıp bugünkü hecâ' (harf karakteri ve imlâsı) üzerine Kur an-ı Kerîm'i yazmak isterse bunu uygun görür müsünüz?

Cevap vermiştir:

— Hayır, uygun görmüyorum. İlk yazılan şekil üzere yazması uygun olur.»

Ebû Amr devamla diyor ki:

«Bu hususta **bu** ümmetin ilim adamlarından **hiç biri** İmam Mâlik'e muhalefet etmemiştir.»

Aynı zat diğer bir yerde ise şöyle diyor:

«Bize Muhammed **b.** Abdülmelik, ona da Abdülâziz **b.** Ali, ona da Mikdam **b.** Telîd, ona da Abdullah **b.** Abdülhakem haber verdi: Kur'ân'da bulunan vav ve **elif** gibi harfler hakkında İmam Mâlik'ten soruldu, denildi ki: «Mushafta bu tür zâid vav ve eliflere **Taslarsanız** onları değiştirir misiniz?» Bu soruya İmam şu cevabı vermiştir: «Hayır, değiştirmem..»

Ebû Amr diyor ki, bizim buradaki vav ve elif'den kasdımız, Ulâike, Ulî, Ûlât ve benzeri kelimelerde zâid olarak bulunanlardır. Buna birkaç örnek daha verecek olursak: Len Ned - Uve ve Katelû ve Lâ Evdau ve Lâ Ezbehennehû - Miet - Mieteyn Velâ Teyesû - Yebdeû - Ya' Beû ve benzerlerini gösterebiliriz. Bunlardaki vav ve elif zâid olarak bulunuyor. Nebei'-Mürselîn ve Meleihi kelimelerinde bulunan ya harfi de bu cümledendir.»

Ca'berî el-Akile şerhinde diyor ki:

Ebû Amr'in İmam Mâlik'den naklettiği husus, dört imâmın da mezhebidir. Burada sadece İmam Mâlik'ten söz edilmesi onun bu konuda fetva sahibi bulunması ve dayanağının da Dört Büyük Halifenin olmasıdır..»

Şüphesiz ki bu konuda söz oldukça uzundur, eğer hepsini toplayıp getirecek olursak, birkaç formaya zor sığdırabiliriz. Bu da bizi maksadımızın dışına çıkarmış olur. Çünkü bizim arzumuz. Şeyhimiz Abdülâziz **b.** Debbağ (K.S.) Hazretlerinin mübarek sözlerini toplamaktır.

Evet Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) diyor ki:

«Bizim bu açıkladığımız, yirmi dokuz harfin beyânına bir dönüş ve bu sayının mertebelerinin kırk dokuza yükselmesi ve her harfin bu cüzlerden nelerle ilgili bulunduğunu bir anıştır.

Ama üç hareke (raf, nasb ve hafd = ötrü, üstün, esre)ye dönüş, cezmin de buna dönüşü konusuna gelince: Bilmiş ol ki: raf ve cezm (ötrü ve bir de harfin harekesini hazfetme) kabz kapsamına girer. Nasb (üstün olan hareke) risâlet kapsamına girer. Haft (esre olan hareke) âdemiyyet kapsamına girer. O halde eğer kabz'm harfi merfu' ya da meczûm olursa, onda iki kabz vardır demektir.

Eğer o harf kabz'den başkası için olursa, o da ona nisbet edilir, bu durumda onun raf i de, cezm'i de kabz'e nisbet edilir. Meselâ: Sâ, Şîn ve Hâ, kabz harflerindendir; bunların raf asi de, cezmesi de kabz'den sayılır. Bâ, Tâ harfleri, kabz'den olmayan harflerdir. Fakat bunların raf asi de, cezmesi de kabz'dendir. Risâlet harfleri de böyledir, mensup olduklarında bunlarda risâletten iki cüz vardır: Bir cüz harf için, diğeri de nasb içindir.

Âdemiyyet harfleri de bunun gibidir, mecrur olduklarında onlarda da iki cüz vardır: Bir cüz harf için, diğeri hafd (esre) içindir. Nübüvvet harflerine gelince, bununla birlikte bast, ruh ve ilim harflerinin harekeleri kendilerine ait bunlardan bir şey yoktur. Çünkü bunların ref asi kabz için, nasbesi risâlet için, hafd (esresi) âdemiyyet için, cezmesi kabz içindir. Bundan da açıklandı ki, kabz, risâlet ve âdemiyyet geriye kalan dört kısma dahildirler.

Kabz için olan rafa (ötürü), kabzın eczasına göre yedi kısma ayrılır. Hüden, Lil-Muttakin, Yü'minûn, Elhamdü Lillahi Na'büdü ve Nestein kelimelerinde bulunan raf aların hepsi de zatta sâri olan hassedendir ki zat bu yüzden şer karşısında elem, hayr karşısında lezzet duyar.

Keferû kelimesinde bulunan rafa ile Ve'l-Kâfirûne Hümü'z-Zâlimûn cümlesinde bulunan rafa, zıddan nefret içindir.

Ünzile ve benzeri kelimelerde bulunan rafa ise imtisal içindir.

Ülâike'deki rafa ise cinse meyletmek içindir.

Harecu ve Uhricuhum ve Tünziruhüm kelimelerindeki rafa bir işe düzenli başlayıp sür'at göstermek içindir.

Ve İnneke Lealâ Hulûkın Azîm cümlesindeki rafa ile buna benzer hak olan sözlerdeki -hiç bir tartışma ve sürtüşme yapılmaz,- rafalar insaftandır.

Kalellahü ve benzeri cümlelerdeki rafa ise hak sözü söylemekten çekinmemek ve utanmamaktan gelmedir.

Cezm'e gelince, o da yedi kısma ayrılır. El-Hamd kelimesindeki cezm, sirayet gücü olan beşincidendir. Alemîn kelimesindeki cezm, insaftandır. Rahmân'da olanı ise emre imtisalden gelmektedir. Na'budü'de bulunan cezm, bir konuya düzenli ve süratle girmekten gelmektedir. îhdinâ'deki cezm ise zıddan nefretten, Gayr'deki cezm hak sözü söylemekten çekinmemekten gelmedirler. Rabbühüm'deki cezm ise cinse meyletmekten gelmektedir.

Nasb'e gelince; o da yedi kısma ayrılır, bu tamamen risâletin cüzlerine göredir.

El-Hamdü kelimesinin hamzesinin üstündeki nasbe müşahededendir.. (Hâ) harfinin üstündeki nasbe ise sekînet (huzur ve gönül yatışkanlığı'ndan gelmektedir. Âlemine kelimesinin (Nun) harfi üzerindeki nasbe, Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamaktandır..

Mâliki Yevmi'd-Dîn'deki (Mim) harfinin üstündeki nasbe, herkes ile beraber doğruluk içinde bulunmaktan gelmektedir., îyyâke kelimesinin (Kâf) harfi üzerindeki nasbe, Nâ'büdü'nün Ayn harfi üzerindeki ve Aleyhim'in Lâm harfi üzerindeki nasbeler kemâl mertebesinde olan ilimdendir..

Nesteîn'in Nun'u üstündeki, Sırata'nın Tâ'sı üzerindeki nasbeler, ruhun zatta rıza, mahabbet ve kabul sükûnuyla sakin olmasından gelmedir. Ülâike'nin Kâfi üzerindeki ve Abdüke, İbadüke kelimelerinin de Kâf lan üzerindeki nasbe, hayatta olduğu halde ölen cüzdendir..

Hafd (esre) harekesine gelince; bu da âdemiyyet cüzlerine göre yedi kısma ayrılır:

Lillâhi'deki hafd ve bir de kelimenin başında ya da sonunda mecrur (esre) olarak gelen bütün Lâm'lar, bâtmî güzelliğin kemâl mertebesinde bulunmasından gelmedir. Lillâhi'deki Ha harfinin hafdi erkeklik cüz'ünden gelmedir. Rabbi'deki hafd, kâmil akıldan gelmedir.

Âlemin kelimesinin Mîm'nin altındaki hafd, zahirî duyuların kemâl mertebesinden gelmedir. Er-Rahmâni kelimesinin (Nun) harfinin altındaki hafd, bâtmî suretin kemâl mertebesinden gelmedir.

Mâliki veya Meliki kelimesinin Kâf'nm altındaki hafd, zahirî suretin kemâl mertebesinden gelmedir.. Ed-Dîni kelimesinin Nun harfinin altındaki hafd, şeytanın arzu ve isteklerini kesip atmaktan gelmedir.

İşte bunları bildikten ve bütün harflerin, harekelerin ve med mertebelerinin hiç birinin bâtmî olan yedi nurun eczasından dışarı çıkmadığını anladıktan sonra artık hadîs-i şerifin hakiki mânâsını ve Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin: «Şüphesiz ki bu Kur'ân yedi harf üzerine indirilmiştir.» mübarek sözlerinin mânâsını da anlamışsındır.

Bütün bunlardan sana çok açık ve şüpheden uzak bir ölçüde açıklandı ki, kıraat imamlarının telâffuzlarla ilgili bütün ihtilâfları bu mânânın dışına çıkmamaktadır. Aynı zamanda hadîs-i şerifte maksud olan latîf sırdan ötede bulunmamaktadır.

Bunu biraz da Ümmü'l-Kur'ân sayılan Fâtiha-i şerife sûresinde açıklayalım, tâki sana apaçık ola ve belirgin hale gele.. Biz, Cenâb-ı Hakk'm:

El-Hamdü Lillâhi

Sözüne geçiyoruz. Bunda ademiyetten bir cüz vardır, o da Mîm harfindedir. Çünkü bu cüz erkeklik anlamından gelmedir. (Ha) harfinin altındaki esre de yine âdemiyyetten gelmedir. Lâm harfinin altındaki esre ise, bâtmî hissin kemâl mertebesi içindir. Bunda âdemiyyet için üç cüz vardır. (Hâ) harfin-

de ise nübüvvetten bir cüz bulunuyor, çünkü (Hâ) rahmet içindir, rahmet de nübüvvetin cüzlerinden biridir.

(Dal) harfinde rûh'tan bir cüz vardır. Çünkü Dal taharet içindir, taharet ise ruhun cüzlerinden bir cüzdür. Bunda kabz'* den beş cüz vardır, yâni harfler, harekeler ve cezmler arasında bu beş cüz mevcuttur. Hemze imtisal içindir ve kabz'm cüzlerindendir. Lâm üstündeki cezme, sâri olan hassedendir, bu ise kabz'ın cüzlerinden bir cüzdür. Mim üstündeki cezme, yine sâri olan hassedendir. Dal harfinin üstündeki raf'a (ötüre) yine sâri hassedendir. Fâtiha-i şerif ede geçen bütün raf'aler sâri hassedendir, yani sirayet gücü olan duyumdandır.

Hâ harfi zıddan nefret içindir. Bu ise kabz'm cüzlerindendir. Aynı zamanda bunda risâletten altı cüz bulunuyor: Hemze harfinin fethası (üstünü) müşahede içindir. Lâm ilim için, yani kemâl mertebesindeki ilim içindir. Hâ harfinin fethası, sekînet (gönül huzuru ve yatışkanlığı) içindir. Meksur olan Lâm kemâl mertebesindeki ilim içindir. Şeddeli olan Lâm yine kemâl mertebesindeki ilim içindir. Bunun fethayla birlikte olan şeddesi ayrıca müşahede içindir. Fâtiha-i şerîfede geçen bütün şeddeler de müşahede içindir.

Böylece Fâtiha'da âdemiyyetten üç cüz bulunduğu kendiliğinden ortaya çıkmış oldu. Ayrıca nübüvvetten bir cüz, ruhtan bir cüz, kabz'dan beş cüz, risâletten altı cüz mevcut olduğu keza anlaşılmış oldu.

Hemze'de harf cihetiyle bir kabz, hareke cihetinden bir risâlet vardır. Lâm harfinde bunun aksi mevcuttur. Yani harf cihetiyle bir risâlet cezm cihetiyle bir kabz vardır. Hâ harfinden harf cihetiyle bir nübüvvet, hareke cihetiyle bir risâlet vardır. Mim harfinde harf cihetiyle bir âdemiyyet, cezm cihetiyle bir kabz mevcuttur. Dal harfinde harf cihetiyle bir ruh, hareke cihetiyle bir kabz vardır.

Birinci Lâm'da harf cihetiyle risâlet, hareke cihetiyle âdemiyyet vardır. İkinci Lâm'da (ki bu şeddeli olanıdır) harf cihetiyle yine risâlet, hareke cihetiyle de risâlet vardır. Hâ harfinde, harf cihetiyle kabz, hareke cihetiyle âdemiyyet vardır.

Rabbi**'l-Âlemîn**

Bu ilâhî terkipte âdemiyyetten dört cüz' vardır: Ba harfinin altında bulunan **esre,** kemâl mertebesinden olan akıldandır. Aynı zamanda bu âdemiyyetin bir cüz udür. Ayn harfinden sonra gelen Elif, zahirî duyunun kemâl mertebesindendir. Mim erkekliktendir. Mim'in esresi, zahirî duyunun kemâl mertebesindendir. Bunların hepsi de âdemiyyetle ilgilidir.

Ayrıca bu terkipte kabz ile ilgili iki cüz' vardır: Hemze imtisaldandır. El'deki Lâm'm sükûnu insaftandır. Bu ikisi kabz'le ilgilidir.

Ayrıca bu terkipte bast ile ilgili iki cüz' vardır; Râ' harfi güzel tecâvüzdendir. Yani yapılan kötülüğe iyilikle karşılıkta bulunmak anlamını taşır. Nun harfi ise kemâl ölçüsünde bulunan ferahlıktandır. Terkipte nübüvvet ile ilgili bir cüz' vardır: Çünkü buradaki Ayn harfi aftandır. Af ise nübüvvetin bir cüz'üdür.

Terkipte risâletle ilgili sekiz cüz' vardır: Ra' harfinin fethası ve (Ba) harfinin kendisi sekînettendir. Hemze'nin fethası müşâhedendir. Lâm ilimden, yani kemâl mertebesinde olan ilimdendir. Ayn harfinin fethası sekînettendir. Lâm yine kemâl mertebesinde bulunan ilimdendir. Lâm'm fethası ise müşahededendir. Nun harfinin fethası Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamaktandır. Evet bunların hepsi risâletin cüzlerindendir.

Terkipte ilimle ilgili bir cüz vardır: Mim'den sonra gelen Yâ-i Memdûde, bütün cihetlerin ön cihette toplanıp birleşmesindendir. Bu da bilindiği gibi ilmin cüzlerinden biridir.

Ayrıca Ra harfinde, harf cihetiyle bast, hareke cihetiyle risâlet vardır. Ba harfinden, harf cihetiyle risâlet, hareke cihetiyle âdemiyyet vardır. Hemze'de harf cihetiyle kabz, hareke cihetiyle risâlet vardır. Sakin olan Lâm'da harf cihetiyle risâ**let,** hareke cihetiyle kabz vardır. Ayn'de harf cihetiyle nübüvvet, hareke cihetiyle risâlet vardır. Elif'de âdemiyyet vardır. Lâm'da hem harf, hem hareke cihetiyle risâlet vardır. Mim'de harf cihetiyle âdemiyyet, hareke cihetiyle de âdemiyyet vardır. Ya

harfinde **ilim,** Nun harfinde bast var, harf cihetiyle, risâlet var, hareke cihetiyle..

Errahmâni'r-Rahîm

Bu sıfatlarda âdemiyyetten beş cüz' vardır: Mim erkeklik içindir. Nun harfinin esresi, bâtınî suretin kemâl mertebesi içindir. Hâ harfinin esresi, zahirî duyunun kemâl ölçüsü içindir. Mim erkeklik içindir. Mim'in esresi kemâl mertebesindeki akil içindir. Bu saydıklarımızın hepsi âdemiyyetin cüzleridir.

Bu sıfatlarda ayrıca kabz ile ilgili beş cüz' vardır: Hemze imtisal içindir. Lâm harfinin sükûnu (harekesizliği), hak söze uymak içindir. Hemze yine imtisal içindir. Lâm harfinin sükûnu sirayet gücünü taşıyan duyu içindir.. Bunların hepsi kabz'-m cüzlerindendir.

Yine bu iki sıfatta bast ile ilgili üç cüz' vardır: Ra harfi güzel tecâvüzde bulunmak (kötülüğe iyilikle karşılık vermek) içindir. Nun harfi kemâl ölçüsünde bulunan ferahlık içindir. İkinci Ra harfi yine güzel tecâvüzde bulunmak içindir.

Ayrıca bunlarda nübüvvetten yana iki cüz' vardır. Birinci Hâ ile ikinci Hâ harfleri kemâl mertebesinde bulunan rahmet içindir. Rahmet ise nübüvvetin eczâsmdandır.

Sıfatlarda risâletle ilgili yedi cüz' vardır: Hemze'nin fethası müşahede içindir. Lâm kemâl mertebesinde olan ilim içindir. Şeddeli olan Ra harfinin fethası müşahede içindir. Mim harfinin fethası herkes ile beraber doğruluk içinde bulunmakla ilgilidir. Hemze'nin fethası müşahede içindir. Lâm yine kemâl mertebesinde bulunan ilim içindir. Şeddeli olan Ra harfinin fethası müşahede içindir. İdiğam yapıldıkları için iki Lâm atılacak olursa beş tane kalır, böylece risâletle ilgili beş cüz' bulunmuş olur. Bunun gibi kabz'den de bir cüz' eksilmiş olur.

Yine iki sıfatta **ilim** ile ilgili bir cüz' vardır: O da Yâ-i Memdûde'dir. Bu da cihetleri ön cihette toplayıp birleştirmek içindir. Mim'den sonra gelen Elif, zahirî duyunun kemâl mertebesi içindir.

Mâliki Yevmi'd-Dîn

Bu terkipte âdemiyyetten yedi cüz' vardır: Mim erkeklik

içindir. Lâm'ın esresi bâtını hissin kemâl mertebesi içindir. Kâf harfinin esresi, zahirî suretin kemâli içindir.. Mim harfi erkeklik içindir. Altındaki esre ise, zahirî duyunun kemâl mertebesi içindir. Dal harfinin kesresi bâtmî suretin kemâl mertebesi içindir.

Nun harfinin esresi şeytanın arzu ve isteklerini kesip atmak içindir. Ancak bu, kasr kıraati üzere olursa bu ölçü ve anlamı taşır. Med kıraati üzere olunca, Mim'den sonra bir elif ziyâde edilir ki o zaman âdemiyyetin eczası sekiz olur. Çünkü Elif-i Memdûde, bâtmî duyunun kemâl mertebesi içindir. Tabiî bu, mütekellim (konuşan)ın zâtının dışmda olunca böyledir.

Bu terkipte ayrıca kabz ile ügili bir tek cüz' vardır: O da Vav harfinin sakin okunmasıdır; sirayet ölçüsünde bulunan bir duyu içindir, tdğamlı Lâm'ın sükûnu lâğvedilir ve onda bast ile ilgili bir cüz' vardır; o da Nun'dur. Bu, kemâl mertebesinde olan ferahlık içindir.

Aym terkipte nübüvvet ile ilgili iki cüz' vardır. Çünkü Kâf Allah'ı bilmek içindir. Yâ ise Allah'tan tastamam korkmak içindir. Haliyle bu ikisi nübüvvetin cüzlerindendir. Aynı zamanda bu terkipte ruh ile ilgili bir cüz' vardır; o da Dal'dır. Yukarıda da belirtildiği gibi Dal taharet içindir.

Yine bu terkipte risâletle ilgi üç cüz' vardır: Lâm kemâl mertebesinde olan ilim içindir. El'deki Hemze ile Lâm ikisi de mânâ dışı bırakılmışlardır. Mim'in fethası, doğruluk anlamını taşır. Yâ harfinin fethası, o da doğruluk anlamını taşır. Ayrıca bu terkipte ilimle ilgili iki cüz' vardır: Vav, hayatta olduğu halde ölmek mânâsını taşır. Yâ-i Memdû'de ise bütün cihetleri ön cihette toplamak anlamını taşır.

İyyâke Na*büdü ve İyyâke Nestaîn

Bu cümlede âdemiyyetle ilgili altı cüz' vardır: Hemze'nin esresi, kemâl mertebesinde olan akıl içindir. Med olunan Elif zahirî duyunun kemâl mertebesi içindir. Ayn'm esresi, bâtmî hissin kemâl mertebesi içindir.

Bunda kabzla ilgili altı cüz' vardır: Başındaki Hemze imtisal içindir. Ayn harfinin sükûnu, bir işi düzenli yürütmek

ve bilerek sür'at göstermekte kemâl mertebesinde olan kuvvet içindir. Ba harfinin ötresi, sirayet hassesiyle ilgilidir. Dal harfinin ötresi de yine bu hasse içindir. Sîn harfinin sükûnu, imtisal içindir. Nun harfinin ötresi, sirayet hassesi içindir.

Bu cümlede bastla ilgili dört cüz' vardır: Üç Nun kemâl mertebesinde olan ferahlık içindir. Sîn tevazu kanadını yerlere kadar indirmek içindir. Aynı cümlede nübüvvetle ilgili altı cüz' bulunuyor: Yâ, tastamam korkmak içindir. Kâf Allah'ı bilmek (mârifetullah) içindir. Ayn afvetmek içindir.

İyyâke nesteîn'deki Yâ, Kâf, Ayn de aynı mânâları taşı maktadırlar. Bu cümlede ayrıca ruhla ilgili bir cüz' vardır: Dal harfi taharet içindir. Risâletle ilgili on cüz' vardır: Yâ harfinin fethası, doğruluk içindir. Kâf harfinin fethası kemâl mertebesinde olan ilim içindir. Nun harfinin fethası, Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamak içindir. Ya harfi sekînet (kalb huzuru, gönül yatışkanlığı) içindir.

Vav harfi, hayatta olduğu halde ölmek içindir. Bu harfin fethası ise müşahede içindir. Yâ, Kâf ve Nûn harflerinin fethaları, yukarıda belirtildiği mânâlar içindir; aynı hükmü taşırlar. Ya harfinin fethası, ruhun zatta rıza ve mahabbet sükûnuyla sakin olması içindir. Bu cümlede ayrıca ilimle ilgili bir cüz' vardır: Med olunan Yâ harfi, dünya ve âhiret ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek içindir.

İhdinâ's-Sırata'l-Müstakîme

Bu cümlede âdemiyyetle ilgili dokuz cüz' vardır: Hemze'nin esresi, akim kemâl mertebesi içindir. Dal harfinin esresi, bâtmî suretin kemâl mertebesi içindir. Sad harfi kemâl mertebesinde olan akıl içindir. Aynı harfin esresi, bâtmî hissin kemâli içindir. Med olunan Elif de bâtmî hissin kemâl mertebesi içindir. Mim harfi erkeklik içindir. Tâ harfi, zahirî duyuların kemâl mertebesi içindir. Kaf harfinin esresi, yine zahirî duyuların kemâl mertebesi içindir. İkinci Mîm de erkeklik içindir.

Yine bu cümlede kabzla ilgili sekiz cüz' vardır: Hemze im-

tisal içindir. Hâ harfi, zıddan nefret etmek içindir. Bu harfin sükûnu ise o da zıddan nefret içindir. Es-Sırat kelimesindeki Hemze-i Vasliyye imtisal içindir. El-Müstakîm'deki hemze de böyledir. Lâm'm sükûnu, sirayet halinde olan hasse içindir. Mîm harfinin ötresi de aynı anlamı taşır. Sin harfinin sükûnu insaf içindir.

Cümlemizde bastla ilgili üç cüz' vardır: Nun kemâl mertebesinde bulunan ferahlık içindir. Ra harfi güzel tecâvüz (kötülüğe karşı iyilikte bulunmak) içindir. Sin harfi, tevazu kanadını yerlere kadar indirmek içindir.

Tabiî bu belirttiğimiz mânâ (Sad) harfi üzere okunduğu zamandır. Sin harfi üzere okunduğunda, onda bastla ilgili dört cüz' vardır; çünkü Sırat kelimesinin Sîn'i üç cüz' üzerinde bir fazlalık getirerek onu dört yapmaktadır. Bu durumda Sirat kelimesinde nübüvvetle ilgili cüz' yoktur. Rûh'la ilgili üç cüz' vardır:

Dal taharet içindir. Tâ temyiz içindir. Kâf basîret-i kâmile içindir. Risâletle ilgili sekiz cüz' vardır: Nun harfinin fethası, Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamak içindir. Sırat kelimesindeki Hemze'nin fethası, müşahede içindir. Ra harfinin fethası sekînet (kalb huzuru, gönül yatışkanlığı) içindir. Tâ harfinin fethası, ruhun zatta rıza ve muhabbet sükûnuyla sakin olması içindir. Müstakim kelimesindeki Hemze'nin fethası, kemâl mertebesindeki ilim içindir. Tâ harfinin fethası, sekînet içindir. Mîm harfinin fethası da sekînet içindir.

Bu cümlede ilimle ilgili bir cüz' vardır: Med olunan Yâ harfi, cihetleri tek bir cihette toplamak içindir.

Sırâtallezîne En'amte Aleyhim

Bunda âdemiyyetle ilgili sekiz cüz' vardır: Sad harfi kâmil akıl içindir. Esresi ise bâtmî hissin kemâl mertebesi içindir. Med olunan Elif zahirî hissin kemâl mertebesi içindir. Mîm harfi erkeklik içindir. Tâ harfi zahirî duyuların kemâl mertebesi içindir. Hâ harfinin esresi, zahirî duyuların kemâl mertebesi içindir. Mîm erkeklik içindir.

Aynı zamanda bu cümlede kabzla ilgili yedi cüz' vardır:

En'amte kelimesinin Hemze'si imtisal içindir. Nun harfinin sükûnu, sirayet gücünde bulunan hasse içindir. Mîm harfinin sükûnu, insaf içindir. Yâ harfinin sükûnu da insaf içindir. Hâ harfi zıddan nefret içindir. Hemze kıraatinde bu harfin ötresi, cinse meyletmek içindir. Bu durumda Mîm harfi de cinse meyletmek içindir. İbn Kesîr kıraatinde onun ötresi de cinse meyletmek içindir.

Bu cümlede bastla ilgili dört cüz' vardır: Sirat kelimesini Sin harfiyle okuyanlara göre, Sin tevazu kanadını yerlere kadar indirmektir. Ama bu kelimeyi Sad harfiyle okuyanlara göre (ki bunlar Hemze ve aynı görüşte olanlardır), bunda âdemiyyetten bir cüz' vardır. Ayrıca risâletten de bir cüz' vardır. Çünkü bu kıraate göre Sad harfi Zâ harfiyle işmam yapılıyor. Zâ ise risâletle ilgili harflerden biridir.

Hulâsa, işmam yapılan bu harfte hem âdemiyyetten, hem risâletten birer cüz' vardır.

Bastla ilgili ikinci cüz' Ra harfidir, bu güzel tecavüz (kötülüğe karşı iyilikle karşılık vermek) içindir. Üçüncü cüz'ü, birinci sırada olan Nun harfidir, bu kemâl mertebesinde olan ferahlık içindir.

Bu cümlede nübüvvetle ilgili üç cüz' vardır: Birinci ve ikinci Ayn harfleri afvetmek içindir. Sakin olan Yâ harfi, Allah'tan tastamam korkmak içindir. Aynı zamanda bu cümlede risâletle ilgili on iki cüz' vardır:

Ra harfinin fethası sekînet içindir. Tâ harfinin fethası, ruhun zatta rıza ve mahabbet sükûnuyla sakin olması içindir. Vasıl için olan Hemze'nin fethası, müşahede içindir. Lâm kemâl mertebesinde bulunan ilim içindir; fethası ise müşahede içindir. Nun harfinin fethası, Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamak içindir. Hemze'nin fethası, müşahede içindir. Ayn harfinin fethası, sekînet içindir. Tâ harfinin fethası, kemâl mertebesinde olan ilim içindir. Ayn harfinin fethası da bunun içindir. Aleyhim kelimesindeki Lâm ve bir de diğer Lâm kemâl mertebesindeki ilim içindir.

Aynı cümlede ilimle ilgili iki cüz' vardır: Zâl harfleri, lû-

gatları bilmek içindir. Med yapılan Yâ harfi, bütün cihetleri ön cephede toplayıp birleştirmek içindir. Ruhla ilgili bir cüz' vardır: Tâ harfi temyiz içindir. (Allah daha iyisini bilir.)

Gayri'l-Mağdubi Aleyhim Veladdâllîn

Cayn harfi burada zahirî suretin kemâl mertebesinde bulunduğunu ifâde eder; bu da âdemiyyetle ilgili bir cüz'dür. Üzerindeki fetha sekînet (kalb huzuru, gönül yatışkanlığı) içindir. Bu da risâletle ilgili bir cüz'dür. Sakin olan Yâ harfi, Allah'tan tastamam korkmayı ifâde eder. Bu da nübüvvetle ilgili bir cüz'dür. Sükûnu ise Hak sözü söylemekten çekinmemek içindir. Bu, kabzla ilgili bir cüz'dür.

Ra harfi, güzel tecavüz (kötülüğe karşılık iyilikle davranmak) içindir. Bu ise, bastla ilgili bir cüz'dür. Esresi ise, bâtınî suretin kemâl mertebesi içindir. Bu mânâyla âdemiyyetle ilgili bir cüz'dür. Vâsıl için olan Hemze imtisal içindir, bu ise kabzla ilgili bir cüz'dür. Fethası, müşahedesi içindir. Bu da risâletle ilgili bir cüz'dür.

Sakin olan Lâm, kemâl mertebesindeki ilim içindir. Bu ise risâletle ilgili bir cüz'dür. Sükûnu ise sirayet halinde olan hasse içindir. Bu da kabzla ilgili bir cüz'dür. Mîm erkeklik içindir ve âdemiyyet cüz'ündendir. Bunun fethası ise sekînet içindir ve risâletin cüz'ündendir.

Cayn harfi zahirî suretin kemâl mertebesinde bulunması içindir ve âdemiyyet cüz'ündendir. Bunun sükûnu, başlanılan işte düzenli ve sür'atli olmak içindir ve kabzın cüz'ündendir.

Dad harfi hak sözü söylemek içindir ve bu da kabz'ın cüz'ündendir. Bunun esresi, kemâl mertebesindeki akıl içindir ve âdemiyyet cüz'ündendir.

Ğayn harfi afvetmek içindir ve nübüvvetin cüz'ündendir. Fethası ise kemâl mertebesindeki ilim içindir ve risâletin cüz'ündendir.

Lâm harfi, kemâl mertebesindeki hilm içindir ve risâletin cüz'ündendir. Fethası ise kemâl mertebesindeki ilim içindir. Aynı zamanda risâlet'in cüz'ündendir.

Yâ harfi Allah'tan yeterince korkmak içindir ve nübüvve-

tin cüz'ündendir. Bunun sükûnu, insaf içindir ve kabz'ın cüz'ündendir.

Hâ harfi zıddan nefret içindir ve kabz'ın cüz'ündendir. Esresi ise, zahirî hissin kemâl mertebesi içindir ve âdemiyyetin cüz'ündendir. Ama Hâ harfini ötre okuyanların kıraatine göre, bu ötre, zıddan nefret içindir ve Aleyhih'deki ötrenin aksinedir Çünkü oradaki ötre cinse meyletmek içindir. Çünkü kendisine ni'met verilene meyledilmiş sayılır. Kendisine gazab edilmiş olandan da nefret edilmiş sayılır.

Mîm harfi erkeklik içindir. Bu da âdemiyyet cüz'ündendir. Üstündeki ötre ise, -İbn Kesir kıraatine göre- zıddan nefret içindir. Aynı zamanda kabz'ın cüz'ündendir. Sükûnu ise -başkasının kıraatine göre- nefreti kuvvetlendirmek içindir. Ne var ki İbn Kesir kıraati burada asıldır; sükûn sonradan gelmedir.

Vav harfi hayatta bulunduğu halde ölmek içindir; aynı zamanda risâletin cüz'ündendir. Fethası ise müşahede içindir ve risâletin cüz'ündendir.

Lâm-Elif kemâl mertebesindeki ilim içindir ve risâletin cüz'lerindendir. Fethası ise yine kemâl mertebesindeki ilim içindir. Aynı zamanda risâletin cüz'lerindendir. Vasıl Elifi imtisal içindir ve kabz'ın cüz'lerindendir. Fethası ise müşahede içindir ve risâletin cüz'lerindendir. Şeddeli olan Dad hak sözü söylemek içindir ve nübüvvetin cüz'lerindendir. Fethası ise müşahede içindir, risâletin cüz'lerindendir.

Elif-i Hevaiyye'ye gelince, o burada mütekellimin zatının dışında bulunuyor ve meddin altı mertebesi üzere geliyor:

Bir elif miktarı çekecek olursak, o zaman bâtınî suretin kemâl mertebesi için olur. İki elif miktarı çekecek olursak, ruhun zatta rıza ve mahabbet sükûnuyla birlikte bâtınî suretin kemâl mertebesi için olur. Üç elif miktarı çekecek olursak, yine ruhun zatta rıza ve mahabbet sükûnuyla birlikte bâtınî suretin kemâl mertebesi için olur. Aynı zamanda bunda sirayet halinde bir kuvvet de bulunur.

Dört elif miktarı çekecek olursak, bu, bâtınî suretin kemâl mertebesi, ruhun sükûnu, **sirayet** halindeki kuvvet ve bir

de bâtmî hissin kemâl mertebesi için olur. Beş elif miktarı çekecek olursak, bâtmî suretin kemâl mertebesi, ruhun sükûnu, sirayet halindeki kuvvet, bâtmî hissin kemâl mertebesi ve bir de bâtıla buğzetmek için olur. Altı elif miktarı çekecek olursak, o zaman bâtmî suretin kemâl mertebesi, ruhun sükûnu, sirayet halindeki kuvvet, bâtmî hissin kemâl mertebesi, bâtıla karşı buğzetmek ve bir de hayır ve iyiliğin zatta sükûnu için olur.

Yukarılarda verdiğimiz bilgiye göre, bâtmî suretin kemâli âdemiyyetle ilgilidir. Ruhun sükûneti risâletle ilgilidir. Sirâ yet halindeki kuvvet kabzla ilgilidir. Bâtmî hissin kemâli, âdemiyyetle ilgilidir. Bâtıla karşı buğzetmek, nübüvvetle ilgilidir. Hayır ve iyiliğin zatta sükûnu, bastla ilgilidir.

Özetleyecek olursak:

Bir elif miktarı olan çekme, âdemiyyetle ilgilidir. İki elif miktarı da âdemiyyetle ilgilidir. Aynı zamanda risâletle de ilgilidir. Üç elif miktarı çekmek de âdemiyyet, risâlet ve kabzla ilgilidir. Dört elif miktarı çekmek, âdemiyyet, risâlet, kabz ve yine âdemiyyetle ilgilidir. Beş elif miktarı çekmek, âdemiyyet, risâlet, kabz, âdemiyyet ve nübüvvetle ilgilidir. Altı elif miktarı çekmek, âdemiyyet, risâlet, kabz, âdemiyyet, nübüvvet ve bastla ilgilidir.

Müşedded olan esreli Lâm, kemâl mertebesindeki ilim içindir ve risâletle ilgilidir. Esresi ise, bâtmî hissin kemâl mertebesi içindir ve âdemiyyet cüz'lerindendir.

Med edilen Yâ harfi, eğer nûn üzerinde vakfeder ve sakin okursak, bu durumda onu da altı mertebeye göre mânâlandırabiliriz:

Bir Yâ miktarı çekecek olursak, bütün cihetleri ön cihette toplayıp birleştirmek için olur. İki Yâ miktarı çekecek olursak, hem bütün cihetleri ön cihette toplayıp birleştirmek, hem de insanlarla cinlerin ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek için olur. Üç Yâ miktarı çekecek olursak, o zaman bütün cihetleri ön cihette toplayıp birleştirmek, insanlarla cinlerin ahvâlini bilmek, Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamak için olur.

Dört Yâ miktarı çekecek olursak, yine cihetleri ön cihette toplamak, insanlarla cinlerin ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek, Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamak ve sonuçları bilmek için olur. Beş Yâ miktarı çekecek olursak, yine cihetleri ön cihette toplamak, insanlarla cinlerin ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek, cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamak, sonuçları bilmek ve ilimleri zay'etmemek için olur.

Eğer altı Yâ miktarı uzatacak olursak, yine cihetleri ön cihette toplamak, insanlarla cinlerin ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek, Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamak, sonuçları bilmek, ilimleri zayetmemek ve bir de dünya ile âhiret ahvâliyle ilgili ilimleri anlamak için olur.

Yukarıda da anladığım gibi, cihetleri ön cihette toplamak, insanlarla cinlerin ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek, sonuçları bilmek, dünya ve âhiret ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek, ilimleri zayetmemek ilmin cüz'lerindendir. Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayatı yaşamak bu altı miktara göre risâletin cüz'lerindendir.

Bir Yâ miktarı çekmek, ilmin cüz'lerindendir. İki Yâ miktarı çekmek yine ilmin cüzlerinden iki cüz'dür. Üç Yâ miktarı çekmek, ilimden iki cüz', risâlet ten bir cüzle ilgilidir. Dört Yâ miktarı çekmek, ilimden üç cüz', risâletten de bir cüzle ilgilidir. Beş Yâ miktarı çekmek, ilimden dört cüz', risâletten bit cüz' ile ilgilidir. Altı Yâ miktarı çekmek, ilimden beş cüz', risâletten bir cüz' ile ilgilidir.

Meftûh olan Nûn harfi, kemâl mertebesindeki ferahlık içindir. Aynı zamanda bastın cüz'lerindendir. Fethası ise, cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamak içindir ve risâletin cüz'lerindendir.

Buraya kadar sözünü ettiğimiz hususlar, Fâtiha-i şerîfeyle ilgili bulunanların sonudur; tabiî bu mütevatir kıraetlere göre olanıdır. Bilirsin ki yedi harften en çok devredip tekrarladığımız üç tanesidir: Âdemiyyet, kabz ve risâlet.. Bunun sırrı ise, bu üçünün de harf ve hareketlerde cereyan etmesidir. Bü-

tün ötre ve sükûnlar kabzla ilgilidir. Bütün fethalar risâletle ilgilidir. Bütün esreler de âdemiyyetle ilgilidir.

O halde hangi kelimede fetha çok bulunursa, onda risâletin nuru da çoktur, demektir. Hangi kelimede esre çoksa, onda âdemiyyetin nuru da çoktur, demektir. Hangi kelimede ötre çoksa, onda kabzın nuru da çoktur; cezme de böyledir.

Yedi kıraetten başka Fâtiha-i şerîfeyle ilgili kıraetlere gelince: Bilmiş ol ki onlarda hayli görüş farkları vardır. Bu kıraetlerden biri Zeyd b. Rü'be b. el-Accac'm Dal harfinin fethasıyla El-Hamde Lillâhi şeklinde okumasıdır. Bunun grametikle ilgili açıklaması şöyledir:

El-Hamde kelimesi, mutlak mef'ul olmak üzere mensuptur. Fiili hazfedilmiştir. Aslı: Ahmedullahe Hamden'dir. Sonra da Kur'ân'da yazılı bulunduğu terkibe çevrilmiştir. Bu kelimeyi merfu' ötre okuyup El-Hamdü diyenlere göre, mübtedadır. Bunun bâtınî tevcihi ise şöyledir:

Bu ötre ve üstün harekesinin sırrına tâbidir. Ötre kıraetine göre, bunda Allah'ı hamdetmeyi anmakla beraber zatın onunla keyfiyetlenmesi vardır. Ancak bu tekeyyüf sırla ilgüidir ve bütünüyle Dal harfinin üstündeki ötreden keyfiyetlenmeyi umar. Çünkü bu ötre, zatta sâri olan hasse içindir. Şöyle ki:

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Allah'ı hamdederek andıktan sonra zat-ı şerifleri bunun mânâsını için için duymuştur. Böylece onun zatı bununla keyfiyetlenmiştir. Bu, hem söyleyen ve söylediğini yapan kimse gibi olmuş oluyor.

Ama fetha ile okunan kıraet böyle değildir. Çünkü Dal harfi üzerindeki fetha, Azîz ve Celîl olan Allah hakkında kemâl mertebesindeki ilme delâlet eder, hem o övülmeye, yâni hamdedilmeye lâyıktır, bunun başka şekli düşünülemez. Zat burada yapılan hamd ile keyfiyetlenmiş midir? Yoksa değil.. Âyet-i kerîme bu hususta susmuş, kapalı geçmiştir. Bu bakımdan diyoruz ki rafa ötre kıraeti daha sahîh ve daha meşhurdur. Aynı zamanda daha çok yaygındır.

Lâm ve Mim üzerindeki sükûn ise, hasseyle ilgilidir. Bu da keyfiyetlenmeyi gerektirir. Bu bakımdan ise ötre kıraeti

ile üstün kıraeti eşit düzeye gelmiş oluyor. Ancak burada derim ki: Hasse, sizin dediğiniz gibi keyfiyetlenmeye delâlet ediyor, ama bu lâfız tamamlanmadan önce böyledir ve yukarıda anılan Lâm ve Mim harflerinin sükûnu gibidir.

O halde keyfiyetlenmek lâfzın özelliğiyle bağlantılıdır; şu mânâ ile ki, zat bu lâfız ile keyfiyetlenmiş ve onun harflerini helâl saymıştır. Kelime tamamladıktan sonra olursa. Dal harfinin ötresi gibi, o zaman keyfiyetlenme mânâ ile bağlantılıdır. Bu husus ise fetha kıraetinde yoktur, rafa (ötre) kıraetinde mevcuttur. Bu bakımdan da rafa kıraeti hem daha uygun, hem, de daha çoktur.

Bu konuda bir de Hasan el-Basrî'nin kıraeti nakledilmiştir. Bu zat, El-Hamde Lillâhi şeklinde, yani Dal ve Lâm'm fethalariyle okumuştur. Burada gramatik olarak Dal harfi mensup (üstün) okununca, Lâm da ona tâbi kılınmıştır. Bâtınî cihetine gelince... Fetha ve kesrenin sırrına göre değerlendirilir:

Buradaki kesre (esre) bâtınî hissin kemâl mertebesi içindir. Bu da vicdanın kemâl mertebesine râcidir. Bu sebeple esre ile okumak belirtilen mânâ ve esrarı ifâde ediyor. Böylece bunu vicdan duymakta ve manâsıyla keyfiyetlenmektedir. Nasb (üstün) kıraeti böyle değildir; çünkü bu kemâl mertebesinde olan ilim içindir. Yâni bu da belirtilen izafe ile kâmil ölçüdeki bir ilimle bilinir. Birşeyi hissetmekse onu bilmekten daha kuvvetlidir. Bu sebeple de Lâm harfinin esre okunması daha sahîh ve daha meşhur ve yaygındır.

Bir de Kuteybe'nin Kissaî'den naklen yapmış olduğu kıraet vardır. Lillâhi bu kıraete göre imâle ile okunur. İmâle ise esreden bir cüz' sayılır. Kelimenin başında ya da ortasında bulunan her lâm, bâtınî hissin kemâl mertebesi içindir. Ayrıca imâlede mânâyı duyma vardır. Bu da ta'zîm ve mânâyı tebliğ gibi özellikleri taşır.

Yine Kuteybe'nin Kissaî'den naklettiği Âlemîn, Rahman ve Mâliki Yevmi'd-Dîn kelimelerinde imâle şeklindeki kıraet vardır. Ancak buradaki mânâyı duyma, kelime henüz tamamlanmadan ve mânası tamamen ortaya çıkmadan meydana gel-

diği için, onun mercii lâfız oluyor. Bu bakımdan imâle fetihten daha uygun değildir.

Günkü imâleden istifadeyle sağlanan lâfzı duymak, bazen Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden sudur ederdi. Bu da neşelendiği ve kendi nefsine okuduğu zaman olurdu. Bu durumda ondan bâtmî mânâlar çıkardı. Ama sözünü ümmetine ulaştırıp öğretmek istediğinde ise, çoğu zaman elfaz ile meşgul olmaz, sadece iç âlemi onun derin ve geniş manâsıyla meşgul bulunurdu. Bu nedenle fetha kıraeti daha çok ve daha meşhurdur. Çünkü bu kıraet gaalib olan âdete göre gelmiştir.

Bu kıraet çeşitlerinden biri de, Rabb kelimesini merfû' (ötre) okumak suretiyle Rabbü'l-Âlemîn demek ve Rahman ile Rahim sıfatlarını da yine merfu' okuyarak Er-Rahmânu'r-Rahîmu demek.. Bu şekli Ebû Zeyd el-Ensarî okumuştur. Ancak bu zatın mensub okuduğu da olmuştur.

Bu kıraetin zahirî itibariyle tevcihi şöyledir:

Esre okumak, ittiba' üzeredir. Ötre ve üstün okumak, bir mübtedayı ya da nasbediciyi izmâr etmek takdiriyle katı, üzeredir. Bâtınî itibariyle, üç harekenin farklılığına tabi' olur: Esre, kemâl mertebesinde bulunan akıl içindir ve bu âdemiyyetle ilgilidir. Ademiyyetin tamamı ise tevazu' ve teeddübdür.

O halde bu makamda, akıl, mütekellimin Rabbisiyle olan tevazuunu ve kendisinin mef'ul ve merbûb olduğunu müşahede etmesi hususunda daha şuurludur. Bu da esrenin sırlarından bir sırdır. Nasbe kıraetindeki fetha, kemâl mertebesindeki ilim içindir. Bu da, eşyayı zihin haricinde bulunduğu hal üzere bilmeyi gerektirir. O halde o, rabbi Rab olarak, âlemleri de merbub olarak bilir. Onun zatının Allahü Teâlâ'nm huzurunda tevazu' ve teeddüb üzere bulunup bulunmaması ise başka bir meseledir. Ötre okunan kıraette ise ref'a, sirayet halindeki hasse içindir, ancak ne var ki bu mânâ tamamlanmadan öncedir. Çünkü muzâf ileyh gelmeyince muzâfm mânâsı tamamlanmaz. O halde zatın Rab lafzıyla keyfiyetlenmesi hususunda hasse burada daha şuurlu sayılır. Mânâ cihetiyle ise es-

re kıraeti burada daha râcihtir. Bu bakımdan diğer kıraetten daha çok, daha meşhur ve daha sahihtir.

Bir de Mâliki Yevmi'd-Dîn terkibindeki kıraetler farklı olmuştur: Cumhur bunu elifsiz olarak kasr üzere okumuştur. Kissaî, Âsim ve bunlara uyanlar ise, Mim'den sonra bir elifle okumuşlardır. Bu tür kıraetlerin zahirî yönünden tevcihi şöyledir: Kasr kıraetine göre Meliki'n-Nasi'de olduğu gibi bu sıfat-i müşebbehedir. Med üzere olan kıraet ise, Mâlike'l-Mülki'de olduğu gibi ism-i faildir.

Bâtınî itibariyle, med kıraetinde bu zâid olan Elif-i Med'-din sırrına göre takdir edilir. Çünkü bu Elif, bâtmî suretin kemâl mertebesi içindir... işaretin sırrıyla bu kendisinden haber verilenin fiilinin fiiline doğru bir çıkış yapmıştır. Bu durumda Elif, Allahü Teâlâ'nm meliklik sıfatiyle muttasıf bulunduğuna işarettir, aynı zamanda onun ef'alinden bir fiildir bu; aynı zamanda O'nun bu kelâmına kulak verip huzurda dinleyenlerin dikkatini bu çok önemli duruma çekmektedir.

O halde Elifin sesi, bâtmî suretin kemâl mertebesinden çıkmıştır ve bu ses ile şu iki husus arzu edilmiştir: Birincisi muhbaru anh (kendisinden haber verilen)le ilgilidir; ona nisbet edilen şey, onun ef alindendir. İkincisi, işitenlerle ilgilidir ki onların uyanık bulunmalarına işarettir.

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ (Allah kendisinden razı olsun) devamla buyurdu ki:

— Belirttiğimiz bu mânâ kasr kıraetinde mevcut değildir. Ancak ne var ki kasr kıraeti geriye başka bir sır bırakmaktadır, o da izafenin sırrına işarettir. Yani Melik kelimesinin Yevmi'd-Dîn terkibine izafeti.. İşte bu mânâ med kıraetinde cidden zayıftır.»

Diyebilirim ki, şeyhimizin bu açıklaması, nahiv kaidesinin tıpatıp aynıdır. Çünkü ism-i fail, hudûs ve teceddüd içindir. İşte yukarıda belirtilen Elifin sırrıdır; izafesi ise infisal niyyetine bağlıdır. Şeyhimizin, az yukarıda: «Bu mânâ rafa kıraetinde oldukça zayıftır» buyurduğu mânânın tâ kendisidir.

{Böylesine kalb gözü açık olan değerli imamımızın himmeti ve hayrı Allah için olsun!.)

El-Yemânî'nin kıraetinde ise bu kelime Yâ harfi ilâvesiyle Meliki Yevmi'd-Dîn şeklindedir.

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu konuda buyurdu ki:

— Buradaki Yâ harfi sonuçları bilmek içindir. Çünkü Yâ harfi, bulunduğu kelimenin yapısı onun zevaliyle bozulmuyorsa, o takdirde sonuçları bilmekle ilgili olur. Aksi halde yukarıda ona ait verdiğimiz mânâlarla ilgili olur. Diğer bir husus da şudur: Zâid olan Yâ harfinde, mütekellimin nefsine işaret vardır. Ne vakit ve ne yerde sonuçları bildiğinde kendi nefsini uyarır. Ancak bu kıraetin zayıf kabul edilmesi şundandır; çünkü Yâ harfinin delâlet ettiği nefsin uyarılması; onun, sözün mânâsından gaflet ettiğini göstermektedir. Bu nedenle de Yâ harfinin hazfedilmiş şekliyle olan kıraet daha uygundur.

İmam Ali (R-A.)'nin kıraeti ise, mübalâğa siğasiyle Mellâki Yevmi'd-Dîn şeklindedir.

Bu kıraetin mânâsı bir önceki kıraetlerden daha hastır. Çünkü bundan Cenâb-ı Hakk'm kıyamet günü sadece teklif ehlinin boynundan tutup onlara hükmedecek, diğerlerine değil, mânâsı çıkmaktadır. Böyle gerekmesinin veçhesi ise şudur:

Kâf harfinin altındaki esre zahirî suretin kemâl mertebesiyle ilgilidir. Bu da âdem oğlunun suretidir ki başını Kâfin altından çıkarmıştır. Med elifinden istifâde edilen ses, buna tenbîh etmektedir. Lâm'ın Lâm'da idğamma itina gösterilmesi ve tekrar edilmesi, bu tenbîhi kuvvetlendirmekte ve mânâsını tahkika ulaştırmaktadır.. Ki bu durum başkasının çıkarılmasını gerektirir. Meşhur olan kıraet ise böyle değildir.

Özetleyecek olursak:

Başkasının çıkarılmasının gerektirilmesi, âdem oğlundan başkasına bu kapının kapanması demektir. Bu tarz kıraette başkasının girmesine imkân yoktur.

Tabiatiyle bütün bu belirttiğimiz hususlar, Melik kelimesini Faal ölçüsünde mübalâğa şeklinde kullandığımız zaman ortaya çıkmaktadır. Çünkü melik tasarrufta bulunan demektir. Âdem oğullarında sevap ve ceza ile tasarrufta bulunmak, şüphesiz ki başkalarında yapılan tasarruftan çoktur. Hem bu hususta asıl maksûd olanlar da âdem oğullarıdır, başkaları onlara tabi' sayılır. îşte Mellâk şekli daha beliğ ve daha çokluk ifâde eden bu mânâları kasdetmeyi gerektirir. Bu sebeple mütevatir olan kıraat daha meşhur olmuştur.. Çünkü meşhur kıraet hem âdem oğullarını, hem başkasını içine almakla daha umumi bir mânâ ifâde etmektedir.

Ebâ Hayat'ın kıraetinde ise bu Kâf harfinin üstünüyle Mâlike Yevmi'd-Dîn şeklindedir. Bu tür kıraet hazf-i harf-i nida üzeredir, ya da bir fiilin izmarı üzere mensup olmuştur. Bâtınî ciheti ise, Kâf harfinin fethası, kemâl mertebesinde bulunan ilimle ilgilidir. Kâf harfini meftuh (üstün) okuyanlar, kendi nefslerini de, başkalarının nefslerini de memlûkiyet kapsamına sokmamış oluyorlar. Ama Kâf harfini meksur (esre) ile okuyanlar böyle değildir. Çünkü kesre (esre) âdemiyyetle ilgilidir. Ademiyyette ise mütekellimden yana bir edep vardır, bir tevazu ve baş eğme mevcuttur.

Sonra bilmiş ol ki: Âdemiyyetin edebi, onun yedi cüz'ünden meydana gelir. Onun buradaki cüz'leri ise, kesre (esre)nin delâlet ettiği zahirî suretin kemâl mertebesidir. O halde esrede bulunan edep, Allah'ın ihsanından doğan bir izindir ve âdem oğlunun suretini sağlam ve sebatlı kılmaktır. İşte mütekellimin Allah'a mâlikiyyeti itiraf etmesinin mânâsı budur. Aynı itiraf başkası için de vâriddir. Ama nasb (üstün) kıraeti böyle değildir, bu bakımdan bu kıraet meşhur da değildir.

Ömer bin Abdülâziz Hazretlerinin kıraetine gelince, bu zat Lâm harfini sakin kılarak Melki Yevmi'd-Dîn şeklinde okumaktadır. Bunun zahiri veçhesi şudur: ketf kelimesindeki esreyi kaldırıp hafiflettikleri gibi Melik kelimesinin de ortasındaki esreyi kaldırıp hafifletmişlerdir.

Bâtınî veçhesine gelince, burada söz hikâye yollu çıkmış, yani Cenâb-ı Hak bunu hikâye yollu beyân etmiş, mütekellimin zatı da ona niyabetle bunu ızdırapla beraber ve kudretsizlik içinde dilinden çıkarmıştır. Bu mânâya, Lâm harfinin sükûnu delâlet etmektedir; çünkü kıraetin değişmesine sebep odur.

Sükûna delâlet etmesinin veçhesi ise, risalede ilgili harf kemâl mertebesinde bulunan ilimle bağlantılı olan Lâm gibi harekesiz olduğuna, kendisinden bir önceki harekenin kemâl mertebesinde bulunan ilim için olduğuna delâlet eder; eğer bu Lâm sakin olmamakla beraber kemâl mertebesindeki ilimden başkası için olursa, o zaman sükûnla beraber olunca her halde kemâl mertebesindeki ilim için olur. Buradaki hali gibi.. Çünkü Mim, Lâm'm harekesiyle beraber bulununca onun harekesi doğruluk için oluyor.

Sükûnla beraber olursa, o zaman kemâl mertebesindeki ilim için oluyor. Çünkü sükûn, makablindeki (kendinden bir önceki) harfi te'kid eder ölçüde tahkika ulaştırır. O halde bu tür sükûn makablinde (kendinden önce)ki harekeyi mânâsından çıkarır, harfi de harekesinden uzaklaştırır ki bu hareke kemâl mertebesindeki ilim içindir, eğer Lâm meftuh ise.. Bâtınî hissin kemâli içindir, eğer Lâm esreli ise.

Lâfız değişip içine bu tür sarsıntı girince, mütekellim'in de zatında sarsıntı ve ızdırap başladı. Bunun sebebi ise şudur: Mütekellim güç getiremeyeceği şeyden söz etti ve Melik'i zatına nisbette bulundu. Buna ise ancak öncesiz olan zat takat getirebilir. Bu bakımdan durum kulluk edebine döndü ki buna Kâf harfinin altındaki esre işaret etmektedir. Zira bu esre âdemiyyetle ilgilidir.

Lâm'ın sükûnu ise sirayet halinde bulunan hasse içindir. Ne var ki bu sükûn lâfızla bir sarsıntı meydana getirince, bunun bir benzerinin zatta meydana gelmesine kapı açtı; ama bu sarsıntı zat çocuklaşmcaya kadar vaki olmadı, yani vaki olunca zat güç getiremeeceği şeyi taşımaya çalışan bir çocuk gibi oldu. İşte bu nedenledir ki cumhurun kıraeti (ki Mâlik ve Melik şeklindedir) daha meşhur ve daha yaygın duruma geldi.

Çünkü onların kıraetine göre zat güç getiremeyeceği şeyi kaldırma durumuna düşmedi. (Allah daha iyisini bilir.)

Bu konuda bir kıraet şekli daha vardır; o da Mâlik kelimesini fiil-i mazi (geçmişi andıran fiil) şeklinde okumaktır. Meleke Yevme'd-Dîn.. Bu duruma Meleke geçmişle ilgili bir fiildir, faili içinde musterir (Huve)dir, Allah'a râci'dir ve Yevme kelimesi onun mef'ulüdür.. Bu tarz kıraet Hz. Ali b. Ebî Tâlib (R.A.)'e aittir.

Ayrıca Mâlikün Yevme'd-Dîn şeklinde de okunmuştur. Bu tarz kıraeti Asım uygun görmüştür. Dikkat edilecek olursa, Mâlikün kelimesi hem merfu', hem de münevven (yani tenvinli) okunuyor. Yevme kelimesi ise mensup kalıyor.

Mâlikü Yevmi'd-Dîn şeklinde de okunmuştur. Yani Mâlik kelimesi ism-i fail şeklinde tenvinsiz olarak merfu' okunmuş, Yevmi kelimesi muzafün ileyh olarak mecrûr okunmuştur. Bütün bunların esrarı, harekelerin esrarından anlaşılabilir. Meşhur olan kıraet tarzı hariç bunlardan hiç biri mütevatir olan iki kıraetin delâlet ettiği mânâ ve esrarı kendinde toplayacak ve onu ifâde edecek ölçüde değildir.

Fâtiha-i Şerîfe'deki Farklı Görüşler

Birinci farklı görüş: İyyake kelimesinde olmuştur. Cumhur bunu Hemzenin esresiyle okumuştur. Süfyan Sevrî Hazretleri Hemze'nin fethasiyle okumuştur.

Bunun zahirî veçhesi iki lügat olarak karşımıza çıkıyor; bâtınî veçhesi ise, buradaki kesre (esre) Fâtiha'daki sırra aykırı düşmektedir. Esrenin sırrına gelince, onda edep, terbiye ve sınmak gibi Cenâb-ı Hakk'm yüce huzuruna sunulacak hasletler vardır. Bunlar ve baş eğmek, alçalmak gibi tevazu ve mahviyet ifâde eden haller, mütekellimin Cenâb-ı Hakk'a olan ibâdet ve kulluğuna bir nisbettir.

Esrenin bu mânâları ifâde etmesi, onun kemâl mertebesindeki akılla ilgili olmasındandır. Akim kemâl mertebesinde olanı ise tevazu', alçalma gibi mahviyetleri ister. Çünkü kulun mertebesini ve ona lâyık bulunanı, Rabbin yüce mertebesini ve O'na lâyık olanı bilir.

Fatiha' nın sırrına gelince -ki bununla esrenin sırrı arasında bir aykırılık var demiştik-, risâletin cüz'lerinden olan müşâhede-i kâmileden meydana gelmiştir. Böylece **Fatiha** vuslat ve cem'i işar ve ilân etmektedir. Vuslat ve cem'de ise bir çeşit alçaltmak vardır. Kesre (esre)de ise doğrudan doğruya alçalma vardır ki bu halkın çoğunun mânevi yapısına uygun düşer. Bu nedenle İyyâke'nin hemzesinin esreyle okunması daha meşhur ve daha yaygındır.

El-Usvarî'nin kıraetinde ise bu kelime Hemze'nin esresiyIe, Yâ harfinin tahfifiyledir. Şöyle okunur: İyyake Na'budü.. Bununla cumhurun kıraeti arasında pek fark yoktur, ancak ne var ki cumhurun kıraetinde Allah'tan uygun olduğu ölçüde korkmanın ve bu hususta sıdk (doğruluk) üzere bulunmanın te'kidi vardır. Böyle te'kidli bir korku ve doğruluk ise Allah'a sağlam bir şekilde bağlanmayı ve O'ndan yabanî kalmayı atıp ünsiyet kurmayı gerektirir.

Tahfif kıraeti böyle değildir. Yâ harfi Allah'tan korkmak, fethası da doğruluk üzere bulunmak anlamını taşıyorsa da teşdid (şeddeli) kırâette, yukarıda da belirtildiği gibi bu anlamların te'kidi mevcuttur.

Mekkelilerden bir kısmının Na'Budü fiilini Dal harfinin sükûnüyle Na'Bud şeklinde okumalarına gelince: Bu, Ebû Amr'ın Ye'Murükûm'u Ye'Mürkûm şeklinde okumasına benzer. Bâtınî ciheti ise başka özellikler arzeder: Zamme (ötre) nin sırrı, cezmenin sırrına yakınsa da, zamme sirayet gücünü taşıyan hasse içindir. Cezm de burada bunun içinse de aralarında bir nüans farkı vardır:

Cezme, bir fazlalıkla zammenin sırrını da kapsamaktadır. Çünkü zamme asırdır, sükûn (cezme) sonradan vaki olmuştur. Sonradan vaki olanın vücuduyla aslî olan sır ortadan kalkmaz. Her ne kadar cezm zammeden daha te'kidliyse de feri' olması ve sonradan meydana gelmesi nedeniyle bazen oluşur, bazen oluşmaz durumu itibariyle zamme ondan daha meşhur ve daha yaygın sayılır. Hem aslî olan su- bütün müminler hakkında umumîdir. Sonradan ona vaki olan sır ise bazı zatlara hastır.

O halde zamme ötre, kıraetinde kabz anlamı, herkes hakkında umumîdir. Cezm (harekenin hazfedilme) kıraetinde ise bazı özel kişilere hastır.

Kıraet ilim adamlarından bazısının İyyâke Yu'Bedü şeklindeki kıraetine gelince: Bu kırâette Na'Büdü yerine muzariin meçhulü olan Yu'bedu fiili getirilmiştir. Böylece hitaptan gaybete olan bir iltifata kapı açılmıştır. Bunun bâtınî veçhesi ise. Yâ harfi üzerindeki zamme ötre, bir işe düzenli girmek ve onu yine düzenli şekilde sür'atlendirip sonucuna götürmek içindir.

Ayn harfindeki sükûnda aynı mânâ içindir; ancak ne var ki bu, Yâ harfiyle Ayn harfindeki mânânın zıddına bir ölçü içindedir. Yâ harfi, Allah'tan korkmak içindir. Bunun zıddı, O'ndan korkmamaktır ki bu daha açık bir ifâdeyle O'na karşı isyan etmektir. Ayn harfi af içindir. Bunun zıddı zulüm ve kötülüktür. Mütekellim ise bu iki kötü mânâdan düzenli biçimde uzaklaşır ve bu düzeni süratlendirerek kendini Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamaya ulaştırır.. Bu düzeyde bulunan arifler arasına girmiş olur.

Böyle olanlar, bâtın ehlidirler. (Allah hepsinden razı olsun.) Her yaratığın Allah'a olan ibâdet ve teşbihini müşahede mertebesinde bulunurlar. Nitekim Cenâb-ı Hak: «Hiç bir şey yoktur ki O'nu hamdiyle teşbih etmesin..» buyuruyor. Bu bahtiyarların Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşadığını, söylememizin veçhesi, çünkü Ayn harfinden sonraki Ba harfinin fethası bu mânâya delâlet eder.

Evet, işte bu tarz kıraet ancak arif olan zattan meydana gelir..

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ (K.S.) devamla buyurdu ki:

— Tabiîn-i kiramdan Saîd b. Cübeyr Hazretleri de bu kıraet üzere okur, yani tyyâke Yu'bedu derdi. Çünkü bu zat ariflerin ileri gelenlerinden idi. (Cenâb-ı Hak bizi onların feyiz ve irfaniyle menfaatlandırsın.) Amîn!.

İşte bunun içindir ki bu kıraet üzere okuyanlar kendilerinin ibâdete dâhil olduklarına bir delil getirmemişlerdir. Çünkü

hiç bir varlığın Cenâb-ı Hakka ibâdetin dışında kalmadığını müşahede etmektedirler. Cumhurun İyyâke Na'büdü kıraeti böyle değildir. Çünkü bu tarz kırâette, mütekellif kendi nefsini ibâdete sokmuştur. Ancak bu durumda şu ihtimal vardır:

• Eğer böyle okuyan kişi ariflerden ise, kendi nefskıi ibâdete sokmak suretiyle derin bir zevk duymaktadır. Çünkü her şeyin ibâdete dâhil olduğunu müşahede etmektedir. Eğer böyle bir müşahedesi yoksa, arif de değildir. O takdirde cumhurun kıraeti daha uygundur. Çünkü okuyucu kıraetle meşgul olunca mânâların nurları şimşek gibi parlamaya başlar da mütekellimin zatını kanmcaya kadar sular.

Bunu Nûn harfiyle yani Na'büdü şeklinde okursa kendi nefsini de ibâdete sokmuş olur ve böylece nûn'un nurundan sulanır. Arif olmadığı halde Yâ harfiyle okursa, nûn'un delâlet ettiği nûr'u kaybetmiş olur. Bizim maksadımız, Fâtiha-i şerîfeyi bütün nûrlarıyla okumaktır. Arif olan kimse ise bu nuru kaybetmez, çünkü hiç bir varlığın Hakka ibâdetin dışında kalmadığını müşahede eder.

Özetleyecek olursak:

Nûn harfiyle olan kıraet, bu ümmetin ariflerine de, arif olmayanlarına da lâyık bir ölçüdedir. Yâ harfiyle olan kıraet ise, herhalde arif olana mahsustur. Çünkü o bu tarz kıraetiyle Cenâb-ı Hakk'm vâcib kıldığı bir ölçü içinde bulunduğunu, yani o şuur içinde ibâdet ettiğini bilir ve gerektiği gibi Ondan korkar. Bu korku da Yâ harfinden istifâde edilmektedir. Böylece Hakk'a da gereken af ve müsamahada bulunmak, onlara karşı hışm ile muamelede bulunmamaktır. Bu da Ayn harfinden istifâde edilmektedir.

Mütekellim bu iki önemli ve önemli olduğu kadar büyük feyizlerle süslendikten sonra, Yâ harfinin zamme ötre'sinden istifade edilen ve Ayn harfinin sükûnundan yararlanılan husus ortaya çıkar, o da bu iki feyzin zıddından inkimaş (düzenli bir ölçüde Hakk'a yönelmek ve bu düzeni sür'atle sürdürmek)-

tir. Bu durumda olan, Cennet ehlinin sulandığı nûr ile sulanır. Onların hayatı gibi bir hayat yaşar.

Kıraet ehlinden bir kısmının Vav harfini fazlalaştırıp Na'-büdüv şeklinde okumalarına gelince, bu daha çok Nâfi'den ve el-Esbehanî de Verş'ten rivayet etmiştir. Bunun veçhesi ise şöyledir:

Dal harfinin üstündeki zamme ötre, işba' yapılarak ondan vav meydana gelmiştir. Bâtınî ciheti ise, bu tarz kıraet, cumhurun kıraeti üzerine bir Vav ile fazlalık arzetmektedir. Bu makamda ise Vav, Hak sözü söylemekten çekinmemek ve utan mamaktır. Buradaki çekinmemek ve utanmamanın mânâsı, kul bu telâffuzuyla ibâdetinin sadece Rabbine ait olduğunu açıklamıştır. Sonra da sesini Vav harfini uzatarak çıkarmış, Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda bulunarak bu mânâyı tahkika ulaştırıyor. Te'kid ve tahkik edip içinde hiç bir şüphe bulunmadığını söylüyor.

Belirttiğimiz bu mânâ güzelse de bundan daha güzel olanı, kulun kendi nefsi için hiçbir amel görmemesidir. Nasıl görebilsin ki onun Rabbi, onun yaradanıdır; hareket ve sekenatını var edendir. Bunun için cumhurun kıraetinde Vav harfi düşürülmüştür. Çünkü bu makamda utanıp haya etmek, utanmamaktan daha iyidir. Görülüyor ki Vav'lı durumda ameli görmemek vardır, bu nedenle de Rabbe karşı arzulanan edep yoktur.

Şeyhimiz bu konuya devamla buyurdu ki:

— Vav ile okumak hem sahihtir, hem de Resûlüllah (S. A.V.) Efendimizden rivayet olunmuştur.. O halde cumhurun kıraet şeklinin tercihi bize nisbetledir, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize nisbetle değil.. Çünkü O'na nisbet edilen kıraetler, Cenâb-ı Hakk'm ondan istediği bir takım nurların peşpeşe gelmesidir.

Bu kıraetin resmine ve şekline göre Vav'dan sonra elif yazılmaz. Çünkü kelimenin mânâsını isbat sadedinde olunca artık ondan sonra bir elif ziyâde edilmez.

Bu konuda bir de Yahya bin Vessab'm Nesteıynü kelime-

sini Nûn harfinin esresiyle Nisteınu şeklinde okuması hakkındaki rivayet vardır. Bunun veçhesi, Fâşî lügati üzere olmasıdır. Fakat geriye kalan çoğu lügatlerde ise Nûn harfinin fethasiyle okunur. Bâtınî veçhesi ise, fethanm sırrı, kesre (esre)nin sırrına göre başkalık arzeder.

Çünkü esrede mütekellimin başkası için bir ihracı vardır; ama fetha böyle değildir.. Çünkü esre, bâtmî hisse delâlet eder ki bu âdemiyyetin cüz'lerinden bir cüz'dür. Daha önce de öğrendiğin gibi âdemiyyette edep ve tevazu', aşağılanma ve mahviyet vardır. Esre ise mütekellimin tevazu' gösterip aşağılanan ve edep içinde bulunan nefsine işarettir. O halde işaret onun nefsiyle tekellenince başkasını bunun dışına çıkarması vâcib oldu.

İşte bu sebeple de cumhurun kıraeti daha iyi ve daha uygun görülmüştür. Çünkü hem umumî, hem daha çok yaygın bir yarar sağlamaktadır.

Bir de Hazret-i Ömer (R.A.) Efendimiz'in Gayrı'l-Mağdubi terkibini Cayrü'l-Mağdubi şeklinde Ra harbinin ötresiyle okuduğu kıraet usûlü vardır. Bazıları da bunu mensup (üstün) olarak okumuşlardır ki bu Halil'in Ahmed'den, onun da İbn Kesîr'den yapmış olduğu rivayete dayanmaktadır. Cumhur ise bunu Ra harfinin esresiyle okumuştur.

Bu kıraetin nahiv ilmine göre tevcihi açıktır, izaha lüzum görmüyoruz. Bâtınî olarak, bu üç harekenin sırrına uyulur: Esre âdemiyyetle ilgilidir. Buradaki mânâsı, bâtmî suretin kemâl mertebesi içindir. Bunda da büyük bir edep vardır. Sebebine gelince, kesre (esre)de gazaba uğrayanların belirlenmesi ve bir de onların bizim cinsimizden olduklarına bir işaret vardır.

O halde esre ile okuyan kimse, şu gazab ettiklerin kimselerden başkası, demek istiyor. Meselâ, Yahudiler ve Hıristiyanlar bu işaretin kapsamına girmektedirler. Çünkü bunlar bizim cinsimizden ve yakmlarımızdandırlar. Gayri'l-Mağdubi dediğimizde, Rabbimize şöyle diyoruz: «Ya Rab! Bizi bunlardan temyiz edip ayırdın, bizi onlara üstün kıldın, bize hidâyet bah-

şeyledin. Fazl u kerem Sendendir, ey Rabbimiz!. O halde bundan dolayı Sana hamdolsun..»

O halde bu tarz kıraette büyük bir edeb mevcuttur. .Bu sebeple de cumhur bu kıraeti tercih etmiştir. Zamme (ötre) ile olan kıraet böyle değildir. Gerçi onda da gazaba uğrayanların belirlenmesi ve belli kavimlerden olmaları hususu, kendilerinden nefret edildiği, uzak kalındığı ve tutumlarından berî bulunulduğu mânâları vardır, bu da zamme'nin sırrındandır. Çünkü zamme kabz içindir, zıddan nefret ve berî olmak için dir. Ancak kesre (esre)de bulunan tevazu' bunda yoktur.

Nasbe üzere kıraete gelince: Bu tarz kıraette gazaba uğrayanların belirlenmesi hususu yoktur. Aynı zamanda söz burada, yani bu kıraete göre umumu üzere kalmaktadır. Ama ilk iki kıraete göre söz, kendisinden husus irâde edilen umum üzeredir.

Bu konuda bir de Eyyûb el-Sahtiyanî'nin kıraet tarzı vardır. Vela'd-Dâllîne'yi elifini sakin hemzeye kalbederek Velâ'd-De'lîne şeklinde okumuştur. Bu çok az kullanılan bir lügattir. Bâtınî ciheti ise, Hemze imtisal içindir. Onun sükûnu da imtisal içindir. Bu bakımdan Hemze'de iki kabz vardır, biri hemzenin kendisinden, diğeri harekesindendir. Bu kabz da imtisal kabzıdır. İmtisal'dan maksad da verilen söze imtisaldır. Yani dalâlette kalanlar bizim düşmanlarımızdır..

İşte sözünü ettiğimiz Hemze, «dalâlette kalanların yoluna da değil, onlar bizim düşmanlarımızdır» cümlesinin yerini almaktadır. Bununla beraber cumhurun kıraeti daha uygun ve evlâdır. Çünkü med olunan elif ve taşıdığı esrar ve mertebele ri, yukarıda da belirtildiği gibi öyle bir ölçüde bulunuyor ki başkası onun yerini bu konuda tutamaz..

Belirtilen kıraetlerle ilgili hususları ve tevcihleri buraya kadar Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinden dinleyip naklettiklerimizdir. Bunun dışında kıraet ehlinin zikrettiği bir takım kıraet çeşitleri daha vardır. Ayrıca Şeyhimizin fazla olarak beyân ettiği bir takım kıraetler de mevcuttur. Bıkkınlık verir endişesiyle onları ve tevcihlerini terkedip buraya almadım. Çün-

kü bu konuda benim araştırmalarımı ve Şeyhimin kalbinde bulunan ilimleri yazacak olursam, birkaç cilt yetmeyecektir.

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZİN BÂTINÎ HÂLİNİN ŞERHİ

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretlerinden bunlardan başka duyup da yazdığımız bir takım önemli hususlar vardır ki onlara karşı bilgi edinmemiz ve uyanık bulunmamız gerekiyor:

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bâtınî hâli ve onun açıklanması, mekânetinin yüceliği, kalbinin esrarı, kalıbının açık sırları önemli hususlardandır. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin mekâneti ancak bunlarla bilinebilir. Çünkü 49 cüz un esrar ve envârı, onda bulunduğu kadar hiç kimsede bulunmaz. Bütün bu nurlar Onda en yüksek hakikatine çıkmış ve bunların esrar ve maarifi Ona inmiştir.

O halde kim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi fazla sevmek istiyorsa, bu cüz'lerden birincisi, sonra ikincisini, sonra da üçüncüsünü kendi yanma alarak sonuna kadar devam etsin, **49** cüz' tamamlanınca bunlarla ilgili mânâları kafasında toplayıp hazırlasın ve bütün bunları bir komprime haline sokarak bir nûr durumunda Resûlüllah Efendimizin nuruyla birleştirsin; o zaman çok yüce ve çok büyük bir nûr görecek ki bunun ne keyfiyeti anlaşılır, ne de ona güç getirilebilir.

İşte bu nuru Resûlüllah'ın iç âlemine doğru götürsün, o zaman mümkün değil Peygamber Efendimize karşı sevgi ve mahabbetini artırır, bu yoldan ona Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zahirî ve bâtınî suretlerinin iç yüzü açıklanır. (En üstün salât ve en güzel selâm Efendimize olsun!)

RÛH VE ÖVGÜDEĞER ÖZELLİĞİ

Ruhun durumunu açıklamak, onun övgüdeğer özelliğini belirtmek, hayret uyandıran ve çok garip olan vasıflarından söz etmek konusunda bulunuyoruz. Ruhun bu vasıfları, zevk, temyiz, basiret, gaflet etmemek, sirayet kuvveti, eşyadan gelen elemleri hissetmemektir. Kim bu vasıfları bilir ve bunlardan murad olan mânâları ilim cihetiyle kapsarsa, ruhu bilmek konusunda büyük bir ilim üzere bulunuyor demektir. Çünkü ruhun levazımı ve özellikleri hakkında halk bir çok farklı bilgiler ve görüşler ortaya koymuşlardır.

Bir kısmı, «biz bu konuya dalmayız» demişler ve kapıyı kapamışlardır. Bir kısmı bu konuya dalmış ve mâ'rifet yollarında yürümeye başlamıştır. Ama bütün bunlar ruhun özelliklerinden hiç bir şey bahsetmemişlerdir. Bu sebeple akıllar onun özellikleri hakkında şaşkınlık ve hayret içinde kalmıştır. Şeyhimizin bu konudaki sözleri, bilhassa ruhun özellikleri hakkında yeterlidir.

O halde kim ruh konusuna dalmak istiyorsa, Şeyhimizin yoluna girsin.. Rûh nasıldır, onun zatı nasıldır, tecanüs ve tehalüfü nasıldır? Cisimlere girmeden önceki durumu ne idi? Bütün bu hususları biz Şeyhimizden (Allah kendisinden razı olsun) hayret uyandıracak şekilde işittik. İnşaallah bu hususların bir kısmından söz edeceğiz.

EVLİYANIN MAARİFİNİN AÇIKLANMASI

Bu üçüncü bölümde, Allah kendilerinden razı olsun, evliyanın maairfinin açıklanması yer almaktadır. Velayet mertebesi ancak bu maarifle bilinebilir. Çünkü zat ile rûh arasındaki husus fethedilmedikçe velîyle diğer insanlar arasında hiç bir fark kalmaz. Kime ruhunda bulunan esrarın kapısı açılır da zatıyla ruhu arasındaki hicablar kalkarsa işte o arif bir velîdir, fetih sahibidir. Kimin de zatı ruhundan mahcup olarak ka-

lırsa, o da avamdan biri sayılır; böylesi havada da uçsa, su üzerinde de yürüse yine de aynı seviyede bulunuyordur.

Bu konuda Şeyhimden duyduklarımı buraya nakledip açıklayacak olursam, söz uzar. Umarım ki kitabımızın ilgili bölümlerinde bu hususa az da olsa yer verilecektir. (Allah daha iyisini bilir.)

HADÎSİ ŞERİFLERİN AÇIKLANMASI

Dördüncü bölüm olarak hadîs-i şerifleri konu edinmiş ve bunların açıklamasını yapmıştır. Hadîslerin Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bâtınî nurları **ve** kalbi sırları üzerinde indirilmesi **bu** bölüme girer. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz kadri yüce bir peygamber ve üstün saygınlıkta bir resul idi. Onun iç âlemi (ruhî yapısı, gpnül sahası) o nisbette büyüklük arzederdi. Kalbi nurlarla dopdoluydu. O böylesine büyük **ve** yüce sıfatlar üzere bulunurken Kur'ân-ı Kerîm kalbi üzerine İnmiştir.

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin bu konuda yapmış olduğu açıklama ve izah, bütün bu sırlara yetecek ve bütün bu nurları ihtiva edecek güçte bulunuyor. Ama hadîs-i şerifleri dış görünüşü itibariyle açıklayan ve onu ibaresinin zahirine indirip sadece Arap diliyle izah eden kimse, nübüvvet ve risâlet makamıyla hiç bir teması olmayan bir açıklama içinde bulunmaktadır.

Çünkü bâtınî esrarın farklılığı olmaksızın telâffuz ve kelimenin kuruluşundaki farklılık, ancak esrardan uzak harap olmuş bir bâtından meydana gelir. Bundan daha garip ve uzak olanı, hadîsi (zâhirindeki telâffuz ve ibare farklılığı içinde) helâl, haram, va'd ve vaîd, haber ve istihbar konularında tefsir etmektir. Çünkü bu konuda, Kur'ân'da olduğu gibi:

«Doğrusu **bu** Kur'ân yedi harf üzere inmiştir.»

Demek sahîh olmaz. Çünkü hadîs hakkında «şüphesiz **bu** hadîs yedi harf üzere söylenmiştir» buyurulmamıştır ki sonunda da «size bunlardan kolay geleni okuyun!» tavsiyesi yer al-

sın.. Aynı zamanda Sahabe-i Kiramın da yukarıda belirttiğimiz mânâ (konu)lar üzerinde çekişip sürtüşmeleri de doğru değildir.

O halde akıllı ve zeki kimseye, hakkı duyduğu zaman hak gizli ve kapalı kalmaz..

KUR'ÂN İMAMLARININ ANLATTIKLARI

Bu beşinci bölüme kapı açıyor. Kur'ân ilmiyle meşgul olan imamların yukarıda geçen kıraetlerin tevcihi hakkında söylediklerine dikkat ettiğin zaman, bir de Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin bu konuda buyurduklarına dikkat ettiğinde bu ikisi arasındaki makamın farkını rahatlıkla anlarsın. Çünkü imamların bu hususta belirttikleri kendi nefsinde sahîh de olsa, umumî ölçüler içinde bulunduğundan bizim Peygamberimize has değildir.

Kıraet imamlarının Mâliki (ya da Meliki) Yevmi'd-Dîn terkibindeki Mim, Lâm ve Kâf maddelerinden meydana gelen kelimeyi Melk şeklinde Lâm harfinin sükûnuyla okumaları, Ad'-dün ve Ketfün kelimelerinde olduğu gibi tahfif içindir ve bu tarz okumak Arapçada her zaman mevcuttur demeleri ve nitekim misal olarak verdiğimiz iki kelime Kur'ân'dan olmadıkları halde ortaları sakin kılınarak hafifletilmişlerdir, diyerek örnek getirmeleri, nerede? Evet nerede bu tefsir, nerede Şeyhimizin yukarıda naklettiğimiz açıklaması?

Bunun gibi İyyâke Yu'bedu şeklindeki kıraet hakkında söyledikleri: «Hitaptan gâib geçiş kaidesi ve bunun Arapçada yaygm olduğu» şeklindeki tevcîhleriyle, Şeyhimizin Yâ harfinin sırrını, özel harekesinin esrarını, Ayn harfiyle sükûnunun sırlarını, Ba harfinin sırrıyla, üzerindeki fethanın sırrını ve Dal harfiyle özel harekesinin sırrını açıklayıp ortaya koyduğu tevcihleri arasında ne kadar fark vardır!?

SAKIN BU YEDİ HARF İLE KURANI KERÎMİN TEFSÎR EDİLECEĞİNİ SANMA

Bu altıncı bölümü teşkil ediyor. Bâtınî olan bu yedi harf ile Kur'ân-ı Kerîm'in tefsir edilebileceğini sakın zannetme. Kur'ân-ı Kerîm'in mânâsının bunlardan ibaret bulunduğunu sanma. Böyle sanacak olursan isabet etmemiş olursun. Bilâkis Kur'ân'm kendine has mânâsı vardır ki gelmiş geçmişlerin ilimleri o mânâlarda toplanmaktadır. Bâtınî olan bu yedi harfin mânâ ve esrarı, bu mânâların elbisesi yerindedir. Mânâ başka şeydir, elbisesi de başka şeydir.

Yukarıda **Fatiha** hakkında söylenenlere dikkat ettiğinde az çok bir şeyler düşünebilirsin bu konuda. Eğer Kur an hakiki manâsıyla tefsir edilecek olsa, Onun zahiri de, bâtını da bilinirdi. Ayrıca bâtını tefsirinden ruhların cesedlere girmeden önceki durumları da anlaşılır ve bundan sonraki halleri bilinirdi.

Diğer ilimlerin de Kur an'dan nasıl çıkarıldığı, şeriatın nasıl istinbat edildiği, hattâ bütün şeriatlerin ondan alındığı, bizim yukarıda işaret ettiğimiz sonuçları bilme, dünya ve âhire t ahvâliyle ilgili ilimleri anlama, insanlar ve cinlerin ahvâliyle ilgili bilgileri tesbit etme hususları ortaya çıkmış olurdu. Bunun gibi bizim sözünü ettiğimiz hususlarla etmediğimiz bir nice hususlar da belirgin hale gelirdi.

Bütün bu bahsettiklerimiz, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin içinde bulunan (kalbindeki) denize nisbetle bir damla gibidir.

İşte Kur'ân-ı Kerîm bu yolla anlaşılmış olsa, sonra da bu tefsirle yedi harfin nurları ele alınsa ve bunun mânâları ona bir elbise gibi giydirilse, o zaman akıllara durgunluk verecek hakikatler meydana çıkardı. Aynı zamanda gökler ve yer ehlinin bir araya gelerek Kur'ân'dan bir satır getirmeleri düşünülseydi, elbetteki buna güç getiremezlerdir. Peygamberimiz (S. A.V.) Efendimizi bu sırlara has kılan, keyfiyet kapsamına gir-

meyen ve güç getirilmeyen esrarın kapısını Ona açan Allah'ı tesbîh ve tenzih ederiz.

KURANDA TELÂFFUZ OLUNAN HARFLERİN ESRARINI BİLMEK KONUSUNDA HİÇ KİMSE SÖZ SAHİBİ DEĞİLDİR...

Kur'ân-ı Kerîm'de telâffuz olunan harflerin esrarını bilmeye herkes gönül verebilir. Ama bunları ancak fetih ve irfan ehli bilebilir. O halde fetih ve irfan ehli olmayan hiç kimse bu konuya heveslenmemelidir. Çünkü bu harflerin her biri kendine has bir sır taşımaktadır. Meselâ, Hemzenin imtisal için,. Ba harfi sekînet (kalb huzuru, gönül yatışkanlığı), Tâ harfinin zahirî duyuların kemâl mertebesi için birtakım esrar taşıdığına yukarıda temas edilmişti. Bundan başka birtakım harf ve harekelerin sırları anlatılmıştı.

Ama bunları bulunduğu kelime, cümle, makam ve mertebeye göre ancak irfan ve fetih ehli mânâlandırmaya yetkilidir.. Şuhûd ve ıyân (eşyayı zihin haricinde bulunduğu hakikat üzere ayân-beyân müşahede) ehli de fetih ve irfan ehlinden sayılır. Bu mazhariyete ancak onlar erişmişlerdir.

Bunun gibi, i'rabla ilgili harekelerin has kılındığı esrarı da ancak fetih yoluyla bilmek mümkündür. Eğer bu esrar özellikleri belli ölçülere irca' eden birtakım kaideler bulunsaydı, insanlar derhal onları öğrenmeye tevessül ederdi. Fakat böyle bir kaide yoktur. Bunları ancak erbabından sadre şifâ verecek ölçüde öğrenip almak, her harf ve harekenin esrarını onlardan dinlemek mümkündür. O zaman Cenâb-ı Hak da dilerse kulunu buna muvaffak eyler.

Evet, bizim muvaffakiyetimiz ancak Allah'tandır. Biz ancak O'na dayanır ve O'na yöneliriz..

Kur'ân-ı Kerîm'in harf ve harekelerinin esrarı hakkındaki bu sunuşumuz yedinci bölümü teşkil etmektedir.

KURANIN YAZILIŞ ŞEKLİ

Buna resm-**i** hat, şekl-**i** hat da denilir. Az yukarıda bu konuya temas etmiştik. Şimdi bunu sekizinci bölüm olarak sunuyoruz:

Kur'ân-ı Kerîm'in harflerle yazılmasına Resm-i Mushaf denildiği gibi, buna Resm-i Hat da denilir. Bazı kelimelerin genel kaideye göre yazılmadığı, bazı harflerin ziyâde kılındığı hususunu Şeyhimiz açıklamıştı ki bu ancak Peygamber (S.A.V.) Efendimizden sâdır olan tevkif iledir. Yâni o nasıl yazılmasını emretmiş veya tasvip etmişse o şeklin, diğer bir tabirle o resmin dışına çıkmamız doğru olmaz, aksi halde bir takım esrar zay edilmiş olur.

Çünkü resm-i Mushaf a has birtakım esrar, ondaki hat şekli üzerindeki bütün müşkilleri kaldırmaktadır. Nitekim bu şeklin Sahabe-i Kiram tarafından konulmuş bir ıstılah olduğunu söyleyenler bu konuda iki gruba ayrılmışlardır:

Bir grub bu ıstılahı tasvip ederken: «Elbette bunların bir takım sırları vardır ki biz bilemiyoruz» derler ve sonra şunu ilâve ederler: «Bunlardan anlamadıklarımız olmakla beraber anladıklarımız da vardır. Anladıklarımız mânânın ma'kul olanı mertebesindekilerdir. Anlamadıklarımız ise, taabbüdî olanı mertebesindekilerdir. Hepsi de doğrudur.»

Ne var ki onların kaçırdığı önemli bir husus vardır, o da, belirtilen bu husus ancak Allah Kelâmında, O'nun indirdiği ahkâmda olabilir, insanların koymuş olduğu ıstılahlarda asla olamaz.. Onların belirttikleri husus ancak tevkif yoluyla sahih olabilir, ıstılah yoluyla değil... Diğer bir grub ise bu tarz bir ıstılahı tasvip etmemişler ve şunu demişlerdir:

«Araplar yazı usûlünü bilmezlerdi. Bu sebeple onlardan bu hususta bazı lahnler meydana geldi. Nitekim buna Ferrâ'm sözü delâlet etmektedir. Ebû îshâk es-Su'lebî (müfessir): «Ellezine Ye'Külüne'r-Ribâ..» âyetinin tefsirinde bu hususu Ferrâ'-

dan rivayet etmiştir. İbn Haldun da aynı yolu seçerek bu konuya kendi Mukaddimesinde yer vermiştir.

ŞEYHİMİZ ABDÜLÂZİZ DEBBAĞ'DAN (K.S.) SORULAN İKİ SORU

Bu, dokuzuncu bölümü teşkil etmektedir. Şeyhimizden aşağıda naklettiğimiz iki soru soruldu. Daha doğrusu ben Ondan iki soru sordum:

Birincisi:

— Efendim, dedim. Biz harfleri bâtınî nurlar üzerine taksim ettik. Bunlardan âdemiyyetle ilgili bir takım harfler çıktı: Tâ, Za, Mim, Sad, Ayn harfleri bu cümledendir. Hemze, Sâ, Şin ve Hâ harfleri ise kabzla ilgilidir. Râ, Nûn, Sin harfleri de tamamen bastla ilgilidir. Cim, Hâ, Kâf, Dad, Ayn ve Ya harfleri nübüvvetle ilgilidir. Hâ, Dal, Tâ, Kâf, Lâm-Elif de ruhla ilgilidir. Zal ve Fâ harfleri ise ilimle ilgilidir. Bâ, Zây, Lâm ve Vav harfleri risâletle ilgilidir.

Bu harfler aynı zamanda insanlarm sözlerinde de mevcuttur. Neden Kur'ân'ı bunlara has kılıyoruz? Bu harflerin bulunduğu her sözün yedi harf üzerine inmiş olması gerekmiyor mu? Halbuki bu hükmü Kur'ân'a has olduğunu söylüyoruz. Semavî kitaplardan hiç birine bu hususiyet tesbit edilmiyor, kaldı ki başkasının sözüne bu kapı açılsın!.

Nitekim biz bu hususiyeti sahîh olan şu hadîsten alıyoruz: Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, İbn Mes'ud'a (R.A.) şöyle buyurmuştur: «Kitaplar daha önce gökten inerken bir tek kapıdan bir harf üzerine inerdi. Şüphesiz ki Kur'ân yedi kapıdan, yedi harf üzere inmiştir....» Buna ne dersiniz?

Şeyhimiz bu soruma şu cevabı verdi:

— Harfler için yapmış olduğumuz bu taksim ancak Kur'ân harflerine hastır, başkası için sabit olmaz. O halde her Hemze harfi kabz için, her Bâ harfi sekînet için, her Tâ harfi de zahirî duyuların kemâl mertebesi için değildir. Her Cim de sabır için, her Râ rahmet için, her Hâ zevk-i envar için değildir.. An-

cak bu mânâ ve özellikler için olabilmesi, Kur'ân'da mevcud olmalarına bağlıdır.

Kur' ân dışındaki başka sözlerde mevcud olan bu tür harfler için başka taksimatlar vardır: Yirmi yedi harf, âdemiyyetin yedi eczasında toplanıp tekellenmiştir. Bâtınî suretin kemâl mertebesi bütün harfler için geçerlidir.

Erkeklik ref' (ötre) içindir. Zahirî suretin kemâl mertebesi ise nasb (üstün) içindir. Aklın kemâl mertebesi hafd (esre) içindir. Bâtınî hissin kemâl mertebesi cezm içindir. Şeytanın arzu ve isteklerini kesip atmak çekilen Elif içindir. Zahirî duyuların kemâl mertebesi çekilen Yâ içindir. Vav harfinin çekilmesi ise, Şeytanın arzu ve istekleriyle ilgili bir cüz u ifâde eder. Ayrıca bir cüz de zahirî duyuların kemâl mertebesinden alır.

Bu saydıklarımız, Kur'ân-ı Azîz'den başka olan semavî kitapların harfleriyle ilgilidir. Ayrıca kudsî hadîslerle diğerlerindeki harfler de bunun dışında bulunuyor. İnsanlara ait diğer sözlerdeki harflerde, bâtını harflerden altı tanesinin nurları mevcuttur. Bunlar da: Kabz, bast, nübüvvet, rûh, ilim ve risâlettir. İnsanların sözlerindeki harflerin bu hususiyetleri üzerinde meşgul olmaya lüzum yoktur. Durgun su halinde beklemektedirler.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, bahsettiğiniz bu altı nûr, Peygamberler (salât ü selâm onlara olsun)in zatlarında da mevcuttur. Onlara bir kitap inecek olursa, bu altı nûr üzerine inmesi gerekmektedir. Bu takdirde onlara inenler de yedi harf üzere inmiş olmuyor mu?

Buna şu cevabı verdi:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in zatında bunlar mevcud olduğu gibi diğer peygamberlerin zatında da mevcuttur. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz kudsî hadîs ya da kudsî olmayan hadîs ile konuştuğunda bu nurlar o sözlerde vardır. Ancak bu harflerdeki nurların o sözlerde mevcud olmasıyla şimşek gibi parıldaması ve esrarının meydana çıkması gerekmez.

Bunların ancak Kur'ân'da nurları şimşek gibi parıldar, o kadar, başkasında değil.

Çünkü Kur'ân'm inişinde bu hususta ayrı bir sır vardır. Aynı zamanda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in zatında da ayrı bir sır mevcuttur. Semavî kitaplar bu ikinci sırrı yitirmiştir. Çünkü (tağyire uğratıldıkları için) Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz o kitaplarda yazılı değildir. Efendimizin hadîslerinde ise birinci sır kaybolmuştur. Halkın sözlerinde ise bu iki sır da kaybolmuştur.

Şeyhimiz bundan sonra birinci ve ikinci sırları, ancak keşif yoluyla bilinecek ölçü ve anlamda açıkladı. Evet onun açıkladıkları ancak sahîh bir keşif ve açık bir ledünnî ilimle bilinebilir.

Sonra Şeyhimiz bu konuda şöyle buyurdu:

— İşte bu makamda deriz ki: Kur'ân-ı Kerîm, mu'cizdir, (insanı acze düşürür), ne nazmında, ne terkiplerinde, ne de mânâlarında onun karşısına çıkmak mümkün değildir. Diğer semavî kitapların karşısına nazm (kelime dizisi) ve terkip konusunda çıkılabilirse de mânâlarına karşı çıkılmaz. Çünkü o mânâlar Kelâm-ı kadîmden gelmedir. (Allah daha iyisini bilir.)

İkinci sorum şöyle oldu: Şeyhimizin yapmış olduğu tefsir ile bu babla ilgili hadîs-i şerifler arasını birleştirmek hususunu ele aldım. Şimdi önce bu hadîsleri sıralayalım, sonra ikisi arasını cem'etmeye çalışalım:

Birincisi Hazret-i Ömer'in (R.A.) Hişam b. Hakîm ile beraber ilgili bulundukları hadîstir ki bu, muttafekun aleyh (Buharî ile Müslim bu rivayeti aynen kendi kitaplarına almışlar) dir. Bu olay hayli meşhurdur. İbn Hacer diyor ki:

Taberî'nin İshak b. Ebdillah b. Ebî Talha'dan, onun da babasından, onun da dedesinden yapmış oldukları rivayete göre, bir adam Hazret-i Ömer'in yanında Kur an'dan birkaç âyet okudu. Hz. Ömer (R.A.) onun bu okuduğunu değiştirdi, yanlış okuduğunu söyledi. Bunun üzerine ikisi tartıştı ve durumu Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e arzettiler. O adam, Peygamber Efendimiz'e sordu:

«Yâ Resûlâllah, bu âyeti bu şekil siz bana öğretmediniz mi?»

Peygamber Efendimiz de: «Evet» dedi. Bunun üzerine Hazret-i Ömer'in kalbinde bir şeyler dönüp dolaştı. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz onun yüzüne bakarak bu durumu anladı ve eliyle Ömer'in göğsüne vurarak:

«Şeytanı uzaklaştır!.» dedi ve bu sözü üç defa tekrarladı. Sonra da şöyle buyurdu:

«Ya Ömer! Kur'ân'm (benim gösterdiğim kıraet üzere okunmasının) hepsi de doğrudur. Rahmeti azâb, azabı da rahmet yerine koymadığımız takdirde bu böyledir...»

İkincisi Ubey b. KâVden (R.A.) rivayet edilen hadîstir.

Ubey diyor ki: Namaz kılmak üzere Mescid-i Saadet'e girdim. O sırada bir adam da içeri girdi. Nahl sûresini açıp okumaya başladı. Baktım ki kıraetinde bana muhalefet ediyor, yani benim gibi okumuyordu. Okumasını bitirip bana dönünce, kendisine sordum:

— Kur'ân'ı kim sana okuttu?

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz okuttu, dedi.

Sonra başka bir adam içeri girip namaza durdu, o da Nahl sûresinin başını okumaya başladı, baktım ki o da benim okuduğum gibi okumuyor. Aynı zamanda ilk okuyan adamın okumasına da uymuyordu. O da namazını bitirdiğinde kendisine sordum:

— Kur'ân'ı kimden öğrendin?

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den, diye cevap verdi.

İşte o zaman kalbime cahiliyye günlerimdeki şüphe ve yalanlamanın daha şiddetlisi girmeye başladı. İkisinin de ellerini tutup Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e götürdüm:

— Ya Resûlâllah! Bu iki adama huzurunuzda Kur'ân okutun, yani Kur'ân okumalarını emredin..

Dedim. Benim bu teklifim üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ikisini de okuttu. Tabiî önce birisi okudu. Peygamber (S.A.V.) ona: «Güzel okudun..» buyurdu. Kalbime bu kez yine şüphe ve yalanlama girdi.. O kadar ki ilk gireni çok ge-

rilerde bırakıyordu. Yani bu defaki şüphe çok daha kuvvetli idi. Sonra diğerini okuttu, ona da: «Güzel okudun..» buyurdu. Bu kez kalbime cahiliyye günlerimdeki şüphe ve tekzibden daha şiddetlisi geldi. Benim bu halimi derhal farkeden Peygamber (S.A.V.) Efendimiz eliyle göğsüme vurarak şöyle buyurdu:

«Ey Ubey! Şek ve şüpheden seni Allah'a sığındırırım..»

Sonra devamla şöyle dedi: «Cebrail (A.S.) bana gelerek dedi ki: Aziz ve Celîl olan Rabbin, Kur'ân'ı tek bir harf üzere okumanı emrediyor..» Bunun üzerine ben: «Allah'ım! Bunu benim ümmetimden hafiflet,» diye duâ ettim. Cebrâîl (A.S.) sonra dönüp şöyle dedi: «Şüphesiz ki Azîz ve Celîl olan Rabbin, Kur'ân'ı iki harf üzere okumam emrediyor..» Bunun üzerine: «Allah'ım! Bunu ümmetimden biraz daha hafiflet..» diye duâ ettim. Cebrâîl yine dönüp dedi ki: «Şüphesiz ki Rabbin, Kur'ân'ı yedi harf üzere okumam emrediyor. Ve her harf karşılığında sana bir mes'ele veriyor.»

Bu hadîsi, Hars b. Üsâme kendi Müsned'inde yukarıdaki kelimelerle rivayet etmiştir. İbn Cevzî de aynı rivayeti En-Neşir adlı kitabında belirtmiştir. Müslim'in başka bir lâfızla aynı hadîsi Ubey b. Kâ'b'den şöyle rivayet etmiştir:

«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Benî Gıffar'm su birikintisi yerinde bulunuyordu. Cebrâîl (A.S.) ona gelerek dedi ki: «Şüphesiz ki Allah, ümmetine Kur'ân'ı bir harf üzere okumanı emrediyor.» Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.): «Cenâb-ı Hak'tan bunu afvetmesini ve yardım etmesini diliyorum. Çünkü ümmetim buna güç getiremez.»

Sonra Cebrâîl tekrar döndü ve iki harf üzere okumasını söyledi. Peygamber yine duâ edip bağışlanmasını istedi. Cibril üçüncü kez geldi, üç harf üzere okumasını söyledi. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz yine aynı duayı yaptı. Sonra Cibril (A.S.) dördüncü kez geldi ve dedi ki: «Şüphesiz ki Allah, Kur'ân'ı yedi harf üzere okumam emrediyor. Hangi harf üzere okurlarsa doğru okumuş olurlar..»

Müslim'in Abdurrahman b. Ebî Leylâ tarikiyle Ubey bin

KâVden yapmış olduğu rivayette, Ubey şöyle demiştir: «Mescid'de bulunuyordum. Namaz kılmak üzere bir adam içeri girdi, kabul etmediğim bir kıraetle Kuran'ı okudu. Sonra başka bir adam daha içeri girdi, o da ilk giren adamın okuduğu yerden okudu. Namazı bitirdikten sonra hep birlikte kalkıp Resûlüllah (S.A.V.) EfendiimVe gittik. Önce ben söze başlayarak dedim ki:

— Ya Resûlâllah! Bu adam benim inkâr edeceğim ölçüde Kur an okudu. Bundan sonra içeri giren ise daha başka okudu..

Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Kuran okumaları için ikisine de emretti. Onlar da okuyunca, Peygamber (S.A.V.) onların kıraetini beğendi. Ben terlemeye başladım, sanki bu farktan dolayı Cenâb-ı Hakk'a yönelmiş bakıyor gibi oluyordum, sanki Cenâb-ı Hak bana: «Ya Ubey! Bana doğru irsal eyle, Kur'ân'ı sonuna kadar okuyayım..» diye ilhamda bulunuyordu...»

Taberânî buna şunu ilâveyle rivayet ediyor:

«O sırada kalbime şeytanın bir vesvesesi girdi, yüzüm pancar gibi oldu. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz elini göğsüme vurarak:«AHahım! Şeytanı hakir olarak ondan uzaklaştır. Vesvesede bulunamasm..» diyerek duâ etti.

Taberî'ye göre ise bu hadîs başka bir şekilde rivayet edilmiştir. Bu rivayette, olay Ubey bin Kâ'b ile İbn Mes'ud Hazretleri arasında geçmiştir. (Allah ikisinden de razı olsun). Bu konuda tartışıp durumu Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize arzettiklerinde, buyurdular ki: «İkiniz de güzel okudunuz, ikiniz de iyi insanlarsınız...» Bunun üzerine Ubey b. Kâ'b (R.A.) şunu söylüyor: «Biz ikimiz de ne güzel okuduk, ne de iyi insanlarız..» Resûlüllah Efendimiz onun bu sözüne karşılık elini göğsüne vurarak:.....

Hadîs sonuna kadar naklediliyor:

Diğer bir hadîs de Amr b. Âs'm (R.A.) rivayetidir:

Amr b. Âs (R.A.) diyor ki: Bir adam Kur an'dan bir âyet

okudu. Hz. Ömer itiraz ederek, «O okuduğun öyle değil d
le şöyledir..» dedi.

Sonra durum Peygamber (S.A.V.) Efendimize anlatı
da buyurdu ki:

«Şüphesiz ki bu Kur'ân yedi harf üzere inmiştir.
dan hangisine göre okursanız doğruyu bulmuş olursunu
kın bu konuda açıktan bir tartışma ve sürtüşmeye gitme

İmam Ahmed bu hadîsi sened-i hasenle çıkarmıştır
Ahmed b. Hanbel ve Ebû Ubeyd et-Taberî, Ebû Cüheym
sini rivayetle diyorlar ki:

«İki adam Kur an'm bir âyeti hakkında ihtilâfa d
(tartıştılar). Her ikisi de okuduğu kıraet şeklini Res
(S.A.V.) Efendimiz'den duyduklarını iddia ediyordu...

Hadîsin sonunu yukarıda belirtilen şekilde naklet
dir. Yani Amr bin Âs'm (R.A.) yapmış olduğu rivayetin b
zerini nakletmişlerdir.

Bu konuda Taberî ile Taberânî'nin Zeyd bin Erka
yapmış oldukları rivayette ise şöyle naklediliyor: Bir ada
sûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e gelerek şöyle dedi: «Ya R
lah!. İbn Mes'ud bana bir sûre okuyup öğretti. Aynı sûrey
ile Ubey b. Kâ'b de okudular. Ancak bunların kıraetle
lı bulunuyor. Hangisinin kıraetini tutayım?»

Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, yanın
Ali (R.A.) de bulunuyordu, sustu.. Hazret-i Ali (R.A.): «
her biriniz öğrendiği ve bildiği kıraete göre okusun. Çün
kıraet güzeldir ve uygundur..»

İbni Hibbân ve Hâkim'in İbn Mes'ud (R.A.) hadî
vayet ettiklerinde bu hususu şöyle kaydetmişlerdir:

İbn Mes'ud (R.A.) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efe
bana Âl-i İmrân'dan okutup öğretti, ben de biraz sonı
cid'e gittim. Oradaki bir adama: Âl-i İmrân'dan oku
Bir de baktım ki benim okumadığım kıraet üzere okuy
bebini sorduğumda, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ban
okudu ve öğretti, diye cevap verdi.

Bunun üzerine ikimiz kalkıp Resûlüllah (S.A.V.)

miz'e gittik, durumu kendisine arzettiğimizde, Resûlüllah (S, A.V.) Efendimiz'in rengi değişti ve şöyle buyurdu:

«Sizden öncekileri helak eden tek şey, aralarındaki görüş farkları, tartışma ve sürtüşmeleri olmuştur.»

Sonra eğilip Hz. Ali'ye gizli bir şeyler söyledi. Bunun üzerine Hz. Ali bize dönerek şöyle buyurdu:

«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz size, herkesin öğrendiği şekilde okusun, diye emrediyor.»

Bunun üzerine her birimiz ayrı bir kıraet üzere okuduğumuz halde oradan ayrıldık.

Tirmizî bu olayı başka bir tarikle rivayet ederek diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, Cibrîl-i Emîn'e diyor ki:

— Ya Cibril! Ben okur-yazar olmayan bir ümmete gönderildim. Onlardan bir kısmı yaşlı ve pîr-i fâni, bir kısmı genç, köle ve câriye.. Bir kısmı da hiç kitap okumamış vaziyette..

Bunun üzerine Cibrîl-i Emin şu cevabı veriyor:

— Onlara emret de Kur an'ı yedi harf (kıraet) üzere okusunlar..

Bu konuyla ilgili hadîsin daha bir çok tarikleri vardır, onların hepsini araştıracak olursak uzar gider. Bütün bu rivayetlerin zahirinden, yedi harften maksadın telâffuz farkları olduğu anlaşılıyor. Çünkü «Hangi harfle okurlarsa isabet ederler...» cümlesi buna delâlet etmektedir.

Ayrıca, «Her birimiz ayrı bir harf (kıraet) üzere okuduğumuz halde ayrıldık..», sonra «Önce Cebrail Ona bir harf ile, sonra iki harf ile, üçüncü kez üç harf ile, dördüncü kez yedi harf ile geldi..» rivayetleri de yedi harften, telâffuz farklarının kasdedildiğini göstermektedir.

Bâtınî harfler ise Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in zatının tabiatına bağlıdır, Cibril'in onları önce bir harf, sonra iki, üç... harf şeklinde getirmesi mümkün değildir.

Çünkü bunların hepsi de Cibril gelmeden önce Resûlüllah'm bâtınmda mevcut idi, özellikle Onun Rabbinden, Kur an'ı yedi harf üzere indirmesini arzu etmesi Medine'de olmuştu. Ni-

tekim Ubey b. Kâ'b Hazretleri'nin hadîsinden bu husus anlaşılmıştır. Yukarıda bu rivayete yer vermiştik..

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) benim bu görüşlerime karşı şu cevabı verdi:

— Telâffuz farkları gölge gibidir, bâtmî nurlar ise şahıs gibidir. Gölgeyi isbât eden, şahsı inkâr etmiş olmaz, bilâkis onu isbat etmiş olur. Çünkü şahıssız gölge bulunmaz. Bu durumda gölgenin bir tane oluşu şahsın da bir tane olduğuna, onun birkaç tane oluşu, şahsın da birkaç tane olduğuna delâlet eder.

Gölgeden bir harf getirecek olursa, şahıstan bir harf getirmiş sayılır. Biri diğerinden ayrılmaz, her ne kadar şahıs gölgeden evvel mevcutsa da.. O halde gölgeden iki harf getirecek olursa, şahıstan da iki harf getirmiş olur.

Kıraette bu ikisi birbirinin aynı sayılır, her ne kadar şahıstan getirilen iki harf gölgenin iki harfinden evvel mevcutsa da.. Çünkü bunlar Resûlüllah'm tabiat-i şerîfesinde ve yüksek seciyyesinde yedi harf olarak bulunuyordu. O halde Kur'ân'ı yedi harf (kıraet) üzere getiren (okuyan), bâtınî olan yedi nuru birden salıvermiş (manevî kapılarını açmış) demektir.

Bunun üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim. Bereketiniz ve faziletiniz sayesinde bâtmî olan yedi harfi anlamış bulunuyoruz. Allah'a hamdolsun.. Lâfzî olan yedi harf nedir? Bunlar bazı toplulukların dediği gibi lügat farkları mıdır? O topluluklar bu konuda lügatlerin belirlenmesinde görüş ayrılığına düşmüşlerdir. Yoksa bunlar ahkâm farkları mıdır?

Bu ikinci hususu benimseyenler, yani ahkâm farklarıdır, diyenler, merfûan rivayet edilen İbn Mes'ud'un (R.A.) şu hadîsiyle delil getirmişlerdir:

«Birinci Kitab bir kapıdan bir tek harf üzere indi... Kur'ân ise yedi kapıdan yedi harf üzere indi ki bunlar: Kötülükten men'etmek, emir, helâl, haram, muhkem, müteşâbih ve emsal'dan ibaretti. O halde Kur'ân'm helâl kıldığını helâl olarak,

haram kıldığını haram olarak kabul edin ve size emrettiğimi yapın, sizi men'ettiğim şeylerden kaçının. Kur'ân'm getirdiği misallerden ibret alın, Onun muhkem kısımlarıyla amel edin. Müteşâbih kısımlarına inanın. «Biz buna inandık, hepsi de Rabbimizin katından gelmedir» deyin...»

Bunlara muhalif olanlar ise bu hadîsin sahih olmadığını. Ebû Seleme b. Abdurrahman ile Abdullah b. Mes'ud arasında munkatı' bulunduğunu ileri sürmüşlerdir.

Yedi kıraete gelince, hepsi birden maksûd değildir, yani yedi kıraeti birden okumak gerekmez. Bundan maksad bir genişlik ve kolaylıktır; sayı hususiyeti değildir. «Yedi harf üzere inmiştir.» cümlesinin mânâsı şudur: Kur'ân kolaylık ve genişlik üzere inmiştir. Herkes kendisine kolay gelen kıraeti okusun.. Bu görüşü benimseyenler de hayli çoktur.

Şeyhim beni dinledikten sonra şöyle buyurdu:

— Bu senin dediğin kıraet veçheleri (vücuhu'l-kıraet)dir. Fakat biz onlara ne söyleyelim, küçüklüğümüzde bize kıraet öğretmediler? Ben bugün için nihayetine varılan kıraet veçhelerini, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in farklı kıraetiyle görüp biliyorum, ancak bundan nasıl haber verdiğini bilemiyorum.

Sonra Şeyhimiz kalb gözüyle belirlediği hususlara işaret edip birtakım misaller vermeye devam etti, bize bu konuda birtakım şeyler çıkardı, birtakım şeyleri belirledi, o kadar ki, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in bu veçhelerden neyi kasdettiğini rahatlıkla anlayabildik. Allah'a hamdolsun.. Ve belki de bu Şeyhimizin bu konuda kasdettiği hususlardı. Nitekim bu mevzuyu birkaç defa kendisine arzettiğimizde, «Bu anlattıklarım benim irâde ettiğim hususlardır.» dedi ve devam etti; bu farklılık ise yedi veçhede toplanmıştır:

Birincisi, hareke ve sükûnlarda olan kıraet farkları, bir de i'rabın veçheleridir. Meselâ: Lehüm azâbün min riczin elîmun gibi. Burada Elim kelimesinin sonunda Mim harfi esreyle okunduğu gibi, merfu' okuyanlar da olmuştur.

İkincisi, birtakım harflerin ziyâde ya da noksanlığıyla mey-

dana gelen kıraet ihtilâflarıdır. Meselâ: Ve sâriû, sâriû - Ve kalû't-tehazallahü veleden. Kalû't-tehazallahü veleden'de olduğu gibi. Cümlenin başında bir kıraete göre Vav harfi bulunuyor, diğer bir kıraete göre bulunmuyor.

Üçüncüsü, bir kısım kelimelerin ziyâde ve noksanlığıyla meydana gelen kıraet farklarıdır. Meselâ: İnnellahe hüve'l-ğaniyyü'l-hamîd ve İnne'llahe ğaniyyü'l-hamîd'de olduğu gibi. Birinci kıraette Hüve zamiri yer almıştır, ikinci kıractte Hüve yoktur.

Dördüncüsü, takdîm ve te'hir şeklinde meydana gelen kıraet farklarıdır. Meselâ: Ve kutilû ve katelû - Ve katelû ve kutilû'da olduğu gibi. Birinci kıraette, Kutilû meçhul fiili öne alınırken ikinci kıraette bu fiil Katilû'dan sonra gelmiştir.

Bunun gibi Feyuktelûne ve yaktulûne ya da Feyaktulûne ve yuktelûne va'den aleyhi Hakk'a da olduğu gibi, takdîm ve te'hir vardır.

Buna bir diğer misal daha verelim:

Ve câet sekretü'l-mevti bil hakkı ve câeti'l-hakku bisekterü'l-mevti.. Burada sekret ile bi'l-hakk kelimeleri yer değiştirmiştir. İkinci şekil, Ebûbekir Sıddîk'ın (R.A.) kıraetidir. Talha, İbn Mutarrıf ve Zeyne'l-âbidin de aynı kıraeti benimsemişlerdir.

Beşincisi, harf mahreçlerinin farklılığından doğan kıraet ihtilâflarıdır. Sırat kelimesini işmamla okumak gibi. Çünkü işmamın mahreci, Sad harfinin mahrecinden başkadır. Kile fiil indeki Kaf harfinin esre ve işmamla okunması da bu kabildendir. Hile, Ciie, Siie, Sika gibi kelimeler de esreyle veya işmamla okununca mahreç farkları ortaya çıkmaktadır. Salât kelimesini kalın Lam, ya da ince Lâm ile okumak da böyledir. Münzer kelimesindeki Ra harfinin kalın ya da ince okunması da bu farklılığı doğurmaktadır.

Altıncısı, fethe ve imâle ile meydana gelen farklı kıraetlerdir. Fetha, imâle, idğam ve izhâr'dan meydana gelen farklılık bu cümledendir.

Yedincisi, beti' ve isrâ' (ağır ve süratli) okumak farkla-

rmdan doğan kıraet şekilleridir. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bazen tertil üzere kelime ve harfleri dane dane, açık ve seçik olarak okur, ağır giderdi. Bazen de sür'atle okur, tertil yapmazdı.

Şeyhimiz bu konuda diyor ki:

— Bahsettiğimiz bu farklı veçheler, bâtını nurlarla irtibatlıdır. Harf ve harekelerin taksimindeki irtibatın üstünde bir bağ ve ilgi var bunlarda: Tertilde ve ağır ağır okumak ruhtan meydana gelmektedir. Harfleri yerinde ikame edip acele okumak ise, kabzden gelmektedir. İmâlet, nübüvvetten gelmekte, fetha risâletten, işmam ise tamamı ruhtan gelmektedir. İşmamsızlık nübüvvetten gelmektedir.

Harflerin fazlalığı kabz içindir. Noksan bırakılması, ruh içindir. Kelimeleri ziyâde etmek risâlet, noksan bırakılması ilim içindir. İki kelime arasındaki takdim, âdemiyyet, te'hîr ise ilim içindir. İhtilaflı olmayan harekeler, meselâ Ve vecedeke dallen fehedâ'da olduğu gibi, bunların hepsi bast içindir-

İşte buraya kadar bu konuda naklettiğim, Şeyhimin nurlu ve aydınlatıcı sözleridir. Allah kendisinden razı olsun!.

İbn Kuteybe vücuhu'l-kıraetlerin müşkili hakkında bu sınırı aşmıştır. İbn Cevzî onun bu konudaki görüşlerini en-Neşir adlı kitabında nakletmiştir. İbn Hacer de eş-Şerh'inde buna yer vermiş; Kasım b. Sabit ise ed-Delâil adlı eserinde buna itirazda bulunmuştur. Önce Ebulfazl-i Râzî, sonra da İbn Cevzî en-Neşir'de bunlar arasındaki farklılığın birbirine yaklaşık olan taraflarını belirlemeye çalışmışlardır. Bunlar gibi Kadı Ebûbekir el-İntisar kitabında bu hususu belirtmiştir.

Bütün bunların söylediklerini ele alıp araştırdığında ve bir de Şeyh Hazretlerinin buyurduklarını bir araya getirip dikkatle baktığında Hak sana apaçık görünecektir, inşaallah.. Bilhassa Şeyh Hazretlerinin bu saydıkları tamamen sahih keşiften doğmaktadır. Çünkü kendileri kıraet ilminden hiçbir şey okumamıştır. Sadece açık ve belirgin keşif yoluyla elde ettiği bilgi vardır ki bu bâtmî nurlarla bağlantılıdır. Nitekim bu me-

Dilerim ki Cenâb-ı Hak dünyada da, âhirette de bizi Onun feyiz ve keşfinden yararlandırsın. Çünkü Cenâb-ı Hak her şeyi *işitir* ve her zaman ilmiyle, kudretiyle bize yakındır. Allah bize yeter, vekil olarak da O bize kâfidir.

SALİH RÜ'YALAR

Şeyhimizden Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in şöyle buyurduğunu işittik:

«Salih bir rü'ya sâlih bir kişiden olunca, o, nübüvvetin kırk altı bölümünden bir bölümdür.» (*)

Sahîh-i Müslim'de ise Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayetle bu tür rüyanın nübüvvetin kırk beş bölümünden bir bölüm olduğu şeklinde nakledilmiştir. Başka bir rivayette ise «kırk dokuz bölümünden bir bölümdür..» şeklinde söylenmiştir. (**)

Yâni bu rivayette Ta harfi Sin harfine takdim edilmiştir. Kurtubî'nin Şerh'inde ise kırk yedi cüz'ünden bir cüz'dür şeklinde nakledilmiş, Sin harfi Ba harfine takdîm edilmiştir; başka bir rivayette de kırk dört bölümünden bir bölümdür şeklinde söylenilmişitr. (***)

İbn Abdilberr'in Hz. Enes'den mevkuf olarak rivayet ettiği hadîste ise, yirmi altı bölümünden bir bölümdür, denilmektedir. Nevevî'nin Şerhinde ise, yirmi dört cüz'ünden bir cüz'dür, deniliyor. İbn Ebî Cemre'nin Şerhinde ise, yirmi beş cüz'ünden bir cüz'dür, diye kaydediliyor.

Bu konuda sözünü ettiklerimiz rivayetler görüldüğü gibi dokuza yükseldi. Beş rivayet kırk sayısıyla, dört rivayet yirmi rakamı ile ilgilidir. Bunlardan başka birkaç rivayet daha vardır ki bunlar yetmiş rakamıyla ilgili bulunuyor. Bir başka rivayette yetmiş altı bölümünden bir bölümdür, deniliyor. Bir diğer rivayette elli bölümünden bir bölümdür, diye kaydedilmiştir. Bir rivayette de kırk bölümünden bir bölümdür, baş-

O Sahih-i Buharî ^^^MS^. As'dan..

(***) Taberı: Uoaae D. ^

ka bir rivayette, kırk iki bölümünden bir bölümdür, şekli yer alıyor. Bunlarla birlikte on beş rivayet karşımıza çıkmış oluyor.

Bunlardan en sahih olan rivayet, kırk altı bölümünden bir bölümdür şeklinde olanıdır. Bundan sonra kırk beş bölümünden bir bölümdür, rivayeti yer almaktadır. Geri kalan rivayetler üzerinde hayli şeyler söylenmiş, gerekli tenkidler yapılmıştır. Ancak yetmiş cüz'ünden bir cüz'dür rivayeti müstesna, çünkü bu rivayeti Müslim kendi sahihinde İbn Ömer'den (R.A.) nakletmiştir.

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, nübüvvetin cüz'den maksadı nedir ve bu rivayetlerin farklılığının hikmetleri nelerdir? Bütün bu rivayetlerin arasını toplayıp birleştirmek mümkün müdür? Çünkü bunlar sonradan meydana gelen şeylerdir, muhaddislerin büyüklerinden bir nice güçlü ilim adamları bu konuda akıllarını kullanmaya, birtakım sonuçlar elde etmeye çalışmışlardır. Fakat bir yarar üzerinde herhangi bir kopukluk yapmamışlardır.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun), şu cevabı verdi:

— Nübüvvetin cüz'leri, yukarıda geçtiği gibi, onun âdemiyyet cüz'lerinde, kabz cüz'lerinde, bast cüz'lerinde ve bizzat kendisiyle ilgili cüz'lerinde toplanmıştır. Nübüvvetin âdemiyyet cüz'leri, zahirî suretin kemâl mertebesidir. Bunun yanısıra zahirî duyuların kemâl mertebesi, batini suretin kemâl mertebesi, bâtmî duyuların kemâl mertebesi, erkeklik, şeytanın arzu ve isteklerini kesip atmak ve aklın kemâl mertebesi de onun âdemiyyet cüz'lerindendir. Bunların hepsi yedi tanedir. Nübüvvetin kabz ile ilgili cüz'leri: Sirayet halinde olan hasse, insaf, zıddan nefret, hak sözü söylerken çekinmemek, emre imtisal, cinse meyletmek, işe düzenli ve süratli girmekte kâmil kuvvettir. Bunlar da yedi tanedir.

Nübüvvetin bast cüz'leri ise, kâmil ferahlık, zatta hayır ve iyiliğin sükûnu, zahirî duyuların fethi, bâtmî duyuların fet-

hi, yücelik makamı, güzel tecavüzde (kötülüğe karşılık iyilikte....) bulunmak, tevazu' kanadını yerlere kadar indirmektir. Bunlar da yedi tanedir.

Nübüvvetin kendi cüz'leri ise: Hak söz söylemek, sabır, kemâl mertebesindeki rahmet, Allah'ı bilmek (ma'rifetullah), Allah'tan tastamam korkmak, bâtıla buğzetmek ve afvetmektir. Bunlar da yedi tanedir.

Hepsinin toplamı yirmi sekiz tanedir. Yukarıda bu cüz'lerin açıklaması yapılmıştı. Sonra erkeklik cüz u bu sayıdan düşürülmüştü. Çünkü rü'ya hem erkeklik, hem kadınlık cinslerini kapsamaktadır. Böylece geriye yirmi yedi kalıyor. Buna göre Ebû Cemre'den rivayet edilen yirmi yedi cüz' böylece çıkmış oluyor. Eğer zahirî suretin kemâl mertebesini, rü'ya ile özel bir bağlantısı bulunmadığı için düşürecek olursak —bu nübüvvetin cüz'lerinde olmakla beraber—, geriye yirmi altı kalır.

Yukarıda İbn Abdilberr'den nakledilen, yirmi altı sayısı hakkındaki rivayeti çıkmış oluyor. Yine bu sebeple bâtmî suretin kemâl mertebesini düşürecek olursak, geriye yirmi beş kalır. Böylece İbn Ebî Cemre'den nakledilen yirmi beş cüz' rivayeti çıkmış oluyor. Yine bu sebeple zahirî duyuların kemâl mertebesini düşürecek olursak, geriye yirmi dört kalır. Böylece Nevevî'den nakledilen yirmi dört cüz' rivayeti çıkmış oluyor.

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) devamla bu konuda şöyle dedi:

— Bizim bu anlattıklarımız, sadece nübüvvet cüz'leriyle ilgilidir. Risâlet cüz'lerini de buna ilâve edersek o zaman yukarıdaki sayı üzerine artar.

Ruhun cüz'leri: Nurlardan zevk almak, taharet, temyiz, basiret, gaflet etmemek, sirayet kuvveti ve eşyadan gelen elemleri hissetmemektir. Bu da yedi cüz' ediyor. İlmin cüz'lerini de buna ilâve edersek, —ki bu cüz'ler: İlimleri taşımak, ilimleri zayetmemek, diğer lügatleri bilmek, kuşların ve diğer hayvanların konuşmalarını anlamak, sonuçları bilmek, dünya ve

âhiret ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek, insanlarla cinlerin ahvâliyle ilgili ilimleri bilmek, ve bütün cihetleri ön cihette toplayıp birleştirmektir. Bu da yedi cüz' ediyor.

Buna bir de **risâletin** cüz'lerini ilâve edersek, —ki bunlar da: **Ruhun zatta rıza, mahabbet ve kabul sükûnuyla sakin olması, gayb ve şehadet cihetiyle kemâl mertebesinde bulunan ilim, herkes ile beraber doğruluk, sekînet ve vekar, kemâl mertebesinde olan müşahede, hayatta olduğu halde ölmek, Cennet ehlinin hayatı gibi bir hayat yaşamaktır.** Bunlar da yedi cüz'dür. Hepsinin toplamı yirmi bir eder. Yirmi sekiz cüz'e yükselir ve yekûnu kırk dokuz cüz' eder.

Böylece **Taberî** ile **Ahmed b. Hanbel**'in **Abdullah bin Amr b. Âs**'dan (R.A.) rivayet ettikleri kırk dokuz cüz'den bir cüz'dür şekli çıkar. Bundan erkeklik **ve** bir de zahirî suretin kemâl mertebesini düşürecek olursak, geriye kırk yedi cüz' kahr. Böylece **Kurtubî**'nin naklettiği kırk yedi cüz'den bir cüz'dür şekli çıkar.

Bundan bir de bâtmî suretin kemâl mertebesini çıkaracak olursak geriye kırk altı cüz' kalır. Böylece **Sahih-i Buharî**'nin rivayet ettiği ve müttefekun aleyh olduğu kırk altı cüz'den bir cüz'dür şekli çıkar. Zahirî duyuların kemâl mertebesini bundan düşürecek olursak, geriye kırk beş cüz' kalır.

Şeyhimiz devamla buyurdu ki:

— İşte bu geriye kalan yedi rivayetin tevcihidir. Bunlar için sıhhatli bir veçhe bilmiyorum..

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, sizin belirttiğiniz tevcih ve ortaya koyduğunuz tahricde, **nübüvvetin** cüz'leri arasında **rü'ya** sayılmamaktadır. Hadîs-i şerîf ise, rüyanın da **nübüvvetin** cüz'lerinden bir cüz' olmasını gerektirmektedir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz: «**Salih rü'ya, nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür**» buyurmuştur. Bundan rüyanın da o cüzlerden biri olması gerekmiyor mu? Halbuki siz onu nübüvvetin cüz'leri arasında saymadınız!.

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Salih rü'ya, âdemiyyetin cüz'lerinden olan (Şeytanın arzu ve isteklerini kesip atmak) cüzünden yardım görür. Ayrıca bir de ruhun, basiret cüz'ünden ona yardım ulaşır. Basiret cüz'ü, şeytanın arzu ve isteklerini kesip atma cüz'ü üzerine inince, bu ikisinden güzel rü'yalar meydana gelir.

Tekrar sordum:

— Sizin bu açıklamanız, hadîs-i şerifte, «**Salih rü**'ya **nü**büvvetin kırk altı cüz'ünden **iki** cüz'dür» denilmesini gerektirmiyor mu? Çünkü şeytanın arzu ve isteklerini kesip atmak ile basiret ayrı ayrı cüz'lerdir. İkisi tek cüz' değildir.. Bu durumda rü'ya iki cüz' olmuyor mu?

Cevap verdi:

— Rüyanın hakikatte medarı, şeytanın arzu ve isteklerini kesip atmak üzerine toplanmıştır. Ruhun cüz'ü ise burada tabi' ve yardımcı durumundadır. Allah kimden şeytanın arzu ve isteğini kesip koparırsa, onun bütün düşünceleri hayra ve iyiliğe yönelmiş olur. Uyuyunca da sadece hayır ve iyilik görür, çünkü düşüncesi hayra yöneliktir. Bu sebeple **rü**'yası sâlihe oluyor. Kimden de şeytanın arzu ve istekleri koparılıp atılmamışsa, onun düşünceleri bunun aksinedir. Böylece göreceği rü'yalar da sâlihe değildir.

Müellif Ahmed bin Mübarek bu soru ve cevapları sıraladıktan sonra diyor ki:

— Şeyhimin bu söyledikleri tamamen keşfe ve safa-i ma'rifete dayanmaktadır. Çünkü ilim adamlarımız bu cüz'leri ne saymışlar, ne de onlardan söz etmişlerdir. Nübüvvetin hakikatlerini ve güzel hasletlerini ariflere havale etmekle yetinmişlerdir.

İmam el-Huleymî Hazretleri (bunu Halîmî okuyanlar.da var) bu hususta hayli külfetlere girerek bir şeyler anlatmaya çalışmıştır. Onu kısmen buraya naklediyorum, tâki hakikati öğrenmiş olasın.

Şeyh Alâeddin el-Kunevî (Rahmetullahi aleyh) diyor ki:

İmam Huleymî bu konuda sâlih rüyanın, nübüvvetin kırk

altı cüz ünden bir cüz' olmasını açıklamaya çalışmış, ilmî hasaisten birtakım veçheler sıralamış, bir kısmında hayli kendini zorlamış, netice 46 sayısına kadar yükseltmiştir. Rü'ya-i sâlihe onun bahsettiği 46 hasletten bir haslet olmuş oluyor.

Bu hasletlerin en yücesi, Allah ile vasıtasız konuşmaktır.

İkincisi, sözsüz ilhamdır.

Üçüncüsü, meleğin dili üzerindeki vahiydir.

Dördüncüsü, meleğin fısıldamasıdır. Yâni Peygamberin kalbine fısıldamasıdır.

Beşincisi, aklının kemâl mertebesinde olmasıdır.

Altıncısı, hafızasının kemâl mertebesinde bulunmasıdır. O kadar ki bir sûreyi bir defa dinlemesiyle ezberleyebiliyordu.

Yedincisi, günahlardan korunmasıdır. Veya içtihadında hatâdan korunmasıdır.

Sekizincisi, anlayışındaki üstün yetenektir, o kadar ki bir çok istinbatları bir anda kavrayıp yapabilir.

Dokuzuncusu, görmesinin kemâl mertebesidir. O kadar ki başkasının göremeyeceği ölçüde yeryüzünün diğer bir ucundaki şeyi görür.

Onuncusu, işitmesinin kemâl mertebesinde bulunmasıdır. Başkasının işitemediği ölçüde yeryüzünün diğer ucundaki sesi işitebilir.

On birincisi, koku alma yeteneğinin kemâl mertebesinde olmasıdır. Nitekim Yakub Peygamber, çok uzaklardan Yusuf Peygamber'in gömleğinin kokusunu almıştı.

On ikincisi, bünyesinin son derece sağlam olmasıdır. O kadar ki bir gecede otuz konak gidebilirdi.

On üçüncüsü, göklere yükselmesidir.

On dördüncüsü, vahyin kendisine çıngırak sesi gibi gelmesidir.

On beşincisi, koyun ile konuşmasıdır.

On altıncısı, bitkileri konuşturmasıdır.

On yedincisi, hurma kütüğünü konuşturmasıdır.

On sekizincisi, taşı konuşturmasıdır.

On dokuzuncusu, kurdun havlamasına ilham verip kendi-

sine rızıktan bir pay ayırmasıdır.

Yirmincisi, devenin inleyip bağırmasından anlamasıdır.

Yirmi birincisi, ortada bir konuşan bulunmadığı halde ses duymasıdır.

Yirmi ikincisi, cinleri müşahededе mekân tutmasıdır.

Yirmi üçüncüsü, gayipte olan eşyanın ona temessülüdür. İsrâ gecesinin sabahında Beytü'l-Makdis'in temessülü gibi..

Yirmi dördüncüsü, ortaya çıkan bir olaydan sonucunu bilmesidir. Nitekim Hudeybiye'de devenin yere çöküp yürümemesinden, bunu, fili hapseden sebep hapsetmiştir, buyurmuşlardı.

Yirmi beşincisi, isimden yapılacak işin durumuna istidlal etmesidir. Nitekim Süheyl b. Ömer kendisine geldiğinde, «işiniz size kolaylaştı» buyurmuştu. Çünkü Süheyl, kolaylık ifâde eden bir isimdir.

Yirmi altıncısı, yukarıda bulunan bir şeye bakıp yeryüzüne inecek hususta haber vermesidir. Nitekim gökte bulunan buluta bakarak: «Bu, Nasr b. Benî Kâ'b ile yağmak üzeredir.» Yani Benî Kâ'b kabilesi üzerine yağmur yağdıracaktır. Nitekim öyle olmuştur.

Yirmi yedincisi, arkasından da görmesidir.

Yirmi sekizincisi, meydana gelmiş bir olayı bilmesidir. Ölmeden önce bir adamın öleceğini haber vermesi gibi. Nitekim Hazret-i Hanzele hakkında «Meleklerin yıkadığı adam» diye haber vermişti. Savaşta aynı durum meydana gelmiş, melekler onu yıkamıştı. Çünkü Hz. Hanzele şehid düşmeden önce cünüp bulunuyordu.

Yirmi dokuzuncusu, ileride yapılacak olan fetihler için birtakım deliller ortaya koymasıdır. Nitekim Hendek günü böyle olmuştu.

Otuzuncusu, dünyada iken Cennet ve Cehennemi görmesidir.

Otuz birincisi, ferasetli olmasıdır.

Otuz ikincisi, ağaçların ona baş eğmesidir. O kadar ki

kökleri yerinden kopmuş ve o vaziyette Resûlüllah'ın çağrısına icabet etmiştir.

Otuz üçüncüsü, ceylânın şikâyette bulunması, yavrusuna süt emzirme zaruretinin bulunduğunu söylemesidir.

Otuz dördüncüsü, rüya yorumlarını bilmesidir. **O** kadaı ki hiç bir rü'yanın yorumunda hatâ yapmazdı.

Otuz beşincisi, gelecek olan haberi önceden bilmesidir.

Otuz altıncısı, halkın ahkâma hidâyet bulmasıdır.

Otuz yedincisi, halkı dinî siyâsete çekip doğru yolda devam etmelerini sağlamasıdır. Dünya siyasetindeki durumu da bu ölçüde idi.

Otuz sekizincisi, hayır yollarına halkı ulaştırmasıdır, doğru yola götürmesidir.

Otuz dokuzuncusu, bedenin sağlığını koruma yollarını göstermesidir. Bu hususta tıb ilmine kapı açmasını gösterebiliriz.

Kırkıncısı, insanı Allah'a yaklaştıran yolları göstermesidir.

Kırk birincisi, yararlı sanatlara kapı açması ve halkı onlara doğru götürmesidir.

Kırk ikincisi, gaybı bilmesidir. Meydana gelen bir olay kendisine hiç bir kimse tarafından haber verilmediği halde ondan haberdar olmasıdır.

Kırk üçüncüsü, ileride meydana gelecek olayları bilip haber vermesidir.

Kırk dördüncüsü, insanların sırlarına vâkıf olmasıdır.

Kırk beşincisi, istidlal yollarını öğretmesidir.

Kırk altıncısı, beşerî münasebetlerde terbiye, nezâket ve adâb kaidelerine göre hareket etmenin yollarını bilmesi ve öğretmesidir.

İmam Hüleymî bunları saydıktan sonra şunu ilâve ediyor:

— Yüce nübüvvetin hasletlerini kırk altıya ulaştırdım, her bir haslete bir veçhe getirdim. Bahsettiğim her veçhe mutlaka sâlih rüyaya beraberlik yapar. **O** rüya ki Peygamber

(S.A.V.) **Efendimiz** onu nübüvvetin kırk altı bölümünden bir bölüm saymıştır. Bunlardan çoğu peygamberden başkası için de meydana gelirse de, peygamber asla hatâ etmez. Başkası ise hatâ yapabilir. (Allah daha iyisini bilir.)

İmam Hüleymî'nin sâlih rü'ya hakkındaki sözlerini özetleyip burada bitirmiş oluyoruz. Ne var ki onun bu tevcihleri üzerinde biraz durmak istiyoruz: Çünkü kendisi önce peygamberliğin cüz'lerini mutlak şekilde saymayı kasdetmişti, fakat sonra bahsettiği veçhe (cüz)lerin çoğu bizim **Peygamberimiz** (S.A.V.) **Efendimize** has bulunuyor.

Meselâ, koyunu konuşturmak; taşa selâm verdirmek; hurma kütüğünü inletmek; kurdun havlamasını anlamak; devenin homurdaması; ceylânın göz yaşı dökmesini bilmek; **Beyt-i Makdis**'in temsilini görmek; **fil'i** hapseden **bunu da hapsetmiştir** sözü; işiniz kolaylaştı, buyurması; bu bulut **Benî Kâ'b** kabilesi üzerine yağmur yağdırmak üzeredir, diye haber vermesi; **Hanzele**'nin cünüp bulunduğuna işaret etmesi; hendek kazarken meydana gelen mu'cize; ağacın kökleriyle birlikte yürümesi; bir yerden başka yere intikal etmesi; ve benzeri şeyler bu cümledendir.

O halde bu tür olayların **nübüvvetin** cüz'lerinden sayılması mümkün değildir. Çünkü bunlar her biri kendi yerinde bir cüz' idi, ama gelip geçti. Sonra bu sayılanlardan ilk altı tanesi, lügatleri bilmenin kapsamına girer. Nitekim erbabınca bu bilinmektedir. Nasıl ki «**Fil'i hapseden bunu da hapsetmiştir**» sözlerinden sonra devam eden beş cüz', sonuçları bilmenin kapsamına girer.

Böylece on bir haslet iki haslete dönüp iki cüz' halini aldı. Aynı zamanda bu sayılan kırk altı haslet, **ilmin** veçhelerinden olan bir haslete döner ve böylece bunlar risâletin cüz'lerinden bir cüz' sayılır. Çünkü risâletin cüz'lerinden biri de gayb ve şehadet halinde bulunan kemâl mertebesindeki ilimdir. Nitekim bu kısmın yukarıda açıklaması yapılmıştı. Böylece hasletler toplanıp **bir** haslete dönmektedir.

Özetleyecek olursak, **İmam Hüleymî,** Resûlüllah (S.A.V.)

Efendimiz'in elinde meydana gelen birtakım harikulade zahirî olayları kasdetmiş ve bunları nübüvvetin cüzlerinden saymıştır. Kaldı ki bu saydıklarının çoğunun evliyada keramet olarak tezahür etmesi de caizdir. Çünkü Peygambere mu'cize sayılan şeyin evliya hakkında keramet sayılması caiz görülmüştür. Nitekim Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin görüşü de budur. Böylece sayılan harikaların peygamberlerden başkası için de mümkün olabileceği anlaşılmış oluyor. O halde bunlar nübüvvetin cüz'lerinden değillerdir. Allah daha iyisini bilir.

İmam Gazali (Rahmetullahi aleyh) diyor ki:

— Sakın, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in diline nasıl gelirse ve nasıl uygun düşerse öylece takdir yapar zannedilmesin! Çünkü O, Hakk'm hakikatiyle konuşur. Nitekim «Salih bir adamdan sâlih bir rü'ya, nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz'dür» buyurması da böyledir. Çünkü bu tahkiki bir takdirdir. Ama başkasının gücü bu nisbeti bilmeye yetmez, ancak tahmin ederek bir şeyler söyleyebilir. Çünkü nübüvvet denilince, Peygamberimize has özellikler kasdediliyor ve başkası bu özellikleriyle Peygamberimizden ayrılıyor.

Bu özelliklerin de birtakım türleri vardır; meselâ: Allah'la ilgili hakikatleri bilmek, Onun sıfatlarını, meleklerini, âhiret gününü, başkasının bildiğinin çok ötesinde ve değişik olarak bilmek bu cümledendir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in malûmatı çok, kesinlik düzeyindeki imânı fazla, tahkiki hayli geniştir. Başkasının böyle olması mümkün değildir.

Pej'gamber'in (S.A.V.) bir sıfatı vardır ki onunla melekleri görür, melekût âlemini temaşa eder. Bu, iki gözü görenin âmâdan ayrıldığı sıfat gibidir. Peygamberin aynı zamanda gayb âleminde meydana gelecek olayları önceden bilen bir sıfatı vardır, onunla Levh-i Mahfuz'daki yazılı şeyleri mütalâa eder. Çok zeki bir adamı, bön bir kimseden ayıran sıfat gibi.. Onun bir sıfatı da, harika olayları âdeta uygun ölçüye getirmek içindir.

İşte bunlar Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'e sabit olan sı-

fatlardır. Bunların her birini kırk ya da elli kısma ayırmak bizim için mümkündür. Hattâ daha yukarı sayılara ulaştırabiliriz. Yine bizim için bunları kırk altı cüz'e taksim etmemiz ve sâlih rüyayı da bu cüz'ler arasında belirlememiz mümkündür. Ancak bütün bu taksimler ve takdirler zan ve tahminden öteye geçmemektedir. Ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in irâ de ettiği rü'ya hakikattir, zan ve tahmin değildir.»

Biz İmam Gazalî'nin de bu hususta ki yazdıklarını özetleyip buraya aldık, tâki şeyhimizin (Allah kendisinden razı olsun) cehalet ve mekâneti, ilim ve irfan alanındaki derin bilgisi anlaşılmış olsun. Şüphesiz ki bunlar Allah'ın öyle fazl ü **ker** remleridir ki dilediğine verir..

El-Mazerî diyor ki:

«İlme, her şeyi bir defada ve tahsili olarak bilmek gerekmez. Cenâb-ı Hak ilim adamı için bir sınır koymuştur, gelip orada durur. Bir kısmı bir defada ve tafsili olarak ondan muradın ne olduğunu bilemez. Bir kısmı ondan muradın ne olduğunu bir defada özet olarak bilir, fakat tafsilini bilmez. Rü'ya konusu da bu fasıldandır.»

Mazerî gibi İbn Battal, İbn Arabi, Hattabî ve başkaları da bu konuda benzeri şeyler söylemişlerdir: Bunlardan İbn Battal, İbn Saîd es-Sefakısî'nin şöyle dediğini nakletmiştir: «İlim adamlarından bir kısmına göre, Cenâb-ı Hak, Peygamberine uykuda altı ay vahyetmiştir. Ondan sonra uyanık halinde geri kalan hayatı süresince vahiy gelmiştir. Böylece altı aylık uyku halinde gelen vahiy, nübüvvet devresini içine alan 23 seneyle böldüğümüzde 46 sayısı çıkar. Bu durumda rü'ya-i sâliha nübüvvetin kırk altı bölümünden bir bölüm olmuş oluyor.

Ne var ki bu yorum birkaç yönden reddedilmiştir:

a) Uyku halindeyken gelen vahiyden sonra uyanıklık halinde gelen vahyin müddeti hakkında ihtilâf edilmiştir; bunun 23 yıl olduğunda ittifak edilmemiştir.

b) Bunu bir an sahih kabul etsek bile, yani sâlih rü'yanm nübüvvetin kırk altı cüz'ünden bir cüz' olduğunu kabul etsek

bile bunun dışında bu sayının üstünde ve altında birtakım rivayetler daha var. Bu tevcihi yapan zat, acaba o rivayetler hakkında ne der? Çünkü o rivayetler arasında 45, 49, 70 ve 50 gibi rakamlar yer almaktadır.

c) Biz uyku halindeki vahiy müddetinin altı ay olduğunu da kabul etmiyoruz. Altı ay olduğuna dair tevcih sahibinin delili nedir?

d) Sonra uyku halinden sonra vahiy hep uyanık halinde gelmemiştir, bu arada uyku halindeyken de vahiy gelmiştir. Bunları da o altı aya ilâve edersek aylar artmış olur.

(C) maddesindeki itiraza şöyle cevap verilmiştir: Vahyin başlangıcı, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in kırk yaşma bastığı yılın başında olmuştur. Nitekim bu hususu İbn İshak ve başkaları tesbit etmişler ve kesin konuşmuşlardır. Rebiülevvel ayında, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz Hira dağında henüz bulunmadığı sıralarda uyku halinde başlamıştı. Sonra Ramazan ayında Hira dağında bulunurken uyanık bir halde, Cibrîl-i Emin vahiyle inmiştir. Rebiülevverden Ramazan'a kadar altı ay bir müddet geçmiştir.

Bu cevab da birkaç cihetle reddedilmiştir:

1 — Hira dağında vahiy indiğinde, Ramazan ayı olduğunda ilim adamları ittifak etmemişlerdir. Bir kısmı Receb, bir kısmı da Rebiülevvel olduğunu söylemişlerdir.

2 — Böyle bir müddetin geçtiğini kabul etsek bile bunun rüya halinde, yani vahyin uyku halindeyken geldiği hakkında kesin bir açıklama yoktur.

(D) maddesindeki itirazımıza cevap verilerek deniliyor ki: Bizim rü'yadan maksadımız, ardarda olan rüyalardır; mutlak rüya değildir.. O halde sonraları uyku halinde gelen vahiyle bunun arasını birleştirmemiz gerekmez.

Reddimizin ikinci maddesine de şu cevabı vermişlerdir:

Bu sayı (altı aylık müddet) tedricen meydana gelmiş olabilir, şöyle ki: Peygamberliğinin on üçüncü yılında, rüya yirmi altı bölümden bir bölümü teşkil etmektedir. Bu da Hicret vaktindedir. Peygamberliğin yirminci yılı tamamlanınca bu

kez rüya kırk bölümün bir bölümünü teşkil etmiştir. Peygamberliğinin yirmi iki yılı tamamlanınca, rüya kırk dört bölümün bir bölümünü teşkil etmiştir. Sonra ömrünün sonuna doğru kırk altıda bir bölümünü teşkil etmiştir.

Bu rivayetlerden başkası ise zayıftır. Elli sayısıyla ilgili rivayet, noksanlığı kapatmaya matuf olabilir. Yetmiş sayısı rivayeti mübalâğa yollu söylenmiştir. Bundan gayri bu konudaki rivayetler sübut bulmamıştır.

Evet bu öyle bir münasebettir ki buna taarruz edeni görmedim. Benden ziyâde bu sözü Hafız İbn Hacer Hazretleri söylemiştir. Sonra da İbn Hacer bu konuyla ilgili olarak şunu söylemiştir:

— Ancak burada münasebetin aslında, temelinde birtakım müşkiller vardır, o da şudur: Hadîs-i şeriften ilk hatıra gelen, sâlih bir mü'minin rü yasının ta 'zime lâyık olduğunu göstermektir. Ama yukarıda belirtilen münasebet ise, hadîsi şekle bağlayıp üzerinde ittifak hasıl olmayan bir hususu Peygamberimiz için söylemektir. Bu husus sanki şöyle söyleniyor: Peygambere uyku halinde yapılan vahyin müddeti, uyanık halinde yapılan vahyin müddetinin kırk altı bölümünden bir bölümdür. Bundan da her sâlih kişinin gördüğü her rüyanın böyle olması gerekmez.

Şeyh İbn Ebî Cemre belirtilen te'vili uygun görmemiş ve bunda göz doldurucu bir yarar yoktur, demiştir. Müeyyed'in bu konudaki sözünü fesahat ve belagat ölçüsüne irca' edip bu mânâ üzerine hamletmek de uygun değildir. Belki de bu sözün sahibi, nübüvvetle sâlih rü'ya arasında bir nev'i münasebet kurmak istemiştir. Cüz'lerin sayısındaki farklı görüşler ise kırkla yüz arasında seyretmektedir.

İlim adamlarından bir cemaat, belirtilen bu ihtilâflar arasında münasebet kurmak için kendilerini hayli zorlamışlardır: İmam Ebû Cafer Taberî, «yetmiş sayısıyla ilgili rivayet, her müslümanda görülen her sâlih rü'ya hakkında umumîdir. Kırk cüz'le ilgili rivayet sâlih sâdık mü'min kimsenin rü'yasma has-

tır. Bu ikisi arasındaki sayılar ise müminlerin ahvaline göre değerlendirilir» demiştir.

İmam İbn Battal ise, «Sayı hakkındaki farklı rivayetler arasında en sahih olanı, kırk altı ile yetmiş sayısıdır. Çünkü biz rüyayı, açık ve belirgin, kapalı ve gizli olmak üzere iki kısım üzerine bulduk: Birinci kısım; bir adamın rüyasında, uyanık bir vaziyette kendisine verilen bir meyvenin verildiğini görmesi gibi açıklık arzeder. Bunu tevilde hiçbir gariplik, tefsirinde hiçbir işaret yoktur.

İkinci kısım: Bu kısmı ancak çok bilgili ve yorum konusunda köklü bilgiye sahip olan kimse yorumlayabilir. Çünkü bu tür rü'ya çok uzak misal ve temsille aksetmiştir. Bu kısmın yetmiş cüz'den olması mümkündür. Birinci kısım ise kırk altı cüz'e dahil olabilir. Çünkü cüz'ler azaldıkça rü'yanın sâdık olması o nisbette yaklaşık bir durum arzeder.»

İmam İbn Battal devamla diyor ki:

«Ben bu cevabı, ilim ehlinden bir cemaate arzettiğimde çok uygun ve güzel kabul ettiler. Onlardan bir kısmı şunu da ilâve etmemi önerdiler: Nübüvvet, şârı'dan telâkki edilen şu iki vasıf üzere olur. Yani Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in Cibrîl-i Emîn'den telâkki ettiği şu iki vasıf üzere olur: Cebrail bazen Peygambere gelip arada hiç bir küliet olmaksızın konuşurdu. Bazen de vahyi toplu halde ilka ederdi ki bu Peygambere çok ağır gelirdi, o kadar ki rengi değişir, hafif bir titreme başlar ve terleme olurdu.»

El-Mazerî bunu özetleyerek şöyle demiştir:

«Denilmiştir ki, uykular birtakım delâletlerdir. Bu delâletlerden bir kısmı açıktır, bir kısmı kapalıdır. Sayı bakımından en az olanı açık kısma girer; en çok olanı ise kapalı kısma girer. Bu ikisi arasında olan da bu iki sayı arasındaki sayılara göre uyum sağlar.»

İmam Ebû Muhammed b. Ebî Cemre (Rahmetullahi aleyh) diyor ki:

«Bu konunun özet ve sonucu şöyledir: Peygamberlik çok

açık durumlar arzederek gelmiştir. Onun bir kısmında icmal vardır; bununla beraber başka bir yerde yeterince açıklanmıştır. Görülen rü'yalar da böyledir: Onlardan bir kısmı açık ve nettir, yoruma muhtaç değildir.. Bir kısmının ise yoruma ihtiyacı vardır.

Arif olan kişinin Hak'tan olduğunu bildiği rü'ya, peygamberliğin cüz'lerinden bir cüz'dür. İşte bu cüz' bazen çoğalır, bazen azalır, arifin anlayışına göre durum alır. Ama bunların en yüksek derecede olanı, peygamberlik derecesi ile arasında sayı bakımından en az olanıdır. En aşağı olanı ise, sayı bakımından en çok olanıdır.. Bu ikisinden başkası ise, bu iki durumun arasında bir ölçü alır.»

Ben bu hususta diyorum ki:

Bu anlatılanın özet olarak sonucu şudur: Sayı bakımından en a^ağı olanı, insanların en kuvvetli olanına nisbetledir. Yani anlayışı en çok kuvvetli olan insanın gördüğü rü'ya, nübüvvet cüz'lerinden en az olanına dahildir. Sayı bakımından en yüksek olanı, anlayış bakımından en zayıf olan kimseye nisbetledir. Orta derecedeki sayı, orta derecedeki anlayış sahibine nisbetledir.

Ancak Ebû Cemre'nin bu özet ve sonucu üzerinde tenkid nazariyle dikkatle durmak gerek: Çünkü bu durumda sayıların farklılığı, rüyayı bizzat görmeyen muabirin anlayışına bağlı kalıyor. Eğer rü'ya onun dediği gibi ise, hadîsin lâfzının şöyle olması gerekirdi: «Salih rü'yayı anlama, sâlih bir adamdan olursa, böyle bir rü'ya nübüvvetin kırk altı bölümünden bir bölümdür..» Bu takdirde meziyyet tamamen rü'yayı anlamakta kalır, rüyanın kendisinde değil.. Halbuki böyle bir mânâ, hadîsin rûh ve maksadına ters düşer.

ALLAH'TAN OLAN RÜYA İLE ŞEYTANDAN OLAN RÜYA

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim: Hangi rü'ya Allah'tandır ve hangisi de şeytandandır?

Sorumu şöyle cevaplandırdı:

— Öyle zatlar vardır ki kendini Hakk'ın huzurunda, O'nun emrinde ayakta tutar, emre âmâde bekler. Öyle zatlar da var ki, kendini bâtıla verir ve ona asılıp kalır. Bu zatlardan herkes lâyık olduğu ve üzerine devam gösterdiği şeyden yardım görür. Kendi hal ve durumuna göre bağlı bulunduğu, asılı kaldığı şeyden meded-u inayete erişir.

Buna bir örnek verecek olursak iki dilenciyi gösterebiliriz: İkisinden her biri on dinar istemektedir. Onların bu isteklerini karşılıyoruz. İkisi de buna çokça seviniyor. Ama onlardan birisi o ihsan için değil, ihsanın sahibi için sevinç duyuyor, neş'esi hep onun adına oluyor, o kadar ki ihsan sahibi onun gönlünde parıldayıp duruyor, böylece bu duygu onun gece gündüz tek meşgalesi ve gönül huzuru oluyor. İşte bu, Hak adına kendini huzurda ayakta tutuyor, kalbini ona bağlayıp kalıyor.

İkincisi ise sadece verilen altınlara seviniyor, onunla ihtiyacını karşılamayı düşünüp ferahlık duyuyor. O bir altın bulunca kalbi ve kafası onunla meşgul oluyor, ihtiyacını karşılamaya çalışıyor, arzusu yerine gelip elindeki altın tükenince tekrar dilenmeye koyuluyor; **«Ya Rab! Bana bir on altm daha ver..»** diyerek kalbini hep ihtiyaç konularıyla dertlendiriyor. Bütün dikkati bu konu üzerinde toplanıyor.

Onun **«Ya Rabbi bana ver»** demesi ise, sadece o ismi dili üzerinde götürüp getirmesindendir, kalbi ise onun mânâsından tamamen boştur. Çünkü o bu paranın kesilmesinden dolayı kalbini perdelemiştir. İşte bu adam da kendini bâtıla veren, ona asılıp kalan kimsedir.

Birinci adamın gördüğü rü'ya Allah'tandır. Çünkü kalbi

Allah'a bağlı bulunuyordu. İkincinin gördüğü ve göreceği rü'ya ise şeytandandır; çünkü kalbi paraya asılıp kalmıştır. Ama hakikatte ikisinin de rüyası Allah'tandır. İkincinin rüyasının şeytana izafe edilmesi, onun şeytana rıza göstermesinden ve onu sevmesindendir. Çünkü şeytan da onu sevmekte ve onun bu hareketine memnun olmaktadır. Zat karanlıktan yaratılmıştır ki şeytan bu bakımdan onu fer'in aslı sevmesi gibi sever. Çünkü şeytanın aslı da karanlıktan yaratılmadır. (*)

Evet bu anlatılanlar, hadîs imamlarından İbn Hacer, İbn Arabi, İbn Battal, İbn Ebî Cemre ve benzeri zatlara aittir. Bunlara göre görülen rü yaların hepsi Allah'tandır, bazısının şeytana izafe edilmesi, o tür rü'yaları şeytanın beğenmesindendir.

Bunun üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, sâdık rü'ya ile, kâzib rü'yayı ve bu ikisi arasındaki farkı anlatır mısınız? dedim.

Allah kendisinden razı olsun, bana şu cevabı verdi:

— Sâdık rü'ya odur ki, sahibinin kalbi uykuda iken Cenâb-ı Hakk'ın muayene ve müşahedesinde bulunur. Nasıl ki bu hal bazen uyanıklık halinde de meydana gelir. Kâzib (doğru olmayan) rü'ya bunun aksinedir; sahibinin kalbi, halk tabakasının dediği gibi evhamla gelir, evhamla geçip gider. Bu sebeple uyku halinde bu gibi kalbler Cenâb-ı Hakk'ın muayene ve müşahedesinden mahcubdur, yani kesif perdeler var ara yerde. Nitekim bunlar uyanıklık halinde de aynı mahcubiyet içindedirler..

— Ama Efendim, mânevi karanlıklar içinde kalmışlardan bir kısmının rü'yası doğru çıkıyor, yani sâdık rü'ya ölçüsünde bulunuyor, kalbi hicab arkasında kalmamış demektir. Halbuki yukarıda bu tip kişilerin rü'yası şeytanîdir, denilmişti. Şeytandan olan bir rü'ya sahibinin kalbi de herhalde hicab

(*) Buradaki karanlıktan maksad, mânâ ve ruha nisbetle maddedir. Çünkü rûh ve mânâ ne kadar nûraniyse, madde de o nisbette zulmanîdir. İnsanın maddesi toprak, şeytanın maddesi ateş olduğuna göre, ikisi de maddede birleşmektedir. Bunu nefsin şehevî arzuları olarak da yorumlayanlar var..

arkasında olmalıdır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de Mısır melikinin sâdık rüyasından söz edilirken buyuruluyor ki:

«Hükümdar: Ben, yedi semiz ineği yedi zayıf ineğin yediğini; yedi yeşil başak ve bir o kadar da kurumuş başak (rö'« yamda) görüyorum.. Ey ileri gelenler! Eğer rü'ya yormasını biliyorsanız rü'yamı söyleyiniz, dedi.» (*)

Buna ne buyurursunuz?

Şeyhim bu sorumu şöyle cevaplandırdı:

— Gönlü karanlıkta olan hükümdarın böylesine sâdık bir rü'ya görmesi doğrudur. Ancak bu Yusuf Peygamber'e ait bir sır ve hikmet taşımaktadır. Bu rü'ya Yusuf Peygamber'in tanınıp şöhret bulmasına ve zindandan kurtulmasına sebep olmuştur. Bundan da anlaşılıyor ki, başkasıyla ilgili olunca bir kâfirin rüyası da doğru çıkabilir. Dikkat edilecek olursa, hükümdarın bu rüyası bütün ülke halkıyla ilgili bulunuyordu. Hükümdarın kendisine has değildi.

Bunun üzerine hatırıma geldi, dedim ki:

— Efendim, zindandaki adamın gördüğü rü'ya sadece ikisine has bulunuyordu. Yani zindanda iki kişi bulunuyordu. Onlardan biri: «Rü'yamda şaraplık üzüm sıktığımı gördüm» dedi. Diğeri ise: «Başımın üzerinde, kuşların yediği bir ekmek taşıdığımı gördüm» dedi. Bunun üzerine Hz. Yusuf'a bu rü'yalarının yorumunu sordular; o da şu cevabı verdi: «Ey mahpus arkadaşlarım! Biriniz efendisine şarap sunacak, diğeriniz ise asılacak ve kuşlar başından yiyecektir..»

Bu iki rüyadan her biri sahibine has ölçüde bulunuyor. Nitekim Yusuf Peygamber'in yorumladığı gibi de çıkıyor. Burada başkasıyla ilgili bir hüküm göremiyorum!?

Allah kendisinden razı olsun Şeyhim cevap verdi:

— Evet bu belirttiğin gibi olmuştur, ama yine bu rü'yalarda Yusuf'un (A.S.) hakkı vardır. Nitekim bu güzel yorumu sayesinde hem meşhur oldu, hem zindandan kurtulmasına im-

(*) Yûsuf sûresi, âyet: 43.

kân hazırladı. Üstelik hükümdarla yakınlık kurmasına yol açtı..

Her hâl ü kârda kalbi küfür ve nifak karanlığı içinde kalmış kişilerin rüyası, başkasının hakkı onda yoksa, yani başkasıyla ilgili değilse tasdik olunmaz, yani rü'ya-yı sâdıkadır, denilmez. Veya gören kimsenin hak dini kabul etmesine bir şâhid, bir belge olursa o takdirde tasdik olunabilir. Veya tevbe etmesine, hakikati bulmasına sebep olacak ölçü ve anlamda bulunuyorsa o takdirde sâdık rü'ya olabilir.

Şeyhimin buyurduğu gibi Fethü'l-Bâri adlı eserde de bu husus açıklanmıştır. Hafız îbn Hacer Rü'ya konusunda şunları söylemiştir: «Küfür, şirk ve nifak ehli sâlih bir rü'ya görürse, bu onun hidâyetine bir müjde sayılır. Veya tevbe etmesine, küfür ve nifaktan uzaklaşıp çekinmesine sebep olabilir. Bazen bu tür rüyalar başkasıyla ilgili olur.. Bazen bu rü'yalar kişinin bulunduğu hâle razı olduğuna, birtakım imtihanlar geçirdiğine, gurur ve inada kapıldığına delâlet eder. Böyle rü'yalardan Allah'a sığınırız..

— Kendi küfrüne rıza gösterdiğine delâlet eden bir rü'ya sâlih rü'ya sayılmaz, çünkü sâlih olanı, doğru olanıdır. Veya daha has ölçüde bulunanıdır. Nitekim daha önce o bunu kararlaştırmış ve böylece zihni rüyada gördüğüne intikal sağlamıştır. Bu sâlih olduğu kaydiyle bağlantılı değildir.

ZARAR VEREN VE VERMEYEN RÜ'YALAR

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim. Zarar veren ve vermeyen rü'yalar hangileridir? Bilhassa üzüntü verecek ölçüde olursa..

Bu soruyu yönelttikten sonra gece rüyasında evinin direğinin düştüğünü ve şaşı bir çocuk doğurduğunu gören kadının rüyasını anlattım. Bu kadının kocası o sıralarda ticaret maksadıyla uzak ülkelere seyahatte bulunuyordu. Kadıncağız bu rüyasını Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e gelip anlattığında, Resûlüllah (S.A.V.) ona:

«Kocan yakında salimen dönecektir, inşaallah ve sen de sâlih bir evlâd doğuracaksın.»

Kadın sonra ikinci kez bu rüyayı görüyor ve Peygamberi bulamayınca Hazret-i Âişe Validemiz'e anlatıyor. O da: «Eğer rü'yan doğruysa, seyahatte olan kocan ölecektir ve sen de ahlâksız bir evlâd doğuracaksın..» diye yorumda bulunuyor.

Az sonra Resûlüllah (S.A..V) Efendimiz içeri giriyor, Âişe Validemiz rüyayı ve yapmış olduğu yorumu anlatıyor. Peygamber (S.A.V.) üzülüyor, hem rüyayı, hem yorumu hoş karşılamıyor. Sonra da Aişe'ye:

«Bırak bu tür yorumları, sana bir müslüman rüyasını yorumlamak üzere gelirse hayr ile onu yorumla. Çünkü rü'ya yorumlandığı gibi olur.» (*) buyuruyor.

Şeyhim, Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi:

— Üzücü rü'yalar, Allah'tan kuluna bir uyarı ve Rabbisiyle beraber olmanın şuurunu taşıyıp taşımadığı hakkında bir imtihan mahiyetindedir. Kulun kalbi Allah'a bağlı bulunuyorsa ve bu arada üzücü bir rü'ya görünce ona pek aldırış etmez, çünkü her şeyi kudret elinde tutan Allah'a bağlı bulunduğunu bilir. Allah neyi seçip ortaya koymuşsa, mutlaka irâdesi ona taallûk etmiştir. Bu bakımdan rü'ya onu daha fazla korkutmaz ve endişeye düşürmez. Aynı zamanda kalbini de onunla meşgul etmez.

İşte Allah'ın izniyle bu tür rüyalar zarar vermez. Ama eğer kulun kalbi Allah'a bağlı bulunmuyor da bu arada üzücü rü'ya görüyorsa, bu onun iki kaşı arasında meydana gelir, içini meşgul eder ve böylece daha çok Rabbisinden kopmaya yüz tutar, rü'yanın mutlaka gerçekleşeceğini takdir eder ve böylece kaderin daha önce çizilen çizgisine doğru onu oyalayıp çeker. Çünkü bir şeyden korkan kimse er-geç o şey ile karşılaşır, o şey ona musallat kılınır.

İşte zararlı olan rü'ya bu ölçüde olanlarıdır.

(*) Dâremî: Sened-i sahihle Süleyman b. Yesar'dan..

Ben yine sordum:

— Efendim, dedim. Neden bu tür rüyayı gören kimsenin uyandığında sol tarafına dönmesi, üç defa Eûzü çekerek şeytana «tü..» demesi emrolunmuştur?

Şeyhim bu soruma şu cevabı verdi:

— Şüphesiz ki müminlerin kalbi Allah adına uyur ve yine O'nun adına uyanır. Bu bakımdan onlar uyuduklarında, Rableri kalblerinde olduğu halde uyurlar; uyandıkları zaman Rableri kalblerinde olduğu halde uyanırlar. Mü'minlerden biri kendisini üzen bir rü'ya gördüğünde, uyanınca kalbi, uyuduğunda üzerinde bulunduğu halden yana bir sarsıntı geçirir. Bu bakımdan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, ona ilk haline dönmesini emrediyor. Yâni derhal Allah'a dönmesini ve bu dönüşü kendisiyle gördüğü rü'yası arasında bir perde olarak koymasını öğütlüyor.

İşte uyandığında Allah'a sığınmasının mânâsı budur. Böylece kalbi Allah ile bağlantılı olur ve gördüğü rü'yadan kopar. Şeytan ise onun bu durumda Allah'a sığınmasını arzu etmemektedir. Bunun için Peygamber (S.A.V.) Efendimiz ona şeytandan Allah'a sığınmasını emrediyor ve böylece Allah'ın kendisiyle şeytan arasında bir engel meydana getirmesini istiyor. İşte mü'minin bu durumda Hakka sığınması, onu şeytandan ve üzücü olan rüyasından koparıp Allah'a bağlıyor. Bunun için üç defa (tü) demesi emrediliyor, birinci hâlin uygunsuzluğundan kurtulmak için.

Şeyhimiz sonra bu konuda şunları söyledi:

— Bu tür bir rü'ya gören mü'minin sol tarafına dönüp (tü) demekle emrolunması, şeytanın bu taraftan insana sokulması sebebiyledir. Hayır ise hep sağ taraftan gelir. Nuru güçlü olan hafız kâtip sağ taraftadır. Nuru zayıf olan ise, sol taraftadır. Cehennem de sol tarafta bulunuyor. Cebrail de (A.S.) daima Peygamber (S.A.V.) Efendimize sağ tarafından gelmiştir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz şehidlerin ruhlarına ancak sağ tarafından nazar ederdi. Nitekim Bedir ve Uhud savaşla-

nna Allah yolunda şehid düşenlerin na'şları bakanlara dehşet veriyordu. Ama Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sağ tarafına baktığında onları ölü değil, atlarına binmiş süvari mücâhidler olarak görmüştü.

Arş sağ taraftadır. Yeryüzü ona nisbetle sol taraftadır. Üzerinde mü'minlerin yaşadığı toprak parçalan da sağ tarafta bulunuyor. Cinlerin yaşadığı toprak parçaları sol tarafta bulunuyor. Sağ tarafta olan damarlar ve ağaç kökleri Allah'a teşbih edip dururlar. Sol tarafta olanlar ise böyle değildir. Çünkü onlar bu mânevi teşbih konusunda donuk ve hareketsizdirler. Hak sağ taraftan gelir, bâtıl sol taraftan gelir. Özetleyecek olursak: Ne kadar hayır ve iyilik varsa sağdan, ne kadar şer varsa soldan gelir.

SAĞ TARAFTAN NE KASDEDİLİYOR?

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim. Bütün hayırların sağdan geldiğini söylediniz. Sağdan maksadınız nedir?

Buyurdu ki:

— Kendisine Cenâb-ı Hak tarafından fetih yapılan kimseye nisbetle, böyle olan zat her hayrı sağ tarafından görür, her şerri de sol tarafından... Sonra da durum dönüp değiştikçe veya o zat yön değiştirdikçe durum da ona göre değişir; meselâ: Biz o zatın doğuya yöneldiğini varsayalım, güneye doğru olan sağ tarafından her türlü hayrı görmeye başlar. Böylece Cenneti, Arş'ı, şehîdlerin ruhlarını müşahede eder. Kuzeye yönelik bulunan sol tarafından da Cehennemi, şeytanları, bedbaht olanların ruhlarını ve buna benzer mânevi karanlıklar içinde bulunan şeyleri görür.

Eğer batıya doğru yönelse ve sağ tarafını kuzey cihetine çevirse, sol tarafını da güneye doğru çevirse, bu kez yine sağ tarafından bütün hayırları ve yukarıda belirttiğimiz şeyleri görmeye başlar. Sol tarafından da, daha önce güney tarafm-

da gördüğü bütün serleri ve yukarıda belirtilen şeyleri görür. Böylece başka bir yöne dönse, durum da ona göre dönüp değer kazanır.

Bunun sırrına gelince:

Arif olan zatın iki çeşit aynası vardır, bu ikisiyle bakar. Biri nûranîdir, onunla ancak nûr görebilir. Ya da benzeri şeyleri müşahede edebilir. Diğeri zulmanî (karanlık)tır, onunla da ancak karanlık olan şeyleri görebilir. Veya benzeri şeyleri müşahede edebilir. Sağındaki nûraniyet onun imânının nurudur. Yâni Allah'a olan imânın nûr ve aynasıdır. Solundaki karanlık ise, habis nefsin şehvetleridir. Bunun habisliği imânın nuruna nisbetledir.

Sağma baktığında, imânının nuruna bakmış olur; böylece buna benzer ve hak olan şeyleri görür. Sol tarafına baktığında, nefsinin şehvetlerinin karanlığına bakmış olur ve karanlık olan, ona benzeyen şeyleri görmüş olur.

Çünkü onun bakışı, zatının tabiatiyle olan bakıştır. Çünkü onda bir zat, bir de rûh vardır. Ruhu onun zatında sevgi, rıza ve kabul sükûnuyla sakin olunca, imânla birleşmiş olur ve bu ikisiyle birlikte bir nûr meydana gelir ki bu aslında imânın nurudur ve zâtına karışmıştır, böylece tek şey haline gelmişlerdir. Akıl da nezaretçidir, ruhun nûr aynasına bakınca, güzel şeyleri görür, zatın nûr aynasına bakınca, karanlık şeyleri ve buna benzer eşyayı görür.

Şeyhimiz Abdülâziz devamla buyurdu ki:

— İşte bu açıklama üzerine «Âdem Peygamberin sağ tarafına bakınca güldü, sol tarafına bakınca ağladı. Sağındaki karartı suâdâ (mutlu kişiler)in ruhları idi. Solundaki karartı eşkıya (bedbaht kişiler)in ruhları idi» mealindeki hadîsin mânâsı açıklanmış oluyor.

Rüyayı görüp uyandıktan sonra sol tarafa üç defa (tü) deniliyor. Birincisi zattandır, ikincisi ruhtandır, üçüncüsü ise, kulun Cenâb-ı Hak'tan yardım dilemesindendir. İşte üçün sır-

rı budur. Kulun bu durumda sol tarafa dönmesinin emredilmesi ise, ilk uykunun rü yasının hükmünü boşa çıkarmak içindir. Bu durumda yeniden uyumaya başlamış gibi olur. Allah'ı anarak uyumaya başlar. Soluna dönmeyenin durumu böyle değildir, o, birinci uykusu üzerine kalan kimse gibidir.

BU DURUMDAN SONRA NAMAZ İLE EMREDİLMESİ

Şeyhimiz bu hususta buyurdu ki:

— Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bu sırada bir defa salât ile emretmiştir.

— Evet efendim, dedim. Bu hadîs Sahihi Müslim'de geçer, ikinci bir defa daha salât konusu emredilmemiştir. Sahîh-i Buharî'de ise: «Arzu eden namaz kılsın, arzu eden olduğu durum üzere kalsın» buyurulmuştur.

Şeyhim bu konuda buyurdu ki:

— Namaz ile emredilmesinin sırrı, gördüğü rüyadan dolayı zatına giren karanlığı silmek içindir. Çünkü o rü'ya onu üzmüştür veya üzüntü verecek niteliktedir. Bu namaz ile çıkar. Zatı da böylece üstün duruma gelir.

— Bu, üzüntülü rüyanın âdabıdır, dedim. Bunun şerrinden Allah'a sığınması, şeytanın şerrinden O'na ilticada bulunması, sol tarafına üç defa (tü) demesi, uyuduğu tarafı çevirmesi ve namaza kalkması hep bu âdâbdandır. İlk dört âdaba ihtiyaç vardır. Beşincisi ise uyuyan kimse bu hususta serbesttir. Çünkü ilk dört tanesi diğer rivayetlerle de sabit olmuştur. Beşincisi ise bir tek rivayetle gelmiştir.

Bunların dışında iki edeb daha kaldı ki ilim adamlarımız onları yer yer anmışlar ve bahsetmişlerdir. Birincisi, Âyet-i Kürsî'yi okumaktır. İbn Hacer diyor ki: «Âyet-i Kürsî'nin okunmasını ve diğer edebi, ilim adamları anmışlardır, fakat ben bu konuda bir sened tesbit edemedim..»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Evet, bu, İbn Hacer'in dediği gibidir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Âyet-i Kürsî'yi okumayı emretmemiştir. İkincisi ise, gördüğü rüyayı kimseye anlatmamasıdır.

Bu, Sahîh-i Buharî'de geçer. Hafız İbn Hacer (R.A.) diyor ki: «Rüyanın şerrinden Allah'a sığınma hakkında sahîh rivayet vardır. Saîd b. Mensur, İbn Ebî Şeybe ve Abdürrezzak bunu sahîh isnadlarla İbrahim Nehaî'den rivayet etmişlerdir. Hadîsin metni ve meali şöyledir:

«Sizden biriniz rü'yasında sevmediği bir şey görürse, uyanınca şöyle desin: Allah'ın melekleri ve peygamberleri ne ile sığmmışlarsa, ben de o şeyle şu rü'yamn şerrinden ve ondan bana dokunacak olan, dinimde ve dünyamda beni üzecek şeylerinden Allah'a sığınırım..»

Yine rü'yanın verdiği korkudan Allah'a sığınmak hakkında şu hadîsler rivayet edilmiştir:

«Hâlid bin Velid (R.A.) uykusunda korkutuluyordu. Bir gün Peygamber (S.A.V.) Efendimize gelerek: Ya Resûlâllah! Doğrusu ben uykumda korkutuluyorum... dedi. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona şu istiâzede bulunmayı söyledi:

«Eûzü bikelimâtillâhittâmmâti min gadabillâhi ve azâbihî ve min şerri ibâdihî ve min hemezâtişşeyâtıyni ve eûzü bike rabbi en yahdurûn»

Türkçe meali:

«Allah'ın noksanlıktan beri tastamam kelimeleriyle Allanın gazabından ve azabından, kullarının şerrinden, şeytanların vesveselerinden Allah'a sığınırım. Rabbim şeytanların bana yaklaşıp hazır olmalarından da Sana sığınırım..» (*)

Diğer bir rivayette ise şöyle deniliyor:

«Hâlid bin Velid (R.A.) uykusunda korkutuluyordu....» Hadîs yukarıdaki gibi anlatılıyor ve sadece başında şu fazlalık bulunuyor: «Yatağına uzandığında de **ki:** Bismillâhi, eûzü **billahi.** » **(*•)**

Bu hadîsin aslını Ebû Dâvud ve Tirmizî de rivayet etmiş lerdir. El-Hâkim de bunun hasen olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda sahîh olduğunu belirtmiştir. Allah daha iyisini bilir.

(*) Mâlik ihraç etmiştir..

(**) Nesâî: Amr b. Şuayb'den rivayet etmiştir.

EBÛBEKİR SIDDÎK'IN (R.A.) PEYGAMBER (S.A.V.) EFENDİMİZİN HUZURUNDA YORUMLADIĞI RÜYA

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretlerine sordum:

— Efendim, dedim. Ebûbekir Sıddîk'ın (R.A.) Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in huzurunda yorumladığı rüya hakkında ne dersiniz? Hani, o rü'yayı yorduktan sonra Peygamber (S.A.V.) Efendimiz:

«Bir kısmında isabet ettin, bir kısmında da hatâ ettin,» buyurmuştu.

Olayın şöyle cereyan ettiğini sahih kaynaklarımız naklet-mektedirler: «Bir adam Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e gelerek dedi ki: Bu gece rüyamda yağ ve bal akıtan bir bulut gördüm. İnsanlar ondan avuçluyorlardı, kimi çok alıyor, kimi az alabiliyordu. Ansızın bu arada yerden göğe ulaşan bir ipin yüksekliğini gördüm. Siz o ipe tutunup yükseldiniz, sonra başka bir adam ona tutunup yükseldi, sonra başka bir adam daha ona tutunup yükseldi. Sonra başka bir adam daha ona tutunup yükseldi. Sonra dördüncü bir adam daha ona^tutundu, fakat o ip kopuverdi. Sonra o ip yine birbirine ulaştırıldı (bağlandı).»

Bunun üzerine Ebûbekir Sıddîk (R.A.): Anam, babam sana fedâ olsun ya Resûlâllah! Allah için müsaade edin, bu rü'yanın yorumunu ben yapayım. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona: Peki, yorumlayın! diye buyurdu. Bu müsaade üzerine Ebûbekir (R.A.) dedi ki:

«Bulut İslâmiyeti temsil ediyor. Ondan dökülüp yağan yağ ile bal Kur an'dır. Kur'ân'm tatlılığı ve lezzeti yağmur misali yağmaktadır. Ondan çok alanlar olduğu gibi az alanlar da vardır. Yerden göğe doğru yükselen ipe gelince: Senin üzerinde bulunduğun Hak'tır. Ona tünmüyorsun, Allah da seni yükseltiyor. Senden sonra başka bir adam tutacak, sonra bir diğeri, bir diğeri derken üç kişi daha tutunup yükselecektir.

Sonra dördüncü bir adam tutunacak fakat o kopacaktır, onu yine birleştirecekler, o adam da yükselebilecektir.»

Ebûbekir bu yorumu yaptıktan sonra dedi ki:

— Anam, babam sana fedâ ya Resûlâllah! İsabet mi ettim, yoksa hatâ mı yaptım bana haber ver..

Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki:

— Bir kısmında isabet, bir kısmında da hatâ ettin..

— O halde ya Resûlâllah, Allah için and veriyorum, hatâ yaptığım kısmı açıklayın, dedi.

— Yemin verme, buyurdu. (*)

Bu ipin Osman'ın (R.A.) hilâfetinde koptuğunu söyleyenler varsa da Hazret-i Ali'nin (R.A.) hilâfetinde koptuğu daha doğru ve isabetli bir yorumdur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den sonra üç adam ardarda bu ipe tutunup yükselmiş, dördüncü bir adam ise tutununca kopuvermişti. Sonra da bu kopukluk giderilmiş, yâni ipin kopan uçları birleştirilmiştir. Veya ipin ucu tekrar o adama ulaşmıştı.

Bu son cümlemize esas olan rivayet Ebû Zer'den ve üç şeyhinden rivayetle sabit olmuştur. Tirmizî, Nesâî, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel, Dâremî gibi hadîs imamları da bunu Zührî'den naklen kitaplarına almışlardır. Ancak Süleyman b. Kesîr'in rivayetinde, «ip ona ulaştı» yerine «ip bitişiverdi..» yer almaktadır.

Kueybe b. Saîd, Ebû Muhammed b. Ebî Zeyd, Ebû Muhammed el-Asîlî, Ebûbekir el-İsmaîlî, Ahmed b. Nasr ve benzeri ilim adamları, hadîsin yorumunun yapılmasında meydana çıkan hatâ, yorumun kendisinde değil, Ebûbekir Sıddîk'ın bu konuda acele etmesindedir, demişlerdir. Çünkü Peygamber (S.A.V.) ona bunun yorumunu emretmediği halde kendisinin

(*) Yemin verme, ya da yemin etme, kaydı, İbn Mâce'de geçmektedir. İlim adamları Ebûbekir Sıddîk'ın hatâ yaptığı kısım üzerinde görüş farkı ortaya koymuşlardır: el-Mülehheb ve ona uyanlara göre, «ip koptu, sonra birleştirildi» bölümünde hatalı bir yorum yapılmıştır. Rü'ya bu kısmında açıklanmadığı gibi yorumda da açıklanmaya lüzum kalmamıştır. Ebûbekir'e gereken, bu noktada susmaktı.

talepte bulunması, bir hatâ sayılabilir. İkinci bir husus da. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz onun hatâ ya da sevâb yaptığını açıklamadığı halde, onun bu hususu ısrarla sorması ve acele etmesi de bir hatâ olabilir.

Ancak bu görüş reddedilmiştir: Çünkü Ebûbekir Sıddîk (R.A.) yorum için önce müsaade istemiş, izin verilince de öylece rü'yayı yorumlamıştır. Burada herhangi bir hatâ söz konusu olmasa gerek. Sonra Ebûbekir'in (R.A.) isabet ve hatâsı, acele yapması veya hatâ ile sevabı sormasında değil, yapmış olduğu yorumundadır. Çünkü hadîsin siyak ve sibakından bu husus açıkça anlaşılmaktadır.

Hattabî, Tahavî, İbn Arabi, İbn Cevzî ve bir cemaat, Ebûbekir Sıddîk'in hatâsının süt ve bal'ı Kur an ile yorumlamasında olduğunu söylemişlerdir. Bu iki maddeyi tek şey ile yorumlamasında isabet yoktur. Her birini ayrı bir şeyle tabir etmesi daha uygun olurdu. Nitekim bunların bu görüşünü kuvvetlendiren bir rivayet elimizde bulunuyor: Abdullah b. Amr b. Âs (R.A.) bir gece rüyasında iki parmağından birinde yağ, birinde de bal bulunduğunu ve onları yaladığını görüyor. Sabahleyin bunu Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize anlatınca, Resûlüllah şöyle buyuruyor:

«Ya Abdullah! Sen iki Kitap okuyorsun: Tevrat'ı ve Fttrkan'ı (Kur'ân'ı)..» Nitekim Hz. Abdullah ara sıra Tevrat'a da bir göz atardı.

Görülüyor ki Abdullah b. Amr hadîsinde geçen yağ ve bal ayrı ayrı şeylerle yorumlanmıştır. Bu hadîste de süt ile bal, Kitab ve Sünnet ile yorumlansaydı uygun olurdu. Veya ilim ve amel, hafıza ve anlayış veya benzeri mânâlara hamledilseydi, genel kaideye daha yakın düşerdi.

Bazı ilim adamlarına göre, hatâ, bulutun İslâmiyet ile yorumlanmasındadır, diyorlar. Burada lâyık olanı, bulutun Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'le yorumlanması, yağ ve bal'ın da Kitab ve Sünnet ile tabir edilmesi idi.

Bazısı da hatâ, burada terk anlamınadır. Yâni bir kısmının tabirini terkettiniz, demektir. Nitekim Ebûbekir Sıddîk

(R.A.), Peygamberden sonra ipe tutunan üç adamı belirlememişti. Bunun için de Peygamber (S.A.V.) onun bu yarı yorumuna işaretle tam doğru olmadığını kasdederek bir kısmında hatâ yaptın, buyurmuştu. Hem bu kısmın yorumunda birtakım zorluklar ve meşakkatler ortaya çıkabilirdi.

İpin kopması iyiye alâmet sayılmaz. Bu Hz. Osman'ın (R.A.) katline (veya Hz. Ali'nin şehâdetine) bir işaret olabilirdi. Sonra eğer Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bu kalan kısmın yorumunu kendisi yapmış olsaydı, halifelik için sırayla bazı şahısları belirlemiş olurdu. Sonra bu halk arasında duyulur, birtakım yanlış yollara gidilebilirdi. Hem Peygamber (S.A.V.) o adamların belirlenmesini isteseydi veya bizzat onları belirleseydi bu bir nass olurdu. (Halbuki İslâm daha çok seçim usûlünü getirmiştir).

Muhyiddin Nevevî'nin de görüşü tamamen bu ölçüdedir. İlim adamlarımızdan bir cemaat ise, Ebûbekir Sıddîk'a ta'zim olsun diye bu mes'eleye dokunulmasının uygun olmadığını söylemişlerdir. Hattâ Ebûbekir b. Arabi (R.A.) diyor ki: Rü'ya tabirini bilen bazı meşayiha, Hz. Ebûbekir Sıddîk (R.A.) Efendimizin yapmış olduğu yorumdaki hatâsını sordum. Bana şu cevabı verdiler: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin huzurunda yapılan bir hatâyı ele alıp Ebûbekir'in önünde durup bu hatâyı belirlemek, çok daha büyük bir hatâ ve aynı zamanda küstahlık olur. Bize yakışan, bu konu hakkında konuşmamak, herhangi bir yorumda bulunmamaktır.

Bu konuda Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretleri ise şöyle buyurdu:

— Bulut, İslâmdır. Bal ve yağ ki o buluttan süzülüp dökülüyordu, mutlaka kulların makbul olan söz ve davranışlarıdır. Bu sadece Kur an okumaya mahsus değildir. Bütün ibâdetleri ve makbul olan taatleri, namaz, oruç, hacc, zekât, sadaka, köle âzâd etmek, haksızları tutuklamak, müminin ihtiyacını karşılamak, cenazeye hazır olmak, esirleri fidye karşılığında bırakmak gibi güzel amelleri kapsamaktadır. Yani ne kadar zahirî güzel ameller varsa hepsi de bu ölçüye girmekte-

dir. Çünkü zahirî olan bu tür amellerdir ki **Berzah** âlemine doğru yükselir de oradaki ruhlar onları müşahede ederler: Şu falan adamın iyiliğidir, yakında o da bize gelecektir, şu gün şu saatte yanımızda olacaktır, derler.

Kişinin güzel ameline, daha önce ölmüş olan baba ve dedeleri **Berzah** âleminde şâhid olurlar. Bu konuda, yeryüzüne inip sonra **Berzah**'a dönen ruhlarla amellerden sonra yeryüzüne inmeyen ruhlar arasında müşahedede fark yoktur. O kadar ki bu hususta küçük bir çocuğa bile fetih yapılsa da halkın ameline vâkıf olma düzeyine getirilse, o çocuk bile **Berzah** âleminde bulunurken, yâni doğmadan **Berzah** âleminde bulunur da kendisinden sonra sâlih amellerde bulunan kişilerle dünyada buluşunca:

«Sen ey falan! Senin şöyle bir amelin bize gelip ulaştı, biz **Berzah**'ta bulunuyorduk, şu gün, şu saatte şöyle şöyle bir amelde bulunduğuna şâhid olduk,» der.

«Sen de ey filân! Senin de şöyle makbul bir amelin daha önce bize kadar geldi veya şu zamandan sonra bize ulaştı da müşahedede bulunduk....»

Diyerek haber verebilir. Ancak ne var ki Cenâb-ı Hak bu gizli hallerin ortaya dökülmesini uygun bulmadığı için, rutilara **Berzah** âleminde daha önce, yani yeryüzüne inip bedenlere girmeden evvel gördüklerini ve duyduklarını kanunu gereği unutturur. Böylece ruhlar daha önce **Berzah** âleminde müşahede ettiklerini hatırlayamazlar.

Sonra sözünü ettiğimiz zahirî ameller iki kısma ayrılır: Bir kısmı sırf Allah içindir, zahirde o amelden insana bir yarar ulaşmaz. Meselâ: Allah'a secde etmek, O'nun için rükû'a varmak, namaz kılmak, oruç tutmak, Allah'tan korkmak, Ona gönülden rağbette bulunmak ve benzeri ameller. Bunlar öyle taatlerdir ki kul ile Rabbisi arasındadır. Bir kısmının ise insanlara faydası dokunur: Köle azâd etmek, sadaka vermek, esirleri fidye karşılığı bırakmak, zorbaları hapsetmek, başkasının hacetini karşılamak ve benzeri yaklaştırıcı amellerde bulunmak bu cümledendir. Çünkü bunda insanlar için açıktan bir

yarar vardır.

Birinci kısmın Allah'tan kuluna olan mükâfatı, onu kendi nuruyla desteklemek, imânını artırmak, irfanını bununla güçlendirmektir. Çünkü kul bu tür ameliyle kalbindeki vesveseyi silmiş, şüpheleri bununla yok etmiş, imânını dünyada safileştirmiş, âhirete olan müşahedesini ta'zime lâyık bir seviyeye yükselmiştir. O halde bu kısmın karşılığı katıksız bir nurdur ve imânda kuvvettir.

İkinci kısmın karşılığı, zatı ıslâh etmekle değer kazanır, rızkı artırılır, inecek olan musibet ve belâları def eder. Böylece o zat için büyük bir yarar sağlanmış olur. Çünkü onun bu güzel amelleri kendisinden musibetlerin define, rızıkların çokça ona ulaşmasına sebep olunca, o da bununla menfaat elde etmiş oluyor. İmkânları arttıkça artıyor. Bu dünyada olan karşılığıdır. Âhirette ise, kullara fayda veren sadakaları kendisine döner, sevdiği ve iştiha ettiği çok güzel bir ölçüde kendisine takdim edilir: İsterse kuş eti şeklinde iştiha edebilir, isterse hurilerle evlenebilir, isterse başka arzu edeceği şeyleri isteyebilir.

Bu açıklamadan şunu çıkarıyoruz:

Birinci kısmın karşılığı, imân hususunda yararlıdır. İkinci kısmın karşılığı, zatları ıslâh hususunda faydalıdır. Böylece birinci kısımla yukarıda anlatılan rü'yada geçen bal'a işaret vardır. İkinci kısımla ise belirtilen yağ'a işaret vardır. Bunun veçhesine gelince: Bal zatlar için kuvvet celbeder, zararlı bazı şeyleri de yıkar ve siler, kuvvete mani' olan şeyleri defeder. Böylece zat bal yemekle aç kalmaz ve fakat şişmanlamaz da. Bu yüzden birinci kısma benziyor ki o da zat için imân kuvvetini celbediyordu, rızıkları değil...

Zattan şek ve şüpheleri gideriyor, imân nurunu safiyete kavuşturuyor. Bal böyle, zatı kuvvetlendiriyor, zayıflıktan kurtarıyor, gevşeklikten uzaklaştırıp ona zindelik kazandırıyor.

Yağ'a gelince: Zatı şişmanlatır, deri altında yağ toplanmasına sebep olur, fakat arzulanan kuvveti vermez, yani bal'ın verdiği kuvveti zata veremez. Bu yönüyle yağ, ikinci kısma

daha çok benziyor. Çünkü ikinci kısmın ilgili bulunduğu amel-ler rızıkları bol miktarda çekiyor, haricî musibetleri defediyor.

îşte amellerden bu iki kısımdan maksad, rüyada görülen bal ve yağdır. Bal kuvvetlendiricidir. Yağ şişmanlatıcıdır. Böylece birinci kısım imânı güçlendirir, ikinci kısım rızıkları arttırır. Böylece **bal** birinci kısımla bir benzerlik, yağ da ikinci kısımla bir benzerlik arzetti.

Bunun üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim. Bu iki kısımdan hangisi daha güzel ve daha üstündür?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi:

— Hangisi sana daha güzel gelir: Bir çim yaprağı gibi ince olup sende kırk erkeğin kuvvetinin bulunmasını mı, yoksa şişman olup yürüyemeyecek durumda olman ve sende kuvvet bulunmaması mı?

— Tabiî ince olup kırk erkeğin kuvvetinin bende bulunmasını daha çok severim, yâni bu daha güzeldir.

Dedim. Devamla buyurdu ki:

— İşte imân nurunda ziyâdelik meydana getiren amellerle, rızıklarda bir fazlalık meydana getiren ameller arasındaki kıyas da böyledir.

. Sonra hatırıma geldi, sordum:

— Efendim, dedim. Bu iki kısma ayrılan zahirî ameller yerden göğe doğru yükselmektedir. Bal ile yağ —ki bunlar rü'ya konusunda ele alınmıştı— yukardan aşağı inmektedirler. İniş ve çıkış farklılığı aralarında bulunmasına rağmen bunları zahirî amellerle yorumlamak ne derece uygun olur?

Şeyhim bu soruma şu cevabı verdi:

— Yukarı çıkış, aşağı iniş nisbî ve izafîdir. Yukarı çıkış bazen bizim yanımızda aşağı iniş olur, başkasının yanında böyle olmayabilir. Olabilir ki rü'yayı görenin ruhu gökte bulunur da bize mukabil olan cihetiyle ifâdesini bulur. İkinci göğe doğru olan veçhesiyle değil... Hiç şüphe yok ki bize mukabil olanların başları bize doğru, ayakları da diğer yönde bulunu-

yordur. Başları bize doğru olanlar, yerden göğe doğru yükselen şeyi, üzerlerine inmiş gibi görürler.

Ayrıca, rüyadan maksad, onu görenin bilmesi ve açıklamasıdır. Eğer İslâm bulutunu yeryüzünde başımız üzerinde bulunduracak olursak, o takdirde rüyayı görene bir perde olur, ondan yükselen şeye karşı hicab durumunda bulunur. Bu bakımdan yükseliş iniş kılınmıştır. İnişte de bir te'vil ve ta'bir vardır ki görülen durum hakikati üzere değildir.

Sonra Şeyhimiz devamla buyurdu ki:

— Gökten yere doğru uzanan ip (ya da urgan), kâmil imânı temsil eder. Ancak burada her kâmil olan imân kasdedilmiş değildir. Allah'ın çizmiş olduğu sınırların saygılı olup ona göre uygulamada bulunan ve böylece şeriatin hududunu kemâl mertebesinde kendi nefislerinde ayakta tutan ve vatandaşları hakkında da bunu tatbik eden hükümdarlardan bu şart ve ölçü içindeki imkân kasdediliyor. Çünkü ip buluta bitişik bulunuyor ve böylece yağ ile balın yağmasına o sebep oluyor. İnsanlar üzerine inip kimi avuçlarken çok alıyor, kimi az alabiliyor durumu meydana gelinceye kadar bu sebep devam ediyor.

Kâmil imân onların amellerini kabule sebep sayılmıyor, aynı zamanda çok tâatte bulunmalarına, hayırların ellerinde zuhur etmesinde de bir sebep olmuyor. Tâat ve ibâdetlerin yukarıya doğru yükselmesi ise, onun sahibi mü'minlerin elinden tutuyor, zayıf olanlara yardımda bulunuyor, zorbanın zorbalığını önlüyor, şeriat sınırlarını kâmil ölçüde uyguluyorsa, makbuldür.

Çünkü bu durumda Allah kulları üzerinde hayırlar çoğalır, günahlar ve isyanlar azalır. Halk artık zinâ yapmaz, hırsızlıkta bulunmaz, Allah'ın haram kıldığı canlara kıymazlar. Böylece ümmetin hepsi hayırlı ve iyi kişiler olur. Hükümdar ise, insanlara İslâm sütununun sağlamca ayakta durmasını sağlar. İslâmm bir nice hayırlarının onlar üzerine yağmasını, bereketlerin inmesini kolaylaştırır.

işte sözünü ettiğimiz hususlar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz zamanında kemâl mertebesinde bulunuyordu.

Rüyada görülen üç emîre gelince: Arif velîler bu üçü hakkında ihtilâf etmişlerdir. Evliyadan bir grup ki bunlara Tâife-i Sıddîkıyye denir, Ebûbekir Sıddîk Hazretleri'ne bağlı bulundukları için bu adı almışlardır. Benim şeyhlerim de bunlardandır. İşte bunlar o üç adamın üç halife olduğunu söylerler. Yâni Ebûbekir, Ömer ve Osman (Allah hepsinden razı olsun).. Kopukluk Osman ile başlamıştır. İpin bitiştirilmesi, Onun ölümüdür, şehîdlik mertebesine erişmesidir.

Evliyadan başka bir grup ki bunlara Tâife-i Hüseyniyye denir. Hazret-i Ali Efendimiz'in oğlu Hz. Hüseyn'e bağlı bulundukları için bu ismi almışlardır. İşte bu gruba dahil olanlar diyorlar ki: Rüyada görülen o şerefli adamlar, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in soyundan, ehl-i beytten olanlardır. İslâm kelimesi onlardan ikisi üzerinde birleşip toplanmakta ve sonra üç tanesi üzerinde toplanıp dağılmakta ve sonra yine toplanmaktadır. İpin kopmasından ve sonra birleşmesinden maksad budur.

Şeyhimiz bu açıklamayı yaptıktan sonra buyurdu l^:

— Rüyadan maksad, bu taifenin üzerinde durduğu hususdur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in makamı çok yücedir. Onun makamına, yerine ancak bir peygamber ya da peygamber evlâdı basabilir ve O'nun yüceliğine ancak böyle olanlar yükselebilirler. İp bir tane olunca, emirlerden üçünün, Peygamber'in (S.A.V.) ipe tutunup yükseldiği gibi tutunup yükselmeleri, onlarla peygamber arasında bir mücaneset bulunduğunu göstermektedir. Halbuki daha önce de arzettiğimiz gibi hiç bir kimse Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e kâmil imân konusunda mücanis olamaz.

O halde kala kala sadece soyundaki mücaneset kalıyor. Bu da adı geçen eşraf hakkında sabittir. Çünkü bir kimsenin evine, yerine ancak evlâdı girer, oturur. Hem rü'ya sahibi sahabeden idi, Ebûbekir, Ömer ve Osman'ı (Allah hepsinden razı olsun) rahatlıkla bilirdi. Eğer rü'yadaki üç adamdan mak-

şadın bunlar olduğu kesinlik kazanmış olsaydı, isimlerinden bahsedecek ve şöyle diyecekti:

«Ya Resûlâllah! Önce sizi gördüm, ipe tutunup yükseldiniz. Sonra Ebûbekir Sıddîk'ı gördüm, o da tutunup yüksele di...»

Böyle söylemeyip de sonra bir adam gördüm, sonra yine bir adam ve yine bir adam demesi, bunların üç halifeden başkası olduğuna delil sayılmaktadır.

Müellif Alımed bin Mübarek diyor ki:

— Şeyhimin bu açıklaması üzerine onunla hayli bu konuda tartıştım, bir nice deliller getirip konu üzerinde tekrar tekrar durduk, sonunda o yine bana:

«Hak, benim sana dediğimdir. O üç adam Peygamber soyundan olanlardır, üç halife değildir.» Sonra da yukarıdaki iki delile beni çekip gönlümü yatıştırdı ve şöyle buyurdu: «Ben Tâife-i Sıddîkıyye'denim, fakat hak, daha üstündür ve denilmeye daha lâyıktır.»

Bunun üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, nasıl olur da bu rü'ya Ebûbekir Sıddîk (R.A.) gibi kadri yüce bir zata kapalı kalmıştır. Başkası bunun tabirini biliyor da O bilmiyor!? Gerçi biz biliyoruz ki,. Allah fazl ü keremini dilediğine verir, ama biz itikad ediyoruz ki, Ebûbekir Sıddîk (R.A.) ariflerin seyyîdi (önderi)dir. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'den sonra bu vadide en önde O bulunuyordur. Aynı zamanda Ebûbekir, sahabeden ve diğer insanlardan bulunan velîlerin imamıdır. Nitekim siz de bunu birçok defalar ifâde buyurdunuz.

«Ümmet içinde Ebûbekir'in irfanma güç getiren bir kimse yoktur. Yine ümmet içinde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in iç yüzünü Ebûbekir kadar bilen ne bir velî, ne bir sâlih, ne de bir arif vardır.»

«Şüphesiz ki Ebûbekir Sıddîk (R.A.) bu rüyanın tâbirini başkasından on bin defa daha iyi bilir. Ama bu rüyayı yorumlarken kendisine bazı hususların kapalı kalmasına sebep Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in huzurudur. Çünkü bu huzurda.

hazır olanların ilmî nurları bir nev'i kaybolmakta ve hiçbir pırıltısı kalmamaktadır. Mahabbet nuruna aksedince, şavk ateşi haline gelmekte ve fikir bununla meşgul olup, iç âlem bu havada garkolmaktadır. Şüphe yoktur ki, ilmin nurları kaybolup şavk ve mahabbet nurları için için yanmaya başlayınca, konuşmacı ilimde, onda yanılan kimsenin durumuna düşmüş oluyor. Çünkü kalbin tek bir ciheti vardır; bir şey e yönelince diğerinden ilgisi kesilmiş olur.

Ariflerin maksûdu ve efendisi, onların imamı, Ebûbekir **Sıddîk**'dır. Ama onların umut yeri ise, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in zatıdır. Resûlüllah'ın zatı onların yanında bulununca, artık ilme ve başka bir şey e iltifatları kalmaz. Zira ilim Onun zatının envârından meydana gelir. Zat kaybolunca, onun envârıyla ilgi kurarlar, çünkü bu nurlar Onun zatına doğru çekip ulaştırır. Zat hazır olunca da vasıtalar düşer ve ona doğru teveccüh gerekli olur. Kalbler Ona yönelir.»

Bu açıklama üzerine hatırıma geldi, sordum:

— Efendim, dedim. Kalbler ne ile Resûlüllah'ın zatına yönelirler?

Cevap verdi:

— Üç şey ile: Mahabbet, ta'zîm ve Allah'ın verdiği ihsanlarda,hayretlere dalmak... Kadınlar Yusuf Peygamber hakkında: «Kadınlar Yusuf'u görünce **şaşıp** ellerini kestiler ve: Allah'ı tenzih ederiz, ama bu insan değil, olsa olsa çok güzel bir melektir, dediler.» Arifler de sürekli olarak Peygamber/(S.A.V.) Efendimiz hakkında hep böyle söylediler.

Bu üç husus kemâl mertebesine ulaşmaz ve bunlarla teveccühte bulunmak sahih olmaz, ancak arif olan zatta, Resûlüllah'ın zat-ı şerifleri hakkında yedi husus toplanıp tekellenmedikçe.. Ve bu yedi hususun maksad Resûlüllah'ın zatı olmadıkça bu gerçekleşmez. Bunlardan ne vakit biri noksanlaşırsa, teveccühte o nisbette bir karışıklık ve aksaklık meydana gelir.

Yedi husus şunlardır:

1 — Nefsin düşüncesi,

2 — Hayal —ki bu nefsin nazarıdır—,
3 _ Akıl,
4 — Misâl (bu akim nazarıdır),
5 — Zat,
6 — Rûh,
7 — İlim...

Arifin kâmil ölçüde teveccühte bulunabilmesi için, bu yedi hususun zat-ı şeriflerinde tasavvurunun inhisarı şarttır. Bu yedi hususun nurları zatta toplanınca, mahabbet, ta'zîm ve taaccüb meydana gelmiş olur, bundan başka emel ve arzular da kopmuş duruma gelir.

İşte bu durumda bulunan arife çocuğunun rengi sorulacak olsa, beyaz mıdır, başka bir renk midir? diye, kendisinde bir dehşet meydana gelir, cevap dahi verse şuurlu olmaz. Eğer isabetli bir cevap verirse bu yine şuurlu olarak değil, o tarz konuşmayı itiyad edindiği içindir. Yani o hususta tam bir meleke sahibi bulunduğu için doğru cevap verebilmiştir, yoksa düşünerek şuurlu bir ölçüde verilen cevap değildir. İşte Ebûbekir Sıddîk (R.A.) Hazretleri'ne bu durum vaki olmuştur.

Eğer bir adam, onu bırakıp, hilâfeti yıllarında gelip rüyayı kendisinden sormuş olsaydı, o zaman kendisinden hayret uyandıracak ölçüde şeyler dinlerdi. Çünkü itiraf edelim ki biz bu tarz yorumları ancak Ebûbekir Sıddîk'tan öğrenmiş olduk; o halde mümkün müdür ki biz bilelim de o bilmesin? Ancak bizim yorumumuzun belirtilen rü'ya hakkındaki ölçüleri onun ölçüsüne uymuyorsa, bu bizim daha iyi bildiğimizi değil, belirttiğim sır ve hikmeti yansıtır. Allah daha iyisini bilir.

Bizim ümmî olan Şeyhimizden bu konuda işittiklerimiz bunlardır. Fazilet Allah'ın kudret elindedir, onu dilediğine O verir. Yıllardır bu rüyanın ta'birini sadre şifâ verecek şekilde araştırdım, sordum, bir nice divanlarda bulundum, bir nice zatlarla karşılaştım bulamadım, ancak Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretleri'nin katında bu arzuma kavuştum. Bilindiği gibi yukarılarda bazı meşayihtan nakiller yapmıştım, hepsi

de maksad ve gayeden uzak bulunuyordu. (Allah daha iyisini bilir).

RÜYANIN HAKİKATİ

Şeyhime uyku halinde görülen rüyanın hakikatinden sordum: Nasıl meydana geliyor, nasıl oluyor? Çünkü insanlar bu konuda bir nice farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Tabibler rü yanın dört unsurun ihtilâtmdan meydana geldiğini söylemişlerdir: Balgamı üstün gelen kimse suda yüzdüğünü görür. Çünkü su ile balgam arasında bir bağlantı vardır. Safrası üstün gelen kimse ateş ve benzeri şeyler, havada uçmaklar ve benzeri üzücü olaylar görür. Kanı üstün gelen kimse tatlı şeyler, ferahlatıcı olaylar görür. Çünkü kan tatlıdır, ferahlatıcıdır. Sevdası üstün gelen kimse, sevda ile ilgili şeyler, ekşi nesneler görür.

imam Mazerî, tabiblerin bu görüşünü reddediyor ve diyor ki: «Bir ân kabul edelim ki akıl bu görüşü uygun buluyor, ama bunu isbât edecek bir delil olmadığı gibi, böyle bir âdet de câri değildir. Tecviz makamında meseleyi kesip atmak, galat ve hatâdır.»

Felsefeciler ise bu konuda şunu söylemişlerdir:

«Yeryüzünde meydana gelen suretler, şekiller, ulvî âlemde de mevcuttur. Nakışlar ve motifler gibi, bunlardan hangisine nefsimiz beraberlik ederse, onun şeklini (dimağına) almış olur. (Böylece rüyada bunlar meydana gelir).»

İmam Mazerî bu görüşün de merdud olduğunu, delilsiz bir hüküm bulunduğunu söylemiştir. Hem nakışlar cisimlerin sıfatlarmdandır. Ulvî âlemde meydana gelenlerin çoğu ise âYazdandır. Â'razda ise nakıs yoktur.

Mu'tezileden bazıları rüyaların birer hayal mahsulü olduğunu, hiç birinin hakikatinin olmadığını savunmuşlardır. Böylece rüyanın boş şey olduğunu isbât etmek istemişlerdir. Nitekim bunlar kabir azabını da inkâr etmişlerdir. İbn Arabi de Mutezilenin bu tür iddialarını ele alıp diyor ki: «Bu fır-

kadan bir çoğu cinler hakkmdaki şer'in aslını, bu hususlaki hadîs-i şerifleri, meleklerin konuşmalarını inkâr etmişlerdir. Onlar diyorlar ki: Eğer Cibril (A.S.), Peygamber (S.A.V.) ile konuşmuş olsaydı, herhalde orada hazır bulunanlar onun sesini duyarlardı. Mu'tezileden Salih ise, uykuda görülenler baş gözüyle görülür, demiştir.»

İbn Arabî, **Salih**'in bu görüşünü şâz (benzeri olmayan), (kıyasa uymayan) olarak kabul ediyor.

Bazıları da rü'yanın kalbde bulunan iki gözle görüldüğünü ve yine orada bulunan iki kulakla işitildiğini iddia etmişlerdir. Ehl-i sünnet ise, rüyalar birtakım itikadlar, idrâklerdir ki, Allah onları uyuyan kimsenin kalbinde yaratır, nasıl ki uyanık kimsenin gözünde ve kalbinde yaratıyor. Allah bu itikad ve idrâkleri rü'ya şeklinde yaratınca, bunları birtakım eşyaya alâmet yapıyor ki bu eşyayı ikinci halde yaratmış oluyor.

İşte bu itikadlara bazen melek hazır olur, yâni bunlar yaratıldığında melek orada bulunur. Bu sebeple rü'ya mübeşşire (vahiy kesildikten sonra sâlih kişilere rüyada gösterilen müjde mahiyetindeki rü'ya) olur. Bazen şeytan hazır olur ve bu sebeple rü'ya üzücü ölçüde bulunur.

Bazı ilim adamları ise rü'yada görülen şeylere müvekkel kılınan bir melek vardır, bu melek görülecek şeyleri uyuyana arzeder, ancak bu arzediş bazen zihin haricinde meydana gelen olaylara uygun şekilde temessül eder. Bazen de ma'kul olan mânâlara misal olacak ölçüde gerçekleşir.

İmam Kurtubî bu görüşün merdud olduğunu söylemiş, çünkü bunun delile ihtiyacı vardır, demiştir.

Bazısına göre, uykuda görülenlerin sebebi, ruhun Arş'a yükselmesidir. Uyuyan kimse kendisine ait meydana gelecek şeyleri görür. Rûh Arş'a varıncaya kadar adam uyanmazsa rü'ya sâdık olur. Bundan önce uyanırsa, rü'ya kâzib olur. Bunu iddia eden kimse el-Hâkim'in ve el-Ukaylî'nin çıkardıkları ve Muhammed b. Aclan'dan rivayet ettikleri hadîsi delîl olarak göstermiştir:

Hazret-i Ömer (R.A.) bir gün Hazret-i Ali (R.A.) ile karşılaştı:

«Ey Hasan'm babası! dedi, adam rü'ya görür, bir kısmı tasdik olunur, bir kısmı yalanlanır. Buna ne dersin?»

Hazret-i Ali onun bu sorusuna şu cevabı verdi:

— Evet, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'den duydum, şöyle buyurdu:

«Herhangi bir erkek ya da kadın uyumaya görsün, mutlaka uykuya dalınca ruhu Arş'a doğru yükselir. Rûh henüz Arş'a varmadan uyanırsa bu rü'ya kâzib bir rü'ya olur. Arş'a ulaştıktan sonra uyanırsa, bu rü'ya sâdık bir rü'ya olur..»

El-Hâfız Zehebî, Telhis adlı eserinde diyor ki:

«Bu hadîs münkerdir, el-Hâkim bunu sahîh görmemiştir. Böyle olmakla beraber bu hadîsin râvisinden alınması, İbn Aclan tarikiyle olmuştur. İbn Aclan'dan bunu alıp rivayet eden ise Abdullah el-Ezdî'dir. Bu zat Horasanlıdır. Ukaylî bunun tercemesini verirken, gayr-i mahfuz olduğunu söylemiştir. Sonra da Ukaylî bu hadîsi başka bir tarikle, İsrail'den, o da Ebî İshak'tan, o da el-Hars'dan, o da Hz. Ali'den rivayet etmiştir. Sonra yine Ukaylî bu hadîsin mevkuf, merfû' olması üzerindeki ihtilâfları nakletmiştir.»

İlim adamlarından bazısı da, Allah'ın kuluyla konuştuğu bir söz olarak vasıflamışlar ve bu konuda vârid olan şu hadîsi delil olarak göstermişlerdir:

«Mü'minin rü'yası, kulun Allah ile konuştuğu bir sözdür..» o

El-Hakim Tirmizî diyor ki:

— Tefsir ehlinden bir kısmı şu âyetin tefsirinde şöyle demişlerdir:

«Allah bir insanla ancak vahiy suretiyle veya^ perde arka-

(*) Bu hadîsi el-Hakîm Tirmizî Ubâde bin Sâmit'den rivayet ederek çıkarmıştır. Tirmizî bunu, Nevadir-i Usûl'de 78. asılda kaydetmiş ve Şeyhi Ömer b. Ebî Ömer'den rivayetini sağlamıştır. Ömer ise hadîs rivayetinde zayıf kabul edilmiştir. Bununla beraber senedinde zayıfa razı olmayan kimse de mevcuttur.

smdan konuşur, yahut bir elçi gönderir; izniyle, dilediğini vahyeder. Şüphesiz ki O çok yücedir ve Hakîm'dir..» (*)

Ayette geçen «Perde arkasmdan konuşur»dan maksad, rüyadaki konuşmasıdır. Yâni görülen sâdık rüyalardır.

İlim adamlarımızdan bazısı ise diyorlar ki:

«Cenâb-ı Hak rü'ya konusunda bir meleği müvekkel kılmıştır, bu melek âdem oğullarının ahvalini öğrenirler, Levh-i Mahfuz'dan bunu tesbit edip onun şeklini değiştirir ve her birine taşıdığı kıssaya göre bir misal verirler. Adam uyuyunca o şeyler hikmet yollu ona temsilî olarak gösterilir; tâ ki gösterilen şey ya ona bir müjde, ya bulunduğu yolun sonucunun tehlikesinden uyarı ya da kınama olsun. Şeytan ise şiddetli düşmanlığından insana musallat olur ve her veçhile ona hile yapmaya çalışır, işlerini bozmaya gayret eder, bunun için her yola başvurup ifsâd etmeye yeltenir ve böylece onun rü'yasını karıştırır veya bu hususta onu gaflete boğar.»

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ (K.S.) buyurdu ki:

— Rü'ya iki kısımdır: Hatıralar ve idrâkler.. Bu uyanıklık halindekine benzer; şahsın uyanık halde birtakım gönlüne gelen, kafasından geçen hatıraları olur. Birtakım da idrâkleri bulunur ki onları aklıyla idrâk eder veya hisleriyle duyar. Uykuda olan da tıpkı böyledir: Bazen rü'yasında gördüğü hatıralarıdır ki bunlar onun kalbinde doğar, bazen de bir şey'i idrâk etmek ve görmekle meydana gelir. O halde rü'ya denilen olay idrâkler ve hatıralara ayrılır.

BİRİNCİ KISIM:

Birinci kısım idrâklerle ilgilidir. Bunlardan bir bölümü ruha izafe edilir, bir bölümü de zata... Çünkü hakikatte bakan ruhtur. Onun bakışı basiret iledir. Ruhun basireti hakkında: «Şüphesiz ki bu Kur'ân yedi harf üzere inmiştir» hadîsinin açıklamasında ruhun cüz'lerinden söz ederken, basiretinden

(*) Şûra sûresi, âyet: 51.

bahsetmiştik. Zat ruhun basîretiyle bakacak olursa, işte bu İtiş ruha izafe, basirete nisbet edilir. Eğer zatın nazariyle jtiicak olursa, zatın öteden beri âdet kabilinden gördüğü ev, Li, bağ ve bahçe gibi şeyleri görür. îşte zata izafe edilen 'ya budur, aynı zamanda ona nisbet edilir.

1

Bunun sebebine ve açıklamasına gelince: Ruhun iki işit-. vasıtası vardır: Birincisi, rûh henüz zatta mahcup olmai0 önce kendisine nisbet edilen işitme duygusudur. Bu duylar ki doğuya ve batıya ulaşabilir (oralardan haber alabi-/ İkincisi, zatta mahcup olduktan sonraki işitme duygusu-\- ki bu sadece kulak ile olur.

Ayrıca ruhun iki gözü vardır: Birincisi, yeryüzünün doajna ve batısına kadar ulaşan, yedi kat yeri delip geçebile-|ir. İkincisi, rûh zatta mahcup olduktan sonraki gözüdür ki *mş* kısmındaki gözden başkası değildir.

Ruhun bir de iki türlü yürümesi vardır, biri zatta henüz focûp olmadan evvelki yürümesidir ki rûh bununla bir adımjoğuyu ve batıyı dolaşabilir. Diğeri zatta mahcup olduktan ıraki yürümesidir ki bu sadece bildiğimiz ayakla olanıdır.

Ruhun bir de iki türlü nazarı vardır: Birincisi henüz zatjrtahcûp olmadan önceki nazarıdır ki onun basîretiyle gerJcîşir ve ruhun diğer cevherleriyle de olur. Rûh bununla dijnalûmatlara bir anda bakabilir, onun için bu konuda uzakve yakınlık söz konusu değildir. O kadar ki içinde bulunul zat ile Arş arasında yakınlık uzaklık bakımından onun için pir fark yoktur.

İkincisi, zatta mahcup olduktan sonraki nazarıdır. Bu, jece kalbde meydana gelir. Şahıs uyuyunca, rüyasında bir t*r görür, bu bazen ruhun nazariyle, bazen de kalbin naiyle görülür. Ruha nisbet edilenle zata nisbet edilen araJ;iki fark, safa ve taharettir. Ruha mensup olanda safa ve Lfet vardır. Zata mensup olan ise bunun hilâfmadır.

Bu bakımdan birinci şekilde ta'bire ihtiyaç yoktur veya l yakın bir ta'bir yapılabilir. İkincide ise, rumuz ve işaret

hayli uzak ve kapalıdır; bu bakımdan ta'bir onda derinleştirilir ve o nisbette de zor olur. Şöyle ki: Biz varsayalım ki Zeyd adındaki şahsı bir adam yaralamış, yine varsayalım ki, Zeyd bu durumu yaralanmadan önce rüyasında görmüş; eğer bunu ruhun nazariyle görmüşse, rü'ya da onun dediği gibi çıkmış oluyor.

Eğer zatın nazariyle görmüş, meselâ bir yoldan geçerken kendisine bir ağaç parçası dokunarak yaralanmış.. Birinci durumda, birinci şekilde gördüğü rüyada safa ve taharet vardır. Çünkü ruhun nuruyla nazar etmişti. Ruhun nuru ise haktır, isabet kaydeder. Eşyayı bulunduğ hal üzere görüp anlatır.

İkinci şekil böyle değildir; çünkü o nazar zatın nûruyladır. Zatın nuru ise bu konuda bâtıldır, isabet kaydetmez. Eşyayı bulunduğu hal üzere görüp anlatamaz. Belki onu çevirir, değiştirir, öylece anlatabilir. Meselâ, rü'yasmda bir deveyi kurbağa şeklinde, kuşu taş biçiminde, adamı ağaç olarak görür. Buna benzer birtakım değişmelerle rü'yet hasıl olur. Pek az olarak zat karanlıktan kurtulabilir. Allah'ım! Meğer ki sahibi ma'sum ola...

Sonra bahsettiğimiz karanlık da, kuvvetine, zayıflığına göre birtakım derecelere ayrılır ki bunun on derece olduğunu söyleyebiliriz:

1. Mekruh şeyden gaflet edilerek zat üzerine giren karanlık.. Meselâ: Yanılıp da sol eliyle yemek yemesi ve benzeri bir harekette bulunması bu cümledendir. Kul bu tür yanılma ve gaflette bulununca zatında mevcut olan hafif bir karanlık üzerine girmeye başlar. Bu şahıs uyuyunca da o karanlık onun zatında bulunur, gördüğü rü'yaları hafif değiştirip çevirir.

Buna bir misal verecek olursak, rüyasında Cenneti gören adamı gösterebiliriz: Cenneti görüyor ama girmeyi arzu etmiyor. Bunun yorumu, vâcib olmayan bir iyilikte bulunmak istemişse de bundan vazgeçmiştir. Bu tâbirin veçhesi şöyledir: İyilik Cennete girmeye sebeptir. Cenneti görmüş, fakat girmemişse, o halde iyilik yapmak istemiş, fakat vazgeçmiştir, demektir. Bu rü'yanın hakiki olanı ise şöyledir: Rüyasında, bir

de bahsetmiştik. Zat ruhun basîretiyle bakacak olursa, işte bu bakış ruha izafe, basirete nisbet edilir. Eğer zatın nazariyle bakacak olursa, zatın öteden beri âdet kabilinden gördüğü ev, cami, bağ ve bahçe gibi şeyleri görür. İşte zata izafe edilen rü'ya budur, aynı zamanda ona nisbet edilir.

Bunun sebebine ve açıklamasına gelince: Ruhun iki işitme vasıtası vardır: Birincisi, rûh henüz zatta mahcup olmadan önce kendisine nisbet edilen işitme duygusudur. Bu duygudur ki doğuya ve batıya ulaşabilir (oralardan haber alabilir). İkincisi, zatta mahcup olduktan sonraki işitme duygusudur ki bu sadece kulak ile olur.

Ayrıca ruhun iki gözü vardır: Birincisi, yeryüzünün doğusuna ve batısına kadar ulaşan, yedi kat yeri delip geçebilenidir. İkincisi, rûh zatta mahcup olduktan sonraki gözüdür ki bu baş kısmındaki gözden başkası değildir.

Ruhun bir de iki türlü yürümesi vardır, biri zatta henüz mahcup olmadan evvelki yürümesidir ki rûh bununla bir adımda doğuyu ve batıyı dolaşabilir. Diğeri zatta mahcup olduktan sonraki yürümesidir ki bu sadece bildiğimiz ayakla olanıdır.

Ruhun bir de iki türlü nazarı vardır: Birincisi henüz zatta mahcup olmadan önceki nazarıdır ki onun basîretiyle gerçekleşir ve ruhun diğer cevherleriyle de olur. Rûh bununla diğer malûmatlara bir anda bakabilir, onun için bu konuda uzaklık ve yakınlık söz konusu değildir. O kadar ki içinde bulunduğu zat ile Arş arasında yakınlık uzaklık bakımından onun için hiç bir fark yoktur.

İkincisi, zatta mahcup olduktan sonraki nazarıdır. Bu, sadece kalbde meydana gelir. Şahıs uyuyunca, rüyasında bir şeyler görür, bu bazen ruhun nazariyle, bazen de kalbin nazariyle görülür. Ruha nisbet edilenle zata nisbet edilen arasındaki fark, safa ve taharettir. Ruha mensup olanda safa ve taharet vardır. Zata mensup olan ise bunun hilâfmadır.

Bu bakımdan birinci şekilde ta'bire ihtiyaç yoktur veya çok yakın bir ta'bir yapılabilir. İkincide ise, rumuz ve işaret

hayli uzak ve kapalıdır; bu bakımdan ta'bir onda derinleştirilir ve o nisbette de zor olur. Şöyle ki: Biz varsayalım ki Zeyd adındaki şahsı bir adam yaralamış, yine varsayalım ki, Zeyd bu durumu yaralanmadan önce rüyasında görmüş; eğer bunu ruhun nazariyle görmüşse, rü'ya da onun dediği gibi çıkmış oluyor.

Eğer zatın nazariyle görmüş, meselâ bir yoldan geçerken kendisine bir ağaç parçası dokunarak yaralanmış.. Birinci durumda, birinci şekilde gördüğü rüyada safa ve taharet vardır. Çünkü ruhun nuruyla nazar etmişti. Ruhun nuru ise haktır, isabet kaydeder. Eşyayı bulunduğ hal üzere görüp anlatır.

İkinci şekil böyle değildir; çünkü o nazar zatın nûruyladır. Zatın nuru ise bu konuda bâtıldır, isabet kaydetmez. Eşyayı bulunduğu hal üzere görüp anlatamaz. Belki onu çevirir, değiştirir, öylece anlatabilir. Meselâ, rü'yasında bir deveyi kurbağa şeklinde, kuşu taş biçiminde, adamı ağaç olarak görür. Buna benzer birtakım değişmelerle rü'yet hasıl olur. Pek az olarak zat karanlıktan kurtulabilir. Allah'ım! Meğer ki sahibi ma'sum ola...

Sonra bahsettiğimiz karanlık da, kuvvetine, zayıflığına göre birtakım derecelere ayrılır ki bunun on derece olduğunu söyleyebiliriz:

1. Mekruh şeyden gaflet edilerek zat üzerine giren karanlık.. Meselâ: Yanılıp da sol eliyle yemek yemesi ve benzeri bir harekette bulunması bu cümledendir. Kul bu tür yanılma ve gaflette bulununca zatında mevcut olan hafif bir karanlık üzerine girmeye başlar. Bu şahıs uyuyunca da o karanlık onun zatında bulunur, gördüğü rü'yaları hafif değiştirip çevirir.

Buna bir misal verecek olursak, rü'yasında Cenneti gören adamı gösterebiliriz: Cenneti görüyor ama girmeyi arzu etmiyor. Bunun yorumu, vâcib olmayan bir iyilikte bulunmak istemişse de bundan vazgeçmiştir. Bu tâbirin veçhesi şöyledir: İyilik Cennete girmeye sebeptir. Cenneti görmüş, fakat girmemişse, o halde iyilik yapmak istemiş, fakat vazgeçmiştir, demektir. Bu rüyanın hakiki olanı ise şöyledir: Rüyasında, bir

iyilik yapmak istiyorsa da ondan vazgeçiyor, olduğunu görüyor. İşte yukarıda sözünü ettiğimiz hafif bir karanlıktan dolayı rüya değiştirilip öyle görülebilmiştir.

2. Harama karşı gaflet ve yanılmadan meydana gelen karanlık.. Meselâ, bir adamın yanılarak orucunu bozması ve benzeri işlenmesi haram olan şeyleri yanılarak işlemesi bu cümledendir. Ama yanılarak yapıldığı için herhangi bir günah gerekmemektedir. Ancak ne var ki bundan dolayı meydana gelen karanlık, mekruh bir şey'i yanılarak işlemekten gelen karanlığın çok üstünde bulunduğundan rüyayı daha çok değiştirir.

Buna bir misal verecek olursak, rüyasında Cenneti gören ve fakat girmek istediğinde men olunan adamı gösterebiliriz. Bunun yorumu: Adam farz-ı kifâyeyi yapmak istiyor, fakat vazgeçiyor. Ta'birin veçhesi ise, yukarıda anlattığımız gibidir. Böylece karanlık bu rüyada kuvvetlenmiş, o kadar ki Cennete girmesine bile engel olmuştur. Çünkü bu tür karanlıklar farz-ı kifâyeyi men'eder ölçüdedir. Yanılarak haram işlemekten meydana geliyor. Bundan bir önceki rü'ya böyle değildir. (Allah daha iyisini bilir.)

3. Kasden mekruh olan şey'i işlemekten zat üzerine giren karanlık.. Meselâ, sol el ile bile bile yemek yiyen kimsenin bu ve benzeri davranışları. Bu ölçüde olan kasıtlar kuldan meydana gelince zatı üzerine, yanılarak haram işlemekten meydana gelen karanlığın fevkında bir karanlık çöker, rü'yayı bir evvelkine nisbetle çok daha değiştirir.

Buna bir misal olarak, rüyasında evine şeytanların girdiğini gören adamın bu halini gösterebiliriz. Bunun yorumu şöyledir: O adamın karısı zinâ etmektedir, bazı erkekler onun yanma girip çıkmaktadırlar. Bu ta'birin veçhesi ise şöyledir: Rüyada şeytanlar zinayı temsil ederler, çünkü zinâ ile şeytanlar arasında benzerlik vardır. Eve girmeleri, cinsî münasebete delâlet eder. Ev ise kadını temsil etmektedir.

İşte bu ta'birde hiçbir uzaklık, gariplik yoktur. Aynı zamanda bunda fazla bir çevirme ve değişme de yoktur. Ancak

habislik ve karanlık rüyadan maksud olan şeyde hayli çoğalmıştır. Çünkü içinde yaramazlık, hane ma'sumiyetini ihlâl ve ırz-u namusu berbat etmek vardır. Görülüyor ki bu yüzden karanlık bu mertebede çoğalmış ve güçlü duruma gelmiştir. Ancak bu güçlenme daha çok ta'biri yapılan şeyde kendini göstermektedir. Bundan da, meydana gelen karanlığın bazen ta'birde, bazen de ta'biri yapılan şeyde güçlü olduğu anlaşılıyor.

4. Haram şeyleri kasden işlemekten dolayı zat üzerine çöken karanlık.. Meselâ, kişinin kasden zinâ etmesi veya oruçlu iken kasden orucunu bozması gibi haller bu cümledendir. İşte bu tür kasıdlar insanda meydana gelince, bundan bir önceki karanlığın çok üstünde bir karanlık onun zatı üzerine çöker.

Buna bir örnek verecek olursak; rüyasında yaşlı bir müslümanm önünde yürüdüğünü, gören kimsenin halini gösterebiliriz. Bunun ta'biri, bu rü'yayı gören kimse günah sahibidir, fakat imânı sahihtir. Bu ta'birin veçhesi ise şöyledir: Yaşlı müslüman, rü'ya gören adamın imânını temsil eder. Çünkü İslâmda yaşlılık ve saçların ağarması, İslâmda basiretli olmaya delâlet eder. Ta'bir yaşlı bir müslümanla ortaya çıkınca, bundan, o adamın imanlı olduğunu anlıyoruz. Onun önüne geçmesi, günahkâr olduğunu gösterir. Böylece rü'ya sahibi imânına uymuyor da onun önünde yürüyor ve buna aldırış da etmiyor.

Böylece bu rüyada karanlık daha çok güçlenmiştir. Çünkü yaşlı müslümanın sahîh imân ile yorumlanmasında birçok kapalı taraflar vardır. Öne geçmesi, günahlara işarettir ki bunda da hayli kapalı taraflar mevcuttur. Bunun için buradaki karanlık diğerlerine nisbetle daha çok ve kuvvetlidir, demiştik. Aynı zamanda burada ta'biri yapılan şeyde de bir karanlık vardır; çünkü günahların durumu oldukça üzücü ve tehlikelidir.

5. Hafif yollu akidelerde Cehl-i Basit'ten zat üzerine çöken karanlık..

Çünkü akide iki kısım üzeredir: Hafif ve ağır... Hafif olanın sahibi ebediyen Cehennemde kalmaz, sadece bu yüzden azâb Allah'a vacip değildir; belki sevâb O'nun fazlındandır, azâb ise •O'nun adâletindendir. Allah'ın kendi fiilinde hiçbir vasıtaya muhtaç bulunmadığı ve bütün vasıtalar ve bu vasıtalardan meydana gelen şeyler Allah'ın fiillerindendir; ateş ve yakıcılığı, yemek ve doyuruculuğu, kılıç ve kesiciliği gibi şeylerin hepsi Allah'ın fiilindendir.

Cennet hâlen mevcuttur. Cehennem de el-ân mevcuttur, Allah ne dünyada, ne de âhirette hiç kimseye zulmetmez, gibi konular hafif akide kapsamına girer. Kim bunlara itikad ederse hakikaten o mü'mindir, imânı kemâl mertebesindedir. Kim «de bunlara bilgisiz kalır; şöyle ki: Kıyamet günü Allah görülmez, amele karşılık vermek Allah'a vâcibdir, Allah kendi ef-.alinde vasıtaya muhtaçtır, Cennet ve Cehennem mevcut değillerdir, şeklinde bir itikada sahip olan kimse, itikadî olmayan günahların üstünde bir azaba kıyamet günü uğrar.

Ağır akideye gelince: Şahıs bu gibi ağır itikadî mes'elelere bilgisiz kalırsa, Cehennemde ebediyen azaba hak kazanır.

Buna örnek verecek olursak; Allahü Teâlâ mevcuddur, vücudu **beka', kıdem** ve **muhalefet** iledir, Allah ihtiyariyle faaildir, O'nun fiili tabiattan veya ta'lilden değildir, Allah bizim fiillerimizin yaradanıdır, mülkünde eşi yoktur, Allah her şey'i işiticidir, her şey'i görücüdür, her şey'i bilicidir gibi meseleleri gösterebiliriz.

Kişi hafif ölçüdeki akaid mes'eleleriyle birlikte bunlara da itikad edecek olursa, imânı kemâl mertebesine ulaşır. Bunlara bilgisiz kalır veya bir kısmını bilmeyecek olursa (bu cehalet, inkâr anlamında veya aksini iddia etmek şeklindedir). Cehennem ateşinde ebediyen kalır. Böyle bir azâbdan selâmette kalmayı Allah'tan dileriz..

Bu hususu anladıktan sonra şimdi Cehl-i Basit konumuza dönelim: Biz diyoruz ki, bu hususta zat üzerine bir önceki

karanlığın fevkında bir karanlık çöker ve görülen rü'yayı daha çok çevirip değiştirir.

Meselâ, rüyasında bir ölü gören ve fakat onun ölü olduğunu bilen kimse, onun halinden ve Allah'tan ona ulaşan hususlardan sorar, ölü de kendi halinden şikâyetçi olur, yaptıklarının fenalığından söz ederse, bunun ta'biri şöyle yapılır:

Bu, rü'yayı görenin dindarlığının güzelliğine, âhiretinin huzur ve düzene kavuştuğuna, kendisinde bulunan günahlardan dolayı ileride güzelce tevbe edeceğine delâlet eder. Bu ta'birin veçhesi ise şöyledir:

Uykuda olan öğütler mutlaka te'sir eder. Cenâb-ı Hak bu tür öğütleri kulu için kötülüklerden onu geri çevirecek ölçüde hazırlamıştır. Allah tarafından olan bu hususdaki öğüt geçerlidir. Çünkü kulun, bir ölüyle konuşması ve ondan bir şeyler sorması onun gücü dahilinde değildir. Bu ancak Cenâb-ı Hak tarafından mânâda imkân haline getirilir.

Öyle ki, Allah rü'yayı görenle ölüyü bir araya getirip, ölüden dinlemesi gereken şeyleri dinlemesini sağlıyor. Bunun sonucu olarak da kuluna merhamette bulunmak istiyor. Eğer Allah dilese onu körlüğü için bırakır, o da bocalayıp giderdi. Böylece bu rü'yanın ta'birindeki karanlık daha kuvvetli durumdadır. Ancak bundaki işaret ve rumuzlar hayli kapalıdır, ta'bir de oldukça incelik arzetmektedir. Allah daha iyisini bilir.

6. Hafif yollu akideyle ilgili bulunan Cehl-i Mürekkeb'den meydana gelen ve zat üzerine çöken karanlık..

Bu karanlık bir öncekine oranla hayli fazladır. Meselâ, rüyasında cehennem zakkumundan yediğini gören bir adam, hem bundan yiyor, hem de cehennemin irin misali kaynar suyundan içiyor.

Bunun yorumu şöyledir: Rü'ya sahibi toplayıcı ve engelleyici ölçüde harama dalıyor, dünyalıktan helâl-harâm sınırlarını gözetmeden topluyor, topladığı malı hak ettiği yere harcamıyor.

Bu yorumun veçhesi ise şöyledir: Haram insanı cehenneme sürükleyip götürür. Cehennemin zakkumundan yiyip, irin

misali suyundan içmeye kapı açar. Bundaki karanlık, ta'bir cihetiyle şöyledir:

Zakkum ile irin misali suyun ikisi de insan tabiatına uymayan, tiksindirici nesnelerdir. Mal ise sevilen bir nesnedir. Böylece ikisi arasında başkalık vardır. Bu yönüyle bir şey. zıddıyla (karşıtıyla) yorumlanmış oluyor.

Bunun gibi, yorumu yapılan şey dünyada, yoruma vasıta olan şey de âhirette olur veya bunun aksi bir durum arzederse, iki âlem (dünya ile âhiret) birbirine zıd olduğundan ikisi arasındaki uzaklık dikkate alınarak bu hususiaki karanlık da o nisbette kuvvetli sayılır. Cehennem, zakkum ve hamîm'e bakacak olursak, karanlığın bu üç cihetle kuvvetli olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Bir önceki karanlıkta bunlardan hiçbiri mevcut değildi. Allah daha iyisini bilir.

7. Ağır sayılan akideyle ilgili Cehl-i Basit'ten meydana gelen karanlık..

Ağır ölçüdeki akideye uymayan, ona aykırı düşen şeylere itikad eden kimseyi buna misal olarak gösterebiliriz. Öyle ki bu adam itikad ettiği şey'in asıl İslâm akidesine uymadığını bilmiş olsa bundan dönüş yapabilir. Bu sebeple meydana gelen karanlık, bir evvelkine nisbetle daha fazladır. Meselâ, kendisini cehenneme girmiş olarak gören kimse...

Bunun yorumu: Bu adam ana-baba haklarını çiğnemiş, onlara isyan etmiştir. Ya da benzeri bir günah içinde bulunuyordur.

Yorumun veçhesi ise şöyledir: Ana-baba hakkı çok büyüktür, ilâhî haklardan sonra gelir. Bu hakları çiğnemek insanı cehenneme götürür. Bundaki karanlığın kuvveti ise, ta'bir cihetiyle, iki âlemin ayrı ayrı oluşlarına dayanır. Çünkü görülen şey âhirettedir, ta'biri yapılan şey ise dünyadadır. Cehenneme girme ve ana-baba haklarıyla ilgili olma cihetiyle de, harama girmekten daha üstün bir günaha dalma vardır. Bu nedenle yedinci mertebenin karanlığı da diğerlerine nisbetle daha kuvvetlidir. Allah daha iyisini bilir..

8. Yine ağır ölçüde olan akideyle ilgili Cehl-i Mürekkeb'.-

den meydana gelen ve zat üzerine çöken karanlık..

İnsanın kendi fiillerinin yaratıcısı olduğuna ve bu tür itikadıyla doğru yolda bulunduğuna inanan kimseyi buna misal gösterebiliriz. Bundan meydana gelen karanlık, bir öncekinin fevkmdadır. Bu sebeple de rü'ya daha çok çevrilip değiştirilmiştir.

Buna bir misal verecek olursak: Bir meleğin kendisini yakalayıp cehenneme attığını gören kimseyi gösterebiliriz.

Bunun yorumu: Allah'ın kaderlerinden bir kader onu ileride cehenneme kapı açacak bir günaha sevkedecektir.

Yorumun veçhesi ise şöyledir: Melek kadere işarettir. Cehennem de günah ve isyanlara işarettir. Bundaki karanlık, meleğe işaret edilmesi bakımından hayli kapalıdır. Rü'ya sahibi yaramaz bir adam olmakla beraber rüyada incelik ve rumuzlar mevcuttur. Çünkü meleğin zorla yakalayıp o adamı cehenneme atması, son derece sevilmeyen bir hususdur.

Ama kendiliğinden cehenneme giren kimse, yâni rü'yasmda bu ölçüde cehenneme girdiğini gören kimsenin durumu böyle değildir. Cehennemdeki zakkum ve hamimden yiyip içtiğini gören de bundan farklıdır. Çünkü zorlama ve zorlanma, kahır ve şiddet yoktur. Ama sekizinci mertebedeki rü'ya şeklinde kahır ve zorlama vardır. O halde onun karanlığı da o nisbette kuvvetli ve bir öncekinden üstündür. Allah daha iyisini bilir.

9. Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimiz hakkında Cehl-i basit sahibi olan ve bu cehilden meydana gelen karanlığın zat üzerine çökmesi..

Meselâ, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'de bulunmayan bir sıfatın onda mevcut olduğuna itikad eden ve fakat bunun yanlış ve hatalı olduğunu bildiği takdirde geri dönebilecek anlayışta olan kimse gibi.

Bu mertebedeki karanlık, bir önceki karanlığın fevkmdadır. Çünkü Cenâb-ı Resul **(S.A.V.)** Efendimiz, Allah'a giden yolun kapısıdır. Kapıyı bilmeyen ve bu hususta sapıtan kimsenin eve girmesi mümkün değildir.

Eğer Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz olmasaydı, Allah'a olan imânımız sahih olmaz ve dünya-âhiretle ilgili hiçbir hayrımız hüsn ü kabul görmezdi.

Buna bir misal verecek olursak, rü'yada yeniden gençleştiğini gören kimseyi gösterebiliriz. Halbuki rüyayı gören kimse hayli yaşlanmıştır.

Bunun yorumu şöyledir: Dünyalıktan büyük bir servet elde edecek, fakat hiç de Allah yolunda bulunmayacak, yâni ona karşı kulluk görevini yerine getirmeyecektir.

Bu yorumun veçhesi ise şöyledir: Yaşlılık hali fakirliğe işarettir. Gençleşmesi zenginleşeceğine alâmettir. Bundaki karanlığın kuvveti ise, yorum cihetiyle, gençleşmenin dünyalığa erişmeye işaret olduğuna göre hayli kapalıdır. Ta'bir olunan şey cihetiyle ki bu dünyalığa erişmektir, hatâların başıdır ve her günahın kökeni bunda yatar. Bilhassa bu dünyalık çok ölçüde olursa... Ve bir de bu kadar dünyalık içinde Allah'a tâat ü ibâdet yapılmazsa... Allah daha iyisini bilir.

10. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz hakkında Cehl-i Mürekkeb sahibi olup bu yüzden meydana gelen ve zat üzerine çöken karanlık.

Meselâ, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'de bulunmadığı halde bir sıfatın mevcut olduğuna itikad eden ve bu itikadının doğru olduğuna inanan kimse gibi.. İşte bu karanlık, belirtilen cihetten gelip zat üzerine çöker; kendisinden bir önceki karanlığın fevkmda bulunur.

Buna bir misal verecek olursak, rüyasında bir gencin arkasında yürüdüğünü gören kimseyi gösterebiliriz. Bunun yorumu şöyledir: Rüyayı gören adam, Lût kavminin ameli gibi bir amel işliyordur. Yani homoseksüeldir.. Bundaki ta'birin veçhesi ise çok açıktır. Meydana gelen karanlık ise, ta'bir olunan şeyden gelmekte ve o nisbette kuvvetlidir. Çünkü Lût kavminin kötü ameli, büyük günahların en büyüğü idi. (Bu gibi şeylerden Allah'a sığınır, selâmet dileriz.)

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri bu açıklamadan sonra buyurdu ki:

— Zatın nazarına nisbetle bunlar karanlıkların dereceleridir.

RUHA MENSÛB OLAN TAHARETİN DERECELERİ

Ruha mensûb olan taharetin dereceleri de on tanedir: Bunlar, yukarıda zatın nazariyle ilgili bulunan on derecenin yok olmasıdır, diğer bir ta'birle onlara zıd olan derecelerdir. Bu bakımdan hafiflik ve ağırlık bakımından yukarıdaki derecelerin ağırlık ve hafifliğinin aksinedir. Çünkü yukarıdaki on derecenin en ağırı, Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz hakkında kişinin Cehl-i Mürekkeb içinde bulunmasıdır. Bu tür cehaletin yok olması ise, Taharet derecelerinin en hafifidir.

Bundan sonra sırayla Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) hakkında Cehl-i Basit'in yok olması, sonra ağır akidede Cehl-i Mürekkeb'in yok olması, sonra da bunda Cehl-i Basit'in, sonra da hafif akidede Cehl-i Mürekkeb'in, sonra da bunda Cehl-i Basit'in yok olmasıdır. Sonra da mekruhu kasdetmemektii\ Sonra da haram konusunda yanılmamak, gaflete düşmemektir. Sonra da mekruh şeyde yanılmamak, gaflet etmemektir, ki bu en ağırıdır. Çünkü mekruh şeyde yanılmamak, bazen bununla beraber cehalet ya mürekkeb, ya da basit olabilir. İleride bu yok olan on dereceye misalleriyle işaret edilecektir.

Sonra bilmiş ol ki: Rûh rüyaya basîretiyle bakınca, **ru**hun nazarı safiyet ölçüsünde bulunduğundan, onu bulundu ğu hal üzere görür, değiştirme ve çevirme durumu olmaz. Sonra rûh bu gördüğünü edâ etmek istediğinde zata nazar eder, eğer zat karanlıktan temiz, karanlığın bütün veçhelerinden arınmış durumda ise, gördüğünü ona olduğu gibi verir, bir değişme ve çevirme yapılmaksızın... Yok eğer zatta bir karanlık bulunursa, rü'yanm çevrilmesi ve ta'biri de ona göre olur.

Bundan anlaşılıyor ki rûh gördüğü rüyayı zata verirken zatta bulunan duruma göre, yâni belirtilen iki kısma göre verir: Zat temizse hiç değiştirilmeden, çevrilmeden verilir. Çün-

kü rü'yanın değişmesi, çevrilmesi zattaki karanlıktan dolayıdır. Rûh temiz olur, ama zat temiz olmazsa, yine de rü'ya ona göre çevrilip, değiştirilir.

Özetleyecek olursak:

Sözü edilen safa ya küllidir. Bu da ancak Peygamberlerin günahlardan korunmuş zatlarında olur. Ya da cüzüdür. Bu da bir veçhile olur, bir veçhile olmaz. Bu nedenle ruhun dereceleri de on tanedir. Bunları zatın derecelerinin aksine bir tertiple takdim ediyoruz:

1 — Cenâb-ı Peygamber hakkında Cehl-i Mürekkeb'in yokluğudur. İşte buradaki safa, başkasından gelen safalarm üstündedir. Bu safayla beraber olan rü'ya, hiç ta'bire muhtaç olmayacak ölçüdedir. Buna bir örnek verecek olursak, rü'yasmda Cenâb-ı Hakk'ı kendisinden razı olarak gören kimseyi gösterebiliriz. Cenâb-ı Hak ona ferahlık vermekte ve tebessüm etmektedir. Bunun ta'biri, Allah o kulundan razı olmuştur. Onun fiilleri Allah katında tertemizdir.

2 — Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz hakkında Cehl-i Basit'in yokluğudur. Bu safa, bir öncekinin altında bulunuyordun Ama mertebe bakımından ondan hemen sonradır. Bununla beraber olan rü'ya az bir yorum ister. Meselâ, rüyasında meleklerle sürtüşüp tartıştığını gören kimse gibi. Bu rü'yanın yorumu şöyledir:

Yakın gelecekte onda birtakım çıbanlar çıkacak, organlarında kırılma meydana gelecek ve hiçbir âdi sebep olmaksızın bunlar ortaya çıkacaktır. Bu yorumun veçhesi ise şöyledir: Gören ruhtur. Gördüğü melekler ise, zatı korumakla görevli olan meleklerdir. Onlarla tartışıp çekişen ise yine ruhtur. Sebebine gelince: Rûh ileride zatın başına gelecek olan çıban ve benzeri şeyleri görünce, zatı korumakla görevli olan meleklerle tartıştı ve korumakta biraz özen göstermediklerinin sebebidir bu, der gibi oldu.

İşte bu rü'ya bir nev'i içinden bir şeyler hazfolunan söze benzer. Hazfolunan şeyleri takdire güç getirirse, söz ölçü-

sünü bulmuş olur ve maksad iyice açıklanır. Buradaki durum da böyledir: Ruhun meleklerle tartışmasının sebebi söylenirse, rüyanın durumu açıklanmış olur ve herhangi bir yoruma ihtiyaç kalmaz.

3 — Ağır akidede Cehl-i Mürekkeb'in yokluğudur. Bundaki safa, bir öncekinden sonra gelir. Bu sebeple görülen rü'ya yorum ister. Meselâ, kendisini korkar ve titrer bir vaziyette Allah'ın huzurunda gören kimse gibi.

Bunun yorumu şöyledir: İleride bir belâya uğrayacaktır, ama Cenâb-ı Hak onu o belâdan kurtarıp selâmete eriştirecektir. Bu belâda onun için büyük bir ecir de vardır.

Yorumun veçhesine gelince: Allah'ın huzurunda bulunmak ancak âhirette mümkün olacaktır. Bu da ancak mü'minlere has bir inayettir. Eğer bu mü'min zatını karanlıktan temizleyip safaya eriştirmemişse, bu rü'yada kınanmaktan uzak kalmaz, ama sonu kurtuluş olur ve cennette ebediyen kalıcılarla beraber olma bahtiyarlığına kavuşur.

Kişi rü'yada belirtilen şekilde kendini Allah'ın huzurunda duruyor görürse, onun bu rü'yasmm hakikati, yukarıda belirttiğimiz gibidir. Rüyayı gören ise ruhtur. Yorum ise ancak görülen rü'ya zata tevdi' edildikten sonradır, ruhun nazarındaki karanlıktan dolayı değildir. Eğer bu rü'yayı gören kişi evliya ve ariflerden ise, ya da nebi ve resullerden bulunuyorsa, rü'ya başka şekilde ta'bir edilir. Ve bunu açıklamak hayli uzun sürer bizim için. Allah daha iyisini bilir.

4 — Ağır akidede Cehl-i Basit'in yokluğudur. Bundaki safa, bir öncekinden sonra gelir. Meselâ, rüyasında Azrail'i (A.S.) kendisine bakıp gülerek ve eğlenerek gören kimse gibi. Bu, rü'yayı görenin uzun ömürlü olacağına işarettir. Yorumun veçhesi ise şöyledir: Bu güzel melekle birlikte o adamın ferahlık duyacağı hiç bir husus yoktur, uzun ömürlü olmaktan başka.. Rûh bu rü'yayı zata tevdi' ederken yorumunda karanlık meydana gelmiştir, bundaki işaret ve remiz hayli kapalıdır. Çünkü bu meleğin gülmesi, uzun ömürlü olmaya işâret-

tir ki bu işaret hem incelik arzeder, hem de kapalılık.. Allah daha iyisini bilir.

5 — Hafif akidede Cehl-i Mürekkeb'in yokluğudur.

Bu yokluk ve safa, bir öncekinden sonra gelir. Meselâ, Ebûbekir Sıddîk'ı (R.A.) rüyasında gören kimse gibi. Bu, rü'yayı görenin Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'i fazlasiyle sevdiğine delâlet eder. Bundaki karanlık, te'diye ânında olmuştur. Yâni rûh bunu zata verirken az kapalılığı nedeniyle bir karanlık meydana gelmiştir. Bu da, Ebûbekir Sıddîk'ın, Peygamberi (S.A.V.) sevmekle yorumlanmasıdır. Çünkü bu ikisi arasında bir gereklilik yoktur. Bu nedenle buradaki karanlık bir öncekine nisbetle daha kuvvetlidir. Allah daha iyisini bilir.

6 — Hafif akidede Cehl-i Basit'in yokluğudur.

Bu yokluk bir öncekinden sonra gelir. Meselâ, melekleri herhangi bir yerde gören kimse gibi. Bu rü'yanın yorumu şöyledir: İleride o yerde Allah'a ibâdet edilecek, teşbih ve takdiste bulunulacak bir mescid yapılacaktır. Bu yorumun veçhesi ise pek açıktır. Bundaki karanlık te'diyede meydana gelmiştir; o da nurlar alemindeki meleklerin başka âlemde olan mescid ile ta'bir olunmasıdır.

Buradaki kapalılık bir öncekine nisbetle farklıdır. Çünkü bir öncekinde ta'biri yapılan şeyle ta'bir edildiği şey arasında bir gereklilik yoksa da ikisi de bir tek âlemden idi. Bu derecede ise ta'biri yapılan şeyle ta'bir edildiği şey ayrı âlemlerdendirler. Allah daha iyisini bilir.

7 — Haramı kasden işlememektir.

Bu, bir öncekinden sonra gelir. Meselâ, İsrafil'i (A.S.) herhangi bir yerde gören kimse gibi.. Yorumu: Bu, o yerde ileride meydana gelecek büyük bir fitneye işarettir. Veya bunun aksine büyük bir sevinç ve ferahlığın o yerde görüleceğine delâlet eder.

Yorumun veçhesi ise şöyledir: Bu melek, fitne ile müvekkeldir, aynı zamanda ferahlıklarla da görevlidir. Ruhun bunu zata verirken meydana gelen karanlık, bir öncekine nisbetle daha kuvvetlidir. Çünkü **İsrafil** (A.S.), **Azrail** (A.S.) ömür

konusunda meşhur olduğu kadar fitne ve ferahlık kon
da meşhur olmamıştır. Bununla beraber iki âlem a
hayli uzaklık vardır. Yâni melek alemiyle, fitne ya da
lığın meydana geleceği dünya âlemi arasında uzaklık n
tur. Bir öncekindeki karanlık biraz fazlasiyle bunda varc
lah daha iyisini bilir.

8 — Mekruh olan şey'i işlemeye kasdetmemektir.

Bu, b^ir öncekinden sonra gelir. Meselâ, rü'yasın
tanların .kendisini kuşattığını gören kimse gibi;. Bunun
mu: Yol kesiciler ya da hırsızların onun üzerine gelece
ve elindeki malı alacaklarına veya bir kısım insanlar
haksız yere çekiştireceklerine delâlet eder. Yorumun
ise açıktır. Rûh bunu zata verirken meydana gelen k
ta'bire konu olandan ileri gelmektedir. Çünkü bu hile
zenbazlıkla ilgilidir. Bir önceki rü'ya ise böyle değildir
daha iyisini bilir.

9 — Yanılarak, gaflet ederek haram işlemenin y
dur. Meselâ, kıyametin bir yerde koptuğunu gören ki
bi..

Bunun yorumu: O yerin durumu ileride değişecekt
da adalet varsa zulme; zulüm varsa adalete dönüşecekt
bunu zata verirken karanlık meydana gelmiştir ki bu
da kendini gösterir. Çünkü işaret edilen yerdeki duru
yamet arasında bir uzaklık mevcuttur, bununla berab
letten zulme geçiş de kıyametin kopmasındaki gayede
uzaktır. Çünkü kıyamette hiç kimseye zulüm olmayaca
te karanlık ve kapalılık buradan gelmektedir. Halbu
fil'i (A.S.) görmek böyle değildir. Çünkü o yukarıdaki
da belirtildiği gibi iki hal ve durum sahibidir. Kıyamet
ması ise böyle değildir. Allah daha iyisini bilir.

10 — Yanılarak, gaflet ederek mekruh işlemenin
ğudur.

Bu, derece bakımından bir öncekinden sonra gel
hepsinden ağır sayılır. Çünkü karanlığı da o nisbette

dür. Meselâ, rüyada şeytanların dostu, yakını ve gönüldaşı olduğunu gören kimse gibi.

Bunun yorumu, oturup kalktığı, görüşüp konuştuğu insanlarda hayır yoktur, demektir.

Yorumun veçhesi ise açıktır...

Bundaki karanlığa dikkat et, zatın nazarındaki karanlık kadar olmaya yaklaşıyor. Çünkü kişi, dostunun sevdiğinin dini üzeredir. Oturup kalktığı adamlarda hayır yoksa, kendisinde de hayır yoktur. Bu daha çok zata nisbet edilen on kısımdaki karanlığın bir benzeridir. Çünkü burada zatın habisliğine ve kötü işlerine işaret vardır. Nitekim zata nisbet edilen her kısımda, zatın habisliğine bir işaret mevcuttu. Bunların mertebeleri farklı da olsa, yine aralarında benzerlik vardır. Allahü Teâlâ daha iyisini bilir.

Bu açıklama üzerine Şeyhime dedim ki:

— Efendim, bu şekilde bir yorumun yapılmasını gerektiren şey, zattaki karanlıktır. Her ne kadar bu karanlığın kendine has farklı durumları olsa da yine sebep odur. Çünkü ruhun gördüğü rüyada yorumu gerektiren şey, gördüğünü zata verdiğinden ileri gelmektedir. Zatın gördüğü rü'yada ise bizzat rü yanın kendisi yorumu gerektirmektedir. Nitekim yukarıda bu husus açıklanmıştı.

Zatta karanlık bulunmadığı zaman, yâni peygamberlerin zatları gibi günah ve kötülüklerden ma'sûm bulundukları zaman, artık yoruma lüzum yoktur. Çünkü yorumun sebepleri mevcut değildir. Karanlığı gerektiren ise o sebeplerdir. Ama bununla beraber biz birçok peygamberlerin görmüş oldukları rüyaların yorumlandığını biliyoruz. Meselâ Hz. Yusuf'un rü'yası bu cümledendir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu husus şöyle açıklanmıştır:

«Hani Yusuf babasına: Babacığım! Doğrusu rü'yamda onbir yıldız, güneş ve ay'm bana secde ettiklerini gördüm, demişti.» (*)

(*) Yûsuf sûresi, âyet: 4.

Hakikatte Yusuf'a secde edenler, onun babası ve kardeşleri idi. (*) Kur an bu hususu da şöyle belirtmiştir: «Yusuf'un yanma geldiklerinde, o, anasını babasını bağrına bastı, «Allah'ın dileğince güven içinde Mısır'da yerleşin» dedi. Ana babasını tahtın üzerine oturttu, hepsi onun önünde (Allah'a) secde edip eğildiler. O zaman Yusuf: «Babacığım! İşte bu, vaktiyle gördüğüm rü'yamn çıkışıdır. Rabbim onu gerçekleştirdi...»

Bunun gibi İbrahim Peygamber'in rüyasını da gösterebiliriz: O da oğluna şöyle demişti: «Oğulcuğum! Rü'yamda seni boğazlar gördüm, bu hususta ne dersin?»

Burada da aslında boğazlanan bir koçtur. Kur'ân bunu şu cümlesiyle açıklamaktadır: «Ona, fidye olarak büyük bir kurbanlık verdik..» (**)

Diğer bir misal olarak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in rü'yasını gösterebiliriz: Boğazlanan öküz, ucu kırılan kılıç ve çok sağlam kalkan... Öküzün kaçıp boğazlanması, ashabından bir kısmının savaşta şehid olacaklarına; kılıcının ucunun kırılması, ehl-i beytten bir zatın şehid edileceğine; sağlam kalkan ise Medine-i Münevvere'nin olduğuna işarettir. Gerçi bundan ona erişen bir mekruh anlamı çıkarılamaz, ama yoruma mutlaka muhtaçtır.

Bunun gibi, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in diğer bir rü'yasını da örnek verebiliriz: Ümmeti ona arzedilmiş, kiminin üstündeki entari göğüs hizasına ulaşıyormuş, kiminin bundan daha az bir ölçüde.. Bu arada Hz. Ömer'i üzerindeki entari yerden sürünür şekilde görüyor. Bunun üzerine kendisine soruluyor:

— Ya Resûlâllah! Bunu ne ile yorumladınız?

— Dindarlıkla...

Diye cevap veriyor. Bundan başka daha Resûlüllah'ın bir nice rüyaları nakledilmiştir ki çoğu te'vil ve ta'bir edilmiştir.

(*) Buradaki secde, ona karşı üstün sevgi ve saygıyı ifâde eder. Yoksa insan insana, baba oğula secde etmez. (M.).

(**) Saffat sûresi, âyet: 107.

Bu sorum üzerine Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Peygamberlerin uykusu, başkalarının uykusu gibi değildir; çünkü onlar Hakk'm müşahedesi içinde bulunuyorlar. -Her ne kadar gözleri uyuşa da kalbleri uyanıktır. Bu sebeple •onların uyku halinde gördükleri, muayene (kalb gözüyle görmek) ve bir de vahye ayrılmaktadır.

Muayene şeklindeki görme şöyledir: Peygamber (S.A.V.) Efendimiz rüyasında bazı şeyler görür ve gördükleri aynen çıkar, en küçük bir değişiklik olmaksızın gerçekleşir. Nitekim Efendimiz (S.A.V.) rü'yasında kendisiyle ashabının güven içinde Mescid-i Harâm'a girdiğini görmesi bu cümledendir. Saçları traş edilmiş ya da kısaltılmış vaziyette bulunuyorlarmış, bu vaziyette karşılarına hiçbir engel çıkmadan Mescid-i Harâm'a girdiklerini görmesi aynen tahakkuk etmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu hususa temas edilerek buyüruluyor ki:

«Andolsun ki Allah, peygamberinin rü'yasmm gerçek olduğunu tasdik eder. Ey imân edenler! Siz, Allah dilerse, güven içinde, başlarınızı traş etmiş veya saçlarınızı kısaltmış olarak, korkmadan Mescid-i Harâm'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğinizi bilir. Size bundan başka, yakın zamanda bir zafer verecektir.» (*)

Buradaki rü'ya ne ruha, ne de zata hastır; belki her ikisiyle de ilgilidir. Çünkü peygamberlerde zat ile ruhun ikisi de safa ve taharette birleşip uyum haline girmişlerdir.

Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimiz'in Mi'rac gecesi de gördüklerinin hepsi bu ölçüde bulunuyordu. Bazen ruhuna, bazen de zatına bu kapı açılmıştır. Ruhuna bu kapı açılınca, bu uyku halindeki bir ru ya oluyor ve zatı da uyuyordu. Böylece bu sırada ruh gördüklerini görmüş oluyordu. Onun bu gördüklerinde te'vil ve ta'bire kapı açılmamış, yâni buna lüzum görülmemiştir.

Özetleyecek olursak: Bu kısımla ilgili rü'ya, gözle görü-

(*) Feth sûresi, âyet: 27.

len şeyler seviyesindedir. Gözle gördüğümüz şey'i yorumlamaya, te'vil ve ta'bir etmeye nasıl lüzum yoksa, basiretle görülen şeyler için de bunlara ihtiyaç yoktur. İkinci kısım ki vahiy yoluyla gerçekleşiyordu, bu bütün peygamberlere vaki olmuştur ki bunda ta'bir ve te'vile kapı açılmış, birtakım yorumlara lüzum görülmüştür.

Bunun tahkikine gelince:

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu kısımla ilgili hariçte bir şey görmemiştir ve kendisine ne ruhuyla, ne de zatıyla bir şey teveccüh etmemiştir; ancak Cenâb-ı Hak emir ve nehiy'den veya bir şeyden haber verme hususunda dilediği şekilde Onunla konuşmuş, fakat kendi aziz sözünün yerine yarattığı birtakım şeyler koyarak bunları vahyin bilinmesine ve görülmesine vasıta kılmıştır. Meselâ, bir kimsenin verdiği emir ve nehiyleri işaretle yapması, bir şeyden remz (gizliden işaretle anlatma) ile haber vermesi gibi.

Peygamberlerin rüyalarında vaki olan şeyleri, Cenâb-ı Hak, kendisiyle peygamberleri arasındaki konuşmayı sağlamak için ortaya koymaktadır. Peygamberler ortaya konulan bu işaret ve remizleri, biz nasıl kendi aramızda özel işaret ve remizleri anlıyorsak, gayet iyi anhyorlardı. Bu bakımdan görü len şeyler birtakım misallere dönüştürülerek vahiy makamına indirilmişler ve uyanıklık halinde tecelli etmişlerdir.

Görülme düzeyinde mevcud olan eşyanın sırrına gelince, onu şöyle anlatabiliriz: Bir şey'i açıklama ve karşılıklı konuşma ve hitaplaşma ancak içinde müşahede bulunan bir şeyle meydana gelir. Peygamberler ise (salât ü selâm hepsine olsun) devamlı surette müşahede halinde bulunuyorlardır; uyku halinde de olsalar bu müşahedeleri kesilmez. O halde Peygamberler Hakk'ın müşahedesinde O'nun mahlûkatı olarak bir hal üzere durmayan kuşa benzerler. Bazen kuşları bir dalda, bazen de başka bir dalda görürsün, bazen şu ağacın üstünde, bazen de başka bir ağacın üstünde, bazen yerde, bazen de boşlukta görürsün.

İşte peygamberler de (salât ü selâm hepsine olsun) böyledirler, gökleri ve yeri müşahede ettiklerinde kendilerine rü'yet hâsıl olur, bazen de yıldızları, güneş ve ay'ı müşahede ettiklerinde başka rü'yet hâsıl olur. Bunlara nazar kıldıklarında Cenâb-ı Hakk'm azametini göz önüne getirirler ve böylece kendilerine keyfiyeti olmayan büyük bir müşahede meydana gelir.

Cenâb-ı Hak böyle bir müşahede halinde olanlara yabancı bir şey öğretmek istediği zaman, içinde müşahede bulunan şeyleri onlara gösterir. Nitekim Yusuf Peygamber'in rüyasında bu husus ona vaki olmuştu; o, uyku halinde bulunurken Hakkın müşahedesi ona yönelmiş, böylece yıldızları, güneş ve ay'ı bu müşahede içinde görmüştü. Çünkü **Hz.** Yusuf'un ruhu bu durumda iken göğe yükselmiş ve belirtilen müşahede kendisine hâsıl olmuştu.

Cenâb-ı Hak, ana-babasının ve kardeşlerinin secde etmelerini ona öğretmek istediğinde yıldızların, güneş ve ay'ın secde etmelerini göstermişti ki bunlara da müşahede vaki olmuştu.

Bunun sebebini şöyle anlatabiliriz:

Hazret-i Yusuf içinde müşahede bulunmayan şey'e kasdetmeksizin kalbi ve ruhu içinde müşahede bulunan şeyle meşgul olmuş ve bu hususta irâde vâki oluncaya kadar onun bu hâli devam etmiştir.

Bunun gibi, İbrahim Peygambere de, Cenâb-ı Hakk'm ni'meti hazır olunca aynı müşahede meydana gelmişti. Bu ni'met, evlâd ile ilgili bulunuyordu. Cenâb-ı Hak ona, oğluna karşılık bir koç boğazlamasını öğretmeyi dileyince, içinde müşahede bulunan hususta —ki bu oğlu ve onunla olan ni'met idi— boğazlamayı gösterdi. Diğer görülen şeyler de bu ölçüde bulunuyor. Allah daha iyisini bilir.

Bu anlattıklarımız birinci kısım olan idrâklerle ilgilidir. Hatıralarla ilgili olan ikinci kışıma gelince bu hususla alâkalı olan rü'yalardan sordum. Şeyhim bana, bu kısmın açıklanmasıyla ilgili ölçüde cevap verdi ve yazdıklarımı kesin bir ifâdey-

le belirtti. Bir gün kendisine uykuda bulunan bir kimsenin gördüğü rü'yadan sordum, şöyle buyurdu:

— Rüyaların farklılıkları ve çok çeşitli olması, zatm hatıralarının farklılığına bağlıdır. Hatıraların farklı oluşu ve çeşitli ölçülerde bulunuşu, gaybe bağlı bir hususdur ki halkın çoğu bunu bilmezler.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, gaybe bağlı olan husus nedir?

Cevap verdi:

— Bu, Allah'ın kulun kalbindeki fiilidir. Ancak bu fiil, ruh cesedden çıkıncaya kadar ne uyku, ne de uyanık halde kulun kalbinde sakin olmaz, (devamlı hareket halinde bulunur). Kul ölünceye kadar kalbinde hissettiği her hareket, Cenâb-ı Hakkın fiilinin eseridir ki bununla belirli bir hususu irâde eder; böylece o husus kulun kalbinde doğar. Kalb hareket edince, bu ikinci hareketinden başka bir hatıra meydana gelir. Üçüncü, dördüncü hareketlerde de ayrı ayrı hatıralar doğar ve böylece uzayıp gider.

Cenâb-ı Hak kulu hakkında hayır irâde edince veya ondan böyle bir hayır bilince, birinci hareketin hatırası hayır olur, ikinci hareketin hatırası da hayır olur.....

Allah bir kulu hakkında kötülük murad ettiğinde (yâni onun kesbine bağlı bir kötülük meydana gelmesi muhakkak olunca), birinci hatıranın hareketi şer olur ve diğer hareketlerin de hatıraları böyle devam edip gider. Kul tevbe edinceye kadar bu hal devam eder.

Allah onun tevbesini kabul edip, hakkında hayır irâde edince bu kez durum değişir. Hatıralar hayra dönüşür, kul hayra müteveccih olan hatıralarda hareket etmeye başlar. Böylece kulun bütün amelleri onun hatıralarına tabi' olur, hatıraları da kalbindeki hareketlere tabi' olur. Kalbinin hareketleri ise Cenâb-ı Hakk'm kalblerde meydana getirdiği fiillerine ve oradaki irâdesine tabi'dir..

Şeyhimin bu cevabını dinleyince hatırıma bir soru geldi,, dedim ki:

— Efendim, sizin bu anlattığınız, «Kulun kalbi, Rahmân'ın parmaklarından iki parmağı arasında bulunuyor, onu dilediği gibi çevirir..» mealindeki hadîsin mânâsı olmuyor mu?

Cevap verdi:

— Evet, öyledir...

Bunun üzerine içimde büyük bir korku belirdi, kalbin bu hareketlerinden ve değişmelerinden korkmaya başladım ve o zaman anladım ki, saadetin ve şekavetin temeli baştan sonuna kadar bu hareketler üzerinde bulunuyor. Kalblerimizi kudret elinde tutan ve kendi kahrı altında bulunduran Allah" tan dilerim ki, kalblerimizi sevdiği ve razı olduğu şeylere çevirsin..

Sonra Şeyhim buyurdu ki:

— Kalble ilgili bulunan bu tür hareketlerin hayır ve başka şeyden olan semeresinin eceli yedi gündür. Bunun mânâsı ise şöyledir: Bu hareketten Allah'ın muradı, kulun ona erişmesi ve aynı saatte veya sonraki saatte onu idrâk etmesidir. Bazen bu biraz gecikebilir de.. Bu gecikmenin son haddi yedi gündür. Bu bakımdan bazen bir günde bazı amellerde bulunur da onun hareketi bir gün ya da daha fazla gün önce meydana gelmiştir. Buna bir örnek olarak bitkilerdeki durumu gösterebiliriz: Bir kısmı bir günde, bir kısmı da sonra ya da daha önce meydana gelir. Halbuki o bitkilerin hepsinin ekilme zamanı aynıdır. Yaradanların en güzeli olan Allah çok yücedir..

Sen bunları anladıktan ve hatıraların merciinin, Hakk'ın irâdesinin kalbde olduğunu bildikten sonra şunu da bilmiş ol ki: Şahsın iki hali vardır: Uyanıklık hali, uyku hali... Uyanıklık halindeki hüküm zat içindir, rûh ona tabi'dir. Zatın hükmü ise cehalet ve eşyayı bulunduğu hakikat üzere bilmemektir.

Bu bakımdan uyanıklık halinde insanın kalbine hac gelse, bu bir fazlalık olmaksızın olduğu gibi insanın kalbinden geçer. Ama hatırından gök, cennet ya da cehennem veya benze-

rj bir şey geçerse, uyanıklık halinde sadece insana bu durumda bir şuur vaki olur.

Uyku haline gelince, zat bu durumda hisleri çalışmaz olur, organları da sakinleşir. Allah'ın kalbde olan fiili ise süreklidir, ne uyanıklık halinde, ne de uyku halinde sakinleşir, o devamlı bir hareket içindedir.

Kalb geçmiş bir hatıra ile harekete geçecek olursa, rûh ona doğru bakar, zatın hükmü kesildiği için rûh nazarını oraya çevirir. Zaten rûh arif olarak yaratılmıştır, kalbde geçen bir hatıraya nazar kılınca derhal onu bulunduğu ölçü ve hakikat üzere anlar ve gözle görülebilir tarzda onu idrâk eder.

Meselâ, bir kimse rü yasında kendini göklerin üstünde veya özel bir yerde görse, bunun sırrı, bizim yukarıda belirttiğimiz gibidir. Yâni o yerin hatırası onun kalbi üzerinde cercan etmiş, rûh da ona tabi' olarak gözle görülebilir ölçü ve şekilde onu idrâk etmiştir.

Şeyhimin cevabı burada sona erdi. Benim bunları yazmamdan maksad şudur: Hatıralardan ibaret olan bu kısımla, idrâklerden ibaret olan diğer kısım arasındaki fark, —her ne kadar her iki kısımda da idrâk mevcutsa da— eğer idrâk hatıra ile sebkat etmişse, görülen rü'ya birtakım karışık rü'yalardandır, ta'bir edilmeye değmez. İşte bu, belirtilen kısma girer.

Eğer idrâk hatıra ile sebkat etmemişse, sadece teveccüh ve zattan gelen bir kasd ile vâki olmuşsa veya hatıradan bir hareket meydana gelmeksizin ruhtan bir teveccühle vâki olmuşsa, o takdirde görülen rü'ya sahihtir ve yorum yapılır. Bunun kısımları yukarıda geçti ki bunları yirmiye kadar çıkarmıştık. (Allah daha iyisini bilir.)

Yine Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Varlık âleminin efendisi Resûlüllah'ı rüyasında gören kimsenin bu tür rüyası iki kısma ayrılır: Birincisinde hiçbir yorum yapılmaz. Bu, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'i dünyada bulunduğu hal üzere, sahabe-i kiramın müşahede ettiği evsaf üzere görmek halidir.

Eğer bu durumda rüyayı gören fetih ve irfan ehlindense, onun gördüğü, elbette ki Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in tertemiz olan zat-ı şerifleridir. Eğer fetih ehlinden değilse, bazen onun rüyası yine bu ölçüdedir.

Bazen de Resûlüllah'ın suretini görmüş sayılır, zatının aynını görmüş sayılmaz. Çünkü Onun zat-ı şerifleri tasvir edilir de birçok yerlerde uyku ve uyanıklık halinde görülebilir. Çünkü Onun zatının kendinden ayrı bir nuru vardır ki âlemin tamamı onunla dolup taşmıştır; ne kadar bir yer varsa mutlaka Resûlüllah'ın şerefli nurları oradadır. Sonra bu nurda Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimiz'in zatı, yüzün şekli aynada zahir olduğu gibi zahir olur.

Böylece o nûr bütün âlemi dolduracak ölçüde bir ayna mesabesindedir. Onda görünen ise Resûlüllah'ın zat-ı şerifleridir. Böylece bir adam onu doğuda, biri batıda, biri güneyde, bir diğeri kuzeyde bulunduğu halde çeşitli ülkelerde ve farklı bölgelerde görür. Çünkü Resûlüllah'ın zat-ı şeriflerini resmeden nûr bunların her biriyle beraberdir.

Ama kendisine fetih yapılan kimse ise yanındaki sureti görünce basireti de buna tabi' olur. Sonra da basiretinin nuruyla zat-ı kerîmin yerini açıp oraya ulaşır. Bazen kendisine fetih yapılmayan kimseye de bu hal vâki olur. Cenâb-ı Hak zat-ı kerîmle ona böylece minnette bulunmuş olur. Şöyle ki, Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimiz'in ona, onun bulunduğu yere gelmesiyle bu minnet gerçekleşir. Nitekim Resûlüllah'ın (S.A. V.) onun sevgi ve ilgisini, doğruluk ve bağlılığını bilmesi buna sebep olur.

O halde bu mes'elenin durumu Resûlüllah **(S.A.V.)** Efendimiz'e bağlanmıştır. Dilediğine kendini gösterir, dilediğine zat-ı kerîmlerini, dilediğine de sadece suretini gösterir.

Resûlüllah **(SJV.V.)** Efendimiz'in bundan başka bir nice suretleri vardır; diyebiliriz ki bu suretler nebiler ve resuller ve asr-ı saadetten bu yana kıyamet kopuncaya kadar gelip geçen evliya sayısıncadır. Bundaki sahîh olan sayı belli değildir. Yâni peygamberlerin sayısının 124.000 olduğunu söyleyen-

ler bulunduğu gibi bunun sayısı belli değildir, diyenler de var...

Böylece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in bu sayıya nisbetle 124.000 sureti vardır, deniliyor. Bu sayının bir misli de onun ümmetinde yetişen evliyada mevcuttur. Böylece Resûlüllah (S. A.V.) Efendimiz'in 248.000 zuhuru vardır. Çünkü gerek peygamberler, gerekse evliyanın hepsi Ondan istimdad ederler, Onun nurundan meded beklerler. Bu mânâyla müridlerden birçoğuna Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz rü'yada şeyhleri suretinde görünür.

Nitekim ben de bir defasında Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'i şeyhimin suretinde gördüm. Onu kucaklayıp iç âlemime almaya çalıştım. Sonra şeyhim bana dedi ki: Bu bir defada olmaz, tedricen olur. Bununla Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in manevî suretini insan ancak yavaş yavaş, tedricen iç âlemine, kalbine ve ruhuna alabilir, demek istiyordu.

Bu sözün şeyhe nisbet edilmesi ise, çünkü o bir cihetle benimle konuşmuştu, kucakladığım zat ise üzerimde tebessümü artırmadı ve benimle ferahlığı ziyâde etmedi.

Bu, benim hatırıma taallûk eden hususdur. Allah ise daha iyisini bilir.

Resûlüllah'ı rü'yada gören kimsenin rüyasının ikinci kısmında ise yorum yapılır. Bundaki yorum, karanlığın derecelerine göredir, rüyanın tevilinde değildir. Çünkü rü'ya hakikat üzeredir, onda hiçbir te'vil yoktur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V). Efendimiz'i gören hakkı görmüştür. Bu hususta vâki olan karanlık derecelerine işaret etmemizde yarar vardır:

Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'i rüyasında kendisini dünyaya tahrik ve teşvik eder şekilde gören kimsenin zatının karanlığı birinci derecededir. Bu, mekruh olan bir şey'i yanılarak işlemektir. Bu rü'yada karanlığın bulunması ise, Resûlüllah'ın (S.A.V.) üzerinde bulunduğu hal Hak ve Baki olana delâlet eder; fâni olan dünyaya delâlet etmez; işte karanlık bu sebeple rü'yaya girmiştir.

Peygamberi (S.A.V.) kendisine mal verir vaziyette gören

kimsenin bu rüyasının karanlığı ikinci derecededir. O da haram nesneyi yanılarak işlemektir. Bundaki karanlığın daha kuvvetli olması, fâni olan şey'i vermek ve bu konuda imkân hazırlamak, ona delâlet etmekten ve teşvikte bulunmaktan daha kuvvetlidir.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'i kirli ve tozlu bir yerde gören kimsenin karanlığı üçüncü derecede bulunuyor. Bu da mekruh bir şey'i kasden işlemekle ilgilidir. Resûlüllah'ı (S.A.V.) daha yeni gelişen bir genç adam şeklinde gören kimsenin rü'yasınm karanlığı dördüncü derecede bulunuyor; bu da haramı kasden işlemekle ilgilidir. Peygamber Efendimiz'i sakalsız yaşlı bir adam şeklinde gören kimsenin rüyasının karanlığı beşinci derecede bulunuyor; bu da hafif akide konusunda Cehl-i Basit ile ilgilidir. Efendimiz'i (S.A.V.) siyah bir adam şeklinde gören kimsenin karanlığı altıncı derecede bulunuyor; bu da hafif akide konusunda Cehl-i Mürekkeb ile alâkalıdır.

Bilmiş ol ki, (Allah seni başarılı kılsın) rü'ya üzerine söylenen sözün tahkikinin tamamı ve rü'ya konusundaki hayret çekici hususların bilinmesi, Ta'bir İlmi'ni bilmeye bağlıdır. Bu ilim de Allah tarafından vehbî olarak verilen örtülü bir ilimdir. Örtülü diyoruz, çünkü bunun gizli tutulması vâcibdir.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

«Yıllardır Şeyhimden rüyada gördüklerimizin ta'birini sorar dururum. Şeyhim de bana: Bunun dışında dilediğini benden sor, çünkü rü'ya ta'bir ilmi gizli tutulması gerekli olan ilimlerdendir, derdi. Diyebilirim ki bu konuda tekrar tekrar sordum, her defasında bana aynı cevabı verdi.

Sonunda Cenâb-ı Hak onun bu mevzuda bazı cevaplar vermesiyle bana minnette bulundu ki o cevapları Şeyhimden dinledim ve yukarıda Ebûbekir Sıddîk (R.A.) Hazretleri'nin yorumladığı rü'ya konusunu işlerken onun cevaplarından kaydettiklerimi yazdım. Bu mesele hakkında da benimle istemeye istemeye konuştu ve sonunda şunu buyurdu:

Senin sorduğun hususların tahkikinin tamamı, Ta'bir İl-

mini bilmeye bağlıdır; bu da öğretimle elde edilmez. Çünkü bu hususta rü'yayı görenin zatının dışındaki ahvalini bilmeye ihtiyaç vardır.

Meselâ, rü'yayı görenin şehir ya da çöl ehlinden olması,, ilim ehlinden mi, halktan biri mi? Tüccar mıdır, sanatkâr mıdır? Zengin midir, fakir midir? gibi hallerini bilmeye bağlıdır.. Bu haller ise sayılmayacak kadar çoktur.

Aynı zamanda onun bâtınî ahvâlini de bilmeye lüzum vardır: Ruhun zata, taşıdığı 366 cüz uyle birlikte yardım etmesi veya bunlardan bir kısmına imdadda bulunması, yardım gören cüz'lerin ekseriyette ya da ekalliyette kalması, akıl sırrının zata nasıl konulması, rü'ya görenin düşüncesi ve hatırası ne ile dolaşmakta bulunması gibi haller bu cümledendir.

Bunu şöyle de tasvir edebiliriz: Bu ilmi bilen bir âlime aynı rü'yayı gören yüz kişinin başvurduğunu varsayalım; hepsi de rü'yalarında bal şerbeti içtiğini söylüyor. Rü'ya ta'birini bilen âlim her birinin rü'yasını onun ahvaline göre yorumlar ki biri diğerinden başka ölçüde olur. Çünkü ta'bir zahirî ve bâtınî ahvâli bilmeye bağlıdır. İki kişinin bu iki ahvâlde birleşmesi ise mümkün değildir. Nerede kaldı üç kişinin veya yüz kişinin aynı ahvâl ölçüsünde bulunması?...

İşte bu konuda yarar sağlamanın sonucu bu açıklamada düğümlenip kalır. (Yâni Şeyhimizin bu konuda en son açıkladığı bu kadardır, biz de ancak onun açıkladığı kadarını bilip yazdık.)

ALLAH'I GÖRÜRCESİNE İBADET ETMEK

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim: «İnsan, Allah'ı görürcesine ibâdet etmendir..» hadîsin mânâsı nedir?

Allah kendisinden razı olsun, şu misali cevap olarak verdi:

— Bir adam düşün, çöle giriyor ve orada hiçbir kimse göremiyor, zenginlerden bir zengini ismiyle çağırıyor, ona ses-

leniyor: «Ey efendim falan! Bana şunu ver, beni şu işte çalıştır, çünkü sana muhtacım..» diyor. Bu adam şaka yollu konuşuyordur, istekli olarak değil. Onu bu durumda gören herkes onunla alay eder ve onun bu haline güler.

Bu adam kendi zannına göre bu tür şaka yollu dilekte bulunması, aslında ciddi bir istektir ve kendisi de o zenginin kapısında bekliyordur, şeklinde düşünecek olursa, bu sapıklık üstüne sapıklık ve şaşkınlık üzerine şaşkınlık sayılır. Eğer o adam bahsedilen zenginden huzuruna çıkıncaya kadar bir şey istemez de tam huzuruna çıkınca diliyle bir şeyler isteyecek olursa, diliyle istemeden önce onun huzurunda eğilir, kol kanadını yerlere kadar indirir ve mümkün olan ne ise her türlü aşağılanmayı gösterir ve ne kadar baş eğme, eğilme usulleri varsa hepsini yapar da bunların hepsini dış organlarıyla gösterirse, işte o zaman adı geçen zengin ona rahmet nazariyle bakar, dileğini yerine getirir.

Dilek sahibi zanneder ki kendisine diliyle istediği için bir şeyler verilmiştir, halbuki içindeki eğilme ve aşağılanmasından dolayı kendisine merhamet edilmiştir. Dış organları ile içindeki bu aşağılanmayı ifadeye çalışmıştı. İşte o anda o adamın içinde mümkün değil adı geçen zenginden başkasının bulunması...

Misal ile anlatmaya çalıştığımız bu mânâ ve iki durumun birbirinden ayrılması hususlarına Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz: «İhsan: Allah'ı görürcesine ibâdet etmendir» buyurmuştur. Bununla şu anlama kapı açılmıştır: Kim Allah'a O'nun huzurunda bulunma sıfatı üzere ibâdet eder, kullukta bulunursa, şüphesiz ki ibâdetini çok güzel yapmış olur. Bu sıfat üzere ibâdette bulunmayan kimse ise güzel bir ibâdette bulunmamış sayılır.

İbâdetin huzur ve gaflet üzere olmasının alâmeti: İbâdet edenin içine bakılarak bilinir; eğer içi fâni şeyleri müşahede ve birtakım ihtiyaçları düşünme ile meşgulse, o, birinci adam gibidir. (Yâni çölde kimse bulunmadığı halde bir zenginden bir şeyler istemeye yönelen adamın haline benzer.) Eğer içi

(kalbi ve ruhu) Allah'tan başkasından boş ve sadece Allah'a yönelmiş durumda ise, bu da ikinci adama benzer.

Şeyhim bu açıklamayı yaptıktan sonra kendisine dedim ki:

— Efendim, Buharî ve Müslim bu hadîsin rivayetlerinde farklılık göstermişlerdir: Buharî imânı öne almış, ikinci olarak İslâm'ı, üçüncü olarak da ihsanı getirmiştir. Müslim ise, önce İslâm'ı, sonra imânı ve üçüncü olarak da ihsanı zikretmiştir. Buna ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Benim yanımda muhtar olanı, Buharî'nin naklettiği şekildir. Çünkü İslâm ancak imânın elbisesi mahiyetindedir. O halde önce imân, sonra İslâm gelir.

Dedim ki:

— Efendim, İslâm imândan önce gelmez mi? Delil olarak Allah şöyle buyurmuştur: «Bedeviler dediler **ki** imân ettik. De **ki:** «Siz henüz imân etmediniz, bari müslüman olduk,» deyin. Çünkü imân hâlâ da kalbinize girmemiştir..» (*)

Cevap verdi:

— Biz Cibril'in (A.S.) hadîsinde geçen hakikî İslâm'dan söz ediyoruz ki bu imânın elbisesi mahiyetinde olan İslâm'dır. Şeyheyn (Buharî ve Müslim)'in farklı rivayetleri bu anlamdaki İslâm kelimesinde olmuştur. Esleme fiilinden türetilen İslâm ise Esleme Bi-Lisanihi = Diliyle Müslüman oldu ve sadece dış görünüşüyle İslâmiyeti kabul etti anlammadır ki bu, boşluk üstüne boşluktur, sahibinin elinde bir şey yoktur.

Bunu şu kimseye benzetebiliriz: Bir topluluk atış denemesi yapmak için karşılarına bir hedef koymuşlar, ellerindeki silâhla bu hedefe atış yapıyorlar. Tabiî bu atışı yaparken başlarını silâh üzerine eğip gez ve arpacıktan hedefi belirliyorlar, bir gözlerini kapayıp birini açık tutuyorlar, attıktan sonra da kalkıp bakıyorlar, isabet kaydedip etmediklerini tesbite çalışıyorlar.

(*) Hucürat sûresi, âyet: 14.

Bir başka adam bunları seyrettikten sonra elinde silâh bulunmadığı halde o da aynı hareketleri taklide çalışıyor, başını eğiyor, gözünü kapatıp hedefi tayine çalışıyor, sonra tetiği çeker gibi yapıyor ve isabet edip etmediğini tesbit için kalkıp bakıyor. O topluluğun atış yaptığı hedef meydana getirilince, öteki adamın bir hedefi olmadığı anlaşılıyor.

İşte bu adam, yalnız diliyle müslüman olana misaldir. Bu ölçüde müslüman olan kimse namaz kılar, ama içinden «senin namazın namaz değil» diye ses gelir. Oruç tutar, içinden «senin orucun oruç değil» diye haber gelir. Zekât verir, hacceder, cihâda katılır ama içi bütün bunları kesip atar, sureten yapılmış şeylerdir, der.

Çünkü onun dışı başka bir vadide, içi de başka bir vadide, bulunuyor. Nasıl ki yukarıda bahsettiğimiz adam elinde bir silâh olmadığını, sadece eğlencede bulunduğunu biliyordu. İşte münafıklar da böyledir: İslâm'dan ellerinde bir şey bulunmadığını bilirler.

Şüphesiz ki Şeyhim bu misalinde de doğru söylemiştir. Çünkü Cenâb-ı Hak münafıklardan bahsederken buna yakın bir misal vermiştir:

«Münafıklar şeytanlarıyla başbaşa kalınca, doğrusu biz sizinle beraberiz. (Müslümanlarla görüşmemizde ise) Onlarla sadece alay edicileriz., derler.»

Cenâb-ı Hak münafıkların bu halini açıklayarak onları rüsvay ediyor ve bu misal ile onların içini dışını olduğu gibi ortaya koyuyor. Doğrusu ben bu misali dinlemeden önce onların namaz ve oruçları, hac ve zekâtları, cihâd ve benzeri ibâdetleri kalblerinde ve içlerinde vardır, diye zannederdim. Kendilerinden kabul edilmeyişinin küfürleri sebebiyle olduğunu düşünürdüm. Şeyhimden yukarıdaki misali işitince, onların iç yüzü bana açıklanmış oldu ve en habis kâfirler arasında bulundukları anlaşıldı. Bu gibi şeylerden Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz.

Şeyhime, Muttalib b. Hantab'ın Enes b. Mâlik'den (R.A.) rivayet ettiği şu hadîsi sordum:

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz:

«Ümmetimin günahlarına baktım, kendisine bir âyet verilip (öğretilip) de onu unutan adamın günahından daha büyüğünü göremedim..» buyurmuştur.

Tirmizî bunu Buharî'den nakleder de hadîsin ma'lûl olduğunu söyler. Çünkü Muttalib b. Hantab bunu Enes b. Mâlik'den duymamıştır. Böylece hadîs Muttalib ile Hz. Enes arasında munkati' sayılıyor.

Bunun bir benzeri de Ahmed b. Hanbel'den rivayet olunmuştur. Böylece Tirmizî, Buharî ve Ahmed b. Hanbel hadîsi yukarıda belirttiğimiz ölçüde yükseltmişlerdir. Bu hususu, İmam Ebû Muhammed Abdülhakk el-İşibîlî el-Ahkâmü'l-Kübrâ'da, Hafız İbn Hacer Şerh-i Buharî'de, Şeyh Abdürrauf el-Menavî Câmiu's-Sağîr'in şerhinde nakletmişlerdir.

Şeyhim bana şu cevabı verdi:

— Hadîs sahihtir. Çünkü bunda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in nuru vardır. Ne var ki bu, âyeti ezberledikten sonra onun lâfzını unutan kimse hakkında değildir. Bu ancak kendisine Kur'ân'm indiği, Allah tarafından Hz. Peygamber'e vahyedildiği ulaşan, bununla beraber ondan yüz çeviren, zatını onun nurundan men'eden ve onun karşıtına yönelen, karanlığı alan kimse hakkındadır.

Şöyle ki, Hak'tan yüz çevirip, karanlık ve uzak olan sapıklığa uyan, böylece Cenâb-ı Hak'tan dünyada da, âhirette de uzaklaşan kimse bu ölçüye girmektedir. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz devrindeki münafıkların durumu gibi. Hadîs onlar hakkında, onları yererek, onların yanlış tutumuna işaret ederek söylenmiştir. Çünkü onlar da Ümmet-i İcâbet'ten, hac olan ümmetten idiler. İcabet ümmeti içinde, bunların bâtınî olan nifak ve küfründen daha büyük günah yoktur. Böyle bir günahtan Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz..

Bunun üzerine kendisine sordum:

— Efendim, dedim, işaret buyurduğunuz Kur an nuru nedir?

Cevap verdi:

— Kur'ân'da üç nûr vardır: Birincisi, Allah'a doğru götüren nûr, O'nun varlığını, birliğini belgeleyen ve insanı ona doğru çeken nurdur. İkincisi, emirlere uymak, ona göre hareket etmek nurudur. Üçüncüsü, men'edilen şeylerden kaçınmak nurudur.. Kim Kur'an'ı işittiği halde kendi zatını bu üç nura girmekten men'ederse, bu hadîsin kapsamına girer. Hadîsten de maksad budur.

Hadîste geçen «âyet», ezberlenen lâfza sadık gelmekte, tilâvet ise amelin bağlantı kurduğu mânâya sadık gelmektedir. İmtisal de amelle birlikte aynı mânâya yöneliktir. İşte bu ikinci (yâni tilâvetin bağlı bulunduğu mânâ) yukarıda belirttiğimiz üç nurun kendisidir, sözü edilen hadîsten de murad budur.

Allah tarafından gelen âyet, mü'minlerin yanında, içinde hak (söz, delil ve belge) bulunan ilâm ve berat gibidir. Çünkü hak sahibi, aldığı ilâmı za'yetmez, za'yedecek olursa hakkını kaybetmiş olur. Ayet-i kerîme de mü'minler için böyledir, mü' minlerin onda hakkı bulunuyordur. Onu koruyup amel ederlerse hakları sabit olur ve onunla Cennete girmeye hak kazanırlar. Onu korumaz da yüz çevirecek olurlarsa, alaya alıp küçümseyecek olurlarsa, bu nedenle işaret edilen büyük günah sahibi olurlar. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim, Cennet ile Cehennemin hüccetleştiği, (birbirinden delil istediği birbirine karşı delil getirdiği) hadîs hakkında ne buyurursunuz?

Bana şu cevabı verdi:

— Cehennem: «Kibirlenen kimselerle emrolundum» demiş. Bunun üzerine Cennet de: «Bana ne olmuş ki yalnız insanların zayıfları ve sakatları girmektedirler?!» demiş. (*)

(*) Buradaki *sakatlar'dan* maksad. dünyada kendilerine önem verilmeyen, perişan bir ömür süren ve fakat kalbi eri Allah ile beraber olan müminlerdir. (M).

Tekrar sordum:

— Efendim, dedim, Cennet burada Cehenneme itirafta bulunup onun galib olduğunu söylüyor. Çünkü Cehennem kibirlenen kimselere has kılınmıştır. Cennete ise ancak zayıflar, önemsenmeyenler girmektedir. Bu hususa ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Âhiret yurdundaki mesken, onda sakin olacak kimsenin haline tabi'dir. Onun sakinleri kibir, bencillik ve kendini üstün görmeklik ehlinden ise, onların bu vasıflarından bir şey meskenlerine de sirayet eder. Meskenin sakinleri tevazu', yumuşak huyluluk, mahviyet, fakirlik ve sıkıntı ehli ise, onların bu halinden bir şeyler meskene de sirayet eder. Cehennem ehlinin kibir, cebir olduğu, Cennet ehlinin de tevazu' ve mahviyet ehli olduğu bilinmektedir. Böylece Cehenneme kendi sâkinlerinin vasıfları üstün gelmiş, Cennete de sâkinlerinin vasıfları üstün gelmiştir.

Sözün açık tarafı, Cennet ile Cehennem hüccet leş tiler konusundan çıktı. Bundan maksad, Cennet ve Cehennem ehlinin içyüzünü izhâr etmektir. Bunun içindir ki Cehennem hüccet isterken bunda kendisinde bulunan bencillik ve büyüksenmeyi andı. Cennet de kendisinde bulunan tevazu' ve mahviyeti andı. Buna dikkat edecek olursan, hüccet burada Cennetten yana Cehenneme karşı getirilmiştir. Çünkü hüccet getirmenin neticesi Cennete yönelmiştir.

Şöyle ki, Cennet burada diyor ki, bana ancak Allah'ın mütevazi, gönlü alçak ve Rablerini bilen kulları girerler. Cehennem de şöyle diyor: «Bana da ancak büyüksenenler, benciller ve Rablerini bilmeyenler, huzurdan kovulanlar, rahmetinin sahasının dışında kalanlar girerler.»

Bunu özetleyecek olursak, Cennet şöyle demiştir: «Bana ancak Allah dostları girer.» Cehennem de demiştir ki: «Bana da ancak Allah'ın sevmediği kimseler girer..»

Bu açıklama üzerine dedim ki:

— Efendim, bu cevabınız gayet güzeldir. Yukarıdaki müş-

killer bununla kalkmaktadır. Ayrıca bununla şu müşkil de silinmektedir: «Cennet neden, bana Allah'ın peygamberleri. Resulleri, melekleri ve mü'min kulları girmiyor» dememiştir? Böyle demiş olsaydı bu onun için Cehenneme karşı hücceti olurdu. Neden böyle dememiş de mağlûbiyet izhâr etmiş ve: «Bana ancak insanların zayıfları, mahviyet içinde bulunanları girer?» demiştir? İnsanların en şereflileri ve en üstünlerini anmamıştır ki bunlar enbiyâ ve resullerdir.

Biz bu hususta diyoruz ki: Aslında bu, Cennetin kasdettiği şeydir. Sanıyorum ki bunu anlatmak istemiştir. Ama söz bu biçimde değil de yukarıda belirtilen ölçü ve biçimde çıkarılmıştır. Bu sadece tevazu' ve mahviyeti ortaya koymak içindir. Cennet ehlinin bâtınında bu güzel vasıflar bulunuyor. Bunu belirtmek içindir. Cennet ehlinden her biri Allah'ın yarattıkları arasında kendisinin en fakir bulunduğunu, insanların en zayıfı olduğunu görür. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhimden, varlık âleminin efendisiyle ilgili şu hadîsten sordum: Vahyin ilk başlangıcında Cebrâîl (A.S.) ondan uzaklaşınca dağın tepesine çıkıp Cebrail'e tekrar kavuşmak aşk ve heyecanı içinde neredeyse kendini aşağı atacak gibi oluyordu. Tam bu sırada Cebrâîl yeniden ona kendini göstererek: «Şüphesiz ki Sen âlemlerin Rabbi'nin Resulüsün..» der ve o da sakinleşirdi.

Dağın tepesinden kendini atmak istemesi büyük günahdandır. Böyle bir şey'i arzulamak ve azmetmek de günahtır. Halbuki peygamberler, özellikle bizim Peygamberimiz (S.A.V.) bi'setten önce de, sonra da her türlü günahlardan korunmuşlardır. Bu hususa ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şu cevabı verdi:

— Bir adam biliyorum ki ilk durumunda bir gün içinde kendini evinin üstünden altına doksan defa atıyor, bu kendisine bir zarar vermiyor. Nasıl ki döşeğin üzerinde uzanmak ona bir zarar vermiyorsa...

Bunun sebebine gelince, başlangıçta ruhun zat üzerine üstünlüğü ve galibiyeti vardır; varlık âleminin ruha nisbeti eşit

ölçüdedir: Rûh boşlukta bağdaş kurup oturur, yeryüzünde oturduğu gibi semada dolaşıp durur; şahıs yatağında uyuduğu gibi rûh havada uyur. Onun için taş, ipek, yün ve su zarar vermemekte aynı ölçüdedir. Onun için hiçbir elem ve acı yoktur, sadece kavuşmak arzusu vardır.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz de dağın tepesinden kendini atmış olsaydı, hiçbir acı duymaz ve hiçbir zarar ile karşılaşmazdı. Nerede kalsın kendi canına kıyması, yâni kendini helak etmesi?.. O anda kendisinde sadece azim vardır, başka bir şey yoktur.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, bu mânâyla erbab-ı hal (gönül ehlin)de müşahede olunan durum buna yakındır: Onlardan biri kendisine bir hal gelince başını duvara bütün gücüyle vurur da başında en küçük bir sıyrık dahi meydana gelmez, nerede kaldı başka bir şey'e dokundurduğunda bir zarar görsün...

Şeyhimden meydana gelen bu maarif Allah için olsun. Şüphesiz ki hakikati yansıtmaktadır. Diyebilirim ki bir gün içinde kendini doksan defa aşağıya atan adam, bizim şeyhimizden başkası değildir. Benim bu konudaki sorumu cevaplandırırken bunu bizzat kendisinden duymuştum.

Yine Şeyhim bu konuda buyurdu ki:

— Peygamberler ve gönül ehli olanlar bilirler ki yüksekten kendilerini atmak ve benzeri hareketlerde bulunmak hiçbir zarar vermez, aynı zamanda onlardan hiçbir şey'i de defetmez. Bütün bunlar zatta tab'edilmiştir, o da tabiatı icâbı bunları yapar. Bu, mızrak ile vurulunca «ah!» sesinden yardım bekleyen kimsenin durumuna benzer, o adam bilir ki böyle demekte bir yarar yoktur, ama tabiatı gereği elde olmayarak böyle der. (Allah daha iyisini bilir.)

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, kıyamet günü müminler bekleme yerinde bulunurken, Allah onlara tanımayacakları bir surette gelir. Müminler o gelen suretten Allah'a sığınırlar ve derler ki:

«Bu bizim bekleme yerimizdir, Rabbimiz bize gelinceye

kadar buradan ayrılmayız. O gelince de biz onu tanırız.»

Cenâb-ı Hak bu kez onlara onların tanıyacakları surette gelir. Hepsi birden secdeye kapanırlar. Birinci suret ile ikinci suretten kasdedilen nedir? Çünkü İbn Arabi el-Hatemî **risa**lesinde Fahrüddin'e hitapla şunu söylemiştir: Bu öyle bir haldir ki ancak Allah'ın velî kulları bilir..

Şeyhim, (Allah kendisinden razı olsun) şu cevabı verdi:

— Suretten maksad, halettir. Bu iki suret, Cenâb-ı Hak için iki haldir. Birinci halde müminler Onu tanıyamıyor, ikinci halde ise tanıyabiliyorlar. Şöyle ki: Bir gönül dostu, diğer bir gönül dostuyla konuşurken, ona karşı olan içten sevgi ve şefkatinden ve aralarındaki bağlantıdan birtakım nurlar çıkar. Bunu aksine biri düşmanıyla konuştuğunda, o nurlardan hiçbiri çıkmaz. Bu bilinen bir âdettir.

Dost dosta hitab edince sözü yumuşatır, ona karşı şefkatli ve nazik davranır ve içi açıldıkça açılır. Düşmanına hitab edince, kendinde bir tutukluk başlar, yüzünü ekşitir, kalbi nefretle dolar ve ister istemez yüz çevirir.

Bu hususu anladınsa, bilmiş ol ki: Cenâb-ı Hakk'm birinci hali, ümmetinin tamamına hitab etmektedir; ümmet içinde O'nun dostları bulunduğu gibi düşmanları da vardır, münafıklar da bulunmaktadır. Bu bakımdan O'nun hitabı mü'minlerin bilip anladıkları, tanıyıp öğrendikleri nurlardan uzak ölçüde çıkmıştır. Çünkü mü'minler O'nun bu nurlarını, zatlarında ve ruhlarında bulunduğu için bilirler.

Cenâb-ı Hak bu nûrlarıyla mü'minlere dünyada imdadda bulunmuştur. Ama onlar gelen hitabı birinci hal ve heyet üzere işitince, o sesten ve hey'etten Allah'a sığınmışlar ve şöyle demişlerdir: «Sen bizim Rabbimiz değilsin, bizim Rabbimizle aramızda birtakım alâmetler vardır ki hitab ânında meydana gelen nurlardır.»

Onlar bu hitabla, Allah'ın özel olarak müminlere yaptığı hitabı kasdetmektedirler. Böylece mü'minler üzerine hitab nurları esip onlar da bunu hissedince, Rablerinden olduğunu

bilir, iftihar eder ve O'na secde ederler. İşte bu ikinci haldir ki Rablerini bu hal üzere tanırlar.

Birinci hal üzere iken yaptığı hitapla nûrlarmı salıvermediğinin sebebine gelince, çünkü o halde hitab içinde düşmanları da bulunan bir topluluğa yönelmiştir. İkinci halde ise, düşmanlar hicab arkasında kalmış, hitabda yalnız dostlarına yüz çevirmiştir. Böylece kendi zatlarında müşahede ettikleri ve zahirlerinde esrarını gördükleri, iç âlemlerinde sır ve hikmetlerini duydukları nurlar o hitabla beraber meydana çıkaı..

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, birinci halde Rablerini bilemeyen müminlerden maksad hepsi midir, yoksa umumu mudur?

Şeyhim cevap verdi:

— Sadece umumudur. Has mü'minlere gelince, onlar Rablerini bilirler, hiçbir halde O'na karşı bilgisizlik içinde kalmazlar.

Tekrar sordum:

— Birinci hitab bütün mü'minlere midir, yoksa umuma mıdır?

Cevap verdi:

— Bu hitab da sadece umum mü'minler içindir. Kıyamet günü hitab ait olduğu şey'e doğru yönelir, aradaki olanları delip geçer. O kadar ki Rabbimiz, başını başka bir kimsenin kucağına koymuş bir adama hitab eder de o bu hitabı işitir, yanındaki adam işitmez. Hulâsa: Allah'ın hitabını ancak arzu edilen kimse işitebilir; başkası ise bu hitaba mazhar olmaz, hicab arkasında kalır. Yakın da olsa durum yine böyledir.

Evet, İbn Arabi de yukarıda ismi geçen risalesinde aynı şey'i söylemiştir: «Şüphesiz ki arifler birinci halde de Rablerine karşı cehalet perdesi arkasında kalmazlar. Ancak hicab arkasında kalanlar cehalet içinde olurlar.»

Şüphesiz ki Şeyhimin bu cevabı ve İbn Arabi'nin sözü,, son derece güzeldir ve o nisbette incelik arzetmektedir. Şey-

himiz bu mânâları incelik ve güzellik içinde toplamıştır ki Cenâb-ı Hakk'ı suretten tenzih etme konusunda akılların inkâr etmeyeceği ölçüde de bulunuyor. Böylece bu açıklama Rabbimizi gelmekten, gitmekten ve suret taşımaktan tenzih etmekte ve en güzel tefsiri önümüze sergilemektedir. Şüphesiz ki Rabbimiz gelmek, gitmek, suret taşımak gibi nakıs sıfatlardan çok yücedir.

İmam Şa'râni Hazretleri rıin Keşfü'r- Rân An Vücûhi Es'ileti'l-Cân adlı eserinde adı geçen hadîste geçen suret hakkında verdiği bilgide birtakım sakıncalı taraflar vardır, ona vâkıf olan kimsenin dikkatli olması gerekir. Ama Hafız İbn Hacer İbn Fevrik'ten yapmış olduğu rivayet şerhinde işlerken bu konuyu Şeyhimizin görüş ve yorumuna yakın ölçüde tevil etmiştir. Bununla beraber İbn Fevrik Hazretleri'nin tefsirini dik katle okuyacak olursan Şeyhimizin ma'rifet vadisindeki derece ve mekânetinin yüceliğini anlamış olursun.. Cenâb-ı Hak onun feyizli sözlerinden bizi yararlandırsın!.

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun), «Kulun kalbi Rahman'm parmaklarından iki parmağı arasında bulunuyor..» mealindeki hadîsin mânâsını sordum, şu cevabı verdi:

— Hadîste geçen parmak manevîdir. İlâhî tasarrufu remzetmektedir. O halde hadîsten kasdedilen mânâ şudur: «Kulun kalbi Rahman'm tasarruflarından iki tasarrufu arasmda bulunuyor.»

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, iki tasarruftan kasdedilen mânâ nedir?

Buyurdu ki:

— Zat ve ruhun gerektirdiği tasarruftur. Çünkü zat topraktan alınmadır, bu bakımdan şehvete meyleder. Rûh ise nurdan yaratılmıştır, bu bakımdan maarife meyleder; hakikatlere kapı açar. O halde ikisi birbirine zıd durumda bulunuyor-*dur, bu nedenle devamlı itişme halindedirler.

Şeyhimin bu nefis cevabı üzerine hatırıma geldi, sordum:

— Efendim, ikisinden hangisi üstündür?

— Tasarrufta bulunan ruhtur, hareketleri tanzim eden de

odur, bu sebeple galib olan da odur. Zat esrar ile tasarruf etmektedir. O halde hareket bakımından rûh galiptir, zat ise habis sırrı sebebiyle galip sayılır. Bu sebeple de kullardan şükredenler pek azdır.

Diğer bir tabirle diyebiliriz ki, zat ile rûh değirmenin iki taşma benzer: Rûh üst taş mesabesindedir, çünkü hareket halinde olan bu taştır. Zat ise alt taş mesabesindedir. Ancak zatta kaynama ve yanma farzedilir de değirmenin üst taşı tencere üzerindeki kapağa benzetilir. Dış görünüşü itibariyle kapağın tencereye karşı üstün olduğu ve onda te'sir ettiği, içi itibariyle de tencerenin kapakta te'sir ettiği, onu harekete geçirdiği hükmüne varılır. Bedbahtlığa uğramaktan ve kötü kazadan Allah'a sığınırız.

Diye cevap verdi. Ben yine sordum:

— Efendim, dedim, ilim adamları rûh ve zatın tasarrufunu meleğin ve şeytanın dokunup yön vermesiyle tefsir etmişlerdir. Buna ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Melek ve şeytan arızî ve tabiîdir. Bizim açıkladığımız husus ise asıldır. Çünkü tahir olan ve olmayan her zatın birtakım hatıraları vardır; onun kurtulmasına ya da helak olmasına sebep bu hatıralardır. Melekle şeytan bu hatıralara tabi'dirler. Eğer hatıralar ilâhî rızaya uygunsa onlara melek tabi' olur ve hoşnud olacağı ölçüde yerine gelmesini sağlar. İlâhî rızaya uygun değilse, şeytan onlara tabi' olur da arzu ettiği ölçüde onu yerine getirmeye çalışır.

Bunun sebebi ise şöyledir: Zatla ilgili olan her hatıra, o zatın sırrıdır. Zat tahir (tertemiz)se o hatıra da temizdir. Zat temiz değilse, hatıra da temiz değildir..

Buna gözle görülür şeyleri misal olarak verebiliriz: Buğday, arpa, mercimek ve fasulyadan birer avuç alıp her birini ayrı ayrı öğütüp un haline getirdikten sonra yine ayrı ayrı kâselerde onları pişirdiğinde, her birinin kokusunun diğerine uymadığını görürsün. Yâni onlardan her birinin kokusu

ve içinden yükselen buhar sahibine işaret etmektedir; onun hakikatini tanıtmaktadır.

İşte hatıralar da böyledir: Onların zatlardaki yeri, yemeklerden yükselen buhar ve kokusuna benzetilebilir. Bu bakımdan hatıraların durumu oldukça önemlidir ve istekleri de o nisbette büyüktür. Dayanak noktası da onlar olmuş oluyor.

Melekle şeytan bu hatıralara tabi'dirler. Nice hatıra vaı ki sahibini çok yücelere eriştirir, nice hatıra var ki sahibini aşağıların aşağısına indirir. Rızaya uygun hatıralar, ruhun gerektirdiği şeylerdir ki taharetinden dolayı zatta zahir oluyor. Kötü hatıralar ise, zatın tabiatının gerektirdiği şeylerdir ki şehvetlerle ilgilidir. (Allah daha iyisini bilir.)

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) Hacer-i Esved ile ilgili hadîsi sordum:

— Efendim, dedim, hadîs-i şerifte Hacer-i Esved'in Yeminüllah = Allah'ın sağ eli olduğu söyleniyor, buna ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Bu benzetme yolu üzeredir. Bir kimse bir hükümdarın mülküne girip onun himayesinde kalmak isterse, önce onun sağ elini öpmeye çalışır. Bunun gibi kim de Allah'ın rahmetine ve himayesine girmek isterse, önce **Hacer-i Esved**'i öpsün.. Böylece hükümdarın sağ eli ne ise, Allah tarafından yeryüzüne konulan **Hacer-i Esved** de odur.

Nitekim **İmam Gazali** (Rahmetullahi aleyh) de bu hadîsi kelimesi kelimesine böyle açıklamıştır. Arzu edersen onun Tefrika adlı kitabına müracaat et.. (Allah daha iyisini bilir.)

KIYAMET GÜNÜ ÖLÜM BİR KOÇ ŞEKLİNDE GETİRİLİR

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, «**Kıyamet günü ölüm bir koç şeklinde getirilip boğazlanır..**» mealindeki hadîs hakkında ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Bu, sahîh bir hadîstir, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in mübarek dudaklarından çıkmıştır. Bundan maksad, koç suretinde bir melektir. Onun boğazlanması Cennet ehlinin ni'metinde bir fazlalık, Cehennem ehlinin de azabında bir artıklıktır. (Yâni Cennet ehli bununla Cennette ebediyen nimetler içinde kalacaklarına sevinecek, Cehennem ehli de ölümsüz olan bir azâb içinde sürüp gidecekleri için fazlasiyle üzülecektir.)

Şüphesiz ki bu durum, meleklerin istedikleri en aziz şeydir. Çünkü onlar secdelerinde derler ki: «Allah'ım, bizi mü'min kulların için ni'met eyle, onların rahmete erişmesine bizi sebep kıl..» Böylece mü'minin hakkını ancak melek bilmektedir. Hadîsi te'vîl etmemizin sebebine gelince: Çünkü ölüm dostların ayrılmasından ibarettir. Zat toprağa, rûh da kendi âlemine dönmektedir. Böylece ölüm onların bir araya gelmemesi demektir.

Meleğin koç suretinde boğazlanması ise, basiretle müşahede edilmektedir. Hadîs buna göre yorumlanmıştır. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhim devamla buyurdu ki:

— İnsanlar Cennete girdiklerinde karşılıklı konuşurlar, bilhassa ilk girdikleri gün dünyada geçirdikleri olaylardan söz ederler, bu arada ölümden, onun açısından bahsederler. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak ölümü bir koç biçiminde onlara gösterdikten sonra boğazlatarak sevinmelerini ve huzur içinde kalmalarını sağlar. Aslında boğazlanan koç değil bir melektir.

Yine Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Çakıl taşlarının tesbîh etmesi, hurma kütüğünün inlemesi, taşın selâm vermesi, ağacın secde etmesi ve benzeri harikulade olaylar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in mu'cizclerindendir. Aslında bu tür olaylar adı geçen eşyanın sürekli olarak konuşması ve teşbihidir. Burada hazır olanlar duysun di-

ye Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz hicabın ara yerden kaldırılmasını Rabbinden istemiştir.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, bunlarda rûh ve hayat var mıdır?

Cevap verdi:

— Hayır, bunlarda rûh ve hayat yoktur, ama yaratıkların hepsi, ister canlı, ister cansız olsun kendisinden yaradanı sorulduğunda açık bir dille, «Beni yaradan Allah'tır» der. Yaratıkların konuşan, konuşmayan, canlı ve cansıza ayrılması onlara nisbetledir. Birbirini tanısın ve farkedilsin diye her varlık ayrı bir hükme bağlanmıştır. Allah'a nisbetle hepsi de Yaradanım bilir, O'na ibâdet eder, O'nun kudreti karşısında eğilir.

Çünkü cansız varlıkların iki veçhesi vardır: Bir veçhesi Yaradanlarına yöneliktir ki bununla O'nu bilir, ibâdet eder, O'na ümit bağlarlar. Bir veçhesi de bize yöneliktir ki bununla bir şey bilmezler, işitmezler ve konuşmazlar.

İşte Peygamber'in (S.A.V.) Rabbinden bu eşyanın bize yönelik olan veçhesiyle hazır olanlar arasındaki hicabın kaldırılmasını istemiştir, tâ ki diğer veçhesi orta}'a çıkmış olsun. Buna işaretle Kur an'da buyuruluyor ki: «Hiç bir şey yoktur ki Cenâb-ı Hakk'ı hamd ile teşbih etmesin...» (*)

Şeyhimin bu açıklaması bana Dâvud Peygamber'le kurbağa arasındaki olayı çağrışım yaptı: Dâvud Peygamber (A.S.) Rabbine teşbihi çoğalttıkça çoğalttı, fakat bir de baktı ki kurbağa bütün bir ömür bir an ara vermeden Hakk'ı teşbih etmektedir. Bunun üzerine Dâvud (A.S.) kendi teşbihini küçümsedi..

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buna da şu cevabı verdi:

— Dâvud (A.S.) kurbağanın Hakka yönelik bulunan veçhesini müşahede etmişti ki bu onun bâtmî hali idi. Çünkü bu veçhede teşbih süreklidir, bir ân olsun kesilmez.

(*) İsrâ sûresi, âyet: 34.

Bu açıklama ve anlamdan Şeyhimiz, Seyyid Muhammed **el**-Lehvac'dan bir hikâye nakletti. Bu zattan yukarıda bahsedilmişti. Şeyhimizin saygı duyduğu ileri gelen ariflerdendir. Şeyhim bu hikâyeyi kendi üslûbuna göre anlattığında dinlemiştim, buyurdu ki:

— Şüphe yok ki, yeryüzünün bir ilmi vardır ki onu taşır ve onunla bilip tanır. Nasıl ki bizden birimiz Allah'ın kitabını taşır ve onu bilir... Bunun gibi her cansız varlığın da taşıdığı bir ilim vardır.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, o takdirde her cansız varlık akıllı ve bilgilidir, cansız olmasına rağmen ilim sahibidir!. Bu durumda ona cansız diyebilir miyiz?

Cevap verdi:

— Onlar bize nisbetle, bizim gözümüzde cansız eşyadırlar; Yaradanlarına nisbetle böyle değildirler, onlar Rablerinî bilir ve O'na teşbih ederler. Hiçbir yaratık —ne olursa olsun— «Rabbim Allah'tır» sözünden boş değildir, bu bilgi her mahlûkta sâridir.

Bunun gibi, hiçbir yaratık Yaradanma karşı mahviyet ve korkudan da boş değildir. Yâni her varlık Yaradanına karşı tam bir korku ve mahviyet içinde bulunur. O'nun satvetinden korkar. Halbuki insanlar kendilerini buldukları gibi sanarak cansız eşya üzerinde yürüdüklerini, ölgün yerlerde dolaştıklarını zannederler. İşte insanları boş bırakan ve onları helak eden de budur. Eğer insanlar yeryüzünde nelerin bulunduğunu bilmiş olsalardı, ebediyen Allah'a isyan etmezlerdi.

Henüz bana fetih yapılmamıştı, bir gün Seyyid Muhammed **el**-Lehvac Hazretleri'yle birlikte çıktık ki ona çoktan fetih yapılmıştı. Hûlân nahiyesinde Ayn-i Sahûn'e doğru gittik. Yolumuz üzerinde meyvası henüz yeni olgunlaşmaya yüz tutan bir hurma bulunuyordu ki bu Seyyid Ali **b.** Harzem'in koruluğu içinde idi, ondan biraz kopardık ve Fas kapılarından Bab-ı Fütuh'un dışında bulunan **İbn** Ömer'in evine uğradık, (Allah onu da, evini de korusun) orada akan bir çeşme bulu-

nuyordu, buna büyük bir akar da diyebiliriz. İçinde hayli balık vardı. Oltama ekmek takıp hazırladım, maksadım balık avlamaktı. Seyyid Muhammed el-Lehvac bana engel olmak istediyse de balık avlayacağıma yemin ettim.

Bu sebeple benimle beraber akarın kaynadığı yere geldi ve ben de elimdeki oltayı suya fırlattım, suyun kaynayıp fışkırdığı yerde büyükçe bir mağara vardı, bu mağaranın Allah Allah diye tesbîh ettiğini duydum. Oradaki taşların hepsi bu teşbihe katılmcaya kadar o durmadan Allah Allah dedi. Oltadaki ekmeği yiyen balığın dışındaki bütün balıklar da yüksek sesle aynı şey'i söylemeye başladılar. Onların Allah diye seslerini yükseltmelerinin mânâsı şudur: «Balık avıyla meşgul olan kimse! Allah'tan korkmaz mısın?»

İşte bu sırada içime büyük bir korku ve titreme girdi, o kadar ki bu durumda insan urgana bağlanıp yüksekçe bir yere çıkarılarak sivri bir kazık üzerine bırakılır gibi oldu.

Bunun üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, bu dehşet verici durum neden karşınıza çıktı?

Cevap verdi:

— Bir şahıs düşün ki hayatında hiç öküz görmemiş ve onun sesini de duymamıştır. Gözlerini oğup etrafına bakınca sayılmayacak kadar öküzlerin bulunduğunu görürse, onun hali nice olur?

— Sizin bu sözünüzden, sizde meydana gelen korkunun harikulade bir olaydan olduğu sanılıyor, ne buyurursunuz?

— Evet, bu korku, o harikulade olayı müşahede etmemizden meydana geldi.

— Size harikulade gelen bu sesleniş Arapça mı, yoksa başka bir dilce miydi?

— Cansız varlıkların lügati ileydi... Çünkü cansızların da kendilerine göre lügatleri ve dilleri vardır. Onların bu lügatlerini ancak zatımızla duyarız, kulaklarımızla değil...

Sonra Şeyhim devamla buyurdu ki:

— Belirtilen bu müşahede velîye ilk halinde gerçekleşir.

Ondan sonra Cenâb-ı Hak'tan gelen fiili müşahede etmeye başlar da artık eşyayı değil onu yaradanı müşahede etme bahtiyarlığına erişir. Böylece Cenâb-ı Hak da eşyada birtakım söz ve tesbîh yaratır. Eşyanın özelliğine göre kendi kudretini onlarda izhâr eder, ama Allah dostu artık onların birtakım boş zarflar ve içinde bir şey bulunmayan suretler olarak görür. Çünkü müşahedesi eşyaya değil, onları yaradana dönmüştür.

Bunun üzerine Şeyhime dedim ki:

— Efendim, bu durum sadece cansız eşyada değil, insanoğullarmda ve aklı olan diğer şeylerde de düşünülebilir. O nedenle sözü edilen hususu eşyaya has kılmanın mânâsı nedir?

Allah kendisinden razı olsun, Şeyhim buyurdu ki:

— Evet velînin müşahedesinde bunlar arasında bir fark yoktur.. Cansız varlıkların yaradanım bilmesi durumunu ancak göklerden ve yeryüzünden ve Allah huzurunda bir top haline gelmiş adam bilebilir. Bugün böylesine güçlü bir nazarla bakan kimseyi tanımıyorum, meğer ki insanlardan üç kimse olsun... Belirttiğim üzere kuvvetli nazarla baktığında bizim bahsettiğimiz hususu apaçık görür ve bu cansız varlıkların hemen hepsinin Cenâb-ı Hakk'a ya secde halinde, ya kıyam durumunda başları eğik, ya da Allah korkusundan rükû' vaziyetinde bulunduklarını müşahede eder. Rükû' halinde ilk görülen varlık bizzat yeryüzüdür. Allah daha iyisini bilir.

Bir gün Bab-ı Fütuh'un dışında Seyyid Ahmed el-Yemenî Hazretleri'nin kabrinin bulunduğu yere yakın bir zeytin ağacının altında oturuyordum. Derken orada bulunan ne kadar taş, ağaç varsa küçüğüyle, büyüğüyle hepsi Cenâb-ı Hakk'ı kendi lûgatleriyle tesbîh etmeye başladılar. Duyduğum şeyden neredeyse kaçıp uzaklaşmak istiyordum. Sonra dikkatle dinlediğimde bazı taşlardan bir nice sesler işittim. Bunun üzerine kendi kendime dedim ki: Bir taşın bir nice sesleri var!. Merakımı gidermek için o taşa yaklaştığımda onu içinde birçok taş toplanan bir macun olarak gördüm. Seslerin çok ve farklılığının sebebini böylece anladım.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu hal, şeyhimize kendisine yapılan fethin ilk günlerinde idi. Buna yakın olarak kendisinden hayvanlar hakkında da hayli şeyler dinledim. Bu konuda buyurdu ki:

— Bir öküz başka bir öküzü gördüğünde, sair günlerinde kendisine vaki olan şeyleri anlatır, akşamleyin şunu şunu yedim, şu ve şu suyu içtim, hatırımda şöyle şöyle kaldı, der. Diğeri de ona cevap vererek buna benzer şeyler söyler. Böylece Allah'ın dilediği kadar konuşurlar.

Öküzlerin konuşmasmda bizim konuşmalarımızda olduğu gibi takti' ve takdir harflerin mahreç ve menzilleri vardır. Ne var ki bu hususlar bizden uzak tutularak hicab gerisine alınmıştır. Diğer hayvanların, taş ve ağaçların da konuşmaları böyledir. Nitekim onlar da bizim konuşmalarımızdan harflerin mahreçlerini, takti' ve takdirlerini değil sadece yükselen bir ses olarak işitirler.

Ama Cenâb-ı Hak kime fetihte bulunursa şüphesiz ki o bunların konuşmasını duyar, mânâsını anlar, içindeki takti'leri bilir. Ancak bu anlama ve bilme rûh ile olur. Rûh ise maksad ve gayeyi henüz konuşulmadan bilir. Bu böyle devam ettiği sürece Acem ve Araptan kendisine fetholunan kimselerden her biri kendi diliyle konuşur, biri diğerine cevap verir, bunları baş gözüyle görmediğimiz halde onların konuşmalarını anlarız. Ama sen hiç bir şey göremezsin.

Yine Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) şöyle buyurduğunu işittim:

— Abdeshaneye birçok defalar ihtiyacımı gidermek için girdiğimde, akan suyun İsm-i Celâl'i (Allah adını) zikrettiğini duyarım ve böylece abdest bozmadan dışarı çıkarım; bu hal çok kere vaki olmuştur.

Bu konuda dilleri bilme bölümünde yukarıda biraz bilgi verilmişti. O bölümde ilmin cüz'leri hususunda söz etmiş ve nübüvvetin cüzlerinden olan tastamam korkmak hakkında açıklamada bulunurken buna temas etmiştik. Allah daha iyisini bilir.

İSRAİL OĞULLARININ MÛSÂ PEYGAMBERDEN «ALLAH NASIL KONUŞUR?» DİYE SORMALARI..

Şeyhime, Bezzar'm Enes b. Mâlik'den merfu' olarak rivayet ettiği şu hadîsi sordum:

«İsrail oğulları Mûsâ Peygamber'e dediler ki: Rabbin sözünü, konuşmasını bize anlat, onu nasıl işitirsin? Bunun üzerine Mûsâ Peygamber de onlara şu cevabı veriyor:

Gök gürültüsünü ve öldürücü mahiyette olan yıldırımın sesini duymuyor musunuz? İşte Rabbimin kelâmım bu şiddette fakat son derece tatlı ölçüde duyarım. İşte benim işittiğim söz bu ölçüye benzer ve Rabbimin kelâmıdır. Sonra da Mûsâ Rabbine yönelerek:

— Ya Rabbî! Sözlerinin tamamıyla benimle konuştun mu?

Diye sorduğunda Allah ona cevap verdi:

— Ben seninle ancak on bin dilin kuvvetinde olan bir kelâmla konuştum. Eğer sözlerimin hepsiyle konuşmuş olsaydım, derhal olduğun yerde erirdin..»

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun ve Cenâb-ı Hak bizi onun ilminden yararlandırsın) bu hadîsi şöyle yorumladı:

— Gök gürültüsünden ve öldürücü nitelikte olan yıldırım sesinden maksad, bunun gerektirdiği korkudur. Şahıs bu şiddetli gürültü ve sesi işitince korkar, ama bu korkunun keyfiyeti ve gücü bilinmez. Bunun gibi Cenâb-ı Hakk'm sözünü işiten kimseye de bir korku ve heybet gelir ve bütün hücrelerine sirayet eder de o şahıs her zerresinin korktuğunu hisseder ve kemâl mertebesinde bulunan bir korkuyla korkar, gök gürültüsünden korkan kimse gibi... Allah sözünü işiten adamı o sırada görecek olsan, bütün damarlarının titrediğini, her cüz'ünün sarsıntı geçirdiğini, neredeyse eriyecek duruma geldiğini farkedersin. Eğer o sırada Allah'ın lûtfu olmamış olsa, sağ kalması ve eriyip yok olmaması mümkün değildir.

«Fakat son derece tatlı ölçüde duyarım» sözünden mak-

sad, İlâhî iltifatların, rahmet ve nimetlerinin genişliğidir. Allah bunu Mûsâ Peygamber'e lütfetmiştir o sırada... Ve ezelî kelâmı duyan bütün damarların tattığı zevktir bu.. Sesten maksad, insanların anladığı gerçek ölçüdeki ses değildir. Çünkü bu Cenâb-ı Hak hakkında gayr-i mümkindir. (O bir mânâdır ki kalbe iner.)

«Seninle ancak on bin dilin kuvvetinde konuştum» sözünün mânâsı şudur: Cenâb-ı Hak, Mûsâ Peygamber'den hicabı giderdi de onun kelâmının delâlet ettiği mânâları işitti. Bu mânâya bir ânda on bin dil ile ta'bir verilse ancak Onun sözünün delâlet ettiği mânânın kalbe inen bir lâhzadaki miktarı kadar olabilir.

Bu kendisine fetholunan kimsenin durumuna bir benzerlik arzeder, seslerin çok değişik ve çeşitli olması, ayrı ayrı şeyleri işitmesi onun anlayışında bir karışıklık meydana getirmez. Farzedelim ki on bin dil bir anda Mûsâ Peygamber'e yönelmiş oluyor, o da kulağını verip dinliyor, bir anda hiçbir tertip ve sıra gözetmeden hepsini rahatlıkla anlayabilir.

İşte hadîs-i şerifte işaret edilen mânâ ve maksad budur.. Ancak ne var ki bu işitme ruha aittir, zatın duyması demek değildir. Sebebine gelince: Ruhun ilminde tertip yoktur. İlimlerden herhangi birine yönelince, meselâ nahiv ya da fıkıh ilimlerine yüz çevirince bunların bütün mes'ele ve babları bir ânda ona hazır olur. Bunları okumak da böyledir. Rûh Kur'ân-ı Azîm'i okumak istediğinde, mahreçlerini de sağlam çıkararak onu bütün harfleriyle, sıfatlarıyla bir ânda okuyabilir.

Bu cevabı Şeyhimden, kendisine fetih yapıldığı sıralarda işitmiştim. Şöyle ki: Ayn-i Alvün mescidinde oturuyordum, elimde Kur'ân-ı Kerîm tefsirlerinden ed-Dürrü'l-Mensür adlı tefsir bulunuyordu. Yukarıda işaret edilen hadîsi anlayıp çözmek hayli zor geldi ve kendi kendime: «Keşke Şeyhim burada hazır olsaydı da bunun mânâsını ondan sorsaydım» dedim.

Çok geçmeden bir de baktım ki Şeyhim çıkageldi ve karşıma oturdu. Ben de elimdeki kitabı açarak kendisine gösterdim ve: «Çok arzu ediyordum, burada bulunmanızı.» dedim,

sonra da çözemediğim hadîsi naklettim. Yukarıda belirtilen cevabı bana verdi, böylece müşkilim çözülmüş oldu. Cenâb-ı Hak bizi onun ilmiyle yararlandırsın..

CEBRAİL ANCAK BU KEZ BANA GİZLİ VE BİLİNMEZ KALDI

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim, Resûlüllah'm (S.A.V.): «Cebrail ancak bu kez bana gizli ve bilinmez kaldı» mübarek sözleri hakkında ne buyurursunuz?

Bu hadîsi Müslim, Cibril hadîsi olarak kendi kitabına almıştır. Baş kısmı şöyledir: Cibril (A.S.) bir adam şekline girerek Peygamber (S.A.V.) Efendimize geldi ve imân ile ihsan% dan sordu. Kendisine gereken cevap verildikten sonra ayrıldı, fakat Peygamber (S.A.V.): «Onu bana çevirip getirin.» diye emrettiyse de gören ve bulan olmadı. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz: «Bu gelip soru soran Cibril idi, ancak bana bu kez gizli ve bilinmez kaldı..» buyurmuştur..

Benim bu sorum üzerine Şeyhim buyurdu ki:

— Bu gizlilik ve bilinmemezlik, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'i yüceltme, kadrine saygı gösterme, Onu ululamaya matuf bulunuyor. Bu kadir yüceliği öyle bir haldir ki ona ne güç getirilebilir, ne de bilinebilir, ancak Allah'ın merhamet ettiği insanlar müstesna.

Bu yüce hali şöyle açıklayabiliriz:

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Hakk'ı müşahededе bulunurken bazen kendisine bir istiğrak hali gelir; zatı aklıyla, duyularıyla, diğer bütün cüz'leriyle her şeyden kopup kesilir, kendi nurunun kılıfı içinde Cenâb-ı Hakk'm nurunda gark olup kalır. Böylece Allah'tan başka her şeyden ilgisi kesilir, fakat zatıyla ilâhî muhafazada bulunduğu için ancak Hak ile işler, ancak Onunla konuşur.

Melekler Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'i bu halde görünce, bilirler ki buna Allah'ın yaratıklarından hiçbiri güç geti-

remez. Peygambere (S.A.V.) has bir haldir. Aynı zamanda bu halet içinde bulunan Resûlüllah'm meleklerin geldiğinden bile haberi olmaz.

Bu bakımdan melekler onun bu yüce halinden yararlanarak imândan (ve benzeri hususlardan) sorarlar, gerekli cevabı Ondan alır da hem kendilerinin, hem de hazır bulunanların bilgisini geliştirirler. Bir defasında melek bir bedevi suretinde Peygamber (S.A.V.) Efendimize gelerek şöyle demişti:

«Ya Resûlâllah, size imân etmek ve sizi tasdîkde bulunmak üzere geldim. Allah'a ve Resulüne nasıl imân edeceğimi bana öğretiniz..» Bunun üzerine Peygamber de ona gerekeni öğretmişti.

Şeyhimin bu açıklamasını dinledikten sonra sordum:

— Melekler neden Peygamberden imân konusunu öğrenmek isterler? Halbuki onlar Allah'ın saygıdeğer yaratıklarıdır ve bilhassa soru soranlar Mukarrib olan meleklerdir.

Cevap verdi:

— Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in makam ve mertebesi çok yücedir. Kim imân'ı bizzat Ondan alır ve aldığı gibi korursa, şüphesiz ki ne Sırat'ı, ne de cehennemi görür.. Bunun için melekler Resûlüllah Efendimiz'in istiğrak halini ganimet bilerek imân'ı bir kez de ondan almak isterler.

Şeyhime tekrar sordum:

— Efendim, neden melekler. Peygamberimizin başka durumlarında sormuyorlar da istiğrak halinde soruyorlar?

Cevap verdi:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz hissi haline dönüp gelenlerin melek olduğunu tanıdığı zaman, melekler de kendilerinin tanındığını anlayınca, artık Peygamberden bir şey sormaları mümkün olmaz. Ama Peygamber (S.A.V.) Efendimiz belirtilen istiğrak halinde bulununca, Resûlüllah'm zatından cevap alabilmek için kendilerini bedevi suretine sokup gelirler. Böylece hem Resûlüllah'm nurundan, hem de Onun imdadından yararlanırlar.

Yine sordum:

— Efendim, dedim, melekler, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in hissi haline döndüğünü nasıl bilirler? Aynı zamanda her şeyden kopup istiğrak halinde Cenâb-ı Hakk'a bağlandığı haleti nasıl fark ederler?

Cevap verdi:

— Meleklere de, Allah'ın basiretini açtığı kimselere de sözü edilen şeyler gizli ve kapalı değildir. (Allah daha iyisini bilir.)

Şeyhimin şöyle buyurduğunu işittim:

«Ne kadar bir peygamber varsa, mutlaka ona, insanların imân ettiğinin bir misli verilmiştir. Bana verilen ise tilâvet olunan bir vahiydir.» mealindeki hadîsi açıklayacak olursak, deriz ki:

Peygamberlerin mu'cizeleri (salât ü selâm hepsine olsun) kendi zatlarının ve zatlarıyla ilgili hususların cinsindendir. Onlardan kimine yaşlandıktan sonra bu bağışlanır, kiminin zatı çocukluk devresinde bununla eğitilir ve yaşlanınca üzerinde zahir olur.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in mu'cizesi ise, Cenâb-ı Hak'tan, Onun nurundan ve müşahedesinden gelmedir. Aynı zamanda Cenâb-ı Hakk'm onunla konuşmasından doğmaktadır. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) zatı, aklı, nefsi, ruhu ve sırrı itibariyle oldukça güçlüdür. O kadar ki O'nun müşahedesi bütün peygamberlere verilecek olsa, mümkün değil ona güç getiremezler. İşte bunun içindir ki, «Bana verilen ise ancak tilâvet olunan bir vahiydir» buyurmuştur.

Şöyle ki: Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in mu'cizeleri, diğer peygamberlerin mu'cizelerinin cinsinden değildir. Onların mu'cizeleri bir an kabul edelim ki büyüklük, kadri yücelik ve göz ile gönül alıcılıkta doruğuna yükselmiş vaziyettedir, bütün insanlar bu mucizelerin azameti sebebiyle imân ediyorlar. Buna karşılık Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in mu'cizesi çok yücedir, ölçülmeyecek kadar kadri yüce, azameti gönül alıcıdır. Çünkü o Hak'tan gelmedir, kendisinden değil...

Şeyhim bu nefis açıklamayı yaptıktan sonra buna bir misal verdi. Buyurdu ki: Bir hükümdar düşünün, ne kadar bir evlâdı dünyaya gelirse onu terbiye edilmek üzere bir yere gönderiyor, aynı zamanda her biriyle beraber nefis bir hacet de göndermeyi ihmal etmiyor, tabiî çocuk ilende bilinip tanınsın diye bunu yapıyor. Böylece çocukları oldukça onları bir bir o yere gönderiyor.

Sonunda bir evlâdı daha oluyor. Onu bizzat kendi terbiyesi altında tutup bütün ihtiyaçlarını, yetişmesi için gereken dikkati gösterip karşılıyor. Artık bu çocuğun elde ettiği ma'rifetin keyfiyetini belirlemek mümkün değildir. Babasının sırrı ona sirayet etmiştir. Aynı zamanda bu kemâl ölçüsüne yükselmiştir. Kardeşlerinde meydana gelen babalarının sırrıyla bunda meydana gelen sır ve olgunluk hiçbir zaman kıyas edilemez. (İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in durumu da diğer peygamberlere nisbetle bu ölçüde bulunuyor.)

Ashab-ı kiramdan bir kısmı, diğer peygamberlerin izhâr ettikleri mucizelerden bazısının Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'de de zahir olmasını temenni ederlerdi. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz o sahabeye iltifatta bulunur ve Kerîm olan Mevlâ'nın kendisine has kıldığı büyük ihsanları onlara gösterince, büyük bir utanma hissi onlar da başgösterirdi.

Buna bir misal verecek olursak, yine bir hükümdarı gösterebiliriz. Hükümdar sevdiği adamlarından birine geniş imkân tanımış, onun kadr ü kıymetini yüceltmiş, mülkünde istediği gibi tasarruf yetkisini ona vermiştir. Diğer adamları ise hükümdara biraz olsun yaklaşmayı ve az bir tasarrufta bulunmayı arzu etmektedirler. (İkisi arasındaki fark ne ise, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'le diğer peygamberler arasındaki fark da odur.)

KUR'ÂN'DAKİ ESRAR VE ENVAR

Bir defasında yine Şeyhimden duydum. Buyurdu ki:

— Kur'ân'daki esrar ve nurların misali, bu esrar ve nurlar üzerinde katlanan makamlar ve bunlar üzerine şâmil gelen hallerin örneği, giyim eşyasını ayıran, içine külah, entari, sarık ve giyilecek bütün şeyleri yerleştiren ve onu kendi yanına koyan kimsenin bu haline benzer. Bir o elbiseye, bir de bütün mahlûkata baktığında, onları giymeye kimsenin takat getiremeyeceğini, kimsenin taşıyamayacağını anlarsın. Sadece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in zat-ı şerifleri onları giymeye güç getirebilir. Çünkü Allah ona özel bir güç vermiştir.

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZİN MÜŞAHEDESİ

Şeyhimden işittim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in müşahedesi hakkında şöyle diyordu: Şüphesiz ki Resûlüllah (S. A.V.) Efendimiz'in müşahedesine (başkası) takat getiremez* Çünkü müşahede ma'rifete göredir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'e ise yanlarında bir üçüncüsü yokken dost dostuyla beraber bulunduğunda ma'rifet hâsıl olmuştur. Bu bakımdan da Efendimiz mahlûkatm evvelidir, bu makamda Onun mübarek ruhları kudsî nurlardan, rabbani maariften sulanmıştı. Bu bakımdan kudsî envarı isteyen herkesin aslı, bu nurdan iktibas eden her şey'in maddesi sayıldı.

Onun şerefli ruhu mübarek zatına girince, orada rıza, mahabbet ve kabul sükûnetiyle sakin oldu. Böylece ruh onun zatını kendi esrarıyla destekledi ve imdadda bulundu, kendi maarifinden ona verdi. Onun zatı manevî basamaklarda ve maarifte kademe kademe yükseldi, çocukluğundan ta kırk yaşına basıncaya kadar bu yükselme devam etti.

Kırk yaşma basınca da ruhla zat arasındaki perde kalktı, aralarındaki hicab tamamen silindi, kendisine, başkasının

güç getiremiyeceği bir müşahede hâsıl oldu. Her şey'i ayân-beyân görür şekilde bir müşahedeye erişti. Cenâb-ı Hakk'ın bütün mahlûkatı, onları bir yerden diğer bir yere nakletmekte tek hareket ettiren olduğunu gördü. Mahlûkatın zarflar ve toprak kaplardan ibaret olduğunu, kendi nefisleri için ne zarar, ne de yarara sahip olmadıklarını müşahede etti.

İşte mahlûkat böylesine boş zarflar, topraktan kaplar mesabesinde ve Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz de belirtilen müşahede üzere iken Allah onu peygamber olarak gönderdi. Tâ ki mahlûkata rahmet olsun, fiilin onlardan sâdır olmadığını görsün de onlara beddua etmesin ve böylece helake sürüklenmesinler..

Nasıl ki ondan önceki peygamberler ümmetlerine beddua bulunmuşlar, helak olmalarını istemişlerdir. Bu sebeple de diğer peygamberler dualarını yapmakta acele etmişlerdir; Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ise, kıyamet günü şefaat etmek üzere duasını geriye bırakmıştır. Böylece onun daveti rahmet üstüne rahmet olmuştur. Bununla da Allah'ın şu buyruğunun ne kadar doğru olduğu ortaya çıkmıştır:

«Biz seni ancak âlemlere rahmet olasın diye gönderdik..»

Ayrıca Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in de şu hadîslerinin doğruluğu bir kez daha anlaşılmıştır:

«Ben ancak mahlûkata sunulmuş bir rahmetim..»

İşte bu, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in başlangıcındaki bir müşahededir ki her ân yükselmekte ve keyfiyet kapsamına girmeyen makamlarına basamak basamak çıkmaktadır.

Bunun üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, bunun üstünde başka bir şey kalmış mıdır?

Cevap verdi:

— Eğer Resûlüllah (S.A.V). Efendimiz zamanımıza kadar yaşamış olsaydı, bu yükselmede durmayacak, hep ilerleyecekti. Çünkü Cenâb-ı Mevlâ'nın kemâlâtma bir son ve sınır yoktur.

Yine Şeyhime dedim ki:

— Efendim, yukarıda sözü edilen müşahedenin diğer peygamberlerde de bulunması, onlardan uzak kalmaması gerekiyor. Çünkü eğer onlarda bu müşahede bulunmaz da sadece mücerret gaybe imân ve Allah'ın bizi, fiillerimizi yaradan olduğuna itikad bulunursa, o takdirde onlar da müminlerin avamı seviyesinde sayılırlar. Bu hususa ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Hiç şüphe yok ki onlara da müşahede hâsıl olmuştur; ne var ki perde tamamen kalkmamıştır. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in müşahedesinde ise perde tamamen giderilmiştir.

KEŞFE DAYALI HAKİKATLER

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) keşfe dayalı hakikatler, çok ince irfanlardan söz etti ki akıllar bu hakikat ve irfanların ötesinde kalır. (Yâni bunlar metafizikle ilgili hususlardır. Akıl ise fiziksel sınırı aşamaz.) Sonra da şöyle buyurdu:

— Aziz olan Kur'ân'da kudsî nurlardan, rabbani maarifften ve ezelî esrardan öyle şeyler vardır ki onlara güç getirilemez. O kadar ki, eğer Tevrat sahibi Mûsâ, İncil sahibi İsâ.ve Zebur sahibi Dâvud yaşayıp da Kur'ân'a erişselerdi ona uymaktan ve Peygamberimiz Muhammed (S.A.V.) Efendimiz'e tabi' olmaktan başka bir şey yapamazlardı. Hattâ Peygamberimize ilk müsbet cevap verip uyan onlar olacak, imân edip ellerinde kılıç onun önünde savaşa koşan yine onlar bulunacaktı.

Şeyhimin bu açıklamasıyla ilgili hadîs-i şerif de rivayet olunmuştur. «Mûsâ ile İsâ hayatta olsalardı, herhalde bana uyarlardı..»

Bu konuda, yâni naklettiğim hadîs hakkında İbn Hacer Hazretleri'nin Kitabü't-Tevhîd'in son bölümüne bakın.. O bu hadîsin tahric yollarını ele almış, hayli uzun bilgi vermiştir. Beni yazdığım kitabın ana maksadından uzaklaştırmayacağı-

m bilseydim hepsini buraya naklederdim. Allah gaybı daha iyi bilir ve en güzel hükmeden de O'dur.

Şeyhime şu hadîsin mânâ ve esrarını sordum:

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz savaşa hazırlanırken Eş'arîler gelip binek istediler. Bunun üzerine Efendimiz onlara dedi ki:

«Allah'a yemin ederim ki sizi bineğe bindirmeyeceğim, hem benim yanımda binek de yoktur..»

Efendimiz (S.A.V.) bu yemini yaptıktan sonra Eş'arîleri çağırıp onlara binek deve verdi. Halbuki Peygamber (S.A.V.) ancak hakkı söyler ve ancak doğruyu konuşur. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim cevap verdi:

— Evet, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz ancak doğruyu konuşur ve sadece hakkı söyler. O'nun sözü bâtınına ve müşahedesine göre çıkar:

Bazen çok yüce olan zatın müşahedesinde olur. Bu tür müşahededе büyük ve derin bir lezzet vardır ki keyfiyeti bilinmez, kendisine güç getirilmez ve dünyada da onun bir benzeri bulunmaz. Bu, cennet ehlinin lezzetidir ki cennet yurdunda mevcuttur. Bazen de zatın müşahedesinde, onun kuvvet ve kahredici saltanatında bulunur. Bu müşahededе ise korku ve dehşet vardır.

tşte bu iki müşahededе Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz halktan gâib olur, onlardan hiçbirini müşahede etmez. Az yukarıda, «Ancak bu kez Cibril bana gizli ve bilinmez kaldı...» hadîsinin açıklamasında bu hususa yer verilmişti.

Bazen de zatın mümkinatla beraber bulunan kuvvetiyle ilgili müşahededе bulunur, mümkinatta sâri olan kuvveti müşahede eder, bu müşahededе yüce zat bâtından gâib olur da fiilleri kalır. Bu üçüncü müşahededе şer'î hususlara uyulur, halka gereken şeyler öğretilir ve Hakk'a ulaşmaları sağlanır. Bu vadide Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in konuştuklarının hepsini saymak mümkün değildir.

îşte bu müşahedeler bazen birinci ölçüde, bazen ikinci

ölçüde, bazen de üçüncü ölçüde olur. Yukarıda geçen hadîs-i şerif ise ikinci ölçüde bulunan müşahede halinde çıkmıştır. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz zatın müşahede ve kuvvetinde kaybolmuştu; böylece aynı zamanda kendi nefsinden de kaybolmuş durumu vardı; nerede kaldı başkasından kaybolmaması... Bu durumda iken Eş'arîler ona gelip:

— Ya Resûlâllah! dediler, bize binek ver...

Onların bu isteği tam belirtilen müşahede haline tesadüf etmişti. Bu nedenle:

«Vallahi sizi bineklere bindirmeyeceğim, hem benim yanımda binek de yoktur..» diye cevap vermişti. Resûlüllah'm bu sözü de haktır. O müşahededen kâinat müşahedesine dönünce, tam bu sırada kendisine binek deve gelmişti. Artık emirlere uymayı gerektiren, halkın hakkını ayakta tutmayı icap ettiren müşahede içinde bulunuyordu. Bu sebeple de: «Nerede Eş'ariler?» diye sordu ve onları çağırarak kendilerine binek verdi. Bunun üzerine Resûlüllah Efendimiz'e soruldu:

— Ya Resûlâllah! Bize binek vermeyeceğine dair yemin ettin, halbuki şimdi bize yeminin hilâfına binek deve verdin! ?...

Onların bu sorusuna müşahedesinin gerektirdiği durumu dikkate alarak cevap verdi:

«Ben sizi bineklere bindirmedim, fakat Allah sizi bindirdi...»

Yâni ben size binek vermeyeceğime yemin etmiştim, aynı zamanda yanımda binek bulunmadığını da bu yeminimle söylemiştim. Bu oldu. Çünkü sizi bindiren Allahü Teâlâ'dır, ben değilim. Bu, kendisinin haktan başkasını söylemediğini ve ancak doğruyu söylediğini haber vermektir.

Bunun üzerine şeyhime sordum:

— Bu durumda Peygamber (S.A.V.) Efendimiz neden yemin keffareti vermiştir? Çünkü bir hadîslerinde şöyle buyurmuştur:

«Doğrusu ben yaptığım bir yemini, ondan başkasım hayırlı görmedikçe bozmam. Bozduğumda da mutlaka keffaret verir ve daha hayırlı olanını yaparım..»

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şu cevabı verdi:

— Sözü edilen olayda bahsettiğin hadîste keffaret vermesi, sözün başlangıcı, hükmün te'sisi, şer'î kaidenin kendisidir.

Ama konumuzu teşkil eden olayda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz keffaret vermemiştir.

Şeyhimin bu açıklamasına yakın Hasan Basrî Hazretleri gibi ilimde isim yapmış büyük din âlimleri görüş izhar etmişlerdir. Allah için, şeyhimizin irfanı ne de sahîh ve güzeldir!..

MÜŞAHEDE KONUSU

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) müşahede konusuna dönerek buyurdu ki:

— Yukarıda sözünü ettiğimiz birinci müşahedenin misali. —ki onun zatı için cennet ehlinin lezzeti gibi bir lezzet vardı— kahır ve hışımla tanınan bir hükümdarı gösterebiliriz. Bu hükümdarın silâhı, öldürme âleti ve benzeri kahredici vasıtaları vardır.

Bu durumda olan hükümdar bir gün bütün silâhlarını, öldürücü vasıtalarını bırakıyor, atından inip kendi memleketinden bir adamı çağırıyor, onunla neşeli bir havaya giriyor, sevinç ve ferahlık alış-verişinde bulunuyor, derken onunla senli-benli oluyor ve artık ikisi (gönüldaş olup) bir arada yatıyor. Keşke bilseydim bu adamın hükümdarın bunca iltifat ve yakınlığına mazhar olmasından kendisinde meydana gelen sevinç ve ferahlığı!.. Acaba bu adamın kıymetini kim ölçebilir, kim bunun eriştiği derin zevkin mahiyetini vasfedebilir?

Bu bir misaldir ki ibare ifade etmeye yetiyor ve fakat bundan çok uzakta ve ötede bulunan müşahedeye işaret ediyor, az da olsa bir kapı açıyor. Çünkü belirtilen müşahedeye yaklaşmak hiçbir veçhile mümkün değildir. (Onun künhünü anlatmak, nicelik ve niteliğinden söz etmek muhaldir.)

Şeyhimiz devamla buyurdu ki:

— İşte bu müşahedenin sahibi sükûnet, huzur ve nefis rahatlığı içindedir. Kalbi derin bir inşirah duymuştur. Bununla beraber müşahedenin lezzeti onun damarlarına, etine, kanma, kemiğine, kılına, derisine ve bütün hücrelerine sirayet etmiştir. O kadar ki, biz farzedelim ki onun bir kılını alıp içindeki lezzete bakıyoruz, o zaman ondaki lezzetin, aklında, kalbinde bulunan lezzete eş değerde olduğunu, bunun lezzeti onlardaki lezzetten bir şey eksiltmediğini görürüz.

Hattâ diyebilirim ki biz dünyada meydana gelen en güzel lezzeti —ki bu cinsî yaklaşma olabilir— altı milyardan bir cüz' kabul etsek ve bu altı milyar cüz un tamamını yetmiş bin cüz'den bir cüz' saysak ve bunların da tamamını Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in sözü edilen müşahededе duyduğu derin lezzetin onda biri kılsak; cinsî yaklaşmadan duyulan lezzetin bu lezzetle kıyası mümkün müdür? Onun karşısında bunun nisbeti ne olabilir?

İkinci müşahedeye bir misal verecek olursak, hükümdara karşı çıkan bir kimseyi gösterebiliriz: Hükümdara karşı çıkınca **onu,** silâh, satvet ve kahırlı bir vaziyette buluyor. Yukarıda sözü edilen lezzetten her ne kadar bir şeyler hissedilse de onunla birlikte korku ve dehşet, güç getirilmeyecek kahır da mevcuttur.

Çünkü hükümdarı atının üstünde, mızrağı elinde sallar bir vaziyette tehdidler savururken gören kimsenin hissettiği korku ve dehşeti sorma.. O halde birinci müşahede ile birlikte uyku haline benzer bir durum, ikinci müşahedeyle birlikte uyanıklığa benzer bir durum vardır. Çünkü ikinci müşahededе kahır, satvet ve dehşetten gelen bir korku vardır ki insanı uyanık tutar.

Üçüncü müşahedeye gelince: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona şu hadîsleriyle işaret etmiştir:

«Doğrusu kalbime örtümsü bir duman gelir; bu sebeple o gün Allah'a yüz defa istiğfar ederim..» (*)

Evet, bu hadîsi açıklayanlar hayli yorumlarda bulunmuşlar, Nevevî, Irakî ve Iyaz gibi hadîs şeyhleri konuşmuşlardır. Ama şeyhimizin bu konudaki sözü, müşahede ve muayene ölçüleri içinde bulunuyor.

Diyebiliriz ki bütün insanların birinci ve ikinci müşahedeye güç getirmeleri mümkün değildir. Ancak üçüncü derecede olan müşahede ölçüsüne inmeleri gerekdir, müsterih olmaları için bu lüzumludur. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu üçüncü müşahede derecesine inince bunu bir kusur sayar ve Allah'a istiğfarda bulunurdu.

Bu derecenin bir kusur ya da günah sayılması, ifşası doğru olmayan birtakım sırlara dayanmaktadır ki şeyhimiz de bunu açıklamaya vç benim ondan bu üç müşahede hakkında dinlediğim (gizli tutulması gereken) hususlar nedeniyle ifşaya hiçbir yol yoktur.

Şeyhim bu konuda devamla buyurdu ki:

— Şüphesiz ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in sözleri bu üç müşahedeyi aşmaz; aynı zamanda Onun sözü ancak bu müşahede konusunu bilmeyen kimseye müşkil gelir. Şüphesiz ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ancak hakkı söyler ve ancak doğruyu konuşur; o bütün hallerinde hep haktan yanadır ve hep doğru sözlüdür.

HURMA AĞACININ AŞILANMA KONUSU

Benim anlayışıma müşkil gelen hurma aşılanmasıyla ilgili hadîsi şeyhime sordum. Sahîh-i Müslim'in tesbit ettiğine göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, ashab-ı kiramdan bir kısmının hurma ağacına aşı yaparken onlara uğradığında sordu:

(*) Hadîsi Müslim kendi sahihinde çıkarmış ve Iyaz, Nevevî ve Irakî gibi hadîs şeyhleri bunun üzerinde birtakım açıklamalarda bulunmuşlardır ki, şeyhimizin açıklamasına yakın bir ölçüde bulunuyor.

— Bu yaptığınız nedir?

— Bu bir aşıdır ki hurma ağacı onunla ıslâh edilir.

Diye cevap verdiler. Bunun üzerine buyurdu ki:

— Öyle yapmasanız da yine ıslâh olur..

Peygamberin bu tavsiyesine uyularak onlar aşıyı bıraktılar, fakat çekirdeği katılaşmamış kötü bir hurma oluştu. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bu durumu görünce sordu:

— Bu hurmalar neden böyle oldu?

Ashab-ı kiram da şu cevabı verdi:

— Siz bize aşı yapmayın, onu kendi haline bırakın, buyurdunuz, biz de aşıyı bıraktık ve hurmalar gördüğünüz gibi oldu.

Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurdu:

— Dünya işlerinizi siz daha iyi bilirsiniz..

Şeyhim bunu dinledikten sonra sorumu şöyle cevaplandırdı:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin: «Öyle yapmasanız da yine ıslâh olur» buyurması haktır, sözü doğrudur. Bu söz Peygamber'den çıkmıştır. Çünkü O biliyor ve kesinlikle kabul ediyordu ki mutlak surette faail olan Allah'tır. Bu kesinlik ise, Cenâb-ı Hakk'ın fiilinin bütün mümkinatta vasıtasız olarak geçerli olduğunu müşahedeye dayanıyordu. Çünkü hiçbir zerre yerinde durmaz ve hiçbir kıl kıpırdamaz, hiçbir kalb atmaz ve hiçbir damar atmaz, hiçbir göz açılıp kapanmaz, hiçbir kaş işaret etmez, mutlaka Allah onun failidir, vasıtasız ve sebepsiz olarak ona başlamıştır. (*)

İşte bu öyle bir haldir ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz o sırada da bunu, diğer gözle görülebilen şeyleri müşahede ettiği gibi müşahede ediyordu, bu hal ondan ne uyanıklık, ne de uyku halinde kaybolmaktadır. Çünkü içinde bu ölçüde bir müşahede bulunan onun kalbi uyumazdı. O halde hiç şüphe yoktur ki böyle bir müşahede sahibinin nazarından sebepler

(*) Sebepler ve vasıtalar nisbîdir, izafîdir. Hakikatte fail Allah'tır; çünkü O, Fâil-i mutlaktır. (M.).

düşer, gaybe imândan terakki edip şûhud haline geçer; artık her şey'i âyan-beyân müşahede eder.

Bu durumda Onun yanında Allah'ın şu beyânı mevcuttur: «Allah sizi de, sizin yaptıklarınızı da yaratmış tu*..»

Bu hususta O, gaybe dönüşmeyen daimî müşahede halindedir. Yakîn (şüpheden uzak kesin inanç) ise bu müşahedeye pek münasiptir. Öyle ki âyetin mânâ ve hükmünü, fiili Allah'tan başkasına nisbet etmeyecek, kalbi bu konuda gayre çevirmeyecek, böyle bir düşünce doğurmayacak ölçüde kabul edip kesinlik anlamı içinde kabullenmektir. Bu kesinliğe, bir karıncanın başı kadar olsun başka bir düşünce karışmayacaktır.

O halde bu sıfat üzere olan kesin bir inançla dönüp dolaşan olaylar yırtılıp aşırdır; eşya bunun te'siri altında kalır. Şüphesiz ki bu Allah'ın bir sırrıdır ki onunla beraber ne bir sebep, ne de vasıta kalır...

işte bu makam sahibi, sebeplerin ara yerden düştüğüne; fiilin, her şey'in sahibi olan Rabbe nisbetine işaret ettiğinde onun sözü hak, konuştuğu doğrudur.

Ama sadece gaybe imân edip müşahede haline yükselemeyen bir kimse yanında, «Allah sizi de, sizin yapageldiğiniz şeyleri de yaratmıştır» âyeti hakkında hiçbir müşahedesi yoktur.

O ancak fiillerin kimin elinde meydana geldiğini müşahede eder, bunu âyetin (derin) mânâsına doğru çekmez, fiili de Allahü Teâlâ'ya nisbet etme anlayışı olmaz. Sadece Allah'ın ona verdiği bir imânı vardır. Bu imânla kesinlik kazanan iki şey'i kabul eder:

Birincisi onun Rabbinden olduğudur ki bu onu hakka doğru çeken bir imândır. İkincisi, kendi tabiatından olduğudur ki bu, fiilin başkasından olduğunu müşahede etmektir. Bu da onu bâtıla doğru çeker.

İşte bu ölçüde bulunan kimse devamlı surette bu iki husus arasında bulunuyor demektir. Ne var ki bazen imânın çekiciliği kuvvet kazanır, bir de bakarsın ki yukarıdaki âyetin mânâsını kalbine getirir ve bir iki saat kadar bu hal devam

eder. Bazen de tabiatının çekiciliği kuvvetlenir; bir de bakarsın ki âyetin mânâsından bir iki gün gaflet içinde kalmıştır.

İşte gafletle geçen bu vakitlerde harikulade olan, şüpheden uzak bulunan kesin inanç da yok olur. Bunun içindir ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in işaret buyurduğu husus yerine gelmemiştir. Çünkü sahabe-i kiram (Allah hepsinden razı olsun), bu vadide harikulade olan ve Resûlüllah'm bâtınî yönünün kapsadığı âdet üstü şeyler hakkındaki kesinlik ifâde eden inançlarını (o anda) fevt etmişlerdi. (Yâni o sırada gaflet içinde bulunuyorlardı, harikulade olan yakînleri perdelenmişti.)

Bu ölçüye göre Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in sözü hak olarak çıkmış ve doğruluk düzeyinde bulunmuştur. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sözü edilen hususun meydana gelmediğinin illetini bilince ve bu illetin giderilmesine onların güç getiremeyeceğini anlayınca, onları kendi haline bıraktı da: «Dünya işlerinizi siz daha iyi bilirsiniz» buyurdu.

Şeyhimin açıklaması burada bitti. Allah seni başarıya ulaştırsın, dikkat et, şeyhimin verdiği bu cevabın bir benzerini hiç işittin mi veya bir kitapta yazılı olarak buldun mu? Halbuki bu hadîs güçlü ilim adamlarına bile çok müşkil gelmiş, çoğu izahından âciz kalmıştır. Usûl ve diğer ilimlerde söz sahibi olan Cemalüddin b. Hâcib, Seyfüddin el-Âmidî, Safiyüddin el-Hindî ve Ebû Hâmid el-Gazalî (Allah hepsinden razı olsun) gibi değerli ilim adamlarımıza bile bu hadîsi anlamak ve açıklamak hayli zor ve müşkil gelmiştir.

NAMAZ İÇİN EZAN OKUNUNCA ŞEYTAN ARKA ÇEVİRİP UZAKLAŞIR

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim, «Namaz için ezan okununca şeytan arka çevirip büyük bir telâşla uzaklaşır..» mealindeki hadîsin mânâsını açıklar mısınız? (*)

(*) Sahih-i Buharı..

Buyurdu ki:

— Şeytanın arka çevirmesi şundandır: Tertemiz bir zattan ezan sesi çıkınca onun nuru, sesin ulaştığı yerdeki bütün boşlukları doldurur. Nûr soğuktur, şeytan ise ateşten yaratılmıştır. Soğuk ile sıcak birbirine zıddır..

Yine bu mânâya yakın bir ölçüde şeyhimden duymuştum, şöyle buyurmuştu: Cinler cehennemde ateş ile azâb edilmezler, çünkü ateş onun tabiatında vardır. Onlar soğuk ile azâb edilirler. Buna zemherir denir, soğuk ateş anlamını taşır. Bu nedenle cinler dünyada da soğuktan korkarlar. Görmez misin, yaz mevsiminde havada serin bir rüzgâr esmesinden için için korkarlar. Böyle bir rüzgâr esince de yabanî eşekler gibi kaçarlar. Suya gelince, cin ve şeytanlar asla ona girmezler. Onlardan birinin suya sokulmasına güç getirilse derhal söner ve erir. Nasıl ki bizden biri ateşe girince yanar ve erirse..

Cinlerin nasıl olduğu sana gizli, kapalı ise dumanı çok karanlık bir ateşe bak, tuğla yakanlardaki durum gibi, çıkan o çok dumanda birtakım suretler vardır, cinlerin de sureti o duman içindedir ki ona göre yaratılmışlardır. O karanlık dumanı zikredilen suretlere giydirecek olursan, işte bu cinler mesabesinde olur.. (Allah daha iyisini bilir.)

DOĞRUSU BEN RABBİMİN KATINDA GECELERİM

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) «Doğrusu ben Rabbimin katında gecelerim, beni yedirir ve içirir..» (*) mealindeki hadîsin açıklanmasını istedim, buyurdu ki:

— Burada «Rabbimin katında, O'nun yanında» cümlesinden maksad, maiyyettir. (Allah ile beraber olma mazhariyeti).. Yedirmek ve içirmekten maksad, Allah'ın kendi peygamberini takviyesidir.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, topraktan yaratılan zat için nurların zevki (gıda olarak) yeterli midir?

(*) Hadis bu mânâyla değişik kelimelerle rivayet edilmiştir. (M.)

Cevap verdi:

— Hayır, sadece nurların zevki zat için kâfi değildir. Bir an farzedelim ki bir adam, peygamberlerden birini kasdederek onu yakalıyor ve yemek, içmekten men'ediyor. Bu durumda o peygamber açlıktan ölür. Bu bakımdan topraktan yaratılan zat için, yine topraktan çıkan gıdalar gereklidir. Bu bakımdan peygamberleri de diğer insanlar gibi yerler ve içerler ölçüde görürsün. Acıkırlar, doyarlar.

PEYGAMBER (S.A.V.) EFENDİMİZ GECE Mİ DOĞDU?

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz gece mi doğdu? Nitekim ilim adamlarımızdan bir cemaat böyle söylemişler ve bu hususta Osman bin Ebilâs'ın hadîsini delil olarak göstermişlerdir. Osman'ın annesi Fâtıma binti Abdullah es-Sakafiyye diyor ki: «Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in doğumuna hazır oldum: Evin içinin nurla dolduğunu, yıldızların, üzerimize düşecek şekilde yaklaştığını gördüm..» (*)

Yıldızlar ancak gece görülebilir.

Bazısı da Peygamber'in (S.A.V.) gündüz doğduğunu söylemişler ve Müslim ile başka hadîsçilerin rivayetini delil olarak ileri sürmüşlerdir. Bu rivayete göre Resûlüllah fecirden hemen sonra dünyaya gelmiştir. Bu hadîs zayıfsa da, fezail ve menakıb konularında amel edilir. Birinci hadîsden çıkarılan mânâya cevap verilerek denilmiş ki: Yıldızlar fecir doğduktan sonra görülebilir. Bu bakımdan yukarıdaki hadîsin, Peygamber Efendimiz'in fecirden önce doğduğuna delâleti kesin değildir.

Şeyhim bu konuda bana zat-ı kerîmelerinin esranyla imdadda bulunarak meseleyi zihin dışında nasıl vaki' olmuşsa öylece anlatarak buyurdu ki:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz gecenin sonuna doğru fecirden çok az önce doğmuştur. Annesinin doğumdan kurtul-

(*) Beyhakî ve İbn Sikkîn rivayet etmişlerdir..

ması fecir doğuncaya kadar devam etmiştir. Efendimizin annesinin rahminden ayrılışı ile dünyaya göz açması arasındaki süre icabet Saati'dir. Yâni hadîs-i şeriflerde beyân buyurulan duaların daha çok kabul olunduğu bir saattir. Bu saatin kadri yüceltilmiş, tazime lâyık olduğuna işaret edilmiştir. Ayrıca bu saatte dua ve niyazların, dilek ve isteklerin kabul olunma hükmü kıyamete kadar sürecektir.

İşte bu saatte Allah'ın velî kulları dünyanın dört bucağından, aralarında Gavs ve Aktab-ı Sab'a, Ehl-i Daire de bulunduğu halde toplanıp Divan'ı meydana getirirler. Yâni evliyadan olan Divan Ehli bu saatte toplanırlar. (Allah hepsinden razı olsun.)

Bunların toplantısı Hira mağarasında **Mekke**'nin dışında olur. Bunlar İslâmm nurdan sütununu beraberlerinde taşırlar. Onlardan bir kısmı ümmetin hepsine imdadda bulunur. Kimin duası bu velîlerin duasına, oturup zikir ve fikirle meşgul olması onların orada toplantı halindeki saatine rastlar ve uygunluk içinde bulunursa, Allah onun duasını kabul buyurur ve arzusunu yerine getirir.

Şeyhimiz bu açıklamayı yaptıktan sonra belirtilen saatte kalkmamızı bir nice defalar söyleyip bizi irşâd etti. Sonra da şunu buyurdu:

— Güneş Fas'da doğmadan **Mekke**'de doğar. Bu bakımdan siz **Mekke**'nin fecrini, yâni o vakti tesbit edip ona göre kalkın.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, Fas'a nisbetle fecir **Mekke**'de ne kadar önce doğar?

Cevap verdi:

— Kureviyin camii müezzini İbn Hamıv kalkmadan az önce..

— Bu saat zaman ölçüsüne vurulunca virde kalkışla ondan hemen sonra kalbden ve kafadan masivayı çıkarıp unutmak vakti olabilir mi?

Diye sorduğumda, buyurdu ki:

— Evet...

Ben şeyhimle buluşmadan önce de belirtilen vakitte uyanabilmek için Kehf sûresinin son kısmını okur ve böylece icabet saatinde uyanırdım. Âyet: İnnel'lezîne âmenû ve amilu's-salihati ile başlar ve sûrenin sonuna kadar devam eder. Ben bu okuma ve tertibe tam on altı yıl devam ettim. Daha çok vird'de bulunulan vakit uyanırdım. Bazen de ondan hemen sonra masivanın gönüllerden silinip unutulduğu vakit kalkardım.

Bu konuda yâni yukarıda belirtilen icabet saatinin ne kadar feyizli ve mübarek olduğu ve bu saate ne kadar itina gösterildiği hakkında güvenilir ve itibar edilir bir cemaatten de çok şeyler işittim. Bunların bir kısmı Fas'ta, bir kısmı da başka beldelerde otururlar. Bu zatlar: Bizler ancak fecirden az önce kendi beldemizin saatine göre uyanırız, dediler. (Allah daha iyisini bilir.)

RESÛLÜLLAH *(SAM.)* EFENDİMİZ HANGİ AYDA DOĞMUŞTUR?

Bu hususu şeyhimden sordum, dedim ki:

— Efendim, bu konuda ilim adamlarının görüş ve tesbitleri farklıdır: Bazısı Sefer ayında, bazısı da Rebîülevvel ayında derken bir kısım tarihçiler de Receb veya Ramazan ayında, bir kısmı da Âşûrâ günü doğduğunu söylemşilerdir. Bazı ilim adamlarımız da doğduğu ayın belli olmadığı, yâni sıhhatli olarak tesbit edilemediği görüşünü savunmuşlardır.

Şeyhim bu hususta cevap vererek buyurdu ki:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Rebîülevvel ayında doğmuştur.

Hatırıma geldi tekrar sordum:

— Efendim, bahsettiğiniz ayın hangi gününde doğmuştur? Çünkü ilim adamlarımız bu günde de farklı tesbitler yapmışlardır: İkisinde ve yedisinde diyenler olmuştur ki çoğu bu tes-

biti uygun bulmuştur. Sekizinde, dokuzunda, on ikisinde diyenler var..

Cevap verdi:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Rebîülevverin yedisinde doğmuştur. Gerçek olanı budur. Yâni Rebîülevvel'in altısını yedisine bağlayan gece sabaha doğru dünyaya gelmiştir.

Şeyhime sordum:

— Efendim, Resûlüllah m (S.A.V.) doğumu hangi yıla raslamıştır? Çünkü ilim adamlarımız bu konuda da farklı görüş ve tesbitlerde bulunmuşlardır: Kimi Fil yılından elli gün önce, kimi de Fil yılından elli beş ay sonra, kimi Fil yılından kırk ay sonra, kimi de Fil yılından on sene sonra, kimi Fil yılından on beş sene sonra doğduğunu iddia etmiştir. Siz ne buyursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Fil yılında henüz Fil ordusu gelmeden doğmuş ve Cenâb-ı Hak Onun vücudu bereketiyle Fil ordusunu Mekke'den kovup çıkarmış ve çoğunu helak etmiştir.

Şeyhimin bu cevabını aldıktan sonra ondan Resûlüllah'ın Fil ordusu gelmeden ne kadar zaman önce doğduğunu sormadım. Eğer sormuş olsaydım, herhalde onu da ta'yin edip söylerdi. Çünkü Şeyhimin verdiği cevapları nasıl bir basiret içinde verdiğini işitmiş olsaydın, Allah'ın büyük âyetlerini duymuş ve anlamış olurdun. (Allah daha iyisini bilir.)

ANA RAHMİNDE KALDIĞI SÜRE

Şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ana rahminde ne kadar zaman kalmıştır?

Cevap verdi:

— On ay kalmıştır..

Şeyhime bu kez Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in koltuk altlarında kıl bulunup bulunmadığını sordum. Buyurdu ki:

— Koltuk altlarında traş edilecek kadar kıl yoktu, çok

az ve seyrek kıllar bulunuyordu. Koltuk altı beyaz idi, az miktardaki siyah kıllar oraya bir siyahlık aksettiriyordu. Bunun azlığının sebebi ise şöyledir: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in göğsünün üst nahiyesi ile omuzları kıllı idi. Bu sebeple diyebiliriz ki, Efendimiz bu iki yeri itibariyle çok daha kıllı bulunuyordu. (Allah daha iyisini bilir.) Bu da ayrı bir özellik arzetmektedir.

Şeyhimden bu cevabı aldıktan sonra, kendi kendime dedim ki, bazı rivayetlerde Resûlüllah'ın iki omuzunun kıllı oluşunun mânâ ve hikmetini anlayamamıştım. Şeyhim bunu beyân edince, yâni koltuk altlarına bedel omuz başları ve göğsünün üst nahiyesi kıllı idi, buyurunca, o zaman sebebini anlamış oldum.

Şeyhime sordum:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz çatık kaşlı mı idi?

Cevap verdi:

— Hayır, çatık kaşlı değildi..

Şeyhime sordum:

— Peygamber (S.A.V.) Efendimiz nasıl yürürdü? Bazı rivayetlerde geçtiği gibi sağa sola hafif meyledip gözlerini önüne dikerek mi yürürdü? Bir başka rivayette ise önüne eğilerek yürürdü, o kadar ki çukurdan iniş yapar gibi görünürdü.

Şeyhim (Allah razı olsun) cevap verdi:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sağa sola hafif meylederek yürürdü.

Bir gün Şeyhimle beraber bir yerde bulunuyorduk, yanımızda başka kimse yoktu. Bana dönerek seslendi:

«Yanıma gel de sana Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in nasıl yürüdüğünü göstereyim..» dedi ve önümde altmış adım kadar yürüdü.

Baktım ki sağa sola hafif meylediyor. Böylesine güzel bir yürüme görmemiştim, neredeyse aklımı kaçırıyordum. Evet hayatımda bundan daha güzel, daha endamlı ve daha çekici bir yürüyüş görmemiştim. Allah şeyhimden razı olsun, hayret

uyandıracak derecede sıhhatli bir ilmi, Peygamber'i tanıması ve bilmesi vardı. (Allah daha iyisini bilir.)

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in mübarek sakalları nasıldı? Çünkü bu hususta da değişik rivayetler vardır.

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in sakalı sık ve orta derecede uzun idi, şakak ve çeneye bitişen kısımlarda ise biraz hafifti. (Allah daha iyisini bilir.)

Bu kez şeyhime, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in vücudundaki kıllardan (ki bu hususta farklı rivayetler vardır), saç ve rsakalındaki aklıktan, süründüğü kınadan, arsenik kullanıp kullanmadığından sordum. Buyurdu ki:

— Peygamber (S.A.V.) Efendimiz'in başındaki saçları aynı kararda kalmazdı, bazen uzatır, bazen de kısaltırdı. Alnına gelen kısımları fazla uzatmazdı. Başının tamamını ancak Hac menâsıkında traş ederdi. Başka zaman uzanan yerlerini kısaltır, çeki-düzen verirdi. Beyaz kıllar ise alt dudakla çene arasında bulunurdu. Bu o kısmın beşte biri kadar bir beyazlık arzederdi. Şakaklarında ise bundan daha az miktar beyaz kıl vardı. Çenesindeki ise bundan daha çoktu.

Resûlüllah Efendimiz pek az kına ile saçlarını boyardı. Mekke'ye girdiğinde ve Medine'de de pek az miktarda birkaç defa boyamıştır. Arsenik kullanmasına gelince, bunu da Hz. Hatice ve sonra da Hz. Aişe Validelerimiz Efendimizin göbek nahiyesinde kullanmışlardır. (Allah daha iyisini bilir.)

Şeyhime bu defa, şakk-ı sadr olayından sordum:

— Efendim, dedim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in göğsü kaç defa yarılmıştır? Çünkü bu konudaki hadîsler farklı bilgi vermektedir.

Buyurdu ki:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in mübarek göğüsleri üç defa yarılmıştır: Bir defa Halime'nin yanında iken yarılmış ve içindeki şeytanın arzu ve isteği çıkarılmıştır. Çünkü

topraktan yaratılan zatın gerektirdiği hususlardan biri de kendisinde şeytanın arzusunun bulunmasıdır. Bu da emirlere uymamak, men'edilen şeylerden kaçınmamaktan ileri gelmektedir. Birinci açılışta bu husus çıkarılıp atılmıştır. İkinci açılma on yaşlarında iken meydana gelmiş ve bu defa kötü hatıraların aslı koparılıp çıkarılmıştır. Üçüncü kez ise Peygamberlik devresinde meydana gelmiştir.

Bu üçüncü açılışta Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in göğsünden üçüncü defa ne çıkarıldığını sormadım. Bu hususlaki çoğu hadîslerin zahirinden bu üçüncü kez mübarek göğüslerinin açılışının İsrâ Gecesi olduğu anlaşılmıştır. Bu son kısmı sorduğumda ise şöyle buyurdular:

— Hayır öyle değildir.. Göğüs açma olayı aletsiz ve kansız, yarasız ve dikişsiz meydana gelmiştir. Resûlüllah (S.A.V.) bundan bir acı duymamıştır. Çünkü bu, tamamen Cenabı Rabbin fiiliyle gerçekleşmişti. Allah daha iyisini bilir.

Süt annesi Halime'nin yanında iken göğsünün açılmasında farklı bir görüş yoktur, ilim adamlarımız bunda müttefiktirler. On yaşında iken ikinci kez göğsünün açılması ise, Abdullah bin İmam Ahmed'den, Ebû Hüreyre'den (R.A.) rivayet ederek Zevaid-i Müsned'de nakletmiştir. Peygamberliğinin ilk devresinde üçüncü kez bu olayın meydana gelmesi hakkındaki rivayeti Ebû Dâvud et-Tayalisî Müsned'inde, Ebû Nuaym Hilye'de, Beyhakî Delâili'n-Nübüvve adlı eserinde nakletmişlerdir.

İsrâ Gecesi'nde dördüncü kez bu olayın meydana gelmesini bazı ilim adamlarımız inkâr etmiş ve:

«Bu ancak Şüreyk b. Abdillâh b. Ebî Nemr el-Medenî'den nakledilmiştir ki bu adamın rivayetleri münker kabul edilmiştir.»

İbn Hacer ise bu konuda diyor ki:

«Sahîh olan şudur ki: Bu olayın sübut bulduğu Buharî ve Müslim'de Şüreyk rivayetinden başka bir rivayetle belirtilmiş-

tir. Ebû Zer'den (R.A.) yapılan rivayet sahih olarak nakledilmiştir.» (*)

İleride de belirttiğimiz ve senin anladığın gibi Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri ümmîdir. Bu konulardaki her sözü keşf ve ıyâna dayanmaktadır. Bu bakımdan diyebiliriz ki, isabetli olanı, bu olayın İsrâ Gecesi meydana gelmediğidir. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, deniliyor ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şehadet parmağı orta parmağından daha uzunmuş, bu hususta ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Ayağının baş parmağı orta parmağından daha uzun idi. Elinin baş parmağı ise orta parmağına eşit bulunuyordu. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhime yine sordum:

— Efendim, Cibril (A.S.)'in Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'i üç defa kucaklayıp göğsüne bastığı rivayet edilmektedir: İkra' sûresinin ilk dört âyetini getirdiğinde: «Rabbin ismiyle oku!» deyince, Peygamber (S.A.V.): «Ben okur-yazar değilim» diye cevap vermişti. Cibril (A.S.) bunun üzerine Resûlüllah'ı kucaklayıp takatini kesinceye kadar sıkmıştı.. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Birinci kez Cibril'in O'nu kucaklayıp göğsüne basması, ebedî hoşnudluğu elde etmesinde onu Cenâb-ı Hakk'a eriştirmek ve ondan sonra da hiç bir gazaba kapı açmamak üzere yapılmıştır. İkinci kucaklama, Cibril (A.S.)'in Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in yüce makam ve mertebesine ayak basması ve O'nun himayesine sığınması sebebiyle yapılmıştır. Üçüncü kucaklama, Cibril (A.S.)'in O'nun ümmetinden olma arzusunu yansıtır.

Cibril (A.S.) O'na: «Oku!..» demesinin mânâsı, öncesiz olan

(*) Fazla bilgi için bak.: İbn Hacer'in Kitabü't-Tevhîd adlı eserine..

Allah kelâmını sonradan meydana gelen söz ve telâffuzlarla tebliğ et., demektir. Çünkü Kur an'm tamamı Peygamber (S. A.V.) Efendimize o yerde inmiştir.

«Ramazan ayı, ki onda Kur'ân, insanlara yol göstererek —yol gösterici ve doğruyu yanlıştan ayırıcı belgeler olarak— indirildi.» (*)

Mealindeki âyetten maksad ve murad budur. Cibril O'ndan, öncesiz olan mânâları, ezelî olan sözleri tebliğ etmesini istiyordu. O da: «Ben okuyan bir kimse değilim» yâni öncesiz olan mânâları, ezelî olan sözleri sonradan meydana gelen dil ve kelimelerle tebliğ etmeye güç getiremem, diyordu. İşte Cibril (A.S.) O'na öncesiz olan Allah kelâmını sonradan meydana gelen kelimelerle nasıl tebliğ edeceğini öğret. Bunun içindir ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Cibril'i çok severdi.

Sonra da Şeyhimiz bu konuda akıllara durgunluk verecek ölçü ve anlamda konuştu ve bir gün sürecek kadar hakikatleri dile getirdi. O'nun bu açıklamasında yazmamızın helâl olmadığı nice esrar bulunuyordur. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, «Bu geceyi görüyorsunuz ya, işte bu geceden itibaren yüz sene başında, (bugün) yeryüzünde olanlardan hiç bir kimse kalmayacaktır..» (**)

Mealindeki hadîs hakkında ne buyurursunuz? Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu sözleriyle yüzüncü senenin başında hayatta olan kuşaklardan kimsenin sağ kalmayacağını açıklıyor..

Cevap verdi:

— Bu hadîsi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz vefatına yakın günlerde söylemiştir. Bu, O'nun ruhundan gelen bir sözdür ki zât-ı şeriflerini taziyede bulunmuştur ve ona teselli kapısını açıp (her canlının mutlaka öleceğini bir kez daha dile getirmiştir). Bununla O'nun ruhu, ecelinin yaklaştığını ve kapalı bulunan bu sırrı kapalı bir ifâdeyle haber veriyordu. Tâki zât-ı şerifleri için teselli meydana gelmiş ola..

(*) Bakara sûresi, âyet: 185.
(**) Sahih-i Buharı: Abdullah b. Ömer'den (R.A.)..

Şeyhim bu konuda da doğru söylediler. Cidden Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu hadîsi vefatına yakın günlerde söylemiştir. Nitekim Müslim, kendi Sahîh'inde bu hadîsi Hz. Câbir'den (R.A.) rivayet ederken vefatından bir ay önce söylediğini kayd eder. (*)

Şeyhimiz ve önderimizin hayrı ve iyiliği Allah için olsun, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şemailini ne güzel biliyordu!

Bunun üzerine asıl sormak istediğime geçtim ve:

— Efendim, dedim, bu hadîsle, hayatta bulunan kuşağın son bulmasından sonra sahabîlik iddiasında bulunan kimseyi tekzîb etmenin sahîh olduğuna istidlal edilebilir mi? Nitekim ikinci yüzyılın bitiminde böyle iddiada bulunanları tekzîb etmişlerdir.

Altıncı yüzyılın bitiminde de bu tür iddiada bulunanlar tekzîb edilmiştir. İkinci yüzyılın içinde bu tür iddiaları yalanlayanlar da olmuştur. Akraç ve Ma'mer el-Mağribî ve Ritîn el-Hindî kıssalarına bir göz atabilirsiniz. Hafız İbn Hacer El-İsâbe Fî Temyizi's-Sahâbe adlı eserinde bu konuya geniş yer vermiştir. Bunun için onun talebesi Şemsüddin es-Sahavî Elfiye şerhinde, Hafız Süyutî el-Hâvî'de sahabenin terceme-i haline geniş kapı açmışlardır.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Sahabenin tamamını tesbit etmek mümkün değildir. Çünkü onlar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in vefatından önce de, sonra da etrafa dağılmışlardı. Onlardan bir taife diyebiliriz ki yeryüzünün çeşitli bölgelerine gitmişlerdi. Hadîs-i şerif, kendisinden husus irâde edilen umumîlik ifâde etmektedir: Daha çok halk arasında Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle sohbet şerefine erişenler kasdedilmektedir. Taif de böyle meşhur olmuştur. Keşif ve ıyân da buna delâlet etmektedir.

Sonra bu konuda Recrace'den ve insanlardan sahabe olduğunu iddia edip elçilik göreviyle hey'etler halinde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize hayatta iken gelip görüştüklerini, Re-

(*) Sahih-i Buharî'de de bu hadîsin vefatına yakın günlerde söylendiği bilhassa kaydedilmiştir. (M.)

sûlüllah Efendimizin de onlarla Berber diliyle konuştuğunu söyleyenler olmuştur. Nitekim bu hususu Şihab, Şifâ şerhinde ele almış ve bir sened-i muttasıl olmaksızın bunu nakletmiş, başka ilim adamlarımız ise bu rivayeti garip karşılamışlardır. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şu cevabı verdi:

— Bahsettikleriniz sahabe değildirler. Çünkü sahabenin nuru, basiret sahiplerine gizli-kapalı değildir. Mağrib'de sahabeden hiç kimse yoktur. Allah daha iyisini bilir.

İşte bunlar şeyhimizden duyduklarımızın bir kısmıdır. Bizim için çözümü müşkil olan bazı hadîsler hakkında geniş-izahatmm bir bölümünü ancak nakledebildik. Bu konuyu öğrenmek isteyenlere zannedersem yeterli bilgi verilmiştir. Yâni şeyhimizin yukarıda naklettiğimiz keşfi kâfi gelir, fazlasına lüzum yoktur. Allah daha iyisini bilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

— Şeyhimizden Kur'ân âyetlerinden sorduklarımız,
— Bununla ilgili Süryanice tefsirleri,
— Sûre başlarındaki hurûf-i mukattaanm esrarı,
— Açıklanması ve bu hususlardaki kesifleri,
— Bunlardan başka birtaktm İlâhî sırlar..

Şeyhime şu âyetin delâlet ettiği mânâyı sordum:

«Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, kendilerine verdiği şey hakkında Allah'a ortaklar koştular. Allah onların ortak koştukları **şeylerden yücedir..» (*)**

Efendim, dedim, **Âdem** Peygamber Allah'ın nebisi ve sevgilisidir. Nasıl olur da Allah'a ortak koşar?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Bu, çocukların yaptıklarıyla babaların kmanmasıdır. Çocuklar neye benzer, bilir misin? Bir adam düşünün ki onun bir bahçesi vardır, o bahçede meyveler ve sebzeler bulunuyor. Zeyd'in çocukları gelip o bahçeyi bozdular ve içindeki meyveleri aldılar. Bunun üzerine bahçe sahibi kalkıp Zeyd'in yanına gelip çocuklarının yapmış olduğu tahribattan dolayı onunla tartıştı ve onu kınamaya, yermeye başladı: Bahçemi altüst ettiniz, meyvelerini alıp götürdünüz ve şöyle şöyle yaptınız... işte yukarıda bahsedilen Âdem hikâyesi de buna benzer.

Ben bu cevabı Şeyhimden ilk görüştüğümüz günlerde duymuştum. Aynı zamanda bu cevap, bu ümmetin ilim denizi sa-

(*) A'râf sûresi, âyet: 190.

yılan Abdullah bin Abbas'dan (R.A.), Hafız Süyûtî Ed-Dürru I-Mensur adlı kitabında nakletmiştir. Seyyid Şerif Cürcanî Hazretleri de bu tefsiri beğenmiş ve Şerh-i Mevakif'te buna yer vermiştir.

Allah böylesine kadri yüce bir büyüğümüzden razı olsun ki Allah'ı, peygamberlerini ne güzel biliyordur!

İlim adamlarımızdan bazısı bu tefsirle istidlal ederek, âyetin siyakının son bölümünden bu tür söz ve davranışın ancak kâfirler hakkmda sahih olabileceğini söylemişlerdir. Allah daha iyisini bilir. (Şeyh Hazretleri ise bu âyetin, Adem'in (A.S.), oğullarının söz ve davranışlarından dolayı kınandığına delâlet ettiğini, söylemekte ve en uygun yorumu yapmaktadır.)

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim, meleklerden hikâyet edilerek Âdem Peygamberin yaratılması hakkındaki şu âyeti nasıl tefsir edersiniz?

«Rabbin meleklere: «Ben yeryüzünde bir halîfe var edeceğim» demişti. Melekler, «orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Halbuki biz Seni överek yüceltiyor ve Seni devamlı takdis ediyoruz....» (*)

Meleklerin böyle demesinde bir çeşit gıybet vardır. Halbuki melekler ma'sumdurlar (günah işlemez, isyanda bulunmazlar).

Şeyhim şu cevabı verdi:

— Onların bu sözü gıybet değildir. Melekleri gıybetten tenzih ederiz.. Çünkü onlar Allah'ın saygıdeğer yaratıklarıdır. Meleklerin bu sözü şu ölçüde çıkmış sayılır: Perde arkasında kalıp Senden mahcup olanı mı yaratıyorsun? Halbuki Senin katında perde gerisinde mahcup olmayanlar var, yeryüzünde onların bulunması daha uygun düşmez mi? Onlar da bizleriz. Çünkü biz melekler Seni müşahede eder ve tanırız, kadrini yüceltir, Sana asla isyan etmeyiz, emrini olduğu gibi yerine getiririz. Perde gerisinde mahcûb olanlar ise Senin kadrini bile-

(*) Bakara sûresi, âyet: 30.

mezler, emrine baş kaldırıp günah işlerler. Özetleyecek olursak:

Melekler sanki Cenâb-ı Hakka şöyle demek istiyorlardı:

«Yeryüzünde Seni tanımayanları mı var kılıyor, kendine halife ediyorsun. Halbuki biz Seni bilip tanıyoruz.»

İşte bu söz ve görüşler, meleklerin amellerinin nihayet bulduğu şeyden haber vermeleri ve kendi yanlarında bilgi ölçüsüne göredir.

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak da onlara:

«Sizin bilmediğinizi Ben bilirim...» buyurdu. Yâni sizin zannettiğiniz gibi değildir. Bu sizin bilginizin ulaşabildiği ölçüye göre bir sözdür. Halbuki Benim ilmim sizin ilminizin çok üstündedir. Şüphesiz ki ben mahcup bulunanı kuvvetlendirir ve aramızdaki perdeyi gideririm.. Böylece mahcup bulunana da Benim hakkımda ma'rifet hâsıl olur; sizin güç getiremeyeceğiniz bir ilimle Benden yana zafer bulur.

İşte bunun içindir ki Cenâb-ı Hak buyuruyor:

«Ve Âdem'e bütün isimleri öğretti, sonra o isimlerle ilgili eşyayı meleklere gösterdi, «Eğer sözünüzde doğru iseniz bunların isimlerini Bana söyleyin,» dedi....» (*)

Bunun üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, bu âyette geçen muhatab, meleklerin hepsi midir? Yoksa yeryüzündeki melekler midir?

Cevap verdi:

— Muhatab olanlar, yeryüzündeki meleklerdir, hepsi o kadar..

Müfessirlerden çoğu da böyle tefsirde bulunmuşlar, bu ümmetin ilim denizi sayılan Abdullah b. Abbas (R.A.) Hazretleri de böyle açıklamıştır. Bu konuda Sa'lebî ve diğer ilim adamlarının tefsirlerine bakabilirsiniz..

Sonra da Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun ve bizi onun ilmiyle yararlandırsın), meleklerin, İblis'in ve bu kıssayla ilgili hususların durumu hakkında hayli konuştu ve açıkla-

(*) Bakara sûresi, âyet: 31.

malarda bulundu. Öyle şeyler söyledi ki akıllara durgunluk verir ve bizim bilgi ve anlayışımız o hakikatlerin çok gerilerinde kalır. Yâni akıllar o hakikatlerin ardında perde arkasında bulunuyordur. Bu nedenle de Şeyhimin o açıklamalarını buraya nakletmedim. (Allah daha iyisini bilir.)

Şeyhim yine bu konuda şunları da buyurdu:

— Meleklerin, Âdem oğullarının Rablerinden mahcûb kalacaklarını, kendi nefislerine dönüp kendi görüşleriyle amel edip ilâhî kanunları dikkate almayacaklarını anladıkları içindir ki: «Ya Rab! Yeryüzünde Seni tanımayanları mı var ediyor, kendine halife kılıyorsun?....» demişlerdir.

Meleklerin bu bilgi ve anlayışı daha çok «halife» ta'birinden geliyordu. Çünkü halifelik istiklâl ve kendi başına buyruk olmaklığı, başkasından kopmayı, kimsenin emri altına girmemeyi gerektirir. Böylece tedbiri kendi nefsine nisbet **eder ve** sonuçları bilmeyi kendine bağlar. Halkın işlerini düzeltmeye nezaret edip kendini Rabbinden koparır. Böyle olunca da kendi helakini, burnu üstüne sürünüp perişan olmayı hazırlamış olur. İşte melekler halîfe ta'birinden, Âdem oğullarının Allah'tan mahcûb (perde gerisinde) kalacakları anlamını çıkarmışlardı. (Allah daha iyisini bilir.)

Şeyhime şu âyetten sordum:

«Size ansızın, farkına varmadan azâb gelmeden önce Rabbinizden size indirilen en güzel söze, Kur'ân'a uyun....» (*)

Bu âyetin zahirinden, indirilen şeylerden bir kısmının güzel olmadığı anlaşılıyor. Halbuki Kur'ân'ın tamamı en güzel ölçüde bulunuyordur.

Ayrıca bu hususta ilim adamlarının verdikleri cevapları da şeyhime naklettim. Bundan başka bir de zulme uğrayanın intikam almasının caiz olduğunu belirttim ve şu âyeti delil olarak getirdim:

«Hürmetler karşılıklıdır. **O** halde, size tecâvüz edene, size tecâvüz ettikleri ölçüde tecâvüz edin...» (**)

(*) Zümer sûresi, âyet: 46.

(**) Bakara sûresi, âyet: 14.

Bununla beraber tecâvüze uğrayan sabrederse daha güzeldir. Çünkü Cenâb-ı Hak: «Eğer sabrederseniz, şüphesiz ki bu sabredenler için hayırlıdır..» Burada sanki Cenâb-ı Hak, afvetmeye uyun, ceza vermeye değil; ceza vermek güzeldir, ama afvetmek daha güzeldir. Bunun gibi ahsen'den maksad nâsih'tir; hasen'den maksad mensûh'tur.

Yine bu anlamda Cenâb-ı Hak kullarından bize naklederek buyuruyor ki: Onlardan itaat eden var, isyan eden var. Biz O'na itaat edene itaat edeceğiz; bu çok güzeldir (ahsendir). Bu ölçüde «ittiba' ediniz»den maksad, emrolunan şeydir, men'edilen şey değildir. Yine bu ölçüde «ittiba' edin» emrinden maksad, azimettir, yâni emrolunduğunuz şeyi yapınız; bu bir ruhsat değildir. O halde azmetmek ahsendir (daha güzeldir). Ruhsat ise hasen (güzel)dir.

Gerçi bu anlattığımız hususların âyet ile pek münâsebeti yoktur. Birincisine gelince, âyetin siyakı, ahsen olana uymayacak olursa, başına ansızın bir azâb ineceğinden korkulur, mânâsını gerektirmektedir. Hem böyle olan, sihirbazlardan ve inkarcılardandır. Kim de afvetmezse, bu onun hükmü olmaz..

İkinciye gelince, eğer uyulması itibariyle mensûh güzeldir, mânâsı irâde ediliyorsa, mânâ böyle değildir. Çünkü amelden nashedilen şeyle amel etmek caiz değildir. Yok eğer tilâvet cihetiyle mensûh say ılıyorsa, o da, nâsıh da ahsen sayılır.

Üçüncüsü ise, isyan edene uymak helâl değildir, nerede kaldı bunun hasen olması.. Men'edilen şey hakkında da ölçü ve hüküm bunun gibidir. Ruhsat'a gelince: Ruhsat her ne kadar hasen (güzel)se de, onu irtikâb eden, âyetin son kısmındaki vasıflara müstehik olmaz. Birinci âyette olduğu gibi afvetmeyen kimsenin durumu ne ise bu da öyledir.

Özetleyecek olursak:

Birinci kısımdaki ahsen ile beşinci kısımdaki ahsen, âyetin sonuna münasib gelmemektedir. Geri kalan kısımlarda da bir hasen (güzel, iyi olma vasfı) veçhesi yoktur. Bu bakımdan

ahsen ta'biri âyette müşkilleşti, yâni anlamamızda müşkil bir durum meydana çıktı. Buna ne buyurursunuz?

Şeyhimiz bu sorularımı ve vermiş olduğum bilgiyi dinledikten sonra **(Allah** kendisinden **razı olsun)** buyurdu ki:

— Yukarıda zikredilen veçheler âyetin sırrına girmemektedir. Aynı zamanda onun nuruna da uymamaktadır. Çünkü âyetin sırrı ve nuru şöyledir: «**Ey** kullarım! Rabbinizden **size** indirilen **Kitab ve** gönderilen peygamberin **en** güzeline **uyun..**» Çünkü Kur'ân, indirilen kitapların en güzeli, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz de gönderilen peygamberlerin en güzelidir. Allah'tan bize gelen en güzel Resul odur. O halde diğer kitaplar, yâni Allah tarafından indirilip değiştirilmeyen semavî kitaplar güzeldir. Peygamberimizden önce Allah tarafından gönderilen peygamberler de güzeldir.

Ben tekrar sordum:

— Efendim, dedim, âyette «Size indirilen...» buyurulmuştur. İlâhî olan kitaplar ise Tevrat ve İncil'dir. «Size» zamiri, sizin **ahsen** kelimesine verdiğiniz mânâya ters düşmektedir. Çünkü «Size» zamirinden anlaşılan şudur: **Ahsen** olan bize indirildiği gibi, **hasen** olan da yine bize indirilmiştir. Halbuki Tevrat Yahudilere, İncil de yine onlara ve Hıristiyanlara indirilmiştir. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Peygamberimiz Muhammed'in (S.A.V.) bi'seti (peygamber olarak gönderilmesi) genel ölçüdedir: Araplara, Yahudilere, Hıristiyanlara ve başkalarına gönderilmiştir. **Ahsen** (daha güzel ve daha iyi) olan ise Kur an'dır ki bu saydıklarımızın hepsine indirilmiştir. **Hasen** (iyi ve güzel) olan ise İlâhî olan diğer kitaplardır ki her kavme kendi özelliğine göre indirilmiş ve indirildiği kavme has kılınmıştır.

Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimizden önce Araplar için **İsmail** Peygamberin şeriatı, Yahudiler için Tevrat, **Nasara** (Hıristiyanlar) için **İncil** vardı. İşte **hasen** olan bu saydıklarımıza belirttiğimiz takdir ve ölçüde indirilenidir. Zahir olan da budur..

Şeyhim bu açıklamayı yaptıktan sonra gördüm ki müfessirlerden bir cemaat bu anlamda bir yorum yapmışlardır: Ahsen'den maksad Kur an'dır, demişlerdir. Ama konunun tamamlayıcı açıklaması Şeyhimin tavzih ettiğidir.. Bu güzel açıklamanın âyetin son kısmındaki siyak ile münasebeti ise şüphe götürmeyecek düzeydedir. Çünkü kim **Resûlüllah**'a ve **Kur'ân**'a uymazsa, bunları inkâr ederse, âyetin sonundaki vasıflara hak kazanmış olur. Allah daha iyisini bilir..

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, Kur'ân-ı Kerîm'in birçok âyetlerinde önce **semi',** sonra **basar** getirilmiştir. Bundaki hikmet nedir? Birincisi ile kulak, ikincisi ile göz kasdediliyor.

Bu âyetleri meâlen sıralıyalım:

«Allah sizi annelerinizin karnından bir şey bilmez halde çıkarmıştır. Belki şükredersiniz diye size kulak, göz ve kalb vermiştir». (*)

«Bilmediğin şeyin ardına düşme; doğrusu kulak, göz ve kalb, bunların hepsi o şeyden sorumlu olur..» (**)

«Oysa sizin için kulaklar, gözler ve kalbler vareden O'dur..» (***)

Bu ve benzeri âyetlerde önce **kulak,** sonra **göz**'den bahsedilmiştir. Halbuki gözün faydası daha büyük ve daha umumîdir. Hem gece ve gündüzün yararı ancak göz ile anlaşılabilir. Gözü olup da işitme duyusu yerinde olan kimse için gece ile gündüz arasında bir bakıma fark yoktur. Bunun gibi ona göre güneşle ay, nûr ile zulmet arasında da fazla bir fark yoktur. Bütün bunların ışığından yararlanamaz. Allah'ın varlık âleminde yüce sanatları hakkındaki durumu da böyledir. Bunların çoğu mahlûkat suretinde ve onun güzel terkibinde bulunur. Suretler ise daima göz ile idrâk edilir.

Âdem oğlunun yaratılışındaki güzellik, diğer canlılar ve bitkilerin yaratılışındaki müstesna sanat güzelliği, güller ve

(*) Nahl sûresi, âyet: 78.
(**) İsrâ sûresi, âyet: 36.
(***) Mü'minûn sûresi, âyet: 78.

çiçeklerdeki ezel kalemi ancak gözle görülüp anlaşılabilir. Göklerin yaratılışı, yıldızlarla süslenmesi ve benzeri ilâhî kudretin örnekleri de böyledir. Bunların yararlarını saymakla bitiremeyiz. Hepsi de gözle anlaşılabilir. Bütün bunlar gösteriyor ki göz, kulaktan daha önemli ve daha güçlüdür. Bu bakımdan kulaktan önce anılması gerekiyordu.

Benim bu soru ve açıklamama cevap olarak buyurdu ki:

— Göz hakkında belirttiğin bütün bu hususlar doğrudur. Ama kulağın tek bir faydası vardır ki bütün bunların yerine geçer ve hepsinden de üstün gelir, o da şudur: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, Onu peygamber olarak gönderen Azîz ve Celîl Allah ve diğer gaybe dayalı hususlar ki bunların hepsine imân etmemiz vâcibdir, evet bunların hepsi ancak kulak (işitme) ile idrâk edilebilir. Bundan anlaşılan ve gerekli olan ise, bütün şeriatlerin anlaşılması ve işitmeye dayanmaktadır.

Bu hususu biraz daha açıklayacak olursak: Bir an farzedelim ki Adem oğullarının kulağı, işitme vasıtası yoktur. Bunlara Allah'ın peygamberi gönderildiğinde, «Ben size Allah'ın peygamberi olarak gönderildim..» dese, bu ses ne görülür, ne de işitilir. Böylece gönderilen peygamber hareketsiz ve âtıl kalır.

O peygamber onlara: «Benim peygamberliğimin belgesi şu ve şu mu'cizelerimdir..» dese, yine kimse işitmez ve anlayamaz. Böylece Peygamberin gönderilmesi anlamsız kalır. «Allah size emrediyor, O'nun varlığını, birliğini tanıyacaksınız, hiç bir şeyi ona ortak koşmayacaksınız» dese yine de durum aynı.

«Allah size emrediyor, bana, peygamberlerine, meleklerine, kitaplarına, âhiret gününe inanacaksınız..» yine de bir sonuç alınamaz.

«Allah size şunu şunu helâl, şunu ve şunu da haram kılıyor..» dese hiçbir sonuç alamaz. Çünkü işitmiyorlar.

Bütün bunlardan apaçık anlaşılıyor ki, kulak, yâni işitme vasıtamız olmamış olsaydı, ne resul, ne de Onu gönderen bilinirdi.. Ne gaybe, ne de gözle görülen ve inanılması lüzumlu olan şeylere imân edilirdi.. Ve böylece hiçbir şeriata uymak

da sahih olmazdı.. Bu takdirde sevâb ve azabın da olmaması gerekirdi. Cennet nimetleriyle birlikte, cehennem azâb ve elemleriyle birlikte kalkardı.. Çünkü sevâb ve ikab diye bir şey yoktur ki peygamber gönderilsin. Nitekim Kur'ân'da bu hususa işaretle buyuruluyor ki:

«Biz peygamber göndermedikçe azâb edici olmayız..» O

İşitme duyusu yoksa, peygamber göndermek sahîh olmaz. Özetleyecek olursak: Âdem oğullarının işitme duyuları yoksa, teklif düşer. Böylece onlar da hayvanlar seviyesine inmiş olurdu. İşitme duyusu vasıtasiyle yüksek derecelere çıkmışlardır. Onlardan Mele-i A'lâ'ya ulaşanlar ulaşmış ve kulağın yararının daha kuvvetli ve daha umumî olduğu meydana çıkmıştır. Çünkü rububiyetin esrarı kulağa, yâni işitmeye dayanır. Bu nedenle yukarıda zikredilen âyetlerde kulak öne alınmış ve bu minnet ölçüleri içinde düzenlenip sevkedilmiştir. Çünkü kulak ni'metiyle olan ni'met, göz ni'metiyle olan ni'metten daha kuvvetlidir. (Allah daha iyisini bilir.)

Şimdi lütfen bu cevabın güzelliğine bakın! Doğrusu ben bu nefis cevabı işittiğimde kendi kendime dedim ki, «bu hakikatler bana nasıl kapalı ve gizli kalmış?» ve hayretten kendimi alamadım. Çünkü kulağın yararı, şeyhimin beyân buyurduğu gibi apaçık meydanda, nasıl oluyor da bunu düşünememişiz?.. Şüphesiz ki doğru yolu gösteren ve insanı ona ulaştıran ancak Allah'tır..

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) şu iki âyette geçen «kendine zulmeden» ile «kötülük yapan »dan murad nedir? diye sordum:

«Onlar kendilerine zulmettiklerinde, sana gelip Allah'tan mağfiret dileseler ve Peygamber de onlara mağfiret dileseydi, Allah'ın tevbeleri dâima kabul ve merhamet eden olduğunu görürlerdi..» (**)

«Kim kötülük işler veya kendine zulüm eder ve sonra da

(*) İsrâ sûresi, âyet: 15.
(**) Nisa sûresi, âyet: 64.

Allah'tan bağışlanma dilerse, Allah'ı mağfiret ve merhamet **sahibi** olarak bulur..» (*)

Evet bu âyetlerde geçen «kendine zulmeder»den maksad nedir? Çünkü «kendine zulüm», bir cümle evvelkideki «kim kötülük işler» sözüne ikinci âyette, «onlar **fahiş** bir şey yaptıklarında» Al-i İmrân sûresi 136. âyetin başındaki cümleye sadık gelmektedir. Halbuki zulüm, hem kötülükten, hem fahişeden daha umumîdir. Umumîlik ölçüsünde olan bir cümle (Ev) harfiyle atıf edilmez.

Sonra da Şeyhime bu konuda müfessirlerin neler dediklerini anlattım. Onlardan bir kısmı kötü ameli ve fahişeyi büyük günah anlamına hamletmişlerdir. Nefse zulmü ise küçük günah saymışlardır. Buna göre ise, kötü amel ile fahişe mutlak surette günaha hamledilmeli, nefse zulüm ise, günah üzerinde ısrarla durulma anlamına çekilmelidir. Çünkü zahirî itibariyle nefse zulümde bir amel görülmemektedir.

Şöyle ki zinâ yapmaya ısrar eden (meselâ), kimsenin bu ısrarının zinâ işlediği anlamına gelmez, fakat ona azmetme durumu anlaşılır. îşte o bu azim ve içindeki şehvetin dürtmesiyle ısrarla bunun üzerinde durması ile kendine zulmetmiş sayılır. Çünkü böylece nefsini azaba arzetmiş oluyor, fakat şehvetine zafer bulamıyor.

Böylece âyet üzerinde hayli konuştuk. Allah kendisinden razı olsun, Şeyhim bu hususta üç cevap verdi ve söze girmiş olduk. Sonra biraz sustu ve buyurdu ki:

— Seyyid Muhammed **b. Ab**dülkerim el-Basrî Hazretleri bu konuda size diyor ki: «Belirtilen âyetin iniş sebebi, câhiliye devrinde olan kötülüklerdir. Araplar o devirde zâlimden yana olur ve ona isnad edilen suç ve kötülüğü silmek, onu temize çıkarmak için mücadele eder, bile bile bu haksızlığı müdafaa ederlerdi. Meselâ: Onlardan biri bir hırsızlık yapar, onlar da onun bu hırsızlığını bildikleri halde onu temize çıkarmak için uğraşır ve bunun mücadelesini yaparlardı.

(*) İsrâ sûresi, âyet: 110.

İşte burada bir örnek olarak vermek istiyoruz: Hırsız, fahiş bir fiil işlemiştir, kötülük yapmıştır. Onu müdafaa eden, bildiği halde ondan bu kötülüğü silmeye, ya da örtmeye çalışan kimse kendine zulmedendir. Yalan şahitlik ve gerçeğe uymayan söz bu haksızlığa kapı açmıştır.»

Şeyhim, Seyyid Muhammed'den bu tefsirini naklettikten sonra buyurdu ki:

— Doğrusu Seyyid Muhammed Hazretleri nasıl konuşacağını bilen bir zattır. Onun bu açıklaması hoşuma gitti, çünkü âyetin sibakına çok uygun düşmektedir. «Kim kötülük işler veya kendine zulmeder de sonra Allah'tan bağışlanma dilerse.....» âyetinden önce Seyyid Muhammed'in tefsirine kapı açan şu âyet yer alıyordur: «Kendilerine hainlik edenlerden yana uğraşmaya kalkma, Allah, hainlikte direnen suçluyu sevmez..» Ve bundan iki âyet aşağıda da şöyle buyuruluyor:

«İşte siz dünya hayatında onları savunuyorsunuz ama, kıyamet günü onları Allah'a karşı kim savunacak? Veya onların vekâletini kim üzerine alacaktır?»

Ben Şeyhimle beraber Fas kapılarında Bab-ı Hadid kapısının dışında bu konulara daldığımız ve mealini verdiğimiz âyet üzerinde derinlemesine konuştuğumuz zaman, Seyyid Muhammed bin Abdülkerim Basra'da bulunuyordu. Bizim konuştuklarımızı ânında işitti, maksadımızı anladı ve bulunduğu yerden bize cevap verdi. Cenâb-ı Hak saygıdeğer velîlerinden razı olsun!.

Aramız bu kadar uzak olmasına rağmen o zatın bizim Fas'ta konuştuklarımızı işitmesinin sırrını ileride belirtmeye çalışacağım. İnşaallah.. (Allah daha iyisini bilir.)

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) şu âyetin tefsirini sordum:

«İnkâr edenler, gönüllermdeki cahiliyye çağının asabiyet ateşini ateşlendirdiklerinde, Allah, Peygamberine ve inananlara huzur indirdi; onların takva sözünü tutmalarını sağladı. On-

lar, bu söze lâyık ve ehil kimselerdi. Allah her şeyi bilmektedir.» o

Mekke müşrikleri bu söze lâyık ve ehil kimselerdi, deniliyor. Halbuki müslüman olmadan önce onların takva sözüne lâyık ve ehil bulundukları nasıl düşünülebilir? O zaman ne buna ehil, ne de lâyık idiler. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim cevap verdi:

— Buradaki lâyıklık ve ehliyet, mahrukat yaratılmadan önceki kazaya ve va'de göredir. (Çünkü henüz dünyaya ayak basmayan ve ruhu da «Belâ Ente Rabbunâ» diyenler arasında bulunan kimseler o va'd ve ilâhî hükme göre bu kelimeye lâyık ve ehil bulunuyorlardı). Allah daha iyisini bilir.

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) şu âyeti de sordum:

«İlk Âd milletini, Semûd milletini yok edip geri bırakmayan O'dur..» (* •)

— Ayette ilk Âd buyuruluyor. İkinci Âd var mıdır?

Dedim, sonra da bu konudaki müfessirlerin sözlerini naklettim. Müfessirler diyorlar ki: Hûd (A.S.), Âd kavmine gönderilmiştir ki bu İbrahim'den (A.S.) öncedir. Müfessirler sonra da Hûd Peygamberin kavminin helâkiyle onlardan bir grup kimsenin Haramullah olan Mekke'ye geldiklerinden, oradaki su ile sulandıklarından söz ediyorlar. Halbuki Mekke şehrini İbrahim ile İsmail Peygamberler inşa ediyor, yâni ilk temeli onlar orada atıyorlar.

Böylece müfessirlerin bu birbirine ters düşen açıklamaları karşısında konu birçok kimselere müşkilleşiyor. O kadar ki bir grup tefsirci bir tek Âd kavminin bulunduğunu söylüyordur. Âyette İlk Âd, denilmesi Semûd'e nisbetledir. Çünkü ikinci kavim Semûd kavmidir.

Diğer bir cemaat birkaç tane Âd kavminden söz etmekteler. Birincisine Hûd Peygamber gönderilmiştir, derler. Rüzgâr (kasırga) ile azâb edilen de bu birinci Âd'dır, diye iddia

(*) Fetih sûresi, âyet: 26.
(**) Necm sûresi, âyet: 50.

ederler. İkinci Âd kavmine ise başka bir peygamber gönderilmiştir, onlar kasırgadan başka bir şeyle azâb olunmuşlardır. İşte Mekke'ye bir grup adam gönderen bunlardır. Ama bunlara gönderilen peygamber de, kendilerine verilen azâb da belli değildir, sonucuna varırlar.

Halbuki Ahkâf süresindeki şu âyet onları hayli müşkil durumda bırakır.

«Ey Muhammedi Âd milletinin kardeşi Hûd'u an....» (*) Burada onlara Hûd'un gönderildiği bahsedilirken, aşağı bölümde ise onların can yakıcı bir rüzgârla **helak** edildikleri açıklanıyor:

«O azabın yayılarak vadilerine doğru yöneldiğini gördüklerinde: «Bu yaygın bulut, bize yağmur yağdıracaktır» dediler. Hûd: «Hayır, o, acele beklediğiniz şeydir; can yakıcı azâb veren bir rüzgârdır...» dedi.»

Başka bir âyette de: «Âd kavmine kardeşleri Hûd'u **gönderdik**...» buyuruluyor. Biz bu olayın Ahkâf sûresinde onların gönderdiği bir gruptan da söz edilerek anlatıldığını söylememizin sebebi, Ahmed bin Hanbel'in sened-i hasen ile rivayet ettiği şu hadîstir:

«Hars b. Hessan el-Bekrî diyor ki: Alâ' b. el-Hadremî ile birlikte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize gittik.....» ve bu arada ben dedim ki: Âd kavminin o sefirleri gibi olmaktan Allah ve Resulüne sığınırım.. Bunun üzerine Şeyhim başını kaldırıp: Âd kavminin sefirleri kimlerdir? diye sordu. (Halbuki bunu daha iyi bilirdi, fakat tadını bana tattırmak istedi.)

Dedim ki: Âd kavminde kıtlık başladı, bunun üzerine Kil b. Anez'i Muaviye bin Bekr'e Mekke'ye gönderdiler. Kil, Âd kavmi için yağmur dileğinde bulundu. Bu sebeple de Muaviye b. Bekr'in yanında bir ay misafir olarak kaldı. Bu müddetin bitiminde Muaviye b. Bekr (veya Kil b. Anez) şehrin dışına çıkıp yağmur talebinde bulundu. Tam bu sırada iki bulut

(*) Ahkâf sûresi, âyet: 21.

gözüktü, o siyah olanını seçti. Az sonra şu ses geldi: **«Onları kül olarak yakala, Âd kavminden hiçbir tane bırakma!.» (*)**

Diğer bir rivayette ise şöyle deniliyor: **Kil b. Anez** ve **Mer sed bin Sa'd** kavmin ileri gelenlerinden yetmiş kişiyle birlikte çıktılar. O sıralarda **Mekke**'de **Amalika kavmi** bulunuyordu; **Muaviye b. Bekr** de kabile reisi idi..... Böylece olay naklediliyor ve sonunda da şöyle deniliyor: **Mersed bin Sa'd** kavmine dönerek şöyle dedi:

«Ey Kavim! Siz yaptığınız dualarla yağmura kavuşamazsınız, size gönderilen peygambere uymadığınız müddetçe dualarınız fayda vermez.»

Râvi diyor ki: Onun bu sözü üzerine **Muaviye b. Bekr**'e denildi ki: Bunu hapsedin, bizimle birlikte çıkmasın!. Çünkü görüyoruz ki bu adam **Hûd**'a inanmış ve onu tasdik ediyor.

Benim bu açıklamamdan sonra Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— İkinci sayılan **Âd kavmine,** daha önce onlara gönderilen peygamberlerin getirmiş oldukları ilâhî hükümleri yenilemek, ara yere giren hurafe ve fazlalıkları temizlemek için **Hûd Peygamber** görevlendirilmişti. Kur'ân'da bahsedilen **Âd kavmi** ve **Mekke**'ye gönderilen temsilci hey'et ve yakıcı bir rüzgâr ile helak edilen kavim işte bu ikinci sayılan **Âd kavmidir.**

Aynı zamanda **Hûd Peygamber, İsmail** Peygamberin soyundandır. Nesebi ise şöyledir: **Hûd, Âbir**'in oğludur, **Âbir, Hars**'ın oğludur. **Hars** ise **Kilâb** oğludur. **Kilâb, Kaydar**'ın oğludur. **Kaydar** da **İsmail**'in (A.S.) oğludur. **İkinci Âd** kavminin hepsi bu soydan değildir. Sadece **Hûd Peygamber** ile onun aşireti bu soydan gelmedir.

«Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik» âyetinin tağlîb kaidesine göre beyân buyurulduğu söylenmiştir. Çünkü **Hûd** ve aşireti bu kabile arasında oturur ve onlarla beraber göç ederdi. Bu bakımdan **«kardeşleri hûd»** ta'biri kullanıl-

(*) Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce bu hadîsin bir kısmını nakletmişlerdir. İbn Hacer'in Ahkâf süresiyle ilgili tefsirine bakın!.

mıştır. Şeddad **b.** Âd de onlardandır; sütunları olan büyük bir çadırı ile ün yapmıştır.

Şeyhim sonra devamla buyurdu ki:

— Âlimler zannederler ki Kur'ân'da geçen İrem, yâni sütunlarıyla meşhur olan İrem, cennete benzer altından yapılmış benzeri olmayan bir şehirdir. Bu konuda hayli şeyler söylenmiştir. Aslında böyle değildir.

İrem, Âd kabilesinin ismidir, Zat-ı İmâd bu kabilenin sıfatıdır. Sütunlar üzerinde bulunan büyük çadırın sahibi demektir. Veya o kabileye ait bütün çadırların sütunları kasdedilmistir. Çünkü ben onların konutlarını gördüm, ilim adamlarının Ahkâf'ı vasfettiklerine yakın ölçüde bulunuyor. Âd kavminin yerleştiği toprak parçası dokuz günlük mesafede bulunuyor. En büyükleri tam ortada oturuyor.

Ona gelmek isteyenler baş açık yalın ayak dört buçuk gün yürüyerek çadırlar ve bayındır mahalle, cadde ve sokaklardan geçerek gelirlerdi. Çok kalabalık bir nüfusu vardı. Üstelik bu arazi ve konutlar onlara neredeyse kâfi gelmezdi. Cenâb-ı Hak onlara uzak dağlardan akar sular gönderdi de kendi topraklarında ziraati geliştirdiler. En büyüklerinin çadırının büyüklüğü, bir ok atımı kadar yeri kaplıyordu. Bu çadırın sütunları, kolonları som altın ile kaplı bulunuyordu.

Çadır ipleri ipekten hazırlanmıştı. Ben sözü edilen altından sütunun bir parçasını gördüm, hâlen onların harabeleri içinde gömülü duruyor. Çadırlarının tamamı beyaz ketene benzer bir bezle astarlanmış bulunuyordu. Zaten o devirde bez olarak sadece beyaz dokunuyordu.

İşte bu millete Cenâb-ı Hak, az yukarıda soyunu tesbit ettiğimiz Hûd'u (A.S.) peygamber olarak göndermişti.

Evet, Şeyhimizin İrem ülkesi ve onların çadırları, bu çadırların özellikleri, işgal ettiği mesafe hakkında (keşif yoluyla) vermiş olduğu (nefis) bilgiye,, ilimde söz sahibi olan değerli âlimlerimizden **İbn** Hacer Şerh-i Buharî'de ve benzeri bilginler kendi eserlerinde bu konuda yapmış oldukları nakiller ve vermiş oldukları bilgilerle yaklaşmışlardır.

İbn Hacer adı geçen belde kıssasına işaret ettikten sonra bunun Abdullah b. Lehbaa tarikiyle rivayet edildiğini kaydeder. Mücâhid'den de bu ikinci tefsiri kuvvetlendirir ölçüde bazı nakiller yapılmıştır. Zat-ı İmâd ta'biri hakkında Mücâhid diyor ki: Bunun mânâsı, onlar çadır ve çadır sütunları sahibi idiler, demektir. Bu hususta daha bazı sözler de belirtmiştir. Fazla bilgi için Fecir sûresinin tefsirine bakınız!.

Şeyhimizin Hûd'un (A.S.) soyu hakkında vermiş olduğu bilgi katıksız bir keşfe dayanmaktadır. Çünkü kendisi okuryazar değildi. Aynı zamanda avamdan biri sayılırdı, tarih ve başka ilimleri bilmezdi. Hûd'un (A.S.) soyu hakkında tarihçilerin vermiş olduğu bilgiye dayanarak birinin kalkıp Şeyhimizin karşısına çıkması asla uygun değildir. Çünkü tarihçilerin verdiği bilgiye haber-i vâhid ile yapılmıştır. Bununla beraber bu soy tesbiti hakkındaki haber-i vâhid de muztariptir, sıhhatli değildir.

Bazısı bu soy hakkında şu tesbiti yapmıştır: Hûd b. Abdillah b. Riyâh, b. Cârûd, b. Âd, b. Avs, b. İrem, b. Sam, b. Nuh.. Bazısına göre ise: Hûd b. Şârih b. Erfahşez b. Sam, b. Nuh... Bu rivayete göre Hûd (A.S.), Âd'ın babasının amcasının oğlu olmuş oluyor. Neden Hûd Peygamber Âd kavminden seçilmiştir? Çünkü bu durumda onlar bu peygamberin sözünü daha iyi anlar ve onun halini daha iyi bilir ve peşine düşmeye daha çok arzukâr olurlardı.

Şeyhimiz sonra birinci Âd'den söz etmek istedi. Buyurdu ki:

— Birinci Âd e gelince, onlar da **Nuh**'un (A.S.) kavmidir. Onlara Huyd adında bir peygamber gönderilmişti ki bunun kendi başına bir şeriatı vardı. İkinci Âd kavmine gönderilen Hûd ise kendinden önceki şeriati tazeleyen, ondaki hurafeleri temizleyen bir peygamberdi. Kendi başına olan her peygamberin bir kitabının olması gerekir. İşte bizim bahsettiğimiz Huyd Peygamber de bunlardan biridir, yâni onun da Kitabı vardı. Bütün peygamberlerin kitaplarını hıfzettiğim gibi onu da şu anda hafızamda tutmaktayım.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, onu okuyup iade etmez misiniz?

— İyice dinle, çünkü bir daha onu iade etmem, buyurdu; sonra da hem onu, hem diğer inen kitapları bir bir saydı. Ve buyurdu ki: Hiç bir velî bütün bu kitaplara imân etmedikçe velî olamaz, bu imân da icmali değil tafsili olmalıdır.

Dedim ki:

— Efendim, bu, kendisine fetih yapılan diğer velîler için böyledir, değil mi?

Cevap verdi:

— Hayır, bir tek velî için böyledir, o da Gavs'dir.

Ve işte o zaman anladım ki Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretleri Gavs'dir. Bu istifadeyi sağlamış oldum. Zaten ihatalı ilimleri de buna delâlet etmektedir. Çünkü ben Ondan işittiklerimin hepsini yazacak olursam, birçok ciltleri meydana getirecek kadar geniştir. Benim sizde bulunan bütün sözlerim, sizin akıllarınızın güç getirebileceği, yâni aklınızın kabul edebileceği kadardır.

Sonra Şeyhim yine asıl konuya dönerek buyurdu ki:

— Cenâb-ı Hak Huyd Peygamberin kavmi olan birinci Âd kavmini taş ve ateşle helak etti. Bu da şöyle olmuştur: Cenâb-ı Hak gökten onların üzerine taş göndermişti, onlar bu taşlarla uğraşıp kaçışırken, Allah bir ateş meydana getirip hepsini yakmıştı.

Yine Şeyhimden işittim (Allah kendisinden razı olsun), buyurdu ki:

— **Nûh**'dan (A.S.) önce peygamberlerden 700 resul gelmiştir. Onların her birinin kıssasında bir nice ibretler ve hayret uyandıran hususlar vardır. Cenâb-ı Hakk'ın onların kıssalarından kendi Kitab-ı Aziz'inde bahsetmemesinin sebebi, o peygamberlerin kavimlerinin meşhur olmadıklanndandır. Çünkü vahiy indiği devrede o kavimleri ne bilen, ne de duyan bulunuyordu.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, şefaat hadîsinde, **Nuh**'un (A.S.) Re-

sûllerin evveli olduğu bildiriliyor, bunun mânâsı nedir?

Cevap verdi:

— Bunun mânâsı, Nûh Peygamberin kâfir olan kavimlere gönderilen ilk resul olduğudur. Ondan önceki kavimlerin akideleri sahih idi.

Tekrar sordum:

— Efendim, dedim, o halde neden Huyd Peygamberin kavmi —akideleri sahih olduğu halde— ateş ve taşla helak edildiler?

Cevap verdi:

— Nûh Peygamberden önceki kavimler hakkında Cenâb-ı Hakk'm âdeti şu idi: Dinin çoğu kaidelerini terkedenleri —rsahîh bir akide üzere bulunsalar bile— helak ederdi.

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) şu âyeti sordum:

«Dâvud ve Süleyman da milletin koyunlarının yayıldığı bir ekin hakkında hüküm veriyorlarken, Biz onların hükmüne şahiddik. Süleyman'a bu mes elenin hükmünü bildirmiştik; her birine hüküm ve ilim verdik..» (*)

Bu kıssayla istidlal eden kimse şöyle demiştir: Burada isabet eden, doğru hüküm veren birdir. Hatâ yapan ise ma'zurdur, hattâ me'curdur. Çünkü bu konu üzerinde bütün ilmî yeteneğini, akıl ve zekâsını kullanmıştır.

Dâvud (A.S.), ekin sahiplerine, ekini bozan koyunların verilmesini hükmetmişti. Süleyman (A.S.) ise, koyunların ekin sahibine, ekinin de koyun sahibine verilmesini ve böylece koyun sahibinin bozulan ekin tarlasını ıslâh etmesini ve sonra da asıl sahibine vermesini, onların da aldıkları koyunları tekrar sahibine iade etmelerini hükme bağlamıştı. Cenâb-ı Hak burada Süleyman'ın (A.S.) hükmünü tasvip etmişti. Nitekim buyuruyor ki: «Süleyman'a bu mes'elenin hükmünü bildirmiştik..»

Bundan başka yine Dâvud (A.S.) ile Süleyman (A.S.) arasında geçen bir olayla da istidlal etmişlerdir: Bu olay onların devrinde iki kadın arasında cereyan etmiş, kurt o kadınlardan

(*) Enbiyâ sûresi, âyet: 78.

daha yaşlı olanın çocuğunu kapıp götürmüş, o da kendisinden küçük olan kadının çocuğunu alıp kendi çocuğu olduğunu iddia etmişti. Bu sebeple de o iki kadın arasında ihtilâf başlamış, her biri çocuğun kendisine ait olduğunu söyleyerek mes'elenin çözümü için Dâvud Peygamber'e başvurmuşlardı.

Dâvud Peygamber çocuğun yaşlı kadına ait olduğuna hükmetti. Çünkü çocuğu kapıp bağrına basan o kadındı. Süleyman Peygamber ise çocuğun ikiye bölünüp her kadına bir parçasının verilmesine hükmetmişti. Yaşı daha küçük olan kadın bu hükmü işitince, buna razı olmamış ve çocuğun ikiye bölünmesindense onu yaşı büyük olan kadına terketmeyi tercih etmişti

Bunun üzerine Süleyman Peygamber çocuğun yaşı küçük olan kadına ait olduğunu anlayarak onu asıl annesine teslim etmişti. Çünkü büyük kadın hâlâ çocuğun ikiye bölünmesini istiyordu. Süleyman Peygamber ona: «A kadın, bu çocuk senin evlâdın olmuş olsaydı, onun ikiye bölünmesine asla razı olmazdın..» demişti.

Üçüncü bir olayla da istidlal etmişlerdir ki bu da adı geçen iki peygamber arasında geçmiştir: Bir kadının köpekle cinsî temasta bulunduğu iddia edilerek Dâvud Peygambere başvurulmuştu. Dâvud Peygamber şâhidleri dinleyince kadının recm edilmesine hükmetmişti. Tam o sırada Süleyman Peygamber de çocuklarla beraber sokakta oynuyordu. Hükmün yanlış olduğunu anladı ve aynı konuda bir sahne hazırladı. Şâhidlerin birbirinden ayrı tutulmasını ve her birinin ayrı olarak dinlenmesini emretti. Sonunda hiçbirinin ifâdesi diğerininkini tutmadı. Böylece iftira olduğu anlaşıldı ve mes'eleyi hükme bağladı.

Dâvud Peygamber çocukların bu sahnesini gizlice takip ediyordu. Hatâsını anladı ve derhal şâhidlerin ayrı ayrı yerlerde tutulmasını ve ifâdelerinin münferiden alınmasını sağladı. Gördü ki hiçbirinin ifâdesi diğerininkini tutmuyor. Böylece kadının bir iftiraya ma'ruz kaldığını anlayarak onu serbest bıraktı.

Yine bu iki peygamber arasında meydana gelen dördüncü bir kıssa ile de istidlal etmişlerdir: Bir kadının tenasül cihazın-

da meniye benzer bir su görülmüş ve bunun bir erkeğe ait olduğu iddia edilerek kadının zinâ ettiği belirtilmiştir. Dâvud (A.S.) o kadının recmedilmesini emretmiştir.

Bunun üzerine Süleyman (A.S.) başka bir teklif ileri sürmüştü: Kadının tenasül cihazmdaki bu meniye benzeyen sıvının alınıp pişirilmesini, eğer toplanıp bir araya gelir ve beyaz bir durum alırsa, onun meni değil, yumurtanın akı olduğu, bir araya gelmeyip de dağılır ve suda kaybolursa onun meni' olduğu hükmüne varılır, şeklini emretti. Cidden pişirildiğinde yumurta akı olduğu anlaşıldı. Kadın da serbest bırakıldı, bir iftiraya ma'ruz bırakıldığı kesinlik kazandı. Bu konuda İbn Hacer Hazretlerinin Kitâbü'l-Ahkâm'ına bakmanızı tavsiye ederim.

Benim bu açıklamamdan sonra Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şöyle buyurdu:

— Görüyorum ki siz Davud'un (A.S.) hatâ ettiğini, Süleyman'ın (A.S.) isabet kaydettiğini söyler gibi oluyorsunuz.. Acaba fakîhler, Peygamber hakkında böyle bir hatâyı kabul ve îtikad ediyorlar mı? Halbuki Peygamberler yeryüzünde Allah'ın seçkin kullarıdırlar. Allah katında onlar meleklerden çok daha üstündürler; aynı zamanda O'nun yanında aziz sayılan herkesten de üstündürler. Onların bu tür hatâlara düştüğü caiz olunca, artık onlardan sâdır olan hangi şey'e güvenilebilir? Çünkü bu durumda onlar da bizim gibi olmuş oluyorlar, aramızda bir fark kalmıyor. Davud'un (A.S.) bu tür hatâ yaptığını söylemekten Allah'a sığınırız.

Birinci kıssanın tevcihine gelince:

Dâvud (A.S.) burada hakkın samimiyetiyle hükmetmiş ve bozulan ekinin kıymetinin ödenmesini söylemiştir. Koyunların ekin sahibine verilmesini hükmetmesi ise, o devirde para diye bir vasıta bulunmadığmdandır. Böylece onlar daha çok para yerine koyun ile muamele yaparlardı. Bu sebeple de hepsi de çok sayıda davar beslerdi. Bu yüzden Dâvud Peygamber bozulan ekinin yerine koyun verilmesini emretmiştir.

Süleyman (A.S.) ise, sulh ile hükmetmişti. Koyundan elde edilen ürünlerin (yağ, süt, peynir ve benzeri şeyler) bozulan eki-

nin yerine verilmesini, ekin tekrar ıslâh edilip eski hâline gelinceye kadar bu menfaatin mağdur olana verilmesini emretmişti. Şüphesiz ki bu çeşit bir hüküm iki tarafın rızasıyla gerçekleşebilirdi. O halde Hakk'ın samimiyetle hükme bağlanmasını emredenin hatâ ettiği, sulh ile emredenin de isabet ettiği söylenemez.

Diğer kıssalardaki tevcihe gelince:

Dâvud (A.S.) zahirin gerektirdiği ölçü ve biçimde hükmetmiştir. Hükümde de vâcib olan, onun zahiriyle amel etmektir. Bir hâkime kendisine getiren bir dâvada zahirden ayrılıp başka bir cihetle hükmetmesi caiz değildir. Süleyman Peygamber ise bu olaylarda konuyu bâtını cihetine çevirerek ona göre hükmetmiştir.

Bu durumda birinci şekildeki hükümde hatâ edilmiş, ikinci şekildeki hükümde isabet kaydedilmiş denilemez.' Bilâkis her iki hüküm de doğrudur. Her ne kadar birinci şekildeki hükmün, bâtınî ciheti zahir olduğunda bozulması gerekiyorsa da varılan netice budur. Bâtınî cihetle nakzedilmesi, onun ilk durumunda bağlandığı hükmün hatalı olduğuna delâlet etmez.

Bu neye benzer? Yalan yere şehâdette bulunan âdil kişilerin bu şehâdetine dayanarak hükmeden hâkimin hatâ ettiği söylenemez. Çünkü ona vâcib olan, zahirî hâle göre hükmetmektir. Eğer bu durumda şâhidler tevbe ederler de ilk şâhidliklerinden dönüp hakkı itirafta bulunurlarsa, o takdirde hâkime vâcib olan, onların bu dönüşüne ve itiraflarına göre yeniden bir hüküm vermektir. Böylece onun ilk vermiş olduğu hükmün hatalı olduğu da söylenemez.

Fas'da bir adam tanıyorum, Allah için kardeş edindiği Basralı bir zâtı ziyarete gitti. Ki bu zat Seyyid Muhammed b. Abdülkerim idi. Aynı zamanda kaadı olarak bulunuyordu. Onun yanında otururken dâvalaşan iki adam içeri girdi: Onlardan biri dedi ki: Efendim, bu adam değeri ölçülmeyecek kadar yüksek olan bir yakutu benden tutup aldı, şu anda yanında bulunuyor. Diğeri ise dedi ki: Ona beni yoklama imkânını veriyorum, gelsin de elbisemi ve her tarafımı arasın. Ayrıca yemin

ederim ki o yakut benim yanımda değildir.

Kaadı başka delil olmayınca mes'eleyi, diğer bir ta'birle dâvayı hükme bağlamak istedi. Yanında oturan din kardeşi müdahale etti, hemen hüküm vermeyin, dedi. Sonra da o iki adama dönerek dedi ki: Doğrusu bu kaadı Allah için benim kardeşimdir. Kendisine misafir geldim. O da bizim için yemek hazırladı. Sizin ikinizin de soframızda bulunmanızı arzu ediyoruz. Yemeği yedikten sonra kaadı sizin dâvaya bakıp sonuçlandıracaktır. (Aslında bu ziyaretçi Şeyh Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin kendisi idi.) Şimdi konunun devamını dinleyelim:

Hep birlikte kaadımn evine gittik. Yemek hazır olunca benle kaadı dâvâlı olanı dikkatle izliyorduk. O arada sümüğü geldi, mendilini çıkarıp sümüğünü silerken ben tutup o mendili aldım, yakut sümüğün içinden çıktı. Anlaşılan adam yakutu burnuna sokup gizlemişti. Bu sebeple burnu kaşınıp sümüğü gelince onu mendiline almıştı. Yakutu asıl sahibine verdik.

Bu, bâtının zahiri reddetme konusunda bir çâredir. Eğer kaadı ilk durumda olduğu gibi dâvâlının üstünü aratıp sonra da yemin vermiş olsaydı, hüküm isabetli olurdu. Keşif yoluyla o yakutun dâvâlının burnunda olduğunu bilse dahi yine zahire göre hüküm vermesi doğru olurdu. Çünkü Cenâb-ı Hak hükümde böyle bir teklif getirmemiştir. Yâni kaadıyı keşif ve kerametle yükümlü tutmamıştır. Ben ise orada bir çâreye baş vurarak zahirî hükmü bâtmî durumla reddettim.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, o kaadı yakutun dâvâlının burnunda olduğunu keşif yoluyla biliyor muydu?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Evet, biliyordu. Hem o biliyordu, hem onun yanında oturan Allah için kardeşi... İşte yukarıda zikredilen ve iki peygamber arasında geçen üç kıssa bunun bir benzeridir. Birinci olayda Dâvud Peygamber, çocuğu kapıp bağrına basan yaşı büyük olan kadın lehine hükmetmişti. İkinci olayda şahidlerin şehâdetine dayanarak recm ile hükmetmişti. Üçüncü olayda

da yine açık belirti karşısında hükme varmıştı. **Süleyman Peygamber** ise bu üç olayda da bazı çârelere baş vurmuştu, böylece bâtmî müşahede, zahirî hükmü reddetmişti. Allah daha iyisini bilir.

Allah Şeyhimizden razı olsun, hayret verici bir ilim ve keşfi vardır!.

İbn Hacer, İbn Münir'den naklederek diyor ki:

«Sahih olan şudur ki, **Dâvud** (A.S.) ekin dâvasmda vermiş olduğu hükmünde isabet etmiştir. **Süleyman** (A.S.) ile sulha kapı açıp irşadda bulunmuştur. Cenâb-ı Hakk'm: **«Onlardan her birine hükmetme yetkisi ve ilim verdik..»** Bu ekin konusuna has olabileceği gibi umumî de olabilir. Bu iki takdir üzerine de Cenâb-ı Hak **Dâvud Peygamberi** hükmetme yetkisi **ve** ilim sahibi olma şerefi ile övmüştür. Müctehid ma'zurdur, **ka**bilinden değildir bu.. Yâni ictihadda bulunmuş ve bu konuda içtihadında hatâ etmiştir, denilemez. Çünkü hatâ ne hükümdür, ne de ilimdir.

Bu iki zatın görüşü, Şeyhimizin ekin hakkındaki keşif yolu görüşüne benzemektedir. Ondan sonraki üç kıssa hakkında belirttikleri de haktır, hiçbir şüphe yoktur, ondan başkasına meyletmek mümkün değildir.

Buna benzer diğer bir kıssaya **İmam Şafiî Ebû Abdillah el-Belhî Hazretleri** ve diğer büyük ilim adamları işaret etmişlerdir. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, Kur'ân-ı Kerîm'de: **«Ve yevme yükşefu an saak ve yud'avne ile's-sücûdi felâ yestatiûn»** âyetindeki Saak ne mânâya gelir?

Allah kendisinden razı olsun, cevap verdi:

— Saak, **Süryanicede** şakanın zıddı olan ciddi anlamına gelir.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, Arapça'da da bu anlamda kullanılır: İnkeşefe'l-Harbu Ani's-Saak = Savaş ciddiyetten (uzaklaşıp) **açılıverdi, denilir.**

Cevap verdi:

— Bu iki dilin aynı kelime üzerinde uygunluk göstermesidir.

Süryaniceyi ve insanların konuştukları diğer dilleri, cin ve hayvanların konuşmalarını Şeyhim gibi bilen kimse görmedim. Sonra Şeyhim'den Hazret-i İsa'nın (A.S.) Kur'ân'da geçen Mesih isminden sordum, bu (Hâ) harfinin noktalısıyla mı, noktasızıyla mıdır? dedim.

Cevap verdi:

— Hâ harfinin noktalı şekliyledir: Mesîha.. Bu isim Süryanicede Ulu anlamına gelir.

İncil'in mânâsını sordum. Buyurdu ki: Bu da Süryanice'dir. Mânâsı ise göz nuru demektir. Tevrat'tan sordum. Buyurdu ki: Bu, İbranice'dir. Mânâsı, İlâhî yol ve Hakk'ın sözü, demektir. Sonra Şeyhimden Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin Meşaffah isminden sordum:

— Efendim, dedim, bu isim (Fa) ile mi, yoksa (Kaf) ile midir? Çünkü ilim adamlarının bu isim hakkında farklı görüşleri olmuştur.

Cevap verdi:

— (Fa) harfiyle şefh kökünden türetilmedir ve Süryanicedir, hamd mânâsına gelmektedir.

Ben yine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin Munhemina isminin nasıl okunacağından sordum. Çünkü ilim adamları bu isim hakkında da farklı görüşler ortaya koymuşlardır: Bazısı bunu birinci (Mim)in ötresi, ikinci (Mim)in esresiyle okumuştur. Bazısı da birinci (Mim)in fethasiyle, ikincisinin esresiyle okumuştur.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Her iki (Mim)in fethasiyle okunur. Aynı zamanda bu tek kelime değil, iki kelimedir: Men ayrı bir kelime, Hamenna da ayrı bir kelimedir. Birinci kelimenin mânâsı, zahirî ve bâtmî yararı olan ni'met demektir. Zahirî yararı dünyada yaşayan zatlar içindir. Bâtınî yararı, ruhlar alemindeki ervah içindir.

Böylece bu ismin ni'metiyle bütün mahlûkat ve bütün âlemler sulanmıştır. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bu ölçüde olduğunda ise hiç şüphe yoktur. İkinci kelimenin mânâsı,, birinciye sıfat sayılır niteliktedir: Yâni belirtilen ni'met gayesine ulaşmış, doruğuna yükselmiştir. Bu isimle Peygamber (S.A.V.) Efendimiz hakkında sanki şöyle söyleniliyor: Gayesine ulaşan ni'met konusunda ne önce gelenler, ne de sonra gelenlerden hiçbir kimse Resûlüllah Efendimize erişememiştir. Bu da Süryanice bir kelimedir.

Tilmisan'm saygıdeğer zevatından birkaç kişi bize geldiler. Beytullah'a hacceden zatlardan bazısı onlara demişler ki: Bir ara Şeyh İbrahim Düsûkî Hazretlerinin kabrini ziyaret ettik. Tam bu sırada Şeyh İbrahim Hazretleri bize şu duayı öğretti:

Bismillâhil hâlikil ekberi ve hüve hirzün mâniün mimmâ ehâfü minhü ve ahzeru.. Lâ kudrete limahlûkin mea kudretil halikı; yulcimuhû bilücami kudretihî ahmâ hamîsen etmâ tamîsen ve kânellahü kaviyyen aziyzâ.. Hâ-Mîm, Ayn-Sîn-Kaf himaye tünâ.. Kâf-Hâ-Ayn-Sad kifâyetünâ. Feseyekfiykehümullahü ve hüvessemiy'ul alîm ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhil aliyyil azîm..

Türkçe anlamı:

«Çok büyük yaradanın adıyla.. Allah koruyucu (şer ve fenalıktan) men'edicidir; korktuğum ve sakındığım şeylerden korur ve (onları benden) men'eder. Yaradanın kudreti yanında yaratılmışların hiçbir güç ve kudretleri yoktur. O, kudretinin gemiyle (her şey'i) gemler. Ahma hamîsen, etma tamîsen.. Allah çok güçlü ve yegâne kudret sahibidir. Hâ-Mîm, Ayn-Sîn-Kaf bizim himâyemizdir.. Kâf-Hâ-Yâ-Ayn-Sad kifayemizdir. Onlara karşı Allah sana yetecektir. O işitir ve bilir. Kötülük ve günahlardan kaçınmaya hiçbir gücümüz, iyilik ve ibâdet etmeye hiçbir kuvvetimiz yoktur, ancak ve ancak Allah ile bu güç ve kuvvetimiz vardır..»

Seyyid İbrahim Düsûkî Hazretleri şöyle buyurdu:

«Bu duâ ile duada bulun, hiçbir şeyden korkma!.»

Tilmisanlı dostum **Hacı Seyyid Abdurrahman b. İbrahim** devamla dedi ki: «Kardeşim **Muhammed bin İbrahim** duada geçen iki kelimenin mânâsım anlayamadığı için duayı okumaktan vazgeçti. O iki kelime Ahmâ Hamîsen, Etmâ Tamîsen'dir. (*) (Ben ısrar edince de) dedi ki: «**Bu iki kelimenin mânâsını bilmiyorum. Belki de bunlarda hoşlanmayacağım bazı hususlar olabilir.**» Sonra bunların mânâsını benden sordu. Ben de **Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretlerinden** sordum. Buyurdu ki:

— Bunların mânâsı açıktır, ama bugün yeryüzünde bunları kullanan kimse yoktur. Nereden öğrendin bunları?

Diye sordu, ben de meseleyi olduğu gibi naklettim. Bunun üzerine buyurdu ki:

— Evet, **Seyyid İbrahim Düsûkî Hazretleri** sâlihlerin ulularından, büyük fethe mazhar olan bahtiyarlardandır. Ancak •o ve dengi zatlar bu iki kelimeyle konuşurlar. Bunlar Süryanice iki kelimedir: Ahmâ'nın mânâsı yâ Mâlik (ey mülkün sahibi) demektir. İçinde kapalı olarak da şu mânâ mevcuttur:

Ey mülkün sahibi, ey çok büyük olan, her türlü tazime lâyık bulunan, ey hep diri olan, ey kendi varlığıyla kaaim olup hiçbir şeye muhtaç bulunmayan!

Hamîsen'in mânâsı, **ilâhî memlekete** işarettir. Bu şu ölçü *ve mertebede bir mânâ taşımaktadır:

Ey sırların sahibi!. Ey nurların sahibi!. Ey gece ve gündüzün sahibi!. Ey bulut ve yağmurun sahibi!. Ey güneş ve ay'-*m* sahibi!. Ey verme ve men'etme gücünün sahibi!. Ey aşağı indirme ve yükseltme kudretinin sahibi!. Ey her dirinin sahibi!. Ey her şeyin sahibi!.

İşte bu isimde hayret dolu bir sır vardır ki kalem onu yazmaya takat getiremez, kelimeler onu ebediyen anlatıp tebliğ edemez. Etmâ kelimesine gelince, bu, Cenâb-ı Hakk'ı aza-

(*) Seyyid Abdurrahman Hazretleri, son derece temiz ahlâklı, iyi huylu, dürüst bir tüccar idi. Tilmisanlı İbrahim el-Katınîn Hazretleri'nin evlâdından-

met, kibriyâ, kahır, galebe, izzet ve infirad ile vasfeden kimse mesabesindedir. Bu kelimeyle sanki şöyle söylüyor:

Ey her şeyi bilen!. Ey her şeye gücü yeten!. Ey her şeyi kendi tedbiriyle evirip çeviren!. Ey her şeyi iradesiyle murad eden!. Ey her şeyi kahreden!. Ey kendisine acizlik gelmeyen!. Ey tasarrufunda hiçbir noksanlık tevehhümü bulunmayan!.

Tamîsen kelimesi ise, tasarruf edilen eşyaya işarettir. Ayrıca mümkinata da işarettir ki Allah dilediğini mümkinatta yapar, dilediği şekilde hükmeder. O çok münezzehtir, O'ndan başka hakiki hiçbir ilâh yoktur.. Bu isimde de hayret verici bir sır vardır ki kalem onu yazıp anlatmaya ebediyen güç getiremez.

Allah daha iyisini bilir..

Yine Şeyhimden işittim, şöyle buyurdu:

— Şüphesiz ki Süryanice dil, ruhların dilidir. Divan ehlinden olan velîler de bu dil ile birbiriyle konuşurlar. Çünkü bu dilin özelliği şudur: Az kelimeyle çok mânâ anlatmak.. Başka dillerde bu mümkün değildir.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, bu hususta Arapça, Süryanice'ye ulaşamaz mı?

Cevap verdi:

— Hayır, Kur'ân-ı **Azîz**'den başka hiçbir dil ona bu özellikte ulaşamaz. Ancak Süryanice'de olan mânâlar Arapça kelimelerle toplanıp bir araya getirilince daha tatlı ve güzel oluyor. Allah daha iyisini bilir..

Yine Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Diğer bütün diller Süryanice'ye nisbetle çok kelimeyle ifâde edilir. Çünkü ondan başka olan diller kelimelerden meydana gelir, hece harflerinden değil. Süryanice ise hece harflerinden meydana gelir. Bu bakımdan her hece ayrı bir mânâ ifâde eder. Bir hece ikinci bir heceyle birleştiğinde daha geniş mânâ ifâde eder, başlıca söz meydana gelir. Böylece Süryanice'de hangi harf hangi mânâya konulmuştur, bilinirse, o zaman Süryanice dilini anlamak kolaylaşır.

Bu dilde büyük bir ilim vardır ki Cenâb-ı Hak onu, insanlara rahmet olsun diye gizlemiş, perde ardında tutmuştur. Tâ ki kendi zatlarında bulunan karanlıkla birlikte bunun hikmetini bilmesinler ve helâka gitmesinler.. Cenâb-ı Hak'tan selâmet dileriz. Allah daha iyisini bilir..

SÜRYANİCE DİL

Şeyhim Allah kendisinden razı olsun, yine bu dile temas ederek buyurdu ki:

— Doğrusu Süryanice dil, su nasıl ağacın her tarafına sirayet ederse, o da bütün dillere öylece sirayet etmiştir. Çünkü hece harfleri her kelimede bütün dillerde ne kadar varsa, hepsi de Süryanice'de açıklanmış ve her birine has mânâları konulmuştur. Nitekim bu hususa işaret edilmişti.

Buna bir örnek verecek olursak, Ahmed ismini gösterebiliriz: Bu Arapçada özel isim olarak kullanıldığında onunla adlandırılan şahsa delâlet eder. Süryanice'de ise başındaki meftun olan hemze ayrı bir mânâya, sakin olan Hâ harfi başka bir mânâya, meftuh olan Mim de ayrı bir mânâya, Dal harfi ötre okunursa ayrı bir mânâya, meftuh olursa daha başka bir mânâya delâlet eder..

Muhammed ismi de böyle: Arapçada, kendisiyle adlandırılan şahsa delâlet eder. Süryanicede ise Mim bir mânâya, Hâ başka bir mânâya, Mim (şeddeli olan) bir mânâya, sonundaki Dal da ayrı bir mânâya delâlet eder. Bunun gibi Zeyd, Ömer, adam, kadın ve başka kelimeler de böyle..

Süryanicede her hece harfi özel bir mânâya delâlet eder. Diğer dillerin de kendine göre birtakım özellikleri vardır. Meselâ: Baraklit kelimesi İbranicede, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin özel ismidir. Süryanicede ise, başındaki Hemze bir mânâya, sakin olan Lâm ayrı bir mânâya . . . . delâlet etmektedir.

Böylece diyebiüriz ki Süryanicebütün dillerin aslıdır. Diğer diller ondan almmadır. Yâni sonraö^mTh^

la bağlantılıdır. Bunun sebebi, insan oğullarım kapsayan cehalettir. Çünkü Süryanicenin konulmasının dayanağı ve onunla konuşmanın aslı, içinde cehalet bulunmayan saf ma'rifettir. O kadar ki konuşanlar yanında henüz Süryaniceyi konuşmadan önce onun mânâları bilinmiş oluyor.

Dinleyenin zihninde hazır olan mânâlara bir işaret kâfi gelmektedir. Böylece bu dilde Allah dostları mânâlara hece harfleriyle işarette bulunmak üzerinde görüş birliğine vardılar. Çünkü onların maksadı, daha çok mânâlara dalmaktır, mânâlara delâlet eden kelimelere değil.

Eğer harfsiz ve kelimesiz mânâları kavramak ve anlamak mümkün olsaydı, harf ve kelimeleri getirmeyeceklerdi. Bu bakımdan Süryanice ile ancak büyük keşif sahipleri konuşabiliyor. Bunları bilen ve idrâk eden ölçüde yaratılan ruhlarla, ma'rifet üzerine yaratılan melekler bu dil ile konuşurlar. Onların bu dil ile konuştuğuna bakacak olsan, bir harf veya iki harf ile işarette bulunduklarını görürsün; ya da bir iki kelimeyle buna kapı açtıklarını ve sadece o kadarla yetindiklerine şâhid olursun. Halbuki başkaları o kadar mânâları birkaç forma yazıyla ancak ifâde edebilirler.

İşte bu hususu anladığında, âdem oğullarını kapsayan cehaleti de anlamış olursun.. Bu cehalettir ki harflerin mânâlarından alınıp nakledilmesine, mühmel duruma getirilip birtakım mânâları anlatmak için bu harflerin bir araya getirilmesine ve bunların toplamından kelime yapılmasına sebep olmuştur. Böylece harflerin mânâlarını bilmeme sebebi zayedilmiş, esrarı kaybedilmiş oluyor. Halbuki o harflerin esrarı başlıbaşma büyük bir ilimdir.

Bu bakımdan harflerin kelime haline sokulduğu dilde, Jtelimeyi ele alıp harflerini açıklamak istediğinde, yâni o kelimeye yerleştirilmeden önce Süryanicede ne gibi mânâlar taşıdığını tesbit ettiğinde, çoğu zaman bir harfin delâlet ettiği mânânın yalnız başına o kelimenin nakledildiği mânâya eşdeğerde bulunduğunu görürsün. Geriye kalan diğer her harfin başka başka mânâlara delâlet ettiğini anlarsın., ki bütün bu

mânâları Süryaniceyi bilenler bilir. Başka dille konuşanlar ise bilmez..

Bir örnek daha verelim:

Hâit kelimesi, Arapçada ev ve benzeri şeylerin çevresinde yapılan sur, ihata duvarı mânâsına gelir. Süryanicede ise bu kelimenin başındaki Hâ hecesi, Arapçadaki mânânın tamamına delâlet eder. Mâ kelimesi, Arapçada bilinen unsur (su) mânâsına gelir. Süryanicede ise bunun sonundaki hemze bu mânâya delâlet eder.

Semâ kelimesi Arapçada gök, boşluk mânâsına gelir. Süryanicede ise bunun başındaki Sin harfi o mânânın tamamına delâlet eder. Bunun gibi birçok isimler üzerinde araştırma yapan kimse bu ölçüde birtakım mânâlara rastlayabilir. Yâni kelimedeki bir harfin asıl mânâyı ifâde ettiğini, geriye kalan harflerin lüzumsuz konulduğunu anlar. Allah daha iyisini bilir..

ÂDEM PEYGAMBER CENNETTEN YERYÜZÜNE İNDİĞİNDE SÜRYANİCE KONUŞURDU

Şeyhim Allah kendisinden razı olsun, buyurdu ki:

— Âdem (A.S.) Cennetten yeryüzüne indiğinde karısıyla ye çocuklarıyla beraber Süryanice konuşurdu. Çünkü hepsi de İlâhî uhde (yâni insanların yeryüzüne inmesi zamanına ve **ruh**ların bu dil ile elestü hitabına cevap vermesine) yakın bulunuyorlardı. Böylece onlar mânâları çok sade ölçüde biliyorlardı. Bu bakımdan Süryanice dili Onun evlâdı arasında hiçbir değişikliğe uğramadan aslı üzere kaldı. Bu hal İdris Peygamber ayrılıp gidinceye kadar devam etti.

Ondan sonra insanlar bu dili kendi telâffuz ve anlayışlarına göre değiştirdiler, her millet ve kabile kendine göre ondan bir dil türetti. Süryaniceden ilk türetilen dil Hindçedir. Bu dil Süryaniceye en yakın olanıdırTT"

Adem (A.S.) Cennetten yeryüzüne inince bu dili konuş-

masının sebebi, Cennet ehlinin dilinin Süryanice olmasındandır. O, Cennette iken bu dili konuşurdu.

Bu açıklama üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, Kur an-ı Kerîm'de: «İnsanı yarattı, ona beyânı öğretti» âyetini tefsir eden müfessirler bu konuda diyorlar ki: İnsandan maksad, Âdem'dir (A.S.). Beyân'dan maksad, yediyüz dil ile konuşmaktır. Bunların en üstünü Kur an dilidir. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Âdem Peygambere dil konusunda yapılan ta'lim sahihtir, doğrudur. Bu ta'lim sebebiyle o belirttiğim dilleri biliyordu. Peygamberler mertebesinin biraz altında olan velîler de o dilleri biliyorlar. Ne var ki her velî bulunduğu ülkenin dilini konuşur. Âdem (A.S.) ise ilk bulunduğu muhitin dilini konuştu, Cennet ehlinin dili ki bu Süryanice idi. Allah daha iyisini bilir.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

«Şeyhimin bu cevabı son derece güzeldir. İbn Abbas (R.A.) Hazretlerinden rivayet edilen hadîs bununla çatışmaz: «Arabi üç şey için severim: Çünkü ben Arabım, Kur'ân Arapçadır ve Cennet ehlinin dili Arapçadır..»

Bu hadîs üzerinde araştırma yapan el-Ukaylî, bunun asilinin olmadığını isbat etmiş, İbn Cevzî bunu uydurma hadîsler arasında saymıştır..»

Bu hadîsi Şeyhimden sordum:

— Efendim, dedim, İbn Abbas'tan rivayet edilen bu hadîs hakkında ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— O hadîs değildir, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz böyle bir şey söylememiştir. (Allah daha iyisini bilir.)

KÜÇÜK ÇOCUKLAR İLK KONUŞMAYA BAŞLAYINCA SÜRYANİCEDEN BAZI KELİMELERİ KULLANIRLAR

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Küçük çocukların konuşma ve telâffuzlarına dikkat eden kimse onların Süryaniceden bazı heceleri kullandıklarını görebilir. Bunun sebebine gelince, küçük yaşta bir şeyler öğrenmek, taş üzerine yazılmış gibi olur.

Adem Peygamber de çocuklarına küçük yaşta Süryanice öğretir, onlarla oturup meşgul olur, çeşitli yiyecek ve içecek maddelerinin isimlerini onlara alıştırırdı. Böylece çocuklar bu dil üzerine doğup geliştiler, onlar da kendi çocuklarına öğrettiler ve böyle devam edip gitti.

Zamanla Süryanicenin aslı değiştirildi, çeşitli diller türeyerek birçok türlere ayrıldı, ama doğan çocukların ruhunda bu dilin kalıntısı mevcuttur.

Bunun ayrı bir sırrı daha vardır ki: Çocuk süt emme devresinde ruhu Mele-i A'lâ'ya bağlı bulunur. Çocuk bu devrede öyle rü'yalar görür ki eğer büyük adam o rüyaları görse erir. Çünkü o devrede ruhun hükmünün galebesi vardır. Zatın hükmünün galebesi ise büyük adam üzerinedir.

Az yukarıda da belirtidiği gibi ruhların dili Süryanicedir. Çocuk nasıl geçen rüyalarda zatıyla bir şeyler görünce, hüküm ruhuna aitti.. Bu bakımdan bazen Süryanice heceleri telâffuz eder de hüküm yine ruha ait olur.

ÇOCUĞUN SÜRYANİCE HECELEMESİ

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Allah'ın isimlerinden biri olan Eğ, dikkat edecek olursanız küçük çocuk bunu sık sık telâffuz eder. Bu isim Süryanicede yücelik ve üstünlük anlamını taşır. Ayrıca lütuf ve gönül yufkalığı mânâları da içinde vardır. Bu isim: Ya Aliy!, Ya

Refi'!, Ya Hennân!, Ya Lâtif! diyen kimsenin bu sözleri makamında bulunuyordur.

Çocuk sütten kesilince kendisine fasulya, nohut ve benzeri yemekleri verince: Bû.. Bû.. derler. Süryanicede Bû hecesi, yenilen tatlı maddelerin genel ismidir. Bazen annesinin göğsüne de bu isim verilir. Çocuğa tabiî ihtiyacını gidermeyi annesi öğretmek istediğinde Ayn harfiyle (î), (I) der. Bu hece Süryanicede kişinin tabiî ihtiyacını gidermek anlamında kullanılır.

Daha küçük çocuk kendinden daha büyük olan çocuğa (Mu), (Mu) hecesiyle adlandırılıp tanıtılır. Bu hece Süryanicede hacmi küçük, değeri büyük olan kıymetli nesneler için kullanılır. Bu bakımdan İnsanü'l-Ayn yukarıdaki heceyle adlandırılarak Mu-Mu-Ayn denilir. İzzetli, şerefli, az ve o nisbette kıymetli şey demektir. Çocukların dilinde dolaşan diğer Süryanice heceleri araştıracak olursak söz uzar.. (Allah daha iyisini bilir.)

Şeyhim devamla buyurdu ki:

— Şu anda (sene 1129, günlerden Terviye) Kuzey Afrika ehlinden hiçbir kimsenin Süryanice konuştuğunu bilmiyorum.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, Seyyid Mansur için ne dersiniz? (Seyyid Mansur hayatta değildi..)

— Evet, o zat Süryanice konuşurdu. Seyyid Abdullah Bernâvî Hazretleri ise bu dili Mansur'dan daha güzel konuşurdu.

Sordum:

— Efendim, dedim, bu dili öğrenmenin yolu ve sebebi ne olabilir?

Cevap verdi:

— Divan ehliyle sık sık buluşmak, onlarla oturup sohbette bulunmak buna sebep teşkil eder. Çünkü Divan ehli sadece Süryanice konuşurlar, çünkü bu dilde az kelime ve heceyle çok mânâ ifâde edilir. Nitekim yukarıda bu hususu belirtmiştik. Ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz hazır olduğunda ona karşı edep ve terbiyede kusur edilmesin, saygı ve ta'zim gös-

terilsin diye Arapça konuşulur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz dünyada iken konuşma dili Arapça idi.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, ya **Seyyid Ömer Hevarî** ile **Seyyid Muhammed Lehvac Hazretleri** Süryanice bilirler miydi?

Cevap verdi:

— Hayır, bilmezlerdi.. (Allah daha iyisini bilir.)

KABİR SUALİ SÜRYANİCE Mİ OLACAK?

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim, kabir suali Süryanice mi olacak, yoksa başka bir **dille** mi?

Hafız Süyûtî Hazretleri bir manzumesinde bu konuda şöyle **demiştir:**

«İki gözün gördüğü garip şeylerden biri de.
Kabir sualinin Süryanice diliyle olmasıdır..»

Şârih bu iki mısra' üzerinde açıklama yaparken **Şerh-i Sudur Bi-Ahvali'l-mevtâ ve'l-Kubûr** adlı eserinde **Şeyhülislâm Alemü'd-Din Bülkunî Hazretlerinin Fetevâ**'smda şu cümlelere yer verildiğini naklediyor:

«Şüphesiz ki ölü, Münker - Nekir'in sorularını Süryanice cevaplandırır.»

Süyûtî bu konuda bir sened bilmediğini söyler.

Hafız İbn Hacer Hazretlerinden bu husus sorulduğunda şu cevabı vermiştir:

«Hadîsin zahirine bakılırsa kabir sualinin ve cevabının Arapça olduğu anlaşılıyor. Bununla beraber herkesin kendi diliyle cevap vermesi de muhtemeldir. **Tabu bu veçhelerden biri sayılır.»**

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu konuda buyurdu ki:

— Evet, kabir suali Süryanicedir. Çünkü bu, meleklerin

dilidir. Aynı zamanda ruhlar da Süryanice konuşur. Özellikle sual melekleri bu dille konuşup soru sorarlar. Meleklerin sorusuna ise beden değil ruh cevap verir. Rûh ise Süryanice konuşur. Diğer bütün ruhlar da böyledir. Çünkü rûh üzerinden zat perdesi kalkınca ilk haline döner.

Kendisine büyük fetihte bulunulan bir velî de Süryanice konuşur. Bunun için bir tahsil ve öğretime ihtiyaç yoktur, onun için. Çünkü hüküm onun ruhuna mahsustur. Artık rûh zat perdesinden sıyrılınca tamamen ilk haline dönmüş olur. O takdirde ise Süryanice cevap vermekte onun için hiçbir güçlük düşünülemez.

Bunun üzerine Şeyhime dedim ki:

— Efendim, önce Allah'tan, sonra da sizden, kabir sualinin keyfiyetini anlatmanızı diliyoruz. Sual ve cevap nasıl olacak? Süryanice hangi heceler kullanılacak?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Suale gelince, iki melek Süryanice şöyle diyecekler: Merazhû.. Bunu Merazh da okumak caizdir. Bu kelimenin mânâsını bilebilmek için, taşıdığı harf ve hecelerin Süryanicedc hangi anlamda kullanıldıklarına vâkıf olmak gerekir.

Baştaki (Mim) harfi, mükevvenatın tamamına delâlet eder. Bütün mahlûkatı olduğu gibi mânâ kapsamına alır. İkinci harf olan (Ra), mükevvenatta bulunan hayırlara delâlet eder. (Za) harfi ise, varlık âleminde bulunan kötülük ve serlere delâlet eder. (Hâ) harfi ise, âlemleri yaradan zat-ı mukaddese delâlet eder. O'ndan başka ilâh yoktur. Onu tenzih ve tesbîh ederiz.

Bundan açıklandı ki: Birinci harf ile diğer kâinatlara işaret edilmiştir. İkinci harf ile bütün hayırlara işaret edilmiştir ki varlık âleminin efendisi Hz. Muhammed'in hayatı da buna dahildir. Bunun gibi bütün peygamberlerin, meleklerin, semavî kitapların, Cennetin, Levh ve Kalem'in, göklerde, yerde, Arş'ta ve Arş'm altında bulunan bütün nurlar ile bunların üstünde bulunan bütün hayırlar da bunun kapsamına girer. Üçüncü harf ile, serlerin hepsine **işaret** edilmiştir. Allah bizi korusun,

Cehennem, şer ve habis olan her zat şeytan gibi ve içinde şer bulunan her şey buna dahildir. Dördüncü harf ile Allahü Teâlâ'ya işaret edilmiştir;

Süryanice dilin özelliklerinden biri de, lâfızları koymaksızın mânâlardan bir kısmını irâde etmekle yetinmektir. Bu. yemin için olan (Vav), (Va) ve (Ta) harflerine, temenni için olan Hemze-i İstif hamiye ye benzer. İstifham bu makamda mânâya delâlet eden bir harf olmaksızın sual karinesiyle kasdedilmektedir. Bununla bütün mükevvenatı, peygamberleri, melekleri, kitapları. Cenneti, bütün hayırları, şeytanları ve diğer bütün serleri kabul etmiş oluyor. Bütün bunların yaradanı Allah mıdır, başkası mıdır? sorusu bu ölçü ve anlamda oluyor.

Bu soruya cevap ise, ölü mü'min bir kul ise, Meradezir diye cevap verir. Bu kelimenin birinci harfiyle mükevvenatın tamamına, mahlûkatm tümüne işaret edilmiştir. İkinci harf ile, Efendimiz Muhammed'in (S.A.V.) nuruna ve ondan meydana gelip etrafa yayılan bütün nurlara (meleklerin, peygamberlerin, resullerin, Levh ve Kalem'in, Berzah'm ve içinde nûı bulunan her şeyin nuruna) işaret edilmiştir.

Bu harfleri cevap teşkil eden kelimede böyle tefsir ederken, sual teşkil eden kelimede ise başka türlü tefsir etmiştik; bunun sebebi şudur: Peygamber (S.A.V.) Efendimizin ümmetinden olan ölü, cevap vermekte ve bu cevabıyla Resûlüllah'm mesleğinde, O'nun düzeyinde bulunmayı, O'nun bayrağı altında olmayı ister. İşte belirttiğimiz harf ile bu mânâları kasdeder.

Bu tefsir ve açıklamamız, sualdeki açıklamamıza ters düşmez. Çünkü sualdeki açıklamada bütün hayırları ta'birini kullanmıştık. Her hayır ise ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in nurundan meydana gelir.

Üçüncü harf (ki sakin olan Dal'dır) ile, kendisinden bir önceki harfe dahil olan bütün hakikatlere delâlet etmektedir. Cevap veren sanki şöyle söylüyordur: Peygamberimiz (S.A.V.)

haktır, bütün peygamberler de haktır. Diğer bütün melekler de haktır. Bunların hiçbirinde şüphe yoktur.

Dördüncü harf ile (ki bu Hemze'dir) kendisinden önceki harflerin delâlet ettiği mânâlara işaret edilmektedir. Meftûh olan Hemze Süryanicede işaret edatmdandır; Arapçada (Hazâ), (Hâzihî) ne ise Süryanicede de Hemze odur.

Hemzeden sonra gelen Za harfi, şerre delâlet etmektedir Aslında karanlık olan şeyler bunun kapsamına girer. Ve bütün karanlıklar bundan çıkıp yayılmıştır. Cevap veren bununla, ikinci harfle kasdettiğinin tam aksini kasdetmiş oluyor. Böylece buna Cehennem ve içinde şer ve karanlık bulunan her şey girer.

Harekesiz olan Ra harfiyle de, kendisinden bir önceki harfin kapsamına giren her şeyin hakikatine işaret ediliyor. Ha harfi ile çok yüce olan zata işaret ediliyor. Şöyle ki, O zat, yaradandır, mülkünde yegâne tasarruf sahibidir, kahır ve üstünlüğü sabittir, fiilinde muhtardır.

^Verilen bu cevabı özetleyecek olursak:

Ölü bununla bütün mükevvenatı, hak olan Peygamberimizi ve bütün peygamberleri, meleklerin tümünü hak olarak kabul etmiştir. Hak olan bütün nurları, hak olan Cehennem azabını ve hak olan bütün serleri de kabul etmiş, bunların yaradanınm Allah olduğuna, her şeyin sahibi ve mutasarrıfı bulunduğuna, Allah'ın kendi fiilinde muhtar olduğuna, birliğine, karşı çıkanı bulunmadığına, eşi-ortağı olmadığına, hükmünü reddeden bulunamayacağına inanmıştır.

İşte ölü bu hak olan cevap ile melekleri cevaplandırdığında Münker ile Nekir ona Nasır derler. Bu kelimenin mânâsı ise, içindeki harflerin hangi mânâlara delâlet ettiğini bilmekle anlaşılabilir. Baştaki Nâ harfi, zatta sakin olup ondan fışkırıp yayılan nura delâlet eder. Esreli olan Sad harfi, toprağa delâlet eder. Sakin olan Ra harfi, belirtilen mânâların hakikatine delâlet eder.

Bu durumda belirtilen kelimenin mânâsı şöyle oluyor:

«Senin imânından yükselen nûr, senin topraktan olan za-

tında sakindir. İşte bu imânın doğrudur, hakka uygundur, içinde hiçbir şüphe yoktur..»

Bu mânâ hadîs-i şerifte geçen şu mânâya yakındır: Meleklerin sorusunu güzel şekilde cevaplandıran mü'mine şöyle derler: «Salih bir kişi olarak uyu. Zaten biz senin Allah'a pürüzsüz bir şekilde inandığmı biliyorduk..»

Allah daha iyisini bilir.

KUR'ÂN'DA GEÇEN SÜRYANİCE KELİMELER

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim, Kur an'da Süryanice kelimeler var mıdır? İlim adamlarımız bu konuda farklı görüşler ve tesbitler ortaya koymuşlardır. Meselâ: Esfar, Rebbaniyyun, Heyte Lek, Şehr ve Rehv gibi kelimeler üzerinde durulmuştur:

Esfar kelimesi hakkında Vâsıtî cl-İrşad adlı eserinde diyor ki, bu kelime Süryanicede kitaplar anlamına gelir. İbn Ebî Hâtım ise Dahhak'tan yapmış olduğu rivayette, bu kelimenin Kıbtice kitaplar anlamına delâlet ettiğini söylemiştir. Süyûtî bunu el-İtkan adlı eserinde belirtmiştir.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Evet bu kelime, Vâsıtî'nin de dediği gibi Süryanicedir ve kitaplar anlamına gelir. Kelime ayrıca beşerin güç getiremeyeceği bir nice güzel şeylere delâlet eder, ona göre mânâlar taşır. Hemze kendinden öncekine işarettir. Yukarıda bundan söz edildi.

Harekesiz olan Sin harfi, eşyanın güzelliklerine delâlet eder, ölçü ve anlamda konulmuştur. Üstün olan Fa harfi ise, yine beşerin güç getiremeyeceği şeylere isim olarak konulmuştur. Üstün olan Ra harfi bu güzelliklere başka yoldan bir **işaret** mahiyetindedir.

Bu kelimeyle şöyle söylenilmiş oluyor: Belirtilen kitaplarda öyle güzellikler vardır ki beşerin bunu kendiliğinden bilmesi mümkün değildir. Allah daha iyisini bilir.

Rebbaniyyun kelimesine gelince, el-Cevalikî ve Ebû Ubey-

de diyorlar ki, Araplar böyle bir kelime bilmezler. Bunun İbranice olduğunu sanırız, Süryanice de olabilir. Süyûtî de bunu el-İtkan adlı eserinde nakletmiştir.

Şeyhim cevap verdi:

— Bu kelime de Süryanicedir. Mânâsı ise, (ki bunu ancak öğretim görmeksizin Allah tarafından kendilerine fetih yapılan zatlar bilir), üç kelimeden meydana gelmiştir: Rebba-Niy-Yûn..

Birinci kelimenin açıklaması şöyledir:

Üstün olan Ra harfi, şeddeli Ba harfinin delâlet ettiği çok hayırlara işarettir. Şöyle ki, bu kelimeyle: «İşte bu çokça bir hayırdır» deniliyor.

İkinci kelimenin açıklaması ise şöyledir:

Esre olan Nûn harfi, yakınlığa işarettir.

Üçüncü kelimenin açıklaması şöyledir:

Ötre olan Ya harfi, bir hal üzere kalmayan şimşek ve nûr gibi değişiklik arzeden şeylere işarettir. Üstün olan Nûn ise, zatta sakin olup parıldayan nura işarettir.

Bu kelimeyle şöyle söyleniliyor demektir:

Şu yakın olan hayır bendendir. Bu hayır kendisine fetih yapılan zatlarda nurlardan bir nûr, sırlardan bir sırdır. Onların zatında sakinleşir ve parıldar.. Allah daha iyisini bilir.

Heyte Lek kelimesine gelince: İbn Ebî Hatim, îbn Abbas (R.A.) Hazretlerinden yapmış olduğu rivayette, İbn Abbas'ın bu kelime için Kıbtıca «hazırlansan ya,» anlamına gelir. el-Hasen diyor ki bu, Süryanicedir. İbn Cerîr de bunu böyle nakletmiştir. Ikrime de diyor ki bu, Hûranicedir.. Ebû Şeyh de aynı rivayeti almıştır. Ebû Zeyd el-Ensarî diyor ki: Bu İbranicedir. Aslı Heyteleh'dir ki hazırlanıp gel, mânâsına gelir. el-İtkan'da da bu husus belirtilmiştir.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Bu kelime Süryanice değildir. Allah daha iyisini bilir.

Şehr kelimesine gelince: el-Cevalikî diyor ki, lûgatçilerden bir kısmı bunun Süryanice olduğunu kaydetmişlerdir.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Bu kelime Süryanice değildir. Süryanice dilde **şehr** kelimesi su anlamına gelir.

Doğrudur, kim bu kelimelerin harf ve hecelerinin tefsirini bilirse, şüpheye düşmez. Allah daha iyisini bilir.

Adn kelimesine gelince: İbn **Cerîr** diyor ki: İbn Abbas (R.A.) bu kelimeyi Kâ'b **el**-Ahbar'dan sormuş, Cennet-i Adn'dan neyin kasdedildiğine dikkatini çekmiş, o da şu cevabı vermiştir: «Cennet, Süryanicede bağlar **ve** üzümler anlamına **gelir.**» İbn **Cerîr** kendi tefsirinde, bu kelimenin Rumca olduğunu kaydetmiştir. **el**-İtkan'da bundan söz edilmektedir.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Bu kelime Süryanicedir.

Şeyhim bu kelime hakkında çok yüksek mânâlar söyledi. Allah daha iyisini bilir.

Rehven kelimesine gelince: **el**-Vâsıtî diyor ki: Kur an'da geçen ve «Vetrüki'l-Bahre Rahven» cümlesinde yer alan bu kelime, sakinlik anlamını taşır ve Süryanicedir. Ebû Kasım diyor ki: «Kıbtıcadır, kolaylık anlamını taşır..»

Bunun üzerine Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Bu kelime Süryanicedir, güç getirilemeyecek bir kuv**vete** delâlet eder. «Falan adam rehvdir», dediğimizde, yâni çok kuvvetlidir, mânâsını kasdederiz..

Evet bu takdirde mânâ pek açıktır. Kelimelerdeki harflerin tefsirini bilen kimse, Şeyhimizin belirttiği mânâda asla şüphe etmez. Allah daha iyisini bilir.

Bu konuda daha birçok kelimelerden sordum, Şeyhim cevaplandırdı. Ancak onları buraya, bıkkınlık vermesin diye yazmadım. Mesih, İncil ve benzeri kelimeler hakkındaki cevaplarda olduğu gibi her kelimenin bünyesindeki harflerin mânâlarını da anlatmasını arzu ettim, hepsini de açıkladı, kelime kelime onların izahını yaptı, harf harf konuldukları mânâları belirledi. Kitabımızın hacmi büyümesin diye onları nakletmedim. (Allah daha iyisini bilir.)

SÜRYANİCE DİLİ KİMLER BİLİR?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Süryanice dili ancak Gavs ve onun emri altında bulunan yedi Kutub bilebilir. Seyyid Ahmed bin Abdullah Hazretleri bu dili bir aya yakın bir zaman bana öğretmeye çalıştı. Takvim 1125'i gösteriyordu.

Şeyhimizin bu açıklamasını kendisinden 1129 senesinin Kurban Bayramının dördüncü günü dinlemiştim.. Seyyid Ahmed b. Abdillah Hazretlerinden kasdı ise, kendisinden önce Gavs olan zattır. Nitekim yukarıda buna değinmiştik. İleride Şeyhimizin ilim ve irfanlarına vâris bulunduğu, on zattan birinin Seyyid Ahmed olduğundan bahsedeceğiz.

Ancak Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) 1129 senesinin Zilkade ayının sonuna doğru büyük velîlerden bir zatın verasetinden söz etti ve bu zatın da bahsedilen büyüklerin ilim ve irfanına vâris olduğunu kaydetti. Bu zatın Seyyid İbrahim Lemlez olduğunu söyledi. Bu vakit ise, Seyyid Ahmed b. Abdillah'm Şeyhimize Süryanice öğrettiği günlere raslar. Bu günlerde Şeyhimize ilk fetihler yapılmıştır. Seyyid Ahmed, Şeyhimizin kendinden sonra Kutub olacağını biliyordu.

Süryaniceyi ancak seçkin ve has inayete mazhar olmuş velîler bilebilir, hususuna Şeyhimiz işaret etmişti. Biz bu konuyu sûrelerin başındaki Huruf-i Mukattaa'yı tefsir ederken, buna zafer bulmuş büyük velîlerin kesinlik arzeden sözlerini getirmekle açıklayacağız.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) Süryanicedeki harflerin konulduğu asıl mânâları bana 1129 senesinin Terviye günü öğretti, Allah'a hamdolsun ki ben de öğrenme imkânını elde etmiş oldum. Bu sadece bir gün içinde oldu. Şeyhim bunun üzerine bana dedi ki:

«Ahmed! Sana bir günde öğrettiklerimi ben ancak bir ayda öğrenebilmiş tim..»

Bunun üzerine kalkıp ellerini öptüm. Allah kendisinden razı olsun.. Sonra dedim ki:

— Efendim, bütün bu inayetler sizin bereketinizle ve güzel anlatmanızla olmuştur. Allah daha iyisini bilir.

İZEŞ ŞEMSÜ KÜVVİRET

Hicrî 1129. senenin Ramazan ayının son günlerinde idi, Şeyhimle oturup İzeş Şemsü Küvviret âyeti üzerinde konuşuyorduk. Kendisine dedim ki:

— Efendim, Kur'ân'daki her kelimenin bir zahiri, bir bâtını olduğu ilim çevresinde meşhur olmuştur. Buna ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Bu, gerçektir. Nitekim Cenâb-ı Hakk'ın Kuranda İzeş Şemsü Küvviret âyetinin de zahiri ve bâtını vardır. Bunun zahiri sonu üzerine, bâtını da evveli üzerine konuşur (hükmeder).

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, sonu üzerine ta'birinden maksadınız nedir?

Cevap verdi:

— Kıyamet günü mahşerde vaki olacak şeylerdir. Evvelden maksadımız ise, ruhlar âleminde meydana gelen şeylerdir.

Sonra da Şeyhim ruhlar alemiyle ilgili öyle şeylerden söz etti ki, çok acâib mânâlar dinledim ki hayretler içinde kaldım, Allah'ın sırlarından öyle şeylerden bahsetti ki akıllara dur gunluk verdi. Fakat biz ilâhî esrarla ilgili olan o şeyleri yazmıyoruz.

Şeyhime bir de zahirî ruhlar âleminde olan âyetten sordum. Meselâ, Ve iz ahaza rabbüke min benî âdeme min zuhurihim zürriyyetehüm âyetinden sordum, bunun bâtını nerede? dedim.

Allah kendisinden razı olsun, buyurdu ki:

— Bunun bâtını, ezelî ilimde ve ilk takdirde geçen hususlardır..

Bu kez İnne'l-münafikine fi'd-derki'l-esfeli mineYı-nâr âyetinden, bâtmî mânâsından sordum. Buyurdu ki:

— Ruhlar âleminde olan karanlıktır. Cehennem bu karanlıktan meydana gelmiştir. Ondan Allah'a sığınırız.. Münafıkla rın bu karanlıkta bir makamı vardır ki Cehennemdeki makamlarına benzer. Yâni münafıkların ruhlarının orada bir makamı vardır ki, bedenlerinin Cehennemdeki makamına benzer.. Allah'tan selâmet dileriz..

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, bu bâtını bilmenin sebebi (yolu, yön temi) var mıdır?

— Hayır, bu ancak keşif yoluyla bilinebilir. Ancak ne var ki Süryaniceyi ve ondaki harflerin esrarını bilen kimse Kur'-ân'm bâtınını bilmeye yardım görmüş olur. Yâni bu dilin bu hususta çok yardımı olur. Böylece ruhlar âleminde ve şu dün-, yada, aynı zamanda âhirette, göklerde ve yerde, Arş ve diğer makamlarda olanları bilmeye yardım görür. Ayrıca Kur'ân'ı Azîz'in işaret edilen mânâlarının bir sınırı olmadığını anlar. Böylece Kur an'da geçen: «Biz o kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık..» (*) âyetinin mânâsını da bilir.. (Allah daha iyisini bilir.)

KUR'ÂN-I KERÎM LEVH-İ MAHFUZDA ARAPÇA İLE Mİ YAZILIDIR?

Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, Kur'ân-ı Aziz, Levh-i Mahfûz'da Arapça olarak mı yazılıdır?

Allah kendisinden razı olsun, buyurdu ki:

— Evet, Arapça olarak yazılıdır, ancak bir kısmı Süryanicedir.

— Bu Süryanice olan kısmı hangisidir? diye sorduğumda, buyurdu ki:

(*) En'âm sûresi, âyet: 38.

— Sûrelerin başındaki harflerdir.

Doğrusu bu konu yıllardan beri arayıp da bulamadığım şeydi. Şeyhimle ilk defa 1125 senesinin Receb ayında buluşmuştuk. Allah'a hamd ve şükürler olsun ki o tarihten itibaren her buluştuğumuzda kendilerinden özellikle velayetle ilgili şeylerden sordum ve aldığım cevaplar aklıma durgunluk verecek ölçüde bulunuyordu. Şeyhim, sorularıma verdiği cevaplarının uygun karşılandığını görünce, bana: «Artık istediğini benden sorabilirsin..» buyurdu.

İşte Onun bu müsamahasına dayanarak sûrelerin başındaki harflerden sordum:

— Efendim, dedim, Sad Ve'l-Kuran'ı Zi Zikrinin mânâsı nedir?

Cevap verdi:

— Eğer insanlar Sad'm mânâsını ve işaret ettiği sırrı bilmiş olsalardı, hiçbiri Allah'ın emrine aykırı davranmaya cesaret edemezdi..

Bu cevabı verdi, fakat hiçbir açıklamada bulunmadı. Sonra ben Kâf-Ha-Yâ-Ayn-Sâd'm mânâsını sordum. Buyurdu ki:

— Bunda hayret dolu bir sır vardır: Meryem sûresinde Zekeriyâ, Yahya, Meryem, İsâ, İbrahim, İsmail, İshâk, Ya'kub, Musa, Harun, İdris, Âdem, Nûh ve bunlardan başka sûrede anılan bütün kıssaların hepsi Kâf-Ha-Yâ-Ayn-Sâd'a dahildir, yâni hepsi de bunun içinde gizlenmiştir. Ancak bunun daha belirtilen şeylerin ötesinde çok daha geniş mânâları vardır.

Bu remizler (mânâ ve meramı gizli işaretlerle anlatma) Levh-i Mahfûz'da yazılıdır. Her remizle birlikte mânâsı da orada yazılı bulunuyor, açıklaması da yapılıyor. Bu remizlerin şekilleri oldukça büyüktür, açıklamaları da bir kere altında, bir kere de üstünde yazılıdır. Bir kere de ortasında yazılı bulunuyordur.

Bunu ben daha çok helak olan kimsenin geriye bıraktığı şeyleri tesbit edip onları bir araya getiren (bir torbaya yerleştirip) üzerine neye delâlet ettiğini gösterir anlamda bazı harfler koyan ve bir iple bağlayıp emanete alan hey'etin bu şe-

kil tesbitine benzetirim; işte sûrelerin başındaki harfler de bunun gibidir, sûrede olan hususlar o harfin tefsiri mahiyetindedir. Levh-**i** Mahfûz'un âdeti de bu ölçüdedir:

Önce birtakım kapalı işaretler kor, sonra onun açıklamasını yapar. Onu bitirince bu kez başka bir işaretle onu tercerne eder, sonra da açıklamasını yapar ve böylece devam edip gider. Tefsir (açıklama) harfin içinde yazılır; Sâd gibi bir harf olduğu zaman bu içe yazılışı uygulanır. Bu bakımdan Levh-**i** Mahfûz'da yazılı bulunan bir Sâd harfinin büyüklüğünü bir günlük veya ondan biraz çok ya da az mesafede görürsün. (Çünkü sûrenin tamamı onun içine yazılmıştır.)

Diyebiliriz ki bu sûrelerin başında bulunan harfleri ancak iki adamdan biri bilir: Biri Levh-**i** Mahfûz'a bakan adam, diğeri tasarruf ehlinden olup **Evliya** Divanı'na dahil olan adam... Bu ikisinden başkasının o harfleri bilmeye yeltenmeleri sonuç vermez, bunu anlamalarına da imkân yoktur..

Şeyhime sordum:

— Efendim, Bakara sûresinin başındaki Elif-Lâm-Mîm ile Âli İmrân sûresinin başındaki Elif-Lâm-Mîm'in mânâsı nedir? Bu ikisiyle aynı şeye mi işaret edilmiştir, yoksa değişik anlamlar mı taşıyorlar?

Allah kendisinden razı olsun, buyurdu ki:

— Hayır, her birinin mânâsı ayrıdır, her biri ilgili bulunduğu sûreyle açıklanır.

Bunu ilk şeyhimle karşılaştığımda kendisinden duymuştum. O zaman anlamıştım ki bu zat, büyük velîlerdendir. Çünkü sofilerin ileri gelenleri de bu konuya dokunduklarında, derler ki: Bunların mânâsını ancak yeryüzünün direkleri mesabesinde olan ulu velîler bilebilir.. İşte bu söz, şeyhimin büyük bir velî olduğuna açık bir şehâdettir. Cenâb-ı Hak onun mahabbetini bize nasib eylesin ve bizi onun bizden yana belirlenen ilimlerinden yararlandırsın!.

Şeyhimiz daha önce de dediğimiz gibi ne küçük yaşında, ne de yaşlandıktan sonra tahsil görmemiş, ilim alış-verişinde bulunmamış, Kur'ân'dan da ancak pek az şeyler ezberlemiş-

tir, sabahleyin okunacak bir hizib kadar bir şey.. Bununla beraber bir âyetin tefsiri üzerinde konuşmaya başlayınca, bir nice hayret dolu şeyler kendisinden duyarsın!. İşte bütün bu belgeler, büyük sofilerin velayet makamındaki üstün mertebelerine delâlet eden naslardır. (Allah hepsinden razı olsun.)

Şeyhimin, sûrelerin başındaki harfler hakkında söyledikle rinin tamamını, İmam Tirmizî Nevadir-i Usûl adlı kitabında özetlerken şöyle diyor:

«Sûrelerin başındaki harfler, o sûrede bulunan mânâlara işarettir. Bu mânâları ve esrarını da ancak Allah ve yeryüzündeki hikmet ehli bilebilir. Onlar yeryüzünün direkleri mesabesindedirler. Bu tür hikmetlere onlar ulaşmışlardır. Evet onlaı hükemânm seçkinleridirler, gönülleri ferdaniyet makamına erişmiştir. Bu bakımdan belirtilen ilimlere ferdiyet yoluyla nail olmuşlardır. Bunlara mu'cem harflerle ilgili ilimler denir, diğer ilimlere de bu açıdan ta'birler verilir. Konulan bu harflerle o sûrelerin isimleri meydana çıkmıştır. Böylece o sûrelere onlarla ta'bir verilmiştir...»

Yine bu konuda arif velîlerden Seyyid Ebûzeyd Abdurrahman el-Fâsî Hazretleri, Kutbuddin-i Kebir Ebû Hasen Şazelî Hazretlerinin Hizb-i Kebîr'inin haşiyesinde diyor ki:

«Bazı ilim adamları, harf ve isimlerin bilinmesi, peygamberlerin ilimlerinin özelliğindendir. Çünkü peygamberler aynı zamanda evliya da sayılırlar. Bu balomdan belirtilen harf ve isimleri bilmekte peygamberlerle velîler arasmda müşterek bir nokta vardır ki o da keşif ilmidir ki bunda akıl sermayesiyle tasarrufta bulunmaya kalkışmanın hiçbir yararı yoktur.

Zaten onları bilmeyen, o gibi konulara câhil kalan kimse anlayamaz. Anlayan varsa, onlara karşı câhil kalmaz. Herkes kendine yapılan fethe göre bilgi sahibi olur. Bu bakımdan belirtilen mertebede bulunan velîlerin bilgisi hayli farklılık arzeder. İşaret ettikleri hususlarda da farklı bilgileri vardır. Hepsi de aynı sudan sulanırlar ama bir kısmı, bir kısmı üzerine üstün kılınmıştır..»

Aynı haşiyede el-Vertahî diyor ki: «Kur'ân sûrelerinin ba-

şındaki rumuzları ancak Rabbani olanlar (İlâhî inayete mazhar bulunan velîler) bilebilirler.»

Haşiye sahibi Seyyid Abdurrahman diyor ki: «Aynı ölçüde olan remz (kapalı işaret ve alâmet) muhtelif mânâlar taşıyan sûrelere konulmuştur. Meselâ: Elîf-Lâm-Mîm ve Hâ-Mîm gibi. Buna cevap olarak denilmiş ki: Remz, mânâlar arasmda müşterek bir durum arzediyor gibidir..»

İlimde söz sahibi olan bu büyük zatların açık şehâdetine bakınız. (Şeyhimin buyurduklarını bunlarla karşılaştırınız)...

Adı geçen haşiyede daha bir nice nakiller yapılmış ve Seyyid Abdünnûr, Seyyid Muhammed b. Sultan, Seyyid Dâvud el-Bahılî gibi zatların sözleri getirilmiş, Seyyid Hasen Şazelî Hazretlerinin Hizbul-Bahr adlı hizbinin şerhinde buna hayli yer verilmiştir. Bunlardan Şeyhimizin, o büyük önderin mekânetini anlayabilirsiniz.. Cenâb-ı Hak bizi onun mahabbetiyle tahkika ulaştırsın..

Ben böylece Şeyhimden sûrelerin başında bulunan harfler hakkında bazı bilgiler edindim, ama her birinin özel mânâsı üzerinde durmadığım için bu hususta istifade edemedim ve öylece kaldım. Bu hal 1129 senesinin Terviye gününe kadar devam etti. Yâni yukarıda naklettiğim hususu Ondan dinledim ki Kur'ân'm Levh-i Mahfûz'da Arapça yazılı bulunduğunu, bir kısmının da Süryanice yazılı olduğunu söylemişti. O bir kısmın da sûrelerin başındaki Huruf-i Mukattaa olduğunu belirtmişti..

Sonra Şeyhimden bu harflerden her birinin tefsirini ve her remzin şerhini ayrı ayrı ifâde buyurmasını istedim. Allah'a hamdolsun ki Şeyhim benim bu isteğimi uygun karşıladı. Şimdi bu hususta ondan dinlediklerimin bir kısmını nakletmeye çalışacağım, çünkü tamamını buraya almamıza kitabımızın hacmi müsait değildir, hattâ diyebilirim ki tamamını nakledecek olursak, başlıbaşma bir kitap olabilecek genişliktedir.

S A D :

Bundan maksad, mahşer günü bütün insanların ve yaratılmışların toplanıp bir araya geldiği boş alandır. Bu husus âyette Va'd ve Vaîd şeklinde anılmıştır. Bu bâbda şöyle deniliyor:

Sad, yâni sizi korkuttuğum ve müjdelediğim şey Sad'dır. Toplanılan o alan her zatın fiillerini gerektiği şekilde okuyup ortaya dökendir. Bu sebeple orada her kâfirin üzerinde azâblardan bir azâb, her mü'minin üzerinde rahmetlerden bir rahmet durur, görürsün. Ve bu müminin yanında duran bir başka kâfirin üzerinde başka bir azâb müşahede edersin.. Yine bu müminin yanısıra başka bir müminin üzerinde başka bir rahmet, fiillerinin gerektirdiği ölçüde görürsün.

Böylece mahşer ehlinden her birinin üzerinde ayrı ayrı rahmet ve azâblar görürsün ki biri diğerine benzemez. Halbuki oradaki alan, toplantı yeri birdir, değişik yerler yoktur. Dünyanın tabiî durumunun gerektirdiği değişiklik orada gözle görülmez, sadece rahmet ve azâblar değişiklik arzeder. Kendisine ilâhî fetih yapılmış zat bütün bunları ayân-beyân görür: Zeyd'i kendisi için yazılmış yerde, Ömer'i de kendisi için yazılmış yerde görür.

Diyebiliriz ki onlar sanki şu anda kendilerine yazılan yerlerde duruyorlardır. Bunun için dedim ki: Eğer şu insanlar Sad harfiyle nelerin murad edildiğini bilmiş olsalardı, hiçbiri Allah'a karşı günah işlemeye cür'et edemezdi. İnsanlara bu alanla ilgili bir fetih yapılmış olsa, Allah'a itaat edene gıpta edilir, O'na karşı gelen esefinden ölürdü. Hiç şüphe yoktur ki bu alanda kâfirler, mü'minler, peygamberler, melekler, cin ve şeytanlar bulunur. Herkes kendine göre yerini alır.

Sad sûresinin baş kısmında kâfirlerden bir gruba işaret edilmiştir. Peygamberlerden de bir gruba işaret edilmiş, peygamberlerden bahsedilirken mü'minlerden de söz edilmiştir. Sûrenin son kısmında ise Mele-i A'lâ'dan bahsedilirken melek-

lerden söz edilmiştir. Yine sûrenin sonunda cin ve şeytanlar anılmış ve bunların dünyadaki hallerine işaret edilmiştir. Her ne kadar onların âhiret ahvalinden söz edilmemişse de dünyadaki halleri, mahşerdeki yerlerine haşrolunacaklardır.

Sad sûresinde açıklanması helâl olmayan birtakım sırlar kaldı ki onları buraya yazmamız doğru olmaz. Allah daha iyisini bilir.

Kâf-Hâ-Yâ-Ayn-Sâd harflerine gelince: Bundaki her harfi ayrı ayrı yorumlamadıktan sonra tüm olarak mânasının anlaşılması mümkün değildir:

Meftûh olan Kâf, kula işarettir. Harekesiz olan Fa harfi, fetheli olan Fa harfinin mânasını tahkik içindir. Meftûh olan Fa'daki mâna ile beraber bir de tahkik anlamı fazla olarak vardır bunda.. Fetheli olan Fa harfinin mânası, güç getirilmeyecek bir şeydir. Harekesiz olan Fa harfi ise bunun cidden güç getirilemeyecek bir şey olduğunu tahkik ve takrir ediyor.

Fetheli olan Hâ harfi, içinde bulanıklık ve benzeri şey bulunmayan sade ve katıksız rahmete delâlet eder. Yâ harfi ni**da** içindir. Fetheli olan Ayn harfi, bir halden başka bir hale göç ve intikal içindir, yani bu mânaya delâlet eder. **Sakin** olan Yâ ise burada örgülenme, birbirine geçme ve karışma mânasına delâlet eder.

Harekesiz olan Nûn harfi, fetheli olan Nûn harfinin mânasını tahkik ve takrir içindir. Meftûh olan Nûn'un mânası, zatta sakin olup parıldayan hayır demektir. Fetheli olan Sad harfi ise, zatların inancına göre mahşerde alacakları yere delâlet içindir. Sakin olan Dal ise bu Sad'ın mânasını tahkik ve takrir içindir. Çünkü Dal işaret harflerindendir. İşaret harfleri ise kendinden önceki harflerin mânalarını tahkike ve takrire işarettir. İşaret için olmayan harfler ise, sakin olduklarında meftûh olanın mânasını tahkik içindir.

İşte bu anlattıklarımız, konuldukları mânaya göre harflerin gerektirdiği mânaların tefsiridir. Ama bu makamda bunlardan murad olan mâna ise, Cenâb-ı Hak bu harflerle, Resû-

lüllah (S.A.V.) Efendimizin kendi katındaki mekânetinin büyüklüğünü, saygı değerliğini ilân etmektedir. Ayrıca bununla bütün mahlûkata minnette bulunduğunu bildirmek ve mahlûkatın beklediği nurların bu yüce peygamberden kendilerine ulaştığını haber vermektir.

Yukarıdaki tefsire göre bu harfleri açıklayacak olursak:

Kâf, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin Allah'ın kulu olduğuna delâlet etmektedir. Sakin olan Faâ bunun güç getirilmeyecek bir anlam olduğuna ve bunda asla şüphe bulunmadığına delâlet etmektedir. Bunun güç getirilmeyecek ölçü ve anlamda olmasının mânası, yaratıkları acze düşürmüştür; ne önce gelen, ne de sonra gelen hiçbir mahlûk ona bu alanda erişememiştir. Böylece O, varlık âleminin efendisi olma payesine yükselmiştir.

Fetheli olan Ha harfi, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin katıksız ve tertemiz bir rahmet olduğuna, başkasını manevî kirlerden temizleyici bulunduğuna delâlet etmektedir. Nitekim Cenâb-ı Hakk Onun hakkında:

«Biz seni ancak âlemlere rahmet olarak gönderdik» buyurmuştur:

Efendimiz de bu konuda şöyle buyurmuştur:

«Ben ancak halka yol gösterici bir rahmetim..»

Yâ harfi ise, yukarıda anılan kul için bir ünlemdir. Ünlenen şey onun içindir, ki Ayn harfi buna delâlet etmektedir. Çünkü Ayn harfi sakin olan Yâ harfiyle mânası kuvvetlendirilmiştir ki bir halden diğer bir hale göç anlamına gelir.

Sakin olan Yâ harfi işaret içindir, işaret için olan harfler ise te'kid için gelir. Nitekim yukarıda bu hususa temas edilmişti. Bu mânayla birlikte bir halden diğer bir hale geçme3d ifâde eder. Göç edilen şey, sakin olan Nûn harfinin mânâsıdır ki bu varlığın nurudur, bütün varlıklar onunla varlığını ayakta tutar. Kendisine göç edilen şey ise, Sad harfiyle işaret edilen mânadır. Bu yoruma göre sözün mânası şöyledir:

«Ey katımda çok aziz olan kulum! Varlık âleminde bir yer kaplayan varlıklara doğru gerekli bir gidişle git, varlık âle-

mini ayakta tutan nurunla onlara doğru adım at.. Tâ ki Senden gereken yardımı elde etsinler. Çünkü mevcudatm hepsinin maddesi ancak Sendendir..»

Bu ölçü ve anlamda olan harflerin mâna tertibi güzel bir ölçü ve düzende bulunuyor, söz dizisi derli-toplu bir düzeyde kendini gösteriyor. Çünkü Süryanicede harflerin mânası, başka dillerdeki kelimelerin mânası gibidir. Herhangi bir dildeki kelimeler ifâde doğrultusunda.. Süryanicede de harflerin durumu böyledir:

Mânaları iyi bir tertibe sokulmadıkça ifâde doğrultusunda bulunuyor denilemez. Harflerin bir kısmı diğer kısmının kuşağı içinde bulunur, yani onunla bağlantılıdır. Kelimeler de böyledir. Süryanice dilinden başkasında kelimeler belli bir dizeye sokulur, kimi takdim, kimi te'hir edilir, iki mânayı birbirinden ayırmakjçin ara yere o mânalara yabancı bir fasıla konulur, mânayı sıhhatli ölçüde elde etmek için birtakım izmarlar yapılır. Süryanicedeki harflerin durumu da buna yakındır; arzulanan mânaları elde etmek için takdim, te'hir, izmar ve benzeri düzenlemeler yapılır.

Evet, bizim buraya kadar yorumunu yaptığımız, sûrenin başına konulan remizlerin mânalarını açıklamamız, keşif ve ıyân erbabınca malûm olan hususlardır. Çünkü onlar varlık âleminin Efendisini, Azîz ve Celîl olan Allah'ın Ona ihsan buyurduklarını, başkasının güç getiremeyeceği nice şeyleri ona ikramda bulunduğunu müşahede etmektedirler.

Keşif ve ıyân erbabı, diğer peygamberleri, melekleri ve başkalarını da müşahede etme mazhariyetindedirler; Allah(m) onlara verdiği kerametleri, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden diğer bütün mahlûklara sirayet eden nuru ve yine ondan uzanıp diğer peygamberlere, meleklere ve başka zatlara ulaşan nuru görmektedirler. Ayrıca Resûlüllah'm başkalarına olan yardımlarını ve bununla ilgili bir nice acaib hususları müşahede etmektedirler.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) sonra buyurdu ki:

— Sâlihlerden bir kısmı yemek için ekmeğin ucundan kestiğinde onda ve âdem oğluna rızık kılman nimette iplik gibi uzanan bir nûr görüyor, onu takip edince, onun kendisindeki bir nûr ile birleştiğini ve sonra da Resûlüllah (S.A.V. Efendimizin nuruyla başlantı yaptığını müşahede ediyor. Ayrıca bir iplik halinde nurların ayrıldığı ve her ipin zatlara verilen ni'metlerden bir ni metle birleştiğini görüyor.

Müellif Ahmed bin Mübarek Hazretleri diyor ki:

«Şeyhimin bahsettiği sâlih kişi, kendisinden başkası değildir. Yani parça ekmekten uzanan nuru gören. Şeyhin kendisidir.. Cenâb-ı Hak bizi onun dost ve yaranından eylesin ve aramızdaki bağları koparmasın!.»

Şeyhim bu konuda şunları da söyledi: (Allah kendisinden razı olsun).

Mânevi destekten mahrum bazı zayıf kişilerin şöyle dediğini duymaktayız:

«Benim için Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden sadece imâna irşâd etme yardımı vardır. Yani Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sadece îmâna irşâd edip yol gösterir. İmânın nuruna gelince, o, Allah'tandır, Resûlüllah'dan (S.A.V.) değildir.»

Bunun üzerine sâlih kişiler ona demişler ki:

«Peki senin imâmn nuruyla Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuru arasındaki bağı kesecek olursak, sözünü ettiğin imâna irşâd ve hidâyet kalır mı? Ve bu hal sana yeter mi? Buna razı olur musun?»

O zayıf kişi bu soruyu şöyle cevaplandırmış :
«Evet ben bu hale razı olurum...»

Bu cevabı henüz bitmemişti ki bir anda imânı küfre döndü ve puta secde ederek Allah ve Resulünü inkâra başladı. Aynı zamanda küfür üzere ölüp gitti. Cenâb-ı Hak'tan böylesine kötü bir akıbetten ve küfre düşmekten selâmet dileriz. Bunu

özetliyecek olursak : Allah'ın arif velîleri Allah'ı bilirler, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kadrini tanır ve olup biten şeylerin hepsini, gözleriyle gördükleri gibi ayân-beyân müşahede ederler. Bu müşahedeleri hissi müşahededen çok daha kuvvetlidir. Çünkü basiretin nazarı, basana nazarından daha kuvvetlidir. İleride bu hususdan söz edilecektir.

İşte bu mertebede bulunan velîler, sûrede ismi geçen Zekeriya'yı (A.S.), onun ahvalini ve Allah katındaki makamlarını müşahede ederler ve görürler ki bütün bunlar Resûlüllah Efendimizden ona uzanmaktadır. Bunun gibi sûrede sözü edilen Yahya (A.S.), onun ahval ve makamları, Meryem'in (A.S.) ahval ve makamı, İsâ (A.S.) ve Onun ahval ve makamları, İbrahim, İsmail, Mûsâ, Harun, İdris, Âdem, Nûh ve Allah'ın kendilerine ni'mette bulunduğu diğer peygamberlerin ahval ve makamları da Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden kendilerine uzandığını görür ve bilirler.

Bu konuda sözünü ettiğimiz hususlar, sûrenin başındaki remizlerin kapsamına giren bir bölümdür. Bunun dışında aynı kapsama girenlerin sayısı belli değildir. Bunun için diyoruz ki, sûrede olan hususlar, remizlerdeki hususların ancak bir bölümüdür. Çünkü konuşan ve konuşmayan, akıl sahibi olanla olmayan, rûh taşıyanla taşımayan bütün varlıklar bu remizlerin kapsamına girmektedir.

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) bu tefsir ve açıklamayı dinledikten sonra kendisinden Ebû Zeyd'in **Haşi**yede Seyyid Muhammed b. Sultan'dan ve Seyyid Abdunnûr'm Seyyid Ebî Abdillah b. Sultan'dan (ki bunlar Şazelî Hazretlerinin yâranmdandır) naklettiği şu hususu sordum:

— Efendim, Muhammed b. Sultan şöyle demiştir: Rü'yamda bazı fıkıh âlimleriyle Kâf-Hâ-Yâ-Ayn-Sâd ve Hâ-Mîm-Ayn-Sîn-Kaf hakkında farklı görüşler ve yorumlar ortaya koyduğumuzu gördüm. Bu arada Cenâb-ı Hak dilime şu hususu getirdi:

«Bu remizler Allah ile Resulü arasmda birtakım sırlar **(ve**

şifreler)dir; Cenâb-ı Hak sanki bu remizlerle şöyle buyurmuştur :

Kâf! Sen varlığın sığmak yerisin, her varlık Sana gelip barınmak ister ve Sen varlığın tamamısın..

Hâ! Mülkü Sana bağışladık, melekût âlemini Sana hazırtadık..

Yâ! Ayn! Ey gözlerin gözü!.

Sâd! Benim sıfatım Sensin; kim Resule itaat ederse, gerçekten o Allah'a itaat etmiş olur.

Hâ! Seni himaye ettik..

Mim! Aynı Sana verdik, Seni ona sahip kıldık, Sîn'i Sana öğrettik, onu Sana göstereceğiz..

Kaf: Seni (kendimize) yaklaştırdık..

Fıkıh âlimleri benim bu tefsirime karşı çıktılar ve tartıştılar, dediklerimin hiçbirini kabul etmediler. Bunun üzerine onlara dedim ki: Öyle ise, aramızdaki ihtilâfı kaldırmak üzere Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize gidelim.. Hep birlikte Resûüllah'a gittik, durumu arzettik. Efendimiz şöyle buyurdu :

«Muhammed bin Sultan'm dediği haktır..»

Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Seyyid Muhammed bin Sultan ın verdiği mâna sıhhatlidir, Resûlüllah (S.A.V.(Efendimizin makamına nisbetle doğru bir mânadır. Ama bu harflerin tefsiri, konuldukları mâna ve asıllarının gerektirdiği husus itibariyle, bizim dediğimiz gibidir.

Evet, diyebilirim ki, Şeyhimizin tefsirinin yüceliği size de kapalı değildir. Çünkü mülkün bağışlanması, melekût âleminin hazırlanması ayrı ayrı şeylerdir ki, bunlardan her birinin Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize ayrılık ve tutmazlık ve Ondan uzanıp meydana gelmemezlik durumu vardır.

Bu mâna nerede, bütün mülk ve melekûtun, aynı zamanda bütün mahlûkatm Sâd remzinin altına girmesi ölçüsünde olan mâna nerede?..

Şüphesiz ki ikisi arasında çok hem çok fark vardır.

Sonra Nûn ile Ayn harflerinin gerektirdiği husus ki varlık âleminde her mevcudun maddesinin Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz olduğu hükmü ve yine Resûlüllah'm her varlık için bir kehf (sığmak yeri) olduğu, bütün varlıkların ona sığındığı mânası çok yüksek bir düzeyde bulunuyor.

Seyyid Muhammed bin Sultan'ın işaret buyurduğu mânaların tamamı ise Nûn, Ayn ve Sâd harflerinin kapsamına girmektedir.

ŞEYH HAZRETLERİNİ DENEYENLER OLDU

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) sûrelerin başındaki bütün remiz ve işaretleri ayrı ayn tefsir etti, her remzi yerinde açıkladı ki Ondan bu hususta duyduklarımın hepsini yazmama imkân yoktur. Çünkü konu uzar da gider. Ancak burada Şeyhimin vermiş olduğu iki cevabı nakletmek istiyorum :

Birincisi, fâkihlerden bazısı —ki bunlar fukara mahabbetine nisbet edilenlerdir—, birkaç soru sordular, onlardan kesin ölçüde tesbit edilen sualden biri şu idi:

«Mukattaa harflerden olan Kaf harfinde Allah'ın koyduğu ilâhî sır nedir?»

Çünkü ariflerden bir kısmı demişler ki:

Bu harfte öncesiz olan daire-i hazret ile sonradan olan daire-i hazret toplanmıştır.

Bunu bize açıklar mısın?

Soru soranların maksadı Şeyhimizi denemek ve ona nisbet edilen vehbî (Allah tarafından verilen) ilmin sahih olup olmadığını anlamaktı. Çünkü soru sahibi fakîh bu konuda Hatemî'nin ve diğer ilim adamlarının kitaplarına bakmış, tevcih edilen sayılmayacak kadar soruları incelemiş ve bu mes'ele hakkında hiçbir ilim adamının kendisine cevap veremeyeceğine kanaat getirmişti. İşte bu düşünceyle bir de Şeyhimize soru tevcih etmiş bulunuyordu.

Allah kendisinden razı olsun, Şeyhim onun bu sorusuna şu cevabı verdi :

— Senin sözünü ettiğin hazret-i kadîme, envar-i hadîse hazretinin ta kendisidir ki bu henüz ruhlar ve bedenler yaratılmadan önce yaratılmış bulunuyordu. Yerler ve gökler de yaratılmadan önce bu var kılınmıştı. Buradaki kıdem (öncesizlik) den maksad, «Allah vardı, hiçbir şey yoktu, **O** hep vardır» anlamına gelen kıdem değildir. Hazret-i hâdiseden maksad ise, bundan sonra meydana gelen ruhlar ve bedenlerdir.

Hiç şüphe yok ki, ruhların bedenlerle birlikte olması da iki grupta toplanıyor: Bir gruba cennet va'dedilmiş, bir gruba da cehennem va'dedilmiştir. Cennet ile va'dedilen grup, hazret-i envarm nurlarının bir kısmının fer'idir. Nasıl ki cehennem ile va'dedilen grup ta bu nurların bir kısmının fer'idir. Böylece ikinci hazret, birinci hazretin fer'i olmuş oluyor. Böylece durum bu ikisinde rızaya uygun olan ve olmayan diye iki kısma ayrılmış bulunuyor.

İşte sen bunları anladınsa, mukattaa olan bu harfte telâffuz yönünden üç harf bulunmuş oluyor ki, bu Kaf'taki Elif ve Fâ harfleridir. Yani Kaf-Elif-Fâ.. Kaf ile adlandırılan Elif ile birleştirilmiştir ki bu Süryanicede Cenâb-ı Hakk'ın her iki hazrette hayır ve şer ile, fazıl ve adalet ile tasarrufta bulunduğu mânasına konulmuştur. Fâ harfi sakin olunca, Süryanicede kendinden öncekinde bulunan kusur ve kabahati gidermek mânasına konulmuştur.

Kaf ile Elif kapsamındaki kabih olan şey, şer ile va'dolunandır. Böylece ikisinden va'dedilen şer giderilince geriye va'dedilen hayır kalır. Bu hayra mazhar olanlar ise Allah'ın has kullarıdır.

İşte Kaf harfinin tamamı her iki hazrette mevcud olan Allah'ın has kullarına işaret etmektedir. Ayrıca Cenâb-ı Hakk'ın kendi fazl-u kereminden vermiş olduğu hayırlara da kapı açmakta, onlara dikkati çekmektedir. İşte iki hazretin sırrı budur. Böylece Kaf Allah'ın isimlerinden bir isimdir ki mahlûkatm en azizine izafe edilmiştir.

Bu bizim Arapça dilinde Sultan dememiz makammdadır. Çünkü Sultan kelimesi hem hükümdara, hem de teb'asma işaret etmektedir. İsterse bu teb'a müslümanlar gibi saadet ehlinden olsunlar, isterse zimmî (gayr-i müslim vatandaş) ler gibi şakavet ehlinden olsunlar..

Hükümdar övülmek istendiğinde «İslâm Sultanı» denilir. İslâm kelimesi, edep, saygı ve vakar cihetiyle Zimmîleri çıkarmış oluyor. Çünkü hakikatte de onlar bu kapsamın dışında bulunuyorlar. Böylece zimmîler, «Ey Muhammed'in, peygamberlerin ve saadet ehlinin Rabbi!» diyen kimse mesabesinde oluyorlar.

Bu mânayla bütün peygamberlerin, meleklerin ve saadetli kişilerin sayılarına, makamlarına, hallerine, Allah ile olan durumlarına ve sonra da cennet ehline, onların bütün makamlarına, derecelerine bir bir gelir ve bunlardan hiçbirini bir kıl kadarı bile olsa terketmeden sayar ve tesbit edersen işte o zaman Kafin mânasını ortaya koymuş olursun..

Bu takdirde risâletin, nübüvvet ve meleklerin sırlan, velayet ve saadetin esran, cennet ve bütün nurların ve sair mahlûkta bulunan hayırların sırlan onda toplanmış olur. Allah'ın ordularının sayısını ancak kendisi bilir..

Süryanicedeki âdet, izâle için olan Fa harfi, Kaf harfi yazılırken yazılmıyor, çünkü o zaman yazı mânayla birlikte karışıp çözümü zor bir durum meydana getirir. Bunun için bu yazılırken sadece (Kaf) olarak yazılıyor. Allah daha iyisini bilir.

Sonra Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— İstersen kadimî olan hazreti, Allah'ın ezelî ilminde sebkat eden şeyler olarak tanımlarsın ve ve böylece hazret hakikati üzere kadîm olmuş olur. Hadis olan hazreti de Azîz ve Celîl olan Allah'ın meydana getirdiği malûmat olarak tanımlarsın. Senin için böyle bir tefsirde bulunmak mümkündür. Mânalar ise kendi hali üzere kalır. Allah daha iyisini bilir.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

«Dikkat ediniz, bu cevabın güzelliğine..» Sonra ben Şeyhimden soru soranla buluştum ve dedim ki:

— Şeyhimin cevabına karşılık ne düşünüyorsunuz?

Bana şunu söyledi:

— Şeyhinizin dedikleri uydurmadır. Hazret-i Kadîme, Kaf harfinin (yarı) dairesidir. Hazret-i Hâdise ise o dairenin altında olan katmadır. Bundaki sır ise, hâdisenin kadîmden istimdad etmesi işaretidir. Katma kısmın halkaya dahil olması — ki biz bu halkaya Daire demiştik — ise ittisal ölçüsü içinde hâdisenin kadîmden istimdad etmesine işarettir. Böylece Kaf süresiyle halkadaki bu özellikle iki hazrete işaret edilmiştir: Kafin asıl halkasıyla kadîme (öncesizliğe), altındaki katma ile hâdise ve katmanın halkaya bitişmesiyle de hadisin kadîmden istimdadına işaret ediliyor.

Evet, nerede bu tefsir ve nerede Şeyhimizin bu kişiye verdiği cevap? Çünkü soru Kaf harfinin mânası hakkında idi, ki bu lâfızlardan bir lâfızdır. Soruyu soranın itirazı ve yaptığı açıklama ise hat ile ilgilidir, lâfızla değil.. Çünkü Kaf harfinin lâfzında halka (daire) ve katma kısım yoktur. Bunun üzerine o adama dedim ki:

— Sizin bu anlattığınızda hazret-i kadîme ile hazret-i hâdisenin mânasına açılan bir kapı yoktur. Sonra halka (daire) ile hazret-i kadîme arasında ne münasebet vardır? Aynı zamanda katma kısım ile hazret-i hâdise arasında ne gibi münasebet mevcuttur? Eğer bu katma sadece daireye bitiştiği içinse, aynı bitişme Mim harfinin halkasında da mevcuttur. Sad, Dad Ayn, Ğayn ve diğer bazı harflerde de buna benzer halka ve katma vardır.

Benim bu itirazım üzerine o şahıs ne cevap vereceğini bilemedi. Benim bu anlattığım (yanlış anlaşılmasın) Şeyhime karşı bir itiraz mahiyetinde değildir. Şeyhimin uydurma ve hileli konuşması kesinlikle doğru değildir. Onu bu gibi şeylerden tenzih ederim. Aynı zamanda başka velîlere karşı da bir itirazım yoktur. Cenâb-ı Hak bizi onların ilimleriyle menfaatlandırsm.

Benim, Şeyhimden soru soranla söz düellosuna girmemin sebebi, Şeyhimin sözünün uydurma olduğunu söyleyeceğine vâ-

kıf olmadığındandır. Bunun nasıl olduğunu da bilmem. Soruyu soran belki bunu kendine göre belli bir mânada naklet-miştir, tahkik etmeden konuşmuştur. Bu bakımdan kendisine karşı itiraz edilmiş (gereken cevap verilmiştir). Allah daha iyisini bilir.

İkinci cevap ise, müşkil bir durum arzetmektedir ki Seyyid Abdurrahman el-Fasî Hazretleri buna işaret etmiştir. Özetleyecek olursak: Remzlerin bir, sûrelerin birkaç tane olmasının veçhesi nedir? Baştaki harfler sûredeki hususları remz ediyorsa, bu ramzlerin farklı olmasını gerektirir; nasıl ki sûreler de birbirinden farklı durum arzetmektedir. Buna ne buyurursunuz? .

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şu cevabı verdi:

— Sûrelerin muhtelif, remzlerin ise bir olmasının sebebi, Kur an âyetlerinin nurları üç kısımdır: Birincisi beyazdır: Bu, kulların dediği azîz-celîl olan Rablerinden istediği şeydir. İkincisi yeşildir: Bu, Cenâb-ı Hakk'ın buyurduğu şeylerdir. Üçüncüsü sarıdır: Bu, kendilerine gazab olunanların ahvaliyle ilgilidir.

O halde Fâtiha-i şerîfede yeşil olan, Hamd'dir, yani Allah'a hamd, sadece yeşil rengi remzeder. Çünkü bu, Cenâb-ı Hakk'ın sözüdür. Fatihada beyaz renk de vardır, bu da Rabbi'l-Âlemîn terkibinden Gayri'l-Mağdubi'ye kadar olan kısımdır. Fatihada sarıda vardır; bu da Mağdubi'den sûrenin sonuna kadar olan kısımdır.

Evet bu üç nûr bütün sûrelerde mevcuttur. Ancak ne var ki bazısı az, bazısı da çok ölçüdedir. Nitekim Fâtiha'da bunun örneğini gördün.. Bu üç nurun farklı olmasının sebebi ise, Levh-i Mahfuz'daki farklılığındandır. Çünkü Levh-i Mahfuzun birkaç yüzü vardır; bir yüzü dünyaya, onun ahvaline ve ehline yöneliktir, dünyada neler meydana gelecekse, dünya ehlinin ahvali ne olacaksa bunların hepsi orada yazılıdır. Bir yüzü de cennete yöneliktir, orada cennetin ahvali, ehlinin durumu, onların sıfatları yazılıdır. Bir yüzü de cehenneme yöneliktir, orada cehennem ehlinin ahvali, ehlinin durumu, onların sıfatlan

yazılıdır. (Cenâb-ı Hak bizi cehennemden ve onun azabından korusun).

Levh-i Mahfuz un dünyaya yönelik bulunan yüzü beyazdır. Cennete yönelik olanı ise yeşildir. Cehenneme yönelik olanı sarıdır, ama hakikatte siyahtır. Sarı olması, müminin nazarındadır. Çünkü müminin basiretinin nuru bir şey üzerine vaki olunca, o şey siyahsa onu san yapar. O kadar ki mümin mahşerde kendisi için yazılan şeyleri aşan nuruyla uzağında bulunan ve simsiyah bir görünüm içinde kalan bir kâfire nazar edince onu sarı renkte görür. Bu sebeple sarı olarak görünen şahsın kâfir olduğu anlaşılır.

Kâfire gelince, o hiçbir şey görmez, karanlık her taraftan onu kuşatmış ve bastırmış olur; o ancak karanlık üstüne karanlık görebilir.

Bunun üzerine sordum :

— Efendim dedim, insanın kalbine ancak kendi ölçüsünde olan şey mahşerde vaki oluyorsa, o takdirde müminin (görme ve anlama konusunda) kâfir üzerine ne gibi bir meziyeti olabilir? Bu durumda da dünyada müslüman olmayı orada temenni etmeyebilir..

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Cenâb-ı Hak orada mü'mine cennet ve ehlinin ahvaliyle ilgili olarak zarurî ilim yaratıp verir. Bunu anladığın takdirde âyeti cennete yönelik olan veçhesiyle alacak olursan, nuru yeşil olur. Cehenneme yönelik veçhesiyle alırsan, nuru sarı olur. Dünyaya yönelik olan veçhesiyle alacak olursan nuru beyaz olur.

Sonra bilmiş ol ki: Bu veçhelerden her biriyle ilgili birtakım açıklamalar ve bölümler vardır ki onları ancak Allah kendi ilmiyle bilip kuşatabilir, (kuşatmıştır).

Sûrelerin başındaki harfler, Mushafta yazılı olduğu gibi Levh-i Mahfuz'da da yazılıdır. Ancak ne var ki her harfin açıklaması orada Süryanice yapılmıştır. Oradaki her harfin açıklamasını görecek olsan, aralarındaki farklı durumu anlardın.

Bunu biraz belirtecek olursak, deriz ki: Elif-Lâm-Mîm birtakım remizlerdir, bununla varlık âleminin efendisi Hz. Muhammed'in nuruna işaret edilmiştir. O nûr ki, mahlûkatın hepsi ondan istimdad etmiştir.

PEYGAMBERİN YUKARIDA BELİRTİLEN BU NURUNA BAKILDIĞINDA

Yukarıda işaret edilen Peygamber (S.A.V.) Efendimizin bu nuruna belirtilen remizle bakıldığında mahlûkattan bir kısmının O'na imân ettiği, bir kısmının imân etmediği, inkâra saptığı; imân edenlerin ahvali, küfredenlerin durumu ve bunlarla ilgili hususlar anlaşılır ve Bakara sûresinde belirtilen ahval ile uyum halinde olduğu görülür. İşte âyetin başındaki remiz bu mânayla inmiştir. Yine bu remizlere, hayırlar dikkate alınarak bakılırsa, bu hayırların insanlara nasıl oluşturulduğu anlaşılır ki Âl-i İmran sûresinde belirtilen hususlar bunlardır ve Elif-Lâm-Mîm remzi bu sûrenin başında belirtilen mâna ile inmiştir.

Yine bu remizlere, onlara ehil olmayan kimseler üzerine inen azâb itibariyle bakacak olursa, şu dünyada o ehil olmayanlara nelerin dokunduğunu, başlarına nelerin geldiğini anlar ve Ankebut sûresinde bahsi geçen hususların bunlar olduğunu görür. Bunun gibi her sûrenin başındaki remiz bu ölçülerle yorumlandığında, belirttiğimiz özellikler kendiliğinden bilinir, Levh-i Mahfuz'daki açıklamasıyla bir farklılık arzetmediği anlaşılır.

Sonra Şeyhimden makam ile ilgili bazı şeyler sordum, o da bana gereken cevabı verdi ki akıllara durgunluk verecek nitelikte bulunuyordur. Bunun için buraya yazmayı uygun görmedik. Allah daha iyisini bilir.

Şüphesiz ki bunlar çok üst düzeyde bulunan birtakım sırlardır ki bunlann mânasını tahkik etmek ve doruğuna erişmek ancak fetih ile mümkün olur veya Şeyh Hazretleriyle karşılıklı konuşmak suretiyle gerçekleşebilir. Bu hususta sorulan so-

ruları Şeyh Hazretleri mânaları açıklayarak cevaplandırdığında ve soru soranın kendisine arız olan şeyleri hatırında tutup aldığı cevaplarla birleştirip bütünleştirdiğinde, Şeyhin mânanın tamamına eriştiğini, kendisi fetih olmasa bile anlar. Allah daha iyisini bilir.

SÜRYANİCEDE HAFLERİN KONULDUĞU ASIL MÂNALAR

Burada, Süryanicede harflerin konulduğu asıl mânaları yazmamı arzu ettim. Çünkü buna ihtiyaç vardır. Yukarıda da birçok defalar bu konuya bazı atıflar ve havaleler yaptık. Onları biraz daha derli-toplu olarak anlatmak istiyoruz, tâki yararlar tamamlanmış olsun.

Hemze harfi, üstün olursa (fethe ile okunursa), bütün eşyaya işarettir; az olsun çok olsun, onunla bu işaret sağlanır. Bu işaret bazı hallerde konuşandan çıkıp kendi zatına ve nefsine yönelmiş olur. Bu tür işaret kabz'den salimdir. Eğer Hemze ötre olursa, yakın ve az olan şey'e işarettir. Esreli olursa, münasip olan yakın şey'e işarettir.

Ba harfi, üstün (fetheli) olursa, bu ya çok aziz, ya da çok hakir şey'e işarettir. Esreli olursa, bu, zata dahil olan veya dahil olmak isteyen şey'e işarettir. Ötre olursa, beraberinde Kabz bulunan şey'e işarettir. (*)

Ta harfi, üstün (fetheli) olursa, bu, çok hayra verilen bir isimdir. Esre olursa, yapılan ya da ortaya konulan şey'in ismidir. Ötre olursa, ortada olan az şey'in ismidir. Bazen de bununla birbirine zıd iki şey kasdolunur.

Sâ (üç noktalı S harfi), (fetheli) olursa, nûr ya da karanlığa işarettir. Ötre olursa, bir şey'in diğer bir şey'i bir şey üzerine koyup katmak anlamına işarettir.

Cim harfi, fetheli olursa, bu ya nübüvvet ya da velayet

(*) Kabz, kulun korku ve ümit hallerini aştıktan sonra meydana gelen bir haldir..

demektir, şu şartla ki bir öncesinde veya sonrasında nübüvvet ya da velayetle ilgili bir kayıt bulunursa.. Aksi halde ebediyen ya da yararlandığı hayır demektir. Esreli olursa, zatta imân nurundan gelen az hayır anlamını taşır.

Şeyhim bu konuda bir defasında da şöyle buyurdu: «Esreli olursa, zayıf olan veya nurlu olan az hayır, demektir.»

Hâ harfi, fetheli olursa, hepsini kapsamak mânasına delâlet eder. Ötre olursa, âdem oğullarının dışında sayısı çok olan (meselâ yıldızlar gibi) şeylere delâlet eder. Esreli olursa, zata dahil olan veya zatın velayeti altında bulunan köle, altın ve gümüş gibi şeylere delâlet eder.

Hâ (noktalı Hâ) harfi, fetheli olursa, incelik ölçüleri içinde sonuna kadar uzantı anlamına delâlet eder. Ötreli olursa, canlılarda olan bir tür olgunluk ismine delâlet eder. Esreli olursa, cansızlarda bir tür olgunluk ismine delâlet eder.

Dal harfi, fetheli olursa, zatın dışına işarettir. Esreli olursa, zatta olan şey'e işarettir. Ya da zata dahil olan veya ona yakın bulunan şey e işarettir. Ötre olursa, az veya çirkin şey'e beraberinde gazab olmak üzere işarettir.

Zal (noktalı Dal) harfi, fetheli olursa, zatta bulunan ve zatın sahip bulunduğu şey e ta'zim anlamını taşımakla birlikte bir mânaya delâlet eder. Ötre olursa, zatında bulunan şer ve kaba şey e veya ondaki büyük ve çirkin şey'e delâlet eder. Esreli olursa,, kendisini gazab takip etmeyen çirkin bir şey'in ismidir.

Ra harfi, fetheli olursa, zahirî ve bâtmî bütün hayırlara işarettir. Ötre olursa, nefsinde bir olan ve açık meydanda bulunan şey'in ismidir. Esreli olursa, içinde rûh bulunan şey'e işarettir; ancak o şey âdem oğlundan başka canlılardır. Veya bu ruhun kendisine işarettir.

Zâ (noktalı olan Ra) harfi, fetheli olursa, bir şey üzerine dahil olunca ona zarar veren şey'in ismidir. (Bir başka defa da, bunun kendisinden sakınılan şey'in ismidir, buyurmuştu). Ötre olursa, içinde bulunan (büyük günahlar gibi) çirkin şey'e işarettir. Esreli olursa, içinde zarar bulunmayan (küçük gü-

nahlar, şüpheli şeyler ve az mundar sayılan nesneler gibi) çirkin şey e işarettir.

Tâ harfi, fetheli olursa, cinsi temiz olan ve sonuna kadar saf ve katıksız süre-giden şey e işarettir. O haddi-zatmda da temizdir, sonuna kadar saf ve berraktır. Ötre olursa, birincisinin aksine sonuna kadar çirkin ve habis olan şey e işarettir. Esreli olursa, tabiatında sakinlik bulunan şey'e işarettir.

Zâ (noktalı Tâ) harfi, fetheli olursa, nefsinde büyük olan şey e işarettir. Aynı zamanda beraberinde karşıtı olan şey de yoktur; soylu kişilerdeki cömertlik, Yahudilerdeki kin ve düşmanlık gibi... Ötre olursa, nefsinin hareketine tabi' olan şey'e işarettir, kendi helakini hazırlamaya çalışır. Esreli olursa, kulun zarar gördüğü şey'e işarettir ki o şey'in tabiatında zarar vermeklik vardır.

Kâf harfi, fetheli olursa, kemâl mertebesinde olan kulluğun hakikatma işarettir. Ötreli olursa, siyah ya da çirkin kula işarettir. Esreli olursa, kulluğun sana muzaf olduğuna işarettir. (Bir defasında ise bu hususta şöyle buyurmuştu: «O senden sana kulluk ile bir işarettir).»

Lâm harfi, fethalı olursa, konuşmacının büyük bir şey üzerinde oluşmasıdır ki büyük bir şey e işarettir. Ötreli olursa, sonu olmayan bir şey'e işarettir. Esreli olursa, konuşmacıdan zatındaki boşluğa ya da doğrudan doğruya zatına işarettir. Ne var ki bu Lâm harfinin esresi ince okunduğu zaman böyledir. Biraz kalın okunduğunda, bu mânayla birlikte sıkıntı, gönül darlığına işarettir; (bir başka defa ise, çirkinlikle birlikte bu mânaya işarettir, buyurmuştu).

Mim harfi, fetheli olursa, varlık âleminin tamamı demektir. Esreli olursa, açık meydanda olan zatın nuru demektir. Gözde olduğu gibi.. Bâtında olan zatın nuruna da işarettir, kalbde olan nûr gibi.. Ötreli olursa, az olan aziz şey, demektir; göz yaşı gibi. Bu mânayla göz yaşına mû-mû denilmiştir.

Nûn harfi, fetheli olursa, zatta sakin olup ondan çevreye yayılan hayır demektir. Ötreli olursa, kemâl mertebesinde olan

hayır veya etrafı aydınlatan nûr demektir. Esreli olursa, konuşmacının idrâk ettiği veya kendine ait olan şey demektir.

Sad harfi, fetheli olursa, Allah'ın huzurunda vakfe yapılan mahalde yerin tozunun tamamı demektir. Esreli olursa, yedi yere işarettir. Ötreli olursa, yeryüzünün bütün bitkilerine işarettir.

Bütün bunlar, Sad harfi az ince okunduğu zaman böyledir.

Kalın okunduğu zaman ise, fetheli olanı, Allah'ın üzerine gazab indirdiği yer veya üzerinde bitki olmayan toprak demektir. Esreli olursa, içinde hiçbir bitki bulunmayan zat demektir. Veya kendinde hiç hayır bulunmayan zat demektir. Ötreli olursa, yukarıdaki iki mânadan bize erişen zarar demektir.

Şeyhim bir defasında ise bu hususta şöyle buyurmuştu:

Sad fetheli olursa, yeryüzünün tamamına işarettir. Tabii üzerindeki şeyler de buna dâhildir. (Bu şeylerin bir fersah miktarı kadar olduğuna da dikkatleri çekmişti.) Ötreli olursa, yerkürenin tamamına işarettir. Esreli olursa, yeryüzünde bulunan bitkilere işarettir. Kesreli halinde kaim okunursa, yeryüzündeki Allah'ın gazabına çarpan şey'e işarettir.

Bu ikinci mânayı, Şeyhimin vefatından sonra onun hattıyla yazılı bulunan parçadan alıp yazdım. Ama birinci mânayı onun bizzat ağzından dinlemiştim, ikincisi ise arzettiğim şekilde kendi hattından buraya naklettim. (Allah kendisinden razı olsun).

Dad harfi, fetheli olursa, belâdan uzak sıhhate delâlet eder. Ötreli olursa, içinde nûr ya da karanlık bulunmayan şey'e işarettir. Esreli olursa, saygı ve korku ölçüleri içinde eğilmeğe işarettir.

Ayn harfi, fetheli olursa, gelmek ya da göç etmenin ismidir. Ötreli olursa, zatta sakin olan ve zatın kaim olduğu şey'in ismidir. Esreli olursa, zatın habisliğine delâlet eden şey'in ismidir.

(Bu, Şeyhimden işittiğim mânalardır. Onun hattıyla yazılı bulunan parçada ise şöyle deniliyor:

Ayn, fetheli olursa, yüz çevirip gelen şey'e işarettir. Öt-

reli olursa, irâdeye göre fayda veya zarar veren şey'e işarettir. Esreli olursa, kulluğun iyi bir yolda olmadığına işarettir.

(Bu mânalar da birinci şekle yakmdır. Çünkü gelmek ile yüz çevirip gelmek birbirine pek yakın ölçüdedir. Zatta sakin olup zatın kaim olduğu şey rûh ve hafeze melekleridir, bunlar Allah'ın izniyle hem zarar, hem de yarar verirler. Kulluğun iyi bir yolda olmaması, zatın habisliği ve karanlığıdır.)

Ğayn harfi, fetheli olursa, bir şey'in hakikatma ulaşılan **nazar**'ın ismidir. Ötreli olursa, Allah'ın isimlerinden bir isimdir, yuf ka yüreklüiğe ve acıma hissine delâlet eder. (Allah hakkında geniş rahmet anlamına gelir). Esreli olursa, bilmediğini sormak, bildiği ile cevap vermek anlamına gelir.

Bunlar, bizzat Şeyhimden işittiklerimdir. Onun hattıyla yazılı bulunan parçada ise şöyle deniliyor:

Ğayn harfi, fetheli olursa, kendisine beraberlik ve yakınlık eden şey**'i** tabiatı gereği defeden şey'e işarettir. Ötreli olursa, yufka yürekliliğe, saygı ve şeref dolu olgunluğa işarettir. Esreli olursa, bilmediği bir kelimeyle konuşmaya işarettir.

Şeyhimin vermiş olduğu iki türlü mâna birbirine pek yakındır.

Fa harfi, fetheli olursa, cinsinin habislikle bilinmesinden sonra habisliği olumsuz kılmak içindir. Böylece bu o şey'in temiz olduğuna, cinsinin de habis bulunduğuna işarettir. Buradaki habislik günah ve benzeri şeylerdir. Esreli olursa, zata ve onun kapsadığı şeylere işarettir. Bazı ahvalde bu ihtiva ettiği şeyler az olur.. Ötreli olursa, habisliği gidermek içindir.

Kaf harfi, fetheli olursa, hayırları toplayıp bir araya getirmek mânasına işarettir. Veya bütün nurlara işarettir. Ötreli olursa, meydana gelmenin aslına veya öncesiz olan ilme ve benzeri şeylere işarettir. Esreli olursa, aşağılık ve horluğa **işa**rettir.

Sin harfi, fetheli olursa, tabiatında incelik bulunan güzel ve zarif şey'e işarettir. Ötreli olursa, kaba ve sert olan fena şey'e işarettir. Veya hissen siyah olan şey'e işarettir. Esreli

olursa, belirti, mühür mânasına olan şey'e işarettir, işaret o mühür veya alâmetten gelir.

Bu bahsettiğim mânalar. Şeyhimin hattiyle yazılı parçadan alınmadır. Bizzat kendisinden işittiğim ise şöyledir :

Sin harfi, fetheli olursa, eşyanın güzelliklerinin ismidir. Ötreli olursa, hissen siyah olan şey'in ismidir. Esreli olursa, zatın kapısına ve onun sırrı olan kâmil akıl, afvetmek, yumuşak huyluluk gibi mânalara delâlet eder.

Şeyhimin vermiş olduğu iki ayrı mâna birbirine pek yakındır..

Şin harfi, fetheli olursa, arkasından azâb gelmeyen rahmete işarettir. Ayrıca kendisinden kötülük ve azabın çıktığı, rahmetin girdiği kimseye de işarettir. Ötreli olursa, nefsinde yüce olan ve saygı değer bulunan kimseye işarettir. Esreli olursa, tabiatında gizlemek ve gizlenmek bulunan şey'e işarettir. Bazen de kalbde örtülü bulunan şey'e işarettir.

Verdiğim bu mânalar, Şeyhimin hattiyle yazılı olan parçadan alınmadır. Kendisinden bizzat işittiğim ise şöyledir :

Şin harfi, fethe ile olursa, arkasından azâb gelmeyen rahmet demektir. Ötreli olursa, zihinlerin hayretlere daldığı şeyler demektir. Veya göz kapaklarına zarar veren ok misali şeylere işarettir. Esreli olursa, üzerine bir aza veya ayak ile basılan ve fakat belli olmayan şey demektir. Veya kalbde gizli tutulup zahir olmayan şey demektir.

Hâ harfi, fetheli olursa, sonu olmayan tertemiz bir rahmet demektir. Ötreli olursa, Allah'ın isimlerinden bir isimdir. Esreli olursa, mahlûkatm zatlarından çıkan hayra işarettir.

Bu, Şeyhimin hattiyle yazılı bulunan parçadan alınmadır. Kendisinden bizzat işittiğim ise şöyledir:

Hâ **harfi,** fetheli olursa, sonu olmayan tertemiz bir rahmettir. Ötreli olursa, Allah'ın isimlerindendir. Ayrıca bunda bütün mükevvenatı müşahede anlamı da mevcuttur. Ötreli olan Nûn harfi böyle değildir, o, Ya Rabbî diyen kimsenin mesabesindedir. Hâ ötreli olunca, Rabbi'l-Âlemîn diyen kimsenin

mesabesindedir. Esreli olursa, müminlerin zatlarından çıkan bütün nurlara işarettir.

Vav harfi, fetheli olursa, insanda damarlar ve parmaklar gibi şeylerin birbirine örülüp bağlanması anlamına gelen şeylere işarettir. Ötreli olursa, âdem oğluna uymayan, ona ters düşen şeyler demektir. Felekler ve dağlar bu cümledendir. Esreli olursa, birbirine girmiş, örgülenmiş pislik taşıyan şeyler demektir. Barsakları örnek verebiliriz. Veya sevilmeyen, gazab edilen şeyler demektir.

Yâ harfi, fetheli olursa, ünlem içindir. Bazen bu mânayı kuvvetlendirmek için de kullanılır.

Bu, Şeyhimden bizzat işittiğimdir. Onun hattiyle yazılı bulunan parçada ise şöyle deniliyor :

Yâ harfi, fetheli olursa, ünlem içindir. Bazen de içinde ünlem bulunan bir haber içindir, Lem Yelid gibi. Bu bir haberdir, fakat içinde nida (ünlem) vardır. Ötreli olursa, sabit olmayan şey'e işarettir. Şimşeki buna örnek verebiliriz. Bir anda parıldar ve kaybolur. Esreli olursa, kendisiyle utanılan veya kendisinden utanılan şey'e işarettir, utanç yerlerini buna örnek verebiliriz.

HARFLERİN ESRARI

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Bu anlattıklarımız harflerin esrarı mahiyetindedir. Sûrelerin başındaki her harfin yedi esrarı vardır ki onlardan yukarıda sözünü ettiğimiz mânalar çıkmaktadır. Ayrıca bu harflerin yedi başka esrarı daha var ki Arapça söz onlara uygun gelmektedir. Söz Arapçadan başka bir söz olursa, ona başka esrar da münasip düşmektedir.

Allah bizi başarıya ulaştırsın ve esrarı bize öğretsin, Efendimiz Muhammed'in (S.A.V.) yüce makamı hürmetine bizim bu dileğimizi kabul buyursun! (*)

(*) Yukarıdaki satırların altına şu ibare yazılmıştır: Bunu yazan, Abdülâziz b. Mes'ûd eş-şerîf, eş-şehîr bi'd-Debbağ..

Ey okuyucu! Allah sana merhamet etsin, başka hiçbir divanda buna benzer satırların yazılı olduğunu işittin mi veya gördün mü? (Allah daha iyisini bilir).

Şeyhimle buluştuğum ayda veya o aydan hemen sonra bana Süryanice üç kelimeden söz etti ve buyurdu ki:

— Bu kelimelere aklını kullanarak kendini ver, sakın unutayım deme! Siner, Siz'û ye Mâzej.

Bunun üzer ine sordum : *t*[u]

— Efendim, dedim, bunlar ne dildendir?

Cevap verdi:

— Süryanicedir.. Bugün yeryüzünde bunu —pek az kişiden başka— bilen yoktur..

— Bu üç kelimenin mânası nedir? diye sordum, fakat Şeyhim bunların mânasını açıklamadı. Sadece ben bunların Süryanice sözler olduğunu anlamış oldum. Ancak Şeyhim bana sanki lisan-i hal ile şöyle diyordu :

— Benim zatımda sakin ojan şu nura dikkatle bak, **zahi**rimde perde perde yükselen ve bâtınımda **iç** âlemimi aydınlatan parıltıları görmüyor musun? Bu büyük hayra bak ki zatım ona sahip olmuştur ve zatım bu nûr ile kıvamını bulmuştur. İşte bu nûr ile varlık âleminin hepsi şeylerden temizlenir; yerde ve göklerde ve diğer âlemlerde bulunan zahirî ve bâtmî hayırlar bu nûr ile vücut bulur. Evet bütün bunlar benim zatımdaki nurdan istimdad etmekteler..

Müellif Ahmed b. Mübarek diyor ki :

«Şeyhimin bu sözlerinden, varlık âleminde kendisinin tasarrufa yetkili kılındığını anladım. Allah daha iyisini bilir.»

KADİMİ OLAN İLİM TECERRÜD EDER Mİ?

Dış görünüşü itibariyle Allah'ın ilminin teceddüd ettiğine (yenilendiğine) delâlet eden şu âyetler hakkında Şeyhimden sordum :

«O günleri biz insanlar arasmda döndürür dururuz. Bu da

Allah'ın mü'mînlerî belirlemesi ve içinizden şâhidler edinmesi, mü'minleri tertemiz yapıp, kâfirleri helak etmesi içindir. Allah zâlimleri sevmez.» (*)

«And olsun ki sizi, içinizden cihâda çıkanları ve sabredenleri meydana çıkarana ve haberlerinizi açıklayana kadar deneyeceğız..» ( )

— Efendim, dedim, bu ve benzeri âyetler Allah'ın ilminin tazelendiğine delâlet etmektedir. Halbuki O'nun ilmi öncesizdir (kadîm), öncesiz olan ilim ise teceddüd etmez (tazelenmez). Buna ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Kur'ân insanların âdetine uygun ölçüde iner, yani insanların konuşma âdetine göre iner. Bir hükümdar düşünün ki, onun çok yakın bir adamı vardır ki ondan daha yakını yoktur. Ülkesinin durumunu, vatandaşların ahvalini ona bırakıyor ve hükümdar gözlerden kayboluyor. Ayrılmadan önce de ülke halkına o adama itaat etmelerini emrediyor ve bu yakınından başka hiçbir kimsenin kendi huzuruna çıkmasına müsaade etmiyor. O adam da hükümdarın yanına girip çıkıyor, ülke halkına gerekli olan hususları, hükümdara ve kanunlarına uymalarını, hizmette kusur etmemelerini sağlamaya çalışıyor. Hükümdarının emrini yerine getirmek istediğinde de onlara şöyle diyor:

«Hükümdar size şu ve şu hususlarda emrediyor ve sizden şu ve şu hususların yerine getirilmesini istiyor..»

îşte böylece o yakının halka hitabı hep bu âdet ve ölçüler içinde sürüp gidiyor, bütün konuşmaları hemen hemen buna yakın biçimde oluyor ve kendisiyle ilgili hususlarda bile bu ölçüde söz sarf ediliyor, «Hükümdarla birlikte falan yere çıkacaksınız, onunla birlikte şu işleri yapacaksınız!.» derken de kendini kasdediyor. Bunun sebebi ise, onunla hükümdar arasındaki birlik ve beraberlikten doğuyor.

(*) Âl-i İmrân sûresi, âyet: 140-141.
(**) Muhammed sûresi, âyet: 31.

İşte misal olarak verdiğimiz bu husus halk
nen bir âdettir, inkârı mümkün değildir. Bu ölç
le diyebiliriz ki, âyetlerde Allah'a nisbet edilen i
bir ilim değildir, ondan maksad Resûlüllah (S.A
mize nisbet edilmesidir.

Şeyhim bu açıklamayı yaptıktan sonra dah
lamda sözler söyledi ve bu sözleriyle Allah'ın şu
rette bulundu :

«Şüphesiz, sana biat edenler Allah'a biat
Allah'ın eli onların elleri üstündedir..» (*)

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, sizin bu cevabınız, tefsircilerin
mamaktadır. Müfessirler Âl-i İmrân süresindek
me'l-lahu cümlesini hazf-i muzaf üzere yorumla
Ve li ya'leme Resûlüllah'i olduğunu söylemişlerd

Buyurdu ki:

— O bir yorumdur. Ama gerçek benim anla

GARÂNİK OLAYI

Necm sûresinde: «Ey inkarcılar! Şimdi Lât,
dan başka üçüncüleri olan Menât'm ne olduğun
niz?» (**)

Bu âyet hakkında isabetli tesbit ve yorum l
rine ait midir? Çünkü Iyaz ve kendisine bu k
Garânîk olayını reddetmişler. Yoksa Hafız İbn
ettiği şekilde midir?

İbn Ebî Hâtem, Taber', İbn Münzir'in birk
be'den, onun da Ebû Bişr'den, onun da Saîd bin
retlerinden yaptıkları rivayete göre: Resûlüllah (
dimiz Necm sûresinin 19-20. âyetlerini okurken
Uzzâ ve bundan başka üçüncüleri olan Menât'm

(*) El-Fetih sûresi, âyet: 10.
(**) Necm sûresi, âyet: 19-20.

söyler misiniz?» cümlesinden sonra şeytan, Peygamberin diline şu cümleyi atıp yerleştirmiştir :

«Bunlar yüce yüce ak güvercinlerdir ve şüphesiz ki bunların şefaati umulur..» (*)

Arapça metnini aynen veriyoruz :

«Tilkel ğarâniykul ulâ ve inne şefâatehünne letürcâ.'»

Bunun üzerine müşrikler: «Muhammed bundan önce bizim ilâhlarımızı böyle hayır ile anmamıştı!.» diyerek sevindiler ve sonra da peygamber secde etti, onlar da secde ettiler.

Resûlüilah (S.A.V.) Efendimizin âyette belirtilen şekilde bir ilâve yapıp yapmadığı, şeytanın Onun diline böyle bir şey ilka edip edemiyeceği münakaşa konusu olmuştur. Bezzar'm bu konudaki tahricine yer verilmiş ve ona uyanların görüşleri nakledilerek Ebûbekir bin Arabi'nin kendi âdeti üzere burada cüret gösterdiği üzerinde durulmuş ve bu değerli ilim adamının araştırması şöyle tesbit edilmiştir; yani Kur an Ahkâmı üzerinde söz sahibi olan Ebûbekir Arabi, Allah kendisinden razı olsun, şöyle buyurmuştur:

«Taberî'nin bu olay hakkında naklettiği birçok rivayetlerin aslı yoktur; hepsi de bir senede bağlı olmaksızın nakledildiğinden merduddur. Iyaz'm bu konudaki sözleri de öyle...

Bu hadîsi rivayeti sıhhat derecesinde olan hiçbir muhaddis ele alıp çıkarmamıştır ve hiçbir güvenilir râvi sened-i salim ve muttasıl ile rivayet etmemiştir. Bunu nakledenlerin hepsi de zayıf sayılır, hepsinin de rivayetinde iztırap vardır, aynı zamanda senedleri de kopuktur..

Bu olayı tabiînden ve tefsircilerden hiçbiri senedini sıhhatli isnada bağlıyamamıştır ve hiçbiri bunun senedini bir sahabîye kadar götürememiştir.

Bu olay hakkındaki rivayet yollarının çoğu zayıftır. Nitekim Bezzar da: «Bu hiçbir tarîkla bilinmemektedir» demiştir.

Bunu Ebû Bişr tarikiyle Saîd b. Cübeyr'e kadar ulaştırmak caizse de ona ulaşmasında bile şek vardır. Kelbiy'e ge-

(*) Garânîk, Arapçada ak güvercinler demektir. Bu bakımdan hâdiseye Garânîk Olayı denilmiştir. (M.)

linçe, çok zayıf bilindiği için ondan rivayet etmek hiç te caiz değildir.»

Sonra da Ebûbekir Arabi bu olayı nazarî olarak da reddederek diyor ki :

«Böyle bir olay meydana gelmiş olsaydı, müslüman olanların çoğu irtidad eder (dinden çıkar)dı. Halbuki hiçbir müslümanm bu olayla ilgili irtidad ettiğine dair en küçük bir nakil yapılmamıştır..»

Bu konuda Hafız İbn Hacer de diyor ki:

«Ebûbekir Arabi ve benzerlerinin bütün söyledikleri kurallara uymamaktadır. Çünkü bir konu hakkındaki yollar çoğalınca ve mahreçler farklılık gösterip biribirine aykırılık arzedince, bunların hepsi nakledilen kıssanın bir aslı bulunduğuna delâlet eder. Nitekim biz bu kıssa hakkında üç isnadın şahinlik şartı üzerine olduğunu belirtmiştik. Yani bu üç isnad mürsel olarak bize kadar gelmiştir ki bu tür mürsel hadîslerle ihticac yapanlar bununla da yapabilir.

Mürsel rivayetle ihticac yapmayanlar vardır ki bunların bir kısmı bir kısmından güç almaktadır. Kıssa rivayet neticesi yerleşip belirgin duruma gelince, o takdirde onu te'vil etmek meydana çıkar, İnkâr edilecek kısmı üzerinde yorum yapılır.»

Hafız İbn Hacer bunları söyledikten sonra bu hususta altı te'vîl belirtmiştir. Onları yerinde görebilirsin. Kıssa böylece sabit olunca İbn Hacer onu şu âyetle tefsir etmeye kalkışmıştır :

«Ey Muhammed! Senden önce gönderdiğimiz hiçbir resul ve nebiy yoktur ki, bir şeyi arzuladığı zaman, şeytan onun arzusuna vesvese karıştırmamış olsun. Allah şeytanın karıştırdığını giderir, sonra Allah kendi âyetlerini tahkim eder. Allah bilendir, Hakimdir.» (*)

İbn Abbas'dan (R.A.) yapılan rivayete göre, o bu âyetteki Temenna (arzuladığı) kelimeyi Karae (okuduğunda) ile, Üm-

(*) Hace sûresi, âyet: 51.

niyyet kelimesini, Bi-Kıraetih ile tefsir etmiştir. Tabii bununla da yukarıda sözü edilen Garânîk kıssasına işaret ediliyor.

En-Nuhas'dan nakledildiğine göre, bu tevillerin en güzelidir.. Aynı zamanda bu hususta söylenenlerin en üstünüdür de..

Garânîk olayı hakkında bu rivayet ve görüşleri, tefsir ve yorumları naklettikten sonra Şeyhime dedim ki:

—s Efendim, size göre sahîh olanı hangisidir? Bu konuda sizden şu daracık yerde ne gibi bilgiler alabiliriz?

Allah kendisinden razı olsun Şeyhim buyurdu ki:

— Bu kıssa hakkında isabetli tesbiti Ebûbekir b. Arabî, Iyaz ve bu iki zata uyanlar yapmışlardır. İbn Hacer bu konuda isabetli bir tesbit ve yorum yapamamıştır. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize garânik'le ilgili bir mesele vâki olmamıştır.

x

Ben zaman zaman bu konuda bazı ilim adamlarının sözlerine hayret ederim. Meselâ İbn Hacer ve ona muvafakat edenlerin görüş ve tesbtileri bu cümledendir. Çünkü, eğer Peygamber Efendimize böyle bir şey vâki olmuş olsaydı, şeriata güven kalkar, ismet (günahlardan korunma) sıfatı hükümsüz olurdu. Böylece Resûlüllah sıradan bir insan gibi sayılırdı.

Bir durum ki, şeytanın Peygamber üzerinde saltanatı varsa, istemediği, sevmediği, arzu etmediği halde şeytan onun sözüne fazlalık katıyorsa, artık risâletin ne gibi bir güven vericiliği kalır?

Garânik olayını Hacc süresindeki 51. âyetle tefsir edersek o zaman hatırımıza şu kusus gelebilir: Madem ki şeytan garânîkle ilgili sözleri peygamberin diline aktarabiliyor, o halde Hacc süresindeki âyeti de aktarmış olabilir. Buna cevap olarak «Allah şeytanın ilka ettiğini nesheder, kendi âyetini de tahkim eder..» dersek, bu doyurucu bir cevap olmaz. Böylece Kur an'm tamamı hakkında birtakım şek ve şüpheler doğmaya başlar.

O halde mümine gereken şudur: Bu tür şek ve' şüpheleri doğuran hadîslerden kesinlikle yüz çevirmeli ve bunu iddia

edenlerin yüzüne duvara çarpar gibi çarpmalıdır ve Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz hakkında şu itikadı taşımalıdır: Kemâl mertebesinde bulunan ismet (günahlardan, Kur an'da hatâ yapmalardan korunma) sıfatının gerektirdiği mâna ve ölçüde ona inanmak, derecesinin en yüksekte olduğunu bilmek ve onun bulunduğu makam ve mertebenin fevkinde başka bir makam ve mertebenin olmadığına imân etmek...

Sonra bazı ilim adamlarının Hacc sûresinin 51. âyeti ile delil getirip birtakım yorumlarda bulunmaları bâtıldır, bunun butlanında hiç şüphe yoktur. Âyetin tefsir ve yorumu onların sandığı gibi değildir.

Müellif Ahmed b. Mübarek diyor ki :

«Allah Şeyhimizden razı olsun; ne de ince bir nazarı vardır! Halbuki ümmî bir zattır..»

Bu konuda Nasiruddin el-Beyzavî diyor ki:

«Garânîk mes'elesi üzerinde duranlar şu yorumu yapmışlar: Âyette geçen Temenna, karee; umniyye, kıraet; elka,, tekel-Ieme manasınadır. Şöyle ki :

«Senden önce gönderdiğimiz hiçbir resul ve nebiy yoktur ki, bir şeyi okuduğu zaman şeytan onun okumasına söz karıştırmış olmasın. Allah şeytanın söylediğini giderir, sonra Allah kendi âyetlerini tahkim eder..» meali çıkmış oluyor. Yâni şeytan o sırada sesini yükselterek garânîk ile konuşur, öyle ki onu duyanlar, Peygamberin böyle söylediğini zannederler.

Nasiruddin'in naklettiği bu yorum da vahye ve peygambere karşı olan güveni sarsar ölçüdedir. Yukarıda buna temas edilmiş, mahzurları anlatılmıştı. Bu konuda maksada uygun cevabı Şeyhimiz Allah kendisinden razı olsun, vermiş ve bunu yeteri kadar açıklamıştı.

Bu yorumda ikinci bir mahzur da şudur: Temenna fiilindeki zamir makablindeki genel ölçüde olan resul ve nebiye raci' bulunuyor. Halbuki şeytan garânik meselesini gelip geçen bütün peygamberlerin kıraetine karıştırmaz. Diğer bir husus ta, peygamberlere vâcib olan sıfatlardan biri de İsmet'tir. Bu ise akaidde inanılması gerekli olan hususlardan biridir ki ya-

kîn ister. Bu akideyi bozan ve yıkan hadîs hangi yoldan ve ne suretle rivayet edilirse edilsin kabul edilmez. Usûlcüler bu sıfat üzere olan bir haberin, yalan olduğunu ve reddedilmesinin gerektiğini söylemişlerdir.

Hafız İbn Hacer'in (Rahmetullahi aleyh) «Mürsel haber ile ihticacda bulunanlar yanında bu hadîs hüccet sayılacağı gibi mürsel haber ile ihticac etmiyenler yanında da böyledir. Çünkü üç sahîh tarikle vürud etmiştir..» görüşüne gelince, buna da şu cevabı veririz: İbn Hacer'in dediği husus, helâl ve haram ile ilgili amelî durumlarda zannî bir delilin kâfi geleceği ve böylece mürsel haberle ihticac edilebileceği hususudur. Yoksa itikadle ilgili hususlarda haber-i vâhid isbat sadedinde yeterli değildir. Nerede kaldı nefiy sadedinde yeterli olması?

İşte bundan da açıklandı ki Kaadı Iyaz'ın görüş ve teshiri kavaide aykırı değildir; ama Hafız İbn Hacer'in söyledikleri kavaide aykırıdır. Çünkü o akaidin bozulmasında ve kökünden yıkılmasında haber-i vâhidle amel etmeyi uygun görmüştür. Bu da tekrar ediyoruz, kavaide aykırıdır.

Temenna fiilinin Karee, Umniyye nin Kıraet ile tefsir edilmesi görüşüne gelince, bu, İbn Abbas'dan (R.A.) rivayet edilmiştir, deniliyor ve yorumların en güzeli ve yüksek düzeyde bulunanı olarak kabul ediliyor. Buna da cevabımız şudur: Bu hususdaki rivayet bir nüshada Ali b. Ebî Talha'dan, o da İbn Abbas'dan (R.A.) yapılmıştır ki bunu Ali b. Ebî Salih (ki bu zat Leys'in kâtibidir) Muâviye b. Salih'den, o da Ali b. Ebî Talha'dan, o da İbn Abbas'dan (R.A.) rivayet etmiştir. Hadîsçiler, Leys'in kâtibi İbn Ebî Salih'in güvenilir bir râvi olmadığını bilirler. Muhakkikler de onu zayıflar arasında saymışlardır. Allah daha iyisini bilir..

Konuyu buraya kadar genişlettikten sonra Şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, Hacc sûresinin 51. âyeti üzerindeki ihtilaflı tefsirleri görüyorsunuz. Sizce sahîh olanı hangisidir? Âyetin nuruna uygun olanına işaret buyurmaz mısınız?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Âyetin işaret ettiği nûr şöyledir: Allah (C.C.) ne kadar bir resul ve ne kadar bir nebiy bir ümmete göndermişse, mutlaka o resul ve o nebiy ümmeti için imân arzu etmiş, onlar için imân etmelerini gönülden istemiş, teşvikte bulunmuş ve bu konuda hayli çırpınmıştır. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz onlardan biridir. Nitekim Cenâb-ı Hak Onun kendi ümmeti için arzu ve isteklerini şöyle beyân etmiştir :

«Ey Muhammedi Bu söze inanmıyanların ardından üzülerek neredeyse kendini mahvedeceksin!.» (*)

«Sen ne kadar yürekten istersen ise, insanların çoğu inanmazlar..» (**)

«Ey Muhammedi Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı. Öyle iken insanları inanmaya sen mi zorlayacaksın?.» (***)

Bu âyetler ve aynı anlamda olan diğer belgeler Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ümmetinin inanması konusunda ne derece istekli olduğunu göstermektedir. Ama bu konuda ümmetler farklı durumdadırlar; Kur an'da buna işaret edilerek buyuruluyor ki:

«Fakat ayrılığa düştüler; kimi inandı, kimi inkâr etti..» (****)

Peygamberler onları davet ederken şeytan onların kalbine, yani ümmetlerin kalbine risâleti reddedecek şekilde vesvese attı, bu onların küfrünü gerektirir ölçüde idi. Mü'min de bu konuda vesveseden boş değildir. Çünkü vesvese imânın sağlam oturması için lüzumludur. Gaybe imân hususunda birtakım vesveseler doğabilir. Ne var ki mü'minlerde meydana gelen vesvese kiminde az, kiminde çok olabilir.

Bu anlaşılınca diyebiliriz ki: Âyette geçen Temenna, peygamberin ümmeti için imân arzu etmesi, onlar hakkında ha-

(*) Kehf sûresi, âyet: 6.
(**) Yûsuf sûresi, âyet: 103.
(***) Yûnus sûresi, âyet: 99.
(****) Bakara sûresi, âyet: 253.

yır ve iyiliği, rüşd ve salâhı dilemesi, küfür ve şüphe fırtınasından kurtulmalarını gönülden istemesidir. Bu, her peygamberin arzu ve isteği olmuştur.

İmâna davet edilen her ümmetin kalbine şeytan küfrü gerektiren vesveseyi atmıştır. Cenâb-ı Hak müminlere merhamette bulunarak şeytanın vesvesesini onların kalbinden gidermiş, kendi âyetlerini tahkim etmiştir ki bu âyetler Onun birliğine ve gönderilen peygamberin Hak tarafından gönderildiğine delâlet etmiştir. Şeytanın bu vesvesesi münafık ve kâfirlerin kalbinde, onunla fitneye uğrasmlar diye bırakılmıştır.

Bu tefsirden şu sonucu çıkarıyoruz :

Şeytanın bu tür vesvesesi önce iki zümre (mü'min kâfir) nin de kalbine atılıyor; ancak ne var ki müminlerin kalbinde devam etmiyor, kâfirlerin kalbinde ise devam edip gidiyor.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

«Şeyhimin bu tefsiri bence işitilen tefsirlerin en güzel ve de modeli olmayanıdır. Bunu ancak belli-başlı tefsirleri getirip Şeyhimizin yorum ve tefsiriyle karşılaştırdığımızda anlayoruz. Yukarıda Leys'in kâtibi İbn Ebî Salih'in tefsirini nakletmiş, ondaki isabetsizliğin akideye nasıl aykırı düştüğünü belirtmiştik. Aynı zamanda âyetin baş kısmmdaki genel ölçüdeki mânaya da ters düştüğüne dikkatleri çekmiştik. Çünkü o bunu sadece özel bir mes'ele olan Garânîk olayı ile tefsir etmeye koyulmuştu. Halbuki âyetin sibakı umum ifâde etmektedir, bütün resul ve nebileri içine almakta, ona göre bir anlam kapısı açmaktadır.

İkinci tefsir Ebû Muhammed el-Mekkî'nindir. Taberî diyor ki:

«Temenna demek, kendi nefsinde konuştu, şeytan da hile yollu kendi konuşmasını ilka etti, «müslümanlar genişliğe kavuşsun diye Allah'tan sana şu kadar mal ve ganimet vermesini istesen bir, verilecek midir?» şeklinde şüphelere kapı açtı. Allah da onun bu ilkasmı hükümsüz bırakır, kendi âyetlerini peygamberin kalbinde tahkim eder.»

Ferrâ' ve Kissaî de Temenna fiilini, kendi nefsinde konuştu, söylendi, anlamına göre tefsir etmişlerdir.

Bu yorumlardaki isabetsizliği anlatmaya lüzum görmüyorum. Hem şeytanın Peygamber (S.A.V.) Efendimize hile etmesi ve sözüne söz karıştırması nasıl doğru olabilir ki Resûlüllah Efendimiz katıksız bir basiret sahibidir ki varlık âleminin tamamı onun nurundan nûr almaktadır. Aynı zamanda bu zatların yapmış olduğu yorum âyetin baş kısmındaki umuma da münasip düşmemektedir, âyetin sonundaki illet ile bağdaşması mümkün değildir. Nitekim bu hususlar erbabına gizli-kapalı sayılmaz. Allah daha iyisini bilir.

Bu konuda üçüncü tefsir Kaadı Beyzavî'nindir. Bu zat diyor ki:

«İzâ Temenna == Peygamber kendi nefsinde sevip arzu ettiği şeyi güzel bir ölçüye sokmak isterken şeytan, onun nefsine gönlünün arzu ettiğini dünya ile meşgul olmayı gerektirir biçimde ilka eder, demektir. Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir hadîslerinde :

«Doğrusu gönlüme dumanımsı bir perde gelir, bundan dolayı o günde Allah'a yetmiş defa istiğfarda bulunurum...» buyurmuştur.....»

Beyzavî nin de bu tefsiri âyetin siyakına münasip düşmemektedir. Aynı zamanda risâlet makamını tenzihten de uzaktır.

Özetliyecek olursak :

Sahîh sayılan tefsir ve yorum, üç hususla tamamlanabilir: Ayetin baş kısmındaki umum, sonundaki ta'lî ve risâlete lâyık olduğu hakkı vermek. İşte bu üç hususa ancak Şeyhimin yapmış olduğu yorumda rasladım, başka yerde değil.. Allah kendisinden razı olsun..

HÂRÛT VE MÂRÛT

Şeyhimden Allah kendisinden razı olsun) Bakara sûresinde geçen Hârût ve Mârût kıssası hakkında Kaadı Iyaz ile İbn Hacer'in farklı görüş ve tefsirlerini sordum. Çünkü Kaadı Iyaz bu konuda vârid olan bütün hadîsleri reddedip hükümsüz saymıştır. İbn Hacer ise, kıssayı isbât etmiş ve şöyle demiştir :

«Bu kıssa birçok yollardan rivayet edilerek nakledilmiştir, o kadar ki bu rivayet yollarının çeşitliliğine vakıf olan kimse kıssanın sıhhatini ve meydana geldiğini kesinlikle kabul eder.»

Hafız Süyutî de bu konuda İbn Hacer'i takip ederek bunun tariklerinin çokluğunu el-Habaik Fi Ahbari'l-Melâik adlı eserinde belirtmiş ve özetle şöyle demiştir:

«İbn Hacer bu kıssanın tariklerini kendi büyük tefsirinde tamamlamış, bir araya getirmiştir..»

Bu soru ve açıklamam üzerine Şeyhim buyurdu ki:

—Bu kıssa hakkında hak olan tefsir ve görüş, Kaadı Iyaz'mdır.

Ve sonra Şeyhim bu konuda yazılmayacak ve ifşa edilmeyecek anlamda birtakım esrardan söz etti.

GÖKTEN İNEN DAĞLAR

Şeyhime Nûr sûresinde geçen «Ve yünezzilü mine's-semâi min cibâlin fiyhâ min beredin... = Gökten içinde dolu bulunan dağlar (gibi bulutlar) indirir...» âyetini sordum; (*)

— Efendim, dedim, âyette gökten içinde dolu bulunan dağların indirildiğinden söz ediliyor. Gökten dağlar iner mi? Aynı zamanda gökte dağlar var mıdır? Bu hususta ne buyurursunuz? Veya âyetin zahirinden doludan meydana gelen dağ-

(*) Nûr sûresi, âyet: 43.

lar anlaşılıyor, gökte böyle dağlar mevcut mudur? Nitekim bu hususta bazı müfessirler buna yakın görüşler ve yorumlar ortaya koymuşlardır.

Allah kendisinden razı olsun Şeyhim buyurdu ki:

— Gökte doludan dağlar yoktur. Semâdan maksat, senin üzerinde yükselip giden boşluktur. Sanıyorum ki şöyle buyuruluyor: Sana göre üst cihet sayılan taraftan dolu bulunan dağlar indirir. Dolu bulunan dağlar* (gibi bulutlar) üst taraftan oluşup gelmektedir. Rüzgârlar onları yeryüzünden yüklenip üstümüze sürükleyip getirirler.

Benim bu âyetten sormamın asıl sebebi, kar'ın aslının neden ve nasıl meydana geldiği hakkında vârid olan bir sorudur. Böylece bu soru birçok bölümleri içinde taşımakta idi, sorana bu konuda ne cevap vereceğimi bilemiyordum. Bu bakımdan soruyu bu âyetin ışığı altında Şeyhime arzettim. O bunu bütün bölümleriyle cevaplandırdı, ben de yazdım. Şimdi hem soruyu, hem cevabı anlatayım, tâ ki bu konudaki yarar tamamlanmış olsun..

Kar'm oluşması hakkında soru soran zattan gelen yazı şöyle idi:

«Hamd Allah'a mahsustur. Ey ileri gelen efendilerimiz! Cenâb-ı Hak sizinle halka sağladığı yararı devam ettirsin. Kar hakkında ne dersiniz? Bunun aslı nedir? Yerinden böylece mi iniyor, yoksa rüzgâr onu bu şekle sokup mu indiriyor? İndiği yer neresidir? Gökten mi iniyor, bulutlardan mı, yoksa gökte bulunan bir denizden mi? (Nitekim yağmur hakkında da böyle söyleyen olmuştur.)

Neden bazı ülkelerde çok şiddetli soğuk olur, bazısında ise değil? Neden kar daha çok dağlara yağar da ovalara ve alçak olan yerlere yağmaz?.. Bu alçak yerlere yağsa bile çarçabuk eriyip kalkar. Bunun sebebi nedir? Dağlarda ise durum bunun aksine.

Bazen görüyoruz ki kar yağmurla karışık vaziyette iner, bazen de yalnız kendisi iner. Ama çoğu zaman yalnız kendisi yağar. Sıcak ve serin bölgeler arasındaki mesafe bazı yerler-

de pek az oluyor, meselâ on altı mil kadar.. Bazen de daha az.. Her bölgenin kendine göre özelliğ var; ama bütün bunların sebebi nedir?

Neden dağ ve benzeri yüksek yerler soğuk olur da diğer yerler değil?.. Bir de yıldırım daha çok soğuk yerlere düşer, dağlara ve ağaçlara isabet eder, sıcak yerlere, ova ve benzeri alçak bölgelere pek düşmez, bu neden böyle olur? Nitekim sıcak bölgelerde oturanlar öyle diyorlar, ama bunun sebebini bilmiyorlar. Bunlardaki sır nedir? Bize bu hususlarda şifâ verici cevabınızı bekliyoruz..»

Soru sahibine aşağıdaki cevabı yazıp gönderdik:

«Hamd, bir olan Allah'a mahsustur. Allah'ın salât u selâmı Efendimiz Muhammed'e (SA.V.) olsun! Bizi doğruya başarılı kılan Allah'tır. Cevabımız da ancak O'nun minnet ve keremiyle verilebiliyor: Kar'ı oluşturup meydana getiren rüzgâr değildir; aslı daha çok deniz suyundandır. Özellikle büyük okyanustan üç şeyle oluşur ki bu diğerlerinde pek bulunmaz:

Rüzgârların okyanuslarda devamlı surette esip suyu buharlaştırması, güneşin hararetinden biraz uzak kalması.. Bu sebeple kar (ve yağmur) az bir sebeple oralardan kalkan buharlarla oluşur. Bir de deniz suyu yaratıldığı gibi kalıyor, yeryüzündeki madenlerle birleşmiyor. Okyanuslar, ezelî kudretle su yüklü bulunuyor. (Sanki) yer üstünde ve başka bir şey üzerinde değildir. Alabildiğine büyüktür. Bizimle okyanuslar arasındaki mesafe çok uzaktır.

Bunları anladmsa, bilmiş ol ki: Cenâb-ı Hak rüzgârı bu sulara gönderip dokundurur, buharlaşma bu rüzgâr ile azar azar zerrecikler halinde denizlerden çözülüp ayrılır ve böylece sonuna kadar devap edip gider. Sonra bu küçük zerrecikler bir araya gelip yoğunlaşır, taşıdığı nemlilikle yavaş yavaş zarif şekillere girip iner. Bazen daha ince, bazen de daha kaim biçimde yağar. İşte karın aslı budur.

Dolunun durumu ise değişiktir. Yağmurun dolu haline gelmesiyle oluşması arasındaki mesafe ve zaman pek uzun değildir. O daha çok yeryüzündeki diğer denizler ve akar sular-

dan meydana gelmektedir. Yeryüzündeki gölleri ve su birikintilerini de bunlara ilâve edebiliriz. Bazen bir dolu tanesine dikkat ettiğimizde içinde toprak ve benzeri şeylerin bulunduğunu görürüz. Güvenilir kimseler de bu hususa şâhid olmuşlardır.

Soğuk rüzgârın dokunması ve onu yuvarlayıp oluşturması sonucu yuvarlak şekle girmiş olur, tıpkı bir tepside hamur işini elleriyle yuvarlayıp biçimlendiren kadının ameliyesine benzer bu.. Rüzgâr (soğuk rüzgâr) biraz daha devam eder ve esintisini belli ölçüde sürdürürse bu kez o zerrecikler kar haline gelir. İşte kar denilen şeyin aslı budur..

Kar oluştuğu şekil üzere devam eder, ancak yeryüzünden yükselen sıcak buhar tabakasiyle karşılaşınca eriyip yağmur halini alır. îşte sıcak bölgelerde, ova ve vadilerdeki durum budur. Bu sebeple oralarda kar görülmez. Çünkü yükselen sıcak buhar kan derhal eritip yağmur haline sokar. Yağsa bile çok sürmez erir. Yüksek yerlerde ve dağlardaki durum bunun aksinedir. Karı eritip yağmur haline sokan sebep yoktur. Bazen yağmurla karışık yağmasının sebebi de belirttiğim hususa dayanır.

Yıldırımın sıcak bölgelere düşmediğine gelince bu doğru değildir. Bizim Selcemaste çok sıcak bir belde olmakla beraber yıldırımın düştüğüne birçok kere şâhid olmuşuzdur. Nitekim Seyyid Şerif Cürcanî Şerh-i Mevâkıf'ta, sahrada bir çocuğun ayaklarına yıldırım isabet ettiğini, fakat hiçbir kanama meydana gelmediğini yazar. Müfessirler de şu âyetin tefsirinde yıldırımların sahralara da düştüğünü kaydederler:

«O yıldırımları gönderir de onlarla dilediğini çarpar..» (*)

Bizim bu konuda vermiş olduğumuz cevap, erbab-ı basiretten olayı görüp tesbit edenlerin vermiş olduğu bilgiye dayanmaktadır. Cenâb-ı Hak bizi o zatların feyziyle menfaatlandırsm. Tabii o zatlardan biri de Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ

(*) Ra'd sûresi, âyet: 13.

Hazretleridir. Bu sebeple derim ki verdiğimiz cevabı daha çok sofilerin ileri gelenlerine nisbet etmemiz uygun olur.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ın bu konudaki görüşünü tesbit etmek için tefsir, hadîs ve kelâm kitaplarına müracaat ettim, hiçbir kayda rastlayamadım. İşte Hafız Ceâlettin Süyûtî Hazretleri, bu kadar büyük ve saygıdeğer olmasına, ilimde ve marifte derecesinin yüksek bulunmasına, hadîs ve benzeri konularda parmakla gösterilecek seviyede olmasına rağmen hiçbir kitabında bu konuya temas etmemiş, Hibetü's-Seniyye Fi'l-Hey'eti's-Seniyye adlı eserinde hendese ilminden söz etmiş, bu meseleye kapı açmamış, Beyzavî üzerine yazdığı haşiyede buna hiç dokunmamıştır.

Haşiyeyi yazarken âdet olarak burada Beyzavî'nin tabi' olduğu hukemâ sözlerini reddetmek olmuş, selef-i sâlihinin sözleriyle onları defetmeye çalışmıştır. Kur an tefsiriyle ilgili ed-Dürrü'l-Mensûr adlı eserinde de bundan söz etmemiştir.

Hulâsa, onun kitaplarından görebildiğimiz kadariyle söylüyorum, hiçbir eserinde bu mes eleden bahsetmemiştir. Halbuki tefsirle ilgili eserlerinde yıldırım, şimşek, gök gürültüsü gibi konular geçmektedir. Yağmur, bulut ve benzeri olaylardan söz edilmektedir. Çünkü Kur'ân'da bunlarla ilgili âyetler bulunuyor. Ama nedense Celâlettin Süyûtî Hazretleri bu kapağı açmamıştır.

Halbuki Kaadı Beyzavî bu meseleler hakkında hukemânın görüşlerini nakletmiştir. Hukemâ burada daha çok faail-i bi'l-ihtiyarı nefyetme sadedinde bu konulara dokunmuştur. Nitekim Mevâkıf sahibi buna işarette bulunmuş ve bu, hukemânın yoludur, denilmiştir.

Mevâkıf ile şerhinde deniliyor ki:

«Bilmiş ol ki: Gerek güneşin meydana getirdiği sıcaklık, gerekse başka şeylerin sıcaklığı (yeryüzündeki suları buharlaştırrp) su karışımı hava şeklinde yukarıya doğru yükselir. Buna buhar denilir. Yükselmesi ağır ağır olur. Bazen de hafif olur.

Duman ve sis görünümünde olan duhân sadece ateşte yanan bir cisimden yükselen duman değildir. Bazen suyun bu-

harlaşması bu duhân ile birleşerek yükselirler. Bulutlardan inen yağmur, kar ve dolu gibi şeyler işte bu buhardan meydana gelir.

Eğer az bir nisbette bulunur, hava da sıcak olursa, su zerrecikleri çözülüp havaya inkılâb eder, böylece (belli gazlardan oluşan) hava meydana gelir.

Yükselen buhar çok olur da hava da su zerreciklerini çözecek kadar sıcak olmazsa durum değişir: Yoğunlaşan bu buhar soğuk bir rüzgâr tabakasına kadar yükselir de ona raslarsa, daha yoğunlaşıp yağmur yağdıracak bulut halini alır. Bu soğuk tabaka şiddetli olursa inen yağmur, dolu şeklinde olur. Yağacak olan su zerrecikleri yağmur daneleri haline gelmeden soğuk bir tabakaya rastlarsa kar şekline dönüşerek yağar.

Zerrecikler yağmur daneleri haline geldikten sonra bu soğuk tabakayla birleşirse dolu şekline dönüşür. Dolunun yuvarlak küre biçiminde olması, havadaki soğuk tabakanın seri hareketinden ve yağmur danesini sürükleyip belli bir mesafe götürmesindendir...» (*)

Bu konuda adı geçen eserde hayli bilgiler verilmiş, hukemânın görüşü ele alınıp delil olarak gösterilmiş, felsefecilerin varsayımlarına kapı açılmış, Kaadir-i Muhtar'm eşya üzerindeki tasarrufunu kabul etmiyenlerin görüş ve tesbitlerine uygun bir bilgi sunulmaya çalışılmıştır.

Bu durumda Nasiruddin Beyzâvî'ye Nûr sûresinde Ve yünezzilü mine's-semâi min cibalin fiha min beredin âyetini tefsir ederken, felâsifenin yolunu idrâk etmesi (âyetin tefsirinde onların görüşüne de yer vermesi ve gereken tenkidi yapması) gerekirdi. (Fakat o böyle yapmamıştır). Bu tefsir üzerine haşiye yazan Hâfrz Süyûtî'nin konu hakkında bir açıklama yapmayıp susması ise hayret vericidir. Şeyhülislâm Zekeriya el-

(*) Hicrî 12. asır, milâdî 18. asrın başlarında tabiat bilgisiyle ilgili görüş ve tesbitler, günümüzde gelişen bu konudaki pozitif bilimler karşısında çok cılız sayılır. Ama yine de hakikate kısmen de olsun yaklaşabilmişlerdir. 270 yıl önce yıldırım, yağmur, bulut, buhar ve benzeri olaylarla ilgili tesbitler övgüye değer bir düzeyde bulunuyofdur. Tabiatla ilgili sunduğumuz bu parça müellif *Ahmed b. Mübârek'in* görüşüdür. *Şeyh Abdüiâziz'in.* değil.. (M.)

Ansarî de aynı eser üzerinde yazdığı haşiyede bu konuya dokunmamıştır.

Bilmiş ol ki: Şeyhimizden duyduğumuz birinci sorunun cevabını açıklayıp veçhelerini ortaya koyacak ve izahını yapacak olursak birkaç formaya sığdırmamız mümkün olmaz. Biz Ondan işittiklerimizi özetleyip kendi kalıbımazı dökerek bir nebzecik anlattık, sanırız ki kâfi gelir. Allah daha iyisini bilir. C)

DEPREM VE SEBEPLERİ

Şeyhimle birlikte Resif pazarında yürüyorduk. Hafif bir zelzelenin meydana geldiğini, halktan bazısının bunu hissettiğini, benim ise hissetmiyenler arasında bulunduğumu söyledim. Netice yürüyerek Mahfiye mevkiine geldiğimizde bir grup insanla karşılaştık, onlar bize sordular:

— Zelzeleyi duydunuz mu?

— Hayır duymadık, dedik.

Bunun üzerine Şeyhim buyurdu ki:

— Evet zelzele oldu, o sırada biz Resif pazarında bulunuyorduk, falan kimsenin dükkânının önündeyken yer sarsıldı. Tabii sonra da halk arasında zelzelenin olduğu yayılmaya başladı.

— Efendim, dedim, zelzelenin sebebi nedir? Ben bu konuda sadece Selef-i sâlihînin ve bir de hukemâ ve felâsifenin söylediklerini biliyorum. Bir de sizin bu konudaki bilginizi duymak istiyorum.

Allah kendisinden razı olsun, Şeyhim buyurdu ki:

— Zelzelenin sebebi, Cenâb-ı Hakk'ın yere olan tecellisi (koyduğu belli kanunlar)dır.

Şeyhimin bu sözünün açıklanması başlıbaşına bir sırdır ki bizzat kendisinden dinledim, buyurdu ki:

(*) Tabiat bilgisiyle ilgili açıklamayı yapıp bu cümlelerle bağladıktan sonra müellif kendi ismini şöyle yazmıştır: Bunu söyleyen ve yazan, Allah'ın zayıf kulu Ahmed b. Mübarek b. Muhammed b. Ali b. Mübarek es-Silcemâsî.. Allah ona lütuf ve inayette bulunsun, âmîn!,

— Allah'ın bu tecellisi, yerküre yaratıldığı zaman çok ölçüde meydana gelirdi ki daha o zaman dağlar oluşturulmamıştı. Bu sebeple yerküre devamlı sarsılır ve eğilirdi. Sonra Cenâb-ı Hak bunu gidermek için dağları meydana getirdi, böylece sallantı ve sarsıntı durdu. Denge sağlandı. Kıyamete yakın (denge bozulacağı için) AİJah'ın bu tür tecellileri çoğalacak, yerkürede sık sık sarsıntılar meydana gelecek, o kadar ki yeryüzünde bulunan canlılar helak olacak..

Bu konuda Hafız Süyûtî (RJV.) Keşfü's-Silsile An Vasfi'z-Zelzele adlı eserinde İbn Abbas'dan (RJV.) yapmış olduğu rivayeti ele alıp verdiği bilgi, Şeyhimizin yukarıda naklettiğim açıklamasına yakın bir anlam taşımaktadır.

Taberî Kitâbü's-Sünne adlı kitabında Zelzele babında Allah'ın yeryüzüne yönelen tecellisi hakkında diyor ki: Hafs b. Ömer er-Rukî bize haber verdi, o da Amr b. Osman el-Kelbf-den, o da Musa b, A'yün'den, o da Evzaî'den, o da Yahya b. Ebî Kesir'den, o da Ikrime'den, o da İbn Abbas'dan (R A) rivayet ediyor :

«Allah kullarını korkutmak istediğinde yerin bir kısmını sarsar ve böylece zelzele meydana gelmiş olur.»

Diğer bir rivayette: «Allah kullarını korkutmak istediğinde, bu irâdesini yerde belirgin hale getirir ve böylece zelzele olur.» (*)

«Allah bir kavmi helak etmeyi murad ettiğinde, yere tecelli eder.»

«Allah insanları (yarattığı âdem oğullarını) korkutmayı murad ettiğinde, bu irâdesini yeryüzünde izhar eder ve böylece o (kesim) yer sarsılır. Allah halkını helak etmeyi murad ettiğinde irâdesini yeryüzünde izhâr eder.» (**)

Allah Şeyhimizden razı olsun, bu hususları ne güzel biliyordur..

Hafız Süyûtî sonra devamla diyor ki: Bu hadîslerle, huke-

(*) Fazla bilgi için bak.: Râmuz ve şerhine..
(**) Müsned-i Firdevs: İbn Abbas'dan (R.A.).

mânın zelzele hakkındaki varsayımlarının hakikatle bağdaşır olmadığı anlaşılıyor. Çünkü hukemâ bu konuda diyor ki:

«Yer sarsıntıları, güneşin te'sirinden meydana gelen çokça buharlaşma ve bu buharlaşmanın yer altında toplanması sonucu meydana gelir. Soğuk bir tabakaya raslamadığı için yağmur haline gelmez, az bir sıcaklıkla da çözülmez. Yeryüzü ise iyice katılaşır da buhar dışarı çıkamaz olur. Bu sebeple buhar yukarıya doğru yükselince çıkacak bir menfez bulamayınca yerin o kesimi, sıtmaya yakalanmış bir adamın titrediği gibi titremeye başlar. Yer kabuğu yarılınca, içinde hapsedilmiş durumda bulunan buhar ve benzeri şeyler dışarı çıkar.»

Hukemânın bu varsayımının hakikate yakın olmadığını şöyle açıklayabiliriz: Bunu isbatlayan bir delil, açık bir belge yoktur. Bilâkis aksini gösteren (yani buharlaşmanın yer üstünde olduğunu kanıtlayan) deliller mevcuttur.

Süyûtî'den bu konuda naklettiğimiz burada bitiyor.

Sonra ben Şeyhimden sordum :

— Efendim, dedim, yeryüzünün zaman zaman bazı kesimlerinde çökme ve belirsiz hale gelme olaylarının sebebi ne olabilir? Kıyamete yakın zamanlarda bu ve benzeri sarsıntıların çoğalacağı hakkında ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Doğrusu, yeryüzü su üzerine yüklenmiştir. Su da rüzgâr (hava) üzerine yüklenmiş gibidir. Rüzgâr su ile gök arasında bulunan büyük bir yerden çıkar. Bu sudan maksad, büyük okyanuslardır. Şöyle ki: Bir adamı düşünelim ki durmadan yeryüzünde belli bir istikamete doğru yürüyor, bir gün okyanusun kenarına gelmiş olur. Yine düşünelim ki bu adam yine belli bir istikamette okyanus üzerinde yürüyor ve durmadan mesafe alıyor, öyle bir kesime gelir ki o kesimde okyanusla gök arasında sadece rüzgârın çıkıp estiğini görür. Bu öyle bir ölçüdedir ki insanın onun keyfiyetini bilmesi ve azametine güç getirmesi mümkün değildir.

Bu rüzgâr Allah'ın izniyle hem suyu beraberinde taşır, hem yerküreyi taşır (bununla dünya çevresini kuşatan atmos-

fer kasdediliyor). Bu rüzgâr semayı (boşluğu doldurup belli bir ölçüde ayakta) tutuyor. İşte bu rüzgâr hizmete sevkedilmiştir, bir ân olsun durmaz ve göğe doğru yükselir (atmosferde devamlı hareket vardır). Allah bir kavim üzerine yağmur indirmek istediğinde bu rüzgârın bir kısmına emreder, o da okyanus üzerinden geçerken Allah'ın dilediği kadar (buharlaşmış) su alır ve o yerin üzerine getirip yağdırır.

Nice zaman boşluğa baktığımızda bu rüzgârın taşıdığı kar (ve yağmuru) görürüz ki o bulutlarm büyüklüğünü ancak Allah bilir, her biri büyük bir dağ misali..... Allah daha iyisini bilir.

Cenâb-ı Hak bir kavmi **helak** etmeyi murad ettiğinde, yani onların bulunduğu kesimi yerin dibine batırmak istediğinde, rüzgâr (ilâhî emre amade olan kasırga) yerdeki menfezlerden ve okyanuslarla yer arasındaki dairelerden girer ve böylece yerde bir çözülme başlar ve batma, kayma olayları olur. Kıyamete yakın yerde bu menfezler çoğalır ve rüzgâr daha çok bu menfezlere yönelir. Bu yüzden yer çökmeleri ve batma olayları sıklaşır. O kadar ki bir gün yerin düzeni ve dengesi bozulur. Tabii bütün bunlar Allah'ın fiili ve iradesiyle gerçekleşir. Allah daha iyisini bilir. (*)

Sonra da rüzgârlar hiç durmadan yeryüzüne yönelecek ve orayı yıkmcaya kadar devam edecek, o kadar ki yeryüzü rüzgârın elinde, tahıl, toprak ve benzeri bir şey eleyen adamın elindeki kalbur gibi olacak.. (Bunun manevî alandaki durumu ise), âdem oğullarının kuyruk sokumundaki kemik, yeryüzü elene elene ortaya dökülecek.. Allah böylece yerin derinliklerinden, denizlerin diplerinden, mağaraların içinden, dağların altından sarsıp çıkardığı kemikleri bir araya getirecek, yani bu kemikler birbirine karışacak, hepsi bir araya getirilecek.

(*) Şeyh Hazretleri'nin yağmur ve zelzele hakkındaki sözleri sanıyorum ki ciddi bir tesbitle nakledilmemiştir. Çünkü yağmurun oluşması hakkındaki görüşü, günümüzdeki bilimsel tesbite yakındır. Şeyh rüzgârdan, belki çok güçlü kasırgaları, evleri yıkacak, bayındır yerleri alt-üst edecek büyük fırtınaları kasdediyordur. Ahmed b. Mübarek Ondan işittiklerini kendi kelime kalıbına dökerek nakletmiştir. Bazı hataların yapıldığını sanmaktayım. (M.)

Dağlar o gün yerinden oynayacak, kasırganın şiddetinden uf alıp dökülecek, gök yarılıp su boşalacak (manevî alanda bu yağmur âdem oğullarının kuyruk sokumundaki kemikler üzerine boşalacak).. Böylece bu kemikler bazı sebzeler gibi yavaş yavaş bitip yeryüzünde belirgin hale gelecek.. Yani yeşerip âdem şekline girecek..

Bu konuda Seyyid Abdülvahhab el-Bernâvî bize şöyle buyurdu :

«Yeryüzünün insan kuyruk kemiğinin ucundaki kemik parçalarıyla bembeyaz bir yığın haline geldiğini ve bu kemiklerin yeşermeye başladığını hatırlayan; yeşerme işi tamamlanınca, civciv yumurtadan çıkar gibi, insanlar bu kemiklerin açılıvermesiyle meydana çıkarlar.

Göbek bağlantısı o gün önden değil bel kısmından olacak. Sonra da Cenâb-ı Hak bu bedenlere girmeleri için ruhlara emredecek. Ruhlar emre uyup bedenlerine girince, insanlar ayağa kalkacak ve göbekleri kopacak.. Bu ameliye de tamamlanınca, Allahü Teâlâ Cehennemi bir perde gibi örten nûr ve sırra, dünya ehli üzerine çıkmalarını emredecek.

Bu nûr, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurudur. İnsanları Cennete doğru sürükler.

Tam bu sırada bu kez Cehennem dünya ehli üzerine çıkar ve her taraftan onları kuşatır. Artık bu durumda insanların ne kadar korktuğu bilinmez, onun dehşet ve ölçüsünü ancak Allah bilir..»

Şeyhimiz, Abdülvahhab Hazretlerinden bunu naklettikten sonra buyurdu ki:

— İşte o günde, ruhların bedenlere girdiği vakitlerde, gönülleri korku ve dehşetle dolduracak biçimde ruhlardan bir uğultu ve ses gelmeye başlar. (Tıpkı arıların kovana girerken çıkardıkları uğultu gibi.)

Şeyhimiz o günde olacak şeylerden de söz etti. Bir kısmını ileride —inşaallah— nakledeceğiz.. Allah daha iyisini bilir.

DUMANSIZ ATEŞ NE DEMEKTİR?

Şeyhime —Allah kendisinden razı olsun— Rahman süresindeki şu âyetten neyin kasdedildiğini sordum :

«Ey insanlar ve cinler! Üzerinize dumansız bir alev ve at eşsiz bir duman gönderilir de kurtulamazsınız..» (*)

Burada hitab insanlarla cinleredir. Gönderilen dumansız bir alev ve ateşsiz bir duman mahşerde mi olacak, yoksa bu iki zümrenin Cehennemde yerleştiklerinden sonra mı meydana gelecek?

Cevap verdi:

— Bu, mahşerde olacak. Mahşer ehli üzerine gönderilen ateştir. Her taraftan onları kuşatacak.. Allah daha iyisini bilir.

GÖKLERİN DÜRÜLMESİ

Şeyhime —Allah kendisinden razı olsun— göklerin dürüleceğini haber veren şu âyetten sordum :

«Göğü, kitap dürer gibi durduğumuz zaman, yaratmaya ilk başladığımız gibi, —katımızdan verilmiş bir söz olarak— onu tekrar var edeceğiz. Doğrusu biz yaparız..» (**)

Dürmek ile terceme ettiğimiz Tayyi's-Sicil'den maksad nedir? Müfessirlerden bir kısmı kitaptaki sahifelerin forma haline getirilip üstüste konulma mânasına tefsir etmiştir. Yani sahifeler içindeki yazıdan dolayı katlanıp üstüste konuldu, demektir. Bu hususta ne buyurursunuz?

Allah razı olsun, şu cevabı verdi:

— Sicil'den maksad, kitabın konulduğu rahledir ki Araplar buna Himarü'l-Kütüb = Kitaplar merkebi, derler.

Zannedersem Şeyhim bu kelimenin (yani sicil kelimesi-

(*) Rahman sûresi, âyet: 35.
(**) Enbiyâ sûresi, âyet: 104.

nin) Süryanice olduğunu söyledi. Bu takdirde âyetin mânası şöyle oluyor :

«Göğü, kitap rahlesini kapayıp durduğumuz gibi kapatıp durduğumuz zaman...»

Çünkü kitabı istinsah ettikten sonra rahleyi kapayıp dürmek âdettir. **Sahibi** ekseriya böyle yapar.

Lil-Kütüb kelimesi Sicille hal olma dizisindedir. Çünkü rahle ve benzeri şeyler kitapların dışında başka şeyler için de kullanılır. O kaydden ihtiraz için Lil-Kütüp denilmiştir.

Ne var ki bu konuda Şeyhimden göğün kitap rahlesine benzetilmesinin yönünü ve göğün durulma keyfiyetini sormayı unuttum. Gökle rahle denilen âlet arasmda ne gibi münasebet var? Aralarındaki özel münasebet başka bir şeye benzetmekle gerçekleşmez miydi? Kitaplar için kullanılan rahlelerden başka şey için kullanılanı var mı? gibi sorular...

Eğer bunlardan sormuş olsaydım, bunların cevabından birtakım gayble ilgili durumlar meydana çıkardı ki Şeyhimiz bize ancak belirli olan, gözle görülebilen ölçüde bazı cevaplar veriyor. Bu bakımdan hangi konuda onun meseleyi tamamlar mahiyette verdiği cevap noksan kalıyorsa, onu ilim adamlarının sözleriyle tamamlıyoruz.

İmam Buharı Ebû Abdillâh Sahihi Buharî adlı hadîs kitabında diyor ki :

«Sicil, kitap sahifesidir..»

Hafız Süyûtî el-Fetih'te, Feyabî'den, o da Mücâhid tarikiyle rivayet edip Ferrâ'm kesinlik kazandırmasıyla Taberî'nin Ali b. Talha tarikiyle İbn Abbas'dan (R.a.) yapmış olduğu rivayette, İbn Abbas (R.A.), «Ke Tayyis Sicilli» benzetmesinde Ke Tayyis Sahifeti Alel Kitab şeklinde tefsirde bulunmuştur. Yani sahifelerin üstüste konulup bağlanarak kitap haline getirilmesi anlamına benzetme yapmıştır.

Taberî de bu konuda diyor ki: «İçinde yazı bulunan sahifenin dürülmesi» demektir. Bazısına göre Lil-Kitab kelimesinin başında bulunan (Lâm) harfi (Min) manasınadır, yani kitap için sahifenin katlanıp dürülmesi, anlamını ifâde eder.

Çünkü sahife içindeki yazıdan dolayı katlanıp forma haline getirilir.

İbn Abbas'dan (R.A.) yapılan başka bir rivayet de, sicilin kâtip anlamına isim şeklinde kullanılmasıdır. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kâtiplerinden birine bu isim verilmiştir. O

İbn Münzir'e göre Müslim tarikiyle yaptığı rivayette, Sicili, melek demektir. Yâni meleklerin sahif ey i katlayıp durduğu-gibi.. Taberî'nin başka bir yolla İbn Abbas'dan yaptığı rivayete göre, o da Sicill'in melek anlamına geldiğini söylemiştir. Abd b. Humeyd'e göre Atiyye tarikiyle yaptığı rivayette, bunun bir benzeri nakledilmiştir. Hz. Ali'den yapılan zayıf bir isnadda da bu anlamda bir rivayet vardır.

Süheylî'nin Nekkaş'dan yaptığı rivayete göre, Sicili, ikinci gökte bulunan bir meleğin adıdır; Hafeze melekleri her pazartesi ve perşembe günleri yazdıkları amelleri ona yükseltirler.

Taberî'nin İbn Ömer hadîsine dayanarak buna yakın bir mâna verdiği tesbit edilmiştir. es-Saalibî ve es-Süheylî, Sicill'in kâtib ismi olduğunu inkâr etmişlerdir. Çünkü Hz. Peygamber (S.A.V.) Efendimizin kâtipleri arasında böyle bir isme raslanmamıştır. Aynı zamanda ashab-ı kiram arasında da bu isimde bir kimse yoktur. Bu isim ancak sözü edilen âyette geçmiştir.

İbn Mende bu ismi sahabe arasında saymıştır. Ebû Nuaym de bu hususta İbn Mende'ye katılmıştır.

Nitekim bu iki zat İbn Nümeyr tarikiyle Ubeydullah b. Ömer'den, o da Nâfi'den, o da İbn Ömer'den (R.A.) yaptığı rivayete göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin Sicili adında bir kâtibi vardı.. İbn Merdveyh de bu ölçüde hadîsi ihraç etmiş tir.

Hafız Süyûtî'den yaptığımız nakil burada bitti.

(*) Sicill'in Kâtip anlamına geldiğini Ebû Dâvud, Nesâî, ve Taberi Ömer b. Mâlik tarikiyle Ebî Cevza'dan, o da İbn Abbas'dan (R.A.) rivayet etmiştir. Bunun bir de İbn Merdveyh katında İbn Ömer'in bir hadîsi şâhiddir. Nitekim İbn Merdveyh'in İbn Abbas'dan yaptığı rivayete göre Sicili. Habeş dilinde adam demektir.

ALLAH'I GÖREBİLMEK

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyetin mânasını sordum :

«Musa, tâyin ettiğimiz vakitte gelip Rabbi onunla konuşunca, Musa: «Rabbim! Bana Kendini göster, Sana bakayım» dedi. Allah: «Sen Beni göremiyeceksin ama dağa bak, eğer o yerinde kalırsa sen de Beni göreceksin» buyurdu. Rabbi dağa tecelli edince onu yerle bir etti **ve** Musa da baygın düştü; ayılınca: «Ya Rabbi! Münezzehsin, Sana tevbe ettim, ben inananların ilkiyim» dedi..» (*)

— Efendim, Musa (A.S.) Allah'ı bilen ariflerin en büyüklerindendir. Bir arif, müşahede denizlerine dalmayınca arif olamaz. Kendisi müşahede ehlinden olduğu halde görmeyi neden arzuladı? Rü'yet (görmek) müşahede üzerine bir fazlalık arzeder mi?

Bu soruma Şeyhim (Allah razı olsun) şu cevabı verdi :

— Cenâb-ı Hakk'm yüce zatını müşahede, ef'alinin müşahedesinden kurtulmaz ve ondan ayrılıp bir safiyet göstermez; yani Cenâb-ı Hakk'm yüce zatını müşahede, o müşahedeye ehil ve lâyık olanlar için, ef'alinin müşahedesinden kurtulup sıyrılmaz, onlar için ef'alinden ayrı sadece zatî müşahede katıksız bir anlamda tecelli etmez.

Yoksa o yüce zatın ef'ali aradan kalkıp kesilmiş olsa, bir anda vücud yıkılıp mahvolur, âlemin düzeni bozulur. Çünkü ne kadar bir mevcut varsa, mutlaka onda Allahü Teâlâ'nın fiili vardır, o fiil o mevcudun ana maddesidir. O mevcudun **baki** kalmasının sebebi, onunla yüce zat arasında Hakk'ın fiilinin perde olarak bulunmasıdır. Eğer Cenâb-ı Hakk'm fiili zatlarda bulunmamış olsaydı, bütün zatlar yanar ve şu âlemde meydana gelen her şey erirdi.

Bu sebeble yüce zatı müşahede, ona ehil olanlara katıksız

(*) A'râf sûresi, âyet: 143.

ölçüde sunulmamış ve böylece belirttiğimiz ef'al-i İlâhiyye gözdeki bir toz, bir saman parçası mesabesindedir.

Musa (A.S.) Azîz ve Celîl olan Rabbinden, kendisinden fiili kesmesini, yüce zatını müşahedeye perde olmamasını istedi, yâni gözündeki toz veya saman parçasının alınmasını diledi. Tâ ki katıksız ölçüde yüce zatını müşahede imkânına erişmiş olsun..

Bunun üzerine Rabbisi ona dedi ki:

Fiilimi sonradan meydana gelen eşyadan kestiğim anda onun zatı sarsılıp alt-üst olur, varlığını kaybeder. İşte şu dağ senden daha kuvvetlidir ve daha dayanıklıdır, ona dikkatle bak, eğer yerinde karar kılarsa, yâni fiilimi ondan kestikten sonra yerinde durabilirse, o takdirde sen de, ileride beni görebilirsin.

Vaktaki Rabbi o dağa tecelli etti, fiilini o dağdan kesti, dağ darmadağın olup parçalandı ve parçaları havada uçuşmaya başladı. Onun dehşetinden Mûsâ (A.S.) bayıldı..

Bu açıklamadan sonra Şeyhim birtakım ilâhî sırları andı.. Cenâb-ı Hak bizi o sırlardan kendi minnet ve keremiyle mahrum etmesin!. Allah daha iyisini bilir.

ALLAH DİLEDİĞİNİ SİLER - İSTEDİĞİNİ DE YAZAR ANA KİTAP ONUN KATINDADIR

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyetin mânasını sordum:

«Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır; Ana Kitab O'nun katındadır..» (*)

Tefsir âlimleri bu âyet üzerinde görüş ayrılığı izhâr etmişlerdir. Onların dediklerinin bir kısmını Şeyhime naklettim. Allah razı olsun, şöyle buyurdu:

— Ben bu âyeti size ancak Peygamber (S.A.V.) Efendi-

(*) Râ'd sûresi, âyet: 39.

mizden işittiğim şekilde tefsir edeceğim. Dün Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bize bu âyetin tefsirini }'aptı :

«Kâinatla ilgili durumlarda kulların hatırlarına gelen şeyler genellikle iki kısma ayrılır: Bir kısmı olagelmez. Buna «Allah dilediğini siler..» âyetiyle işaret edilmiştir. Bir kısmı da olagelir. Buna da «dilediğini sabit kılıp bırakır» âyetiyle işaret edilmiştir.

Şöyle ki: Gelecekle ilgili durumlarla bağlantılı olan hatıralar, — yağmur yağması, birinin seferden gelmesi ve yeni bir olayın meydana çıkması gibi— bunlardan bir kısmı silinenidir, olagelmez. Bir kısmı da cevapsız kalmayanıdır ki bu silinmez sabit kalır. Çünkü ana kitap Onun katındadır. Ana kitaptan maksad, Allah'ın hiç kaybolmayan, silinmeyen, yok olmayan öncesiz ilmidir.»

İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu âyeti bize böyle tefsir etti, buna tamamen güven ve başkasından işittiğini kafandan at..

Ben Şeyhimden bu âyetin başka bir tefsirini de işitmiş tim ki o bu tefsirinde hakikat irfanlarını çok açık-seçik biçimde dile getirmişti. Allah daha iyisini bilir.

MERYEM, PEYGAMBER MİDİR?

Şeyhimden aşağıdaki âyetin tefsirini ve âyette geçen Hz. Meryem'in peygamber olup olmadığını sordum :

«Melekler şöyle demişti: (Ey Meryem! Allah seni seçip temizledi, dünyaların kadınlarından seni üstün tuttu. Ey Meryem! Rabbine gönülden boyun eğ, secde et, rükû edenlerle birlikte rükû et..» (*)

— Efendim, dedim, bu âyet Meryem'in peygamberliğine delâlet eder mi? Meryem'den başka kadınlar, meselâ Musa Peygamberin anası, Firavn'in karısı Asiye, İbrahim Peygamberin

(*) Âl-i Imrân sûresi, âyet: 42-43.

hanımları **Sare** ve **Hacer** ve Âdem Peygamberin hanımı **Havva** hakkında bunların peygamber olduğunu söyleyenler olmuşmudur?

Zannedersem bu tür iddiada bulunanlar olmuştur. Bu iddia sahih midir? Çünkü ilim adamlarından bir kısmı bunların peygamber olduğunu, bir kısmı da aksini söylemiştir.

Bazı ilim adamları **Meryem**'in peygamber olduğu hakkında icma' bulunduğunu nakletmiştir. Bir kısım ilim adamları bu konuda aralarında Şeyh el-Eş'arî olmak üzere susmuş, **bir** şey söylememiştir. Halbuki bu zat Ehl-i Sünnet ve Cemaatin başı sayılır.

Meryem'in peygamber olduğunu iddia edenler şu delilleri dikkate almışlardır: Melek ancak peygambere iner. Âyette ise meleğin Meryem'e indiği çok açık biçimde belirtiliyor. Böylece bunu peygamberle velî arasında **bir** fark alâmeti olarak gösteriyorlar. Yani peygambere melek iner, velîye ise ilhamda bulunulur.

Şeyhim (Allah **kendisinden razı olsun)** buyurdu ki:

— İsabetli görüş ikincüerle beraberdir. Yâni **Meryem** ve **genellikle** kadınların peygamber olmadıkları görüşü daha doğru ve isabetlidir. Cenâb-ı **Hak** peygamberliği bu cinse hiçbir **zaman vermemiştir. Meryem ise sıddîka bir** kadındır. Peygamberlik ve velilik bir bakıma aynı şeye iştirak ederse de her birinin kendine has sır ve nuru vardır :

Peygamberlik nuru, velilik nuruna benzemez, ondan ayrı şeydir. O halde peygamberlik nuruna mübayin olan velayet nuru ancak keşif yoluyla hakikati idrâk edebilir. Ama peygamberlik nuru böyle değildir, o asıldır, zatîdir ve hakikîdir. Zatla birlikte yaratılmıştır. Bu sebeple Resûlüllah (S.A.V.) **Efendimiz** her halinde ve her devresinde ma'sum idi, (günah ve kötülüklerden korunmuş bulunuyordu).

Velilik nuru böyle değildir. Kendisine fetih yapılan kimse ileride velî olacak bir kimsenin zatına nazar kılacak olsa, onu diğer zatlardan bir zat olarak görür. Ama ileride peygamber olacak bir zata bakacak olursa, peygamberlik nurunu on-

da görür, önceden o nurun bulunduğunu anlar. Nitekim bu hususu nübüvvetin cüzleri bahsinde belirtmiştik. Böylece peygamberlik nuruna sahip bulunan kimse hak söz üzerine metbu' bulunuyor demektir.

O hak söz acı da olsa durum değişmez. Aynı zamanda elem ve acı hissetmeyecek ölçüde bir sabır üzerinde bulunuyor, bu konuda bir külfet duymaz. Kemâl mertebesinde olan rahmet üzeredir, peygamber. İlâhî ma'rifete sahiptir. Bu ma'rifet lâyık biçimde onda mevcuttur.

Aynı zamanda Azîz ve Celîl olan Allah'tan tam bir korku üzere de bulunuyordur. Burada zahirî korkuyla bâtmî korku peygamberin zatında imtizaç halindedir. Böylece korku diğer hallerinde de devam edip gider. Bâtıla karşı da devamlı suretle buğz üzere olur. Kemâl mertebesinde afvedicidir: Kendisinden ilgisini kesene gider, ilgi kurar, zarar verene fayda vermeye çalışır.

İşte bu saydıklarımız Peygamberin hasletleri (özellikleridir). Onun yedi cüz'ü vardır ki fetihten önce onlar peygamberin zatı üzerine tabolunurlar. Tabii fetihten sonra da bu devam edip gider.

Velînin zâtına gelince, kendisine fetih yapılmadan önce o da diğer zatlardan bir zattır; kendisinde bir fazlalık yoktur. Fetih yapılınca bu kez nurlar ona gelmeye başlar. Ne var ki bu nurlar aslî değil arızîdir. Bu bakımdan velîler fetihten önce de, sonra da ma'sum değillerdir.

Peygamberle velî arasındaki farkı belirtirken meleğin inip inmemesini göstermeleri sahîh değildir. Çünkü kendisine fetih yapılan zat ister nebî, ister velî olsun, mutlaka melekleri bulundukları hal ve zat üzere müşahede ederler; onlar meleklere, melekler de onlara hitap eder, yani karşılıklı konuşurlar. Bu sebeple derim ki: Kim, velî olan zat melekle konuşamaz ve onu müşahede edemez, derse, bu söz o adama henüz fetih yapılmadığının delili sayılır.

Ahmed b. Mübarek diyor ki :

Bu konuda Hatemî de Fütuhat-i Mekkiye'de 364. babda

Şeyhimizin cevabına yaklaşarak diyor ki: Bizim ashabımızdan — aralarında İmam Ebû Hâmid Gazâlî'nin de bulunduğu — bir cemaat peygamberle velî arasındaki farkı belirtirken yanılmışlardır. İmam Gazalî'ye göre, peygamber kendisine melek inen, velî ise melek inmeyip kendisine ilham gelen kimsedir. Hatemî devamla diyor ki:

Meleğin inmesindeki farkı belirtirken sevab olan yol şudur: Velî, kendisine melek indiğinde peygambere uymasını emreder. Veya meleğin kendisine tabi' olmasını emreder. Bazen de ilim adamlarının zayıf kabul ettiği bir hadîsin sahîh olduğunu haber verir. Bazen de büşrâ (sevindirici bir müjde ile) ona iner ve saadet ehlinden olduğunu söyler. Nitekim bu hususa işaret edilerek Kur'ân'da buyuruluyor ki:

«Dünya hayatmda da, âhirette de müjde onlaradır. Allah'-m sözlerinde hiçbir değişme yoktur. Bu büyük başarıdır.» (*)

Bu ilim adamlarının sözü edilen konuda yanılmalarının ve hatalı bir yorumda bulunmalarının sebebi, kendilerinin ilâhî yolda sülük etmeleriyle Allah'a giden bütün yolları önlerinde bulundurduklarını sanmaları ve üzerlerine meleğin inmemesiyle başkasına da inmediğini zannetmeleridir. Yani hiçbir velîye melek inmediğini, bu sebeple sanmaktadırlar. Onları yanıltan husus budur. Eğer güvenilir bir zattan velînin üzerine melek indiğini duymuş olsalar, kendi görüşlerinden vazgeçip bu yolda velîlerin kerametlerini tasdik ederler. Nitekim benim uyarım üzerine ilim adamlarından bir cemaat kendi görüşlerinden döndüler.

Özet olarak, Şeyhimiz peygamberle velî arasındaki farkı belirlemesini anladmsa, Hatemî'nin tasvip ettiği fark şeklinin de pek açık ve zahir olmadığını bilirsin. Çünkü onun açıklamasının özeti şöyle idi:

«Velîye melek emir ve nehiyle inmez. Ama Peygambere emir ve nehiyle de iner.»

Halbuki hakikat hiç de böyle değildir, çünkü velîye de me-

(*) Yûnus sûresi, âyet: 64.

lek emir ve nehiyle iner, bundan dolayı da o velînin şeriat sahibi olması gerekmez. Nitekim Meryem kıssası buna bir örnek teşkil etmektedir. Çünkü melek Meryem'e emirle inmiştir, halbuki Meryem, peygamber değildir. Nitekim yukarıda bu hususa temas edilmişti.

Eğer bu konuda Şeyhimizden işittiklerimizi ifşa edecek olursak, şüphesiz ki onun sözleri isteklilere bir âyet, rağbet edenlere bir umde olurdu. Ama ne var ki bu bir sırdır ki ifşa edilmesi doğru değildir. Ancak ben bu hususta iki şeyi, yani şeyhimizin ilminden iki hususu nakletmeyi arzu ediyorum :

Biri, kendisine fetih yapılan kimsenin kısmen müşânede ettiğidir. Birinci makamda birtakım hususlar keşfolunur; meselâ insanların yalnız kaldıkları zaman yaptıkları şeyler, yedi kat yer ve göklerin müşahede edilmesi, yerkürede bulunan ateşin görülmesi ve bunlardan başka yerde ve göklerde olan şeylerin müşahede edilmesi bu cümledendir.

Bu ateş, Berzah âleminin ateşidir, yedinci kat gökten yedi kat yere uzanmaktadır. Ruhlar bedenlerden çıkıp ayrıldıktan sonra kendi derecelerine göre burada yerlerini alırlar. Şekavet ehlinin ruhları — Allah bizi korusun — bu ateşte bulunurlar.

BERZAH ÂLEMİNİN ŞEKLİ

Ruhların kıyamete kadar eyleştiği Berzah âlemi, alt kısmı dar, üst kısmı genişçe olan kuyulara, mağara ve benzeri şeylere benzer. Berzah alemiyle ilgili bulunan bu ateş ehli devamlı surette inip çıkmakta, onlardan hiçbiri, kendileriyle birlikte o ateşin derinliğine inmedikçe seninle konuşmaz.

Bu ateş, cehennem ateşinin başkasıdır. Çünkü cehennem yerlerin ve göklerin dışında bulunuyor. Cennet te böyledir. Bu bakımdan birinci makamda müşahede edilen -eşya yedi tabaka yerin birbirine ağ gibi örülü olmasıdır. Bir tabakadan diğer tabakaya çıkışın ve her tabakanın özelliğinin keyfiyetini ve her tabakada bulunan şeyleri görmektir.

Yine bu makamda feleklerin bir ağ gibi birbirine örülü bulunması, bunların göklere olan nisbeti, yıldızların boşlukta konulma keyfiyeti müşahede olunur.

Ayrıca bu makamda şeytanlar ve onların üremesi, cinler ve bunların nerede eyleştikleri, güneş, ay ve yıldızların hareketleri ve bu hareketlerden meydana gelen korkunç sesler müşahede olunur.

Bu tür müşahededе bulunan kimsenin gördüğü hususları abartmaması, bilâkis bunları küçük ve önemsiz şeyler olarak kabul etmesi gerekir. Aksi halde bu halde duraklayıp kalır ve de başaşağı olur.

Çünkü zat fetih zamanında bir dokumacı gibi hoşuna giden her şeyi tezgâhına ahp dokur. Halbuki müşahede olunan bütün bu şeyler karanlık bir biçimde bulunuyor. Onlardan birine meyledince karanlık duraklayıp kalır ve böylece Azîz ve Celîl olan Allah'tan kopup ayrılmış olur.

Bu sebeple kendisine henüz fetih yapılmayan kimse güven düzeyinde bulunur: fetih yapılan ise son derece tehlikeli bir alana girmiş sayılır. Ancak Allah'ın koruduğu, himaye ettiği kimseler müstesna...

FETİHTEN ÖNCEKİ TUTKULAR

Zat kendisine henüz fetih yapılamadan Allah'tan başka şeylerle meşgul olup birtakım tutkuları varsa, meselâ badem, üzüm, leblebi gibi yemişlere karşı fazla ilgisi, bir de bunun üstünde altın ve gümüşe, kadın ve çocuklara karşı fazla tutkusu bulunuyorsa, kendisine fetih yapıldıktan sonra ulvî ve süflî âlemleri müşahede edince daha çok meşgul olur ve bu kez onlara karşı fazla meftun olma durumu başgösterir. Bu durumda arzu ettiği hususlara erişmekte şeytanlar kendisine yardımcı olmaya çalışırlar.

O halde fetihten sonra bu tür fitnelere düşmemek için ancak Allah'ın koruması yol gösterici ve koruyucu olur.

Yukarıda müşahede babında belirttiğimiz şeylerden biriy-

le duraklayıp kalan kimse şeytanlarla elele vermiş olur. O sadece bu durumda sihirbaz ve kâhinlerden biri durumuna düşer. Böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz.

Cenâb-ı Hak kime merhamette bulunursa, onu kendine doğru çeker ve kalbinde bütün bu karanlık perdeleri delip geçecek bir aşk, bir şevk ve istek yaratır.

İKİNCİ MAKAMDA MÜŞAHEDE EDİLEN ŞEYLER

İkinci makamda sonsuz nurlarla mükâşefeye erişir. Nasıl ki birinci makamda zulmanî (karanhk) şeylerle mükâşefeye kapı açmıştı ki kendisine keşfolunan şeylerin hepsi de fâni idi.

Zat bu makamda melekleri, hafaza (sağ ve sol taraf muzdaki) meleklerini, divan ehlini ve bu divanı ma'mur eden velîleri, İsâ Peygamberin makamım, ona izafe edilen kimseleri ve Hz. İsâ şeklinde bulunan kimseleri, sonra da Musa Peygamberin makamını, onunla beraber olanların makamını; İdris Peygamberin makamını, onunla beraber bulunanların makamını; sonra Yûsuf Peygamberin ve onunla beraber bulunanların makamını; sonra da önce gelen resullerden üç tanesinin makamını ve o resullerle beraber bulunanların makamım; (*) İdris Peygamberden sonra gelip isimleri halk arasında bilinmeyen resullerin makamını müşahede eder.

Eğer bu babda sözü edilen peygamberlerin makamlarını, meleğin asıl hilkati üzere nasıl görüldüğünü izah edecek olursak, bizi dinleyen kimse hiç kalbi yokmuş gibi duruma gelir.

Bu makamda belirtilen şeyleri müşahede ve mükâşefe eden kimseye gerekir ki kendisine keşfolunan hususlarda duraklayıp kalmaya. Bunun mahzurunu az yukarıda birinci makamda bulunan kimse hakkında anlatmıştık. Çünkü onun bu durumda zatı oldukça saydam durumdadır; belirtilen durum

(*) İdris Peygamber'den önce gelip geçen resulleri kasdediyor.

ve hususlardan birine takılıp kalırsa zatı o şeyin esrarını alıp yansıtır. O kadar ki bu makamda bulunan kimse İsâ Peygamber ile duraklayıp kalır ve onu beğenerek takılırsa, derhal onun sırrı kendisine içirilir ve İsa'nın (A.S.) dinine döner, İslâmiyetten ayrılmış olur. Bu hususta da Allah'tan selâmet dileriz.

Böylece kendisine fetih yapılan zat bu makamda büyük bir tehlikenin eşiğinde bulunur, bu hal, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin makamını müşahede etmesine kadar sürüp gider. Bu yüce makamı müşahede edince artık selâmete ermiş ve sevinci tamamlanmış olur. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatında insanı Allah'a doğru çekip götüren bir kuvvet mevcuttur ki bu ancak O'nun zat-i şeriflerine has bir kuvvettir. Bu sebeple de O, insanların en azizi ve en şerifidir. Alemlerin en üstünü ve en büyüğüdür.

Kendisine fetihte bulunulan kimse Resûlüllah (S.A.V. Efendimizin makamına ulaşmca, Allah'a olan cazibesi artar ve Allah'tan kopmaktan emin olur.

Burada başka bir esrar daha var ki onu ancak fetih erbabı bilebilir. Cenâb-ı Hak bizi de onlardan eylesin!. Ve bizi o büyük zatların bereketinden mahrum bırakmasın!.

ÜÇÜNCÜ MAKAM

Üçüncü makam, yukarıda belirtilen nurlarda kader'in esrarı müşahede olunur.

DÖRDÜNCÜ MAKAM

Dördüncü makamda, üzerine ilâhî fiilin sergilendiği nûr müşahede olunur. Fiil bu nurda, zehirin suda eriyip çözüldüğü gibi çözülür, her tarafına sirayet eder. Bu makamda birçoklarına büyük yanlışlar vâki olur, şöyle ki müşahede ettikleri o nuru, Cenâb-ı Hak zannederler. (Allah'ı bu tür zanlardan tenzih ederiz, O çok yücedir ve çok büyüktür).

BEŞİNCİ MAKAM

Fiilin o nurdan kopup ayrıldığı müşahede edilir. Bu makamda nûr, nûr olarak görülür; fiil de fiil olarak ...Önce zannettiğinde yanlışlığa düştüğü apaçık anlaşılır.

Biz burada makamların isimlerini, mânalarının açıklanmasını, kısımlarının tamamını üstü kapalı geçtik, anmadık. Çünkü maksad, kendisine fetihte bulunulan zatı tehlikelere karşı uyanık tutmaktır. Verdiğimiz bilgi ile bu maksad yerine gelmiştir. Allah'a hamdolsun.. Aynı zamanda bu hususların birtakım açıklanacak yönleri var ki o esrar da ancak ehil olanlara dil ile anlatılabilir, yazı ile değil.

PEYGAMBERLE MELEK ARASINDAKİ FARK

Yukarıda peygamberle velî arasındaki farkı anlamış oldun. Peygamberle melek arasındaki farka gelince, melek nûranî bir zattır ki Cenâb-ı Hak ona akıl ve his vermiştir.

Şeyhimden işittim, buyurdu ki :

— Her meleğin zatında beş baş bulunur. Her başın sağı solu ve üstü bulunur. Her başın üst nahiyesinde dokuz ağız vardır ki bunların toplamı 63 eder. Yani her başta 63 ağız bulunur. Bu sayıyı beşle çarpacak olursak 315 rakamı çıkar.

Her ağızda bazen üç, bazen beş, bazen de yedi dil bulunur. Üç dil bulunduğu takdirde bunu ağız sayısıyla çarparsak 945 dil çıkar. Beş dil bulunduğunu kabul edersek 1575 dil çıkar. Yedi dil kabul edersek, çarptığımızda 2205 dil çıkar. Melek bir söz söyleyince sesi bütün bu dillerden çıkmaya başlar.

O büyük yaradanı teşbih ve tenzih ederiz ki, bunları ancak O, kendi kudretiyle yaratmıştır. Eğer kendisine fetihte bulunulan zatı, Cenâb-ı Hak kendi katından fazla bir kuvvetle güçlendirmemişse, meleğin bu sesini işittiğinde kalbi yarılır gibi olur. Ya bir de o meleği asıl yaratıldığı hal üzere görmesi nasıl olur?

Sonra bilmiş ol ki: Meleğin zatı saf nurdandır; ona akıl ve his verilmiştir. Melek bir bakıma rûh'a benzer, çünkü o da nurdan yaratılmıştır, o nurda da yukarıda sözü edilen yedi cüz'üyle birlikte Allah'ı bilip tanıyacak ölçüde akıl vardır. Yine yukarıda belirttik ki ruhun bilgileri yaratılışında mevcuttur. Melek de böyledir. İlk yaratıldığında kendisine fetihte de bulunulmuştur.

Peygambere gelince, onun zatı topraktan yaratılmış, rûh ise bütün esrariyle birlikte topraktan olan bu zatta perdelenmiş tir. Toprak tabiatıyla hicabı (perde olmayı) gerektirir. Ne var ki Cenâb-ı Hak, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatını dünyaya getirirken ona nübüvvet (peygamberlik) nuruyla imdadda bulunmuş ve böylece zatındaki karanlık kalkmış, hicap incelmiş, sahibi Hakk'm yanında yer almıştır, devamlı surette O'na yakın bulunuyor, ancak Hak ile hareket ediyor ve ancak Hak'ta sükûnet buluyor.

Bu bakımdan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sustuğunda Hak için susar, konuştuğunda Hak için konuşur. Onun bütün hal ve durumu Hakka bağlıdır. O kadar ki, peygamberin, tamamen dalâlet içinde doğup büyüyen bir kavim arasında bulunduğunu farzedelim, mutlaka onların bütün davranış ve hallerini tenkid eder, onlarla savaşıp haksızlıklarını yüzlerine vurur ve bütün bunları Hak adına, Hak için yapar. Çünkü Hak onun zâtının derinliğine ve her hücresine girmiştir. O bu yolda hiçbir şeriat, emir ve nehiy duyurmasa bile yine de tutumu belirtilen ölçüde olur.

Bahsettiğimiz bu hususlar, her peygamberde doğuştan mevcuttur, onun aslında, mayasında Hak adına hareket etme ve konuşma şuuru gizlenmiştir. Kendisine fetih yapılmadan önceki durumu yine böyledir. Fetih yapılınca da perde kalkar, ruhla zat arasındaki hicaplar tamamen giderilir. Böylece o her zaman müşahede huzurunda bulunur. Artık Onun sahili olmayan denizlerinin şeref ve yüceliğini sorma.. Çünkü o sınırda ne melek, ne de başka bir mahlûk bulunmaya güç getirebilir. Allah daha iyisini bilir.

ZÜNNÛN HAKKINDA BİR SORU

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyetten sordum :

«Zünnûn hakkında söylediklerimizi de an. O, öfkelenerek giderken, kendisini sıkıntıya sokmayacağımızı sanmıştı; fakat sonunda karanlıklar içinde: «Senden başka ilâh yoktur. Sen münezzehsin, doğrusu ben haksızlık edenlerdenim diye seslenmişti. O

— Efendim, dedim, Zünnûn'un Allah'ın kendisini sıkıntıya sokmayacağını zannetmesi nasıl bir anlam ve hüküm taşır? Çünkü bu durumda o bir nev'i kendisini Rabbisinin ihatesinin dışına çıkarma hissini taşımıyor mu? Böyle bir itikad, değil bir peygamberden ve sâlih kuldan, Allah'ın birliğine inanan alelade bir kimseden bile düşünülemez. Bu hususta ne buyurursunuz?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi:

— Burada «öfkelenerek kelimesinin delâlet ettiği mâna, kavminin kendilerinin yararı, salâhı ve doğruya erişmeleri bulunan imân ve teslimiyeti terketmelerine Zünnûn Peygamber öfkelenmişti, aynı zamanda Allah'ın onlar hakkındaki emri, — bakanların görebileceği biçimde— ilâhî azabın evlerinin üzerine doğru inmesi peygamberi fazlasiyle üzmüş ve onlara, inâd edip imâna gelmemelerinden dolayı ziyadesiyle kızmıştı, demiştir. Yûnus Peygamber bu felâketin geldiğini görünce aynı hisler içinde bir gemiye binerek kayıplar arasına karışmıştı.

«Kendisini sıkıntıya sokmayacağımızı, (diğer bir yorum ile, kendisine güç getiremiyeceğimizi)sanmıştı cümlesinin mânası ise şöyledir :

Kavmini helak ettiğimiz gibi kendisini helak etmeyeceğimizi sanmıştı; şöyle ki: Azabın belirtilerini görünce kavmini

(*) Enbiyâ sûresi, âyet: 87.

bırakıp kaçmıştı, bununla kurtulacağını zannediyordu. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ona kudretinin bir başka çeşidini gösterdi ki Yûnus Peygamber onu düşünememişti. Allah'ın bu kudretini görünce karanlıklar içinde :

«Senden başka ilâh yoktur. Sen münezzehsin, doğrusu ben haksızlık edenlerdenim.

Diye seslenmişti. Cenâb-ı Hak onun bu seslenişine, Kusurunu dile getirmesine olumlu cevap vererek onu kurtarmıştı.

Böylece bu kıssa Yûnus'tan (A.S.) sonra hatırlayanlar için bir belge, Allah'a yönelenler için bir örnek, musibete uğrayanlar için bir teselli ve dilekte bulunanlar için arzu kapısının açılmasına vesile olmuştur. Kur'ân'da Cenâb-ı Hak kıssayı naklettikten sonra «Biz onu gam ve üzüntüden kurtardık., buyuruyor. Ve sonra şu cümle ilâve ediliyor: «Dosdoğru inananları da işte böyle kurtarırız..»

Tekrar edelim ki Yûnus Peygamberin kaçması, sadece kavmine inmekte olan azâbdan kurtulmak içindi, Allah'ın kudretinin kaçan kimseye yetişmeyeceğini sanmak için değildi. Aynı zamanda Allah'ın her şeyi kapsayıp kuşatan saltanatının dışına çıkmak niyetini de taşımıyordu. (Zaten hiçbir peygamber böyle düşünmez ve böyle sanmaz..)

Şeyhimin verdiği cevap, âyetin tefsirinde söylenenlerin en güzelidir, diyebilirim. Çünkü müfessirler bu âyet hakkında birçok yorumlarda bulunmuş ve bir nice veçheler ortaya koymuşlardır. Onların bu yorum ve veçhelerine dikkatle bakıp tetkik eden kimse Şeyhimizin yapmış olduğu tefsirin en güzel olduğunu anlar. Allah daha iyisini bilir.

EYYÛB PEYGAMBERİN BAŞINA GELEN BELÂ

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyette Eyyûb Peygambere dokunan zarar ve belânın ne olduğunu sordum :

«Eyyûb da: «Bana zarar dokundu, başıma bir belâ geldi. (Sana sığındım). Sen merhametlilerin en çok merhamet edeni-

sin »diye nida etmişti. Biz de onun duasını kabul etmiş ve basma gelenleri kaldırmıştık. Katımızdan bir rahmet ve kulluk edenlere bir hatıra olmak üzere ona tekrar ailesini ve kaybettikleriyle bir mislini daha vermiştik.» (*)

— Efendim, dedim. Âyette Eyyûb Peygambere bir zarar dokunduğundan söz ediliyor. Bu zarar nedir? Eyyûb Peygamberin kötü bir hastalığa yakalandığı hakkında tefsircilerin naklettikleri doğru mudur? Bu hastalığın uzun süre devam ettiği söyleniyor, bu rivayet sahih midir?

Sonra Şeyhime, Hafız İbn Hacer'in el-Fetih kitabında peygamberlerle ilgili hadîsleri hatırlattım. (Tabii bu konuda o hadîsleri görmek isteyenler adı geçen kitaba müracaat edebilirler).

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Eyyûb Peygambere dokunan zarar (başına gelen belâ), Allah'tan başkasına iltifatta bulunmasıdır ki bu hal Azîz ve Celîl olan Allah'ı marifet mazhariyeti içinde bilen arifler için musibetlerin en büyüğüdür. Özellikle resuller ve nebiyler için bu böyledir. İşte Eyyûb Peygamberin kurtulmak istediği dert ve musibet budur, yoksa bedenine dokunan bir hastalığın ortaya çıkardığı zarar değildir. Çünkü hastalık onu Allah'a yaklaştırır, başkasına iltifat ise onu Allah'tan uzaklaştırır, isterse bu iltifat bir an için olsun, fark etmez.

Tefsircilerin nakledip yazdıkları hastalık ise Eyyûb Peygamberde zuhur etmemiştir. Ancak yakalandığı bir hastalık olmuştur ki bu da iki ay, birkaç gün devam etmiştir.

Şeyhim bu hastalığın ismini bana söyledi, ama ne yazık ki unuttum. Allah daha iyisini bilir.

(*) Enbiyâ sûresi, âyet: 88.

SIKINTILI BİR HAYAT

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyetten sordum :

«Kim Benim zikrimden yüz çevirirse, onun için dar bir geçim başlar ve kıyamet günü de onu kör olarak haşrede- FİZ.C)

— Efendim, dedim. (Dar bir geçim diye terceme ettiğimiz) Maişet-i Denk nedir? Çünkü bunu bir geçim sıkıntısı şeklinde tefsir edenler, konuyu büsbütün çıkmaza sokmuş ve müşkilleştirmiş olurlar. Çünkü inkarcılar arasında bir nice zenginler bulunuyordur. Hiç şüphe yok ki bu kefere ve benzerlerinin geçimleri dar değil oldukça geniştir. Âyet-i kerîmede ise Allah'ın zikrinden yüz çeviren herkesin sıkıntılı bir hayata uğraması gerekiyor, buyuruluyor. Ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah razı olsun) şu cevabı verdi:

— Âhirette zatların uğrayacağı şeyler şu dünyada iken akıllarına gelir. Cenâb-ı Hak kâfirlerin ebediyen Cehennemde kalacaklarına hükmetmiştir. Bu bakımdan hiçbir an ve dakika geçmez ki kâfirin gönlüne üzüntü ve sıkıntı veren bir vesvese gelmesin. Çünkü hatıra gelen vesveseler onun üzerindeki üzüntüyü harekete geçirmekte ve durumunu bulandırmaktadır.

Bunun en azı, «Sen doğru bir din üzere değilsin..» veya «Belki de sen yanlış bir yol tutmuşsun, doğru olmayan bir dine bağlanmışsın» şeklinde hatırından geçmesidir.

İşte bu öyle bir haldir ki Cenâb-ı Hak kâfirlerin kalbine atar ve yaşayışlarını böyle gam ve kedere sokup sıkıntılı bir hayat yaşatır, isterse onlar zengin olsunlar, veya saraylarda oturan hükümdarlar olarak bulunsunlar, fark etmez. Sıkıntı sürüp gider. O halde dar bir geçim veya hayat elde değil kalbdedir. Çünkü elinde dünyalıktan çok şey bulunan kimse bu-

(*) Tâ-Hâ sûresi, âyet: 124.

nunla beraber adım adım Allah'ın gazabına doğru yaklaştığını biliyorsa, işte onun hayatı sıkıntılıdır..

Şeyhimin bu cevabı son derece güzeldir. Kaadı Beyzavî Dayk-i Maişet terkibinin tefsirini yaparken şöyle demiştir :

«Bunun sebebi şudur: İnkarcının bütün üzüntüsü ve tahassürü, helak olup şu dünyadan ayrılma kaygusudur. Korkusu ise elindeki dünyalığın azalması veya yok olmasıdır. Mü'min böyle değildir, âhirete istekli olan mü'min, kâfirin aksine bir imân ve düşünce içindedir.

Evet, bu konuda fukahadan bir kısmı bana naklettiler ki: «Bizler yedi yıl kâfirlerin esareti altında kaldık. Bu süre içinde devamlı bizimle açık oturumlar, münazaralar tertiplediler, sürtüşme ve tartışmamız devam etti. Sık sık onları denedik, bir çok zamanlar kendilerine müracaatta bulunduk, sonunda öğrendik ki, kâfirlerin çoğu şüphe içinde bulunuyorlar, bu da kalblerinde bir hastalık halinde sürüp gidiyor, tıpkı uyuz kimse gibi, kendisini kaşıyacak adam arıyor.

İslâm talebesinden birini duydukları zaman hemen ona koşarlar da kendisinden bir şeyler sorarlar; karşılıklı görüşmeler ve konuşmalar başlar. Onun tuzağına düşmemek için de başka çare kalmayınca sözü keserler de artık bir kelime fazla konuşmazlar.

İşte bu, kâfirlerden orta tabakanın durumudur.

Onların ileri gelenleri, söz sahiplerine gelince, uzun müddet onları denemem ve bir çok tartışmalara, karşılıklı konuşmalara kapı açmam gösterdi ki kâfirlerin ileri gelenleri kesinlikle sapıklık ve bâtıl üzere olduklarım biliyorlar. Allah ise kendi söz ve hükmünde yegâne gaalib olandır.

Onlarla sürekli münazaralarımızda bir gün dediler ki, «bizim falan yerde derya gibi bir ilim adamımız var, önceki kitapları bilir.»

Bunun üzerine o ilim adamına gittim, cidden sahili olmayan bir deniz olarak kendisim buldum. Tevrat, İncil, Zebur ve Kur'ân'm naslarmı hemen getirebiliyor. Resûlüllah (S.A.V.)

Efendimizin birçok hadîslerini biliyor. Ünlü şâir İmrü'l-Kays'-in şiirleriyle hayli meşgul olmuş.

Kendisine dedim ki:

— Size en büyük üzüntümü ve beni uykusuz bırakan en büyük derdimi sormak için geldim.

— O üzüntü ve derdiniz nedir?

Diye sorduğunda, cevap verdim :

— Ben İslâm ülkesinde bulunduğum sürece İslâm dininin hak olduğunu duyardım. Hıristiyanlığın da bâtıl bir din olduğunu hep işitirdim. Ama sizin ülkenize geldiğimde durumum, aksine döndü. Burada ise Hıristiyanlar kendi dinlerinin hak, İslâmiyetin bâtıl olduğunu söylüyorlar. Bu yüzden içimde bir şüphe doğdu. Bunu gidermek için Hıristiyanların en büyük ilim adamını sorup öğrenmek istedim, sizden söz ettiler, yâni sizi salık verdiler. Hiç kimse sizin büyüklüğünüz hakkında aksi bir düşünce izhar etmedi. Allah ise câhil kimseye âlimden sormayı farz kılmıştır. Bu sebeple ben de sizden soruyorum, size göre hak olan hangisidir?

Bu konuda beni aydınlatırsanız, sözünüzü alır ve onu kıyamet günü kendimi müdafaada delil olarak gösteririm. Rabbimle benim aramdaki hususta onu bir belge ve hüccet olarak kullanırım. Çünkü ben câhilim, siz ise ilim sahibisiniz. Allah da câhil kimseye, âlimden sormayı ve âlimin de hak olanı cevap olarak söylemesini farz kılmıştır. Ayrıca o âlimin sadece câhilin sorusunu cevaplandırmakla kalmayıp bir de Allah için ona nasihatçı olması gerekmektedir.

Bunun üzerine o büyük ve ünlü Hıristiyan âlimi alnını ayasına dayayarak uzun bir müddet hiç konuşmadan düşündü. Mecliste Hıristiyanlardan bir cemaat de bulunuyordu. Alim bir müddet sonra başını kaldırdı ve kulağıma eğilerek :

— Din, İslâm dinidir, hak olan ancak odur. Allah ondan başkasını asla kabul etmez. Sen şimdi kalk bu meclisten ayrıl, etrafımızdaki hıristiyanlar bunu duymadan buradan sıvış., dedi.

Sonra bu zat diğer Hıristiyan din adamlarıyla yapmış olduğu münazaraları anlattı ki onları, konumuzun dışına çıkma-

mak için nakletmiyorum. Biz sadece, Şeyhimizin bu konuda buyurduğunu kuvvetlendirmek için bunları birer misal olarak getirdik.

Nitekim ben de bir ara Yahudi ilim adamlarıyla ve hahamlarıyla görüşme imkânını elde ettim. Onların görüş ve iddialarını çürütmek için hayli deliller getirdim ve sonunda gördüm ki, onlardan bir kısmı bâtıl bir dine bağlı olduklarını kesinlikle anladılar, ne var ki inadları ve kendi milletlerine karşı rüsvay olmamaları için bâtılı bırakmadılar.

Bizim bu münazaramız çok uzun sürmüştü, İslâm fukaha ve kurrâ'ından bir cemaat, Yahudilerden de bir cemaat hazır bulunmuşlardı. Buna benzer bir karşılaşmam da Hıristiyan din adamlarıyla geçti, fakat onların yanında bir şey bulamadım.. Evet, bu konuda birçok hikâye ve kıssalar vardır. Onları okumak isteyenler Tuhfetu l-Edîb Fi'r-Reddi Alâ Ehli's-Salîb adlı Abdullah Meyverkî'nin kitabına müracaat etsinler. Bu adam, önceleri Hıristiyan din adamlarından ve aynı zamanda ilim sahibi bulunuyordu. Sonra müslüman oldu.

Bu konuda ayrıca Abdülhakk el-İslâmî'nin de eserini tavsiye ederim. Bu zat ise önceleri Yahudi hahamlarından biri idi, sonra müslüman oldu.

Ayrıca yine bu konuda Kurtubalı Ebûlabbas'm Fi'r-Reddi Alâ'n-Nasara adlı kitabını da hatırlatmak isterim. Bu kitapta çok ilgi çekici şeyler vardır ve hacmi de yirmi formayı bulmaktadır. Bu kitabı mütalâa eden kimse Kitab ehli olan Yahudilerle Hıristiyanları dikkatle izleyecek olursa, kalblerinde şüphe hastalığı bulunduğunu ve onların kesinlikle sapıklık üzere olduklarını anlar.

Şeyhimizin vermiş olduğu güzel cevabından dolayı Cenâb-ı Hak kendilerinden razı olsun ve bizi onunla menfaatlandırsm!.

YÛSUF DA KADINA KARŞI İSTEKLİ İDİ

Şeyhime (Allah razı olsun) aşağıdaki âyeti sordum :

«And olsun ki kadm Yûsuf'a karşı istekli idi; Rabbinden bir işaret görmeseydi Yûsuf da onu isteyecekti. İşte ondan kötülüğü ve fenalığı böylece engelledik. Doğrusu o bizim çok samimi kullarımızdandır..» (*)

— Efendim, dedim. Yûsuf'un bu konudaki isteği ne idi?

Şeyhim (Allah razı olsun) cevap verdi:

— Yûsuf (A.S.), kadın kendisine istekli olunca, onu dövmek istemişti.

Bunun üzerine tefsircilerin bu konuda naklettiklerini kendisine anlattığımda Şeyhim, hepsini de reddetti, sonra da :

— Nerede ismet (günah ve kötülüklerden korunmuşluk) sıfatı?! Velî kendisine fetih yapılınca Allah ondan karanlık damarlarından yetmiş iki tanesini koparıp atar ki bu damarların bir kısmından yalan, bir kısmından kibir, bir kısmından riyâ (gösteriş), bir kısmından dünya sevgisi, bir kısmından şehvet, bir kısmından zinâ ve benzeri şeylere istek meydana gelir. Bu, Allah'ın bir velî kulu hakkındaki lûtfudur. Ya peygamber hakkındaki lûtfu nasıldır? Onu ismet üzere yaratmıştır, peygamberin zatı bu sıfat üzerinde hayata göz açmıştır.

Velî bazen öyle bir hale ulaşır ki onun nazarında şehvet yeriyle başka yer arasında fark kalmaz. Şu elimdeki taşla yerdeki taş arasında nasıl fark yoksa, işte öyle.. Çünkü kendisine fetihte bulunulan velîye ana rahmindeki şeyler bile gizli kapalı değildir, nerede kaldı diğer yerler ona kapalı bulunsun..

Ama bu durumda da velî, Allah'ın nuruyla görür ve Onun nuruyla bakar, bu bakışlarında şeytan hazır olamaz ve beraberinde ebediyen bir karanlık ta bulunmaz. Velî hakkmda bu tür mazhariyetler olunca, ya ma'sum olan peygamber hakkmda ne

(*) Yûsuf suresi, âyet: 24.

dersin? Cenâb-ı Hak bizi, peygamberliğin hakkını, ölçüsünü bilen kullarından eylesin. Allah daha iyisini bilir..

* * *

Şeyhime aşağıdaki âyeti sordum :

«Allah, **Musa'ya** da hitab edip konuştu..» (*)

— Efendim, dedim. Bu hitab ve konuşma Mûsâ Peygambere mi hastır? Yoksa sofilerin ileri gelenlerinin hak üe konuştuklarına dair sözlerinden anlaşıldığı üzere bu diğer peygamberler ve velîlerin ileri gelenlerine de mi şâmildir? Örneğin: Ârif-i billâh Şeyh Ebûlhasen Şazelî Hazretleri Hizbi Kebîr'inde şöyle demiştir: «Ya Rab! Bize öyle bir müşahede ver ki Seninle konuşmamıza arkadaşlık etsin..»

Bu hususta ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Şeyh Ebûlhasen Şazelî Hazretleriyle sofilerden bazılarının Allah ile konuşma hakkında söyledikleri haktır ve hiç şüphe yoktur. Onların bu sözü Kur an'daki âyetlere ters düşmüyor. Çünkü âyetlerde bu konuda bir hasır yapılmamıştır.

Cenâb-ı Hakk'ın sözünü, kendisine fetih yapılmış kimse işitir, şu şartla ki Allah ona harikulade bir işitme yeteneği vermişse; o takdirde harfsiz ve sessiz ve keyfiyetini idraksiz işitmeye başlar. Bu işitme bir yöne ve cihete de has değildir. Her tarafından işitebilir, zâtın diğer cevherleriyle duyabilir. Yâni bütün hücreleriyle ve organlarıyla işitir: Hiçbir dişi, kılı yok ki Hakk'm konuşmasını işitmesin. Diyebiliriz ki velînin zatı bu konuda tek bir kulak gibi olur.

Şeyhim bunu açıkladıktan sonra kendisine fetihte bulunulan zatlarm işitme oranını, bu hususlaki farklılığı anlattı ki onları buraya yazıp açıklamamız doğru olmaz. Allah onunla bize yarar sağlasın.. Allah daha iyisini bilir..

(*) Nisa sûresi, âyet: 164.

YOLCULUK HALİNDE NAMAZI KISALTMAK

Şeyhime aşağıdaki âyeti sordum:

«Yolculuk ettiğinizde kâfirlerin size bir fenalık yapmasından korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir vebal yoktur. Çünkü kâfirler size apaçık düşmandırlar.» (*)

— Efendim, dedim. Namazı yolculukta kısaltmayı kâfirlerden korkuya bağlamanın veçhesi ne olabilir? Halbuki yolculukta güven içinde iken de namazı kısaltmak caizdir. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Korku kaydı, başka vakitleri hükmün dışına çıkaran bir kayıt değildir ki bundan mefhum-i muhalif anlaşılsın.. Belki bu kayıt, bilhassa bu durumda zorluğu kaldırmak ve böyle bir hükmün altına sokulmasına özen gösterilmesini tenbîh etmek içindir.

Sebebine gelince: Sahabe-i kiram (Allah hepsinden razı olsun), cihada çıktıklarında bilhassa ibâdetlerini çoğaltır, dünyadan ayrılmak endişesiyle son günlerini ve saatlerini ibâdetle geçirirlerdi. O kadar ki onlardan bir kısmı gündüz savaşır, gece ibâdet eder, rükû' ve secdede bulunurdu. Bu bakımdan namazı böyle günlerde kısaltmayı ve fazla zorluktan kaçınmayı âhirete hazırlanma devresinde az bir ibâdet sayarlardı.

Onlar daha çok ibâdet etmeyi büyük bir sevap olarak görürler ve bunu hafızalarından hiç te uzak tutmazlardı. Cenâb-ı Hak onların bu tarz düşüncelerini gidermek istedi ve bunun için indirdiği hükmü cihâda çıkıldığında yolculuk halinde düşman korkusuyla kayıtladı. Allah daha iyisini bilir.

(*) Nisa sûresi, âyet: 101.

OTLAYARAK KARNINI DOYURAN DAVARDAN ZEKÂT VERİLİR

Şeyhime (Allah razı olsun) aşağıdaki hadîs-i şerifin mânasını sordum:

«Yürüyerek otlağa **gidip** karnını doyuran davardan zekât verilir..» Bu hususta ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Hadîs yürüyerek otlağa gidebilen ve kamını doyurabilen davarda zekâtın farz olduğunu bildirirken, yürüyemiyecek kadar hasta ve yaşlı olan, otlayamıyacak kadar hasta veya dişleri dökük bulunan davardan zekât hükmü kalkar. Çünkü zekât mülk olma vasfını taşıyan nimete tabi'dir. Davar otlayamıyacak ve eti yenmiyecek duruma gelirse onda artık mülk olma nimeti kalmaz, bu bakımdan da zekât gerekli olmaz. Çünkü bu durumda o davarın helak olması galibdir. İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin de maksadı budur..

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, Şafiî bu hadîsi incelerken diyor ki: «Bundan anlaşılan, otlağa sahnmayıp sahibi tarafından beslenen davardır..» Bu hususta ne dersiniz?

Cevap verdi:

— Şafiî'nin dediği ma'lûfe (sahibi tarafından beslenen otlağa salınmayan davar) hadîsin deyiş tarzına dahildir. Çünkü ma'lûfe olan da tabiatıyla saimedir (yani kendi ağzıyla ve hareketiyle karnını doyuran davar demektir.) **Sahibi** onu otlamaktan alıkoymuştur, ama o davarın karakteri (salıverildiğinde) otlayıp karnını doyurmaktır. **Sahibi** onun bu karakterini bildiği halde otlağa salıvermeden onun kanımı doyurmayı tekeffül etmiştir. Bu bakımdan mülk ni'meti bunda muhakkak ölçüde mevcuttur.

Sonra Şeyhimden müctehid imamların mefhum-i muhalif üzerindeki farklı görüşlerinden söz ettim: Kimi mutlaka itibar

edilir, derken, kimi bunu hükümsüz saymıştır. Kimi de bunu usûl ilminde belirlendiği üzere açıklamıştır.

Şeyhim (Allah razı olsun) bu soruma da şu cevabı verdi:

— Mefhum-i muhalifin hükmünü hakikati üzere bilmek mümkün değildir. Ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bunu kayıtlarken ne gibi sebep ve maksadlar taşıdığım bilen kimse, bilebilir. Bu da ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin iç yüzünü (bâtınını) bilmekle mümkündür.

Aramızdan bir adam koymuş olduğu hükümlere birtakım kayıtlar yerleştirir ve sonra aramızdan ayrılıp kaybolursa, onun maksadını bilmemize imkân yoktur, bu kayıtlarla neleri kasdetmiştir, bilemeyiz, meğer ki o adamın iç yüzünü bilmiş olalım.. Bu da ancak o hükmü ve içindeki kaydı kendisinden sormakla anlaşılabilir. Tabii adamın kendisi de ölmemişse..

Ölmeden onun bu hususta maksad ve muradı sorulmadık kalırsa, o zaman anlaşılması hayli zorlaşır. O halde mefhum itibarında sözü mutlak bırakanla itibar edilmemesinde sözü mutlak bırakanın ikisi de mefhumun kayıtlanmalarında aynı yolu tutmuş sayılırlar. Bu ise doğru değildir. Çünkü kayıtlara bağlı bulunan maksadlar çok farklıdır. Bazısı hükümde muhalefeti gerektirirken bazısı da muvafakati gerektirir.

Bunun gibi usûlcülerin açıkladığı üzere bunu bazı fasıllara ayırıp açıklayan da aynı kategoriye girer. Çünkü usûlcülerden kimi adedi mutlaka hükümsüz sayarken şartı mutlaka itibar etmiştir. Böylece adedi takyidde ve şartı takyidde tek bir meslekte yürümüşlerdir. Bu konuda takyidleri taşıyanın maksadına aykırı bir yol tutmuşlardır.

Özetliyecek olursak, deriz ki: Şer'î olan bütün kayıtları ancak kendisine fetih yapılan büyükler bilebilir.

Allah razı olsun Şeyhimiz de bu kayıtları maksada uygun bilen büyüklerden biridir. Allah kendisinden razı olsun..

Bu konuda Şeyhimle beraber hayli görüştük, derinliklerine daldık. Çünkü ben bu hususta ihatalı bir bilgi tahsil etmiştim. Meselâ: Usûlcularm önde gelenlerinden İmamülharemeyn'-

in Burhan adlı eserini, İmam Gazalî'nin el-Mustesfa adlı kitabını. İmam Ebû Velid'in Fusûl'ini, İmam Ali bin İsmail'in Şerh-i Burhanını, İmam Ebû Abdillah b. Hac el-Abderî'nin Şerh-i Müstasfa'sını, Tâcüddin Sübkî'nin Cem'ul-Cevâmî'de anlattıklarını ve bunun şerh ve haşiyelerini, ayrıca bu konuda bir nice kitapları mütalâa etmiştim. İşte bundan sonra ancak bu konuda Şeyhimle görüşebilmiş tim.

Günlerce soru cevap faslımız devam etti. Ondan öyle şeyler işittim ki ictihad ehline Allah o yönde pek başarı sağlamamıştı. Nasıl böyle olmasın ki Şeyhim devamlı surette Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi müşahede edenlerdendi. Cenâb-ı Hak onun hoşnudluğunu ve mahabbetini bize ulaştırsın ve kıyamet günü bizi onunla birlikte haşreylesin!. Âmin!.

İBRAHİM (A.S.) : BATANLARI SEVMEM, DEDİ

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyeti sordum:

«İbrahim gece basınca bir yıldız gördü, «işte bu benim Rabbim» dedi. Yıldız batınca, «Batanları sevmem» dedi. Ay'ı doğarken görünce, «İşte bu benim Rabbim» dedi. Batınca da, «Rabbim beni doğruya eriştirmeseydi and olsun ki sapıklardan olurdum» dedi. Güneşi doğarken görünce, «İşte bu benim Rabbim» dedi. Batınca da, «Ey milletim! Doğrusu ben ortak koştuklarınızdan uzağım» dedi...» (*)

— Efendim, dedim, bu, İbrahim'den (A.S.) kendi nefsine bir delil bulup getirmek midir? Allah'ın kâinattaki sanatını görüp onunla Cenâb-ı Hakk'a yükselmeyi sağlamak mıdır? Yoksa milletine karşı onları ağlatıp susturmak için baş vurduğu bir delil getirme midir? Önce onların dâvasını teslimiyet yoluyla getirir gibi görünmüş, sonra da davalarının bâtıl olduğunu tekrar tekrar ibtâl etmiştir. Çünkü müfessirler bu konuda farklı görüş ortaya koymuşlardır; siz ne buyurursunuz?

(*) En'âm sûresi, âyet: 76-77-78.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Bu, hakikatte İbrahim Peygamberin kendi nefsine delil getirmek yolunda söylenmiştir. Ancak onun bu delil getirişi, diğer insanların delil getirişi gibi değildir. Çünkü peygamberlerin delil getirip bir şeyden sonuç çıkarması, diğer insanların sonuç çıkarmasına benzemez.

Peygamberler (Salât u selâm hepsine olsun) ma'rifetullahm doruğunda ve ubudiyyetin kemâl mertebesinde bulunuyorlardır. Allah'tan son derece korku ve gönül alçaklığı üzeredirler. İlâhî ma'rifet ve O'na meyletme mazhariyetinde bulunan zatları hep bu ölçüden hareket eder.

İbrahim'in (A.S.) bu âyetle istidlal etmesi (delil getirip sonuç çıkarması) nden söz edilmesinin mânası şudur :

İbrahim (A.S.) baş gözüyle gördüğünü bâtınında ve basiret iyle de görmek istiyordu.

Çünkü O, Allah'ı ma'rifet-i tamme ile basiret gözüyle tanıyordu, basîretindeki harikuladeliği gözüne getirmek arzusundaydı. Böylece mevcudatta, basiretine münasib düşen ve ma'ruf olanı gözleriyle de arıyordu.

Ayette bahsedilen yıldızlar, ay ve güneşe bakmış ve bunların mukaddes olan Cenâb-ı Hakk'a münasib düşmediğini görmüş ve hepsinden de kendini beri kılmış (uzakta tutmuş), basîretiyle bildiğine dönmüştür. O da gökleri ve yeri yoktan var eden Allah (Sübhanehu ve Teâlâ) Hazretleridir.

Buna yaklaşık bir misal verecek olursak, kendisine fetih olunmuş bir velîyi gösterebiliriz: Aym 29. akşamı hilâle bakmış, basîretiyle ay'ın bir hurma çubuğu gibi eğri biçimde mevcud olduğunu görmüş, sonra baş gözüyle bakmış, bir şey görememiş. Hilâli arayanlarla beraber o da gözleriyle aramaya koyulmuş.

Onun bâtınını, basiretinin açıklığını bilmeyenler kendisini hilâlin tesbitinde şüphe içinde zannederler. Diğer araştıranlar gibi sıradan bir adam sanırlar. Ama onun basiretinin açıklığını bilenler, yakînen bilirler ki o zat hilâli kesinlikle görmüş ve tesbit etmiştir. Basîretiyle onu temaşa etmiştir.

Diğer insanlarla beraber baş gözüyle görmeye çalışması ise sadece gözün müşahedesini ortaya koymak içindir, başka bir şey için değil..

Ama diğer insanların durumu böyle değildir, çünkü onlar ayın 29. akşamı hilâli göremedikleri için şüphe içinde bulunuyorlardır.

İşte peygamberlerin istidlâliyle, basireti kapalı olanların istidlali arasındaki fark budur!. O halde peygamberlerin istidlalini, Allah hakkında cehalet gibi bir anlamdan tenzih etmek gerektir. Aynı zamanda Allah hakkında şüpheye kapı açacak bir anlamdan da tenzihi lâzımdır.

Allah hakkında bilinmesi zarurî olan hususlara aykırılıktan da uzak tutmak vâcibdir. Çünkü peygamberlere has ismet (günah ve kötülüklerden korunulmuşluk) sıfatı şüpheye ve Allah hakkında bilgisizliğe ters düşer. Çünkü bu ikisi (yani şek ve cehalet) küfürden iki çeşittir. Halbuki peygamberler bırak küfrü ve büyük günahları, küçük günahlardan bile korunmuşlardır.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— Cidden Şeyhimin bu cevabı son derece ârifanedir. Ben nice 29. geceleri onunla beraber bulundum. Evinde damın altında oturduğu halde veya mescidde bulunduğu bir zamanda hilâlin göründüğünü haber vermiştir. Biz henüz onun meclisinde oturup kendisinden bu haberi aldıktan sonra yerimizden ayrılmadan önce dışarıdan hilâli tesbite çalışanlar, hilâli gördüklerine dair haber getirirlerdi.

Bu birkaç defa vâki oldu.. Güneş battıktan sonra batı ufkunda henüz sarılık varken hilâlin çıktığını haber verirdi, sonra hep birlikte dışarı çıkardık, hilâli ne biz ne de o görebilirdi. Halbuki az önce basîretiyle görüp haber vermişti bize... Ama bu sırada gözü keskin biri geldiğinde cidden hilâli görüp haberin doğruluğunu kanıtlardı.

Hatırlarım, birçok defa Şeyhim (Allah razı olsun) bana: «Bugün ramazandır» diye haber verirdi, halbuki halk o gün

oruçlu bulunmuyordu. Çünkü halka göre o gün Şaban'm son günü olarak biliniyordu. Bazen de: «Bugün bayramdır» derdi. Halbuki halk o gün ramazanın son günü diyerek oruçlu bulunurdu. Veya «Bugün arefedir» ya da «Bugün terviyedir» derdi. Halbuki halk arefe gününü terviye bilirdi. Sonra üç dört günlük mesafeden haberler gelir* Şeyhimizin buyurduğu gibi çıkardı. Allah daha iyisini bilir.

DİNİ BÜTÜN DİNLERDEN ÜSTÜN KILMAK

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyette «Dinini bütün dinlerden üstün kılmak» geçen cümlenin mânasını sordum:

«Puta tapanlar, Allah'a ortak koşanlar hoşlanmasa da, dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere, peygamberini doğru yol ve hak dinle gönderen Allah'tır.» (*)

— Efendim, dedim, İslâm dininin bütün dinlerden üstün kılınmasından maksad nedir? Bütün dinler İslâmiyetle neshedilmiş (hükmü kaldırılmış) anlamına mıdır, yoksa belge ve delillerinin parlaklığı, sıhhatinin delâlet indeki üstünlüğü müdür? Ya da başka bir anlam mı taşıyor? Bunu açıklar mısınız?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Allah, her yönüyle arınmış, tertemiz olan bu dini her bakımdan diğer bütün dinler üzerine üstün kılmış; gerek onları hükümsüz bırakma, gerek belge ve hüccetlerinin parlaklığı, gerekse yeryüzünde daha çok yayılması yönleriyle bu üstünlüğü belirgin hale gelmiştir. Diğer dinler bu parlaklık karşısında bir hiç mesabesinde kalır.

Kendisine fetihte bulunulan kimse yeryüzüne dikkatle bakacak olsa, onun bayındır yerlerine, harap köşelerine nazar etse yerde Muhammed'in dini üzere kavim ve toplulukların ibâdet ettiğini görür. Yâni yeryüzü böyle ibâdet eden yüce zatlarla bayındır sayılır. Bunlar küfür diyarında da, mağara-

(*) Tevbe sûresi, âyet: 33.

larda da, dağlar, ovalar, şehir ve köylerde, boş arazilerde mevcuttur.

Bu din, başka dinlerde bulunmayan birtakım özellikler taşımaktadır. Cenâb-ı Hak tek bizi bu yüce dinin ehlinden eylesin. Bu dinde öyle bir nûr vardır ki, kendi ehlini küfre ve dinden dönme uçurumuna düşmekten korur. Bu da, Allah'ın Resûlüllah Efendimize olan mahabbeti sayesindedir, Hz. Muhammed'in yaymış olduğu dine birçok hasletler yerleştirmiştir ki bunların tamamı, onun ümmetini irtidad (dinden çıkma)dan korumaktadır. Diğer dinlerde bu hasletler mevcut değildir. Yani müntesiplerinin dinden çıkmasını engelleyip onları bundan koruyacak hasletlerin çoğu yoktur.

Levh-i Mahfuz a bakabilen kimse, orada peygamberlerin şeriatlerine, onlarla ilgili yazılı hususlara göz attığında Hazret-i Muhammed'in (S.A.V.) şeriatının neden devam ettiğini ve edeceğini, ümmetinin neden irtidad (dinden çıkmadığı)nı anlar. Bunun sebebini şöyle açıklayabiliriz :

Allah (C.C.) nuru ve karanlığı yarattı. Sonra da kullarını ve ümmetleri, milletleri yarattı. Sonra yarattığı bu nura birtakım kapılar koydu ki bu kapılardan nurla ilgili zatların yanma girilir. Karanlık için de birtakım kapılar koydu ki bu kapılardan da karanlıkla ilgili bulunan zatların yanma girilir.

Sonra da birtakım şeriatler koydu ve o şeriatlerle peygamberler gönderdi, tâ ki peygamberler o şeriatlerle belirtilen nurun kapılarını açsınlar. Bu kapılar o nurda bulunan ilâhî emirlerdir. Karanlığın da kapılarını kapasınlar; bu kapılar da Allah'ın yasakladığı şeylerdir.

O halde ilâhî emirler (yapın diye buyurduğu şeyler) nurun kapılarını açar. Allahhn yasakladığı şeyler ise karanlığın kapılarını kapar.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şeriatından başka hiçbir şeriatte nûr ve karanlığın kapılarını tam anlamıyla açıp kapatacak, emir ve nehiyleri kâmil ölçüde tamamlayacak bir mazhariyet yoktur. Bu bakımdan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin

şeriati bütün şeriatların üstünde bulunuyordur. Onun şerefli ümmeti de bütün ümmetlerin üstündedir.

İşte bu mânaya işaretle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz şöyle buyurmuştur :

«Ümmetim sapıklık üzerine toplanmaz..» (*)

Kendisine fetih yapılan kimse geçmiş ümmetlere ve onların eyleşip kaldıkları ülkelere bakacak olursa, onların kendi zamanlarında yaşadıkları yerlerin üzerinde simsiyah yoğun bir bulutumsu karanlık görür; onlar dinlerinden uzaklaştıkça bu karanlık onlara doğru yaklaşmakta ve netice üzerlerine inmektedir. Onların zatları bu karanlıktan yudum yudum içirilir, dinlerinden çıkmış oldukları halde sabahlarlar. İşte manzara budur. Böyle bir akıbetten Allah'a sığınır, korunmamızı dileriz..

Ümmetlerin üzerine bu karanlık çökünce artık bir daha doğruyu bulamazlar. Nitekim çoğunun sonucu böyle olmuştur. İşte İslâm Dininin diğer dinler üzerine olan üstünlüğünü bu açıdan düşünmek gerekir.

İleride sözü edilen karanlığın kapılarından tekrar bahsedilecek, ibret alanlar için onun ibret verici hususları anlatılacaktır. Allah daha iyisini bilir.

ZEKÂT VERECEKLERİNE DAİR ALLAH'A SÖZ VERENLER

Şeyhime aşağıdaki âyetin iniş sebebinden ve buna dair rivayet edilen kıssadan sordum :

«Aralarında: «Allah bize bol nimetinden verecek olursa, and olsun ki zekât ve sadaka vereceğiz ve iyilerden olacağız» diye O'na söz vermişti..» (**)

— Efendim, dedim, müfessirler bu âyetin Sa'lebe b. Hâtıb hakkında indiğini söylemişlerdir. Olay şöyle nakledilmektedir: Sa'lebe bir gün Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize gelerek,

(*) Rivayetinde ızdırap ve sıhhatinde hilaf vardır. Fukaha bu hadîsi icma'a delil saymıştır. Esne'l-Metalib..

(**) Tevbe sûresi, âyet: 75.

kendisine dünyalıktan bol nimet verilmesi için duâ buyurmasını istemişti. Bunun üzerine Peygamber (S.A.V.) Efendimiz ona:

«Ya Salebe! Şükrünü yerine getirdiğin az nimet, şükrünü yerine getiremiyeceğin çok nimetten hayırlıdır.»

Bununla beraber Salebe durmadan bu konuda Resûlüllah'a baş vurarak duâ buyurmasını diledi ve:

«Vallahi Ya Resûlâllah! Ben çok nimetin de şükrünü yerine getiririm.»

Dedi, sonra da Allah kendisine çok mal verecek olursa onun zekâtını vereceğine, sadaka dağıtacağına yemin edip Allah'a karşı söz verdi.

Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz onun bu arzusuna cevap vererek duada bulundu. O günden itibaren Sa'lebe'nin davarları çoğalmaya başladı, parazitlerin ürediği gibi üreyip çoğaldı.

Salebe önceleri Peygamber (S.A.V.) Efendimizle beraber namaz kılar, cuma ve cemaati kaçırmazdı. Davarları çoğalınca, onları biraz şehir dışına çıkarması gerekti, böylece cemaatle namaz kılmayı terketti. Sadece cumadan cumaya cemaate katıldı. Davarları biraz daha çoğalınca, artık cumaya da hazır olma imkânını bulamadı. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz:

«Salebe nerede, hiç görünmüyor?»

Diye sordu.

«Yâ Resûlâllah! Onun davarları çoğaldı, artık hem cemâati, hem cumayı terketti, davarlardan vakit bulup da cemaat ve cumaya katılamıyor.»

Diye cevap verdiler.

Efendimiz buna üzüldü ve:

«Yazıklar olsun Sa'lebe'ye!..»

Buyurdu, sonra da onun malının zekâtını hesaplayıp almak üzere iki tahsildar gönderdi.

Onlar da Sa'lebe'ye vardılar, hem Resûlüllah'ın emrini, hem de zekât hakkındaki âyeti kendisine bir kez daha hatır-

lattılar. **Salebe** kızdı ve: «**Bu haraç almaktan başka bir şey değildir**» diyerek tahsildarları boş çevirdi. Bunun üzerine yukarıdaki âyet indi.

Salebe inen âyeti işitince, malının zekâtını alıp Peygamber (S.A.V.) Efendimize geldiyse de Peygamber (S.A.V.) :

«Allah beni senin zekâtım almaktan men'etti..»

Diyerek onu reddetti.

Salebe basma toprak saçarak ayrılıp **gitti. Ebûbekir Sıddîk**'ın hilâfet yıllarında zekâtını alıp getirdi, **Ebûbekir** de **(RA.)** kabul etmedi, «**Peygamber (SA.V.) Efendimizin almaktan alıkonduğu bir zekâtı alamayız**» dedi. **İkinci halife Ömer (RA.)** devrinde de aynı durum tekrar etti ve **Salebe** bu vaziyette **üçüncü halife Osman** (R.A.) devrinde öldü.

Bu olayı **Hafız Süyûtî, Beyzavî** haşiyesinde nakletmiştir. **İbn Cerîr, İbn Ebî Hatim, İbn Merdveyh, Taberânî, Beyhakî** bunu **Ebû Ümâme'den (R.A.)** rivayet etmişlerdir.

Efendim, sahabe arasında böyle bir adam var mıydı? Ve **Salebe**'ye isnad edilen bu hikâye doğru mudur?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin eshabma baktım, aralarında böyle bir adam göremedim. Böylesine büyük bir günah işleyen bir sahabe tesbit edemedim. Sözü edilen olaya benzer bir olay da bulamadım..

Evet, **Hafız İbn Hacer** de **el-İsabe** adlı eserinde bunun sahih olmadığını belirterek olayı reddetmiştir. Bu hususiaki rivayetin güvenilir kaynaklardan gelmediğine parmak **basarak** rivayetin kritiğini yapmıştır. (*) Allah daha iyisini bilir.

(*) İbn Hacer'in çok kıymetli eserlerinden biri olan ve sahabe-i kiramın terceme-i hallerini kapsayan El-İsâbe Fi Temyîzi's-Sahâbe adlı dört ciltlik kitabının Sa'lebe maddesine müracaat edilmesini tavsiye ederiz. Çünkü ben çok önceleri bu olayı orada okumuştum. Hafızamda kalanı yazdım.

ŞULELERİNDEN ZÜRRİYETLERİN ÇIKARILMASI

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum:

— Efendim, dedim, aşağıdaki âyette geçen sulblerden zürriyetlerin çıkarılması ruhlar âleminde mi, yoksa Allah, Âdem Peygamberi yarattığında mı meydana gelmiştir?

«Hani Rabbin Âdem oğullarından, onların sulhundan soylarını çıkarıp kendilerini nefislerine şâhid tutmuş, «Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» demişti. Onlar da: «Evet, Rabbimizsin, şâhid olduk» demişlerdi. İşte bu şâhidlendirme kıyamet günü «Bizim bundan haberimiz yoktu» demeniz içindir..» (*)

Evet, bu Âdem Peygamber yaratıldıkta Allah onun sırtından soyunu çıkarıp onlara akıl ve konuşma yeteneği verdikten sonra mı onlar böyle bir cevapta bulunmuşlardır? Bu temsili bir istiare babındandır: Âdem oğullarının rububiyeti bilmeye imkân bulmaları, şehadette bulunup O'nun rububiyetini itirafa benzetilmiştir. Bu konuda imkân vermek şâhid tutma mesabesindedir. İmkân bulmak ta itiraf mesabesindedir.

Benim bu sorum ve kısa açıklamam üzerine Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şu cevabı verdi:

— Bu olay, ruhlar âleminde cereyan etmiştir. Allah onları kendi nefislerine şâhid tutmayı dilediğinde, İsrafil'e (A.S.) Sûra üfürmesini emretti. Bu yüzden ruhlar dehşete kapıldılar, nasıl ki kıyamet sûru üfrüldüğünde insanlar korku ve dehşete kapılacaklarsa işte öyle.. Veya daha korku ve dehşet veren bir anlamda.

Cenâb-ı Hak sonra ruhlar üzerindeki hicabı kaldırdı, böylece onlar Hakk'm öncesiz olan sözünü duydular. Tam bu sırada ruhlar nurların kuvvet ve zayıflığına göre birbirlerinden ayrıldılar: Mahabbet ile cevap verenleri oldu ki bunlar mü'minlerin ruhlarıydı. Bir kısmı ise istemiyerek cevap verdi ki bunlar kâfirlerin râhlarıydı..

(*,) A'râf sûresi, âyet: 172.

Mahabbetle cevap veren ruhların mertebeleri farklıdır: Kimi Allah'ın bu öncesiz olan sözünü işitince kuvvet kazandı, kimi zayıfladı. Kimi de bu sesin vermiş olduğu güzel âhenkten sallanmaya başladı. Allah onlardan bir kısmını rahmet kıldı ki onlar başkalarına destek olmaktadırlar, başkalarına kuvvet kazandırmaya çalışırlar.

Bundan da şeyhlerle müridlerin mertebeleri meydana çıkmış oluyor; o günden itibaren bu iki mertebe arasındaki ruhlar birbiriyle tanışmışlardır. Yâni şeyhlerle müridlerin ruhları tâ o günde birbiriyle tanışmış, aşinalık kazanmışlardır.

Allah'ın öncesiz olan sözü, ruhları baştan sonuna kadar te'sir altına alıp onlar üzerinde galibiyet kurmuştur. Bu nedenle de ruhlar yerlerinden ayrılıp uçuşmuşlar, Berzah âlemine ve yeryüzüne kadar bu uçuşlarını devam ettirmişler, böyle yapmakla da müsterih olmak istemişler.

Böylece onların uğradıkları yerler inişlerine göre üç kısma ayrıldı:

Birinci kısma ancak mü'minlerin ruhları gruplar halinde inmiştir. İkinci kısma ancak kâfirlerin ruhları parça parça inmiştir. Üçüncü kısma ise her iki taifeden de inen ruhlar olmuştur.

Mü'minlerin indiği birinci kısım, öyle bir bölgedir ki orada ancak Allah'a imân eden, Allah'ı bilen imân ehli sakin olur (eyleşir). Orada hiçbir zaman bir kâfir eyleşmez. Bu ikinci kısmın tam tersinedir. Üçüncü kısım ise, iki zümre de orada eyleşirler. Oraya en son inen zümre hangisi ise sonuç ona göre kapanmış olur:

Eğer son inen zümre bahtiyar kişilerin ruhları ise, orası imân ehliyle sonuca bağlanıp kapanır. Bunun aksi ise, sonuç küfür ehliyle kapanır. Öyle yerler var ki, önce bahtiyarların ruhları, sonra bedbahtların ruhları, sonra yine bahtiyarların, sonra bedbahtların ruhları iner ve en son inen ruhlara göre o yerin durumu bağlanmış olur.

Kendisine fetih olunan zat, bugün müşriklerin bayındır hale getirdikleri yerlere, ülkelere bakacak olsa, sonunda mü'-

mirilerin o yeri bayındır hale getirip getirmeyeceğini bilir. Şöyle ki Elestü Bi-Rabbiküm = Ben sizin Rabbiniz değil miyim? hitabının tecelli ettiği günde ruhların inişine, sonra da o taifeden sonra başka bir taifenin inip inmediğine bakar; eğer inen taife kâfirlerin ruhlarıdır ve en son inen de yine onlardır, o takdirde müslümanlarm o bölgede eyleşmiyeceklerini rahatlıkla anlar. Eğer o ilk inen taifeden sonra bahtiyar kişilerin ruhlarının indiğini ve ondan sonra başka bir taifenin inmediğini görürse, o yerin ya da ülkenin en son îslâm diyarı olacağını anlar..

Sonra şeyhimiz devamla buyurdu ki :

— Bu husus ayrıca iki veçheyle de bilinebilir: Birincisi, kendisine fetih olunan zat, müşrik diyarına bakar, orada fetih ehli ve Allah dostları artıyorsa, oranın ileride îslâm diyarı olacağını anlar. Eğer orada hiçbir velî ve fetih ehlinden hiçbir zat göremiyorsa, oramn gazaba uğramışlar diyan olacağını anlar..

Bunun üzerine Şeyhime sordum:

— Efendim, dedim, bir zat küfür diyarında bulunurken' kendisine o sırada fetih yapılacak olsa, ne yapar?

Cevap verdi:

— Gayb ehli ona yardım elini uzatır ve zatlanyla onun yanma giderler de ona zahirî ilmi öğretirler. Çünkü bâtın ilmi, beraberinde zahir ilmi olmazsa, sahibine pek az fetih yapılır.

ZAHİR VE BÂTIN İLİMLER

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) bir gün bu konuda şöyle buyurdu:

— Bâtm Ününe bir örnek verecek olursak, yüz satır yazı yazmaya başlayan kimsenin bu yazısını gösterebiliriz: **99** satırını altın ile, kalan bir satın da mürekkeb ile yazıyor. Bu altınla yazılan **99** satır bâtm ilmi, siyah mürekkeble yazılan bir satır da zahir ilim mesabesindedir. O **99** satırın altında bu bir

satır bulunmayacak olursa, hiçbir fayda sağlamaz. Çünkü 99 satır bu bir satırla tamamlanmış oluyor.

Biz diğer bir misâl olarak zahir ilmi gece etrafı aydınlatan bir fenere benzetebiliriz. Karanlık bir gecede muhakkak ki yanan bir fener büyük bir yarar sağlar. Bâtın ilim ise, güneşin doğup ışınlarının etrafı aydınlatmasına benzer. Hele bir de gök kubbenin ortasına yaklaşınca iyice dokunduğu bölgeleri aydınlatır ve fener sahibi onu görünce, «Bu fenerin artık bir yararı yoktur; gündüzleyin Cenâb-ı Hak güneşin ziyâsıyla beni fener ışığından doygun kıldı» diyerek onu söndürür. Ama bu sırada güneş bir anda kaybolup karanlık baş gösterirse, o fenerin ışığına yine ihtiyaç duyulur. Demek istiyorum ki, güneşin ışığının devamı, fenerin yanık kalmasına bağlanmıştır, o yandığı sürece güneş etrafı aydınlatır...

Bu vadide nice kimseler vardır ki elindeki feneri bıraktığı için gündüzün ışığından mahrum kalmıştır, meğer ki tekrar o feneri eline alıp yakmış ola.. Allah bazen öylesini muvaffak eder, bazen de etmez.. Böyle bir sonuçtan Cenâb-ı Hak kendi minnet ve keremiyle bizi korusun!.

İkinci veçhe ise, kendisine fetih olunan zat müşriklerin kaldığı toprak parçasına bakar, eğer camiler yapılmış, gaibden adamlar o cami'leri doldurmuşsa, o toprakların ileride İslâm ülkesine katılacağını anlar. Böyle bir şey o yerlerde göremiyecek olursa, artık oraların küfürle örtündüğünü ve battığını anlar.

Şeyhimiz bu babda birkaç olay anlattı, inşaallah ileride onlardan söz edeceğiz. Allah daha iyisini bilir.

YÛSUF PEYGAMBERİN KARDEŞLERİ

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) Yûsuf Peygamberin kardeşlerinden sordum. Bunun sebebine gelince, yani niçin bu konuyu açtım: Bu konuda bir soru yöneltilmişti: Peygamberler kendilerine nübüvvet gelmeden önce ma'sûm mudurlar, yoksa birtakım günah işleyebilirler mi? Tabii kendile-

rine peygamberlik verildikten sonra ma'sûmdurlar, (günah ve kötülük işlemekten korunmuşlardır). Soru sahibi bu konuda icmâ' olup olmadığını, yoksa mes elenin farklı görüşlerle mi anlatıldığını, küçük günahların peygamberlerin bu devresinde büyük günahlar gibi olup olmadığını soruyordu.

Şeyhimiz bizim bu sorumuzu anlayınca elbette ki yanında olan bilgiyi yazar, diyorlardı. Yûsuf Peygamberin kardeşleri hakkmda kaleminin bağlı tutulmasını gerektiren şey nedir? Yoksa onların her biri bir peygamber miydi? Bu durumda onlardan sâdır olan günaha ne cevap verilir?

Ben bu sorulan not defterime yazıp cevaplandırmak istedim. Peygamberlerin günahlardan korunmuş bulundukları hakkında Kelâm İlmiyle meşgul olan ilim adamlarının, örneğin Mevkıf sahibi ve başkasının nakil ve görüşlerini cevabıma mesned etmeyi düşündüm. Yûsuf Peygamberin kardeşlerinin durumu hakkında da Hafız Süyûtî'nin Ref 'u't-Teassüf An Ihveti Yûsuf adlı kitabından bir özet çıkarmayı tasarladım. Bir müddet sonra Şeyh Hazretleri benim not defterimdeki soruya vâkıf olmuş ve kendi el yazısıyla cevap olarak şunları yazmıştı:

«Doğruya eriştiren Allah'tır, bizi başarılı kılan O'dur.. Peygamberler (Salât u selâm hepsine olsun) kendilerine nübüvvet verilmeden önce de verildikten sonra da ma'sûmdurlar. Yjusuf Peygamberin kardeşlerinden sudur eden şeylere gelince, onlar bâtını hallerinde böyle yapmakla emrolunmuşlardı, tabii bu emir Allah tarafından idi.. Onlarm daha sonra bu yaptıklarından dolayı kınanmaları, zahire göredir, hepsi o kadar. Çünkü gayb Allah ile olan bir sırdır.. Ve's-Selâm..»

Şeyhim bu cevabı yazdıktan sonra altına şu cümleyi koymuştu :

«Bunu, Allah'ın kulu Ahmed b. Mübarek es-Silcamesî yazmıştır. Allah ondan yana olsun, âmin!.»

Kendi yazdığı cevabı bana nisbet etmesinin sebebi, sorunun bana yöneltilmesindendi.

Şeyhim bu konuda ayrıca şöyle buyurdu:

— İşte bazı peygamberlerin birtakım söz ve davranışlarm-

dan dolayı kınanmalarının galib sebebi, bu mânaya dayanır. Şöyle ki: Allah bâtında onlara emir verir, onlar da bu emri aynen uygularlar ve sonra bu yaptıklarından dolayı zahirde kınanırlar. İşte onlara zahir olan günahlar bunlardır. Salât u selâm hepsine olsun..

Bunun üzerine şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, peygamberlere bâtında verilen emir Allah tarafından olduğuna göre, ne gibi bir günah meydana gelmiş oluyor ve bu yüzden neden onlar kınanıyor? Çünkü o fiili işleyen ancak müsaadeyle işlemiştir. Bu hususta ne buyurursunuz?

Allah kendisinden razı olsun, cevap verdi:

— Evet, işin dış görünüşü dediğin gibidir. Ama peygamberler emir ile bir fiili işledikten sonra onun zahirine baktıklarında kendini ona muhalif bulmakta ve gözünde günah işlemiş gibi kendini saymaktadırlar. Çünkü sadece zahire muhalefet de peygamberlere göre, yâni onların nazarında günah sayılıyor.

Tekrar sordum :

— Efendim, dedim, bu zahire baktığında günah sayılıyor, buyurdunuz, ama kınanmakta bu zahir ile bağlantı nedir? Çünkü ona zahiren emir veren, batman emir verendir. Bâtınî emir nâsih ya da zahirî emir için bir tahsis mahiyetinde olmuş oluyor. Bu takdirde kınanmaya lüzum kalıyor mu?

Cevap verdi:

— Vahyin inmesi, peygamberlerin hatıralarına tabi' olarak iner: Bir peygamberin kalbine bir şey gelir veya nefsi ona bir şey fısıldarsa, vahiy ona göre iner: **O** halde peygamber işlediği bir fiili günah sayar veya nefsi ona buna benzer bir fısıltıda bulunup kınama yaparsa, vahiy onun bu hatırasına uyarak kınama mahiyetinde iner.

Kim, peygamberlerin hatıralarını ve nefislerinin onlara neler fısıldadığını anlamak istiyorsa, onlara inen semavî kitaplara baksın, çünkü bu kitaplardaki onlann hatıraları üzerine cereyan etmiştir.

Kitaplarda öğüt kısmı varsa, o takdirde onların nefsi öğüt fısıldamış ve öğüdün halka ulaşmasını istemiştir. (*)

Kitap birtakım müjde âyetleri taşıyorsa, şüphesiz ki peygamber bu tür müjdelerin halka ulaşmasını arzu etmişlerdir. Çünkü bu müjdelerde halk için büyük kazançlar vardır.

Kitap fazla korkutuyor, tutulan yolun tehlikesinden söz edip uyarmada bulunuyor ve vaîdi çok acı bir ifâdeyle anlatıyorsa, o takdirde peygamberler o konuda sıkılmış ve kendilerinde bozulan durumun düzene konulması fikri belirmiş, gereken uyarının şiddetli biçimde yapılması lüzumu belirgin hale gelmiştir, demektir.

işte bizim bu kısa açıklamamızla, peygamberlerin günahlardan her zaman nasıl korunmuş bulundukları hususu sana zahir olmuş olur ve böylece onlarda doğan hatıraların hepsinin hak olduğunu anlarsın. Kendilerinde meydana gelen tereddüt ve vesvesenin hepsi de Allah'tandır.

İNSANLARIN DEDİKODULARINDAN PEYGAMBERİN KORKMASI

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyeti sordum :

«İnsanların (ayıplamasın)dan korkuyorsun, halbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktır..» (**)

— Efendim, dedim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz **arifle**rin seyyidi, enbiyâ ve mürsellerin imamı bulunduğu halde Allah onu ayıplıyor ve kınıyor; bu nasıl bir anlam taşıyor?

Cevap verdi:

— Zeyd, Zeyneb'i boşamak için Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle istişare ettiğinde, kendisine zevcesini yanında tutmasını, boşamamasını, İlâhî takvanın onunla muaşerette bulun-

(*) Peygamberlerin nefsinin fısıldaması, denilince akla şeytanla birleşen azgın nefis gelmemelidir. Burada sözü edilen nefisten maksad, peygamberlerin kalbinden ve ruhundan yükselen nûranî hatırlamalardır. (M.)

(**) Ahzâb sûresi, âyet: 37.

masında olduğunu hatırlatarak bu işten vazgeçmesini emretmişti.

Halbuki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ileride Zeyneb'in kendisine geleceğini, yani peygamber hanımı olacağını biliyordu, fakat bunu gizli tutuyor, açığa vurmuyordu; bu yüzden de kendini kınıyor ve gönlünde diyordu ki:

«Sen insanların ayıplamasından korkuyorsun, halbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktır..»

İşte Resûlüllah kendi bâtınında devamlı surette kendisini kınıyor ve ayıplıyordu. Bu sebeple Cenâb-ı Hak onun bâtınındakini açığa vurdu ve bu konuda vahiy indirdi.

Allah'ın fetihte bulunduğu kimse semavî kitaplara dikkatle baktığında onlarda öncesiz olan sözün nurunu bulur, aynı zamanda, vahiy indiğinde peygamberin bulunduğu halin tabii nuruna da raslar; peygamber bu durumda bazen kabz halinde olur, üzerine âyet iner ki o âyette öncesiz olan sözün nuru bulunur ve bir de zatın üzerinde bulunduğu kabz nuru onda mevcuttur.

Bazen de bast halinde olur, üzerine âyet iner, onda hem öncesiz olan sözün nuru, hem de bast nuru vardır. Bunun birincisi öncesizdir, ikincisi sonradan olmadır.

Bazen de peygamber tevazu hali üzere bulunur, üzerine âyet iner ve onda hem öncesiz sözün nuru, hem de tevazu nuru bulunur. İşte bunun gibi inen bütün âyetler bu ölçüler içinde gelir, yani her âyette mutlaka Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatının tabiatından bir şey mevcuttur.

O halde «İnsanların (ayıplamasından) korkuyorsun, halbuki Allah kendisinden korkmana daha çok lâyıktır» âyeti de böyledir; bunda da hem öncesiz olan sözün nuru, hem de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatının tabiatının nuru vardır ki zail olma halinde bulunuyor ki bu ayıplama, kınama nurudur. Öncesiz olan söz, Allah'tandır, Peygamberden değildir. Kınama ise Peygamberdendir, Allah'tan değildir.

Şeyhim bu konunun ışığı altmda devamla buyurdu ki:

— Fetih ehli Kur'ân tefsiri üzerinde ilim ahş-verişinde bu-

lunduklan zaman, onlar için tek üzüntü ve sıkıntı, âyetlerin iniş sebepleridir; bu zahirî ilimde olan bir iniş sebebi değil, belki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zatının üzerinde bulunduğu haller ve nurlardır.

Ayetin inişi ânında Peygamber nasıl bir hal ve nur üzerinde bulunuyordu, bunu bilmek hayli zor. Fetih ehlinden bu konuda öyle şeyler işitilir ki hiçbiri de keyfiyet kapsamına girmez, yâni anlatılması hayli müşkildir. Çünkü onlar, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bâtınında olan denize dalarlar; bundan kasdım, ademiyyet, kabz, bast, nübüvvet, ruh, risâlet ve kâmil ilim denizleridir. Bu konuya «Kur'ân yedi harf üzerine inmiştir» hadîsinin açıklamasında temas etmiştik. Allah daha iyisini bilir.

SAVAŞA ÇIKMAK İSTEMEYENLERE PEYGAMBERİN İZİN VERMESİ

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyetten ve taşıdığı tarihî olaydan sordum :

«Allah seni afvetsin; doğrular sana belli olup, yalancıları bilmeden önce, niçin onlara izin verdin?» (*)

— Efendim, dedim, Tebük savaşma katılmamak için özür uyduranlar ve böylece Peygamber'den (S.A.V.) izin alanlar hakkında inen bu âyetin tefsirini yapar mısınız?

Buyurdular ki:

— Cenâb-ı Allah, Peygamber Efendimize afvedici olmasını, yumuşak ve iyi davranmasını, halk ile beşerî münasebetlerini en güzel ölçüde yürütmesini emretmişti. «Eğer katı yürekli olmuş olsaydın, (kimse kalmaz) etrafından dağılırlardı..» ve «Onları afvet, onlar için istiğfarda bulun ve (dünya) işle-» rinde onlarla istişarede bulun..» gibi tavsiyelerde de bulunulmuştu.

İşte Peygamber (S.A.V.) Efendimizin halk ile olan âdeti bu ölçüler içinde bulunuyordu.

(*) Tevtoe sûresi, âyet: 43.

Münafıklar gelip özür beyân ederek Tebük seferine katılmamak için izin istediklerinde onlara, geri kalmaları için izin vermişti. Halbuki onların münafık olduğunu rahatlıkla biliyordu, ne var ki içindeki rahmet ona ancak böyle davranmasını fısıldıyordu. En güzel münasebette bulunması için de kendisine emir verilmiş ve bu hal onun içindeki rahmetin özelliği haline gelmiş, bir nice âyetlerle bu hal tavsiye edilmişti.

Bu bakımdan Resûlüllah (SA.V.) Efendimiz münafıklara karşı zahirî (dış görünüş) itibariyle bir yol tutmuş bulunuyordu.

Sonra içinde onları rüsvay edecek bir âyetin inebüeceği düşüncesi doğdu. Âyet inmeden de O, münafıkları rüsvay edebilirdi, ama içindeki rahmet buna engel olmuştu. Tâ ki inen âyetle rüsvay olsunlar da böylece bunun Allah tarafından rüsvay etme olduğunu anlasınlar. Kendileri çok terbiyeli oldukları için âyet inmeden bu kapıyı açmamışlardı. Nitekim Kur'ân'da O'nun bu yüksek terbiye ve nezaketine işaret edilerek buyuruluyor ki:

«Ey imân edenler! Peygamberin evlerine, yemeğe çağırılmaksızm vakitli vakitsiz girmeyin. Fakat davet olduğunuz Kaman girin, yemeği yiyince de dağılm. Sohbet etmek için de girip oturmayın. Bu haliniz peygamberi üzmektedir; o da sizden utanmakta, bir şey söylemekten çekinmektedir. Allah ise hakkı açıklamaktan çekinmez...» (*)

İşte bu bakımdan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, münafıkları ayıplar ve kmar mahiyette bir âyetin inmesini arzu etti. Tâ ki kendisi töhmetten uzak, katıksız bir nasihat ölçüsüne girsin ve peygamberi birtakım münafıklık metodlarıyla meşgul etmekten onları vazgeçirmiş olsun.. Çünkü Allah, peygamberine karşı münafikça davrananların hasmıdır ve bu konuda da peygamberinin vekilidir.

Bu mânaların ışığı altında yapılan kmama ve münafıkları rüsvay etmede bir nice iyilik yollan vardır. Bâtında ise bir kı-

(*) Ahzab suresi, âyet: 53.

nama mevcut değildir; sadece dostun dostundan yana münafıklara karşı hasımlaşması vardır.

O halde hiçbir kimse için caiz sayılmaz ki, Peygamber (S.A.V.) efendimizin âyet inmeden önce doğru olanlarla yalancı olanlan ayırt edemediğini sanması veya böyle bir iddiada bulunması.. Kendisine gelerek savaşa katılmamak için yalandan özür gösterip izin isteyenlerin yalancı olduğunu pek a'lâ biliyordu. Bu asla ona kapalı değildi.

Fetih ehlinin tamamının eriştiği esrar, nail oldukları mazhariyetler hep Resûlüllah m mahabbetiyle gerçekleşmiştir. Onların hepsi de O yüce Peygamberin nurundan ancak bir kıl kadarıyla sulanıp aydınlanmışlardır. (Onlar doğru ile yalancıyı keşif ve basiret yoluyla bildikleri halde, nurun asıl kaynağı olan Resûlüllah bu durumu bilmez mi?)

«Şüphesiz ki bu Kur'ân yedi harf üzere inmiştir» hadîsinin açıklamasında Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ilminden, ihatalı bilgisinden söz etmiş, bunun nasıl olduğunu anlatmıştık.

Şeyhimin bu cevabı, şüphesiz ki bu konuda söylenenlerin en güzelidir. Tefsircilerin âyetle ilgili yorum ve izahlarına dikkatle bakan bir kimse bunu rahatlıkla anlayabilir.

Kaadı Beyzâvî: «Allah seni afvetsin» cümlesi, verilen izinin hatalı olduğundan kinayedir, diyor.

Şeyhülislâm Zekeriyâ, haşiyesinde bu konuya dokunmuş, Zemahşerî de aynı görüşe (yoruma) katılmıştır.

Tayyibî ise bu konuda diyor ki:

«Zemahşerî bu ibarede fahiş bir hatâ yapmıştır. Böyle bir tefsirde neden bulunduğunu halâ anlayamıyorum. Halbuki tefsir ilmi, mânaların inceliklerini ortaya çıkartmak içindir. Nitekim âyette Af kelimesinin öne alınmasında, muhatabın saygınlığını, tazim ve yüceliğini belirleyen bir anlam mevcuttur.»

Evet, hakikat Tayyibî'nin dediği gibidir. Çünkü bu tarz bir ibare günah ve hatânın önde bulunmasını gerektirmez, bilâkis ta'zîm üzerine tasdirini delâlet eder. Nitekim çok saygı beslediğin zata: «Allah seni afvetsin, benim işimi ne yaptın?».

«Allah senden razı olsun, benim bu sözüme cevabınız nedir?» dersin. Bunun için Allâme Tef t ezani Hazretleri diyor ki:

«Allah Af kelimesini öne alıp Resulünü sayıp ağırladıktan, verdiği izini anarak Onun yüce mertebesine, tasarruftaki kuvvetine işaret ettikten sonra, Zemahşerî'nin bu âyeti çok çirkin bir ibareyle tefsire kalkışması hiç te ona uygun sayılmaz.

Sözün istifham biçiminde getirilmesi, bir inkâr anlamını kasdetmekteyse de, burada ululama, ağırlama, tazim gösterme mânasına kullanılmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi çok saygı duyduğumuz bir zata bu konuda hitab ederken «Allah senden razı olsun, benim bu sözüme cevabınız nedir?» şeklinde bir ibare kullanırız.

Hafız Süyûtî Haşiyesinde diyor ki: «Zemahşerî bu çirkin yorumda kullanılan ibareye uymuştur..»

El-İntisaf sahibi diyor ki:

«Zemahşerî bu çirkin ibaresinden dolayı şu iki husus arasında bulunuyor: Ya bu mâna murad değildir, o halde hatâ etmiştir. Veya bu mâna muraddır da Allah bununla kinaye yollu Resulünün kadr-u kıymetini yüceltmiştir. Zemahşerî Allah'ın terbiyesiyle terbiyelenmemiş midir? Özellikle Muhammed Mustafa (S.A.V.) hakkında böylesine sakat bir yorumda bulunmuştur.

El-tntisaf sahibi bu sözleri söyledikten sonra Tayyibî ile Teftezânî'nin görüş ve yorumlarını nakletmiş, sonra da Kaadı Iyaz'dan nakil yaparak demiştir ki:

«Kaadı Iyaz, Şifâ'da şöyle yazıyor: Cenâb-ı Hakk'm kendi peygamberine «Allah seni afvetsin» sözü, «Allah seni daha çok iyileştirsin ve senin saygınlığını, şeref ve izzetini artırsın!.» mesabesindedir.»

Bu konuda Zemahşerî'nin tefsir ve görüşlerini reddeder anlamda Hasan b. Muhammed b. Salih en-Nablüsî özel bir eser yazmış ve ismini Cennetü n-Nâzır ve Cennetü'l-Menâzır Fi'l-İntisari Li-Ebi'l-Kaasımi't-Tâhir koymuştur.

İşte bu bakımlardan din ve diyanet ehli, takva ve zühd sahibi zatlar Keşşaf tefsirinin okunmasını, gözden geçirilme-

sini men'etmişlerdir. Bu konuda Takiyüddin Sübkî, el-înkifaf An İkrai'l-Keşşaf adında bir kitap yazmıştır. Bu eser ve haşiyesine baktığınızda belirtilen hususlar orada derli-toplu nakledilmiştir.

Allah daha iyisini bilir.

BIZ PEYGAMBER GÖNDERMEDİKÇE AZÂB EDİCİLER DEĞİLİZ..

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyette geçen azâbdan sordum :

«Biz peygamber göndermedikçe azâb ediciler değiliz.» (*)

— Efendim, dedim, burada olumsuz ölçüde bahsedilen azab dünyada mıdır, yoksa âhirette midir? Bu iki yerdeki azâb konusunda davetin ulaşması şart mıdır, değil midir? Nitekim bir kısım âyetler şart olmadığına delâlet etmektedir; bunak ve benzeri durumda olup hitaptan anlamayanlarla ilgili haberler tebliğin şart olmadığmı göstermektedir. Böyle olanların kıyamet günü ateş ile imtihan edilecekleri, yani cehenneme girin diye kendilerine emir verileceği, bu emre uyanların imtihanı kazanıp cennete girecekleri, emre uymayıp isyan edenlerin cehennemde kalacakları belirtilmiştir.

Şeyhim bu soruma şu cevabı verdi:

— Dünyada meydana gelecek olan yere batma, taşlanma ve büyük bir gürültü gibi azâblar konusunda tebliğ şarttır. Nitekim önceki ümmetlere bu tür azâblar inmeden önce peygamberlere gereken tebligatı ve uyarıyı yapmıştır. Tebligat yapılmadan dünyada onlara azâb inmemiştir. Kur'ân'da bu hususa dokunularak buyuruluyor ki:

«Biz peygamber göndermedikçe azâb ediciler değiliz.»

Yâni bir ümmeti, bir millet veya kabileyi yere batırmak ve benzeri bir azâbla azâblandırmayız, peygamberimiz onlara gelip gerekli tebligatı yapmadıkça... Allah hakkındaki hüccetle-

(*) İsrâ sûresi, âyet: 103.

ri ortaya koymadıkça... Âhiret azabı ise, bir peygamber gönderilmesine ve onun tebligatına bağlı değildir. Eğer böyle bir şart olmuş olsaydı, Ye'cüc ve Me'cüc'den hiçbirinin cehenneme girmemesi gerekirdi. Halbuki cehenneme en çok girenler onlar olacaktır.

Bunun üzerine sordum:

— Efendim, dedim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin Mi'rac gecesi Ye'cüc ve Me'cüc'e uğradığı, onları Allah'a ibâdete davet ettiği, onların da bu daveti kabul etmedikleri ve böylece âdem oğullarından isyan edenlerle beraber cehennemde bulunacakları hakkında bir hadîs nakledilmektedir, bu hususta ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Mi'rac gecesi böyle bir davet olmamıştır..

Nitekim hadîs âlimlerinden hafız olanlar, bu hadîs hakkında şüphe ortaya koymuşlar ve bunun senedinde uydurma hadîs rivayet eden Nuh b. Ebî Meryem ile Ebû ismet ed-Dabbî vardır, demişlerdir. İbn Hibbân ise bu hadîs hakkında, «Doğruluktan başka her şey bu rivayette toplanmıştır,» demiştir.

Bunak ve benzerleri hakkında vârid olan hadîsler üzerinde sözü uzatmayı, tefsircilerin bu hususta görüşlerini naklet-meyi ve usûl âlimlerinin ileri gelenlerinin bu konudaki görüşlerini buraya almayı lüzumlu görmedim. Çünkü maksadımız, Şeyh Hazretlerinin sözlerini toplayıp yazmaktır. Halkın bu konulardaki bilgisizliği olmamış olsaydı, yukarıdaki nakilleri de yapmazdım.

Allah daha iyisini bilir.

MUHAMMED (SJ\.V.) ASLA DELİ DEĞİLDİR

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum :

«Arkadaşınız Muhammed asla deli değildir» (*) âyetinde geçen Mecnûn ta'birinin sebebi nedir? Cibrîl-i Emîn hakkın-

ca) **Tekvîr sûresi, âyet: 22.**

da ise «Bu Kur'ân, Arş'm sahibi katında değerli, güçlü, sözü dinlenen ve güvenilen şerefli bir elçinin getirdiği sözdür..» (*)

Şeyhim cevap verdi:

— Kur an Hakk m nurundan alınıp Peygamber üzerine indirilmiştir. İnen âyetler, daha çok Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin üzerinde bulunduğu hale göre bir ifâde tarzı taşımıştır. Bu makamda ise galib olan hal, tevazu' idi, çünkü Cibril ile beraber bulunuyordu, ona ta'zîm göstermek ve kendi nefsini küçültmek gibi anlamlı bir tevazu' haline bürünmesi Onun yüksek edebinden idi.

Şeyhim bir defasında ise bu âyet hakkında şöyle buyurmuştu :

«Arkadaşınız Muhammed asla deli değildir..» cümlesinde geçen hüküm, kendinden önceki cümledekini isbât ve Cibril'e (A.S.) nisbet edileni tashih içindir. Âyette bir bakıma şöyle buyuruluyor gibi:

«Cibril hakkında bu söylediğimiz, doğruluğunu ve güvenilir olduğunu bildiğiniz zatın yanından getirmiştir. Haber veren bu sıfat üzere olunca da onun verdiği habere güvenilir ve o aynı (zamanda ne konuştuğunu bilmeyecek bir deli de değildir..»

O halde «Arkadaşınız asla deli değildir» sözünden maksad, bundan önceki sözü muhatabların aklına iyice yerleştirmek içindir, Hazret-i Muhammed'in durumunu belirtmek için değildir. Bu bakımdan «Neden Hz. Muhammed hakkında olumsuz bir sıfatla yetinilmiş, Cebrail (A.S.) hakkında ise büyük vasıflar getirilmiştir?» denilmesine lüzum kalmamaktadır. Allah daha iyisini bilir.

(*) Tekvîr sûresi, âyet: 21.

RABBİMİZİN DİLEMESİ BİR YANA

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyeti sordum :

«Milletinin büyüklük taslayan ileri gelenleri, «Ey Şuayb! Ya dinimize dönersiniz, ya da andolsun ki seni ve inananları seninle beraber kasabamızdan çıkarırız» dediler. Şuayb, onlara: «İstemesek de mi?..» Allah bizi dininizden kurtardıktan sonra ona dönecek olursak yalan uydurmuş oluruz. Rabbimizin dilemesi bir yana, dininize dönmek bize (asla) yakışmaz. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz yalnız Allah'a güvendik..» (*)

— Efendim, dedim, âyetteki Rabbimizin dilemesi bir yana istisnası Şuayb Peygamberin sözüdür. İstisna ise şüpheyi gerektirir, aynı zamanda bulunduğu hal üzere sebat etmeyeceğine kapı açar. Bu hususta ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Buradaki istisna sadece Allah'a yönelip dönmekten **ibarettir**. Bu da katıksız bir imânın belirtisidir. Çünkü Fetih ehli ve özellikle peygamberler (Salât u selâm hepsine olsun) Allah'ın kendilerinde olan fiilini müşahede ederler ve böylece kendilerinde hiçbir güç ve kuvvetin bulunmadığını görürler. Zatları üzerinde belirgin hale gelen fiilin Allah tarafından olduğunu da bilirler. Bu durumda olan bir zat istisnada bulununca, irfan denizine girmiş sayılır ve aynı zamanda imân derecesinin en yükseğine gelmiş olur. Allah daha iyisini bilir.

SAHİBİNİZ DOĞRU YOLDAN SAPMADI

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) Necm sûresinin baştan üç âyetini sordum :

«Batarken yıldıza and olsun ki, sahibiniz (Muhammed) sapmamış ve bâtıla da inanmamıştır. O kendiliğinden de söy-

(*) A'râf sûresi, âyet: 88-89.

lemez. Onun konuşması ancak kendisine inen vahy iledir.» (*)

— Efendim, dedim, Cenâb-ı Hak neden Peygamber (S.A.V.) Efendimizin peygamberliğinin doğruluğu üzerine, batmak üzere olan yıldızla yemin ediyor. Halbuki yıldız da taş ve topraktan ibaret diğer maddeler gibi bir şeydir. Yıldızla risâlet nuru arasında ne gibi bir bağlantı vardır?

Şeyhim cevap verdi :

— Yıldız taş-toprak olduğu için onunla yemin edilmemiş, bilâkis Hakk'm (şaşmayan kanunları gereği) onda bulunan nûr (yansıttığı ışık) ile yemin etmiştir. Cenâb-ı Hakk'm yıldızdaki nuru ise, gece yıldızlarla yönler belirlenip, kara ve denizlerde doğru istikametin bilinmesidir.

Şeyhimiz bu cevabı verdikten sonra bir misal ile bunu açıklayarak buyurdu ki :

— İki adam yolcu olarak çıkıyor, yolu bilmiyorlar, yanlarında azık ve arkadaşları da yok, bir dereceye geldiler ki helak olmaları yaklaştı, artık kurtulamıyacaklarmı sandılar.

Onlardan biri yıldızlara bakıp yönleri belirleyebiliyordu, gözetleme yaptı ve yönünü belirleyerek kasdettiği yere ulaştı. Daha doğrusu Allah onun bu bilgisine yardım elini uzatıp kurtardı.

Diğerinde^ ise yıldızlarla yön ta'yin etme bilgisi yoktur, yolu nasıl belirleyeceğini de bilmiyordu. Bununla beraber arkadaşını da taklîd etmeyi akletmedi. Böylece bu adam helak olma vadisinde şaşkın adımlar atarak yok olup gitti. Daha doğrusu sıtmaya yakalanıp gâh üşüyen, gâh ateşi yükselip ter döken ve bu vaziyette ölen kimse gibi oldu.

İşte insanların Resûlüllah *(SAX.)* Efendimizle olan hal ve durumları da böyledir. Resûlüllah yukarıda belirttiğimiz iki adam tipi arasında bulunuyor :

Bir zümre inanıyor, dediklerini doğru kabul edip ona uyuyor, böylece Onunla birlikte Naîm Cennetine erişiyor ve key-

(*) Necm sûresi, âyet: 1-2-3.

fiyeti belirlenemiyecek nice büyük nimet ve ihsanlara nail oluyor.

Diğer zümre ise onu yalanlıyor da devamlı surette Allah'ın gazabında bulunuyor ve ölünceye kadar bu tutumları devam ediyor. Cehennem de onları yakıp kavuruyor ateşiyle, üşütüp donduruyor zemheririyle..

Böylece yemin edilen şeyle, kendisi için yemin edilen arasında bir benzerlik doğmuş oluyor. Hakikatte ise buradaki yemin (and), Hakk'm nurunun bireylerinden tanıyıp bildikleri bir ferdle, tanımadıkların bir ferd üzerine yapılmış oluyor.

Bunun üzerine ikinci bir soru yönelttim :

— Efendim, dedim, İzâ Hevâ cümlesinden maksat nedir?

Cevap verdi:

— Gök ortasından meyledip ayrılmasıdır. Çünkü (bazı) yıldızlar tam gök kubbesinin ortasına gelince hiç kimse onlarla yön ta'yin edemez. Yerinde bir an için durmuş, hiçbir yöne meyletmemiştir; bu durumda onunla yönler belirlenemez. Allah daha iyisini bilir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

— Müfessirlerin bu âyet üzerinde birçok tefsir ve görüşleri olmuştur ki Necmüddin el-Gaytî, İsrâ ve Mi'rac ile ilgili eserinde onları özetliyerek nakletmiştir. Diyebiliriz ki bu kitap kendi konusunda bir kıymettir. Onu okuyacak olsan, Şeyhimizin tefsirdeki başarısını, keşifteki üstünlüğünü anlamış olursun. Kitabımız fazla büyümesin ve asıl maksadımızdan da dışarı çıkmayalım diye Şeyhimizin geniş açıklamalarını buraya tamamen nakletmedik. Allah daha iyisini bilir.

SAMED

Şeyhimden işittim, Samed sıfatı hakkında şöyle buyurdu :

«Samed öyle bir isimdir ki, canlı, cansız ne varsa bütün mahlûkat ondan sulanır, (Samed sıfatiyle ilgili ilâhî kanun bütün varlıklar üzerinde hükümrandır). Allah daha iyisini bilir.

A'RAF EHLİ

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) A'raf ehli hakkında şöyle buyurdu :

«A'raf ehli, seyyid falan ve seyyid falan gibi zatlardır. (Bu isimlerle kendisine fetih olunan zatlara işaret ediyordu). Bunlar irfan sahibi zatlardır. Bunların cennette çok yüksek makamları vardır, öyle ki Fas şehrindeki minareler gibi. A'raf ehli bu yüce makamlarına çıkarak aşağıdaki kimseleri seyrederler. Evet, onların o yüksek makamları A'raf'm kendisidir.»

Şeyhimiz bu misali yaklaşık biçimde verdi. Allah kendisinden razı olsun..

Ama A'raf ehli hakkında bir nice rivayetler ve görüşler vardır ki Hafız Süyûtî onları El-Budûri's-Safire adlı eserinde nakletmiştir. Hazret-i Hamza (R.A.) ile şehîdler, A'raf ehlinden sayılmıştır. Süyûtî'nin bu tesbitleri de Şeyhimizin açıklamasına az-çok yakındır.

İNNÂ FETAHNÂ

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyetler hakkındaki bilgisini sordum :

«Şüphesiz ki Biz sana apaçık bir fetih sağlamışızdır. Allah böylece senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan nimetini tamamlar; seni doğru yola eriştirir.» (*)

Bana şu cevabı verdi:

— Feth'ten maksad, müşahede, yâni ilâhî müşahedeye mazhariyettir. Şöyle ki: Allah'ın öncesiz olan ilminde, halkın hepsinin Cenâb-ı Rabbi'l-âlemîni tanımayacakları hükme bağlanmıştır. Çünkü eğer bütün insanlar Allah'ı bilip tanımış olsalardı, iki âlem değil, bir âlem yaratmak gerekirdi. Halbuki

(*) Fetih sûresi, âyet: 1-2.

Cenâb-ı Hak iki âlem yaratmayı yine ezelî iradesiyle belirleyip hükme bağlamıştır.

Böylece insanları kendisinden hicap ile ayrı tutmuş, yani ara yere hicaplar koymuştur; ancak merhamet ettiği kimseler hâriç... Bu sebeple de insanları, hem kendi fiilini müşahededen, hem de kendi zatını müşahededen men'etmiştir.

Zira eğer ara yerdeki perde kalkıp insanlar Cenâb-ı Allah'ı müşahede etmiş olsalar ve işledikleri fiillerinin tamamının Allah tarafından yaratıldığını müşahededе bulunsalar, Allah'ın bütün bu fiillerin yaradanı olduğu, kendilerinin bu fiiller için birer zarf ve ecram olduğuna kesin bilgi edinseler, yâni basiretle bunları görüp tesbit etseler, asıl harekete geçirenin Allah olduğunu yine bu yoldan öğrenseler, bu durumda **hiçbiri** Allah'a karşı günah ve isyanda bulunmaz.. Çünkü günah ve **isyan** ancak perde gerisinde kalıp gaflet ve şaşkınlık içinde bulunan kişilerden meydana gelir.

Kur'ân-ı Kerîm'de bütün bu hususlara işaret edilerek buyuruluyor ki:

«Nerede olursanız olun, Allah sizinle beraberdir. Allah yaptıklarınızı görür.» (*)

«And olsun ki insanı Biz yarattık, nefsinin kendisine fısıldadıklarını biliriz. Biz ona şah damarından daha yakınız.» (**)

«Kullarım sana Beni sorarlarsa, bilsinler ki Ben şüphesiz onlara yakınım..» (***)

«Göklerde olanları da, yerde olanları da Allah'ın bildiğini bilmez misin? Üç kişinin gizli bulunduğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur; beş kişinin gizli bulunduğu yerde altıncısı mutlaka O'dur; bunlardan az veya çok, ne olursa olsunlar, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, mutlaka onlarla beraberdir...» (****)

(*) Hadîd sûresi, âyet: 4.
(**) Kaaf sûresi, âyet: 16.
(***) Bakara sûresi, âyet: 186.
(****) Mücâdele sûresi, âyet: 7.

«Allah sizi de, yapageldiğiniz şeyleri de yaratmıştır.» (*)

Müminler her ne kadar kendilerinde fail olanın Allah olduğuna itikad ediyorsa da, bu itikad bazen hazır, bazen gâib olur. Sebebine gelince de: Hicap (onlarla Allah arasındaki perde)dir. O halde bu konuda müminlerin itikadı, sadece gayba olan imânlarından dolayıdır, müşahede ve hakikati ayân-beyân görmekten değildir.

Allah kime merhamette bulunursa, aradaki bu hicabı giderir de ona kendisini müşahedeyle ikramda bulunur. Artık bu durumda olan kimse ancak Hakk'dan gelen hak şeyi ve Hakka giden hakkı görür. İşte Feth-i mübin = Apaçık fetih'le bu hususa işaret edilmiştir.

Bunun üzerine Şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, bu fetih ne zaman meydana geldi?

Cevap verdi:

— Tâ küçüklüğünden beri... Çünkü Cenâb-ı Peygamber (S.A.V.) Efendimiz, Allah'tan hiçbir zaman mahcûb olmamış (perde gerisinde kalmamış)tır.

— Peki bu fetih her peygamber hakkında mı sabittir, yoksa her arif kişi için de mi böyledir? Bu fetihte ne gibi bir özellik vardır? Bilhassa bizim Peygamberimiz için..

Diye sorduğumda şu cevabı verdi:

— Fetih, kuvvet ve zayıflılık bakımından çok farklılık arzeder. Her biri güç ve yeteneğine göre bu fetihten nasibini alır. Şüphesiz ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdeki akıl, rûh, nefs, zat, sır ve hafıza kuvveti, başkasında yoktur. Fethe nail olmuş bütün peygamberler ve başkaları bir araya gelseler de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdeki bu kuvvet onların üzerine konulsa, hepsi de eriyip gider, zatları kayıp olur.

«Geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar.»

Bu günahtan maksad, gaflet ve topraktan meydana getirilen zatın aslındaki karanlık hicaptır. Diyebilirim ki bu gaflet ve hicab, günah hususunda kirli paslı elbiseye benzer, si-

(*) Saffat sûresi, âyet: 96.

nekler üzerine konup elbiseyi nasıl kirletiyorsa, bu da mânevi alanda ona benzer. İşte bu kirli ve paslı elbise ne kadar bir kimsenin üzerinde bulunursa sinekler de ona konar, bu elbise giderilince, sinekler de konmaz olur. Elbise hicaba, sinek de günahlara misaldir. Kim bu elbiseye «sinek» adını verirse, şüphesiz ki böyle bir isim verme kolay ve geçerlidir. İşte bunun gibi günahtan da maksad burada hicaptır.

Geçmiş ve gelecekten maksad, bu hicabın tamamen giderildiğini kapalı bir ifâdeyle belirtmektir. Cenâb-ı Hak sanki şöyle buyuruyor:

«Hicab senden tamamen kalksın, sana olan ni'metimiz tamamlansın, doğruyu bulman, yardım görmen için sana apaçık bir fetihte bulunduk.»

Çünkü hicabın kalkmasından daha üstün bir ni'met, maarife erişmekten daha üstün bir hidâyet, durumu bu ölçüye gelene sunulan yardımdan daha üstün bir yardım yoktur.

— Bunlann hepsi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize mi hastır?

Diye sorduğumda, şu cevabı verdi:

— Evet...

— Neden, dedim.

— Çünkü o her şeyin kaynağıdır, buyurdu.

— O halde kıyamet günü peygamberler mahşer ehline, «Siz Allah kulu Muhammed'e gidin, çünkü. Onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır.»

Dedim. Şeyhim sesini çıkarmadı. Şüphesiz ki Fetih sûresinin başındaki üç âyetin tefsiriyle ilgili şeyhimin açıklaması, maârifin en nefisi, inceliklerin en güzeli ve Cenâb-ı Peygambere yakışanın en lâyığı, Onu ta'zimde son derece ölçülüsü, ismet sıfatına yakışanın en uygunu, peygamberimizin hakkına saygıda en yeterlisi, âyetin kelime ve cümle dizisindeki ahenk ve esrara, tertip ve düzene en münasip olanıdır. Cenâb-ı Hak bizden yana ona mükâfatların en üstününü bahşeylesin.

Şüphesiz ki bu âyetler üzerinde konuşanlar sayılmıyacak kadar çoktur. Ne var ki Şeyhimizin vermiş olduğu bu mânalar

onların da kafasında ve aklında dolaşıp duruyordur, onu **ölçü**süne getirip ortaya koymuşlardır.

Büyük Sübkî Hazretleri nice defalar bu mânalar etrafında dolaşıp durmuş ve Tilmisanh Ebû **Yahya** Şerifin aklı ne kadar bunun üzerinde uçuş yapmış ve o kadar ki günahı bağışlanmada üç mertebe üzerine düşünmüştür:

Günahın bir çıkış yeri vardır ki o nefstir. Günahın bir hakikati vardır, o emre uymamaktır. Günahın bir izi ve eseri vardır ki, o kalbde meydana gelen karanlıktır (siyah bir noktadır). Kur'an'da buna işaret edilerek **Duyuruluyor** ki:

«Hayır, hayır; onların kazandıkları kalblerini paslandırıp körleştirmiştir..» (*)

Hadîs-i şerifte ise bu konuya şöyle dokunulmuş tur:

«Kul bir günah işlediğinde kalbinde siyah bir nokta belirir...» (**)

Günahın çıkış yeri ve bıraktığı eserinin «günah» anlamında kullanılması mecaz yolludur; bir şeyi sebebinin ismiyle adlandırma bâbındandır.

Mağfiret kelimesi, örtme, örtü mânasına **gelen** ğafr kökünden türetilmedir. Buradaki örtme nin birtakım dereceleri vardır; en kuvvetlisi, hiçbir şey bulunmamasıdır.. Yâni yokluk karanlığında gizlenmiştir, demektir. İkincisi, bir şeyin bulunmasıdır, ancak onu idrâk edecek hiçbir duyumuz yoktur. Üçüncüsü, yine bir şeyin bulunmasıdır, ancak onu idrâk edecek bir duyumuz vardır, fakat onunla bizim aramızda bir hicap (mânevi perde) bulunuyor.

Buna bir örnek verecek olursak, güneşi gösterebiliriz: Eğer gökte hiçbir güneş mevcut değilse, o halde o yoklukta gizlenmiştir. Gökte mevcut olduğu halde ona bakmak isteyen kimse kör ise, o sadece o kimseye örtülü ve gizlidir, çünkü onu idrâk edecek görme duyusu yoktur. Güneş mevcut olduğu halde bizimle onun arasına bulut girecek olsa, o bizden bulut sebebiyle gizli ve örtülüdür. Şüphesiz ki bu gizlenip örtülü kalmanın en

(*) Mutaffifln sûresi, âyet: 14.
(**) Tergîb ye Techîb.

zayıf mertebesidir. Çünkü ara yerden bulut kalkınca güneş görülür.

Tilmisânî (Allah kendisinden razı olsun) devamla diyor ki:

«Mağfiret (bağışlama, günahların örtülmesi) Peygamber (S.A.V.) Efendimiz hakkında yokluk mânasındadır. (Birinci mertebe kapsamına girer.) Günah ise, günahın çıkış yeri anlamınadır ve hakikat manasınadır. Şüphe yok ki bunlardan her birinin mağfireti, yâni yoklukta örtünüp kalması, eserinin mağfiretini gerektirir. Ama aksi düşünülemez.

Bu sebeple Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz hakkında günâhın, onun eseri, izi mânasına alınması doğru değildir. Çünkü eser ve izin silinmesi ve yoklukta katlanıp gizlenmesi, muhalefet anlamına olan günahın hakikatini kaldırmayı lüzumlu kılmaz. Hem eseri silip muhalefet olan hakikatini bırakmak ismet sıfatına aykırı düşmektedir.

Eğer âyetteki günahtan hakikî mânası olan muhalefet kasdedilirse, o takdirde **Min zenbike**'deki **min**'in **An zenbike** olması düşünülür. Yâni «Tâki Cenâb-ı Allah senin günah çıkış yerini ve onun eserini bağışlaya, (mağfiret ede). Eğer günahtan hem hakikî, hem de mecazî mâna kasdedilirse, o takdirde geçmiş günahtan maksad, günahın hakikati; gelecek günahtan maksad, mecaz olan eseridir.»

Tilmisânî'den naklimiz burada bitti. Allah kendisine rahmet etsin, görüyorsunuz ki bu kadar açıklamada bulunmasına ve derinliğine inmesine rağmen, Şeyhim'in vermiş olduğu mânayı kaçırmış, onu ifâde edememiştir. Çünkü Şeyhimin buyurduğu biçim, meselenin ruhu sayılır. Şeyhim kazâ (emir ve hükümle) tefsir etti, fakat hükmolunan şeyin ne olduğunu açıklamadı. Tâki âyetin son bölümünü bu asla dayamak sahîh olsun. Nitekim Şeyhimizin sözünü dikkatle takip edenlere bu özlü mâna gizli kalmaz ve kalmamıştır.

Hafız Süyûtî bu mesele hakkında çok güzel bir risale kaleme almıştır. İlim adamlarının sözlerini nakledip eserini süslemiştir. Yukarıda ismi geçen Tilmisânî de bu konuda bir risale kaleme almış ve gereken görüş ve nakilleri yapmıştır. Bu iki

risaleyi, Sudanlı Şeyh Ebûlabbas Seyyid Ahmed bir araya getirip kendine has bir eser tertiplemiştir. Allah hepsinden razı olsun, hepsine de rahmet etsin; bizleri de onların ilimlerinden, irfanlarından yararlanan kullarından eylesin. Âmin!. Allah daha iyisini bilir.

GAYBA KİMSEYİ MUTTALİ' KILMAZ

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) aşağıdaki âyetten sordum :

«Allah gaybı bilendir. Öyle ki gaybma kimseyi muttali' kılmaz.» (*)

Ve bir de şu âyetin tefsirini sordum :

«Kıyamet saatini bilmek ancak Allah'a mahsustur (kıyametin ne zaman kopacağına ait bilgi O'nun katındadır). Yağmuru O indirir, rahimlerde bulunanı O bilir, kimse yarın ne kazanacağını bilmez ve hiç kimse nerede öleceğini bilmez. Allah şüphesiz bilendir, her şeyden haberdardır.» (**)

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz de bu âyetin açıklamasında : «Beş şey var ki onları Allah'tan başkası bilmez...» buyurmuştur.

— Biz şimdi bu âyetler ve hadîslerle, arif velilerin izhâr ettiği keşifler, gaybden haberler, ana rahminde olanları bilmeler ve benzeri kerametleri nasıl bağdaştırabiliriz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Allah sözünde ve peygamber hadîsindeki hasırdan maksad, kâhinleri, gaibden haber verenleri ve cinlerden kendisine uyan kimseleri bu hükmün dışına çıkarmak içindir. Câhil Araplar, cinlerle kaynaşıp haber verenlerin gaybe muttali' bulunduklarını sanmakta, çoğu da böyle îtikad etmektedir. O kadar ki aralarındaki dâvayı onlara götürmekte, onların vereceği hükme razı olmaktadır.

Cenâb-ı Hak bu tür îtikadlarm bozukluğunu gidermek, in-

(*) Cin sûresi, âyet: 26.
(**) Lukman sûresi, âyet: 34.

sanların aklına berraklık getirmek ve onları doğru olana çevirmek için bu ve benzeri âyetleri indirdi. Nitekim bu çeşit îtikadlara kapı açan hususları, düşünce dışında meydana geldiği biçimde uzak tuttu da gökleri sıkı bir muhafaza ve attığı kıvılcımlarla korudu; şeytanlar ve cinler artık göklerden haber alamaz oldular.

O halde gayb konusundaki ilâhî beyandan maksad, insanları hak üzerine toplamak, onları bâtıldan uzaklaştırmaktır. Velilerin verdiği haber, gösterdiği keramet sadece Haktandır, bâtıldan gelme değildir. Bu bakımdan âyetteki h a s r onları hükmün dışına çıkarmaz.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) devamla buyurdu ki:

— Biz bu ve benzeri sözler hakkında, bunların genel ölçüde olduğunu söylüyoruz. Bu sözlerdeki nurun ışınları fertlerinden bir kısmına has olur, bir kısmına değil. Arif olan zat genel ölçüdeki nurun ışınlarına bakar, eğer o ışınlar sadece falan ve falan kişiler üzerine iniyorsa, inen âyetten ve söylenen hadîsten maksadın o kişiler olduğunu, başkası bundan kasdedilmediğini anlar; isterse o söz genel ölçüde bulunsun, farketmez. O ışınların bütün fertler üzerine indiğini, hiç kimsenin bunun dışında kalmadığını görürse, o zaman inen âyetten ve söylenen hadîsten hepsinin kasdedildiğini anlar.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, âyet henüz onun söz kalıbından çıkmadan bu durumu bilirdi. Çünkü âyetteki nûr ışınları daha önceden Onun kalbine gelir, O da böylece Cenâb-ı Hakk'ın maksad ve muradını anlardı.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— Şeyhimiz bu sözüyle, kendisinden husus kasdedilen umuma işaret ediyor ve bir de umum ölçüsü üzere kalan umumu anlatıyor. Bununla beraber Şeyhimiz hiç bir ıstılah bilmiyor, ama mânanın ruhuna ve özüne inişiyle ıstılahları ortaya koyuyor. O kadar ki, zahire bağlı bulunan ilim adamlarının en bilgini, en çok delil getirip tartışma yapabileni gelse, şeyhimizle

tartışmak istese, şüphe yok ki buna güç getiremez, yâni şeyhimizle başa çıkamaz.

Çünkü Şeyhimiz (Allah razı olsun) daha önceden mânalara gönül kapısını açmış, ışınlar kalbine gelmiştir; bu sebeple kendisiyle tartışmak isteyenin bütün yol ve gediklerini kapatır, o derecede ki muarızı ona teslim olmaktan ve baş eğmekten başka çare bulamaz.

Nitekim ben bir çok defa şeyhime :

— Efendim, zahire bağlı kalan ilim adamlarının senin hakkında aldandıkları kadar hiç kimse aldanmamıştır. Çünkü eğer onlar gelip sizinle oturup sohbet etseler, ilmî konularda karşılıklı konuşmalara kapı açsalardı, basiretleri nûrlanacak, müşkilleri kalkmış olacaktı. îşte benim yanımda Ebû Muzafe El-Esferayinî'nin yetmiş iki fırka hakkında Tebsîr kitabı bulunuyor.. (Onun tesbit ve görüşleri şeyhimin yüksek maarifi karşısında pek sönük kalıyor).

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) derdi ki:

«Bana nefsinin esiri olmuş kişiler gibi anlat ve onların müşkillerini benden sor..»

Ben de ne kadar kendisine şüphe arzeden bir soru sordumsa, mutlaka ilk cevabında onu çözdükten sonra diğer ilim ve maarife doğru basamak basamak yükselmiştir.

Şeyhime, ölüm hastalığı içinde bulunduğu bir sırada bürhan-ı kat'î ve bürhan-ı tatbik'den sordum. Kendisinden bu konuda öyle sırlar duydum ki anlatamam ve bu sayede kelâm âlimlerinin hiç de bahsetmediği bir nice bilgilere zafer buldum.

TEVHÎD-İ SOFİYYE

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) bana tevhîd-i sofiyyeyi öğretti. Arif olan sofilerin tevhidini anlatırken, «Bu, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ashabının üzerinde bulunduğu tevhîddir» buyurdu.

Onun bu konudaki işaretini anlayınca, dedim ki :

— Efendim, eğer insanlar tevhîd'de mevcut olan bu hak-

kı bilmiş olsalardı yetmiş üç fırkaya ayrılmazlardı.

— Evet, dedi. Nitekim Resûlüllah'm (S.A.V.) vefatına yaklaşan saatlerde yazdırmak istediği bu idi; tâ ki ümmeti ondan sonra sapıtmaya, cadde-i haktan ayrılmaya..

Şimdi yine asıl konumuza geçelim: Şeyhime dedim ki:

— Efendim, Âlim-i Gayb = Allah gaybı bilendir, âyetindeki tahsis ve «Öyle ki gaybma kimseyi muttali' kılmaz» cümlesiyle açıklanmış ve sadece kendi resulüne gaybın kapısını açacağına işaret edilmiştir. Bu durumda velîler bu tahsisin dışında kalmış oluyor. Böylece karşıtlık yine sürüp gider. Bu hususta ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Evet bu tahsis ile resulden başkası hükmün dışında kalır, yani Allah gayba ancak kendi resulünü muttali' kılar. Velîye gelince, âyette o da resulle birlikte hükme girmektedir.

Şeyhim bu cevabı verdikten sonra bir misal verdi, tam da ziraat, tohum atma zamanında bulunuyorduk :

«Büyüklerden biri, meselâ falan zat, ekilmekte olan tarlasını görmek ve tarlada çalışan çiftçilerin neler yaptığını gözden geçirmek için evinden çıksa, bu durumda mutlaka onunla birlikte hizmetçileri de çıkar, aynı zamanda yakın aziz dostları da ona refakat eder. Gitmek istediği yere ulaşıp orada olup bitenlere muttali' olunca, onunla birlikte çıkanlar da bazı şeylere elbette ki muttali' olurlar.

İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz de böyledir; onun da birtakım hizmetçileri, dostları ve arkadaşları vardır; ümmetinden ona hizmet ve dostluk edenler onunla beraberdirler. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz gayba muttali' olunca onun ümmetinden gerçek dostları da buna nail olmazlar mı?

Bunun üzerine hatırıma geldi, sordum :

— Efendim, dedim, zahir âlimlerinden hadîsçiler ve başkaları Kur'ân'da Lukman sûresinde geçen «muğayyabat-i hamse = gaybla ilgili beş şeyi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bilip bilmediği konusunda ihtilâf etmişlerdir.

Cevap verdi:

— Gaybla ilgili bu beş şey nasıl Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize gizli ve meçhul kalır? Onun ümmetinden tasarrufa yetkili birinin tasarrufta bulunabilmesi için mutlaka bu beş şeyi bilmesi gerekir. (Artık Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bunları bilip bilmediğini sen düşün!.)

KADİR GECESİ

Kadir Gecesi hakkında da hayli farklı görüşler ortaya çıkmıştır. İlim adamlarımızdan bir kısmı Kadir Gecesinin hangi geceye rasladığı bilgisi Peygamber (S.A.V.) Efendimizden de kaldırılmıştır,» derken buna delil olarak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şu hadîslerini göstermişlerdir :

«Kadir gecesini ayın yirmi dokuzunda, yirmi yedisinde ve yirmi beşinde arayın..»

Eğer hangi gece olduğunu bilmiş olsaydı, herhalde onu belirlerdi. Bu hususta Şeyhime :

— Efendim, siz ne buyurursunuz? dedim.

Cevap verdi:

— Sübhanellah.. (sonra hayli kızdı ve devamla dedi ki) : Allah'a andolsun ki, Kadir Gecesi geldiğinde ben ölü olsam, bedenim şişmiş, ayaklarım yukarıya doğru kalkmış, bir merkez leşi gibi bulunsam yine de o vaziyette Kadir gecesini bilirim! Durum böyle olunca, Kadir Gecesi artık varlık âleminin efendisine gizli kalır mı?!.

Bu açıklamadan sonra Şeyhim âyette geçen beş şey üzerine öylesine irfan dolu esrar anlattı ki onları ancak ârif-i billâh olan söyleyebilir. Cenâb-ı Hak o esrar ve irfandan az şeyi bu kitabımızda anlatmamızda bizi başarılı kıldı. Allah'a hamdolsun..

Şeyhimiz Kadir Gecesini muhtelif yıllarda bize belirleyip açıkladı: Bir defa Receb ayında henüz o gece gelmeden bize haber verdi ve herhalde o geceyi muhafaza etmemizi emretti. Sonra Kadir Gecesinin sabit kalmayıp intikal ettiğini hatırlat-

ti. Bir başka yıl Şaban ayında onu belirledi, bir başka yıl da Ramazan ayında olduğunu haber verdi. Bir yıl da tam fıtır bayramı gecesinde olduğunu söyledi. Bunun gibi cuma gününde duaların kabul olunduğu saati de bize belirledi. Belki bu kitabımızda bunun esrarından bir kısmını yazmaya çalışırız, inşaallah..

Bu, tefsirini şeyhimizden istediğimiz âyetlerin sonudur ki buraya yazdık. Birtakım âyetler kaldı ki onları da uygun görülen bölümlerde yazmaya çalışacağız. Bir kısım âyetlerde ise şeyhimizin maksad ve muradını kavrayamadığımız için buraya yazmadık. Bir kısmının tefsirinde ise birçok esrar ve irfan bulunduğu için yazılmasını uygun bulmadık. Cenâb-ı Hak şu yazdıklarımızı ise kendi rızasına uygun şekilde kabul buyursun, yazana ve okuyana, ayrıca bu konuda gayret sarfedene yarar sağlasın.. Amîn!. İki dünyada da bizi kendi ilâhî mahabbetine mazhar olan kullarından eylesin..

BEŞİNCİ BÖLÜM

KULLARIN ZATLARINA GİREN KARANLIK

Bilmedikleri halde insanların zatları üzerine giren ve amelleri üzerine gelen birtakım karanlıklar vardır. Şeyhimden işittim, şöyle buyurdu.

— Şeyhim **Seyyid Amr** b. **Muhammed el-Hevarî Hazretleri** bir gün beni, insanların hizmetlerini yakından görmem için Arasa'ya gönderdi. Orada bazı kimseler ücret karşılığında çalıştırılıyordu. Onlann çalışma durumunu yerinde iyice tetkik edip görmemi tenbih etti. Ben Arasa'ya gittim, o da öğle namazı vaktinde çıkageldi. Hep birlikte namaz kıldık. İşçiler paydos edinceye kadar yanımızda oturdu. Herkesin ücretini verdi. İşçüer iş yerinden ayrıldıklarında Seyyid Amr'in renginin değiştiğini gördüm, biraz öfkeli durumu vardı, o kadar ki ben de endişe etmeye başîâdım.

Az sonra bana dönerek dedi ki:
— Ya Abdelâziz! Bugün bir şey gördün mü?
— Hayır, bir şey görmedim, dedim.
— İşçilerin hizmeti konusunda bir şey görmedin mi?
Diye sordu. Ben de :

— Evet, efendim, siz gelmeden önce pek gevşek çalışıyorlardı; sizin geldiğinizi görünce güçlerinin üstünde bir çalışmaya koyuldular, diye cevap verdim.

Bunun üzerine şöyle buyurdu :

— Bugün sen fâsık (günah işleyen)lerin çalışmasını gördün. **Evet,** bugün **(Allah** rızâsından **ve** sevaptan) kendini **mah**rum edenlerin amelini gördün.

Fâsıklara gelince, onlar ibâdet ederler ama ibâdet ve tâat onlardan (Allah için ciddi) bir niyet ve kasıt olmaksızın çıkar, ibâdeti daha çok âdet kabilinden yaparlar. Bu konuda onların ne sahih, ne de fasit bir gaye ve maksadları yoktur. İbâdetleri ne Allah için, ne de başkası içindir. Tabiatleri ve âdetleri gereği olarak ibâdet yaparlar.

Daha doğrusu bunlar karnını iyice doyuran ve susuzluğunu gideren kimseye benzerler; bu durumda artık bir şey yemeyi ne sever, ne de ona karşı bir iştiha duyarlar. Zaten mideleri de artık bir şey yemeye güç getiremez olmuştur.

Bu durumda olan bir kimse biraz hava almak, biraz da gönül eğlendirmek için bazı insanlarla kıra giderler. Arkadaşları yemek yemek için hareket gösterirken, o ise sırf o havaya uymak için hareket gösterir. Çünkü yemek yiyecek durumda değildir. Sadece arkadaşlarına yardım edip durur.

Gerçi ilk nazarda bu iyi bir niyet taşımaktadır. Ne var ki onu bu tür harekete sevkeden sebep, arkadaşlarının yemek için gösterdikleri harekete âdet kabilinden katılmaktır. Böylece içyüzü itibariyle bu fâsıklarm amelidir.

Mahrumlara gelince, onların işi ve hareketi sadece kendi çıkarları içindir. Nefsanî birtakım arzuları vardır, onları elde etmeye çalışırlar; Allah için bir iş ve hareketleri yoktur. İşte bu tür iş ve hareketler sadece Allah'tan uzaklaşmayı artırır, başka hiçbir yarar sağlamaz. Çünkü niyet ve maksadı itibariyle zatın hakikatinin sırrına muhaliftir. Çünkü zat, Allah için yaratılmış, onun mülkü olarak bulunuyor ve sadece Ona nisbet edilebilir, başkasına değil.. Eğer kişinin amelleri bu sırra göre cereyan ederse hepsi de sırf Allah için olur.

Kişi bu durumda sanki şöyle söylüyor:

«Zatın fiillerinde benim bir payım yoktur, onların hepsi de Allah için yaratılmıştır.»

Böylece ameller ondan çıkınca, zatın hakikatinin bu sırrına uygun olarak çıkar. Ama o böyle düşünmez de «Benim zatım Allah içindir, fiilleri ise benim içindir» der ve kendi nefsi için bir niyet taşır ve onun maksad ve arzusunu sağlamaya ça-

lışırsa, o takdirde amelleri zatın hakikatinin sırrına göre cereyan etmez.

Bu durumda İlâhî hakların hiçbirini yerine getiremez olur. Çünkü o sadece nefsinin arzu ve maksadına göre amel eder, ilâhî hakkı yerine getirmek için değil. Böylece yapageldiği şeylerde Allah'tan kopmuş olur; Rabbisinden de bağış bu sebeple kesilir. Böylece o mahrumlardan biri olur.

Bunun üzerine Şeyhime dedim ki:

— Efendim, bu konuda bir nice âyet ve hadîsler vardır ki hepsi de amelde bulunan kişiler için büyük sevap ve mükâfatların verileceğini haber vermektedir; isterse o amellerde nefsin payı bulunmuş olsun.. Bununla beraber Seyyid Amr b. Muhammed el-Hevarî Hazretleri de bu tür amellerde ciddi bir niyet ve maksad bulunmadığı için kişiyi Allah'tan uzaklaştırıp O'nun bağışını keser demiştir.

Benim bu sorum üzerine Şeyhim buyurdu ki:

— Hayır, sizin söylediğiniz ölçüde ne âyet, ne de hadîs vârid olmuştur. Çünkü Cenâb-ı Hak hiçbir âyette: «Siz varın nefisleriniz için amel edin, ben size buna karşılık sevap verir ve bu durumda size nice bağışlarda bulunurum..» buyurmamıştır. O sadece şöyle söylemiştir: «Bana kulluk edin, ibâdetinizi benim için halis kılın.. Bu durumda size sevap veririm..»

Görülüyor ki bizim niyetimiz fiillerimizdedir. Amelimiz Allah için, O'nun yücelik ve büyüklüğü için olunca, buna karşılık bize bir nice büyük mükâfatlar, bağışlar ve ihsanlarda bulunur. Bu da O'nun fazl-u kereminden, minnet ve inayetinden ileri gelmektedir. Ayet ve hadîslerde vârid olan husus bize şunu göstermektedir: İbâdet Allah için olursa, kişi ona karşılık sevap kazanır. Yoksa sizin dediğiniz gibi, ibâdet ihlâs ile birlikte de olsa onda ne bir ecir, ne de bir sevap vardır, şeklinde bir âyet ve hadîs rivayet edilmemiştir. Böyle bir rivayet olsaydı, yukarıdaki sorunuzda hakikat payı bulunabilirdi.

Ne kötü ve ne cahildir o kimse ki, amellerinin Allah için olmadığını bildiği halde onların karşılığında sevap ve mükâfat bekler!. Halbuki o amellerden bir kıl payı sevap hâsıl olma-

raıştır. Zat da, onun fiilleri de Allah için yaratılmış olduğuna göre, nasıl olur da Allah için yaratılmış bulunan fiillerimiz karşılığmdaki iyiliklere güvenip dayanabiliriz?!. Bu konuda sadece O'nun fazl-u keremine, rahmet ve inayetine güvenmemiz gerekmiyor mu? Ne var ki Allah'tan gaflet etmek gözleri kör etmiştir.. Böylesine bir körlükten Allah'a sığınırız..

Şeyhimiz bu konuda devamla buyurdu ki:

— Âbidlerden bir kısmı kendi çıkarı için ibâdette bulunur ve buna karşılık arzuladığı mükâfatın verilmesini ister de buna yirmi yıl devam eder, arzusunda ısrar edip durur, fakat bu hususta hiçbir şey kendisine zahir olmaz, bu sebeple şaşırır ve :

«Bu nasıl oluyor? Ben tam yirmi senedir Allah'tan bir mes'ele hakkında istekte bulunurum da bana bu konuda hiçbir şey vermez! Bu isteğimde bir merhamette de bulunmaz!.»

Derken Allah o anda onun üzerine rahmetini indirir, rızkını verir ve nefsini, onun fiillerini bilme ölçüsünü kendisine uzatır. İşte o zaman âbid hakikati anlar ve:

«Andolsun ki ben ahmak bir kimseyim.. Allah, zatı, onun fiillerini, sıhhati, ibâdet ettiğim yeri, abdest aldığım suyu, utanç yerlerimi örtmeye çalıştığım elbisemi, içinde ibâdet ettiğim zamanı yarattığına göre, ben ne gibi bir amelde bulunmuş oluyorum ki ona karşılık mükâfat bekliyorum, o sebeple de anılmama hak kazanıyorum!.

Hayır, hayır, Allah'a hamdolsun ki ben hiçbir şey yapmadım, sadece Allah'ın bende bulunan fiillerine yönelip niyet taşımış oldum, onları Allah'tan kesip kendime nisbet etmiş oldum; bununla da Allah katında mükâfat bekledim ve bunu arzuladım. O kadar ki tam bir şaşkınlık içinde dedim ki:

«Allah'm kapısında yirmi sene bekledim, bana bir şey vermedi.. Ya Rab! Bu şaşkınlığımdan Sana tevbe ederim, evet Sana tevbe ederim Ya Rab!.»

Âbid böylece Allah'a tevbe edince, Allah da onun bu tevbesinin sahih olduğunu bilince, ona merhamette bulundu ve arzu ettiği her şeyi ona verdi, fazla olarak da ma'rîfet-i ilâhi-

ye kapısını ona açtı. O kadar ki artık bu konuda ne cennet, ne de başka bir ni'met bu ma'rifetle çatışmayacak, sürtüşmeyecek duruma geldi.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— Buna benzer bir hikâyeyi de Hafız Celâlettin Süyûtî, el-Büduri's-Safire adlı eserinde misal olarak nakletmiş, «Kim hesaba tabi tutulursa helak olur» bölümünde buna yer vermiş ve şu hadîsi getirmiştir :

«Sizden önceki ümmetlerde Allah'a altıyüz sene bir adada ibâdet eden bir âbid vardı. Allah o adada ona tatlı bir su ve meyve veren bir nar ağacı sunmuştur. Nar ağacı her gün bir nar bitirip ona takdim eder, o da onu yiyip geçinirdi. Böylece o uzun yıllar (belirtilen süre içinde) ibâdetini sürdürdü. Ne bir gevşeme, ne de bir bıkkınlık duydu.. Vefat ettiğinde Cenâb-ı Hak o kuluna:

« Benim rahmetim ve fazl-u keremimle Cennete gir.»

Diye emretti. O da:

«Ben ancak kendi amelim ve ibâdetimle ve sana olan altıyüz senelik kulluğumla Cennete girerim» dedi.

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak onu hesaba çekti ve:

«Senin altıyüz senelik ibâdetin, benim sana vermiş olduğum bir ni'metin şükrünün karşılığı bile olamıyor. Çünkü sana o adada tatlı bir su çıkardım ve her gün meyvasıyla karnını doyurduğun bir nar ağacı bitirdim. Halbuki bu ağaç senden başkası için senede ancak bir defa meyva verir. Söyle bakalım, bu tür ni'metlere ne ile hak kazandm? Sana uzun bir ömür verdim. Halbuki başkaları bu kadar yaşamaz. 600 sene içinde ibâdet etmen için sana aralıksız güç ve kuvvet verdim, halbuki başkası bu güç ve kuvveti bulamaz. Şeytanı senden kovup uzaklaştırdım, seni güven içinde tuttum. Halbuki o mel'un senden başkalarını helak etmiştir, bir nicelerini yoldan çıkarmıştır. Bu uzun ömürle birlikte başkasına vermediğim sağlık ve sıhhati sana verdim. Hiçbir şey değil iken seni yarattım; bütün

hareketlerini ve durmalarını ben var kıldım ve ni'metimi senin üzerinde tamamladım..»

Buyurdu ve sonra da «bunu Cehenneme sokun» diye emretti.

Melekler onu çekip Cehenneme doğru götürürken, o artık helak olduğunu anladı ve :

«Rabbim! Beni kendi rahmet ve kereminle Cennete koy..»

Diye yalvardı. Bunun üzerine çok merhametli ve çok ikram sahibi olan Allah :

«Onu geri çevirin de merhamet ve faziletimle Cennete koyun..»

Diyerek ikinci bir emir verdi. Sonra da:

«Hadi kulum, rahmetimle Cennetime gir. Sen benim için ne güzel bir kulsun!.» buyurdu.

İşte hadîsin mânası böyledir, dedim ve bu hadîsi okuyalı hayli zaman aradan geçmişti, anlayabildiğim kadariyle onu anlatmaya çalıştım ve sonra şeyhime dedim ki:

— Efendim, fâsıklann ibâdeti mi daha kötüdür, yoksa mahrûmlarmki mi?..

Cevap verdi:

— Mahrumların ibâdeti daha üstün ve daha güzeldir! Bu da bir tek meseleden dolayı böyledir: Şüphesiz ki Allahü Teâlâ çok şefkatli, çok merhametli ve çok lütuf sahibidir. Kulunun bazı şahsî maksadları için ibâdete devam ettiğini görünce ona merhamet eder, kendi fazl-u keremiyle ona işin hakikatini öğretir, zatında ve fiillerinde hakikat sırrının ne olduğunu bildirir; o kadar ki kul, Rabbine yönelip tevbe eder, ibadetiyle Ona yüz çevirir. Nasıl ki bu hal yirmi yıl ibâdet eden âbide ve bir nice kimselere vâki olmuştur.

Bu cevap üzerine dedim ki:

— Efendim, Cenaâb-ı Hak rahmet ve lûtfuyla onlara âyet ve hadîslerde belirtilen ecir ve mükâfatları veriyor. O halde bu da Allah'ın onlara merhamet etmesi ve onların da bu sayede hakikati bilmesi ölçüsünde gerçekleşiyor. Onlar hakikati

bilince Allah kendilerine merhamette bulunup mükâfatlar veriyor, öyle değil midir?

Allah kendisinden razı olsun, buyurdu ki:

— Senin bundan maksadın, Allah onlara hakikati bildirdikten sonra ecir veriyordur, mânası ise, bu yerinde ve güzeldir. Yok maksadın, onlar Allah'tan koptukları ve fiilleri kendilerinden gördükleri halde Allah onlara mükâfat veriyor ve böylece Allah'a karşı bir ecir elde etmeye hak kazanıyorlardır, anlamı ise, bunu hiçbir zaman böyle sanma..

— Efendim, dedim, şu bir adam hadîste şöyle yazılı olduğunu görüp işitiyor: Kim şöyle bir amelde bulunursa, ona şu kadar ecir vardır, kim de şunu terkederse onun karşılığında kendisine şu kadar ecir verilecektir. O da ancak Allah'ın izniyle hareket ettiğine itikad ediyor da hadîsi işitince belirtilen şeyleri yapmaya çalışıyor ve böylece kendisine bir ecir verilmesini arzuluyor..

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Eğer o adamın hür düşüncesi ve niyeti Rabbisinin emrini yerine getirmek ve ecir kazanmayı da buna tabi' kılmak ise o zaman hiçbir zarar yoktur. Çünkü bu durumda hadîs-i şerifte bir karşılık belirtilmese bile o yine belirtilen ameli yerine getirirdi.

Ama bunun aksine onun hür düşüncesi ve kasdı, bir mükâfat elde etmek ve bu arada ilâhî emre uymayı ona tabi' kılmak ise, o takdirde üzerinde konuştuğumuz ve yerdiğimiz amel olmuş oluyor. Çünkü o adam bu durumda eğer hadîste emredilen veya tavsiyede bulunulan amelin bir karşılığı belirlenmemişse, öyle bir ameli yerine getirmeye yanaşmaz. Çünkü niyeti karşılık almaktır. Böylece o hem dünyada, hem âhirette zarara uğrayanlardan sayılır.

Eğer hür düşünce ve .kasdı ikisini birden (Allah'ın emrine uymak ve karşılık almak) elde etmek ise, böylesine karşılığı şu bir şart ile verilir :

İki sıhhatli gözle bakması gerekiyor:

Birinci gözü fiile ve onun tâat olduğuna ve karşılığında şu

kadar mükâfat va'dedildiğine bakar. Bu durumda amel eden şahıs bir tavsiyede bulunulmaya muhtaç değildir.

İkinci göz, Allah'ın hem kendisini, hem fiillerini yarattığına ve bu fiilin karşılığında sevap va'dettiğine bakar. Aynı zamanda Allah'ın bu durumda sadece kendi rahmet ve faziletiyle bu karşılığı vereceğine inanır, va'dettiği hiçbir şeyin ona vâcib olmadığını ve onun muhtar bulunduğunu, dilerse merhamet edeceğini, isterse azâbda bulunacağını idrâk eder.

Kul, Mevlâsının emrini işitince sadece ona imtisal etmeyi ve Rabbisinden ecir ve hayr beklemeyi düşünür.

İşte kul, Rabbine böylesine sahih ve güzel bir nazarla bakarsa, bunun yanısıra ecir ve sevaba da nazar etmesi ona bir zarar vermez. Allah da onun ecir ve sevabını kat kat verir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu kısımda ilim adamlarının görüşleri farklıdır :

İmam Gazali, Minhacü'l-Âbidîn adlı eserinde bunda bir ecir olmadığını ve bunun amelde ortaklık olduğunu söyler ki bu ona göre ameli boşa çıkaran bir gösteriştir.

Ebûbekir bin Arabi ise Sirâcü'l-Mürîdîn adlı eserinde böyle bir amelin ecri, karşılığı olacağını söyler. Belirtilen amelde ortaklık hususunun zarar vermeyeceğini kaydeder. Bu bakımda böylesine bir riyâ ameli boşa çıkaran cinsten değildir, der.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) benim bu açıklamama karşılık buyurdu ki:

— Bu konuda İbn Arabi'nin görüşü doğrudur. Çünkü Allah güzel bir amel işleyenin ecrini zay'etmez. Sözünü ettiğimiz adam da güzel bir amel işlemiştir. Umarım ki böyle bir amel onun zatından ve niyetinden çıkarken bir nûr olur. Nazarı da Rabbine ikinci gözle gerçekleşir ki bu da nûr üstüne nûr olur. Bu durumda böylesi ecirden nasıl mahrum kalır?

Bundan daha mükemmeli, ecir ve sevaba bakmadan amel edendir ki bu birinci kısma girer.

Bu ikisinden daha mükemmel olanı ise, niyet ettikten sonra amelden kesilen ve bunu ancak başlayınca anlayıp şuuru-

na varan ve işte tam bu anda Aziz ve Celîl olan Allah için niyet edip kendini onun yüce müşahedesinde kaybeden ve aklı fikri Cenâb-ı Hakk'm azamet ve kibriyâ mânasında dolaşan kimsenin halidir.

Allah'tan bize de böylesine bir şuur vermesini, kendi fazl-u keremiyle, minnet ve cömertliğiyle böylesine bir hal lütfetmesini dileriz..

Evet, işte bu tarz bir müşahede Allah sevgisini gerektirir ve bu sevgi de her şeyden kopup Allah'a yönelmeye kapı açıyor. Sevgi içinde O'na yönelme de, O'nun şanına yakışır ölçüde ve anlamda bir karşılık vermesini gerektirir. Verilecek mükâfat kulun kıymet ve ölçüsüne göre değil, Allah'ın şan-i ulûhiyyetine yakışır ölçüdedir.

Kendini O'nun yüce müşahedesine vermeyen ve bu hal içinde kendinden geçmeyen kimsenin durumu, Allah'tan gafil kalmayı gerektirir; bu da başka şeyden kopup kendi nefsine ve zâtına yönelmeye kapı açar. Bu ölçüde olan bir amelin karşılığı ancak kulun kıymet ve ölçüsüne göre olur; Rabbisinin sanma göre değil... Bu bakımdan iki adamın aynı cümlelerle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize salâvat getirdiğini, birinin ecrinin zayıf, diğerinin ölçülüp rakama vurulmayacak kadar çok olduğunu görürsün. Bunun sebebi, bizim az yukarıda belirttiğimiz hususdur.

Birinci adamın salâvatı, gaflet içindeyken kendisinden çıkmış, kalbi birtakım şeylerle meşgul bulunduğu halde salâvat getirmiştir. Bu durumda diyebiliriz ki adam getirdiği salâvatı bir alışkanlık ve âdet kabilinden söylemiştir. Bu sebeple kendisine az bir ecir verilmiştir.

İkinci adamdan çıkan salâvat sevgi ve saygı üzeredir. Buradaki sevgi, salâvatı getiren adamın, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin yüceliğini ve kadrini, büyüklüğünü kalbinde hazır bulundurmasıdır. Aynı zamanda Onun varlık âleminin yaratılmasına sebep olduğunu, her şeyin Onun nurundan yaratıldığını ve insanlara yol gösterici bir nûr bulunduğunu, gelmiş geçmiş

bütün milletlere rahmet olarak sunulduğunu, bütün mahlûkata hidâyet kılındığını bilmesidir.

İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bu makam ve mertebesine saygı olsun diye ona salâvat getirmiş oluyor, kendisine menfaat sağlayacak bir sebepten dolayı değil..

Peygambere saygı edilmesine gelince, bunun sebebi Onun makam ve mertebesinin yüceliğine bakması, bunun ne ile vücut bulduğunu, sahibinin nasıl bir mazhariyet içinde bulunduğunu, aynı zamanda mahlûkatm hepsinin de böylesine yüce bir makam ve mertebeyi yüklenemeyeceklerini bilmesidir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu azametin hakikatlerine basamak basamak yükselmiş ve öyle bir sınıra gelmiş ki, onu düşünmemizle de olsa nitelendirememişizdir ve nice olduğunu da bilmemiz mümkün değildir.

İşte bu ölçüde insandan çıkan salâvatın karşdıgmın Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kadrine, azametine yakışır ölçüde olması gerekir. Aynı zamanda Cenâb-ı Rabbi'l-âleminin lütuf ve keremine lâyık görülecek anlamda olması da bu hükme dahildir.

Çünkü bu salâvatı harekete geçiren ve insanı ona çekip bu kutsal yükü taşımasını sağlayan sadece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin makam ve mertebesinin yüceliğidir. O halde bunun karşılığının da o nisbette olması, yani Efendimizin makam ve mertebesinin yüceliği oranında verilmesi gerekmez mi?

Doğrusu Rabbin hiç kimseye zulmetmez. Her amelin karşılığını kişinin niyet ve şuuruna varma oranında verir. Kulun Allah ile kendi arasındaki amelinin durumu da böyledir: Bu amel için kulu tahrik eden sebep Rabbisinin azamet ve yüceliği, büyüklük ve kibriyası ise, onun karşılığı da bu oranda verilir. Tahrik edici sebep kulun nefsiyle ilgili ve şahsî çıkarına dayanıyorsa, karşılığı da ona göre olacaktır.

Bunun üzerine Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim. Bizim söylediğimiz salâvattan Resûlüllah (S.A:V.) Efendimiz fayda görüyor mu? Çünkü bu öyle

bir meseledir ki ilim adamlarımız farklı görüşler ortaya koymuşlardır..

Şeyhim şu cevabı verdi:

— Cenâb-ı Hak, salâvat-ı şerife getirmemizde, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz için bir yarar sağlanmasını meşru' kılmamış, sadece bizim menfaatimiz için buna kapı açmıştır.

Bu, kölesi olan bir kimseye benzer. Şöyle ki:

Köle, efendisinin çok güzel bir arazisine bakıyor, ziraatte diğer bir arazinin ona ulaşmadığını görüyor. O da bu kuluna merhamet edip o araziyi ona veriyor. Ancak o topraktan elde edilecek mahsulün tamamım kölesine bırakıyor, kendisi ortak olmuyor.

İşte bizim de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize getirdiğimiz salâvat ile meydana gelen durumumuz böyledir. Onun karşılığının tamamı bizim içindir.

Bu karşılığın nuru bazı anlarda parddayıp Peygamber (S.A.V.) Efendimizin nuruyla birleştiğinde onu aslına dönen bir şey gibi görürsün.. Çünkü müminler için sabit olan ecir (mükâfat)lar kesinlik kazanmıştır ve bu da sadece onlarda mevcut olan îmandan dolayıdır. Tabiatıyla müminlerde mevcut olan îman ise, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin nûrundandır. Böylece bizim için sabit olan ecirler ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden gelmedir.

Fizikî olarak bunun tek misali, yağmurlarla birlikte büyük okyanusu gösterebiliriz. Yağmur yağıp sel halinde okyanuslara dökülünce ona karışıp belirsiz hale gelir ve bu yağmurun denizde bir şey artırdığı söylenemez.

Şeyhimin bu neris açıklaması üzerine dedim ki:

— Ama efendim, bazı ilim adamlarımız, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin bu salâvatlardan menfaatlandığım söylemiş ve buna şu delili getirmişlerdir: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin Cennette bulunduğu zaman hizmet ve vildanlardan yararlandığı dikkate alınıp yararlandığına bir kıyas yapılacak olunursa, Cennette nasıl kendisine ambalaj içinde takdim edilen m 'metlerden ve çeşitli meyvelerden yararlanıyorsa, salâ-

vat kelime ve harfleri içinde kendisine taşınıp takdim edilen ecirlerin nurlarından da yararlanıyor, demektir. Cennette ona zarf ve ambalajları takdim eden eller ni'meti taşımaktadır. Burada ise harfleri taşıyan ağızlar o menfaati sunmaktadır.

Benim bu hatırlatmam üzerine şöyle buyurdular :

— Onun dünyadaki hali. Cennetteki hali üzerine bir fazlalık arzetmez ki kıyas mümkün olmasın, diyorlar. Onlara soruyorum: Cennetteki hizmet ve vildanlar ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan meydana gelmemiş midir? Aynı zamanda Cennette olan her türlü ni met de O'nun nurundan değil midir?

O halde sözünü ettiğin ilim adamının dediği ancak, hizmet ve vildanm peygamberden ayrı şey olması, ona aykırı sayılması ve bizim imânımızla Peygamber Efendimizin birbirine aykırı olması halinde sahih görülebilir. Halbuki böyle değildir, yani bu ikisi arasında bir aykırılık ve başkalık aslında yoktur.

Şunu hatırlatayım ki:

«Peygamber (S.A.V.) Efendimizin nasıl olduğunu iyice bilen bir adam rahat ve huzura kavuşur..»

Delâil-i Hayrat'ı okuyan bir adama dikkatle bakacak olursan, Peygamber (SA.V.) Efendimize salâvat getirdiğinde, onu kafasında şekillendirir, peygamber için arzu ettiği şeyleri de hatlarıyla çizer, O'nun için yüksek derece, Makam-ı Mahmûd ve benzeri makamları düşünür ve kendini bunları Allah'tan isteyici durumunda görür; kendi anlayış ve ölçüsüne göre Cenâb-ı Hak bu istekleri onun eliyle Peygamber (S.A.V.) Efendimize takdim eder ve bundan peygamber için büyük bir yarar sağlanmış olur.

Bu sebeple de ferahlık (Juyar, kalbi ve yüzü güler, okumayı artırır, salâvat getirmekte daha hevesli olur, sesini yükseltir, o kadar ki kalbinden vücuduna uzanıp yayılan damarları bunu için *izin* duyar, gönlü bir ürperti hisseder ve inceldikçe incelir. O kadar ki bulunduğu halden daha üstün bir hal bulunmadığını zanneder. İşte böylesine bir zan, büyük bir tehlikenin eşiğindedir.

Onun getirdiği salâvattan hiçbir şeyle Allah'tan bir şeye erişilemez. Çünkü bu salâvat onun zannına ve kafasında şekillendirdiği, portresini çizdiği ölçüye bağlanıp kalmıştır. Bu hususlaki zannı bâtıldır, hak ile irtibat kuramaz. Hak ile irtibatı ancak, zihin haricinde gerçek mânada hak olan şeyle sağlanabilir. Şöyle ki: Şahıs gözünü açıp baktığında zihin haricinde olan her şeyin, Cenâb-ı Hak ile irtibat halinde bulunduğunu görür. Bunu görmeyecek olursa, o bâtıl sayılır, bâtıl ise Hak ile irtibat halinde değildir.

O halde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize salâvat getiren kimse öylesine büyük bir âfetten sakınsın! Çünkü insanların çoğu bunu anlayıp akledemezler ve kendilerinde hissedilen incelik ve tatlılığın Allah'tan geldiğini zannederler. Halbuki bu hal onları sadece Allah'tan uzaklaştırır. Bu bakımdan kişi sadece Peygamber (S.A.V.) Efendimizin mahabbetini taşıyacak, başka bir şey değil. Bu takdirde salâvatın nuru parıldamaya başlar ve yukarıda belirttiğimiz sonuç elde edilir.

Bunun aksine salâvat ile kendine bir menfaat uman ve belirtilen ölçünün dışına çıkan kimsenin bu salâvatı perde gerisinde kalır ve ecri de o nisbette noksanlaşır. Bunun gibi salâvatiyle Peygamber (S.A.V.) Efendimiz için bir yarar düşünen kimsenin bu tür salâvatı, Cenâb-ı Hak ile irtibat sağlayamaz ve Onun katına ulaşamaz. Az yukarıda belirttiğimiz gibi O'ndan belki de uzaklaşmaya kapı açar. Bizi doğruya ulaştıran ve sebepleri kolaylaştırıp başarıya eriştiren ancak Allah'tır.

ECİRLERİN RUHLARI

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Şüphesiz ki amellerin ecirleri, ecirlerin de nurları vardır. Nurların da bugün şu evde zat ile bağlantısı vardır. Amel-ler sırf Allah için olup zatm hakikatinin sırrı üzere cereyan ettiğinde, onların ecirlerinin nurları zat üzerinde parıldamaya başlar da zat bunun farkma varır; böylece bir ürperme hisseder ve gözleri nemlenir. Bundan başka parıldayan nurun ge-

rektirdiği birtakım haller belirir. Basiret sahibi bu nûr ile amelin kabul olunduğunu ve sevabının da şu kadara ulaştığını bilir.

Halkın çoğu ise ecirlerin (amellerin karşılığı olan sevapların) sadece âhirette bilinebileceğini zannederler. Halbuki bu mahcupların (perde gerisinde kalıp kalb gözü açık olmayanların) hakkında doğru bir teşhistir. Mahcup olmayanlar ise keşifleri açık ve bu gibi haller onlara kapalı değildir.

Ama ameller Allah'tan başkası için olur da zatın hakikati üzere cereyan etmezse, o takdirde bir yorgunluk ve meşakkat sayılır; sevap olarak bir karşılığı yoktur, zat üzerinde de herhangi bir nuru panldamaz..

O halde amel eden kişi kalbini denemeli, çünkü her amelin — ne kadar incelse de — bir karşılığı ve o karşılığın da parıldayan bir nuru vardır ki kendini zat üzerinde hissettirir. Şayet kalb amel anında birtakım şeylerle meşgul ve bağlantılı bulunursa, bilinmeli ki Allah onun ecrini (karşılığını) kesip mahrum bırakmıştır. Bu sebeple de kalb birtakım meşguliyetlerle dolmuştur. Ama kalb meşguliyetlerden boşalmış, kendini Hakka verip bağlantı yapmışsa, bilinmeli ki Allah öyle bir kalb sahibinin amelini geçerli kılar ve karşılığını verir.

MAKAM VE ŞÖHRET İÇİN İLİM TAHSİL EDENLER

Şeyhim bu konuda şöyle buyurdu :

— İlme istekli olanı ülke ülke dolaşır görürsün. Niyeti ise bu sayede makam elde etmek, geçerli söz sahibi olmak veya dünyalıktan bir şeylere kavuşmaktır. Böylesine boş ve mânâsız maksad üzerinde niyet taşıyıp uzun yıllar devam edip gider. Bu sebeple de Allah onu ilim nurundan mahrum bırakır. Hiçbir zaman ilimde kök salmış derin bilgili ilim adamlarından olamaz. Çünkü kendisi bu vadide ilmin hakikatini idrâk etmemiştir. Meğer ki bir olgun kişi ona hatmiyle teveccüh etmiş ola.. . . -

Evet onun bâtını birtakım dünyevî maksad ve gayelerle meşguldür. Onda ilme hevesi harekete geçiren sadece zahirî sebeplerdir. Halbuki ilim sırlardan bir sırdır ki zahir ile onu idrâk etmek asla mümkün değildir. Allah için halis olmayan amellerin ecirleri (sevap olarak karşılıkları) da böyledir; kul onu asla idrâk edemez. Çünkü ecirler Allah'ın esrarından bir sırdır. Bâtmsız zahir onu idrâk edemez.

Sebepleri kolaylaştırıp bizi başarıya ulaştıran ancak Allah'tır..

SALİH KİŞİLERDEN MEDED BEKLEMEK, ONLARIN ADIYLA YEMİN ETMEK

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim. Neden insanların bir kısmı sâlihleri anıp meded bekler de Allah'ı anmaz. Bakarsın ki bir kişi yemin ederken «Falan efendimiz hakkı için» veya «Seyyidim Abdülkadir Geylânî hakkı için,» ya da «Seyyidim Ya'zâ ve Ebû Abbas Sebtî hakkı için» der. (Cenâb-ı Hak bizi bu zatların feyzinden yararlandırsın!) Biri diğerine yemin teklif ettiğinde bunu kuvvetlendirmek için «Benim bağlı bulunduğum şu zat hakkı için, söyle» der. Birine bir zarar dokunduğunda veya bir mutluluk dileğinde bulunmak istediğinde belli bir zatın ismini anarak ondan dilekte bulunur.

Onlar şüphesiz ki bu tutumlarıyla Allah'tan kopmuş oluyorlar. Biri onlara «Allah ile tevessülde bulunun» veya «O'nun adına yemin edin» ya da benzeri bir teklifte bulunduğunda, buna lâyık olduğu yeri vermezler. Bundaki sebep ne olsa acep?

Şu cevabı verdi:

— Divan ehlinden olan Allah dostları da, bu tür yeminde bulunanların zatındaki kuvvetli karanlıktan dolayı böyle yaptılar. Çünkü bu sebeple insanların bir kısmı Allah'tan kopmuş oluyor ve gitgide bunlar çoğalıyordu. Haliyle o insanların zatları habîsleşmiş oluyordu. Allah dostları ise, büyük zatları ye yaradanlarını zikreden kişilerin zatlarının temiz olmasını is-

terler. Hem Cenâb-ı Hak kendisine duâ anında bâtınen kopmuş olduğu halde yaklaşan kimsenin duasını kabul buyurur.

Ne var ki böyle bir duanın kabul olunması şu iki hususdan biriyle gerçekleşir: Ya Allah onun istediğini verir, ya da vermediği takdirde bu hususdaki kaderin sırrını ona açıklar. Ama bu ikinci şık ancak velî kullar hakkında olur; kalb gözleri kapalı perde arkasında Allah'tan uzak kalanlar hakkında değil...

Karanlığa bürünmüş zat bütün damarları ve hücreleriyle Allah'a yönelse ve O'ndan bir şey istese, Allah ta onun bu isteğini yerine getirmez ve onu kaderin sırrına bilinçli kılmazsa, bu durumda çoğu kez o zat, Cenâb-ı Hakk'm varlığı hakkında vesveseye düşer, aynı zamanda arzusunun yerine getirilmemesi sebebiyle daha da acıklı bir duruma kendini itmiş olabilir. Bu bakımdan divan ehlinden olan evliyanın, Allah kullarının aklını yine Allah kullarından sâlih kişilere bağlamaları uygun yollardan biridir. Çünkü bu durumda o kişilerin kendilerini velî zannedip birtakım vesveselere kapılmaları zarar vermez.

TÜRBELERE ATILAN PARALAR

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Allah'tan kopan ve karanlığı her geçen gün artanların bu haline delâlet eden hususlardan biri de şudur: Onlardan biri elinde yirmi dirhem ile çıkar, onu bir velînin türbesine götürüp koymak ister. Çünkü bir maksadı ve ihtiyacı vardır, onun karşılanmasını arzular. Nice fakirler yolda ona raslar da bir şeyler ister ama ona bir tek dirhem bile vermez, Allah için, Allah yolunda bir sadaka bekler, buna bile yanaşmaz. Böylece elindeki dirhemleri türbeye götürüp ölünün başucuna bırakır.

Şüphesiz ki bu yanlış bir anlayışın en kötüsü ve en çirkinidir. Sebebine gelince, çünkü bu sadaka Allah için, O'nun aza-

met ve kibriyâsı adına çıkarılıp dağıtılmamıştır. Eğer Allah adına çıkarılmış olsaydı, elbette ki asıl muhtaç olana verilmesi gerekirdi.

Ama ne var ki bu parayı taşıyan, onu çıkarıp kendi nefsi yararına ve birtakım maksadlarının gerçekleşmesine çeviren zat, onu bir yere has kılmış oluyor, diğer bir yere değil... Çünkü ona göre parayı o yere korsa kendisine menfaat sağlayacak, arzuları gerçekleşmiş olacak..

Sadece bugün için Tilmisan kapısından Sakiye-i Hamra mevkiine kadar olan yerde sâlih kişilere seksen dmar, üçyüz koyun, altmış keçi, yetmiş iki sığır bağışlandığını görüyorum. Bütün bunlar sadece bir gün içinde çıkarılıp verilmiştir. Ama aynı gün içinde Allah için on dirhem çıkarılıp dağıtılmamıştır!.

İşte Allah'tan kopup ayrılmaya sebep olanlardan biri de bu tür düşünce ve davranışlardır. Ümmetin çoğu böylesine bir şuursuzluk içinde dönüp dolaşmakta, her geçen gün kendilerini Allah'tan koparıp uzaklaştırmaktadırlar..

Aslında kulu Allah'tan koparıp uzaklaştıran sebepler 366 tanedir..

Bunun üzerine sordum :

— Efendim, dedim, bugün için o sebeplerden herhangi biri size hazır olmuş mudur?

Cevap verdi:

— Birincisini, sâlihlere verilen hediye olarak yaz. Ama bu hediye yukarıda belirttiğimiz niyet ve maksad için olanıdır; Allah için olanı değil... İkincisi sâlihlere Allah ile tevessül etmek ve bu yoldan hacetlerinin yerine getirilmesini onlardan beklemektir. Ziyaretçi şöyle der: Bunları sana takdim edip Allah'a umut bağlayarak ey efendim sana geldim, hacetimin yerine gelmesini sağla..

Bu tarz bir ziyaret ve hediyenin Allah'tan kopmaya sebep olması, ziyaretçinin vâcib olanı tersine çevirmesi ve hükmü aksi istikamette kullanmasıdır. Çünkü ziyaretçiye bu ko-

nuda hak olan ölçü şu idi: Evliya vasıtasiyle Allah'a tevessül etmek..

Üçüncüsü, sâlihleri ziyaret etmektir. Halbuki ziyaretçi üzerinde kazası vâcib olan farz namazlar vardır. Onları kaza etmeyi terkedip Allah'ın hakkını yerine getirmiyor da bir sâlihin ziyaretine gidiyor. Halbuki namazı kaza etmekte ilâhî nûr ve sır mevcuttur ki Allah o nûr ve sır ile ona merhamet eder. Fakat o bunu terkedip sâlih kişiyi ziyarete gidiyor. Bundaki kopukluk ve karanlığı anlatmaya lüzum görmüyorum.

Dördüncüsü, canı, rızkı ve başka varlıklarından yana zâlimden korkmaktır. Şahıs kendi kendine «Şu zâlime karşı gelmeyeceğim. Çünkü baş kaldırdığımda ya beni öldürür, ya da rızkımı keser veya başka zararlarda bulunur.» Eğer bu adam Cenâb-ı Hakk'm varlığının kendisiyle birlikte bulunduğunun muhakkak olduğuna inansa ve kendisinde Allah'ın tasarrufunu bilse, zâlimin üzerindeki hükümranlığını anlasaydı, hakiki failin Allah olduğunu, hiçbir kimsenin ona bu hususta da ortak bulunamıyacağmı için için hisseder de sadece Allah'tan korkardı.

îşte bu anlayış ve bakış açısından kul ne kadar kuvvetliyse Cenâb-ı Rabbi'l-âlemîne de o nisbette yakındır. Bu anlayış ve bakış ne kadar zayıfsa o da o kadar Allah'tan uzak sayılır ve kopmuş olur.

Beşincisi, rızık ve benzeri bir menfaat elde etmek için zâlime yaklaşmaktır. Allah'ın yegâne rızık verici olduğunu muhakkak ölçüde bilmiş olsaydı, kendisi böyle bir yaklaşmada bulunmazdı.

Altıncısı, kâfirlere yardımcı olmak, onların dünya işlerini düzene koymak için ilhamda bulunmaktır. Şöyle ki, onlara bir çıkış yolu bulup göstermek ve böylece yardımda bulunmak gafletidir bu. Şüphesiz ki böylesine bir anlayış ve davranış insanı Azîz ve Celîl olan Allah'tan uzaklaştırır, yani Ondan uzaklaşma sebeplerinden biridir.

Evet, hayatımızda bunun örneklerini gördük: Zâlime yol

gösterip yardımcı olan kimsenin eninde sonunda zarara uğradığını biliyoruz.

Konumuzla ilgili Süfyân-ı Sevrî Hazretleri'nin şu sözünü nakletmemizde yarar vardır: Gece hırsızlık yapan bir adam uyuyordu. Onu uyandırmak, daha doğrusu namaz vakti geçmeden kaldırmak istediklerinde Süfyân Hazretleri onlara müdahalede bulunarak dedi ki: Bırakın uyusun, uyandırmayın, bir müddet ondan da, onun şerrinden de rahat ve huzur içinde kalalım!.

Yedincisi, müslümanlara nasihat etmemektir.

Onlara zarar veren şeyi gördüğü halde sakınmaları için uyarıda bulunmaması, yarar sağlayacak şeyleri gördüğünde, onun için hazırlanmalarını söylememesi bu cümledendir.

Sekizincisi, mal ve serveti Allah'a ibâdet ve tâat etmekten tatlı görüp dünya peşinde koşmaktır. Kim kendinde böyle bir arzu ve zevk alma duyarsa, bilsin ki bu Allah'tan kopup ayrılmasını sağlayan sebeplerden biridir.

Dokuzuncusu, dünyayı çok basit, çok hakir ve aşağılık bir şey ile elde etmeye çalışmaktır. Halbuki bizden önce gelip geçen iyi kişiler dünyayı ondan daha yüce, daha azîz ve daha değerli şeylerle elde etmeye çalıştılar, cihad, helâl ticaret, dürüst bir ziraat onların dünyalık elde etmek için kullandıkları tertemiz vasıtalar idi.

Bunun aksine dünyayı yalan, iftira, açıktan günah ve yalan yere yeminlerle elde etmeye çalışanlar, onu ondan daha aşağılık bir günahla elde etmeye yeltenmişlerdir. Kim nefsinde böylesine aşağılık bir yoldan dünyalık elde etme arzusunu hissederse, derhal Allah'a tevbe etsin. Çünkü dünya ve dünyalık ancak, ondan daha azîz ve şerefli şeylerle elde edilmelidir.

Onuncusu, kulun amellerini ve ibâdetlerini Allah'ın kendisine merhamet etmesi arzusu içinde yapmasıdır. Yani nefsinin menfaati ve birtakım maksadları için amel ve ibâdette bulunması bu ölçüye girer. İşlediği ibâdet ve amelleri Allah rızâsı için değil, kendi arzu ve isteklerinin gerçekleşmesi içindir. Bu sebep Allah'ın koruduğu müstesna hemen hemen bütün in-

sanları içine almıştır. Cenâb-ı Hak kendi minnet ve keremiyle, fazilet ve lûtfuyla bizi koruduğu insanlardan eylesin!.

CENNET İLE CEHENNEM YARATILMAMIŞ OLSAYDI

Cennet ile cehennemi Allah yaratmamış olsaydı, kimin Allah için ibâdet ettiği çok rahat anlaşılırdı. Allah'a ibâdet edenlerin sırf Allah için yaptıkları ortaya çıkardı. O zaman Allah'a ibâdet eden kimse için kemâl mertebesinde ma'rifet gerçekleşir, öyle bir kimsenin arif olduğu bilinirdi. Ama ne var ki insanlar cennet ve cehennem isimlerini işitince maksad ve niyetleri değişti, kalbleri ve niyetleri daha çok bu ikisiyle meşgul oldu; böylece hakiki yoldan saptılar.

On birincisi, Allah'ın muhterem saydığı yerlerde günah işlemektir. Mescid ve camiler bu cümledendir. Çünkü kul cami ve benzeri kutsal yerleri Cenâb-ı Hakk'a izafe eder de kalbinde «Burası Allah'ın evidir» derse, ondan herhangi bir günah o gibi yerlerde meydana gelmez. Mukaddes yerlere hürmette kusur etmemek için gayret sarfeder.

On ikincisi, homoseksüelliktir, buna lûtîlik te denir. İleride bunun kötülüklerinden söz edilecektir. Bundan daha çirkin ve daha ahlâksızca bir şey yoktur.

On üçüncüsü, hiçbir günahı olmadığı halde kişinin kendi karısını dövmesidir. Bu tür dayaklar, Allah'tan kopmaya ve uzaklaşmaya sebeptir. Çünkü kul haklarına dayanmaktadır.

On dördüncüsü, çoluk-çocuğa verilen nafakayı başa kakmak ve bu hususta minnet etmektir. «Ben size şu ve şu kadar mal ve para harcadım..» demek gibi.

On beşincisi, hased etmektir. İleride bundaki kötülükleri anlatacağız. İnşaallah.. Çünkü çoğu günahlar hasedden doğar.

On altıncısı, bildiği halde günah işlemeye yeltenmektir. İleride «Kıyamet günü en şiddetli azâb görenler» bölümünde bundan bahsedilecektir.

On yedincisi, haram yoldan dünyalık toplamaktır.

Onsekizincisi, ana-babaya karşı gelmektir.

Müellif Ahmed bin Mübarek bu konuda diyor ki:

— Şeyhimden (Allah razı olsun) işittim, şeyhi Seyyid **Ömer** b. Muhammed el-Hevarî Hazretlerinden nakletti ve bu cümleden olmak üzere şöyle dedi:

«Bir gün Şeyhim Seyyid **Ömer** ile beraber Seyyid Ali b. harzehem Hazretlerinin bahçesinin dışında Sidre-i Muharrere denilen yerde oturuyorduk. Bu arada onun oğlu, hacca gitmek üzere bulunduğundan gelip Allahaısmarladık demek istedi. Babası Seyyid **Ömer** ona engel olmak istedi. Çünkü o, ana-babasına karşı gelen bir şahıs idi. Babası kendisinden razı olmadığı halde gitti. Bunun üzerine Seyyid **Ömer** Hazretleri bana dedi ki:

«Ana-babaya karşı gelmenin sonucu şu dört hususta toplanır :

Birincisi, dünya ondan uzaklaşıp ayrılır, cehennem mü'mine buğzettiği gibi dünya da öylesine buğzeder.

İkincisi, bir yerde oturup toplum arasında konuştuğunda Allah dinleyicilerin kalbini ondan çevirir de hazır olanlar onu dinlemez olur. Allah onun sözünden bereket ve nuru söküp alır ve böylece toplum arasında sevilmeyen bir kimse olarak kalır.

Üçüncüsü, divan ehlinden olan Allah'ın velîleri ve tasarruf sahipleri ona rahmet nazariyle bakmazlar ve ebediyen onu gözetmezler.

Dördüncüsü, yavaş yavaş imân nuru eksilmeye başlar. Allah bir kulu hakkında bedbaht olmayı irâde ettiğinde onu böylece imân noksanlığına uğratır da imânının nuru tamamen gidinceye kadar devam eder. Böylece o kişi kâfir olarak ölme bedbahtlığına düşer. Böyle elîm bir sonuçtan Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz. Kâfir olarak ölmesini dilemediği takdirde, ana-babasma âsi olduğu için noksan imân musibeti içinde ölür. Bundan da Allah'a sığınırız.

Buna karşı ana-babaya saygılı olmak, onların hoşnudluğunu kazanmak ta şu dört sonuca götürür: Yukarıda belirttiği-

miz dört hususun karşıtı.. Cennet mü'mini sevdiği gibi dünya da onu sever. Halk arasında sözü tatlı oulr, Allah'ın velî kulları ona karşı merhametli ve şefkatli olurlar. İmânı ise yavaş yavaş artıp olgunlaşır. Bu konuda da insanı başarıya ulaştıran Allah'tır.»

İşte ey kardeşim, ana-babaya karşı gelmenin dört türlü kötülüğüne dikkatle bak; onları hoşnud etmekten dolayı da dört güzel sonuca nazar eyle!.

Şimdi yine Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin sözünün devamına geçiyoruz :

On dokuzuncusu, toplum bünyesindeki makam sahiplerinden mahcup olanlar (ilâhî inayet ve feyizden kendilerini uzak tutup perde gerisinde kalanlar)la senli benli olmaktır. Çünkü mü'min olan zatın kendisinde nurdan bir iplik vardır ki zatının bir deliğinden çıkıp Cenâb-ı Hakk'm lütuf ve kereminin nuruyla bitişip bağlantı kurar ve böylece Allah'ın velî kullarıyla kaynaşmayı sağlayıp artırır.

Allah'ın velî kullanyla kaynaşmamaktan dolayı da bu nûr azalmaya başlar ve kopmasından, zattaki deliğin tıknmasından endişe edilir. Çünkü dünyalık peşinde koşup makam sahibi olanlarla kaynaşmak bunu çabuklaştınr. Onların makamı, malı ve mevkii o kişiyi istilâ eder de artık onların hükmü altında kalır; kalbiyle kalıbıyla onlara kulak verip uzun müddet bu hâl üzere bulunma bedbahtlığına düşer. Bu süre içinde Cenâb-ı Hak ne onun aklına, ne de kalbine gelir. Bu hal sürüp giderken bir gün zâtındaki nûr deliği kökünden kapanır. Böylesine kötü bir âfetten Allah'a sığınırız..

İşte makam sahipleriyle kaynaşmadan meydana gelen âfet budur. Allah'tan selâmet dileriz..

Yirmincisi, dört büyük halife (Hz. Ebûbekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali) arasında ayırım yapmaktır. Bunun anlamı, onlardan bâzısına kızmak, bâzısını sevmektir. Nitekim Hâricilerle Râfızîler böylesine bir ayırım yapmışlardır. Böylesine bir ayrım Allah'tan kopmaya sebep olur. Çünkü bu dört halifeden her biri Resûlüllah ***(SAM.)*** Efendimizden ayrı bir

haslete vâris olmuştur. Onlardan birine buğzetmek, Peygamber (S.A.V.) Efendimize buğzetmeye sirayet eder. Bu sebeple de Allah'tan kopmaya sebep olur.

Bunun üzerine şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, Ebûbekir Sıddîk (R.A) Hazretlerinin vâris olduğu haslet nedir?

Cevap verdi:

—Azîz ve Celîl olan Allah'a îmân etme hasletidir. Çünkü Allah'a îman konusu Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimizde özel bir nitelikte idi. Eğer Onun bu îmanı yeryüzündeki insanların üzerine (sahâbe-i kiram da dâhil olmak üzere) atılsaydı, hepsi de erirdi. İşte Ebûbekir Sıddîk (R.A.) bu nitelikten az bir şeye gücünün yettiği nisbette vâris olmuştur.

Bununla beraber ümmet içinde Ebûbekir Sıddîk (R.A.) Hazretlerinin taşıdığı bu îmanı taşıyabilecek bir kimse mevcut değildir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ulûhiyyet esrarından, rububiyyet hakikatlerinden ve irfan inceliklerinden öyle bir noktaya ulaşmıştı ki bunun ne keyfiyeti vardır, ne de güç getirilebilir. Efendimiz daldığı bu denizde bulunurken Ebûbekir Sıddîk ***(RA.)*** ile konuşur, böylece Ebûbekir de belirtilen bu basamaklara yükselirdi. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz son üç yılında Ebûbekir Sıddîk (R.A.) ile bu hakikatler hakkında konuşmadı; onun erimesinden endişe ettiği için bu kapıyı açmadı.

Hazret-i Ömer (R-A.)'de bulunan haslete gelince, bu, mü'minlere nasihat, onlara rahmet ve şefkatla bakmak, onları kendi nefsine tercih etmek, ordularının durumunu düzenlemek, has ve âmm kesimindekilerin işlerini yoluna koymak hasletidir. Bu, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin hasletlerinden biridir.. Ömer (R.A.) bu haslete gücü nisbetinde vâris olmuştur.

Hazret-i Osman (R-A.)'deki haslet ise şefkat, acıma, merhamet ve akrabayla ilgi kurma hasletidir. Bu da Efendimizin hasletlerinden biridir. Hz. Osman ***(RA.)*** gücü nisbetinde buna vâris olmuştur.

Hazret-i Ali (Rj\.)'deki haslet, şecaat (kahramanlık, cesaret ve yiğitlik) hasletidir. Bu da Efendimizin hasletlerinden biridir. Hazret-i Ali (R.A.) buna gücü nisbetinde vâris olmuştur.

Diğer sahabe-i kiram da böyle idiler; onlardan her biri Peygamber (S.A.V.) Efendimizin bir hasletine vâris olmuştur. Bu sebeple Ashabdan birine kızmak, Allah'tan kopmaya sebep olur.

Müellif Ahmed b. Mübarek diyor ki:

Şeyhimle oturup onun bu açıklamasını dinledikten sonra kalkıp ayrıldık, artık geriye kalan sayıları ondan işitemedik ve bu hal vefatına kadar sürüp gitti. Cenâb-ı Hak bu konuda da Şeyhimin bereketiyle bize fetihte bulunsun!.

Sonra Şeyhimden îmanı artıran sebepleri dinlemiştim, şöyle buyurmuştu :

— îmânı artıran sebepler :

a) Kabirleri ziyaret etmek,

b) Sırf Allah rızası için sadaka vermek,

c) İnsanı günahkâr eden yeminlerde bulunmamak,

d) Başkasının bakılması haram olan yerlerine bakmaktan sakınmak, böyle bir durumda gözü kapamak,

e) İnsanların günahlarıyla ilgilenmemek, bu hususta bir nev'i gaflet göstermek, (çünkü halkın günahlarına bakıp onları araştıran kimseyi Allah vesvese ile mübtelâ kılar. Şöyle ki, Allah günah işleyene bol ni'met verir ve bunu devam ettirip ona geniş ihsan ve in'amda bulunur. Böylesine bakan bir mü'min kendi kendine der ki: Bu adam bunca nimetlere işlediği günahlarla ulaşmıştır, günaha devam ettikçe ni'met artmıştır. Böylece şeytan onun kalbine vesvese sokar da günaha doğru onu iter ve için için ona şöyle fısıldar :

«Bak şu adama! Rabbine karşı günah işlediği halde kendisine ne kadar ni'met verildi. Sen Rabbine itaat ettiğin halde bu ni'metlerden mahrum kaldın, Rabbin sana vermedi. Bu hikmetin gereği değildir..» ve benzeri vesveselerde bulunur. Bu tür vesveselerden de Allah'a sığınırız..)

f) İlim adamlarına saygı göstermek, (o ilim adamları ki ilâhî şeriatı kalb ve kafalarında taşırlar). Allah hepsinden razı olsun!. Böyle olan ilim adamlarına saygı, îmanı artırır. Cenâb-ı Hak bizi, onların kıymetini bilen kullarından eylesin..

Eğer halkın çoğu ilim adamlarının Allah katındaki kadr ü kıymetlerinin ne olduğunu bilmiş olsalardı, hiç durmadan yeryüzünde dolaşır, ilim adamlarını arar, onlara saygı gösterip bilginlerinden yararlanırlardı. Böylece her âlim bulunduğu topluluk içinde büyük bir itibar görür ve omuzlar üzerinde taşınırdı. Allah daha iyisini bilir.

LÛTİLİĞİN ÂFETİ

Şeyhimden işittim buyurdu ki:

— Cenâb-ı Hak lûtîliği (homoseksüel) şu sebeple haram kılmıştır: Kişinin nutfesiyle beraber bir nice melekler de düşer. Nutfe dübüre akıtılınca - ki burası cinsî temasın yeri değildir - meleklerin hepsi ölür.

Bir defasında da şeyhim şöyle buyurdu :

— Bu konuda meniyle birlikte düşen melekler, yüksekçe bir yerden bir kaya parçası üzerine düşen güvercin yavruları durumundadır; düşen yavrulardan hiçbiri kalmaz. Meni tenasül cihazına akıtılınca, burası normal cinsî temas mahalli olduğundan, onunla birlikte iki grup halinde melek de iner; bir grubu baba menisiyle diğer grubu ana menisiyle ilgilidir. Bunların toplamı 366 tanedir. Yarı yarıya denk grup halindeler. Ne var ki erkeğin menisiyle birlikte olanlar, ana menisine nisbetle on fazlalık arzeder. Âdem Peygamberin Havva anamızın aslı olması sırrına nazaran erkeğinki ile olan melekler daha çoktur.

Bu ameliyeden sonra Cenâb-ı Hak o meniden bir insan oluşturmayı murad ettiğinde, yani bu konuda hükmü ve kazası tecelli edince nutfe kan pıhtısı haline gelir, sonra et parçası haline, sonra da birkaç dönemlerden geçip asıl biçimini alır. Meleklerin bununla ilgili grupları da böyledir; nutfe gelişip şekillendiği gibi onlardan her biri öylece gelişir. Çocuk dünya-

ya gelince, onunla birlikte o melekler de gelir. Melekler çocuğun koruyucularıdır. En büyükleri sağ tarafta koruyuculuk yapar. Çocuk babayla anne arasından meydana geldiği gibi, o melekler de, baba ve annenin zatlarıyla ilgili 366 melekten meydana gelir.

Cenab-ı Hak tenasül cihazına akıtılan meniden bir çocuk oluşturmayı murad etmediğinde, yani böyle ezelî bir hükmü bulunmadığında, meleklerden bir grup o meniyle birlikte ana rahmine iner de orada ölürler, tnsan için bunun bir zararı yoktur. Çünkü onların rahme girmesi ve orada ölmesinde kulun hiçbir kesbi yoktur.

Bunun bir benzerini, kandil fitilinden inen katre ışık vererek iner, ama yere ulaşmadan söner. Bu bakımdan meniyi rahimden çıkarmak için bir takım sebeplere baş vurmak caiz değildir. Çünkü biz bilemiyoruz: Allah o nutfeden bir çocuk oluşturacak mı, oluşturmayacak mı? Böyle yapmakla birçok meleklerin helak olmasına teşebbüs etmiş oluyoruz.

Zinanın haram kılmmasındaki kötülük ve fesad, meleklerin helak olmasıyla ilgili değildir. Soyun kopup kesilmesinden, neslin karışmasmdan dolayıdır. Kıyamet günü soy cihetiyle nisanların birbirinden yararlanacağı bâzı hususlar vardır. Orada soy bağı iddiası ancak bir şehadetle kabul olunur.

Bunun içindir ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz nikâhta şâhid tutulmasını emretmiştir. Aynı zamanda nikâhın ilân edilmesini ve açık olarak yapılmasını da buyurmuştur. Zinâ eden kimse ise, bunu ancak gizli yapar. Aşikâr yapacak olursa kendisine şer ı had tatbik edilir. Hem o bu durumda soyu kesmekte, nesli birbirine karıştırmaktadır.

İşte lûtîliğin kötülükleri hakkında daha önce işaret ettiğimiz hususlar bunlardır. Cenâb-ı Hak hepimizi bu gibi kötülüklerden korusun!.

KIYAMET GÜNÜ EN ŞİDDETLİ AZABA UĞRAYAN KİM OLACAK

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Kıyamet günü kim daha şiddetli azaba uğrayacaktır? diye sordu. Ben dedim ki :

— Efendim, siz söyleyiniz.

Buyurdu ki:

— Şu adam ki Allah kendisine kâmil bir zât, ölçülü bir sıhhat vermiş, yaşayışını uygun biçimde hazırlamış, rızık sebeplerini kolaylaştırmış, bununla beraber o bir iki gün ya da daha fazla üzerinden geçtiği halde Rabbisini hatırlamamış, bir günah işleme imkânı doğunca ona hevesle yönelmiş, kâmil zâtını ve aklını o günah için kullanmış, ondan lezzet duyarak hoşlanmış; aynı zamanda kafasını karıştıracak şekilde Allah'tan yana kendisinde bir fikir de doğmamıştır.

Onu günaha yapışıp kalmış bir vaziyette Rabbinden kopmuş olarak görürsün. Bütün mevcudiyetiyle günaha meyletmiştir. Günahtan derin bir zevk ve tatlılık duymaktadır.

İşte böylesinin cezası, kıyamet gününde bütün nefsi ve varlığıyla ateşe doğru kopup uzanır ve bir defada ateşe düşüp gömülür. Uyuzun kaşınmaktan duyduğu tatlılığı duyar, yani dünyada günahtan zevk alıp tatlılık duyduğu nisbette vebalı olur ve o ölçüde ateşte şiddetli bir azab görür.

Özellikle o gibi kişilerin günah işleme anındaki durumları oldukça önemlidir. Mü'mine yakışan şudur ki günah işlediğinde, üzerinde hükümran olan, kudreti her şeye yeten bir Rab bulunduğunu bilmeli, ondan korkup titremelidir. Böyle olunca da azabın şekli değişir, şiddeti kırılmış olur. Günahtan kaçıp korunmakta insanı başarıya ulaştıran Allah'tır.

Yukarıda bilerek günah işlemek konusunda yapılan işaretin anlamı budur.

GÜNAH İŞLERKEN YARADAN'I HATIRLAYIP GÖZÖNÜNE GETİRMEK

Bu konuda Seyyid Ömer b. Muhammed el-Hevârî Hazretlerinden hayret uyandıracak biçimde şu hikâyeyi dinledim. Adı geçen buyurdu ki :

«Kendine yazık etmiş, bir nice günahlar işlemiş bir adam, benim de hazır bulunduğum bir sırada şeyhime geldi. Durumunu şöyle anlattı:

«Ey Efendim, ben günahları işleyen ve bu hususta ısrar eden, terketmeye güç getiremiyen bir adamım. Bundan kurtulmanın bir yolu ve çaresi nedir?»

Bunun üzerine Şeyh Hazretleri ona :

«Yazıklar olsun sana, Rabbine isyan mı ediyorsun!? Günahları terket ve bir daha o günahlara dönme..»

Diye tenbihte bulundu. Adam dedi ki :

«Doğru ama buna güç getiremiyorum..»

Şeyh Hazretleri :

«Yazıklar olsun sana, Rabbine tevbe et..» buyurdu.

«Buna da güç getiremiyorum..» diye cevap verdi.

Bunun üzerine şeyh hazretleri onu bilmemezlik ve tanımamazlıktan gelip başka şeylerle meşgul oldu. O adam ise ayrılmadı bir veya iki gün Şeyh Hazretlerinin yanında kaldı. Ayrılmak isteyince de:

«Ey efendim! Kurtuluş nasıl mümkün olur? Bunu bana söyler misiniz?»

Diyerek ricada bulundu. Şeyh Hazretleri bu kez ona şöyle buyurdu :

«Rabbine karşı günah işlemek istediğinde şu üç şeyi düşünüp göz önüne getir, sonra da dilediğini yap :

1. Günâhı, onun çirkinliğini ve Allah'ın gazabına açacağı yolu..

2. Zâtını, nefsini, alçaklığını ve Rabbinden yüz çevirmeni..

3. Rabbini, O'nun kudret ve cezasını, kahır ve gazabını, dilediğinde seni kendi kudretiyle kahredebileceğini, sonra da seni affetmesini, günahlarını nasıl güzel ölçüde gizlediğini düşün..

İşte bu üç hususu lâyık olduğu anlamda düşünür de göz önüne getirdiğin zaman artık senin için açık ve belirgin olan şeyi yap..»

Bu güzel uyarı üzerine adam ayrılıp gittikten sonra bir gün ona rasladım, selâm verdim. Bana dikkatle baktı ve :

— Beni tanıyor musun? dedi.

— Sen kimsin? dedim.

— Ben günahlar sahibiyim. Cenâb-ı Hak Şeyh Kazretlerinin sözünün bereketiyle elimden tuttu. Şöyle ki: Günah işlemek istediğimde Şeyh Hazretlerinin tavsiye buyurduğu üç hususu düşünüp göz önüne getirdim, gördüm ki bunlara güç getiremiyeceğim. Böylece bu hal benim tevbe etmeme sebep oldu, Allah daha iyisini bilir.

Diye cevap verdi.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

DİKKAT!
El-İbriz'in İkinci Cildine :
BÜYÜK GÜNAHLAR
Mevzuu ile başlanıp devam edilecektir.

DEMİR KİTABEVt YAYINLARI NO : 42

Kitâbü'l-İbrîz (Şeriat - Tarikat - Marifet - Hakikat) Tercemesi'nin yayın hakları Demir Kitabevi'ne aittir.

Eser	*EL-İBRÎZ (Şeriat - Tarikat - Marifet - Hakkiat)*
Te'lif	*Eş-Şeyh Abdülâziz Debbağ Hazretleri*
Terceme	*Celâl Yıldırım*
Tashih	*Ahmet Demir*
Neşir	*Süleyman Demir*
Sayfa tertibi	*Fazlı Sargın*
Operatörler	*Hüseyin Talaz - Fehmi Başyemenici*
Makinist	*Fariz Demir*
Dizgi - Baskı	*Yaylacık Matbaası*
Cilt	*Kahraman Mücellithanesi*
Tarih	*Temmuz - 1979*

EL-İBRİZ (İKİNCİ CİLD)

BÜYtİK GÜNAHLAR

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Bence kulun kalbi Allah'tan, meleklerden, kitaplarından, peygamberlerinden ve âhiret gününden iç yönüyle kopmadıkça büyük günah işlenmez. Kalbin belirtilenlerden iç yönüyle kopması ve sadece dış yönüyle bağlı gibi görünmesi hiç bir yarar sağlamaz. Böyle halde işlenen günahın büyük sayılması şundandır: Çünkü kul bu durumda Allah'tan kopmuş (kalbi ve kafası başka şeye bağlanıp kalmış) tır. Bu durumda kul kalbiyle, kalıbıyla, sevgi ve özüyle, el ve ayağıyla, hulâsa bütün zâtıyla günaha düşmüştür, onu bundan vazgeçiren kalbinde bir güç yoktur, ona Rabbini hatırlatıcı da mevcut değildir.

Küçük günahlar ise, Kalb Allah'a ve insanı O'na ulaştıran hususlara (peygamberler, melekler ve kitaplar) bağlı bulunduğu bir halde işlenmez. Çünkü kul böyle bir durumda günaha düşecek olursa, bu günahı işlemeye hiç bir niyet taşımadığı, üstelik içindeki sakındırıp men'edici kuvvetin doğurduğu ilâhî gazab kokusu hissedildiği halde meydana geldiği söylenebilir.

Çünkü kul küçük günaha düşerken de Rabbinden yana edeb ve terbiye içinde bulunuyordu.

Bu açıklama üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin aşağıdaki hadîsle belirttiği büyük günahlar ölçüsü müşkil bir durum arzetmektedir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz büyük günahları sayarken bunların Azîz ve Celîl olan Allah'tan kopma (kalb ve kafanın O'ndan ilgisini kesme) halinde meydana geldiğini buyurmamıştır. Buharî ve Müslim'in de naklettiği iki sahih hadîste Efendimiz buyurdular ki:

«Büyük günahlar: Allah'a ortak koşmak, sihir yapmak, ana babaya karşı gelmek, (haksız yere) adam öldürmektir.» Buharî şu fazlalıkla hadîsi rivayet etmiştir: «Bir de yalan yere yemin..» Müslim ise şunu da ilaveli nakletmiştir: «Bir de yalan söz..»

Yine Buharî ve Müslim'in ittifakla naklettikleri hadîste buyuruluyor ki:

«Yedi helak edici (büyük günahtan) sakının :

1. Allah'a ortak koşmak,
2. Sihir yapmak,
3. Allah'ın haram kıldığı bir cana haksız yere kıymak,
4. Yetim malı yemek,
5. Ribâ (faiz) yemek,
6. Düşmanla karşılaşıldığında savaştan yüz çevirip kaçmek...»
7. Evli, iffetli, namuslu mü'mine kadınlara zinâ isnad etmek. ..»

Bu hadîsleri naklettikten sonra Şeyhime dedim ki:

— Efendim, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin bu açıklamasıyla sizin vermiş olduğunuz bilgiyi nasıl bağdaştırabiliriz?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi :

— Yukarıda hadîste belirtilen günahlar, kul Rabbisinden kopmadıkça onları işlemez. Kalb Allah'a bağlı bulunduğu, yari Onunla meşgul olduğu sürece ne O'na ortak koşar, ne sihir yapar, ne de ismi geçen günahlardan birini işler.

Falan adamı görmüyor musun? İleride o Allah'ın velî kul-

larından biri olacaktır. Şu anda ise mahcup olup perde gerisinde kalanlardan biridir; halbuki kalbi Rabbisine bağlamp O'nunla meşguldür. Ne haddine şu belirtilen günahlardan birini işlesin. Ateşten korkar gibi bu günahlardan korkar. Falan adama da bakmıyor musun? O da kendisine fetih yapılanlardan değildir. Kalbi Allah'tan kopmuş, ilgisini kesmiş, dili ise zikrullah ile meşgul bulunuyor. Böylesine bir zikrin hiçbir yararı olmaz ona. Onun işlediği kötülüklere dikkat et; hiç korkusu var mı? Böyle olmaktan Allah'a sığınır, Onun minnet ve keremine dayanıp selâmet dileriz.

Allah'tan ilgisini kesenlerin günahları gizli ve kapalı değildir. Vuslat ehlinin günahları ise gizlidir, kapalıdır.

GEÇİM SEBEPLERİ, RIZIK YOLLARI

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— Geçim yolları ve sebepleri — ki bunlar ziraat, ticaret ve başka meslek ve yollarla sağlanır — dilencilerin elinde bulunan Hindistan cevizinden yapılmış çanaklara benzer. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın âdet-i ilâhiyesi, kul hiçbir çareye, yola ve hizmet ile himmete baş vurmadan rızkı onun eline koymak ölçüsünde câri olmamıştır. Kul elindeki sebep çanağını harekete geçirip uzatmadıkça Allah ona rızık vermez. Sebeplere başvurup çanağını uzatınca da lâyık olduğu ölçü ve biçimde onun rızkını çanağına kor.

O halde sebeplere başvurma durumunda olan kimse geçim sebebini belirttiğimiz düzeye.getirmesi vâcibdir. Ama sebebe başvururken dikkati Azîz ve Celîl olan Allah'a yönelmeli, sadece sebebe bağlanıp kalmamalıdır. Nitekim dilenci kendi elindeki çanağa veya açtığı avucuna bakmaz, o çanağa veya avuca bir şeyler koyan insanlara bakar.

Kul da sebebe başvururken Azîz ve Celîl olan Rabbisine bakarsa, o takdirde sebebe baş vurmada Rabbisine bağlanmış olur. Böylece sebep onunla Rabbisi arasında vuslat anlamını

taşır. O böylece sebebe değil, sebepleri kudret elinde bulunduran Rabbisine güvenip dayanır.

Artık Allah izin verdiği sebeple verip alır. Onun nazarında sebeplerin çok ya da az olması arasında bir fark yoktur. Çünkü veren sadece Cenâb-ı Hak'tır. O, birçok sebeplerle elde edilemiyen şeyleri bir sebeple vermeye kaadirdir. O halde kişi sebebe baş vururken Allah'tan korkmalı ve rızık talebinde en uygun yolu takip etmelidir.

İşte bizim bu belirttiğimiz hususlar, Allah'a bağlanıp kalbini O'nunla meşgul eden ve rızık konusunda da O'na güvenip davrananların baş vurdukları sebeplerin sıfatıdır. Başkaları ise kendilerini sebebe baş vururken bu konuda müsaade edilip edilmediğine bakmadan alıp vermede katledenlerdir. Çünkü onların itikadına göre, rızık elde etmek kendilerinin çare, hile ve siyâsetlerine bağlıdır. Onların fasit siyasetleri ne kadar güçlüyse o nisbette rızık elde ederler fikri hâkimdir.

İşte bunlardır ki dünya işlerinde tedbirli olmayı ve bu konuda büyük meşakkat ve zahmetlere katlanmayı, Allah'a kulluk görevi yapmaya tercih edip helâl sayarlar. Çünkü onlar Allah'tan olduğu gibi kopmuş, kalblerini başka şeylerle meşgul kılmışlardır.

BELİNE URGAN BAĞLANIP YERLE GÖK ARASINDA TUTULAN İNSANLAR

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— İnsanlar bu mânayla, bellerinden urganla bağlanıp yüksek bir dağdan aşağıya doğru sarkıtılan bir topluluğa benzerler; onlar yerle gök arasında sallantıda kaldılar, bir müddet bu durumda bırakıldılar :

Aklını iyice kullananları bir an olsun karar tutmadılar, kalbleri başkalarıyla meşgul olmadı, dikkatlerini bir düşecekleri yere, bir de urganı elinde bulunduran zata çekip baktılar; ayaklarının dokunacağı yere, onun uzak veya yakın bulundu-

ğuna, yerin sert ve yumuşak olup olmadığına ve düştükleri zaman durumlarının ne olacağına dikkat ettiler. Şüphesiz ki bu öyle bir bakıştır ki yürekleri eritir, kalbi yerinden oynatır. Sonra urganı elinde bulunduran zatın onu elinden bırakıp bırakmayacağma, aralarında sevgi ve mahabbetin bulunup bulunmadığına, kendilerine merhamet edip yere bıraktığında şefkatle bırakıp bırakmıyacağına, yoksa nasıl yere indireceğine, aldırış etmiyeceğine kafalarını çevirip dikkat ettiler.

Sonra bu düşünce içinde onun rızasını kazanmaya çalıştılar ama herhangi bir çare elde etme imkânları yoktu. Çünkü bu durumda bir amelde bulunmaları da kolay değildi. Meğer ki bu amel kalb ürpermesi, gönül baş eğmesi, dilin yalvarıp yakarması ve gözün korku ile bakması ile yapıla.. Bütün bunlarla beraber urganı elinde bulunduran zat muhtardır, dilerse merhamet eder, dilerse azâb...

Aklını kullanmasını bilmeyenler ise bu sallantı halinde ne düşecekleri yere, ne de urganı elinde bulunduran zata baktılar. Unutkanlık onlara üstün geldi de bulundukları yerin tam eyleşmelerine elverişli olduğunu sandılar ve böylece eyleşme sebepleriyle meşgul olmaya koyuldular. Evler, saraylar yaptılar, ziraat ve ticaret havasına girip asıl sebepleri elinde bulunduran Allah'ı unuttular. O kadar ki onlar bu hava içinde asılı bulundukları urganı bile bilemiyorlardı.

Bu urgan koptuğunda nereye düşeceklerini hesaba katmamışlar, çünkü o yere dönüp bakmamışlardı. Duâ ve niyaz ile olsun kendilerinin şefkat ile yere inmesini düşünmediler. Bu konuda hiçbir hazırlıkları da olmadı. Elinde urganı tutan zata da yönelmediler, çünkü O'nu tanımıyorlardı. Nerede kalsın ona yalvarıp yakarmaları, ondan kurtuluş ve esenlik dilemeleri...

İşte bu, Allah'tan gafil olanm durumudur, âhiretten habersiz kalmanın neticesidir.

Bahsettiğimiz urgan insan ömrüdür. Onun kopması, ölüm olayıdır. Urgan kopunca düşülen yer ise ya cennet, ya da cehennemdir. Urganı elinde bulunduran zat, Cenâb-ı Hak'tır. Al-

lah'ı bilenler devamlı bir korku içindedirler, yani bu iki durumdan endişe duyar da Cenâb-ı Hak onlarla kavuşma gününde rahmette bulunur. Gafil olanlara gelince, onlar bunların aksine bir neticeye ulaşırlar.

PEYGAMBERLERİN GÖNDERİLMESİ

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Allah kullarına peygamberler gönderdi, onlara bu peygamberlere uymalarını emrettiyse bunun tek bir sebebi vardır, o da kulların Allah'ı tanıyıp bilmesi. Onun birliğini anlayıp tasdik etmesi, hiçbir şeyi Ona ortak koşmamasıdır. Kulun yaşayışında ve anlayışında bu gerçekleştiğinde artık o Allah katında sevgili ve azizdir.

İleride Şeyhimin, tâatten maksadın bir kapının açılması ve Hakk'ın nurunun zatlar üzerine oradan içeri girmesi olduğuna; günahlardan men'edilmesinden maksadın ise, bâtıl karanlıkların girdiği kapıların kapanması bulunduğuna dair sözleri nakledilecektir.

Kim tâat ve ibâdetleri elde eder, aykırı olan şeylerden kaçınırsa, gerçekten o zat üzerine Hakk'ın nurunun kapılarını açmış olur, aynı zamanda bâtıl karanlığın kapılarını kendine kapamış duruma gelir. Kim de tâat ve ibâdetleri terkeder, muhalif olan şeyleri işlerse, bâtıl karanlığının kapılarını kendine açmış, Hakk'ın nurunun kapılarını kapamış olur. Kim de hem ibâdette, hem de isyanda bulunursa, yâni bu ikisini beraber yürütürse, nefsine iki kapıyı birden açmış olur.

O halde kul hangi makamda bulunduğuna dikkat etsin, hangi kapının kendisine açıldığına baksın. Sonra pişmanlık hiçbir yarar sağlamaz.

Ancak ne var ki insanların çoğu dış görünüşü itibariyle tâatte bulunmanın yeterli olduğunu sanır ve kendilerine bu sebeple Hakk'ın nurunun kapılan açılacağını zannederler. Nasıl ki zahirde ibâdet ve tâatlere aykırı fiillerde bulunmak şer kapısını açmaya kâfi gelir sanılıyorsa... Halbuki hakikat böyle

değildir; bu hususlarda zahirin bâtına uyması lâzımdır. Bu itibarla diyoruz ki:

İnsanlar dört kısma ayrılır: Bir kısmının zahiri ve bâtını Allah ile beraberdir. Onun emirlerine uymakla zahiri, gafleti gidermekle bâtını Allah ile bağlantı halindedir. Böyle olanlar Allah katında sevgili olanlardır.

Bir kısmının zahiri de, bâtını da Allah'tan başkasıyla beraberdir. (Böyle olmaktan Allah'a sığınırız). Zahiri muhalefet içindedir, bâtını gaflet içinde kalıp Örtünmüştür. Böyle olanların durumu yerilmeye lâyıktır.

Bir kısmının da zahiri Allah ile beraberdir, bâtını ise Allah'tan başkasıyla beraberdir. Zahiri tâat ve ibâdet içinde, bâtını gaflet içinde bulunuyor. Bunun sebebi şudur: İbâdeti Rabbisine ulaşmamış, o sadece bir âdet kabilinden yerine getirilmiştir. O kadar ki kişinin zatı bu âdetle ünsiyet kurmuş ve büyük bir alışkanlık sağlamıştır. Artık o ibâdeti mihaniki olarak yapıyor, şer'in hükmüne göre derin anlamıyla yerine getirmiyor.

Bazen bu sebebe bir sebep daha ilâve edilir ki o da, halk arasında ibâdetle tanınmak hevesidir, zühd ile bilinmesi, iyi bir yolda bulunmanın ölçüsünü vermesidir. Halkın gözünden düşmemek için ibâdetinde bir noksanlık veya yanlışlık yapmaktan çok korkar. Bakarsın ki gece ve gündüz demeden ibâdet eder, halkın yanında derecesi artsın, itibarı yükselsin diye bu konuda çok hırslı davranır.

İşte böylesinin ibâdeti sadece Allah'tan uzaklaşmayı artırır. Bazen Cenâb-ı Hak bu kısma girenleri bir velînin yanında toplar da o velî bunların hastalığını teşhis eder de onları tedavi etmeye çalışır, zahirî ibâdetlerinin bir kısmını terketmelerini emreder. O da içindeki bu hastalık iyice yer yaptığından bu emre uymaz ve böylece helak olanlarla beraber helak olup gider.

Buna benzer bir durum da Bayezid Bestamî (K.S.) Hazretleriyle arkadaşları arasında geçmiştir. Şöyle ki, Bayezid Bestâmî bir arkadaşına nafile oruç tutmamasım emretmişti.

Adam bu emrin derin anlamını kavrayamadığı için orucu terketmemiş ve böylece o büyük zata muhalefet etmişti. Diğer arkadaşları onun bu hareketine üzülerek :

«Yazıklar olsun sana! Sana önderlik eden, elinden tutan zata isyan mı ediyorsun?!» diyerek sitemde bulunmuşlardı. Bunun üzerine Bayezid Bestamî Hazretleri onlara: «Allah'ın rahmet nazarından düşen, dışını Allah'tan başkasıyla birlikte tutan, içini Cenâb-ı Hak ile beraber bulunduran adamı kendi haline bırakın!.»

Buyurarak gerekli uyarıyı yapmıştı. Çünkü o adamın zahiri muhalefet içinde, bâtını ise Cenâb-ı Hakk'ın murakabesinde bulunuyordu. Rabbisi onun iki kaşı arasında ve düşünce düzeyinde bir an gaib olmadığı halde onun isyan ettiğini görürsün. Böylece onun günahı gözünde büyür ve üzerine bir dağ gibi çöktüğünü görür. Bu sebeple de o hep üzgün ve içi yanıktır.

Bu hal Allah katında, derece bakımından daha üstün bulunan halden daha yeğdir. Çünkü Allah'ın kullarından kasdettiği iç yanıklığı ve bir de O'nun huzurunda aşağılanıp tam bir mahviyet içinde bulunmaktır. Bu hal üzere bulunan adama belirtilen mahviyet ve aşağılanmak sağlanmış, bir üst derecede bulunana ise sağlanmamıştır.

Şeyhimizin, insanlara karşı gösteriş içinde bulunan münafıklarla ilgili daha önce geçen sözlerine bir kez daha müracaat etmenizi tavsiye ederim. «Allah'ı görürcesine ibâdet et, sen O'nu görmüyorsan, mutlaka O seni görüyordur..» mealindeki hadîsin açıklanmasında bu konuya geniş yer verilmişti. Bununla üçüncü kısma giren kimselerin aşağılığını anlamış olursun. Bizi hayırlı işlere ve düşüncelere muvaffak eden Allah'tır. O kendi minnet ve fazl-u keremiyle başarıyı sağlayandır.

BAZI HALLERDE TİTREMEK VE BAĞIRMAK

Şeyhimizden (Allah kendisinden razı olsun) bazı hallerde insanın vecde gelip titremesi ve bağırmasından soruldu. Dilek sahibinin zikir ve ibâdetle meşgul olduğu zaman kendisinde bu gibi hallerin görüldüğü hakkında fikrine baş vuruldu. Bu gibi hallerin şeytandan olduğu, çünkü dünyaya ve dünya ile ilgili konulara geçince bu halin kesildiği endişesi izhâr edildi.

Şeyhimiz (Allah razı olsun) bu soruya şu cevabı verdi:

— Rûh bazen içindeki nurla zat üzerine yayılıp dağılır; bu yüzden zatta bir ıztırap, titreme meydana gelir. Bir ara rûh içindeki nûr ile tâat halinde bulunan zata doğru uzanıp imdadda bulunur, başka bir zaman ma'siyet (günah işleme) halinde bulunan zata uzanıp imdad eyler. Bir de bakarsın ki zât Rabbisine karşı günah içinde şehvetine bağlanıp kalmış bir vaziyette iken rûh zat üzerine yayılıp dağılır da nurunu ona doğru uzatır. Bu sebeple de zatta bir korku ve Allah'a dönme duygusu başlar.

O halde ibâdet ve tâat halinde iken zata uzanan ruhun nurundan dolayı meydana gelen ıztırap ve titremeyi şahıs kendi ibâdetine bağlamamalı, ona nisbet edip gurura kapılmamalıdır. Çünkü eğer bu tür bir duygu ve vecd ölçüsü içindeki titreme tâat ve ibâdetten dolayı meydana gelmiş olsaydı başka hallerde hissedilmemesi gerekirdi. Halbuki bazen günah işleme halinde de duyulmaktadır.

Evet, ruhtan gelip zatta meydana gelen bu nûr, o zata nisbetle bir yular gibidir. Zatın yoldan ayrıldığı veya başka bir yana saptığından endişe ettiğini görünce derhal zat üzerine ağırlık ve üstünlüğünü kor ve onu doğru yola sevketmek için imdadda bulunur. Tabii bu hal ancak Allah'ın, hakkında hayır irâde ettiği kimselerde olur. Çünkü bu nurun sevk-u idaresi hidâyet sebeplerinden biridir.

Bazen Allah'ın, hakkında hayır murad etmediği zatta onu

yoldan çıkaracak bir karanlık meydana gelir de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize yönelmesini önler.

Diyebiliriz ki her zatın bir ışığı vardır ki ancak o ışıkta yürüyebilir. Işığı kendisini yola ileten kimse başarılıdır. Işığı kendisini yoldan saptıran kimse yardımsız kalıp zayıf düşmüştür.

RUHUN 366 SIRRI VARDIR

Şeyhimiz bu konuyu açıklarken buyurdu ki :

— Ruhun 366 sırrı vardır. O sırlardan biri de şudur, eğer ruh onunla zata uzanıp imdadda bulunacak olsa zat devamlı ağlamaya başlar. Başka bir sırrını ona uzatacak olsa zat devamlı gülecek, diğer bir sırrını uzatacak olsa, zat devamlı bağırıp çağıracak. Ama ruh ancak kader ölçüsüne göre zata sırlarını uzatabilir.

Müellif diyor ki:

— Bir gün Şeyhimle birlikte bir yerde oturuyorduk. Bir ara bir adam gelip yanımızda oturdu. Şeyhim konuşurken o adam çok ölçüsüz bir ses çıkarıp bağırdı ve onun bu hali bir müddet sürüp gitti. Şeyhim bu hususta bana dönüp şöyle buyurdu :

— Bu oldukça önemli büyük bir haldir, eğer şeytanlar onunla oynamaz ve namazını bozacak duruma getirmezlerse...

Bunun üzerine sordum :

— Efendim, dedim, bu nasıl olur? Pek anlayamadım.

Cevap verdi:

— Kalblerin Allah'a olan yönü ve yüzü, onların kıldığı namazdır. Nasıl ki zâtın rükû' ve secdelerde bulunmasıyla onun namazı kabul edilir. Namaz ve diğer ibâdetler, kalblerin bu yönü ve yüzünü sağlamak için meşru' kılınmıştır. Çünkü kalbin bu hali ibâdetlerin sonucu ve mahsulüdür. Yararı ise, kulun manevî kazanç sağlaması ve rahmete nail olmasıdır.

Şeytan bir şahsın bu yüz ve yönü elde etmek üzere olduğunu görünce derhal onun kalbine nüfuz eder, âdem oğulları-

na olan hasedinden dolayı onun bu halini bozar, alt-üst eder. Bu bakımdan az önceki bağırmadan birtakım fesadlar doğabilir:

Onlardan biri, kula manevî kazanç sağlayan kalbin yönü ve yüzünü bozmak durumundadır. Bir diğeri kulun bu haliyle kendini **önemli** bir durumda hissetmesi ve gurura kapılmasidir. Bir diğeri de Allah'tan kopmasıdır. Çünkü kendisinde **hissettiği halden dolayı bağırması sonucu** kendini bir şey zannetmesidir. Çevresindeki insanların da onun bu halini görüp onu bir şey zannetmesi bu fesaddan biridir. Çünkü onu tanıyanlar artık parmakla onu göstermeye çalışırlar. Kendisine parmakla işaret edenlere yazıklar olur!.

Şeyhimizin bu açıklamasını kuvvetlendirir ölçüde **Şeyh** Zerûk Hazretlerinin naklettiği bir olayı özetliyerek sunuyoruz:

«Fakir dervişlerden bir topluluk **Fas**'ta bir arada gecelemek isterken doğruluğu ile bilinen bir şahsın da kendileriyle birlikte bulunmasını arzu ettiler. Sözünü ettikleri şahıs a mâ idi. Bu zat o dervişlerle birlikte toplantı yerine gittiler. Dervişler zikrederken, a'mâ olan zat (Allah kendisinden razı olsun) onlara dönerek dedi ki:

«Ey dervişan topluluğu! Doğrusu şeytan aranıza dişi bir keçi şeklinde boynuzlarıyla birlikte girmiş bulunuyor. Aranızda kırmızı yaşmaklı kimdir? Şeytanın onu kokladığım ve çok kötü biçimde ona sokulduğunu görüyorum.»

A'mâ Şeyh böyle söyledikten sonra bir nâra attı ve devamla dedi ki:

«Şeytan o adama boynuzuyla süstü, o kadar ki boynuzları o adamda kayboldu..»

A'mâ şeyhin sözü henüz bitmemişti ki o kırmızı yaşmaklı adamın sesi yükseldi ve hissi dışına çıkmış oldu. Sonra o a'mâ şeyh, **«aranızda falan elbise sahibi kimdir? Şeytanın ona geçtiğini ve kokladığım gördüm»** dedi ve nara attı da **devamla** şöyle buyurdu :

«Andolsun ki şeytan boynuzuyla onu süstü ve de çirkin bir vuruşla ona dokundu.»

Bu arada sözü edilen adamın sesi çıktı ve hissinden çıkıp Jcendini kaybetti.

Şimdi olayın tamamına dikkat et; o dervişler a mâ şeyhin huzurunda rezil oldular. Halbuki daha önce kendilerini bir şey sanırlardı, oysa ki bilmediklerini de bilmeyen cahillerden idiler.

Yine bize kadar gelen sahîh rivayetlere göre :

İnsanlardan bir kısmı, arif bir şeyhin huzurunda bağırıp çağırdılar, nâra attılar. Bunun üzerine şeyh hazretleri onlara dedi ki: Doğrusu ben şu adamın narasını izledim, falancanın kabrine girdiğini gördüm. Bunun üzerine nâra atan adam :

«Doğru söyledin ey efendim! Ben sizin yanınızdan geçerken, sevgilinizi andığınızı (Allah'ı zikrettiğinizi) gördüm, bunun üzerine ben de kendi sevgilimi hatırlayıp onu bulmaya başladım. Sevgilim, amcamın kızı idi, vefat etti, şimdi sözünü ettiğiniz kabirde yatıyor. Onu hatırlayınca da ayrılışına dayanamadım, bağırdım..»

Bu adam o şeyhin müridlerinden değildi. Yâni şeyh hazretleri onun bu halini önceden bilip tesbit etmiş değildi. Allah daha iyisini bilir.

SİGARA İÇMEK

Tütün içmek, bedene zarar verdiği için haramdır. Hem bunu kullananlar zevkine dalarken onları Allah'a ibâdetten alıkoymakta ve Allah ile aralarındaki bağı koparmaktadır. Ayrıca biz bir şey hakkında helâl mıdır, haram mıdır? şeklinde şüpheye düşer ve o «konuda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden bir nass (açık bir hüküm) bulamazsak, o zaman Allah'ın velî kullarının divan ehline bakarız. Çünkü bunlar belli sayıda daire ehlidirler.

Şüpheli gördüğümüz şeyi kendi aralarında alıp veriyorlarsa, o takdirde o şeyin helâl olduğunu anlarız. Verip almadıklarını ve ondan uzak duruyorlarsa, o takdirde o şeyin haram olduğunu anlarız. Eğer divan ehlinden bir kısmı o şeyi verip

alıyor ve ondan uzak durmuyor, bir kısmı da verip almıyor, aynı zamanda ondan uzak duruyorsa, o takdirde çoğunluğu meydana getiren tarafa bakarız. Çünkü hak ekseriyetle beraberdir.

Gördük ki, divan ehli tütün denen dumanı alıp vermiyor. Aynı zamanda melekler de bu dumandan rahatsız oluyor.

Şeyhimiz bu açıklamayı yaptıktan sonra her tarafı insan pisliğinden ve artığından, hayvan gübresinden kokan ve suyu pek az olan bir kasabanın durumunu anlattı. Kasabanın sıfatını, şeklini ve nerede olduğunu bir bir sayıp döktü. Maksad bizim bu anlatmak istediğimiz hususla belirgin hale gelmiştir. Bu bakımdan o kasabanın sıfatını yazmaya lüzum görmüyoruz. Şüphesiz ki o kasabada bizim sandığımızın çok üstünde fena koku ortalığı kaplamıştır.

Bir gün bu kasabaya Allah'ın velîlerinden sekiz tane girmiş ki hepsi de tasavvuf erbabından imiş. Kasabanın ortasına gelince vakit kaybetmeden kasabayı terketmek zorunda kalmışlar ve süratle kasabanın dışına çıkmışlar. Çünkü onların zatlarıyla ilgili melekler o fena kokulardan nefret etmiştir. Bu bakımdan Allah dostları oradan hemen uzaklaşmışlardır.

Tabii zatlarla ilgili meleklerin tiksinmesini, nefret etmelerini ancak basireti açık olanlar bilebilir. Buna bir misal verecek olursak, düşmanın bulunduğu yere, hırsızların kol gezdiği ülkeye gelen kimseyi gösterebiliriz. O ülkeye gelince silâhlarından uzaklaştırılmış, yalnız başına kalmışsa, bu durumda düşmana ne ile karşı koyabilir?

Bunları dinledikten sonra Şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, sarımsak, soğan ve benzeri şeylerin kokusu oldukça fenadır, ama yenmesi haram değildir. Bu hususta ne buyurursunuz?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi:

— İnsanoğlunun hakkıyla meleğin hakkı bir araya gelip çatıştığında insanoğlunun hakkı öne alınır. Çünkü varlık âleminde yaranılan şeyler onun için vücuda getirilmiştir. İnsanoğ-

lunun yararı olan bir şey haram kılınmamıştır, o şeyde melek için bir zarar dahi olsa yine hüküm böyledir.

Sarımsak ile soğanda gizli ve kapalı olmayacak kadar açık yararlar vardır. Ama tütün böyle değildir. Çünkü tütünde insanoğlu için bir yarar yoktur. Onu içmekten dolayı zatta birtakım zararlar meydana gelir.

Sigara, içen bir kimse için vazgeçilmesi zor bir tutku olur, bir taraftan kesip bir taraftan yama yapan kimse durumuna düşer. Sigaraya tutkusu olan kimse onu içmediğinde bir koparma meydana gelmez ki yamaya ihtiyaç duyulsun. Sigara içenler onda bir yarar olduğunu zannederler. Halbuki onda ancak belirttiğimiz ölçü ve anlamda bir tutku ve bir taraftan kesip diğer tarafa yamamak vardır.

Müellif Ahmed b. Mübarek diyor ki :

— Nitekim ben sigaraya mübtelâ olan bir kimseyi dinledim, mütehassıs bir Hıristiyan doktordan, onun zararlı olduğunu işittiğini söyledi.

Şeyhimin, sigara içen zatlardan meleklerin nefret ettiğini daha önce dinlemiştim. Şeyh Hattab ve Şeyh Mervak Hazretlerinin bu konudaki sözleri farklı durum arzedince tekrar şeyhimden sormak ihtiyacını duymuştum. O da bana yine gereken cevabı aynı ölçüler içinde vermiş oldu.

HAMAMA PEŞTEMALSIZ GİRMEK

Tütün konusunda olduğu gibi hamamlaıa açık-saçık peştemalsız girenlerle beraber girenler hakkında farklı görüşler ortaya konulmuştur: Şeyh Hattab Hazretleri bu durumda hamama girmek haramdır, derken, mutlaka yıkanma lüzumu varsa, soğuk su ile yıkanmaktan da korkuyorsa teyemmüm etmesi vâcibdir, diyerek görüşünü ortaya koymuştur. Şeyh Mevvak Hazretleri ise, başkasının peştemalsız girmesine bakmaz, kendisi utanç yerlerini örter ve kimsenin avret yerine bakmayarak

hamama girip yıkanabilir, bu durumda onun için bir sakınca yoktur, demiştir.

Şeyhime bu farklı görüşleri naklettiğimde buyurdu ki :

— Şeyh Hattab Hazretlerinin görüşü daha isabetlidir. Şeyh Mevvak Hazretlerinin görüşünde âfet vardır. Çünkü örtünenin, şer'in belirlediği ölçüde örtünmesi farzdır, başkasının avret yerine bakmaktan da kaçınmak lâzımdır. Örtünmeden hamama girenler araşma örtülü olarak girmek mes eleyi gayesine ulaştırmıyor.

Bu hususlaki âfete gelince, günahlar ve ilâhî emirlere muhalefet ancak karanlıkla beraber oluşur, bu karardıkla cehennem karanlığı arasında birtakım bağlar vardır ki bu yüzden o kimseye cehennemden yana bir bedbahtlık meydana gelir. Hiç kimse bu hususu Allah meleklerinden daha iyi bilmez. Bir cemaat hamam kubbesi altında (örtünmedikleri için) günah üzere toplanır ve bu günah hepsinden meydana gelirse, karanlık o yeri olduğu gibi kaplar, melekler derhal oradan uzaklaşır. Melekler uzaklaşınca da şeytanlar ve onun askerleri gelir, o yeri doldururlar. Bu takdirde oradaki insanların imân nurları her taraftan şiddetle esen rüzgâr karşısında bulunan çıra gibi olur. Bazen yandan, bazen alttan, bazen de üstten esen rüzgârı görünce artık çıra söndü ve parçalanıp gitti, dersin.

Bundan dolayıdır ki günahlar küfrün delili ve kılavuzu sayılmıştır. Böyle günahlardan Allah'a sığınırız.

Hamam ve içindeki çıplakların durumu anlattığımız gibi olduğunda, faziletli, dindar, haram ve kötülüklerden sakınan bir adamı düşünelim, örtünmesi gerekli olan yerlerini peştemal ile örtüp hamama çıplaklar arasına girecek olursa, imân nurunda derhal bir ıztırap başlar, karanlığa bürünür, yâni hamamdaki karanlık imân nurunu sarsmaya başlar. Çünkü bu karanlık imânın tam zıddıdır.

Bu yüzden imânla ilgili melek de muztarip olur. Şeytanların oraya göz dikmesi kolaylaşır, bu sebeple kalbe kadar girerler ve o adamın hamamdaki çıplak kimselerin avret yerlerine bakması hususunda istinasını tahrik ederler de bu konu-

da onu iyice aldatırlar. Adam bu halet içinde şeytanlarla savaşa tutuşur, şeytanlar güçlü gelir, o ise onların arasında zayıflayıp kalır. Şehveti benimseyinceye kadar bu sürtüşme sürüp gider, avret yerlerine bakmaktan zevk almaya başlar. Böyle bir sonuçtan Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz.

Bunun gibi şarap içen, sarhoşluktan zevk alan ve böylece açıktan günah işlemeye yönelen bir topluluk farzedelim. Bunlar içki içmekte ileri gider ve gayr-i ahlâkî davranışlarda bulunurlar da hiç kimseden sakınmaz ve hiçbir güçten korkmazlar.

Onlar bu halde iken bir adam düşünelim, elinde Delâil-i Hayrat olduğu halde bu içkicilerin arasına oturur da onu okumaya başlar. Böylece bütün gün onlarla birlikte olur. Hem de Delâil kitabını okuduğu halde... İçkiciler de işledikleri günahlara devam edip dururlar.

O adamın üzerinden bir gün ve gece geçmeden sarhoşlar âlemine gönül verir ve onlardan biri olur. Bu da yukarıda sözünü ettiğimiz sebepten dolayıdır, yâni imân nuru karanlığa bürünüp ıstırap duymaya başlar ve şeytanlar orayı istilâya muvaffak olur.

işte bu sebeplerledir ki açıktan günah işleyenlerin meclisine katılmak yasaklanmıştır. Çünkü kan, şehvet ve gaflet bizde de var onlarda da var... Ancak Allah'ın merhamet edip koruduğu müstesna.. Bunlar da pek azdır. Allah daha iyisini bilir.

C E H E N N E M

Şeyhimden işittim, (Allah kendisinden razı olsun) cehennemi anlattı. (Cenâb-ı Hak bizi cehennemden korusun!) Öyle bir ölçü ve vasıfta anlattı ki buna güç getirmeye imkân yoktur. O kadar ki hazır bulunan kardeşlerimiz dediler ki:

«Ey Efendimiz! Eğer insanlar cehennemi sizin vasfettiğiniz anlamda bilmiş olsalardı, dehşetinden yeme ve içmeyi bırakırlardı. Nerede kaldı başka şeyle meşgul olmaları..»

Bunun üzerine Şeyhimiz şöyle buyurdu :

— Allah ve Resulüne dosdoğru imân edenlerin hepsi de cehennemi bilirler. Çünkü onlardan birinin dilinde cehennemin vasfı yapılınca, aynı ölçüde onun kalbine de cereyan etmektedir. Cehennemin vasfını dinlediği zaman, aynı işitme kalbine de iner, kulağı duyduğu gibi kalbi de duyar. Böylece cehenneme imân etmede zahiri ile bâtını eşit duruma gelir. Cehennemin vasfı onun bâtınında hazır olduğu gibi zahirinde de hazır olur.

Ancak asıl mesele bu huzuru devam ettirmektir. Kim bunu devam ettirirse, gerçekten Allah ona merhamet etmiştir, gafleti de böylece kalkmıştır. Cenâb-ı Hakka muhalefeti, yani O'nun emirlerine aykırı hareket etmesi iyice azalmıştır. Bu huzuru devam ettiremeyen ise, ettirenin aksine bir sonuca kendini itmiştir.

Şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, bu huzuru devam ettirememenin sebebi ne olabilir?

Cevap verdi:

— Zatta mevcut olan kan ve onun buharıdır. Şöyle ki, insan cehennemi andığında veya onun vasıflarını birinden işittiğinde, yukarıda da belirttiğimiz gibi, bu anış ve duyuş onun kalbine iner. işte o zaman kan ve buharı oradan ayrılır.

Bunun üzerine dedim ki :

— O halde korkan kimsenin yüzünün sararması bundan dolayıdır, değil mi? Kan oradan çekilip ayrılınca onun hükmü olan gaflet de tatile girer. Kanın çekilip ayrılmasına sebep olan o anı bitince kan kendi mecrasından tekrar yerine döner ve böylece gaflet o zatı istilâya başlar. İnsan tekrar cehennemi anmaya dönünce kan da kararına döner ve gaflet kalkar. İnsan zikirde yanılma yaparsa kan yerine döner ve gafletin istilâsı başlar. Kul tekrar zikre dönünceye kadar bu istilâ devam eder. Ancak Allah'ın merhamet ettiği kimseler müstesna...

Sonra bilmiş ol ki: İnsanlar zikre dönüş ile zikirde yanılma devresinde çok farklıdırlar: Bir kısmı ancak bir saat sonra

dönüş yapabilir, bir kısmı ise iki saat sonra, bir kısmı da bir gün veya iki gün sonra... Sen de kendine dikkat et, bu kısımlardan hangisine giriyorsun..

Benim muvaffakiyetim ancak Allah iledir. Ancak Ona dayanır ve yönelirim..

Şeyhime sordum, dedim ki :

— Efendim, zat zikri işitince neden gaflet ondan ayrılıp kan kaçıyor. İşitmediği zaman ise durum aksine oluyor?

Cevap verdi:

— Çünkü zat zikri işitmekle uyanık bir hal alıyor, aklı yeniden basma gelen kimse gibi oluyor. Böylece fiilleri tam doğruluk üzere akıp gidiyor. Zikri işitmeyince ilik uyku haline dönüyor ki bu gaflet devresidir.

Bu hali daha uyurken yan bir vaziyette uyandırılan veya düş halinden sonra uyanır gibi olan kimsenin durumuna benzetebiliriz. Bu durumda olan kimseyle konuşulduğunda veya kendisine seslenildiğinde, istemiye istemiye uykunun ağırlığı içinde cevap verir. Ses kesilince de yine uyku haline dönmüş olur. Çünkü o anda galib olan uyku halidir. Gaflet de böyledir, o önde gelir. Zikri işitince ondan sıyrılır. Zikir kesilince eski haline döner. Allah daha iyisini bilir..

AVRET YERLERİNİ AÇMAK VE BU YERLERE BAKMAK

Şeyhimden, avret yerlerinin açılmasından ve bu gibi yerlere bakmaktan meydana gelen gaibden sordum. Buyurdu ki:

• — Avret yerlerini açmak, açılması haram olan yerleri teşhir etmek ve bundan zevk almak, aynı zamanda bu anlamdaki davranışların hepsinin sebebi, kalbin, Azîz ve Celîl olan Allah'tan kopması, iç âleminin ilâhî saltanattan boşalıp yıkılmasıdır. Şöyle ki :

İnsan kalbine Allah kavramını getirip «O, dilediğini yapar ve istediği gibi hükmeder. Ondan başka işleri düzene koyan yoktur, Onun ortağı da mülk-ü saltanatında düşünülemez,

O hep galibdir ve hep yücedir» inancı ve düşüncesi içinde Allah'ı bilir ve Allahü Teâlâ'nm kullarına lûtufkâr olduğunu, kullarının dileğinden fazlasını verdiğini, zannettiklerinden çok merhamette bulunduğunu anlarsa, insan böylece Rabbisinin vekil olmasına razı olmuş sayılır.

O'nu her işinde yol gösterici kabul eder, bütün mevcudiyetiyle kendini O'na verir, her şeyden kopup sadece O'na bağlanır; ne kadar anahtarları ve dizginleri varsa hepsini O'nun kudret eline bırakır, her işinde ancak O'na dönüp yönelir.

İnsanın hali bu düzeye gelince artık gözlerin göremediği şeyleri görmeye, hiçbir kulağın işitmediği şeyleri işitmeye ve hiçbir kalbin düşünemediği hayırları düşünmeye başlar. Cenâb-ı Hakk'm işlediği hayırları müşahede eder. Evet bu, kalbi sadece Allah ile bayındır hale gelen kulun halidir.

Ama kalbi Rabbisinden boş olan, üzerine gaflet çöken ve ancak kendi zatını görebilen, fiillerinden ne varsa sadece kendisinden meydana geldiğini iddia eden kimseye gelince, o az yukarıda geçen gafletin karanlığı içinde bulunuyor.

Gaybı öğrenmeyi, bilmeyi arzular, nazarında kesafet içinde ve açıkta kalmış görüş çerçevesinde hayırları çoğaltmak ister. İşte bu duruma gelince Allah onu kendi nefsiyle başbaşa bırakır; kendi helakini onun tedbirine yerleştirir; onu bir nice rezalet ve belâlarla denemeye tabi tutar; umut yitirmek derdine uğratır, kasdettiği, peşine takılıp gittiği arzusunu yitirir. Nitekim bu fen erbabında müşahede edilen hususlar da bu ölçüdedir.

Cenâb-ı Hak'tan minnet ve keremiyle bize selâmet vermesini dileriz..

Evet, efendisinden yüz çeviren ve onun ayırmış olduğu kısmete razı olmayan kimse hakkında bu belâ ve mihnetler az sayılır.

Şeyhim devamla şu kıssayı nakletti:

— Hıristiyan papazlarından meydana gelen ve oldukça garipsenen bir olayı anlatmak istiyorum :

Kilisede Hıristiyanların büyüğü ve ileri gelen papazı ki-

liseden dışarı çıkmak istediğinde arkasını salibe çevirmez, üstün saygısının şuuru içinde gerisi gerisine çıkardı.

Aradan yıllar geçtikten sonra bu saygısını sürdürürken, oğlu bir seyahate çıktı. Denizin en çok dalgalandığı ve heyecan verdiği bir devreye raslamıştı bu yolculuk. Papaz bu yüzden çok endişelenmiş ve gelen haberleri beklemeye koyulmuştu. Nihayet bir gün oğlunun salimen döndüğü haberi geldi. Fazlasiyle sevindi ve eski âdetini terkederek arkasını salibe çevirip kiliseden dışarı çıktı.

Oğluna kavuşup hasreti giderince salibe karşı gösterdiği saygısızlığı hatırladı, hemen dönüp papazlara dedi ki: Bana yüz değnek vurulsun!.. Sebebini sorduklarında dedi ki: Bugün salibe arkamı çevirerek kiliseden çıktım.. Papazlar onun bu hâlini büyük bir suç sayıp ona hayli değnek vurdular.

Arzulanan sayı tamamlanınca, herkes onun 3'ediği bu dayak ve çektiği mihnetten dolayı dinini terkedeceğini sandılar, fakat onun asıl niyetini anlayamadılar. O da keskin bir bıçak alıp iki ayağını bileklerinden kesti ve: «Bu, efendisinden yüz çeviren kimsenin cezasıdır..» dedi.

Sapıklık ve bâtıl üzerinde olan bir topluluktan bu hal (bu bağlılık ve fazilet duygusu) ortaya çıkarsa, hak üzere olan ve Cenâb-ı Hakka ibâdet eden bir kimseye böylesine bir fazilet ve bağlılık göstermek gerekmez mi? Ne var ki Allahü Teâlâ'nın ezelî ilminde ve irâdesinde birtakım kavimler yaratacak ve onları rahmetine ehil kılacak, birtakım kavimler de yaratacak, onları gazabına ehil kılacak, hükmü yer alınca, kavimlerin davranış ve himmetlerini geçmişteki bu hükmüne uygun biçimde kıldı. Kalblerini bu hükme bağladı, himmetlerini ona doğru çevirdi. Böylece onların hareket ve sükûnlarını geçmişteki ilminin bu hükmüne tabi' eyledi.

Kavimlerin namazı da, orucu da, ayakta durup oturması da hep buna göre gerçekleşti. Gece uyku uyumayıp, ibâdete kalkmaları ve Allah'a olan sevgileri bu yolda vücud buldu. Böylece Cenâb-ı Hak onları sevdiği şeylere doğru harekete geçirdi, o kadar ki onlar Allah'a kavuştular da onun rahmetiyle

zafer buldular. Geçmişte Allah'ın onlara ayırmış olduğu rahmet ortaya çıkıp gerçekleşmiş oldu.

Gazabına çarptırdığı kavimler ise, kalblerini Allah'tan başkasına bağladılar, himmetlerini örümcek ağından daha basit şeylere çevirip sarfettiler. Geçmişteki hükme göre davrandılar, ona tabi' oldular. Ayakta durmaları Allah'tan başkası için oldu. Oturmaları, gece uykusuz kalmaları ve bütün mesaileri de böyle. Geçmişteki ilâhî hüküm geçerliliğini sağlayıncaya kadar onlar da bu hallerine devam ettiler. Kendilerine ayrılan azaba zafer buldular.

SALİH BİR KUL ANLATIYOR

Yaşları hayli ilerlemiş, yetmişe yaklaşmış iki adamın yanında oturdum, sabahtan tâ zeval vaktine kadar hep onları dinledim: İkisi de sadece dünya ile ilgili işlerden söz ettiler, bir an olsun dillerine ne Allah, ne de Resûlüllah'ı anma gelmedi.

Oradan kalktım, abdestimi yeniledim ve oruç tutan veya oruca yakın bir yakınlık içinde bulunan iki çocuğun yanında oturdum: Onlar hep Allah'ın varlığından ve birliğinden, O'nun sıfatlarından konu açıp konuşuyorlardı. Öyle şeyler dinledim ki âdeta o güzel sözlere güç getirilemezdi. Hayretler içinde kaldım, bir o iki yaşlı adama, bir de bu iki çocuğa baktım.. Şüphesiz ki bu hal çok güçlü olan ve her şeyi bilen Allah'ın bir takdiridir..

GÖNLÜNDEN İLÂHÎ NÛR SÖKÜLÜP ALINANLAR

Şeyhimiz (Allah razı olsun), kul kalbini Allah'tan başkasına bağlayınca, Cenâb-ı Hakk'm ona olan te'yidatından, ummadığı yerden onu doldurup mühlet vermesinden ve onun için fitneler doğuracak şeyleri ona uzatmasından, bunun sonucu olarak gaibden haber verme üstünlüğüne kavuşmasından söz etti ve şu nefis hikâyeyi anlattı; öyle bir hikâye ki kalbleri üspertir; korku ve dehşetle doldurur :

«Allah'ın velî kullarından birinin kalbinden Cenâb-ı Hak hak nurunu çekip aldı. Bundan önce evliyanın kerametlerini onda zahir kılardı. İmân nüm alındıktan sonra ise onun elinde tıbla ilgili hayret uyandıracak ölçüde ve nitelikte başarılar zahir olmaya başladı. Şüphesiz ki bu hal onun için bir fitne idi. Tâ ki hak nuru kendisinden sökülüp alındıktan sonra da bir şey olduğunu zannetsin, her yerden insanlar onun bu başarısını işitip gelsin.

Nitekim öyle oldu. Gelenler hayli mal ve eşya ile ona başvurdular. O da iyice mal toplayıcı oldu. O velî kul on üç yıl bu hal üzere devam edip gitti. Bu süre içinde yetmiş bin dinar toplamış oldu. Vefat edince geriye bir vâris bırakmamıştı. Böylece onun bu geniş servetine müslümanlarm Beytü'l-mali (Devlet Hazinesi) vâris oldu. Sonucu hüsran ve fitneye boğuldu. Böyle bir akıbetten Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz. Allah daha iyisini bilir.»

ALLAH'IN VELÎ KULLARININ CÜNÜP KALAN KİMSEYİ BİLMELERİ

Şeyhimden (Allah razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim. Bir kimse cünüp olduğu halde yıkanmazsa Allah'ın velî kulları onun cünüp olduğunu nasıl biliyor?

Cevap verdi:

— Cünüplük, velîlerin yanında çok çeşitlidir, ama gusül tek bir sebepten dolayı vâcib olur. Sebepleri ise yine velîlere göre birkaç tanedir. Âlimlere göre ise bunun bir sebebi vardır. Evliyaya göre bütün bu sebeplerden dolayı gusletmek vâcibdir. Alimlere göre ancak bir sebepten dolayı gusletmek vâcibdir.

— Alimlere göre guslü vâcib kılan o sebep nedir?

Diye sorduğumda şu cevabı verdi :

— Cinsî yaklaşma veya o mânada olan sebeptir.

Evliyaya göre ise bunun sebepleri birkaç tanedir, onları şöyle özetliyebiliriz :

a) Zatın Allah'tan kopması, bütün gözlerinin önüne sed çekip kendini Allah'tan uzaklaştırması,

b) Allah'tan başkasıyla damarlarının sevinç ve ferahlık duyması ve bu sevinçle dolup taşması,

c) Başkasıyla aklını fikrini meşgul edip Allah'ı unutması ve diğer cüz'lerini bu meşguliyet içine sokup kuşatması, bu durumda Allah'tan başkasının onu Allah'tan koparıp gaflete boğması bu sebeplerden bir kısmıdır.

Zat böylesine bir küllî topluluk içine düşünce melekler ve onu koruyan Hafaza nefret etmeye başlarlar, o kulun Allah'tan kopmasını büyük bir (gaflet ve bedbahtlık alâmeti) sayarlar.

Böylece sofilere göre zatı Allah'tan koparan her sebep guslü gerektirir. İlim adamlarına göre ise, yukarıda belirttiğimiz gibi gusül ancak cinsî yaklaşma veya o anlamda olan bir sebepten dolayı gerekir.

Bu sebeplerden dolayı gusletmenin sırrı, zâtı o kopmadan temizlemek, onun manevî kirlerinden arındırmaktır. Yâni bu kopmadan meydana gelen kararma ve pislik, hissî necaset ölçüsünde tutulmuştur. Kul bu durumda yıkanınca melekler tekrar ona dönmeye başlarlar. Veli (Allah dostu) nin kişinin cünüp olduğunu bilmesi, meleklerin o zattan nefret edip uzaklaşmasını görmesiyle gerçekleşiyor. Çünkü bir veli kul, meleklerin zattan uzaklaşmasının sebebinin cünüplük olduğunu gayet iyi bilir.

Bunun üzerine Şeyhime dedim ki:

— Efendim, sizin bu açıklamanıza göre, bir kimse Allah'ı düşünüp kalbini Ona verdiği bir halde karısıyla cinsî yaklaşmada bulunursa ona gusül gerekmemelidir. Bu hususta ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Bu Allah dostundan başkasına nisbetle pek nadir sa-

yılan bir olaydır, nadir için de bir hüküm gerekmez, yani hükme dayanak ve sebep sayılmaz. Allah daha iyisini bilir.

VELİ BİR KUL BAŞKASINI BİR ANDA KENDİ SEVİYESİNE ÇIKARABİLİR

Şeyhimden işittim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Allah dostu olan veliler bir kimsenin kulağına eğilip konuşurlar da bir anda onu kendi maârif seviyelerine yükseltebilirler. O kadar ki o ikisi arasında bir fark kalmaz. Şunu demek istiyorum ki kâmil bir veli o anda bir insanı ilâhî rahmete eriştirebilir.

Ne var ki bu durumda bütün mes'ele sırrın yapışıp kaldığı o yapışkanlıktır. Çünkü zatta böylesine bir yapışkanlık (bugünkü tâbirle zatta böylesine bir mıknatıs) bulunmazsa sır aslına döner. Yani veliden ona doğru bir akım hâlinde geçen sır orada kendini tutacak manevî bir mıknatıs bulamazsa, az sonra yine geldiği yere döner. Bu boşluktaki havaya entari, don ve sarık giydirmeye benzer, elbisenin tutunması mümkün müdür?

Bu hususu şeyhimden sormak istedimse de o anda mümkün olmadı. Yatsı vaktine yakın idi, ayrıldık. Uyudum, rü'yamda Şeyhimi gördüm, zatta bulunan o yapışkanlığı (mıknatısı) sordum. Bana şu cevabı verdi: «O nefsin ölmesidir..» Uyanık bir halde bu rü'yâmı kendilerine anlattığımda, «Verilen cevap doğrudur ve haktır» buyurdu. Bunun üzerine sordum :

— Efendim, nefsin ölmesinin anlamı nedir?

Bir defasında şöyle cevap verdi :

— Kulun bütün fiillerinin sırf Allah için olmasıdır. Fiiller Allah'tan başkası için olunca, bu nefsin hayatta olduğuna alâmettir. Diğer bir alâmet de, kul kendi nefsinde vesvese hissediyorsa, bu da nefsin hayatta olduğuna bir belgedir. Vesvese ne kadar çok olursa nefs o nisbette hayattadır, demektir. Vesvesesi olmayanın nefsi de yoktur. Vesvesesi olanın nefsi var-

dır ve o hayattadır. Öylesinin amelleri Allah için değil nefsi içindir. Onun için çırpınır, onun için tedbirlere başvurur.

Bunun üzerine Şeyhime dedim ki:

— Efendim, üzerine inince nefsi öldüren çare ve ilâç nedir, tuzun suda eridiği gibi onu eriten bir ilâç yok mudur? Bunu bize anlat ki ilâcı öğrenip nefsin üstüne koyalım ve ondan kurtulalım..

Buyurdu ki :

— Onun hiçbir şey ilâcı değildir, meğer ki üzerine büyük bir dağ inmiş ola...

Sordum :

— Efendim, o büyük dağ nedir?

Cevap verdi :

— Ma'rifetullah ve Müşahedetullah'tır. Kulun kalbi bunlarla mâmur hâle gelince ve bu ma'rifetin Rabbisinden olduğunu bilince, bunu kalb gözü ve kulağıyla idrâk edince artık kesin olarak bilir ki hiçbir şey O'nsuz hareket etmez, her hareket edenin muharriki Cenâb-ı Hak'tır. Kendisine dilediği kadar ni'met veren de ancak O'dur. Âhiret yurdunda varacağı yer Rabbisi olacaktır, O dilediği yurda kendisini sokacak.

İşte kul bütün bu hususlara bakıp düşününce kesin olarak bilir ki, bu dünyada da, âhiret yurdunda da hiç bir kimse ona ve başkasına bir yarar vermeye güç getiremez. Rabbisi bu kuvveti vermedikçe kimse bunu sağlayamaz. Kul bu düzeye gelince artık Allah'tan başkasına nazar etmez, böylece nefsi ölmüş olur.

Cenâb-ı Hak bizi nefsi öldürme sebeplerini elde etmekte başarılı kılsın, kendi minnet ve keremiyle bizi muvaffak eylesin.. Allah daha iyisini bilir.

DAMA OYUNU

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) dama oyunundan sordum :

— Elendim, dedim, DAMA OYUNU hakkında ne buyurursunuz? Bir kasabadan geçtiğimizde ora halkının dama oynadığını gördük, bunun üzerine bu oyunun hükmünü sormak ihtiyacını duydum.

Cevap verdi :

— Bu oyun haramdır.

— Niçin? diye sorduğumda, buyurdu ki :

— Haram kılman bütün şeyler tek bir sebepten dolayı haram kılınmıştır, o da insanı Allah'tan koparıp uzaklaştırmasıdır. İnsanı Allah'tan koparıp uzaklaştıran her şeyde - şârî' için bir maksad düşünülmemekle beraber - zarar insana döndüğü için Allah onu haram kılmıştır. DAMA dediğin oyunda da hiç bir yarar yoktur, sadece insanı Allah'tan alıkoymaklığı vardır. Bu oyunu oynayanları görüyorsun, oynarken kalblerinin tamamiyle ona kendilerini veriyorlar, o kadar ki zâtlarının bütün gözleri Cenâb-ı Hakka nazar etmekten mahrum kalıyor, önlerine bir engel dikiliyor. O saatte oyundan başka hiçbir şeyi göremiyorlar.

Bunun üzerine sordum :

— Efendim, dedim, o takdirde insanı Allah'tan alıkoydukları için ok atmayı, ata binmeyi veya koşturmayı öğrenmek de haram olmalıdır, değil mi?

Cevap verdi :

— Bahsettiğin şeyler dama oyunu gibi değildir. Çünkü dama ve benzeri oyunlarda şâri'in hiçbir garazı olmamakla beraber kula dönen bir yararı da yoktur. Ok atmak, at koşturmak ve benzeri harp aletleriyle bir takım oyunlar çıkarmak, bir gücün ortaya çıkarılmasını emreden hususlardan sayılır. Çünkü Cenâb-ı Hak Kur'ân'da bunu açıklayarak buyuruyor ki:

«Düşmanlarınıza karşı gücünüzün yettiği kadar kuvvet ve bir de savaş atları hazırlayın..» (*)

O halde sâri' için maksud olan veya maksûd olması sahih görülen fakat Allah tarafından kesin olarak hükmü beyân edilmeyen her şey hakkında maksud sayıldığı ölçüde hüküm verilir. Bunun içindir ki SATRANÇ oyunu hakkında farklı içtihad ve görüşler ortaj'a konulmuştur :

Onu mubah sayanlar, savaş hakkında bilgi edinme keyfiyetini dikkate almışlardır. O halde sâri' için maksud olması sahih sayılabilir. Onu yasak sayanlar, savaş sanatını öğrenmenin sadece satranca has olmadığını, başka yollarla öğrenme imkânları bulunduğunu ve daha açık ve kolay vasıtaların mevcut olduğunu dikkate almışlardır. Bu sebeple SATRANÇ oyunu damadan biraz hafif kabul edilmiştir. Allah daha iyisini bilir..

TEVBENİN İNSANDA KÖK SALMASI, DAL BUDAK VERMESİ

Şeyhimden işittim (Allah kendisinden razı olsun) bâzı sâlih kişilerden naklederek buyurdu ki :

— Tevbenin zâtta kök salması, dal budak verip uzaması, köklerinin iyice derinliklere inip sağlamlaşması ve gayeye ulaşması, bütün müminleri hiç fark gözetmeden sevmektir. Nasıl ki bütün kâfirlere hiç fark gözetmeden buğzediliyorsa..

Şeyhim, sâlihlerin bu sözünü naklettikten sonra şöyle bir açıklama yaptı:

Kulda bu muhabbet (sevgi hissi) bulunurken Allah tarafından üzerine - istemese de, onu reddetmeyi dilese de - tevbe inerse, bu herhalde inecektir, başka türlü olamaz. Bunun sebebine gelince, mü'min bir kul diğer mü'min kardeşlerini sevmede bir fark gözetmiyor ki bir kısmını sevsin, bir kısmını sevmesin. Ancak kalbindeki bir kin ve düşmanlık desisesiyle böyle bir fark yapabilir. O da hased, kibir, bencillik ve benzeri bir kötü

(*) Enfâl sûresi, âyet: 60.

duygudan meydana gelir ve bu durumda onun niyyeti ve maksadı kötüdür. Nasûh tevbe ise ancak tertemiz bir toprağa ve arınmış bir niyyet üzerine iner. Kul bütün müminleri sevip bütün desiseleri ara yerden kaldırdığında, tevbe derhal onun kalbine iner..

Şeyhimiz bu mevzuda bir defasında da şöyle buyurdu :

— Zaten böyle olan bir kimsenin tevbeye ihtiyacı olmaz. Çünkü o sevgi genel ölçüde bir muhabbettir ki bütün günahları siler, kalbdeki bütün kir ve desiseleri giderir, günaha sebep olan şeyleri atar. Şüphesiz ki bu kalbdeki desiselerin en büyüğü ve tehlikelisi HASED'dir. Ama bu mahabbetle beraber kesin olarak kalmaz.

HASED'in en büyük ve tehlikeli desiselerden olduğunu söylememizin sebebi şudur :

Bütün günah ve isyanlar HASED'den meydana gelir, dal budak verir. Günahların hemen hepsinde hased sebep olarak gösterilebilir. Çünkü mal ve evlât cihetiyle senden fazla bir adama ancak hased ettiğin için kızarsın. Yine bir adama karşı, ondan daha zengin ve çoluk çocuk sahibi olduğun için büyüklük taslarsın. Bunun tek sebebi, sendeki o imkân ve makamın karşındaki adamda olmamasını istemendir. Bu da hasedin ta kendisidir. İşte böylece bütün günahları HASED'e irca' edip bağlayabiliriz..

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Yukarıda hasedin kötülüğünden, uğursuzluğundan ve zattaki karanlık kapılardan biri olduğundan söz etmiştik. Burada tekrar ona dönmüş olduk. Cenâb-ı Hak bizi nefslerimizin şerrinden ve şer sahibi olan herkesin şerrinden korusun!..

Sonra Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) dedim ki:

— Efendim, böyle bir kul bütün müminleri hiç bir fark gözetmeden sevdiğinde, nerede kaldı Allah için sevmek ve Allah için sevmemek? Kaldı ki bu iki husus îmânın bölümlerinden sayılmıştır. Çünkü isyankâr bir kimse Allah için sevilmemeye müstehak değil midir? Biz böyle bir kimseyi Allah için se-

vccek olursak, O'na isyan konusunda yanlış bir yol tutmuş, ya da göstermiş olmaz mıyız? Yâni isyanın gerektirdiği hususa muhalefet etmiş oluruz.

Şeyhim (Allah razı olsun) cevap verdi:

— Günah işleyip isyanda bulunan kimsede buğzedilecek şey onun işledikleri günahlardır, imân üzere olan zatı, temiz kalbi ve devam eden imânı değildir. Yâni günah işleyen bir kimseye Allah için kızmanın yolu ve yöntemi, onun şahsı değil, işlediği günahlardır. Günahlarına buğzedeceğiz, ama imân üzere olan zatına değil. Çünkü onu sevmemizi gerektiren hususlar lüzumludur ve esasında mevcuttur. Günahlarından dolayı ona buğzetmemizi gerektiren hususlar ise sonradan gelmedir, yani arızîdir.

Bu durumda ona olan mahabbet kalbimizde yer almıştır. Ona olan buğzumuz ise sonradan meydana gelmiştir. O kadar ki biz onun günahlarını gözlerimizin önüne ve düşünce süzgecimize, elbiselerine sonradan asılı kalmış taşlara benzetiyoruz. Onun zâtını seviyoruz, ama elbisesine asılı kalan, ya da bağlanan taşları sevmiyoruz.

İşte günahkâra bu ölçü içinde buğzetmemize **sâri'** müsaade etmiştir, bundan fazlasına değil. Ne var ki insanların çoğu zatın dışında kalan fiillere buğzetmekle zatın kendisine buğzetme arasını tefrik edip anlayamamışlardır. Bu bakımdan günahkâr bir kimseye nasıl buğzedileceğini bilmezler; zatın kendisine buğzederler. Halbuki zata buğzetme hususunda sadece kâfir hakkında bize emredilmiştir. Bir kâfire ve ondan doğacak olan kötü fiillere buğzetmemiz ancak ilâhî emre uygun olur. Günahkâr olan mü'mine buğzetmekle emrolunmadık.

Mi'minin zat-i muhabbetini, Allah'a olan imân mahabbetini, peygamberlere, diğer kitaplara, âhiret gününe ve âhiret günündeki haşr, neşr, cennet, cehennem, Sırat, Mîzan gibi bütün şeylere, meleklere, kaderin hayrına ve şerrine imân mahabbetini ve onda gördüğümüz her türlü övgüye değer güzel vasıfları sevmemizi söndürecek bir gazabla gazab etmemiz ilâhi emre karşı gelmektir.

Bizim mü'mine olan mahabbetimiz bu güzel ölçüler ve hasletler üzerine kökleşince, artık ona karşı içimize bir kin ve buğzun girmesi mümkün değildir. Biz sadece onun uygun olmayan fiillerine kızarız ve kendisine hayr ile duada bulunuruz. Bilhassa ona hakikat gözüyle baktığımızda asıl buğzedilecek şeyin sadece ve sadece onun kötü fiilleri olduğunu anlamakta gecikmeyiz.

Ne var ki insanların çoğu günahkâr âsi bir mü'mine buğzetmek istediklerinde, her şeyden önce hiçbir ölçü tanımadan kin ve düşmanlıkla ona yönelirler, mahabbetini gerektiren güzel hasletlerinden gaflet üzere bulunurlar, onları akıllarına bile getirmezler. Böylece o mü'mine karşı kin ve düşmanlık onların kalbinde yer eder de zatma sirayete başlar, böylece asıl buğzedilen onun zatı olmuş olur. Bu da ne helâl, ne de caizdir. Allah daha iyisini bilir.

YAŞAYIŞINDA BAŞKASINDAN FARKLI OLMAK

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— Vasıta, giyim, ev ve yemek ve içmesinde kendini insanlardan farklı duruma getiren kimse çirkin bir davranış içindedir.

Bunun üzerine sordum :

— Efendim, dedim, öylesinin çirkin sayılmasının sebebi ne olabilir?

Cevap verdi :

— Dikkatleri kendi üzerine çekmek suretiyle halkın kalbini meşgul etmekte ve böylece onları Allah'ı hatırlamaktan alıkoymaktadır. Çirkin sayılmasının sebebi işte budur.

Dedim ki :

— Efendim, basireti kapalı olup kalbi körleşen mahcupların o tür kimselere iltifat etmesinde ve dikkatlerini onlara doğru çekmesinde kendilerine bir zarar olmasa gerek. (Çünkü zaten böyleleri Allah'ı unutmuş vaziyette yaşamaktadır.)

Buyurdu ki :

— Öyle olmakla beraber Allah'tan daha çok uzaklaşmalarına, O'ndan kopup derin bir gaflete dalmalarına sebep olmaktadır. Aynı zamanda ruh böylesine bir farklı yaşayışla meşgul olan zattan nefret edip kaçar. Çünkü böylesine bir yaşayış ruha zillet ve meskenet getirir. Bu yüzden zatın bu tür davranışlarını hoş karşılamaz, ondan nefret edip kaçmak ister. Ruh, belirtilen farklı durumdaki zatı o haliyle doğru yola getiremez, onu lâyık olduğu şeye doğru irşad edemez. Aralarında engel vardır. Bu da ruhun helakine sebep olur.

O halde farklı yaşamanın, bu yüzden dikkatleri kendi üzerine çekmenin iki âfeti vardır: Bir âfet kendi nefsinde, bir âfet te başkasında vücud bulur.

Bu açıklama üzerine meclisimizde hazır bulunan bazı şahıslar dediler ki :

— Efendimiz, sadaka vermeyi sevmek kişiyi bu farklı duruma düşürürse, o takdirde bunun bir zararı var mıdır?

Bu soruyu soranlar oldukça sadaka vermeyi seven cömert kişiler idi. Şeyh Hazretleri şu cevabı verdi :

— Evet, onlara da zarar verir. Bu bakımdan mümkün olduğu nisbette sadakayı gizli vermeleri gerekir. Bir adam tanıyorum ki akşamla yatsı arasında yirmi beş miskal gümüş para fakirlere dağıttı ki o fakirlerden hiçbiri onu tanımazdı.

Soruyu soran dedi ki :

— Efendim, gizli olarak verir ama yine de nefsi ondan bir zevk ve ferahlık duyar, buna ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Eğer kişinin nefsi sadaka (yâni gizli olarak verdiği sadaka)ya karşı zevk alır ölçüde bir ilgi duyuyor ve ferahlık hissediyor, onu görmek gözünde büyüyor ve böylece ondan dolayı biraz gurura kapılıyorsa, bu hal sadaka vermeyi engellemez. Çünkü sadaka veren şahıs böylesine bir manzara karşısında bazen gaflete düşebilir, ama verdiği sadaka salim olarak çıkmış olur da Allah onu kabul buyurur..

Cenâb-ı Hakk'ın ömürlerimizi altmış yetmiş yıl uzatması-

nın sebebi, sözünü ettiğimiz bu faydayı sağlamamız, yâni bu uzun ömrümüzde kabul saatlerinden bir saate erişmemiz içindir. Çünkü nefs ve şehvet bizi istilâ etmiştir, o kadar ki ne bir fiilimiz neredeyse katıksız ortaya çıkıyor, ne de bir amelimiz halis (riyasız) oluyor..

İşte bu tür mânevi hastalıklar iyi işlerde bulunmamıza, sadaka vermemize engel olmaz. Ama nefsin verilen sadakaya karşı ilgisi ve aldığı zevk gösteriş için olur, bunu ancak insanlar görsün ve duysun diye yaparsa, böylesine bir illet (sebep) hayrın fiilini engeller ve yapılan hayır ma'siyet (günah) olur. Dış görünüşü itibariyle tâat ve ibâdet te sayılsa aslı ve iç yüzü itibariyle günah ve ma'siyettir.

Ahmed bin Mübarek bu konuda diyor ki:

— Şeyhimin (Allah kendisinden razı olsun) bu açıklaması söz sahibi imamların şu anlattıklarına işaret etmektedir: Yapılan amelden dolayı gurura kapılma korkusu, o amelin yapılmasını engellemez. Onu engelleyen tek şey, riyadır.

Allah şeyhimizden razı olsun, bilgi dairesi ne kadar geniştir! Kendisi halktan biri ve aynı zamanda ümmî olduğu halde güç getirilemeyecek kadar zengin bir bilgiye, geniş bir ilme sahip olması her zaman hayretimi artırmış ve bazen hayret üzerine hayret vermiştir. Onun ihatalı bilgisini saymak mümkün değildir. Hem o bu kadar ilimleri, bilgileri dudaklarından dökerken hiçbir düşünmeye de muhtaç olmuyor!

Onu bunca Ledünnî ilimlerle teçhiz edip kuvvetlendiren Cenâb-ı Hakk'ı tenzih eder, Ona teşbihte bulunuruz. Ona lütfettiği Rabbani maariften dolayı yine Rabbimiz hakkında Sübhânellah deriz.

AMELİN SIRF ALLAH İÇİN OLMASI

Mecliste bulunup soru soran şahıs tekrar bir soru daha sordu :

— Efendim, dedi, bizim sadaka ve diğer amellerimizin sırf Allah için olabilmesinin yolu ve yöntemi nedir? Bundan bize haber ver..

Allah kendisinden razı olsun, şöyle buyurdu :

— Mükâfat ve sevaplar kasdiyle işlediğin bütün ameller Allahü Teâlâ'dan başkası içindir. Çünkü bu durumda mutlaka ara yere birtakım vesveseler arız olur; kendi kendine dersin ki:

Yukarıda geçen maksada göre sadaka verdiğimde belki de sadakayı verdiğim kimse buna ehil olmayabilir. Şayet ehilse, belki orada ondan daha ehil olanlar bulunabilirdi.. Ve belki de Allah'a onu kabulde daha yakın olan ve daha müstehak sayılanlar çıkabilirdi.. İşte ben onları kaçırmış oldum..

Bu tür vesveselerin sürüp gider de tâ ki «verdiğim veya vereceğim sadakayı Allah benden kabul etti **mi,** etmedi **mi?** Kabul edecek **mi,** etmiyecek **mi?**» dersin.

İçine böylesine vesvese karışan her amelde Allah'ın hiçbir nasibi (payı) yoktur. Çünkü vesvese şeytandandır. Allahü Teâlâ için yapılan bir amele şeytan yaklaşmaya güç getiremez..

Soru sahibi devamla dedi ki :

— Efendim! Mükâfat ve sevap kasdetmeksizin sırf Allah'a yaklaşmak kasdiyle sadaka verdiğimde bunun bir zararı var mıdır?

Cevap verdi :

— Evet, zararı vardır. Çünkü yaklaşmak kasdı da illetlerden bir illettir ki amel onun için işlenmiş oluyor, daha doğrusu o maksad ve gaye uğrunda sahibinden çıkmış bulunuyor.

«Amelin sırf Allah için olması»nm mânası, ehil olan zevata göre, önce Rablerinin Celâl, Kemâl, Kibriya ve Azamet sıfatlarını sonra da Rablerinin üzerlerinde olan sayısız ni'met-

lerini bilmeleri, Onun yüksek huzurunda mahviyet içinde aşağılanmayı ve Onun ibâdete, tazime müstehak, korkulmaya asıl Onun lâyık olduğunu anlamaları; bu niyet ve düşünce içinde kendi nefslerine hiçbir pay ayırmamaları gerekir. Nerede kaldı amellerinin Allah için olmasını düşünmeleri?.

Bilâkis sonsuzluğa dek Rablerine ibâdette bulunsalar ve ebediyen ona itaat üzere kulluk etseler, ibâdet ve tâatin en meşakkatlisini ve külfetlisini uzun ömürler için asırlar boyunca yapsalar, yine de Rablerinden yana vâcib olan hakkı yerine getirememiş olurlar. Allah için amel işte bu düşünce içinde olmalıdır.

Kulun kendi nefsine bir pay ayırmak için amel edebilmesi ne zaman düşünülebilir? Rabbisinin bütün haklarını yerine getirdikten, o önemli hizmeti bitirip boşaldıktan sonra... Buna da hiç kimse güç getiremez. Hiçbir kul Rabbisinin bütün haklarını değil, sadece bir hakkını dahi tastamam yerine getirememiştir ve getiremez de.. Nerede kaldı O'nun bütün haklarını yerine getirmeye heveslenmesi ve sonra da kendi nefsine bir pay ayırmaya vakit bulması?!.

Şeyhimiz devamla buyurdu ki:

— Cennet ehli cennete girip yaradanları hakkında ma'rifetleri artınca, dünyada Cenâb-ı Hakk'ın huzurunda ömürlerinin bir kısmını boşuna harcadıklarından ve bu yüzden işledikleri kusur ve noksanlıklardan dolayı büyük bir pişmanlık duyacaklar.

Bizim bu anlattıklarımıza dikkatle baktığında bileceksin ki, mükâfat ve karşılık elde etmek için işlenen ameller insanı Allah'tan koparıp uzaklaştırıcıdır. Aynı zamanda O'nun haklarını yerine getirmekten çok ötededir. Şu bakımdan o tür amellerin sahibi sadece Allah'tan uzaklaşmayı artırır, o kadar.. Ama Rabbine ehil olduğu için ibâdet edecek olursan, o zaman o amele ebediyen vesvese girmez..

Bunun üzerine dedim ki :

— Efendim, sadakayı veren, onu çıkarıp verirken malın Allah'a ait olduğunu, kendisinin de Allah'a ait olduğunu, ken-

dişine ait bir şey olmadığını, sadaka verdiği kimsenin de Allah'a ait bulunduğunu, yani bunların hepsinin Allah'a ait olduğunu bilir ve sadakasını bu niyet üzere çıkarıp verir, kendi nefsi için hiçbir pay ayırmazsa, bu niyet ve anlamda sadaka veren kimsenin sıfatı ne olabilir?

Cevap verdi :

— Bu konuda olabilecek sıfatların en güzeli... Yukarıda biz sana Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kırk yaşma girdikten sonra peygamber olarak gönderilmesinin hikmetini anlatmıştık. (Onu hatırlamanda varar vardır)..

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— Umulur ki Şeyhimin bize anlattığı o hikmeti ileride kitabımızın bir bölümünde anlatmaya çalışacağız. İnşaallah..

GÜZEL YÜZLÜ ADAM

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bize güler yüzlü bir dervişten söz etti :

— Sâlihlerden güzel yüzlü bir derviş vardı ki onu tanıyordum. Soğuk mevsimde onu soğuğun te'sirinden koruyacak bir elbisesi dahi yoktu. Onun bu durumu beni düşündürüyor ve dikkatimi çekiyordu. Ona karşı içimde derin bir şefkat ve geniş bir merhamet hissi taşıyordum. Birçok defalar halktan bazısı ona elbise verirdi, Allah'tan korkmayan bazı şahıslar gelip onu soyup elbiseleri götürürlerdi. Bir gün bir elbise alıp ona gittim, maksadım onu soğuktan korumak idi. Tahıl öğütülen değirmenlere yakın bir yerde eyleşirdi. Kendisini orada buldum ve konuştum. Bana cevap verdi. Bunun üzerine dedim ki:

— Giymeniz için size elbise getirdim..

— Kabul etmem, dedi.. Israr ettim, giyinmem, dedi.

Ben o elbiseyi, Cenâb-ı Hak bir hacetimi yerine getirsin diye ona sadaka olarak getirmiştim. Bu niyetimi Allah'tan başka bilen yoktu. Elbiseyi kabul etmeyince ısrar ettim, kabul et-

mesi için hayli dil döktüm. Sonunda yine kabul etmedi ve bana şöyle dedi:

— Şu hacetin yerine getirilmesi için verilen bir sadakayı kabul etmem, dedi ve o ihtiyacımı aynen belirledi. Sonra da şöyle ilâve etti:

«Ben ancak sırf Allah için verilen bir elbiseyi giyerim»..

Elbiseyi onun yakınma bırakıp ayrıldım. Değirmenciye o elbiseyi dervişe giydirmesini vasiyyet ettim. Aradan günler geçtiği halde giymediğini öğrendim. Bu bir mahlûk iken Allah'tan başkası için olan bir şeyi kabul etmiyorsa, ya Allah kendisinden başkası için bir niyyete bağlı olan bir ameli nasıl kabul eder?

Allah daha iyisini bilir..

KENDİ AMELİNE GÜVENEN HASTA

Kendisine fetih yapılmış âbidlerden bir kısmı siroz hastalığına yakalanmıştı. Ölümün yaklaştığını hissedince — ki bu hastalığa yakalananların çoğu aklî dengesini kaybetmez — korkmaya başladı ve ömründe buna benzer bir hastalık geçirmediğini düşünerek Allah'tan utandı, O'nun huzuruna çıkmanın yakın olduğunu hatırladıkça kalbi korku ve dehşetle doldu. Çünkü şuuru yerindeydi, ömrünü ve işlediklerini hatırlıyordu. Derken geçen ömründe yapmış olduğu birçok ibâdetleri düşündü, içi açıldı, ferahlık duydu. İbâdetlerini hissettiği korkunun karşılığına getirerek bunu kendisi için bir güven ve esenlik kabul etti. Cenâb-ı Hak o âbidin kendi ibâdetine güvenip dayandığını bilince onun hasenatını soyup aldı, bu yüzden âbid imândan soyulmuş bir vaziyette öldü. (Böyle bir akıbetten Allah'a sığınırız..)

Evet, kim bilir cehennemde bu âbide benzer daha ne kadar kimseler vardır. Kendi ibâdetlerine güvenip dayandıkları için Allah onları ateşe sokmuştur.

Şüphesiz ki bu vadide ancak ibâdetinin karşılığını bekleyen kimseler böylesine bir güven ve dayanma duygusu için-

de olabilirler. Çünkü bu tarz bir ibâdette daha çok nefsin payı mevcuttur. Sözü edilen âbidlerin ibâdetleri eğer sırf Allah için yapılmış olsaydı böylesine dehşetli büyük bir günde onlara yarar sağlardı.

ARİF KİŞİLERİN İBÂDETİ

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Arif kişilerin Allah için ibâdetlerine gelince, onların ibâdeti şüphesiz ki ancak Cenâb-ı Hakk'ın kerîm vücudu ve çok yüce zatı içindir. İbâdetlerini sırf Allah'a sonsuz saygı, ta'zim, büyük bilme, huzurunda eğilme ve kadrini yüce tutma duygu ve düşüncesi içinde yaparlar.

Çünkü onlar bilirler ki, bütün ömürleri boyunca ibâdet edip alınlarına yapışan taşları durmadan sürtünüp giderseler yine de Allah'ın haklarından bir şeyin karşılığını tastamam yerine getirmiş olmazlar. Bu durumda kendi nefsleri için nasıl bir ecir bekleyebilirler?

Çünkü amelinin karşılığında ecir bekleyen kimse, hakları yerine getirdiğini, üzerine vâcib olanı ödediğini kabul ve teslim etmelidir. Arif kişiler ise nefslerini hep noksanlık ve ihmal içinde görür, Allah için ne dediklerini iyi bilirler. Kendilerinden çıkan fiillerin ancak Allah tarafından olduğunu müşahede ederler. **Bu** bakımdan fiilin Allah'tan olduğunu bildikleri halde buna karşılık bir ecir beklerler mi?

Bu açıklama üzerine şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, sözünü ettiğimiz âbidin imândan soyulmasına sebep ne? Ma'rifet desek, kendisi ariflerden değildir. Eğer arif olsaydı **kendi ameline** güvenmezdi. **Bu** durumda ondan soyulup alman ya imândır, ya da iyiliklerdir..

Şeyhim (Allah razı olsun) cevap verdi:

— O âbidlerden soyulup alman, onların hasenatıdır ki ömürleri boyunca onları elde etmeye çalışmışlardı. Âbidin kendi iyilik ve hasenatma **bakması ve ona** güvenmesi, inen rahmetleri ondan gidermiş ve **bu** yüzden **o** hasenatın hepsi günahlara

dönüşmüştür. Cehennemde bu günahlardan dolayı azâb görmektedir.

Hatırıma geldi, sordum :

— Efendim, dedim, iyiliklerine bakması neticesinde onların boşa çıkması, yani hasenatlığını kaybetmesi yetmiyor mu, bir de günaha dönüşüyor? Bununla kalınmayarak, bu günahlara karşı cehennemde azâb görüyor!

Cevap verdi:

— Abidin kendi ibâdet ve hasenatına bakmasıdır ki onları günaha dönüştürüyor. Bir mızrağın sana yöneltildiğini ve yanına saplanmak üzere olduğunu, bundan kurtuluş mümkün bulunmadığını gördüğünde, elbette ki sakınmak istersin ve sığır derisinden mamul bir kalkanla korunmaya çalışırsın, **ama** bu kalkanın o mızraktan daha sağlam ve dayanıklı olduğunu bildiğin zaman onunla korunmayı düşünürsün.

Bunun aksine yanındaki o kalkanın gelen mızrağı durdu**ramayacağını** ve seni o darbeden koruyamıyacağını bildiğin **za**man, sana mızrağını saplamak isteyen kimseye sığınmak, ondan aman dilemek, himayesine girip hoşnudluğunu kazanmaktan başka ne düşünebilirsin? Belki bu durumda o adam sana merhamet eder de mızrağını saplamaz.

îşte sözünü ettiğimiz âbidin durumu da buna benzer, o ibâdetini korku **karşılığında, kalbinin sükûnet** bulması, güven içinde kalması için yapmış ve sonra da ona o kadar güvenmiştir ki, onun, Allah**'ın** kendi **üzerinde** olan vâcib haktan daha güçlü, daha mesafe alıcı **ve** daha geçerli bulunduğuna inanmıştır. Bu tarz bir düşünce ise sapıklığın tâ kendisidir. (Kalkanının **ne kadar zayıf olduğunu anlayamamış,** bu yüzden ilâhî himayeye sığınmayı düşünmemiş, hep ibadetiyle güvenip kalmıştır. Bu da kulluğun gerçek ölçü ve anlamı değildir).

İBÂDETİN HEDEFİ TEVHÎD'DİR

Şeyhim (Allah razı olsun) bu konuda şöyle buyurdu :

— İbâdet bütün çeşitleriyle, ilâhî buyruklara tamamiyle uymak ve şeriatler bütün konularıyla, esas ve prensipleriyle Kelime-i Tevhîd'in ayakta tutulması içindir. Cenâb-ı Hak bütün bunları kullarına tevcih ederken Kelime-i Tevhîd'i maksad olarak belirlemiştir. Aynı zamanda halkın Rableri hakkında marifet sahibi olmaları da ancak bu yolla sağlanabilir. Diyebiliriz ki, gönüllerde böylesine bir ma'rifet meydana gelince asıl maksad gerçekleşmiş olur.

Günah ve isyanların bütün çeşitleriyle haram kılınmasının sebebi ise, onları işlemekte kulun Allah'tan kopması (uzaklaşıp perde gerisinde kalması) vardır. Bazı tâatlerin bile insanı Allah'tan uzaklaştırdığı düşünülecek olursa günah ve isyanların nasıl bir mânada uzaklaştıracağını anlatmaya lüzum yoktur. Yani bu konuda halledilmesi müşkil kalan bir durum düşünülemez. Allah daha iyisini bilir.

MAHZEN VE KARANLIK EHLİ

Kendini dünyalık toplamaya veren bir de karanlıklar içinde ömür geçirenlerden öylesi var ki, inanılması gerekli olan şeylere inanmış ve kalbini her şeyden münezzeh olan Rabbine bağlamıştır. Öylesi de var ki, Azîz ve Celîl olan Allah'tan kopmuş, kendini perde gerisinde bırakıp uzaklaşmıştır. Bunun alâmeti, İnkibad ve İnbisat'tır. (*)

Kim münkabid ve değişik bir hal alırsa, onun ilâhî emre aykırı davrandığı, başkasına itaat ettiği, kalbinin bulanık, halinin başkalaşmış olduğu bilinir. Böylesi âhirette hesap gör-

(*) K a b z : Kul kendisine dokunacak gelecekteki bir şeyden korkar ve korktuğu başına gelince korku seviyesini aşmış olur. B e s t : Gelecekte kendisini sevindireceğini ümit ettiği mahbubuna yol bulunca ümit seviyesini aşmış olur. (M). Bu iki terime tasavvufçular daha birçok mânalar vermişlerdir. Fazla bilgi için Kuşeyrî'nin risalesi tavsiye olunur.

dükten, gereken azabı taddıktan sonra kurtuluşa erişenlerden olur. Meğer ki Cenâb-ı Hak azâb etmeden afvetmiş ola...

Kim de haksızlık işlediği ve böylece kendini karanlığa ittiği zaman sevinç duyar, hiçbir üzüntü ve korku hissetmezse, bu ikinci kısma girenlerdendir. Pis böcek pisliklerle kendini süslediği gibi, böylesi de günahlarla, Allah kullarına haksızlık etmekle süsler. Yukarıda da belirtildiği gibi, bu tipler kıyamet günü en şiddetli azabı görenler olacaktır.

Şeyhimiz bu açıklamayı, hazine sahibi güçlü kişilerle görüşüp görüşmeme, onlarla kaynaşıp kaynaşmama hususunda tereddüt edip şüphesini gidermek için istişarede bulunan bir adama yapmıştır. Adam, hazine sahipleriyle kaynaşmadığı takdirde onların kötülüğünden endişe duyduğunu söylemişti. Şeyhimiz (Allah razı olsun) onu hayra yöneltmeye çalışmış ve fakirlerle, miskinlerle meşgul olmasını tavsiye etmişti. Sonra da devamla şunları buyurmuştu :

— Mü'min olan kimse şu kuşa benzer ki necis bir yere **inip** konduğunda **kendini** toplar, kanatlarını iyice kendine doğru çeker. Tertemiz bir yere konduğunda ise, açılır, kanatlarını çırpar ve arzusu peşinde harekete geçer.

Allah'tan kopanlar (Bundan Allah'a sığınırız) birkaç dirhem gasbedip ceplerine indirdikleri zaman, o dirhemlerin üzerinde de Allah isimleri yazılı bulunuyorsa; kalbi Allah'a bağlı olan kimse üzerinde Allah ismi yazılı bulunan bu dirhemleri ondan kurtarmak için çare arar da bir yolunu bulup onları kurtarırsa, şüphesiz ki Allah katında aziz olan melekleri kurtarmış olur.

Çünkü Allah isimlerinden her harf üzerinde, kendinde yetmiş melek gücü taşıyan bir melek bulunur. O dirhemler Allah'tan kopmuş, gönlü başkasına bağlanıp kalmış adamın yanında bulunduğu sürece, sözü edilen melekler, yakalanıp sadece başı dışarıda, vücudu avuç içinde tutulan bir kuşa benzerler. Gönlü Allah'a bağlı bulunan kişi gelip bir yolunu bularak o dirhemleri kurtarırsa, melek için büyük bir ferahlık ve sevinç

başlar, bulunduğu sıkıntıdan kurtulmanın verdiği huzur ve rahatlığa erişir. Allah daha iyisini bilir..

GÖNLÜNÜ ALLAH'TAN AZLEDEN ZAYIF KUL

Şeyhimden işittim, buyurdu ki :

— Kendi tedbirine güvenip gönlünü Allah'tan koparan zayıf kul, helak vadisinde yakalanır. Çünkü onun helaki tedbirinde gizlenmiştir. Kendi zâtına, almış olduğu tedbirler açısından bakar; bu tedbirlerle kalkar ve arzuladığını elde etmek için bütün gayret ve enerjisini sarfeder. Böylesine düşünüp davranan bir kul bütün yaptıklarında Allah'tan gaflet üzere bulunuyordur. Bu sebeple Allah onu nefsiyle başbaşa bırakır da sadece Allah'tan başkasına şuurunu çevirir; nasıl ki Allah'tan kopup başkasına gönül vermişse, öylece başkasını kendine konu edinir. Bakarsın ki soğuk ve sıcaktan müteessir oluyor, aldığı yaralar ve benzeri şeyler kendisine zarar veriyor.

Eğer o kendini (gönlünü) Allah'ın yüce huzurundan azletmeşeydi, dizginini yaradanın kudret eline teslim edip, başkasından nazarını kesseydi ve de Allah'tan başkasını kalbinden silseydi, o takdirde hiçbir acı duymaz ve hiçbir şeyden müteessir olmazdı. İsterse üç uçlu demir diken üzerinde, isterse sivri kebap şişleri üzerinde yürümüş olsun, bir zarar görmez ve duymazdı. Ama Allah'tan gaflet ettiği için yükü ağır ve o nisbette büyük olmuş, kendisine birtakım ağır teklifler yönelmiş, peygamberler şeriatlerle ona gönderilmiştir. Tâ ki onu bu gafletten kurtarıp geri çevireler, kalbini Allah'a yöneltip teslimiyet üzere bulunduralar..

Evet, eğer Allah'tan gaflet etme olmasaydı insanlar melekler gibi olurdu da böylesine ağır ve meşakkatli teklifleri taşımaya muhtaç olmazdı. Evet, eğer belirtilen gaflet olmamış olsaydı, cehennem de olmazdı. Yine bu gaflet olmasaydı, kul bütün fiillerinin Allah tararından yaratıldığım müşahede edebilirdi. Bu durumda bakacak nefsi de olmazdı, nerede kaldı kendini nefsine nisbet etmesi, fiillerini nefsine çevirmesi... Kul

bu seviyeye gelince artık fânilik havasına girmiş olur ve devamlı yok sayılırdı. Böyle olunca da kendisine nasıl teklif yapılabilirdi?.. Allah daha iyisini bilir.

İNSANLARIN EN APTALI

Yine Şeyhimden (Allah razı olsun) işittim, buyurdu ki :

— İnsanların en aptalı, yıkılıp yok olan şeye kendini sıkı sıkıya bağlayanıdır. Yani dünyaya ve ondaki nesnelere bağlanıp kalan kimsedir. İnsanların en akıllısı, kendini yok olmayacak, hep var olacak (baki) varlığa sıkı sıkıya bağlayandır. Yani kalbini Allah'a verip gönül bağlarını bütünüyle O'na uzatan kimsedir.. Çünkü yok olacak kimse kendini yok olacak şeye bağlayınca bu hal ikisine de yarar sağlamaz. Ama fâni olan kimse baki olana bağlanıp o yolda ruhunu teslim ederse, fâni baki olmuş olur.

ÖLÜM İÇİN BİR İLÂÇ YOKTUR

Şeyhimden işittim, buyurdu ki :

— İnsanların çoğu, ölümden kurtulmanın bir ilâcı yoktur, derler. Halbuki ölüm insan için devanın tâ kendisidir. Daha doğrusu onun ilâcı bizim az yukarıda anlattığımız hususlardır. Sonra bilmiş ol ki, Cenâb-ı Hak tekrar tekrar yemin etmiş ve bu yeminini kuvvetlendirerek şöyle buyurmuştur :

«Şüphesiz ki kul, kendini hayret verecek ölçü ve anlamda zahiren, bâtınen Allah yolunda hazırlar ve kalbini sımsıkı O'na bağlarsa, ne yok olur, ne de halkın anladığı mânada ölür..» (*)

Nitekim Divan Ehlinden olan velîlerin çoğu vefat ettiklerinde kendi kendilerini yıkarlar. Bir de bir ölü gusledilen yer görürsün, hepsi bu kadar. Çünkü ikisi aynı şeydir. Allah daha iyisini bilir..

(*) Bu âyet meali değil, bu mânayı yansıtan âyetlerin özetidir. (M).

Bu konuyu hayret uyandıracak bir hikâye ile bağlayalım. Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) işittim. Bir gün kendisiyle oturup konuşuyorduk. Bir ara Şeyhime halktan kopup mağaralarda ve denizlerdeki adalarda yaşayan âbidlerden söz ettim. Onların bu halini hayli övdüm. İbâdetlerini Hakk'a çevirdiklerini, Allah'tan başkasından gönüllerini kopardıklarını söyledim. Bunun üzerine şeyhim buyurdu ki :

— Size bir hikâyet anlatacağım, bana kulak verin. Allah bu hususta da bana yeter ve eğer bir ilâve yaparsam, onun hesabını ancak Allah benden sorar.

Bunun üzerine mahcup oldum ve dedim ki :

— Hatırımıza böyle bir düşüncenin gelmesinden Allah'a sığınırız..

Şeyhim beni dinledikten sonra şöyle söze başladı :

— Bir gün Bab-i Fütuh mescidinde Seyyid Mansur (zamanın kutbu sayılan zat) ile bulunuyordum. Bir ara Selâ şehri yakınındaki büyük denizde bulunan bir adaya gitmeyi arzuladık. Gittiğimizde adanın bir mil mesafede küçük bir yer olduğunu gördük. İçinde tatlı su akıtan iki kaynak bulunuyordu. Kırk yaşında olduğunu tahmin ettiğimiz bir adamı da o adada Allah'a ibâdet eder vaziyette gördük.

Ayrıca adada taştan bir ev vardı. Bu ev büyük bir avlu şeklinde idi. İçinde ayrıca hamam içindeki küçük kabinlere benzer iki küçük ev daha bulunuyordu. Bu evlerde kimin kaldığını bilmiyordum. Çünkü burası bayındır yerlere hayli uzakta bulunuyordu. Aynı zamanda bu adaya gidip gelmek te mümkün değildi. Bazen gemiler bu adanın önünden geçer o kadar. İçinde bademe benzer meyve veren birtakım ağaçlar da vardı. Bir de Fas'ta bizce çok bilinen Teğzaz ağacına benzer bir tür bodur ağaçlara daha rasladık. Bu ağacın yaprakları genişçe ve yaz kış yeşilliğini koruyabilen cinsten idi.

İbâdetle meşgul olan o adama baktım, bademe benzeyen meyva ile günlük gıdasını karşılıyordu. Teğzaz ağacına benzeyen bir tür ağacın yapraklan ise onun daha çok yiyip geçindiği bir rızıktı. Teğzaz ağacının yaprakları birbirine örgü biçi-

minde bağlandığından o adam vücudunu bu yapraklarla örtünmüş tü. Daha çok avret yerlerini bununla gizlemiş, diğer yerleri açık bulunuyordu. Kendisine yaklaşıp sorduk :

— Ne kadar zamandan beri buradasın?

— Kırk yıl kadar oluyor.

Diye cevap verdi. Bunun üzerine sorduk :

— Senin bütün ömrün zaten bu kadar, nasıl olur da kırk yıldır buradayım, diyorsun?

— Babamla birlikte buraya geldiğimizde beş yaşlarında bulunuyordum. Babamla burada tam yirmi beş yıl beraber kaldık. Babam vefat edince ben yalnız kaldım.

Dedi. Bunun üzerine kendisine dedik ki:

— Babanın kabrini bize gösterir misin? Onu ziyaret etmek istiyoruz.

Kabri gösterdi, biz de duâ ve istiğfarda bulunduk. Sonra o adamla konuşmaya başladık. Dili hayli ağırdı. Uzun yıllar insanlarla görüşemediği için zor konuşabiliyordu. Kendisi Tunus'a yakın bir kasabadan olduğu için Arapça konuşuyordu. Kendisine imândan sorduğumuzda, Allah'ı bilen bir kimse olduğunu gördük. Ne var ki belli bir yöne itikad ediyor, yâni Allah'ın o cihette bulunduğuna inanıyordu. Bunun yanlış bir itikad olduğunu söyledik ve kendisine doğrusunu öğrettik.

Resûlüllah (S.A.V.) **Efendimizi** de biliyordu. **«O, önce gelmişlerle sonra geleceklerin efendisidir»** diyordu. **Ebûbekir Sıddîk'ı** (R.A.), Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kızı **Hz. Fâtıma'yı** biliyordu. **Hazret-i Hasen'i** sorduğumuzda, gördük ki onu bilmiyor. Ramazan ayından da sorduğumuzda bu ayı bildiğini, otuz gün oruç tutmanın gerekliliğini ve kendisinin bu orucu her yıl tuttuğunu, ancak ayları birbirine karıştırdığını söyledi. Bu orucun farziyetini ve her yıl nasıl devrettiğini kendisine anlattık.

Fâtiha-i şerîfeyi bilip bilmediğini sorduk, sadece Elhamdü lillâhi rabbil âlemin errahmânir rahîm... Ellezîne en'amte aleyhim kısmını okudu, hepsi o kadar. Sonra kendisine sorduk :

— Allah'a ibâdet nasıl yapıyorsun?

— Rükû' ve secde etmek suretiyle, diye cevap verdi.

— Hiç uyur musun?

Diye sorduğumuzda, şu cevabı verdi:

— Güneş batınca uyurum, ortalık iyice karardıktan sonra kalkar, yine rükû' ve secdede bulunarak vaktimi geçiririm.

— İslâm ülkesine gelip onlarla bir arada yaşamak ister misin? Çünkü müslümanların dini üzere bulunuyorsun. Onların peygamberine inanıyorsun..

— Evet, müslümanlardan bir müslümanım. Fakat ölünceye kadar buradan ayrılmam.

Kendisiyle konuştuğumuzda ne kadar yaklaşmak istediksc bizden kaçıp uzaklaşıyordu. Çünkü insanlarla görüşüp kaynaşmaya alışkın değildi. Aynı zamanda bizim yediklerimizden kendisine verdiğimizde yiyemedi. Çünkü uzun yıllar hep başka şey yemeğe **alışmıştı. Yanında bir miktar para** ve altın da bulunuyordu. **Nereden elde ettiğini** sorduğumuzda, şu cevabı verdi:

— Bazen gemiler bu **adaya** uğrar. Ziyaret kasdiyle bana gelirler, şu gördüğünüz **para ve altınları verip duâ** etmemi isterler. Ben de onlara duâ ederim, öylece ayrılıp giderler.

Bunun üzerine dedik ki:

— Senin bu para ve altınlara ihtiyacın yoktur. Çünkü ne ev yaparsın, ne evlenir, ne de elbise satın alıp giyinirsin. Onları bize ver, kendi ihtiyacımız **için** harcayalım..

— Hayır, bunlar **benim altınlanmdır, dedi.**

Uzatmıyalım, orada bir saat kadar kaldık. Maksadımız ona tslâm şeriatını **öğretmekti. Sonra kendisine** veda edip ayrılmak istedik, biraz **yürüyüp denize ayak bastık, Allah'ın** izniyle ayaklarımız suya batmadan ve bir tarafımız ıslanmadan yürümeye başladığımızı görünce, bizden Allah'a sığındı ve bizi şeytan zannetti.

Şeyhimiz (Allah kendilerinden razı olsun) devamla buyurdu ki:

— Sözünü ettiğimiz adam hâlen hayatta ve aynı adada yaşamaktadır.

Şeyhim bu olayı bize anlatırken tarih Hicrî 1129 senesinin Zilhicce ayını gösteriyordu. Diyebilirim ki bu olayda bir nice öğütler ve ibretler vardır :

a) Müminlerle bir arada yaşamamız ni(metini bilip takdir etmemiz bu öğütlerden biridir. Çünkü toplu halde yaşamamız bizi İslâm şeriatini bilmeye, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin hayatını öğrenmemize, ashabını daha iyi tanımamıza ulaştırıyor. Asr-i saadet nasıl bir devir idi, İslâmiyeti yaymak için nasıl bir mücadele verdiler, bunları öğrenmemize kapı açıyor ve benzeri bir nice bilgiler elde etmemizi sağlıyor. Sözü edilen adam ise İslâm ülkeleriyle tanışıp kaynaşmadığı için bu bilgilerden mahrum bulunuyordu. Bütün bu hususları hatırlayarak Şeyhime dedim ki :

— Efendim, babası bunu alıp müslümanların bulunmadığı o adaya getirip koymasıyla ona ağır bir darbe vurmuştur. Halbuki onu müslümanların bulunduğu bir bölgeye koysaydı çok daha hayırlı ve bahtiyarlık vesilesi olurdu.

Şeyhim benim bu düşünceme katıldı ve :

— Doğru söylüyorsun. Bu sebeple beraber yaşadığın müminleri — günahkâr da olsalar — biliyor ve kıymetlerini takdir ediyorsun.. Çünkü mü'minleri ancak bağlı bulunduğunuz din ve İslâm şeriatiyle bilip tanıyabiliyorsun. Bu ni'mete denk gelecek ne vardır? Müslümanlarla birlik yaşadığımız için Allah'a hamd olsun.. Hele müslümanlarla birlikte hayırlı işlerde bulunmamız ayrı bir ni'mettir. Bunun için Şeyh Abdülkadir Geylâni (K.S.) Hazretleri buyurmuştur ki :

«Mü'minlerin yüzüne bakmak imânı artırır..»

b) Yemek, içmek, giymek, uyku, istirahat, evlenmek, çoluk çocuk sahibi olmak ve benzeri şeylere kavuşmak, Allah'ın bize olan ni'metlerindendir. Sözü edilen olay bize bu ni'metleri hatırlatıyor ve mevcut nimetlerin kıymetini bilmeyi telkin ediyor. Görüyoruz ki ömrünü ibâdetle yalnız başına geçiren o âbid bu ni'metlerden mahrum kalmıştır. Eğer o da müslüman-

lar arasına girip onlarla kaynaşsaydı, şüphesiz ki bu ni'metlerden yararlanacak ve Allah'a şükredecekti. Sadece Allah'ın bu nimetlerine şükretmesi ise, onun bütün bir ömür adada yalnız başına ibâdet etmesine denk gelir.

c) İnsanların çoğunun böyle halktan uzak köşe bucaklara sığınmış ve kendi başına kalmış kimseler hakkında aldandıklarını görüyoruz. Halk bu gibi adamların kemâl mertebesinde ve erişilmiyecek makamda bulunduklarını zannederler. O kadar ki inzivaya çekilip insanlardan uzaklarda yaşayan âbidleri, halk ile kaynaşan arif velîlerden bile üstün sayarlar.

Bu konuda Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Bazen insanların imânından çıkan nurlara bakarım, o nurları Berzah âlemine ulaşıncaya kadar takip ederim. Görürüm ki kimi zayıf, ince, kimi güçlü ve kalındır. İnce ve zayıf olan nurlar imân zayıflığına, kaim ve güçlü olanı da imânın kuvvetli olduğuna delâlet eder.

Sonra mağaralarda, çöllerde ibâdetle meşgul olanların imânından çıkan nurlara bakarım, onların çoğunu zayıf ince biçimde görürüm. Pek azının nuru güçlü ve kalıncadır.

Halk tabakasının nurlarına bakarım, onların nurlarını şu insanlardan uzak yalnız başına yaşayanlarınkinden daha güzel ölçüde görürüm. Çünkü halkın çoğu Allah'ın fazl-u keremine güvenir. Sözü edilen âbidlerin çoğu ise kendi ibâdetlerine güvenirler.

Evet, âbid ibâdetinden kurtulamaz, iç âleminde onu Allah'tan bilmedikçe.. İbâdeti için güç veren Allah'tır. Bu güç ile onu sırf Allah için yapar ve bu düşünce kendisinde hâkim olup devam ederse, o takdirde ibâdetin yorgunluğundan kurtulmuş olur. Aksi halde ibâdet selâmete götürmekten ziyade yorgunluk vermeye çok daha yakındır.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

— Bu sözleri Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittiğimde, kalbimde Allah'ın bize lütfettiği nimetlere karşı ma'rifet hasıl oldu, içimde bir incelik ve mahviyet duygusu başladı. Halbuki çoğumuz bu duygudan gafil bulunuyoruz.

Sonra Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) dedim ki :

— Efendim, neden bu âbidin elinden tutup onu bulunduğu adadan çıkarıp müslümanlar arasına sokmadınız. Böyle yapsaydınız o da huzur ve rahata kavuşacak ve Allah da ona merhamet edecekti..

Cevap verdi:

— Bu, Allah'ın onu yerleştirdiği bir makamdır. Kendi kudret elinde mülk-ü saltanatı tutan Allah'ımızı tenzih ve teşbih ederiz..

YERYÜZÜ BÜTÜN ÇEŞİTLERİYLE ALLAH'IN VARLIĞINI, BİRLİĞİNİ BELGELEMEKTEDİR

Allah razı olsun Şeyhimden, buyurdu ki:

— Yeryüzündeki hayret uyandıran eşyaya bakan kimseye delil ve belge olarak eşyanın kendisi yeter; Allah'ın birliği konusunda başka bir şeye ihtiyaç duymaz. Çünkü yeryüzüne baktığında bir nice mahlûkatın toplandığını, kiminin akıllı, kiminin bön olduğunu, kiminin ni'metlere eriştiğini, kiminin bu nimetlerden mahrum kaldığını, birinin kaatil, bir başkasının merhametli davrandığını, şunlar dünya işleriyle düşünüp gitmekteler, şunlar da ticaretle meşgul olmaktalar, falan kimse komşusuyla, diğeri ise ilimle uğraşmakta bulunduğunu görür. Diğer birine bakar, o âhiretle meşguldür..

İNSANIN İÇ YÜZÜNE BAKANLAR

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) bu konuda bana şunları anlattı:

— Şeyhim Seyyid Ömer b. Muhammed el-Hevarî Hazretleri şöyle buyurdu :

Bir perşembe günü Bab-ı Mahruk'da oturuyordum. Bir ara kapıdan dışarı çıkanların iç yüzüne nazar etmeye başladım.

Kapıdan çıkmakta olan bir adamın iç yüzüne baktığımda sevgilisini düşünüyor, ona nasıl ve ne yoldan kavuşacağım

kafasından geçiriyordu. Bu düşünce onu o kadar te'sir altına almıştı ki başkasını düşünecek durumda değildi.

Sonra başka bir adam çıkıyordu. Onun kalbi de bir öncekinin durumunda idi, ne var ki bunun düşünce ve emeli bir çocukla ilgili bulunuyordu.

Bir üçüncüsü çıktı, ona baktım, kalbi dünya ile meşgul idi, bu arzu onu âdeta istilâ etmiş vaziyetteydi. O kadar ki başka bir şeyi düşünmesine yer kalmamıştı.

Sonra dördüncü olarak bir adam çıktı, onun kalbi içki içmenin mahabbetiyle dolup taşıyordu, o durumda ki düşünce alanında başka bir şey cevelân etmiyordu.

Az sonra beşinci bir adam çıktı kapıdan, onun kalbi ve kafası âhiretle meşgul bulunuyordu, o kadar ki âhiret ahvali onu sarmış, te'sir **altına almıştı, başka bir şey** düşünecek durumda değildi.

Az sonra altıncı bir adam çıktı, onun kalbi ilim sevgisiyle süslenmişti. Kıraet ilmine karşı da geniş bir heves taşıyor ve bundan başka bir şey düşünmüyordu.

Az sonra yedinci bir adam çıktı, onun iç yüzüne nazar ettiğimde gördüm ki kalbi sadece at'a binmekle meşgul, o kadar ki bu sevgi ve meşguliyet ona başkasını unutturmuş vaziyette idi.

Az sonra sekizinci bir adam çıktı, ona nazar ettiğimde gördüm ki kalbi sadece ziraatle meşgul bulunuyor, nasıl çalışacağını, ne yolda gayret sarfedeceğini hesaplıyordu. Başka bir şey düşünecek durumda değildi.

Az sonra dokuzuncu bir adam çıktı, onun kalbi ve kafası varlık âleminin efendisi **Hazret-i Muhammed** (S.A.V.) ile, onun mahabbetiyle meşgul bulunuyordu; o **kadar** ki fikir alanında bu sevgiden başka cevelân eden bir şey yoktu. **Peygamber**'in (S.A.V.) bi'setten önceki ve sonraki durumunu düşünüyor, vahiy geldikten sonraki ahvalini, **Mekke**'de kaldığı günlerini, **Medine**'ye hicret edip orada eyleştiği yılları bir bir kafasından geçiriyordu.

Sonra onuncu sırada olan bir adam çıktı, onun kalbi âlem-

lerin rabbi, Azîz ve Celîl olan Allah ile. Onun sevgisiyle meşgul bulunuyordu. Düşünce alanı Allah'ın azametini, yüceliğini, kudretini, noksanlıktan münezzehliğini, kudsiyetini ve sıfatlarını taşıyor, başka bir şey düşünmüyordu.

Seyyid Ömer b. Muhammed el-Hevarî Hazretleri sonra devamla şöyle buyurdu :

— Bunlarda hâkim olan gizli emre baktım, gördüm ki İlâhî irâde hepsinde hükümranlığını sürdürmekte, Cenâb-ı Hakk'ın onlardaki irâdesi, boyunlarına takılı bir ip gibi onları murad-i Hakka doğru çekip götürmektedir. Halbuki onların hepsi de bu irâdenin hâkimiyetinden gaflet içinde bulunuyorlardır. Kendilerinden meydana gelen fiilleri yine kendilerinden zannetmekte, ihtiyarın kendilerine bırakıldığını sanmaktadırlar. Diyebilirim ki bu manzaradan büyük bir ibret aldım ve tekrar bildim ki Allah'tan başka hiçbir ilâh yoktur, O çok yücedir, hiçbir ortağı da yoktur. Dilediğini yapar, arzu ettiği ölçü ve biçimde hükmeder. O'nun hükmünün ardına düşüp de değiştirecek ya da geri çevirecek yoktur. O, hesabı pek çabuk görendir.

Halk ise büyük bir gaflet içinde ve kesif bir perde arkasında bulunuyor.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu tarz bir düşünce şüphesiz ki ariflerin düşünce alanında mevcuttur. Allah hepsinden razı olsun..

Şeyhimden işittim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— İki adam birlikte bir yerde yürürlerken çok zaman geçmeden birisi mağfiret-i ilâhiyeye mazhar olur.

Bunun üzerine merakım arttı ve sordum :

— Efendim, neden?

Buyurdu ki :

— Bağışlanan adam marifet sahibidir, Allah'ın mahlûkatı hakkında derin düşüncelere dalar, esrar ve hikmetini anlayıp

gönül irfanına kavuşur. Arkadaşı ise derin bir gaflet içindedir.

Allah sizi başarıya ulaştırsın.. Şu bahsettiklerimiz, şeyhimizden işittiğimiz sözlerin bize zahir olan kısmıdır ki yazıyoruz. Bu bapta bir şeyler naklettik. Konumuz kullar üzerine giren karanlık idi. Onların fiilleri ve nurların onlar üzerine dahil olması da bu bölümdendir. Bunları daha evvel geçen konuya eklediğimizde, yani on karanlık dereceden olan rü'ya ta'biri ve kısımlarıyla birleştirdiğimizde bu konudaki sözümüz anlaşılmış olur. Bu bölümü okuyan ve konulara bilgi edinen kimse şeyhimizin bereketiyle büyük bir yarar sağlamaya kapı açar.

Amin, velhamdü lillâhi rabbil âlemin..

ALTINCI BÖLÜM

(Sâlihlerin divanıyla ilgili açıklama)

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) işittim, şöyle buyurdu :

— Salih kişilerin divanı, **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize** henüz peygamberlik gelmeden önce zaman zaman gidip kendi başına tefekküre daldığı, ibâdet ettiği mağarada toplanır. **Gavs** (en büyük velî) mağaranın dışında oturur. **Mekke** onun sağ omuzu arkasına gelen yönde, **Medine** sol dizinin **ön** tarafına gelen yönde kalır. **Gavs-i A'zam**'ın sağında dört **kutub** bulunur ki bunlar **Mâlik b. Enes Hazretlerinin** mezhebi üzeredirler. Üç tane de **Kutub** onun sol tarafında yer alır. Bunlar ise her biri üç mezhepten birine bağlı bulunurlar.

Vekil ise **gavs**'in önünde bulunur; ona Divân Kaadısı denilir. Bu da şu anda **Mâliki mezhebine** mensup bulunuyor. Kendisi **Basra** yakınlarında **Benî Hâlid el-Katmîn** kabilesindendir. İsmi **Seyyid Muhammed b Abdülkerim el-Basravî**'dir. Vekil ile **konuştuğu için,** yani **gavs** önünde bulunan vekil ile söyleştiği için ona **vekil** denilmiştir^. Hem bu zat divandakilerin yerine vekil olup **gavs** ile konuşmayı yürütmektedir.

Tasarrufa gelince :

Tasarruf, gavs'in emri üzere yedi **kutub**'a verilmiştir. Yedi **kutubdan** her birinin emri altında özel sayıda velîler vardır ki onlar kutbun vesayeti altında tasarrufta bulunurlar. Vekilin arkasındaki altı saffa gelince, onlar vekilin arkasında yer almışlardır. Bunların dairesi dördüncü kutubdan başlayarak,

sol taraftaki üç kutuba kadar uzanmaktadır. Yedi kutub ise dairenin çevresinde yer alır ki bu birinci saffı teşkil eder.

Arkasında ikinci saf aynı sıfat üzere yer alır. Üçüncü saf ta böylece devam edip altıncı saffa kadar aynı ölçüde düzenli bulunur. Aynı zamanda bu son saf durumundadır. Bu divana kadınlar da katılır, ne var ki sayıları azdır. Kadınlar üç saf halinde yer alırlar. Bu da sol taraftaki üçüncü kutbun hizasmdadır. Birinci saffın dairesinin fevkindedir. **Gavs** ile üç **kutub** arasındaki genişlik vardır burada.

Bu divana ölülerden bazı kâmil zatlar da katılır, bunlar dirilerle birlikte saflarda yer alırlar. Ne var ki şu üç şeyle dirilerden ayrılırlar :

1. Ölülerin mânevi süs ve elbiseleri değişmez. Dirilerinki ise değişir. Aynı zamanda dirilerin bazen saçları kesik olur, bazen yeni elbise ile gelirler. Ama ölüler böyle bir değişiklik göstermezler.

Divanda üzerindeki elbisesi hiç değişmeyen bir zat görürsen bil ki o ölüdür. Saçı ise devamlı traşlıdır. Çünkü saçları artık bitmez. Çünkü o hal üzere vefat etmiştir. Yine divanda bir zatın saçlarının belli bir ölçüde bulunduğunu, uzayıp kısalmadığmı görürsen bilmiş ol ki o da ölülerdendir, o vaziyette vefat etmiştir.

2. Diriler hakkında onlarla istişarede bulunulmaz. Çünkü onların diriler hakkında tasarrufu yoktur. Başka bir âleme göç etmişlerdir. Bu bakımdan bulundukları âlem dünyaya hiç uymaz. Onlarla sadece ölüler hakkında istişarede bulunulur.

Kabir ziyaretinde bulunan kimsenin şu âdaba riayet etmesi uygun olur :

Kabir ehlinden birine duâ etmek istediğinde, Allah'ın velîlerinden bir velî ile tevessülde bulunması, duasının kabul edilmesine onu vasıta tutması, yani Allah'a vefat etmiş bir velînin rûhaniyetiyle tevessülde buulnması, isteğinin kabulü için daha geçerli ve makbuldür. Duasının pek yakında kabul olunmasına en uygun yol sayılır.

3. Ölü olan zatın hiç gölgesi olmaz. Ölmüş bir kimsenin

rûhaniyeti seninle güneş arasında duracak olsa, hiçbir gölge göremezsin.. Bunun sırrı, o zatın sadece ruhuyla orada hazır olmasıdır. Fâni olan zatıyla gelmez, çünkü o toprağa dönmüş, aslına kavuşmuştur. Ruhun zatı ise çok hafiftir, bir ağırlığı düşünülemez. Aynı zamanda saydamdır, kesafeti bulunmaz.

Sonra Şeyhim devamla buyurdu ki :

— Nice defalar divana veya velîler toplantısından bir toplantıya giderim ki o sırada güneş doğmuş vaziyettedir. Beni uzaktan görünce karşılarlar. Hepsini de şu baş gözlerimle görürüm: Onlardan hayatta olanlarla vefat etmiş bulunanları gölgeleriyle ayırd ederim, yani kiminin gölgesi var, kiminin yok..

DİVANDA HAZIR OLAN RUHLAR

Ruhlar **Berzah** âleminden uçarak inerler. Divana bir menzil mesafe kalınca yere iner, dirilere saygı olsun diye yaya yürürler. Gayıb erleri de böyle, birbirlerini ziyaret ettiklerinde önce ruhlarının seyriyle yol alırlar, buluşma yerine yaklaşınca edeben zatî varlıklarıyla, onun ağırlık taşıyan maddî mevcudiyetiyle yürürler. Melekler de safların arkasına gelip hazır olurlar. Cinlerden kemâl mertebesinde bulunanlar da bu meclise katılırlar ki onlar ruhanîlerdir. Divanda bulunanların en gerisinde saf olup dururlar. Ne var ki tam bir saf olamazlar.

Meleklerle cinlerin bu toplantılarda hazır bulunmalarının yararı şudur: Velîler, zatlarının güç getirebildiği ve getiremediği tasarruflarda bulunurlar. Güç getiremediği hususlarda melek ve cinlerden yardım görürler.

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZİN BAZEN DİVANDA HAZIR BULUNMASI

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu konuda buyurdu ki:

— Bazen **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin** rûh-**i** şerifleri

divanda hazır olur. Bu durumda O, **gavs**'in yerinde, gavs de **vekil**'in yerinde oturur. Vekil de saffa doğru çekilip geride durur. Efendimiz teşrif buyurduklarında beraberinde güç getiriiemiyecek nurlar bulunur. Bu nurlar yakıcı ve korkutucudur. Celâlet, azamet nurlarıdır.

Cesaret ve yiğitliğin doruğunda bulunan kırk kişiyi düşünelim, bunların üstünde bir yiğitlik ve cesaret örneği yoktur diyelim, bunlar **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle** birlikte gelen nurlara yaklaştıklarında hepsi de anında yıldırımla vurulmuşa dönerler. Ancak ne var ki Cenâb-ı Hak velî kullarına bu nurları karşılama kuvveti vermektedir.

Bununla beraber divanda bulunanlardan pek azı, **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin** hazır bulunduğu saatte ortaya çıkan hususları ancak zaptedebilir. **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz gavs** ile konuşur.

Peygamber (S.A.V.) Efendimizin hazır bulunmadığı toplantılarda **gavs**'in de yakıcı birtakım nurları olur. Divan ehli bu nurlara yaklaşmaya güç getiremez. Bu bakımdan biraz uzakta otururlar. Bu sırada **Allah**'tan inen emri, **Resûlüllah (SA.V.) Efendimizden** başkası kaldırmaya güç getiremez. Efendimiz bulunmadığı toplantılarda veya inen emir **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden** çıktığında **gavs**'ten başkası kaldırmaya güç getiremez. **Gavs, Resûlüllah**'tan aldığı emri yedi **kutba** dağıtır, onlar da divan ehline dağıtırlar.

Divan ehlinin toplantı saati, **Resûlüllah** (S.A.V.) **Efendimizin** doğum saatine rastlar. Yukarıda bundan söz edilmişti. Bu saat duaların kabul olunduğu anlardır. Gecenin son üçte birine tesadüf eder. Bu konuda birtakım hadîsler rivayet edilmiştir. Meselâ «**Rabbimiz her gece dünya semasına iner, gecenin üçte biri kalıncaya kadar orada bulunur da kullarına şöyle seslenir: Duâ eden yok mudur? Kabul edeyim**.....»

Ahmed bin Mübarek bu konuda diyor ki :

— Kim bu saate zafer bulmak istiyorsa, uyurken şu âye-

ti okusun: **İnnellezîne âmenû ve amilüs sâlihâti kânet lehüm cennâtül firdevsi**.....sonunakadar.(*)

Bu âyet okunduktan sonra belirtilen saatte uyandırılması için Allah'tan istekte bulunulur. Allah'ın izniyle o saatte uyandırılır. Nitekim aynı hususu **Şeyh Abdurrahman Sealibî** de (R.A.) nakletmiştir. Biz bunu bir nice defalar denedik, başkaları da denedi, hep müsbet sonuç aldık. O kadar ki bir cemaatte bulunan kişiler ayrı ayrı bu âyeti okuyup belirli saatte kalkmayı arzuladılar da hepsi de aynı saatte uyandı ki kimsenin kimseden bu hususta haberi olmamıştı.

İLK DİVANI MELEKLER KURARDI

— Şeyhim (Allah razı olsun) buyurdu ki :

— Önceleri sözünü ettiğimiz divan meleklerle şenlenirdi. Cenâb-ı Hak **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi** peygamber olarak gönderince, bu kez divan bu ümmetin velîleriyle şenlendi. Bundan anlaşılıyor ki ilk şenlendiren melekler, sonra gelecek olan velîlere vekâlet ediyorlardı.

Çünkü gördük ki, velîlerden bir velî dünyaya gelince, Allah ta ona fetihte bulununca divan ehlinden oluyor ve safta kendine özel yere gelip yerleşiyor. Orada bulunan melek ise ayrılıyor. Başka bir velî zuhur edince bu kez o gelip kendine ait özel yere geçiyor, oradaki melek de ayrılıp gidiyor. İşte divanın başlangıcı böyle oluyor ve devam edip gidiyor, tamamlanıncaya kadar **bu hal kendini gösteriyor. Allah'a** hamdolsun..

Divanda safların gerisinde **bulunan melekler, dünyada** iken **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi** koruyanlardır. **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin** nurları divan ehline dağıtılınca, **O'nun** zat-i şeriflerinin melekleri nûr-i şerîfleriyle birlikte divanda kaldı. **Efendimiz (S.A.V.)** Divana gelip hazır olunca, beraberindeki güç getirilemiyecek nurlar da gelir. Divanda **bulunan** melekler süratle kalkıp Efendimizin nuruna girerler. **Efendimiz**

(*) **Kehf sûresi, âyet: 107**

(S.A.V.) divanda bulunduğu sürece o nura giren melekler ortaya çıkmazlar. Efendimiz (S.A.V.) ayrılınca melekler dönüp yerlerini alırlar. Allah daha iyisini bilir.

HER ŞEHİRDE YETMİŞ KADAR MELEK VARDIR

Şeyhimden işittim (Allah razı olsun) buyurdu ki :

— Her şehirde yetmiş kadar melek vardır, bunlar o beldedeki velîlerin yardımcılarıdırlar. Daha çok insan suretinde bulunurlar. Kimiyle bir hoca şeklinde, kimiyle bir fakir görünümünde karşılaşırsın. Kimi de küçük bir çocuk şeklinde karşına çıkar. Böylece bu melekler halk arasına dalmış, onlarla kaynaşmış durumdadır, kimseler onları kolay kolay tanıyamaz.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu konuda Şeyhimiz bize esrar dolu birtakım kıssalar anlattı ki onların niceliğini ve nasıllığını anlatmak âdeta mümkün değildir. Yukarıdaki açıklamayı yapmasının sebebine gelince; yanıma gelen bazı zatlar şöyle anlattılar :

«Kim Seyyid Buharî'den yazılı bir kâğıt alır da bir velînin türbesine götürüp açar ve o kâğıdın senet ricali ve bir de o velî ile Allah'a tevessül ederse, mutlaka haceti kabul olunur. Bilhassa o en son yazılı kâğıt olursa, hacet daha çabuk kabul olunur. Veya o kişinin en son seferi ise bu türbeye arzusu sür'atle yerine gelir.»

İşte ben bunun ne derece doğru olduğunu Şeyhimden sordum. Bunun üzerine, yukarıda naklettiğim üzere buyurdu ki :

«Her beldede şu kadar melek vardır. Kulun Allah'tan bir şey istediğini gördüklerinde, bakarlar, eğer kader bu yolda tecelli etmişse, onu doğrular ve beraberinde olurlar. Böylece Allah'ın tevfîk (başarı)sı hazır olur, şeytan yol üstünden kalkar.

Melekler kaderin bu isteğe göre tecelli etmediğini görürlerse, onu kendi haline terkederler. Bu kez şeytan hazır olur ona. Seyyid Buharîden yazılı bir kâğıt alıp bir türbeye gitti-

ğini gördüklerinde peşine takılırlar; hacetinin yerine geleceğini tesbit edince de yolunu açar ve istediğinde fazla ısrar etmesini kalbine fısıldarlar. Sonra onunla birlikte yatıra giderler. Adam yazılı kâğıdın kendisini taşırken onlar onun esrarını taşırlar. O duâ ettiğinde onlar «âmîn» derler ve böylece haceti yerine gelmiş olur.

Onun hacetinin yerine gelmiyeceğini gördüklerinde yazılı kâğıdın esrarını alırlar, adam sadece o kâğıdın maddesiyle gitmiş olur. Yolda şeytan ona arız olup vesvese verir, düşüncesini alt-üst eder. O kadar ki duanın hiçbir tadı ve tatlılığı kalmaz.»

Bunun üzerine şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, yazılı kâğıdın üstündeki esrar nedir ki onu melekler alıp taşıyorlar?

Cevap verdi :

— Balı katrandan ayıran sır nedir?

— Tatlılığıdır, dedim.

— Onda da kâğıt üzerinde bir fazlalık arzeden mânadır.

Diye ilâve etti.

— Evet, dedim.

Sonra buyurdu ki :

— İşte tıpkı bunun gibi her yazılı kâğıtta da bir fazlalık arzeden bir sır vardır. Bal tatlılığını kaybedince nasıl yarar sağlamazsa, yazılı bir kâğıt, bir kitap ta böyledir. Onun sırrı alınınca bir yararı kalmaz.

ÜZERİNDE ALLAH İSMİ YAZILI BULUNAN KÂĞITLAR

Nice kâğıtlar var ki üzerinde Allah isimlerinden biri yazılı olduğu halde yerde sürünüp gidiyor da insanlar ayaklarıyla onu basıp geçiyorlar. Eğer melekler o kâğıtlardaki esrarı almamış olsalardı, insanların çoğu helak olurdu. Bu konuda da

insanlara fazl-u keremini, minnet ve ihsanını esirgemeyen Allah'a hamdolsun.

Allah daha iyisini bilir.

KADİR GECESİ PEYGAMBERLERİN RUHLARI

Şeyhime (AHah razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim, sâlihler divanına İbrahim, Musa ve benzeri peygamberler de hazır olurlar mı? (Hepsine salât u selâmlar olsun..)

Cevap verdi:

— Yılda sadece bir gece bu divana katılırlar.

— O hangi gecedir?

Diye sorduğumda, buyurdu ki :

— Kadir gecesi.. Bu gece bütün nebiler, resuller, Mele-i A'lâ'daki mukarrib melekler ve başkaları divana katılırlar. Tabii hepsinin önünde varlık âleminin efendisi Muhammed (S.A.V.) ve Onun tertemiz zevceleri, sahabe-i kiramın ileri gelenleri bulunuyor. (Allah hepsinden razı olsun..)

HAZRET-İ HADİCE İLE HAZRET-İ ÂİŞE VALİDEMİZDEN HANGİSİ DAHA ÜSTÜNDÜR?

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim, muhaddisler arasında farklı bir görüş vardır: Kimi Uz. Hadice validemizin üstün olduğunu, kimi de **Hz.** Âişe validemizin üstün olduğunu iddia eder. Bu hususta siz ne buyurursunuz?

Cevap olarak buyurdu ki:

— Kadir gecesinde ikisini de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle birlikte gördük. Baktık ki Hz. Âişe validemizin nuru **Hz.** Hadice validemizin nurundan fazladır. Allah ikisinden de razı olsun!.

KADİR GECESİNİN SEBEBİ

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) bize Kadir Gecesinin sebebini anlatarak buyurdu ki :

«Henüz nûr yaratılmadan önce bu âlem güneş maddesinde karanlıkta idi. Melekler ise bu âlem için bir yer, bir gök yapıyorlar ve onlarda mağaralar, vadiler ve dağlar oluşturuyorlardı. Cenâb-ı Hak güneşteki nuru (ışık ve enerjiyi) yaratıp âlemi onunla aydınlatınca, yerdeki ve gökteki melekler varlık âleminin yıkılmasından korkarak çalkanıp seslerini yükselttiler. Büyük bir olayın meydana geleceğini sandılar. Bu yüzden gökteki melekler yere inip hep birlikte bu ışıktan gölgeye kaçtılar. Gündüz bölümünden gece bölümüne geçtiler.

Çünkü onlar ışığı bilmiyor, ama gölgeyi biliyorlardı. Hepsi de korkuyor, ürperiyor, toplanıp Allah'a yöneliyor, Allah'ın hoşnudluğunu diliyor ve O'na sığmıyordu. Tâ ki kendilerine gazab etmeye. Çünkü onların zannma göre, Allah bu âlemi/durup eski hâline çevirmeyi murad etmiştir. Bu bakımdan korkuya kapılmış ve O'na yönelip niyaz etmişlerdi.

Çok geçmeden güneş onların bulunduğu yeri aydınlatınca bu kez gölgeye doğru kaçıştılar. Böylece güneşten gölgeye, yani gündüzden **geceye, geceden gündüze yer** değiştirip kaça kaça yeryüzünün her tarafını dolaşıp gördüler ve ilk bulundukları yere gelip durdular. Zannettikleri gibi bir olay meydana gelmediğini görünce kendilerini güven içinde hissettiler ve yeryüzündeki ve gökteki merkezlerine döndüler. Sonra yılda bir gece bir araya gelmeye başladılar. İşte Kadir Gecesinin sebebi budur.»

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, bu, Kadir Gecesinin Âdem (A.S.) yaratılmadan önce mevcut olduğunu gerektirmektedir. Hadîs-i şerifte ise bu gecenin ümmet-i Muhammed'e has bir gece olduğu be* lirtilmektedir. Buna ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— • Bu şerefli ümmete has kılınan **Kadir** Gecesindeki sevap ve mükâfattır. Bu geceye nail olma, başarı sağlamak Peygamber (S.A.V.) Efendimizin bereketi sayesindedir. Geçmiş ümmetlere gelince, bu geceye muvaffak kılınmamışlar, nasıl ki cuma günündeki saate nail olamamışlarsa... Çünkü cuma günündeki saat te **Adem Peygamber** yaratıldığında mevcut idi, fakat hiçbir ümmet ona muvaffak kılınmadı, ancak bu şerefli ümmete bu kapı açıldı. Çünkü cuma saati Yahudilere sunuldu, onlar cumartesiyi seçtiler. Hıristiyanlara sunuldu, onlar da pazar gününü seçtiler. Cenâb-ı Hak bizi kendi minnet ve keremiyle bu güne ve içindeki saate muvaffak eyledi. Allah daha iyisini bilir.

CUMA GÜNÜNDEKİ SAATİN SEBEBİ

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim, cuma günündeki bu saatin sebebi nedir?

Allah razı olsun, cevap verdiler :

— Cenâb-ı Hak şakileri de yarattıktan sonra, cuma gününün son saati idi, bütün yaratıklar duâ yapmak üzere toplandılar, ni'metin tamamlanması için Allah'a sığınıp niyazda bulundular. Kendi zatlarına karşı baki kalacaklarına sebep olacak, ilâhî hoşnudluk içinde fesaddan uzak bir hayata kapı açacak ni'metleri ve onun tamamlanmasını dilediler. İlâhî gazaba uğramamaları için Ondan yardım istediler.. İşte onların duaları, niyazları, sığınmaları cuma gününün saatine raslamıştır.

O halde bir şahsa fetih yapılır da cuma gününün o saatine muvaffak kılınır sa, yaratıkların yapmış oldukları duâ ve niyaz gibi duâ etmesi uygun olur. Aynı zamanda Allah'tan dünya ve âhiret hayırlarını diler. Çünkü bu öyle bir duadır ki o gün için mahlûkatm iç yüzünden çıkıp yükselmiştir. Bu bakımdan şahsın duası o saatte sadece âhirete has olmamalıdır.

Şahıs o saate muvaffak kılınınca, adı geçen duaya da muvaffak kılınmış sayılır da haceti hüsn-ü kabul görür.

Sonra Şeyhim devamla buyurdu ki:

— Cuma günündeki bu saat pek azdır, bir rükû ve azalar rükû'da sakinleşinceye kadar geçen zaman kadardır.

Gerçi bu saat her cuma aynı ana tesadüf etmez, yer değiştirir, ama mutlaka cuma gününde bulunur, başka günde değil. Bazen zevalden önce, bazea zeval vakti, bazen hemen sonra güneş batmcaya kadar geçen zaman içinde yer değiştirip durur.

Bu konuda yine Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Cuma günündeki saat zevalden önce altı ay müddetle yer değiştirmeyip hep o arada mevcut olur. Zevalden sonraya geçince de yine altı ay o arada mevcut olur. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz zamanında bu saat Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin hutbe okuduğu zamanda mevcut olurdu da bu zeval vaktine tesadüf ederdi.

Hazret-i Osman (R.A.) devrinde ise zevalden sonraya intikal etti. Hutbe vakti ile namaz için toplanıldığı vakit bu saatin dışında kaldı. Halbuki hutbe ve namaz için toplanma vaktini Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sırf bu saati idrâk etmek için plânlamış ve öylece meşru kılmıştı.

Ne var ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kalkması ve hutbe için beklemesi, tam bir mahviyet içinde Allah'a yalvarıp yakarması anma hiçbir şey ve hiçbir saat denk gelemez, onun yücelik ve faziletine erişemez. O anda büyük bir şeref ve çokça nûr vardı. Bu sebeple o anlar cuma saati mesabesinde sayılmıştır. Veya ondan daha üstün tutulmuştur.

Kim cumanın övülen saatini kaçırır da Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin hatib olarak durduğu anlara erişirse, faziletten hiçbir şey kaçırmamış olur. Bu bakımdan Efendimiz (S.A.V.) hutbeyi cuma saati vaktine nakletmeyi emretmemiştir.

Şüphesiz ki cuma saatinin yer değiştirdiği halde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin hutbe vaktinin aynı saatte kalması veya tutulması bu ümmete merhamet ve şefkatinden dolayı-

dır. Hem cuma günündeki saatin durumu bir gayb anlamındadır, havassdan başkası bunun sırrını bilemez. **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin** hutbe için kalkıp beklediği saat ise pek açıktır ve vakti tesbit edilmiştir. Zeval vaktiyle bağlantı yapmıştır. Bu bakımdan hiç kimseye gizli kalmamıştır. Bu sebeple itibar edilmeye daha lâyıktır.

Bu tesbite göre, cuma namazını zeval vakti kılmayıp onu zevalden sonraya geciktirme âdeti olan kimse, hiç şüphesiz ki **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin** o şerefli hutbede durma vaktini kaçırmış olur. Halbuki bu durumda cuma saatini idrâk etme konusunda şüphe içindedirler, onu idrâk edip etmemeleri hiç te belli değildir. Böylece kesinlik ölçüleri içinde bulunan şerefli bir vakti, şüpheli olan bir vakit sebebiyle zay'etmiş olurlar. Bu ise açık bir kaçırma ve yitirmedir. **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin** açmış olduğu bu yolda yürüyebilmemiz için Allah'tan tevfîk ve başarı dileriz..

Bunun üzerine dedim ki :

— Efendim, biz batıda bulunuyoruz. Zeval vaktinde hutbe okuduğumuzda, **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin** hutbe okuduğu saate rastlamak istediğimiz takdirde bunu başarmamız mümkün değildir. Çünkü bizim zeval vaktimiz **Medine-i Münevvere**'nin zeval vaktinden sonradır. Bu bakımdan **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin** hutbe vaktini zevalden önce araştırmamız gerekir ki bu da cuma namazını zevalden önce kılmaya kapı açar. Cumayı zevalden önce kılmak ise caiz değildir. Bu konuda çare nedir?

Allah kendisinden razı olsun, şeyhimiz şöyle buyurdular :

— **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin** hutbe okuduğu zeval vakti diğer bütün zeval vakitlerini mutlak surette kapsamaktadır. Bir zeval itibar edilip bir diğeri itibar edilmez diye bir kaide yoktur. Nasıl ki güneşin bir batışı itibar edilip bir diğeri edilmez, bir doğuşu itibar edilir, bir doğuşu edilmez diye bir kaide düşünülemez.

Bu konuda muteber olan her ülkenin kendi saatine göre doğuş ve batışı durumudur. Biz sabah namazını kendi ülke-

mizin fecrine göre kılıyoruz, Medine'nin fecrine göre değil. Bunun gibi orucumuzu kendi ülkemizde güneşin batmasına göre açıyoruz, Medine'deki guruba göre değil. Vakitlere izafe edilen bütün hükümler işte böyledir. Zeval vakti de bu vakitlerden biridir.

Sonra Şeyhimden (Allah razı olsun), cuma saatinin intikallerini ve nasıl intikal ettiğini, kademeli olarak vakitlere nasıl geçtiğini açıklamasını istedim. Cumanın en son saatinde bu eşref-i saatin durumunun nasıl olduğunu, sonra da yavaş yavaş geriye doğru tekrar nasıl intikal ettiğini ve böylece zeval vaktine ulaşıncaya kadar nasıl bir seyir takip ederek geçiş yaptığını, sonra da zeval öncesine geçip günün evveline nasıl ulaştığını, sonra tekrar dönüş yaptığını, ilk başladığı gibi nasıl intikal ettiğini ve böylece tekrar günün sonuna kadar ulaştığını sordum. Sonra da dedim ki :

— Efendim, yukarıda sözü edilen sırrına bakacak olursak bu saatin intikal etmemesi gerekir. Kadir gecesinin sırrı da bunun gibi başka bir vakte intikal etmemesini gerektiriyor. Nasıl ki gecenin üçte biri bir intikal sağlayamıyor, hep aynı vakitte üçte bir olarak hükme bağlanıyor. Yâni gecenin son üçte biri hep son bölümde kabul ediliyor, ki bu saat Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin doğum vaktidir.

Sonra cuma günündeki saat son derece az bir zaman parçasıyla ilgilidir; nasıl altı ay içinde güneşin batmasından zeval vaktine kadar olan müddeti içine alabilir? Diğer altı ay içinde zevalden güneş doğuncaya kadar olan bölümü kapsayabilir? Meğer ki cumanın bu saati (kısa zaman parçası) büyümüş ola...

Şeyhim (Allah razı olsun) bu sorularımı şöyle cevaplandırdı :

— Senin sorduğun bu hususların açıklanması yasaklanmıştır.

Akmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhimizin vermiş olduğu cevaplara şâhid sayılacak hadîsleri nakletmemiz uygun olur :

Şeyhimizin «Cuma günündeki saate bu ümmet muvaffak kılınmıştır, başka bir ümmet değil..» sözünün delili, Ebû Hüreyre'nin (R.A.) rivayet ettiği şu hadîstir :

«Bizler en son gelen ümmet olmamıza rağmen kıyamet günü en önce gelen bir ümmetiz.»

«Ümmetler arasından cennete ilk giren ümmet biz olacağız. Onlara kitab bizden önce verilmiş, bize onlardan sonra kitap verilmiştir. Onlar ihtilâfa düştüler. Onların ihtilâfa düştüğü hakikate Cenâb-ı Hak bizi doğru yoldan eriştirdi. İşte şu cuma günü de onların ihtilâfa düştüğü konulardan biridir. Cenâb-ı Hak bizi bu güne ve içindeki saate muvaffak kıldı, doğru yoldan bizi eriştirdi. Bugün (cuma günü) bizim içindir. Yarın (cumartesi) Yahudiler içindir. Yarından sonraki gün (pazar) Hıristiyanlar içindir.» (*)

Şeyhimin: «Cuma günündeki saat yer değiştirir ve oldukça az bir zamanı kapsamaktadır.» sözünün delili, Ebû Davud'un Ebû Hüreyre'den (R.A.) naklettiği şu hadîstir :

«Üzerine güneşin doğduğu en hayırlı gün, cuma günüdür. Adem o günde yaratıldı, o günde yeryüzüne indirildi, o gün onun tevbesi kabul olundu, o gün vefat etmiştir; kıyamet de o gün kopacaktır. İnsan ve cinler hâriç ne kadar yeryüzünde bir canlı varsa cuma günündeki saatten korkarak o gün kendilerine göre bir ses ve inilti çıkarır. Cuma gününde bir saat var ki herhangi müslüman bir kul namaz kıldığı halde Allah'tan bir dilekte bulunursa, mutlaka Allah onun arzu ve dileğini verir.»

Sahih-i Müslim'de ise şöyle rivayet edilmiştir :

«Âdem (A.S.) cuma günü yaratılmış, cuma günü cennete konulmuş, cuma günü oradan çıkarılmıştır.»

Müslim cuma günündeki saat hakkında da: «O hafif bir saattir..» rivayetini nakletmiş ve «Ayakta durup namaz kılan bir müslüman o saate raslamayagörsün mutlaka...» cümlesini de aynı rivayet zincirine getirmiştir.

(*) Müslim ve diğer muhaddisler bu hadîsleri nakletmişlerdir.

Müslim bin Haccac cuma günündeki saatin vakti hakkında Ebû Musa'dan şunu rivayet etmiştir: Ebû Musa (R.A.) diyor ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden işittim, şöyle buyurdu :

«Cuma günündeki saat (duaların kabul olunduğu kısa zaman parçası), imamın hutbede oturmasıyla namazın bitmesi arasındaki vakit içindedir.» (*)

Ebû Dâvud, Câbir b. Abdillah'tan (R.A.), Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir :

«Cuma günü on iki saattir. O gün mevcut olan herhangi bir müslüman Allah'tan bir dilekte bulunursa, mutlaka Allah ona verir. O saati ikindinin son saatinde arayın..» (**)

Ayrıca bu hadîsi Ebû Ömer b. Abdülberr, Abdüsselâm bin Hafs'ın rivayet hadîsinden nakletmiştir ki ona İbn Muakkıb de denir. Alâ'dan, o da babası Abdurrahman'dan, o da Ebû Hüreyre'den rivayet etmiştir: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki :

«Cuma günü duâ yapmak için araştırılan saat, cumanın en son saatidir..» (***)

Bu konuda fazla bilgi için İbn Hacer Hazretlerinin el-Fetih adlı eserine bakınız. İbn Hacer orada bu konuyla ilgili 41 söz nakletmiş ve hepsinin de delillerini, vürud yollarını tesbit etmiş ve konuyu hayli uzatmıştır. Tesbit ettiği sözlerin hemen hepsinin nisbetini yapmış, ravi zincirini tamamlamıştır. Ayrıca buna delâlet eden diğer hadîsleri de nakletmiş, bu hadîslerden hangisinin sahîh, hangisinin zayıf, hangisinin mevkuf ve başka ölçüde olduğunu belirtmiştir.

(*) Abdülhak ve başka ilim adamları diyorlar ki: Râvi Muhrime bunu babasından işitmemiştir, sadece onun kitabından alıp nakletmiştir. Hadîsin Ebû Musa'dan rivayeti ise mevkuf ölçüsündedir, merfu' değildir.

(**) Abdülhak diyor ki : Bu hadîsin isnadında Abdülâziz bin Mervan'ın âzadlı kölesi Celâl vardır.

(***) Abdülhak diyor ki : Bu hadîsin râvi zincirindeki Abdüsselâm güvenilir bir kişidir. İbn Muîn de ayni şeyi söylemiştir. Ebû Ömer'in ondan naklettiği sanılmaktadır. Bu konuda Abdülhakk'ın El-Ahkâmü'l-Kübrâ'sına bakınız.

Ahmed bin Mübarek devamla diyor ki:

Ben bütün bu rivayet ve sözleri bildikten ve hepsini hafızama yerleştirdikten, delillerini iyice anladıktan sonra şeyhimle konuştum. (Allah kendisinden razı olsun). Cuma saati hakkında onunla söyleştik. Şeyhimden bu konuda öyle sırlar işittim ki ancak yukarıda geçen kısımları yazabildim. Cenâb-ı Hak bu sırlardan bizi yararlandırsın. Âmîn..

Şimdi yine Sâlihler Divanı hakkında ondan işittiklerime dönüyorum :

DİVAN EHLİNİN LÜGATİ

Şeyhim buyurdu ki :

— Divan ehlinin dili Süryanicedir. Çünkü bu dilde az kelimeyle çok mâna ifade edilir, heceler bile birçok mânalar taşır. Hem bu divana ruhlar ve melekler de katılır. Süryanice bunların konuştukları dildir. **Ruhlar** ve melekler Arapça konuşmazlar. Ancak Cenâb**-ı** Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bu divanda hazır olunca, Ona saygı gösterilerek Arapça konuşulur.

DİVAN EHLİNDEN KİMLER LEVH-İ MAHFUZ'A BAKABİLİR?

Şeyhimden işittim (Allah razı olsun) buyurdu ki :

— Divana gelen velîlerin hepsi Levh-i Mahfuza bakmaya güç getiremez. Onlardan bir kısmı bakmaya güç getirir, bir kısmı da sadece kalb gözüyle oraya yönelir, fakat orada nelerin bulunduğunu bilmez. Bir kısmı da oraya hiç yönelmez, çünkü kendisinin buna ehil olmadığını bilir. Bu hilâle benzer: İnsanların ona bakışı ve tesbiti çok farklıdır.

Velîler divanda toplandıklarında (Allah hepsinden razı olsun), birbirine imdadda bulunurlar. Bu bakımdan nurların onlardan çıktığım, girdiğini ve bir ok gibi aralarına nüfuz etti-

ğini görürsün. Bu bakımdan velîler divandan dağıldıklarında büyük bir nûr fazlalığı ile ayrılırlar.

Küçük velîler bu divana zatlarıyla hazır olurlar. Büyükler ise, onlar için hiçbir engel yoktur.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimiz bu sözleriyle şunu kasdediyor: Küçük velî divana gelince yerinden ayrılmış oluyor, divanda bulunduğu süre kendi beldesinde ve evinde değildir. Çünkü artık o zatıyla da ayrılmıştır. Büyük velîye gelince, o kendi başına işlerini düzene koyup yürütür, divana gelir ama evinden ve beldesinden ayrılmamış olur. Çünkü onlar dilediği tavra girebilmektedir. Ruhu kemâl mertebesindedir, dilediği tedbiri ona sunmaktadır, bir anda 366 zat olarak tavır alabilmektedir.

Bir defa yine şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki: (Fas'ın Habeşe kapısında bulumryorduk)

— Divan dediğin ve oradaki divan ehli hepsi de kalbimdedir.

Bir defasında ise şöyle buyurduğunu işittim :

— Divan ancak benim kalbimde kurulur..

Başka bir defa ise :

— Gökler ve yerler bana nisbetle, çöle atılmış bir tartı gibidir.

Evet işte bu ve benzeri sözler onundur. Allah kendisinden razı olsun! Biz hep ondan başkasının söylemediği sözleri dinledik ve hep onun fazlalık arzeden durumuna şâhid olduk. Evet o her zaman böylesine yüksek bir mertebededir.

Bir gün Şeyhimle birlikte Fetih kapısının dışında bulunuyorduk. Bana sâlihlerin ileri gelenlerinden söz etti. Halbuki kendisi ümmî bir zattı. Bu bakımdan dayanamadım sordum :

— Efendim, bunları nerden biliyorsunuz?

Cevap verdi:

— Büyük fetih ehlinin eyleştiği yer Berzah âleminin kubbesidir. Kimin ruhunu orada görürsek anlarız ki o sâlihlerin ileri gelenlerindendir.

ŞEYH İBRAHİM DÜSÛKÎ HAZRETLERİ

Şeyhimle aramızda Şeyh İbrahim Düsûkî Hazretleri söz konusu oldu. Ben bu büyük zatın menkıbelerini anlatmaya başladım. Onun kerametlerinden nakledilen garip bölümlerini dile getirdim. Bunun üzerine Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Eğer Seyyid İbrahim Düsûkî Hazretleri hayatta olsaydı, yâni kendi zamanında değil bizim zamanımızda yaşasaydı, makamlara erişemez ve senin kardeşin Abdülâziz'in yükseldiği mertebelere yükselemezdi. Dünden bugüne yükseldiğim makamlara bile erişmesi belki mümkün olmazdı. Allah'a yemin ederim ki bu sözleri bir iftihar vesilesi yaparak söylemiyorum, sadece onu ve kendimi size tanıtıyor ve Allah'ın yüce nimetini anlatıyorum..

ÜZERİMDE ÜÇ GİYSİ VARDIR

Bir gün Şeyhimle birlikte Habeşe kapısına girmiştik. Bana dikkatle baktı ve şöyle buyurdu :

— Allah'a andolsun ki şu anda üzerimde üç giysi bulunuyor, eğer onlardan birini alıp Fas şehri üzerine koysan, bu şehirde olan her şey erir, içindeki surlar, binalar ve yapılı olan şeyler sadece yokluğa karışıp silinir.

Bir gün yine onunla birlikte Fetih kapısına girdik. Hatırıma geldi, kendisinden Allah'ın isimlerinin sayısını sordum. Çünkü âlimlerden bir kısmı dört bin olduğunu söylüyor. Şeyhim şu cevabı verdi:

— Ben bir anda, gözümü henüz kapayıp açmadan Allah'ın yüz bine yakın ismini müşahede ediyorum. Böylece her an bu yükselmektedir.

Artık biz konumuza dönelim, çünkü bu sınırı olmayan bir denizdir. Temenni sahilinde durmuş şeyhimizin denizinden

avuçluyoruz, imkân nisbetinde ondan yararlanmaya çalışıyoruz.

Yine Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Gavs bazen ortadan yok olur da divanda hazır bulunmaz. Bu sebeple divan ehlinden olan Allah'ın velîleri arasında birtakım farklı görüşleri gerektiren ihtilâflar çıkar; tasarruf icabı birbirini öldürecek duruma gelirler. Eğer çoğu bir hususu seçip beğenir de azı onlara muhalefet ederse, bu azında yukarıda geçen tasarruf meydana gelir de hepsi birden oluverir. Bir gün bir husus üzerinde ihtilâfa düştüler; onlardan bir kısmı ki bunlar azınlıkta idiler, dediler ki: «Eğer o husus olmazsa biz ölelim». Çoğunluğu teşkil eden kısım ise onlara: «İsterseniz ölünüz» diye cevap verdiler. Bunun üzerine azınlıkta olan kısım öldü.

İhtilâfa düşen iki taraf birbirine denk gelir, yani eşit sayıda bulunursa, iki tarafa da tasarruf imkânı doğar.

Bunun üzerine hayretim arttı ve sordum :

— Efendim, dedim, Allah'ın velî kulları basiret ve keşif sahipleridirler, neden onlar arasında bu tür çekişme, sürtüşme meydana geliyor? Halbuki hepsi de Allah'ın muradını kalb gözleriyle görebiliyorlar!?.

Şeyhim (Allah razı olsun) bu soruma şu cevabı verdi:

— Azınlıkta olanlar muhalefet ederlerse, Allah onları murad-i ilâhisinin ötesinde perde gerisinde tutuyor da onlar hakkındaki hüküm ve kazasını yerine getiriyor. İki taraf eşit sayıda olunca, murad-i ilâhî hepsine de gizli kalıyor. Çünkü asfiyâ derecesinde olan velîlerin kalbleri, kaderlerin mezahir mahallidir. Halbuki o kalbler sözünü ettiğimiz kısımlar arasında değişik ya da eşitlik arzetmektedir.

Şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, gavs'in hazır bulunmamasının sebebi nedir? Neden bazen divanda bulunmaz?

Cevap verdi:

— Bunun iki sebebi vardır: Ya gavs o gün Hakk'm müşahedesinde kardeşine karşı kaybolmuş, o kadar ki âlem onun

nazarında yok olmuş sayılır. Bu bakımdan divanda hazır bulunmaz. Ya da henüz yeni **gavslik** mertebesine yükselmiş bulunuyor, kendisinden önceki **gavs**'in vefatı yaklaşmıştır. Yavaş yavaş kendini bu makam ve mertebeye alıştırmak için ilk anlarda divana gelmez, alışıncaya kadar bu hal devam eder.

Bazen **gavsin** bulunmadığı zaman varlık âleminin efendisi **Resûlüllah** (S.A.V.) **Efendimiz** divana gelir. Bu sebeple divan ehlini bir korku ve endişe alır, acaba **Resûlüllah**'ın huzurunda sonunu bilmedikleri hissi bir hata ve kusur kendilerinden sâdır olur mu? Eğer bu hal günlerce devam etse, bütün âlem yıkılır.

Varlık âleminin efendisi, gavsin hazır olmadığı zaman divana şeref verdiğinde, beraberinde **Ebûbekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan, Hüseyin** ve anaları **Fâtımatüzzehrâ** da hazır olurlar. Bazen bunların hepsi, bazen de bir kısmı **Resûlüllah** ile birlikte divana katılırlar. **Seyyiderniz Hz. Fâtıma,** divana katılan ve sol tarafta yer alan kadınlarla birlikte bulunur. Yukarıda bu hususa kısmen dokunmuştuk. **Seyyiderniz Fâtıma** o kadınlara imam olur. Allah hepsinden razı olsun.

Bir gece **Seyyiderniz Fâtıma** nın, babası **Resûlüllah** (S.A.V.) **Efendimize** şöyle salâvat getirdiğini işittim :

Allahümme salli alâ men rûhuhu mihrabül ervahi vel melâiketi vel kevni.. Allahümme salli alâ men hüve imâmül enbiyâ! vel mürselin.. Allahümme salli alâ men hüve imâmü ehlilcenneti ibâdillâhil mü'minîn.

Türkçe anlamı :

«Allahım, salât u selâmın o zata olsun ki Onun ruhu, ruhların, meleklerin ve varlık âleminin mihrabıdır. Allahım, salât u selâmın o zat üzerine olsun ki O, enbiyâ ve mürsellerin imamıdır. Allahım, salât u selâmın o zat üzerine olsun ki, O, cennet ehli olan Allah'ın mümin kullarının imamıdır..»

Seyyiderniz Hz. Fâtıma (R.A.), Resûlüllah (S.A.V.) **Efendimize** bu kelimelerle değil başka kelimelerle salâvat getiriyordu. Ama ben o kelimelerin mânasını bu ölçüde çıkarmış oldum. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhime dedim ki :

— Elendim, **gavs** divanda hazır olunca, divan ehlinden herhangi birinin ona muhalefet etmesi mümkün müdür? Yani buna güç getiren olabilir mi?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi :

— Hiç kimse muhalefet etmek için alt dudağını bile kıpırdatamaz, nerede kaldı konuşabilsin.. Çünkü biri şayet muhalefet edecek olursa kendi nefsinden endişeye düşer, kendisinden imânın soyulup alınmasından kesinlikle korkar. Başka şeyin alınması ise söz konusu değildir.. Allah daha iyisini bilir.

DİVAN EHLİNİN KARARI

Şeyhimden işittim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Divan ehli divanda toplandığında o vakitte ne olacağı ve varın o ölçüde nelerin olacağı üzerinde ittifak ederler. Allah onlardan razı olsun, bugün ve gelecek gecede Allah'ın kazasından neler olacağı üzerinde konuşurlar.

Divan ehlinin süfli ve ulvî bütün âlemlerde tasarruf yetkileri vardır, hattâ yetmiş hicab ve de bu yetmiş hicab ötesindeki Rukka âlemi üzerinde tasarruf ederler.

Evet, bu âlemlerde ve onlardaki varlıklarda, onların hatırlarında ve gönüllerinin içinde dolaşan hususlarda divan ehli tasarrufta bulunur. Belirtilen âlemlerdeki ve makamlardaki kimselerden bunların izni olmadıkça kalblerine bir düşünce gelmez. Allah hepsinden razı olsun..

Divan ehlinin yetmiş hicab ötesinde ve Arş'ın üstünde bulunan Rukka ehline tasarrufu bulununca artık ondan aşağıdaki âlemlerde haydi haydi tasarruf yetkileri vardır, demektir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Mahzen görevlileri (polis ve zabıta kuvvetleri) benim yakın dostlarımdan birinin oğlunu yakalamışlardı. İdare onu arı-

yor, o da korkup gizleniyordu. Yakalanınca babası artık oğlunun kesin olarak öldürüleceğini düşündü ve bana gelerek birlikte Şeyh Hazretlerine gittik. Adama olan rağbetimi dile getirdim ve onun hakkında hayli konuştum. Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Eğer sen kedinin fareyi izinsiz yediğini sanıyorsan, aldanıyorsun. Yani falan zatın (bununla kendini kasdediyordu) müsaadesi olmadan bir kedinin fare yakalayıp yemesi bile mümkün değilken, artık başka bir konu hakkında ne diyebilir ve ne düşünebilirsin? Bu bakımdan oğlundan hiç korkma ve endişeye kapılma, babasına de ki, hatırını hoş tutsun..

Nitekim sonuç şeyhimizin buyurduğu gibi oldu. Çocuğa dokunmadılar. Çocuk idareye götürülüp teslim edildikten sonra hiçbir sebep ileri sürülmeden serbest bırakılmıştı..

Sonra Şeyhim bana şu tavsiyede bulundu :

— Bir hacetin yerine gelmesini arzu ediyorsan, bu hacet ister sana ait olsun, ister başkasına ait olsun, onu gel bana anlat, fakat yerine gelmesi için fazla hırslı olma ve fazla dikkat ve titizlik de gösterme. Çünkü böyle yapman onun yerine gelmesini engeller.

Nitekim bazı hallerde kendilerine başvurduğumda, buyurduğu gibi sonuç alındı. Bu sebeple kendisine bir hacetimizi arzettiğimizde susar, başka bir şey söylemezdik. Bir de bakardık ki kısa zamanda hacetimiz kabul olunmuş ve ferahlık kapısı açılmıştır. Ama bunun aksine hacetimizi arzederken fazla hassasiyet ve inayet gösterdiğimizde, hacetin kapısı kilitlenmiş, arzu edilen sonuç alınamamıştır. Allah daha iyisini bilir.'

DİVANIN HIRA MAĞARASINDAN BAŞKA BİR YERDE TOPLANMASI OLUYOR MU?

Şeyhime (Allah razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim, divan, Hıra mağarasından başka bir yerde de toplanır mı?

Cevap verdi:

— Sene içinde sadece başka bir yerde de bir toplantı olur, bu yere Zâviye-i Esâ denilir. Sus **şehrinin** dışında, Sudan'ın batısına düşer. Bu divana Sudan **velîleri** de katılır. Onlardan öylesi de var ki sadece bu gece ve bu yerde divana katılır. Allah müsaade eder de o bölgenin dışından gelenler de sevkedilir ve böylece belirtilen yerde o geceden bir gün ya da iki gün ve sonra toplanırlar; ayrıca yine o bölgenin afak ehli pazarında da aynı günde toplanırlar. Bu pazara öylesine meşkûk olmayan altın toplanır ki hesabı belli değil..

Şeyhime tekrar sordum, dedim ki :

— Efendim, bu belirttiğiniz iki yerden başka bir yerde toplantı olur mu?

Cevap verdi:

— Evet, toplanırlar ama ona yakın bir katılmayla bazen olur, hepsi o kadar. Daha çok adı geçen iki yerde toplanılır. Çünkü başka bir yerin divan ehlini taşımaya güç getiremediğini unutmayın. Çünkü Cenâb-ı Hak divan ehlini yeryüzüne ve halk arasına dağıtmayı murad etmiştir. (Yani toplantıdan sonra her biri bir ülkeye gider.) Allah daha iyisini bilir.

MECZUPLAR

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum, dedim ki:

— Efendim, meczupların divana girme ehliyetleri var mıdır? Meczup olmayan velîler gibi bunlar da tasarruf edebilirler mi?

Cevap verdi:

— Meczuplar divana giremezler, onlar için böyle bir kapı açılmamıştır; aynı zamanda ellerinde tasarruf yetkisi de yoktur. Tasarruf yetkisi onların eline verilecek olursa, insanlar yok olup gider.

Ben tekrar sordum, dedim ki :

— Efendim, ne zaman tasarruf onların eline ulaşır?

— Deccal çıktığı zaman (Allah lanet etsin o fitneye), tasarruf meczupların eline verilir, divan başkanı onlardan seçilir. Bununla beraber o divan başkanında temyiz edici bir akıl da yoktur. Bu bakımdan tasarrufunda karışıklık doğar ve deccalin çıkmasına bu karışıklık sebep olur.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhimden meczuplarla ilgili bir hikâye de dinlemiştim, ki onlarla alâkalı bir nice hükümler ve başka yararlar bulunuyordu. Biz şimdi şeyhimin o anlattıklarını olduğu gibi buraya yazmayı arzuladık. Şeyhim buyurdu ki :

— Seyyid **Hammad el**-Meczûp (Allah kendisinden razı olsun) Mağrib ehlinden idi. Daha çok Mısır pazarında bulunur ve günlük yiyeceğini elde etmek için çalışırdı. O sıralarda ortalıkta kıtlık hüküm sürüyordu. Bir ara o, bir adamın dükkânına yönelerek kendisi için gıda olacak bir şey istemek istiyordu. Tam bu arada ondan bâtınî bir nazar belirdi de çok miktarda altın gördü, bu altınlar yöneldiği dükkânın hemen yanında bir küp içinde gömülü bulunuyordu.

Dükkân sahibi de ariflerden idi. Seyyid Hammad Meczub'un kendisini kasdederek geldiğini görünce onu denemek istedi. Meczup ondan bir şey isteyince o da :

«Allah size rızık kapısı açsın.»

Diye cevap verdi. Seyyid Hammad isteğini tekrarladı, dükkân sahibi aynı sözü söyledi. Sonra adam kendi kendine dedi ki: Eğer bu adam Seyyid Hammad ise ben nasıl onu deneyebilirim?! Sonra ona dönüp dedi ki :

«Sen bir şeyler dileniyorsun, halbuki ayağın altındaki sana yeter **de** artar.»

Dükkân sahibi bu sözüyle gömülü bulunan küp altına işaret ediyordu. Çünkü Seyyid Hammad tam o küp altının gömülü bulunduğu yerin üstünde duruyordu. Bunun üzerine Seyyid Hammad el-Meczûp ona cevap verdi :

— Benim senden istediğim yarım gümüştür ki onunla günlük açlığımı gidermek arzusundayım. Ayağımın altında olan ise altındır.

Arif bir adam olan dükkâncı, onun halini anladı ve ona on gümüş para verdi. Meczup ta ayrılıp gitti.

Bunun üzerine şeyhime dedim ki :

— Efendim, dükkâncının onu görmeden önce tanıması-nın ve bir de onu imtihan etmesinin sebebi nedir?

Şeyhim cevap verdi:

— Dükkâncının onu görmeden önce bilmesi, uyanık hale yakın bir uyku içinde bulunan adamın durumuna benzer bu, rü'yasında şu ve şu sıfat üzerinde olan bir adam görür, uyanınca da rü'yasında gördüğü **adamı hemen** önünde bulur. Sonra dikkatle bakmaya ve rü yada gördüğü o adam olup olmadığını anlamaya çalışır; şüphesini gidermek için dikkat eder. Görür ki şimdi karşısında duran **adam, az önce** ra'yasında gördüğü adamın tâ kendisidir.

— Peki ama neden önce ona «**Allah size rızık** kapısını **açsın**» dedi, sonra da velî olduğunu anlayınca istediğini fazlasiyle takdim etti? Eğer bu yardım Azîz ve Celîl olan Allah içinse bu durumda artık o yardımı alana bakmaması gerekirdi. Dilenen kimse ister velî olsun, ister başkası olsun ne farkeder, ikisinin Rabbisi Allah değil midir? Yok eğer verilen bu yardım ve sadaka Allah rızası için değilse, böyle bir yardımda bulunmak arif kişilerin durumuyla uyum halinde değildir.

Madem ki ilk önce onu reddedip bir şey vermedi, ikinci kez yani onu tanıyınca da yine reddetmesi gerekirdi. Çünkü eğer onu reddetmek Allah içinse, her iki halde de aynı ölçüde bulunması düşünülmez mi? İkinci kez yani onu tanıdığında yardım ettiğine göre, bu Allah içinse birinci kez yani onu henüz tanımadığı zaman da vermesi gerekirdi.

Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Mü'minin tek bir hakkı vardır, o da imân ve Allah'ı bilme hakkıdır. İlk karşılaştıklarında ona «**Allah size rızık kapısı** açsın» deyip onu reddettiğinde, bunu söylerken dilenci müminlerden biri olarak bulunuyordu. Bu bakımdan onun isteğini reddetti. Çünkü imân hakkı o saatte dükkâncının ma-

lından bir nasibi gerektirmiyordu. Sonra onu denedi ve ariflerden, velîlerden olduğunu anlayınca, durumu kuvvet kazandı ve hakkı artmış oldu, bu sebeple de onun malından bir nasib (pay) bu ma'rifet sebebiyle almaya hak kazandı. Çünkü ikisi de ma'rifet vadisinde birleşiyorlardı.

Çünkü ilâhî ma'rifete mazhariyet iki kardeş arasındaki bağ gibidir. Allah için kardeş olan iki kişi arasındaki bağ, müşterek bir noktada bulunmalarına dayanmaktadır. Birinci kez onu reddetmesi Allah içindi. İkinci kez ona vermesi de Allah içindi. Bu şu adamın durumuna benzer ki, kapının arkasında bulunan bir dilenci ondan bir şeyler istiyor, o da ona: «**Allah** size rızık kapısı açsın» diyor ve bir şey vermek istemiyor. Sonra kapıyı açınca da kapıdaki adamın kendi kardeşi olduğunu görüyor.

Bu durumda ona gereken şudur: Kardeşini yabancı bir adam gibi kabul etmeyecek, onu o seviyede düşünmeyecek, önce onu reddederken, tanıdıktan sonra ona istediğini verecek.. Çünkü bu durumda da onu reddetmesi, arzusunu yerine getirmemesi kardeşlik anlamına ters düşer.

Bunun üzerine şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, marifetin gerektirdiği nasib nedir?

Cevap verdi:

— Allah yolundaki kardeşlik bağıdır. Çünkü senin Allah için kardeş edindiğinden başka vârisin bulunmazsa malın yarısı onundur. Böylece dokuz kardeşin bulunsa, her birine malın onda biri isabet eder. (*)

— Peki bu durumda neden o bir kardeşe (dilenciye) malın yarısı verilmiyor da dokuzuna ise her birine malın onda biri veriliyor? diye sordum; şu cevabı verdi:

— Çünkü dilenci olan arif sadece o bir kişi değildir. Umulur ki başka fakir bir arif daha çıkıp ona gelebilir, sonra bir üçüncüsü, sonra da bir dördüncüsü derken hayli çoğalabilir.

Kişi Allah yolunda kardeşlik kurduğu kimselere dağıtıl-

(*) Bu, vasiyyete bağlı bir husustur. (M.)

mak üzere kendisine vâcib olan nasib konusunda kendi nefsinin gemisidir.

Şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, bu sözünü ettiğiniz Seyyid **Haramad'm** durumu nedir?

Cevap verdi:

— O meczuplardan biridir. Dükkâncı adam ise hak yolunda sülük eden Seyyid İbrahim adında bir zattır. İkisi de ariflerden sayılır. Allah ikisinden de razı olsun.

Bu açıklama üzerine şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, ikisi de marifette birleştiğine göre meczupla sâlik arasında ne fark vardır?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi:

— Meczup, gördüğü şeyden zahiri müteessir olan, müşahede ettiği şeye tutulup kalan kimsedir. Böylece o zahiriyle gördüğüne benzemeye çalışır, davranışlarıyla ona uyma temayülü içinde bulunur.

Allah bir şahsa merhamet edip onun basiretini açınca, o durmadan Mele-i A'lâ'nm acâiblerini müşahedeye başlar, öyle şeyler görür ki onlar ne keyfiyet kapsamına girer, ne de güç getirilebilir.

Bu şahıs eğer meczup ise, basiretinin gördüğünün zahirine uyar. Basiretle görülen şeyler ise sayı kapsamına girmez. Bu bakımdan meczubun hal ve tavrı disiplin altına girmez. Bu sebeple bir meczubu aşırı sevinç heyecanı içinde görürsen, bil ki o hurilerin müşahedesinde kendini kaybetmiştir.. Bu hal onun davranışlarını vermekte, dış âlemi hurilerin halinden müşahede ettiğini yansıtmaktadır.

Sâlik'e gelince, gördüğüyle zahiri müteessir olmayan kimsedir. Müşahede ettiği halleri davranışlarıyla yansıtmaz, gördüklerine benzemeye çalışmaz. Bilâkis o dopdolu sakin bir denizdir, üzerinde hiçbir şey zahir olmaz. Bu bakımdan da sâlik meczûbdan daha çok kemâl mertebesinde bulunuyordur. Onun mükâfatı meczubun mükâfatından çok fazladır. Üçte bir oranında olduğunu diyebiliriz.

Diğer bir sebebi ise, sâlik, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kademi üzeredir. Çünkü Efendimizin zahiri hiçbir şeyden müteessir olmamıştır. Onun için sâlikleri akıllarıyla birlikte görürsün. Meczupların ise çoğu zaman akılları yoktur. Çünkü onların zahiri başkalarının dış âlemini yansıtmakla meşgul olunca, yaratılışlarındaki asıl dış görünüşleri zay olmuş oluyor. Böylece akılları da dış âlemlerine tabi' olarak özelliğini kaybediyor.

Şeyhim devamla buyurdu ki:

— Ariflerden olan bazı sâlikler (Allah hepsinden razı olsun) divanda hazır bulunurlar ve aynı zamanda ileri gelen velîlerden sayılırlar. Sulbünde bir erkek çocuğunun olduğunu bilir, fakat kendisine vâris olacak bu çocuğun meczûb olarak mı, sâlik olarak mı çıkacağını bilmez. Bu ileri gelen velî bir defa çocuğunu boynuna alıp divan ehlinin yanma girdi. Kendisine sordular :

— Bu nedir? Bilirsin ki adım atarak yürüme ehlinden olmayan bir kimsenin adım atma ehlinden olan bir kimseyle yürümesi pek uygun değildir. Neden böyle yaptın?

Dediklerinde, o şöyle dedi:

— Sizden af diler, müsamaha bekler ve imkân tanımanızı dilerim.

Sonra yürüyerek Gavse yaklaştı ve şöyle ricada bulundu :

«Ey efendim, bu şerefli cemiyetin ve Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin hürmetine dayanarak bu çocuğu size getirdim. Benim bu çocuğumun meczûb mu, yoksa sâlik mi olacağını bana haber vermenizi istirham ediyorum.»

Bunun üzerine Gavs Hazretleri ona dedi ki:

«Bu öyle bir haldir ki bilinmez. Çünkü sâlikte olan imân nuru aynıyla meczupta da bulunuyor. Birinde olan ma'rifet diğerinde de mevcuttur. Aralarındaki fark hasenat ve derecelerdedir, bu da bize kapalı kalmıştır. Ancak âhirette bilinebilir. Artık hangi çare ile senin çocuğunun sâlik ya da meczûb olacağı çözülebilir?»

Sâlik olan velî tekrar ısrar ederek dedi ki:

«Efendim, Allah seni, bunu ve daha çok şeyleri bilmen için gavs yaptı. Peygamber (S.A.V.) Efendimizin yüce makam ve mertebesi hürmetine, benim bu çocuğumun ileride sâlik ya da meczûb olacağım bana bildir..»

Bunun üzerine gavs etrafındaki velîlere seslendi:

«Bana bir ağaç çubuk getirin,» buyurdu. Getirdiler; sonra «yanınızda bir çakı varsa getirin» diye seslendi.. Onu da getirdiler. Gavs Hazretleri bu kez çocuğa dönerek: «Bana yaklaş» dedi. Çocuk ona yaklaştı; gavs Hazretleri onu tutup yanına oturttu. Sonra elindeki ağaç çubuğunu bıçakla yontmaya başladı. Çocuk da ona dikkatle bakıyordu.

Gavs Hazretleri yontma ve doğrama işini yaparken bir ara onu çocuğa gösterirken dilini, bir arada da dudağını ısırdı. Çocuk ta ona bakarak aynı hareketleri yaptı. Bunun üzerine Gavs Hazretleri çocuğun babasına: «Çocuğunu al» diye emretti. Sonra da şunu söyledi: «Senin bu çocuğun meczûb çıkacaktır!.»

Çocuğun babası sordu :

— Efendim, bunu nasıl bildiniz?

Cevap verdi:

— Çünkü çocuğunuzun zahiri, gördüğü ve müşahede ettiği şeyin te'siri altında kalmakta, gördüğünü yansıtmaya çalışmaktadır.

SÂLİKLERİN MECZÛBLARDAN KAÇINDIKLARI HALLER

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Sâlikler bazı hallerde meczûblardan kaçınıp uzaklaşırlar :

a) Sâlik olan zat meczupla birlikte yemek yemez.

Çünkü meczûb dilinin üzerine ne geleceğine, ağzmdan ne çıkacağına aldırış etmez. Bu bakımdan sâlikin bu durumda olan meczûbdan sakınması gerekir.

b) Bu sebepten dolayı sâlik olan zat, meczupla birlikte yolculuk yapmaz.

c) Sâlik meczubun elbisesini giymez. Çünkü meczup pislikten sakınmaz.

d) Sâlike, meczûbe olan bir kadınla evlenmek helâl olmaz. Bunun aksi de helâl değildir. Yâni sâlike olan kadının meczûb bir erkekle evlenmesi de helâl sayılmaz.

Şeyhlik konusunda bazen meczûb sâlike karşı onun yollarını öğrenir. Çocuğun babasıyla olan ilgisinde bunun bir örneği vardır. Çünkü çocuk meczûb, babası ise sâliktir. Bazen de sâlik meczuba karşı şeyhliğin yollarını öğrenir. **Seyyid Yusuf Fasî Hazretlerinin** durumu gibi. Çünkü bu zat sâlik, şeyhi ise meczûb olan **Abdurrahman**'dır.

Şeyhime tekrar sordum, dedim ki:

— Efendim, bu nasıl olabilir? Meczûb olan şahıs kendi nefsiyle dosdoğru meşgul olamıyor, nerede kaldı başkasının terbiyesiyle meşgul olması!

Allah kendisinden razı olsun, şeyhim şu cevabı verdi :

— Cezbe (gönül ehlinin ilâhî ma'rifet ve mahabbete dalıp kendinden geçme hali) kuvvet ve zayıf olma bakımından farklı durumlar arzeder. Kiminin cezbesi pek az olur, kiminin de çok olur. öyle ki onu aşmak mümkün olmaz. Allah daha iyisini bilir.

VELÎLER İLÂHÎ EF ALİ KENDİ ZATLARINDA MÜŞAHEDE EDEMEZLER

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Allah'ın velî kulları öylesine büyük işler yaparlar ki onların bu halini gören kimse hayretler içinde kalır. Tabii onların böylesine büyük işler yapması, Cenâb-i Hakk'm o hususları onların emrine vermesi ve boyun eğdirmesiyle gerçekleşir.

Hakikat gözüyle baktığında, yapılan büyük işlerde de failin Cenâb-ı Hak olduğunu görürsün. Velîler de diğer insanlar

gibi Cenâb-ı Hakk'm fiiliyle meydana gelen şeyleri taşımakla görevlidirler. Aralarında bir fark yoktur.

Bu açıklaması üzerine kendisine sordum :

— Efendim, dedim, Evliya (Allah hepsinden razı olsun) mademki Allah'ın ef'alini müşahede edebiliyorlar, o halde neden fiilleri kendi zatlarına nisbette bulunuyorlar?

Cevap verdi:

— Allah'ın kendilerine ikramda bulunduğu velîler de başka zatlar da ancak başkasındaki ef'al-i ilâhîyi müşahede edebiliyorlar. Eğer kendi zatlarında müşahede edebilselerdi, zatları derhal eriyip akardı.

Allah kulları ancak Cenâb-ı Hakk'm ef'alini vasıta ile ve kendi zatlarının dışındaki zatlarla müşahede edebilirler. Kendi zatlarında bunu müşahede etmeye hiçbiri güç getiremez. Bu bakımdan Cenâb-ı Hak birtakım vasıtalar yarattı ve melekleri de bu vasıtalara zarf yapar. Böylece Cenâb-ı Hakk'm ef ali bu vasıtalarda zahir olmaya başladı, tâ ki mahlûkat eriyip yok olmasın.. Meleklerin buna güç getirmesine gelince, onların zatları safi nurdan yaratılmıştır, toprak cinsinden ve maddesinden yaratılmamışlardır.

Bilmiş ol ki, ilâhî fiilde meleklerin vasıta ya da zarf olması onlara has bir haldir ki başkasında bu yoktur. Hattâ sana fetih yapıldıktan sonra varlık âlemine kalb gözüyle nazar kıldığında mahlûkatla ilgili hiçbir yeri meleksiz göremezsin. Onları yetmiş perde arasında da, o perdelerin ötesinde de, altında da, üstünde de, Arş'ta da, onun altında, cennette, cehennemde, göklerde, yerde, vadiler, mağaralar, dağlar ve derelerde, bütün denizlerde de görürsün.

Melekler Allah ile yarattıkları arasında vasıta kılındıkları ve bu nedenle insanlara yarar sağladıkları için onlara inanmak vâcibdir. Diğer varlıklar bu ölçü ve hükümde değildir. Meselâ büyük varlıklardan yetmiş **hicab** ve benzeri şeylere inanmak vâcib değildir. Çünkü onlar ilâhî fiile ne zarf, ne de vasıta kılınmıştır. Allah daha iyisini bilir.

SÜLEYMAN PEYGAMBER (A.S.) VE ONUN EMRİNE VERİLEN İNSANLARLA CİNLER

Bir gün Şeyhimle konuşuyorduk. (Allah kendisinden razı olsun). Bir ara Süleyman Peygamberi ve onun buyruğuna verilen insanlarla cinleri hatırladım, şeytanların ve rüzgârın bile ona musahhar edildiğini dile getirdim. Allah'ın Dâvud Peygambere demircilik san'atını, demiri onun elinde hamur gibi ettiğini hatırlattım. Ayrıca Allah'ın İsa Peygambere verdiği yetkilere dokundum, dilsizleri konuşturduğunu, alaca tenlilere şifâ verdiğini, ölüleri dirilttiğini ve Allah'ın izniyle buna benzer bir nice harikulade şeyler yaptığını anlattım.

Ayrıca buna benzer peygamberlerle ilgili birtakım mu'cizelerden söz ettim. Tabii benim bu sözlerimden Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bütün bu peygamberlerin üstünde bir kudret taşıdığını söylemek istediğimi şeyhim anladı. Her ne kadar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz yukarıda belirttiğimiz fen ve ölçüde bir mucize gÖstermemişse de.. Ama başka fenlerden birçok mucizeler göstermiştir. Onun ümmetinden tasarrufa ehil olanlar da bir nice olağanüstü kerametler izhâr etmişlerdir. Bunlardan fazla olarak Allah tasarruf ehline cinleri, insanları, şeytanları, rüzgâr ve melekleri musahhar etmiştir.

Daha da ileri giderek âlemlerde olan her şeyi onlara baş eğdirmiş ve böylece dilsizleri konuşturma, alaca tenlileri iyileştirme ve ölüleri diriltme gibi kudreti de onlara mümkün hale getirmiştir.

Ancak ne var ki bütün bunlar gayba dayalı birtakım emirlerdir ki gizli tutulmuştur; halka açıklanmaz. Çünkü açıklanacak olsaydı belki insanlar Allah'ı bırakıp, hattâ unutup bu tasarruf ehline yönelip bağlanırlardı. Tabii tasarruf ehline bütün bu kudretlerin verilmesi, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bereketiyledir. Evet bunların hepsi O büyük Peygamberin mu'cizeleridir.

Sonra Şeyhim akılların kaldıramıyacağı birtakım esrardan **süz** etti (ki onları buraya yazmadık). Allah daha iyisini bilir.

Bir gün Şeyhime sordum, dedim ki :

— Tasarruf ehlinin, kâfirleri nerede olurlarsa olsunlar yok etmeye kudretleri olduğu halde neden bunu yapmadılar, halbuki o kâfirler Allah'ı inkâr eder, başkasına tapınırlar. Bu durumda olan bir kimsenin helaki vâcibdir. Tasarruf ehli kendilerine düşen bu vecibeyi neden yerine getirmiyorlar?

Cevap verdi: (Önce yüzünü çevirdi, sonra eski haline getirerek buyurdu ki) :

*[5]— Tasarruf ehlinden olan velî şu anda yeryüzünde bulunanların hepsini helak etmeye güç getirebilir. Bununla beraber velînin müslümanlarla kâfirlerin bulunduğu bir alanda (bir ülkede)ki kâfirler aleyhine tasarrufta bulunması haramdır. Bunda bir sır vardır. Ancak o alanda, yani savaş meydanında âdete uygun biçimde ellerinde kılıç, mızrak ve benzeri bir silâh olduğu halde çarpışırlar. Bütün bunları Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize uyarak sünnete uygun biçimde yürütürler.

İçinde iki velî bulunan müslümanların savaş gemisiyle kâfirlerin savaş gemisi karşılaştılar. Velîlerden biri diğerine nisbetle makam bakımından küçük idi, belirttiğimiz sırla gayrete gelip kâfirlerin gemisinde tasarrufa kalkıştı, ortada hiçbir âdi sebep görülmeksizin bir ateş çıktı ve kâfirlerin gemisini yaktı. Kâfirler gelen bu ateşi gördüler, âdete bağlı bir sebebe dayanmıyordu. O velî de tasarrufunu gizlemedi. Böylece küçük velî yaptığını yapınca büyük velî ondaki tasarruf yetkisini soyup aldı ve bunu bir ceza olarak ona tatbik etti.

-^Kâfirler hakkında tasarrufun caiz olmamasının sebebi, işte bu sırdan dolayıdır. Çünkü sır sahibi o durumda hakikatte beşer âleminin dışında bulunuyordur, o başka bir âleme gidip erişmiştir. Melekler âleminde, meleklerin gücünün yettiği halde kâfirler aleyhinde tasarrufta bulunmaları nasıl caiz değilse, sır sahibinin de onlar aleyhinde tasarrufta bulunması böylece caiz değildir. ^

Bilâkis melekler kâfirlerin hayatlarını devam ettirmeleri

için onlara yardımcı olurlar, hem üzerlerinde hafaza olarak bulunur da onların durumunu düzenlerler. Bu hal, kâfirler dünyaya göz açıp tekrar göz kapayıncaya kadar devam eder. Allah kâfirleri yok etsin, onlar beşer âlemindedirler. Bu bakımdan onlarla olan savaş ve ölüm kalım çatışmasında beşer âleminin âdetine uygun biçimde hareket edilir, başka bir şey yapılmaz. Allah daha iyisini bilir.

BİR HIRİSTİYAN KIZININ HAKİKATİ DİLE GETİRİP BABASINI SUSTURMASI

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Hıristiyan olan bir adamın küçük kızı bir gün gökte parıldayan ay a bakarak, babasına sordu :

«Babacığım, bu ay'ı kim yarattı?»

Babası parmağıyla orada bulunan salib (haç)ı göstererek, «İşte bu yarattı..» diye cevap verdi. Bunun üzerine o küçük kız haçı tutup yukarı kaldırdı ve boşluğa bırakıverdi. Haç yere düştü. Kız bir haça, bir de babasına bakarak dedi ki:

«Bu salib kendini boşlukta tutamadığına göre, ay'ı yaratıncaya ve boşlukta tutuncaya kadar kim onu boşlukta tutup yardımda bulundu?»

Babası ona kızdı ve ağır sözler söyledi.

Bunun üzerine şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, bu küçük kız müslüman mıydı?

— Hayır, dedi.

— Sonraları müslüman olmadı mı?

— Hayır.

— Peki ona bu haklı, parlak ve nurlu itiraz nereden?

Hak ehlinden bazısı orada hazır bulunuyordu. Kıza nazar kılıp gönlünü harekete geçirdi. Kız böylece konuştu. Allah daha iyisini bilir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— O kızın yanında hazır bulunan hakikat ehli. Şeyhimiz

Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin kendisi idi.. Allah kendisinden razı olsun. Şeyhimizin o kıza nazar etmesi, batini bir nazardı, çünkü Şeyh Hazretleri orada bulunanların gözünden mahcup bulunuyordu. Allah daha iyisini bilir.

BİR VELÎNİN BAŞKA BİR SURETE GİRİP TASARRUFTA BULUNMASI

Şeyhimden (Allah razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim, bir velî başka bir surete girdikten sonra öldürülürse, o anda onun ruhu mu elem duyar, yoksa kendisine ait olan asıl cismi mi? Veya girdiği başka suret mi bu elemi hisseder?

Cevap olarak buyurdu ki :

— Akidede vâcib olan, iki dünyadaki elemin birbirine benzemesidir. Halbuki insanlar bu hususu pek bilmezler de elemi çekenin zat olduğunu sanırlar. Halbuki durum böyle değildir. Çünkü maksad ruhtur.

Sonra Şeyhim Allah'ın sırlarından bir sırdan söz etti ve o sırla bu hususu açıkladı ve bu babdan ona bir de şâhid tevcih etti. Şöyle ki: Cenâb-ı Hak velîyi bir yere musahhar eder de onun topraktan olan zatı fazla sıcak veya fazla soğuk gibi bir engelleyici sebepten o yere güç getiremiyorsa, ruhu derhal zatından çıkıp bu engellere güç getirecek birtakım maddelere girer ve öylece verilen emri yerine getirir. İntikal ettiği zat elemi, kendi zatının hissettiği gibi hisseder.

Şeyhim buna bir örnek vererek buyurdu ki:

— Dağ, mağara, öküz gibi engele güç getirecek bir şeye girer de gerekeni yerine getirir.

Bunun üzerine Şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, o başka şeylerin ruhları kendi zatlarında bulunuyor. Bu durumda velînin ruhu onlara nasıl girebilir?

Cevap olarak buyurdu ki:

— O diğer şeylerin ruhları her ne kadar kendi zatlarında bulunuyorsa da onlar insanların ruhları gibi değildir. Çünkü hayvanların ruhları akılları gibi, akılları da ruhları gibidir. Bu bakımdan onların ruhları zatları üzerine hükmetmez. Halbuki insanların ruhları zatları üzerine hükmeder. Bunun içindir ki velî güç bir şeye nüfuz etmek istediğinde kendini hayvanların zatında tasavvur eder de âdem oğullarının zatında tasavvur etmez.

Şeyhime tekrar sordum :

— Efendim, biz bazen bir nûr görüyoruz, üzerinde hiçbir karışıklık yoktur. Sonra ona bir emir gelip yetişir de silkinip harekete geçer ve bir şahsa doğru yönelir de onu öldürür. Bu durumda velînin o şahsın zatını düşünmesi ve bu kadar nüfuz etmesi mümkün değil midir?

Cevap verdi:

— Öldürülen şahıs kâfir ise bu mümkündür. Çünkü nurla karanlığın askerleri şiddetli bir savaş içindedirler.

— Efendim, dedi, köpek gibi hayvanlar —ki bunlar üzerine şeytanlar tasavvur olunmaktadır— bu mânaya alınması mümkün müdür?

Diye sorduğumda, şu cevabı verdi :

— Evet, şeytanlar karanlıktadır, bâtıldan yanadır. Velîler ise (Allah hepsinden razı olsun) Hak'tan ve nurdandırlar. Karanlık ile nûr iki ayrı ordudur. Senin sözünü ettiğin hayvanlar bazen onlar şu ordu ile, bazen de bu ordu ile tasavvur olunup temessüle mesned olurlar. Tâ ki kader hangi yönde tecelli edecekse o yönde yerine getirilmiş ola..

— Burada velînin zehirli bir haşere şekline girmesi konusu kaldı, böyle bir şey mümkün olur mu?

Diye sordum. Buyurdu ki :

— Allahü Teâlâ, Zeyd adında bir şahsın zehirlenerek ölmesini emrettiğinde velînin ruhu zehirli haşereden birinin suretine girer de böylece ilâhî kaderi yerine getirir,- O'nun hükmünü infaz eder.

— Ama efendim, velînin ruhunda hiçbir zehir yoktur ki bir zehirleme meydana gelsin?

Diye itiraz ettiğimde, şu cevabı verdi:

— Zehir dediğin şey velînin himmet ve azmidir ki eşya ondan müteessir olur. Velî bir şeye yönelip himmet edince o şey de oluverir.

EVLİYA VEFAT ETTİĞİNDE ZATLARI HANGİ HAL ÜZERE KALIR?

Şeyhimden (Allah razı olsun) sordum, dedim ki:

^— Efendim, velî vefat ettiğinde ruhu zatından ayrılınca hangi hal üzere kalır? Yani rûh zatı terkedince zat hangi hal üzere kalır ve hangi ölçüde devam eder?

— Ruhsuz olarak kalır. Eğer vefat eden velî, küçük velîlerden ise, ruhsuz şaşkın bir vaziyette kalır, hiçbir şey ile konuşmaz, konuşunca da anlaşılmaz ve bilinmez. Büyük velîlerden ise, zatı, daha önce ruhu taşıdığı hal ne ise o hal üzere kalır; konuşur, güler ve eski durumunu muhafaza eder. ^

— Efendim, dedim, ölen velî ruhsuz kaldığına göre, nasıl oluyor, küçük velî şaşkın bir vaziyette ruhî şuurdan uzak kalıyor da büyük velî eski hali üzere bulunuyor, pek değişiklik olmuyor? Halbuki ikisinin de ruhu zatından çıkıp onu terketmiş vaziyettedir.

Cevap verdi:

i--— Rûh bedenden çıkınca onun izleri, eserleri zatta kalır, ısı ve benzeri te'sirleri devam eder. Onun bu izleri ve te'sirleri zatta devam ettikçe zat diri sayılır. Ruhun velîdeki bu tür te'sirleri ancak yirmi dört saat geçtikten sonra yok olur. İşte bu süre içinde kimin ruhu zatına dönerse, o hayatı üzere kalır. Bu süre geçtikten sonra artık bir daha ruhun zata dönmesi mümkün olmaz. O da diğer ölülerden biri gibi sayılır. Nice velîler var ki ruhu bu hal üzere alınır. Tabii ruhu bu hal üzere almanlar üstünde Allah'ın büyük bir inayeti vardır. (") f~

Bunun üzerine sordum, dedim ki :

— Efendim, bazı velîlerden işittim, onların ruhu üç gün

(*) Ruhun zâta dönmesi, onunla ilgi kurması demektir. (M)

ayrılıp kaybolduktan sonra zatına dönüyormuş. Bu, sizin yukarıdaki açıklamanıza ters düşüyor. Ne buyurursunuz?

— Onlardan duyduğun bu söz haktır. Rûh ayrıldıktan sonra bazen on yedi gün, bazen de daha fazla kaybolur. Ama bu durumda mutlaka ruhun zat ile bir bağlantısı, ona karşı bir nazarı vardır, işte ruhun bu tarz bir nazarı ile zatta hayat başlar.

Diye cevap verdi, sonra da şu misali getirdi :

— Korkunç bir yere geldiğinde bir vadi görüp (çay veya ırmak benzeri bir akarla karşılaşan) kimse elbisesini çıkarıyor ve suda yüzmeye başlıyor. Kendisi suyun içinde olduğu halde elbisesinden endişe ediyor. Onun bir ara yüzdüğünü, bir ara başını kaldırıp elbisesine baktığını görürsün, çalınmasın diye zaman zaman onu gözetliyerek yüzmesini sürdürür.

İşte rûh ta böyledir, zatı terkedip ayrılınca, zaman zaman ona nazar eder, onu uyanık tutmaya çalışır. Suda yüzenin zaman zaman elbisesini kontrol ettiği gibi. Tabii rûh için zaman ve mekân kavramları kalkıyor, bu bakımdan onun zata nazar etmesi, onu uyanık tutması ona girmesiyle gerçekleşiyor. Buradaki girmekten maksad, ona yönelip onu uyanık tutmasıdır.

Sonra ondan ayrılır, yükümlü tutulduğu emrin yerine gelmesi ölçüsüne tabi olur, sonra yine zatı uyanık tutar, (bir elektrik akımı gibi ona uzanır) ve bu hal ilâhî hüküm yerine gelinceye kadar üç gün ya da fazla devam eder. Bununla yukarıdaki açıklama arasında bir başkalık yoktur. Allah daha iyisini bilir.

BİR VELÎ ELİNİ İSTEDİĞİ KİMSENİN CEBİNE SOKABİLİR

Şeyhimden işittim, buyurdu ki :

— Tasarruf sahibi bir velî elini istediği kimsenin cebine uzatıp sokar ve istediği nisbeti onun cebinden alabilir. Cep sahibinin bundan hiç, ama hiç haberi olmaz. (Çünkü cebe uza-

nan el zahirî el değil, bâtmî eldir. Bu bakımdan farkına varılmaz).

Sonra şeyhim bu konuda bize bir hikâye nakletti ki bazı velîlerin başından geçmiş bir olayı misal olarak anlattı. Allah bizleri onların himmet ve yüceliğiyle yararlandırsın..

Şeyhim şöyle anlattı:

— Velîlerden komşusu olan bir adam, evinden ayrılırken komşusunun karısına beş miskal (22 gram) altın bırakıyor, sonra da hareket edip uzak bir yere giderken ona şu vasiyyette bulunuyor: Sağ kalır da dönersem bu altınları geri alırım. Ölürsem, onu çocuklarıma taksim edersin. Adam ayrılıp gittikten bir müddet sonra kadının eceli geliyor, öleceğini anlayınca yanındaki emanet altınları o velînin komşusu olan kocasına teslim edip, sahibi seferden döndüğünde ona vermesini, dönmediği takdirde geriye kalan çocuklarına taksim etmesini söylüyor.

Adam karısını defnettikten sonra emanete hıyanet ediyor ve harcayıp yiyor. Altın sahibi seferden dönünce, adam altınları inkâr etti. Emânete hıyanette bulunan bu günahkâr adam çalışmaya başladı ve beş miskal (yaklaşık 22 gram) altın kazandı. Buna fazlasiyle sevindi.

Evinden çıkarken komşusu olan velîyi kapısının yanında terketti. îkisi de **Fas** ülkesinin Re'sicinan semtinde oturuyorlardı. **Şemmaîîn** çarşısına gelince mum satın aldı, maksadı **Seyyid Abdülkadir el-Fasî Hazretlerinin** türbesine gitmek ve mumu oraya dikmekti.

O bu niyetle Seb'-i Livayat mevkiindeki fırına yaklaşınca velî elini onun cebine uzatıp içindeki beş miskali aldı. Bu, onun ihanette bulunduğu beş miskallik altına karşılık misilleme idi. Adamın bundan hiç haberi olmadı. Adı geçen zatın türbesine geldiğinde mumu başucuna dikti, başını kaldırınca da komşusu velîyi gördü.

Bu sırada cebindeki altınlara elini uzatmak için Allah **onun** kalbine ilhamda **bulundu, derken elini cebine** soktuğunda bir

şey bulamadı. Kızdı ve o velîyle konuşmaya başladı, ama o zatın velî olduğunu hiç te bilmiyordu. Parayı kaybetmenin üzüntüsü içinde şöyle dedi :

«Vallahi yeryüzünde ne diri, ne de ölü bir velî kalmamıştır.»

Karşısındaki o velî ise bu sözleri işitince güldü, o kadar ki neredeyse sırt üstü yere düşeyazdı. Sonra o velî ona: «Ey Abd ur rahman'm amcası! Sana ne oldu, basma gelen bir şey mi var?» diye sorunca, o da şu cevabı verdi:

«Evimden çıktığımda cebimde beş miskal altın bulunuyordu. Maksadım Abdülkadir el-Fasî Hazretlerinin türbesine mum dikmekti, ama (tahmin ediyorum ki) onu taşralılar cebimden aşırdılar.»

Veli bu kez daha fazla güldü.

Allah daha iyisini bilir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— O adamın cebinden altın parayı alan, şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin kendisidir. Nitekim bir gün buna benzer bir olay arkadaşlarımızdan bir cemaat ile Fakîh Seyyid Muhammed bin Ali el-Meccavî arasında geçmişti. (*)

Bu zat şeyhimizi ziyaret etmek üzere kendi bölgesinden kalkıp gelmişti. Şeyh Hazretleri onu ve beraberindeki cemaati karşıladı, onlarla birlikte kendi evinin kapısı civarında oturdular. Şeyh Hazretleri sırtını kendi evinin duvarına, Muhammed bin Ali Hazretleri de karşısındaki evin duvarına sırtını dayamıştı. Aralarından yol geçiyordu. Şeyh Hazretleri Fakîh Muhammed Hazretlerine hitaben buyurdu ki:

— Yanınızda para var mıdır? (Şeyh Hazretleri bu zatı fazlasiyle severdi.)

O da:

— Hayır efendim, yanımda hiç para yoktur.

Diye cevap verdi. Şeyh Hazretleri tekrar sordu :

— Yanınızda hiç para yok mudur?

(*) Meccav. T AZA bölgesinde ünlü bir kabilenin ismidir.

— Hayır efendim, yoktur, diye cevap verdi. Bunun üzerine Şeyh Hazretleri ona :

— Dikkat et, buyurdu. Fakîh Muhammed Hazretlerinin cebinde on sekiz mevzun para bir kese içinde bulunuyordu. Bu durumda artık onu gizlemek mümkün değildi. İkrar ederek dedi ki:

— Efendim, yanımda on sekiz mevzun para vardır.

Şeyh Hazretleri ona :

— Getir o parayı bana, diye emretti. Bunun üzerine Seyyid Fakîh Muhammed elini cebine soktuğunda bir şey bulamadı, şaşırıp kaldı. Şeyh Hazretleri (Allah kendisinden razı olsun) güldü. Sonra altında bulunan hırkadan o parayı çıkarıp ona uzattı ve ilâve etti :

«Ey Seyyid Muhammed! Ey miskin! Kim böyle yapmaya güç getirebilir? Bu parayı bizden saklaman sana yakışır mı? Hem böyle yapman nasıl uygun olur?! Şeyhini aldatmak ve onu hataya düşürmen ne derece doğru sayılır?»

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— Yine bu Fakîh ile Şeyhimiz arasında başka bir keramet daha zahir oldu. (Allah ikisinden de razı olsun).

Adı geçen Fakîh Muhammed dünyaya karşı oldukça hırslı idi. Bu yüzden cimrilik duygusu biraz gelişmiş vaziyette bulunuyordu. Tek kelimeyle dünyayı hayli seviyordu, denilebilir. Serveti de azımsanmıyacak kadar çoğalmıştı. Ne var ki bu zatın hiç çocuğu yoktu.

Şeyh Abdülâziz Debbağ Hazretleriyle görüşüp tanışınca Allah kalbine şeyhe karşı bir sevgi verdi. Şeyh Hazretleri de her fırsat buldukça ona malını Allah için harcamasını söyler ve gerekli tavsiye ve uyarıları yapardı. Bu sözler ve uyarılar kısa zamanda te'şirini gösterdi; Fakîh Muhammed cömert ve âlicenap bir adam oldu. O kadar ki hayret edilecek bir düzeye geldi.

Şeyh Hazretleri onun peşini bırakmadı ve devamlı suret-

te malını hayır yollarında harcaması için onu sıkıştırıp durdu. O kadar ki ona acımaya başladık. Aramızda iktisadî ölçülere değer verenlerimiz bir ara «Şeyh Hazretleri artık bu adam üzerinde ağırlık getirmeye başladı» demekten kendini alamadı. Fakîh Muhammed ise bu durumdan çok memnun görünüyordu. Biz ise işin sonunun nereye varacağını bilemiyorduk. Ama Şeyh Hazretleri tabii bunu gayet iyi biliyordu.

Sonra öğrendik ki, Fakîh Muhammed'in artık eceli yaklaşmış, ölüm ile burun buruna gelmiştir. Şeyh Hazretleri onun için cennette saraylar yapılmasını arzu ediyordu, ama biz bu hakikati bir türlü önceden bilemiyorduk.

Bir gün geldi, Fakîh Muhammed'in malı tükenmeye yüz tuttu. Sadece karısının mehrini karşılayacak kadar az miktar elinde dünyalık kaldı ve bu sırada vefat etti. Allah ona bol rahmet ihsan eylesin!.

Şeyhimiz, yakın arkadaşı ulu kişi Seyyid Ali bin Abdillah es-Sebbağî Hazretlerine de aynı ölçüler içinde davranmış, malını Allah yolunda harcaması için ısrar edip durmuştu. Kitabımızın baş kısımlarında bu zattan bir nebzecik bahsetmiştik. O da Şeyhimizin tavsiyelerine uyarak malını tükeninceye kadar dağıtmış, mal tükenince onun da eceli gelmiş ve Allah'a göç etmişti.

İşte Şeyhimizin yüksek maarifine bakınız. Allah ondan razı olsun. Allah daha iyisini bilir.

BAŞKASININ MALINI VEYA PARASINI CEBİNDEN ALMADA TASARRUF SAHİBİ VELÎ İLE BİR HIRSIZ ARASINDAKİ FARK

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Başkasının parasını cebinden almada tasarruf sahibi velî ile âdi bir hırsız arasındaki fark, aradaki hicaptır. Tasarruf sahibi velî, Rabbisini müşahede eder, başkasının parasını almak konusunda ilâhî emirle hareket eder. Nitekim Kur'ân'da **Musa** ile Hızır olayından söz edilirken, yıkılmak üze-

re bulunan duvarı doğrultan, gemiyi delen ve ma'sum bir çocuğu boğazlayan Hızır'ın bu davranışları Musa Peygamber tarafından yadırganmıştı. Bunun üzerine Hızır (A.S.) ona: «Ben bunu kendi re'yünle yapmadım. (İlâhî buyruk üzerine hareket ettim)» diye cevap vermişti. (*) *

İşte bunun gibi, tasarruf sahibi bir velî ancak ilâhî emirle hareket eder ve başkasının cebindeki parayı çeker. Kendi re'yile hareket etmez. Onunla ilâhî emir arasında perde yoktur. Hırsız ise perde arkasında kalmıştır, hareketi nefsinden yanadır.

Şeyhim devamla buyurdu ki :

— Seyyid Mansur el-Kutub (R.A.), Mevlâna İdris'in yanına girdiğinde Seyyid Ebâ Ya'zî bin Ebî Zeyyan el-Bühârî'nin onu ziyaret ettiğini gördü. Onun geçimine yetecek malı alıp çıktı.

Bunun üzerine şeyhime bunun sırrını sordum, buyurdu ki :

— Velî ile hırsızın almaları arasındaki fark hicaptır. Velînin önünde hicap yoktur. Hırsızın önünde nefs hicabı vardır. Seyyid Mansur Hazretleri müşahede halinde olup geçimini sağlayacak kadarını Levh-i Mahfuz'da gördüğü ve bu hususta ilâhî emri işittiği için mümkün olan nisbette alması kendisine helâl sayılır. Hırsız ise hicap arkasındadır, Rabbisinden gaflet üzere bulunuyordur.

Sonra Şeyhimiz bu konuda Seyyid Abdurrahman Meczûb'un, arkadaşları tarafından yakalanan bir öküzün boğazlanmasını emretmesi ve onun etinden yemesi olayını anlattı. Seyyid Yusuf el-Fasî Hazretleri ise o öküzün etini yemekten çekindi. Az sonra öküzün asıl sahibi çıkageldi ve onu Seyyid Abdurrahman ile arkadaşlarına sadaka ettiğini söyledi.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu olay meşhur bir hikâyedir ki dillerde dolaşır. Bunun

(*) Kehf sûresi, âyet: 82

gibi yukarıda ismi geçen Seyyid Ebû Ya'zî de mümkün olsaydı etinden geçim miktarı Seyyid Mansur Hazretlerine verirdi. Yani verme imkânını bulmuş olsaydı derhal ihtiyaç nisbetini esirgemez ona verirdi. Zaten arzusu da bu yolda idi. Allah'ın kâmil kulları hakkında kötü bir düşünce beslemekten, onları bilmeden tenkidde bulunmaktan Allah'a sığınırız.

İşte bu bölümde bizim anlatmak istediklerimiz burada son bulmuş oluyor. Cenâb-ı Hak naklettiklerimizle bizi yararlandırsın. Âmîn..

Vel hamdü lillâhi rabbil âlemîn.

YEDİNCİ BÖLÜM

(Şeyhlik ve müridlik hakkındadır.)

Din âlimlerinden bazısı Şeyhimden: «Terbiye kesilmiştir deniliyor. Bu doğru mudur, değil midir?» diye sordular. Sorunun efendimizden kesinlik arzeden anlamı şöyle idi:

Allahü Teâlâ velî kullarına lütfettiği fütuhattan kime fetihte bulunur ve peygamberlik kapısına vasfedildiği gibi intisab ile kerem ve inayet ederse, (elbetteki o zat ledünnî ilme mazhar olmuş sayılır. Siz de o kullarından biri olduğunuza göre) Allah'ın size öğretmiş olduğu ledünnî ilimden, bizim müşkillerimizi giderecek, gönüllerden şüpheleri kaldıracak, ruhanî ilimlere ulaştıracak ve akıllardaki bağı çözecek ölçüde bize öğret. Hem bunu birtakım cümle ve kelimelerle açıklığa kavuştur, örnekler vererek anlaşılmasını kolaylaştır.

Nitekim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir hadîslerinde şöyle buyurmuşlardır :

«Halk, Allah'ın ıyâlidir. Allah katında halkın en sevimlisi çoluk çocuğuna, çevre ve yaranına en çok yararlı olanıdır.» (*)

«Terbiye kesilmiştir» diyenlerden biri de Seyyid Şeyh Zerûk Hazretleridir. Ona göre: Istilâh olarak terbiye kopmuş ve kesilmiştir. Sadece himmet ve hal ile terbiye kalmıştır. O halde size gereken Allah'ın Kitabına, Resûlüllah'ın sünnetine sarılmaktır. Bir fazlalık ya da noksanlık yapmadan bu iki kaynaktan yeteri kadar yararlanmaya çalışmaktır.

Bu Seyyid Zerûk Hazretlerinin zamanına mı hastır, yoksa

(*) Ebû Ya'lâ - Bezzâr: Enes b. Mâlik (R.A.)'den. Taberânî: İbn Mes'ud (R.A.)'dan. (İmam Süyutî bu hadîsin zayıf olduğunu kaydetmiştir.) (M)

Hazret-i tsâ'nm **(A.S.)** inmesine kadar mı kesilmiştir. Eğer kesildiğini söylerseniz, bunun kesilmesinin sebebi nedir? diye bir soruyla karşılaşırız. Eğer kesilmemiş tir, devam ediyor, derseniz, bu terbiyeyi müridin ruhuna işleyen şeyh kim olabilir? Müridinde te'sir uyandıran, onu halvette şekillendiren ve istediği gibi onda tasarruf edebilen bir zatı bize tanıt, o hangi ülkededir veya hangi şehirde oturuyordur? Allah kullarından onun elinde bu terbiyeye erişip zafer bulan olmuş mudur?

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Yukarıda ismi geçen bu fakîhten Kaf sûresinin tefsirinde ve bir cennet ve cehennemin isimlerini belirten iki hadîsin açıklamasında yine **söz** edilmişti.

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu sorulara cevap vererek buyurdu ki:

— Terbiyeden maksad, zatı durulamak ve onu bönlükten ve gevşeklikten temizlemektir. Sırrı taşıyacak duruma getirip, kemâl mertebesine eriştirmektir. Bu da ancak ondaki karanlığı gidermek ve yüzünü bâtılla ilgili şeylerden ayırmakla olur. Bazen de bu terbiye doğuştan zattaki safadan gerçekleşir. Şöyle ki, Cenâb-ı Hakk'ın bir kulunu vasıtasız olarak temizlemesi bu cümledendir. Bu da ilk üç yüz yıllık devre içinde gelip geçen faziletli insanlarda mevcuttu ki onlara kuşakların hayırlısı denilmiştir. ^

Belirtilen ilk üç yüz yılda yetişen insanlar Hakk'a bağlı, onu araştırıp yayıcı idiler; hak üzere uyur, hak üzere uyanırlardı. Hak adına davranır, onun için gayret sarf ederlerdi. O kadar ki, Cenâb-ı Hak bir kulunun kalb gözünü açsa, o da onların iç yüzüne nazar kılsa, görecek ki akılları (kafaları, düşünceleri ve himmetleri) Allah ve Resulüne bağlanmış, onlarİa ilgi kurmuştur. Allah ve Resulünün hoşnudluğunu elde etmek için himmet ve gayretlerini kullanmışlardır.

Bu sebepledir ki onlarda hayır çoğalmış, Hakk'ın nuru zatlarında parıl parıl kendini göstermiştir. îctihad derecesine erişecek ölçüde bir ilme sahip olmuşlar, keyfiyeti bilinmeyen ve güç getirilemeyen bir bilgiye erişmişlerdir. Sözü edilen bu

kuşaklarda terbiyeye pek ihtiyaç duyulmuyordu. Şeyh müridinin ve sır sahibinin, nuruna vâris olanın kulağına onu ilka eder, bu sayede, yani zatın temizliği sayesinde ve akılların duruluğu nisbetinde müride fetih kapısı açılır, o da doğruya, iyiye himmetini çevirerek saadet yolunda yürümeye devam ederdi.

Bazen de terbiye konusunda şeyhin bizzat sebep olması, yâni zatlardan karanlığı kesip atmasıyla gerçekleşirdi. Bu yol, sözü edilen üç karnden sonrakilerde kendini hissettirmiştir. Çünkü artık niyetler bozulmuş, itikadlar kesada uğramış, akıllar dünya ile bağlantı kurmuş, şehvetin arzularına erişmek için himmetler o yana çevrilmişti. Bu yüzden şeyh basiret sahibi olmaya yüz tutmuş, müridine ve bir de vârisine terbiyeyi ilka etmiş ve sonra da onlara nazar ederek, akıllarının bâtıla bağlanıp kaldığını görmüş, şehvetlere erişmek için himmetlerinin ona yön çevirdiğini müşahede etmiş ve onları bu yoldan tanımıştır.

Evet, bu konularda onların zatı gaflet içinde kalanlarla gaflete dalmış, yanılanlarla beraber kendini kaybetmiştir. Bâtılın peşinde koşanlara meyletmiş, onlarla beraber bâtıla yönelmiştir. Organları övülmeyecek konularda harekete geçmiş, organların asıl sahibi sayılan akıl bâtıla bağlanmış, haktan uzaklaşmıştır.

İşte basireti açık şeyh, mürid ve vârislerini bu hal üzere bulunca, onlara halvet'i emretmiş, zikir ve fikirle meşgul olmalarını telkin etmiştir. Az yemelerini de zaman zaman hatırlatmış, böylece terbiyenin yollarını açmaya çalışmıştır. Müridler halvete girmekle, ölüler mesabesinde olan bâtıl ehlinden kopmuşlar; zikre dalmakla boş ve mânâsız sözlerden kurtulmuşlar, az yemekle de kandaki buharın azalmasını ve böylece şehvetin gücünü yitirmesini sağlamışlardır. Böylece akıl Allah ve Resulüne bağlanıyor. Mürid bu temizlik ve safaya erişince zatı sırrı kaldırmaya güç buluyor. İşte şeyhlerin müridleri terbiye etmelerinden maksad ve amaç budur.

Bu hal de bir müddet sürüp gitti. Sonra hak bâtıla, ka-

ranlık nura karıştı. Bâtıl ehli kendilerine gelenleri halvete sokmak suretiyle terbiye etmeye başvurdular, ilâhî isimleri kötü bir niyet üzerine onlara telkin ettiler. Hakka aykırı olan başka bir amaç güttüler. Bazen buna birtakım azimetler ve hizmete sevketmeleri de izafe ederek Allah'a karşı O'ndan yana birtakım hilelere başvurdular, velayetle ilgili olmayan harikulade şeyler göstermeye çalıştılar. Bilhassa bu durum Şeyh Zerûk ve onun şeyhleri asrında çoğaldı.

Onlar için bu sebeple ciddi bir görev başladı: Allah ve Resulü adına hayırhah davranmak, halkı bu terbiye sisteminden döndürmek, içinde bir nice bâtıl ehlinin bulunduğu böylesine bir fesaddan uzaklaştırmak gerekiyordu. Aynı zamanda halkı içinde hiçbir korku bulunmayan güven verici bir sahile eriştirmeleri, yâni Kitab ve Sünnete uymalarını sağlamaları bir görev oluyordu. Çünkü Kitab ve Sünnete sarılan ve bu iki kaynakla doğru yola erişen kimse artık sapmazdı.

Böylece, Allah kendilerinden razı olsun, bu vadide ağızlarından çıkan söz, nasihat ve ihtiyat ölçüsünü taşıyordu. Yâni halka hem bu konuda öğüt veriyorlar, hem de ihtiyatlı davranmalarını, rasgele kişilerin terbiye sistemine girmemelerini uyarıyorlardı.

Bu mürşidler Allah rızasını halk adına düşünürken Allah'tan kopmalarını hiçbir zaman arzu etmediler. Doğrudan doğruya onlara hakiki terbiyeyi aşılamaya çalıştılar. Zaten onları böyle bir kötü arzudan tenzih ederiz. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuru devam edip gelmekte, kapsam gücünü taşımakta, bereketi de kıyamete kadar sürmektedir.

Sizin :

— Şeyh kimdir? sorunuza gelince, onun cevabı şudur :

— Kendisine dizgin teslim edilen şeyh, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ahvâlini bilen ve O'nun nuruyla sulanan ve bu sayede Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin izi üzere olan zattır ki Cenâb-ı Hak ona kemâl mertebesindeki imanla ve irfan safasıyla yardımda bulunmuştur. îşte müslümanların elinden tutan, yani onların dizgini eline verilen şeyh budur. Onu sevmek

gerekir. Onunla oturmak ve konuşmakta, huzurunda bulunmakta yarar vardır. Çünkü bu ölçüde olan kâmil zat, kulu Allah'ına kavuşturuyor, aradaki mesafeyi kısaltıyor. İnsan içindeki vesveseyi söküp atıyor, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin sevgisiyle insana mânevi şifâ veriyor.

Sizin :

— O şeyhi bize tam tın, hangi ülke ve beldede olduğunu söyleyin, sözünüze gelince, onun da cevabı şudur :

— Bizim anlattığımız ölçüdeki şeyhler mevcuttur ve çeşitli ülke ve beldelerde yaşamaktadırlar. Onlar Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin yolundan ayrılmazlar. Onları aradığımız zaman bulabiliyoruz. Arayan kimse onları bulabilir. Çünkü Allah takva üzere olanlarla ve bir de iyilik yapanlarla beraberdir.

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZİ UYANIK BİR HALDE GÖREN ŞEYHİN İDDİASI

Soru soran Fakîh Muhammed, Şeyhimizden, uyanık bir halde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi gördüğünü iddia eden şeyh hakkında sordu ve şunu ilâve etti: Halbuki arif kişiler diyorlar ki, böyleşinin iddiası ancak kanıt gösterirse kabul olunur. Bu konudaki kanıt ise, iddia edenin 2999 makam aşmasıdır. Bundan sonra ancak kanıt getirmesi için kendisine teklifte bulunulur.

Bu bakımdan siz efendimizden (Allah efendiliğinizi, feyiz ve irfanınızı devam ettirsin) bu konuyu işaretle de olsa bize açıklamanızı arzu ediyoruz. Bunu özetliyebilirsiniz de veya kolay gelen bölümünü anlatabilirsiniz, fazla bir açıklama istemiyoruz.

Bu soruya Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Şüphesiz ki her zatın içinde 366 (belli) damar vardır. Her damar ayrı bir özellik taşımakta, Allah'ın ona vermiş olduğu hususiyeti bulundurmaktadır. Basiret sahibi arif bu da-

marlara taşıdıkları özel anlamlarıyla ışık verir, parıldar ölçüde müşahede eder.

Yalanın da kendine has bir damarı vardır ki onunla meşguldür. Hasedin de bir damarı vardır ki bununla ışık verir (sinyal verir). Gadretmenin de sinyal veren bir damarı vardır. Kibir de böyledir, o da sinyal verir. Böylece damarlar kendi özelliklerine göre ışık ve sinyal verirler. O kadar ki arif kişi zata nazar ettiğinde her zatı bir fener düzeyinde görür. Buna kandil de diyebiliriz. Her fenere 366 tane mum konulmuştur. Her mumun kendine has bir rengi vardır ki diğerine benzemez.

Sonra bilmiş olun ki, belirttiğimiz bu özelliklerden her biri için ayrı bir açıklama ve bölümler vardır. Örneğin, şehvetin özelliğinin, kendisine izafe edilen şeylere göre birtakım bölümleri vardır. Şehvet tenasül cihazlarına izafe edilirse o bölümlerden biri meydana gelmiş olur. Makam ve mevkie izafe edilirse, bu da ayrı bir kısım olur. Şehvet sahibinin hak söz söylememesi de bir bölüm sayılır. Yine sahibi başkası hakkında hakkı söylemiyor diye zannetmesi, başkasının sözünde şüpheye düşüp doğru kabul etmemesi de bir kısım sayılır.

işte kişi bu makamları bir baştan bir başa aşmadıkça kendisine fetih yapılmaz. Cenâb-ı Hak bir kulu hakkında hayır murad edip onu fethe ehil kılınca, o da bu makamları derece derece aşar; kendisinden yalan özelliği kesilince doğruluk makamı başlar. Sonra da tasdik (doğru kabul etme) makamı gelir. Şehvet özelliği kesilince, mala karşı istek bağı kopanlınca kendisinde zühd makamı başlar. Günahlarla ilgili şehvet kesilince de tevbe makamı başlar. Sonu gelmeyen bir arzu ve istek özelliği koparılınca, şu aldatıcı dünyadan uzaklaşma makamı başlar. Böylece sürüp gider.

Sonra kula fetih yapılınca sır onun zatına girmiş olur. Böylece âlemleri müşahede makamlarında basamak basamak yükselir. îlk müşahede ettiği, toprakla ilgili cisimlerdir. Sonra da yüce âlemdeki varlıklardır. Sonra da nûrânî varlıklar-

dır. Sonra da ilâhî fiillerin yaratıklarda nasıl cereyan ettiğini müşahede eder. Toprakla ilgili varlıkları müşahededе kademeli bir durum var onun için :

Önce üzerinde yaşadığı yeryüzünü müşahede eder. Sonra da yeryüzündeki denizleri, sonra da yeryüzünün birinci tabakasıyla ikinci tabakası arasını müşahede eder; sonra da ikinci tabakayı ve içindekileri, üçüncü tabakayı ve içindekileri müşahede eder. Yedinci tabakaya kadar bu müşahedeleri sürüp gider. Sonra boşluktaki atmosferi müşahede eder ve yerküredeki tertip üzerine gökleri müşahede eder. Sonra da Berzah âlemini ve oradaki ruhları müşahede eder. Sonra da melekleri, hafezeyi ve âhiretle ilgili halleri müşahede eder.

Adı geçen her müşahededе kul üzerine Rübubiyyet haklarından bir hak, ubudiyyet âdabından bir âdab vardır.

Sonra da bu vadide birtakım engeller ve tehlikeler arız olur ona. Kişi bu dereceleri aşarken korkunç ve öldürücü hallerle karşılaşır. Eğer Allah'ın tevfiki ve fazl-u keremi kuluna yönelmemiş olsa, rahmeti ona erişmemiş bulunsa, en az derecede aklî melekesi sarsılır ve tam bir ahmak olur.

Sonra şunu belirteyim ki: Kulun müşahede makamlarını bir bir aşması ve korkunç halleri geçmesi, kendisine nefslerle ilgili özellikler makamlarını aşmaktan daha güçtür. Çünkü özellikler makamlarını aşması bâtınîdir, ancak fetihten sonra bunun farkına varabilir. Müşahede makamlarını aşması ise zahirîdir; onları gözleriyle görür ve belirleyebilir. Çünkü bu, fetihten sonra kulun daldığı bir haldir.

Nazarı durulanıp safiyyet kazanınca basiret nuru tamamlanıp sonunda şifâsı olmayan ilâhî merhamete erişerek gelmiş geçmişlerin efendisi Hazret-i Muhammedi (S.A.V.) görme bahtiyarlığı kendisine verilince, artık Resulüllah (S.A.V.) Efendimizi ayân-beyân uyanık bir halde görmeye başlar. Allah ona hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin düşünemediği şeylerde imdadda bulunur. Artık bu vaziyette o meşakkatsizlik makamına ve sevinç düzeyine çıkmış olur. Mutluluk ona mübarek ve kolay olsun!

Özellikler ve onlara dahil olan kısımları, müşahedelerde

mevcut olan makamlarla beraber düşünüp dikkate aldığın zaman, bunların belirtilen sayıya ulaştığını görürsün.

Diğer bir husus da şudur: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şemaili (huyları, fizyonomik biçimleri, tavır ve davranışları) ümmetine gizli kapalı değildir. İlim adamları bu konuda, Allah'ın O'na has kıldığı hususları ele alıp bir nice eserler meydana getirmişlerdir. Onun dış âlemleriyle, iç âlemi hakkında hayli bilgi vermişlerdir. En üstün salât, en güzel selâm ona olsun..

O halde uyanık bir halde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi gördüğünü iddia eden kimseden, O nun saygıdeğer şerefli ahvalinden sorulsun ve vereceği cevaba dikkat edilsin. Açık bir biçimde cevap verenin iddiası pek kapalı kalmaz ve Resûlüliah'm güzel evsafı başkasınınkiyle karışmaz. Onun verdiği cevap bu hususta size bir kanaat veriyorsa ne güzel..

Başka bir söz bu konuda arzu ediyorsanız, bilmiş olun ki :

— Allahü Teâlâ kuluna fetihte bulunup Hakk'm nûrlarıyla ona yardım elini uzatınca, bu nûr onun zatına her cihetten girer de etini kemiğini delip geçer; o kadar ki o nurun soğukluğu ve sıkıntılı girişi bir nev'i ölüm sekeratına benzer.

Sonra bu nurun özelliğinden biri de mahlûkatın esrarından o kula doğru bir kapı açar, böylece Allah'ın kendisine fetihte bulunduğu kul mahlûkatı müşahedeye başlar. Böylece nûr o kulun zatı üzerine, adı geçen mahlûkatın renklerine göre çok renkli olarak girer.

Cenâb-ı Hak ayrıca yeryüzündeki mahlûkatmı müşahede etmesi için kuluna fetihte bulunmayı irâde ettiğinde, o nûr bir defa gelip âdem oğullarının zatını oluşturan esrar ile harikuladelik gösterir. Bir defa da hayvanların varlığını oluşturan esrar ile gelir. Başka bir defa cansız varlıkları oluşturan esrar ile gelir. Öyle ki önce bunlardan yana ona bir fetih yapılmaz, bunların esrarıyla sulanmadığı sürece.

Bununla beraber ilk defa ayân-beyân gördüğünü her defasında da görür. Bu mahlûkattan biri de tabii ki varlık âlemi-

nin efendisi ve şuhûd âleminin ilim ve marifeti Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdir.

Cenâb-ı Hak bir kuluna Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi müşahede etmek hususunda va'dde bulunur da ona fetih yaparsa, Resûlüllah Efendimizin zat-i şeriflerindeki esrar ile sulanmadıkça O'nu müşahede etmez.

Biz bu konuda şahsın zatını fetihten önce karanlık bir şey biçiminde farzedelim. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zat-i şeriflerini de ışın ışın parıldayan bir nûr kabul edelim, öyle ki bu nûr yüzbin belki de daha fazla çeşitlere ayrılmaktadır.

Cenâb-ı Hak karanlık olan zata merhamet etmek istediğinde, onu sulayacak olan nûr gelip onu o ışınlarıyla delip geçer, ışınlar birbiri ardınca devam eder.

Bunlardan sabır ışınını düşünelim. O gelince sabrın karşıtı olan karanlık ayrılır, kararsızlık kalmaz. Bir kere de o ışın başka ölçüde gelir; bu gelişini rahmet ışını olarak farzedelim, bununla rahmetin karşıtı olan merhametsizlik karanlığı ayrılıp yok olur. Bir defasında ise başka bir anlam taşıyarak gelir bu ışınlar; onu hilm (yumuşak huyluluk, güzel ahlâk) olarak farzedelim; onunla karşıtı bulunan karanlık gider.

Böylece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin tertemiz olan zatındaki nurun binlerce ışını peşpeşe gelir de karanlık olan zattan karanlıkla ilgili bütün sıfatları bir bir giderir. Zattaki bütün karanlıklar bir baştan bir başa giderilmedikçe Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zat-i şeriflerini müşahedeye güç getirilemez.

Biz bu açıklamamızla, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zat-i şerîflerindeki esrar ile kul sulandıktan sonra bu hususta kemâl mertebesine yükselir demiyoruz. Yâni Resûlüllah Efendimizdeki kemâl üzere bulunur, anlamını kasdetmiyoruz. Belki zatının güç getirdiği nisbette O'nun nûr ve esrarından sulanır demek istiyoruz.

Yaratılışındaki yeteneğe göre bu esrara nail olabilir. Hem biz bu açıklamamızla, kul, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ışın-

larıyla sulanınca Resulüllah (S.A.V.) Efendimizin zat-i şeriflerinden bir şey eksilir de demiyoruz. Çünkü nurlar ne kadar ışın verirse versin yerinde yine baki kalır ve de eksilmez.

Bu sözlerimizden açıklandı ki, kul, Resulüllah (S.A.V.) Efendimizi, kendisinde bulunan vasıfları, gelen esrar ile silmedikçe ve o lâtif nurlarla karanlıklarını gidermedikçe müşahede edemez. Bunda da sayılmayacak kadar makamları aşmak vardır.

Çünkü :

«Resulüllah (S.A.V.) Efendimizin fazilet ve kemâlinin sınırı yoktur. Yeter ki dil, onun üstünlüklerini anlatabilsin..»

O halde Resulüllah (S.A.V.) Efendimizin nurunun ışınlarıyla aşılan makamları iki bin ya da daha fazla bir sayıda sınırlayan kimse ancak kendi halini ve kendisine yapılan fethin nisbetini haber vermiş olur. Kalanlar ise kalmış olur. Yani geriye daha nice makamlar ve vasıflar kalır.

Az yukarıda, bütün bu sıfat, nurlardan meydana gelen esrar ile sulanmadıkça müşahededе bulunamaz, demiştik. Bundan maksadımız, kemâl mertebesi üzere olan müşahededir. Çünkü esrarın bir şubesi geriye kalanda, müşahede meydana yine gelmiştir, ama kemâl ölçüsünde değil. Allah daha iyisini bilir.

ŞEYHİ HAZIR OLUNCA İLİM VE İRFANI ARTAN MÜRİDİN DURUMU

Yine Fakîh Muhammed (Rahmetullahi aleyh) Şeyhimizden sordu :

— Mürid, kâmil arif olan şeyhinin huzurunda bulunduğunda veya şeyhi **onunVa** yakın ilgi kurduğunda ilmi irfanı artıyor, şeyhi ondan ayrılınca veya bir sefere çıkınca müridde bir gevşeme, zayıflama başlıyor. Şeyh kendi müridini himmetiyle terbiye ettiğini iddia eder, fakat şeyhin maddî varlığı ölüm veya bir uzak yere yolculuk yapmakla ortadan kalkınca, onun himmetiyle terbiye gören müridde bir zayıflama başlıyor, der-

hal ilim ve irfanında, amel ve halinde gerileme oluyor. Bu durumda şeyhin müridine verdiği terbiyenin anlamı ne oluyor, sarfettiği himmetin ölçüsü kalıyor mu? Bu hususta bizi aydınlatır mısınız?

Şeyhim ona şu cevabı verdi :

— Kâmil şeyhin himmeti, Azîz ve Celîl olan Allah'a imânının nurudur. Bu nurla müridini terbiye eder ve onu bir halden bir hale yükseltir. Eğer müridin şeyhine olan mahabbeti imânının nurundan ise, şeyhi hazır olsun gaib olsun ona imdad elini uzatır. Ölse de, üzerinden binlerce yıl geçse de yine bu himmet ve imdadı kesilmez. ;

Bu mânayla, her asırda yetişen evliya, Resulüllah (S.A.V.) Efendimizin imân nurundan yardım beklerler, Efendimizin nuru onları terbiye eder ve basamak basamak yükseltir. Çünkü evliyanın Resulüllah (S.A.V.) Efendimize mahabbeti katıksızdır. (Bu bakımdan Resulüllah Efendimizin imdadı, terbiyesi aralıksız evliyaya ulaşır).

Bunun gibi eğer müridin şeyhine olan mahabbeti imânından değil zatından geliyorsa, bu durumda şeyhi hazır olduğu sürece ondan yararlanabilir, şeyhin zatı onun zatından uzaklaşınca aralarındaki bağ kopar. Zattan gelen mahabbetin alâmeti, sadece bir yarar sağlamak veya bir zararı defetmek veya buna benzer bir menfaat için olmasıdır. İmân nurundan gelen mahabbetin alâmeti ise, sadece Allah için olması, menfaattan uzak kalmasıdır.

O halde mürid, şeyhinin ayrılmasiyle kendinde bir noksanlık duyuyorsa, bunu kendinden bilmelidir, şeyhinden değil.

Allah daha iyisini bilir.

ŞÜKÜR VE MÜCAHEDE YOLLARI

Aynı Fakîh, Şeyhimden şükür ve mücahede yollarından hangisinin daha iyi olduğunu sordu. Bu durumda arif velîlerden olan **Şazelî** ve ona tabi olanların tarikatiyle, **İmam** Gazali ve ona uyanların tarikatı arasında ne fark vardır? Bunlardan birinin bütün dayandığı husus şükürdür ve bir meşakkat ve külfet olmaksızın nimeti verenle ferahlık duymaktır. Diğerinin ise bütün medarı, riyazet, meşakkat, uykusuzluk ve açlıktır. Bu ikisi belirtilen ölçüler içinde riyazet üzerinde muvaf aka ta erişmişler midir?

Çünkü **Şazelî Hazretleri** vuslata erdikten veya ona yaklaştıktan sonra **şükür** ile emreder. Ya da o ilk adımda ve işe başlarken şükür ile emreder. Bu farklı iki tarikata birden sülük etmek bir adama mümkün müdür? Yoksa birinden yüz çevirmedikçe diğerinden yarar sağlayamaz mı? Bu hususta sizden şifâ verici bir cevap bekliyoruz.

Bu soruyu **Şeyhim** (Allah kendisinden razı olsun) şöyle cevaplandırdı :

— **Şükür** ile ilgili tarikat (yol) bu konuda asıldır. Bu öyle bir yoldur ki bütün peygamberler ve ashab-ı kiramdan olan asfiyânın kalbleri bunun üzerinde bulunuyordu. Çünkü sözü edilen şükür, her türlü gösterişten ve menfaatten uzak sadece Allah için ibâdet etmektir; nefsanî zevklerden uzaklaşıp, tam bir mahviyet içinde aczini, kusurunu anlayarak, Rabbine karşı Onun hakkını tamamen yerine getirememenin şuuru içinde kulluğu ihlâs üzere yerine getirmektir. Aynı zamanda bu halinde gönülde, saatlerin ve zamanın geçmesiyle sükûnet bulmasıdır da.

Bu durumda Cenâb-ı Hak kulunun sadakatini görünce, kendi kerem ve lûtfunun gerektirdiği ölçü ve anlamda ona kendi ma'rifeti hususunda fetihte bulunur, bu fetihle imân esrarına erişmeyi kolaylaştırır.

İşte bu ölçüde kulluk görevini yerine getirenlerin bu gü-

zel halini duyan riyazet ehli, onların eriştiği ilâhî fetha nail olmak için fethi matlûb olarak seçtiler, ona rağbette bulundular ve böylece onu oruç, namaz, gece ibâdeti, halvette devamlı kalmak ile elde etmeye çalıştılar. Arzu ettikleri oluncaya kadar devam gösterdiler.

O halde şükür yolunda yürüyüp hicret etmek, Allah'a ve Resulüne uzanan halin ilkidir. Fetha ve keşiflere erişmenin yolu ve ilk hali değildir. Riyazet **yolunda** hicret ise fetih için, mertebelere erişmek ve makamlara yükselmek içindir.

Birinci yolda yürümek kalblerin seyridir. İkinci yolda yürümek bedenlerin seyridir. Birinci yoldaki fetih bir anda hücum edip gelir, kulun bir teşebbüs ve bilgisi olmaksızın bu kapı açılıverir. Kul tevbe ve istiğfarı arzulama makamında günahlardan arınmaya çalışırken kendisine apaçık bir fetih gelir. Bununla beraber her iki yol da doğrudur. Ancak ne varki şükür yolu daha doğru ve daha katıksızdır.

Her iki tarikat (yol) da riyazet üzerinde uyum sağlamıştır. Ancak birinci yolda kalb riyâzetiyle Hakka bağlanılmış, onun kapısında beklemeyi kendine lüzumlu görmüştür; böylece her türlü söz ve davranışlarında Allah'a sığınmış, huzur vakitlerini karıştıran gafletten uzak kalmıştır.

Özet olarak diyebiliriz ki: Riyazet birinci yolda kalbi Azîz ve Celîl olan Allah'a bağlamak ve buna devam göstermektir. Her ne kadar bu durumda olanın dış görünüşü büyük bir ibâdet kaftanına bürünmemişse de iç âlemi (kalbi) ile Allah'a bağlanması riyazetin asıl maksadını gerçekleştirmiştir. Bunun için bu yolda olan şahıs oruç tutar, iftar eder, namaz kılar, uyur, kadınlara (helâl bir nikâhla) yaklaşır, bedenî riyazete ters düşen diğer şer'î görevleri yerine getirir.

Şeyhimiz başka bir defasında ise bu konuda şöyle buyurmuştu :

— Riyazet yolunda hicret etmek, fetih için ve mertebelere erişmek içindir. Fetihten sonra ise onlardan bazısı ilk niyeti üzere kalır, âlemlerde müşahede ettiği hususlardan kalbinin ilgisini kesmiş olur. Keşiften, su üzerinde yürümekten, yerin

katlanıp mesafenin kısalmasından hoşlanır, içi ferahlık duyar. O tipler artık bu hususları kendileri için gaye ve maksad olarak görürler. Bunlar şüphesiz ki işin başlangıcında kalbleri Allah'tan boş olanlardır. İşin sonunda ise amelleri boşa çıkan ve böylece zarara uğrayanlardan olurlar :

«Ey Muhammedi Size amelce en çok kayba uğrayanları haber vereyim mi? Onlar ki dünya hayatında çalışma ve gayretleri boşa gitmiştir. Halbuki onlar güzel iş ve amelde bulunduklarım zannederler.» (*)

Onlardan bir kısmının da fetihten sonra niyetinde değişiklik olur, Allah ona merhamet eder, elinden tutar. Böylece kalbi Allah'a bağlanır, başkasından ise ilgisini koparır. İşte fetihten sonra meydana gelen bu hal, şükür yolunda işin başlangıcı sayılır. Bu bakımdan iki tarikat (yol) arasındaki uzun mesafe ve fark kendiliğinden anlaşılmış oluyor. İki arzu arasındaki fark ta ortada..

^ Özetliyecek olursak :

Birinci yolda yürümek, kalblerin seyretmesidir. İkinci yolda yürümek bedenlerin seyridir. Birinci yolda niyet halistir. İkinci yolda ise halis değil, karışıktır. Birinci yoldaki fetih hücum biçiminde anidir, kulun bu hususta teşebbüs ve bilgisi yoktur. Sadece Rabbanidir. İkinci yolda ise bir çare ile erişmektir. Bir sebep ile onu elde etmektir. ^

Böylece yukarıdaki iki kısma kendiliğinden ayrılmış oluyor. Birincide fetih lûtfuna ancak arif olan, Allah dostluğunu kazanan, O'na yakınlık sağlayan mümin erişebilir. Ama ikinci fetih böyle değildir. Nitekim sen zaman zaman işitirsin ki rahipler ve Yahudi din adamları riyazet yoluyla birtakım istidraclara (harikulade olaylar) erişirler.

Bunun için biz bu konuda sadece Hak'tan yana olan bir riyazetten değil, ister haktan yana olandan, ister bâtıldan yana olandan olsun mutlak bir riyazetten söz ediyoruz. Bu babda sadece Ebû Hâmid el-Gazâlî Hazretlerinin riyazetinden söz et-

(*) Kehf sûresi, âyet: 104

miyoruz. Çünkü o hak üzere olan bir imamdır, doğruluk düzeyinde bulunan bir velîdir.

Sizin :

— Bu iki tarikat (yol)da bir adamın yürümesi, yani ikisini beraber yürütmesi, ikisine de bağlanması mümkün müdür?

Sorunuza gelince, onun cevabı şudur :

— Evet, mümkündür, çünkü iki tarikat arasında bir başkalık ve aykırılık yoktur. Bir şahıs için hem kalbini Allah'a bağlamak, söz ve davranışlarında ona göre titizlik göstermek, dış kısmını da mücahede ve riyazete vermek mümkündür. **Allah daha** iyisini bilir.

MÜRİD OLMAYA YETENEĞİ OLUP OLMADIĞINI ÖNCEDEN TESBİT ETMEK MÜMKÜN MÜ?

Aynı zat, Şeyhimden sordu, dedi ki:

— Efendim, insan mürid olmaya kabiliyetli olup olmadığını bilebilir mi? Bu insan için önceden mümkün müdür? Yoksa sâlih bir şeyh ve nasihatçı bir kardeş mi bunu bilebilir? Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Şahıs böyle bir kabiliyette olduğunu bilebilir; şöyle ki: Şahıs düşüncesine bakacak, onun daha çok yönü nereye çevrilmiştir. Çünkü zat galib olan düşünceden yana yaratılmıştır. O halde zatın kendisindeki düşüncenin ne olduğunu araştırması gerekir. İsterse bu düşünce ilk anda zat onun için hazırlanıp ortaya konulmuş olsun, isterse olmasın fark etmez.

O halde kimin düşüncesinde Allah sevgisi, O'na doğru meyletme ve O'nun Celâl ve kibriyâsmdan korkup O'nun yüce azamet ve saltanatını iki kaşın arasında bulundurma üstün geliyorsa, bu onun hakkında hayrı irâde etmenin belirtisi sayılır. Böylesinin zatı bu durumda ister muhalifler ister muvafıklar arasında yer almış olsun fark etmez. Çünkü muhalifler arasın-

da bile yer almış olsa, ileride Cenâb-ı Hak onu hayra, kurtuluşa, doğruya ve mutluluğa çevirir.

Sonra sözü edilen kabiliyete gelince, bu yaya yürümekteki ve bir de yiğitlikteki duruma benzer, kuvvetli ve zayıf olabilir. Böylece onun farklı durumları anlaşılır. Sokakta oynaşan çocuklara dikkatle bakan kimse hangisinin tabanı kuvvetli, hangisinin zayıf olduğunu derhal anlar. Kabiliyet ehli de böyledir, yukarıda geçen mânanın karşısında farklı durumlar arzederler :

Kimi yüce derecelerdedir. Şöyle ki, yüce derecelik sair vakitlerinde de onda üstün gelen bir düşüncedir. Bazılarına da bu tarz düşünce pek az vakitlerinde gelir. Onlardan bir kısmı da orta derecelerde bulunuyordur. Bunun sırrına gelince :

İnsanın içindeki düşünce ve hatıralar aklın nurlarından bir nurdur ki akıl bu nûr ile zata kader ve ölçüsüne göre yardımda bulunur. O zatın daha önce kısmetinde geçen ne ise ona göre bir imdad kapısı açılır. Zata hayırda bulunmayı irâde ettiğinde, akıl bu düşünceyi ona doğru atar, sebeplerini de hazırlayıp sunar, o kadar ki zat bu düşünce ve sebeplerle hayrı idrâk etme düzeyine gelmiş olur. Zata şerri irâde ettiğinde akıl ona bu düşünceyi atar, sebeplerini hazırlayıp sunar, yani sebepleri bulma fikrini ona verir, böylece zat o şerre ulaşmış olur.

Sonra bilmiş ol ki: Hayır yukarıda **geçen** düşüncenin üç mertebesine (yüksek, orta **ve** zayıf) tabi olur. Şer de düşüncenin bu mertebelerine uyar. Sonra şunu belirtelim ki, kabiliyet sadece yukarıda belirttiğimiz ölçüye has değildir. Kader çizgisinde neler yazılmış ve neler konulmuşsa zat onlara ulaşacaktır. Çünkü kabiliyetin durumu böylece onda belirgin hale gelir. Buna bir örnek verelim :

Çocuklardan bir topluluğa bakan kimse, görür ki her çocuk hangi kabiliyette yaratılmışsa **onu** kavrama imkânı üstün gelir. Meselâ: Kader çizgisinde o çocuklardan birinin kâtib olması mukadderdir, biri hacamatla kan almak, bir diğeri polis

olmak üzere kader çizgisine nakşedilmiş ve bu yetenekte yaratılmıştır.

Birincisi kalemi nasıl elinde tutacağını basit bir uyarı ile kavrar, ama kan almak için ustura nasıl tutulur, nasıl kullanılır, tenbih te edilse anlamakta zorluk çeker. Bıçak nasıl asılır bunu da bilmez. Tenbih te edilse işte o kadar anlayabilir.

İkincisi ustura nasıl tutulur ve nasıl kullanılır, basit bir uyarı ile bunu kavrar, fakat kalem nasıl tutulur, bıçak nasıl asılır, bunu tenbih te edilse kavramakta zorluk çeker.

Üçüncüsü ise bıçak nasıl asılır, bunu kavrar, fakat kalem nasıl tutulur, ustura nasıl kullanılır, bunları kavrayamaz. Çünkü her biri ne için yaratılmışsa ona doğru kabiliyet taşır, o şey ona kolay gelir.

Bunun gibi düşüncesi ticarî konuda üstünlük sağlayan, yani bu kabiliyette yaratılan bir kimseyi babası ziraatçılıkta çalıştırmak istese, şüphe yok ki çocuktan bu hususta bir hayır gelmez. Çünkü kabiliyeti ziraate elverişli olarak yaratılmamıştır. Ama onu ticarî işlerde çalıştıracak olsa arzu ettiği sonucu elde edebilir. Çünkü her şeyin kabiliyeti o şey üzerindeki düşüncenin ağırlığına göre sağlanmıştır, ona göre kurulmuştur. Herkes kendi kafasında dönüp dolaşan fikri gayet iyi bilir. İnsanı başarıya ulaştıran ise Allah'tır.

ŞUURLU BİR KADININ ÜÇ ÇOCUĞUNUN GELECEĞİYLE İLGİLİ VERDİĞİ HABERİN DOĞRULUĞU

Şeyhimden işittim, buyurdu ki :

— **Hicrî beşinci asırdan önce** iki oğlu ve bir kızı bulunan şuurlu bir kadın vardı. Ölümü yaklaşınca, çevresindeki yakınlarına dedi ki: Benim şu oğlum ileride sâlih bir kişi olacaktır. Diğeri ise zâlim ve vicdansız bir adam olacaktır. Kızım ise çok mal ve servete kavuşacaktır.

Bunun üzerine ona denildi ki:

— Sen gaybı biliyor musun?

— Hayır, bilmiyorum, dedi. Ancak ne var ki ben bir numaralı oğluma dikkatle baktım, gördüm ki Allah'tan çok korkuyor, kimseye kötülük yapmak istemiyor, hiçbir çocuğa haksızlıkta bulunmadı. Allah her zaman onun kalbinde hazırdır. Anladım ki bu oğlum hayırlı olacak, sâlihler zümresine girecektir. İki numaralı oğluma baktım, bunun tam aksine. Anladım ki onun sonu şerre yönelecektir. Kızıma baktım, gördüm ki yüksek işleri sever, gerdanlık, ayak bileklerine takılan halhal ve kadınların zevkle giydiği süs eşyalarına karşı büyük bir hevesi vardır. Devamlı bunlarla meşgul olur Anladım ki bu kız ileride dünyalıktan çok şeylere kavuşacaktır.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Yukarıda Şeyhimizin buyurduğu konuyla ilgili şöyle bir olayı da bazı şahıslardan dinlemiştim :

Babadan yetim kalan bir çocuk varmış, biraz büyüyünce annesi onu ipekçinin yanma çırak olarak vermiş, ama ne çare ki çocuk bir türlü bu san'ata ısınamamış ve her geçen gün bu biraz daha ona ağır gelmeye başlamış, derken bir gün bu çocuk alçı işleriyle uğraşan bir yerden geçiyormuş, alçıyı kalıplara döküyor, onu süs eşyası olarak hazırlıyorlarmış. Çocuk bir müddet onları dikkatle izlemiş ve aklı bu işe takılıp kalmış. Vakit kaybetmeden ipekçiliği bırakıp bunların yanında çalışmaya başlamış, kendisinde bu işe karşı büyük bir canlılık duymuş. Sebebi sorulunca da şu cevabı vermiş :

«Şimdiye kadar kendimi zindanda sanıyordum. Artık oradan kurtuldum ve bu san'ata bağlanmakta içimde bir zevk ve kolaylık hissetmeye başladım. Bir daha da ipekçiliğe dönmedim..»

Bugün o çocuk alçı işleriyle uğraşanların patronu olarak bulunmaktadır. Her şey yaratıldığı şeye yatkındır.

Yine bana bazı tanıdıklarım anlattı:

Zayıf sıska bir eşeğim vardı. Çölde bir kavme yakın bir yerde kalıyordum. O kavimden yetim bir çocuk vardı, benim eşeğe binmekten başka hiçbir meşguliyeti yoktu. Ama öyle ge-

îişigüzel ona binmez, atlara binilir şekilde ayak topuklarına mahmuz yerine diken bağlar, hurma dalından gem yapıp takar ve eline yine hurma dalından bir harbe yapıp alır, öylece o zavallı hayvanı mahmuzlayıp koşturmaya çalışır. Ne kadar kovsak yine döner dolaşır bizim o eşeği bulup binerdi. Aradan yıllar geçti, çocuk büyüdü derken hükümdara ait atları besleyenlere katıldı ve arzusuna böylece erişmiş oldu. Her şey yaratıldığı şey ne ise ona daha yatkmdır.

Konumuzla ilgili diğer bir olayı da şöyle anlatırlar :

Öğretmen bir gün talebesini denemek için diri olarak yakaladığı kuşları alıp medreseye getirdi ve her çocuğa bir kuş vererek şöyle buyurdu :

«Herkes kuşunu götürüp hiçbir kimsenin görmiyeceği bir yerde onu boğazlayacak..»

Talebe aldıkları emir uyarınca etrafa dağıldılar ve bir müddet sonra dönüp geldiler. Onlardan bir tanesi hâriç diğerleri kendilerine verilen kuşları boğazlamışiardı. Kuşunu diri olarak getiren o bir çocuk ise rivayete göre Ebû Abbas es-Sebtî Hazretleridir. Büyüyünce bu zat velayet makamına yükselmiştir. (Allah kendisinden razı olsun). Hocası ona:

— Neden kuşunu boğazlamadın?

Diye sorduğunda şu cevabı vermiştir :

— Nereye vardımsa Allah'ı hep kendimle beraber buldum, bu sebeple kuşu boğazlamadan geri getirdim.

Bunun üzerine hocası o talebe hakkında şöyle demiştir :

— Bu çocuk ileride ma'rifet makamına yükselecektir. Böylece dikkatini onun üzerinde topluyor ve gerekli tavsiyeleri yapıyor. Allah daha iyisini bilir.

KENDİSİNDE VELİLİK DAMARI BULUNAN KİMSE İr

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— Bir adamda velilik damarı bulunur da buna rağmen o muhalefet ehliyle birlikte olur ve uzun süre onların arasında

kalırsa, bu arada onun bulunduğu yerden evliyadan biri geçince, ondaki damar Allah'ın izniyle dirilmeye başlar, büyük bir rahatlık ve sevinç duyar, kalbi açılır. Oradan geçen veliyi tanımasa bile yine de ayni hal kendisinde meydana gelir. Aralarında konuşma ve benzeri bir temas olmadığı halde içindeki damar uyanır. Eğer o veliyle tanışıyor, aralarında dostluk ve bağlantı varsa artık o damarın nasıl uyanıp dirileceğini sen sorma.. Her an o adamda bu yüzden hayır fazlalaşır.

îçinde hırsızlık ya da şer damarı bulunan bir kimseyi Cenâb-ı Hak veliler arasında veya arifler meclisinde bulundurur; o da onlara hizmet eder, aralarında senli-benli olur ve fakat bu arada o semtten bir hırsız ya da şer işleyen bir adam geçerse, ondaki hırsızlık ve şer damarı uyanıp dirilir, kalbi ferahlar, hırsızın oradan sadece geçmesiyle onun âdeta kıyameti kopar. Halbuki geçen hırsızla hiç bir tanışıklığı da yoktur. Ya bir de onu tanır, aralarında kaynaşma varsa, o zaman şerri tamamlanır. Bundan Allah'a sığınırız. Her şey ne için yaratılmışsa ona yatkın olur, yollan kolaylaşır.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Bu konu oldukça geniş ve o nisbette yararlıdır. İnsanlara ilim yolunda hocalık yapan ve yıllarını buna veren zatlara bu konu getirilince, yetenek üzerinde söz kapısı açılınca, onlar kendileri hocalık yaptıkları yıllarda bu tür olayların geçtiğini yazılı bir nüsha gibi hatırlar da konuyu süratle kavrarlar. Çünkün bunun bir nice örneklerine şâhid olmuşlardır.

Allah'a şükr ü minnet olsun ki beni hocalık makamına getirdi de on yedi yıl gibi uzun bir müddet bu görevi sürdürdüm. Sonra Şeyhimin kaabiliyet (yetenek) hakkındaki nefis sözlerini işittiğimde, benden ders görenleri bu sözlerin ölçüsüne getirdim, tarifin çok yerinde yapıldığını, efradını cami', ağyarını mâni' nitelikte olduğunu gördüm.

Bu sayede üzerime çökmüş olan ağır yükü sırtımdan attım. Çünkü onlara hocalık yaptığım yıllarda öğüt konusunda hayli ileri gitmiş ve bir nice doyurucu kesin deliller getirmeye çalış-

mistim. Onlar için sadece hayrı düşünmüş ve arzulamıştım. O kadar ki bunu gaaye edinmiş, onlarla ciddî bir kaynaşma havasına girmiş, beraber yiyip içmiştik.

Ondan sonra onlardan bir haber bile gelmez oldu. Yıllar yılı onlar için, onlardan yana yapmış olduğum eğitim binası, bâtıl ehliyle kaynaştıkları, onlarla gönüldaş oldukları için kökünden yıkıldı. Bu arada benim onlardan gaflet üzere kalmamın da te'sirini unutmamak gerek. Uyarılarımı durdurmuş, ilgimi kesmiştim. Bu, elindeki değnekle vurduğun zaman yürüyen, vurmadığın zaman yerinde kaya gibi durup kalan hayvanlara benzer.

Benim talebemden başka birçok kimselere de bunun aksi bir durum ve hal meydana geldi. Rahlemizde okumadıkları halde sadece bizimle tanışıp zaman zaman sohbetlerimize katılan bu adamlarda bir başkalık gördüm: Kalbleri bizimle sakinleşti, bizden duydukları onları ferahlattı, o kadar ki bulunduğumuz her meclise katılıp bizimle birlikte oturmayı ihmal etmediler. Halbuki medresede talebemle meşgul olduğum kadar bunlarla meşgul olmuyordum. Bununla beraber hepsinde de bir cevher bulunduğunu hissediyor, sebebini bir türlü anlayamıyordum.

Talebemle çok meşgul olduğum halde onlarda bu cevher ve yeteneği, yatkınlık ve bağlılığı göremedim. Bu muammalı hal, Şeyhimle tanışıp kendisinden kaabiliyet (yetenek) hakkındaki sözleri işitmeme kadar devam etti.

Şeyhime talebemle aramda geçen hususları anlattım. Allah kendisinden razı olsun, şöyle buyurdu :

— Üzerinde taşıdığım o ağır yükü at. Çünkü durmadan soğuk demiri dövüyorsun. Halbuki insanlar ne için yaratılmışlarsa ona yatkındır ve o şey ona kolay gelir. Başlangıç sonuca delâlet eder. Başlangıca dikkatle bak, herkes kendine uygun düzeye gelmiştir...

İşte bu cümleler Şeyhimin sözlerinin mânâsıdır. Artık o günden itibaren rahata kavuştum. Bu sayede bilmediğim büyük bir ilmi öğrenmiş oldum. İnsanların kaabiliyet (yetenek) le-

ri hakkında çok şeyler öğrendim. Allah'a hamdolsun.

Eğer sen de zeki, akıllı, anlayışlı bir adam isen bu sözleri iki gözüm nasibi kıl. Bu sayede üzerinden ağır yükü atmış olur, bir çok sınıf insanlar görüşüp kaynaşman neticesinde elde ettiğin sonuçları anlayacağından kendini huzura kavuşturmuş olursun.

İnsanı başarıya ulaştıran Allah'tır. Tevfik ve inayet veren de O'dur.

İBLİS (Allah lanet etsin) İLE BÜYÜK VELİ SEHL BİN ABDULLAH ET-TÜSTERÎ ARASINDA GEÇEN OLAY

Yine adı geçen fakir, bizim bu konumuza uygun düşecek ölçüde Şeyhimden bir meseleyi sordu. Şöyle dedi:

— Efendim, İblis (Allah lanet etsin) in Büyük Veli Sehl bin Abdullah et-Tüsterî'den «Rahmetim her şeyi içine alıp ihtiva etmiştir» mealindeki âyetten sormasının mânası nedir? İblis ona: «Takyîd senin sıfatındır, Hakk'm sıfatı değildir» demişti. Halbuki âyet mutlak değil mukayyeddir. Söz burada ilmî ölçülere göredir. Cenâb-ı Hakk'ın Kelâmını takyîd etmede kul için ne gibi çare vardır? Halbuki Allah Kelâmı burada kulun takyidi olmaksızın zaten mukayyeddir. Bununla beraber ariflerden olan Şeyh Muhyiddin el-Hâtemi Hazretleri demiştir ki:

«Bu konuda İblis lâin, Sehl'in üstazı ve hocasıdır!.»

Bu mesele hakkında bize şifâ veren bir cevap lütfedin, Allah sizi mükâfatlandırsın ve size en güzel selâm ve saygılar olsun..

Müellif Ahmed bin Mübarek İblis ile Sehl b. Abdullah arasında geçen münazarayı biraz daha açıklayarak diyor ki :

İblis (Allah lanet etsin) dedi ki:

— Şüphesiz ki Allah, Rahmetim her şey'i ihtiva etmiştir, buyurmuştur. Ben de bir şey'im.

Bunun üzerine Sehl Hazretleri ona şu cevabı vermiştir :

— Ama Allah bu cümleden sonra şunu ilâve etmiştir: «Bu rahmeti Allah'a karşı gelmekten sakınanlara... yazacağız.» (*)

İblîs (Allah lanet etsin) :

— Takyîd senin sıfatındır, Allah'ın sıfatı değildir.

Deyince Sehl duraklayıp kalmış ve cevap verememiştir.

Bu sebeple Şeyh el-Hatemî: «Doğrusu Sehl Hazretleri, İblis'i kendine şeyh kabul etmiştir» demekten kendini alamamıştır. Yâni sadece bu konuda İblis'i hoca kabul etmiş, cevap vermemiştir, demek istiyor.

«Takyîd senin sıfatındır, Allah'ın sıfatı değildir» sözü üzerinde duran Abdülvahhab Şa'rânî Hazretleri olayı naklettikten sonra susmuş, bir görüş ortaya koymamıştır. Onun bu konuda susmasını, söylenen sözün sıhhatına hamledenler olmuştur. Böylece takyid Allah tarafındandır, Sehl'den değildir, denilerek de bir hayli müşkil meseleler ortaya çıkmıştır. Bu sebeple mesele Şeyhimize getirilmiş ve onun görüşüne başvurulmuştu. Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şu cevabı verdi:

— Âyetteki takyîd (yâni birinci cümleden sonra gelen ikinci cümle âyetin mutlak değil mukayyed olduğunu göstermektedir) bu da Allah'tandır, halktan değildir. İblis (Allah lanet etsin) burada kendine göre meydana gelen şübheye dayanarak takyidin Allah'ın sıfatı olmadığını söylemiştir. Onun bu dayanağı ve verdiği mâna bâtıldır. Doğru ve hak olan mâna Sehl'in görüşüdür, İblis'in görüşü değildir.

Ancak (Allah lanet etsin İblise) onun bu sözünün el-Hâtemî'nin diliyle övülmesini şöyle yorumlayabiliriz: Şübhesiz ki el-Hâtemî ile Sehl Hazretleri o âyetten İblis'in anlayamadığı mânaları anlamışlardır. Onların anladığı mâna İblis'in hatırına bile gelmemiştir. İblis burada Sehl Hazretlerini tahrik etmiş, onu bir nev'i uykudan uyandırmış, Hak'tan bildiğini müşahede etmek için bir dönüş yapmıştır.

Çünkü sofiler (Allah hepsinden razı olsun) kendilerine fetih ve ma'rifet-i Hak yapıldıktan sonra, fetihten önceki halle-

(*) A'raf sûresi, âyet: 164.

rine nazar edip baktıklarında, kendilerini Hakka bağlı olarak görürler. Bu bağlar ve kayıtlar sayılmıyacak kadar çoktur. Bu kayıt ve bağlar sebebiyle Allah'ı bilemediklerini, hakkıyle anlayamadıklarını farkederler.

iblis (Allah lanet etsin) : «Takyîd **senin** sıfatındır, Hakk'm sıfatından değildir» deyince, onun bu sözünden **Sehl** Hazretleri belirtilen o iki hale iltifatta bulunmuş ve böylece ortaya çıkan çıkmış, anlaşılan anlaşılmıştır. Burada her ne kadar İblis, **Sehl** Hazretlerinin iltifat ettiği mânayı arzu etmemiş ve bu onun hatırına da gelmemişse de, ancak ne anladığını, Hak'tan yana bu konuda ne bildiğini anlamak istemiştir.

Şübhesiz ki bu hal, sofilerin semamdan sayılır. (Allah hepsinden razı olsun).

Meşayihten bâzısı kendi müridinin kapısına gelip çalmış, fakat içerde müridinden başka bir kimse de bulunmuyordu. Mürid :

— Kapıyı çalan kimdir? Burada benden başka kimse yoktur.

Deyince, Şeyh bu sözden yıldırımla vurulmuşa dönüyor ve bayılıp düşüyor. Halbuki onun bu halinden mürid hiç bir şey bilmiyor. Kim burada, yani bu mesele ve konuda mürid şeyhine üstazlık etmiştir, derse, buna bir şüphe ve darlık yoktur. Çünkü mürid bilmiyerek şeyhini uyarmıştır. Şeytan da bilmiyerek uyarmış, sonucun öyle olacağını önceden kestirmiş olsaydı bu uyarıyı yapmazdı.

Kız çocuğu babasına çarşıya çıktığında bazı şeyler ısmarladı. Babası ayrılıp gidince kızın annesi, «Neden babanla konuştun?» dedi, kız da «Benim yanımda ondan başkası var mıydı?» deyince bu sözü bir sofî işitti, kendinden geçerek bayılıp düştü. (Kız burada o sofiye hocalık etti denilebilir mi?)

İşte bundan da İblis'in sözünün bâtıl olduğu, sofilerin nazarlarının doğruluğu ve sıhhati, işaretlerinin sağlamlığı bilinmektedir. Allah hepsinden razı olsun.

EMRE MUHALEFETTE YÜZ RAHMET VARDIR

Yine aynı fakîh sordu, dedi ki :

— Efendim, bâzı ariflerden nakledildiğine göre, şöyle söylemişlerdir: «Doğrusu muhalefette yüz rahmet vardır ki mü'mine doğru döner.» Aslı Allah'ın gazabı olan bu yüz rahmet nedir? Buna Allah'ın rahmet adaleti de diyebiliriz. Bu gazab ve adaletin rahmete çevrilmesinin sırrı nedir? O'nun adli fazilete dönüşüyor, bunun hikmeti nedir?

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Buradaki muhalefet, yâni günahtan maksad, Rabbisinin Celâl ve azametini bilen mü'minin günahıdır. Çünkü böyle bir ma'rifet sahibinden böylesine bir günah çıkmaz, ancak kaderin üstünlük sağlayan hükmüyle meydana gelir. Biz burada, kendisine özel fetih yapılmış kimseyi değil, sadece imânı hâlis olan, yakîni durulaşan arifi kasdediyoruz. Çünkü kendisine fetih yapılan kimseler tâat ve ibâdet hallerinde bile Allah'tan devamlı surette korkarlar; artık günah ânında nasıl korktuklarını anlatmaya lüzum yoktur. Çünkü korkunun onun zâtında sakin olması, Allahü Teâlâ'nın azametini bilmesiyle gerçekleşmiştir.

Bu marifetin, yani ilâhî azameti bilmenin devamını ve karşıtının yokluğunu gaflet ve benzeri şeylerden geldiğini farz edecek olursak, bu takdirde korkunun zatta devamlı surette bulunması ve ayrılmaması gerekir. Tâat ve ibâdet halinde de olsa yine böyle kabul etmemiz uygun olur. Çünkü bu durumda yaptığı ibâdetle Allah'tan uzaklaştığından korkabilir.

Bu ve benzeri ihtimallerden onun bacaklarının titrediğini, bir türlü sükûnet bulamadığını görürüz. Bu tarz bir korku fiilden önce de, sonra da ve işlenirken de meydana gelir; böylece Rabbisinden üzerine inen şeylerle süslenir, Rübûbiyyetin heybetinden ve satvetinden ürperir. Tâat ve ibâdet halindeki korkusu böyle olursa, ya günah hâlindeki korkusu nasıl olur?

Müminlerden öyle kimseler var ki Rabbisine isyan edip

günah işledikten sonra yirmi dört yıl daha yaşamış, fakat üzerinden geçen her saat içinde bu uzun müddet süresince gözünden yaş akmıştır. Cenâb-ı Hak da onu bu yaşlar bereketiyle o günahtan korumuş, bu uzun müddet içinde o bir daha bu tarz bir günaha dönmemiştir.

Şübhesiz ki bu hal her türlü gaybı ve gizli halleri bilen Allah'ın fazl u keremiyle, kulunu murakabe edip gözetmesiyle tahakkuk etmiş ve o kul işlediği ve fakat yirmi dört yıl göz yaşı döküp pişmanlık duyduğu bu günahından dolayı bir nice rahmetlere nail olmuştur. Bu rahmetlerinden biri de: Zâtta devamlı sakin olan korkunun, devamlı ma'rifete, ilâhî gazab ve adaleti bilmeye sebeb olmasıdır. Zât bu yoldan temizlenince, rûh kendi maarifinden bir şeylerle ona yardımda bulunur. Bu sebeple de kul diğer hallerinde rahata kavuşur, ibâdet ve isyanında huzur kapısını bulur.

Zât temiz olmayınca, rûh ondan maarifini perdeler, yâni perde gerisinde tutar. Böylece zat şehvetlerle birlikte kopup gider, birtakım lezzetlere meyleden ve artık onun içinde sakin olan ilâhî korku değil, şehvet ve lezzetlerin kendisidir.

Ondaki övgüdeğer haller ona göre uyku mesabesinde sayılır. Üstün gelen ise içinde yerleşip kalan şehvet olur. Onun artık iş ve gücü şehveti elde etmek olur. Bir menfaati düşündüğü için itaat eder, yoksa kulluğunun gereği olarak itaat etmez. Zâtının menfaati için isyan eder ve kime karşı isyan ettiğine bile bakmaz.

Bundan açıkça anlaşılıyor ki, işin esası ve dayanağı, tâat ve ma'siyet değil, korku ve karşıtıdır. Hakikatte ise işin dayanağı, ma'rifet ve cehalettir. Sözü edilen sayı, yani yüz rahmet burada üzerinde durduğumuz özel bir mesele değildir, bizim arzu ve maksadımız, işaret ettiğimiz hususlardır.

Allah daha iyisini bilir.

HİÇBİR ŞEY GÖRMEDİM Kİ İÇİNDE ALLAH BULUNMASIN

Adı geçen fakîhin iki sorusu daha vardır. Onları da naklettikten sonra asıl maksada geçeceğim. Fakîh, Şeyhime sordu, dedi ki:

— Efendim, ariflerin: «Ne kadar bir şey gördümse mutlaka Allah'ı o şeyde buldum» bir sözü vardır. Kadîm (öncesiz olan Allah) hâdise (sonradan olan şey)de nasıl görülebilir? Allah bir şey'e girmekten ve bir şeyle birleşmekten çok yüce ve münezzehtir. Ayrıca bir de ariflerin: «Bunlar Allah'ın ne aynıdır, ne de gayrıdır» sözü vardır. Burada iki zıd şey ref edilmiş oluyor ki bu muhaldir (mümkin değildir). Bu hususlarda ne buyurursunuz?

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) cevap olarak buyurdu ki :

— Ariflerin birinci sözü, yani «Ne kadar bir şey gördümse, mutlaka Allah'ı o şeyde buldum» demesinin mânası şudur : «Ne kadar bir şey gördümse mutlaka onda Allah'm fiilini gördüm» demektir. Arifler (Allah hepsinden razı olsun) irfanlarının kuvvetiyle Allah'ın fiillerini hem mükevvenatta, hem de mahlûkatta müşahede edebiliyorlar. Ne kadar bir mahlûk varsa, mutlak Allah'ın fiili onda mevcuttur. Bu bakımdan ne Allah'ın eşyaya girmesi, yâni hulul vardır, ne de ittihad, yâni Allah'ın sonradan olan bir şeyle birleşmesi vardır.

Bu konuda ayrıca bir takım esrar daha var ki onlar ne açıklanır, ne de anılır.

Özet olarak diyebiliriz ki :

Cevâbın tahkiki hiç bir kitapta yazılmamıştır. Bunu ancak Şeyhimiz kendi yüksek irfaniyle açıklamıştır.

Ariflerin ikinci sözüne gelince: Bu pek zahir (açık meydanda) değildir. Çünkü kadîm (öncesiz olan), hâdis'e karşıttır. O halde bir şey'e karşıt olan, o şey'in aynı olamaz.

Çünkü şübhe götürmeyecek mânada ona aykırıdır. O halde ayniyyet kalkmış oluyor, yâni ayniyyet diye bir şey düşünülemez. Bu durumda gayrilik sabittir. İnsanı bu konularda da başarıya ulaştıran Allah'tır.

Adı geçen fakîhin diğer sorusu :

— Efendim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin suretinin müminin zihnine getirilmesi ve o suretin zihinde şahıslandırılması, r û h âleminden midir, yoksa m i s â l ya da h a y â l âleminden midir? Zihinde meydana gelen suret ve ihtiva ettiği karşılıklı konuşmalar, söyleşmelerde sahibi şeytandan korunmuş mudur? Rü yada görülen şeyler gibi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şu sözleriyle amel ederek: «Benî kim rü'yada görürse hakikatte beni görmüştür, çünkü şeytan benim suretime girmeye güç getiremez.» Zihinde şahıslandırılan suret de aynı hükmün kapsamına girer mi?

Bu konuda bana cevap verin ki Allah sizi mükâfatlandırsın. Size saygı ve selâmlar olsun.

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) cevap verdi:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin suretini zihine getirmek o şahsın ruhundan ve aklındandır. Kimi fikriyle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize teveccühte bulunursa, Resûlüllah (S. A.V.) ın sureti onun zihnine düşer. Ancak ne var ki o şahıs sahabe-i kiram ya da bu konuyu iyi bilen, Peygamberin şemailinden söz eden âlimlerden ise, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin sureti zihin dışındaki gibi vâki olur. Yok eğer o şahıs bu iki gruptan başkası ise, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin suretini yaratılış ve huyda kemâl mertebesinde bulunan bir zâtın sureti şeklinde düşünerek zihnine getirir.

Böylece fikrinde olan suret, hariçte olan surete uyar. Bâzan uymaz. Onun fikrinde hâzır olan suret, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtının suretidir, ruhunun sureti değildir. Çünkü sahâbe-i kiramın müşahede ettiği ve âlimlerin nakledip yazdığı suret, Resûlüllah'm zâtıdır, ruhu değildir. Hem fikir ancak şahsın bildiği ve tanıdığı şeylerde cevelân edebilir.

Sizin: «O suret ruh âleminden midir..» sorunuzla huzura almayı kasdediyorsanız, o takdirde rûh âlemindendir, yâni düşünenin, fikredenin rûhundandır. Yok eğer bu sözünüzle doğrudan doğruya hazırı kasdediyorsanız, yâni hâzır olan suret bizim fikirlerimizde Resûlüllah (S.A.V.) m ruhu mudur? diyorsanız, az yukarıda belirttiğimiz gibi, o Resûlüllah (S-A.V.)'ın ruhu değildir.

Fikrine bu sureti getirip onunla konuşan ve söyleşen kimseye gelince, eğer onun zâtı temizse, ruhu da bu zâtını seviyorsa, aralarında perde yoksa, esrarını ondan geri tutmuyor, perde arkasına almıyorsa, yâni rûh zatla beraber gönül dostunun gönül dostuyla birlikte bulunduğu gibi ise, aralarında söyleşi başka sözlerden korunmuştur ve haktır. Yok eğer zât temiz değilse, ruhu onu sevmiyorsa, durum belirtilen şeklin aksinedir.

Gerçeği anlamada bizi başarılı kılan Allah'tır.

Şeyhimizin cevabı burada bitti. Allah ondan razı olsun. Ve bizi onunla yararlandırsın.

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZİ MECLİSTE MÜŞAHEDE ETMEK

Bir gün sâlihlerden bâzısının şöyle dediğini Şeyhime (Allah ondan razı olsun) anlattım :

Sâlihlerden biri bir gün arkadaşlarıyla zikrederken, rengi değişmiş, durumu başkalaşmış, oturması ayrı bir biçim almış; kendisine niçin böyle olduğu sorulduğunda ise şu cevabı vermiştir :

«Bilmiş olun ki aranızda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bulunuyor.»

Bununla o saatte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin o meclise hazır bulunduğunu, kendisinin de onu müşahede ettiğini bildirmek istiyordu.

Sonra şeyhime dedim ki:

— Efendim, sözünü ettiğim adama vâki olan müşahede, fetih yollu bir müşahede midir, yoksa fikir müşahedesi midir?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi:

— Fikir müşahedesidir. Her ne kadar fikir müşahedesi fetih müşahedesinin altında bulunuyorsa da ancak katıksız iman ve durulmuş muhabbet ile doğru bir niyet ehline vâki olur. ^

Özetliyecek olursak, deriz ki:

Bu tür müşahede ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle ilgisini tastamam sağlayan ve bunu kemal mertebesine yükselten kişilere mümkün ve müyesser olur. Nice sâlihler var ki kendilerine bu tür müşahedeler vâki olur da onu fetih yollu bir müşahede sanırlar. Halbuki sadece fikir yollu bir müşahededir o. Bununla beraber bu mazhariyyete erişen kişiyi diğer insanlarla mukayese edecek olursak, onlar buna nisbetle bir hiç mesabesinde kalırlar. Diğer insanların imanı bu şahsın imânına nisbetle yine hiç yokmuş gibi sayılır. Allah daha iyisini bilir.

Bu konuda müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Fikrî müşahedenin mevcudiyetini kuvvetlendiren, yâni kendisine fetih yapılmayan kimseye bu kapının açıldığına delâlet eden hususlardan biri de şudur: Bu tür müşahedenin bir şahıs hakkında mahabbeti kemâle ulaşmış kimseye de vâki olduğu görülmüştür. İsterse mahabbet edilen o şahıs Peygamber (S.A.V.) Efendimizden başkası olsun.

Nitekim kasaplardan birinin çok sevdiği oğlu ölmüştü. Kafası aklı ve fikri hep oğluyla meşgul bulunuyordu; gece gündüz üzüntüyle sevgi karışımı bu ilgi sürüp gitti. Bir gün o kasap Bâb-ı Fütûh denilen kapıya çıktı. (Burası Fas ülkesinin ünlü kapılarından biridir). Maksadı biraz koyun keçi satın almaktı. Tam bu sırada yine aklı fikri oğluna takılıp kaldı. Bu hal içinde dolaşırken ansızın oğlunu apaçık bir şekilde gördü. Oğlu ona doğru gelip yanında durdu. Şimdi kasabın kendisini dinleyelim :

«Oğlumla konuştum, evlâdım, dedim, şu satın aldığım koyunu tut, bir başka koyun daha satın alayım. Az bir zaman hissimden ayrılır gibi olmuştum, derken yakınımda bulunan kimseler bana bakarak «kiminle konuşuyorsun?» diye sordular. Bunun üzerine tekrar hissime döndüm ve oğlum da ortadan

yok oluverdi. Oğluma karşı içimde duyduğum vecd ve heyecanı ancak Allah bilir. O çok mukaddes ve çok yücedir.

Şeyhimden (Allah razı olsun) işittim, o da bu konuda şöyle buyurmuştu :

«Bu mahabbetin mürid ile şeyhi arasmda meydana gelmesi de mümkündür. Çünkü böylesine bir mahabbet cidden yararlıdır.»

Yine şeyhimden işittim, buyurdu ki:

«Şübhesiz ki bu tür bir mahabbete sahip olanlar zarar da verebilirler, yarar da sağlayabilirler. Nitekim tasarruf ehline bu ölçüde bir mahabbet vâki olur. Çünkü mahabbet ateşi yanıp alev alev parıldayınca onu hiç bir şey geri çeviremez.»

«Meşâyihdan birinin bir müridi vardı. Bu mürid şeyhini çok seviyordu; o kadar ki şeyh onun hissinden uzak kalmıyor, hep onun fikrinde dönüp dolaşıyordu. Şeyh evinde bir iş işlediği zaman mürid kendi evinde bulunduğu halde şeyhinin neler yaptığını rahatlıkla haber veriyordu.

Şeyh kendi evinde kızına seslenip «Fâtıma», dediğinde, mürid de kendi evinde aynı ölçüde «Fâtıma», diye sesleniyordu. Şeyh kendi evinde «şöyle şöyle yapın» dediği zaman, mürid de kendi evinde «şöyle şöyle yapın» derdi. Şeyh başına sarığını doladığı zaman, mürid de evinde ona benzer bir şey bulur başına dolardı. O müridin şeyhiyle olan ilgi ve mahabbeti bu âdet üzere sürüp gitti.»

Yine bu konuda Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Bazen bir adam güzel bir kıza âşık olur. Aşk sevgisinde öyle bir dereceye varır ki, bir şahıs onun sevgilisinin ismiyle seslense, meselâ «yâ Fâtıma!» dese, âşık elinde olmayarak «evet, buyur» der. İsterseniz şunu benden rivayet edin, şöyle ki: Ben gözlerimle gördüm, sevgilisinin ismi çağrılınca, âşık elinde olmayarak «evet» dedi. Böyle gayr-i ciddî hususlarda mahabbet bu ölçüye varırsa, ya ciddî hususlarda nasıl olur?.

İLÂHÎ MAHABBETE BİR ÖRNEK

Şeyhimden işittim (Allah razı olsun) şöyle buyurdu :

— **Seyyîd Mansur Hazretleri** şöyle dedi:

«İlâhî mahabbeti iddia edenlere, bir Hıristiyan kızına âşık olan adamın durumunu delil olarak gösterebiliriz :

Yine Hıristiyanlardan bir adam, ileri gelen soylu bir ailenin kızma âşık olmuştu. Bir gün geldi, sevgilisine kavuştu. İkisi aynı döşekte uyudular. Delikanlının aklı fikri sevgilisine takılıp kalmıştı, ondan başka bir şey düşünemiyordu. Sanki mahabbet denizine dalmış kendini kaybetmiştir.

Tam bu sırada sevgilisi onun yüzüne baktı, siyah bir ben gördü. Onu kesip almak istedi. Yanında zehirli bir ustura bulunuyordu, ama kız onun zehirli olduğundan habersizdi, derken o beni kesip attı. Zehir kana karışıp adamı öldürdü. Ama adamın hiç haberi olmadı, çünkü sevgilisinin aşk ve mahabbetine dalmış, kendini kaybetmişti. Ruhunu verdi, ölümün acısını duymadı.

^ Bir kâfir şeytanî bir mahabbete garkolur da ruhu çıkıncaya kadar kendine gelmezse, ya müminlerin Rableriyle olan halleri nasıl olmalıdır? ^

Şeyhimden işittim (Allah razı olsun) buyurdu ki:

Sevilen, kendisini seven büyüğün sevgisinden yararlanmaz, isterse o büyük Peygamber (A.S.) olsun. Ancak sevilen küçük de büyüğünü severse o takdirde bundan menfaat görür. Bu kaide insanlar arasında caridir. Allah sevgisi bundan müstesnadır. Çünkü Cenâb-ı Hak bir kulunu sevdiği zaman, isterse o kul Ondan yüz çevirmiş olsun, mutlaka yararlanır. Yâni kul ilâhî sevgiden menfaatlanır. ^

Hazret-i Ali (R.A.) Efendimiz diyor ki:

Sf **«Küçük büyüğü sevince, büyük olan şey'i kendine çeker. Bunun aksi ise böyle değildir. Büyük küçüğün önünde tatlı meyvalı bir ağaç gibi olur.»** ^

Şeyhim devamla buyurdu ki:

— Küçüğün büyükte olan şeyleri kendine doğru çekmesi, Cenâb-ı Hak o ağacı hafif ekşi elma meyvasıyla meselâ uzatır da onda mahabbet son derece yerleşmiş bir hal alırsa, küçük onun içinde olanını çekip alır, anlamındadır. Biz o meyvayı alıp içini açtığımızda onu ekşimsi bir ölçüde bulup tadamayız. Ancak €enâb-ı Hak bu kaideden müstesnadır. Çünkü bir kul onu sevince O'nun esrarından hiç bir şey çekip alamaz, meğer ki Allah da onu sevmiş ola.

Bu iki hal arasındaki farkın sırrı şudur: Allah bir kulu sevmez, o kul Allah hakkında ma'rifet sahibi olmadıkça. Kul ma'rifete erişince bu kez İlâhî esrara vâkıf olur da Allah'a doğru cezbe başlar onda. Ama ma'rifetsiz olarak kulun Allah'ı sevmesi hiçbir şey sağlamaz.

Bunun üzerine dedim ki:

— Ariflerden bâzısı diyor ki, şeyh müridiyle beraber müridin zâtında sakin olur. Bu husus hakkında ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Bu doğrudur. Çünkü müridin sevgisi kuvvetlendikçe şeyhini kendine doğru çeker, öyle ki belirtilen hal üzere olurlar. Böylece müridin zâtı şeyhin meskeni olur. Herkes kendi meskenini (eyleşip oturduğu yeri) süsler. Yani Şeyh müridin zâtında sakin olunca, te'siri onda belirgin hâle gelir.

Şeyhimden **işittim,** bu konuda devamla şöyle buyurdu :

— Mürid şeyhini kemâl ölçüsündeki bir sevgiyle sevince, Şeyh onunla beraber onun zâtında karar kılar. Böylece mürid gebe bir kadına benzer. Gebe kadın bazen gebelik müddeti uygun biçimde tamamlanır, böylece sıhhatli bir doğrultuda gününü tamamlayıp doğumunu yapar. Bazen de anormal bir hal alır ve belli süresi dolmadan çocuğu düşürür de kendisinden başka bir şey gelmez. Bazen de o gebe bu durumda kendinden geçer, sonra ayılır. Ama bu ayılma hayli farklıdır: Bazen bir ay

sonra, bazen de bir yıl sonra, bazen de daha fazla bir zaman geçtikten sonra...

İşte müridin şeyhiyle beraber durumu da böyledir; o şeyhini içinde taşıyınca, bazen mahabbeti katıksız olur ve devamlılık gösterir. Böylece şeyhin emri müridin zâtında zahir olur ve bu hal Allah kendisine fetih yapıncaya kadar sürüp gider. Bazen de şeyhine olan mahabbeti, önce sâdık bir ölçüde iken bu kez kesik ve kopuk olur. Bu kopukluğun sebebi bir takım ortaya çıkan engellerdir. - Bu tür engellerden Allah'a sığınır, ondan selâmet dileriz. -

Bu engellerden dolayı müridin şeyhi hakkındaki niyeti değişir, şeyhin esrarı müridin zâtından kesilir, halbuki daha önce o esrar mürid üzerinde parıl parıl parıldamakta idi. Bazen de müridin mahabbeti zâtının seyrinde duraklayıp kalır, bu duraklama bazen kısa, bazen uzun olur. Bu yüzden şeyhin zâtının esrarı da müridin zâtından ayrılıp duraklar. Mahabbet geri gelince esrar da geri gelir. Artık mürid kendini kontrol etsin, bu kısımlardan hangisine girmektedir. Allah'tan afv ve afiyet, tevfîk ve hidâyet dilesin. Şüphesiz ki Allah her şey'i işitir ve her şey e yakındır.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Belirtilen bu üç kısım müridlerde mevcuttur. Bu bakımdan mürid söylenen sözleri iyice kafasında muhafaza etsin. Çünkü cidden bu sözler kendi bölümünde nefistir. Allah daha iyisini bilir.

ŞEYHİ ŞAHSİYETİNDEN DOLAYI SEVMEK

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) işittim, buyurdu ki:

4—— Mürid şeyhini ondaki sırrından veya velayetinden, ya da ilim ve cömertliğinden veya benzeri bir sebepten dolayı severse, şeyhinden yararlanamaz. Onu yüksek şahsiyetinden dolayı sever, hiçbir sebebe bağlı kalmaksızın ona yönelir, bir maksad ve garaz taşımazsa, o takdirde ondan yeteri kadar yarar-

lanabilir. Buna küçük çocuklar arasındaki sevgi ve bağlantıyı örnek verebiliriz:

Çocuklar birbirlerini hiçbir maksad ve menfaat olmaksızın severler, sadece aralarında bir kaynaşma sağlansın diye bu sevgiyi sürdürürler. İşte şeyhle müridi arasındaki sevgi de böyle olmalıdır. Müridin ona olan sevgisi bir takım sebep ve maksadlara bağlı kalmamalıdır. Çünkü ne zaman sevgi maksad ve garaza dayalı olursa o takdirde o sevgiye şeytan karışır ve bir takım vesveseler doğurur. Bu yüzden o sevgi bazen kesilir, bazen duraklayıp kalır. Nitekim bu hususa az yukarıda temas edilmişti. Allah daha iyisini bilir.

Bunun üzerine Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum, dedim ki:

— Efendim, müridin sevgisi şeyhindeki ilim, velayet ve sırdan dolayı olunca neden yarar sağlamıyor?

Cevap verdi:

— Çünkü esrar ve maârifin hepsi Allah'tandır. Cenâb-ı Hak bu sıfatların hepsini de sever. Şeyh ile müridi de Allah'ı severler. Bugüne kadar mürid şeyhini sevmemişti. Ancak onun zâtındaki bir özelliğinden dolayı sevgisi gerçekleşmeye başladı. Ondaki esrardan dolayı değil...

— Şeyhin zâtı da Allah'tandır ve ondaki olan her şey de Allah'tandır; hakikat bu olunca neden bazısının mahabbeti yarar sağlıyor, bazısının ise sağlamıyor?

Diye sorduğumda, Şeyhim (Allah razı olsun) şu cevabı verdi:

— Doğru söylüyorsun. Bizim zâtın mahabbetinden maksadımız, mahabbetin sırf Allah için olmasından kinayedir. Çünkü mücerred zâttan ne yarar, ne de zarar düşünülebilir. Mahabbet ona yâni şeyhin zâtına doğru yönelince, bunun bir takım şaibelerden uzak hâlis bir mahabbete alâmet olduğu düşünülebilir. Yani bu, sevginin sırf Allah için olduğuna bir belge sayılır.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, şüphesiz ki insanların bu mahabbet vadisin-

de bir takım maksad ve garazları, istek ve irâdeleri vardır. Kim gök arpa elde etmek için tarlasını ekerse, ekin ekmeyi ve tarlayı şüphesiz ki gök arpa elde etmek için seviyor demektir. Yoksa sadece ekin ekmeyi sevmiyor.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Evet öyledir, ama gök arpa elde etmeye niyet eder, ilk teşebbüste bunu kasdeder, sonra da fikrini başka şeyle meşgul eder de kalbini arpaya bağlayıp tutmazsa, şüphesiz ki o çokça arpa elde eder, büyük bir isabet kapısı kendisine açılır.

Ama bunun aksine fikrini ve kalbini sadece gök arpa elde etmekle meşgul eder, gece gündüz hep bunu düşünür, nasıl olacak, ne kadar mahsul elde edilecek diye birtakım hesaplar peşinde kafasını yorarsa, böylesine gök arpa pek hâsıl olmaz, vesvese üzerine biner, henüz arpa mahsulünü elde etmeden bir sürü düşüncelere saplanıp kalır. Durmadan kendi kendine :

«Acaba arpa yetişti mi? Belki de şöyle bir âfet üzerine gelebilir. Veya falan kabilenin adamları onu bozup değiştirebilirler.»

Buna benzer birtakım vesveseler. Birinci adam ise böyle değildi; onun düşüncesi alt-üst olmamış, müsterih olarak duruyor, ne arpa mahsûlünün neticesi hakkında, ne de bir âfetten endişesi yoktu.

îşte şeyhini seven kimsenin durumu da böyle olmalıdır. Onu zâtı (şahsiyeti) için (Allah rızası uğrunda) seven ile bir maksad ve garaz için seven kimse arasındaki fark da böyledir.

ZAMANIN KUTBU SAYILAN MANSÛR HAZRETLERİNİ BANA GÖSTERMEK İSTEDİ

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bir gün Şeyhimle (Allah kendisinden razı olsun) İbn Âmir semtinde bulunuyorduk. Bana dedi ki:

— Seyyid Mansûr Hazretleri hudud kapısında bulunuyor, ona kavuşmayı ve kendileriyle tanışmayı arzu eder misin?

— Evet efendim, bunu bütün arzu ve iştiyakımla isterim. Bir kutubla karşılaşmayı nasıl arzu etmem, dedim.

Bunun üzerine bana dedi ki:

___Biz bir an senin baban ve annenin senin şeklinde, sıfatında, ilminde ve dış ve iç görünüşün itibariyle bütün sıfatlarda yüz tane çocuk dünyaya getirseler, onlardan hiçbirine dönüp bakmam. Sen bizim payımız ve nasibimizsin. Onlar ise benim yanımda diğer insanlar gibidir.

Şeyhimin bu sözü üzerine gafletten uyandım ve anladım ki ben bir şey için gelmiş değilim, sadece Allah için adım atmış bulunuyorum. Çünkü sevgi ortaklık kabul etmez. Allah daha iyisini bilir.

SIRRA İSTEKLİ OLAN MÜRİD

Şeyhimden işittim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Müridin sır talebinde bulunması, yani buna istekli olması, topraktan olan zâtının arzusudur. Ona sır veren şeyhin de topraktan olan zâtı bunu veriyor. O halde müridin topraktan olan zâtı, topraktan olan şeyhinin zâtını sadece bu ölçü ve çerçeve içinde seviyorsa, şeyhin zâtı ona bir takım esrar ve maarif ile yardımda bulunur.

Müridin zâtı şeyhinin esrarını seviyor ve mahabbetini hep buna doğru çekip götürüyorsa, bu takdirde topraktan olan zat, müridin bu isteğini engelliyor, sonra da ne rûh, ne de başkası buna güç getiremiyor. O halde mürid bütün güç ve yeteneğini şeyhinin mahabbetine kullansın ve mutlaka menfaatlardan vazgeçsin.

Kötülük ve şahsî menfaatten kurtulmaya hiç bir gücümüz yoktur, iyilik yapmaya, ibâdet ve tâatte bulunmaya hiç bir kuvvetimiz yoktur, ancak Allah ile gücümüz ve kuvvetimiz vardır.

MAHABBETİN BİR ALÂMETİ VAR MIDIR?

Şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim. Mahabbetin bir belirtisi ve bir alâmeti var mıdır?

Buyurdular ki :

— Mahabbetin iki alâmeti vardır: Birincisi, müridin huzur ve rahatı şeyhinin zâtında vücud bulur; mürid sadece onu düşünür, kalbi akışını ona çevirir ve sadece şeyhi ve onun mahabbeti onun için önem taşır. Onunla ferahlanır, onunla üzülür. O kadar ki müridin söz ve davranışları, gizli ve açık halleri, huzur ve gaibde bulunması hep şeyhinin iyiliği ve rahatı için olur. O sadece şeyhi için uygun olanı düşünür ve yapar; gerisine pek aldırış etmez, kendi işlerinin düzenli olup olmadığına bile bakmaz.

İkincisi, şeyhinden yana saygı ve edep içinde bulunur. O kadar ki onun şeyhinin bir kuyuda, kendisinin de bir ibâdet yerinde bulunduğunu farzedelim, mürid bu durumda baş gözüyle kendisinin kuyuda, şeyhinin de ibâdet yerinde olduğunu görür. Şeyhine olan üstün saygı duygusu onun kalbini istilâ ettiği için başka şekil görmesi âdeta imkânsızdır. İlgi ve sevgi, saygı ve bağlılık onun aklını bile almış diyebiliriz.

İnsanların çoğu iyiliğin ve lütufta bulunmanın şeyhten müride uzandığını sanırlar. Halbuki hakikatte bu müridden şeyhe uzanır. Çünkü az yukarıda da açıkladık ki, sadece büyüğün mahabbeti yarar sağlamaz. Müridin mahabbeti ise çekicidir. Eğer müridin zâtının temizliği, armmışlığı, aklının safiyeti, nefsinin hayırları kabul edici ve çekici mahabbeti olmamış olsaydı, şeyh hiçbir şeye güç getiremezdi. Ve eğer sadece şeyhin mahabbeti yeterli olsaydı ve yarar sağlasaydı, ona talebe olan herkes vuslata erer, büyük zatların eriştiği makamlara o da yükselirdi.

Yine bu konuda Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Müridin şeyhini sevdiğine alâmet, yararlı ve sâdık olan

mahabbettir. Bir an için şeyhin zâtındaki esrarın ve hayırların yok olduğunu kabul edelim ve hattâ şeyhi bütün bunlardan sıyrılıp ayrılmış olarak görelim, halktan veya sıradan biri seviyesinde düşünelim; bu durumda müridin ona olan mahabbeti eski hâli üzere kalıyorsa, işte o mahabbet sadık bir sevgidir. Bunun aksine o mahabbet sarsılıyor ve esrarın yok olmasıyla o da yıkılıp gidiyorsa, o takdirde yalan bir mahabbettir. Allah daha iyisini bilir.

DURULMUŞ MAHABBETİN ALÂMETİ

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) işittim, buyurdu ki :

— Durulmuş, safiyet kazanmış mahabbetin alâmeti, şeyhine karşı müridin elindeki ölçünün düşmesidir. O kadar ki, şeyhinin söz ve davranışları ve bütün halleri ona göre uygun ve doğru görülür. Bunun dışında başka bir şey anlamaz ve yorumlamaz. Yâni anladığını uygun ve doğru kabul eder, anlayamadığını bir sır sayar. Bütün bunları Allah'a çevirir, Onu vekil olarak kabul eder. Ve kesin olarak bilir ki şeyhi doğru yoldadır. O halde mürid ne zaman şeyhinin doğru yoldan ayrıldığına cevaz verir, doğru yoldan ayrıldığı zahir olunca, ayrıldığına hükmederse, işte o zaman mürid tepe-takla düşer ve yalancılar arasında yer alır.

ŞEYH MÜRİDİNDEN BİR HİZMET İSTER Mİ?

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Şeyh kendi müridinden ne bir hizmet, ne de açık ve kapalı bir yardım, ne de kendisine harcayacağı bir dünyalık ve ne de bedenî hizmetlerden bir şey ister. Ondan sadece şu harfi ya da kelimeyi talep eder: Şeyhinde kemâl, tevfik, ma'rifet, basiret ve Azîz-Celîl olan Allah'a yakınlık.. İşte mürid bu îtikad üzere bir müddet devam etmelidir. Devam ettiği takdirde mürid yararlanır. Bundan sonra müridin bu tarz bir itikadı kal-

masa bile veya kalsa fakat ona devam etmese bile şeyhine hizmet ettiği her konuda kendisine vesvese arız oluyorsa, o takdirde mürid hiç bir şey üzere bulunmuyor demektir.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Fas diyarının Bâb-ı Hadîd denilen semtinde şeyhimle beraber bulunuyorduk. Yanımızda birkaç kişi daha vardı. Müridlerden biri şeyhe çok hizmet eder, beliren her işte şeyhin emrinde bulunurdu. O kadar ki şeyhi sevenlerden hiç birinin bu tarz gönülden hizmet ettiğini bilmiyorum. Şeyhimiz bu müridine dönüp sordu :

— Sen beni Aziz ve Celîl olan Allah için mi seviyorsun?

— Evet, diye cevap verdi ve ilâve etti: Ey Efendim, seni katıksız bir mahabbetle sırf Kerîm olan Allah için seviyorum, bu sevgimde ne gösteriş var, ne de başkası duysun diye bir istek.

Doğrusu ben o müridin bu sözlerini işittiğimde biraz da gayrete geldim. Şeyhim ona dedi ki :

— Benim maneviyattan soyulduğumu, esrarımın ayrılıp gittiğini işitip görsen yine bu sevgin üzere kalır mısın?

— Evet, dedi.

— Peki benim uzak bir yere atıldığımı veya çöpçülük edip sokaklardan pislikleri toplayıcı olduğumu söyleseler yine mahabbetin üzere kalır mısın?

— Evet efendim, mahabbetim eskisi gibi devam eder.

— Benim günah işlediğimi, isyankâr olduğumu, eski hâlimi bırakıp kötü yollara düştüğümü, ilâhî emirlere muhalefet ettiğimi ve bütün bunlara aldırış etmediğimi söyleseler, yine de bana olan eski mahabbetin üzere kalır mısın?

— Evet, efendim.

— Benim üzerimden yıllar geçe geçe yirmi seneye varsa ve belirttiğim bu kötü haller üzerinde bulunduğumu görsen, bu müddet içinde dönüş yapmadığımı anlasan, yine de mahabbetin üzere devam eder misin?

— Evet, efendim, aynı sevgim devam eder, hiç bir şek ve şübhe üzerime girmez bu konuda.

Bunun üzerine ben dayanamadım, o müride dedim ki «Ne yapıyorsun sen? Bu öyle bir haldir ki güç getiremezsin, dikkatli ol!»

Sonra şeyhim tekrar ona dedi ki:

— O halde seni ileride bu konuda deneyeceğim.

Ben Şeyhimin böyle buyurmasından o mürid hakkında endişe ettim ve :

— «Aman dikkatli ol, bu ilk endişedir ki üzerine geliyor. Gözü kapalı olan kimse, gözü açık olanın denemesine nasıl güç getirebilir?! Şeyhimizden af dile, afiyet iste, âciz olduğunu söyle, noksanlık içinde kıvrandığını dile getir. Ben de bu konuda seninle birlikte şefaatçi olurum.»

Sonra hep birlikte şeyhimize yalvarıp o müridin bağışlanmasını, geçen geçmiştir, onunla kınanmamasını niyaz ettik. Bununla beraber Şeyhimiz o müridi, iyiliği ve saadeti düşünülerek bir denemeye tâbi tuttu. Mürid imtihanı kaybetti ve güç getiremedi. Bunun üzerine şeyhimiz hakkındaki niyeti derhal değişti.

Ben kendi kendime dedim ki: Bu Allah'ın bir sırrıdır ki güç getirilmez, meğer ki kişinin yoğrulan çamuru çok sıhhatli ola.. Şöyle ki: Çekiciliği sahih, azmi geçerli, geçmiş itikadh, kullardan hiç birine kulak asmayacak tıynetli olacak, sadece şeyhine kulak verecek, şeyhinden başkasına karşı cenaze namazı kılar gibi bulunacak. Yâni başkasını ölü gibi görecek.

Kendini düzeltmek isteyenler için bu konuda ibretli bir hikâye nakletmek istiyorum. Ama önce şeyhimden (Allah razı olsun) işittiğim bir sözü giriş ve önsöz biçiminde getirmeyi uygun buluyorum :

«Bana henüz fetih yapılmadan önce simsiyah upuzun deve suretinde bir şekil müşahede ettim. Ne var ki bu sadece bir defa meydana geldi. Fetih yapılınca Rabbimin yaratmış olduğu âlemlerden dilediği kadarını müşahede ettim. Bana takdir edilen sınır ne ise müşahedemi o sınır içinde sürdürdüm. Bu arada daha önce müşahede ettiğim o simsiyah uzun sureti araştır-

maya başladım, onun cinsini ve nerede bulunduğunu Öğrenmek istedim. Onunla ilgili ne bir iz, ne de bir haber edinemedim.

Bunun üzerine Seyyid Muhammed b. Abdülkerim Hazretlerinden sordum, o suret hakkında bilgi vermesini arzuladım. Bana dedi ki:

«Senin gördüğün simsiyah şeyin cinsiyle ilgili bir varlık yoktur.»

Hayret ettim ve tekrar sordum :

«Peki ama benim müşahede ettiğim şey ne idi?»

Hazret cevap verdi:

«O senin ruhunun fiilindendir. Yâni zâtın ruhunun bir fiilidir.»

Ben yine sormak ihtiyacını duydum ve :

«Bu nasıl oluyor?» dedim.

Buyurdu ki:

«Bir şeyi zâtın iki gözü araşma getirir ve gönülden onu kendine çeker bir halin olursa, ruh o sureti icad etmede zâta yardımcı olur, bu kez sen o suretten korkmaya başlarsın, Rûh yine korktuğun o surette ve onu icad etmede zâta yardımcı olur; bunda zâtın zararı da düşünülse yine rûh onu icad etmede yardımını durdurmaz.»

Bu konuda zâtın o şeyi cezbetmemesi ne hayır, ne de şer meydana getiriyor.»

Yine Seyyid Muhammed bin Abdülkerim Hazretleri nakl etti ki :

«Bir gün henüz fetih yapılmadan önce bir yere uğradım. Yolumun üzerinde ancak gemiyle geçilebilecek ölçüde bir deniz beliriverdi. İyice baktım ona. Yeryüzündeki denizlerden biri idi. Zâtımda bu denizin üzerinde yürüme azmi ve cezmi doğdu, boğulmayacağım hakkında içimde kesin bir bilgi meydana geldi. Bir şey dokunamayacağını da aynı kesinlik içinde düşündüm. Derken ayağımı bu kesin bilgi havası içinde suyun üzerine koydum, batmadım, azmim ve cezmim arttı, yürümeye devam ettim, neticede öbür sahile ulaştım.

Başka bir defa ise yine o denize uğradım ama bendeki es-

ki azim ve cezim yoktu, yürümekte şüphe ettim. Bir ara denemek için ayağımı bastım, derhal suyun dibine indi, hemen çekip çıkardım. Anladım ki bu durumda suyun üzerinde yaya yürümem mümkün değildir, yâni buna güç getiremiyeceğim.»

Şeyhimiz bu konuya dokunarak buyurdu ki :

— Zât bir şey'i cezmedip ona karşı içinde kesin bir hüküm taşıdığı sürece şeytan ona yaklaşamaz. Ama o cezm, kesin kararlılık kalmayınca bu kez şeytan 3'aklaşmaya yol bulur. Şeytan bu azim ve kesin kararlılığın yok olduğunu bilir. Çünkü insana kan damarlarından girer, azim ve kesinliğin bulunmadığını tesbit edince vesveseleri yağdırmaya başlar; hayırları kaçırıncaya, yâni o zâtı hayırlardan mahrum edinceye kadar devam eder.

Azim ve cezm, bir bedenin çevresindeki hisara veya sûra benzer. Şehrin çevresinde sağlam bir sur olduğu sürece düşman oraya göz dikemez ve ayak basamaz. Surda bir takım çatlaklar ve bölünmeler meydana geldiğinde, birtakım kapılar meydana çıktığında düşman girmek için derhal sür'at gösterir. O halde şeytanın ayıplaması ve vesveseler sokması zâtın çevresindeki azim ve cezmden meydana gelen sura tâbi'dir. O halde aklı olan herkes zâtının surunu düzeltmeye, iyileştirmeye gayret etsin, tâki şeytan ona yaklaşmaya yol bulamasın, herhangi bir insan da onu kararsızlığa ve karamsarlığa düşürmesin..

Ahmed bin Mübarek bu anlamda Şeyhinden işittiği bir hususu şöyle naklediyor :

— Doğruluğu kendine şiar edinen kimse bir adama bir şey ile va'dettiğinde, bu ister dünya ile, ister âhiret ile ilgili olsun, bu va'di yaparken, onu işiten kimse sakin ve yatışkanlık havası içinde yapılan va'din doğruluğuna kesinlikle inanıyor ve bağlanıyorsa, bu onun yapılan va'de erişeceğine alâmettir. Yok o va'di dinlerken muztarip ve kararsız bir hâli olmuşsa, şüphe ve vesveseye kapı açmışsa, bu onun yapılan va'de erişemiyeceğine alâmettir.

O halde c e z m (kesin kararlılık) doğruluğun alâmeti ve

gerçekleşmenin belirtisidir. Allah böylesine bir kesin kararlılığın tadını ve tatlılığını bize taddırmayı nasib eylesin, kendi lûtf u keremiyle bize bunun halâvet ve esrarını rızık eylesin!.

Hikâyelere gelince :

Onlardan birini Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) Abdülâziz Debbağ Hazretlerinden işittim, şöyle buyurdu :

Bizden önce gelip göçenlerden birine Cenâb-ı Hak rahmetini eriştirmeyi murad etti. Bu zât sâlihleri severdi. Allah onun kalbine malının bir kısmını çıkarıp satmasını, elde edeceği parayı, iyilik ve hayırhahlıkla şöhret bulmuş bâzı kişilere götürmesini ilham etti. O kişilere her taraftan bir nice kimseler gelir, ziyaretinde bulunurdu. Allah'ın rahmetine erişen bu adam da kalbinde doğan ilham üzerine hemen hemen malının tamamını alıp, veya çoğunu alıp o salih kişilerden birinin memleketine gitti. Evini sordu, kendine gösterdiler. Kapıyı çaldı, hizmetçi çıktı :

— Adın nedir? diye sordu.

—Abdüla'lâ'dır diye cevap verdi.

Halbuki meşhur olan o zat, velilikte tanınıyordu. Ama kendine yazık eden âsi ve günahkârlardan biri idi. Onun bir de meclis dostu vardı, onunla oturup kadeh tokuştururlardı. Meclis arkadaşı da ismini değiştirip Abdüla'lâ koymuştu. Hizmetçi bu ismi işitince içeriye döndü ve şeyh hazretlerine :

«Efendim, AbdüTa'lâ sizi ziyaret etmek istiyor» dedi.

Şeyh gelenin kendi meclis dostu ve arkadaşı Abdül'a'lâ olduğunu sanarak, derhal içeriye girmesine müsaade et, diye emr etti. Abdül'a'lâ içeri girince bir de ne görsün, şarap şişeleri dolu şeyhin önünde bulunuyor, fahişe bir kadın da şeyhin dizinin üzerinde yer almış vaziyette. Cenâb-ı Hak bu iyi niyet sahibi ve kararlı zâtı o gördüklerinden gaflete düşürdü, bir şey görmemiş gibi şeyhin huzuruna vardı ve dedi ki :

— Efendim sizin isminizi duydum, memleketimden kalkıp size geldim. Maksadım sizi ziyaret etmek ve siz de beni Aziz ve Celîl olan Allah'a irşâd edip yaklaştırasınız. İşte bu malımdır ki sırf Allah rızası için size getirdim.

Şeyh:

— Allah senden bu hayrını kabul buyursun.

Dedi, sonra da orada hazır bulunan cariyeye emrederek, bu ziyaretçimize bir ekmek getir, diye seslendi. Ekmek verildikten sonra bir de eline bir çapa verilerek şeyhin bahçesinde hizmet etmesi emredildi.

İlâhî rahmete erişmiş o temiz adam çapayı eline alıp vakit kaybetmeden tam bir gönül huzuru ve yatışkanlığı içinde ve şeyh tarafından kabul edilmenin derin zevk ve heyecanını için için duyarak hizmete koştu. Şeyhi ziyarete gelirken yolda zaten hayli yorulmuştu. Dinlenmeden bahçeye koştu, ferahlık ve sevinç içinde çalışmaya başladı.

Allah'ın kaderinin bir cilvesi ve rahmetine lâyık gördüğü o kulun iyiliği ve samimiyeti olarak onun o memlekete gelmesine tesadüf eden önemli bir olay meydana geldi:

Ariflerin ileri gelenlerinden ve divan ehlinden devrin velisi vefat etmek üzere bulunuyordu. Onun vefatına başta g a v s olmak üzere yedi kutub gelmiş bulunuyordu. Kendisine dediler ki:

«A efendimiz, biz bir çok kere size ricada bulunduk, ölmeden önce İslâm ülkelerinde dolaş, yerine vâris olacak bir adama belki raslarsın, senin sırrına sahip olacak birini bulursun, dedik ama siz bu konuda bizi dinlemediniz ve yardımcı da olmadınız. Şimdi ise vefatınız yaklaşmış vaziyette. Sırrınız da zay'olacak ve siz vârissiz kalacaksınız..»

Bunun üzerine o arif kişi onlara dedi ki:

«Ey efendilerim, üzülmeyin, Cenâb-ı Hak bana vâris olacak zâtı buraya sevkedip gönderdi. Ben de yerimde bulunuyorum.»

Ona dediler ki:

«Efendim, bahsettiğiniz adam kimdir?»

Şu cevabı verdi:

«Bâtıl üzere bulunan yalancı bir şeyhe ziyaretçi olarak gelen Abdül'a'lâ admda bir zattır.»

Evet bu iyi niyet ve azim sahibi zâtın iç âleminin Allah ile olan ilgisine dikkat edin. Doğruluğu tam ölçüsünde, hatırı sarsılmayacak kadar kök salmıştır Allah katında. Evet, onun azminin geçerliliğine, kararlılığının sağlamlığına bakın; ne sağlam bir görüşü var onun. Hatırında bir sarsıntı olmadı, içinde bir vesvese hareket sahası bulamadı.

«**Onun** zâtında ki safâ (armmışlık) gibi bir safâ işittiniz mi? **Onun** buna vâris olmasını uygun görüyor musunuz?»

Vefat etmek üzere bulunan o yüce velinin bu teklifine hepsi bir ağızdan «evet» dediler. Sözün sonunda o veli de ruhunu teslim etti, âhirete göç eyledi. Onun sırrı Seyyid Abdül'a'lâ'yla birleşti; Cenâb-ı Hak da ona niyyetinin berraklığı ve kararlılığı karşısında büyük bir sevab bahşeyledi.

Böylece Abdül'a'lâ'ya fetih kapısı açıldı, rahmetin nereden geldiğini bildi. Ziyaret etmek üzere çok mal ile baş vurduğu şeyhin kendine yazık eden yalancının biri olduğunu anladı. Cenâb-ı Hakk'm kendisine iyi niyeti karşılığında rahmet kapısını açtığını idrâk eyledi. İnsanı başarıya ulaştıran, hayırlı ve feyizli işlerde sebepleri kolaylaştıran ancak Cenâb-ı Hak'tır.

Hikâyelerden bir diğeri de şöyledir:

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) anlattı: Meşayıhtan bir zâtın çok sâdık bir müridi vardı. Şeyh, onun sadakatini bir gün denemek istedi. Yanına çağırıp yüzüne baktı ve aralarında şu konuşma geçti :

Şeyh :

— Beni seviyor musun?

— Evet efendim.

— Ama beni mi, babanı mı daha çok seversin?

— Sizi daha çok severim.

— O halde babanın başını kesip getirmeni emrettiğim takdirde bu emre uyar mısın?

— Nasıl emrinize uymam, işte şu saatte uyup uymadığımı görürsün.

Dedi ve ayrıldı. Vakit, halkın artık yatağına çekilip uyuma saatlerine tesadüf ediyordu. Mürid evinin duvarına tırmanarak damına çıktı ve oradan da annesiyle babasının uyuduğu odaya

girdi. Tam bu sırada ikisinin cinsî yaklaşma halinde olduklarını gördü. İşini bitirmesini beklemeden üzerine atıldı ve başını kesip şeyhine getirdi. Şeyhi bu manzarayı görünce ona dedi ki:

— Ne yaptın, babanın başını mı bana getirdin?

— Evet efendim, dedi. İşte bu onun başı değil mi?

— Yoksa sen benimle alay mı ediyorsun?

— Aman efendim, sizin her sözünüz benim yanımda son derece ciddîdir. Ben de huzurunuzda konuşurken çok ciddî olmaya çalışırım.

— Dikkatle bak, bu baş babana mı aittir!

Bu emir üzerine başa dikkatle baktığında babasına ait olmadığını gördü ve şaşırdı. Şeyh Hazretleri ona :

— Bu baş kime aittir?

Diye sordu. Mürid başı tanıdı ve :

— Sadist ruhlu, yaramaz huylu olan falan adama aittir, efendim, dedi. Meğer başı kesilen adam, Acem kâfirlerinden biri ve fena huylu şehvetperestin biriymiş.

O ülkede Acem diyarından gelip yerleşen kâfirleri Sudanlı köleler gibi kullanırlarmış. Müridin babası o gece evde yokmuş, bir tarafa gitmiş. Annesi bunu fırsat bilerek kocasına ihanette bulunmuş ve bu kâfir ahlâksız Acem'i içeri alarak onunla zinâ yapmaya başlamış. Şeyh Hazretlerine bu hal keşif yoluyla ayan olmuş, o da müridini onu öldürmeye gönderirken yukarıda anlattımız dolaylı yoldan ona bu emri vermişti.

Böylece bir taş ile iki kuş vurulmuş oluyordu: Hem müridin sadakati denenmiş oldu, hem de ahlâksız bir kâfir ortadan kaldırılmış bulundu. Şeyh Hazretleri bu müridinin sadakatini büyük bir dağ kadar sağlam görünce onu kendi sırrına vâris eyledi, fetih kapısının kendisinden sonra ona açılmasını arzuladı. **İnsanı başarıya ulaştıran ve hayırlı işlerde sebepleri kolaylaştıran ancak Allah'tır.**

Bu konuda başka bir hikâyeyi de Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şöyle anlattı:

— Gönüllü bir mürid, arif bir şeyhe gelerek :

«Efendim, Aziz ve Celîl olan Allah için beni kabul buyurur musunuz?» dedi.

Şeyh de **«Kabul ederim»** diyerek olumlu cevap verdi. Sonra da ona yanında kalmasını ve hizmetinde bulunmasını emretti. Mürid memnuniyetle kabul etti.

Şeyh Hazretleri ona ucunda demir küre bulunan bir ölçü âleti verdi. O kürenin hiçbir yararı yoktu, ağırlığından başka. Bu mürid bir şartla şeyhine vâris sayılacaktı: Kendisine verilen ve başında demirden küre bulunan bu âleti taşırken acizlik getirmeyecek ve «bu demir küre de neye?» demiyecek, bir gün olsun bunun yararsız olduğunu düşünmeyecek.. Aksi halde şeyhe vâris olması mümkün değildir.

İşte bu mürid o şeyhin hizmetinde yedi sene bulundu. **Fas** ülkesinde bu hizmeti yürütürken hiçbir damarı vesvese rüzgârına kapılıp hareket etmedi. Şeytanların estirdiği şiddetli kasırga da onu sarsmadı. Öyle ki artık o demir küre onun nazarında bir hiç gibi kaldı, onu ne görebiliyor, ne de işitebiliyordu.

İşte sadık müridlerin ahvali böyledir. Allah'ın tevfîkına mazhar olanlar da yine bunlardır. **Allah** hepsinden razı **olsun.**

Yine Şeyhimden işittim (Allah razı olsun ondan) buyurdu ki:

— Ariflerden birinin sadık bir müridi vardı. Bu onun sırrına vâris olarak bulunuyordu. Cenab-ı Hak şeyhin bir nice kötü hallerini, fena huylarını ona gösterdi. Bununla beraber onda hiçbir vesvese meydana gelmedi. Şeyhi vefat edince, kendisine fetih yapıldı, daha önce şeyhinden görmüş olduğu kötü hallerine baktı, o zaman anladı ki şeyhi doğru yolda bulunmuştur, yapmış olduğu şeyler aslında bir kötülük ve ahlâksızlık değilmiş; Şeriata aykırı bir tutum ve davranışı olmamıştır.

Ancak o günlerde **gördüğü şeyler şüphe** doğuracak ölçüde kendisine zahir olmuştu. **O** şüpheli **ve** kötü hallerden biri de şu idi:

Şeyhin yakın komşularından bir kadın fena huylu olarak tanınıyordu. Mürid o kadını şahsen bilenlerden idi. Şeyhin de fizyonomi itibariyle o kadına benzer bir karısı vardı. Fakat mü-

rid şeyhinin bu karısını hiç görmemiştir. Şeyh Hazretleri evin kapısıyla diğer evler arasında bulunan kendine ait bir yerde bu karısıyla zaman zaman buluşurdu. Mürid bir yere ulaşamaz, sadece kapının önünde beklerdi.

Tam bu sırada, yâni bir gün mürid o kapıda beklerken kötü huylu kadın oradan geçti. Az sonra şeyhin hanımı gelip içeri girdi. Mürid bu iki kadını farkedemediği için fahişe kadının şeyhin yanma girdiğini sandı. Mürid bir ara kapının deliğinden göz atıp baktığında şeyhin o kadınla münasebette bulunduğunu gördü. Kadının meşhur fahişelerden olduğunda şüphe etmiyordu, ama Allah onun kalbini sadakat bağıyla bağladığı için şeytan bir türlü **nüfuz edemiyordu. Böylece şeyhi hakkında** kötü bir niyet taşımadı, eski niyetini de değiştirmedi.

Az sonra namaz vakti girdi, şeyh hazretleri namaz için çıktı. Bir hastalığından dolayı bedenine su dokunduramıyordu. Teyemmüm etti. Mürid onun bu tür bir rahatsızlığını da bilmiyordu, bununla beraber yine kalbi bozulmadı; Allah o sadakat bağıyla onun kalbini yine eski halinde tuttu.

Ayrıca şeyh hazretleri midesinden de rahatsız bulunuyordu. Ağır yemek hiç yiyemezdi. Bu yüzden ona f e l n î s denilen bir çeşit sebzenin ya da meyvenin suyunu çıkarıp verirlerdi. Mürid içeri girdiğinde şarap renginde bir sıvının şeyhin önünde bulunduğunu gördü. Şarap olduğunda hiç şüphe etmedi. Ancak ne var ki Cenâb-ı Hak yine onun kalbini sadakat bağıyla sağlam tuttu da hiçbir vesvese onu harekete geçiremedi.

Şeyhinin vefatından sonra müride fetih olununca şeyhinin cinsî yakınlıkta bulunduğu kadının kendi nikâhlı karısı olduğunu, abdest veya gusül yerine teyemmüm etmesinin bir hastalığa dayandığını ve içtiği sıvının da şarap değil f e l n î s suyu olduğunu anladı. **İnşam** doğruya eriştiren ve **başarılı kılan Allah'tır.**

ALLAH İÇİN KARDEŞ OLAN İKİ ADAM

— Bir müridin Allah için bir din kardeşi vardı. Birbirini çok severlerdi. Derken müridin o din kardeşi vefat etti. Mürid Allah'ın rızık kapısından verdiğini kendi çocuklarıyla Allah için kardeş edindiği adamın çocukları arasında taksim etmeye başladı.

Müridin öz kardeşleriyle hissedar bulunduğu bir arsa vardı. Devrin hükümeti orayı zorla istimlâk etti. Kardeşler istimlâk bedeli olan parayı kendi aralarında taksim ettiler. Mürid olan kardeşlerine, «**Sana düşen hisseyi ne yapacaksın?**» diye sordular. O da :

«Allah için kardeş edindiğim adamın çocuklarıyla kendi çocuklarıma dağıtacağım.»

Bu para o gün için kırk miskal meşkûk altın idi. Onun bu cevabı üzerine gülüştüler ve «**Sen ahmak bir adamsın, akim herhalde biraz noksandır**» diyerek ayıpladılar.

«**Ne lâzım şunun bunun çocuğu, altınları kendi ailene sarf** et, **şunu şunu satm al, daha iyi olur, şu ahmaklığı da bırak**» şeklinde birtakım sözler sarfettiler.

Müridin canı biraz onların sözlerine doğru meylettiyse de vicdanından bir ses geldi:

«**Yarın Allah'ın huzurunda durunca ne dersin ey nefs!** Ce* **nâb-ı Hak o gün sana: Kulum kırk miskal altın sana verdim, kendi nefsini başkasına üstün tuttun, Allah için kardeşlik hakkını zay'ettin, bugün de ben seni zay'ediyorum.**»

Bu ses onun irfanını harekete geçirdi ve altınları ilk düşündüğü gibi kendi çocuklarıyla vefat eden kardeşinin çocukları arasında taksim etti. Bu sebeple kendi öz kardeşlerinin yanından ayrılıp dışarı çıkınca Cenâb-ı Hak ona hiçbir gözün göremediği, hiçbir kulağın işitemediği ve hiçbir kulun kalbinin düşünemediği nimetler verdi. Onu niyetinin ve azminin sadakatinden dolayı ariflerden eyledi.

İnsanı hayra, iyiliğe, sadakate muvaffak eyleyen Allah'tır. Müellif Ahmed b. Mübarek diyor ki :

Şeyhimden başka bir zâttan işittim: Memleketin ileri gelen zatlarından birinin hayli dost ve arkadaşı vardı. Onlardan sadece birinden soyluluk ve âlicenaplık bekliyordu. Bir gün bu dost ve kardeşlerini denemek istedi. Hepsi de onu bırakıp kaçtılar, sadece güven beslediği o bir dostu kaldı.

Şeyh hazretleri bir gün bu dostlarını halvet kapısında topladı. Az sonra halvete giren bir yabancı kadın suretini onlara gösterdi. Ortaya bir kadın çıkıverdi ve halvete girdi, arkasından da şeyh girdi. İçeride bir müddet kaldılar. Böylece şeyhin dost ve kardeşleri, diğer bir tabirle müridleri şeyhin bir fahişe kadınla ilişki kurduğuna kanaat getirerek oradan uzaklaştılar, hepsinin de şeyhleri hakkındaki iyi niyetleri bir anda değişiverdi. Ancak bir müridi yerinden ayrılmadı. Sadece ve şeyhinin gusletmesi için su ısıtmaya çalıştı. Az sonra şeyh hazretleri dışarı çıktı ve su ısıtmakta olan müridine sordu :

— Bu nedir, ne yapıyorsun?

— Bir kadınla beraber halvete girdiniz, gusletmek için su gerekir diye hazırlık yaptım.

Diye cevap verdi. Bunun üzerine şeyh ona :

— Beni büyük bir günah üzere bulunurken gördüğün halde hâlâ bana inanıp bağlı kalıyor musun?

— Niçin size tâbi' olmayayım? Günahtan korunmuş değilsiniz ki, ancak peygamberler günahlardan korunmuşlardır. Sen de peygamber olmadığına göre, günah işleyebilirsin. Ben sana peygamber diye tâbi' olmadım ki. Seni peygamber ümmetinden bir fert olarak kabul ettim ve benden daha iyi yolları bilirsin, bilgin ve irfanın daha yüksektir diyerek peşine takıldım. Senin o bilgin ve irfanın yine duruyor, seni tanıdığım vasıf ayrılmadı, yine sende bulunuyor. Bu bakımdan niyetimde bir değişiklik olmadı. Düşüncem değişmedi, vesvese girip şüphe uyandırmadı.

Deyince, şeyh hazretleri ona dedi ki:

— Evlâdım, o gördüğün kadın, hakikatte kadın değü dünyadır, bir kadın şekline girip kendini sana gösterdi. Bunu bil-

hassa ben arzu ettim, tâ ki etrafımda toplanan ve niyeti sâdık olmayan müridler dağılsın, niyeti sâdık, fikri doğru olan yerinde kalsın. Gel şimdi seninle birlikte kadınm girdiği halvete girelim, ikimiz de kapının önünde bulunuyoruz, başka çıkış yeri de yok, içerideki kadını beraber görelim.

İçeri girdiklerinde hiç bir şey göremediler. Şeyh ona :

— Dikkat et, kadın falan görebiliyor musun?

— Hayır efendim, burada hiç kimse yok, dedi ve şeyhine olan sevgi ve bağlılığı büsbütün arttı. İnsanı doğruya muvaffak eyleyen Allah'tır.

ŞEYHİNDEN SIR İSTEYEN MÜRİD

Tâceddin ez-Zâkir el-Mısrî hazretlerinin talebesi Muhyiddin Hazretlerinin kitabında okudum: Bu konuda şöyle bir kıssa naklediyor :

Bir adam büyük zatlardan birine gelerek «Efendim, Allah'ın size has kıldığı sırrı bana vermenizi arzu ediyorum.» Bunun üzerine o zat ona :

— Evlâdım, buna güç getiremezsin,

Deyince, adam :

— Getirebilirim, diyerek ısrar etti.

Şeyh Hazretleri onu imtihana tâbi tuttu. Cidden güç getiremedi de tepe-takla düşüp gitti. Bu tarz düşüşlerden Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz.

Şeyhin o adamı denemesi şöyle olmuştu :

Şeyhin yanında genç bir müridi bulunuyordu. Onun da babası saygıdeğer bir zat olarak tanınırdı. Şeyhten sır isteyen adam «Ben sırrı taşımaya güç getirebilirim» diye ısrar edince, Şeyh de «İnşâallah pek yakında sana sır veririm» buyurmuş ve yanında kalmasını emretmişti.

Sonra şeyh hazretleri yanındaki genç müridine kimsenin göremiyeceği bir yere gizlenmesini emrediyor. Ve sonra halvetine bir koyun getirip yerleştiriyor. Koyunu boğazladıktan sonra elbisesi kanlı olarak kendisinden sır isteyen adamın yanına

çıkıyor; tabii kanlı bıçak da elinde. Kendisi de oldukça öfkeli bir tavır takınmış vaziyette bulunuyor. Adam bu hali görünce şaşırıyor ve :

— Efendim, neyin var, bu ne haldir?

Diye soruyor. Şeyh Hazretleri de şu cevabı veriyor :

— Müridlerimden o bir genç adam vardı, beni iyice öfkelendirdi, şuurumu kaybettim, bu arada onu öldürüp başını kopardım. İşte kanlı cesedi içeride upuzun yatıyor. Eğer benden sır almak istiyorsan, bu cinayeti gizli tut, hiç kimseye söyleme. Öldürdüğüm gencin babası onu benden soracak olursa, «Hastalanıp öldü» derim. O da bana inanır. Görüyorsun ki bu mes'elede bir incelik vardır, bana yardımcı olman gerekir, senden umduğum da sadece böyle bir cinayeti gizli tutup yardımcı olmandır. Eğer dediklerimi yapar, bunu gizli tutarsan, inşâallah sırrımı sana vereceğim.

Adam bunları dinledikten sonra yüzünün rengi değişti, öfkesi belirgin hale geldi ve artık «şeyh benim avucumdadır» sanarak, «ona karşı yalan söz de ortaya koyabilirim» diyerek süratle ayrıldı, doğruca o genç müridin babasına gitti ve :

«Sizin kendisine inanıp itikad ettiğiniz o yalancı şeyh şu anda oğlunuzu öldürdü ve bunu gizli tutmam için çok tenbihlerde bulundu. Eğer bu sözümden şüphe ediyorsanız, buyrun hep birlikte oğlunuzun öldürüldüğü yere gidip kanlar içinde yatan cesedini görelim.»

Bunun üzerine halk ona :

«Yazıklar olsun sana, bizim şeyhimiz böyle şeyler yapmaz; senin gördüğün bir benzetme olabilir..» diyerek çıkıştılar.

O da, «İnanmıyorsanız gelin, öldürülen genci size göstereyim, o zaman doğru söylediğimi isbatlamış olurum.»

Onun bu haberi süratle etrafa yayıldı, hükümete kadar intikal etti. Toplanıp şeyhe doğru yürüdüler. Önlerinde de ihbarı yapan adam bulunuyordu. Gelip halvetin kapısına dayandılar ve içeri girmek için müsaade istediler.

Şeyh Hazretleri dışarı çıktı ve :

«Hayrola, **ne** oldu size, **ne** istiyorsunuz?» diye sordu.

Onlar da:

«Efendim, şu adamı dinleyin, neler diyor?..» diyerek karşılık verdiler.

Bunun üzerine Şeyh Hazretleri o adama dönerek :

«Ne olmuş söylesene!»

O da :

«Ne olacak, gizlememi, hiç kimseye duyurmamamı arzuladığın olaydan söz ediyorlar..»

Şeyh:

«Benimle senin aranda hiçbir şey geçmedi ve ben seninle hiç konuşmadım.»

Deyince adam :

«Yalan seni kurtaramıyacaktır, sen şu adamın oğlunu öldürdün..»

Diyerek açık açık konuştu.

Bu sebeple halk her taraftan şeyhin üzerine yürümeye başladılar ve onu öldürmek istediler, «Ey Allah'ın düşmanı, ibâdetinle halkı aldatmaya çalışıyormuşsun, değil mi? Sonra da halvete girip onları aldatıyorsun!..»

Şeyh Hazretleri gayet sakin bir edâ ile :

«Durun, acele etmeyin. Önce şu adama sorun, o genci benim öldürdüğümü nereden biliyor?»

Adam :

«Sen benim yanıma doğru geldiğinde elbisen ve elindeki bıçağın taze kana boyanmamış mıydı?»

Diye sordu.

O da: «Evet, öyledir, o sırada ben bir koyun boğazlamıştım...»

Diyerek asıl meseleye kapı açmış oldu.

Adam halka dönerek, haydi hep birlikte bu yalancı şeyhin halvetine girelim de koyun mu boğazlamış, adam mı kesmiş bir görelim, dedi.

İçeri girdiklerinde yerde boğazlanmış bir koyun gördüler.

Adam: «Sen öldürdüğün genci sakladın, onun yerine bu

koyunu boğazlayıp halkı aldatmaya çalıştın, değil mi? Böylece kendini öldürülmekten kurtaracağını mı sanıyorsun!?»

Diyerek yüksek sesle onu suçlamaya çalıştı.

Şeyh Hazretleri yine sakin bir edâ ile ona :

«Peki şimdi o genç mürid diri olarak ortaya çıkarsa sen kendini felah bulamıyacak yalancılardan sayıp kabul eder misin?»

Diye sorunca o da :

«Çıkar ortaya, eğer doğru sözlü isen..»

Şeyh Hazretleri gence haber yolladı, o da saklandığı yerden çıkıp geldi. Onun olup bitenlerden haberi yoktu.

Halk o genç müridin hayatta olduğunu görünce, şeyhten özür dilediler ve bağışlanmaları için yalvardılar. O yalancı adama da gereken hakareti yaptılar.

Bunun üzerine Şeyh Hazretleri o adama dönerek :

«Ben sırrı kaldırmaya güç getirebilirim, diyen sen değil mi idin? Aslı olmayan bir olayı dahi gizleyemedin, nerede kaldı o manevî ağır yükü kaldırmaya.. Biz bunu sırf sırrı kaldırıp kaldıramıyacağına bir ölçü olarak ortaya koyduk. Haydi buradan defol, sana lâyık olan sırrı verdik.»

Evet, o günden itibaren o yalancı mürid, ibret alanlara bir öğüt, yalancı iddiacılara da bir ceza sayıldı. Bu tür hata ve yalanlara düşmekten Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz.

HAYRET UYANDIRAN DİĞER BİR HİKÂYE

Fas memleketine göre batı sayılan bir beldede bir şeyh vardı. Konuşmalarında delil getirmesini bilen bir zât idi; âdeta hüccet getirmeyi, delil bulmayı kendine binit edinmişti. Salih kişilerle görüşmeye önem verir, onları içten sever, kendi elinde yetişip de kazanç sağlayan kimseleri de boş bırakmaz, ara sıra onları kontrol ederdi.

Doğuya doğru giderken hep böyle yapar ve bunu bir âdet olarak sürdürürdü. Dönüşünde ise Mısır'a uğrar, oradaki sâlih kişilerle görüşür, sâlihlerin birbirlerine olan hediyelerini ara-

cılık yaparak taşır, sahibine ulaştırır, böylece sâlih kişileri gıyaben birbirleriyle tanıştırırdı. Şehir şehir, kasaba kasaba dolaşarak kendi memleketine gelinceye kadar bu âdetini devam ettirirdi. Evine ulaşınca Allah'ın dilediği kadar kalırdı.

Bir gün ev komşusuyla karşılaştı. Komşusu ona dikkatle bakarak :

«Mısır'da falan adamın sana teslim ettiği emanet nerede?» diye sordu.

Onun büyük bir zât olduğunu, belki de sâhib-i zaman seviyesinde bulunduğunu anlamakta gecikmedi. Derhal ayaklarına kapanıp öptü ve :

— Kendinizi benden nasıl gizliyorsunuz, a efendim! Ben ki doğuda ve batıda tamnan ne kadar bir sâlih kişi varsa onlara uğrar, sohbetlerinde bulunurum. Siz ki benim komşum oluyorsunuz ve herkesten bana daha yakınsınız, nasıl olur da sizi tanımış olmam!

Dedikten sonra Allah'ın ona has kıldığı sırrın kendisine verilmesini arzuladı.

Bunun üzerine o büyük zat ona dedi ki:

— İyi ama siz buna güç getiremezsiniz.

Sâlih kişi ısrar etti:

— Güç getirebilirim ey efendim, yeter ki siz lütuf buyurun.

Şeyh Hazretleri (yâni büyük zât) ona :

— Eğer güç getirirsen bir şart ile amel etmen gerek, diyerek bir teklif getirdi. O da :

— Şartınız nedir efendim, diye sorunca, cevap verdi :

— Size büyük bir zarar vermiyen bir şarttır: Şu uzunca sakalını kökünden tıraş et, işte şartım budur.

Sâlihleri seven adam durakladı ve :

— A efendim, benim için bu nasıl uygun ve caiz olur ki bununla göz ve gönül doldururum ve bununla saygı görürüm. Doğu tarafına gittiğimde bilhassa bu sakalım işime çok yaramaktadır, dedi.

O büyük zat da :

— Eh eğer sır sahibi olmayı arzu ediyorsan bu şartı yerine getirirsin; dediğimi yap, başka da yol yoktur. Diyerek son uyarısını yaptı. Adam bu kez :

— Efendim, bu teklifiniz öyle ağır ki ona güç getiremiyeceğim, diyerek özür beyân etti. O büyük zat da ona :

— O halde benim üzerimde bir günahın kalmadı, çünkü şar t mıı kabul etmedin, diyerek ayrıldılar. O büyük zat vefat ettikten sonra sâlihleri seven o zâtın aklı başına geldi, elden giden bir kere gitmişti, kaçırdığını elde etmesi mümkün değildi. Pişman oldu ama ne çare; «Ah, dedi, bugünkü aklım bende olsaydı, o gün o büyük zâtın dediğini yapar, hattâ fazlasını yapmayı bile arzu ederdim.»

SEVGİ, SADAKAT VE AZİM İSTER

Ahmed bin Mübarek anlatıyor :

— Uyanık halde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi gören ve kendisi Fas şehrinde bulunduğu halde Medine-i Münevvere'nin kokusunu koklayan güvenilir zatlardan işittim, buyurdular ki:

— Bir cuma akşamı Fas sınırları içinde bulunan Endülüs Camiinde birkaç evliya ile beraber bulunuyorduk. Daha önce cuma namazını kılıp camiden çıktığımda bir adamın o büyük velinin elini öptüğünü ve :

«Ey Efendim, sizi Aziz ve Celîl olan Allah için seviyorum.»

Dediğini görüp işittim.

O veli de ona hışımla baktı ve şöyle buyurdu :

«Allah'ın gizli ve açık her şeyi bildiğini bilmiyor musun?»

Neden Allah'ın bu bilgisiyle yetinmedin de bu sözü söyledin. Onun vereceği karşılığı neden düşünmedin?

Ve sonra veli ayrılıp gitti. O adam da olduğu yerde büyük veliden işittiklerine üzüldü ve ağlamaya başladı. Bunun üzerine ona yaklaştım ve:

«A adam! Sen büyük bir iddiada bulundun. Herhalde Şeyh

Hazretleri seni bir denemeden geçirecektir. Bu bakımdan dosdoğru adam olmaya bak, aksi halde bu seninle onun arasında bir ayrılık başlangıcı olur» dedim.

Aynı zamanda bu adam Şeyh Hazretlerinin bahçe komşusu idi. İkisinin sınırlarının birleştiği yerde Şeyh Hazretlerine ait bir incir ağacı bulunuyordu. Her sene, şeyhi sevdiğini iddia eden bu adam o incirin mahsulünü toplar, şeyhe bir şey vermezdi. Şeyh Hazretleri de onun bu hareketine sabreder, sesini çıkarmazdı. Sadece sabretmekle de kalmaz, gönülden onu affeder ve güler yüz gösterirdi.

Adam şeyh Hazretlerini sevdiğini iddia edince, Hazret bu yükü taşıma külfetini onun sırtından düşürdü ve :

«Bu ağaç bana aittir, senin onda hiç bir hakkın yoktur..»

Deyince, adam hemen inkâra kalkıştı ve: «Bu ağaç tamamen bana aittir» diyerek diretti.

Şeyh Hazretleri onunla bu konuda ciddî bir sürtüşmeye başladı. O kadar ki o yalancı adamın Şeyh Hazretlerine şurada burada ağız dolusu fena sözler sarfettiğini işittim. (Böylece o adam imtihanı kaybetti ve Şeyh Hazretlerini hiç te Allah için sevmediği anlaşılmış oldu.)

Evet, işte bu büyük veliden yine işittim, buyurdu ki :

«Hacca gittik. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kabr-i şeriflerini ziyaret ettiğimde bana bir hal geldi ve dedim ki:

«Yâ Resûlâllah! Sizin Medinenize gelip ulaştıktan sonra artık bir daha döneceğimi sanmıyorum..»

Bu sözüm üzerine Kabr-i şeriften şu ses geldi :

«Eğer ben bu kabirde eyleşip kalıyorsam, sizden kim buraya gelirse geri dönmesin, burada kalsın. Yok eğer ben ümmetimle beraber bulunuyorsam, siz de memleketinize dönün, çünkü sizinle berafterim..»

Bizi hayırlı işlerde başarıya ulaştıran Allah'tır.

BAZI YARI MECZUP VELİLER, HALK KENDİLERİNE PEK YAKLAŞMASIN DİYE GÜNAHA YAKIN DAVRANIŞLARDA BULUNURLAR

Şeyhimden işittim, (Allah kendisinden razı olsun), buyurdu ki:

Yarı meczup halde olan bazı veliler açıktan günaha yakın söz ve davranışlarda bulunurlar, maksadları Hakka karşı isyan değil, insanların kendilerine yaklaşmasına engel olmaktır. Hatırlarım ki onlardan biri bir gün, üzerine bolca şarap dökmüştü. Sokağa çıktığında şarap kokusu kolaylıkla hissediliyor ve bu kokuyu ondan alan kimseler uzaklaşıyorlardı. Böylece çoğu kimselerin ona karşı güveni kalmadı, sadece sırrına vâris olacak bir adam kaldı. Bana yaklaşıp dedi ki:

«Bütün bu uygunsuz halleri, şu haşere benden uzaklaşsın diye yapıyorum. Çünkü onlara hiç bir ihtiyacım yok, bir ihtiyacım varsa onu da Rabbime arzediyorum. Her zaman ona muhtaç durumdayım. Bir de şu sadık adama ihtiyacım var, o kadar.»

İnsanı doğru yolda muvaffak kılan Allah'tır.

Şeyhimden işittim, (Allah kendisinden razı olsun), buyurdu ki:

— Bir adam büyük bir veliye geldi ve karşısında durup baştan tırnağına kadar onu süzdü. Bunun üzerine o veli ona sordu:

— Arzun ve maksadın nedir?

Adam şu cevabı verdi:

— Ey Efendim, (onun zâtını göstererek) bu benim için bir ganimettir. Yârın Allah huzurunda bana şefaat edesin diye zâtım senin zâtına nazar eyledi.

Şeyhimiz bunun yorumunu yaparken şöyle buyurdu :

«O adam büyük bir kazanç sağladı..»

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimiz ne kadar bu hikâyeyi hatırlayıp andıysa, «Bu üm-

metin içinde henüz insanlar vardır. Allah'a hamdolsun.» demekten kendini alamazdı. Bizi hayırlı işlerde başarılı kılan ve sebepleri kolaylaştıran Allah'tır.

Buna yakın bir olayı da Şeyhimiz (Allah razı olsun) şöyle nakletti:

— Sâdık dostlardan biri, kendisinde hayır ve faziletin mevcut olduğuna itikad ettiği bir zâta gelerek şöyle dedi:

— Efendim, sizi Allah için seviyorum.

O zât da ona şöyle buyurdu :

— Eğer büyük bir kazanç elde etmek istiyorsan, artık evine dönme, doğu ülkelerine doğru git.

O adam da bu emre derhal uydu, sabahın erken saatleri idi, namazı kıldıktan sonra hiç bir itirazda bulunmadan doğu ülkelerine doğru yola düştü, böylece hem dünyasını, hem âhiretini kazandı. Bizi hayra ulaştıran ve bu konuda başarılı kılan Allah'tır.

EVLİYANIN YALNIZ KERAMETİNDEN SÖZ EDİP FÂNİ YÖNLERİNİ DİLE GETİRMEMEK YA DA YAZMAMAK PEK UYGUN BİR YOL DEĞİLDİR

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun), buyurdu ki :

— Doğrusu şu kimseler ki evliyanın kerametleri hakkında ciltlerle kitaplar yazdılar, her ne kadar insanlar bu tür sözlerden yararlanırsa da, yâni evliyayı tanıma bakımından ve onlara saygı besleme yönünden bir menfaatleri olursa da aslında bunun bazı zararları da vardır. Hattâ zararı yararından fazladır, diyebiliriz.

Çünkü bu ilim adamları sadece evliyanın kerametlerini yazdılar, fakat onların fâni yönlerini dile getirmediler. Bu kitapları okuyan bir kimse keramet üstüne keramet, tasarruf üstüne tasarruf, keşif üstüne keşifler görünce, bir velinin kendisinden istenilen her şeyi yerine getirebileceğini, hiçbir şeyden âciz kalmayacağını zanneder. Aynı zamanda bir veliden şeriat

ve sünnete aykırı bir hal, söz ve davranış ta çıkmaz şeklinde düşünür.

Böylece evliya hakkında büyük bir bilgisizlik içine düşmüş olur. Çünkü o, evliyanın Rübûbiyet vasıflarıyla süslü bulunduğunu sanır. İstediğini yapabilir, acizlik onda bulunmaz. Peygamberlik vasıflarından da onda bulunur; i s m e t (günahlardan korunmuşluk) sıfatı vardır zanneder.

Halbuki birinci vasıf Rübûbiyyet vasfındandır. Allah bu vasfı en büyük resullere bile vermemiştir. Nerede kaldı evliyaya versin. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu husus şöyle beyân edilmektedir :

«Allah'ın, onların tevbelerini kabul veya onlara azâb etmesi işiyle senin bir ilişiğin yoktur; çünkü onlar zâlimlerdir. (*)

«Ey Muhammed! Sen sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir.» (**)

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz de buyurdular ki :

«Aziz ve Celîl olan Rabbimden iki şey istedim; ikisini de bana verdi. İki ayrı şey daha istedim, onları vermedi; Allahu Teâlâ buyurdu:

«De ki: Üstünüzden ve altınızdan size azab göndermeğe, sizi fırka fırka yapıp kiminize kiminizin hıncını tattırmağa kaadir olan O'dur.»

Bunun üzerine :

«Senin vech-i kerîmine sığınırım» dedim.

Rabbim: «Bunu şüphesiz ki yaptım.»

Sonra buyurdu: «Altınızdan size azab göndermeğe kaadir olan O'dur.» Ben, «Senin vech-i kerîmine sığınırım» dedim.

Buyurdu ki: «Bunu da yaptım.» Veya sizi fırka fırka yapar..» buyurdu.

Ben de yine: «Senin vech-i kerîmine sığınırım» dedim.

(*) Âl-i İmran sûresi, âyet: 128.
(**) Kasas sûresi, âyet: 56.

Rabbim buyurdu ki: **«Kaza artık yazılmış ve çizgisi çizilmiştir.»** Ve: **«Kiminize kiminiz hıncını tattırır.»**

Bunun üzerine ben yine: **«Senin vech-i kerîmine sığınırım»** dedim.

Buyurdu ki: **«Kazâ artık yazılmış ve çizgisi çizilmiştir.»**

Nûh Peygamber (A.S.) de oğlunun kurtulması için dilekte bulununca Cenâb-ı Hak bu olaydan şöyle söz etti:

«Nûh Rabbine seslendi: Rabbim! Oğlum benim ailemden idi. Doğrusu Senin va'din haktır. Sen hükmedenlerin en iyi hükmedenisin» dedi. (*)

Cenâb-ı Hak Nuh'a cevap verdi:

«Ey Nûh! O senin ailenden sayılmaz; çünkü kötü bir iş işlemiştir. Öyleyse bilmediğin bir şeyi Benden isteme. İşte sana öğüt, bilgisizlerden olma.» (**)

«Allah inkâr edenlere, Nuh**'un karısıyla Lût'un karısını misal gösterir: Onlar kullarımızdan iki iyi kulun nikâhı altında iken onlara karşı hainlik etmişlerdi..» (***)**

ci^ Peygamberlerin durumu bu olunca, günümüzün insanları duası kabul edilmiyen veya oğlu doğru yolda bulunmayan ya da karısı Allah'tan korkmayan bir veli gördüklerinde, **«Bu adam veli değildir. Çünkü eğer veli olsaydı duası kabul olunur, kendi çocuğunu düzeltir, karısına yön verirdi.»** Onlar zannederler ki veli başkasını düzeltip doğru yola sokabilir. Halbuki velî daha kendini tamamen düzeltmeye yeterli ve güçlü değildir,

Cenâb-ı Hak bu gerçeğe işaret ederek buyuruyor ki:

«Allah'ın size lütuf ve merhameti bulunmasaydı, hiçbiriniz ebediyen temize çıkamazdı. Fakat Allah dilediğini temize çıkarır. Allah her şeyi işitir ve bilir.» (****) ^

İkinci hususa gelince: İ s m e t sıfatıdır, buna «günahlardan korunmuşluk» sıfatı deriz. Bu sıfat peygamberliğin özelliklerinden biridir. Velayet (yâni velilik) peygamberlikle itişmez.

(*) Hûd sûresi, âyet: 45.
(**) Hûd sûresi, âyet: 46.
(***) Tahrim sûresi, âyet: 10.
(****) Nûr sûresi, âyet: 26.

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Velinin elinde zahir olan haber, ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bereketiyledir. Çünkü bu habere sebep olan îman ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz vasıtasiyle ona ulaşmıştır. Velinin zâtına gelince, o da diğer zatlardan biri gibidir. Ama peygamberler böyle değildir. Çünkü onlar günahlardan korunmuşluk üzere yaratılmışlardır. Gözlerini ma'rifet-i ilâhiye üzere açmışlar ve takva ile ayak basmışlardır. Şöyle ki:

Peygamberler uyulacak bir şeriate muhtaç olmadıkları gibi, yararlanacakları bir öğretmene de ihtiyaçları yoktur. Hak onların zatında yerleşmiştir. Bu da üzerine yaratılıp şekillendikleri harftir. Bununla en sağlam yolda yürürler, en doğru yolda ilerlerler.

vc^Eğe şu kerametler hakkında kitaplar yazanlar, velinin ahvalini açıklamaya kapı açıp, fetihten sonra ona vâki olan şeyleri, baki kalan iyilikleri, fena bulup yok olan hususları kaleme alsalardı, insanlar velileri hakikî veçhesiyle bilmiş olacaklardı. O zaman anlayacaklardı ki :

vVeli bazen duâ eder kabul olur, bazen duâ eder kabul olmaz. Daha fazlası, bazen haceti yerine gelir, bazen gelmez. Nitekim bu hal Peygamberlere de vâki olmuştur. (Salât, selâm hepsine olsun.) Velinin bundan artık bir durumu daha var ki, tâat bazen onun âzası üzerinde zahir olur; bazen de günah o azada meydana gelir; diğer insanlarda olduğu gibi.

Ancak ne varjriveli diğer insanlardan bir tek hususla ayrılmıştır; o da^yiajıjn ona has kılmış olduğu maarif ve kendisine lütuf ta bulundugufetihİerdir. Bununla beraber ilâhî buyruklara muhalefet (yâni günahlârj velide meydâna"gelince, o bizde meydana gelen günahlara nisbetle öyledir, hakikatte ise değil.

Çünkü velideki müşahede muhalefete engel sayılır, onu günahtan men'eder. Ancak bu men'ediş peygamberlerdeki ismet (günahlardan korunmuşluk) sınırına ulaşmaz. Bu sebeple de velayet nübüvvetle itişip kakışmaz. Çünkü peygamberlerdeki

günahtan men etme zatîdir, doğuştan vardır. Velilerde ise arızîdir, (sonradan meydana gelmiştir).

Bu bakımdan velideki men etme bazen ortadan kalkar. Ama peygamberlerden ayrılması mümkün değildir. Bunun sırrı, yukarıda açıklanmıştı, şöyle ki: Peygamberlerdeki hayır ve iyilik zatlarından gelmedir. Velilerdeki hayır zatlarından başkasındandır. O halde peygamberlerin i s m e t sıfatı zatîdir. Evliyanın ismeti arızîdir.

Çünkü kâmil bir ariften muhalif bir şey meydana gelince, bu görünürde böyledir, hakikatte ise o muhalefet değildir. Arif zahiren günah sayılan o söz ya da davranışı kendisini müşahede edenleri imtihan kasdiyle ortaya koymuştur. Şüphesiz ki bunda da bir nice sırlar vardır.

Allah'tan evliyaya îman etme irfanını bize lütfetmesini diliyoruz. Nasıl ki Peygamberlere îman etmede bizi başarılı kılmış, sebepleri kolaylaştırmıştır. (Salât u selâm hepsine olsun.)

PEYGAMBER EFENDİMİZİN GÜNLÜK HAYATINI BİLMEK

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin yemede, içmede, uyuma ve uyanıklık hâlindeki durumu ve diğer bütün hallerini, evindeki davranışlarını, savaşlardaki tutumunu ve günlük yaşayışını, günlerin nasıl döndüğünü, bir gün onun lehinde, bir başka zaman aleyhinde seyrettiğini, insanlardan bir cemaatin gelip onu ashabından birkaç kişiyi iyi niyetle isteyip götürdüklerini, sonra da onlara gadrettiklerini, Er-Recî' ve Bi'r-i Maûne gazalarında olduğu gibi, Hudeybiye günü nelerin meydana geldiğini ve diğer olayların o devirde nasıl cereyan ettiğini detaylı olarak bir kimse bilmiş olsa ve her birinde nice Rabbani esrarın bulunduğunu ve bu esrarı ancak Allah peygamberlerine bildirdiğini anlamış bulunsa, evliyayı tanımak ona kolaylaşırdı. Böylece velilerin dış görünüşüne ve ameline bakarak onları bü-

yütmez, hepsinin de fâni vasıflardan ve beşerî sıfatlardan olduğunu anlardı.

W O halde aklını kullanan kimseye derim ki, sana gereken Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin hayatını, günlük yaşayışını, halk ile olan münasebetlerini okumaktır. Çünkü bu bilgi seni evliyayı tanımana yardım eder ve seni o seviyeye ulaştırır. Velilerin durumlarından artık hiç bir şey senin için çözümü zor bir mesele olmaz.

İşte kalemimizin açıklayabildiği bu kadardır. Zeki ve akıllı kimseye işaret yeter. İnsanı başarıya ulaştıran ise Allah'tır.

İSMİNİ İŞİTTİĞİ BİR VELİYİ KENDİ KAFASINDA TASVİR EDEN VE SONRA ONU GÖRÜNCE ŞÜPHEYE DÜŞEN KİMSE

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Adam kendisinden uzak bir ülkede bulunan bir velinin bulunduğunu işitir, onun hakkındaki güzel sözleri dinler ve sonra bunun te'siri altında kalarak o veliyi kendi düşüncesinde şekillendirir, onun kerametlerine uygun gelecek bir biçim tasarlar, durur. Ve sonra o veliyle buluşunca, onu tasarladığı suret ve biçim üzere görmeyince, o veli olup olmadığında şüpheye düşer.

Cezayir'de oturan bir adam, Fas'ta bulunan bir velinin ismini ve ününü duymuştu, ondan nakledilen birçok kerametler dinlemişti. Böylece o veliyi büyük bir şeyh, heybetli, azametli ve muhteşem bir zât olarak düşünmüş ve kafasında şekillendirmişti.

Bir gün kalkıp Fas'a onu görmeye, esrarından yararlanmaya geldi. Şehre girince o velinin evini sordu, kendisine gösterildi. O sanıyordu ki, o velinin kapıcıları, hizmetçileri vardır, kapısının önünde nöbetleşe beklerler. Gelip kapıyı çaldı, veli kapıyı açıp dışarı çıktığında, adam ona :

«Efendim, sizden ricam beni Şeyh hazretleriyle görüştürünüz» dedi. Çünkü onu kapıcı zannetmişti.

Veli ona dikkatle baktı ve :

. — Kendi memleketinden ziyaret etmek için ve sohbetine katılıp yararlanmak niyetiyle buraya kadar gelerek görmek istediğiniz o şeyh benim, başkası değildir.

Adam biraz duraklar gibi oldu ve :

— Efendim, ben garip bir adamım, şeyh hazretlerine büyük bir iştiyakla geldim, ne olur beni ona götür, bu konuda bana yol gösterici ol.. Allah sana merhamet etsin.

Çünkü adam kapıyı açıp dışarı çıkan adamda düşündüğü ve kafasında şekillendirdiği sıfatları göremedi. Sandığı gibi azametli, heybetü bir adamla karşılaşmadı.

Bu kez veli ona dedi ki:

— Ey miskin! Senin arzu ettiğin zât benim.

Adam dayanamadı, tekrar etti :

— A efendi, size söylemedim mi, ben garip bir kimseyim, beni şeyh hazretlerine götürün, onu görmeğe geldim. Halbuki sen benimle alay ediyor, sözümü ciddiye almıyorsun.

O veli üzülerek şunu söyledi:

— Allah aramızda bulunuyor, seninle hiç alay eder miyim?

Bir sonuç alamayan adam :

— Allah senin hakkından gelsin, dedi ve ayrıldı. Çünkü kafasında düşünüp şekillendirdiği gibi bir zat göremeyince ümidi kırılmış, ayrılmaktan başka bir şey düşünememişti.

Evet, işte bu yüzden nice gönül veren müridler var ki yükseldiği dereceden düşmüştür. Zira onlar evliyanın kerametleri hakkında yazılan eserleri okuyup mütalâa ettikleri zaman velileri ona göre tasvir etmiş, kafasında büyüterek onlara ayrı bir azamet atfetmişlerdir. Kafalarındaki o sureti veliler üzerine arzedince şüpheye düşmüşler, kitaplarda yazılı olan vasıfları onlarda görememişlerdir.

Eğer onlar böyle değil de evliya ile ilgili kitaplar yazılmadan onlarla buluşsalardı, günün adamlarının inkâr edip durdukları sıfatları onlarda bulacaklardı. Bazen bir topluluktaki bilgisizlik zamanın bütün velilerini inkâr edecek seviyeye ulaşır. Çünkü onlar kafalarında veliliği ve onun gerçekleşmesini

bir takım usûl ve kaidelere irca' edip kalıplaştırmışlardır. Günlerinde yaşayan bir veliyi kendi ölçülerine vurup inceledikleri zaman ara yerde uygunluk olmadığını görürler ve bu yüzden o adamda velilik bulunmadığını söylerler.

Bunu özetliyecek olursak :

Bu anlayışta olan kimseler vücudu zihin haricinde bulunmayan külli bir veliye inanırlar. Bilmezler ki velilik, sadece Allah'ın kulunu buna lâyık görüp seçmesinden ibarettir ki hiç bir mahlûk bunu belli ölçülere göre ele alıp bazı kurallara bağlayamaz.

Çağımızda yetişen birtakım ilim adamlarıyla aramızda bu konuda bazı hikâyeler geçti. Şöyle ki, ilim adamlarından biri velayetin şartlarını, kurallarını, şeyhlik mertebesine yükselen bir velinin nasıl olmasını belirleyen kitaplar getirdi, okumamı tavsiye etti. Sonra da şunu ilâve etti:

«Maksadım velilik hakkında, onun şartlarını ve kurallarını tesbit eden bu kitabı görmeniz ve benim söylediklerimin tamamen bu kitaplardan nakledildiğini bilmeniz ve öylece bu konuda beni dinlemenizdir?»

Onun bu işaretinden, bizim veli olarak kabul ettiğimiz bâzı zatları inkâr ettiğini anladım. Getirdiği kitabı huzurumda okumak, kabul ettiğim takdirde bazı velilerin veli olmadığını ortaya koymak istiyordu. Çünkü onun içinde evliyaya karşı bir itiraz hissi hâkimdi.

Bunun üzerine o âlime dedim ki :

— Efendi, o kitabı bana karşı okuma, önce benim bir soruma cevap ver. Cevap verdiğiniz takdirde istediğinizi okuyabilirsiniz. Şimdi bana söyle: Bu kitabı yazan kimse, Allah'ın mâna hazinelerinin hepsini, O'nun kullarına olan lütuf ve keremini ve kelimeye sığmayan büyük mülkünü tamamen bilip kuşatabilmiş mi? Yani bilgisi bu yüksek derecelere kadar yükselmiş mi? Yoksa Hz. Hızır'ın Hz. Musa'ya (A.S.) :

«Şu küçücük kuşun gagasıyla denizden aldığı su denizden

ne kadar eksilt misse, benimle senin ilmin de ancak Allah'ın sonsuz ilminden o kadar eksiltebilmiş tir.» (*)

Yâni bu Onun ilminin yanında bir hiçtir. Yok eğer bu kitabın sahibi Allah'ın mülkünden ve hazinelerinden çok şeyler bilip kavramıştır, dersen, lütfen onları anlatın sizden işiteyim.

Benim bu teklifim üzerine o âlim şunu söyledi:

— Böyle bir iddiada bulunmaktan Allah'a sığınırım.

— O halde bu konuda Hz. Hızır'ın (A.S.) Mûsâ Peygambere dediği gibi diyorsanız, o halde susmak daha hayırlıdır. Buna bir misal verecek olursak, bir karıncayı gösterebiliriz. Şöyle ki, bir karıncanın küçücük bir yuvası vardı, orada kalır ve eyleşirdi. Bir gün o yuvacığmdan dışarı çıktı bir buğday danesi buldu ve derhal onu yuvasına çekip götürdü, sevincine sınır yoktu. Bu hava içinde çıkıp seslendi: Ey karıncalar! dedi, tek barınak benim yanımdadır, asıl hayır benim içinde bulunduğum hayırdır.

Biz bu karınca hakkında sadece şöyle diyebiliriz: O lüzumsuz yere boğazını sıkıyor, başını ağrıtıyor. Onun böyle seslenmesinde hiçbir yarar yoktur. O halde kendi bilgisinin ilâhî ilmin genişliği karşısında bir serçe kuşunun denizden gagasıyla aldığı su kadar bile olmadığını bilen bir adam, nasıl olur da keremi bol olan Allah'ın füyuzatının önüne geçmek ister de, Allah şuna merhamet etmez, şuna da fetih yapmaz, şu adam velilerden değildir, şu adam belki velidir, diyebilir. Çünkü veliliğin kuralları ve ölçüleri onun bu görünüşüne hiç de uygun gelmez.

Cenâb-ı Hak bir kuluna merhamet etmek istediğinde o kul küfür üzere de bulunabilir. Onu küfürden kurtarıp îman devletine eriştirir. Aynı anda ona fetih yapabilir. Artık hangi kaide ve usûlü velayet için vardır, diyebiliriz?

Birisi sana fâni sultanlardan falan hükümdar - ki insan olduğu için sonradan olmadır ve âciz sayılır - falan kulunu zengin etti, falan hür adamını da ihsanından mahrum bıraktı, ya-

(*) Yâni denizden hiçbir şey eksilmediği gibi Allah'ın sonsuz ilminden de hiç bir şey eksilmez.

hudiye ihsanda bulunup ona hil'at giydirdi ve şöyle şöyle yaptı, derse, sen bunu hiç te uzak görmez ve yadırgamazsın. Çünkü bilirsin ki hiç kimse bu konuda hükümdarla çekişemez, sürtüşüp it işemez. O kendi mülkünde bunları dilediği gibi yapabilir. Sen sonradan olma bir fâni hakkında bunları kabul ettiğin halde, öncesiz olan ve bütün mülk ü saltanatı elinde bulunduran Allah'ın in'am ve ihsanlarını, füyûzat ve keremlerini bir takım kurallara bağlayabilir, onları kendi ölçülerine vurup sınırlayabilirsin. Halbuki Allah'ın dilediğini kusursuz yapan olduğuna îtikad edersin. O kendi işinde ve buyruğunda hep gaalibdir.

O âlim benim bu peşpeşe sıralanan sorularımı dinledikten sonra dedi ki:

— Senin bu söylediklerinin hepsi de doğrudur ve yerindedir. Hak söze karşı söylenecek bir şey yoktur, işte kitabımı kapatıyorum; sonra devamla şunu söyledi:

«Biz bu müelliflerin Allah'ın ilmini ihtiva ettiklerini söylersek, bu sözümüz ve yargımız ne kötü söz ve yargı olur. Yok bunlar ilâhî ilmi ihtiva etmemişlerdir dersek, o zaman onların koymuş oldukları kurallarla ilâhî ilmin ve keremin önüne sed koymamız hiç te uygun olmaz.»

Evet bu ilim adamları sözünü ettiğimiz konu üzerinde susup konuşmasalardı daha hayırlı olurdu onlar için.

Doğru yolda olan, ancak Allah'ın hidâyet ettiği kimsedir. Nice hidâyete erişenler var ki henüz bu kaide ve usûllerden hiç bir şey yazılmamıştı. Çünkü hidâyet bu kurallarla değil, ilâhî inayet ve keremle gerçekleşir.

Bizi doğruya eriştiren ve bu hususta başarılı kılan, sebepleri kolaylaştıran ancak Allah'tır.

Bundan başka sâlih kişilerin hizmetine katılan bazı dervişlerle bu konuda münazaramız oldu. (Allah hepsinden razı olsun.) Şöyle ki: Ben ve o derviş zaman zaman mürşidleri değiştirirdik. Bağlı bulunduğum bir veli vefat edince başka bir veliye intisab ederdim. Derviş önceleri bir tane değiştirdiyse de son olarak hiç değiştirmedi, böylece ilk bağlandığı mürşidin zaviyesinde sebat etti. Bir gün benimle karşılaştı ve :

— Sana öğüt vermeyi arzuladım, karşılaşmamız çok isabetli oldu. Ben de :

— Hay hay, başım üstüne, her zaman öğütlerinize muhtacım dedim. Böylece dervişin maksadını anlamış oldum. Sonra dedi ki:

— Sen önceleri falan zata bağlı idin. O zâtın veliliğinde hiç şüphe yoktu. Bugün ise başkasına bağlanmış bulunuyorsun. Bu durumda kıymetli taşları terkedip onları taşlara değiştiren kimseye benzersin. Bunun üzerine ona dedim ki:

— A derviş! Sen basiret üzere mi konuşuyorsun, yoksa basiretten uzak mı söz ediyorsun? Eğer basiret üzere konuşuyorsan bize bildiğini anlat da biz de bildiğimizi anlatalım. Eğer bu sözün basiretsiz ise delilini naklet.

Cevap verdi:

— Benim dediklerim güneş kadar ortadadır ve açıktır.

— Peki öyle ise, birisi sana, bu dediklerin seni Allah'tan uzaklaştırıp şeytana yaklaştırıyor, dese, o zaman delilin ne olabilir? Diye sorduğumda, o yine :

— Bu sana da güneş kadar açıktır, diye cevap verdi.

Ben de :

— İyi ama ne ile cevap vermen gerekiyor, karşındaki senden delil istiyor, ne diyeceksin?

Diyerek üzerine varınca, ne söyleyeceğini bilemedi ve sustu. Sonra ben kendisine dedim ki:

— A dostum! Senin deliline dikkat ettim, kalbimi ve düşüncemi harekete geçirdim, senin için sadece bir çıkış buldum, başkaca bir delil göremedim.

— O çıkış nedir?

Diye sorduğunda, cevap verdim :

— Sen Allah'a ortak olduğunu iddia ediyorsun. O'nun mülkünde; şöyle ki, Cenâb-ı Hak senin müsaaden olmadan bana ne bir şey verir, ne de bana fetihte bulunur. Senin inkâr ettiğin fetih, falan adama senin izninle verilmemiştir diye onu reddediyorsun. Sanki Cenâb-ı Hak ancak senin izninle ona vermeye güç getirebiliyormuş.

İşte bu yol ve düşünce sana tam bir tehlike hazırlamış durumdadır, böylece Allah'ın sâlih kullarını inkâr etmektesin. Eğer Allah'ın ortağı olmadığına îtikad ediyor, Onun mülkünde onunla sürtüşen ve itişenin bulunmadığına, verdiğinde kimsenin müdahaleye yetkisi ve hakkı, güç ve kuvveti bulunmadığına inanıyorsan, o halde Allah kullarına verdiği hayırları kabul ve teslim et.

Derviş bu sözleri dinledikten sonra üç defa üstüste :

— Allah'a tevbe ederim. Hak seninledir, sözlerin doğrudur. Allah'a andolsun ki bizler daha üstün kimseler değiliz ve bizler ancak bâtılı inkâr ederiz. İnsanı doğruya eriştiren, bu konuda sebepleri kolaylaştıran ancak Allah'tır.

KENDİSİNE FETİH YAPILAN VELÎ HAK VE SEVABI BİLİR

Bilmiş ol ki: - Allah seni hak ve sevaba erişmekte başarılı kılsın ve sebepleri kolaylaştırsm - kendisine fetih yapılan velî hak ve sevabı, doğru ve eğriyi bilir. O herhangi bir mezhebe bağlanıp kalmaz. Bütün mezhepler tatile uğrasa o şeriatı yeniden ihya etmeye güç getirebilir. Nasıl güç getiremez ki, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir an olsun ondan gaib değildir.

Evet, o bir an olsun Hakk'm müşahedesinden dışarı çıkmaz. Bu durumda da o, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin muradını gayet iyi bilir, Cenâb-ı Hakk'm kullarına olan teklifleriyle ilgili hükümleri de gayet iyi bilir. Kendisine fetih olunan veli bu durumda başkası için hüccet sayılır. Başkası onun için hüccet değildir. Çünkü o Hakk'a daha yakındır.

O halde bu sıfat üzere bulunan bir zatı inkâr etmek ne derece caiz olur? Bakarsın ki: Falan veli falan mezhebe muhalefet etmiştir. Bu konuda mezhep sahibinin görüşüne uymamıştır, denilir. Bunu işittiğin zaman dikkat et: Kendisine fetih yapılan bir veliyi inkâr eden kiinse, yâ câhildir, şeriat bilmez, - nitekim inkâr edenlerin çoğu bu niteliktedir - böylesine bir câhilin inkârı ise geçerli değildir. Çünkü a'mâ (iki gözü kör olan)

kimse, iki gözü gören kimse üzerine bir inkârda bulunamaz. Çünkü hakikati göremiyor. O halde bu durumda olan kimsenin kendi cehaletini gidermekle meşgul olması bu gibi konulara girmesinden çok daha hayırlıdır.

Ya da bu inkarcı âlimdir, mezheplerden birine bağlıdır ve o mezhebi bilir, başkasını bilmez. Böylesinden de bu tarz inkârın çıkması caiz değildir. Meğer ki sadece haklı olan tek mezhebin kendi bağlı bulunduğu mezhep olduğuna îtikad ediyorsa, bu tarz bir itikad üzerinde kimse ısrarla durmamıştır; ne sevabı bulanlar, ne de hatâya düşenler bu kapıyı açmamışlardır.

Sevabı bulanlar bütün mezheplerin hak olduğuna itikad ederler. Onlara göre mevcut bütün mezhepler hak üzeredir. Allah'ın onlar hakkındaki hükmü ise, müctehidin zannına göredir. İnen bir hükmün hürmete kapı açtığını zanneden müctehide Allah'ın hükmü onun hakkında o ölçüdedir. Helâl bir anlam taşıdığına hükmeden müctehid ise, Allah'ın hükmü onun hakkında bu ölçüdedir. Hatâ edene gelince, Allah'ın hükmü onlar hakkında birdir, değişmez.

İşte inkarcının bu tarz yanlış itikadlarını gidermeğe çalışması onun için daha iyidir. Eğer ilim sahibi dört mezhebi de biliyorsa, böylesinden inkâr çıkmaz.

Ancak diğer müntesipleri kalmayan Sevrî, Evzaî, **İbn** Cüreyc, İkrime, Mücahid, Ma'mer ve Abdürrezzak, Buhârî, Müslim, **İbn** Cerir, **İbn** Huzeyme, **İbn** Münzir, Tavus, Nahaî, Katâde ve diğerlerinin mezheplerinin hak üzere olmadıklarına itikad ediyorsa, böylesine bir itikad fâsiddir. Çünkü Ashab, tabiîn ve Tebe-i tabiînin rivayet ve görüşlerini inkâr etmiş oluyor. O halde böylesinin de kendisine fetih yapılan Allah dostlarıyla inkâr yollu meşgul olacağına kendisini tedavi etmekle meşgul olması daha yeğdir.

Bu seviyeye eriştiğinde anlarsın ki hakikate karşı inkâr hiçbir zaman doğru ve caiz değildir. Ancak şeriatı çok detaylı bilenler müstesna, yâni şeriatı bütün kapsamıyla bilenler bunun dışındadır. Bu mazhariyete ise ancak Resûlüllah (S.A.V.)

ve ona vâris olan kâmil ilim adamları, gavs ve benzeri zatlar erişmiştir. Bunların dışında kalan kimselerin susması hayırlıdır.

Eğer bilmiş olsalar, bu onlar için daha yararlı ve daha feyizlidir. Tabiî bizim bu sözümüz, fetih ehlinden haktan yana olanlara karşı inkarcı olanlarla ilgilidir.

Karanlık ve sapıklık bulutları içinde kalmışlara gelince, onlarla karşılıklı ilgi kurup alışkanlık sağlayanlara onların ahvali hiç de kapalı değildir. Bazı müridler şeyhlerinden izin isteyerek fetih ehlinden olan veliler hakkında inkâr ölçüleri içinde konuşmak istemişler ve :

«Efendimiz, biz velileri ancak şeriat terazisiyle inkâr ediyor, onlara karşı çıkıyoruz. Onlardan kimi şeriat doğrultusunda görüyorsak veliliğini kabul ediyoruz, kimi bu doğrultudan ayrılmış görüyorsak ona karşı çıkıp velayetini inkâr ediyoruz.»

Onların bu sözü üzerine Şeyhleri şöyle buyurmuştur :

«Yanınızda her birini aslına çevirecek, ölçüsünü ortaya koyacak bir âlet olmadığından endişeliyim. Bir kısmının ölçüsünü ortaya koyacak elinizde bir âlet olsa bile geriye kalan kısmı hakkında yanlış hüküm vereceğinizden bu da doğru ve sıhhatli bir ölçü sayılmaz.»

Şeyh Hazretleri bu sözleriyle yukarıda işaret edildiği gibi, onların bilmeden inkâr etme felâketine uğramış olduğunu kasdetmektedir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Bir ara bir zâtın yanında bulunuyordum. Orada çok zeki ve bilgili bir zat da vardı. Bu sırada bir adam gelip şu soruyu o zâttan (yâni veliden) sordu :

«Efendim, Fâtiha-i şerifeyi okuduktan sonra unutur da zamm-ı sûreyi okumaz ve namazın sonunda da asıl secdeleri yaptıktan sonra yanılma secdesi yapmadan selâm verir veya selâm verdikten sonra yanılma secdesi yapmaz da namazdan çıkmış duruma gelirse, o kimsenin namazı hükümsüz kalır mı? Çünkü sûreyi okumakta üç sünnet vardır.»

Aslında sûreyi okumakta üç sünnet yoktur. Gerçi Hattâbî üç sünnet bulunduğunu söylemiştir. Ama diğer ilim adamları üç sünnet bulunmadığı görüşündedirler.

tşte bu soruyu soran adam, kendisine fetih yapılmış bir büyük veliden Allah katında hakikat olan hükmün ne olduğunu öğrenmek istedi. O büyük veli de hemen ona şu cevabı verdi :

«Zamm-ı sûreyi unutup okumamak yanılma secdesini gerektirmez. Kim bu yüzden secde ederse namazı hükümsüz kalır.»

Bu cevabı veren o büyük veli, halktan biri ve aynı zamanda ümmî (okur-yazar değil) di. Soruyu soran ise hem onun veli olduğunu, hem de derecesinin ne kadar yüksek bulunduğunu biliyordu. Ondan bu cevabı alınca, anladı ki velinin buyurduğu haktır ve hiç bir şüphe bulunmamaktadır. Ama çok zeki ve derin ilim sahibi olan zat ise şüpheye düştü ve âdeta şaşırır gibi oldu. Soruyu sorana, o velinin huzurundan kalkıp dışarı çıktıklarında dedi ki:

«Şu soru sorduğun adam cahildir, hiç bir şey bilmez. Dikkat et şu mesele bile onun Allah'ın hükmü hakkında ne kadar bilgisiz olduğunu ortaya koydu, zamm-ı sûreyi terkedene yanılma secdesi gerekmez, dedi. Halbuki İbn RÜŞD zamm-ı sûreyi müekked sünnetlerden saymıştır. Nasıl ki onun açık veya gizli okunması hakkında da sünnet olup olmadığı hakkında da birtakım ihtilâflar vardır.»

Bunun üzerine soruyu soran adam ona dedi ki :

«Kendisine fetih yapılmış büyük bir veli hiç bir mezhebe bağlı değildir. O hak ile beraberdir. Hak neredeyse o da oradadır.»

Bilgili zat ona şöyle dedi :

«Ben ilim isteklisiyim, İmam Mâlik mezhebine bağlıyım, onun mezhebini aşacak durumda değilim..»

Soruyu soran ona şunu hatırlattı :

«Doğru ama, kendisine fetih yapılan zâtın vermiş olduğu cevabı, Eşheb bin Mâlik de rivayet etmiştir. Nitekim Et-Tavzîh kitabının sahibi bu rivayeti nakletmektedir. İmamdan ya-

pılan rivayete göre, sûre okumak müstehabdır, sünnet değildir. Hem bu görüş ve cevap, Şafii mezhebine de uygundur.

İmam Şafiî'ye göre, sûre okumak namazın güzel hey'etlerinden biridir, sünnet değildir. Kim sûreyi terkettiğinden dolayı yanılma secdesi yaparsa namazı hükümsüz olur. Sonra senin sorun sadece hakkın ortaya çıkması maksadına dayanmıyor muydu? Yâni hak olanı belirlemek istiyordun. Başka bir kayıt aramıyordun, değil mi? Özel olarak Mâlikî mezhebindeki içtihadı sormuyordun?

O büyük veli de bizim mutlak surette sorduğumuz soruyu cevaplandırdı, aynı zamanda onun bu cevabı Mâlik'ten yapılan bir rivayete de uygun gelmektedir. Hem bu cevap Şafiî mezhebine tamamen uygunluk içinde bulunuyor. Artık bu durumda o büyük veli vermiş olduğu cevapta ne gibi bir noksanlık veya anlaşılmıyacak taraf bıraktı.»

Zeki ve bilgili olan adam bu cevabı ve rivayetleri dinledikten sonra ne söyleyeceğini bilemedi, ayrılıp gitti.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

İşte bu tarz itirazlar, inkarcıların yoludur, onların âdet ve meşrebidir. Onlarda hep bu noksanlığı tam ölçüsünde ve dozajında görürsün. Nitekim bu anlamda bizim ileri gelen şeyhlerimizden bazısı benimle konuştular. Onlardan birisi bir gün bana seslenerek şöyle dedi :

— A adam! Seni çok sevdiğim için hep nasihatçı olmak istedim, Çünkü sana karşı derin bir sevgim mevcuttur.

Bunun üzerine o zâta dedim ki :

— Öğütlerinizi memnuniyetle dinlerim, başım üzerinde yeri vardır. Buyrun, sizi dinliyorum..

Buyurdu ki:

— Keşfini, velayetini bildiğin zat nazarında bütün insanlar terazinin bir kefesinde, sen de yalnız başına diğer kefesinde bulunuyorsun. İnsanlar onu tenkid edip dururken, sen tam bir itikadla ona bağlanmış durumdasm. Yalnız senin hak üzere bulunman elbetteki mümkün değildir. Yani şu kadar insan hak-

sizlik üzere bulunuyor da, yalnız sen hak üzere bulunuyorsun, böyle şey olmaz.

Buna yakın daha çok şeyler söyledi, ama ben onu yukarıdaki şekilde özetledim.

Onu dinledikten sonra şu cevabı verdim :

— Efendim, dedim, sizin bana öğüdünüzün tamamı, benim soracağımı cevaplandırmanızla gerçekleşebilir. Yani sorduklarıma cevap verirsen bana olan öğüdün tamamlanmış sayılır. Mükâfatın da Allah'a aittir.

— Arzu ettiğini sorabilirsin, buyurdu.

— Efendim, dedim, sözünü ettiğiniz zatla hiç buluşup görüştünüz mü? Sözünü dinleyip kendisiyle söyleştiniz mi? Herhangi bir konu üzerinde konuştunuz mu? İnsanların çoğunun onu tenkid ettiğini nereden biliyorsunuz? Hem onların tenkidinin haklı olduğunu nasıl tesbit edebiliyorsunuz?

Bana şu cevabı verdi :

— O zatla hiç görüşmedim ve buluşmadım. Kendisini de hiç görmedim.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, artık aramızdaki edep Ve saygıyı bir tarafa itiyorum. Çünkü benimle o sözünü ettiğin zat arasında bir ülfet ve derin bir sevgi mevcuttur. Benim şu anda sizden öğrenebildiğim kadariyle söylüyorum: Sevab olanı tersine çevirdiniz, zan babında kesin bilgi arzuladınız. Öyle bir zan ki onda şüpheden uzak bir kesinlik mümkün değildir. Böylece kesinlik ifâde edilen bir kapıda zan ile yetindiniz, hattâ daha ileri giderek şüpheyle yetinmeğe çalıştınız. Belki de iftira ve boş şeyler peşinde koştunuz.

O zat benim bu sözlerimi dinledikten sonra dedi ki :

— Bu söylediklerinin açıklamasını bana yapar mısın? Maksadın nedir?

Cevap verdim :

— Siz fıkıh ilmini okurken, onun öğretimiyle meşgul olurken, size yazılı eserlerden, meselâ **El**-Lahmî nin Tebsıra'smdan, İbn Rüşd un Beyân'ından, İbn Şasinin Cevâhir'inden ve ben-

zeri fıkıhla ilgili kaynaklardan birtakım nakiller yapıldı. Böylece bu eserlere müracaat etme imkânlarınız sağlanmış oldu.

Siz artık ara yerdeki vasıtaların nakliyle yetinmiyorsunuz, bizzat kendiniz kaynaklara müracaat ederek, İbn Merzuk, Hattabî. Tavzih ve benzeri eserlerde araştırma yapıyorsunuz. İşte bu zanla ilgili bir kapıdır, ama siz bu kapıda yakîn (zandan ve şüpheden uzak bir bilgi) arıyorsunuz.

O kadar ki güvenilir kişilerin nakliyle yetinmiyorsunuz. Bizzat araştırmanızı sürdürüyorsunuz. Buna rağmen hiçbir zaman zandan, şüpheden uzak bir bilgi sizin için mümkün olmuyor ve olmayacak da.. Yaptığımız şey şudur: Kuvvetli bir zan ile zayıf olan zannın karşısına çıkıyor, onu düşürmeye çalışıyorsunuz.

Halbuki yukarıda geçen vasıtaların yapmış oldukları nakiller, doğruya daha yakındır. Çünkü onlar kaynak eserleri meydana getirenlere, ictihadda bulunanlara zaman bakımından daha yakın bulunuyorlar dır. Vasıtaların elinde bulunan nüshalar, rivayet yollarından bir rivayetle nakledilmiştir. Bize gelince hiçbir rivayet yanımızda yoktur. Aynı zamanda yanımızda sahih bir nüsha da mevcut değildir.

O halde sizin yanınızdaki mevcut nüshada bir fazlalık ya da noksanlık bulunması her zaman caiz görülebilir. Bu durumda sen Hattâbî'nin naklini hanki yakîn ile reddedebilirsin. İçinde bu iki ihtimal mevcut olduğu halde böyle bir kapı açabilir misin? Anlaşılan her iki husus ta sizde mevcut değildir.

Bununla beraber bir de kendisinden sana gelip ulaşan haberlerle ilgili zat şu anda hayattadır ve seninle onun arasında uzak bir mesafe bulunmuyor. Bu bakımdan onunla tanışman bir saadet olur. Eğer Allah başarılı kılar da onu sevmiye başlarsan bu senin için bir bahtiyarlık vesilesi olur. Aynı zamanda onunla görüşmende şu yarar da vardır : Ya onu tanıdıktan sonra rahat eder, mutlu olursun; ya da tenkidde bulunur, böylece kendini şüpheden kurtarmış, kesin bir bilgiyle tenkidini yapmış olursun.

Sonra da, eğer bu kârlı işe ve üstünlüğü açık olan hayra

kanaat edersin - ki, sahibi fâsıkların ve yalancıların naklettikleriyle başarılı olmuştur. Halbuki senin âdetinden biri de zan babında ve az bir yarar vadisinde güvenilir kişilerin nakliyle 5'etinmemektir. Bu yüzden bizzat kendin meseleleri araştırır, hakikati bulmaya çalışırsın. -

O halde zan değil yakîn babında ve çokça hayır vadisinde bu âdetinizi yürütmek ve sürdürmek istemez misiniz? Şüphesiz ki bu katıksız bir saadettir; bu saadete kapı açmanız beklenmez mi? Allah sizden razı olsun.

Benim bu haklı ve mantıkî açıklamam ve hayra çağırmama karşı (Allah kendisinden razı olsun) şu sözleri söyledi:

— Beni açık delillerle kesip attın, cevap verecek imkânım kalmadı. Şahid ol ki, ben Allah'a tevbe ediyorum.

Sonra kendisine şöyle bir öneride bulundum :

— Efendim, mutlaka taklîd çerçevesi içinde bulunmak istiyorsanız, o halde beni şu iki hususta dolayı taklîd etmez misin? Birincisi, benim eşya hakkındaki basiretimi bilirsin. İkincisi, bilirsin ki, ben adı geçen zat ile kaynaştım, yıllardır onunla beraber bulunuyorum. Başkasının bilmediği nice şeyleri o zattan öğrendim ve bildim. Şu yalancı ahlâksızların çoğu onunla görüşmemiştir, bütün dayanakları, aslı astarı olmayan dedikoduları dinlemekten ibarettir. Bunun da tek sebebi hakikatten mahrumiyet ve rüsvaylıktır. Böylesine bir mahrumiyet ve aşağılıktan Allah'a sığınır, O'nun lütuf ve kereminden fazl ve inayetinden selâmet dileriz.

Bunun üzerine (Allah kendisinden razı olsun) şunu söyledi :

— Senin artık söyleyecek başka sözün kalmamıştır. Her şeyi söyledin ve açıkladın.

Bu zattan sonra fakihlerden bir zat ile karşılaştım ki yukarıda kendisiyle görüştüğüm zâtın hocası olarak bulunuyordu. Bu zat bana şunu söyledi:

— Falan adam bana, senin münazara ve münakaşa yaptığın herkese kesin deliller, açık hüccetler getirdiğini söyledi.

Sonra da o fakihe iltifatta bulunarak şunu sordu :

— Falan adamın sana şöyle şöyle söylediğini bana haber vermedin mi?

O da :

— Evet, efendim, diye cevap verdi.

Ve hemen sonra ikisi birden bana dönerek: «Belimizi kırdın..» demekten kendilerini alamadılar. Halbuki bu iki fakîh de asrın fıkıhta yüksek tabakasından sayılırlardı. Öyle ki bu konuda onlarla boy ölçüşecek yoktu, diyebiliriz. Bu ikisinden başka olan inkarcıların çoğu, yukarıda belirttiğimiz gibi kulaktan duymaya itimad ederler ki, duyduklarının aslı ve astarı yoktur. Bunların en zeki olanı ise, inkârında şu görüşüne güvenir :

«Biz falan zâtı tanıyoruz, bunun gibi değildir.»

Yâni velayeti inkâr edilenin benim falan efendim gibi değildir, demek ister. Halbuki bilmezler ki çiçeklerin renkleri değişiktir, hurma ağaçlarının dal ve budakları çok çeşitlidir, ama hepsi de aynı suyla sulanır. Biz ise bunların bir kısmını bir kısmı üzerine yenmesinde ve tadında üstün tutarız. Şüphesiz ki aklım kullanan bir topluluk için bunda nice belgeler vardır.

ŞEYHİMLE BİRLİK BİR BAHÇEYE GİRDİK

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) bir gün beni alıp birlikte bir bahçeye gittik. Bahar mevsiminde bulunuyorduk. Her taraf yemyeşil, güller ve çiçekler açmış, insana gülüyordu. Şeyhim bir saat kadar başını kaldırıp çiçeklerin renklerine, değişik biçimlerine baktı, sonra bana dönerek buyurdu ki :

&— Kim velilerin farklılığını ve makamlarının değişikliğini anlamak istiyorsa, şu çiçeklere ve güllere baksın. Bunların her birinin insanın kalbinde ayrı yeri ve ayrı bir güzelliği ve tatlılığı vardır. Veliler de böyledir, her birinin ayrı bir yeri ve ayrı bir güzelliği ve tadı vardır. ^

^ Eğer kendi şeyhini seven kimse, «Benim şu tanıdığım efendim, böyle değildir, yâni şu zat gibi değildir» sözüyle sadece

kendi şeyhinde irfan bulunduğunu kasdediyorsa, o cidden geniş bir mahabbet kapısını daraltmış oluyor. Nitekim Mescide küçük abdestini bozan bedevi :

«Allahım bana merhamet et, Muhammed'e merhamet et, bizimle birlikte kimseye merhamet etme.»

Deyince, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz :

«Genişliği daralttın» (rahmeti dar bir çerçeve içine aldın) buyurdu.

Ama o adam bu sözünden, rahmete nail olan hiçbir zat onun tanıdığı veli gibi olamaz, şeklinde bir zanda bulunuyorsa, yukarıda da belirttiğimiz gibi, veliler şüphesiz ki çok farklı ve çeşitlidirler.

Aynı zamanda bu tarz bir görüş, müşterek bir ilzamdır ki her mürid böyle düşünebilir. Çünkü bu ölçüde bir itiraz tanınan bir veli hakkında caiz olabilir. Ondan önceki veli onun benzeridir, denilemez. Bir üçüncü veli için, o ikinci veli gibi, ikinci veli de birinci veli gibi değildir, şeklinde bir itiraz sürüp gidebilir.

Bu konuda sözü uzatmamın sebebi şudur: Fakîhlerle yapmış olduğumuz münazaraları dile getirdim, onları biraz detaylı nakletmeye çalıştım. Maksadım, hayrın fakîhler grubuna da erişmesidir, ilim talebesinin bu hayırdan yeteri kadar yararlanmasını sağlamaktır. Onlara öğüt vermek, temiz, arınmış büyük zatlara karşı inkâr bayrağını çekme hastalığından onları kurtarmaktır. Bütün çağlarda ve bölgelerde bulunan Allah dostlarını bu tür inkâr rüzgârlarından uzak bulundurmaktır.

Bu babda belirttiklerimiz başlıca inkâra hedef olan hususlardır. İnkarcılardan insaflı olanlar ve bizim şu yazdıklarımıza insaf gözüyle bakanlar, fikirlerinden dönerler ve hak onlar için zahir olur, doğru ve hakikat bütün parlaklığıyla ortaya çıkmış olur.

Evet, birçok defalar bu babda fakihlerle münazaralar tertipledik, onlar sahih kaynaklara, sağlam bilgilere dayandıklarını zannediyor ve inkârlarını buna göre sürdürüyorlardı. Onları denediğimde, hepsini de yukarıda arzettiğim şekilde buldum.

İnsanı doğruya eriştiren Allah'tır. Ondan başka Rab yoktur. Hayır ancak onun sunduğu hayırdır. Sadece O'na dayanır ve O'na yöneliriz.

VELÎNİN ZAHİRİNE (DIŞ GÖRÜNÜŞÜNE) BAKMAK DOĞRU DEĞİLDİR

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) bu konuda şöyle buyurdu :

— Velînin dış görünüşüne, zahirî davranışlarına bakıp ta onu ölçmek uygun bir yol değildir. Çünkü bu ölçüyü yapan kimse onun iç yüzünü bilmeden bir yargıya varmış olur ki, bu da onu hem dünyada, hem âhirette zarara sokar. Çünkü velînin bâtını (içyüzü) nda bir nice acaiblikler vardır, akıl erdirilmiyecek gariplikler mevcuttur.yOnlarm bu hâli ancak ortasında ipekten bir bağ bulunan yün atkıya benzer. (Kolay kolay o ipeği farketmek mümkün olmaz.) Velîlerin de içyüzü, bâtmlarmdaki irfan ancak âhirette zahir olur. Velî olmayanların içyüzü ise dünyada ortaya dökülür. Bu ortasında yünden bir kuşak bulunan ipek şala benzer.

Bu konuda uygunsuz hallerin ortaya çıkması, velînin zahirine göre ve bizim bakış açımıza göredir. Şeyhimizden (Allah razı olsun) çok detaylı şeyler işittim, onları burada toplamak istiyorum :

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

1^- Sıddikî olan velîlerden birinin çok sâdık bir müridi vardı, şeyhini çok severdi. Cenâb-ı Hak onu şeyhinin velayet esrarına bilgili kıldı, bu kez sevgide hayli ileri gitti, neredeyse şeyhini bu aşırı sevgiyle peygamberlik makamına yükseltip ona peygamber nazarıyla bakacaktı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, bu müride rahmet olsun diye onun şeyhinin zahirinde zinâ günahı meydana getirdi. Mürid şeyhinin bu büyük günah içinde bulunduğunu görünce onu ifrat derecede sevmemeye başladı, eskiden nasıl seviyorsa yine o ölçüde sevmeyi uygun buldu. Tam bu sırada Cenâb-ı Hak müride fetihte bulundu. y_

Eğer bu mürid ilk itikadı üzere devam etmiş olsaydı, kâfirlerden biri olurdu. İslâmiyetten gelip geçmiş, fakat üzerinde İslâmın hiç bir belirtisini taşımayan bedbahtlar zümresine girerdi. Bu gibi hallere düşmekten Allah'a sığınır, Ondan selâmet bekleriz.

Bu, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz üzerinde zahir olan hususlardaki esrardan biridir. Hurma aşılanması meselesi bunun örneklerinden biridir. Sahâbe-i kiram aşı yapmamış olsalardı, hurmaları olgun ve iyi sonuç verecekti. Sonra Resûlüllah (S.A. V.) Efendimizin işareti üzerine başladıkları aşı işini terkedince bu kez meyvalar cılız ve verimsiz oldu.

Diğer bir misal de, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz sabahleyin kalktığında, «Bu gece rü'yamda başlarımız tıraş olmuş ve saçlarımız kısaltılmış, güven içinde Mescidi Haram'a girdiğimizi gördüm.»

Bu rüyadan sonra ashabıyla beraber Mekke'ye Mescid-i Haram'a gitmek üzere hareket etti. Fakat müşrikler buna engel oldular. Ancak bir sene sonra girebildiler.

Buna benzer birtakım haller meydana gelmiştir. Cenâb-ı Hak, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin ulûhiyetine îtikad edilmesin diye bu zahirî halleri meydana getirmiştir. Bunun için Cenâb-ı Hak :

«Ey Muhammedi Sen, sevdiğini doğru yola eriştiremezsin, ama Allah, dilediğini doğru yola eriştirir. Doğru yola girecekleri en iyi O bilir.» (*)

«Allah'm, onlarm tevbelerini kabul veya onlara azâb etmesi işiyle senin bir ilişiğin yoktur. Çünkü onlar zâlimlerdir.» (**)

Buna benzer daha bazı âyetler daha vardır. Bütün bunlardan maksad, kuvvet ve kudretin tamamını Allah'a irca' etmektir. Allah daha iyisini bilir.

(*) Kasas sûresi, âyet: 56.
(**) Âl-i İmran sûresi, âyet: 128.

HER ADAM VELÎYİ KENDİ GÖZLÜĞÜYLE GÖRÜR

Şeyhimden (Allah razı olsun) işittim, buyurdu ki :

Kâmil velîyi, kendisine gelenler ve onun hakkında bâzı niyet taşıyanlar, şüphesiz ki niyetine göre görür. Niyeti katıksız olan kimse onu kemâl gözüyle görür. O velîden ondan yana birtakım harikulade olaylar meydana gelir. Niyeti kötü olan ise, velîyi yukarıdaki kimsenin tam aksine bir sıfat üzere görür. Hakikatte ise, bunlardan her birine ancak içinde taşıdığı iyi ya da kötü niyet zahir olmaktadır.

Böylece diyebiliriz ki, velî ayna gibidir; güzel ve çirkin suretler onda belirgin hale gelir. Kime bir velîden Allah'a irşâd etme ilgisi doğarsa, Allah'a hamdetsin. Kime de bundan başka bir ilgi doğarsa nefsine dönsün, kusuru kendinde arasın.

ALLAH BİR MİLLETİN YA DA TOPLULUĞUN BEDBAHT KALMASINI DİLEDİĞİ ZAMAN, ONLARI İŞLEMEKTE OLDUKLARI KÖTÜLÜKLERLE BAŞBAŞA BIRAKIR

Şeyhimden (Allah kendisinden razı olsun) işittim, buyurdu ki :

^ « = — Cenâb-ı Hak bir kavmin, bir topluluğun bedbahtlıkları üzere kalmasını ve velîden yararlanmama tutumları üzere bulunmasını murad ettiğinde onları bulundukları kötülük üzere bırakıverir. Onlar da kendilerini iyi bir şekil üzere zannederler; halbuki hiç de öyle değildir. Aralarında bulunan velî ve sâlih kişilere uyduklarını sanırlar, aslında öyle değildirler. O kadar ki, velayet konusunda şu hususların da düşünülmesi mümkündür :

Allah dostu bir velî içki içen bir topluluk ile beraber sofraya oturur, onlarla beraber o da içer. O topluluk ya da kavim o zâtın içki içtiğini sanırlar. Halbuki o velînin ruhu suretlerden bir surete girerek ortaya birtakım görüntüler koymuştur. *L

Hakikatte ise ne içki içiyor, ne de o günahkâr insanlarla birlikte sofrada oturuyor. Görünen suret onun gölgesidir. O topluluğun hareketlerine göre hareket etmektedir. Tıpkı aynada görünen suret gibi.

Nitekim aynanın karşısına geçen kimse konuşunca sureti de konuşur, yemek yeyince sureti de yemek yer. Bir şey içince oda içer. Gülünce o da güler. Hulâsa, her harekette onu taklîd eder. Hakikatte ise o suret ne bir şey yemiş, ne içmiş, ne de harekette bulunmuştur. Çünkü o sadece karşıdaki zâtın bir gölge ve görüntüsüdür. Zâtın hakikati değildir.

İşte böylece Cenâb-ı Hak bir topluluğun bedbahtlıkları üzere kalmalarını murad ettiğinde, aralarında Allah dostu velî, zâtının gölgesiyle onların arasında zahir olur da onların işledikleri kötülükleri onlarla birlikte işler gibi görünür.

Bizi doğruya ulaştıran, hakikate muvaffak eyliyen ancak Allah'tır.

ALLAH DOSTU OLAN VELÎ KENDİSİNE GELENLERİN İÇYÜZÜNE İTİBAR EDER

^ Şeyhimden (Allah razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— Allah dostu olan velî ancak kendisine gelenlerin içyüzüne, (kalbine ve niyetine) bakarak itibar eder. Onların dış görünüşünün ise velî katında önemi yoktur. Bu mânayla velîyi kasdedip ona uğrayanlar dört kısma ayrılır :

1. İç ve dışları itikadda aynı seviyede bulunanlar. Bunlara zahir ile bâtınları eşit itikadda olanlar denilir. Velîye yönelip gelenlerin en bahtiyarları işte bunlardır.

2. İç ve dışları velîyi tenkid etme hususunda aynı seviyede bulunanlar. Bunlara zahir ile bâtınları itikadda eşit olanlar, denilir. Velîye en uzak olanlar işte bunlardır.

3. Dış görünüşüyle velîye itikad edip iç alemiyle onu tenkid edenler. Bunlar velî için en zararlı olan kimselerdir. Münafıkların Peygamber (S.A.V.) Efendimize nisbetle durumları ne ise, bunların Allah dostu velîye nisbetleri de öyledir.

Bu tipler velînin zahirine bakınca ondan bir yarar elde etmek isterler, fakat içleri bu yaklaşmaya engel olur. O velîden uzaklaşmak istediklerinde bu kez içleri onun zahirinden bir yarar sağlamayı düşünür.

Allah dostu velî ise, dıştaki sözleri işittiği gibi içteki sözleri de işitir. Bu bakımdan üçüncü kısma giren kimse onun yanında: İç içe girmiş iki adamın oturmasına benzer. Dış kısımda olan kimse ona :

«Sen benim efendimsin, senin emrine ve men ettiğin hususlara amadeyim. Sana **itaat** üzere bulunacağım.»

İç kısımdaki kimse ise :

«Sen velî değilsin. Halk seni bir şey zannetmektedir, halbuki yanılmışlardır. Ben de senin hakkında şüphe üzere bulunuyorum. Halkın senin hakkında dediklerini de şüpheyle karşılıyorum.»

İnsanın iç âlemini okuyamıyan câhile göre birinci kısımla üçüncü kısım arasında fark yoktur. Câhil kimse birinci kısma giren bir kimseyi görünce iyi bir kâr sağlamış olur ve velîden çok hayır elde etmiş bulunur. Kendi kendine, neden şu üçüncü kısma girenler kâr sağlamıyor? Halbuki onlar da velîye karşı edeple duruyor, onun emrine gönül verip bekliyor, birinci kısma giren kimse gibi o da hareket ediyor. Sonra da kendi kendine diyor ki : Belki de noksanlık ve ölçüsüzlük velîden gelmektedir.

Bu geniş bir konudur. Başlı başına bir meseledir ki şeyhler hakkında uzayıp gider. Bir takım vesveselerin ara yere girmesinden söz eder.

4. İç kısmı itikad üzere olup dış kısmı tenkid havası içinde bulunanlar. Bu hal ancak hased hastalığına yakalanan kişilerde düşünülebilir. Bu tür hastalıktan Allah'a sığınır, selâmet dileriz.

VELÎLERİN İLMİ BİR NİYET VE KULLANMAYA BAĞLI MIDIR?

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki :

— Efendim, sizden meydana gelen ilimler ve verdiğiniz bilgiler, sarfettiğiniz sözlerde bir niyet ya da kullanmaya ihtiyaç duyuyor musunuz?

Allah razı olsun, şu cevabı verdi :

— Kâmil bir velî Hakk'ın müşahedesinde kaybolmuştur; bir an olsun perde arkasında değildir. Onun dış âlemi halk ile beraberdir. Cenâb-ı Hak onun bu dış âlemini (zahirini) onu kasdedip gelenlerle beraber bulundurur. Yukarıda sözünü ettiğimiz kısımlar onun zahiriyle bağlantılıdır.

Kime o velîden bir rahmet ayrılıp verilmişse, onun zahiri ona doğru çevrilmiştir. Bu sebeple bir nice ilimlerle konuşur, keyfiyeti belirlenemiyecek bir nice hayırlar onda zahir olur. Kimin hakkında da kötülük irâde edilmiş ve ona o velînin eliyle bir şey taksim edilip verilmemişse, ilimler ondan çekilip uzaklaştırılmış ve maarif ile konuşma imkânı kalmamış, ara yere perde girmiştir.

Velîyi, kendisine kasdedip gelenlerle ele aldığımızda onu İsrâîl oğullarının taşma benzetebiliriz: O taş Allah dostlarının önünde olunca on iki pınar fışkırmaktadır. Allah düşmanlarıyla karşı karşıya bulununca, ondan bir damla bile akmamaktadır.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimin buyurduğu bu yüksek mânayı bizzat şeyhimde müşahede ettim, bunu bir nice defalar onda gördüm. Ona itikad etmiyenlerle beraber bulunduğunda, hiç konuşmaz ve ledünnî ilimlerden bir şey onun ağzından dökülmezdi. Rabbani maarife ise hiç kapı açmazdı. Tıpkı İsrail oğullarının taşı gibi. Yanındaki o itikadı bozuk adam kalkıp gidinceye kadar bu hal devam ederdi. Sonra da bize şu tavsiyeyi yapardı:

«Bu tip kişiler hâzır olduğu sürece benden bir şey sormayın.»

O bize bu tavsiyeyi yapmadan önce bu konularda bilgisiz bulunuyorduk. Bu yüzden yanında kim bulunursa bulunsun, ondan bir şeyler sorar, nefis bilgilerinin çıkmasını sağlamaya çalışırdık. Bilhassa İlâhî sırların çözülmesini pek arzu ederdik. Hâzır olan adam da onu dinleyince tevbe ederdi. Başka bir vakit kendisinden bir şey sorduğumuzda, sanki o başka bir adammış gibi davranır, ne o bizi tanıyor, ne de biz onu tanıyoruz.

Şeyhimden ortaya çıkıp dökülen ilimler, hiç bir zaman onun düşünce ve özenine bağlı bulunmuyor. Bunun sebebini bize açıkladı da öyle anlayabildik. Allah'a hamdolsun.

BÜYÜK BİR VELÎNİN HALKA KARŞI GÜNAH İŞLER GÖRÜNMESİ

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— Büyük bir velînin insanlara karşı günah işler gibi görünmesi, aslında günah değildir, o da günahkâr sayılmaz. Onun ruhu bu durumda zatını hicap arkasına almış ve böylece o zâtın suretinde ortaya çıkmıştır. Bir günah işlediği ortaya çıkınca, aslında o günah değildir. Meselâ, haram bir şey yediğinde, onu sadece ağzına götürüp koymakla, dilediği bir tarafa atmış oluyor. Dış görünüşü itibariyle böyle bir günahın işlenmesinin sebebi, hazır olan şahısların bedbahtlığıdır. Böyle bir bedbahtlıktan Allah'a sığınırız.

Büyük bir velîden keramet zahir olduğunu gördüğün zaman, onun bu hâlini hâzır olanlara göre düşün, Cenâb-ı Hak o insanlara hayır murad etmiştir. Büyük velîden bir şer ve şekavet çıktığında yine onu hazır olanların durumuna ve tutumuna göre düşün, onların şer ve bedbaht olduklarına şehadette bulun. Velîlerin kerametlerine nasıl ruhları sahiplik yapıyorsa, öylece onların zahirî günahları için de yine ruhları sahiplik yapıyor.

Allah daha iyisini bilir.

VELÎ ÜZERİNDE GÖZLE GÖRÜLEN VARLIKLAR ÜSTÜNLÜK SAĞLAYACAK OLURSA

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittim, buyurdu ki :

— Bazen bir velîye şuhud (madde âlemi, gözle görülen varlıklar) üstünlük sağlar, bu yüzden velî toprakla ilgili bulunan zâtı adına korkmaya başlar, telâşlanır, kendisini hissine çevirecek bazı şeyleri kullanır. Eğer kendisinde ayıplanacak bir şey varsa, bu, iki zarar karşılaştığı, bir araya geldiği zaman en hafifine doğru gidilir, kaidesine göre uygulama görür. Bir şahıs o velîyi ayıplanacak bir şey işlerken gördüğünde, niçin bunu yapıyor, neden bu yola sapıyor? gibi sebepleri bilmediğinden, süratle onu inkâra kalkışıyor ve böylece o velînin bereketinden kendini mahrum etmiş oluyor.

Halbuki şeriatımızda şu hususlar yer almıştır :

Organlarımızdan birine bir dert, bir illet dokunduğunda, bedenin tehlikeye düşeceği anlaşılınca, o organı kesip atmak mubah olur, tâki o zat selâmete erişsin. Halbuki o organ tamamen ma'sumdur. Ama bu şu kaideye göre hükme bağlanmıştır : İki zarar bir araya gelip karşılaştığında onların en hafifine doğru gidilir. Şahıs ta böyledir; kendi canından korkup helake gitme endişesi baş gösterince, bu durumda açlıktan ölmemek için ölmüş hayvan etini yemesi mubah olur. Doyuncaya kadar bu böyledir. Bu kaidenin altına giren diğer detaylar da böyledir.

Velînin zâtının kendi hissine çevirdiği hususlar, onun zâtı için mûtad olan şeylerdir. Kendisine fetih yapılmadan önce bu tür âdetleri, itiyadları bulunuyordu. Bütün zatlar ve itiyad edindikleri şeyler bu ölçüdedir. Bunu anla, sana bu kadar işaret yeter. Fazla açıklamada, yabancılık çekersin.

Allah daha iyisini bilir.

VELÎDEN BAŞKASI AVRET YERİNİ AÇINCA MELEKLER ONDAN UZAKLAŞIR &v

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittim, buyurdu ki :

— Velîden başkası avret (utanç) yerlerini açınca melekler ondan nefret edip uzaklaşırlar. Çünkü meleklerdeki edep ve terbiye daha üstün bir anlam taşımaktadır. Burada sözünü ettiğimiz avret yerlerinden maksad, hissî olan avret yerleridir. Bu da açıktır. Manevî avret ise müstehcen şeylerden bahsetmek ve havaî kelimeler kullanmaktır.

Velîye gelince, onun böyle bir hali meydana çıkınca melekler ondan nefret etmez. Çünkü velînin böyle yapmasında sıhhatli bir maksad vardır ki bu yüzden avret yerini örtmeyi terk etmiş bulunuyor. Çünkü o durumda avret yerinin açılması daha uygun bir seviyede bulunuyordur. Çünki iki maslahatla karşılaştığımızda onlardan en sağlam olanıyla amel edilir. Ya da en yararlı kabul edilenine doğru gidilir. Bu durumda o maslahatı yerine getirmek vâcib olur.

Bununla beraber avret yerini örtmekten dolayı da sevap kazanır. Örtmediği takdirde ise bir şey gerekmez. Çünkü onu bundan alıkoyan, daha kuvvetli ve yararlı bir maslahattır. Eğer böyle bir maslahat olmamış olsaydı, o da avret yerini açmaz, kapalı tutardı. Böylece o sanki her ikisini de yerine getirmiş, yâni hem avret yerini örtmüş, hem de en yararlı olan şeyi yapmış sayılır.

Bunun üzerine şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, sözünü ettiğiniz bu en yararlı ve kuvvetli maslahat nedir ki o sebeple avret yerini açık tutuyor? Bir de müstehcen olan sözler nelerdir?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi :

— Zâtı kendi âlemine doğru çeviren ve aklını da ona doğru döndüren her şey... O halde avret yerini açmak o şahsa gerekli ise bunu yapar. Müstehcen söz söylemek, gayr-i ciddî kelimeler kullanmak o şahsa gerekiyorsa, onları yapar. Bundan

başka fâni şeylerden bir şey o şahsa gerekiyorsa, onları yapar ve bu böylece sürüp gider.

Tekrar sordum :

— Efendim, dedim, zat neden kendini hissi âlemine çeviren şeye ihtiyaç duyuyor? Zât bazen hissinden kaybolup uzaklaşıyor mu?

Cevap verdi :

— Evet, zât hissinden ayrılıp kaybolur, ondan uzaklaşır.

Sonra şeyhim buna bir örnek vererek buyurdu ki :

— Bir adam gibi, onun altıyüz kantar serveti vardır. Kendisi yaşlanmış ve gözlerini kaybetmiştir. Bütün tedbirler ve teşebbüsler artık sıfıra inmiş, yapacak bir tedbiri kalmamıştır. Bununla beraber onun çocukları vardır, ama bu serveti sayacak ve tedbire başvuracak durumda ve güçte değildirler.

Sonra bu adam o servetinin tamamını ticaret maksadıyla çok korkunç ve tehlikeli bir zamanda sefere çıkan tüccarlara verip piyasaya katıldı. Ama ne kendisi, ne de çocukları için bir kuruş olsun ayırmadı. Artık bu durumda sen bu adamın aklından sorma, nasıl bir hal almıştır? Üzerinde durma. Çünkü onun aklı ve fikri tehlikeli bir dönemde gemiye binip uzaklaşan tüccarla beraber yola çıkmıştır; bu durumda kendi zâtından tamamen ayrılmış ve kopmuş sayılır. Çünkü aklı tamamen servetin ve o serveti tehlikeli bir dönemde alıp götüren tüccar kafilenin peşinde takılıp kalmıştır.

İşte bu durumda olan o yaşlı a mâya iki âfet gelip yanaşmıştır: Birincisi, bedenin gıda yolları olan damarları tıkanmış, geminin ve paranın akıbetinden endişe duyduğu için o damarlar bu endişe ateşinde yanmıştır. Ne iştihası kalmış, ne de huzur ve kararı...

Şeyhimin bu cevabını ve vermiş olduğu örneği dinledikten sonra hatırıma geldi, dedim ki: Kur an'ı ezber bilip az-çok ilim yapmış adamlardan birini gördüm, aklını karıştıran bir hal almıştı. (Allah'tan selâmet dileriz). Devamlı surette kimya ile meşgul olup hazineler elde etmek için düşünüp duruyordu. Aklı tamamen bu konuyla meşguldü.

Günler birbirini kovaladı, fakat onun aklı ve fikri bu havadan bir türlü kendini kurtaramadı, her geçen gün biraz daha kendini o konuya vererek, derken rengi sarardı, halk ile oturmaz oldu, sonra yemek ve içmekten kesildi ve nihayet öldü. (Böyle bir duruma düşmekten Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz).

Bunun sırrını, şeyhimiz işaret buyurarak açıkladı. Bedene gıda ve hareket veren damarların tıkanması, bu yüzden bir takım arızaların başlaması, zarara ma'ruz kalıp renginin değişmesi, sonra da zebil olup ölüme doğru kayıp gitmesi bu sebebe dayanmaktadır.

İkinci âfete gelince: Akıl gemi ehliyle beraber takılıp kalınca ve bu sebeple zattan ayrılıp uzaklaşınca, bu uzaklaşması da uzayıp gidince, ruh artık o zattan çıkar ve bir daha dönmez. Çünkü ilk ona girdiğinde de istemiyerek girmişti. Bu bakımdan ne zaman bir çıkış yolu bulursa derhal ayrılır ve bir daha da dönmez. Tabii Cenâb-ı Hak da o zâtın ecelini bu sebebe bağlamış, va'di bu yönde tecelli edecekse, bu onun hastalığının başlangıcı olur, illetler baş gösterir, derken Allah'ın emri gelip hükmünü yerine getirir.

Yok eğer Cenâb-ı Hak o zâta bir müddet daha kalması için vaadde bulunmuş, ilâhî irâdesi o yolda tecelli etmişse, ruhu da aklıyla birlikte onun dışında bulunur; çünkü akıl ruhun sırrıdır, rûh bu sır ile zâtın tedbiriyle ilgilenir ve onu ayakta tutar. Zattan ayrı olmakla beraber yine onunla meşgul olur; elerini organize edip yürütür. Bu da ölümün değil, bunamanın ilk sebebi sayılır. Eğer o yaşlı a'mâ kendisini ilk durumuna çevirecek bir sebep bulur, aklını gemi ehlinden ve servetinden çekip uzaklaştırırsa, selâmete erişir ve bu iki âfetten de kurtulmuş olur..

İşte Allah'ın velîleri de böyledir. Zaman zaman onların gaybe doğru gittikleri olur. Bu durumda onları bir takım müstehcen sayılan şeyler yaparken, gülüp bir takım boş lâflar ederken gördüğünde, bil ki bu onların akıllarının onlara döndürdüğü bazı hususlardır ki zatlarının bekasını korumakla ilgili-

dir; bu sebeple onların velayet ve mertebelerini inkâr etmekte acele etme, böyle bir şeye kalkışma. Çünkü onlar bu tür hareket ve sözleri ancak sıhhatli bir maksad ve gaaye uğrunda yapmaktadırlar. Halk mutlaka onlar yaşadığı müddetçe yarar görür, zarar görmez.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— Biz bir nice defalar şeyhimizle bulunduğumuzda şöyle buyururdu :

«Bizim aleyhimize olan şeyleri bâtıl ve hükümsüz sayın. Çünkü başkasmın bizim aleyhimize tenkid ettikleri şeylerde sizin için bir nice hayırlar mevcuttur.»

Bir defasında ise bana şöyle buyurdu:

— Beni müşahede eden kimseye karşı, elindeki ipin bir ucunu şahin kuşunun ayağına bağlayıp bir ucunu da elinde tutup onu uçuran kimsenin durumuna benzer benim halim: Hava hayli rüzgârlı bulunuyor, o da kuşunu boşlukta uçurmaya çalışıyor, rüzgâr kuşu uzaklaştırmaya yönelince o elindeki ipi yavaş yavaş çekip topluyor, böylece kuş ta ona yaklaşmış bulunuyor; sonunda onu tamamen çekip eline alıyor. İşte bizim toprağa bağlı ve onunla ilgili bulunan zatlarımız da böyledir, zatlarımızın bir takım itiyadları vardır ki onları kendi âlemine doğru çevirir ki bu âlem hisle alâkalıdır.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Ariflerde görülen bazı şeyleri anlatmaya çalışsak derhal makamdan çıkarız. Allah daha iyisini bilir.

VELÎDEN MAKSAD, İNSANI ALLAH'A GÖTÜREN VE ONA ULAŞTIRMAK İÇİN REHBERLİK YAPAN ALLAH DOSTLARIDIR

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— Velîden maksad, Allah'a delâlet eden, yani Ona doğru irşâd edip götüren, yol gösteren kimse demektir. Daha doğrusu, insanları Allah sevgisinde toplayıp bir araya getiren ve böy-

lece Allah ile cem olmanın bahtiyarlığına kapı açan; Allah'tan başka hususlarda insanı z ü h d mertebesine çıkaran, dünya saltanatını gönül tahtından indiren zat demektir.

İşte Allah dostu velîye yönelip ona gelen kimse ondan bu hususları beklemelidir. Bu takdirde o veliyle beraber bulunduğu sürece iyi bir kazanç sağlamış olur. Ama bunu değil de ondan ihtiyaçlarının yerine gelmesini, arzularının gerçekleşmesini umar da bunu Rabbinden istemez ve ne yapacağını da bu konuda bilmezse, velî ona kızar; sebebine gelince, bunu birkaç maddede özetlememiz mümkündür :

a) O adamın velîyi sevmesi Allah için değildir. Sadece bir uçurum kenarmdaymış gibi bir sevgi ölçüsü içinde bulunur. Halbuki böylesine bir sevgi zararın tâ kendisidir. Hiç bir zaman böylesi üzerine Hakk'm nuru inmez.

b) Velî o kimseyi Allah'tan başkasına bağlanıp kaldığını görür, bu nedenle onu gayriden koparıp Allah'a yöneltmek ister; halbuki bu tutum içinde olan adam, Allah'tan daha fazla kopup ayrılmayı velîden ister.

c) Velî onun, hurmayı terkedip buzu aldığını görür. Hurma mârifetullahtır. Onun huzurunda diz çöküp edeple durmaktır. Buz ise Allah'tan kopup uzaklaşmak, başkasına yapışmaktır; dünyaya gönül verip onun aldatıcı cazibelerine kapılmaktır.

d) Velî o adama bazı arzularını yerine getirmekte yardımcı olur ve bir takım keşiflerle ona karşılık verirse, adam artık bilinmesi uygun olan budur, bilinmesi arzulanan da bu zatın gösterdikleri keşiflerdir, zanneder ve diğer insanları da o velîye bu hususta yaklaşmaları için teşvikte bulunur. Ve artık bunun ötesinde bir arzu yoktur, sanır. İşte bütün bunlar sapıklıktır ve velînin gazab etmesine sebep teşkil eder.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Velî bu sebeplerle kime kızar ve onun hakkında bir düzen getirmek isterse, onun zâtı üzerine bir takım uygun olmayan şeyler çıkarıverir veya olması düşünülemiyen bir şeyden ona

haber verir ki artık onu kendinden uzaklaştırması mümkün olmaz. Allah daha iyisini bilir.

İRFAN EHLİNİN SÖZLERİNİ, HAKKI MÜŞAHEDELERİ KARŞILIĞINDA DİNLEMEK ÇOK DAHA UYGUN BİR ÖLÇÜ OLUR

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittim, buyurdu ki :

— İrfan ehlinin işitmesi, Hakk'ı müşahedeleri ölçüsünde olur ve böyle olması da gereklidir. Onların bu ölçü halinde ve müşahede irfanı içinde işittikleri, müşahede denizlerini yarıp geçen gemiye benzer. İşittikleri ve müşahede halinde gördükleri hallere itimad ederler, müşahede babında keyfiyeti anlaşılmayacak kadar derin anlamlı hususlara onunla tevessülde bulunurlar. Bunun sebebine gelince :

Çünkü müşahede olunan Cenâb-ı Hak hep diridir ve vardır; var olarak kalacaktır. Onun bir benzeri, örneği ve dengi yoktur. Velînin zâtının bu hususta itimad edeceği (dayanıp bağlanacağı) bir misal yoktur, sadece sonradan ortaya konan birtakım söz ve kelimelerle, daha doğrusu o zâtın itiyad edindiği ve kendisinden zaman zaman çıkıp ortaya döküldüğü bir takım âdetler ve sözlerle mümkün olan ölçüde onun müşahedesinin keyfiyeti işitilir ve anlatılır.

Bu bakımdan velîlerin müşahedesi genişleyip kendileri de büyük velîler derecesine yükselince aşkları, halk arasında alay yollu aşk izhar edenlerin ölçüsüne yakın olur. Bu da müşahede halinde onların hissettikleri aşırı sevinç, ferahlık ve içten gelen zevk sebebiyledir. Cenâb-ı Hakk'ın kendi mahlûkatı arasındaki fiilini müşahede ettikleri zaman ise, rûh keyfiyeti belirlenemiyecek bir sevinç duyar.

O kadar ki bâzı velîlerde şu hal görülmüştür: Bir kedinin çenesiyle oynaştığını ve tırnaklarıyla o kısmı kaşıdığını velî görünce ağlamış, göz yaşları akmış ve kedinin önünde eğilip secde etmiş, göz yaşları secde yerini ıslatıncaya kadar bunu devam ettirmiştir.

Bunun üzerine Şeyhime sordum :

— Efendim, dedim, bunun sırrı nedir?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi :

— Rûh, Cenâb-ı Hakk'ın bu harekette bulunduğunu müşahede etmiştir. Bu sebeple O'nun huzurunda secdeye kapanmış ve gözyaşı dökmüştür. Velînin zâtı bu konuda da ruhuna tâbi olmuş, onun yaptığını aynen yapmıştır. (Çünkü rûh kedinin o hareketini sağlayanın Cenâb-ı Hakk'ın fiili olduğunu müşahede etmiş, O'nun yüksek kudreti karşısında eğilmiştir. Zât da onu taklid ederek - dış görünüşü itibariyle kedinin, hakikatte ise ilâhî kudretin önünde - secde etmiş, gözyaşı akıtmıştır. Bu durumda velî secde ve ağlama halinde ancak Allah'ı müşahede etmiş ve bunun için ağlayıp mahviyetini ifadeye çalışmıştır.

Bu hal devamlı surette irfan ehlinde bulunur. Ancak ne var ki zât kendi aklından uzaklaşıp kaybolduğu zaman, rûh ona yardım eder. Aklından kaybolmadığında ise aklı onu bundan men'eder. Çünkü onun zahirini korumak aklın görevidir.

Bu sebeple bir velî ağaçların dallarının bir tarafa meylettiğini, sallanıp durduğunu görünce, yukarıda sözünü ettiğimiz hal meydana gelir, yâni secdeye kapanıp gözyaşı döker. Bunun içindir ki, irfan ehli şöyle söylemiştir :

«Efendimiz bizi taşla dövdüğünde, o taşlar bizim için meyve ve çiçeklerden daha azizdir!»

Çünkü Hakk'ın fiilini o taşların kullanılmasında görür de duydukları zevk ve sevinç, taşı gülden daha aziz gösterir.

Allah daha iyisini bilir.

FETİH YAPILINCA KİŞİ BULUNDUĞU HAL ÜZERE KALIR

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Cenâb-ı Hak bir kuluna fetih yapınca, kul hangi hal üzere bulunuyorsa, bulunduğu hal üzere kalır. İsterse o hal görünürde yerilecek ölçüde olsun; örneğin kasaplık ve benzeri bir sanat, bir iş üzere bulunurken fetih yapılırsa o sanat ve hâl

üzere kalır; başka bir iş ve bir hale intikal etmez. Çünkü başka bir hale intikal etmesi halka karşı bir nevi tasannu' (yapmacılık) olur. İnsanlara karşı yapmacılıkta bulunmak ise, kendisine fetih yapılan bir zat için şarap ve benzeri bir içki içmekten, bir günah işlemekten daha kötüdür.

Şam dolaylarında REMLE denilen kasabada bir adam tanıyorum ki halk onunla gülüşürken kendisine fetih yapıldı, o da o hal üzere kaldı. Tıpkı FAS şehrinde MAÎS semtindeki meşhur adam gibi. Kendisine fetih yapıldıktan sonra da eski hâli üzere kaldı, başka bir hal ve sanata intikal etmedi.

Gerek REMLE'deki, gerek MAÎS semtindeki adam, çocuklar ve aklı zayıf olanların alay konusu olmuşlardı. Peşine takılır, onlarla evlenir ve gülerlerdi.

Başka bir adam daha tanıyorum ki, kendisine fetih yapılmadan önce davulcu idi; fetih yapıldıktan sonra da aynı işe devam etti, başka bir hal ve işe intikal etmedi.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— Bu konuda Şeyhimden bir nice büyük sırlar işittim ki onları bu kitaba koymayı uygun bulmadım. Allah daha iyisini bilir.

Not:

(İslâm tasavvufunun inceliklerini bilmeyen, Allah dostları olan ariflerin, velîlerin ahvalini, ruhî yapılarının mazhariyetlerini bilmeyen, ilâhî esrarın tecelli yollarından habersiz bulunan kimselerin El-İbriz adlı kitapta geçen hakikat incilerini anlaması, mânadan açılan kapılardan esen lâhutî nesîmin letafetini idrâk etmesi hayli zordur. Bu bakımdan eseri okuyanlara şunu tavsiye etmek isteriz:

Önce velayetin esrarına, onların yüksek mazhariyetlerine inan, sonra bu teslimiyet içinde okumaya koyul. O zaman derin bir zevk alır, velayetin esrar kokusunu ruhunda duymaya başlarsın. Bizi hakikate eriştiren ve bu konuda sebepleri kolaylaştırıp tevfikat-ı Sübhâniyyesini bize yardımcı olarak gönderen Allah'tır.) (Mütercim)

SEKİZİNCİ BÖLÜM

TERBİYE MAKAMINDA OLAN ŞEYH VE ONA BU KONUDA VÂRİS OLAN DİĞER ŞEYHLER VE BU KONUDA YAPILAN İŞARETLER

(Zikri telkin etmenin yararı — Allah'ın güzel isimleri (Esmâ-i Hüsnâ) hakkında söylenen bâzı sözler ve bununla ilgili birtakım hususlar.)

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

KASİDE-İ RÂİYYE sahibi terbiye makamında bulunan şeyh hakkında birkaç mısra' kaleme almıştır. Şeyhimiz de (Allah kendisinden razı olsun) o mısra'ların açıklamasını yapmıştır. İşte ben o mısra'ları ve bir de açıklamasını buraya naklet-meyi arzuladım. Kasidenin tamamını nakletmiyorum, çünkü bizim bu kitabımız, Şeyhimiz Abdülâıziz Debbağ (K.S.) Hazretlerinin sözlerini bir araya getirmek, toplayıp müslümanlara takdim etmek için hazırlanmıştır.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Şeyhin birtakım belirtileri, nişanları vardır;
Onlar olmayınca şeyh kendi havasının gecelerinde gezip dolaşıyor, demektir.»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu konuda şöyle buyurdu :

— Terbiye makamında bulunan şeyhin birtakım zahirî alâmetleri vardır. Onları şöyle sıralayabiliriz :

a) İnsanlara karşı kalbi selâmet seviyesinde olmalıdır. Bu ümmet içinde kimseyi düşman görmemelidir.

b) Çok âlicenap olmalı, kendisinden istediğin zaman vermelidir.

c) Kendisine kötülük yapanı sevmelidir.

d) Müridlerin hatâlarını görmemezlikten gelmelidir.

İşte kendisinde bu alâmetler bulunmayan kimse terbiye şeyhi değildir.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Şeyhin yanında zahir ve bâtın ilimleri yoksa,

Sen onun kolundan tutup deniz dalgalarına çarp.»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu konuda buyurdular ki :

— Râiyye sahibinin «zahirî ilim» den maksadı, fıkıh ve akaid ilimleridir. Yani bu ikisinden vâcib olan ve mükellef için gerekli sayılan miktardır. Bâtınî ilimden maksadı, ma'rifetullahtır.

Yine Râiyye sahibi diyor ki :

«Şeyhin bilgisi var ama bu iki ilmin vasıflarını kendinde mükemmel ölçü ve anlamda toplayamamışsa, onun hâli, tabibin kendisinden haberdar olmadığı hastanın her an kötüye giden ahvaline pek yalandır.»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu sözler üzerine buyurdu ki:

— Yani şeyh ilim elde etmiş, bilgi toplamış, ancak ne var ki zahir ve bâtın ilminin vasfını mükemmel ölçüde toplayamamışsa müridin onunla birlikteki hali, adım adım helake doğru çevrilen durumu, hastasından ve onun hastalığından pek haberi olmayan doktorun ve ona bağlı olan fakat hastalığı teşhis edilmeyen hastanın durumuna pek yakındır. Çünkü şeyh bu ilimleri mükemmel ölçüde kendinde toplamadığı takdirde, müridine nelerin zarar verdiğini ve vereceğini bilemez. Bu takdirde müridin onunla beraber olan ahvali helake pek yakın sayılır.

Seyyid Mensur Hazretleri şöyle buyurdu :

«Kâmil bir şeyh ile sohbet imkânı bulduğunda, kendi muradını onun muradında yok etmeye çalış, ondan sonra pek yaşamayı arzu etme. Çünkü senin selâmetin o şeyhten başkasıyla

oldukça garip sayılır, vuslat elde etmen ise daha gariptir, daha acaibdir.»

Râiyye sahibi diyor ki:

«Kimini de ancak İlâhî vücud (inayet gösterip) ayakta tutar ve nusret bayraklarının menşuru onu izhâr ederse, artık arzu edenleri ona doğru döndür; o büyük kayada zor meseleleri sıdkıle çözmeye bak..»

«Bu ölçüde olan şeyhin alâmeti, hava ve hevesine meyletmemesi; dünyası katlanmış, âhireti açılmış olmaktır.»

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) bu mısra'ları açıklayarak şöyle buyurdu :

— Kim, yetkili şeyhin ortaya koymadığı ve izin vermediği şeyhlerden ise, bununla beraber şeyhi vefat ettiği için onu bu alanda mükemmel ölçüye ulaştıramamışsa, bununla beraber halk onda şeyhliği ve mükemmelliği isbat etmiş ve açık tutulan nusret bayraklan onu izhâr edip tanıtmış, Allah onunla müridlerin manevî bayraklarına nusrette bulunup onları hava ve heveslerine, şeytanlarına karşı kendi yardımıyla desteklemiş, bu sebeple de irâde sahipleri, himmet erbabı Allah'a yaklaşmak için kayaları yaracak bir sadakatle ona yönelmişse, bu şeyh de makbuldür. Çünkü bu durumda gayıb ricali tarafından mükemmelleştirilmesi ihtimal dahilindedir. Veya Efendimiz Hızır (A. S.) m elinden tutmuş olabilir.

Râiyye sahibinin, «Bu ölçüde olan şeyhin alâmeti» cümlesinden maksad, onun hak kazandığına ve şeyhlik rütbesine eriştiğine delâlet eden zahirî alâmettir. Terbiye sisteminde müşahede edilen halinde hava ve hevesine meyletmemesi, dünyası perde arkasında, âhireti açık meydanda bulunması, bu cümledendir. «Dünyası katlanmış» sözünden maksad, dünyaya karşı zühd üzere bulunmaktan kinayedir. Nasıl ki: «Âhireti **açılmış** olmaktır» sözü, âhirete rağbet edip ona yönelmekten kinayedir.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Eğer şeyh midesini doldurmak için halkı topluyorsa,

Ey ona mürid olan kişi, yaşadığın sürece ona arkadaş olma!»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bunu şöyle açıklamıştır :

— Bu iki mısra m mânası şudur: Terbiye makamında oturan şeyh midesini doldurmak için halkı etrafına topluyorsa, sen artık ey ona mürid olan kişi, bu ölçüde olan şeyhin peşine takılma, ona arkadaşlık da etme. Allah daha iyisini bilir.

Çünkü şeyh şunun bunun malını, parasını yemek için halkı etrafına topluyorsa, onun halk üzerinde hiçbir te'siri olamaz. Çünkü bu tür bir toplantı Allah için değil, mide içindir. Ama halkı Allah için topluyor, bu arada yemek konusunu da hallediyorsa mesele yok. Bu durumda olan bir şeyha uyulur.

Râiyye sahibi diyor ki :

«Terbiye seviyesinde olan şeyh kimdir? diye sorma. Ancak kendisinde şu üç haslet bulunan zat terbiye şeyhidir bil: Basireti açık, havaî şeylerden uzak ve de gurura kapılıp aldanmamıştır.»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu iki mısraın açıklamasını şöyle yapmıştır :

— Terbiye seviyesinde olan şeyhten sorma, o nasıl bir zattır? diye bir soru kapısı açma. Ancak kendisinde şu üç şartı toplayan zat terbiye şeyhi olabilir: Basiret sahibi olması, havaî şeylerden uzak bulunması, gurura kapılmamış, kendini üstün görüp büyüksenmemiş görünmesi.

Birinci şart, kalblerle ilgili muameleyi bilmeyen, gönül ehli olmayan bir zat kendini bu hizmete ehil görmez. Böyle bir istek ve soru ile karşılaştığında kendisinden daha ileri safhada bulunan ictihad sahibi, virdlere devamlı, vazifeleri koruyucu bir sâlike havale eder. Çünkü o bu makamı, yolun gatyesi olarak görür; bu yolun yolcuları arasındaki farklılığı kuvvet ve zayıflık ölçüleri içinde bilir. Sadece bu yolda sâlik olmak terbiye şeyhliğine ehliyet sağlamaz ve sahibini bu seviyeye ulaştırmaz. (Çok gayret, riyazet, ma'rifetullah ve muhabbetullah ister.)

Şeyhin havaî işlerden uzak olmasının anlamı şudur: Taassubdan uzak bulunması, demektir. Çünkü şeyh basiret sahibi bile olsa kendisinde taassub varsa, onu terbiyeci olmaktan uzaklaştırır. Bu durumda kendisinden terbiye şeyhi kimdir? diye sorulduğunda kendisini gösterir, taassuba kapılıp kendi hakkında aldanması onu inhisarcı yapar.

Çünkü böylesi, terbiye şeyhi hakkında erbâb-ı tasavvufun ıstılahını da bilmez. Kendisinden terbiye şeyhi kim olabilir? Veya onu bize tanıtır mısın? diye istendiğinde, ıstılahları bilmediği için istek sahibini bir meczuba havale eder; çünkü o meczubu ma'rifet alanında güçlü zanneder. Hakikatte ise meczûb olan zat terbiye şeyhliğine ehil değildir, aynı zamanda bu seviyeye de erişemez.

Râiyye sahibi diyor ki :

«Anlayış bakışının aynası paslanan kimse,
Ay'ın üzerindeki siyah lekeyi güneşin yüzünde gösterir.
Şiirin kalıplarını bilmeyen kimse,
Bahr-i tavîlin kalıbından beşinci mısraın düşmesini,
Kusurların en çirkini olarak görür.»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bunun açıklamasını şöyle yapmıştır :

— Gözleri paslanan ve çapaklanan kimse, ay'm üzerindeki siyah lekeyi güneşin yüzünde görür. Halbuki güneşin yüzünde siyah leke yoktur. Çünkü hakikatler onun gözünde tersine dönmüştür. Şâirin bundan maksadı şudur :

Basiret sahibi olmayan kimse, kâmil şeyhte ayıp ve kusur görür de ondan nefret edip uzaklaşır. Kemâl ve ma'rifeti sâlikte görür, mürşid arayanlara onu gösterir. Nitekim şiirde a r u z kalıplarını bilmeyen kimse, bahr-i tavîlin kalıbından beşincinin düşmesini ayıpların en çirkini olarak görür.

Bunun gibi sofilerin ıstılahlarını bilmeyen kimse de terbiye şeyhini tanıyamaz. Çoğu zaman bir mübtedi (daha yeni bu yola adım atmış kimseyi) kâmil bir zat ile karıştırır, kemâl mertebesinde bulunan bir şeyhi mübtedi zanneder de ondan nefret edip uzaklaşır. Nitekim kendisinden terbiye şeyhi sorul-

duğunda bazen bir meczubu gösterir. Halbuki meczûb bu seviyeye çıkamamış ve terbiyeye hak kazanamamıştır.

Ahmed bîn Mübarek diyor ki :

Kaside-i Râiyye sahibinin bu iki mısra'da anlatmak istediğinin özeti şudur: Şeyh zahirî ve bâtınî ilimlerden habersiz olur veya bu iki ilimle bağlantısı olur da kemal ölçüsünde bulunmuyorsa, o takdirde böyle bir şeyhin sohbetinde bulunmakta hayır yoktur.

Bek iki ilimle kemal mertebesinde bağlantısı olur, aynı zamanda yukarıda belirtilen alâmetler de kendisinde bulunursa, o takdirde şeyhlik yapabilir. Şu şartla ki onun şeyhi terbiyede ona izin vermiş ve kendi yerine vâris kılmışsa... Ama şeyhi ona bu yetki ve müsaadeyi vermeden vefat etmişse, bakılır, kendisinde fetih ve hayır alâmetleri zahir oluyorsa, bu arada dünyadan da yüz çevirip âhirete yöneliyorsa, onun huzurunda bulunan müridlere de fetih vâki oluyorsa, böylesi de şeyhlik yapabilir.

Bundan başka bir de halkı yemek yemek üzere toplayan ve maksadı sırf sofra başında toplanıp mide doldurmak olan kimsede şeyhlik babında hayır yoktur. Yâni onun ma'rifeti hayır getirmez.

Kendinde yukarıdaki üç şartı toplamayan zattan, terbiye şeyhliği hakkında sormak uygun değildir. Çünkü böylesi, yâni şartları kendinde toplayamayan zat bazen doğruyu aksine çevirebilir.

Sonra Râiyye sahibi, terbiye şeyhinin sohbetinde bulunan müridin âdabına işaret ederek diyor ki:

«Şeyhin terbiyeci olduğuna itikad etmedikçe onu takdime çalışma ve bir de çağında ondan daha lâyık olanı yoktur, inancı sende var olmadıkça.. Çünkü başkasına iltifat edip ona rakip görmek müridi her ikisinden de yararlanmamaya sürükler.»

Bu mısra'larm açıklamasında Şeyhimiz (Allah razı olsun) şöyle buyurmuştur :

^ Şeyhin terbiyeye ehil olduğuna ve çağında ondan da-

ha lâyıkının bulunmadığına itikad etmedikçe sohbetine girme ve onu başkasına takdim etmeye çalışma. Bu itikadın mürid hakkında gerekliliğinin sebebi şudur: Şeyh, müridinin kendisinden başka bir şeyhe iltifat ettiğini görünce ondan ilgisini kesmeye başlar. Sohbetine devam ettiği şeyhinden daha mükemmel ve daha olgun bir şeyhin bulunduğunu düşünen mürid, daha kâmil olan şeyhe gönül verme havası içinde kalır. Bu durumda onun şeyhi bunu hissedince, o da müridden yavaş yavaş ilgisini kesmeye başlar. Böylece o mürid her iki şeyhten de bir yarar sağlayamaz olur.

Zamanımızda bu tip kimseleri çok görmekteyiz. Allah bize sahip ve yardımcı olsun.

Râiyye sahibi diyor ki :

«Terbiye makamında bulunan şeyhi bulduktan sonra, o önderin Hakk'ın muradını gizli ve aşikâr hallerde vermeye çalıştığı (unutmamak gerekir).»

Şeyhimiz (Allah razı olsun) bu mısra'm açıklamasını şöyle yapmıştır :

— Terbiye makamından sonra, yâni müridin böylesine terbiyeci bir şeyhi elde ettikten sonra, şüphesiz ki o şeyh haller yolunda kişinin nefsinden önde gelir. Bunun faydası ise şudur: Mürid Hakk'ın kendisinden yana arzu ve isteğini şeyhinin hem zahirinde, hem bâtınında bilip görecektir.

Doğrusu şu ki: Seni ma'rifete eriştirecek ve şeyhin irfanına irşâd edecek, onunla nasıl karşılaşacağını, beraberinde nasıl oturacağını sana öğretecek bir mürşide ihtiyaç vardır. Eğer böyle bir yol gösteren yoksa, bilmiş ol ki sen kırılmış ve hastalanmışsın, bir doktora muhtaçsın.

Râiyye sahibi diyor ki :

«Böyle bir şeyhi bulunca hizmeti için kalk ve ilmin yerdiği şeylerden sakın. Şeriatın övdüğü ve övgüye has kıldığı şeyleri elde etmeye çalış ki bu inci toplamak demektir.»

Şeyhimiz bu mısraları şöyle açıklamıştır :

— Böylesine kâmil terbiyeci şeyhi bulduğun zaman, yâni Cenâb-ı Hak sana bu hususta ikramda bulununca o şeyhin hiz-

metine koyul ve şeriatın yerdiği şeylerden kendini uzak bulundur. Onun övgüye has kıldığı şeyleri kendine doğru çekmeye çalış. Şeyhin sohbetinin kıymetini bil, o sohbeti Allah'a ulaşmana vesile edin. Umulur ki Aziz ve Celîl olan Allah'ın ma'rifetine erişirsin. Bu arada mutlaka şeriatın uygun görmeyip yerdiği her şeyden sakın; onun uygun gördüğü ve bu ölçüde övdüğü şeyleri bir inci gibi toplamaya koyul.

Bize bu hususta minnette bulunmasını Allah'tan dileriz. Râiyye sahibi diyor ki :

«Himmetini dervişlik yoluna kaldırıp çevirdiğinde, nefsin hava ve hevesini at, serden uzaklaştığın gibi onun havasından da uzaklaş.»

Şeyhimiz bu iki mısra'ın açıklamasında şöyle buyurmuştur:

— Tasavvuf yolu sayılan dervişlik yoluna himmetini kaldırıp yönelttiğin zaman nefsin hava ve hevesini at, nefsin için seçip beğendiğin ibâdetlerde ve Allah'a yakınlığa vesile olan hayır işlerinde nefsinden yana heves kapısını açma. Şeyhin sana bu konuda emretmese bile sen nefsini kontrol et; serden kaçıp uzaklaştığın gibi nefsin hevesinden uzaklaş.

Bununla şâir, şunu anlatmak istiyor :

Müridin kurtuluşu, şeyhinin onun için seçip gösterdiği yoldadır, nefsinin seçtiği yolda ve yanda değildir. Şayet kendisi nefsi için seçip bir yol buluyorsa, helak olur. Nice müridler bu babda düşüp helak olmuştur. Çünkü mürid kendisine fetih yapılmadan önce kendisi için nafile ibâdetlerden; oruç ve namazdan bir takım şeyler seçerse, çoğu kez bu seçim ve tercih gösteriş için olur. Bu yüzden işlediği amel Allah'tan başkası için yapılmış sayılır.

Cenâb-ı Hak ona terbiyeci şeyh ile merhamet ettiğinde, yani onu kâmil şeyh ile bir araya getirdiğinde, şeyh ondaki bu riyâ hastalığını görür de ondan kurtarmaya çalışır. Mürid şeyhine bağlanıp gönül verdiğinde, Allah'ın inayeti ona ulaşınca onu lâyık olduğu şeye irşâd eder. Böylece mürid gösteriş vadi-

sinden göç edip Allah katında hoş görülen bir sahaya çıkmış olur.

Eğer mürid şeyhine gönül verip yardımcı olmaz ve «Biz sana geldik sadece bir şeyler artırmanı, irfanımızı yükseltmeni istiyoruz» derse, böylece terbiyeci şeyhi hakkında niyeti sarsılmış ve zedelenmiş olur. Böylesine şeytan üstün gelir; gösteriş illeti onda tekrar mevzilenir. Bu gibi hallerden Allah'a sığınır, Onun fazl u kereminden selâmet ve afiyet dileriz..

Burada birkaç sahâbe-i kiramdan, onların Resûlüllah (S. A.V.) Efendimizin evine gidip O'nun ibâdetinden sormalarından söz etmek istiyoruz :

Birkaç sahabe-i kiram toplanıp Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin evine gittiler. Onun geceleyin kıldığı namazlardan, gündüz tuttuğu oruçlardan ve diğer zamanlardaki ibâdetinin çokluğundan sordular. Ezvâc-ı tâhirat (Peygamberin (S.A.V.) hanımları) onlara Resûlüllah'm günlük ibâdetini anlattılar. Kendi aralarında :

«Canım biz peygamber gibi değiliz, Allah onun geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamıştır.»

Sonra onlardan biri şöyle dedi :

«Ben bütün seneyi oruçlu geçiririm, yani her gün oruç tutarım.»

Bir diğeri ise :

«Ben bütün geceyi ibâdetle geçiririm, uyumam» dedi.

Bir başkası ise :

«Bana gelince, kadınlara hiç yaklaşmam» dedi.

Ve sonra ayrılıp gittiler. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz onların hemen ayrılışından sonra çıkageldi. Hz. Âişe Validemiz durumu O'na anlattığında, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz onları çağırdı ve şöyle buyurdu :

«Bana gelince, ben Allah'tan en çok korkup titreyeniniz ve en çok sakmanınızım, aynı zamanda Allah'ı en çok bileninizim. Ben hem oruç tutarım, hem iftar ederim, hem kalkıp namaz kı-

larım, hem de uyurum ve kadınlara da yaklaşırım. Benim sünnetimden yüz çeviren benden değildir.» (*)

Bu olay üzerine Cenâb-ı Hak şu âyeti indirdi :

«Ey îmân edenler! Allah'ın size helâl ettiği temiz şeyleri haram kılmayın, hududu da aşmayın. Doğrusu Allah aşırı gidenleri sevmez. Allah'ın size verdiği rızıktan temiz ve helâl olarak yiyin. İnandığınız Allah'tan sakının. O'ndan korkun, haram ve şüpheli şeylerden korunun.» (**)

Rivâyetçiler Peygamber (S.A.V.) Efendimizin evine uğrayan sahabelerin kimlikleri hakkında farklı tesbitler yapmışlardır: Bazısı, Osman b. Maz'un, İbn Mes'ud ve Ebû Hüreyre (Allah hepsinden razı olsun) Hazretlerini de o grup arasında göstermiştir. Bazısı ise, Sa'd bin Ebî Vakkas'ı (R.A.) da onlar arasında saymıştır. Bazısı da Hz. Ali'nin de (R.A.) onlar arasında bulunduğunu söylemiştir. Abdullah bin Amr bin Âs (R.A.) da aynı grubun içinde bulunuyormuş. Bazısı, Ebûbekir Sıddîk (R A) Hazretlerini de o grup arasında saymıştır.

Şimdi dikkat et, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz fazla ibâdet yapma konusunda onları nefslerinin hevesinden nasıl men' etmiştir. Kendisinin beğendiği bir ölçüyü onlara takdim etmiş, ortalama bir yol tavsiyesinde bulunmuştur. İşte muvaffak olmuş müridlerle beraber şeyhlerin yapageldiği hususlarda bu en büyük şâhid ve delil olarak bulunuyor.

Başkalarına gelince, onlar üzerinde konuşmaya bile değmez. Onlardan bir kısmının şeyh hazretlerine geldiğini ve onu kendine vesîle edinmek istediğini, kendisinin de çokça ibâdet yapanlardan olduğunu söyledi. O kadar ki her gece Kur'ân-ı kerîmi hatmedermiş. Gündüzleri ise birkaç defa Delâil-i Hayrât'ı okurmuş. Bütün seneyi oruçlu geçirirmiş. Bu yüzden beti benzi iyice sararmıştı. Sanki kabirden çıkmış bir adama benziyordu.

Şeyh Hazretleri çok sistemli ve devamlı olarak onu dere-

ci **Kütüb-i Sitte.**

(**) Mâide süresi, âyet: 87.

ce derece, kademe kademe naklederek ortalama bir ölçüye getirmiş oldu. Sonra bir gün ona şöyle dedi :

«Nice zahmet ve yüklerden Cenâb-ı Hak seni kurtarıp huzura eriştirdi!»

O da şeyhine şu cevabı verdi :

«Allah bizden yana sana çok mükâfatlar versin, ey efendimiz, ir şad ve himmetiniz sayesinde itidali bulduk. Çünkü şimdiye kadar olan amellerimizde riyâ vardı, onları Allah'tan başkası için yapıyorduk. Sizin bereketinizle Allah bizi gösterişten kurtardı ve rahata eriştirdi.»

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bir gün Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bana şöyle dedi: «Şu nafile ibâdetleri görüyor musun? Kişi onları yapmadığı takdirde Allah bundan dolayı kıyamet günü o kimseyi hesaba çekmez. Ama onları gösteriş niyetiyle yapacak olursa, çok ibâdetle övülmek için zamanını o yolda harcıyorsa, şüphesiz ki bundan dolayı azaba uğrayacaktır. Çünkü riyâ (gösteriş için ibâdet) günâhın tâ kendisidir.

Yine Şeyhimden işittim, buyurdu ki :

«Şüphesiz ki perde gerisinde kalan kimse ibâdet ve tâatinde «görsünler ve işitsinler» niyet ve düşüncesinden kendini kurtaramaz; meğer ki her an işlediği fiillerin Allah tarafından yaratıldığını görüp anlayabilse, bir amelde bulunurken bu hakikati düşünebilse. Aksi halde riyâ ve süm'adan kendini kurtaramaz.»

Râiyye sahibi diyor ki :

«Nefsini bir körpe çocuk gibi şeyhin kucağına koy,
Sütten kesilmeden önce o kucaktan ve şeyhin men'ettiği şeyden dışarı çıkmak nefs için doğru değil.»

Bu iki mısra'ın açıklamasında Şeyhimiz (Allah razı olsun) buyurdu ki :

— Nefsini şeyhin kucağına koy, çocuklar ana kucağında terbiye edildiği gibi seni terbiye etsin. Terbiyenin süresi bitmeyince şeyhin kucağından ve onun men ettiği şeylerden çıkman

doğru değildir. Şeyhin kucağından maksad, onun nazar ve tasarrufudur. Onun men'inden maksad, müride lâyık olmayan şeylerden onu men etmesidir.

Allah daha iyisini bilir.

Râiyye sahibi diyor ki :

«İrâdeyi kesip atmak vasfı olmayan kimse,
Dervişlik kokusunu koklamaya heves etmesin.»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bunu açıklarken şöyle buyurmuştur :

— Müridlerden terbiyeci şeyhiyle bulunduğunda kendi irâdesini kesip atmayan kimse dervişlik kokusunu koklamaya hiç te heveslenmesin. Allah'tan bu yolda bizi korumasını dileriz.

Râiyye sahibi diyor ki :

«Evet, irâdeyi kesip atmak pek azsa da,
Ama azmedildiğinde hiç te zor bir iş değildir.»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bunun açıklamasında şöyle buyurmuştur :

— Dervişlik kokusunu, irâdeyi kesip attıktan sonra koklayabilmek her ne kadar azsa da, azmedildiğinde pek te gayr-i mümkün olan bir hal değildir. Azmedildiğinde imkân sahasına girebilir. Azim, bir işe, başka bir ihtimal dikkate almadan samimiyetle yönelmek ve onu başarmaya gayret sarfetmektir.

Sonra Râiyye sahibi yukarıda terbiyeci şeyhin sıfat ve şartlarını sayarken onun bir takım alâmetleri vardır, sözünü burada biraz daha açıklayarak şu cümlelerle bağlıyor :

«Şeyhten başkasına iltifatta bulunmak, rakibe şunu dedirtir: Ey dost! Artık gönül dostluğu yaptığın şeyhle o ölçüde dostluk yapma.»

«Bir an olsun şeyhine karşı itirazda bulunma sakın. Sonra bu müridin dağınık bir hal almasına yol açar!»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu mısra'ları şöyle açıklıyor :

— Hiç bir zaman şeyhine itirazda bulunma. Çünkü böylesine bir itiraz, müridin dağınık hal almasına, Rabbisinden ve dininden uzaklaşıp perişan olmasına yol açar. Ceza olarak bu

dağınıklığı tazmine gider. Ayrıca şeyhini terke, onun sohbetinden uzaklaştırılmaya sebep olur.

Bilmiş ol ki: (Cenâb-ı Hak seni başarılı kılsın) bu yorumlar ve açıklamaları, Râiyye kasidesinin el yazma nüshasında Şeyhimin el yazısıyla yazılmış olduğunu gördüm. Onun yazısı olduğunda en küçük bir şübhem yoktur. Bu bakımdan yapılan açıklamayı şeyhime nisbet etmekte tereddüt etmedim. Bununla beraber Şeyhimin ilmi, Râiyye sahibinin ilmine nisbetle ölçülemiyecek kadar çok ve geniştir. Çünkü ondan nice Rabbani esrar, irfan dolu nurlar dinledik ve bunun açıklamasında da aynı şeyleri dinlemek istiyorduk. (Ama bu mümkün olmadı).

Râiyye kasidesinden bazı parçalar kalmıştı ki şeyhimiz onları açıklamamıştı. Onları da açıklamasız yazmaya azmettim. Sonra da içime doğdu, onları hem yazayım, hem de bana kolay geldiği ölçüde açıklamasını yapayım, uzatmadan maksada kapı açayım :

Râiyye sahibi diyor ki :

«Şeyhine karşı itirazda bulunup ilmi ve irfanı olmayan kimse, kemâli noksan olarak görür ve bunu bir türlü idrâk edemez.»

Ahmed bin Mübarek bunu şöyle açıklıyor :

— Kim şeyhine ya da tarikat ehlinden bir zata itirazda bulunur ve fakat kendisi ilimden çok uzakta bulunursa, kemâli noksanlık olarak görür, gerçeği ters çevirip ne yaptığını kendisi de anlayamaz.

Bu iki mısra'ın aslı, El-Avârif kitabının sahibine aittir. Çünkü o zat şöyle yazmıştır :

m

«Mürid kendisine ne kadar bir hal müşkilleşir, şeyhinin durumunda şüpheye düşerse, Mûsâ Peygamber (A.S.) ile Hz. Hızır olayını hatırlasın. Hızır (A.S.) bir takım şeyler yapıyor, Mûsâ da (A.S.) ona itiraz ediyordu. Ama Hızır (A.S.) yaptığı şeylerin sırrını açıklayınca Hz. Mûsâ (A.S.) da itiraz ve inkârından vazgeçip dönüş yaptı. O halde müridin şeyhinden yana bir şeyi inkâr etmesi veya ona karşı itirazda bulunması hakika-

ti bilmediğindendir. Şeyhinde olan esrar ve hakikati bilmiş olsaydı böyle bir itirazda bulunmak aklından bile geçmezdi. Çünkü şeyhin her şeyde ilim ve hikmet diliyle bir özürü vardır.»

Râiyye sahibi bu konuyu El-Avârif'ten öze tüyerek almıştır. Bu bakımdan El-Avârif kitabı Râiyye kasidesinin aslı ve kaynağı sayılır.

Bu konuda Ebû Hasan el-Şeşterî Hazretleri de şöyle diyor :

«Meşayih-ı kirama, yaptıklarından dolayı itirazda bulunulmaz. Çünkü onlar ancak belli bir müsaade ile tasarrufta bulunurlar. Basiret yoluyla esrar ve hikmetini anladıktan sonra hareket ederler. Bunlar birinci âlemin cinsinden değildirler.

Birinci âlemden kasdımız, henüz Melekût âlemine muttali' olmayan, oranın havasıyla süslenemiyen perde gerisinde kalmışlardır. Onların akılları ancak dış görünüşe bağlı kalıp ona itina gösterir.

Evet onlar hareketlerle, duruşlarla, cisim, söz ve lisan ve konuşulan harflerle olup biterler. Bütün bu saydıklarımız halk tabakasıyla mütecanistir. Sadece işin dış görünüşüne bakıp aklını kullananlar diğerlerinden başka bir yönden de mahcupturlar (perde gerisindedirler). O diğerlerin ne yaptıkları ve ne üzerinde bulundukları pek bilinmez, ancak onlardan olan bir kimse bilebilir.»

Allah daha iyisini bilir.

Râiyye sahibi diyor ki:

*\N «İtikadında şeyhine muvafakat üzere olmayan kimse,
Alev alev yükselen inkâr ateşine yaklaşmış olur.»

Açıklaması:

Şeyh yaptığı şeyde isabet üzeredir. Yaptığında sevap olduğuna itikad eder. Mürid de böyle itikad eder, bu konuda da şeyhine uyarsa, hem kazanç sağlar, hem kurtuluşa erişir. İtikadında şeyhine muhalefet eder, yaptığı işte şeyhinin hatâ ettiğine inanırsa, bunun sonucu, şeyhinden ayrılmaya kapı açar. Şeyhten ayrılmak ise inkâr ve ayrılık ateşinde yanmak demektir.

Şeyh Muhyiddin Arabi (K.S.) diyor ki:

«Mürid olmanın şartlarından biri de, şeyhinin Allah'tan gelen şeriat üzere bulunduğuna itikad etmesidir. Rabbinden şeyhine uzanan bir açıklayıcı belge vardır, şeyh ona göre hareket eder. Bu bakımdan şeyhinin hal ve tavırlarını kendi terazisiyle tartmasın; çünkü şeyhinden görünürde yerilecek bir suret ortaya çıkar da, halbuki o suret bâtında son derece övgüye lâyık bulunuyordur. O halde müride gereken, şeyhine teslim olmaktır.

Nice rical var ki içki kadehini ağzına doğru kaldırır, Allah o içkiyi bal'a çevirir. Halbuki dıştan bakan onu şarap olarak görür. Buna benzer çok olaylar vardır. Öylesini gördük ki, ruhaniyetini bir surete çevirip herhangi bir fiilde bulunuyor. Orada hazır olanlar onu o fiili işlerken görüyorlar da «Falan zatı gördük, şöyle yapıyordu» derler. Halbuki o zat o fiilden çok uzaktır.

Ebû Abdillâh el-Musallî Hazretleri, ki daha çok Kadîb-i Elban diye isim yapmıştır, bu zâtın ahvali daha çok bu ölçüler içinde bulunuyordu. Ruhaniyyeti başka bir surete girip herhangi bir fiil işler halde görünürdü. Biz bu halleri bir çok şahıslarda ayan-beyân gördük.»

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu konuda 3'ukarıda Şeyhimizin söyledikleri bundan çok daha parlak, çok daha açık ve daha doyurucu nitelikte idi. Oraya müracaat etmenizi tavsiye ederim. Allah daha iyisini bilir.

Râiyye sahibi diyor ki :

«Akıl sahibi şeyhinden başkasına razı olmaz, isterse onun, gecenin fecirden uzak olduğu kadar Hak'tan uzak kalması görülsün.»

Ahmed bin Mübarek bunun açıklamasını şöyle yapıyor :

— Sağlam aklı, dosdoğru bir tabiatı olan kimse ancak şeyhine razı olur, şeyhi nereye dönerse o da onunla birlikte döner; isterse şeyhi görünürde, gecenin fecirden uzak bulunduğu ölçüde haktan uzak olsun. Çünkü şeyhin görünürde haktan

uzak kalmasında da doğru bir anlam vardır, şeklinde düşünmesi ve «belki de Rabbim ileride beni bu sırra vakıf eyler» diye temennide bulunması uygun olur.

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu hususta şöyle buyurmuştu :

«Mürid, şeyhlerden meydana gelen ve görünürde bazı muhalif fiiller olarak kabul edilen şeylere muttali' olduğunda, şeyhi hakkındaki kanaatini değiştirmiyecek, iyi zan besleyecektir. Çünkü ileride Allah o müride fetih kapısını açınca bunların esrarını kendiliğinden öğrenmiş olacaktır.»

Evet bu konuda yukarıda Şeyhimizden naklettiğimiz hayli sözler ve hikâyeler yazmıştık, onlara bir daha müracaat etmeni tavsiye ederiz. Allah daha iyisini bilir.

Râiyye sahibi diyor ki :

«Şeyhinin huzurunda başkasını ta'rife çalışma.
Başkası adına gözünü sağa sola çevirip bakma.»

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Kasidenin bu iki mısra'mda geçen ve «gözü sağa sola çevirmekle» terceme ettiğimiz NAZAR-I SERER terkibi üzerinde yorumcu şu açıklamayı yapıyor : ^

Nazar-ı serer, sağa sola gözü çevirip bakmaktır. Veya göz ucuyla öfkeli bir tavır içinde bakmak, demektir. Ya da görmemezlikten gelip bakmak ve o bakışta bir takım anlamlar bulunan nazar, demektir.

Ama bu üç mânadan daha uygun olanı, birincisidir. Yani şeyhten başkasına bakmak, bu sebeple gözü sağa sola çevirip etrafı taramaktır.

Kaside sahibi bir bakıma şöyle söylüyor :

Şeyhin huzurunda oturduğunda başkasını ta'rife kalkışma, yine onun huzurunda başkasına bakmaya çalışma, gözünü sağa sola çevirme.

Bununla müellif, hem başkasını tanıtmayı, hem başkasına nazar etmeyi yasaklıyor. İkinci ve üçüncü mânaya gelince/şöyle bir yorum yapabiliriz :

Huzurda kendisine nazar edilen terbiyeci şeyhin kendisidir. Şeyhin huzurunda başkasını ta'rif etme ve şeyhin yüzüne gazabla sakın bakma. Yâni bu durumda şeyhinin yaptığı bâzı şeylere mürid kızıyor da haddini aşarak ona öfkeli bir tavırla bakıyor.

Ama bu iki mâna da cümlenin akışına pek uygun düşmüyor. Çünkü söz, sadık mürid hakkındadır. O şeyhi ile beraber bulunacak, şeyhi nereye dönerse o da oraya dönecektir.

Burada şöyle bir düşünce hatıra geliyor :

— Ey mürid, bu makama eriştikten sonra artık şeyhinden başkasını ta'rif etme.. Bu durumda artık müride «Şeyhine gazabla da nazar etme» denilebilir mi? Ancak ona :

«Şeyhinden başkasına pek iltifat etme» denilebilir.

Çünkü bunun anlamı, edep ve dikkati şeyh üzerinde toplamaktır. Daha doğrusu şeyhin mânevi havasında gark olmak, gönlü ona doğru sıcak ölçü içinde çevirmek ve sırrında kaybolmaktır. Tâ ki bunun bir benzeriyle şeyh Allah ile ilgili buluna ve böylece arzulanan sonucu vere. Çünkü müridin şeyhine karşı, onun huzurunda gösterdiği her edebin bir misli Şeyh'in Allah ile ilgili bulunmasıyla semere verir.

Bilmiş ol ki: Şeyhten müride doğru bâtınî bir cazibe olmadığı takdirde müridden böyle bir edep meydana gelmez. Çünkü şeyhin müridine karşı olan muhabbetinin ışınları müridle birleştiğinde onda bir utanma ve edep hissi uyandırır ve böylece biraz geride durmaya başlar ve her yol kesiciden onu korumak için âdeta etrafında ihata duvarı olur. Böylece şeyhin muhabbeti devam ettikçe bu birleşme devam eder. Muhabbet kesilince ışınlar da kesilir.

Nitekim şeyhlerden biri kendisine her zaman hizmette bulunan ve beş vakit namazı arkasında kılan, bir an olsun huzurundan ayrılmak istemiyen müridine demiş ki :

— Beni sever misin?

Mürid, o zamana kadar bu yakın ilginin kendisine karşı olan şeyhindeki muhabbetten değil de kendisindeki şeyhine

karşı olan muhabbetten ileri geldiğini zannedermiş. Bu sebeple de şeyhinin sorusuna şu cevabı vermiş :

— Ey Efendim, benim size karşı olan muhabbetimden dolayı bu ilgi ve ittisal meydana gelmektedir.

Bunun üzerine şeyhi ona :

— İleride kimin muhabbetinden dolayı olduğunu anlarsın, buyurmuş ve o andan itibaren artık mürid şeyhinin huzuruna varmaya güç getirememiş, daha doğrusu bir türlü ona erişememiş ve böylece aradan tam bir sene geçmiştir. Artık ne şeyhini görebilmiş, ne de hizmetinde bulunabilmişti. Bu hal şeyhi onu afvedinceye kadar sürmüş.

Meşayıhtan biri bir gün yakın arkadaşlarına sormuş :

— Beni sever misiniz?

Hepsi bir ağızdan :

— Evet efendimiz, sizi severiz. Yanımızda senden aziz bir kimse yoktur.

Bunun üzerine şeyhleri tekrar sormuş :

— Ben de sizi seviyor muyum?

— Bilemiyoruz, demişler.

Şeyh Hazretleri onlara şöyle demiş :

— Şimdiye kadar bana ne ile geldinizse mutlaka benim size olan sevgimle geldiniz. Mahabbetimin nurları sizde parıldaymca beni sevmenize yol açtı.

Şeyhimizin dost ve müridlerine gelince, onlar şeyhimizi tanıdıklarından bu yana kalbleri başkasını sevmekte pek soğuk kaldı, ondan başkasına karşı bir ziyaret isteğini de kendilerinde bulamadılar, başkasına karşı olan soğukluk içlerinde sürüp gitti.

Onlardan biri bana şöyle anlattı:

«Bir gün şeyhimi ziyaret etmek üzere evimden çıktım, yolda gelirken bazı tanıdıklarla karşılaştım. Ünlü sâlih velîlerden Seyyid Kasım Ebî Asriyye Hazretlerinin türbesini hep birlikte ziyaret etmemizi teklif ettiler. Böyle bir arzum yoktu, ama utandım, onlara «hayır» diyemedim.

Kalbim bu ziyarete karşı soğuk bulunuyordu. Hep birlik-

te türbeye gittik. İçeri girdiğimde bir karın ağrısına yakalandım, kendimi kaybeder gibi oldum, o acı ve sıkıntı içinde o gece türbede kaldım. Her geçen saat ağrım artıyor, eksilmiyordu. O kadar ki ziyarette bulunmama imkân vermedi diyebilirim. Gün ağarmca türbeden dışarı çıktığımda, ağrım bir anda kesiliverdi, sanki o ana kadar ağrı çeken ben değilmişim!

Bir başka defa yine böyle bir hal başıma geldi ve anladım ki bu benim şeyhimdendir. (Allah kendisinden razı olsun).

Yine Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimizin (Allah kendisinden razı olsun) âdetlerinden biri de şu idi: Arkadaşları, sevenleri ve müridleri ziyaretine geldiklerinde yolda onların karşısına çıkan bütün olayları, konuştukları sözleri bir bir bilir ve haber verirdi. Hattâ içlerinden geçen düşüncelerini bile bilir, gerektiğinde olduğu gibi anlatırdı.

Onun yakın arkadaşlarından birine bundan daha fazlası vâki olmuştu; şöyle ki :

Sözü edilen adam henüz Şeyhimizle tanışmadan yaklaşık yedi yıl kadar önce, sâlihleri ziyaret etmekten men edildiğini hissetmiş, böylece derin bir ümitsizliğe kapılmış ve bunu bir bedbahtlık, kalb katılığına alâmet saymıştı. O kadar ki, kendisinde hayır umduğu bazı zatlara baş vurmuş ve onlara şöyle dert yanmıştı:

«Efendim, sâlihleri ziyaret etmek bana pek ağır geliyor, ne buyurursunuz ? »

O zat da ona şu cevabı vermiştir :

«Asıl sen sâlih kişilere ağır gelmektesin..»

Bu cevap onun büsbütün ümitsizliğini artırmış, sonra başka bir zata başvurmuştu ki o zatta hayır olduğunu sanıyordu, durumunu ona arzettiğinde, şu cevabı almıştı :

«Velî olan zat bazen Hakk'ın huzurunda bulunur, bu bakımdan o sırada ruhu kabir denilen fena âleminde değildir. Bazen de onun ruhu huzurda değil, kabirdedir. Belki sen türbeyi ziyarete gittiğinde o velînin ruhu Hakk'm huzurunda bulunu-

yormuş da bu bakımdan seninle onun arasında bir ünsiyet, sıcak dostluk sağlanamamıştır. Böylece o hal sana ağır gelmiştir.»

Bu cevap onu biraz hafifletmişti. Ama yine de hatırına şöyle geliyordu: Canım ben ne kadar türbeyi ziyarete gittiğimde velînin ruhu Hakk'm huzurunda mı bulunuyor?! Hayır, bu sadece benim kötü bir insan olduğumdan ve bedbahtlığımın belirtisine bir kapı bulunduğundandır.

Ondaki bu zikzaklı düşünce ve hal, Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleriyle buluşuncaya kadar devam etti. Cenâb-ı Hak onu şeyhimizle bir araya getirdiğinde, artık kafasında bir ağır problem gibi dönüp dolaşan o sorusunu sormaya lüzum bile görmedi. Bununla beraber yine de sordu :

^ «Efendim, dedi, sâlihleri tziyâret etmek uzun bir müddet bana ağır geldi. Falan zata dert yandım, bana şu şu cevabı verdi. Falan zata da sorduğumda bana şöyle şöyle söyledi. Siz ne buyurursunuz ? »

^Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

— Şu dükkânda asılı bulunan gülyağma bandırılmış pamuğun sahibi eğer bunu herkese koklamaları için verecek olsa, ona dokunan eller ve burunlar bir gün onu bozar ve bayağı bir çıkın haline sokar. Aynı zamanda içindeki gülyağı da tükenip kurur. Bu konuda en doğrusu ve ona en uygun olanı, o pamuğu herkesten menetmektir. *j_*

Şeyhimizin bu nefis cevabını dinleyen adam, başka zatların ziyaretten neden men edildiğini ancak anlayabildi. Yıllarca önce Şeyh Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin ona gönül verdiğini düşündü.

Bu konuda bir başka olay da şöyle cereyan etti :

Şeyhimizin arkadaşlarından bir adam, diğer bazı zatlarda da hayır bulunduğuna inanıyordu. (Bu hayırdan mâksad, ma'rifetullahtır ve o zata yapılan fetihtir.) Bu sebeple o başka zâtı çok sever ve sık sık ziyaret ederdi. Onun bu yakınlık ve sohbeti yedi yıla yakın bir zaman sürdü ve sonra da bu sevgi

onun kılma, derisine ve kemiklerine kadar işledi, etine ve bütün organlarına nüfuz etti. Böylece tepesinden tırnağına kadar bu sevginin havası içinde kaldı.

^Artık şeyhi vefat ettikten sonra da başka bir şeyhe gönül vermiyeceği hususunda çok kararlıydı. Çünkü ona göre şeyhinin bir benzeri daha yoktu. Şeyhi vefat ettikten sonra Cenâb-ı Hak onu Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleriyle bir araya getirdi. Şimdi kendisini dinleyelim :

«Cenâb-ı Hak beni Şeyh Abdülâziz Debbağ (K.S.) Hazretleriyle bir araya getirip tanışmamızı sağladı. Bu kâmil zâtın huzurunda bir saat kadar oturdum, oturmadım derken vefat eden şeyhime karşı içimdeki sevgi bir anda siliniverdi ve bütün varlığımla ondan kopmuş oldum. Artık o andan itibaren bir daha şeyhin kabrini ziyaret bile etmedim.»

«Sonra bu hâlimi Şeyhim Abdülâziz (K.S.) Hazretlerine arzettim :

— Efendim, dedim, acaib bir durumla karşılaştım, şeyhim falan zatı anlatılmayacak ölçüde severdim, aynı zamanda hiçbir zâtın onun yerini tutamıyacağına kesinlikle inanırdım. Ama durum hiç de düşündüğüm gibi olmadı. Sizinle bir saat kadar görüştükten sonra bütün o sevgiler, bağlılıklar ve kanaatlar bir anda silindi içimden. Halbuki bu arada ondan hiç söz edilmedi, onun sevgisini kalbimden silecek bir takım sebepler de zuhur etmedi. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) şu cevabı verdi:

— Senin daha önce bağlandığın şeyh doğru bir zattır ve Allah'ın evliyasından biridir. Sen de onu sevmende son derece sâdıksın. Ancak ne var ki ikiniz arasındaki mahabbetin bir aslı yoktur.

Sonra şu misali verdi :

— Babası olan küçük bir çocuk gibi. Allah onunla babasını birbirinden ayırdı. Başka bir adam o çocuğu bulup yanma aldı. Onu terbiye edip büyüttü. Böylece o çocuk büyüdükten sonra da kendisini terbiye eden başka bir adam olmadığını görüyor ve öyle düşünüyordu. Bu sebeple o adama «baba» di-

yor ve bütün sıcaklığıyla ona sarılıyordu. Çocuk hakiki babasına nasıl ilgi gösterirse o da öyle bir ilgi içinde bulunuyordu.

Çocuk o adamın yanında yedi yıla yakın bir zaman kaldı. Sonra o çocuğun asıl babası çıkageldi. Çocuğunu terbiye edildiği evin avlusunda gördü. Önüne geçip bir saat kadar ona baktı ve sonra ayrıldı.

Çocuğun bütün damarları asıl babasıyla ilgilenmeye başladı, babası olduğunu hissedip bu ikinci adama karşı olan bütün sevgi ve bağlılığı bir anda içinden siliniverdi. Artık hiçbir kimse onun babasına kalbinde ayırdığı yere giremedi. Halbuki bundan önce kendisini terbiye edip büyüten adamı babası zannediyor ve ona karşı derin bir ilgi ile bağlanıyordu. Ama bu ilginin bir aslı yoktu.

Şeyhimden bu misali dinledikten sonra artık kalbimde ilk zata karşı en küçük bir ilgi bile kalmadı. Böylece sevgi kökünden yıkılıp gitti.

İşte büyük zatların hali böyledir. Onlardan bir kısmı şöyle demiştir: »•

«Müridler hamam taslarına benzerler, kim önce kaparsa tas onun olur.» ^

Başkasına giden müride şeyhleri kızar. Bu durumda müridini başkasına kaçıran şeyh aslında âcizdir ve verimsizdir. Tabii ki kim âciz ve verimsiz olursa onun müridi de başkasına gider. Bir çok defalar şâhid olduk: Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) sâlihlerin bulunduğu toplantıya katılır, dışarı çıkınca beraberinde bir cemaat müridle bulunurdu. Yâni o sâlih kişiler başka bir zata gönül vermişlerdi. Şeyhimizi görünce bağlandıkları zatı bırakıp onun peşine takıldılar. Allah onlara muvaffakiyet verdi de bu yola girmiş oldular. Ve ondan sonra da şeyhimize şöyle dediler:

«Efendimiz, yalnız sen bizim maksudumuzsun. Asıl seni ziyaret edeceğiz. Falan zata gitmemiz, senin zatına olan ünsiyetimizin bir eseridir. Çünkü asıl maksudumuz sensin. İstersen falan zatı ziyarete gidin, isterse gitmeyin, fark eden bir şey yok.»

Şeyhimiz ziyaretini kasdettiği zâtın türbesine giderken yalnız giderdi veya yanında arkadaşlarından birini de bulundururdu. Geriye kalan arkadaşları ise onun bir benzerinin bulunmadığına itikad eder, hiç bir zâtın bu zamanda onun seviyesine yükseldiğine ihtimal vermezlerdi. Ölen veliler arasında da onun bir eşinin bulunmadığına inanırlardı. Ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ashabını ondan üstün tutarlardı. Şeyh hazretleri ister hazır olsun, ister olmasın ondan başkasını tanımazlardı. Hayatında da, vefatından sonra da bu böyle sürüp gitti.

Ahmed bin Mübarek anlatıyor :

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) vefat ettikten sonra hayli külfetlere katlanarak onu ziyarete giderdim. Bir gece rüyama geldi ve şöyle buyurdu :

«Şüphesiz ki benim zâtım kabirde perdelenmiş değildir, o şu âlemin her yerindedir. Beni nerede ararsan bulursun. O kadar ki mescidde bir direğin yanında bulunsam ve benimle Allah'a tevessülde bulunsan, şüphen olmasın ki ben seninle beraberim.»

Sonra şeyhim âleme işaret edip, «İşte ben bütün bu âlemin içindeyim, beni ne yerde ararsan bulursun. Sakın ha bu durumda beni Rabbin zannetme. Çünkü senin Rabbin şu âlemin çerçevesi içinde mahsur değildir, ben ise mahsur durumdayım.»

Bu yazdıklarımı evet ondan işittim, rüyamda bana söylemişti.

Şeyhfîn henüz hayatta iken kendisinden işittim, buyurdu ki :

«Bazen şu âlem benim karnımın ortasında bulunur.»

«Şu yedi kat gökler ve yerler mü'min kulun nazarında boş ve geniş bir araziye atılmış bir halka gibidir.»

«Şeyhin huzurunda başkasını tanıma ve tanıtma.»

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Diğer şeyhlerin makamlarına göre, şüphesiz ki şeyhimiz başlıbaşına bir âlemdir. Allah daha iyisini bilir.

Sonra Râiyye sahibi diyor ki :

«Hiç bir gün şeyhin huzurunda konuşma,

Eğer seni konuşmaya davet ederse, sözü fazla uzatma.»

Açıklaması: sL^

Allah daha iyisini bilir. Şeyhin huzurunda hiç bir vakit konuşmaya kalkışma. Senden bir şey soracak olursa, sözü uzatma. Çünkü böyle yapman şeyhin heybetini giderir. Şu şartla ki şeyh hazretleri sözü uzatmanı istememişse, şayet böyle bir isteği varsa, o takdirde uzatabilirsin. Çünkü bu istediğinden mutlaka şeyhin bir maksadı vardır. O halde şeyhin hatırına ve düşüncesine hürmeten söz uzatılır. Yapılan konuşmadan şeyhin artık doyduğunu hissedersen o takdirde derhal susup edep vaziyetine geçmen gerekir. Nitekim yukarıda Şeyhimizin bu hususla ilgili sözünü nakletmiştim. İlâhî müşahede kaybolunca:

«Bana karşı tekrar tekrar sesinizi yöneltin ki Allah size ecir versin.»

Çünkü böyle yapılınca şeyh hazretleri hissine dönmüş oluyordu.

Yukarıdaki iki mısra'ın aslı, yine El-Avârif sahibine aittir. El-Avârif sahibi :

«Ey îman edenler! Allah'tan, peygamberinden öne geçmeyin. Allah'tan sakının. Doğrusu Allah işitir ve bilir.» (*) mealindeki âyetin tefsirini yaparken bu konuya kapı açıyor.

Bazılarına göre bu âyet, bir topluluk hakkında inmiştir ki bunlar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin huzurunda otururlar, O'ndan bir şey sorulduğunda, Peygamber (S.A.V.)'in cevap vermesine fırsat vermezler, hemen kendileri konuşmaya ve fetva vermeye başlarlardı. Cenâb-ı Hak yukarıdaki âyeti indirerek onları bu tarz hareketten men etti.

İşte mecliste şeyhin huzurunda müridin edebi de böyle olmalıdır. Ona gereken bu huzurda susmak, şeyhin huzurunda güzel söz söylemeye bile yanaşmamaktır. Ancak şeyh hazret-

(*) Hucürât sûresi, âyet: 1.

leri onun konuşmasını emrederse o takdirde maksadı yansıtır ölçüde konuşur.

Diğer bir tabirle, müridin şeyhinin huzurundaki durumu, deniz kenarında durup rızkının kendisine gönderilmesini bekleyen kimsenin bu hâli gibi olmalıdır. Oltasını denize atan bütün dikkat ve sükûnetiyle oltasına gelecek olan balığı bekler. Kulağını şeyhine verir, onun sözlerinden rızıklanmaya çalışır; irâde ve isteğini kullanarak bu sözden daha fazla yararlanmayı gerçekleştirmeye gayret eder. Böylece bu durumda Allah'ın fazl u keremine nail olmayı arzular.

Sonra da talep makamını bırakıp nefsine bir şey isbat etme hevesine kapılırsa bu mürid için bir cinayet olur. Onun bütün hassasiyeti kendi hali için önemli hususları şeyhinden sormak suretiyle öğrenmeğe yönelmelidir. Hem müridliğin sadakat seviyesinde bulunan kimse soruya muhtaç olmaz, yâni bunu dil ile yapmaz, şeyhin huzurunda kalb ile tasarlar. Şeyh de onun irâde ettiğini sezer ve konuşmaya başlar.

Çünkü şeyh hak ile konuşur ve sadece hak ile konuşturur. Sıddîklar huzurunda kalbini Allah'a doğru yükseltir, onlar için yağmur ve su ister. Onun kalbi de, dili de vaktin özelliğine göre isteklilerin ahvaline göre konuşur ve düşünür. Kendisine yapılan fetih ile onların ihtiyacını cevaplandırmış olur. Şeyh hazretleri hakkın kendi dilinde cereyan etmesi durumunda dinleyicilerden biri gibi olur.

Nitekim Şeyh Ebû Suud (R.A.) kendisine ilka edilen ilham ile arkadaşlarına hitab eder, konuşur, aynı zamanda kendi konuşmasını dinleyicilerden biri gibi dinlerdi. Sonra da arkadaşlarına: «Ben de bu hususta sizden biriniz gibi dinleyici olarak bulunuyorum.»

Arkadaşları onun bu sözünü garip karşılamışlardı; hem kendisi konuşur, hem de kendi konuşmasını dinleyici olur. Kendi konuşmasını bildiğine göre onu dinlemesindeki fayda nedir? Bu itirazı yapanlardan biri evine gidip gece uyuduğunda, rü'yasında bir sözcü ona :

«Dalgıç elbisesini giyip denize daldı, inci bulup çıkarmak

istiyordu. Fakat sedef bulup çıkardı. Halbuki inci o sedefin içinde bulunuyor, ama o inciyi bir türlü göremiyordu. Denizden çıktıktan sonra görmeye başladı, ama sahilde duran kimse de o inciyi görmekte ona ortak oldu.»

Bu rü'yâyı görüp uyandıktan sonra Şeyhinin ne demek istediğini ancak anlayabildi.

Diyebiliriz ki : Müridin şeyh ile beraber olan en güzel edep ve terbiyesi, susup konuşmamak, sakin durmak, nezaket havası içinde donup kalmaktır. Allah daha iyisini bilir.

Sonra Râiyye sahibi diyor ki :

«Sesinizi şeyhinizin huzurunda onun sesinin üstünde yüksek bir tonla çıkarmayın. Boş bir arazide konuşur gibi gür sesle konuşmayın.»

Açıklaması:

Müridler şeyhlerinin huzurunda seslerini yükseltmesinler. Konuşmaları daima şeyhlerinin konuşmasından yükselen sesten alçak olmalıdır. Çünkü yüksek sesle bu huzurda konuşmak edebi bozar. Dağda ve bayırdaki adamların konuştuğu gibi de konuşmayın, çünkü oralarda yaşayanlar boş küp gibi ses çıkarır, arı kovanı gibi sesleri birbirine karışır. Fakat siz ey müridler, onlar gibi değilsiniz. Şeyhinizin huzurunda bulunduğunuz sürece ona üstün saygı gösteriniz. Efendim, üstadım, deyin. Ya da Ey Allah'ın velîsi ve benzeri saygı ifâde eden sözler kullanın.

Râiyye'nin yukarıdaki iki mısra'ının aslı, şu âyet-i kerîme ile ilgilidir :

«Ey îman edenler! Seslerinizi Peygamberin sesinin üstünde yükseltmeyin (onun sesini bastıracak ölçüde konuşmayın). Farkına varmadan, işlediklerinizin boşa gitmemesi için Peygambere birbirinize bağırdığınız gibi yüksek sesle hitab etmeyin. Seslerinizi Peygamberin huzurunda kısan kimseler, Allah'ın gönüllerini takva ile sınadığı kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük ecir vardır.» (*)

(*) Hucürât sûresi, âyet: 2-3.

İmam Sühreverdî Hazretleri El-Avârif adlı eserinde diyor ki :

«Allah'ın Ashâb-ı kiramı edebe davet etmesine delâlet eden âyetlerden biri, «Seslerinizi Peygamberin sesinin üstünde yükseltmeyin» âyetidir. Bu, sözlü bir te'dibdir.

Sahabeden Sabit bin Şemmas'ın kulağında biraz sağırlık vardı, ağır işitirdi. Bu bakımdan yüksek sesle konuşurdu. Bazen Peygamber (S.A.V.) Efendimizle konuştuğunda bile O'na eziyyet edecek bir ölçü ve tonajda konuşur, farkına bile varmazdı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak hem onu, hem başkalarını konuşma âdabına davet ederek sözlü te'dibde bulundu ve yukarıdaki âyeti indirdi.»

İmam Sühreverdî âyetin böylece iniş sebebini belirttikten sonra ayrıca bu âyetin Ebûbekir (R.A.) ile Ömer (R.A.) arasındaki bir sürtüşme ve çekişmeden dolayı indirildiği rivayetini naklediyor: Bu iki büyük sahabî bir gün Peygamber (S.A.V.) Efendimizin huzurunda bir meseleden dolayı tartıştılar ve seslerini yükselttiler. Yukarıdaki âyet inince, bu kez Ömer (R.A.) Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin huzurunda konuşurken sesini iyice alçaltır, o kadar ki anlaşılması zor olur, ne dediği kendisinden sorulurdu. Ebûbekir Sıddîk'ın (R.A.) de o huzurda böylece alçak sesle konuşmaya başladığı rivayet edilmektedir.

İşte müridin durumu da şeyhinin huzurunda böyle olmalıdır. Onun huzurunda sesini yükseltmemeli ve çok konuşmamalı, sesli gülmemelidir. Meğer ki şeyh ona bu hususta imkân vermiş ola, o da bu müsaadeye dayanarak sesini yükselte. Bu da başa örtülen bir nevi örtü misali vekar ve vefâ ölçüsü içinde olacak, kalb sükûnet bulunca dil bağlanacak. Bazen de müridler sadece şeyhin yüzüne bakmakla ondan yana öylesine bir vekar ve hürmete erişirler ki, artık bu durumda şeyhin yüzüne bakmaktan doymaz duruma gelirler de güç getirilmez bir hal alırlar.

Sonra bu konuda İbn Atâ: «Seslerinizi yükseltmeyin» mealindeki âyeti tefsir ederken diyor ki:

«Bu sesin en aşağısının yükseltilmesini men etmek içindir. **Tâki hiç** kimse bunun üstünde sesini yükseltmiye.»

Sehl Hazretleri ise bu âyetin tefsirinde diyor ki :

«Peygamber (S.A.V.)'in huzurunda ancak anlaşılacak ölçü ve tonajda konuşun..»

Ebûbekir bin Tâhir ise şöyle diyor :

«Peygamberin huzurunda O konuşmadan siz konuşmaya başlamayın, Ona cevap verdiğiniz zaman da saygı sınırını aşmayın; birbirinize sesli hitab eder **gibi** hitab etmeyin. Yâni Peygamberin huzurunda kaba konuşmayın, aynı zamanda O'na ismiyle «Yâ Muhammed» veya «Yâ Ahmed!» diye hitab etmeyin. Birbirinize isminizle hitab edip sesinizi yükselttiğiniz gibi Peygambere seslenmeyin.. O'na son derece saygı gösterin, kadrini her zaman yüceltin ve: «Yâ Nebiyyallah!, Yâ Resûlâllah! (S.A. V.) şeklinde hitab edin.»

«İşte bu ölçü ve edeb içinde mürid şeyhine hitab etmelidir. Vekar (ağır başlılık, saygı duygusu) gönülde sükûnet bulunca onun keyfiyeti dil üzerinde zahir olur. Nitekim nefs çocuk ve ailenin sevgisiyle yüklenince, bu sevgi içimize yer edince dilden bir takım garip ibareler çıkmaya başlar. Çünkü bunun altında derin bir sevgi hissi yatmaktadır. Gönül hürmet ve vekarla dolunca dilden bir takım ibareler çıkar, bir nevi gönüldeki sevgi o ibareyi dile öğretmiş olur.»

Ebûbekir bin Tahir bu açıklamayı yaptıktan sonra **Sabit** bin Kays (R.A.) Hazretlerini misal olarak gösteriyor ki, Sabit Hazretlerinin durumunu ben anlatayım: **Sabit** bin Kays, bu âyet indiğinde nefsini bununla kayıtlaması ve Resûlüllah (S.A. V.) Efendimizin bu sebeple onun hakkında şehadette bulunması; mutlu bir hayat, şehidlik sevabı va'deden bir ölüm ve Cennete girmek gibi yüksek mâna taşıyan müjdeye erişti. Çünkü Kuran-ı Kerîmdeki şu mealdeki âyet **Sabit** bin Kays Hazretlerinin edebini övüyor ve ona büyük bir müjde kapısı açıyordu :

«Seslerini Peygamberin huzurunda kısan kimseler, Allah

m gönüllerini takva ile sınadığı kimselerdir. Onlara mağfiret ve büyük ecir vardır.» (*).

«Burada şehadet, vasiyyet ve Ebûbekir Sıddîk'ın icazeti gibi derin mâna ve hükümler bulunmaktadır. Diyebiliriz ki, bu âyet, Sabit bin Kays için bir keramettir. O'nun Resûlüllah Efendimiz'le olan takva ve edebi anlatılmakta, yüksek bir terbiyeden söz edilmektedir. Sâdık olan mürid bundan ders almalı ve bilmeli ki, şeyh Allah tarafından bir hâtıra, bir hatırlatmadır. Resûlüllah (S.A.V.)'ın bir hâtırası ve vârisidir.

Bu bakımdan şeyhine güvenen, ona gönül veren kimse, Resûlüllah (S.A.V.) devrinde bulunmuş olsaydı ona nasıl itimad etmesi, bağlanması gerekiyorsa öylece şeyhine itimad etmelidir.

Resûlüllah (S.A.V.) devrinde O'nun etrafında toplanan cemâat kendilerine gereken hakkı ve vecibeyi yerine getirince, Cenâb-ı Hak onların bu hâlini sözlü bir ifadeyle belirtti ve onları övdü :

«İşte Allah'ın kalblerini takva ile sınadığı kimseler bunlardır.»

Altın ateşe sokulup hâlisi nasıl çıkarılıyorsa, Allah da onları böylesine bir imtihana tâbi tuttu, hâlisleri meydana çıktı. Böylece dil kalbin tercümanı oldu, söylenen sözlerin süsü ve nezaketi kalbin süs ve nezaketi ölçüsünde kendini ortaya koydu.

İşte müridin hal ve tavrı da Şeyhine karşı böyle olmalıdır.

Ebû Osman Hazretleri diyor ki :

«İleri gelenlerin ve evliyadan önde gelenlerin huzurunda ve meclisinde edep üzere bulunmak, kişiyi yüksek dereceıerc, dünya ve âhiret hayırlarına eriştirir. Allah'ın şu buyruğuna dikkat ettiğimizde bu mânayı rahatlıkla anlayabiliriz :

«Ey Muhammed! Sana odaların ötesinden seslenenlerin çoğu akletmeyen kimselerdir. Eğer onlar, sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi şüphesiz onlar için hayırlı olurdu. Allah bağışlayandır, merhamet edendir.» (**)

(*) Hucürât sûresi, âyet: 2-3.
Hucürât sûresi, âyet: 4-5.

Burada, şeyhin huzuruna giren mürid için edeb kaidesi vardır. Ona doğru giderken acele etmiyecek, uzaktan seslenmiyecek ve çıkmasını beklerken de acele etmiyecek, sabırlı olmaya çalışacak. Şeyh Hazretleri halvetten çıkıncaya kadar beklemesini bilecek.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Sesini gülerek şeyhin huzurunda yükseltme,
Yerilen şeylerin en kötüsü budur, istersen araştır.»

Açıklaması :

Iyaz (R.A.) diyor ki:

«Gülmek, sevinci gerektiren değişik bir haldir ki irâdeyi aşar da kalbin damarları bunun için açılıverir, kan daha çok cereyan etmeye başlar; bedenin diğer damarlarına akıtır. Bu yüzden bir ısı meydana gelir ki daha çok yüz bu ısıyla açılıverir, ağız daralır, ya da büzülür ve açılır. Buna tebessüm denir. Sevinç artınca, insan bu durumda kendini kontrol altına alamayınca kahkaha başlar.»

Râiyye sahibi bu iki mısra'da şunu söylemek istiyor :

Şeyhin huzurunda sesini gülerek yükseltme, yerilen hususlar içinde bundan daha çirkini pek az bulunur. Bilhassa şeyhin huzurunda gülmek yerilegelen çirkinliğin en kötüsü sayılır.

El-Avârif kitabında deniliyor ki:

«Gülmekte itidal hâlini bilmek oldukça güçtür. Hem gülmek insanın özelliklerindendir, onu diğer canlılardan ayırır. Ne var ki gülmek, ancak hayreti gerektiren geçmiş bir olaydan dolayı meydana gelir. Taaccüb (hayret uyandıran şey) düşünmeye kapı açar. Düşünme ise insanın şerefi ve özelliğidir. Bu hususta (gülme konusunda) itidali korumak, ilimde derinleşen kişilerin şânındandır. Bunun için denilmiş ki:

«Çok gülmekten sakın, çünkü çok gülmek kalbi öldürür.»

Bazısı bu konuda şöyle demiştir:

«Çok gülmek ahmaklık ve gevşeklikten gelmedir. İsâ Peygamberden yapılan rivayete göre, şöyle demiştir :

«Hayretsiz ve gülme duygusunu harekete getiren çok aca-

ib bir şey olmadığı halde gülen insanları Allah sevmez. Bir ihtiyaç olmaksızın yürüyen kimseyi de Allah sevmez.»

îmâm A'zam Ebû Hanîfe, kahkahayla gülmeyi günah saymış ve böylesinin abdesti hükümsüzdür, demiştir.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Şeyhin huzurunda bağdaş kurarak oturma,
Ayağını da ortaya koyarak dizini dikip vaziyet alma.»

Bu iki mısra'ın mânası açıktır. **Ebû Tâlib El-Mekkî (R.A.)** diyor ki:

«İlim adamlarının oturma sünneti şöyle idi: Bir ayağının üzerine oturup diğer ayağını yere basıp dizini dik tutup otururdu. Bâzısı da iki ayağı üzerine oturur, dirseklerini dizleri üzerine kordu. Bu konuda söz söyleyen ilim adamlarımızın oturma âdabı daha çok bu biçimde idi. **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz** devrinden **Hasan Basrî Hazretleri** zamanına kadar oturma âdabı daha çok ikinci biçimde devam etmiştir. Bu konuda ilk konuşan ve yazan, **Hasan Basrî Hazretleri** olmuştur. Böylece oturma mevzuunda diller açılmış ve **Ebû Kasım Cüneyd El-Bağdâdî** zamanına kadar sürüp gitmiştir. Tabii bu hal kürsiler ortaya çıkmadan önceyle ilgilidir.

^-Bu konuda **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden** de rivayetler yaptık, şöyle ki: **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz** zaman zaman KURFUSÂ biçiminde (mak'admı yere koyup dizlerini karnına doğru çeker, iki elini dizlerinin önünde kavuşturarak) otururdu. Başka rivayette ise, iki ayağı üzerine oturur, ellerini dizleri üzerine kordu, namazda Tehıyyâtda oturulduğu gibi otururdu. (Bu ikinci rivayet daha çok tutunmuştur.) ^—

Sonraları bağdaş kurup oturanlar daha çok nahiv ve lügat âlimleri olmuştur. Bir de dünya ilimleriyle meşgul olan ve kendini dünyalığa verenler bu biçimde oturmuşlar ki bu daha çok kendini beğenmiş kibirli kimselerin **oturma tamdır.** Alçak gönüllülüğe yakın olan oturma şekli, toparlanıp ayaklar üstüne oturmaktır. Şüphesiz ki gerek **Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin,** gerekse O'ndan sonra gelen ve O'nun ilmine vâris olan, aynı zamanda dünyaya önem vermiyen ilim adamlarının oturuş

tarzı müridler için örnek alınacak güzel âdâblardır. Evet, ma'rifet ve yakın ehlinin oturma tarzları örnek alınacak ölçü ve biçimdedir.

Râiyye sahibi diyor ki :

«Şeyhin huzurunda seccade serip oturma.
İyilik hizmetçisi için sadece şeyhi için hizmet gerek.
Sofinin seccadesi eyleştiği evin kendisidir,
Başkasiyle sohbet yuvası ancak içinden uçtuğu yuvadır.»

Açıklama :

Allah daha iyisini bilir, şâir şunu anlatmak istiyor :

Ey mürid, sakın seccadesini şeyhin huzurunda serip oturan kimse olma. Çünkü böyle yapman maksad ve mânaya uygun değildir. Zira senin için açık olan asıl maksud, şeyhine hizmet etmen ve Onun işleriyle meşgul olmandır. Onun önemli meselelerinde gayret ve himmetini kullanıp harcamandır.

Onun huzurunda seccade serip oturman, rahat peşinde koşmanı gerektirir; böylece derecede şeyh ile beraber ve eşit olma ihtimalini doğurur. Sofinin oturmak için sereceği seccade kendi evidir, şeyhinin meclisi değildir. Şeyhin meclisinde ise tevazu', küçülme, hizmet ile meşgul olma gibi şeyler gerekir.

Senin için şeyhin huzurunda nasıl seccade üzerine oturmak, dinlenmek yoksa, öylece başkasıyla toplanıp oraya gelip konan, sonra uçup ayrılan kuşların yuvası haline getirmek ve böylece başkasıyla sohbetlere dalmak da yoktur. Çünkü böyle yapmak edebe aykırıdır. Şeyhten kopup ayrılmana da kapı açar. Onun haklarına karşı geldiğini gösterir.

Meğer ki terbiyen kemâle ermiş ola, terbiye devren dolmuş, şeyhin bu konuda sana izin vermiş ve sana hürriyet tanımış buluna ve bu sebeple sen de terbiye edici bir imam durumuna gelesin.

O takdirde, şeyhten ayrıldıktan, onun meclisi tamamlandıktan sonra ayrı bir meclis kurmanda zarar yoktur. Şöyle ki şeyh o meclisi terkedip başka bir yere ayrılmış olmalı. Sen de artık tıpkı uçma devresine gelen yavru kuşlar gibi, kendi ba-

şına yuvadan uçup çıkarsın ve yine oraya dönebilirsin. Çünkü bu durumda artık ana terbiyesi kuşa ihtiyacın yoktur.

Sâdık bir müride gereken, irâde ve gayretini şeyhinin hizmetinde kullanmak ve sadece iyilik-sever bir hizmetçi olarak kalmaktır. Şeyhin ihtiyaçlarını yerine getirmede hareket göstermektir.

İmam Sühreverdî El-Avârif adlı kitabında diyor ki:

«Zahirî âdabdan biri de şudur: Şeyhin mevcut olduğu yerde mürid seccadesini serip oturmaz, ancak namaz vakti böyle yapabilir. Çünkü müride yakışan, kendini bütünüyle hizmete vermektir. Seccade üzerinde oturmak, istirahat arzusunu imâ eder. Bir de azizlenmeyi gösterir.»

Sühreverdî aynı eserin bir başka yerinde ise şöyle diyor :

«Hizmette daha yeni kendini o kapıya bağlamış ve henüz muamelenin tadını ve zevkini tadmamış, ahvalin nefîsliğine kalbini uyanık tutmamış müridin işidir. Böylece hizmet ile emredilir, hem de onun ibâdeti hizmeti olur. Güzel hizmetiyle ehlullahın kalbini kendine çekmeye bakar, bunun bereketiyle kendini kaplamaya ve içini doldurmaya çalışır, ibâdetle meşgul olan kardeşlerine yardımcı olur ki bu amel-i sâlihten bir bölümdür; vecd havasına gönül verenlerin yollarından biridir. Böylesine bir hizmetle güzel vasıflar ve haller elde etmelerine yol açar.»

Râiyye sahibi diyor ki :

«Terbiye devresini tamamlamadan şeyhlere ait üstlüğü giyme. Bu hususta kendinde cesaret bulanlar gibi onu üzerine almaya çalışma.»

Açıklama :

Ey mürid! Terbiye sütünü emme devresinde bulunduğun sürece sakın şeyhlere ait üstlüğe yaklaşma, çok cesur kimseler gibi onu omuzlarına alma. Terbiye sütünü emme devresini tamamlayıp kendi başına hareket etme müsaadesine erişince o takdirde bu üstlüğü giyin. Çünkü bu devreden evvel terbiye makamında bulunan şeyhlere ait elbiseyi giyinmen uygun olmaz.

Ebû Abdirrahman Muhammed b. Hasen es-Sülemî (R.A.) diyor ki:

Yukarıda geçen şeyhlere ait üstlük, bilinen bir kesvedir. Bunu terbiye makamında bulunan şeyhlerden başkasının giyinmesi mekruhtur. Çünkü bu üstlük te taylasan ve seccade ölçü ve anlamında kabul edilir. Taylasan meşâyiha hastır. Uzunca takkeler ise müridlere has bir giysidir.

O halde bu hüküm (yâni şeyhlere ait üstlük) terbiye makamında olan her şeyh için geçerlidir. Çünkü illet aynıdır. Ancak örflere göre değişik şekiller alır.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Yeryüzünde hiçbir mü'min ve kâfiri kendinden aşağı görme. Kabirde kayboluncaya (ölünceye) kadar bu anlayış içinde bulun.»

Açıklaması :

Allah daha iyisini bilir, şâir diyor ki: Ey mürid! Yeryüzünde hiç bir mü'mini ve kâfiri kendinden daha aşağı görme. Allah katında kimin daha üstün bir makamda bulunduğunu bilmiyoruz. Sen bu durumu aksine düşün ve de ki: Sen herkesten aşağısın. Sadece böyle demekle de kalma, bu itikad ve düşünce devam etsin. Ölünceye kadar bu ölçüyü aşma.

Bâyezid Bestamî (K.S.) Hazretleri diyor k? :

«Kişi halk arasında kendisinden daha kötü ve şerli kişilerin bulunduğunu sandığı sürece, o mütekebbir (gururlu) - dur (büyüksenen) dir..»

Bunun üzerine o zattan sorulmuş :

— O halde kişi ne zaman mütevazi olabilir?

Cevap vermiş :

— Kendi nefsi için bir makam ve bir hal görmediği ve nefsini ve Rabbisini bildiği nisbette herkese karşı tevazu gösterdiği zaman.

El-Avârif sahibi diyor ki :

«Yûsuf bin Esbat'dan sorulmuş: «Tevâzuun gayesi ve sınırı nedir?» O şu cevabı vermiş: «Evinden çıktığında raslıya-

cağın her insanı kendinden hayırlı bilip gördüğün zaman tevâzuun gayesine erişmiş olursun.»

Şeyhimiz Ziyâüddin Ebû Necîb ile bir yolculukta bulunuyorduk; maksadımız Şam'a gitmekti. Kendini dünyaya vermiş bazı zenginler frenk esirlerin başları üzerinde Şeyhimize yemek gönderdiler. Seferimiz hayli uzadı. Esirler de kapların boşalmasını bekler dururlardı.

Şeyhimiz, hizmetinde bulunan adama dedi ki:

— Esirlerin hepsini toplayıp getir.

O da aldığı emir üzerine esirlerin hepsini toplayıp getirdi, sofra hazırlandı, şeyh bu fakirlerle birlikte sofraya oturdu. Kendini onlardan biri gibi kabul ederek açık bulunan yere sıkışıp oturdu. Hep birlikte yemek yediler. Şeyhimizin bu sırada yüzüne baktığımızda Allah için gösterdiği tevazuun ve inkisarın mânası içinden dışına vurmuştu. Büyüksenmeden uzak ilmiyle ameliyle kendini sıradan bir adam kabul etmişti.»

Şeyh Ebû Hasan Ali bin Atik b. Mü'min El-Karezî (R.A.) diyor ki: İlim adamları arasında fıkıh konusunda isim yapan Fakîh Ebû Muhammed Abdullah bin Abdirrahman bin Müfid Hazretlerini bir gün kış mevsiminde yağmurlu ve çamurlu bir havada yürürken gördüm. Bu arada bir köpekle karşılaştı. Yolun kenarına çekilip köpeğe yol vermeye çalıştı. Köpek ona doğru yaklaşınca bulunduğu yerden ayrılıp aşağıya doğru daha çamurlu tarafa geçti ve köpeğin geçmesini bekledi. Köpek yoluna devam edince ben arkadan Ebû Muhammed'e yetiştim de kendisini çok üzgün gördüm. Dedim ki:

— Efendim, az önce öyle bir harekette bulundunuz ki doğrusu onu çok garip karşıladım. Nasıl olur da kendinizi yolun en çamurlu kısmına itersiniz de daha uygun geçidi köpeğe bırakırsınız? Doğrusu bunu anlayamadım!

Bana şu cevabı verdi:

— Yolun üst kısmına çekilip alt kısmını köpeğin geçmesine terkettikten sonra, kendi kendime düşündüm, dedim ki: «Sen kendini köpekten üst tarafa tutmakla ondan üstün olduğunu gösterdin. Halbuki o köpeğin hiç bir günahı yoktur. Ama

senin kim bilir ne kadar günahların vardır.» Bu sebeple derhal yolun alt kısmına, daha çamurlu tarafına geçtim ve temiz olan kısmı ona terkettim. Şu anda Allah'ın gazabmdan korkuyorum. Dilerim ki beni bağışlasın. Çünkü bir ara kendimi, benden günahsız olan bir canlıdan üstün tutmaya yönelttim.

Zünnûn Mısrî Hazretleri de diyor ki:

«Tevazu anlayışı içinde bulunmak isteyen kimse, kendini Allah'ın azametine doğru yöneltsin. İnsan böyle yapınca küçülür ve erir. Evet, kim Allah'ın azametine ve saltanatına bakacak olursa, nefsinin saltanatım atmış olur. Çünkü ilâhî heybet karşısında nefsler oldukça küçüktür ve küçülmeye devam eder. Aynı zamanda halka karşı da son derece mütevazi davranır. Çünkü onlara bakarken, hepsini de Hakk'a nisbet ederek görür ve düşünür.»

Bu sebeple El-Avârif sahibi Sühreverdî Hazretleri diyor ki:

«Allah'a yakınlık yaygısı üzerinde sofinin has bir tevazudan nasibi yoksa, halka karşı da tevazudan onun gelişmiş bir nasibi yoktur.»

Allah daha iyisini bilir.

Râiyye sahibi diyor ki :

«Ömrün sonunun hangi hal üzere olacağı belirsizdir.
Kendini zarara sokmayan kimse bile ilâhî düzenden korkup endişe eder.»

Açıklaması :

İnsan ömrünün sonu ne ile bağlanacağı meçhuldür. Hayatı bu anlayış içinde düzene sokmamak ve böylece son demlere karşı bilgisiz ve ilgisiz kalmak insanı kibir ve gurura iter de kendini herkesten üstün görür. Şahıs bu sebeple zarara kendini itince, artık onun korku ve endişe içinde kalmasında hiç bir müşkil hal yoktur, demektir. Güzel ve yararlı amel sahibi olursa, o da ilâhî düzenden güven içinde olmaz.

İbn Arabî el-Hâtemî Hazretleri diyor ki :

«Gönül dostlarının Allah ile beraber olan âdâblan yüksek

bir seviyedir ki bu âdâb üzere olanlar pek azdır. Bu âdabı özetliyecek olursak, deriz ki: Kişinin her zaman için Allah'ın kullarının kalbine nazar ettiğine ve her saat ve an kendi maarifiyle onlara lûtufta bulunduğuna; dilediği kadar letaifinden onların gönüllerine sunduğuna itikad etmesi bu âdâbdandır.

Kul bu durumda Allah ile olmanm yüksek zevki içindedir. Cenâb-ı Hak bir an ondan ayrılsa veya bir nefes ondan yüz çevirse, o da huzurda oturmuş vaziyette bekliyorsa, sonra da kuluna yüz çevirse, kul yine onu karşılamak ve hizmetinde bulunmak üzere kendini hazırlar ve saygının en ölçülü anlamıyla O'na yönelir.

Umulur mu bu durumda sadece Cenâb-ı Hakk'ın nazarlarından biri o kula teveccühte bulunmuş da onu doygun kılmıştır? (Hayır, çünkü Onunla beraber olmaktan hiç bir kul müstağni kalmaz ve bunun zevkine doymaz).»

«Durum böyle olunca, yani kula ilâhî nazarlardan bir şey sağlanınca, Allah ile bulunmanın yüksek edebine bürünüyor, öyle ki ilâhî mertebenin gerektirdiği ölçü ve anlamda ona muamelede bulunuyor ve o da o ölçü içinde hizmete kendini veriyor.

İşte sözünü ettiğimiz bu âdab makamı çok aziz ve şerefli bir makamdır, ama ne yazık ki bundan zevk alanların pek az olduğunu görürsün.

Bunun gibi Allah ile beraber olmanın âdabı içinde bulunan zatlar, bir günahkârı günah işleme halinde müşahede ettiklerinde, bir şey demezler, o günahkâr günahı işleyip ayrıldıktan sonra, onlar şöyle itikad ederler: Bu adam günahta ısrar etmemiştir, belki de hemen tevbe etmiştir, hiç olmasa içinden Allah'a yönelip pişmanlık duymuştur. Belki de bu öyle bir adamdır ki günah kendisine zarar vermez. Olabilir ki Cenâb-ı Hak onun ömrünün son demlerinde ona has bir teveccühte bulunur da itina göstererek saadete eriştirir.

O halde kendini herhangi bir kimseden hayırlı gören ve fakat o adamın mertebesini ve son durumlarında ona açılacak kapıları bilmiyen kimse, Aziz ve Celîl olan Allah'a karşı câhil-

dir, kendi kendini aldatmıştır ve öylesinde hayır yoktur. İsterse kendisine bir nice maarif de verilmiş olsa yine değeri yoktur.»

Ebû Tâlib El-Mekkî Hazretleri diyor ki:

«Ariflerin korku ve endişelerinden biri de şudur: Bilirler ki. Aziz ve Celîl olan Allah bir kısım kullarını diğer bir kısmıyla korkutur, yüksek mertebede olan kullarını, aşağı mertebede bulunan kullarına bir göz dağı olsun diye bunu yapar. Kendi has kullarından bazısını cezalandırmak suretiyle halkın umum kesimini korkutur. Bunda Onun hikmeti ve câri olan hükmü vardır.

Hem o ariflerin bir endişesi de, bilirler ki, Allah sâlih kullarından bir grubu çıkarıp cezalandırmış ve böylece bununla müminleri korkutmuştur. Şehidlerden (yâni şehid olacaklardan) bir grubu cezalandırmış ve bununla sâlihleri korkutmuştur. Sıddîklerden bir cemaat ortaya çıkarmış, onlarla şehidleri korkutmuştur. Bunun ötesini ise Allah daha iyi bilir. Böylece her makam ehli kendinden bir aşağıdakilere ibret, üst makamdakilere de öğüt olmuştur. Kendi arkadaşlarına da korku, endişe ve tehdid ölçüsünde bulunmuşlardır.

Böylece ilâhî kanun işlerken, Onun bu anlamdaki vasıfları hedefine doğru ilerlerken bu konuda ilmi olanlar, ilim ve amelin hangi makam ve mertebesinde bulunurlarsa bulunsunlar, hiç biri Allah'ın düzeninden güven içinde kalamaz, kendi makam ve mertebesinin yüceliğine bakıp kendini rahat ve emniyet içinde hissedemez. Çünkü Cenâb-ı Hak bütün halleri en iyi bilendir.»

Ebû Hâmid Gazali (RJV.) diyor ki :

«Şüphesiz ki işler ve durumlar meşîetle irtibatlıdır. Öylesine bir bağlantı var ki hem ma'kulâtı, hem de me'lûfâtın sınırını aşamamaktadır. Bu durumlar hakkında kıyas ile hüküm vermek, hesap ve hendese ile bunları çözüp sonuca bağlamak mümkün değildir. Nerede kaldı bunları tahkik etmek ve bunlar hakkında kesin bilgi toplamak. İşte ariflerin gönlünü koparan budur. Çünkü güç getirilemiyen en büyük baskın, senin du-

rumunun, sana hiç aldırış etmiyen kimsenin meşîetine bağlanmasıdır.»

Gazâlî bu konuda uzun açıklamalar yaptıktan sonra diyor ki :

«Ariflerden bazısı şöyle dedi: Elli yıldan beri tevhîd ehli olduğunu bildiğim bir kimse ile arama sadece bir sütun girse, yani aramızda sadece bir sütun bulunsa, birbirimize o kadar yakın ölçüde elli yıl bakıp dursak, sonra da o adam ölse, onun tevhid üzere gittiğine kesin konuşamam. Çünkü onu altedecek nelerin zuhur ettiğini bilemem ki.»

Büyük zatlardan biri de şöyle demiştir :

«Eğer şehidlik giriş kapısında, İslâmiyet üzere ölmek de odanın kapısında olsa, herhalde ben İslâmiyet üzere ölmeyi tercih ederim. Çünkü odanın kapısından evin giriş kapısına gidinceye kadar kalbime nelerin arız olacağını bilemiyorum.»

Sehl bin Abdullah et-Tüsterî Hazretleri diyor ki:

«Sıddîkların korkusu her adımda ve her harekette karşılaşacakları kötü sonuçlardır. İşte bu bahtiyarlardır ki Cenâb-ı Hak onları şu sözleriyle övmüştür :

«Onların kalbleri korku içindedir.»

«Mürid günahlardan korkar. Arif ise küfür ile imtihan edilmekten endişe duyar.»

Bâyezid Bestâmî (K.S.) Hazretleri de diyor ki :

«Camiye yöneldiğimde sanki belimde zünnar varmış gibi beni kiliseye mi alıp götürür, yoksa ateşperestlerin ateş evine mi iletir diye korkarım. Camiye girinceye kadar bu endişem devam eder. Ancak camiye ayak basınca o zünnar belimden kopmuş olur. İşte benim bu hâlim günde beş defa sürüp gider.»

Bu mevzuyla ilgili garip bir hikâyeyi şeyhimden işittim. (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu :

«Allah şeref ve itibarını yüceltsin, Mekke'de Ebû Hasen Ali es-Sadğâ el-Hindî Hazretlerine rasladım, onu çok garip bir halde gördüm; şöyle ki: Adımını atmak istediğinde bir ayağını

kaldırıyor, yere koymadan ayağı boşlukta titriyor, sonra onu yerine koyuyor, yine titriyor, sonra yine kaldırıyor, yine titriyor, böylece bir adım atmayı tamamlıyamıyordu. O kadar ki onu bu vaziyette görenler, «bu adam delidir» diyorlardı.

İşte o zat her adımında böyle titreyip dururdu. Yemek yerken de durumu bundan farksızdı: Lokmayı ağzına doğru getirirken eli titrer, tekrar ağzına götürmek ister yine titrer ve o lokmayı bir türlü rahatlıkla ağzına sokamazdı. O kadar ki onun bu hâlini görenler acır, merhamete gelirlerdi. Uzanmak istediğinde de durumu böyle idi.

Daha doğrusu kendi ihtiyarı dahilinde olan bütün davranışlarında da onun bu hali devam ederdi. Göz kapaklarını açıp kapamada bile bu titreme göze çarpardı. Onun bu halini gördüğümde cidden üzüldüm ve beni kederlendirdi; o kadar ki ona karşı içimde merhamet hislerim harekete geçti, yaklaştım ve dedim ki:

— Yâ Ebâ Hasen! Şu üzerinde bulunduğun hal nedir? Halbuki Cenâb-ı Hak seni evliyasından ve asfiyasmm seçkinlerinden eylemiştir. Aynı zamanda ariflerin büyüklerinden sayılırsın. Divan ehli arasında bulunuyorsun. Senin zâtın sağlıklı ve sıhhatlidir, sende hiç bir hastalık da yoktur.

Bana şu cevabı verdi:

— Yâ Abdelâziz! Ben bu hâlimi hiç kimseye anmadım, ancak sana söyleyebilirim. Allah'a hamdolsun ki beni kendi fiilini müşahede seviyesine getirdi. O'nun fiilini mahrukatında görmekteyim. Böylece Cenâb-ı Hakk'ın fiilinin yaratıklarda sari olduğu apaçık bulunduğunu ve onlardan hiçbirinin bana kapalı olmadığını görmekteyim. Sonra Allah'a hamdolsun ki, fiilinin esrarı üzerindeki katıksız fazl u keremini de bana bildirdi. Kaza ve kaderinin mahlûkatta ve diğer yaratıklarda nasıl cereyan ettiğini de bana gösterdi.

İşte ben o fiilleri müşahede etmekteyim. Olan şeyleri biliyorum, kaderin sırlarını da biliyorum; o kadar ki bu esrardan hiçbiri bana gizli-kapaklı değildir.

Sonra Cenâb-ı Hakk'm fiiline baktım, gördüm ki beni ken-

di müşahedesinden mahcup bırakmıştır, yani Onu müşahede vadisinde perde gerisinde bulunuyorum. Aynı zamanda O'nun esrarının müşahedesinden de mahcup durumdayım. Kendi zannıma göre, beni O'nun müşahedesinden mahcup eden tek şey serdir, diyorum. Benim hakkımda böyle irâde etmiştir, tâ ki O'nun gazabı benim fiillerimden birine beraberlik etsin. Bu yüzden hepsinden beni mahcup etmiş, perde gerisinde bırakmıştır. Tâ ki helakimin ne ile olacağını bilmiyeyim ve bu sebeple Allah'tan korkup sakınayım

İşte bu yüzden ihtiyarî olan her fiilimde büyük bir endişeye kapıldım, ihtiyarî fiillerimden herhangi biri helakime sebep olabilir, dedim. Bu sebeple her fiilimden endişe duymaktayım. Artık hem zahirim, hem bâtınım ile Allah'a yalvarıp niyaz etmekteyim, yapmak istediğim fiilden korkup, o fiilin helakime sebep olmamasını Cenâb-ı Haktan dilemekteyim. Ayağımı kaldırdığım ya da uzattığım bir fiildir, ondan korkup titremekteyim. Sonra onu geri çektiğimde de korkup titremekteyim. İşte bütün ihtiyarî fiillerim bu ölçü içindedir.

Bunun üzerine ben, Ebû Hasen Hazretlerine Allah'ın rahmetinin genişliğini ve kudsî hadîsde geçen: «Ben kulumun bana olan zannı yanındayım, kulum beni nasıl samyorsa öyle bulacaktır.» Yâni hayır sanıyorsa ona hayır veririm, buyurmak istemiştir, sözünü hatırlattım. O da susup beni iyice dinliyordu. Zannettim ki, o halinden artık vazgeçer. Sonra gördüm ki yine eski haline döndü, yâni aynı korku içinde devam edip gitti. Onu gören herkes hasta olduğunu sanır ve şifâ ile duâ ederdi.

Bu sebeple çok arzu ettim ki hicap ehli bu zâtı görsünler de onun bu hâlinin sırrıyla amel etsinler, Allah'tan nasıl korktuğunu öğrensinler, her hareket ve sözünde nasıl bir murakabe altında bulunduğuna bilgi edinsinler. Edinsinler ki kendilerinin nasıl bir uçurum kenarında olduğunu anlasınlar, şehvetin ve Allah Teâlâ'dan kopmanın onları nerelere sürüklediğinin farkına varsınlar.

Sonra Şeyhim (Allah razı olsun) bu zâtın haliyle ilgili olarak şöyle buyurdu :

— Cenâb-ı Hak, Ebû Hasen'de olan fiilini onun müşahedesinden ona rahmet olsun diye gizlemiştir. Çünkü eğer Ebû Hasen kendisindeki Hakk'm fiilini müşahede etse zâtı derhal eriyip yok olur. Cenâb-ı Hak bu zâtın yaşamasını, bir müddet daha yeryüzünde kalmasını murad ettiği için, ondaki fiilini gizledi de müşahede imkânı vermedi. Bu bütün evliya ve ariflerde de böyledir. Fetha mazhar olan velîler, Allah'ın başkasmdaki fiilini müşahede ederler de kendilerinde olan fiilini müşahede edemezler, perde arkasında bulunurlar. Aksi halde hiç kimse kalmaz hepsi eriyip yok olurdu. Allah daha iyisini bilir.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Bir gün olsun halka (gösteriş) nazariyle bakma,
Çünkü bu safvetin yerine bulanıklık getirir.»

Açıklaması :

Mürid halka karşı büyüksenmekten ve onları hakir görmekten men edildikten sonra diğer yönde (yâni gösteriş cihetinde) de aşırı gitmekten sakındırılıyor. Tâ ki mürid halkı kendi ibâdet ve tâatinde kıble edinmeye, fiillerinde onlara karşı gösterişte bulunmaya, kendi hal ve sözlerine onların dikkatini çekmeye çalışmıya.

Kaside sahibi bu konuda şöyle diyor :

Ey müridler! Bir an olsun halka (gösteriş yapmak için) bakmayın, ibâdetlerinize, hal ve tavırlarınıza onların dikkatini çekmeye çalışmayın. İbâdet ve âdetlerinizi duysunlar ve görsünler düşüncesinden uzak tutun. Çünkü böyle yapmanız sizdeki berraklığı, sadeliği giderir, yerine bulanık ölçüde illetler getirip yerleştirir, birtakım âfetlere kapı açar. Zira halka/kendi davranış ve sözlerinle bakacak olursan üzerine riyâ (gösteriş) hastalığı girmiş olur. O zaman kendini onlara göre süsler, onlara göre güzelleştirmeye yönelirsin. Onların sana bakacağı yerlerde bu tür âfetlerin içine girmiş olursun.

Bunun içindir ki Şeyh Ebû Abdillâh El-Kareşî diyor ki:

«Kim söz ve davranışlarında, ibâdet ve düşüncelerinde Allah'ın bilip işitmesiyle yetinmiyorsa, yani buna kanaat etmiyorsa, herhalde üzerine riyâ (gösteriş) hastalığı girer.»

Büyük velîlerden Bişr-i Hafi (K.S.) diyor ki:

«Tanınmak isteyen bir adam bilmiyorum ki rezil olmuş olmasın.»

Yine Bişr-i Hafi (K.S.) diyor ki:

«Halk tarafından tanınmasını, şöhret bulmasını arzu edip seven kimse âhiretin tatlılığını bulamaz, yani âhiretin yüksek zevkine eremez.»

Sâlihlerden bazısı da şöyle demiştir :

«İnsanlar yanında makam ve mevki arzuladığın halde Allah katmda bir makam ve mertebeye göz dikme.»

İmam Sühreverdî El-Avârif adlı eserinde diyor ki:

«İnsanlar arasında makam ve mevki hırsına kapılmamak ve geçici mertebelere göz dikmemek olgunluğun temelidir. Bunun aksine bir arzu taşımakla bir nice ameller bozulup özelliğini kaybeder. İhmal edildiği takdirde bu fesada kapı açar; ama aslına itibar edildiğinde ise bir çok halleri düzeltip doğrultusuna sokar.»

Sühreverdî Hazretlerinin bu nefîs sözleri, yukarıdaki iki mısra'ın aslını teşkil etmektedir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bir gün Şeyhimle birlikte Fas'ın Bab-ı Hadîd kapısında bulunuyorduk. Şeyhim dikkatle bana baktıktan sonra buyurdu ki:

^ «Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi iyice tanımayan bir kimse ilâhî ma'rifete erişmeye göz dikmesin. Şeyhini iyice tanımayan, bilmeyen bir kimse Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle ilgili ma'rifeti arzulamasın. İnsanları ölü kabul edip onlar üzerine cenaze namazı kılmayan (yâni insanları ölüler gibi kabul etmiyen) kimse, şeyhinin ma'rifetine erişmeye göz dikmesin. İnsanları kendi nazarmdan düşürüp uzak tuttuğunda ve onların övgü ve yermesine değer vermediğinde, kendi söz ve davranışlarında halkın tutumuna aldırış etmediğinde kişiye ummadığı yerden rahmet gelir.»

Şeyhimiz bu konuda çok nefîs esrar anlattı bize. Onların

çoğunu buraya yazmadım. Cenâb-ı Hak sevdiği ve hoşnud olduğu şeylere bizi muvaffak eylesin. Kendi minnet ve keremiyle bizi başarılı kılsın. Âmin..

Biz yine Râiyye sahibinin yazmış olduğu kasidenin mısra'larını naklediyor ve açıklamasını yapmaya çalışıyoruz:

«Eğer Cenâb-ı **Hak** kerametleri **satır satır senin gönlüne** yazıp sıralasa; sakın onlardan **bir** harfini **bile** açıklama. Ancak kendi şeyhine açıklamada tereddüt **etme; çünkü** o keşif alamnda sırları bilme vadisinde deniz üzerinde akıp gitmektedir.»

Açıklama :

Mürid insanların hepsini ölü kabul edip üzerlerine cenaze namazı kıldığında (yâni onların övgü ve yermesine, takdir sunmasına değer vermediği, hiçbir söz ve davranışında onların görüş ve tutumunu dikkate almadığı zaman) rahmet kendisine ummadığı yerden esip gelir. Bunun için Râiyye sahibi diyor ki:

«Eğer Cenâb-ı Hak kerametleri senin kalbine yazıp sıralasa, yâni nazarını toplayıp sınırladığın yerde Cenâb-ı Hak sana merhamet edip bir nice kerametleri sende meydana getirse, bu mevzuda edep ve kaide, o kerametleri gizli tutman, hiç kimseye açıklamamandır.

Ancak şeyhinden gizleme, çünkü o senin ruh ve mâna doktorundur; bütün hastalıklarını bilir, seni yoldan alıkoyan illetleri görüp teşhis eder. O halde bu sıfat üzerinde bulunan bir zâta esrarın açıklanması çok daha lâyıktır. Ona karşı artık perdeyi kaldırır, yâni esrar perdesini aralarsın. Çünkü Şeyh senin illetlerini ve ruhî hastalıklarını bilmekte, karşı sahili keşfetmek için denizde seyreden kimseye benzer. Yâni şeyh sır yerini keşfetmek için mâna denizinde durmadan seyreder.

İmam Sühreverdî **El**-Avârif adlı eserinde diyor **ki :**

«Müride uygun olan edepten biri de, kendi ahvalinden ve Cenâb-ı Hakk'ın kendi katından bağışlayıp sunduğu varidattan hiçbir şeyi şeyhinden gizlememesidir. Kendisinde zahir olan kerametten ve kabul olunan dualarından hiçbirini saklı tutma-

ması da bu edeptendir. Gördüğü esrarı açıklamaktan utanıyorsa, bunu îma ve işaret yoluyla olsun anlatmaya çalışmalıdır. Çünkü mürid ne zaman kalbini bir şey üzerine katlayıp saklı tutmaya çalışır da onu şeyhine açıklamazsa, sülük ettiği yolda bu onun içinde bir bağ olarak kalır. Esrarını şeyhine açıkladığında yani bunu diliyle ifade ettiğinde bu bağ ve düğüm çözülür.»

Aynı zat Şeyh'in âdabı konusunda da şöyle diyor:

«Şeyh için en önemli âdâbdan biri, yaptıkları keşiflerde müridlerin esrarını muhafaza etmak ve müridlerine gösterdikleri ve sundukları manevî iltifatları olduğu gibi korumaktır. Bu durumda müridin sırrı terbiyecisini ve şeyhini aşmaz. Sonra şeyh müridin halvette bulduğu keşif, sema', hitab ve benzeri harikulade şeyleri onun nefsinde hazırlar ve bu gibi şeylere vâkıf olup onlarla meşgul olmanın insanı Allah'tan oyalayıp uzaklaştırdığını öğretir.»

ELESTÜ BİRABBİKÜM?
(BEN SİZİN RABBİNİZ DEĞİL MİYİM?)

Bir gün şeyhimle (Allah kendisinden razı olsun), ELESTÜ BİRABBİKÜM? KALÛ BELÂ âyeti üzerinde konuşuyorduk. Bana çok nefis şeyler anlattı. Onun anlattıklarının yorumunu kendi kendime yaptım ve namazda bu mânalar kalbime geldi, bundan dolayı çok sevindim ve durumu Şeyhime arzettim.

Önce bana muvafakat eder gibi göründü, birkaç gün geçtikten sonra: «Sözünü ettiğin hususları terket» diye buyurdu.

Bunun sırrını anlayamadım. Ama durmadan beni o hallerden men'etmeye çalıştı. Sonra anladım ki eğer o hal bende devam etmiş olsaydı sonu kötü olacak ve beni bazı hoş karşılanmayan durumlara itip götürecekti. Kurtulduğum için Allah'a hamdettim ve Şeyhimin bereketiyle onu atlatmış oldum.

Bir gün şeyhime, zaman zaman bize arız olan bazı hususlardan şikâyette bulundum. Bana şöyle buyurdu: «Bundan böyle bir daha o haller sana ânz olmayacaktır.» Nitekim onun bu-

vurduğu gibi bir daha o haller vâki olmadı, sanki benimle o haller arasına bir kale yerleştirdi.

DİN VE DÜNYAMIZA ZARAR VEREN BİR HUSUSTAN ŞİKÂYETTE BULUNDUM

Bir gün şeyhime (Allah ondan razı olsun) üzerime inen ve dinime, dünyama zarar veren bir hususta söz ettim, şikâyette bulundum. Buyurdu ki:

— Dünyan için hiç korkma, ondan sana hiç bir şer dokunmayacaktır. Âhiretine gelince, Allahımın huzurunda sana kefil olurum ki âhiret hususunda senden bir şey sorulmayacaktır, aynı zamanda hesaba da çekilmiyeceksin.

Dünyam onun buyurduğu gibi oldu. Allahtan dileriz ki âhiret hakkında buyurduğu da aynen tecelli eder.

ALLAH YOLUNDA DOST OLANLARIN BİRBİRİNDEN BİR ŞEY GİZLİ TUTMAMASI

Şeyhimiz (Allah ondan razı olsun) bize şöyle derdi:

«Sizin üzerinize inen din ve dünyanızla ilgili hususları benden gizlemeyin; hattâ işlediğiniz günahları bile bana anlatın. Eğer bu hallerinizden haber vermezseniz, ben size haber veririm. Ama unutmayın ki karşılıklı sohbet eden dostların birbirinden bir şey gizlemelerinde hayır yoktur. Böyle bir sohbetin değeri de olmaz.»

«Görüyorsunuz ki ben sizden kendimle ilgili hiç bir şeyi gizli tutmuyorum.»

Sonra da şeyhimiz kendi hâlini bize genişçe anlattı, tâ o. vaktine ulaşıncaya kadar devam etti. Kendisinde meydana gelen âdet kabili şeylerden tut da diğer hususlarını da bir bir bize nakletti. Sonra da şöyle buyurdu :

«Sizi kendi ahvalime muttali' kılmamış olsam, bunlardan haber vermemiş bulunsam, şüphesiz ki Cenâb-ı Hak bana azâb eder ve beni hesaba tâbi' tutar. Çünkü sizler bende sadece ha-

yır bulunduğunu sanırsınız. Sabrediniz, şimdiye kadar bilemediğiniz bâtınî hallerimi size anlatayım. Ondan sonra dileyen benimle beraber kalır, arzu eden ayrılıp gider. Benimle kalanların artık yemeğini yemem ve hediyelerini kabul etmem helâl olur. Çünkü o hallerimden söz etmeyip susmam size karşı bir çeşit kötülük sayılır.»

Şüphesiz ki şeyhimiz (Allah ondan razı olsun) arkadaş ve dostları için katıksız bir rahmet idi. Kaydıklarında onlara şefaat eder; başlarına gelen dertlerde onlara (büyük sevablarla) tekeffülde bulunur, sonuçlarından korktuklarında onların bu korku yükünü taşır, kendi işinden fazla onların işiyle ve durumuyla ciddi bir şekilde meşgul olurdu.

Nitekim bir gün bana aynen şu sözleri söyledi:

«Dost ve arkadaşının kötülükleri hakkında onlardan uzaklaşmayıp bilâkis yakınlık gösteriyorsa o cidden dost ve arkadaştır. Böyle durumlarda ondan kaçıyor, bu derdiyle ilgilenmiyorsa o iyi bir dost ve arkadaş değildir. Sohbet ve dostluk sadece iyilikler ve sevaplar üzerine oluyorsa o ciddî bir sohbet sayılmaz.»

Özetliyecek olursak :

Şeyhimiz cidden arkadaşları ve dostları için Allah tarafından gönderilmiş bir rahmetti. Böyleşinin aramızdan ayrılmasına ağlayanlar cidden gözyaşı döker. Eğer bu konuda bizim ile onun arasında meydana gelen ve başkasıyla aralarında vuku bulan belirgin parçaları açıklamaya kalkışacak olursak, söz uzar.

Böylece Râiyye sahibinin yukarıdaki iki mısra'mda kasdettiği mâna, Şeyhimizin ve El-Avârif sahibinin nefîs beyanları ile çözülmüş oldu. Allah daha iyisini bilir.

Râiyye sahibi sonra şöyle diyor :

«Sana bir keşif kapısı açılınca onun açıklanması için
Şeyhine müracaat et, çünkü buna oldukça sevinir.»

Açıklaması:

Ey mürid! Sana bir keşif vâki olunca şeyhine müracaat et.

Çünkü o keşfi açıklamak için şeyhin senin soruna hazırdır ve de memnun olur. Böylece o keşfin sırrını sana açıklar.

İmam Sühreverdî **(R.A.)** diyor ki:

«Bazen Hakk'ı zikredene hakikatler misalsiz olarak soyulup gelir; işte hakikatlerin bu tarz gelişi keşif olur ve Allah'tan o kula bir haber anlamını taşır. Ne var ki bu bazen rü'ya ile, bazen de işitmekle gerçekleşir. Bazen bâtını ile bunu duyar, bazen de dışından kapı çalınır gibi gelir, gaibden seslenen hatifin sesi gibi ki bununla Allah'ın irâde ettiği bir emir bildirilir. Böylece bu Allah'tan ona, yakînini artırması için bir haber verme sayılır.

Bunun ötesinde bir de sırf yakîn (şüphesiz bir inanç) yoluyla keşif kapısı açılır, az önce belirttiğimiz keşiften çok ayrıdır. Bu daha çok Budistlere, Brahmanistlere, feylesoflara, tabiat bilgileriyle meşgul olanlara, papaz ve rahiplere açılan bir keşif kapısıdır. Bu onların hakkında, mekir ve istidrac olur. Tâ ki kendi hallerini güzel görsünler ve beğensinler. Böylece Allah'tan uzak kalma makamında kovulmuş bir halde yerlerinde kalsınlar. Bulundukları körlük, dalâlet ve kötülük üzere bu mekir ile ısrar edip dursunlar. Bunun sırrı ise, şudur:

Hak yolunda yürüyen kimse bu tür keşiflere, harikulade hallere gönül verip aldanmasın, keşfin papazlar ve hahamlarda da meydana geldiğini görüp Hakk'a gönül vermenin yolu ve sonucu bunun olmadığını anlasın. Ve bilsin ki havada uçsa, ya da su üzerinde yürüse bu bir yarar sağlamaz. Takva ve zühdün hakkım vermedikçe, yani gönülden Allah'tan korkup haram ve şüpheli şeylerden sakınmanın ve dünyaya gönül kapısını açmamanın gerekliliğini yerine getirmedikçe, ne keşfin, ne de kerametin bir değeri ve yararı olabilir.

Bunun için müride vâki olan keşfi şeyhine bildirmesinde ve onun açıklamada bulunmasına ihtiyaç vardır.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Sana bir misal ile vâki olacak keşifte yalnız kalma,
Şeyhine başvur, çünkü senin gözün az görür, kulağın da az işitir.»

El-Avârif sahibinin açıklamasından anladığımıza göre, keşif, misalsiz vâki olan bir hakikattir. Vakıa ise misal ile gösterilen bir hakikattir. Râiyye sahibi bu mısra'da vakıa tâbirini kullanarak keşfi değil, misal ile vâki olan hakaiktan söz ediyor. Çünkü vakıa, misalsiz olarak meydana gelen hakikatlerdir. Keşif ise, hakikatlerin misalsiz ve suretsiz meydana gelmesidir.

Bunlara birer örnek verelim :

Adam rü'yasında düşmanına zafer bulduğunu, onu alt ettiğini görür, sonra düşman ile karşılaşıp cidden zafer elde ederse, onun bu rü'yâsı ta'bire muhtaç değildir.

Bazen de adam rü'yasında elde edeceği zaferi bir misal suretinde görür; meselâ: Rü'yasında bir yılan öldürdüğünü görür. Uyandıktan sonra düşmanına karşı zafer elde ederse, o zaman zaferin hakikati bir misal suretinde meydana gelmiştir. Böyle bir rü'yanın ise yoruma ihtiyacı vardır.

Halbuki birinci şekildeki rüyada hakikat suretsiz ve misalsiz olarak zuhur etmişti. Bu bakımdan yoruma lüzum ve ihtiyaç kalmamıştır. O halde misalsiz ve suretsiz vâki olan hakikate keşif denir. Suret ve misal ölçüleri içinde meydana gelen hakikate ise vakıa denilir.

Vâkıa'da şeyhe daha çok ihtiyaç vardır. Çünkü görülen suretin bazen hakikati olur ve böylece vakıa sayılır. Bazen de sadece bir misalden ibaret kalır, hakikati olmaz ve ötesinde bir anlam da bulunmaz. Rüyada düş azıtmaya benzer. Onun nasıl hakikati yoksa bunun da hakikati yoktur. Çünkü vakıanın sıhhatinin şartı, zikirde ihlâstır, sonra da zikre iyice dalıp gark olmaktır. Bunun alâmeti ise, dünyaya karşı zâhid olmak, yâni dünya sevgisini gönülden tamamen çıkarmaktır. Bir de takvaya gerekli olup elden bırakmamaktır.

Bu takdirde iki mısra'ın mânası şöyledir :

Ey mürid! Sende cereyan eden bir vâkıa'da yalnız başına kalma, onu şeyhine anlat. Çünkü senin hem gözün, hem

kulağın zayıftır. Şeyhin ise hem keskin görüşlü, hem derinliğine nüfuz edicidir.

El-Avârîf'de deniliyor ki :

«Müridin şeyhiyle birlikte olan âdabından biri de şudur: Şeyhine müracaat etmeksizin kendisinde tecelli eden bir vakıaya da keşifte yalnız başına kalmamasıdır. Çünkü şeyhin ilmi geniş, kapısı da Allah'a doğru açıktır. Müridde cereyan eden vakıa sıhhatliyse şeyh onu uygun görür, içinde şüphe varsa onu giderir.»

îmam Sühreverdî bu konuyu uzattıktan sonra şöyle devam ediyor :

«Şeyhimizin yakın dostlarından işittiğim letâiften biri de şu idi: Şeyhimiz bir gün yakın arkadaşlarına diyor ki: Biz ilimden bir şeye muhtaç durumda bulunuyoruz. Halvetinize çekiliniz, orada Cenâb-ı Hak size neyi fethederse onu bize getirin. Müridler bu emre uyarak halvetlerine çekildiler.

Aralarında İsmail el-Betaihî adındaki bir mürid elinde, üzerinde otuz daire bulunan bir kâğıtla geldi ve: «Vakıamda bana fetholunan işte budur» dedi. Şeyh Hazretleri o kâğıdı aldı. Aradan bir saat geçmemişti ki bir mürid daha içeri girdi, elinde bir miktar altın bulunuyordu, onu şeyhin önüne koydu. Şeyh Hazretleri kâğıdı açtı, getirilen altınların da otuz tane sahih altın olduğu görüldü ve her altın bir daire üzerinde indi. Şeyh Hazretleri:

«Bu şeyh İsmail'in fethidir veya bu mânada onun sözüdür» buyurdu.

Sonra İmam Sühreverdî mevzuyu şöyle bağlıyor :

«Bazen hakikatler hayal elbisesine bürünerek keşfolur, bazen de bir miskal şeklinde keşfolur. Nitekim hakikatlerin rüyada hayal kisvesine bürünerek görünmesi buna yakındır. Meselâ rü yasında bir yılan öldürdüğünü gören kimse ta'birciye başvurduğunda, ona: «Düşmanına karşı zafer elde edeceksin» diye yorumda bulunması, hakikatin misal ölçü ve şeklinde keşf olunmasıdır.»

Sühreverdî bu konuyu uzatıyor, keşif ile vakıa arasındaki farka, sahih vakıa ile hayal anlamında olan vakıa arasındaki farka temas ediyor ve bir formaya yakın yazılı bilgi veriyor. Ben onun sözlerini bu beytin açıklamasında özetlemeye çalıştım. Allah daha iyisini bilir.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Çok önemli mes'elelerde şeyhine doğru koş,
Çünkü bu koşmanda yardım ile karşılaşırsın.»

Bu iki mısra'ın mânası açıktır, ayrıca bir açıklamaya ihtiyaç yoktur. El-Avârif kitabında deniliyor ki:

«Mürid şeyhinin Allah tarafından açılan bir kapı olduğuna, Cenâb-ı Hakk'ın lütuf ve kereminin bu kapıdan da yansıtıldığına, lütuf ve keremin bu kapıdan girip çıktığına itikad etmelidir. Bunun için de en önemli meselelerini ve ihtiyaçlarını, din ve dünya ile ilgili konularını şeyhine götürmeli, ona arzedip vereceği manevî malzemeyi almalıdır.

Hem, müridin nasıl şeyhinin huzuruna gelip indiği oluyorsa, şeyhi de öylece Allah'ın huzuruna çıkıp iniyor; mürid nasıl ona önemli hususlarda dönüyorsa, o da Allah'a öylece dönüyor. Mürid bu hususlara da itikad etmelidir.

Şeyhin uyku ve uyanıklık halinde konuşulan ve söyleşilen şeylere karşı açık bir kapısı vardır. Şeyh müridinde kendi hevesine göre tasarrufta bulunmaz. Çünkü mürid şeyhe verilmiş Allah'ın bir emanetidir. Şeyh kendi ihtiyaçları, din ve dünyasıyla ilgili önemli meseleleri .hakkında nasıl Allah'a sığınıp yardım bekliyorsa, müridi için de aynı hususlarda Allah'a yönelip yardım ve destek dileğinde bulunur.

Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:

«Allah bir insanla ancak vahiy suretiyle veya perde arkasından konuşur, yahut bir elçi gönderir; izniyle, dilediğini vahyeder. Şüphesiz ki Allah çok yücedir ve yegâne hikmet sahibidir.» (*)

Elçi gönderilmesi ve vahiy ancak peygamberlere hastır.

(*) Şûra sûresi, âyet: 51.

Perde arkasından konuşmak, ilhamda bulunmak, gaipten ses almak ve rüyada keşfe erişmek şeyhler (Allah dostları) ile ilgili hallerdir. Velîlere perde arkasından konuşmak ilham yoluyla gerçekleşir.»

Yine İmam Sühreverdî diyor ki :

«Müridin şeyhiyle beraber olan edeblerinden biri de şudur: Müridin din ve dünyasıyla ilgili bir sözü varsa ve bunu şeyhine arzetmek istiyorsa, bu hususta acele etmiyecek, hemen öne atılıp konuşmayacak. Şeyhinin buna müsait bir zamanını kollayacak, ona göre hareket edecek. Nasıl dualar için bazı vakitler, âdâblar ve şartlar varsa, - çünkü duâ ile bir çeşit Allah'a hitab ediliyor - şeyh ile de konuşmak gerektiğinde bunun da vakti, âdabı ve bir takım şartlan olduğunu unutmamak gerek. Çünkü bu Allah için olan bir muameledir, şeyhiyle konuşmaya başlamadan önce edeb ölçüleri içinde bulunabilmesi için Allah'tan tevfîk (başarı) dileyecektir.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhimizden (Allah ondan razı olsun) işittim, buyurdu ki: **«Müridi için şeyh, lâ ilahe illallah Muhammedün Resûlüllah derecesindedir. İmam şeyhine bağlı bulunuyor; diğer din ve dünya işleri de ona bağlıdır. Basireti açık bulunanlar bu hususları pek açık ve net olarak müşahede ederler.» (*)**

Bir çok defalar şeyhimle beraber çıkıp dolaştık, fakat onun derecesini bilmiyordum. Bana şöyle diyordu :

«Senin durumun şu kimseye benzer ki, o şehrin yüksek surları üzerinde ve şerefelerinde yürür, ayak bastığı yer çok dardır. Hemen ötesinde düşme yeri ile karşı karşıyadır.»

Şeyhimin bu sözlerinin mânasını anlayamadım, ancak bir zaman sonra farkedebildim. O günden sonra da bu söz ne ka-

(*) Bu benzetme ile şeyhin önemi belirtiliyor. Kelime-i Tevhîdle nasıl Allah'ın birliğini tasdik ederek yine Allah'a erişmek arzu ediliyorsa, şeyh hazretlerine de, Allah'a ulaşmak için bağlanılıyor ve bu derecede bir îtikad besleniliyor. (M.)

dar hatırıma geldiyse korkudan büyük bir ürperme bana gelir, titrerdim. Bir gün şeyhime dedim ki:

— Efendim, yaptığım bazı şeylerden dolayı Allah'tan korkuyorum.

— O şeyler nelerdir?

Diye sorduğunda bende meydana gelen korku ve titremeyi anlattım.

Buyurdu ki:

— Bunlardan korkma. Ama senin hakkında büyük günahların en büyüğü, üzerinden geçen bir saat bir ân içinde beni hatırlamamandır. İşte senin dinine ve dünyana zarar verecek musibet budur.

Bir gün yine şeyhime dedim ki:

— Efendim, ben hayırdan u*ak bulunuyorum.

Bana şöyle buyurdu :

— Bu düşünceleri kalbinden çıkarıp at, benim yanımdaki makam ve yerine dikkatle bak, çünkü sen o makam ve yerine göre bir yük taşıyacaksın.

Biz şeyhimizle öyle bir hal üzere bulunurduk ki, anlattıklarının bir benzeri pek az duyulabilen cinstendi. Bizim karşımıza önemli bir mesele çıkınca veya çok zor bir problemle karşı karşıya kalınca, onu şeyhimize anlatırdık; o da çok açık ve net olarak o mesele ya da problemi bizden alıp yüklenir ve böylece bizi huzura kavuştururdu.

Şeyhimiz (Allah ondan razı olsun) bazen bizimle şakalaşır, gülüşür ve böylece utanmanın üzerimizdeki perdesini az da olsa aralamaya çalışırdı. Henüz kendisinden sormadığımız, ama sormak ihtiyacını duyduğumuz hususlardan önce kendisi bahseder ve :

«Beni şeyh makamında görmeyin. Ben sadece sizin bir kardeşiniz gibiyim. Çünkü şeyhlik makamına karşı saygı ve âdâb göstermeye güç getiremezsiniz. Ben size müsamaha gösteriyor ve bu konuda hepinizi helâl ediyorum. Siz de artık beni bir kardeş olarak kabul edin de aramızdaki sohbet sürüp gitsin.

Buna karşılık Allah mükâfatımızı verir, sevabın en güzelini lütfeder.»

Sözünü ettiğimiz şeyhlik makamına kapı açıp onu açıklamaya kalkıştığımız takdirde konu uzar da gider. Bu bakımdan sözü burada kesiyoruz. Allah daha iyisini bilir.

Râiyye sahibi diyor ki:

«Kendi kendine amelini beğenip durma,

Sonra bu ameli bozar, meğer ki bundan sakınmış olasın.»

Bu iki mısra'da kendini beğenmişlikten sakınmanın gerekliliği anlatılıyor. Çünkü kendini beğenmişlik amele zarar verir. O halde ey mürid, kendi iş ve amellerini beğenen kişilerden olma. Zira ucb (kendini beğenmişlik) hem ameli bozar, hem de insanı günahkâr eder. Ama bu huyunu bırakır da Allah'a dönersen, ameli bozmaktan kurtarmış olursun. Çünkü Allah'a döndüğünde, göreceksin ki sende tasarruf eden Allah'tır. Buna karşılık sana ceza (karşılık) da veren yine O'dur.

Doğrusu sen kaplardan bir kapsın, seninle başkası arasında bir fark yoktur. Senden çıkan hususlarda kendini beğenecek olursan, başkasının fiiliyle iftihar eden kimseye benzersin. O halde kendini beğenmişliği Allah'tan utanmaya döndür. O'nun azabından kork, şükrünü yerine getir, bolca ni'metini hatırlayarak O'nu an. Kendini beğenmişlik amelin kabul olunmadığına delildir.

Ariflerden bazısı şöyle demiştir:

«Amelin kabul olunduğunun alâmeti, onu unutman ve dikkatini tamamen ondan kesmendir. Çünkü Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:

«Güzel sözler O'na yükselir, o sözleri de sâlih amel yükseltir.» (*)

Bunun için, Cenâb-ı Hakk'ın sana ait ameli yükseltmesinin alâmeti, o amelde senden hiç bir ilgi ve dikkatinin kalmamasıdır. Onunla bir ilgin kalacak olursa, öyle bir amel Allah'a yükselmez.»

(*) Fâtır sûresi, âyet: 10.

Zeynelâbidin Ali bin Hüseyin (R.A.) diyor ki:

«Amellerinden herhangi bir şeye bakışın ilgi kurarsa, bu o amelin kabul olunmadığına delildir. Çünkü makbul olan amel, senden uzaklaşıp kaybolan (unutulan) ameldir. O halde bir amelden dikkatin kesilirse bilmiş ol ki bu onun kabulüne alâmettir.»

Râiyye sahibi diyor ki:

«Allah'a sıdk ile yönelmenin makamına inen kimse,
Beri olduğu halde kendi fullerinde kusur görür.»

Açıklaması:

Kim Allah'a sıdk ile yönelme makamına iner ve bütünüyle O'na dönerse, kendisini mevlâsına yaklaştıran fiillerinde ayıp ve kusur görmeye başlar. Halbuki iş ve davranışında ayıptan uzak bulunuyordur. Çünkü o yapmış olduğu amelleri şeriat ve hakikatin gerektirdiği ölçüde yerine getirmiş, zahir ve bâtınında bu iki esasa uymuştur. Ne var ki kendini suçlu görmekte, nefsinin vesvese ve düzenlerinden pek emin bulunmamaktadır. Belki de kendine göre nefsten yana bazı hususlar kapalı kalmış olabilir, endişesini taşımaktadır.

Ebû Ya'kub İshak bin Muhammed En-Nehricevrî (R.A.) diyor ki:

«Allah'ın bir kimsenin ahvalinde ona sahip olması, onu kendi himayesine almasının alâmeti, o kimsenin kendi ihlâsmda kusur müşahede etmesi, zikirlerinde gaflet üzere bulunduğunu, sadâkatinde noksanlık taşıdığını, müşahedesinde gevşeklik gösterdiğini, fakirliğine pek az dikkat ettiğini anlamasıdır. Böylece bütün halleri kendine göre ilâhî rızaya uygun düşmemektedir. Bu sebeple de Allah'a olan ihtiyacını ve fakirliğini daha çok dile getirip bârigâh-ı İzzete arzeder.»

Ebû Amr İsmail bin Necîd (R.A.) diyor ki:

«Kulluk vadisinde hiç bir kimsenin atmış olduğu adım safiyet ölçüsüne ulaşamaz, kendi fiillerini kendi nazarında tamamen riyâ ve ahvalinin hepsini kuru da'vâ olarak görmedikçe. Çünkü nefs, hayrın aksine yönelmek üzere yaratılmıştır.

Eğer Allah'ın üzerimize olan fazl u rahmeti olmamış olsaydı hiç birimiz ebediyen temize çıkmazdı. Fakat Allah dilediğini temize çıkarır. Bir âyet-i kerîmede de buyuruluyor ki: «Doğrusu ben nefsimi temize çıkarmam, onun beri olduğunu söylemem. Çünkü nefs kötülüğü çokça emredicidir. Ancak Allah'ın merhamet ettiği müstesna.»

Sofilerin ileri gelenlerinden bazısı şöyle demiştir :

«Şurada ancak Allah'ın fazl u keremi vardır. Biz ancak onun örtüsü altında yaşıyoruz. Eğer perdeyi açacak olursa, şüphesiz ki büyük bir olaydan dolayı açmış olur. Bu bakımdan ileri gelenler sahîh amellerinden bile kendilerini beri kılmışlar, nerede kaldı diğer amellerini beğensinler.»

Bu mevzuda Bâyezid Bestâmî (K.S.) Hazretleri şöyle demiştir :

«Bir tek tehlilimi safiyet içinde yapsaydım, artık ondan sonra bir şeye aldırış etmezdim.»

Ebû Süleyman ed-Dârânî (K.S.) Hazretleri de şöyle demiştir :

«Karşılığını yalnız Allah'tan bekleyerek yapmış olduğum hiç bir ameli kendimden yana beğenmedim. (Yâni mutlaka o amelde bir kusur ve noksanlık gördüm).»

îşte bu naklettiklerimin hepsi yukarıda Râiyye sahibinin iki mısra'ını açıklamakla ilgili bulunuyor. Şüphesiz ki bu sözler işitilenlerin en nefisidir, diyebilirim. Müride gereken şudur ki, bu kaideyi ezberleye. Hepsini ezberlemek mümkün değilse hiç olmazsa terbiyeci şeyh ile ilgili bölümleri ezberlesin. (*)

Kasidenin yazarı Ebû Abbâs Hazretleri, Beyân ve Bedi' ilimlerinden yeteri kadar nasibini almış bir zattır. Aynı zamanda hem edîb, hem de şâir ruhludur. Kelâm ilminde kendini tahkik derecesine ulaştırmış, Usûl-i fıkıhta emsalinin çok üs-

(*) (Râiyye kasidesinin sahibi: İmam Ebû Abbas Ahmed b. Muhammed bin Ahmed bin Halef el-Karaşî, et-Teymî el-Bekri'dir. Soy itibariyle Ebûbekir Sıddîk'a ulaşır. Aslen Selvay'lıdır; Selâ şehrinde 581 yılında doğmuş, Merakeş'te çocukluğu geçmiştir. Mısır'ın Feyum kasabasma yerleşmiş ve bu şehirde hicrî 641 yılında vefat etmiştir. Kendisine Tâceddin lâkabı, Ebû Abbas künyesi verilmiştir.

tünde bulunuyordu. Tasavvufta ise önde gelirdi. Kendisine baş vurulur, tasavvufî konuları çözmekte üstad idi. Nitekim bu konuda eser yazmış, kasideler, şiirler meydana getirmiştir.

Tasavvufun maksadlannı, sülük derecelerini, bilhassa Râiyye kasidesinde dile getirmiş ve bu nefîs kasidesine Envârü's-Serâir ve Serâirü'l-Envâr ismini vermiştir. Halk bu kasideyi ondan alıp öğrenmiş, birçok mısra'lan ezberlenmiştir. Böylece birçok İslâm ülkelerinde haklı bir şöhrete erişmiş, nazım ve tesbitteki icadı her yerde büyük ilgi görmüştür.

İsmüdü'l-Aynen sahibi diyor ki:

«Şüphesiz ki bu kaside tarikat ehli yanında bir hüccettir. Meşâyıh-ı kiram sürekli olarak bunun okunmasını ve ezberlenmesini tavsiye etmiş, teşvikte bulunmuş ve kendi talebesine öğütlemişlerdir. Bilhassa kavramıyla amel edilmesi üzerinde durmuşlar, müridlerine bunu bir rehber olarak sunmuşlardır.»

Nitekim Şeyh Ebû Abdillâh Muhammed el-Hizmirî (RJV.) çoğu zaman bu kasideyi müridlerine ve dostlarına tavsiye etmiş ve okumaları için teşvikte bulunmuştur. Onun talebe ve yârânı bu kasideden çok yararlanmışlar ve devam edenin hayır bulacağını söylemişlerdir. Şeyh Hazretleri bizzat kendisi bu kaside üzerinde devamlı açıklama yapmış ve onun bazı makamlarını şerhetmiştir.

Kasidenin müellif ve yazan Ebû Abbâs önce Merakeş'te birçok kıymetli zatlardan ilim tahsil etmiş, sonra da Fas'a kadar uzanıp gelmiş, ünlü usûl âlimi âbid ve zâhid Ebû Abdillâh Muhammed b. Ali b. Abdülkerim Hazretlerinden (*); ayrıca Nahiv âlimlerinden Ebî Zer Mus'ab bin İmam'dan, Abdullah bin Mes'ud bin Ebî Rekbi'l-Haşenî el-İşbilî'den yeteri kadar okuyup yararlanmıştır. (**)

Ayrıca Şeyh Ebû Abbas bin Ebi'l-Kasım bin Kaffal'dan da ilim aldığı ve sonra Endülüs'e dönüp orada ilim ehlinden de

(•) Bu zat daha çok İbn Ketânî (ya da Kitânî) el-Abdülâvî künyesiyle isim yapmıştır.

(**) El-Hasenî Hazretleri, Ebû Sa'lebe El-Haşenl'nin (R.A.) soyundandır ki bu zat sahabîdir.

hayli yararlandığı kaydedilir. Sonra yüzünü doğuya çevirmiş, haccetmek üzere yola çıkmış, Bağdad'a uğramış, orada devrin ünlü kutbu Abdülkadir Geylânî (K.S.) Hazretlerinden ve Târih üstadı sayılan Hasan bin Ahmed bin İmran el-Katiî'den, Şeyh Ebû Muhammed Kays bin Finiz bin Abdullah el-Hanbelî'den ilim ve irfan almıştır.

Kelâm ilmini Şeyhi Kebîr Takiyüddin Ebulizz Muzaffer bin Abdullah bin Ali bin Hüseyn el-Ezdî eş-Şafiî'den öğrenmiş ve tahsilini tamamlamıştır. Usûlü'l-Fıkıh ilmini îskenderiyye'-de büyük âlim Şemsüddin Ebû Hasan Ali bin İsmail el-Mâlikî'-den okumuştur. Tasavvufu daha çok üstün bir arzu ve iştiyakla Bağdad'da şeyhler şeyhi Şihabüddin Ebû Hafs'dan tahsil etmiş-tir. (*). Tıb ilmini Ebû Beyân Hazretlerinden öğrenip almıştır.

Şeyh Salih Ebû Abdillah Muhammed bin İbrahim el-Kaysî es-Selâvî Hazretleri, kaside sahibine Feyum'da raslamış ve on-dan hayli rivayetler yapmıştır. Allah daha iyisini bilir.

(*) Şihabüddin, meşhur Ömer bin Muhammed Hazretleri olup Avârifü'l-Maarif'in sahibidir.

ŞEYHİMİZ ABDÜLÂZİZ DEBBAĞ (K.S.) HAZRETLERİNİM VÂRİS OLDUĞU BÜYÜK ŞEYHLER

(Bu bölümde şeyhimizin hangi şeyhlerden yararlandığı, hangi zatlara vâris olduğu üzerinde durmak istiyoruz.)

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— Evliyadan on zâta vâris oldum. Onlar :

1 — Seyyid Ömer bin Muhammed el-Hevarî.

(Bu zat, Seyyid Ali bin Harzehem Hazretlerinin türbesinde eyleşirdi. Cenâb-ı Hak bizi onun feyzinden yararlandırsın.)

2 — Seyyid Abdullah el-Bernavî.

(Bu zat kutublardan idi. Kitabımızın baş kısmında Şeyhimizle bu zâtın nasıl bir araya geldiklerini yazmıştık.) Ancak şunu da belirteyim ki, şeyhimden işittim, bu zat hakkında şöyle buyurdu: «Seyyid Abdullah el-Bernavî Allah'ın güzel isimlerinden yetmiş küsur ismin nuruyla sulanmıştır.»

3 _ Seyyid Yahya Sahibi Cerîd.

Bu zat da kutublardandır. Hem zahirinde, hem bâtınında Peygamber (S.A.V.) Efendimizin şeriatına sımsıkı bir şekilde bağlı bulunuyordu. Sâlihlerden vefat edenleri ziyarette bulunan bütün kimselerde tasarrufa sahipti. Onların hacetlerini yerine getirmeye çalışır; Allah'ın onlar hakkındaki hükmünü uygulamaya kapı açardı.

Şeyhim bir gün bu zat hakkında bana dedi ki:

«Bu zât ile halkın daha çok ziyaret ettiği vefat etmiş ileri gelen veliler hakkında konuştuğumuz zaman, halkın bu zatların türbelerini ziyaret edip yararlandıkları, hastalarının şifâ bulduğu biliniyordu. Bana şöyle dedi:

Ümmet-i Muhammed'in kainlerinin Allah katında büyük bir değeri vardır, eğer bu kalbler bir yerde toplansalar, o yere hiçbir kimse de gömülü bulunmasa, sadece bir velînin yattığı sanılsa ve böylece Allah'a o yerde rağbet edilse, şüphesiz ki Cenâb-ı Hak ümmet-i Muhammed'in o yerdeki isteklerini sür'atle cevaplandırır, dualarını kabul buyurur.

Evet Seyyid Yahya bugün için (Şeyh Hazretleri ondan söz ettiği gün) tasarruf sahibi olarak bulunuyor. Bazen bu hal (yani halkın velî zannederek ziyaretine gittiği) diri zatlarda da vâki olmaktadır. Bakarsın bir zat halk arasında velilikte şöhret bulmuştur, onunla hacetlerin yerine gelmesi için Allah'a tevessül edilir. Halbuki o zâtın velilik vadisinde bir payı ve nasibi yoktur. Bununla beraber onunla tevessülde bulunan kimsenin haceti kabul olunur, isteği yerine getirilir. Bu haceti yerine getiren o zat değil, tasarruf ehlinden bir velîdir. (Allah hepsinden razı olsun.)

O zâtı da velîler yerine koyan yine bu tasarruf ehlidir, tâki onun gibi karanlık ehlinden olanlar onun başına toplansınlar. Tasarruf ehli bu konuda da kader çizgisine uyarak tasarrufta bulunurlar. O halde velî olarak gösterilen ve aslında velayet makamından çok uzak olan o zat, tarla içine insan biçiminde ağaçtan konulan şekle benzer, kuşlar ziraate zarar vermesin diye böyle yaparlar. Aslında bu hüner tarla sahibinindir, oraya dikilen şeklin hüneri değildir.

İşte tasarruf ehli de böyledir, o adamı velîler yerine koyarlar, karanlık ehlini onun başına toplarlar. Toplanan halka tasarruf eden gizlidir, kendini onlara açıklamaz. Çünkü tasarruf ehli hakk'ı temsil etmektedir, karanlık ehli buna tahammül gösteremez.

TEHLİKELİ YOLDA RESÛLÜLLAH ADINA KORUNMAK İSTEYEN ADAM

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— Bir adam korkunç bir yola gelmiş bulunuyordu. Vakit akşamdan sonra idi. Yolun o dar geçidinde iki adam buna kötülük yapmak üzere biri yolun başında biri de ortasında bekliyorlardı. Tam o geçide girmek istediğinde tehlikeyi önceden biliyordu. Manevî yönü bozuk olan bir zâtı kendine şeyh edinmişti. Onu hatırlayarak :

«Ey efendim falan! Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin yüce makamı hürmetine sana yöneliyorum, beni şu tehlikeli geçitten kurtar, size olan va'dim bir vecibe olarak üzerimde duruyor.»

Onun bu yardım dilemesini tasarruf ehlinden bazısı işitti de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ismine hürmeten ve O'nun yüksek makamına saygı duyularak o adamın yardımına koşmayı uygun buldu. Çünkü onun bağlı bulunduğu şeyh, yukarıda da belirttiğimiz gibi hiçbir tasarrufa sahip bulunmuyordu.

Peygamber (S-A.V.)'in yüce makamı hürmetine yardım isteyen bu adama tasarruf sahibi zat yardımda bulunmayı gerekli gördü, bizzat ona doğru geldi, kalbine ünsiyet ve yatışkanlık verdi, o geçidi onunla birlikte geçti, ama adam yanındaki velîyi görmüyordu. Bu sayede Cenâb-ı Hak o iki şakinin kalbini ve gözlerini mühürledi, hiçbir şey yapamadılar. Böylece o mürid bağlı bulunduğu şeyhin yardıma koştuğunda hiç şüphe etmedi. Yolculuğunu bitirip şeyhine ulaşınca ona dört miskalden fazla altın veıdi. Allah daha iyisini bilir.

Yine şeyhimiz (Allah razı olsun) anlatıyor :

Seyyid Mansur bin Ahmed Hazretleri Cebel-i Habib ehlinden idi. Zamanında kutub olarak bulunuyordu, denizlerde tasarruf yetkisi ona verilmişti. Görmez misin, yeni boğazlanan bir hayvanın etinden bir parça kesilince etin diğer kısımlarında bir titreşim meydana gelir. İşte Seyyid Mansur (RA.) Hazretleri de Allah ona fetihte bulununca denizdeki

bütün cevherler, Allah'a üstün saygılarını arzetmek için titreşip durdular da bir müddet bu hal üzere kaldılar.

İBRAHİM PEYGAMBERİN (A.S.) SEYYİD MANSUR HAZRETLERİNDEN DUÂ TALEB ETMESİ

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Efendimiz İbrahim'i (A.S.) gördüm (Salât ü selâm bizim peygamberimize ve ona olsun), Seyyid Mansur Hazretlerinden sâlih bir duâ isteğinde bulundu.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Evet, Şeyhimiz (Allah ondan razı olsun) nice ilmî ve irfanî alanlarda yararlı olan hususları bize şu iki kutubdan (Seyyid Yahya ve Seyyid Mansur Hazretleri) nakletti. Ama ne var ki biz aşırı giden bir milletiz, kendisiyle ilk tanıştığımızda ondan bir şeyler dinleyemedik. Dinlediklerimize de kendimizi tamamiyle veremedik. Birçok defalar şeyhimle birlikte çıkıp dolaştığımızda veya bir yerde toplandığımızda şöyle derdi:

«Ben, Seyyid Yahya ve Seyyid Mansur Hazretleri beraber çıktık . . . .», «Ben, Seyyid Yahya ve Seyyid Mansur Hazretleri hep birlikte şöyle şöyle yaptık . . . .», «Seyyid Yahya Hazretleri şöyle şöyle buyurdu . . . .», «Seyyid Mansur Hazretleri de şöyle şöyle söyledi . . . .»

Evet biz önce işittiklerimizde zühd üzere bulunduk, tâki tefrit başladı, bizde ve işte bu devrede Cenâb-ı Hak bizi Şeyhimizle ciddî bir ölçüde görüşmeye muvaffak eyledi. Allah'a hamd ve şükürler olsun ki bu devreden sonra şeyhimden işittiklerimi not etmeye başladım. Ondan önce ise işittiklerimi kaydetmediğim için çoğu zayi olup gitti. Çünkü ben ancak adı geçen bu iki büyük kutup vefat ettikten sonra not tutma şuuruna eriştim.

Seyyid Muhammed Sirac da kutublardan biri idi. Kitabın baş kısımlarında Şeyhimin bu zatla nasıl bir araya geldiklerinden söz etmiştim. Allah ikisinden de razı olsun. Ne yazık ki bu kutub da hayatta iken ben işittiklerimi maalesef not etmeyi düşünememiştim. Onun vefatından sonra bu işe başladım ama hay-

li şeyler unutulup gitti. Şeyhimin bu zatla ilgili hâtıraları gerçi pek az oldu, benim bunlardan ancak üç tanesini hafızamda tutabildiğimi söylemek isterim: Bunlardan biri İbn Ömer'in evi civarındaki çeşme başında onunla vâki olan hikâyedir ki daha önce ondan bahsetmiştim.

İşte Şeyhimin vâris olduğu şeyhlerin dördüncüsü :

4 — Seyyid Mansur Hazretleridir.

Beşincisi ise,

5 — Seyyid Muhammed Sirac Hazretleridir.

6 — Seyyid Ahmed bin Abdillâh el-Mısrî Hazretleri.

Bu zat da şeyhimin şeyhidir, kendisine G a v s l ı k payesi verilmiştir. Kitabımızın baş kısımlarında Şeyhimizin bu zâtı tavsiye etmesiyle ilgili sözlerini nakletmiştim.

7 — Seyyid Ali bin İsâ el-Mağribî Hazretleri.

Bu zat da Şeyhimin vâris olduğu yedinci şeyhtir. Bu da kendi zamanında kutub sayılır. Evi Şam beldesine bağlı CEBEL-İ DÜRUZ mevkiinde bulunuyordu. Şeyhim buyurdu ki : «Bu zat ile olan ilgim hayli uzun sürmüştür.»

8 — Seyyid Muhammed bin Ali el-Keymunî Hazretleri.

Bu zat, şeyhimin vâris olduğu sekizinci şeyhi sayılır.

9 — Seyyid Muhammed el-Mağribî Hazretleri.

Bu zat, şeyhimin vâris olduğu dokuzuncu şeyhtir.

10 — Seyyid Abdullah el-Cezzar Hazretleri.

Şeyhimin onuncu şeyhi sayılan bu zat, Merakeş'e yakın Dîrdîr'de otururdu.

Ayrıca şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) hicrî 1129'da büyük velîlerden bir zata da son olarak vâris bulunduğundan söz etti. Bizzat kendisinden işittim, bu zâtın isminin Seyyid İbrahim LEMLEZ olduğunu söylemişti. Sonra bu zatla ilgili olarak da: «Bunu aklında tut, unutma» diye tenbihte bulunmuştu.

Aradan bir müddet geçtikten sonra bir gün bu zattan söz etti ve bana sordu. Gördü ki unutmuşum. Tekrar isminden söz açarak bir şeyler anlattı ve hatırımda tutmam için bana tavsiyede bulundu. Aradan bir müddet geçtikten sonra tekrar bu

zat hakkında benden sorduğunda, yine unuttuğumu gördü. Tekrar ondan söz etti ve bu kez beni sıkıştırdı. Bunun üzerine sözü edilen zâtın ismini defterime yazdım ve artık hafızamda tutmaya muvaffak oldum. Allah'a hamdolsun.

Şeyhim bu zat hakkında şöyle buyurdu :

— Bu zat, Cezair ehlindendir.

Bundan sonra kime vâris olduğunu sormaya cesaret edemedik.

Sonra bir gün şeyhime (Allah kendisinden razı olsun) sordum, dedim ki:

— Efendim, kendilerine vâris olduğunuz şeyhler arasında bir fark var mıdır?

Bana şu cevabı verdi:

— Dokuz zattan ma'rifetullah'a vâris oldum. Şeyhlerimin ilkinden de ma'rifetullah'a vâris bulunuyorum.

Sonra bu mevzuda bir misal vererek buyurdu ki:

— Bir adam, bir süvarinin binişine, sürmesine ve at üstündeki tavrına hayran kalarak onunla meşgul bulundu, derken kendisine raslayan insanlara bilhassa o atın özelliklerini, bacaklarını, rengini, yürümesindeki maharetini, boynunun uzunluğunu ve benzeri vasıflarını, diğer güzellik ve özelliklerinin tamamını, binicisinin o atı nasıl kullandığını anlattı, ancak o binicinin başka hiçbir sıfatından söz etmedi.

Çünkü onun maksadı daha çok atı anlatmaktı. Bu da mücerred bir haber olmaktan ziyade at hakkında ve yürüyüşü konusunda belirgin bir şekil ortaya koymak ve o atın niteliklerini anlatan zat sayesinde onu müşahedeye kapı açmaktı ki öyle olmuştur. Sonra başka biri gelip bu kez o atın binicisini, onun vasıflarını, şekil ve şemailini anlatarak önündeki perdeyi giderdi, o kadar ki adam artık biniciyi ayan-beyân müşahede imkânını bulmuş oldu.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) başka bir misal daha getirerek buyurdu ki:

— Benimle Seyyid Ömer arasında meydana gelen durum şuna benzer: Bir adam bir başka adama «şu yoldan yürü suyu bulursun» diyor, fakat suya nerede ve kaç saat sonra rasla-

nılacağını haber vermiyor. Adam bu bilgiye dayanarak o yolda yürümeye başlıyor, ama suyun nerede olduğunu bilmiyor, derken içinde su bulunan bir kaynağa ulaşmış oluyor ve suyun başında duruyor.»

Şeyhim bir başka zaman da şöyle anlattı:

«Benimle Seyyid Ömer Hazretleri arasında geçen hususlar için şu misali verebilirim: Bir adam başka bir adam için bir av avlıyor veya avladığı avı onun önüne atıp gidiyor. Önüne atılan avı ne yapacağını bir türlü bilemiyen o adam bu vaziyette beklerken başka bir adam ateşle birlikte çıkıp geliyor, yanında odun bulunuyordu; hemen oracıkta bir ateş yakıyor, bir bıçak getirip: «Al şu bıçağı, şu etten istediğin kadar kes, gönül rahatlığı içinde yemeye bak!» diyor.

Bunun üzerine sordum, dedim ki:

— Efendim, Seyyid Ömer Hazretleri kendisine fetih yapılanların ikinci kısmına mı giriyor?

Cevap verdi:

— Evet, Seyyid Ömer Hazretlerinin fethi biraz zayıftır.

Sordum :

— Efendim, Seyyid Ömer Hazretleri divanda hazır olur mu?

Cevap verdi:

— Evet, divana gelir, orada hazır olur, ama fethi zayıftır. Divana gelip hazır olan her velî, divanda olup bitenleri bilmez, girip çıkanlardan da haberi olmaz. Orada artan ve eksileni de tesbit edemez.

Bunun üzerine dedim ki:

— Anlaşılan divan, ilim meclislerine benzer, o meclislere gelip hazır olan herkes orada nelerin bulunduğunu ve nelerin olduğunu bilmez. Diğer bir hususu da sormak istiyorum: Seyyid Ömer Hazretleriyle kavuşmanız nasıl oluyor? dedim.

Buyurdu ki:

— Beraberinde sır bulunmayan birçok kimseleri kendime şeyh edindim. Sonra Cenâb-ı Hak kalbimi Seyyid Ömer Hazretlerine doğru çekti. Biz daha çok onun kayyımlığını yaptığı Ali bin Harzehem'in türbesinde buluşur, onun sadakasını alır-

dik, bununla ölmeyecek kadar açlığımı giderirdim. Onun bu hâli beni hayretler içinde bıraktı, bu bakımdan kendisinden v i r d istedim. Halbuki o bunu duymamazlıktan gelirdi. Ben ise her geçen gün ona karşı daha fazla ilgi duyardım.

Derken bir gün Seyyid Ömer Hazretleriyle birlikte geceyi Seyyid **Ali bin** Harzehem Hazretlerinin türbesinde geçirdik. Vird telkininde yukarıda geçen hikâye vâki oldu ve onun Hızır (A.S.) ile buluşması konuyu çözdü.

Ben hazır olduğum bir sırada Seyyid Ömer Hazretlerinden virdin yararından soruldu. Onlara şunları söyledi :

«Sen benden doğrulardan mı soruyorsun, yoksa yalancılardan mı söz ediyorsun?»

Soruyu soran cevap verdi :

«Efendim, doğrulardan soruyorum.»

Bunun üzerine şöyle buyurdu:

«Virdin yararı şudur: Cenâb-ı Hak, bu ümmeti tertemiz şeriatla muhafaza etmiştir. Bu şeriat zahiren yerine getirilirse bâtında imânı korur. Şüphesiz ki sâdık şeyhin içi, Hakkın müşahedesiyle bayındır vaziyettedir. O kadar ki mürid henüz şeyhiyle karşılaşmadan Lâ ilahe **illallah** dediğinde bunu sadece dili söylemiş olur, kalbi ise bundan gaflet içindedir.

Şeyhi ise bu kelimeyi, müşahedesi çok büyük ve yüksek olduğu için bâtıniyle söyler. Bunu müridine 'İkin ettiği zaman şeyhin haleti müride sirayet eder de mürid durmadan terakki eder, şeyhinin makamına yükselinceye kadar devam eder. Tabii eğer Allah bu makamı o müride takdir etmişse bu terakki mümkün olur.

Sonra da şeyhimiz halk arasında yaygın olan hükümdarla oğlu arasındaki olayı misal vererek bizi aydınlattı:

Zamanında ünlü bir hükümdarın çok sevdiği ve üzerine titrediği bir oğlu varmış. Çok geçmeden çocuk kötü bir hastalığa yakalanmış. Hükümdar tabibleri toplamış ve hasta olan oğlunu tedavi edemedikleri takdirde çok ağır cezalara çarptırılacaklarını"söylemiş. Tabibler bütün bilgilerini ortaya koyarak çocuğun et yememesine karar vermişler.

Ama çocuk etten perhiz etmiyeceğini söyliyerek onların bu teklifini reddetmişti. Bu sebeple tabibler hem hayret etmişler, hem de veliahdın durumu hakkında endişe etmeye başlamışlar. Başlarına gelen dert ve külfet oldukça ağır, veliahd perhizi kabul etmez, hükümdar ağır ceza vereceğini kesin bir dille onlara söyler.

Tabibler bir kez daha veliahdın et yememesini teklif ettiler ve üzerinde ısrarla durdularsa da bu sadece veliahdın nefret ve inadını artırdı, hepsi o kadar. Tabiblerden biri oradan ayrıldı, güzel bir boy abdesti aldıktan sonra Allah'a yalvarıp yakardı ve çocuk iyileşinceye kadar et yemiyeceğine niyet etti. Sonra kalkıp veliahdın yanma geldi ve :

«Ey sevgili veliahd, et size zararlıdır, onu iyileşinceye kadar yememelisin» deyince veliahd hiç itiraz etmeden bu uyarıyı kabul etti. Çok geçmeden de iyileşti. Diğer tabibler şaşırdılar ve bu te'sirin nereden geldiğini anlayamadılar. Tabib durumu onlara anlattı.

Şeyhimiz bu olayı naklettikten sonra buyurdu ki :

— İşte bunun gibi irfan ehli, Allah'ın velî kulları, perde gerisinde kalmış zatlara nazar ettiklerinde aralarında kendi sırlarını taşımaya güç getirebilen tertemiz bir zat görürler, sonra da terbiye, zikri telkin ve benzeri hususlarda hep onunla birlikte olurlar. Sırrı kaldırmaya güç getiren bu zat aslında şeyhin maksudu ve muradıdır, başkası değil.

Çünkü başkası şeyh hazretlerine gelip - ki bunlar sırrı kaldırmaya güç getiremezler - kendisine telkinde bulunmasını isteyince şeyh onu reddetmez, çünkü bu konuda hiç kimsenin arzusu geri çevrilmez. Bu bakımdan bakarsın ki şeyhler, güç getirsin getirmesin her arzu eden şahsa telkinde bulunurlar. Çünkü bunun âhirette meydana çıkacak bir faydası vardır. Şöyle ki:

Kıyamet günü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin elinde LİVA-İ HAMD bulunacak, bu livadan maksad, îman nurudur. Bütün mahlûkat - ister ümmeti olsun, ister başkası olsun - diğer peygamberlerle beraber Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin

arkasında bulunacak, her ümmet kendi peygamberinin Livâ'sı altında toplanmış olacak; onların peygamberlerinin livası, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin livâ'smdan yardım görecek, istimdatta bulunacaklar. Böylece diğer bütün peygamberler Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in livâ'smm bir kanadı altında, kendi tertemiz ümmeti de diğer kanadı altında yerlerini almış olacaklar.

Orada peygamberler sayısınca velîler bulunacak. Velîlerin de peygamberlerin olduğu gibi livaları vardır. Onların da kendilerine bağlanan cemaatleri vardır. Velîlerin hepsi de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden meded umarlar, yardım beklerler. Diğer peygamberlerin durumu da böyledir, yani onlar da Peygamber (S.A.V.) Efendimizden meded ü inayet beklerler. (Salât u selâm hepsine olsun).

^Şeyhe bağlı mürid sırrı kaldırmaya güç getirmiyorsa, ancak âhirette şeyhinden yararlanır. Şeyhin ona yapmış olduğu telkinin faydası âhirette zahir olur.

Şeyhimiz bu konuda devamla buyurdu ki :

— Mürid şeyhinden sadece yapılan telkinle yararlanmaz, yâni sadece zikri telâffuz etmesi için yapılan telkin yeterli değildir. Bununla beraber şeyhinden Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine îman etmenin keyfiyetini öğrenirse, o takdirde bâtında kısmî bir yarar sağlanır.

Şeyhimden başka zatlardan buna yakın hikâyeler dinlemiştim. Onlardan biri de şöyle idi:

Zavallı bir köle, bazı hayır ehline başvurarak hürriyetine kavuşturulması için efendisi yanında teşebbüse geçmelerini dilemişti. Fakat hayır sahibi aradan bir seneden fazla bir zaman geçmesine rağmen bu köleye olumlu cevap vermemişti. Sonra bir gün o zat bu köleyi yanma alıp onun efendisine gidiyorlar. Hürriyetine kavuşturulması için ondan ricada bulunuyor, adam da itiraz etmiyor ve köleyi derhal âzâd edip hürriyetine kavuşturuyor. Bu durumda köle fazlasıyle seviniyor ve yüzünde beşaret belirtileri bütün anlamıyla hissediliyordu. Sonra köle, şefaatçi zata dönüp soruyor :

— Efendi Hazretleri! Neden şefaatinizi bu kadar geciktirdiniz? Size başvurduğumda buna teşebbüs etseydiniz bir sene önce hürriyetime kavuşmuş olurdum. Yine de bu gecikmenin mükâfatı sizin terazinizde olsun, ama neden bu kadar geciktirdiğinizi bir türlü anlayamadım.

Hayır sahibi zat ona şu cevabı veriyor:

— Biz kendimiz bir işi, ameli, hayrı yapmadıkça başkasına «gel şu hayrı, bu ameli yap» demeyiz. Sen bana başvurduğunda, yanımda âzâd edecek kölem bulunmuyordu. O günden sonra bir köle satın alıp hürriyetine kavuşturmayı döşündüm ve bunun için para biriktirdim. Arzulanan miktar elimde toplanınca bir köle alıp âzâd ettim ve sonra hemen senin efendine baş vurup şefaatte bulundum. O da benim rica ve şefaatimi kabul edip seni hürriyetine kavuşturdu. Eğer köle satın alıp âzâd etmeden önce efendine başvurmuş olsaydım, şefaatimi kabul edeceğini sanmıyorum. Allah daha iyisini bilir.

İSMİ AZAM
ALLAH'IN EN BÜYÜK İSMİ

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) İsm-i Azam hakkında şöyle buyurdu :

— Sânı yüce olan Allah'ın en büyük ismi (ism-i a'zam), yüz ismi tamamlayan bir isimdir, doksan dokuz isme dahil değildir. Ama bu en büyük ismin mânasının çoğu doksan dokuz isimde vardır. Hem İsm-i A'zam zâtın zikridir, lisanın zikri değildir. Bakır kaptan gelen tının sesi gibi bir sesin zattan geldiğini duyarsın. İşte zâtın ism-i azamla olan zikrinin sesi bu sestir. Böyle bir zikir zâta çok ağır gelir. Zat günde ancak ya bir, ya da iki defa bunu zikretmeye güç getirebilir.

Bunun üzerine sordum :

— Efendim, dedim, neden onun zikredilmesi zâta bu kadar ağır gelir?

Cevap verdi:

— Çünkü İsm-i A'zam ile zikir ancak tam bir müşahedeyle beraber olabilir. Bu da şüphesiz ki zât üzerine çok ağır gelir. Zât bu ismi anmaya başlayınca bütün âlemi bir heybet ve celâl tutar, varlık âlemi bu ismin heybetinden korkmaya başlar. İsâ Peygamber de (A.S.) bu ismi zikretme kuvveti vardı, bu sebeple her gün on dört defa bunu zikrederdi. Allah daha iyisini bilir.

ESMÂ-İ HÜSNÂ
(ALLAH'IN GÜZEL İSİMLERİ)

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Esmâ-i Hüsnâ (Allah'ın güzel isimleri) nin mânaları peygamberlere (Salât u selâm hepsine olsun) müşahedeler yoluyla verilmiştir. Hepsinde bu mânalar mevcuttu. Ancak ne var ki bu mânalar onlara müşahedeleri nisbetinde zahir olmuştur. İsimler de böylece bu ölçüye göre onlardan çıkmıştır. Böylece Esmâ-i Hüsnâ veya genel bir tabirle Allah'ın bütün isimlerini peygamberler koydular. Yâni onların bu isimleri koymasından Esmâ-i Hüsnâ ortaya çıkmıştır.

İdris (A.S.) ilk önce ALÎ, KAVİY, AZİZ ve MENNÂN isimlerini koydu. Bunun gibi diğer peygamberler de o isimlerden bir şeyler koydular, kendi dillerine göre bunu belirlediler. Kur'-ân-ı Kerîm'in bu konudaki meziyyetine gelince, Kur an bu isimlerin hepsini kendinde toplamıştır. Aynı zamanda bunları Arapça dili üzerine beyân etmiştir. Geçen peygamberlerin dillerine göre almamıştır.

İLK İSMİ CELÂLİ (ALLAH İSMİNİ) KOYAN İLK BABAMIZ ÂDEM (A.S.) DIR.

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittim, buyurdu ki:

— İsm-i Celâl (Allah ismini) ilk koyan, babamız Âdem (A.S) dır. Şöyle ki: Cenâb-ı Hak (C.C.) Âdem babamıza ruhu üfleyince yerinden sıçrayıp bir ayağı üzerine gelerek bir dizini de yere koyup o vaziyette durdu ve işte bu halde iken ona Rab-

bisiyle ilgili büyük bir müşahede meydana geldi. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak ona konuşma imkânı lütfetti de O yüce Zât-tan müşahede ettiği esrarı söyledi. Cenâb-ı Hak ezelî ilmiyle tesbit ettiği bu isimlerle anılmasını irâde etti. İşte bunun içindir ki güzel isimleri peygamberlerin dilinde akıtıp anılmasını sağladı, seçkin kulları bu isimlerle Onu zikretmeye koyuldular.

^ Eğer varlık âleminin efendisi Hazret-i Muhammed (S.A.V.) Efendimize o güç getirilmiyecek müşahedesinden kendisinde meydana gelen mânalar için isimler koymuş olsaydı, onu işiten herkes eriyip yok olurdu. Ne var ki Cenâb-ı Hak kulları hakkında çok lütufkârdır. Allah daha iyisini bilir. ^

Ahmed **bin** Mübarek diyor **ki :**

Sakın şeyhimizin bu sözünde akideye aykırı bir anlam bulunduğunu sanma. Çünkü Esmâ-i Hüsnâ (Allah'ın güzel isimleri) öncesizdir. Ancak bu öncesizlikten maksad onların lâfzı değil mânalarıdır. Lâfızlar ise sonradan bu mânalara konulmuştur. Çünkü her lâfız arızîdir. Arızî olan her şey sonradan olmadır. Bilhassa seyyaliyet taşıyan lâfızlar ve sesler arızî olduğuna göre, sonradan olmaları çok tabiîdir. Bu belirttiğimiz husus çok açık bir anlam taşımaktadır. Akideye aykırı hiç bir hal mevcut değildir. Allah daha iyisini bilir.

İSM-İ CELÂL'DA ÜÇ ESRAR VARDIR

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— İsm-i Celâl (Allah ismi)nde üç esrar vardır :

a) Allah'ın yarattıklarının bir sınırı ve sayısı belli değildir. O'nun yarattığı mahlûkat çok farklıdır; insanlara, cinlere, hayvanlara ve başka yaratıklara ayrılmaktadır. Bu yaratıkların çoğunu insanların çoğunluğu bilmez. Bu çokluğa rağmen Allah Bir'dir, mülkünde tektir, Onunla beraber başka bir müdebbir (işleri düzenleyici, önlem alıcı) yoktur. Onun veziri de yoktur.

da tasarruf eder, hiç bir şey Onun ilminin dışında kalmaz ve hiç bir şey de Onun kudretinin dışına çıkmaz. Her şeyi kahriyle saltanatı altına almış ve her şeyi kudretiyle kuşatmıştır. Nitekim Kur'ânda buyuruyor ki : «Allah onları ardlarından çevirmiştir.» (*)

b) Cenâb-ı Hak (C.C.) mahlûkatında dilediği gibi tasarruf eder. Şunu zengin kılar, şunu ise fakir yapar, şunu aziz kılar, şunu ise zelil ve hakir yapar, şunu beyaz tenli, şunu da siyah tenli kılar, şunu men'eder, şunu da ayırır. Zaman ve mekânlarda bunları dilediği gibi evirip çevirir. Özetliyecek olursak, deriz ki: Doğrusu Allah her gün bir şandadır. Kendi isteğiyle davranma O'na mahsustur, mahlûkatında istediği gibi hükmeder, dilediğini yapar. O her türlü noksanlıktan ve sonradan olma sıfatlardan yücedir ve münezzehtir. O'ndan başka ilâh yoktur.

c) Allah (C.C.) çok mukaddes ve münezzehtir, keyfiyet (nicelik ve nasıllık) ölçüsüne girmez. Mahlûkatından hiçbir şey'e de benzemez. Bununla beraber O'nun kuvvet ve şiddeti, kahır ve saltanatı vardır. O kadar ki eğer kendisini mahlûkatından gizleyen hicaplar olmasaydı, bütün mrWûkat toz haline gelip yok olurdu. Hepsi de kayıp kum toz haline gelirdi.

Yâni Cenâb-ı Hak ara yerdeki perdeleri kaldırıp mahlûkatına tecelli etmiş olsaydı, hepsi de kum toz haline gelip yok olurdu. Eserleri bile kalmazdı. O kadar ki bu âleme bakan biri, «şu âleme hiç bir mahlûkat gelmemiştir, burada hiç kimse yaşamamıştır» derdi.

Ancak ne var ki Cenâb-ı Hak kendi rahmetiyle ve yüce hikmetiyle yaratıklara merhamette bulunmuş, ezelde takdir ettiği kazasına göre onları korumuştur. Ve bu kudret ve hikmetine göre, O herhangi bir mahlûku yaratmak istediğinde, onu yaratmadan önce hisabını yaratmıştır.

tşte bu esrarı ancak basiret sahibi olanlar bilebilir; sadece ism-i celâl'i söylemekle, mahlûkattan hiç birini müşahedeye ihtiyaç duymaksızın bu esrarı anlayabilir.

(*) Bürûc sûresi, âyet: 20.

Şeyhime sordum, dedim ki :

— Efendim, basireti açık olana sadece ism-i celâl'i söylemekle bunlar nereden ve nasıl tecelli ediyor?

Allah kendisinden razı olsun, bana şu cevabı verirken bir misal ile söze başladı; böylece bizim anlayabileceğimizi sağlamış oldu. İsm-i A'zam'ın bu mâna ve ölçüde olması, diğer bütün isimleri mâna ve muhteva bakımından kendinde toplamasındandır. Allah daha iyisini bilir.

ALLAH DÜŞÜNCELERDE TASAVVUR EDİLENİN BAŞKASIDIR

Şeyhimden işittim, (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak çok mukaddes ve münezzehtir. Mahlûkattan hiç bir şeye benzemez. Düşüncelerin tasavvur ettiği her şeyin başkasıdır o. Çünkü düşünce ânında tasavvur edilen her şey, her şekil ve suret mahlûkat arasında mevcuttur. Rabbimiz ise yaratıkların sıfat ve şekillerinden pâk ve münezzehtir. Evet, düşünce seviyesinde ancak mahlûk (yaratılmış) olan bir şey düşünülebiliyor; varlık âleminde örnek ve misalli bir şey bu alanda yer alabiliyor, Allah'ın ise hiç bir misli, dengi ve benzeri yoktur.

Bunun üzerine dedim ki :

— Efendim, düşünce alanında bir insanın başaşağı yürüdüğü tasavvur olunabiliyor, halbuki hariçte böyle bir misal yoktur. Buna ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Allah'a andolsun ki senin düşündüğün şekilde bir adamın yürüdüğünü gördüm, elleriyle utanç yerini kapatıyordu. Onun bu hali hep devam ediyordu, ancak tabii ihtiyacını gidereceği zaman ellerini oradan kaldırabiliyordu.

Sonra Şeyhim (Allah ondan razı olsun) devamla buyurdu ki: Bir gün Seyyid Muhammed bin Abdülkerim el-Besravî Haz-

retleriyle beraber oturuyorduk. Bana dönerek: «Yaklaş» dedi. Yaklaştığımda dedi ki:

«Gel de kendi düşüncemizde son derece garip bir suret tasavvur etmeye çalışalım, sonra da Allah'ın yaratıklarına bakalım, onlar arasında böyle bir suret ve şekil bulunabilecek mi?»

Ben de: «Efendim, buyrun siz istediğiniz şekil ve biçimde bir şey tasavvur ediniz» dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu :

«Bir yaratık düşünelim ki dört ayak üzerine yürür, yüzü deve yüzüne, sırtı ve ağız kısmı dişi tavşana benzesin. Sırtında çeşitli renkler taşıyan bir ibadetgâh bulunsun, renkleri aşağıdan yukarıya doğru yükselip panldasm. Başında şerefeler bulunsun, onların bir kısmından idrarını, bir kısmından dışkısını yapsın. Bir başka şeref esiyle yesin, içsin. Şerefeler arasında insan başına benzeyen suretler bulunsun.»

O böyle bir şekil düşünüp ortaya koyunca gördük ki mahlûkat arasından birer parça alınarak bir araya getiriliyor, fakat yaratıklar dışında bir şekil ve suret bulunamıyor. Bir âlemde erkeğin dişi üzerine çıktığını, bir başka âlemde dişinin erkeğin üzerine çıktığını, cinsiyet değiştirdiğini görüyoruz. Şüphesiz ki bu işittiklerimizin en garibidir. Allah daha iyisini bilir.

MÜŞAHEDENİN ESRAR VE ÖNEMİ

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Müşahede oldukça önemlidir. İnsanların çoğu bu inayetten mahrum ve âcizdir.

Şeyhim sonra müşahededen âciz olmanın sebeplerini anlatmaya başladı ve sonunda kendi katından şu olayı nakletti :

— Hicrî 1127 yılının son aylarında bulunuyordum. Allah'ın velî kullarından bir kulla karşılaştım. Kendisine dedim ki :

«Allah'a duâ edin de kendi müşahedesini bana nasîb eylesin.»

Yüzüme baktı ve :

«Bırak bu isteği, Allah'tan böyle bir şey isteme, O, sen istemeden verinceye kadar bekle. Çünkü istemeden sana bu müşa-

hedeyi verirse aynı zamanda hem sana bu konuda yardımda bulunur, hem de buna karşı sana bir güç ihsan eder. Müşahede inip sana gelmeden onu taşıyacak kuvveti sana verir. Böyle değil de onu Allah'tan ister ve bu isteğini çoğaltıp durursan, isteğin boşa çıkmaz, ama seni kendi haline terketmesinden endişe edilir. Sonra âciz kalırsın da onu taşıyamazsın.»

Bunun üzerine kendisine dedim ki:

— Efendim, siz duâ buyurun da Allah bana müşahede ihsan etsin, ben onu taşımaya güç getirebilirim.

Bu kez bana: «Şu insanlar âlemine dikkatle bak» dedi. Baktığımda, Onların hepsini bir yüzük halkası gibi iki gözün arasına toplayıp getir», buyurdu. «Toplayıp getirdim» dedim. Sonra, «Cinler âlemine bak, onları da yine bir yüzük halkası gibi iki gözün arasına getir» dedi. Dediği gibi yaptım. «Bu defa melekler âlemine bak, yerde ve gökteki meleklere dikkat et, Arş-ı A'lâdaki meleklere gözünü çevir ve onların hepsini bir yüzük taşı gibi iki gözün arasına getir,» buyurdu. Dediği gibi yaptım.

Sonra kendisi âlemleri bir bir saymaya başladı, cennet âleminden ve içindeki her şeyden, cehennem âleminden ve içindeki şeylerden söz etti ve :

«Bunların hepsini yine bir yüzük taşı gibi toplayıp bir araya getir ve iki gözün arasında bulundur.»

Ben de buyurduğu gibi yaptım. Sonra şöyle buyurdu :

«Şu iki gözün arasına getirip koyduğun bütün âlemlere toplu halde bak, fakat bir tek bakışla bak, onların hepsini bir bakışta gözün önüne getirebilir misin?»

Buyurduğu gibi bir tek bakışla baktığımda mümkün değil hepsini bir anda gözlerimin önüne getiremedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu :

«Sen daha şu mahlûkatı bir anda gözlerin önüne getiremiyorsun, nerede kaldı O benzersiz Yaradanı müşahede edebilesin?î» -

O zaman hakkı öğrenebildim ve kalb gözüyle ağlayarak çok arzu ettiğim bir hususa güç getirememenin sıkıntısını için için duydum. O zat bana son olarak şunu söyledi:

«Bütün bu mahlûkatı bir bakışta gözlerin önüne sermeğe hiç bir insan güç getiremez.»

Şeyhim bu konuyla ilgili bize şöyle dedi :

— Allah'ın velî kullarından biri Peygamber (S.A.V.) Efendimizi uyanık bir halde iken görebiliyorsa, bu, âlemin hepsini gördüğü anda değildir. Ancak ikisini de görebiliyorsa, bu bir tek bakışla gerçekleşmiyor, bir bakışta âlemi, diğer bir bakışta Resûlüllah'ı görebiliyor, demektir.

AKIL RUHUN MAHİYETİNİ KAVRAYAMAZ

Şeyhimle (Allah kendisinden razı olsun) ilk karşılaştığımız günlerdeydi, r û h hakkında konuşuyorduk. Akıl onun hakikatini ve mahiyetini kavrayamaz ve hakikati bilinemez, ancak henüz ruhu bilmeden âlemleri görme ve bilme keşfi meydana gelirse, ondan sonra rûh hakkında bir şeyler bilinebilir. Âlemlerin hepsini bilme keşif kapılarından bir kısmı açılır, bir kısmı henüz açılmadan rûh ile ilgili bir keşif vâki olursa, bu insanı fitneye düşürür.

Eğer en yüksek seviyede bulunan bir ilim adamıyla oturup rûh hakkında konuşmak istesek, o benden sorsa, ben de cevaplandırsam, bu soru cevap faslı dört sene devanı edip gider, fakat o ilim adamının itirazlarının sonu gelmez. Çünkü rûh konusunda sayılmıyacak kadar müşkiller ve kapalı haller, esrar ve hikmetler mevcuttur. Allah daha iyisini bilir.

KUL, RABBİSİNİN MARİFETİNE GÜÇ GETİREMEZ

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) ma'rifet-i ilâhiyye hakkında konuştu, bu konuda bir misal vererek bizi aydınlatmaya çalıştı: Kul, rabbisini marifete, - kibriya ve azametinin bulunduğu hakikati üzere anlamaya - güç getiremez. Yâni Cenâb-ı Hakk'ın kibriyâ ve azametinin bulunduğu hal üzere marifetine güç getirmek kul için mümkün değildir.

Eğer Cenâb-ı Hak şu toprak kaplara anlayış ve idrâk ile yardımda bulunsaydı, bir kimse de gelip onlardan «Sizleri kim yaptı, hangi san'atkâr sizleri işleyip bu hale soktu, nasıl yaptı, yapanın boyunun uzunluğu ne kadardır, rengi nasıldı, aklî durumu ne ölçüde bulunuyordu, ne kadar yaşadı ve bu ülkede ne kadar bulundu? diye sorsa, onları yapanın iç ve dış vasıflarını bir bir sorup öğrenmeğe çalışsa, şüphesiz ki o toprak kaplar bu bilgilerin hepsini bilip saymaya gücü yetmez ve bu maarifi taşımaya da takati yetmez.

Bunun için deriz ki, hiçbir san'at eseri, san'atkârının sıfatlarını bulunduğu hal ve ölçü üzerine bilmeye güç getiremez.

Bu acizlik ve güçsüzlük, sonradan olma yaratıklar arasında belirgin olunca, artık öncesi olmayan o büyük sâni'in vasıflarını bulunduğu hal ve hakikat üzerine hangi mahlûku bilmeye güç getirebilir? Ne bu ülkede, ne de başka ülkede bunu bilmek mümkün değildir. Ebediyyen bu maarife erişmek mahlûk için ne dünyada, ne de âhirette mümkün ve müyesser olur. Allah daha iyisini bilir.

ZİKİR, İBÂDETTEN DAHA AĞIRDIR

Şeyhimden işittim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki :

Doğrusu z i k i r ' in zât üzerinde, ibâdetten daha çok bir ağırlığı vardır. Buradaki zâttan maksad ve muradımız, habis olan zâttır. Çünkü böyle olan zât karanlık suyuyla sulanmıştır. Zikir ise ona nûr şerbetini içirir; ama içindeki o karanlıktan dolayı nuru kabul etmez .^Karanlık ise zâtı asıl tabiatından döndürmek ve hakikatmdan çıkarmak ister. Bir kadını erkek tabiatlı yapmak isteyen kimse gibi, bunun aksine bir erkeği de kadın tabiatına çevirmek isteyen gibi.

Buğdayın tadını ve zevkini başka bir tahılda bulmak arzusunda olan kimse de bu kabildendir. Artık sen böylesinin tedbir ve hayretinden sorma... Ama ibâdet böyle değildir, çünkü o

daha çok zâtın dış kısmının meşguliyetidir, keser ve balta ile hizmete benzer. Bundaki ağırlık sadece zâtın duyduğu yorgunluk ve bitkinliktir. Allah daha iyisini bilir.

ALLAH'IN İSİMLERİ ARASINDA ÖYLE BİR İSİM VAR Kİ KUL ONUN NURUYLA SULANACAK OLURSA DEVAMLI SURETTE AĞLAR

Şeyhimden işittim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Allah'ın güzel isimleri arasında öyle bir ismi var ki, kul o ismin nuruyla sulanacak olursa devamlı ağlar.

Merak ettim, sordum :

— Efendim, o hangi isimdir?

Buyurdu ki:

— El-Karîb ismidir.

Müellif Alımed bin Mübarek diyor kî:

Sanıyorum ki kişi bu ismin nuruyla sulanınca gafletinden ayrılıp Rabbine dönüyor. Bu neye benzer biliyor musunuz? Seferden dönüp en aziz dostlarına kavuşan kimsenin durumuna benzer. O çok yakınlar birbirlerine kavuşunca sevinç gözyaşları dökerler.

Şeyhim bu konuda devamla buyurdu ki:

— Kişinin gurbetten dönüp anasına kavuşmasından dolayı ağlaması sadece sevinç gözyaşlarıdır. Rabbisine dönmesinden dolayı ağlaması ise bundan başka bir de daha önce O'nun emrine aykırı hareket etmesinden ve gaflet içinde kalmasından utandığı, haya duyduğu içindir.

ÖYLE İSMİ DE VAR Kİ, ONUN NURUYLA SULANAN KİMSE DEVAMLI SURETTE GÜLMEYE BAŞLAR

Yine şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Allah'ın isimlerinden öyle bir ismi var ki kişi onun nuruyla sulandığında devamlı güler. Bu neye benzer bilir misiniz? Bir adamın yanma altmış kadar şahıs geliyor, elbisesini soyuyorlar ve sonra da onu kıdıklamaya başlıyorlar. O da devamlı surette bu kıdıklamadan dolayı gülmeye başlıyor ve altmış kadar insanın elinde bulunduğu için de kendini bir türlü kurtarmaya güç getiremiyor.

Kendisine sordum :

— Efendim, dedim, o hangi isimdir?

Buyurdu ki:

— El-Müteâlî ismidir.

Bu cevap üzerine bana bir heybet arız oldu, soruyu tamamlıyamadım, çünkü hatırımda daha başka sorular da bulunuyordu. Maksadım Esmâ-i Hüsnâ'nın nurlarından sormaktı.

BİR VELÎ İÇİN EN SIKINTILI ZAMAN İSİMLERİN NURLARIYLA SULANDIĞI ZAMANDIR

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Bir velî için en sıkıntılı zaman, Allah isimlerinin nûrlarıyla sulandığı vakitlerdir. Çünkü o velînin zâtı nurların gerektirdiği haller içinde ıztırap duymaya başlar. Çünkü her isim diğer ismin gerektirdiğinden başkasını gerektirir.

Velîlerden öylesi var ki, bu isimlerden biriyle sulanır, onun güldürme hükmü o velî üzerinde sürüp gider. Öylesi de var ki ağlatır ve daha başka haller meydana getirenleri vardır. Velîlerden bazısı iki isimle, bazısı da daha çok isimle sulanır.

Bunun üzerine hatırıma geldi, sordum :

— Efendim, dedim, siz kaç ismin nuruyla sulandınız?

Cevap verdi:

— Yüz isimden üçü hariç diğer 97 ismin nuruyla sulandım. (Tabii şeyhim sözünde son derece doğrudur).

— Efendim dedim, Allah'ın güzel isimleri 99 değil midir?

Buyurdu ki: »

— Yüzü dolduran ya da tamamlayan bir isim onlardan sayılmamıştır. O bir ismi anmaya insanlar güç getiremezler. O, ism-i a'zamdır. Bu öyle bir isimdir ki onunla duâ edildiğinde kabul olunur, bir şey istenildiğinde verilir.

Şeyhimin bu isimle ilgili açıklamasını daha önce naklet-miştik. Burada tekrarına lüzum görmüyoruz. Bu da onun Es-mâ-i Hüsnâ ve İsm-i A'zam hakkındaki bilgisini, ma'rifetini göstermektedir. Biz bir nice sâdık velîlerin bu konudaki sözlerini, açıklamalarını dinledik, ama şeyhimizin bû nefîs açıklamasına hiç birisi ulaşamaz. Ben Şeyhimden bu konuda işittiklerimin hepsini buraya yazmadım.

Sonra Şeyhim (Allah razı olsun) bu konuda devamla buyurdu ki:

— Sözünü ettiğim doksan yedi isimle sadece bir velî sulanmıştır.

Ahmed bin Mübarek diyor **kî :**

^"^ 97 ismin nuruyla sulanan o bir velî, şüphesiz ki Gavs'tır. Sonra bu, onun ilk durumda söylediğidir. Son ömründe şeyhim yüz ismin hepsiyle sulanmıştır. Allah kendisinden razı olsun.

Bu isimlerle sulanma iki türlü oluyor: Biri rûh makamında meydana geliyor. Evliyadan öylesi var ki bunlardan sadece biriyle sulanır. Öylesi de var ki birkaç tanesiyle sulanır. Yüz ismin nuruyla sulanmayı tamamlayan ancak G a v s ' tır. İkincisi S ı r makamında meydana geliyor. Sır makammda ise yüz ismin nuruyla sulanmayı ancak varlık âleminin efendisi Resûlüllah (S.A.V.) tamamhyor.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şüphesiz ki bu sözün altında bir nice esrar ve nurlar vardır ki onları ancak erbabı bilir. Allah onlara olan hoşnudluğunu bize nasib eylesin. Allah daha iyisini bilir.

İlâhî isimleri vird edinenler hakkında da şeyhim bize çok şeyler anlattı. Onlardan bir kısmını buraya yazıyorum :

.I Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

^* — İlâhî isimleri vird edinerek zikirde bulunanlar eğer o virdlerini arif bir şeyhten almışlarsa, bu kendilerine zarar vermez. Arif olmayan birinden almışlarsa, kendilerine zarar verir. (7^

Sordum, dedim ki:

— Efendim, neden onlara zarar verir? Bunun sebebini açıklar mısınız?

Buyurdu ki:

— Esmâ-i Hüsnâ (Allah'ın güzel isimleri) nin Hakk'm nurlarından iki türlü nuru vardır. Sen bir ismini anmak istediğinde, eğer o ismin nuru beraberinde bulunuyorsa bu durumda onunla zikretmen sana zarar vermez. Eğer o isimle birlikte nuru bulunmuyorsa, şeytan da hazır olur ve o kula zarar vermeye sebep hazırlar. Çünkü ismin nuru kul ile şeytan arasında bir hicap (perde)dir.

Şeyh arif bir zât olursa, o devamlı Hakk'ın huzurunda bulunuyor demektir, müridine Esmâ-i Hüsnâ'dan bir isim vermek istediğinde, o ismi nuruyla birlikte verir ki bu nûr kulu şeytandan koruyup ara yere perde olur. Bu durumda şeytan bir zarar veremez ona. Bunun yararı ise, şeyhin onu müridine verirken beslediği niyete göredir. Dünyaya erişme niyetiyle vermişse mürid ona ulaşacaktır. Âhiret niyetiyle vermişse ona erişecektir. Ma'rifet-i İlâhiye niyetiyle vermişse, buna erişir. ^

Bunun aksine ismi vird olarak veren şeyhin kendisi mahcûb kişilerden (perde gerisinde kalmış, irfan sahasına çıkamamış) ise, o müridine sadece o ismi verebilir, nuru verilmemiş

olur. Bu durumda mürid helak olur. Böyle bir helake düşmekten Allah'a sığınır, selâmet dileriz.

Bunun üzerine hatırıma geldi de sordum :

^ — Efendim, dedim. Kur an-ı Kerîm'de Esmâ-i Hüsnâ yazılı bulunuyor. Kur anı hafızasında taşıyıp onu okuyanlar, Esmâ-i Hüsnâ'yı da okumuş oluyorlar, bu sürüp gitmektedir, ama onlara bir zarar da vermemektedir. Halbuki onlar bunu arif bir şeyhten de almamışlardır. Bundaki sebep ne olabilir?

Allah kendisinden razı olsun, şeyhim şu cevabı verdi:

— Allah (C.C.), Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi Kuran ile gönderdi. Kur'ân kime ulaştıysa, kim onu okuyup ezberlediyse tâ Efendimizin devrinden kıyamet kopuncaya kadar hepsinin şeyhi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdir. İşte Hamele-i Kur'ân'ı (Kur an'ı okuyup hafızasında taşıyanları) şeytandan koruyan perde budur. ^

Cenâb-ı Hak bizi Kur an okuyanlarla menfaatlandırsm.

Sonra bilmiş ol ki: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, ümmetine ancak güç getirebilecekleri kadar Kur an-ı Kerîm'i vermiştir. Şöyle ki: Ümmetin Kur an'ın zahirinden anlayabildikleri nisbette onlara kapı açmıştır. Yoksa Kur an'ı onlara bütün esrarıyla vermemiştir. Onun bütün nurlarını da onlara sunmamıştır. Aynı zamanda Kur an'da geçen Esmâ-i Hüsnâ'nın nurlarının tamamını da ümmetine vermemiştir. Eğer bu isimleri nûrlarıyla birlikte ümmetine sunmuş olsaydı, onlardan hiçbiri isyan etmez, günah işlemezdi. Bu sebeple de ümmetin her biri bir kutub oluyordu. Böylece hiç bir ümmet o isimlerden zarar görmezdi.

SÛRELERDE BULUNAN İSİMLER

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Yâ-Sîn sûresinde iki isim vardır ki bunlar sûrenin baş kısmında geçer: Aziz, Rahim.. İki isim de bu sûrenin orta kısımlarında geçer: Aziz, Alîm. Sâd sûresinde iki isim geçer: Azız

ve Vehhâb. İşte DU isimler dünya ve âhiret hayırlarını düzenler.

Mülk sûresinde geçen Elâ ya'lemü men halâka ve hüvel lâtîfül habîr âyeii ve bundaki isimler, kendisine fakirlik veya bir zarar, ya da bir belâ ve musibet veya bir günah dokunan kimseye yarar sağlar. Bu âyeti çokça okuyan kimseyi kendi minnet ve keremiyle A^ah mübtelâ bulunduğu dert ve sıkıntıdan kurtarıp ona afiyet lütfeder. «

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Zehirli olJuğu halk tarafından bilinen bir bitkiyi yediği için hastalanari kimse Şeyhimize gelip şifâ diledi. Bu bitkiye b î ş adı verilir- Tehlikeli olduğu bilindiğinden gelen adam hayli korkup endişeleniyordu. Şeyhimiz ona yukarıdaki âyeti okumasını tavsiye etti. Kısa zamanda adam ummadığı şekilde şifâ buldu. Cenâb-ı Hak o derdi ondan kaldırdı. Allah daha iyisini bilir.

ZİKREDERKEN SALLANIP BİRTAKIM HAREKETLERDE BULUNMAK

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

___Zikredenken vecde gelip sallanmak, birtakım hareketler göstermek, birinci k a r n ' de, yâni Sahâbe-i kiram devrinde olmadığı gibi, ijünci ve üçüncü karnler, yani Tabiîn ve Tebe-i tabiîn devirlerinde de yoktu. Şüphesiz ki bu üç devre en hayırlı devrelerdir. Nitekim bunun hayırlı devre olduğuna hadîs-i şerifler şehadet etmektedir.

Şeyhimin bu konudan söz etmesinin sebebine gelince, bir adam Şeyhime gelerek zikir hâlindeki vecd ve sallanmaktan, bazı hareketlerde bulunmaktan sordu. Şeyhim ona cevap vermeyi uygun bulmadı ve bize dönerek buyurdu ki:

«Açıkça hî*k sözü söylemeyi uygun bulmadım, çünkü ben halktan biriyin^ sonra dediğimi kabul etmez de hak söz reddedilmiş olur.»

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, bu meseleden bizim âlimlerimizden de soruldu. Şöyle ki: Peygamber (S.A.V.) Efendimiz böyle yapmış mı, yapmamış mı? Onlar cevap olarak «Hayır Peygamber (S.A.V.) Efendimiz hiç bir vakit böyle yapmamıştır» diyecek olurlarsa, biz bu kez :

«Ebûbekir Sıddîk (R.A.) böyle yapmış mıdır, yapmamış mıdır?» Diye sorarız.

Onlar, eğer «hayır o da böyle yapmamıştır» derlerse, bu kez biz :

«Ömer (R.A.) böyle yapmış mıdır, yapmamış mıdır?» Diye sorarız.

Onlar: «Hayır, o da böyle yapmamıştır» derlerse, bu defa biz :

«Peki Hz. Osman (R.A.) böyle yapmış mıdır?» Diye sorarız.

Onlar: «Hayır o da yapmamıştır» diye cevap verirlerse, bu defa biz :

«Hz. Ali (R.A.) böyle yapmış mıdır, yapmamış mıdır?» diye sorarız.

Onlar: «Hayır, o da yapmamıştır» derlerse, biz yine sorarız :

«Sahâbe-i kiramdan herhangi biri böyle yapmış mıdır?»

Onlar yine: «Hayır onlardan da hiçbiri böyle yapmamıştır.» Diye cevap verirlerse, biz bu kez :

«Tabiînden hiç kimse böyle yapmış mıdır?» Diye sorarız. Onlar yine: «Hayır, onlardan da kimse böyle bir şey yapmadı» Derlerse bu defa biz :

Tebe-i tabiînden böyle yapan olmuş mudur?» Diye sorarız. Eğer «Onlardan da hiç kimse bunu yapmadı» derlerse, bu defa biz bu üç devrede yetişenlerin yapmadığı bir şeyde hayır olmadığını anlarız.

Benim bu açıklamam üzerine Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Zikir hâlinde sallanmak, bazı hareketler gösterip vecde gelmek ancak dördüncü devrede ortaya çıktı. Bunun sebebine gelince, Allah'ın velî kullarından dört ya da beş zat ki

bunlar kendilerine fetih yapılanlardan bulunuyorlardı. Bu zatların arkadaş ve yaranları da bulunuyordu. Allah kendilerinden razı olsun, zaman zaman bunlar meleklerden olan Allah kullarını ve melek olmayan kulları Allah'ı zikrederken müşahede ediyorlardı.

Meleklerden kimi hem diliyle, hem zatiyle zikirde bulunuyor, zâtları bu sebeple sağa sola sallanıyor, öne arkaya doğru hareket halinde bulunuyordu. İşte bu beş velîden biri melekleri bu hal üzere görünce hayret etmişti ve zâtı da bu durumdan müteessir oluyordu. Sonra da zâtı meleğin hareketi gibi hareket etmeğe başlıyor ve vecd keyfiyeti böylece zahiri bir hareketle belirgin hale geliyordu.

Ne var ki velînin zâtı meleğin zâtını bu hususta kopya ederken kendisinden meydana gelen bu tür hareket ve sallantıları fark edemiyordu. Çünkü bu sırada Hakk'ın müşahedesinde gark olmuş bir hali vardı. Hiç şüphe yok ki durumu böyle olan zayıftır, kuvveti yoktur. Yani bu halde kendini toparlayacak bir kuvvete sahip değildir.

Velînin durumu böyle olunca, onun müridleri, dost ve arkadaşları sözü edilen zikir hâlindeki hareketlerini gördüklerinde onu taklid etmeye başladılar. Böyle olunca velînin zâtı meleklerin zâtına, mürid ve arkadaşlarının zâtı da şeyhlerinin zâtına uydular; dış görünüşe kapılıp birtakım hareketler gösterdiler. Sonra bâtın ve sıdk ehlinden olan o beş velî vefat etti. Dış görünüşe bağlı kalanlar zikir halinde hareketlerle meşgul oldular ve biraz da bunu artırdılar.

Bir kısmı bu hareketlere bir ahenk de katarak birtakım âletler de bulundurdular; bu konuda hayli külfetlere girip birtakım âyin şekilleri meydana getirdiler. Sonra gelen her kuşak bir öncekine vâris olarak bu âdeti sürdürdüler. Ben iyice bildim ki, bu tür hareketlerin sebebi, şeyhlerdeki zayıflıktır. Yâni ilk o beş velînin za'fa uğraması neticesi dış görünüşlerini disipline etmeyi gerektirmedi. Onlardan önce gelen ilk üç k a r n (kuşak) zamanında böyle bir hal yoktu. Hiç kimseden de böyle bir şey işitilmedi. Allah daha iyisini bilir.

BASİRETİN NAZARI

Kalb gözünün nazarında bir nice cüz'ler mevcuttur. Şeyhimizden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Kalb gözünün bakışında 366.000 cüz' vardır. Bu cüz'lerden biri gözün bakışında, geriye kalan cüz'ler ise kâmil vâris arifin zâtında mevcuttur. Bizden birimiz gözümüzle nasıl bakıyorsak, o da zâtıyla öylece bakıp görüyor. Şu farkla ki onun bakışı, kendisindeki mevcut olan bütün cüz'lerle gerçekleşiyor. Bu mazhariyet ise ancak (her devirde) bir zâtta bulunur, bununla g a v s hazretleri kasdediliyor. Şu g a v s ki onun altında, yani makam ve derecesinin altındaki derecede yedi tane kutub bulunuyor.

Meclisimizde hâzır olanlardan biri ki biz onun TATAVEN'deki evinde bulunuyorduk, - o da Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin makamını bilmiyordu - Seyyid Abdülvehhab Şa'rânî Hazretlerinin şöyle anlattığını bize nakletti :

«Melekût âleminde Seyyid Abdülkadir Geylânî, Seyyid Ahmed bin Hüseyn Rıfâî ve Seyyid İbrahim Düsûkî Hazretleri (Allah hepsinden razı olsun) bir araya gelip toplanmışlar ve orada aralarında birtakım nefis olaylar geçmiş. Seyyid İbrahim Düsûkî Hasretleri bu olayları kendi arkadaşlarına naklediyor. Bunun üzerine arkadaşları ona diyorlar ki:

«Efendimiz, bu konuda kim size şahidlik yapar, yani bu olayın melekût âleminde geçtiğini siz anlatınca bunu garipsiyenler olur, bu sebeple şahidiniz var mı?»

Bu sırada İbrahim Düsûkî Hazretleri Mısır'da bulunuyordu. Melekût âleminde bir araya gelip toplandıkları diğer iki şeyh ise, biri Irak'da bulunuyordu. Bunun üzerine Şeyh İbrahim Düsûkî Hazretleri onlara: «İşte o iki şahidim» diyerek parmağıyla Abdülkadir Geylânî ile Ahmed Rufâî Hazretlerini gösterdi. Bu iki zat o anda mecliste hazır oldular ve şâhidlikte bulundular.» Bunu nakleden adam sonra :

«İşte bu üç zat, evet üçü de kemâle ermiş kişilerdir.» diyerek sözünü bağladı. Bunun üzerine Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri şöyle buyurdu :

— Senin naklettiğin bu olayı, velîler arasında en zayıf olanları bile meydana getirebilir. Ben öyle bir velî (Allah dostu) gördüm ki, yüksek ve o nisbette büyük bir makama erişmişti. Öyle ki o makamdan, konuşan ve konuşmayan bütün varlıkları, vahşî hayvanları, haşereyi, gökleri ve yıldızları, yerleri ve üzerinde bulunan her şeyi, baştanbaşa bütün âlemi müşahede eder ve bütün âlem ondan meded bekler, o da hepsinin sesini işitir, sözlerini bir an içinde duyar, her birine muhtaç olduğu şeyle yardımda bulunur, herkese uygun olanı verir, bütün bunları işitirken ve verirken biri onu diğeriyle meşgul olmaktan alıkoymaz. Bilâkis onun yanında âlemin üstü de, altı da bir tek yer mesabesindedir.

Sonra bu velî merhamete mazhar olur, kendisinin de başka birinden yardım ve inayet gördüğünü, başka birinden kendisine meded elinin uzandığını müşahede eder. O da Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdir. Sonra bakar ki, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize de yardım ve meded Cenâb-ı Hak'tan uzanmaktadır. Böylece meydana gelen bütün yardımların, meded ve inayetlerin hepsinin bütünüyle Allah'tan geldiğini görür.

Şeyhimiz devamla buyurdu ki:

- — Ben sözü edilen bu büyük velîden işittim, şöyle diyordu :

«Mededin oluşuna, başkasından oluşup gelmesine baktığımda, kendimi bir kurbağa gibi, halkın hepsini de kendimden çok daha güçlü ve kuvvetli buluyorum.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimizin anlattığı bu büyük velî ve ondaki vasıflar, yine şeyhimizin kendisidir; çünkü bu vasıflar ancak onda mevcuttur. Evet Şeyhimiz zamanın g a v s ı ' dır. Yedi tane k u -

t u b onun eli altındadır. Nitekim bir gün Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Şüphesiz ki yedi göğü, yeri ve Arş'ı zâtımın içine girdiğini; bunun gibi Arş'ın üstündeki yetmiş hicap - ki her iki hicap arası yetmiş bin yıllık mesafede bulunuyor, aynı zamanda her hicabın kendisi de yetmiş bin yıllık bir mesafe niteliğindedir - bu hicaplarda ve aralarında buraları bayındır hale getiren meleklerin ve bu yetmiş hicabın üstünde bulunan Rukka âleminin de içimde bulunduğunu görüyorum. Saydığım bütün bu mahlûklardan hiç biri onların hatırına bile gelmez, nerede kaldı bunların organlarını düşünebilsinler, ancak bir adamın izni ve ma'rifetiyle bunları düşünebilir ve bilebilirler.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhimin bu sözlerinin açıklaması ve izahı vardır, onu da ancak erbabı bilir. Cenâb-ı Hak bizi onların hoşnudluğuna eriştirsin ve bizi onların zümresinden eylesin. Amin, âmin, âmin.. Ey âlemlerin Rabbi duamızı kabul buyur.

Şeyhimin «Bu tür olayları velîler arasında en zayıf ve küçük olanı bilir» buyurması, çok doğrudur. Ben kendim ilk etapta kendisine fetih yapılan ve keşfinin ilk devresinde bulunan zatları bu tür amellerde bulunurken gördüm. Bununla beraber hâlâ onlarda sofilerde gerçekleşen îman sıhhati tam manasıyla sıhhata kavuşmamıştır. (Allah hepsinden razı olsun.)

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZ YÜZ YİRMİ DÖRT BİN ZÂTI MİRAS OLARAK BIRAKMIŞTIR

Şeyhime (Allah ondan razı olsun) sordum :

— Efendim, dedim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz yüzyirmi dört bin (124.000) zâtı miras olarak bırakmıştır. Neden g a v s bunların hepsine vâris olmamıştır?

Bu soruma şu cevabı verdi:

— Peygamber (S.A.V.) Efendimizin güç getirdiğine hiçbir zat güç getiremez. G a v s ' daki verasetin mânası şudur: Bu makamda hiçbir zat gavsm zâtının Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtından sulandığı kadar sulanamaz. Allah daha iyisini bilir. O

(*) Her devirde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin maârif ve nûrâniyetinden en çok sulanan ve onun feyzine vâris olan Gavs'dır. Allah'ın dilediği ölçüde tasarrufta bulunabilen, melekût âlemine nazar kılan ve sık sık Rahmet Peygamberi Hz. Muhammed (S.A.V.) Efendimizle görüşebilen yine bu zattır. Velayetin en üst makammda bulunur, diğer bütün veliler ona bağlıdır.

DOKUZUNCU BÖLÜM

(Şeyhlerden bir kısmının sözlerinin bize göre çözümü zor olan cümlelerinin açıklanması.)

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) kâmil kutub vâris-i vâsıl Mevlâna Abdüsselâm bin Meşîş Hazretlerinin salâvatmda geçen birtakım kelimelerin izahını ve açıklamasını bize yaptı. Bizzat kendisinden işittim, kutub hazretlerinin :

«Allahümme salli alâ men minhü inşakkatil-esrâru..»

Türkçe mânası:

«Allahım, salâtın (bol rahmet ve mağfiretin) şu zâta olsun ki onunla esrar birbirinden ayrılıp bölünmüştür.»

Şeyhim bunu Seyyid Muhammed bin Abdülkerim el-Basravî'den (Allah kendisinden razı olsun) naklederek diyor ki :

«Cenâb-ı Hak yeryüzünün bereketlerini ve sırlarını çıkarmak istediğinde - ki bu bereket ve esrar, yeryüzündeki kaynaklar, çeşmeler, kuyular, nehirler, ağaçlar, meyveler, gül ve çiçekler ve benzeri şeylerdir - üç defa yetmişer bin melek gönderdi. Bunlar inip yeryüzünü dolaştılar.

Birinci yetmiş bin melek, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ismini anıyorlardı. Buradaki isimden maksadım, yüce olan ismidir ki ileride bundan söz edilecektir. Âdemin ilimleri perde perde indi, konusunda buna yer verilecektir.

İkinci yetmiş bin melek ise Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin Rabbisine olan yakınlığını zikrediyorlardı.

Üçüncü yetmiş bin melek ise Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize salât u selâm getiriyorlardı.

Peygamber (S.A.V.) Efendimizin nuru bu üç grup ile beraber bulunuyordu.

Kâinat, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ismi bereketiyle, huzuruyla, müşahede ve Allah'a olan yakınlığıyla oluşmuştur. Resûlüllah (S.A.V.)'m ismini o üç grup melek yeryüzü üzerine anınca karar kılmış, asıl düzen ve âhengine kavuşmuştur. Göklere doğru anınca (her şey kendi yörüngesinde) müstakil durum almış, âdemoğulları üzerine anılınca Allah'ın izniyle yumuşamış, ölçü ve biçimini almıştır, insanların göz yatağına doğru okunup anılınca gözler kendinden nurla açılmış, Resûlüllah'm isminden gelen nûr ile kemâlini bulmuştur.

İşte «Onunla esrar birbirinden ayrılıp bölünmüştür» Duyurulmasının mânası budur.

Ahmed bin Mübarek bu konuda diyor ki:

Şeyhimin bu açıklamasına benzer bir mâna Delâil-i Hayrat'da geçer. Orada şöyle deniliyor:

«Şu isim hürmetine ki onu gece üzerine koyduğunda karanlığa büründü (insanlar için dinlenme ve uyku zamanını hazırladı). Gündüz üzerine koyduğunda nûrlandı. Yeryüzü üzerine koyduğunda karar kıldı, düzenini buldu. Dağlar üzerine koyduğunda boy verip denge kurdu. Denizler üzerine koyduğunda kaynayıp taştı. Pınarlar üzerine koyduğunda kaynayıp fış kırdı. Bulutlar üzerine koyduğunda yağmur indirdi.»

Şeyhim benim bu hatırlatmamı dinledikten sonra buyurdu ki:

— Evet bu isim, Peygamberimiz, mevlâmız Muhammed (S.A.V.) in ismidir. Bu isim bereketiyle kâinat oluştu. Allah daha iyisini bilir.

Yine Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu konuda Seyyid Ahmed bin Abdullah el-Gavs Hazretlerinin sözünü daha önce nakletmiştik ki o şöyle buyurmuştur:

«Ey mürid! Eğer Efendimiz Muhammed (S.A.V.)'in nuru olmamış olsaydı yeryüzündeki hiçbir sır açığa çıkmazdı. Eğer

o nûr olmamış olsaydı hiçbir pınar kaynayıp akmazdı. Hiçbir nehir akmaz, hiçbir akar harekete geçmezdi.

Evet, evlâdım, şüphesiz ki Efendimizin nuru her yıl Mart ayında daneler üzerine esinti yapar, böylece onun bereketiyle meyve ve tahıl meydana gelir. Eğer O'nun nuru olmasaydı, hiç bir bitki ve sebze sonuç vermezdi.

Evlâdım, insanların îman yönünden en azı ve zayıfı, îmanını kendi zâtı üzerinde bir dağ gibi ya da daha büyük görenidir. Artık sen başkasını düşün. Zât bazen îmanı taşımaktan yorulup kalır, onu atmak ister, tam bu sırada Efendimiz (S. A.V.) in nurundan bir esinti gelir de o zâta yardımcı olur ve böylece zat îmanı taşımaya devam gösterir. Bu konuda kitabımızın baş kısımlarına müracaat et, o zaman hem kendini cilalar, hem de güzel ve iyi bir insan olursun. Allah daha iyisini bilir.

Yine şeyhimden (Allah ondan razı olsun) bu konuda, yani «Esrar birbirinden ayrılıp bölündü» cümlesi üzerinde açıklama yaparken şöyle buyurduğunu işittim :

— Eğer Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz olmasaydı, cennet ve cehennemde insanlar arasındaki fark olmazdı, hepsi de aynı mertebe üzere kalırlardı. Şöyle ki: Cenâb-ı Hak O'nun nurunu yarattığında, kendi ezelî ilminde de insanlar arasındaki farklılık belirlenmiş bulunuyordu, onu kabul etmelerinde ve ona meyletmelerinde birtakım farklı durumları olacağı yazılmıştı. Cenâb-ı Hak, Rahmet Peygamberi Hazret-i Muhammed'-in nurunu yaratınca o ezeldeki belirlenme insanlar üzerinde zahir olmaya başladı.

Allah o nuru yaratınca insanlardan bir kısmının huşu' derecesine varacağım, ma'rifetten de şu dereceye erişeceğini, korku konusunda da şu kadar dereceye varacağını, şu çeşitten şöyle bir renk meydana geleceğini, falanın başka bir çeşitle karışıp melez durumuna geleceğini henüz insanlar dünyaya, gelmeden önce biliyordu. O sıralarda insanlar yokluğun tokluğu içinde idiler. Böylece insanların mertebeleri farklı durum-

lar arzetti. İşte «Esrarın ayrılması»nın mânası budur. Allah daha iyisini bilir.

Yine bir başka defa Şeyhimden bu cümlenin açıklamasıyla ilgili olarak şunları işittim :

— Peygamberlerin, velîlerin ve başkalarının esrarının hepsi, Efendimiz Muhammed (S.A.V.)'in sırrından alınmadır. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.)'ın iki sırrı vardır: Biri müşahededede bulunuyor ki bu tamamen Allah tarafından ona bağışlanmış, yani bir lütuf olarak verilmiştir. Diğeri ise bu sırdan meydana gelir ki bu bilâhare kazanılır, yani vehbî değildir.

Müşahedeyi bir elbiseye benzetelim, hiçbir sanatkâr kalmamış, mutlaka her biri kendi sanatını onda işlemiştir. Müşahede sahibini ise o elbiseyi bir yudum su gibi içen olarak var sayalım. İpekçinin işleyip meydana getirdiği ipliği su misali içtiğinde Cenâb-ı Hak ona ipekçilik san'atıyla imdadda bulunur, onu san'atkâr yapar. Bu konuda muhtaç bulunduğu her şeyi ona olduğu gibi öğretir. Dokumacının işlediği ipliği su misali içecek olursa, Cenâb-ı Hak ona dokumacılık san'atıyla yardımda bulunur; dokumacılıkla ilgili bütün incelikleri ona öğretir.

Böylece diğer sanatlara doğru bir bir gelelim; bildiğimiz ve bilmediğimiz san'atları sıralayalım, hepsiyle bu ölçü ve mânada ilgi kurar. İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin müşahedeleri de böyledir; onu bütün maarife şamil geldiğini farzedelim, yâni Cenâb-ı Hakk'ın iradesinin bağlantı kurduğu bütün rnaârifi içine aldığını var sayalım.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin müşahedeleri ile sözü edilen elbise arasındaki benzetmenin yönü, durumlardaki karşıtlıktır: Sözü edilen elbisede san'atkârlar farklı ve değişiktirler. Müşahede-i şerif ede ise Esmâ-i Hüsnâ (Allah'ın güzel isimleri) değişik ve farklılık arzeder. Bu isimlerin esrar ve envan (sırlar ve nurları) bu müşahededе zahir olmuştur.

Diğer bir yönüyle, sözü edilen elbise çok çeşitli ve aynı

zamanda farklı san atların eserini kendinde toplamıştır. Bunun gibi Esmâ-i Hüsnâ nın bütün nurları Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin müşahedesinde toplanmıştır. Başka bir yönüyle de, o çok farklı san atları bilmekle yapılan tasarruf yerinde kullanılmış olur. Bunun gibi Esmâ-i Hüsnâ'nın nurlarıyla sulanmada tasarruf bu âlemde meydana gelir. Böylece benzetme yönü, bu üç şeyin toplamı sayılır: Farklı durumların bir şeyde ölçüsünü bulması ve tasarrufun onlara dayalı kalması demektir. Allah daha iyisini bilir.

Sonra Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bu konuda buyurdu ki :

— Böylece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtı bu müşahedede lüzumlu olan her şeyi ihtivası içine almakta ve halka rahmet, muhabbet, affetme, bağışlama ve hayır ile duâ gibi esrar ile yardım elini uzatmaktadır. Ola ki Cenâb-ı Hak bu sayede insanları îman üzere takviye edip tutar.

İşte bu anlam ve ölçüyle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Ebûbekir Sıddîk'a duâ etmişti ki halk o gün için bu duanın kıymetini bilmiyordu.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Biz müşahedeyi diğer güzel isimleri ihtiva ettiğini ve bu müşahedenin sahibi olan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi daha önce sözü edilen elbiseyi bir yudum su gibi içen gibi bulunduğunu farzetmiştik, bundan elde edilen sonuç şudur :

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin Esmâ-i Hüsnâ'nın (Allah'ın güzel isimlerinin) bütün nurları ile sulanmış olması gerekir. Aynı zamanda bu nurların esrarıyla yardıma mazhar bulunması lâzımdır. Böylece Efendimiz (S.A.V.)'in zâtında rahmet nuru, hilme (güzel ahlâk ve yumuşak huyluluk) nuru, af nuru, mağfiret nuru, ilim ve kudret nurları, işitme ve görme nurları ve konuşma, söz söyleme nurları vardır. Esmâ-i Hüsnâ'nın tamamıyla ilgili bütün nurlar böylece onda sürüp gider. Bu sebeple Esmâ-i Hüsnâ'nın nurları Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zât-ı şeriflerinde kemal mertebesi üzere bulunuyordur.

Yine Şeyhimiz (Allah ondan razı olsun) bu konuda şöyle buyurdu :

— Bu konuda da Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden başkasına, meselâ: Meleklere, peygamberlere ve velîlere baktığımızda, Resûlüllah'm zât-ı şeriflerinde olan şeyin bir kısmının onlarda dağılıp bölündüğünü görürüz. Bununla beraber sulanma Resûlüllah 'm zât-ı şeriflerinden onlara uzanıp eriştiği bilinmektedir. Onlarda mevcut olan esrar, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden ayrılıp verilmiştir.

Eğer olayların ve eşyanın hakikatini bilip anlamaya engel teşkil eden zattaki kan, damar ve et olmamış olsaydı, peygamberler var oldukları andan itibaren tâ Peygamber (S.A.V.) Efendimizin dünyaya ayak basmasına kadar hiç konuşmaz, ancak o büyük nebiden emir ve müsaade alarak konuşurlardı. Hepsinin de işareti ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden yana olur, yâni onun işaretiyle hareket ederlerdi. Hepsi de halkı sadece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize ulaştırmakta öncülük ve rehberlik yapardı. O kadar ki her peygambere uyan halka, ancak Hz. Muhammed (S.A.V.)'den manevî kazanç sağlayarak bu alana çıktıklarını söylerlerdi.

Peygamberlerin hepsinin de yardım ve el uzatması, imdadda bulunması sadece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden gelmedir. Hakikatte bütün peygamberler Hz. Muhammed (S.A.V.) Efendimizin vekilleri ve yardımcılarıdır, kendi başlarına buyruk değillerdir. Diyebiliriz ki hepsi de Efendimizin evlâdı mesabesinde bulunuyorlardır. Bu konuda bütün insanlar aynı durumda ve eşitliktedir, yani Peygamber (S.A.V.) Efendimiz halkın hepsinin babası sayılır.

Hepsinin de Peygamberimize daveti birdir. Çünkü bu hariçte, akıl ve hatıra dışında meydana gelmiştir. Geçmiş ümmetler sadece ölmeleri ve şu dünyadan ayrılmaları ile bu hakikati biliyorlardı. Ahirette ise onlara apaçık görülecek ve cennete girdiklerinde onlarla cennet arasına bir perde girecek, cennet onlardan uzaklaşıp kendini çekecek ve şöyle diyecektir :

«Sizi tanımıyorum, siz Hazret-i Muhammed (S.A.V.)'in nurundan değilsiniz.»

Böylece ara yere bir perde girer. Kendi peygamberlerine el uzatıp meded beklerler, peygamberleri de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden imdad bekler. Çünkü hepsi de ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle medede erişir, yardım görürler. Yukarıda belirttiğimiz gibi eğer zâttaki kan ve ezelî irâdedeki hüküm bulunmamış olsaydı, âhirette olanlar bu dünyada meydana gelirdi.

Bu nefîs açıklaması üzerine Şeyhime (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki:

— Efendim, zâtdaki bu kan neden ilâhî ma'rifete engel oluyor?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi:

— Çünkü kan zatı aslı olan toprağa doğru çeker ve zat bu kan ile fâni şeylere doğru yönelir. Böylece ev yapar, ağaç diker, mal toplar ve benzeri şeyler yapar. Hemen her an bu yönelme içinde bulunur, tabii bu gafletin tâ kendisidir. Aynı zamanda Allah'tan mahcup bulunmanın sebebidir. Eğer bu kandan olmasaydı zat sözü edilen fânî şeylerden hiç birine temayül etmezdi.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şüphesiz ki bu durumda Allah'tan mahcup kalmak çok farklıdır: Halk tabakası hakkında bu hicap çok kaim ve karanlıktır. İleri gelen zatlar hakkında zayıf ve incedir. Peygamberler hakkında ise neredeyse yok mesabesindedir. Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimiz hakkında ise tamamen yoktur. Çünkü O, gelmiş ve geçmiş bütün insanların efendisidir. Salât u selâm O'na ve yaranma olsun.

Kitabımızda bu mânaya delâlet eden sözler geçti. Burada tekrarına lüzum görmüyoruz. Allah daha iyisini bilir.

İLK ÖNCE RESÛLÜLLÂH (S.A.V.) EFENDİMİZİN NURU YARATILDI

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Allah'ın ilk yarattığı şey, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurudur. Sonra o nurdan kalemi, yetmiş hicabı ve ondaki melekleri yarattı. Sonra Levh'i yarattı. Levh henüz kemâlini bulmadan Cenâb-ı Hak Arş'ı, ruhları, cenneti, Berzah'ı yarattı.

Arş'a gelince Allah onu bir nurdan yarattı, o nuru da Resûlüllah (S.A.V.)'m mükerrem nurundan yarattı. Böylece Arş büyük bir yakuttan meydana geldi ki bunun ölçü ve değerini kıyaslamak mümkün değildir.

Bu büyük yakutun tam ortasında bir cevher yarattı ki bu bir yumurtaya benzer, onun gibi beyazdır. Sonra Cenâb-ı Hak bu cevhere imdadda bulunup onu Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuruyla suladı. Böylece yakutu delip o cevheri tekrar tekrar suladı ve bu ölçüde yedi defa tekrarlanıp tamamladı. Artık cevher Allah'ın izniyle akmaya başladı ve su haline dönüştü ve yakuttan olan Arş'm dibine doğru indi.

Sonra bu mükerrem nûr ki Arş'ı delip cevhere doğru inerek su oluşturdu, o artık bir daha dönüş yapmadı. Cenâb-ı Hak bu sudan Arş'ı taşıyan sekiz meleği yarattı. Ancak bu melekler o nurlu suyun saf asından meydana geldi. O suyun geriye kalan tortusundan ise rüzgârı yarattı. Bu rüzgârın büyük bir gücü ve üstün gayreti vardır.

Cenâb-ı Hak bu kuvvetli rüzgâra suyun altına girmesini ve onu taşımasını emretti. Böylece o rüzgâr suyu taşımaya başladı ve ona hizmet ederek suda soğukluk oluşturdu. Su tekrar eski haline dönmek, donup katılaşmak istediyse de rüzgâr buna imkân vermedi. Donmuş taraflarını çatlatmaya başladı ve bu çatlaklar arasında kendine has bir koku meydana geldi, çatlak çatlak üzerine derken çoğalıp gitti ve böylece hacmi

genişleyerek yedi cihete gitmeye yüz tuttu, yedi yere doğru yöneldi.

Cenâb-ı Hak bundan yerküreyi yarattı ve denizler vücud buldu. Sudan yükselen gaz ve buharları, rüzgâr kendi gücüyle yükseltip göğe çıkardı. Sonra bunlar birike birike gökler yaratıldı. Rüzgâr da önce ve sonra olduğu gibi âdeti üzere büyük hizmette bulunmaya devam etti. Sonra havada, rüzgârın suyu kuvvetle bölmesinden ve yarıp geçmesinden ateş (hararet) arttı. Bu hararetten ne kadar bir kıvılcım meydana geldiyse melekler onu derhal alıp şimdiki cehennemin yerine attılar.

Sonra yerkürede meydana gelen yarıklar ve göğü meydana getiren birikimler bulunduğu hal üzere kaldılar. Havada kıvılcım çıkan ateş (hararet)i alıp başka bir yere taşıdı; çünkü onu kendi haline terketmiş olsalardı yerdeki bütün yarık ve çatlakları, gökleri oluşturan gaz ve buharı yiyip bitirirdi. Belki de suyu tamamen yiyip tüketirdi.

Bundan sonra Cenâb-ı Hak yeryüzündeki melekleri de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan yarattı ve yeryüzünde kendine ibâdet etmelerini emretti. Göklerin meleklerini de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan yarattı ve göklerde ibâdet etmelerini emretti. Ruhlar ve cennete gelince; bir yer müstesna hepsi yine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin **nurun**dan yaratıldı. Yâni bir nurdan, o nûr da Peygamber (S.A.V.)'in nurundan yaratıldı. Berzah âlemine gelince, bunun üst yarısı Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan yaratıldı.

Bundan şu sonucu çıkarıyoruz: Kalem, Levh, Berzah, Yetmiş hicap ve içindeki bütün melekler, göklerde ve yerdeki bütün meleklerin hepsi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan vasıtasız olarak; Arş, su, cennet, ruhlar ise Resûlüllah'm nurundan yaratılmış bir nurdan meydana gelmişlerdir.

Bu açıklamadan sonra şunu da ilâve edelim ki:

Şu mahlûkat Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan sulanmıştır. Kalem ise yedi defa büyük ve o nisbette önemli bir sulama ile sulanmıştır. Şüphesiz ki Kalem yaratıkların en büyüğüdür, öyle ki eğer bunun nuru meydana çıkacak olsa,

yeryüzünü paramparça eder ve toz haline getirir. Şu da böyle, o da yedi defa nûr ile sulandı, ancak Kalem'in sulandığı ölçüde değildir.

Yetmiş hicaba gelince, o sürekli olarak sulanmaktadır. Arş, biri ilk yaratıldığında, biri de zâtı tamamlanıp kemâle ersin diye yaratılışı tamamlandığında olmak üzere iki defa sulanmıştır. Cennet de böyledir, o da iki defa sulanmıştır: Bir defası ilk yaratılmasına başlandığında, bir defası da zâti kemâle erişsin diye yaratılışı tamamlandığında.

Peygamberler (salât ü selâm hepsine olsun) ve diğer mü'minler, geçmiş ümmetlerden olsun, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ümmetinden olsun bütün inanmışlar, Resûlüllah'm nuruyla sekiz defa sulanmışlardır.

1. Ruhlar âleminde, Allah ruhların nurunu yarattığında.

2. Ruhları tasvir ettiğinde, yâni her ruh bir surete sokulduğunda Peygamber (S.A.V.) Efendimizin nuruyla sulanmıştır.

3. Elestü birabbiküm = Ben sizin Rabbiniz değil miyim? Hitabı tecelli ettiği günde.

Peygamberler ve mü'minlerin ruhlarından bu soruya cevap veren herkes Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuruyla sulandı. Ancak ne var ki bu ruhlardan kimi çok sulandı, kimi az.. İşte bu sebeple müminler birbirlerinden farklı durumda yaratıldılar. Bunlar arasında velîler ve diğerleri de bulunmaktadır.

Kâfirlerin ruhlarına gelince, Resûlüllah'm nuruyla sulanmayı hoş karşılamadılar, tiksindiler ve böylece sulanmayıp kaçtılar. Fakat bu nûr ile sulanan ruhların ebedî saadetlerini ve sonsuz yükselmelerini görünce pişmanlık duydular, onlar da bu nur ile sulanmak istediler, ama neden sonra. Onların bu son isteğine karanlıkla cevap verildi, yâni ruhları karanlıkla sulandı. (Bundan Allah'a sığınırız.)

4. Çocuk ana rahminde şekillendiği zaman, organları belirgin hâle geldiğinde, gözü belli olup insan şeklini bulduğunda.

İşte bu sırada çocuk, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuruyla sulanır. Bu yüzden organları yumuşar, kulakları açılır,

gözü ölçüsünü bulur. Böyle olmamış olsaydı, ne organları yumuşar, ne de gerçek ölçüsünü alırdı.

5. Mü'min çocuk anne rahminden çıkıp dünyaya göz açtığında, yine bu nur ile sulanır. Çocuk bununla yeme, emme ilhamına erişir. Bu nûr ile sulanmasaydı, hiçbir zaman ağzıyla bir şey yiyemezdi.

6. Çocuk annesinin memesini ağzına doğru götürdüğünde veya ağzını annesinin memesine doğru uzattığında, yine bu nûr ile sulanır.

7. İnsana ruh üfürüldüğü zaman, çünkü eğer zat Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuruyla bu devrede sulanmasaydı, rûh ebediyen ona girmezdi. Bununla beraber rûh zâta çok külfet ve zahmet ile girer, bundan yorgunluk duyar; melekler de bu durumda yorulurlar. Eğer Allah'ın emri ve kaderi olmasaydı, hiçbir melek ruhu insan zâtına sokmaya muvaffak olamazdı.

MELEKLERİN RUHLARI ZATLARA GETİRİP KOYMASI

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— **Ruhu** zâta sokmak isteyen melekler, büyük paşaya gönderilen hükümdarın küçük bir kölesine benzerler. Şöyle ki, paşayı zindana sokmaları için görevlendirilen bu küçük köleye, bir de paşanın büyüklüğüne bakacak olursak, onu zindana sokmalarında hayli zorluk çekecekleri tabiidir. Ama o köleleri bu görev için gönderen hükümdara bakacak olursak, paşa üzerindeki üstünlüğü ve saltanatını görür, onun buna güç getireceğine hükmederiz. Bu hükümdar o paşayı da başkasını da alaşağı edebilir.

Bunun gibi, melekler ruhları zatlara sokarken hayli üzülür ve çokça sıkıntı çekerler. Ruhlar ise ancak Allah'ın bildiği ölçü ve anlamda bir ses çıkarırlar, onlara ne olduğunu, üzerlerine nelerin indiğini de ancak Allah bilir. Allah daha iyisini bilir.

8. Müminler kıyamet günü kabirlerinden kalktığında ve haşr için şekillendiklerinde, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuruyla sulanırlar. Tâki zatları tamamlanıp kemâl bulsun.

Bu sekiz sulama devresinde peygamberlerle müminler aynı mânada ortak bulunurlar, eşit bir ölçü taşırlar. Tabii mü'minlerden maksadımız geçmiş ümmetlerdeki müminleri de içine almaktadır. Ancak aralarında başka bir fark bulunur: Peygamberlerin sulanma keyfiyetine hiç kimse güç getiremez, ancak peygamberlik vasfını taşıyanlar bu ağırlığı taşıyabilirler, îşte bunun içindir ki onlar nübüvvet ve risâlet derecesini aşmış bulunurlar. Onlardan başkası ise kendi güç ve takatine göre sulanır. Demek ki, nurdan sulanma konusunda birleşiyorlar, sulanma nisbetinde ayrılıyorlar.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ümmeti ile diğer ümmetlerin bu nurdan sulanması arasındaki farka gelince, bu ümmet, o şerefli nûr Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtına girdikten sonra ondan sulanmış ve böylece o nura keyfiyeti belirlenemiyecek anlamda bir kemâl hâsıl olmuştu. Aynı zamanda o nura artık güç getirilemiyecek bir azamet verilmiştir. Çünkü bu durumda o şerefli nûr, Resûlüllah'ın zâtına girince hem Onun ruhunun, hem de zâtının sırrını almış bulunuyor.

Diğer ümmetlerin durumu böyle değildir; onlar nurdan sulanırken sadece o nûr Resûlüllah'ın ruhunun sırrını almış bulunuyor. Bu sebeple Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ümmetinden olan müminler hem kâmildirler, hem adalet ölçülerine bağlı, hem de vasat (dengeyi sağlayan) bir ölçüde bulunuyorlardır. Bu ümmet insanlar için, onların yararına çıkarılmış havırlı bir ümmettir. Bu bakımdan da Allah'a hamd ve şükürler olsun.

Diğer mahlûkat da böyle, o şerefli nurdan sulandılar. Eğer bu nûr olmasaydı hiç kimse bir yarar sağlayamazdı.

ÂDEM PEYGAMBER YERYÜZÜNE İNDİĞİNDE AĞAÇLAR ÜZERLERİNDEKİ MEYVALARI TUTMAZ DÖKERLERDİ

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Âdem (A.S.) yeryüzüne indiğinde mevcut ağaçların meyvaları henüz olgunlaşmadan dökülüyordu.. Cenâb-ı Hak meyvelerin dökülmemesi için ağaçları o şerefli nûr ile suladı. Artık o günden itibaren ağaçlar meyvalannı dökmemeğe başladılar. Daha önceleri bu ağaçlardaki meyvalar aşısız bir halde açılıp dökülürdü.

Eğer kâfirlerin zatları anne rahminde şekillenirken, doğarken, süt emerken o şerefli nurdan olmasaydı, yâni bu devrelerinde o nûr ile sulanmasalardı cehennem hepsinin üzerine çıkıp onları yiyip bitirecek ve bir daha kıyamet günü onlara doğru çıkmıyacaktı. Yâni onlar, kendilerinde bulunan nuru koparıp alıncaya kadar yemeğe devam ederdi. Çünkü kâfirlerin zatları bu nûr ile ölçülerini buldular. Allah daha iyisini bilir.

Bir başka defa ise şeyhimden (Allah ondan razı olsun) işittim, şöyle buyurdu :

— Cenâb-ı Hak, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin o mükerrem nurunu yarattığında, ondan sonra hemen Kalem'i, Arş'ı, Levh'i, Berzah ve Cenneti yarattı. Cennette, Arş'ta ve yetmiş hicapta bulunan melekleri yarattı. Bunun üzerine Arş dedi ki:

«Beni neden yarattın?»

Cenâb-ı Hak buyurdu ki :

«Senin üstündeki hicapların nurlarından dostlarımı hicap arkasında tutasın diye yarattım. Çünkü dostlarım o hicapların nuruna güç getiremezler. Onları topraktan yarattığımda ne düşman vardı, ne de onlara yurt olacak cehennem denilen azâb yeri...»

Bu sebeple melekler Allah'ın yarattığı bu dostlarını, yâni

topraktan meydana getirdiği insanları Cennette yaratıp oraya yerleştirecek, sonra da onları Arş ile hicap altında bulunduracak sandılar.

Cenâb-ı Hak bundan sonra ruhların nurunu bir defada yarattı. Onları bu şerefli nûr ile suladı. Sonra da bu nuru kısımlara ayırdı ve her kısımdan bir ruh meydana getirdi. Bunları tasvir ederken o şerefli nûr ile suladı. Ruhlar böylece bu hal üzere bir müddet kaldılar. Ruhlardan bir kısmı o şarabı tatlı buldu, bir kısmı ise değil.

Cenâb-ı Hak dostlarını düşmanlarından ayırmak ve düşmanları için cehennem denilen yurdu yaratmak istediğinde ruhları bir araya getirdi ve hepsine birden seslenerek: «Ben sizin Rabhinfz değil miyim?» buyurdu.

Kim o şerefli nurdan tad almış, içinde bir incelme meydana gelmiş ve o nura karşı bir hayranlık duymuşsa, o severek ve hoşnud olarak cevap verdi: «Evet, sen bizim Rabbimizsin.»

O nurun tadını almayan, hayranlık duymayan ise istemiyerek ve endişe içinde cevap verdi. Böylece onlar hakkında cehennemin aslı sayılan karanlık meydana geldi. Bu karanlık her an artmaya devam etmektedir. Nûr da böyle, o da her an artmaya devam ediyor.

İşte bu sırada karanlık içinde kalan ruhlar o şerefli nurun kıymetini anladılar ve gördüler ki ondan tatlılık hissetmiyen gazaba hak kazanmıştır. Cehennem de onlar için yaratılmıştır. Allah daha iyisini bilir.

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZİN NURU ÇOK RENKLİ VE ÇEŞİTLİDİR. HER PEYGAMBER O NURDAN KENDİSİNE UYGUN OLANI İÇER

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Şüphesiz ki peygamberler (hepsine salât ü selâm olsun) her ne kadar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan sulandılarsa da fakat tamamiyle içemediler. Her biri kendi-

sine münasip olanını içti, hakkında yazılan nisbete nail oldu. Çünkü o şerefli nûr birçok renkleri ve bir nice halleri kendinde taşımaktadır. Onun birçok bölümleri vardır. Her peygamber kendine has bir renk ve bir çeşidini içti.

İsâ (A.S.) o şerefli nurdan içince onun için gurbet makamı meydana geldi. Bu makam sahibini seyahate iter, bir yerde eyleşmesine uygun değildir.

İbrahim (A.S.) o şerefli nurdan içince ona rahmet makamı meydana geldi. Tevâzua erişti, kemal mertebesindeki müşahede}^ kapı açtı. Bu sebeple birisiyle konuştuğunda çok yumuşak ve alçakgönüllülük içinde konuşurdu. Karşısındaki onun kendisine karşı tevazu' gösterdiğini zannederdi. Halbuki bu durumda da o Allah'a karşı alçak gönüllü bulunurdu. Çünkü ilâhî müşahedesi son derece kuvvetli idi.

Mûsâ (A.S.) o nurdan içince Hakk'ı müşahede makamı onun için meydana geldi. Onun nimet ve hayırlarını, bağış ve bahşişlerini görüp takdir etti. İşte böylece peygamberler de, şerefli melekler de kendilerine münasip olan kısımdan içtiler. Allah daha iyisini bilir.

MEYDANA GELEN HAYIRLAR RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZİN BEREKETİYLEDİR

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Ehlinden yana meydana gelen hayırlar, Resûlüllah (S. A.V.) Efendimizin bereketiyledir. Hayır ehli ise, melekler, peygamberler, velîler ve bütün mü'minlerdir.

Bunun üzerine sordum, dedim ki:

— Efendim, bunları birbirinden farketmenin yolu ve yöntemi nedir? Hepsi de hayır ehli olduğuna göre, onları birbirinden ayıran özellikleri söyler misiniz?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi:

— Meleklerin hem zatları nurdandır, hem ruhları... Peygamberlerin zatları topraktan, ruhları nurdandır. Ancak onlarda ruhla zât arasında başka bir nûr daha var ki o onların

zâtının şarabı oluyor, yâni zatları o nûr ile sulanıyor. Velîler de böyledir; ancak peygamberlerin onlar üzerinde keyfiyeti bilinmiyen ve takat getirilemiyen peygamberlik derecesi fazla olarak bulunuyor. Diğer mü'minlerin ise zatları topraktan, ruhları nurdandır. Zatlarının velîlerde ve peygamberlerde bulunan nurun damarına benzeyen bir nuru vardır.

Tekrar sordum, dedim ki:

— Efendim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan olan bu nurların nisbeti nedir? Aynı zamanda bunlar o nurdan nasıl yardım görürler?

Şeyhim âdeti üzere avamca bir misal verdi:

«Birkaç kediyi iyice aç bıraktıktan sonra, hepsi de yiyeceğe arzuları artıp kabarınca önlerine bir ekmek atıyor, hırs ve acelecilik davranışı içinde o ekmeği yemeğe başlıyorlar; ama o ekmekten bir tırnak ucu kadar eksilmiyor.

İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin de nuru böyledir, âlemler o nurdan yardım görür ve uygun olanını alır, ama ondan hiçbir şey eksilmez. Cenâb-ı Hak onu her zaman ve devamlı surette artırır; fakat bir şey arttığı ortaya çıkmaz. Çünkü ondaki fazlalık bât inidir, hiçbir zaman meydana çıkmaz.

İşte Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şerefli nurundan melekler, peygamberler, velîler ve mü'minler yardım görürler, bu nur onların imdadına yetişir. Ne var ki bu imdada yetişme çok farklıdır. Allah daha iyisini bilir.»

GÜNEŞ VE AY'IN NURLARI

Şeyhimden işittim, buyurdu ki:

— Güneş, ay ve yıldızların nurları Berzah âleminden gelmedir. Berzah âleminin nuru ise, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şerefli nurundan yardım görmektedir. Ayrıca Berzah içindeki ruhların nurlarından nasibini almaktadır. O ruhların nurları da Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şerefli nurundan yardım görmektedir.

Ruhlarda meydana gelen nurlar, ancak Adem (A.S.)'in ya-

ratılması yaklaştığında ve yeryüzü yaratıldıktan, dağlar yerine oturtulduktan sonra meydana gelmiştir. Melekler ve ruhlar Allah'a ibâdet ederlerken ansızın güneş, ay ve yıldızların nurları meydana çıkıverdi. Yeryüzündeki melekler güneşin nurundan dünyanın karanlık tarafına kaçtılar. Bu kez güneş onların kaçtığı tarafı aydınlatınca, ilk yerlerine döndüler ve bundan büyük bir korkuya kapıldılar. Güneşin çok önemli bir olaydan dolayı meydana geldiğini sandılar; böylece yeryüzündeki melekler toplanıp daha önce yaptıklarını yapmaya başladılar.

Göklerdeki meleklerle Berzah alemindeki ruhlar yeryüzündeki meleklerin neler yaptıklarını gördüklerinde, onlarla birlikte yere indiler. Âdemoğullarınm ruhlarına gelince, onlar birinci yerin melekleriyle beraber durdular. Böylece yer kürenin, göklerin melekleri ve ruhlar o gece toplandılar. Güneş ilk yerine döndüğünde herhangi bir olayın meydana gelmediğini görünce kendilerini güven içinde hissetmeye başladılar ve her biri kendi merkezinde döndü. Sonra bu toplantıyı her sene bir defa yapmaya başladılar. İşte Kadir Gecesinin sebebi budur.

ŞEYH ABDÜSSELÂM MEŞİŞ HAZRETLERİNİN HİKMETLİ BİR SÖZÜ

Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin «Ve fîhi irtekati'l-Hakayık» sözünü şeyhimiz (Allah razı olsun) açıklamasını yaparak buyurdu ki :

— Buradaki hakayıktan maksad, Cenâb-ı Hakk'ın esrarıdır, o esrar ki halkına dağıtmıştır. Bu esrar 366 bölümdür ; Hayvanlarda Allah'ın irâdesine uygun ölçüde zahir olmuştur. Cansız varlıklarda da bu irâdeye göre meydana gelmiştir. Diğer mahlûkat için de böyledir. Bitkilerde meselâ o sırlardan biri vardır ki bu yarar sağlamanın kendisidir. Bu yarar Cenâb-ı Hakk'ın hakayıkmdan bir hakikattir. Yâni bu hakikat o bitkiyle ilgi kurmuştur. Her hak ise Cenâb-ı Hakka bağlı bulunuyor. İleride bunun açıklaması yapılacaktır, inşâallah.

Sonra bu yarar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizde yükselme kaydetti de başkasının erişmesi mümkün olmayan bir makama ulaştı. Yukarıda belirttiğimiz gibi, bütün mahlûkatm onun şerefli nurundan yardım beklemesi ve nasibini alması bunu kanıtlamıyor mu? Bu mazhariyete hiç bir mahlûk erişememiştir.

Yeryüzünde de taşıma sırrı vardır ki bu da ilâhî hakaikten bir hakikattir. Bu sır Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizde öyle bir sınıra yükselmiştir ki ona başkası kat'iyyen güç getiremez. O kadar ki bu sırda olan esrar ve maârif mahlûkatın üzerine konulmuş olsaydı, hepsi de kayıp düşecek, hiç kimse buna güç getiremiyecekti.

Müşahede ehlinde de esrardan bir sır var ki, bu sırrın sayesinde bir an olsun Allah'tan gaflet etmezler. Bu mânada ise Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz öyle bir sınıra yükselmiştir ki hiç kimse ona takat getiremez. Nitekim az önce bu hususta söz edilmişti. Onun müşahedesi konusunda buna yer verilmişti.

Sıddîklerde de ilâhî esrardan bir sır vardır ki, o doğruluk (sadakat) tır. Bu mâna Resûlüllah (SJ\.V.) Efendimizde öyle bir sınıra erişmiştir ki güç getirilmesi mümkün değildir.

K e ş i f ehlinde de Hakk'm esrarından bir sır vardır ki, o ma'rifet-i Hak'tır. Hakk'ı bulunduğu hakikat üzere bilmek sırrı denir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu mânada öyle bir sınıra yükselmiştir ki güç getirilmesi mümkün değildir. Aynı zamanda bunun iç yüzünü bilmek başkasına müyesser değildir.

Özetliyecek olursak, deriz ki :

Hakikatlerin yükselmesi, Cenâb-ı Hakkın nurlarından sulanma nisbetindedir. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz nurlar konusunda asıl olduğuna ve nurlar ondan etrafa dağıldığına göre, hakikatler de Onda Ondaki nura göre yükselmektedir. Bu öyle bir yükseliştir ki hiç kimse ona güç getiremez, ancak Resûlüllah (SJ\.V.) Efendimiz bunu taşır. Allah daha iyisini bilir.

ÂDEM'İN (A.S.) NURLARI İNDİ

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

«Âdem'in nurları inmeye başladı» sözünden maksad, Kur'ân-ı Kerîm'de işaret edilen eşyanın isimlerini öğrenmesi ve bu konuda edindiği bilgidir. Bu isimlerden murad, yüce olan isimlerdir; inen isimler değil. Çünkü her mahlûkun biri yüce, diğeri inen iki ismi vardır.

İnen isim, isimlendirilen şeyi belletir. Yüce isim ise, isimlendirilen şeyin aslını haber verir. Onun neden meydana geldiğini, yararının ne olduğunu, neye elverişli bulunduğunu belletir. Meselâ keser ve baltayı düşünelim, nerelerde kullanılır, demircinin bunda ortaya koyduğu san'atm ölçü ve nisbeti nedir? Bu eşyanın sadece ismini işitmemizle bu hususlar bilinir. Keser ya da baltayla ilgili hususlar onun isminden anlaşılır. İşte her mahlûk da böyledir.

Kur'ân'da «Âdem'e bütün isimleri öğretti» cümlesinde geçen bütün isimlerden maksad, âlemin güç getirebileceği isimlerdir. Aynı zamanda ihtiyaç duyduğu isimlerdir bunlar. Veya ilgili bulundukları isimlerdir; insanların ihtiyaç ve ilgi duyduğu isimler kasdedilmektedir. Bu, tâ Arş'm altından yerin altına kadar olan eşyanın isimleridir. Çünkü beşer bu isimlere ihtiyaç duyar. O halde Cennet, Cehennem, yedi kat gökler ve bunların arasında bulunan şeyler, yeryüzü ve ondaki şeyler, ovalar, çöller, vadiler, dağlar, denizler ve ağaçlar hep buna dahildirler.

Belirtilen yerlerde bulunan canlı cansız ne varsa Âdem (A.S.) hepsinin ismini biliyordu. Aynı zamanda onun isminden yukarıda belirtilen hususları ve özellikleri de biliyordu. Yâni asıllarını, yararlarını, tertip ve konuluş şekillerini idrâk ediyor ve anlıyordu. Meselâ: Cennet isminden, onun nerede yaratıldığını, niçin yaratıldığını, mertebelerinin tertibini ve içinde bulunan bütün şeyleri, içinde kimlerin sakin olacağını bi-

liyordu. Cehennem isminden de aynı hususları biliyor ve anlıyordu. Gök isminden de aynı hususları bir bir biliyordu :

Birinci gök niçin oluşmuştur, niçin bulunduğu yere konulmuştur? Bütün bunları biliyordu. İşte adlandırılan her varlık hakkındaki durum böyle idi. Melek kelimesinden neyin kasdedildiği, bunların niçin yaratıldığı, nasıl yaratıldığı, mertebelerinin tertibi, bu özelliğe niçin müstehak kılındığı, başkaları başka özelliğe neden müstehak olduğu rahatlıkla anlaşılıyordu. Arş'ta bulunan ve yerin altına kadar devam eden her melek hakkında da bu bilgiye sahipti.

İşte bu sözünü ettiğimiz hususlar Âdem Peygamberin ilmi idi, onun soyundan olan peygamberlerin, evliyanın ilmi de bu ölçüde bulunuyordur. Allah hepsinden razı olsun. Salât ü selâm peygamberlere olsun.

Bu hususta sadece Âdem Peygamberin isminin anılması, bu bilgileri ve eşyanın ismini ilk öğrenen ve öğreten olmasındandır. Yoksa bunların ismini ve eşya ile ilgili bilgileri Âdem'den başka kimse bilmez demek değildir. Burada onun ve neslinin bu bilgilere has kılınması ise, anlayış ve güçleri nisbetindedir. Bunu bu şekilde belirtmemiz ise, Âdem'in ve neslinin ilâhî ilimle bilinen bütün şeyleri içine aldığı sanılmasın diyedir.

Yukarıda Âdem Peygamberin ilminden söz edilirken «**O'**nun ilmi inmeye başladı» şeklinde bir tabir kullanılmıştı. Böylece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ilmiyle, Âdem (A.S.) ve diğer peygamberlerin ilmi arasındaki fark belirtilmiş oluyor. Çünkü gerek Âdem, gerek diğer peygamberler bu bilgilere yöneldiklerinde, kendilerine Hakk'ı müşahededeki makama benzer bir durum meydana gelir. Hakk'm müşahedesine teveccüh ettiklerinde ise, bu ilimlere karşı kendilerinde uykuya benzer bir durum oluşur.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ise kendisindeki hudutsuz güçten dolayı bir şeye yönelmesiyle diğer şeyden ilgisi kesilmiş olmaz. Cenâb-ı Hakka teveccühte bulunduğunda, kendisine tam bir müşahede hâsıl olur, aynı zamanda bu ilimleri mü-

şahede etme imkânı da meydana gelir. Sadece bu ilimleri değil daha güç getirilmeyecek bir nice bilgileri de müşahede düzeyinde bulunur. Bu ilimlere teveccühte bulunduğu zaman, buradaki müşahedesiyle birlikte Hakk'ı müşahededе bulunması onu Hakk'ı müşahededen alıkoymaz.

İşte bu ilimler belirtilen anlam ve ölçüde kademe kademe inip Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizde yerleşip kök salmıştır, başkasında değil. Çünkü başkası Hakk'a teveccühte bulunduğunda bu ilimlerden ilgisi kesilir. Bunun içindir ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin yüce makamı ve ondaki hudutsuz mazhariyetler insanları acze düşürmüş ve anlayışları durdurmuş, işlemez hale getirmiştir.

Aklın nuru olan anlayış bu hususta duraklayıp kalmıştır. Onu ne dosdoğru anlayabilmiş, ne de tanıyabilmişlerdir. Âdem oğullarından ne önce gelenler, ne de sonra gelip önce gelenlere katılanlar, yani ne peygamberler, ne de velîler O'nu idrâk edememişlerdir. Sebebine gelince, şöyle açıklayabiliriz : Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ruhu, bâtını kemalâtta kemal mertebesinde olunca, zâtı da zâti kemalâtm kemal mertebesinde bulunuyor.

«Melekût (yüce âlem) un esrarı, Onun cemâlinin gül misâli güzelliği karşısında rahmete erişmiştir. Ceberut âleminin havuzları onun nurlarının feyziyle fışkınp taşmaktadır.»

Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin bu iki cümlesi üzerinde açıklama yapan Şeyhimiz buyurdu ki:

— Yüce âlemin esrarı, her mahlûka kendi güç ve kabiliyetine göre konulan sırdır ve her sır ki melekler onu ilgili bulunduğu yere yerleştirmişlerdir. Bu yüce âlemde bulunan her şey, göklerin şimdiki durumuna göre düzenlenip yerli yerine konulması ve Levh-ı mahfuz bulunduğu anlam ve esrarıyla hep Onun gül misali cemâliyle rahmete mazhar olmuştur. Cenâb-ı Hak hepsine de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuruyla merhametini bolca eriştirmişlerdir.

Bilmiş ol ki: Yüce âleme, Âlem-i mülk ve Âlem-i melekût

aynı zamanda Âlem-i Ceberut denilir. Ne var ki bunlar farklı şekilde itibar edilirler :

Alem-i mülk, ehlinden konuşan ve konuşmıyan, canlı ve cansız, akıllı ve aklı olmayan ne varsa hepsinin nazarı birleşip tek bir iltifat halinde tek olan Allah'a yönelmiştir. Hepsi de Cenâb-ı Hakk'ı bilmede, müşahededе ve ihtiyarın elden alınmasında müttefiktirler. Aşağı âlemden olan yeryüzünün ehli böyle değildir; onlardan kimi güneşe ibâdet eder, kimi ay'a, kimi yıldızlara, kimi putlara, kimi de başka eşyaya ibâdet ve kullukta bulunur. Onların sapıkları bu durumdadır. Bu bakımdan bakışları da ayrı ayrıdır. Ulvî (yüce) âlem ehli ise bunların aksinedir.

Özetleyecek olursak :

Hangi âlemin ehli Hak kelimesi üzerinde birleşip ittifak kurmuşsa, o Mülk âlemindendir. Bu da ancak yüce âlemden sayılır. Melekût âlemi ise ehlinin nurları, makamlarının farklı ve değişikliği itibariyledir. Ceberut âlemi, üzerlerine esen nurlar itibariyledir. Bizim kendi âlemimizde üzerimize rüzgâr estiği gibi, Ceberut âleminde de nurlar ora ehli üzerine eser, zâtları ve ruhları bu nurlar ile sulanır, maarifleri artar ve makamları böylece devamlılık kazanır.

Ceberut âlemine esen nurlar, yukarıda geçen ve sözü edilen onların ahvalini koruyucu niteliktedir. Şeyh Abdüsselâm Hazretleri Ceberut âlemine esen bu nurları havuzlara benzetmiştir. Ancak ne var ki bu nurların hepsi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şerefli nurundan meded beklediği için, «Ceberut âleminin havuzlan O'nun nurlarının feyziyle fışkırıp taşmaktadır» demiştir.

Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin şu üç âlemle ilgili sözleri ve işaretleri güzeldir ve yerindedir. Diğer bazı ilim adamları ise bu konuda şöyle demişlerdir: Âlem-i Mülk, duygularımızla bilinen âlemdir. Âlem-i Melekût akıllarımızla idrâk edilen âlemdir. Âlem-i Ceberut, ilâhî mevhibeyle (Allah tarafından insan kalbinde meydana getirilen ve basiret ile görülebilen) idrâk edilen âlemdir.

Diğer bazı ilim adamlarına göre ise, Âlem-i Mülk, açıkta duyularla görülen ve tesbit edilen âlemdir. Âlem-i Melekût, akıllarda kapalı olup onunla içice olan âlemdir. Âlem-i Ceberut, bu ikisi arasında bulunup her birisinin ucundan tutan âlemdir.

Bir kısım ilim adamlarına göre, Âlem-i Ceberut, ilâhî isimlerin huzurudur. Nasıl ki Melekût âlemi, ilâhî sıfatların huzuru ve tecelli ettiği âlemlerdir. Şu itibarla ki bu sıfatlar esma ile ef'al arasında bir takım vasıtalardır. Lâtif ismiyle kendisine lütfedilen arasındaki lütuf, Kahhar ismiyle kahra uğrayan arasındaki kahr gibi. Allah daha iyisini bilir.

Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin «Melekût âleminin bahçeleri, Ceberut âleminin havuzları» konusunda Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) buyurdu ki:

— Bilmiş ol ki burada geçen r iy âz == bahçelerden maksad yüce âlemdir. Nasıl ki Mahasinü'l-melekût == Melekût âleminin güzellikleri denilince bu mâna anlaşılıyorsa, diğeri dc öyle. Şeyhin bundan maksadı, Levh-ı Mahfuz ile Kalem, Berzah ve bunun üstünde olan Arş'dır. Çünkü Levh-ı Mahfuz'da Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin, peygamberlerin, velîlerin, sâlih kulların ve diğer mü'minlerin isimleri yazılıdır.

Levh-ı Mahfuzdaki harflerden, isim sahiplerinin makamlarının farklı durumlarına göre nurlar yükselip pırıldar. Bu bakımdan Levh'in bu isimlerle ilgili bulunan nurları son derece farklıdır. Kalem'den çıkıp yükselen nurlar da böyledir.

Berzaha gelince, ondan çıkıp yükselen nurların renklerini saymak mümkün değildir. Ondaki bu nurlar peygamberlerin, velîlerin, sâlih kulların ve diğer mü'minlerin ruhlarının nurlarıdır. Arş'm nurları da böyledir, cennette sakin olacakların makam ve mertebelerine göre farklılık arzeder. Çünkü cennetteki her makam ve konağın ayrı bir nuru vardır ki ona aittir. Arş'ta ise her konak ve makamın nuru parıldayıp yükselir, bu nurlar da hayli farklılık arzeder.

Sözünü ettiğimiz bu makamların nurları farklılık arzedin-

ce Şeyh Abdüsselâm Hazretleri bunları duyularla farkedilen bahçelere ve onlardaki gül ve çiçeklere benzetmiştir. Çünkü bahçedeki güller ve çiçekler de farklılık arzeder.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuru, ismi geçen makamlarda ışıl ışıl yükselince, ismi de Levh-i Mahfuz'da yazılı bulunuyordur. Böylece onun nuru Kalem'in esrarından çıkmıştır. Onun rûh-i şerifleri için de Berzah'ta ayır bir makam vardır. Cennette ise ona ayrılan makam bütün makamların üstündedir. Artık onun üstünde ve ötesinde makam yoktur. Bundan, yukarıda geçen bütün nurlarda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurunun mevcut olduğu gerekmektedir.

Artık o nûr hangi nurda mevcutsa onun sebebiyle o nurda bir güzellik ve cazibe, gönül çekicilik meydana gelir. Bu sebeple sözü edilen âlemlerdeki nurların hepsine cazibe veren, görülmedik ve duyulmadık düzen ve çekicilik kazandıran sadece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurudur. Şeyh Abdüsselâm buna «Onun güzelliğinin çiçeği» tâbirini ve benzetmesini vererek dikkatleri çekmiştir.

Yine Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin «Hiç bir şey yoktur ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bu çiçeği ile ilgili bulunmasın» sözünü Şeyhimiz şöyle açıklıyor :

— Her şey Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan yardım bekler ve ona dayanmıştır. Çünkü herşey O'ndan meded bekler ve Ona dayanıp huzura erişmek ister. Hakikatte de bu böyledir.

«Çünkü eğer vasıta olmasaydı, vasıtaya bağlı bulunan şeyler de olmazdı.»

Buradaki vasıtadan maksad, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdir. Çünkü eşyanın varlığı O nunla imkân sahasına gelmiştir. Bu sebeple Efendimiz (S.A.V.) en büyük ve en yüksek manada vesiledir, başkalarını Hakka eriştiren en güçlü ve büyük vasıta ancak O'dur.

«Nitekim bu böyle söylenmiştir.» Şeyh Abdüsselâm bu cümleyle, başkasının böyle söylediğini anlatmak istiyor. Aynı

zamanda bununla has ve âmmın dillerinde yaygın hale gelen şu sözlere işarette bulunuyor :

«Eğer Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz olmasaydı, ne cennet, ne cehennem, ne gökler, ne yer, ne zaman, ne mekân, ne gece, ne gündüz, ne de başka şeyler yaratılırdı.»

«Bizden sana lâyık olan bir nice salât ü selâm olsun.»

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kadr ü kıymetine, büyüklük ve azametine yakışır ölçü ve anlamda bir salât kasdediliyor.

«Allahım! Şüphesiz ki, Muhammed (S.A.V.) senin toplayıcı sırrındır.»

Yâni O, senin esrarını taşımakta, başkasının toplayıp bir araya getiremediği nice sırları toplayıcıdır. Çünkü müşahedenin çemberi genişledikçe sahibinin bilgisi de o nisbette genişler. Şüphe yok ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin müşahedesinden daha büyüğü yoktur. Bize göre o, Arş'ı, Ferş'i bilir. Bunlarda olan ve bunların ötesinde bulunan eşya ve makamları da bilir. Bütün bu ilimler Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize nisbetle, Kur an'daki altmış hizibden sadece bir (elif) gibidir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— Allah seni başarılı kılsın. Şeyhimizden bu son mısra'larla ilgili bir açıklama yapmasını, bilhassa salâvat hakkındaki görüşlerini daha fazla soramadım, bu mümkün olmadı. Çünkü yanımızda Şeyhimize itikad etmiyen kişiler de bulunuyordu. Bu yüzden onların yanında Şeyhimizin dili konuşmazdı. Nitekim daha önce bu hususu kısmen anlatmıştım. Tekrar tekrar özür dilerim. Salâvat'm başlangıç kısmında şeyhimizden işittiklerimiz üzerinde o biraz daha yürüseydi, şüphesiz ki çok daha acâib (dikkat çekici) şeyler dinleme imkânını bulmuş olurduk. Allah daha iyisini bilir.

«Allah'mı, beni O'nun nesebine ulaştır. Ve beni O'nun hasebiyle tahkika eriştir.»

Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin bu duası hakkında Şey-

himden (Allah ondan razı olsun) şu açıklamayı yaptığını işittim :

— Burada neseb'den maksad, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin içinde sübut bulan müşahededir ki bütün mahlûkat böyle bir müşahedeye güç getiremezler. Şüphesiz ki Şeyh Abdüsselâm (R.A.) toplayıcı bir kutub, Resûlüllah (S.A.V.) m da kâmil bir vârisi idi. O kadar ki Onun müşahedesinden sulanma bahtiyarlığına erişmiştir.

Haseb'den maksad, Resûlüllah (S.A.V.)'m rahmet, ilim, hilim gibi yüksek anlamdaki sıfatlarıdır. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin yüksek müşahedesine hiç kimsenin takat getiremiyeceğini bilen Şeyh Abdüsselâm (R.A.), bu kez ona yetişip ulaşmayı arzulamış, böyle bir müşahede ile tahkika erişmeye kapı açmamıştır. Çünkü güç getiremezdi.

Sakın bu konuda Şeyh Abdüsselâm Hazretlerinin bakış hürriyeti, kasdinin bütünü, azminin nihayeti Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtından başkasına yönelmiştir diye sanma. Yani onun bu yönleri keşfe, tasarrufa ve velayete yönelip Resûlüllah'ın zatından başka şeylere teveccühte bulunduğunu zannetme. Bilâkis onun bütün yönelmeleri ve azmi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zât-ı şerifleri üzerinde toplanmıştır.

Yine bu sözün açıklamasını yaparken bir başka defa Şeyhimden şöyle buyurduğunu işittim :

«Allah'ım, beni O'nun nesebine ulaştır» yâni bana cehd ve kuvvet ver ve beni O'nun hasebiyle tahkika eriştir.

Sonra da şu misali verdi :

Bir adam vardı, sayılmayacak kadar develeri bulunuyordu. Onları bir müddet üremeleri için bırakıvermişti. Kendisi de bütün bu develerinin taşıması için her defasında kıymetli elbiseler, süslü giysiler, göz alıcı yükler ayırmıştı. Sonra da bu ayırdıklarını hangisi kaldırabilir diye develerine dikkatle bakmış, sadece birisinin kaldıracağını tesbit etmiş ve ayırdığı eşyanın tamamını ona yüklemişti. Hem bunu ona yüklerken hiç bir zahmet ve meşakkate katlanmamıştı.

Şeyh Abdüsselâm, yukarıdaki mısra'ın sonunda şu mânayı kasdetmiştir :

«Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize yüklediğin ve yükleyeceğin şeylerle beni tahkika eriştir.»

Allah daha iyisini bilir.

ANCAK SANA İYİLİK YAPANA İYİLİKTE BULUNMAN ÂLİCENAPLIK DEĞİLDİR

Şeyh Ebülhasen Şâzelî Hazretlerinin :

«Ancak sana iyilikte bulunana iyilik etmen, kerem (âlicenaplık ve cömertlik) değildir.»

Bu sözünü Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) şöyle açıkladı :

— Bu söz Şazelî Hazretlerinden, Allah'ın geniş rahmetini müşahede ettiği zaman çıkmıştır. Böyle bir müşahede onun ruhuna sağlanınca, zâtı bunu kelime kalıbına dökmüştü. Bu da zâtının zayıflığından olmuştur, kendisine gereken edeb üzere bulunamamıştır. Bu neye benzer, bağırarak, feryad ederek ağlamanın haram olduğunu bildiği halde böyle yapan kimse gibidir. Başına bir musibet indiğinde feryad etmenin, bağırıp çağırıp ağlamanın haram olduğunu bildiği halde, zâtının zayıflığından dolayı bu haramı işler.

Bir başka defasında ise buna başka bir misal vererek şöyle buyurdu :

— Adamın biri, çevresinde devlet ricali bulunan bir hükümdara rasladı. Etrafındakilerin her birine sayılmıyacak kadar mal ve altın veriyordu. Adam korku, endişe ve kararsızlık içinde içeri girdi, hükümdar dağıtmak üzere çıkardığı mal ve altından ona verecek mi vermiyecek mi? Bunun sıkıntısını adam için için duyuyor ve endişe hissediyor, sonra da hükümdara kendi içinden şöyle demek istiyordu: «Eğer bana vermezsen, ben de cömert ve âlicenap bir kimse olmam..»

Allah daha iyisini bilir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Bu söz, Hizb-u Kebîr'de ele alınmış ve bir nice müşkil yorumlar arzetmiştir. O kadar ki Şeyh İbn Ubbad (R.A.) bu konuda şöyle demiştir :

«Şâzelî Hazretlerinin bu sözünden şu hususu da düşünmen uygun olur: «Allah sana iyilikte bulundu, Allah sana kötülükte bulundu.» Çünkü Cenâb-ı Hak her şeyden müstağnidir, hiç kimse O'na ne iyilik yapabilir, ne de kötülük... Bunun delili de şu âyettir: «Eğer iyilik ederseniz, kendinize iyilik etmiş olursunuz. Kötülük ederseniz yine kendinize kötülük etmiş olursunuz.»

Ne var ki böylesine müşkil ve çözümü zor meselelere kapı açan Şâzelî Hazretlerinin bu sözünü hiç kimse değiştirmeye güç getiremez. Çünkü o velayet gözüyle bakar, başkası ise değil-

Biz birçok kitap nüshalarında sahih bir ölçüde bu fasıl üzerine şunun yazılı olduğunu gördük: «Kimin Allah ile best-i hal ve idlâl-hâli varsa bu kelimeleri tamamlasın. Böyle bir hâli olmayan ise ondan sonraki cümleye geçsin: O da Rabbena zalemnâ enfüsenâ» sözüdür.»

Bu konuda El-Berzelî diyor ki:

Bu konuyla ilgili bazı nüshalarda, Şeyhimiz Ebülhasen Taberî'den, onun da Şeyh Abülazâihı'den naklen aldığı bir mânâ ölçüsünde gördüm. Şeyh Ebülhasen Şâzelî Hazretlerinin söylediği bu sözü yine de ona bırakmak ve onunla bir kıyas yapmamak daha uygun olur.

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) İbnilfarız'ın şu iki mısra'ının mâna ve açıklamasını sordum :

«Sevgilinin amsı üzerine şarabı içedurduk,

«Henüz bağ (üzüm) yaratılmadan önce onunla sarhoş olduk.»

Şeyhimiz (Allah kendisinden razı olsun) bunu şöyle açıkladı:

— Bu ruhlar alemindeki bir hususa işarettir. Burada sev-

giliden maksad, Resûlüllah (SJ\.V.) Efendimizdir. Onun ruhlar âleminde anılması, tam bir müşahedeye sebeptir. Bu sebeple ruh bulunduğu halden başka bir hale intikal eder, bu intikal ettiği halde bir nice durumları ve maârifi de değişime uğrar, yepyeni ve o nisbette büyük bir kuvvet elde eder; **nur**ları delip geçecek, ağyarı kesip atacak, ilgisini onlardan koparacak ölçüde bir güç taşıyacak düzeye gelir. Böylece birinci halden kopmuş olur, öyle ki onu tanıyamaz olursun. îşte **ru**hun bu hâlini ve eriştiği müşahedeyi şaraba benzetmek üç yönden çok uygun düşer :

1. Şarap bir halden başka bir hale intikal etmeye sebeptir. Bu müşahede de böyledir.

2. Şarap birinci halden kopmaya sebeptir. Müşahede de böyledir.

3. Şarap kahramanlık ve cesarete (geçici olarak) sebeptir. Çünkü alkol beyne doğru çıkınca, şahıs artık her şeyi gözünde hafife alır, küçük ve önemsiz görür. Bu müşahede de böyledir. Sahibi bütün nurlara doğru adım atıp yürür, manevî perdeleri delip geçer ve böylece ağyardan kopup ayrılır.

İşte «Sevgilinin hâtırası üzerine şarabı içedurduk» mısramm mânası budur. Hakkı müşahede vadisinde, sevgilinin hâtırası üzerine kendimizde cesaret bulduk, ki bu sevgili Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdir. «Onunla sarhoş olduk»dan maksad, bu müşahedeyle Allah'tan başkasından koptuk, sadece O'na bağlanıp kaldık, demektir.

«Henüz bağ (üzüm) yaratılmadan önce» den maksad, bu müşahedenin ruhlar âleminde meydana geldiğini belirtmek ve ona işarette bulunmak içindir. Bağ çubuğu ise ancak âlem-i eşbah'ta yaratılmıştır. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi anması sebebiyle müşahedeye doğru sevkedilen ruh ve onun eriştiği müşahede mazhariyeti, zâta gidinceye kadar kendisinde devam etmiştir.

Zâta girince, zâtın şehvetlerine doğru meyletmesi ruhta bir gaflet meydana getirmiştir.. Ama şahıs Sevgili Muhammed (S.A.V.) Efendimizi anınca ve Onu ananları dinleyince, ruhta

bulunan müşahede zâta iniş yapar ve yavaş yavaş zâta nüfuz edip kendisinde meydana gelen üç şeyin zatta da meydana gelmesini sağlayıncaya kadar bu sızış ve nüfuz ediş sürüp gider. Böylece zat da bir halden başka bir hale intikal eder de ağyardan kopup ayrılır, sadece bir olan ve kahr u saltanatiyle hükümran bulunan Allah'a bağlanıp kalır. Doğrusu Allah'tan başka ilâh yoktur.

Allah daha iyisini bilir.

KÂİNATIN BİR KAPISI VARDIR

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Doğrusu «kevn (varlık âlemin)i o dolduruyor» diyen velînin bu sözüne hayret ediyorum. Çünkü varlık âleminin bir kapısı vardır ki oradan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz girer. Mahlûkattan hiçbiri O'nun nurunu taşımaya güç getiremez. Artık bu kapıdan âciz kalan kimse başkasına nasıl takat getirebilir. (*). Meğer ki o kevne (varlık âlemine) kapıdan başka yerden girmiş ola. Yâni bu konudaki fethi şeytanî ve zulmanîdir. Bu da kendi evini bile doldurmaz. Nerede kaldı kendi yurdunu ve başka şeyleri doldurması?

Bilmiş ol ki: Varlık âleminin Arş, Ferş, gökler, yerler, cennetler, hicaplar ve bu hicapların üstünde ve altındaki şeylerin hepsi dahil olmak üzere bütün nurlarını bir araya getirsen, ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan bir parça, bir kısım olduğunu görürsün. Eğer Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz'in nurunun tamamı Arş üzerine konulsa onu eritir. Yetmiş hicap üzerine konulsa hepsi de çözülüp dağılır. Bütün yaratıklar bir araya getirilip üzerine konulsa, hepsi de paramparça olup bir bir düşer.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurunun durumu bu olunca artık nasıl «kevn (varlık âlemi) i o dolduruyor» denilebilir?

(*) Anlaşılan «Varlık âlemini o dolduruyor» sözünden maksad, sözü edilen velî'nin kendisini kasdederek böyle söylediğidir. Abdülâziz Debbağ Hazretleri bu sözü mübalâğalı buluyor ve yorumunu nefsü'l-emre uygun biçimde yapıyor. (M.)

Ve bunu o zât nasıl söyliyebiliyor? Medine-i Münevvere'ye ulaştığında onun zâtı nerede ve nasıl olur? Kabr-i şerife yaklaştığında veya Berzaha doğru yükseldiğinde ve Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin rûh-ı şerîfleriyle kaaim olan o büyük nuruna yaklaştığında kendi durumu ne olabilir? Onun zâtı bunu taşıyabilir mi? Halbuki yaratıkların hepsi bunu taşımaktan âciz bulunuyordun

O yerlere ayak bastığında varlık âlemini doldurabiliyor mu? Farzedelim ki, sözü edilen yer, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kabr-i şeriflerinden alınıp da Berzah'ın kubbesine kadar yükseliyor, o Berzah ki Arş'm altında bulunuyor, (bununla kevn doldurulmuş oluyor mu?) Belki de o velî k e v n ' den göklerle yer arasını kasdetmiş, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin o büyük nurunun bulunduğu Berzah'taki yeri kasdetmemiştir.

Ahmed bin Mübarek diyor, ki:

Şeyhime dedim ki:

— Efendim, belki de o velî k e v n ' i nuruyla doldurduğunu, zâtiyle doldurmadığını anlatmak istemiştir. Tıpkı güneş gibi, göklere ve yere ışık huzmelerini gönderdiğinde, zâtiyle değil, ışığıyla buraları doldurmuş oluyor. Buna ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şu cevabı verdi:

— Evet, o zâtın bu sözden murad ve maksadı k e v n ' i kendi nuruyla doldurmaktır, zâtiyle değil, ama nerede onun nuruyla Muhammed Mustafa (S.A.V.) Efendimizin nuru? Çünkü o zâtın nuru, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin mükerrem nuruna nisbetle, gündüzün ortasında yanan bir fitile benzer, öğle vakti güneşin her tarafı parlak ışıklarıyla aydınlattığında yanan bir fitilin ışığının zayıflığını sen düşün! Bu durumda o fitilin ışığı güneşin ışığını karartmıştır, denilebilir mi?

Bunun üzerine meseleyi daha iyi kavradım ve dedim ki:

— Efendim, güneşin ışığı, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin o mükerrem nuruna nisbetle bir fitil gibidir. O velî kendi

nuruyla varlık âlemini dolduruyorum, demeye nasıl cesaret edebiliyor?

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) cevap vererek buyurdu ki:

— Evet, o zâtın nuru hiç te varlık âlemini doldurmamıştır. Şu anlamla ki onun nurunun varlık âlemine yönelmesiyle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuru ayrılıp gitmemiş ve eriyip yok olmamıştır. Hem böyle düşünülemez de; çünkü güneşin nuru bile Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan olan müminlerin ruhlarının nûrundandır.

Bunun sebebine gelince, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin o mükerrem nurunu müşahede etmekten alıkonulmuş, perde arkasına itilmişiz; nitekim velîlerin nurlarını da müşahededе aynı durumda bulunuyoruz. Eğer hicap kalksaydı, onun nuru, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nuruna nisbetle gün ortasındaki yanan fitillere benzerdi. Böylece artık ne güneşin nuru, ne de başka nurlar Resûlüllah m nuru karşısında belli olurdu. Yani hepsi de belirsiz hale gelirdi.

Bütün gücümü ve imkânlarımı kullandım, sabah namazından tâ kuşluk vaktine kadar kendimi zorladım, acaba o kapıyı kaldırmaya güç getirebilir miyim? diye, çalıştım. Gördüm ki o çok ağırdır, güç getirmem mümkün değildir.

Bizi başarıya ulaştıran ancak Allah'tır.

TAYY-İ ZAMAN - TAYY-İ MEKÂN

Ahmed bin Mübarek bu konuya dokunarak diyor ki:

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) şu hikâyeyi sordum: Efendim, dedim, bir adam denize girmiş, bir saat kaldıktan sonra su üstüne çıkıp sahile gelmiş. Onu beklemekte olan arkadaşı, «Neden bu kadar geciktin? Neredeyse cuma namazım kaçıracağımdan endişe duymaya başladım.» deyince, denizden çıkan arkadaşı ona şu cevabı vermiş: «Ben şu anda Mısır'dan geliyorum. Orada şu kadar ay kaldım. Aynı zamanda bu süre içinde evlendim, çocuğum oldu.»

Efendim, bu nasıl mümkün olur, bu iki arkadaş üzerinden geçen saat (zaman) aynı ölçüdedir. Nasıl olur da bu bir saatlik zaman birisi için birkaç ay (birkaç sene) olur, diğeri için az bir vakit? Ufukta bulunan güneş ile bir saat da, bir ay da oluşmaktadır. Ama bir saatin oluşması için az bir hareket göstermesi, ayların oluşması için bir nice defalar doğup batması gerekiyor. Denize bir saat dalan kimse için bu güneş birkaç aylık bir zaman oluşturuyorsa, Mısır halkı için durum nedir?

Güneşin doğup batması deniz için de, Dicle nehri için de aynı şeydir. Farklı bir durum yoktur. Arada zaman bakımından az bir fark olsa bile bu aylar ve yıllar değildir. Eğer bu saat Mısır halkı için de bir saat ise, o adamın bu bir saat içinde evlenmesi ve çocuğunun olması nasıl mümkün olabilir?

îşte velîlerin kerametlerinden bize kadar nakledilip ulaşanların en müşkil olanı budur! Şüphesiz ki Tayy-i zaman (zaman mefhumunun katlanıp kalkması, Tayy-i mekân (yer ve mesafe mefhumunun katlanıp kısalması) gibi değildir. Çünkü tayy-i zamanda yukarıda sözü edilen mahzurlar gerekmektedir. Tayy-i mekân ise kerametin tâ kendisidir, onda bir mahzur yoktur.

Bu hikâyeyi bir çok kimseler nakletmektedir. Çoğu kimseler buna delil ve hüccet olarak da kıyamet gününün uzunluğunu, elli bin yıl kadar bulunacağını ve fakat müminler için bu bir saat gibi gelip geçeceğini veya sabahın iki rek'at namaz vakti kadar kısa bulunacağını gösterirler. Halbuki bunda hiçbir delil mevcut değildir; çünkü kıyamet gününün uzunluğu, bazısına göre şiddet ve sıkıntı uzunluğudur, müddet (süre) uzunluğu değildir. Benim zannımın en büyük ciheti, İbn Hacer'in El-Fetih adlı eserinde belirtmiş olduğu husustur. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Hiçbir şey Cenâb-ı Hakk'ı acze düşüremez. Allah hikâye sahibi adama başka bir zaman ve başka bir kavim vermeye kaadirdir; bütün bunları bir saat içinde denizin dibinde,

denizi görmekten onu alıkoyup araya hicap gererek ona imkân verebilir.

Nitekim Cenâb-ı Hakk bazı şahısları meleği müşahededen alıkoyup, melek ile birlikte bulunduğu halde onu bir türlü göremez duruma getirmiştir. O adamı da denizi görmekten alıkoymuş ve ona sözü edilen zamanı müşahede ettirmiştir, aynı zamanda o kavmi de ona göstermiş, onları dilediği şekilde Mısır ve başka milletlere temsil ettirmiştir. Sonra Cenâb-ı Hak ona vermiş olduğu zamanı gideriyor, gösterdiği kavmi alıp götürüyor, böylece adam eski hâline dönmüş oluyor.

Bütün bunları Cenâb-ı Hak, hikâye sahibine vâki olan bir hususta dolayı yapıyor.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, hepiniz de doğru söylüyorsunuz. Allah hepinizden razı olsun. Evliyaya vâki olan bu ve benzeri harikulade olayları, onların hizmetinde çokça bulunan bazı şahısların inkâr ettiği de bir vakıadır.

KUŞLUK VAKTİ BEKÂR OLUP ÖĞLE VAKTİ VEFAT ETTİĞİNDE BU SÜRE İÇİNDE EVLENEN VE YERİNE YETİŞKİN OĞLU GEÇEN BİR VELİNİN BİLİNDİĞİ

Şeyhimiz (Allah kendilerinden razı olsun) bu konuda buyurdu ki :

— Ben sizin yukarıda naklettiğiniz hikâyeden çok daha garibini ve hayret uyandırıcısını gözlerimle gördüm, şöyle ki:

Bir şahsı kuşluk vakti bekâr olarak gördüm, hiç evlenmemişti. Öğle vakti ©lunca yine aynı yere döndüğümde o şahsın vefat ettiğini ve fakat oğlunun onun yerine geçtiğini, bu çocuğun erginlik çağında bulunduğunu gördüm. Halbuki babası daha aynı gün kuşluk vaktinde bekâr olarak bulunuyordu. Kuşluk vaktiyle öğle arasında evleniyor, bu oğlu oluyor ve erginlik çağına ulaştıktan sonra yerini ona bırakıp kendisi vefat ediyor.

Bunun üzerine sordum :

— Efendim, dedim, sözünü ettiğiniz bu adamlar cinlerden midir, yoksa insanlardan mıdır?

Cevap verdi:

— Bunlar ne cinlerden, ne de insanlardandır. Allah'ın yarattığı öyle âlemler var ki sayısı bilinmez. Şüphesiz ki Rabbin askerlerinin sayısını ancak kendisi bilir.

ÖLÜMÜME KADAR BAŞIMA GELEN, ÖNÜME ÇIKAN OLAYLARI BİR BİR GÖRDÜM

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Hicrî 1111 senesi idi, annemin vefatından sonra karşıma çok garipsenen bir hal geldi. Şöyle ki: Babam başka bir kadınla evlendi, kendisine ait bir cariyeye de haksızlık etmek istedi, derken o câriye gelip beni dövdü. Bunun üzerine kendisine dedim ki:

«Hangi üzüntüyü kıyaslıyorsun? Cariyelik üzüntüsünü mü, kadınlık üzüntüsünü mü?»

Bu sözümden câriye sıkıldı ve rengi değişti. Sonra aynı sene içinde ölümüme kadar meydana gelecek, benimle ilgili bütün şeyleri gördüm :

Şeyhlerden kiminle karşılaşacağımı, hangi kadınla evleneceğimi, oğlum Ömer'in doğumunu, onun için yedinci günde keseceğim akikayı, Ömer'in doğumundan sonra başıma gelecek, önüme çıkacak bütün olayları, oğlum İdris'in doğumunu, onun için de yedinci günde keseceğim akikayı, ondan sonra da kızım Fatıma'mn doğumuna kadar olacak olayları ve kızımın doğumundan sonra bana açılacak fetih kapılarını, erişip elde edeceğim bütün şeylerin hepsini bir bir gördüm. Bütün bunları gecenin bir bölümcüğünde uykuda bulunmadığım bir halde gördüm. Bu bakımdan rü'ya şeklinde değildir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Bu rûh ile meydana gelen bir rüyadır. Nitekim Şeyhim-

den (Allah ondan razı olsun) işittim, bir defasında böyle buyurdu :

— Çocuk ana rahminden ayrılıp dünyaya gözünü açtığında kâmil olan arif kişi onu ömrünün sonuna kadar geçireceği olaylar, karşısına çıkacağı hal ve tavırlarla birlikte görür. Ecelinin son bulacağı hali kalb gözüyle müşahede eder. Bu süre içinde erişeceği hayır ve serden ne varsa hepsini keşfeder.

O kadar ki, arif kişinin müşahedesiyle o çocuğun hayatını bir dizi halinde görebilen kişi, gördüklerini bir bir yazsa ve her an ve her saat içindeki hal ve durumları tesbit edip sonra yanyana getirse birbirine ters düşmediğini, tam uyum halinde bulunduğunu rahatlıkla görür. Allah daha iyisini bilir.

ALLAH'IN VELİ KULLARI BİR ŞEY TEMENNİ EDERLERSE, ALLAH ONLARIN BU TEMENNİSİNİ YERİNE GETİRİR

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Yine bu ölçü ve anlamda ariflerden biri bir gün bir yerden geçerken orada bir şehir kurulmasını ve içinde Allah'a ibâdet edilmesini temenni etti. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak meleklerine emretti, âdemoğulları suretinde o yere indiler ve sonra Allah o yere «Bir şehir ol!» diye emretti, o da oluverdi.

O arif kişi tekrar o yere uğradığında, yani yolu oradan geçtiğinde orada güzel bir şehir kurulduğunu, içinde Allah'a ibâdet edildiğini gördü. Allah'a hamdetti, O'nu övüp şükranlarını arzetti. O arif ölünceye kadar o şehir varlığını korudu; ehli de Allah'a ibâdet etti. Onun vefatından sonra her şey aslına döndü, eskisi gibi oldu; melekler kendi yerlerine, şehir de yokluğa döndü. O kadar ki o arifin vefatından bir saat sonra o şehre uğrayan kimse, o yerde hiç bir zaman bir şehir kurulmadığını söyler. (*)

(*) Bu şehir ariflerin gözüyle, kalb ve basiretle görülebilen bir vasıf ve mahiyettedir. Sıradan kişilerin görebileceği cinsten değildir. Allah bu konuda dilediğinin kalb gözünü açar da böylesine mânaya dayalı acâibleri görebilir. (M.)

Buna yakın başka bir hikâye de şeyhime nakledilmiş, El-Hatemî'nin söylediği rivayet edilmiştir. Ben bunu şu ana kadar tahkik edemedim, çünkü benden başkası bunu şeyhime anlatmış, ben de ondan işittim, Allah kendisinden razı olsun, buyurdu ki :

— El-Hâtemî Hazretleri bazı müşahedeleri hakkında şöyle demiştir :

«Cenneti bulunduğu yerden başka bir yerde gördüm.»

Şeyhime bu hususun ne demek olduğunu sordum. Bana şu cevabı verdi:

— Şüphesiz ki arif, bulunduğu yerden bu tarz müşahedeleri yaparken yukardan bakıp görme durumu onun için sözkonusu değildir. O bir yere bakınca Cenâb-ı Hak örneğin onun bu müşahedesine uygun bir cennet yaratır, o da hakiki cenneti gördüğünü zanneder, ama başka bir yerde olduğunu sanıp ona göre konuşur. Halbuki gördüğü başka bir şeydir, sırf onun müşahedesine karşılık olarak yaratılmıştır. Buna yakın İbn Arabi Hazretlerinin bir sözü şeyhime nakledilmişti. Nakleden adam şeyhimin bu cevabını işitince sevincinden uçar gibi olmuştu. Allah daha iyisini bilir.

VELÎNİN NAZARINA GÖRE BİR KAVMİN YARATILMASI HUSUSU

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) bu konuda buyurdu ki :

— Sözü edilen velînin nazarına göre belirtilen yerde bir kavmin yaratılması hususuyla ilgili bir tahkikte bulunmak istiyorsan, benimle senin aramızdaki havaya bak.

Şeyhim bunu söyledikten sonra parmağının bulunduğu yere işaret ederek dedi ki:

Allah havaya bu kadar yerin açılmasını ve genişlemesini emreder, tâki aramızdaki hava gibi olur. Sonra Cenâb-ı Hak genişletilen bu hava içinde sarı, kırmızı, yeşil ve siyah gibi bir-

çok renkler meydana getirir. Sonra birinci havayı, oluşan bu ikinci havadan ayırıp içindeki bütün şeylerle perde gerisine alır. Sonra bu birinci havadan bir parça alıp ikinci havaya yerleştirerek ona bir nice hayret uyandıran şeyler gösterir, içinde bulunan renklere dikkatini çeker. Sonra bu parçayı alıp birinci havaya çevirir, böylece ikinci hava içindeki bütün şeylerle ayrılıp belirsiz olur.

Rabbimiz böyle yapmaya güç getiremez mi? Daha çoğunu ve hayret uyandıranı yaratmaya kaadir değil midir?

— Evet, kaadirdir, dedim.

Allah daha iyisini bilir.

CEBRAİL (A.S.) PEYGAMBER (S.A.V.) EFENDİMİZDEN DAHA MI BİLGİLİDİR?

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) İmam Gazâlî Hazretlerinin İhyâu Ulûmi'd-Dîn adlı kitabında TEFEKKÜR babında «Cibril (A.S.) Peygamberimiz (S.A.V.) Efendimizden daha bilgilidir» yazdığını ve bunun ne demek olduğunu sordum. Allah razı olsun, şu cevabı verdi:

— Cebrail (A.S.) yüz bin kere yüz bin ve bunu da bir misliyle çarpıp milyar kere milyar yaşasa, sonu olmayan bir ömür taşısa yine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bilgi ve ma'rifetinin dörtte birine bile erişemezdi. Aynı zamanda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin Rabbisi hakkındaki bilgisinin de dörtte birini elde edemezdi. Artık nasıl olur da Cebrail (A.S.) Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden daha bilgili sayılır?! Çünkü Cebrail ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan yaratılmıştır. Cibril de, bütün melekler de ancak varlık âleminin efendisinin nurunun bir kısmından meydana getirilmiştir.

Bütün yaratıklar ancak Ondan bilgi ve marifet isteğinde bulunurlar. Öyle ki Sevgilimiz Efendimiz, Rabbisiyle birlikte bulunur, orada ne Cibril ne de başkası yer alabilir. Yani o yüce huzura ancak Habîb-i Kerîm yükselebilir, başka hiç bir var-

lık yükselemez. Bu huzurda Efendimiz Rabbisinden, O'nun kerem ve celâline yakışanı, Habibiyle birlikte azametine uygun olanı ister ve bu yolda ondan meded beklerdi. Nitekim öyle de olmuştur. Bundan sonra Cenâb-ı Hak bu mükerrem nurdan Cebrail ve diğer melekleri yaratmıştır.

Başta Cebrail, bütün melekler, kendisine fetih yapılan velîler ve hattâ cinler bilirler ki, Cebrail (A.S.)'e verilen bunca makam ve bilgiler sadece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle olan sohbeti bereketiyledir. Öyle ki, eğer Cebrail (A.S.) ömrünün bütün uzunluğu içinde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle sohbet şerefine erişmeden yaşamış olsaydı, bu müddet içinde bütün gayret ve salâhiyetini harekete geçirseydi, yine de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bereketiyle eriştiği yüce makamlardan birine bile erişemezdi. Kendisine sağlanan bütün yararlar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdendir. Bunu ancak Cebrail ve kendisine fetih yapılan velîler bilir.

Cebrail (A.S.), ancak varlık âleminin efendisine hizmet etsin diye yaratılmıştır, aynı zamanda onu koruyan koruyuculardan biri olsun diye vücuda getirilmiştir. Ona koruyucu olurken, bir de yakın ve sıcak arkadaş olmuştur. Çünkü rahmet peygamberi Hazret-i Muhammed (S.A.V.) şu varlık âleminde Cenâb-ı Hakk'ın sırrıdır. Bütün varlıklar sadece ondan medet bekler, onu müşahede etmeye muhtaçtırlar. Onun zât-ı şerifleri, diğer âdem oğulları gibi topraktan yaratılmıştır. Bu bakımdan zâtı ancak kendisine bu konuda eş olan ve benzerlik gösteren şeylerle kaynaşıp bir arada bulunur. Sonra da kendisine benzerlik göstermiyen Cibril ile ünsiyet kurmuşlardır.

Şüphesiz ki meleklerin şekil ve suretleri insanları korkutacak ve dehşet verecek biçimde ve niteliktedir. Çünkü onlar bizce bilinmiyen ve modeli sunulmayan suretler üzeredirler: Ellerinin, ayaklarının, baş ve yüzlerinin çokluğu ve yerle gök arasını dolduran bir genişlik ve büyüklük arzetmeleri bu cümledendir.

Doğrusu bu bilgileri ve sırları ancak kendisine fetih ya-

pılan velîler bilebilir. Cebrail (A.S.) belirtilen bu hususlarda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin topraktan olan zâtiyle ünsiyet kurmuştur. Onun şerefli ve mükerrem ruhuna gelince, o meleklerin bu suretlerinden hiç birinden heybet ve dehşete kapılmaz, benzeri şeylerden ürkmez. Çünkü bunların hepsini çok iyi bilir.

Bunun üzerine Şeyhimden sordum :

— Efendim, dedim, neden ünsiyet konusunda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin rûh-i şerifleri Onun topraktan olan zâtına yetmiyor? (Cebrail ve melekler araya giriyor)?

Cevap verdi:

— Çünkü zât ruhtan ayrı bir halde müşahededе bulunamaz. Vahdâniyyet (bir olma) ancak Allah'a mahsustur, buna ancak Cenâb-ı Hakkın zât-ı ilâhiyyesi devam etmeye güç getirir. Ondan başkası ise çifttir, çift olmayı sever ve buna meyi eder.

Cebrail (A.S.) ancak güç getirebildiği hususlarda Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin yakın ve sıcak arkadaşı idi. Aynı zamanda bilgisinin yettiği hallerde O'nun enîsi olarak bulunurdu. Daha doğrusu Sidre-i Müntehâ'nın altındaki şeyler ve makamlarda Cibril (A.S.) ona arkadaşlık ve enîslik yapardı. Sidre-i Müntehâ'nın üst ve ötesinde ise yetmiş hicap ve orada bulunan melekler âleminde ve benzeri yüce makamlarda Cebrail artık onun enîsi değildi, rünkü buraları müşahedeye güç getiremezdi. Bu yüce makamlardaki nurların kuvvetine onun durumu müsait değildi.

Bunun içindir ki Mi'rac gecesi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz yetmiş hicabı yalnız başına aşmıştı. Cebrail kendisine arkadaşlık edememişti. Resûlüllah (S.A.V.) bu yüce makamlarda da kendisine refakat etmesini istediğinde Cibril:

«Ben buna güç getirememem, ancak sen güç getirebilirsin, çünkü Cenâb-ı Hak seni bu ölçüde kuvvetlendirmiştir.»

VAHİY KONUSUNDA BİR SOHBET

Şeyhimle (Allah ondan razı olsun) vahiy konusunda bir sohbet konuşması yaptık. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz inen vahyi nasıl alır? Bunu daha çok âyetlerin zahirinden de anlaşıldığı gibi Cibrîl (A.S.) vasıtasıyla mı alırdı, yoksa başka bir halde mi? Şeyhim bu konuda öyle şeyler anlattı ki akıllara durgunluk verdi ve bir nice akıl sahiplerinin güç getiremiyeceği esrardan sözetti. Onları buraya yazmayı hiç de uygun bulmadım. Allah daha iyisini bilir.

REK'ATLERDEKİ TEKBİRLER

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) birinci rek'atte yedi, ikinci rek'atte altı tekbir getirilmesinin sebebini sordum. Bu arada fıkıhçıların görüş ve nakillerini hatırlattım.

Buyurdu ki :

— Birinci t e k b î r i getiren kul, özellikle Resûlüllah (S. A.V.) Efendimiz, varlık âlemini müşahede ediyor; o varlık âlemi ki birinci yerde ve birinci göktedir. Bunun ötesinde varlık âlemini teşkil eden Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve azametini de müşahede etmektedir.

İkinci tekbirde ise kul ikinci yerde ve ikinci gökte olan varlık âlemini ve bir de bunu meydana getirip teşkil eden Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve azametini müşahede eder.

Dördüncü tekbirde, dördüncü yerde ve dördüncü gökte olan varlık âlemini ve bir de bunları meydana getirip oluşturan Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve azametini müşahede eder. Çünkü bunların hepsi Cenâb-ı Hakk'ın fiilleridir.

Beşinci tekbirde, beşinci yerde ve beşinci gökte olan var-

lık âlemini ve bir de bunları meydana getirip oluşturan Cenâb-ı Hakk'ın kudret ve azametini müşahede eder.

Altıncı tekbirde altıncı yerde ve altıncı gökteki varlık âlemini ve bunları meydana getirip oluşturan Cenâb-ı Hakk'm kudret ve azametini müşahede eder. Çünkü bunlar da o çok yüce olan Allah'ın fiilleridir.

Yedinci tekbirde yedinci yerdeki ve yedinci gökteki varlık âlemini ve bir de bunları meydana getirip oluşturan Cenâb-ı Hakk'm kudret ve azametini müşahede eder. Çünkü bunlar da diğerleri gibi o çok yüce ve mübarek olan Allah'ın fiilleridir.

İşte bu yedi tekbir ve taşıdığı mâna ve esrar birinci rek'attedir. İkinci rek'ate gelince :

Birinci tekbirde kul, birinci günde - ki bu pazar günüdür - yaratılanları müşahede eder. Ayrıca bunları meydana getirip oluşturan Cenâb-ı Hakk'm kudret ve azametini de müşahede eder.

İkinci tekbirde, ikinci gün (pazartesi) yaratılanları ve bunları yaratıp oluşturan Allah'ın kudret ve azametini müşahede eder.

Üçüncü tekbirde, üçüncü gün (salı günü)nde yaratılanları ve onları yaratıp oluşturan Cenâb-ı Hakk'm kudret ve azametini müşahede eder.

Dördüncü tekbirde, dördüncü günde (çarşamba) yaratılanları ve onları oluşturan Cenâb-ı Hakk'm kudret ve azametini müşahede eder.

Beşinci tekbirde, beşinci gün (perşembe) de yaratılanları ve bir de onlan meydana getirip oluşturan Cenâb-ı Hakk'm kudret ve azametini müşahede eder. Altıncı tekbirde, altıncı gün (cuma) da yaratılanları ve onları oluşturan Cenâb-ı Hakk'^ ın kudret ve azametini müşahede eder.

Bunun üzerine Şeyhime dedim ki:

— Efendim, şu altı günde yaratılanlar, yedi gök ve yedi yerde olanlardan başka değildir. Bunu açıklar mısınız?

Allah razı olsun, şu cevabı verdi:

— Belirttiğimiz günlerde yaratılanların asıllarım, yani ilk yaratıldıkları durumları müşahede edilmektedir. Göklere ve yere nazar kıldığında ise, hâlen bu iki yerde mevcut olan mahlûkatı müşahede etmektedir.

Sonra dedim ki:

— Efendim, bayram namazının birinci rek'atindeki yedi ve ikinci rek'atindeki altı tekbir her mükellef için meşru' kılınmıştır. Fakat her mükellefin böyle bir müşahededе bulunması nerede?

Cevap verdi:

— Allah kime fetihte bulunmuşsa, onun hakkında söz yok. Kendisine fetih yapılamıyanlara gelince, onlara lâyık olan şudur: Bu müşahedeyi kullanmak ve onu gözlerinin önüne getirmeye çalışmaktır. İsterse bu özet ve bütün bir halde olsun. Çünkü Cenâb-ı Hak çok cömert ve çok kerem sahibidir.

Kul bu bayramda ve bundan sonraki bayramda bunları tekbir getirirken göz önüne getirmeğe çalışır ve bununla bir sevinç hisseder, Rabbine yönelirse, herhalde Allah onu boşa çıkarmaz, bunları görmedikçe de ruhunu cesedinden almaz. Yani bunları ona müşahede ettirip gösterdikten sonra o kulun ruhu cesedinden çıkar. Çünkü Cenâb-ı Hak her şeye kaadirdir, bunları da detaylı olarak kuluna gösterir. Uzaklık ve kopukluk ancak kul tarafından olur, Allah tarafından meydana gelmez.

«Ama bizim uğrumuzda cihâd edenleri (bizim için üstün gayret sarf edenleri) elbette yollarımıza eriştireceğiz. Şüphesiz ki Allah iyilik eden, iyi davranan kimselerle beraberdir.» (*)

Sonra Şeyhime (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki:

— Efendim, Kurban bayramının birinci günü öğle namazından itibaren dördüncü bayram günü sabah namazına kadar

(*) Ankebût sûresi, âyet: 69.

onbeş farz namazın arkasında üçer defa tekbir getirmenin sırrı nedir? (*)

Bu soruma şu cevabı verdi:

— Birinci tekbirde zâtın önce bir nutfe, sonra kan pıhtısı, sonra da et parçası hali göz önüne getirilip müşahede edilir. İkinci tekbirde, insanın tam biçim alması, kemal ölçüsünü bulması ve yaratılışmdaki güzellik, ruhun ona üfürülmesi ve böylece bambaşka bir yaratık olma haline dönüşmesi göz önüne getirilip müşahede edilir. Yaratanların en güzeli olan Allah'ın sânı ne yücedir. Üçüncü tekbirde suretin bozulması, toprağa dönmesi, yani kabre intikal etmesi hali müşahede olunur.

Şüphesiz ki bu üç hal, Cenâb-ı Hakk'ın kudretinin acâib ve garâiblerinden biridir. Onun sânı çok yücedir. Yapıp meydana getirdiği sanat eserlerinin en hayret çekici olanı da yine insanın bu üç halidir. Allah'tan başka ilâh yoktur.

Bu tekbir, fıkıhçıların anlattığı gibi sadece Kurban bayramı günlerinde değil, sofilere göre her namazın arkasından selâm verilmeden önce yapılır.

Şeyhim (Allah razı olsun) buyurdu ki:

— Kendisine fetih yapılmış kimse bu halleri apaçık görür. Evet öylesi Cenâb-ı Hakk'ın gözleri kamaştıran kudretinden nicelik ve nasıllık kapsamına girmiyecek şeyler müşahede eder. Allah'ın yaratıkları arasında ne kadar acâibleri vardır, bunları görür.

Böylece değiştirilmesi ya da tutunup korunması ve benzeri hususlar kendisine fetih yapılan velî için gerçekleşince bununla kendisine tevhîd ve itibardan, benzeri şeylerden öyle haller meydana gelir ki bunlar nicelik ve nasıllık kapsamına girmez. Ama kendisine fetih yapılmamış kimse ise bunları (başka şeyleri açık ve belirgin görünce) âdeta geri çevirir (kalbinden uzaklaştırır). Çünkü dikkat bölünmez.

(*) Bayram günlerinde 15 tekbir Maliki mezhebine göredir. Afrika'nın kuzeyinde bu mezhebe bağlı olanlar hayli çoktur. Tahmin ediyorum ki kitabın müellifi Ahmed b. Mübarek de Maliki mezhebine müntesiptir. (M.)

YERYÜZÜNDEKİ DELİLLER

Şeyhimiz (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Yeryüzünde öylesine hayret çekici deliller var ki, eğer delil, burhan (kanıt ve belge) peşinde koşanlar bunları görme bahtiyarlığına erişselerdi, artık bu ilgi çekici deliller karşısında başka bir kanıt ve belgeye ihtiyaç duymayacaklardı. Çünkü yeryüzündeki ilgi çekici delilleri kul müşahede edince Allah'ın varlığını ve birliğini delilsiz ve belgesiz anlar, sadece böyle bir müşahede ona yeterli olurdu.

Yine öyle deliller var ki onları müşahede edecek olsa, cennetin varlığını derhal kavrayacak ve bunun için başka bir delil ve belgeye muhtaç olmayacaktı. Öylesi de var ki kul onu müşahede edince, cehennemin varlığını bilecek ve bunu isbat için başka bir delil aramıyacaktı. Bundan başka daha bir çok deliller ve belgeler kâinat kitabında erbabına kendini göstermek için sabırsızlıkla beklemektedir. Allah daha iyisini bilir.

BİZ ÖYLE DENİZLERE DALDIK Kİ..

Şeyhime (Allah ondan razı olsun), Ebûyezid Bestâmî Hazretlerinin şu sözünün anlamını sordum :

«Biz öyle denizlere daldık ki peygamberler ancak onların sahillerinde duruyorlardı..»

Şeyhim bana bu konuda şu cevabı lütfetti:

— Peygamberlik tehlikesi son derece büyük, kıymeti ise ölçü kabul etmiyecek anlamda, onun sahibi ise son derece saygıdeğer, yüce makamdadır; hiç bir mahlûk bu makama yükselemez, hiç kimse bu ölçüye erişemez ve onun diğer manevî tozunu-dumanını bile yarıp geçen bulunamaz.

Velîlerin bu kafileye ulaşması pek uzaktır. Peygamberlik payesine erişen zatla velîler arasında büyük farklar vardır. Ne var ki velîler varlık âleminin efendisi Hazret-i Muhammedi

(S.A.V.), peygamberlerin ulusu, resullerin önderi ve imamı, bütün mahlûkatın en hayırlıları olarak bilirler.

^^.Bazen Resûlüllah (S.A.V.) efendimiz iğreti olarak bir kısım manevî giysisini bâzı kâmil velîlere, yani şerefli ümmetinden kemal mertebesine ayak basanlara giydirir. Velî olan zât bu elbiseyi giyince, Bâyezid-i Bestâmî Hazretlerine gelen hâl ve tavır ona da gelmiş olur. ^

Hakikatte ise bu hal ve onu aksettiren söz, Peygamber (S.A.V.) Efendimize nisbetledir. Yâni aslında ve hakikatte denizlere dalan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdir, bu konuda da peygamberlerin önünde yürümektedir. Sahilde bulunanlar, bekleyip duranlar da velilerdir. (Salât u selâm hepsine olsun).

BİR VELÎ PEYGAMBERİN YÜKSELDİĞİ MAKAMA YÜKSELEBİLİR Mİ?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Kendisine fetih yapılmış velîlerden bazısı bir yanılgıya düşerek, ma'rifet babında bir velînin peygamber makamına erişebileceğini sanmıştır. Tabii derece bakımından yükselemiyeceğini, sadece ma'rifet bakımından yükselebileceğini zannetmiş veya böyle düşünmüştür. Böylesine bir zan ve düşünce yanlıştır, hakikate aykırıdır. Gerçek şudur ki velî ne kadar ma'rifet babında yükselirse yükselsin, yine de bir peygamberin eriştiği makama erişemez. Bırak erişmeyi ona yaklaşamaz bile. Allah daha iyisini bilir.

(Ma'rifet babında biraz mesafe kat'eden bir velî, bunun verdiği haz ve vecd içinde kendini nebiler makamındaki ma'rifete erişmiş zanneder).

İMKÂN ALANINDA MEVCUT OLANDAN DAHA GÜZEL VE DAHA MÜKEMMELİ YOKTUR

Şeyhimden (Allah razı olsun), Hüccetül-**fslâm** İmam Gazali Hazretlerine nisbet edilen şu sözün anlamını sordum :

«İmkân alanında mevcut olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur.»

Bunun Arapçası ise şu cümlelerle söylenmiştir :

«Leyse fi'l-imkân ebde'ü mimmâ kân..»

Şeyhim cevap verdi:

— İlâhî kudret sınırlanamaz. Hiçbir şey de Rabbimizi âciz bırakamaz.

Bunun üzerine ben (Ahmed bin Mübarek) dedim ki :

— Cidden bu söz sağlamlık ve ma'rifetin doruğunda bulunuyordu. Bir nice defalar Cenâb-ı Hakk'a yönelip istiharede bulundum, bu mesele hakkında bir şey yazabilmem için Ondan yardım ve ilham bekledim. Tâ ki hayre karşı bir sevgi, başkasına da öğüt olsun..

Çünkü bu akideyle ilgili bir konudur. Aynı zamanda zaruriyattandır. Ne var ki bu mesele ve konuda söylenenler çoğalınca, verilen cevaplar farklılık gösterince, hayli inceleme ve araştırmalar ortaya çıkmış ve bu mesele hakkında en ince nazariyelere gidilmiş, hayli yorumlar yapılmıştır. Allah'a sığınarak ve O'nun sonsuz güç ve kuvvetine sarılarak diyorum ki: Allah Teâlâ Kitâb-ı Keriminde şöyle buyuruyor :

«Ey îmân edenler! Allah'a itaat edin, Peygambere itaat edin, işlerinizi boşa çıkarmayın. İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları, sonra da inkarcı olarak ölenleri Allah şüphesiz ki bağışlamıyacaktır...» (*)

«Eğer O'ndan yüz çevirirseniz sizi ortadan kaldırır, sizin gibi olmayacak bir milleti yerinize getirir.» (**)

(*) Muhammed sûresi, âyet: 33.
(**) Muhammed sûresi, âyet: 38

«Doğuların ve batıların Rabbine yemin ederim ki, onların yerine daha iyilerini getirmeğe Bizim gücümüz yeter ve kimse de önümüze geçemez.» (1)

«Rabbin müstağni ve rahmet sahibidir. Dilerse, sizi başka bir milletin soyundan getirdiği gibi, sizi yok eder, dilediğini yerinize getirir.» (2)

«Allah dileseydi onları doğru yolda toplardı. Sakın bilmiyenlerden olma.» **(3)**

«Üstün delil Allah'ın delilidir. O dileseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi.» (4)

«Ey Muhammedi Dileseydik, her kasabaya bir uyarıcı (peygamber) gönderirdik.» (5)

«Biz dilesek onlara gökten bir mu'cize indiririz de ona boyun eğip kalırlar.» (6)

«Ey Muhammedi Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi inanırdı. Öyle iken insanları inanmaya sen mi zorlayacaksın?» (7)

«Kudret isteyen kimse bilsin ki, kudret, bütünüyle Allah'ındır. Güzel sözler ona yükselir. O sözleri de yararlı iş yükseltir.» (8)

«Biz dilesek herkese hidâyet verirdik, fakat cehennemi tamamen cin ve insanlarla dolduracağıma dair Benden söz çıkmıştır.» (9)

«Göklerin ve yerin ve arasındakilerin hükümranlığı Allah'ındır, dilediğini yaratır. Allah her şeye kaadirdir.» (10)

«Rabbin dilediğini yaratır ve seçer; onlar için seçim hakkı yoktur. Allah onların koştukları ortaklardan münezzehtir, yîicedir.» (11)

(1) En'am sûresi, âyet: 133.
(2) Meâric sûresi, âyet: 40.
13) Enam sûresi, âyet: 35.
(4) En'am sûresi, âyet: 149.
(5) Ftirkan sûresi, âyet: 51.
(6) Şuarâ sûresi, âyet: 4.
(7) Yûnus sûresi, âyet: 99.
(8) Fâtır sûresi, âyet: 10.
(9) Secde sûresi, âyet: 13.
(10) Mâide sûresi, âyet: 17.
(11) Kasas sûresi, âyet: 68.

«Sizin için atları, katırları ve merkepleri binek ve süs hayvanı olarak yaratmıştır. Bilmediğiniz daha nice şeyler de yaratır.» (*)

Sahîh hadîslerde anlatıldığına göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ölüm hastalığında etrafına toplanan ashabına seslenerek: «Bana kâğıt kalem getirin de benden sonra bir daha sapıtmamanız için size bir şeyler yazayım..»

Hazret-i Ömer (R.A.) buna engel olmuş ve: «Allah'ın Kitabı bize yeter» demiştir. Bunun üzerine Hz. İbn Abbâs (R.A.), Ömer'in bu davranışına üzülerek şöyle demiştir: «Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle Onun ümmeti için son olarak bir şeyler yazması arasına girip (engel olan) şey doğrusu bir musibet (veya kayıptır); hem de nasıl bir musibet!..» (**)

Yine sahîh bir hadîste belirtildiğine göre, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, Kadir gecesini ashabına göstermek üzere çıkmıştı, yolda iki adamın tartışıp sürtüşmesi bu bilginin kalkmasına sebep olmuştur.» (***)

Hafız Süyûtî, el-Bahır adlı eserinde Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bâtın ve zahir yönleri hakkında bu konuya geniş yer ayırmıştır.

Ebûbekir bin Ebî Şeybe kendi müsnedinde Zeyd bin Habbab'dan rivayetle Hazret-i Enes bin Mâlik'in (R.A.) şöyle dediğini nakletmiştir :

«Aramızda ibâdet, zühd ve içtihadıyla tanınan bir genç vardı, boş vakitlerini ibâdetle geçirir, dünyaya gönül vermez ve yaptığı amellerde bütün yetenek ve bilgisini kullanırdı. Biz bu gencin isminden söz ettik, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin onu tanımadığını gördük. Bu kez o gencin bir takım nitelik ve özelliklerini anlattık, yine tanıyamadı. Biz bu mecliste ondan söz ederken ansızın bize doğru geldiğini gördük. Bunun üzeri-

(*) Nahl sûresi, âyet: 8.

(**) Bu sırada Efendimiz ateşli bir hastalık içinde yatıyordu. Hz. Ömer (R.A.) hem Resûlüllah'ın bu vaziyette yorulmamasını, hem de artık buna lüzum kalmadığını düşünerek ilham yoluyla buna engel olmuştur. (M.)

(***) Buhârî - Müslim.

ne Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize: İşte şu gelen genç, ya Resûlâllah! dedik. Efendimiz ona baktı ve :

«Doğrusu ben onun yüzünde şeytandan dokunma bir belirti görüyorum» buyurdu.

Az sonra genç gelip selâm verdi. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona :

«Sen şu topluluk arasmda senden daha hayırlısı yoktur, şeklinde mi düşündün?»

Diye sordu. O da :

«Evet, Allah bilir, öyle düşündüm.»

Dedi ve sonra dönüp Mescide girdi. Bunun üzerine Efendimiz (S.A.V.) :

«Kim bu genci öldürür?» diye sordu. Ebûbekir (R.A.) :

«Ben öldürürüm, yâ Resûlâllah!» dedi ve kalkıp Mescide girdiğinde o genci namaz kılar bir vaziyette buldu. Kendi kendine :

«Namaz kılmakta olan bir adamı nasıl öldüreyim? Hem Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz namaz kılanları öldürmemizi men etmiştir» dedi ve öldürmeden dışarı çıktı. Bunun üzerine varlık âleminin Efendisi bu kez :

«Bu adamı kim öldürecek?» diye sordu. Hazret-i Ömer (R.A.) : «Ben öldürürüm, yâ Resûlâllah!» dedi ve kalkıp Mescide girdiğinde o genci secde halinde gördü. O da Ebûbekir Sıddîk (R.A.) Hazretlerinin dediğini söyledi ve öldürmeden dışarı çıktı. Ve şunu ilâve etti:

«Onu benden hayırlı zat öldürmeden çıktı, artık ben onu öldürür müyüm?»

Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz: «Vazgeç yâ Ömer!» Sonra dönüp ashabına baktı ve: «Bu adamı aranızda kim öldürür?» diye sordu.

Hazret-i Ali: «Ben öldürürüm» diye cevap verdi. Resûlüllah (S.A.V.): «Eğer onu bulursan öldürürsün» buyurdu. Hazret-i Ali Mescide girdiğinde adamın oradan ayrılıp gittiğini gördü. Resûlüllah (S.A.V.) Hazret-i Ali'ye dedi ki :

«Eğer onu öldürseydin, bu ümmetin ilk ve son öldürüleni olurdu, bundan sonra artık ümmetimden iki kişi çekişmez, ihtilâfa düşmezdi.» (*)

Ebû Ya'lâ bu hadîsi naklederken ikinci bir tarîkla bunu ele alıp diyor ki:

«Ebû Hayseme bize haber verdi, o da Ömer bin Yusuf'tan rivayet etmiştir. O da İkrime'den ki bu zat İbn Ammar olarak bilinmektedir. O da Yezîd bin Rakkaş'dan, o da Enes Hazretlerinden rivayet etmiştir. Hz. Enes diyor ki:

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz devrinde bir adam vardı, bizimle beraber savaşa katıldı, döndüğümüzde binitinden nevalesini indirir indirmez ilk iş olarak Mescide girdi, namaz kılmaya başladı ve bu ibâdetini uzattıkça uzattı. O kadar ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ashabı o adamın kendileri üzerine bir üstünlüğü olduğunu görmeğe başladılar. Bir gün Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ashabıyla otururken o adam oradan geçti. Bunun üzerine ashab-ı kiram :

«Yâ Resûlâllah! Sözünü ettiğimiz çok ibâdetli olan adam işte budur» dediler.

Ya onu çağırdı, ya da kendiliğinden geldi. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz onun geldiğini görünce şöyle buyurdu :

«Canımı kudret elinde tutan Allah'a andolsun ki, bu adamın iki gözünün arasmda şeytandan bir sürtünme ve bir leke vardır.»

Adam gelip mecliste yerini alınca; Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona :

«Şu meclisin üzerine gelip durduğunda, bunlar arasında benden hayırlısı yoktur, şeklinde mi düşündün?»

Diye sordu. O da: «Evet,» dedi ve ayrıldı. Mescide doğru gitti, ayağıyla bir çizgi çizip iki topuğunu bir araya getirdi ve öylece kalkıp namaz kılmaya başladı. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz :

«Hanginiz bu adama doğru kalkıp yürür de onu öldürür?»

(*) Ebû Ya'lâ bunu Müsnedinde nakletmiştir. Musa'dan yapılan bir tarikle ihraç etmiş, ancak bunun Enes'ten yapılan ikinci bir tarikle de rivayeti yapılmıştır. Birinci tarîk bu hadîsin sübûtunu gerektirmektedir.

Diyerek soru şeklinde bir emir verdi. Ebûbekir (R.A.) ayağa kalkıp gitti ve sonra geri dönüp geldiğinde, Efendimiz sordu :

«O adamı öldürdün mü?»

Ebûbekir (R.A.) :

«Hayır öldürmedim, endişe ettim; çünkü onu namaz kılar bir vaziyette buldum.»

Diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz yine :

«Hanginiz kalkıp bu adamı öldürür?»

Diye sorduğunda, Ömer (R.A.) kalktı, kılıcını alıp mescide girdi, onu namaz kılar bir vaziyette buldu, öldürmeden döndü. Resûlüllah (S.A.V.) :

«Ömer, o adamı öldürdün mü?»

Diye sorduğunda, «Hayır, yâ Resûlâllah! Onu namaz kılar vaziyette buldum, endişe ettim, öldürmedim.» diye cevap verdi. Resûlüllah (S.A.V.) yine :

«Hanginiz kalkıp bu adamı öldürür?» Diye sordu. Bu defa Hazret-i Ali (R.A.) ayağa kalkıp, «ben öldürürüm» dedi. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz :

«Eğer ona ulaşabilirsen öldür» buyurdu.

Hazret-i Ali içeri girince o adamın ayrılıp gittiğini gördü ve geri döndü. Efendimiz (S.A.V.) şöyle buyurdu :

«Bu benim ümmetimin bünyesinde çıkan ilk farktır, (ilk ayrılık ve bölünmedir), eğer onu öldürseydin, artık ümmetimden iki kişi ihtilâfa düşmez, sürtüşüp tartışmaz olurdu. Şüphesiz ki İsrail oğulları 71 fırkaya ayrıldı. Benim ümmetim de 72 fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan bir fırka hâriç diğerlerinin hepsi cehennemdedir.»

Bunun üzerine ashab-ı kiram sordu :

— O bir fırka kimlerdir?

— (İslâmm getirmiş olduğu şuurlu) cemaat (cemaatleşme şuurunda olanlar) dır, diye cevap verdi.

Bu hadîs üçüncü tarîkla Rakkastan, o da Enes'ten ri-

vâyet etmiştir. Beyhakî Delâil-i Nübüvve adlı eserinde diyor ki :

«Abdullah Hafız bize haber verdi, ayrıca Ebû Saîd Muhammed bin Musa bin Fazl haber verdi bize. Bu ikisi de Ebû Abbas Muhammed bin Yâkub'dan, o da Rebî' bin Süleyman'dan, o da Bişr bin Bekir'den, o da Evzaî'den rivayet edip haber vermiştir. Evzaî diyor ki: Rakkas bu hadîsi Enes Hazretlerinden naklederek bana haber verdi. Hz. Enes bin Mâlik (R.A.) ona şöyle demiştir :

«Bir adamı Peygamber (S.A.V.) Efendimizin yanında andılar, yani ondan söz ettiler, savaştaki kuvvetinden, ibâdetteki üstün gayret ve devamlılığından örnekler verdiler. Onlar böyle konuşurken ansızın o adam çıkageldi. Onu görünce: «İşte yâ Resûlâllah! Sözünü ettiğimiz adam bu!» diye gösterdiler. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona baktı ve :

«Canımı kudret elinde tutan Allah'a and olsun ki, bunun yüzünde şeytandan bir sürtünme, bir damga görüyorum» buyurdu. Sonra o adam gelip selâm verdi. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona :

«Senin nefsin sana bu topluluk içinde senden daha hayırlısının bulunmadığını haber verdi mi?» Diye sordu. O da: «Evet» diye cevaplandırdı. Sonra ayrılıp Mescide girdi, iki topuğunu bir araya getirip namaza durdu. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz: «Kim kalkıp bu adamı öldürür?» diye sorduğunda Ebûbekir (R.A.), «Ben öldürürüm» dedi ve kalkıp Mescide girdiğinde onu namaz kılar bir halde buldu. Bunun üzerine öldürmedi, büyük bir endişe içinde geri döndü. Sonra Resûlüllah (S.A.V.) : «Kim kalkıp bu adamı öldürür?» diye sordu. Bu kez Hz. Ömer (R.A.) «Ben öldürürüm» dedi ve Ebûbekir Sıddîk'm yaptığı gibi o da yaptı. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz yine «Kim bu adamı öldürür?» diye sordu. Bu defa Hz. Ali (R.A.) ayağa kalkıp, «Ben öldürürüm» dedi. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona : «Eğer o adama yetişirsen öldür..» diye emir verdi. Hazret-i Ali (R.A.) Mescide gidinceye kadar o adam oradan ayrılmış bulu-

nuyordu. Bulamayınca Resûlüllah a döndü. Efendimiz (S.A.V.) şöyle buyurdu :

«Bu, ümmetimin bünyesinden çıkan ilk fırka (ilk ayrılık) tır. Eğer onu öldürmüş olsaydın, artık ondan sonra ümmetim arasında iki kişi ihtilâfa düşmez (fırkalara ayrılmazlardı).»

«Şüphesiz ki İsrail oğulları 71 fırkaya ayrıldı. Benim ümmetim de yetmiş iki fırkaya ayrılacaktır; bir fırka hâriç, diğerlerinin hepsi ateştedir.»

Râvî Yezîd er-Rakkaş diyor ki :

«O kurtulan fırka, cemaat şuuru içinde bulunan (ayrılığa düşmeyip bütünleşen topluluk) dır.»

Bu olay dördüncü bir tarikle de rivayet edilmiştir ki diğer rivayetlerde olduğu gibi bu da Enes bin Mâlik (R.A.) Hazretlerinden nakledilmektedir. Ebû Ya'lâ kendi Müsnedinde diyor ki:

«Bize Muhammed bin Bekkâr haber verdi. O da Ebû Ma'şer'den, o da Yâkub bin Zeyd bin Talha'dan, o da Zeyd bin Eslem'den, o da Enes bin Mâlik (R.A.) den rivayet etmiştir. Hz. Enes (R.A.) diyor ki :

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize bir adamdan söz edildi, bu adamın düşmana karşı olan üstün cesaretinden, ibâdete karşı olan fazla hırsından ve gayretinden anlatıldı. Resûlüllah (S. A.V.) Efendimiz, «Onu tanımıyorum» dedi. Sonra Ashâb-ı kiram: «Yâ Resûlâllah! Sözünü ettiğimiz adamın sıfatları şunlardır, şöyle şöyle bir adamdır» diyerek onu iyice tanımlamaya çalıştılarsa da Efendimiz (S.A.V.) :

«Böyle bir adam tanımıyorum» diye cevap verdi.

Onlar böyle konuşurken o adam çıkageldi. Ashâb-ı kiram: «İşte o adam geliyor, ya Resûlâllah!» dediler. Peygamber Efendimiz ona bakınca şöyle buyurdu :

«Bunu tanır olmadım. Bu, ümmetimde gördüğüm ilk fırka (ilk bölücülük yapan)dır. Şüphesiz ki onda şeytanın bir sürtünmesi ve damgası vardır.»

Adam yaklaştı, selâm verdi. Selâmına karşılık verildi. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona dönerek şöyle buyurdu :

«Allah için söyle, bize doğru geldiğinde şu topluluk ara-

smda senden daha üstün bir kimse yoktur, şeklinde düşündün mü?»

O da: «Evet, Allah için doğru söylüyorum, öyle düşündüm» diye cevap verdi ve Mescide girip namaz kılmaya başladı. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, Ebûbekir Sıddîk'a (R.A.) dönerek :

«Kalk ya Ebâbekir! O adamı öldür.»

Bu emir üzerine Ebûbekir Sıddîk Mescide girdiğinde o adamı namaz kılar vaziyette buldu. Kendi kendine dedi ki:

«Namazın bir hakkı var ve ona saygı göstermek gerekir.»

Bir şey yapmadan Peygamber (S.A.V.) Efendimize döndü. Peygamber (S.A.V.) Efendimiz ona sordu :

— Öldürdün mü?

— Hayır, çünkü onu namaz kılar halde gördüm, namazın bir hakkı vardır, ona saygı gösterilmesi gerekir. Bununla beraber onu herhalde öldürmemi arzu ediyorsanız, gidip öldüreyim, diye cevap verdi. Peygamber (S.A.V.) ona:

— Sen onu öldürmeye sahip değilsin, buyurdu, sonra Hazret-i Ömer'e (R.A.) dönerek :

— Git sen ya Ömer, o adamı öldür, diye emretti. Bunun üzerine Ömer kalkıp Mescide girdiğinde o adamı secde eder vaziyette buldu, uzun müddet durup onu bekledi, sonra kendi kendine, secdeye hürmet gerekir, her ne kadar Resûlüllah (S.A.V.) bana bu konuda emir verdiyse de bu hürmeti bozmamak uygun olur; hem daha önce bu konuda benden daha hayırlı olan bir zata da emir vermişti, dedi ve öldürmeden geri dönüp Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize geldiğinde Efendimiz (S.A.V.) sordu:

— Ya Ömer! Onu öldürdün mü?

— Hayır, çünkü onu secde eder vaziyette buldum ve secdenin bir hakkı var, ona hürmet etmek gerekir, dedim. Ama bununla beraber siz öldürmemi arzu ediyorsanız, öldüreyim.

Diye cevap verdi. Bunun üzerine Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ona :

— Sen bu işe sahip değilsin..

Buyurdu, sonra da Hazret-i Ali'ye (R.A.) seslenerek:

Muhammed'in (S.A.V.) de hak peygamber bulunduğuna şehadette bulunan bir adamı nasıl öldüreyim?!

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz onu dinledikten sonra şöyle buyurdu :

«Canımı kudret elinde bulunduran Aziz ve Celîl Allah'a yemîn ederim ki,-eğer onu öldürseydiniz, bu (İslâmda) ilk ve son fitne olurdu.»

Hafız Süyûtî diyor ki:

«Bu isnâd (yâni hadîsin bu rivayet silsilesiyle nakledilip Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize kadar ulaştırılması) sahihtir, ama Müslim'in şartı üzere. Çünkü Revh, Buhârî ve.Müslim'in râvi ricali arasında bulunuyor. Osman eş-Şahham ve İbn Ebî Bekre de Müslim'in râvî ricali arasında yer almıştır.»

Ahmed bin Mübarek devamla diyor ki :

Bizim naklettiğimiz bu âyet ve hadîslere dikkatle bakıp düşündüğünde apaçık olan ve kârlı bir yol sayılan hakkı anlamış olursun. Kalbleri şüphelerden boş olan halk tabakasının bu mes'ele hakkındaki sorularına özen gösterdim ve onları hakikate ulaşmaktan alıkoyan hususlar üzerinde titizlikle durdum, bu kapıyı açmamaya dikkat ettim, onlara zaman zaman şöyle bir soru yönelttim :

— Rabbimiz bu âlemin bir benzerini yaratmaya, meydana getirmeye kaadir değil midir?

Onların hepsi de bana şu cevabı verdiler:

— Kim bunda tereddüd eder veya duraklayıp kalır? Şüphesiz ki Rabbimiz her şeye kaadirdir, yani her şeye gücü yeter. Onun kudreti hep geçerlidir, hiç bir şey onu acze düşüremez.

Bir defa da halkın bir kısmına sordum :

— Cenâb-ı Hak bu âlemden daha üstününü yaratmaya kaadir midir? Dediğimde, bana şu cevabı verdiler:

— Sen Allah'ın şu buyruğunu işitmedin mi: «Gökleri ve yeri gerçekten Allah'ın yarattığını bilmiyor musun? **O** dilerse

sizi yok edip yeni bir yaratık Var eder. Bu, Allah için güç değildir.» (*)

Burada Cenâb-ı Hak yeniden var kılacağı yaratığın bizden daha aşağı seviyede olacağını kaydetmemiştir. O halde bizden daha üstün veya bizim seviyemizde olması caizdir.

Halkın bu cevabı beni hayretler içinde bıraktı. Anlayışları cidden yüksek idi. Fakihlerden birine sordum, dedim ki:

— Ebû Hâmid İmam Gazâlî Hazretlerinin: «İmkân alanında mevcut olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur» anlamındaki sözlerine ne dersin?

Cevap verdi, dedi ki:

— Bu cümle üzerinde Şeyh Abdülvahhab Şa'rânî Hazretleri konuşmuş ve başkaları da bunun açıklamasını yapmıştır.

— Ama ben senin bu söz hakkında ne düşündüğünü öğrenmek istiyorum, dediğimde, şu cevabı verdi:

— Benim düşüncem ne olabilir?

— Allah iyiliğini versin, bu bir akidedir, yani akideyle ilgili bir sözdür. Biri sana gelip te «Allah bu halktan daha üstününü yaratmaya kaadir midir?» diye sorsa, ne dersin? dedim.

Cevap verdi:

— Bana böyle bir soru yöneltilse, derim ki: «Allah'ın kudretinin yettiği şeyler sonsuz ve sınırsızdır. Bu yaratıkların bin derece üstünde başka bir takım yaratıklar meydana getirmeye elbette ki gücü yeter ve daha daha üstünlerini yaratır da bunun sonu gelmez.»

Bunun üzerine ona şu soruyu yönelttim :

— îyi ama, îmam Gazâlî'nin yukarıda belirtip naklettiğimiz sözü buna ters düşmektedir.

Bunun üzerine Gazâlî'ye nisbet edilen bu sözlerin mânasını düşünmeye ve aklını kullanmaya başladı.

Sadece bu değil, daha birçok fakîhlerle bu konuda buna benzer sahneler geçti. Onlara bu ibareden sorulunca, önce İmam Gazâlî'nin yüksek değerini, ilmî üstünlüğünü düşünür

(*) İbrahim sûresi, âyet: 19.

ve bu sebeple duraklar, âdeta cevap veremez olurlardı. Çünkü Gazâlî'nin saygınlığı, üstünlüğü, zühd ve takvası çok te'sirli bir hava olarak onların üzerinde bulunuyordu. Ama halk tabakasından bu tür soruları sorduğumuzda, derhal ve kesinlikle Allah'ın her şeye kaadir olduğunu, kudretinin yettiği şeylerin sonu ve sınırı bulunmadığını söylerler. Allah daha iyisini bilir.

EBÛ HÂMİD GAZÂLÎ'NİN BU SÖZÜNÜ İSBATA ÇALIŞMAK VE KONUYU TAMAMLAMAK

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu mes'ele hakkında Ebû Hâmid Gazâlî'nin sözünü isbat etmeyi ve akide yönünden halk tabakası için bunda ne gibi husus ve yararların bulunduğunu anlatmayı arzuladım :

Ebû Hâmid Gazâlî (Allah ondan razı olsun) El-İhyâ adlı eserinde, tevekkülün semeresine işaret ederek diyor ki:

Kişi öylesine bir tasdikte bulunacak ki onda ne bir zaaf, ne de bir şüphe bulunsun; inansın ki:

Eğer Allah Teâlâ mahlûkatı onlardan en akıllı olanın aklı üzere ve en âlimlerinin ilmi üzere yaratsa, böylece onlara nefislerinin kendiliğinden taşıyamıyacağı kadar bilgi yaratıp veıse, sonu ve sınırı olmayan hikmetten üzerlerine dökse, sonra da onların yine miktarları nisbetinde ilim, hikmet ve akıl artırıp bir mislini daha verse, sonra da onlara olayların sonucunun hangi noktaya varıp dayandığını açrp gösterse, keşif kudretini lûtfetse, Melekût âleminin esrarına onları bilgili kılsa, lûtfun inceliklerini, sonuçların gizliliklerini onlara öğretse, o kadar ki mahlûkat (insanlar) bütün bu mazhariyetlerle hayır ve şerri, yarar ve zararı görüp bilecek, tesbit edip anlayacak duruma gelse ve sonra da Cenâb-ı Hak onlara, mülk ve melekût âlemlerinin düzenlemelerini, idare edip yürütmelerini emretse, kendilerine verdiği ilim ve hikmetle bu görevi yüklenseler, hepsinin tedbiri kendilerine yapılacak yardım ve desteklerle beraber, Allah'ın dünya ve âhirette düzenleyip belli kanunlara göre yürüttüğü ölçü ve tedbirde sineğin kanadı kadar bir fazlalık ya-

pamazlar, aynı zamanda bir sivrisineğin kanadı kadar bir noksanlık ta yapamazlar.

Ne bir hastalığı, ne de bir kusur ve noksanlığı, ne de bir zarar ve kötülüğü (bunlara mübtelâ bulunan kimseden) defedebilirler. Ne de bir sıhhat ve zenginlik, olgunluk ve yarar (kendisine nimet verilen kimse için) artırabilirler. Bilâkis Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı her şeye dikkatle bakacak, onu derinliğine araştıracak olsalar, ne bir düzensizlik, ne de bir çatlak görebilirler.»

«Allah'ın kulları arasında taksim ettiği nzık, ecel, sevinç, ferahlık, üzüntü, keder, acizlik, kudret, îman, küfür, itaat ve günah ne varsa hepsi de adalet ölçülerine göre düzenlenmiştir; hiçbirinde haksızlık yoktur. Katıksız bir haktır, içinde zulüm yoktur. Tamamen gereken hak ve hakikat üzere düzenlenmiş, hak ölçülerine göre tertibe sokulmuştur. Lâyık olduğu biçim ve ölçüde tutulmuş, ona göre belli kanunlara bağlanmıştır.

O halde imkân alanında bundan daha tamamı ve daha güzeli, daha mükemmeli olamaz. Eğer daha mükemmel ve güzeli olsaydı, Allah onu kudreti yettiği halde yapmasaydı veya sahneye çıkarmasaydı, bu bir cimrilik sayılırdı ki O'nun cömertlik sıfatına aykırı düşerdi. Adalete ters düşer, lâyık olanın meydana getirilmediği sonucunu verirdi.»

«Yok eğer daha mükemmel ve daha güzelini, daha lâyık olanını yapmaya kudreti yetmemiştir, denilse, o takdirde Allah'ın âciz olması gerekir. Halbuki a c z ilâhlık vasfına ters düşer. Belki dünyadaki her fakirlik, her zarar dünyada bir noksanlıktır, âhirette ise bir fazlalıktır. Âhiretteki her noksanlık ise - şahsa nisbetle - noksanlıksa da başkasına nisbetle bir ni'met ve lütuf dur. Çünkü gece olmasaydı gündüzün kıymeti bilinmiyecekti. Hastalık olmasaydı sağlıklı kişiler sıhhatlerinin kıymetini anlayamıyacaklardı. Ve eğer cehennem olmasaydı cennet ehli nail oldukları ni'metlerin kıymetini takdir edemiyecekti.»

«Hem hayvanların ruhları insan ruhlarına fedâ ediliyor, insanlar hayvanları boğazlamak üzere yetkili kılmıyorsa - ki bu

böyledir -, bu asla zulüm değildir, kâmili nakısa takdim etmek (yâni kemal ölçüsünde bulunanı noksanlık içinde bulunana takdim etmek, noksanı kâmile fedâ etmektir). Bu da adaletin tâ kendisidir. Bunun gibi cennet ehline çok kıymetli ve yüce ni'metlerin verilmesi, cehennem ehline de o nisbette büyük bir azabın kapısının açılması adalettir.

Eğer hayvanlar yaratılmasaydı insanların şeref ve kıymeti bilinmezdi. Çünkü kemâl ve noksanlık birbirine nisbetle bu ölçüyü alır. O halde cömertliğin, kerem ve ihsanın gereklerinden biri de hem kâmili, hem nakısı yaratmaktır. Nasıl ki kangren olan ve vücuda büyük zarar getirecek, ruhun çıkmasına sebep olacak bir kolu, bedenin bekası için kesip atmak adaletin tâ kendisi sayılıyorsa. Çünkü burada da nakıs kâmile fedâ ediliyor. İşte halk arasındaki dünya ve âhiretle ilgili taksimatın farklılığı da böyledir. Bunların hepsi adalettir, hiç birinde haksızlık ve zulüm yoktur. Hepsi de haktır, oyuncak değildir.»

«İşte şu anda düşünün ki önümüzde büyük bir deniz, oldukça derin, çevresi alabildiğine geniş, büyük ve korkunç dalgalı; bu denizde yolculuk yapan bir taife boğuluyor. Bunun hikmetini ancak ilim adamları akledebilir. Bu denizin ötesinde kaderin sırrı bulunuyor ki çoğu insanlar bunda hayretten hayrete düşmüşlerdir. Onu keşfedenler ise o sırrı açıklamaktan men'olunmuşlardır.

Hulâsa hayır ve şer belli kanunlarla yürütülen birer hüküm ve kazadır ki bunun yerine gelmesi vâcibdir. İlâhî meşiet ezelde böyle düzenlemiştir. O'nun hükmünü geri çevirecek, kaza ve hükmünü tâkib edip değiştirmeye çalışacak kimse yoktur ve olamaz da. Belki her küçük ve büyük satır satır yazılmıştır, meydana gelmesi beklenilen bir kaderdir. Sana dokunan ve dokunacak olan şey bu isabetinde hatâ yapmış olmaz; sana dokunmadan sapıp geçecek olan şey de sana isabet etmiş olmaz.»

İhya adlı kitaptan **Seyyîd Semhurî Hazretlerinin** naklettiği - ki ben de bu zattan alarak buraya yazdım - burada bitti. **Sey-**

yid Semhurî Hazretleri de bu mes ele hakkında hüccet arayanlara bir açıklama mahiyetinde kendi eserinde geniş yer ayırmıştır. Ayrıca Bürhaneddin El-Bukaî de bu mes ele hakkında özel olarak kaleme aldığı kitabında bu nakilleri yapmıştır. Bukaî bu eserine Delâletti'l-Burhan Alâ En Leyse Fi'l-İmkâni Ebde'u mimmâ Kân ismini vermiştir.

Seyyid Semhurî diyor ki:

«Böyle bir ibare, İmam Gazâlî tarafından Fî Cevahiri'l-Kur'ân adlı eserinde ele alınmış ve susturucu cevaplar, itirazlara karşı getirilen deliller başlığı altında buna yer verilmiştir. İmam Gazâlî henüz hayatta iken İhyâ'ya karşı birtakım itirazlar olmuş, o da bunları susturacak ölçü ve biçimde deliller getirerek bir risale kaleme almıştır.»

Aynı zamanda Gazâlî Makaasıd-i Felâsife adlı kitabında da bu ibareye yer vermiştir.

İşte Ebû Hâmid Gazâlî'ye nisbet edilen bu söz üzerinde ilim adamlarımız farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Bunları üç grupta toplayabiliriz: Bir grup bunu inkâr ve reddetmiştir. Bir grup bu sözü te'vîle çalışmıştır. Bir grup da bunun İmam Gazâlî'ye ait olduğunu yalanlamış, Gazâlî gibi kıymetli bir ilim adamını bu tür sözlerden tenzih etmiştir.

Gazâlî'ye karşı bu red ve inkâr eden grup, onun asrında yetişen tahkik ehlidir ve onlardan sonra birbirini izleyen muhakkiklerdir. İmam Ebû Bekir bin Arabî Hazretleri, Ebû Abdiliâh el-Kurtubî'nin Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ'da naklettikleri hakkında diyor ki: «Şeyh Ebû Hâmid Gazâlî büyük, hem çok büyük bir söz söylemiştir ki Irak ehli bunun tenkidini yapmış, Allah da şahiddir ki bu söz tenkide uygun bir konudur :

«Kudrette şu âlemden daha güzel, daha benzersizi, muhkemlik ve hikmette bundan daha iyisi yoktur. Eğer kudrette bundan daha güzel ve benzersizi olsaydı ve de o sahneye konulmasaydı, bu cömertlik sıfatına ters düşerdi.»

İbn Arabî Hazretleri Gazâlî'nin bu sözünü reddederek diyor ki :

«Biz her ne kadar Gazâlî gibi bir ilim adamının deniz misali bilgisine nisbetle bir katre sayılsak da, bu konuda onu ancak yine kendi sözüyle reddediyoruz. Şeyhimize mahlûkatın faziletlerini, kemâl mertebesinde sunan, sonra da onu bu açık ve belirgin yollardan alıp çeviren Allah'ı tenzih ederiz..»

Ayrıca bu mesleke yönelenlerden biri de Ebûlabbas Nasiruddin bin Münzir el-İskenderî el-Mâlikî'dir. Bu zat sözü edilen mesele hakkında bir risale kaleme almış ve buna ez-Ziyâu'l-Mütelâli Fî Teakkubi'l-İhyâi Lil-Gazâlî adını vermiştir. Adı geçen bu risalesinde diyor ki:

«Sözü edilen mes'ele ancak felsefecilerin ve bir de Mu'tezile'nin mesleği ve kaidelerine göre ele alınıp üzerinde durulabilir. Yani felsefecilerin anlayış ve görüşlerine uygun bir söz olarak ortaya atılmıştır.»

Bu risaleyi tenkid eder anlam ve ölçüde Seyyid Semhurî Hazretleri, Ebû Hâmid Gazâlî'ye yardımcı bir ifade kullanarak yukarıda belirttiğimiz gibi bir risale yazmış, İbn Münir'e karşı itirazda bulunmuştur. İleride buna inşâallah yer vereceğiz.

Kemâleddin bin Ebû Şerif, Şerh-i Müsayere'de bu konuya temas etmiş, Allah'ın kudretinin yettiği ve yeteceği şüphesiz ki var olan bu âlemden daha güzel, ve mükemmelini meydana getirebilir, dedikten sonra konuya geniş yer ayırmış ve «İhyâ'da Tevekkül konusunda bunun aksini savunur anlamda açıklamanın bulunduğuna» dikkatleri çekmiştir. Allah daha iyisini bilir.

Tahmin edildiğine göre bu tür bir söz, Gazâlî'den ilk defa felsefeye kapı açtığı ve felsefecilerle karşı karşıya geldiği devreye tesadüf etmektedir. Nitekim bunu, yani Gazalinin sözü edilen cümlesini onun asrında yetişen ilim adamları red ve inkâr etmişlerdir; ondan sonra gelen ilim adamlarından çoğunun da tutumu bu doğrultuda olmuştur. Bunu red ve inkâr edenleri, Hafız Zehebî Târih-i İslâm'da nakletmiştir. Bedrüddin Ez-Zerkeşî de bu konuda şöyle demiştir :

«Gazâlî, imkân alanında mevcut olandan daha güzel ve daha mükemmeli yoktur, eğer olsaydı ve Allah da onu yapma-

saydı bu O'nun cömertlik sıfatına ters düşer veya aczine delâlet ederdi. Şüphesiz ki acizlik O'nun yüce kudretine ters düşer, demiştir. Doğrusu bunlar öylesine kısır sözlerdir ki bu ve benzeri sözleri Allah hakkında kullanmak asla uygun değildir. Belki de Gazâlî bu sözleriyle O yüce sanatkârın san'atım ta'zîme çalışmıştır. Şöyle ki: Hak olan İlâh için mutlak ihtiyar sabit olmuştur.

Aynı zamanda böyle bir İlâh hakkında zulüm, cimrilik ve acizlik sıfatları da asla mümkün değildir. O halde Gazâlî'nin: «Eğer daha güzeli ve mükemmeli olsaydı ve Allah da onu yapmasaydı bu O'nun cömertlik ve kudret sıfatlarına ters düşerdi» sözü buna pek uygun düşmemektedir.

Nitekim Gazâlî kendisi de itikadla ilgili El-İktisad adlı kitabında, bu tür hakayikm Allah hakkında müstehil (hayr-i mümkün) olduğunu söylemiştir. Bu durumda, eğer bu âlemden daha güzel ve mükemmeli varsa ve Allah da onu yapmamışsa, bu sadece O'nun kemal mertebesindeki ihtiyarından ve azametindeki yüceliğindendir. Yoksa cimriliğinden, acz ve zulmünden değildir. Cenâb-ı Hakk'ı bu tür sıfatlardan tenzih ederiz, O zulüm, cimrilik ve acizlikten çok yücedir.»

Allah rahmet etsin İbn Arabi'ye, yukarıdaki sözleri cidden yerindedir. Biz her ne kadar İmam Gazâlî'nin deniz misâli geniş ilmine nisbetle bir damla sayılsak da, onun bu sözünü yine onun sözüyle reddediyoruz. Sen de bizim gibi bir ölçü kullanmak istiyorsan onun El-İktisad ve El-Kıstâsü'l-Müstakîm ve diğer eserlerindeki bir çok bölümlere bak, özellikle El-İhyâ'da daha çok onun bu sözünü reddeder ölçüde diğer bazı sözlerine **Tasla**yabilirsin. Adı geçen eserlerinde Cenâb-ı Hakka vâcib olanları gayet güzel açıklamıştır. Az sonra belki onun bu görüşlerine kısmen işaret etmeyi düşünüyoruz. İnşâallah.

İkinci grup ise bu vadide İmam Gazâlî'den yana olanlardır. Onun bu sözünü sıhhatli bir biçimde te'vîl etmekte ve kendi zanlarınca çok isabetli bir yorum yapmaktadırlar. Bu grubun başlangıcında yine Ebû Hâmid'in kendisi bulunuyor. Çünkü

onun zamanında kendisinden bu mesele sorulduğunda, susturucu cevap niteliğinde soruyu soranlara şunu söylediğini yazıyor:

Evet, imkân vadisinde mevcut olandan, düzen yönünden daha güzeli, san at bakımından daha mükemmeli olamaz. Al-Jah kudreti olduğu halde bunları meydana getirmeyip kudretinin hazinesinde bulundursaydı, bu sadece cimrilik olur ve O'nun cömertlik sıfatına ters düşerdi. Yok eğer daha mükemmelini yaratmaya kudreti yetmemiştir, dersek bu Onun hakkında acizlik sayılırdı ki İlâhiyete has olan yüce kudretine ters düşerdi. Bu durumda yarattığını bil'ihtiyar meydana getirdiğine göre onun hakkında acizlikle hükmedilebilir mi?

Bu âlemi yaratmadan önce de kendisine böyle bir sıfat nisbet edilmemiştir. Artık bu âlemi yokluktan varlığa getirirken bunu yaratmadaki iddihar (hazırlayıp bir araya getirmek) de bir acizliktir, denilebilir mi?

Eğer daha mükemmelini yaratmaya kudreti yettiği halde yaratmamışsa bu bir cimriliktir, kudreti yetmemişse bu bir acizliktir iddiası vâridse, o takdirde varlık âlemini yokluktan vücuda getirirken, yani bunu yaratmadaki hazırlık ve toparlanma da bir acizlik olarak vasıf landırılabilir. Halbuki bu âlemi kemâl ölçüsündeki ihtiyariyle yaratıp yoktan varlığa çıkarmıştır. Bunda bir acizlik ve cimrilik nasıl düşünmek mümkün değilse, diğeri için de durum aynıdır. Bu ikisi arasında ne gibi bir fark vardır?

Gazali devamla diyor ki:

«Bu âlemin yaratılmasını geciktirmek, yâni onu yokluktan varlığa çıkarmadaki geciktirme, O'nun ihtiyarının kapsamana girer; şöyle ki Fâil-i muhtar, muhtar olduğu için dilerse yapar, dilerse yapmaz. Yapınca artık imkân vadisinde hikmetinin gerektirdiği sınıra kadar yapar.»

Gazali'nin bu açıklaması cevap olarak daha fazla bir şey ifâde etmiyor. Ben bu konuda şunu söylemek istiyorum :

Cenâb-ı Hakk a henüz bir şeyi işlemeden önce ihtiyar sabit olmuşsa, o takdirde işleme ânında da sabit olur, işledikten sonra da ihtiyarlık (yâni muhtar olmaklık) sabittir, demektir. Onu

her türlü noksanlıktan tenzih ederiz. Ondan başka ilâh yoktur. Yok eğer ihtiyarın kendisi âlemin vücud bulmasının gecikmesinde sebep olarak bulunuyorsa, o halde daha güzel ve mükemmelini vücuda getirmedeki gecikmenin de sebebi yine bu ihtiyarın kendisidir.

Bu durumda Gazali nin: «**Yapınca artık imkân vadisinde** hikmetinin gerektirdiği **sınıra kadar yapar**» sözü, ihtiyarın fiil ânında selb edildiğini gerektirmektedir. Allah'ı bundan da tenzih ederiz. O her zaman Fâil-i muhtardır. İhtiyarlık hiçbir an ondan meslûb değildir. «Hikmetinin gerektirdiğini **yapmak O'na** vâcibdir» sonucu çıkmış oluyor.

Bu durumda Ebû Hâmid Gazali'ye şöyle denilebilir :

«Daha güzel ve mükemmeli, âlemin vücuda gelmesinin geciktirilmemesi» dersek, bu takdirde Cenâb-ı Hak neden bundan vazgeçmiştir? sorusu ortaya çıkar.

Gazali belki buna şu cevabı verir :

«Bundan vazgeçmesi, ihtiyarın kendisi için sübut bulmasmdandır.»

Bu takdirde ise Gazâlî'ye şöyle denilebilir :

Aynı şey fiilden sonrası için de söylenebilir; daha güzel ve daha mükemmelini yapmayı gerekli görmemesi, kendisi için ihtiyarın sübut bulmasını göstermek içindir.»

Eğer Gazali: «Fiil ânında ihtiyar kendisinden soyuluyor, fiilden önce sabit oluyor» demek istemişse, Allaha sabit olan ihtiyar vasfının nefyedilmesi (olumsuz kılınması) gerekir, ki bu O'nun ezelî sıfatlarından biridir. Kıdemi (öncesizliği) sabit olan bir sıfatın, yokluğu gayr-i mümkindir.

İşte belirttiğimiz bu farklar ve çelişkiler Gazâlî'ye karşı çok açık delillerdir. (*)

(*) Ahmed bin Mübârek'in, İmam Gazali Hazretlerine nisbet edilen «İmkân alanında mevcud olandan daha güzel ve daha mükemmeli yoktur ve olamaz» felsefî görüşü üzerinde lüzumundan fazla durmasının birkaç sebebi vardır:

Bu konuda Şeyh Abdülvehhab Şa'rânî (K.S.) Hazretleri ileri gelen fakihlerden ve yüksek tabakadaki sofilerden derlediği hoşnudluğa vesile olacak cevaplar hakkında ve bir de Gazâlî'nin yukarılarda sözünü ettiğimiz felsefî cümlesini red ve inkâr edenlerin «Bu sözden Cenâb-ı Hakka acizlik anlamı seziliyor» iddialarıyla ilgili bölümleri bir bir inceliyerek diyor ki:

«En güzel cevap, Şeyh Muhyiddin Arabi (K.S.) Hazretlerinin El-Fütûhât-ı Mekkiyye adlı eserinde yazdığıdır. İbn Arabi Hazretleri bu konuda diyor ki:

«Gazali'nin bu sözü son derece tahkik seviyesine yükselmiş ölçüdedir. Onu red ve inkâr etmek hiç de uygun değildir. Çünkü bu vadide ancak iki mertebe var: Kıdem (öncesizlik) mertebesi, hudûs (sonradan olma) mertebesi. Birinci mertebe milletlerin icmaıyla sadece Cenâb-ı Hakka has bir mertebedir. İkincisi, halka has bir mertebedir. Eğer Cenâb-ı Hak yarattığını meydana getirmiş olsa, şüphesiz ki bu yaratılanlar hudûs (sonradan olma) mertebesinin dışına çıkamazlar. Artık bu durumda Cenâb-ı Hak kendi kıdemine eşit bir kadîm (öncesiz varlık) yaratabilir mi? denilemez. Çünkü böylesine bir soru son derece belirsiz **ve** neticesizdir.»

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Muhyiddin Arabî (KİS.) Hazretlerinin verdiği bu cevapla bizim mes elemiz arasında hiçbir nisbet ve bağlantı yoktur. Bu ancak, eğer Gazâlî Hazretleri «İmkân alanmda kadîm'den (öncesiz olan varlıktan) daha güzeli **ve** daha mükemmeli yoktur» şeklinde bir iddiada bulunmuş olsaydı ona cevap olurdu. Yâni sonradan olan, öncesiz olana hiç bir zaman erişemez, cevabı çıkardı. (*) Artık nerede kaldı hudûs mertebesinin dâvası?

a) tslâm âleminde haklı bir şöhrete sahip olan Gazâlî'nin Şeyh Abdülâziz Debbağ Hazretlerine nisbetle onun kadar ledünnî ilme mazhar olmadığını anlatmak ve böylece Şeyhin kadrini bir kat daha yüceltmektir.

b) On ikinci asırda bu cümle üzerinde duranlar çoğaldığı için müellif ister istemez buna geniş yer ayırmak ihtiyacını duymuştur.

c) Gazâlî'yi hatâ yapmayan büyük bir ilim adamı olarak görenlere, onun da hatâ yaptığını anlatmak istemiştir. (M.)

(*) Kanaatimce Şeyh Muhyiddin Arabî Hazretleri bu mes'ele hakkında

İbn Arabi'nin bu cevabından şunu anlıyoruz :

Sonradan olma varlıklardan daha güzeli ve daha mükemmeli var olmaz, çünkü hepsi de hudûs sınırı içindedir. İnkarcıların iddiası ise, bunlardan daha güzel ve daha mükemmelinin mevcud olması mümkündür, şeklinde ifâde edilmektedir. Aksi halde ilâhî kudretin meydana getirdiği şeylerin son bulması, belli bir noktaya gelip kalması gerekir. Bu da ilâhî kudrette kusur bulunduğunu lâzım kılar. Yâni kudretin bir noktaya kadar geçerlilik göstereceğini, ondan sonra âciz kılacağını sonuç olarak verir. Bu durumda Şeyh Muhyiddin Arabi'nin verdiği cevap buna nasıl karşılık olabilir? Allah daha iyisini bilir.

Sonra İmam Şâ'ranî başka bir cevabı naklederek diyor ki: Şeyh Abdülkadir Geylânî (K.S.) Hazretleri bu vadideki soruyu cevaplandırarak şöyle buyurmuştur :

«Varlıkta meydana gelen her şey hakkında öncesiz bir ilim sebkat etmiştir. Artık varlıkta mevcut olan hiç bir şeyin kadîmi (öncesiz) ilmin mertebesini aşması sahih olmaz. Aynı zamanda ondan aşağı inmesi de doğru olmaz. O halde İmam Gazâlî'nin «İmkân alanmda mevcud olan şeyden daha güzeli **ve** daha mükemmeli yoktur **ve** olamaz» sözü doğrudur ve sıhhatlidir.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Abdülkadir Geylânî (K.S.) Hazretlerinin de vermiş olduğu bu cevap yeterli değildir. Biz, varlık alanında meydana gelen hiçbir şeyin kadîmi ilim mertebesini aşmayacağını ve ondan aşağı da düşmeyeceğini kabul etmiyoruz. Çünkü bu, kendisinden daha güzel ve daha mükemmel bir varlığın mümkün olmayacağını gerektirmemektedir. Bu ancak Gazâlî'nin iddiası şu ölçüde bulunsaydı cevap olabilirdi:

«İmkân alanmda hadis (sonradan olan)m ilim mertebesini aşması veya ondan aşağı düşmesi mümkün değildir.»

Allah daha iyisini bilir.

Gazâlî'den yana en güzel ve doyurucu cevabı vermiştir. Çünkü yaratılan ve yaratılacak olan her şey hudûs (sonradan olma) sınırını aşamıyacağına göre, hepsi de aynı mertebede bulunuyor demektir. O halde varlık alanmda mevcut olan her yaratık en güzeli ve en mükemmelidir. (M.)

Sonra İmam Şa'rânî Hazretleri başka bir cevabı daha naklederek Şeyh Muhammed El-Mağribî Hazretlerinin şöyle dediğini yazıyor (*) :

«Gazâlî'nin, imkân alanında hikmet cihetiyle bu âlemden daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur, sözünün taşıdığı mânaya bizim akıllarımız hükmeder. Allah'ın kendi ilmiyle, idrâkiyle ve örneksiz, benzersiz ibdaiyyetiyle seçip ihtiyar ettiği şeyler böyle değildir, onlar Allah'a mahsustur.

Çünkü onlar cidden daha mükemmel, daha güzel ve daha örneksiz ve benzersizdirler, yani Allah'a mahsus olan ve O'nun ihtiyariyle ilmiyle özel bir durum alan şeyler şu âlemden daha mükemmel ve daha güzeldir. Çünkü eğer bu âlemde bir noksanlık vardır, denilecek olsa, bu noksanlık onu yaradana kadar uzanır. Allah ise her türlü noksanlıktan yücedir ve münezzehtir.»

«Bir nice milletlerin ilim adamları şu hususta görüş birliğine varmışlardır :

«Kâmilden ancak kâmil ölçüde şey çıkar. » < ^

Cenâb-ı Hak bu gerçeğe işaret ederek buyuruyor ki:

«Göğü, gücümüz ve kudretimizle Biz kurduk; şüphesiz biz genişleticiyiz.»(**)

«Yeryüzünü biz yayıp döşedik; ne güzel döşeyiciyiz..» (***)

Bilindiği gibi minnet ve övgü duygusu ancak kâmil olan hakkında, yani mükemmel vasıflar üzere bulunan şey hakkında taşınır. Bu durumda Cenâb-ı Hak, nasıl olur da halkına göre, halkına nisbetle kesb-i fazl etmiş bir şeyle minnet ve övgüye lâyık olur?»

Yine müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu cevap her ne kadar sahife üzerinden alınıp bir bakıma kabul edilse bile yine de yeterli değildir. Çünkü birbiriyle itişme halindedir; ve de bu cevabın başlangıcı, bizim aklımıza

(*) Bu zat Şazelî tarikatına mensuptur. Aynı zamanda Şeyh Celâlüddîn Süyûtî Hazretlerinin de şeyhidir.

(••) Zâriyât sûresi, âyet: 47.

<•••) Zâriyât sûresi, âyet: 38.

göre daha güzel ve daha mükemmelin imkânsızlığını ortaya koyuyor; getirilen deliller bu imkânsızlığı gerektiriyor. Ama Allah'ın ilmine göre sabit olduğu anlaşılıyor.

Cevabın son kısmı ise daha güzel ve daha mükemmelin mutlaka imkânsızlığını ortaya koyuyor. Yani ne bizim aklımızda, ne de Allah'ın ilminde bu mümkün değildir, neticesini veriyor. Çünkü eğer daha güzel ve daha mükemmelin mümkün olduğu sübut bulursa, ona nisbetle şu varlığın noksan olması gerekirdi. Böylece noksanlık yaratıktan yaradana sirayet edip gider. Yani eserin noksanlığı eseri yapanın noksanlığına kapı açar, demektir.

Bu durumda biz cevabın başlangıcındaki hususun gerektirdiğini seçer, beğeniriz, sorunun gerektirdiğini beğenmeyiz. Aynı zamanda Allah hakkındaki noksanlığın lüzumunu da kabul etmeyiz. Çünkü yapılan bir şeydek inoksanlık, o şeyi yapanda noksanlığı gerektirmez. Aksi halde sonradan olma her şey noksandır, çünkü her şeyin birtakım ihtiyaçları ve yaradanlarma dilek ve istekleri vardır. Eğer fiildeki noksanlık failine sirayet edecek olursa, daha mükemmel ve daha güzelin varlığının mümkün olamıyacağını gerektirir. Çünkü hudûs (sonradan olma) durumuna gelince diğerleri gibi noksan olacaktır.

Sonra bununla ilgili icma'dan, yani bir nice milletlerin ilim adamlarının görüş birliğine varmasından söz etmesi, pek itimada lâyık değildir, özellikle bu konuda. Çünkü mes'ele isbatı icma' ile mümkün olmayan fiilin tashihcilerinden biri olan kudrete râci' bulunuyor.

Üçüncü olarak, hüccet sayılan ve tutunmaya yarayan icma', bu şerefli ve âlicenap ümmetin icma'ıdır; bunda böylesine bir özellik aranır. Diğer ümmetlerin icma'ına bizce itibar edilmez. Bu ümmet ise Rabbisine ihtiyar sıfatını isbat etmiştir; mülkünde dilediğini yapmakta tamamen muhtardır, dilediği şekilde de hükmeden, buna engel olan yoktur. O çok münezzehtir. O'ndan başka ilâh yoktur.

Cenâb-ı Hak bilir ki ben kadri yüce, ileri gelen âlimlerimize karşı bir itirazda bulunmayı kasdetmedim. (Allah hepsin-

den razı olsun). Bu konuda tek maksadımız hakkın ortaya çıkmasıdır. Allah daha iyisini bilir.

Gazâlî'nin sözü edilen felsefî görüşünü reddedenlere cevap veren İmam Ebü'l-Beka Muhammed El-Bekrî Eş-Şâfîî şöyle diyor :

«Bu âlemden daha güzel ve daha mükemmelini icad etmek mümkün değildir. Çünkü bu konuda açıklayıcı ölçü ve biçimde ne Kitab (Kur'an)'da, ne de hadîs-i şerîfde bir kayıt vardır. Eğer böyle bir şey caiz olsaydı, herhalde Kur an'da buna açıklık bulunurdu. Zira Allah buyuruyor ki : «Kitab'da Bk hiçbir şeyi eksik bırakmadık...» (*)

(Aynı zamanda bunu açıklar mahiyette hadîs de vârid olmamıştır. Çünkü böyle bir hadîs bulunsaydı herhalde ilim adamlarımız onu naklederlerdi. Bundan da anlaşılıyor ki bu âlemden daha güzel ve mükemmelini icad etmek müstehil (imkânsız) dır. Aynı zamanda ilâhî k u d r e t t e hiçbir noksanlık yoktur.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

İmam Ebülbeka'nın bu cevabı üzerinde birkaç yönden durmak lâzımdır :

a) Bu konu hakkında hem Allah'ın Kitabında, hem Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin sünnetinde açıklık vardır ki daha önce bunları nakletmiştik.

b) Kitab ve Sünnet ile ancak nakle dayalı olan hususlarda delil getirilir, aklî hususlarda ise buna kapı açılmaz. Ama sırf aklî hükümlere gelince, ki bazısına göre bu aklın nefsi sayılan vâcib olan şeyleri bilmektir; aynı zamanda caiz olan şeylerin de cevazını, gayr-i mümkün olan şeylerin imkânsızlığını anlamaktır. Çünkü bunlar zarurî hususlardandır ki bunları isbat sadedinde nakle ihtiyaç yoktur. Allah daha iyisini bilir. Hiç şüphe yok ki bizim mes'elemiz caizler kapsamına girenlerdendir, o halde zarurî hususlardandır, naklî delile muhtaç değildir..

c) Ebülbeka'nın verdiği cevap, bedihî ilimdendir, yani akıl

(*) En'am sûresi, âyet: 38.

onu kesinlikle kabul ettikten sonra tasdiki için başka bir şeye muhtaç değildir. Meselâ: Dört sayısının çift olduğunu ve aynı zamanda sekiz sayısının yarısı bulunduğunu bilmemiz gibi. «Bir ikinin yarısıdır» şeklini bilmemiz de bu cümledendir.

Denilebilir ki: Bu ilimler hakkında Kitab ve Sünnette bir hüküm inmemiştir, bu bakımdan imkânsızdır. Çünkü Kitab'da olmayan, Sünnette bulunmayan her şey imkânsızdır, bu Ebülbeka'nın verdiği cevabın kaidesine göre böyledir. Halbuki Kitab ve Sünnette bulunmayan şey imkânsız değildir. Allah daha iyisini bilir.

Şeyh Bedrüddin Zer **keşi** Hazretleri bu mes'ele hakkında cevap vererek şöyle demiştir :

«İmkân **alanında** mevcud **olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur**» hükmü, parlak bir akim idrâkine nisbetledir, mutlak anlamda kâmil ve gizli olan sır âlemine nisbetle değil. Çünkü sır âleminin hükümleri bitmez tükenmezdir. Acaibler ise sayılamaz, garip tarafları bilinemez.

O halde İmam Gazâlî'nin «İmkân **alanında** yoktur» cümlesinden maksadı, akılların gerektirdiği anlam ve ölçüdedir, gaybullah'a nisbetle değildir. Bunun içindir ki Cenâb-ı Hak : «Daha sîzin bilmediğiniz **çok şeyler yaratır**» buyurmuştur.

Arifin hükmü, idrâki nisbetindedir. Rabbisinin ahkâmı nisbetinde değildir. Çünkü Rabbimiz her şeyi kapsamış ve kuşatmıştır. Hiçbir kimse onun bu kapsamının bir türüyle olsun yetkili değildir ve bu imkânı da taşımamaktadır. Çünkü her nev'in bir nice hükümleri vardır ki bunların bir kısmını kullarına bildirmiş, bir kısmım da kendine ait olarak bırakmıştır.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyh Bedreddin Hazretlerinin bu cevabı üzerinde durmak gerek. Çünkü parlak akıl ve zekâlar ilk bakışında daha güzel ve daha mükemmel şeyin varlığını caiz görür, bunun için bir düşünce süzgecine de muhtaç değildir. Zira az yukarıda da belirttiğimiz gibi bu ilme raci' bir husustur, caiz olan şeylerin câizliğini bilmek gibi.

Şeyhin **«Arifin hükmü, idrâki nisbetindedir»** sözüne **gelin-**

ce, birçoğu akıllara gizli kalan ve incelik arzeden hususlardır; zarurî olup meydanda yaygın olan hükme gelince, bu hususta arif olanla olmayan arasında bir fark yoktur. Kim o hükme muvafakat ederse doğruya uymuş olur, muvafakat etmiyen ise doğruya uymamış sayılır.

Ben bu meseleyi halk tabakasından bazı şahıslara sorduğumda şu cevabı verdiler: «İlâhî kudret mümkün olan her şeye uygun ve elverişli değil midir?» Ben de onlara: «Evet elverişlidir» dedim. Sonra aramızda şu konuşma geçti :

— Peki bu kudreti bazı mümkinâta bağlayıp tekellemek, diğer bazısına bağlamamak bir kusur ve noksanlık sayılmaz mı? Ya da bir acizlik olarak vasıflanmaz mı?

— Evet, öyledir, dedim.

— Acizlik Cenâb-ı Hak hakkında müstehil (imkânsız) değil midir?

— Evet, dedim.

— O halde mes'ele çok açıktır, bunda gizli olan ve bilinmiyen nedir?

Sonra bu meseleyi halktan sıradan birine sordum, bana su cevabı verdi :

— Es-Suğrâ sahibi şöyle demiyor mu?: Mümkün olan her şey hakkında Allah için acizlik müstehil (imkânsız)dır. Sizin söylediğiniz bu mes'ele de mümkinattandır. O halde Cenâb-ı Hakk'ın kudreti buna yeter. Aksini düşünecek olursak, âciz olması gerekir. Allah'ı acizlikten ve noksanlıktan tenzih ederiz. O yegâne kudret sahibidir. Allah daha iyisini bilir.

Şeyh Seyyid Ahmed Zerûk (R.A.), Şerh-i Akaid'de İmam Gazali Hazretlerine cevap vererek, «Allah'tan başka mevcud yoktur, bir varlık varsa o da Cenâb-ı Hakk'm fiiliyle sonradan olmadır, O'nun adaletiyle en güzel, en mükemmel ve en tamam ve düzgün biçimde imkân alanına çıkarılmıştır.» Gazâlî'nin bu cümleleri üzerinde duruyor ve diyor ki:

«İlâhî kudret ile imkân alanına çıkan, O'nun iradesiyle özelleşen, ilâhî ilimle varlığı sağlamlaştırılan her varlığın noksan olması sahih olmaz, çünkü her varlık kendisindeki kemal

vasıflarla vücud bulmuştur ve ilâhî kudret ve irâdenin eserlerinden biridir. Çünkü varlığı noksanlıkla vasfetmek, ilâhî kudrete noksanlık isnad etmeği gerektirir. Sonra da her varlığı kendi yerinde akıl yoluyla beğenmek ya da beğenmemek, âdete uyularak onu tam ya da noksan kabul etmek, şer'an birini takbih, bir başkasını tahsînde bulunmak bize nisbetledir ve birer hikmete dayanmaktadır.

Bu noktadan hareket ederek İmam Gazali Hazretlerinin «İmkân alanında mevcud olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur» sözünün mânası anlaşılmış oluyor. Çünkü noksanlık Allah'a nisbetle değil, bize nisbetledir.

Gazâlî bu sözüyle şunu anlatmak istemiştir :

Olan ve olacak şeyler, ebediyete kadar vücud bulacak varlıklar ne zaman varlık alanına çıkar bir yer tutarsa, ondan daha güzeli ve daha mükemmeli ve örneksizi yoktur. Çünkü ilâhî ilim onu sağlamlaştırıp şekline sokmuştur. Allah'ın sağlamlaştırıp şekline soktuğu hiç bir varlıkta, yine Allah'a nisbetle bir noksanlık yoktur, çünkü O'nun sağlamlaştırması noksan olamaz. İlâhî irade onu özelleştirmiş, ona has bir ölçü ve biçim vermiştir. O'nun hususlandırmasmda bir noksanlık bulunmaz.

İlâhî kudret o varlığı imkân alanına çıkarmıştır; şüphesiz ki varlığın imkân alanına çıkması en güzel ve eh mükemmel ölçü ve biçimdedir. İşte mesele bu açıdan eleştirilip mânalandırılırsa, Gazâlî'nin meşhur sözünün mânası anlaşılmış olur. Bu açıdan değil de başkalarının iddia ettiği yönden ele alınırsa, o zaman anlaşılmaz bir durum meydana çıkar ve ilâhî kudrette kusur gerekir diyenler çıkar. Bu ise bâtıldır. Böyle bir hükme varmak ancak ahmak olanların yoludur, aklı başında olanların değil. Sözlerin hakikî mânasını anlamakta insanı başarılı kılan ancak Allahtır.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

«Seyyid Ahmed Zerûk Hazretlerinin vermiş olduğu bu cevap üzerinde durmak gerekir. Şöyle ki: Eğer eserin noksanlığı ve taşıdığı vasıflardaki noksanlık eseri meydana getirenin nok-

sanlığına delâlet edecek olursa, o zaman daha güzel ve daha mükemmelini imkân alanına getirmek imkânsız olur. Bu durumda en güzel ve en mükemmelin var olması, mevcud bulunması vâcib olur. Bu da konuyu ta'lîle (tümden gelime) çekip götürür, ilâhî ihtiyarı nefyeder.

Bu babda doğru olan, böyle bir lüzumun memnuiyetidir. Daha güzel ve daha mükemmelin ve örneksizin varlığı da caizdir. İhtiyar şümullüdür; Kudret umumîdir, onun bağlantı kurduğu şeylerin bir sonu ve sınırı yoktur. Bu dediğimiz, eğer lüzumu zihin haricinde irâde ediyorsa doğrudur. Bizim akıllarımıza ve hikmetin gerektirdiği ölçülere göre, bizim nazarımız ve görüşümüze göre ise, yukarıda Zerkeşî'nin bununla ilgili sözlerini nakletmiştik. Allah daha iyisini bilir.»

Bürhaneddin bin Ebî Şerif (*) bu meseleyle ilgili cevap vererek diyor ki:

«Hüccetü'l-İslâm İmam Gazalinin sözü edilen cümlesinde bir şeyi vâcib kılan ya da kudreti yasaklayan, Allah'ın kudretini olumsuz yapıp bu âlemden başka bir âleme güç getiremediğini iddia etmek gibi yanlış bir mâna yoktur.

Şüphesiz ki Cenâb-ı Hakk'ın sonu gelmiyen, sınırı olmayan bir nice âlemleri yaratıp imkân alanına çıkarmaya kudreti yeterlidir. Ne var ki öncesiz olan ilmi, meydana gelen ihtiyar ve icadla ilgili irâdesi bu yönde tecelli edince, imkân alanına getirdiği şey en güzel ve en mükemmel olarak vasıflanmıştır.

Çünkü imkân alanındaki eşya onun sıfatının gerektirdiği hususlara delâlet etmektedir. İmam Gazâlî'nin, «İmkân alanında mevcud olandan daha güzel ve daha mükemmeli yoktur» sözünün mânası şudur :

Allah'ın kudretinin bağlantı yaptığı, öncesiz ilminin tecelli ettiği, irâdesinin yöneldiği mümkinat (yâni imkân alanına çıkma niteliğinde olan şeyler) mevcud olandan daha güzel ve daha mükemmel değildir.»

(*) Bu zat, birinci grupta ismi geçen imamın küçük kardeşidir. Onun vefatından sonra uzun yıllar yaşamıştır.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Seyyid Bürhaneddin Hazretlerinin bu cevabı üzerinde durmak gerek; iki yönden tenkid edilebilir :

1. Öncesiz olan ilâhî ilmin ve irâdenin tecelli etmesini, yani önceden şu âlemi var kılmak için ilâhî ilmin sebkat etmesini ve irâdesinin buna yönelmesini, mevcud olan, imkân alanında bulunan şeylerin daha güzel ve daha mükemmel olduğuna delil saymıştır. Halbuki bu durum mevcudun daha güzel ve mükemmel olduğuna delil olmaz. Bu ancak var olan, ilim ve irâ'eyle var olduğuna delâlet etmektedir. Var olanın ise daha güzel ve daha mükemmel olup olmadığı ise daha umumî olan şey üzere kalmaktadır.

2. Bildiğin gibi daha güzel ve daha mükemmel olanın fertlerine bir sonuç düşünülemez. Çünkü bunlar kudretin bağlantı kurduğu şeylerdir, bu ise sonsuz ve sınırsızdır. Daha güzel daha iyinin ve mükemmelin sonu olmadığına göre, kadimî (öncesizlik) vasıfları onlardan bir ferdin varlığına taallûk etmesi halinde, imkân alanında onun ferdlerinden sonu gelmiyecek şeyler geriye kalır.

Cevap veren zat ibda'ı (örneksiz vücuda getirip en güzel ve en mükemmel biçimde imkân alanına sokmayı) şahsî bir cüz' anlayarak birden fazla olmadığını zannediyor. Bu durumda ilim ve meşietin bir cüz'e taallûk ettiğini farzedelim, bu takdirde başkası gayr-i mümkin sayılır. Aksi halde ilim cehil olur. Ama daha güzel ve daha mükemmeli sonu olmayan bir kül (bir bütün) kabul edilip, ferdlerinin sınırı ve nihayeti bulunmadığı hesaba alınırsa, ondan bir ferdin vücudu, diğer ferdinin imkân alanında olumsuzluğunu gerektirmez. Allah daha iyisini bilir.

Şeyh Ebü'l-Mevâhib et-Tunusî (R.A.) bu meseleyle ilgili cevabında diyor ki :

«Bu imkân, ilâhî hikmetin imkânıdır. Rabbani kudretin imkânı değildir. İşte Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî'nin sözüne lâyık olan mâna ve tefsir budur.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bunun hikmet-i ilâhiyyede mümkün olmadığını kabul etmiyoruz. Çünkü kudretin bağlantı yaptığı şeylerin bir sonu olmadığına göre, hikmet-i ilâhiyyenin de bir sonu yoktur. Çünkü bu ilmin bağlantı yaptığı hususlara tâbi'dir; ilmin bağlantı yaptığı şeyler ise sınırsız ve nihayetsizdir. Bundan kesin olarak şu husus gerekti: İlâhî hikmetin bir sonu ve sınırı yoktur. Artık kim Allah'ın hikmetine karşı cesaret gösterip de «Hikmet-i ilâhiyye sınırlıdır» diyebilir? İleride bu hikmetle ilgili geniş bilgi sunulacaktır, inşâallah. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhü'l-İslâm Zekeriyya El-Ansarî Hazretleri bu mes'eleyle ilgili şu cevabı verirken özet olarak diyor ki :

«Hiç kimseye, Cenâb-ı Hakk'ın şu imkân âleminde olandan daha güzelini ve daha mükemmel ve örneksizini icad etmekten âciz bulunduğunu, söyleyerek bunu îmam Gazâlî Hazretlerine isnad etmesi helâl değildir. Çünkü onun sözünden böyle bir mâna çıkarmak sadece vehim olur. Bu vehim de Gazalî'nin ibaresinde geçen i m k â n ' ın kudretten ibaret olmasını sanmaktan ileri gelmektedir. Şöyle ki :

Kudrette mevcud olandan daha güzel ve mükemmeli olamaz, şeklinde yanlış bir mâna ortaya çıkıyor. Halbuki mâna hiç de böyle değildir. Belki imtina' ve icab karşılığında kullanılan meşhur manasıyla yorumlanmalıdır. Bu da hazf-i muzaf ile olur, ya da bunu mümkin mânasında yorumlamakla gerçekleşir. Masdan ism-i fail mânasında kullanmak gibi. O halde Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî Hazretlerinin sözünün ifade ettiği mâna şudur:

«imkân alanında veya mümkin olanda, kudretin bağlantı kurduğu şeylerden daha güzeli ve daha mükemmel ve örneksiz, benzersizi yoktur. Bu da hak ve hakikatin kendisidir. Çünkü vücud ademden (varlık yokluktan) hayırlıdır.»

«Mu'tezilenin ibaresinin ifade ettiği mânaya gelince, onlar şöyle bir açıklamada bulunmuşlardır :

«Cenâb-ı Hak her bir varlıkla yapıp işlediğinden daha güzelini ve daha mükemmelini icad etmeye kaadir değildir.»

Ehl-i Sünnete bağlı bulunan her ilim adamına göre bu bâtıl olduğu gibi İmam Gazâlî Hazretlerine göre de böyle bir söz ve hüküm tamamen bâtıl ve yersizdir. Çünkü burada Cenâb-ı Hakkın daha uygun ve daha düzenlisini yaratamadığı sonucu meydana çıkıyor. Yani daha uygun olanını yaratmak onun üzerine vâcibdir, denilmek isteniliyor. Bu da temelinden bâtıldır.»

«Anlaşılıyor ki **Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî** o meşhur sözündeki i m k â n ' dan kudreti kasdetmemiştir. Çünkü bu mânayı kasdetmiş olsaydı onun da sözü Mu'tezilenin sözüne dönerdi.»

Şeyhü'l-İslâm bu konuyu açıkladıktan sonra devamla dior k i:

«Anlaşılan şudur ki sözü edilen mes'eleyi başka bir mânaa hamletmeye ihtiyaç yoktur. Aynı zamanda Gazâlî buraya aymıştır, vesveseye kapılmıştır, demek de caiz değildir. Bu sö- *"ı* tamamen haktır, anlattığım ölçü ve mânada itikad edilmesi âcibdir. Bu alanda anlatılanlara itimad edilmelidir. Çünkü yakların en çok kaydığı bir konu olarak karşımızda bulunuordur.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu cevab da üzerinde durulacak cinstendir. Gazâlî'nin sözünü sıhhata kavuşturmak için i m k â n ı vücub ve imtina' karşılığında yorumlamıştır. Böyle bir yorum ve tefsir mahzuru def edecek ölçüde değildir. Çünkü bu takdirde mâna şöyle oluyor :

«İmkân alanında veya mümkin olanda, var olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur.»

Böylece daha güzel ve daha mükemmelin imtina' tarafında ya da mümteni' olanda, kudret bağlantı kurmadığı halde bulunması gerekiyor. Bu, varsayılan ebda' (en güzel ve en mükemmeli icada kudreti yetmemiştir, diyenin bu sözüne eşit-

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bunun hikmet-i ilâhiyyede mümkün olmadığını kabul etmiyoruz. Çünkü kudretin bağlantı yaptığı şeylerin bir sonu olmadığına göre, hikmet-i ilâhiyyenin de bir sonu yoktur. Çünkü bu ilmin bağlantı yaptığı hususlara tâbi'dir; ilmin bağlantı yaptığı şeyler ise sınırsız ve nihayetsizdir. Bundan kesin olarak şu husus gerekti: İlâhî hikmetin bir sonu ve sınırı yoktur. Artık kim Allah'ın hikmetine karşı cesaret gösterip de «Hikmet-i ilâhiyye sınırlıdır» diyebilir? İleride bu hikmetle ilgili geniş bilgi sunulacaktır, inşâallah. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhü'l-İslâm Zekeriyya El-Ansarî Hazretleri bu mes'eleyle ilgili şu cevabı verirken özet olarak diyor ki :

«Hiç kimseye, Cenâb-ı Hakk'ın şu imkân âleminde olandan daha güzelini ve daha mükemmel ve örneksizini icad etmekten âciz bulunduğunu, söyleyerek bunu İmam Gazâlî Hazretlerine isnad etmesi helâl değildir. Çünkü onun sözünden böyle bir mâna çıkarmak sadece vehim olur. Bu vehim de Gazali'nin ibaresinde geçen i m k â n ' ın kudretten ibaret olmasını sanmaktan ileri gelmektedir. Şöyle ki :

Kudrette mevcud olandan daha güzel ve mükemmeli olamaz, şeklinde yanlış bir mâna ortaya çıkıyor. Halbuki mâna hiç de böyle değildir. Belki imtina' ve icab karşılığında kullanılan meşhur manasıyla yorumlanmalıdır. Bu da hazf-i muzaf ile olur, ya da bunu mümkin mânasında yorumlamakla gerçekleşir. Masdarı ism-i fail mânasında kullanmak gibi. O halde Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî Hazretlerinin sözünün ifade ettiği mâna şudur:

«imkân alanında veya mümkin olanda, kudretin bağlantı kurduğu şeylerden daha güzeli ve daha mükemmel ve örneksiz, benzersizi yoktur. Bu da hak ve hakikatin kendisidir. Çünkü vücud ademden (varlık yokluktan) hayırlıdır.»

«Mu'tezilenin ibaresinin ifade ettiği mânaya gelince, onlar şöyle bir açıklamada bulunmuşlardır :

«Cenâb-ı Hak her bir varlıkla yapıp işlediğinden daha güzelini ve daha mükemmelini icad etmeye kaadir değildir.»

Ehl-i Sünnete bağlı bulunan her ilim adamına göre bu bâtıl olduğu gibi İmam Gazâlî Hazretlerine göre de böyle bir söz ve hüküm tamamen bâtıl ve yersizdir. Çünkü burada Cenâb-ı Hakkın daha uygun ve daha düzenlisini yaratamadığı sonucu meydana çıkıyor. Yani daha uygun olanını yaratmak onun üzerine vâcibdir, denilmek isteniliyor. Bu da temelinden bâtıldır.»

«Anlaşılıyor ki Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî o meşhur sözündeki i m k â n ' dan kudreti kasdetmemiştir. Çünkü bu mânayı kasdetmiş olsaydı onun da sözü Mu'tezilenin sözüne dönerdi.»

Şeyhü'l-İslâm bu konuyu açıkladıktan sonra devamla diyor ki :

«Anlaşılan şudur ki sözü edilen meseleyi başka bir mânaa hamletmeye ihtiyaç yoktur. Aynı zamanda Gazâlî buraya ymıştır, vesveseye kapılmıştır, demek de caiz değildir. Bu sö- "\ tamamen haktır, anlattığım ölçü ve mânada itikad edilmesi âcibdir. Bu alanda anlatılanlara itimad edilmelidir. Çünkü yakların en çok kaydığı bir konu olarak karşımızda bulunuordur.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu cevab da üzerinde durulacak cinstendir. Gazâlî'nin sözünü sıhhata kavuşturmak için i m k â n ı vücub ve imtina' karşılığında yorumlamıştır. Böyle bir yorum ve tefsir mahzuru def edecek ölçüde değildir. Çünkü bu takdirde mâna şöyle oluyor :

«İmkân alanında veya mümkin olanda, var olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur.»

Böylece daha güzel ve daha mükemmelin imtina' tarafında ya da mümteni' olanda, kudret bağlantı kurmadığı halde bulunması gerekiyor. Bu, varsayılan ebda' (en güzel ve en mükemmel)! icada kudreti yetmemiştir, diyenin bu sözüne eşit-

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bunun hikmet-i ilâhiyyede mümkün olmadığını kabul etmiyoruz. Çünkü kudretin bağlantı yaptığı şeylerin bir sonu olmadığına göre, hikmet-i ilâhiyyenin de bir sonu yoktur. Çünkü bu ilmin bağlantı yaptığı hususlara tâbi'dir; ilmin bağlantı yaptığı şeyler ise sınırsız ve nihayetsizdir. Bundan kesin olarak şu husus gerekti: İlâhî hikmetin bir sonu ve sınırı yoktur. Artık kim Allah'ın hikmetine karşı cesaret gösterip de «Hikmet-i ilâhiyye sınırlıdır» diyebilir? İleride bu hikmetle ilgili geniş bilgi sunulacaktır, inşâallah. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhü'l-İslâm Zekeriyya El-Ansarî Hazretleri bu mes'eleyle ilgili şu cevabı verirken özet olarak diyor ki :

«Hiç kimseye, Cenâb-ı Hakk'ın şu imkân âleminde olandan daha güzelini ve daha mükemmel ve örneksizini icad etmekten âciz bulunduğunu, söyleyerek bunu İmam Gazâlî Hazretlerine isnad etmesi helâl değildir. Çünkü onun sözünden böyle bir mâna çıkarmak sadece vehim olur. Bu vehim de Gazalî'nin ibaresinde geçen i m k â n ' ın kudretten ibaret olmasını sanmaktan ileri gelmektedir. Şöyle ki :

Kudrette mevcud olandan daha güzel ve mükemmeli olamaz, şeklinde yanlış bir mâna ortaya çıkıyor. Halbuki mâna hiç de böyle değildir. Belki imtina' ve icab karşılığında kullanılan meşhur manasıyla yorumlanmalıdır. Bu da hazf-i muzaf ile olur, ya da bunu mümkin mânasında yorumlamakla gerçekleşir. Masdan ism-i fail mânasında kullanmak gibi. O halde Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî Hazretlerinin sözünün ifade ettiği mâna şudur:

«imkân alanında veya mümkin olanda, kudretin bağlantı kurduğu şeylerden daha güzeli ve daha mükemmel ve örneksiz, benzersizi yoktur. Bu da hak ve hakikatin kendisidir. Çünkü vücud ademden (varlık yokluktan) hayırlıdır.»

«Mu'tezilenin ibaresinin ifade ettiği mânaya gelince, onlar şöyle bir açıklamada bulunmuşlardır :

«Cenâb-ı Hak her bir varlıkla yapıp işlediğinden daha güzelini ve daha mükemmelini icad etmeye kaadir değildir.»

Ehl-i Sünnete bağlı bulunan her ilim adamına göre bu bâtıl olduğu gibi İmam Gazâlî Hazretlerine göre de böyle bir söz ve hüküm tamamen bâtıl ve yersizdir. Çünkü burada Cenâb-ı Hakkın daha uygun ve daha düzenlisini yaratamadığı sonucu meydana çıkıyor. Yani daha uygun olanını yaratmak onun üzerine vâcibdir, denilmek isteniliyor. Bu da temelinden bâtıldır.»

«Anlaşılıyor ki Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî o meşhur sözündeki i m k â n ' dan kudreti kasdetmemiştir. Çünkü bu mânayı kasdetmiş olsaydı onun da sözü Mu'tezilenin sözüne dönerdi.»

Şeyhü'l-İslâm bu konuyu açıkladıktan sonra devamla diyor ki:

«Anlaşılan şudur ki sözü edilen meseleyi başka bir mânaya hamletmeye ihtiyaç yoktur. Aynı zamanda Gazâlî buraya kaymıştır, vesveseye kapılmıştır, demek de caiz değildir. Bu sözü tamamen haktır, anlattığım ölçü ve mânada itikad edilmesi vâcibdir. Bu alanda anlatılanlara itimad edilmelidir. Çünkü ayakların en çok kaydığı bir konu olarak karşımızda bulunuyor dur.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu cevab da üzerinde durulacak cinstendir. Gazâlî'nin sözünü sıhhata kavuşturmak için i m k â n ı vücub ve imtina' karşılığında yorumlamıştır. Böyle bir yorum ve tefsir mahzuru def edecek ölçüde değildir. Çünkü bu takdirde mâna şöyle oluyor :

«İmkân alanında veya mümkin olanda, var olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur.»

Böylece daha güzel ve daha mükemmelin imtina' tarafında ya da mümteni' olanda, kudret bağlantı kurmadığı halde bulunması gerekiyor. Bu, varsayılan ebda' (en güzel ve en mükemmeli icada kudreti yetmemiştir, diyenin bu sözüne eşit-

tir. Çünkü ebda' imtina' tarafında olursa, kudrette onun icadı yoktur, demektir. Bu durumda yine muhal (gayr-i mümkin) olan durum meydana çıkıyor, ister imkân kudret mânasına, isterse icab ve imtina' karşılığında düşünülsün aynı mahzur ve muhal ortaya çıkıyor. Bu da bilindiği gibi çok açık bir sonuçtur. Allah daha iyisini bilir.

Şeyh Zekeriyya El-Ansarî Hazretlerinin cevabının bir bölümünde :

«Hüccetü'l-İslâm İmam Gazalinin sözünün ifade ettiği mâna şudur:

İmkân tarafında kudretin bağlantı kurduğundan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur, bu da hak ve hakikatin kendisidir. Çünkü vücud ademden (varlık yokluktan) hayırlıdır.»

Deniliyor. Bu, iddia olunana delâlet etmez. Çünkü iddia olunan şey, ademin (yokluk) vücuddan (varlık) daha güzel ve daha mükemmel olduğu hususu değildir ki bunu nefyetmek - ki o Gazâlî'nin sözü olmuş oluyor - hak sayılsın. İddia olunan husus şudur: İmkân tarafında farzedilen ebda' (daha güzel ve daha mükemmel) haktır, bunu nefyetmek, olumsuz saymak ki Hüccetü'l-İslâm'ın sözü olmuş oluyor, gayr-i haktır. Allah daha iyisini bilir.

Diğer bir bölümünde ise, Mu'tezilenin sözünün ifade ettiği mânayı açıklayarak diyor ki:

«Allah daha güzel ve daha mükemmelini yaratmaya kaadir değildir.»

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Mu'tezilenin sözünden çıkarılan bu sonuç, Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî'nin sözüne gerekli olmaktadır. Yâni Şeyhülislâm Zekeriyya Hazretlerinin yapmış olduğu yorum ve sonucu vermekte, Gazâlî'nin sözüne uygun bir lüzum halinde belirlenmektedir. Çünkü e b d a ' (daha güzel ve daha mükemmel) imkân tarafında olmadığı, bilâkis i m t i n a ' tarafında olduğu lüzum arzettiği zaman, artık kudretin kesinlikle mümteni'

olana taallûk etmemesidir. Böylece asıl gereken mahzur bir kez daha ortaya çıkmış oluyor. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhü'l-İslâm yine bu cevabında diyor ki:

«Anlaşılan şudur ki, sözü edilen mes'eleyi başka bir mânaya hamletmeye ihtiyaç yoktur.»

Ben buna karşılık ona derim ki :

Sakın bu sözüne kanaat getirip aldanma. Çünkü bu yorumun sonucu şunu gösteriyor: İmkân kudret üzerine hamledilmez, belki onun meşhur olan mânası üzerine hamledilir. Halbuki sen mahzurun bu ikisine de lâzım olduğunu anlamış durumdasın. Yani ister kudret üzerine, isterse onun meşhur mânası üzerine hamledilsin her iki halde de mahzur ortaya çıkmaktadır.

Şeyhü'l-İslâm cevabının son kısmında ise şöyle demişti :

«Gazâlî'nin bu sözü benim takrir ettiğim ve yorumladığım şekle göre haktır, buna itikad ise vâcibdir.»

Onun bu sözüne karşılık derim ki:

Bir kimsenin, daha güzel ve daha mükemmele kudret getirilmekle beraber Allah'ın onu yapmadığına itikad etmesinden Allah'ı tenzih ederiz. Çünkü bu itikad Allah'ın cimrilik yaptığına kapı açmaktadır. Daha uygun olanı yapmaya kudreti yoktur, sözü ve itikadı Mu'tezileye aittir. Bu görüş onların mezhebine göredir.

Bize göre bu konuda itikad edilmesi gereken husus şudur :

Allah kendi ihtiyariyle faildir, yaptığından sorulmaz. Rabbin dilediğini yaratır ve istediğini seçip beğenir ve sizin bilmediğiniz nice şeyleri daha yaratır. İnsanlar (ve diğer varlıklar) Allah'ın kudret ve ilmini, halk ve icadını kap sayamazlar, bilgileri buna asla yetmez. Allah daha iyisini bilir.

Bu konuda Hafız Celâleddin Süyûtî Hazretleri, Gazâlî'den

yana şu cevabı vermiştir : (*)

«İlim adamları bu mes'ele üzerinde hayli durmuş ve duraklamışlardır. Bir kısmı bu, Ehl-i Sünnetin usûlüne uygun düşmemektedir. Mu'tezilenin usûlüne uygun bir ölçü ve anlamdadır demişlerdir. Çünkü Ehl-i Sünnete göre daha uygun olanını yapıp meydana getirmek ilâhî adalet mizanında bir fazlalık ve bir fazilettir. Mu'tezileye göre ise daha uygun olanını yapıp meydana getirmek Allah'a vâcib'dir, bu da güzellik ve çirkinliğin aklî yönüyle ele alınmasına göredir.»

Celâleddin Süyutî devamla diyor ki :

«Hiç şüphe yok ki bu mes'ele, ilim adamlarının dediği gibi müşkil konulardan biridir. Bu bakımdan ben de günlerce bu mes'ele üzerinde durup kaldım. Netice Cenâb-ı Hak onu anlamamı kolaylaştırdı; bu hususta bana minnet ve lûtufta bulundu, O'na yalvarıp yakardım, kendi mahviyyetimi izhar ettim; O'na ne kadar muhtaç bulunduğumu dile getirdim, O da bu meseleyi anlamamı bana ilham etti. Rabbime hamd olsun..»

Hüccetü'l-İslâm bu sözüyle her iki fırka (ehl-i sünnet ve Mu'tezile) üzerine delil takrir etmeyi arzulamış, imkânsızlık iddiası böylece her iki mezhebe karşı tamamlanmış olsun. Gazali bu sözüyle sanki şöyle diyordu :

Bu, yâni imkân alanında var olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur, sözü ve hükmü, her iki fırkanın icma'iyle imkânsızdır, yani daha mükemmel ve daha güzelinin olması iki mezhebe bağlı ilim adamlarının icmâiyle imkânsız sayılmıştır. Çünkü böyle bir imkân olduğu halde onu icad etmeyip saklı tutmak Allah'ın fazl u keremine uymaz. Buna ilâhî cömertlik tabiri verilir.

Mu'tezile mezhebine göre ise, böyle bir imkânı icad etmeyip saklı tutmak, adalete ters düşen bir zulümdür. Böylece Gazali her iki mezhebin de sözünü birer cümle haline getirmiş,

(*) İmam Suyûtî Hazretleri, Gazâlî'nin bu felsefî ve aynı zamanda itikadî mes'elesi üzerine eğilmiş, bu konuda özel bir eser kaleme alarak Teşyîrü'l-Erkân Li Mes'eleti Leyle Fi'l-imkânı ebdaû mimmâ kâne cümlesiyle adlandırmıştır.

fakat bu iki görüşü takrir etmekle bir mezheb üzerinde takriri murad etmemiştir.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

«Eğer Hüccetü'l-İslâm böyle bir tâbirde bulunsaydı, yani Süyûtî Hazretlerinin yapmış olduğu yoruma uygun bir takrir üzerinde durup bu ölçüye göre bir tabir kullansaydı, durum kolaylaşır ve (hakikate) yaklaşırdı. Fakat o, «Eğer Allah bu imkânı kudreti yettiği halde saklı tutsaydı, bu O'nun cömertlik sıfatına ters düşer, bir nev'i cimrilik olurdu.» şeklinde bir ifade kullanmıştır. Ehl-i Sünnet Cenâb-ı Rabbi'l-âlemîni cimrilik sıfatından her zaman tenzih etmişlerdir. Görülüyor ki birinci ibare Ehl-i Sünnet mezhebinin görüşüne uymuyor.»

Bu konuda Şerefüddin bin Tilmisanî, daha uygun olana riayet etmenin vücubi hakkında Mu'tezileden Bağdadîlerin görüşünü açıkladıktan sonra diyor ki:

«İşte bunlar mezheplerinin ölçüsünü felsefecilerden almıştır. Çünkü felsefecilere göre, Allah son derece cömerttir. Bu bakımdan varlıkta vâki olan (imkân alanında var olan) imkânın doruğunda bulunuyordur. Böyle olmazsa, Allah cömert olamaz.»

İbn Hümam, El-Müsâyere adlı eserinde diyor ki:

«Mu'tezile, daha uygun ve daha güzel ve mükemmel olam terkedip icâd etmemek bahillik (cimrilik)tir. Cenâb-ı Hakk'ı bundan tenzih etmek gerektir. Bu bakımdan daha uygun ve daha güzel ve mükemmel olandan başkasının vakti olması (imkân alanına gelmesi)nin mümkün olmaması ise vâcibdir» diyor.

Burada ikinci şık nasıl Mu'tezilenin usulüne göre ele alınıyor, ona göre değerlendiriliyorsa, birinci şıkta bunun gibidir. Allah daha iyisini bilir.

Gazâlî'den yana cevap verenlerden biri de Şerif Muhaddîs-i Ekber Mevlânâ Seyyid Semhurî Hazretleridir. Allah ondan razı olsun ve bizi onun feyiz ve bereketiyle yararlandırsın. Daha önce isminden söz ettiğimiz risalesinde bu konuyu açık-

larken sözü hayli uzatmış ve Hüccetü'l-İslâm İmam Gazâlî'nin o meşhur sözü hakkında tam otuz üç sahife yazmıştır.

Özellikle bu risalesinde, Gazâlî'yi bu konuda tenkid eden Seyyid Nasiruddin bin Münîr (Rahmetullahi aleyh) Hazretlerinin yukarıda da işaret ettiğimiz ve isminden bahsettiğimiz risalesini tenkide çalışıyor. Ben de bu risaleyi iyice okuyup inceledim, insaf gözüyle ele aldım, dikkatle üzerinde durup sabırla hareket ettim, gördüm ki risalenin tamamı üç husus üzerinde dönüp dolaşıyor:

1. El-Müsadere alâl-matlûb, yâni bir şeyi yine kendisiyle ispat etmeye kalkmak,

2. Aklî yönden güzel ve çirkin hakkında meydana gelen yanlışlık, (ki bu risalede şüphe yönünden en şiddetli olanıdır.)

3. Çoğu yerde İbn Münzîr'in sözlerini anlayamamış hususudur.

Biz şimdi bu üç kısmı açıklamaya, taşıdığı mâna ve hükümleri ortaya çıkarmaya itibar ederek konuyu ele alıyoruz, tâ ki risaleyi bilen ve ona vakıf bulunan kimse yazılı bulunanları fazla büyütmeğe, söylenen sözlerin ölçüsünü bilme imkânına erişe..

Birinci maddede Seyyid Semhurî Hazretleri diyor ki:

«Bilmiş ol ki, Hüccetü'l-tslâm İmam Gazâlî (Rahmetullahi aleyh) bu meselede v ü c û b ' dan hiçbir zaman felsefecilerin kasdettiği ilâhî ihtiyara aykırı bir vâcibü'l-vücûd kasdetmemiştir. Aklî yönden de Allah üzerine vacibi de murad etmemiştir. Bunu ancak felsefecilerin eteğine yapışan Mu'tezile mezhebi mensupları kasdetmiştir.

Nitekim Gazâlî Hazretleri İhyâ'da bu sözünün son kısmında buna belirtilen ölçüde açıklık getirmiştir. Gazâlî orada meşiet sebkat ettikten sonra meydana gelmesi vâcib olandan söz etmiş ve bu anlamda hüküm yürütmüştür. Meşietin buna sebkat etmesi, meydana gelmesini gerektirmiştir. Sonra da şu sözleri ilâve ederek bağlamıştır :

Daha güzel ve daha mükemmel olanın meydana gelmesi vâcibdir, bu da sebkat eden kaza ve kader, herşeyde geçerli olan

meşiet ve hikmet iktizası doğrultusunda gerçekleşir. İşte bu mânada olan v ü c u b , vücub-i ihtiyarîdir. Çünkü hedefinden şaşması veya geri kalması asla mümkün olmayan ilâhî ilmin öne geçmesiyle meydana gelmiştir.

Aynı zamanda geçerliliği kaçınılmaz ve şaşmaz olan ilâhî meşietle vücud bulmuştur. Artık bunun aksi gayr-i mümkindir. Zira meşietin geçerliliği kemal mertebesinde bulunuyor, ilâhî kudret de bu meşiete uyuyor. Herşeyin lâyık olduğu yerine konulmasını gerektiren hikmet-i ilâhiyye bunu imkân alanına çıkarıyor.»

Müellif Ahmed bin Mübarek bu cevabı eleştirip diyor ki :

«Teayyün eden bir tertiptir ki mutlaka meydana gelmesi gerekir» sözünden bunu aklî olarak kasdediyorsa, bu, Mutezilenin mezhebi olur. Yok eğer bundan meşiet-i ilâhiyyenin sebkat etmesinden dolayı meydana gelmesinin gerekli olduğunu kasdediyorsa, ki ilm-i ilâhî de böyle sebkat etmiştir; bunu kabul ederiz. Ne var ki bir şeyi yine kendisiyle ispat etme ölçüsünde bulunuyor. Çünkü burada ilmin ve meşietin taallûk etmesiyle daha güzel ve daha mükemmelinin meydana gelmesinin vücubu üzerine bir delil getirmemiştir.

Özetliyecek olursam: Eğer burada uygun olana riâyet cihetiyle daha güzel ve daha mükemmelin vücudunun vücubu üzerine delilini getiriyorsa, bu, Mutezilenin görüşü olur, başkası değil. Yok eğer bununla ilim ve meşietten sebkat edeni kasdediyorsa, bu, bir şeyi kendisiyle isbat etmeye kalkmaktır.

Allah daha iyisini bilir.

İbnü Hümam'ın «İlim ve meşietin buna sebkat etmesi meydana gelmesini vâcib kılmıştır» sözüne gelince, eğer bu en güzel ve en mükemmel vasıf üzere meydana geliyorsa, müsadere sayılır. Yok eğer bu herhangi bir vasıf üzere meydana gelmiş, fakat orada bir ihtimal ondan daha güzel ve daha mükemmeli meydana gelebilirdi ama meydana gelmemiştir, mânasını kasdediyorsa, bu kabul ve teslim edilir, ancak size daha fazla bir şey ifade etmiş olmaz.

Allah daha iyisini bilir.

Sonra İbn Hümam, «Daha güzel ve daha mükemmelinin meydana gelmesinin vücubuna» sözü yöneltiyor, hikmetin bunu böyle iktiza ettiğini ilâve ediyor. Çünkü hikmet, her şeyi lâyık olduğu yere koymaktır.

Burada İbn Hümam'a şöyle bir soru yöneltilebilir :

— Hikmetten neyi kasdediyorsunuz?

Çünkü Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Gazâlî Hazretleri Makasid-i Felâsife adlı eserinde diyor ki:

«Önce Allah hakimdir (yegâne hikmet sahibidir). Çünkü hikmetten iki şey kasdedilir: Biri ilim, diğeri fiil.. İlim: Eşyayı düşünmek, mahiyetiyle onu araştırmak, sınırını belirlemek ve onu katıksız bir bilgi ile tasdik etmektir. Fiil: Düzenli ve sağlam olması, ihtiyaç duyulan her şeyi toplayıcı, güzel ve olgun 3'önleriyle kapsayıcı olması demektir. Yani fiil yöneldiği şeyde bu ölçülen içinde olmalıdır.»

Gazâlî bundan sonra Allahü Teâlâ'nm ilmini açıklıyor ve nihayet diyor ki:

«Allah'ın fiillerine gelince, her şeye yaratılış ve biçimini verdiğinde sağlamlığın doruğunda bulunuyordur. Sonra da doğru yolu gösterir, kendisi için zarurî olan her ni'meti ve muhtaç bulunduğu her şeyi verir, bu zaruret ölçüsünde olmasa bile, ihtiyaç hissedildiği için gereken nimetini lütfeder.

Sonra da her türlü süs ve tamamlayıcı nesneleri, her ne kadar ihtiyaç mahallinde olmasa bile verir. Meselâ, kaşları yay gibi yapması, ayak tabanlarının orta kısmının çukur tutulması, yüzde tüy bitmesi bilhassa yaşlılıkta bir zînet görünümünde bulunması ve daha buna benzer bir nice süsleri hayvanlarda, bitkilerde ve şu âlemin her parçasında meydana getirmesi bu cümledendir.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

«Eğer hikmetten, ilmin eşyaya taallûkunu kasdediyorsanız - ki bu birinci vecihtir - hiç şüphe yok ki bu, aklî yönden daha güzel ve daha mükemmelin varlığının yani imkân alanına gel-

meşinin vücubunu gerektirmez. Çünkü ilmin her şeye taallûku zarurîdir.

Yok, eğer bununla ikinci mânayı kasdediyorsanız, bu da size arzulanan faydayı sağlamaz. Çünkü ikinci mâna, geçerli kudretin taallûkundan ibarettir. Bu durumda hikmetin ancak daha güzel ve daha mükemmel olanda geçerlidir ve buna sebeptir, denebilir mi?

Sağlam bir fiil daha güzel ve daha mükemmelde bağlanıp kalmaz, onunla tekellenmez; böyle olsaydı diğer imkânların yok olması gerekirdi. O halde hikmet sizin dediğinize delâlet etmemektedir. Çünkü bu durumda hikmet ya ilmin taallûkundan, ya da kudretin taallûkundan ibarettir. Her iki halde de daha güzel ve daha mükemmelin vücudunu gerektirmemektedir. Ancak iki durumdan birinin fâsid olduğunu iktiza etmektedir : Ya ta'lil ve ihtiyarın olumsuzluğu, - nitekim felsefeciler böyle diyorlar -, ya da bu durumda cimrilik ve zulüm gerekmemesi... Nitekim mu'tezile böyle demektedir. Allah daha iyisini bilir.

Bunun ötesinde şüphesiz ki daha güzel ve daha mükemmel küllîdir, fertlerine bir sınır ve bir sonuç yoktur. Nitekim bu husus yukarıda açıklanmıştı. H i k m e t , her ne kadar bunun fertlerinden birinin varlığını gerektirirse de daha güzel ve daha mükemmel üzerine bağlanıp kalmaya, geri kalan fertlerinin mümkin olmadığına delil nedir? Allah rahmet etsin İbn Hümam a, o sanki daha güzel ve daha mükemmelin küllî değil de cüz'î bir şahıs olduğunu zannetmiştir; şöyle ki:

H i k m e t bir ferdin var olmasını, imkân alanına çıkmasını gerektirdiğinde, ilim ve hikmet bunun var olması hususunda sebkat ettiği için başkasının vücuda gelmesi gayr-i mümkin olur. İşte bu bâtıldır. Çünkü eğer daha güzel ve daha mükemmel olan cüz'î bir şahıs olsaydı, makdurat (kudretin ilgi kurduğu şeyler)in sınırlı ve sonuçlu olması gerekirdi. Bu zarurî bir sonuç olarak ortaya çıkardı.

Biz bir ara mevcud olan şu âlemin ötesinde bundan daha güzel ve daha mükemmel mümkün bir mevcudun olmadığını

kesinlikle kabul edecek ve imkân alanında sadece bundan daha noksan olanı kalmıştır dersek, o zaman kesinlikle şunu söylememiz gerekir:

Allah'ın kudretinin yettiği şeylerin en güzel ve en mükemmeli mevcud olan şu âlemde nihayete ermiş, son bulmuştur; aynı zamanda şu husus da kesinlikle gerekir: Bu âlemden daha güzel ve mükemmelini icad etmek üzere elverişli olana yönelen kudretin bu elverişli yönelmesi diye bir şey kalmamıştır. Halbuki kudretten beklenilen daha elverişli olana yönelmesidir.

Zeki kimseye söz kapısı açılınca nereden nasıl gireceğini ve nereden nasıl çıkacağını gayet iyi bilir. Allah ise daha iyisini bilir. Ta'lîl konusunda bu kadar açıklama yeter sanırım. İkinci husus ki ihtiyarın nefyedilmesi, olumsuz bırakılmasıdır; bu konuda Seyyid Semhurî (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

«Akim bir şeyin güzel ya da çirkin olmasıyla ilgili hükmü ki bunu kemal ve noksanlık sıfatlan vasıtasıyla idrâk etmektedir, meselâ ilmin ve adaletin güzel, cehalet ve zulmün kötü olması bu cümledendir. Bu hususta bizlerle Mu'tezile görüş birliği halinde bulunuyoruz..»

İnşâallah ileride bunu biraz daha açıklayacağız.

Durum bu olunca, S. Semhurî cevabının ikinci bölümünde diyor ki:

«Hüccetü'l-İslâm'a itiraz edenler zannediyorlar ki bu kadri yüce İmam kendi dâvasına getirdiği delili, güzel ve çirkin hususunda Mu'tezile'nin kaide ve usûlüne göre getirmiş ve böylece Ehl-i Sünnetin kaide ve usulünün dışına çıkmıştır. Böylesine bir zan ve vehim iki sebeple reddedilir :

1. Aklın yalnız başına kemal sıfatına dönen hususu idrâk etmesidir; meselâ: İlmin ve adaletin güzel olması bu cümledendir. Ayrıca akim noksan sıfatlara yönelip idrâk etmesidir; meselâ: cehalet ve zulmün kötü sayılması bu cümledendir.

İlâhlığın Allah'a isbatı, O'nun noksan sıfatlardan tenzih edilmesi ve bunu gerektiren şeylerin zaten bulunmadığı, yani Allah'a noksanlık getiren bir şeyin mevcud olmadığı da aklın idrâkleri arasında bulunuyor.

Bu bakımdan Allah'ın ilminin ezelde sebkat ettiği şeylerin meydana gelmemesinin gayr-i mümkin olduğu üzerinde ittifak etmişlerdir. Yâni Allah'ın ilmi neye sebkat etmişse mutlaka o sırası gelince varlık alanına çıkacaktır. Ehl-i Sünnet de, Mu'-tezile de bu hususu kabul etmiş ve teslimiyet göstermişler ve Allah'ı böylesine bir bilgisizlikten tenzih etmişlerdir.

Bunun iki tarafça kabul edildiğini az-çok usûl kitaplarım okuyan ve onlar üzerinde azıcık bilgisi olanlar gayet iyi bilirler. Asıl tartışmaya sebep olan hususun, aklın Allah'ın hükmünde güzel ve çirkini idrâk etmede müstakil sayılmasıdır. Mu'-tezile aklın istiklâlini kabul etmiş, Eş'arîler bunu kabul etmemiştir.

Sonra da Seyyid Semhurî Hazretleri bu hususa dayanarak daha güzel ve daha mükemmelin gayrisinin vücudu bir noksanlıktır, demiş ve bunun noksan oluşunu da şöyle açıklamıştır: Hikmetin gerektirdiğinin aksinin meydana gelmesi akim nazarında bir noksanlıktır.

2. İlmin ezelde sebkat ettiğinin aksi cehildir, cehl ise noksanlıktır; noksanlık ise akim nazarında çirkindir. Bununla Hüccetü'l-İslâm Gazalinin dediği şeye dönmüş oldu, akim hüsnünde bizimle Mu'tezilenin ittifak halinde bulunduğumuzu, ona itiraz edenin Mu'tezilenin üzerinde durduğu h ü s n e rücu' ettiğini zannetmiştir. Halbuki durum hiç de böyle değildir. Çünkü Aklî olan güzellik, kemâl ve noksanlık sıfatı anlamındadır, bunun da aklî olduğu ittifakla kabul edilmiştir. Nitekim usûl ilminde bu belirtilmiştir.»

İşte bu, Seyyid Semhurî'nin bu konuda sözünün özetidir.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

«Bu cevap ve görüş reddedilmiştir. Bizim bu konuda ilk söyliyeceğimiz şudur: Bu cevabı yine Ebû Hâmid Gazalinin kendi sözüyle reddediyoruz. Allah kendisinden razı olsun, Gazali El-İktisad ve El-Müstesfâ (*) adlı eserlerinde diyor ki :

(*) El-Müstesfa kitabı usûl ilmiyle ilgilidir ve Gazâlî'nin son kaleme aldığı bir eser olarak bilinmektedir. Nitekim kendisi de kitabın önsözünde bilhassa bu hususa işaret etmiştir.

«Mu'tezile delil getirerek şöyle demiştir: Biz kesinlikle biliyoruz ki, kendisine göre doğrulukla yalan eşit değerde olan kimse eğer akıllı ise, ister istemez tabiatiyle doğruya meyleder. Bu ancak doğrunun güzel ve iyi olmasından ileri gelir. Ülkeler üzerine hükmeden büyük bir imparatoru düşünün, yok olmaya yüz tutmuş bir zayıf gördüğünde onu kurtarmaya eğilir ve bu duygu onu durmadan iter.

Kişi dinin aslına itikad etmese, ondan sevab beklemese, bir teşekkür arzu etmese bile yine de akıl sahibi ise sabrın güzel ve iyi bir şey olduğuna inanır. Küfrü gerektiren bir kelimeyi söylemeye zorlandığında veya bir sırrı açığa vurmak için tehdid edildiğinde ya da verilen bir sözü, bir andı bozmaya icbar edildiğinde yine aklı bunun doğru olmadığına hükmeder. Özetliyecek olursak deriz ki: Güzel ahlâkın beğenilmesini ve ni'metlerin feyiz ve rahatlığını hiç bir akıl sahibi inkâr etmez.»

Gazâlî devamla diyor ki:

«Evet bizler de bu önerilerin halk arasında meşhur olduğunu inkâr etmiyoruz, bunların hepsi de güzeldir ve övgüye değer düşüncelerdir. Ne var ki bunların dayanağı ya dindarlıktır, ya da birtakım maksatlardır. Biz bunu ancak Allah hakkında inkâr ediyoruz, yâni güzel olarak bize takdim ettiği veya imkân alanına getirdiği varlıklardan dolayı bir takım maksadları yoktur.

Bu tür sözlerin halk arasında kayıtsız olarak dolaşmasına karşılık yine de bunları birtakım maksatlara dayamak niyetini taşımaktadırlar. Ne var ki bu maksadlar bazen çok ince, bazen de çok gizli olur da araştırıcılar bunu anlamakta zorluk çekerler. Biz ise bunda birçok yanlışlığın bulunduğunu uyarıyoruz ki vehim burada üç yönden yanlışlığa düşmektedir.»

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

«Gazâlî bu konuda sözü hayli uzatıyor, bir tomar kâğıdı bu konuda karalıyor ve gereken açıklamayı yapıyor. Bu hususta Gazâlî'nin sözlerini anlamaya çalışmak bence gereklidir. Çünkü hakikati araştırmanın doruğuna, başarının sonuna eriş-

mistir. Sonra bu sözünü bu esasa dayıyarak diyor ki: «Mu'tezilenin çirkin gördüğü, yalan, küfür, cehil, zulüm ve benzeri şeyler, aslında örf ve âdette de çirkin kabul edilmektedir. Bununla düştükleri yanılgıdan kurtulamazlar.»

Gazâlî son olarak şöyle diyor :

«Biz diyoruz ki, âdetlere göre davranan halktan bir kısmı zulüm ve yalandan bir kısmını çirkin ve fena saymaktadır. Bizim asıl sözümüz Allah'a izafe edilen güzel ve çirkin, iyi ve kötü hakkındadır. Bununla hükmeden kimsenin dayanağı, gaibi hazır üzerine kıyas etmekten ibarettir. Böyle bir kıyas nasıl yapılır?

Bir efendi köle ve cariyelerini kendi hallerine terkeder de onlardan bir kısmı bir kısmına karışır, türlü ahlâksızlıklar işler, efendileri onların bu hâlini görüp bilir ve men'etmeye gücü yettiği halde bunu yapmazsa, takbih edilir. Halbuki Allah bu gibi şeyleri kullarına yapmış, onları serbest bırakmış ve fakat bundan dolayı takbih edilmemiştir.

Evet, böylesine bir kıyas hatalıdır. Mu'tezilenin «Allah onları kendi nefislerini frenlesinler diye terketmiştir» demeleri, cinnettir. Çünkü onların kendi nefislerini frenlemiyeceklerini bilir olduğuna göre, kahren onları men etmesi gerekirdi. Ahlâksızlık ve edepsizlikten men edilen nice kişiler var ki bu ya acizliklerinden, ya da kendilerindeki iktidarsızlıktandır.»

İşte bu naklettiklerimiz, Gazâlî'nin El-Müstesfâ adlı kitabında yazılı bulunuyor. El-İktisad adlı kitabında ise bu konuyla ilgili yazdıkları daha uzun ve daha tamamlayıcı ölçüdedir.

Sözünü ettiğimiz mes'ele hakkında Eş'arîlerin büyük ilim adamlarından Kaadî Ebûbekir El-Bakıllanî, El-Burhan adlı eserde nakil yapmıştır. İmâmü'l-Harameyn yine aynı eserde bu meseleden bahsetmiştir. Burhan sarihi ***~Ebû*** Hasan El-Ebyarî ve başkaları da görüşlerini açıklamışlar, gereken nakilleri yapmışlardır.

Bütün bunları işittikten sonra bildim ki: Güzel ve çirkin, iyi ve kötü - ki bizimle Mu'tezile arasında görüş birliği halinde

bir ölçü ve anlam taşıyor - ancak insanlar arasındaki söyleşi ve haberleşmede âdet kabilinden söylenip konuşulanıdır. Hem Mu'tezile Allah'ın fiillerini ve hükümlerini halkın günlük işlerine kıyas ederek sonuca varmak istemişlerdir. Şüphesiz ki böyle bir kıyas fâsiddir.. Nitekim **İmam** Gazali Hazretleri de bu hususu açıklamıştır.

O halde güzel ile çirkin, iyi ile kötü insan tabiatının hoş karşıladığı ve de nefret duyduğu anlamınadır. Ayrıca kemâl ve noksanlık sıfatları manasınadır da, bu mâna üzerinde iki tarafın ittifakı vardır, ancak bunu âdet ve örfe çevirmek gerektir; Cenâb-ı Hakka çevirmek, hüküm ve fiillerinde kullanmak doğru değildir. Nitekim Seyyid Es-Semhurî böyle düşünmekle yanılmıştır.

Bu durumda Seyyid Semhurî'nin «Şüphesiz ki Gazâlî'nin dediği, iki taraf arasında üzerinde ittifak edilen güzelliktir» sözü sahih değildir, bilâkis bu Mu'tezilenin güzel gördüğüne dönmektedir ki Mu'tezile bununla gaibi şâhid üzerine kıyas ediyorlar. «Usûl kitaplarını az-cok mütalâa eden kimseler bunu gayet iyi bilirler.» sözüne gelince :

Bu hususta derim ki:

Ey kadri yüce efendi (Seyyid Semhurî)! Usûlcüler beşer ahkâmında cereyan eden güzellik ile çirkinliğe işaret etmişler, ilâhî ahkâm hakkında ise farklı görüşler ve tefsirler yapmışlardır. Mu'tezile ilâhî ahkâmı beşer ahkâmına kıyas etmiştir. Ehl-i Sünnet bu hususta onlara muhalefet ederek: «Gâib şâhid üzerine kıyas edilemez» demişlerdir.

İşte usûlcülerin ileri gelenlerinin söyledikleri budur. Onlar zaman zaman şöyle demişlerdir :

«Çirkinlik ve güzellik bizimle Mu'tezile arasında ihtilaflı bir konudur» sözünü tekrarlamışlardır.

Müteahhirîn (Hicrî beşinci asırdan sonra gelen ilim adamları) bu ihtilâfın yerini açıklamışlar ve makîs-i aleyh (kendisine kıyâs edilen) beşer ahkâmında cereyan edenidir» diye ilâve etmişler ve sonra şöyle söylemişlerdir :

«Bu hususta Mu'tezileye muvafakat ediyoruz.»

Böylece güzellik ile çirkinliği insan tabiatına uygun gelen ve insan tabiatının nefret ettiği şekilde ele alıp bir taksimat yapmışlar ve sonunda kemal ve noksanlık sıfatlarına doğru yorumlamışlardır. Makîs (kıyâs edilen)e gelince bu Azîz ve Celîl Allah'ın ahkâmında cereyan edenidir, bu hususta Mu'tezileye muvafakat etmiyoruz. Çünkü gaibi şâhid (hazır) üzerine kıyâs etmek doğru değildir. Bunun birkaç sebebi vardır :

a) Aklî hususlarda kıyas fayda vermez. Çünkü böyle bir kıyas ancak zan ve kat'îlik ifade eder.

b) Güzellik ile çirkinlik bizim (insanların) ahkâmında bir takım maksadlara tâbi' olurlar. Bu tür maksadlar ise Allah hakkında gayr-i mümkindir. O halde bu hususstaki kıyas boş ve manasızdır. Çünkü menatlar farklıdır.

c) Allah hakkında güzel olan şey, halk hakkında güzel olmayabilir. Nitekim El-Müstesfa adlı kitapta Gazâlî'nin vermiş olduğu misaller bu cümledendir. Bu durumda Allah hakkında hiçbir şey çirkin kabul edilmemelidir. Çünkü O kendi mülkünde tasarruf eder ve dilediğini işler.

«Üstün delil Allah'ın delilidir. O dileseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi.» (*)

Sonra Seyyid Semhurî Hazretlerinin sözünün başında getirdiği misaller, üzerinde ittifak edilen h ü s n (güzellik)le ilgilidir, bunların hepsi de başkasından alınıp içerlenmiş tir: Adil, zulüm ve cehl (bilgisizlik) daha önce Gazâlî'nin açıklamasında geçmişti. Mu'tezile de bu misalleri getirmiş, fakat onların üzerinde durduğu şekil en uygun biçimde reddedilmiştir. Şöyle ki:

Misallerde geçen güzellik ve çirkinlik Allah'a döndürüldüğünde Mu'tezilenin bu tür iddiası reddedilmiştir. Bize döndürüldüğünde ise mahzur kalkıyor. İlâhî ahkâmda ise bir şey ifade etmiyor. Ulûhiyetin isbatı ve Allah'ın noksanlıklardan tenzih edilmesine gelince, üzerinde durduğumuz konuyla ilgili değildir, Kelâm ilminin konusuna girmektedir.

Akıl bu hususu idrakte müstakil değildir ve olamaz da.

(*) En'am sûresi, âyet: 149.

Akıl bu hususta sadece birinci ve üçüncü misalde olduğu gibi onunla hükmedici rolündedir. Akim müstakil olmadığı, fakat işitmeye muhtaç bulunduğu hususta ise, işitme hâkimdir, ikinci misalde olduğu gibi. Çünkü bundaki aklî delil zayıftır. Nite-,kim Kelâm ilminde bu husus açıkça bilinmektedir. İtimad edilen ise işitmedir. Nasıl ki bunu işitme ve görme organları konusunda isbat etmişlerdir. (*)

Eğer akim idrâk ettiği şeylerin hepsi, üzerinde ittifak edilen güzellikten olsaydı, Kelâm ilminde akim idrâk ettiği bütün meselelerin üzerinde ittifak edilen güzellik türünden olması gerekirdi. Halbuki böyle bir iddiada bulunan olmamıştır. Allah daha iyisini bilir.

Seyyid Semhurî Hazretlerinin: «Daha güzel ve daha mükemmelin gayrisinin vücudu bir noksanlıktır ve şu iki sebepten dolayı merduddur» sözüne mesned olarak getirdiği sebepler yersiz ve hükümsüzdür. Daha güzel ve daha mükemmelin gayri akim nazarında noksanlıktır, sözü hikmetin gerektirdiği hususa uymamaktadır, aynı zamanda merduddur. Çünkü Cenab-ı Hakk'm fiillerinde çirkinlik yoktur ve isnad da edilemez. Onun ahkâmı ve hikmeti de böyledir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'm hikmetinin sonu ve sınırı yoktur.

Adı geçen zâtın, «Daha güzel ve daha mükemmelin vücudu, ilim ve meşietle sebkat etmiştir» sözü, bir şeyi kendisiyle açıklayıp isbat etme ölçüsündedir. Az yukarıda buna temas edilmişti. Onun bu bölümde daha hayret uyandıran acâib sözlerinden biri de şu idi:

«Ebû Mansur Mâtüridî'ye tâbi' olanlar, bu mânayı açıklayanlar arasında bulunuyor» ki biz bunu Hüccetü'l-İslâm'ın maksadını tahkik ederken üzerinde durmuştuk; Mâtüridîler şöyle demişlerdir :

«Bize göre kâfiri afvetmek ve onu cennete ebediyen sokmak Allah hakkında caiz değildir. Aynı zamanda mü'minleri de ebediyen cehenneme sokması da caiz sayılmaz. Çünkü hikmet, iyi

(*) Bu hususta fazla bilgi için bak: El-Suğrâ'ya..

ile kötüyü birbirinden ayırd etmeyi, ayırmayı gerektirir. Hikmet ölçüsüne uymayan şey ise gayesiz, maksadsız ve anlamsız olur. Böyle bir şeyin Allah'tan olması ise mümkün değildir.»

Seyyid Semhurî Hazretleri diyor ki: «Bu, Hüccetü'l-İslâm Gazâlî'nin aynen dediği gibidir; Ehl-i Sünnet arasında bu delili getirmekte ve icadın hikmete uygun belirlenmesi hakkındaki sözünde Gazâlî yalnız kalmamıştır. Bu mânanın inceliği ve Eş'arîlerden ileri gelenlerin bir kısmının aklî olan güzellik ve çirkinlik hakkındaki sürtüşmeye mahal olan hususun kaleme alınmasındaki zühulleri, akıl için bir hüküm yoktur, hususunda fazla duyarlı olmalarındandır.

Bu sebeple Gazâlî'den yana olanlar onun İhyâ'daki «Adle ters düşen zulüm..» sözünde duraklamışlar ve bir kısmı da «Cömertliğe ters düşen cimrilik» sözü üzerinde durup kalmıştır. Onların hiçbirinin bu konudaki sözünde Allah'ın bana fethetmiş olduğu tevcihten yana bir şey göremedim.»

Müellif, Seyyid Semhurî'nin bu sözünü naklettikten sonra diyor ki :

«Sürtüşmeye mahal olanı kaleme almadaki zühulün kendisine açık ve belirgin olmasına gelince, yukarıda da belirttiğimiz gibi bu yanlıştır; Allah daha iyisini bilir, bunun menşei ise Seyyid Semhurî Hazretleri güzellik ve çirkinliğin aklî yönden kemal ve noksanlığın sıfatıdır ve iki taraf bu hususta ittifak halindedir, şeklini duyması ve bunu genel mânada düşünüp hem beşer ahkâmı, hem de ilâhî ahkâm hakkında zannetmiştir. Bu sebeple bunun sadece beşer ahkâmına has olduğundan gaflet etmiştir.

Mâtüridîlerden naklettiği ve Ebû Hâmid Gazâlî'nin sözünden çıkardığı husus ise iki yönden doğru ve sahih değildir: Birincisi, Ebû Hâmid Gazâlî'nin kendi açıklaması bunun aksinedir. Çünkü Gazâlî (Allah ona bol rahmet eylesin) El-İktisad adlı kitabında diyor ki :

«Biz iddia ediyoruz ki, Allahü Teâlâ kullarına teklif de bulunup onlar da O'na itaat edecek olurlarsa, bu sebeple kullarına sevap vermek Allah'a vâcib değildir. Belki dilerse sevab ve-

rir, dilerse azâb eder; dilerse onları tamamen yok edip hasretmez. Bütün kâfirlere mağfirette bulunmaya, müminlere de azâb etmeye pek aldırış etmez. Bütün bunlar gayr-i mümkin olan şeyler değildir. Aynı zamanda ilâhî sıfatlardan birine de ters düşmez.

Sebebine gelince, çünkü t e k l î f Onun kulundaki tasarrufudur, yani kulları ve köleleri hakkındaki tasarruflarından biridir. Sevab ise ayrı bir fiildir, kendi kendine bir başlangıç sayılır. Eğer denilse ki: « t e k l i f sevaba güç getirmekle birliktedir, o halde sevabı terketmek çirkindir.» Buna cevap olarak deriz ki:

«Eğer buradaki çirkinlikten mükellefin maksadına uymayan bir çirkinlik mânası kasdediyorsanız, şüphesiz ki Allah maksad ve garazdan münezzeh ve yücedir. Yok eğer bunu mükellefin maksadına uymayan bir çirkinlik olarak kasdediyorsanız, bunu kabul ederiz. Ama ne var ki mükellefe göre çirkin sayılan şey Allah'a gayr-i mümkün değildir, yani onu icad etmesi mümteni' değildir. Bu da, güzellikle çirkinlik Onun nazarında ayni ölçüde bulunuyorsa, böyledir.»

Biz burada sözü onların fâsid görüşüne indirecek olursak bunun neticesini kabul etmemiz doğru olmaz. Çünkü biz, kölesini çalıştıran kimseye âdet kabilinden ona bir sevab vermesi gereklidir, hükmünü kabul etmiyoruz. Çünkü sevab amele karşılık (ivaz) olmuş olur, bu durumda köleliğin yararı boş ve anlamsız kalır. Kölenin efendisine hizmet etmesi bir haktır, çünkü köledir. Eğer onun hizmeti ivaz karşılığında olursa bu hizmet sayılmaz.

Onların, «Kullar üzerine şükretmek vâcibdir. Çünkü kul lar Allah'ın ni'metinin hakkını yerine getirmelidirler. Onların bu şükrüne karşılık Cenâb-ı Hakk'm onlara sevab vermesi ise vâcibdir» iddialarına gelince, bu muhal (gayr-i mümkin)dir. Çünkü müstahik olana yeteri kadar verilince ayrıca bir ivaz vermek gerekmez.

Bundan daha ölçüsüz sözleri ise şu olmuştur :

«Hakk'ı inkâr edip küfür içinde kalan kimseye azâb etmek

Allah'a vâcibdir ve bu cezayı ebediyyen devam ettirmesi gerekir.»

Şüphesiz ki Mu'tezilenin bu görüşü, ilâhî lütuf ve kereme, insanî düşünceye, akle, âdete ve şeriata karşı bir cehalettir. Çünkü biz diyoruz ki: Âdet kaadıdır, akıl danışmandır. Misillemeden vazgeçmek, bağışlamak, ceza vermekten, intikam almaktan daha iyidir. Halkımız bağışlayanı, öc alandan daha çok tutar ve över. Afvetmeyi her zaman güzel görür ve karşılar. Bu durumda yapılan ni'metleri kötülemek, afvetmeyi hoş karşılamamak çirkin, devamlı surette kin gütmek, intikam almak iyi ve güzel olabilir mi?

Sonra bu anlattıklarımız cinayetin eziyet ettiği, günahın kıymetini düşürdüğü kimse hakkındadır. Allah katında ise, yani Cenâb-ı Hakka göre tâat ile isyan, küfür ile imân aynı ölçüdedir. O'nun azamet ve Celâli karşısında bunların ne farkı olabilir? Fark bize nisbetledir. Hem biz nasıl onların dediği gibi suça karşı verilecek cezayı ebedî bir anlam içinde düşünebiliriz? Bir anda bir kelime karşılığında bu kadar ceza reva mıdır?

O halde kimin aklı günaha karşı verilecek cezayı böylesine ağır kabul eder de istihsan konusunda bu dereceye varırsa, artık onun için uygun olan yer akıl hastahanesidir. Biz bu konuda diyoruz ki, kim bu yolun aksine bir doğrultuda olursa, onun sözü daha sağlam ve istihsan kanununa daha yatkındır, istikbah prensibine daha uygundur.

Bunu şöyle açıklayabiliriz :

Bir insanın ulaşılması güç geçmişteki bir cinayeti dikkate alıp ağır ceza vermeye kalkışması çirkin kabul edilir; ancak şu iki cihetle değil :

Birincisi, verilecek cezada kötülüğü durdurma ve düzeni sağlama gaayesi bulunduğunda, ileride bu gaaye ve maksad yok olmasın diye geçmişte işlenen bir cinayete karşılık ceza verilir. Eğer belirtilen şekilde düzeni sağlamak, kötülüğü önlemek diye bir yarar yoksa, ceza vermek çirkindir. Çünkü işkence vermek bir yarar olduğunda uygundur. Hiçbir yarar olmadığında ise geçmiş bir suça karşılık işkencede bulunmakta müsbet bir sonuç düşünülemez.

İkincisi, kötülüğe hedef olan kimse, kendisine yapılan cinayetten büyük bir eziyyet duyuyor, her an intikam almayı düşünüp içinde kin besliyor ve her geçen gün kin ve öfkesi artıyorsa, bu kin ve öfkenin şifâsı yoktur; bu bakımdan kötülük yapana ve cinayet işleyene ceza vermek gerekir; çünkü bu yolu seçmek kan gütmeyi, intikam almayı önler, içte yanan kin ateşini söndürür.

Ancak bu ikinci şıkta yapılan kötülüğe hedef olan, cinayete uğrayan kimsenin aklında noksanlık ve öfkesinde aşırı bir yükselme varsa, verilen ceza onun aklına ışık tutmaz. Çünkü bu durumda Allah'ın ilminde hiç bir kimseye bu yarar sağlamaz ve cinayete uğrayandan eziyeti de gidermez.

Bu görüş, cezayı terketmek son derece kötüdür, diyenin bu sözünden daha güçlüdür. Ama her ikisi de mânâsız ve ölçüsüzdür, birtakım vehimlerden doğmakta ya da evham peşine takılıp kalmaktan ibarettir. Allah ise evham ve ağrazdan münezzeh ve çok yücedir. Ama biz fâsid bir görüşe karşılık fâsid bir görüşle karşı koyduk, tâ ki Mu'tezilenin hayal peşinde koşup fâsid düşünceleri ortaya çıksın ve iyi anlaşılsın diye.»

Buraya kadar olan sözler Ebû Hâmid Gazâlî Hazretlerine aittir. Çok güzel olduğu ve yüksek mânada bir tahkik mahsûlü bulunduğu için -uzun olmasına rağmen- naklettim. Allah daha iyisini bilir.

İkinci vecih ise, Mâtüridîlerin, «Bize göre afvetmek caiz değildir...» sözüne gelince, bu, yukarıda belirttiğimiz gibi afvetmenin mümkün olmadığı zaman böyledir. Bu imkânsızlık ise zatîdir, ya da arızîdir, yani başkasıyla vâcib olur. Eğer bu zatîdir derlerse, kudretin bununla bağlantı yapmaması gerekir, çünkü gayr-i mümkindir. Karşıtıyla da bağlantı yapmaması gerekir, çünkü vücub derecesindedir. O halde kudret ne vâcib olana, ne de gayr-i mümkin olana bağlantı yapmaktadır.

Bu durum ise öyle bir ta'lîl (tümden gelim)dir ki ta'tile yol açar. Eğer bunun gayr-i mümkinliği arazî olursa, başkasıyla vâcib olmuş olur. Bu durumda senden o başkası kimdir? diye sorarlar. Eğer bu başka, ilimde sebkat eden şeydir, derler-

se, o takdirde şöyle denilir: Bu, belirtilen afve ceva
aykırı değildir, zâtı dikkate alındığında. Yok eğer, bu
gerektirdiği biçim ve anlamdadır, derlerse, bu tak
denilir :

Önce belirtelim ki, hikmet ilim ve kudrete râc
ikisinin bağlantı kurduğu şeylerin sonu ve sınırı yok
de hikmetin de bir sonu ve sınırı olmaz. O halde so
olmayan Allah'ın hikmetini kapsayıp kuşatabilir mi
hesiz ki onu kapsamanız hiç bir zaman mümkün
Eğer deseler ki: Şu serçe kuşunun küçücük ga
nizden aldığı su, denizden ne kadar eksilirse, ber
ilmin de Allah'ın ilmine nisbetle ancak o kadar ola
kim Hızır (A.S.) Mûsâ Peygambere böyle söylemişt
de onlara şöyle denilir: Eğer biliyorsanız susmak si
ha hayırlıdır.

İkinci olarak, Allah'ın hikmeti kahır ve üstü
ermiş midir? Eğer Mu'tezile sona ermiştir derlers
Cenâb-ı Hak hakkında acizlik gerekir. Allah ise aci
sanlıktan pâk ve münezzehtir. Eğer sona ermemişt
o zaman Allah'ın bunun aksini yapması gerekir. Bö
sözlerinin manasızlığı ortaya çıkmış oluyor, kabul
dirde açık ve sahih mezhebe dönmüş olurlar.

Sonra Seyyid Semhurî Hazretleri t a k b î h
Mâtüridî mezhebini çürütmeye çalışmış ve bu konu
genişleterek Ebû Hâmid Gazâlî Hazretlerini onların
mava çalışmıştır. Çünkü Mâtüridîler Ehl-i Sünnet
tendirler. Halbuki Ebû Hâmid'in onlarla muva
de olması pek açık görünmüyor. Çünkü görüşler
sözlerini yer yer yıkmaya çalışıyor, âdeta altını üstü

Kendi aklıyla Allah'ın ef'âlinde takbihe doğru
senin durumu şu üç şeyden boş değildir :

a) İlâhî ilmi kapsayıp kuşattığını iddia etmes
ratıklarındaki esrarını çepeçevre kucaklayıp bild
mesi.

Kim böyle bir iddiada bulunabilir? Bu yetki

mistir? Cenâb-ı Hak kendi Kelâmında: «Size ilimden az şey verilmiştir» buyuruyor. Diğer bir âyette ise: «Onlar Allah'ı bilgi cihetiyle de ihata edemezler» deniliyor.

b) Veya Hz. Hızır (A.S.) ile Mûsâ Peygamber arasındaki olayı dikkate alıp Hızır (A.S.)'m Musa'ya dediğini kendisi için gerekli sayması, böylece mezhebinin kötülüğünü, cür etinin manasızlığını açıklaması,

c) Ya da Cenâb-ı Hakk'ı ef'âlinde kullarına söyleşi ve haberleşmelerinde kıyas etmesi gerekir. Halbuki böyle bir kıyas fâsiddir. Az yukarıda da buna dokunmuştuk. O halde Allah'ın ef âli hakkında t a k b i h yollu hükmetmek de fâsiddir, her ihtimale karşı boş ve manasızdır. O kadar ki Ebû Hâmid Gazâlî Hazretleri El-İktisad adlı kitabında diyor ki:

«Allah'ın ef alinde takbihte bulunanların bu hâli, onlarda kökleşen ve âdet hâlini alan evhamdır ki bundan dönüş ve kurtuluş da yoktur. Nitekim yukarıda sözünü ettiğimiz gibi onların itaatkârın azâb edilmesi ve bunun aksi hakkındaki intikalleri bu cümledendir.»

Gazâlî Hazretleri devamla diyor ki:

«Bu akıl ölçüsüne göre çok açık olmasına rağmen yine de gaflet etmemek gerekir. Çünkü halkın söz ve akidelerinde böylesine cür'et göstermeleri bu tür vehimlere tâbidir. Ama akl-i sırfa uymaya ise ancak Allah'ın velî kulları güç getirebilir, o velîler ki hakkı hak olarak bilirler ve böylece hakka uyarlar.»

«Bunları itikadî mes'elelerde denemek istiyorsan, Mu'tezileden tahsili olmayan, sıradan birinin anlayış ölçüsüne göre aklî bir mes'ele getir, derhal onu kabul etmekte sür'at gösterir. Ona bu arada senin kabul ettiğin bu itikadî mes'ele Eş'arîlerin mezhebidir, diyecek olsan bu kez nefret eder ve kabul etmekten kaçınır. Önce tasdik ettiğini bu kere yalanlar. Çünkü Eş'arîler hakkında pek iyi niyet beslemez. Çünkü çocukluğundan beri onları kötüler durur. Bunun gibi ma'kul olan bir husus sıradan bir Eş'arî'ye göre bu ölçüler içindedir. Önce kabul eder, sonra Mu'tezileye ait bir görüştür, denilince derha reddeder ve yalanlar.»

«Gerçi ben bu sadece halkın karakteridir, taklîd vadisinde kalanların yoludur, demiyorum. Bilâkis ilim adamı olarak bilinen bir nice kimseleri de böyle düşünür ve davranır vaziyette gördüm. Onlar da halk tabakası gibi taklidin aslında birleşiyor ve diğerlerinden ayrılmıyorlar. Çünkü bunların hepsi hakkı araştırmıyor, belki itikad ettikleri konularda yardım görmek için hile yollarını araştırıyorlar. Bunu da işitme ve taklîd havası içinde yürütüyorlar.

Eğer bu vadide kendi itikadlarım destekliyecek bir şeylere raslarlarsa, delil bulmada zafere eriştik, derler. Onların görüşünü zayıflatacak, mezheblerini zedeliyecek bir durum meydana çıkınca, üstün gelen itikadı esası bırakıp taklide sarılırlar ve taklidin şüphesiyle kendilerine ve itikadlarına uymayan her görüş ve delili tutup atarlar.»

îşte bu da Ebû Hâmid Gazâlî Hazretlerinin sözüdür ki buraya naklettik. Ehl-i Sünnetten Mâtüridîlerin «Hikmetin gerektirdiğinin aksi ise Allah hakkında sefihlik (bönlük, anlayışsızlık) olur. Cenâb-ı Hak sefihlikten pâk ve münezzehtir,» mealindeki sözünü eleştiren İmam Gazâlî Hazretleri El-İktisad adlı eserinde diyor ki:

«Bu görüş hatalıdır. Çünkü sefihlik öyle bir fiildir ki fail onunla mutazarrır olmaz. Aynı zamanda içinde yarar bulunmayan bir fiildir ki fail ondan yararlanmak bile istemez. Bütün bunlar kendisine zarar dokunan ve fiilleri birtakım maksad ve amaçlara yönelik bulunan kimse için söz konusudur. Cenâb-ı Hak ise bu tür fiillerden, maksad ve garazdan pâk ve münezzehtir.»

Mâtüridîlerin «İçinde yarar bulunmayan bir fiil abestir, boş ve anlamsızdır. Boş ve anlamsızlık ise Allah katında gayr-i mümkindir» sözüne karşılık Ebû Hâmid Gazâlî Hazretleri şöyle diyor :

«Bu bir hile ve kusuru örtmek gibidir. Çünkü abes (boş ve anlamsızlık) içinde hiçbir yarar bulunmayan fiilden ibarettir. Ama yarar peşinde koşanlar hakkında bu böyledir. Birtakım menfaatlara kapı açmayan ve böyle bir maksadı bulun-

mayan zât hakkında ise bu mümkin değildir, hakikati olmayan katıksız bir muhaliyettir.

Bu neye benzer:

«Şu duvar gafildir, yâni ilim ve cehaletten bomboştur» diyen kimsenin sözüne benzer. Bu da bâtıldır. Çünkü gaflet ancak ilim ve cehle kaabiliyeti olan kimse hakkında kullanılır. O kimse ilim ve cehilden bomboş olduğunda onun için gafil denilebilir, tlim ve cehli kabule yetkisi bulunmayan şey için bu tâbiri kullanmak mecaz üzeredir, aslı yoktur. Bunun gibi abesliği Allah hakkında kullanmak, O'nun fiilleri üzerine bu tâbiri sarf etmek bir bakıma bâtıl, bir bakıma mecazdır.»

Gazali'nin sözü burada bitti. Şüphesiz ki onun bu sözünde ikna' edici bir kuvvet ve açıklayıcı bir sadelik vardır. îşte bununla Seyyid Semhurî Hazretlerinin sözlerinde nelere dikkat edilmesi gerektiğini anlarsın. Bu mânanın inceliğinden ve Eş'arîlerin ileri gelenlerinin tartışma yeri olanı tahrirden zühul etmelerinden, Gazâlî'den yana olanlar onun «Adalete ters düşen zulüm» cümlesi üzerinde duraklayıp kalmışlardır.

Cömertliğe ters düşen cimrilik hakkındaki durum ise böyle değildir, çünkü o sözde dikkat bulunmadığı için bâtıl sayılmıştır ve de tartışma mahallini tahrirde bulunmaktan zühul diye bir şey de yoktur. Ama Gazâlî'den yana olanların zulüm ve cimrilik konusunda duraklayıp kalmalarına gelince, aslında burada duraklamalarına hakları yoktur, bilâkis bunu red ve inkâr etmeye yeltenmeleri gerekirdi.

Çünkü bu söz ilk nazarda akıl karşısında merduddur, ancak felsefecilerin usûlüne göre bu vadide yürünebilir. Mu'tezile usûlü de felsefecilerinkinden geri kalmaz. Şüphesiz ki İmam Ebû Hâmid Gazali Hazretlerini bu iki grubun görüş ve usûlünden tenzih ederiz.

Çünkü Gazâlî Hazretleri gerek felsefecilerin, gerekse Mu'tezilenin görüş ve usûllerini yeri gelince ele almış, gerekli açıklamalarda bulunduktan sonra onların görüşlerini reddetmiş, ne kadar butlan içinde olduklarını, dış görünüşlerinin ne derece aldatıcı bulunduğunu yeteri kadar açıklamış, hem de en

güzel biçimde bunu ortaya koyup çürütmüştür. O
Gazâlî'nin bu yüksek himmet ve hizmeti îslâm âlemin
görmüş, ilim adamları üzerinde onun bu ni'meti zahi
tur.

Nitekim İbn Arabi Hazretleri El-Avâsım adlı ese
fecilerden, onların mezhebinden, İslama ters düşen
dan söz ettikten sonra diyor ki:

«Cenâb-ı Hak (İslâmı ve Müslümanları) koruyuc
bir grup zat meydana getirdi ki felsefecilere karşı
sıvadılar, Allah'ın verdiği güç ve yardım ile onların
ni çürütüp reddettiler. Ancak ne var ki bu grup zat
diliyle konuşmadı, onların metoduyla red yoluna girme
Allah'ın Kitabındaki hükümlerle onların karşısına
Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bize öğrettiği dil ile
görüşlerini reddettiler.

Felsefeciler ve onlara ayak uyduranlar bunların
dili anlamayınca, maksadlarını kavrayamaymca, bât
leri büsbütün onları istilâ edip akıllarını başlarından
çok sürmedi o grubun ibareleriyle alaya kalkıştılar,
leri delilleri ağır bir dille ettiler ve sahiplerini cehale
ettiler. Kendi hempalarıyla birlikte o gruptan söz
edercesin gülüştüler. Bu kez onları kendi dilleriyle re
onların silâhını kullanmayı, onların delillerini getiri
rini çürütmeyi Ebû Hâmid Gazali Hazretleri kendi ü
dı ve harekete geçti:

Cidden söylediği sözleri en güzel biçimde orta
misli az bulunur metodla onların karşısına çıktı, yin
silahıyla onları vurmaya çalıştı. Allah'ın dilediği ölçü
fikirler getirdi ve böylece onları rezil ve rüsvay edec
ye çıktı. Sözlerini çürüttü, delillerini boğazlayıp attı
de getirilmesi mümkün olanını getirdi, belki en güzel
koydu, rivayet edilenlerin en uygununu çıkardı.

Bu konuda özel bir kitap yazıp bunu Tehâfüt
fe = Felsefecilerin Kaydıkları hususlar diye adland
zâlî'nin fazilet ve minneti bu eserde bir kat daha a

Maârif hususunda mertebesi açıklığa kavuştu. Kur'an'dan delil çıkarmakta karşı tarafın şartlarına göre bir metod tâkib etti.

Kıstas adlı kitabında ise beş ölçü ve metod üzerinden yürüdü. İlmî ölçülerde mantığa yer verdi, onu fıkhî meselelerle süsledi. Kelâm ilmiyle ona çeşni kattı. O kadar ki felsefecilerin ortaya koydukları şekil ve biçimleri silmeye muvaffak oldu, onların ortaya koyduğu her mesele ve örneği onların hile ve aldatıcı metodlarına göre bir bir ele alıp iç yüzünü sergiledi.

Gerçi bizim ülkemizin badiyesinden de bir zat çıktı. İbn Hazım diye isim yapan bu zat Kindî'nin görüşlerini araştırdı ve sonunda mantıkla ilgili bir kitap yazdı. Gazâlî'nin aklına benzer ve onun kadrine uygun düşer ölçüde fikirler getirdi. Ama ne var ki «Ebû Hâmid Gazâlî (tıpkı yıldızlar ve ay gibi) gecelerin başları üstünde bir taç, yüceler gerdanında bir gerdanlıktır.»

İbn Arabi'nin sözü burada bitti.

GAZÂLÎ'NİN MUTEZİLEYİ REDDETMESİ

İmam Ebû Hâmid Gazâlî Hazretlerinin Mu'tezileyi reddetmesi, onların kötü itikadlarını eleştirip ortaya çıkarması konusuna gelince, diyebiliriz ki, bu konuda yazdığı El-İktisad adlı eserinde özellikle onlara yönelmiş, söz ve delillerini sırf onların görüşlerini çürütmek için ortaya koymuştur. Allah'ın her işlediğinde âdil olduğunu, zulme kapı açmadığını işaret etmiştir. Cenâb-ı Hak da Kur an-ı kerîmde: «Şüphesiz ki Allah kullarına hiç de zulmetmez,» buyurmuştur.

«Biz diyoruz ki, zulüm, selb yoluyla menfidir. Nasıl ki duvardan gaflet, rüzgârdan manasızlık selbediyorsa. Çünkü zulüm ancak fiili başkasının mülküne tesadüf eden kimseden meydana gelmesi düşünülebilir. Bu hal ise Allah hakkında düşünülemez. Allah üzerinde bir emrin bulunması ve fiilinin başkasının emrine muhalif bulunması mümkün müdür? Hiçbir insan hakkında kendi mülkünde zâlimdir, diye düşünemeyiz.

Kendi mülkünde yaptığı işlerde zulüm yaptı denilemez, meğer ki yaptığı işler şeriata aykırı ola, o takdirde zulüm iş-

ledi denilebilir. Bir zât ki onun başkasının mülkünde tasarruf edeceği ve başkasının emri altına girmesi düşünülmüyorsa, o takdirde zulüm ondan selbedilmiştir. Bu noktaya çok dikkat et, çünkü ayakların kaydığı bir yerdir. Zulmü bundan başka bir mânayla tefsir etmek ise onu bir şey anlaşılmaz duruma getirir, o zaman zulüm üzerinde ne müsbet ne de menfî olarak konuşulamaz,»

İşte bu naklettiğimiz de İmam Gazâlî Hazretlerinin sözüdür.

Gazâlî'nin bu ve benzeri sözleriyle Seyyid Semhurî'nin yazmış olduğu risalesini düşünebilirsin. Onun zulüm ve cimrilik hakkında söylediklerinin ne kadar çürük ve bozuk olduğu da sana açıklanmış olur. Seyyid Semhurî'nin bu iki mefhum hakkındaki sözlerinin tamamını nakletmedim. Çünkü hem akıcı bir ifade kullanamamış, hem de insicamsız bir yol takip etmiştir. Aynı zamanda kitabımız daha fazla uzamasın diye bu nakli yapmayı uygun da bulmadık. Allah daha iyisini bilir.

Üçüncü hususa gelince :

Seyyid Semhurî (Allah ondan razı olsun) diyebilirim ki, ibn Münir Hazretlerinin maksadını anlayamamıştır. Bunu da deşmek istemiyorum. Çünkü söz uzar da kitabımızın hacmi büyümüş olur. Ancak bu konuda bir özet yapmak istiyorum : İbn Münir Hazretlerinin söylediği şeylerin çoğu sahihtir, haktır, içinde hiç şüphe yoktur. Yaptığı redler İhyâ'nm ibaresi istikametindedir, hiçbir iğrilik tesbit etmek mümkün değildir.

Seyyid Semhurî'nin onun bu ibaresine karşı olan cevaplan, bir kelime hariç, hiç te tam değildir. Çünkü o kelime (meselede) ben şahsen İbn Münir'e muhalefet ediyorum. Çünkü orada İmam Gazâlî Hazretlerinin kadrini düşürmekte, onu yükseldiği mertebede görememektedir.

İşte bu hususta hiç de İbn Münîre muvafakat etmiyorum. Çünkü Ebû Hâmid İmam Gazâlî Hazretleri din ve dünya imamıdır, İslâmın ve Müslümanların seçkin âlimidir. İhyâ'da ona nisbet edilen ibare bilhassa hile yollu oraya sokuşturulmuştur

ve yalandır. Çünkü onun diğer kitaplardaki sözü bunu reddetmektedir. İnşâallah diğer kitaplarında olan hususları da ileride görebilirsin. Allah daha iyisini bilir.

Üçüncü grup kimselere gelince, onlar bu sözün Ebû Hâmid Gazâlî'ye ait olmadığını söyleyenlerdir. Bu sebeple o sözü Gazâlî'den yana yalanlamışlar ve bu hususta mesned olarak Gazâlî'nin diğer kitaplarındaki söz ve fikirlerini gösteriyorlar. Onlar bu meşhur sözü, onun diğer sözleri ve görüşleriyle bir araya getirdiklerinde birbirine uymadığını, birinin diğerini bozup çürüttüğünü görmüşlerdir. Aklı başında olan bir kimse aynı zâtın birbirini çürüten iki söz söyleyeceğini kabul etmez ve böyle bir itikad da taşımaz. Kaldı ki Ebû Hâmid gibi kadri yüce büyük bir ilim adammın böyle yapması hiç düşünülemez.

Onun diğer eserlerindeki sözlerinden birkaç misal verelim: Birinci ibare ki yukarıda bundan söz etmiştik, El-Müstesfa adlı eserinde geçiyor. Şöyle diyor orada :

«Kendilerini men'etsinler diye Cenâb-ı Hak onları kendi hallerine terketti ve böylece sevaba hak kazansınlar» şeklindeki Mu'tezilenin sözü çok manasızdır. Çünkü Allah onların kendilerini men'etmiyeceklerini bilmiş ve böylece onları kahren men'etmiştir, sonucunu doğurmaktadır.

Nice kimseler var ki kendilerini birtakım hayâsızlıklardan âciz oldukları, iktidarsız bulundukları için alıkorlar. Bu, hayâsızlıklardan vazgeçmiyecekleri bilindiği halde onlara imkân vermek, şeklindeki düşünceden daha güzeldir.»

tşte buradaki şâhid, Gazalinin «daha güzeldir» şeklindeki sözüdür. Yâni bu, kahren men'etmekten daha güzeldir. Çünkü imkân vermek, olan bir haldir. Kahren men'etmek henüz olmayan bir haldir. Kendisi daha önce, bu mevcud olanın en güzeli ve en mükemmelidir, diye açıklamıştır. Yâni imkân alanında mevcud olandan daha güzeldir, demektir.

Gazali El-Müstesfa kitabını seyahatinden döndükten sonra ömrünün sonlarına doğru kaleme almış, thyâ adlı kitabmı ise bundan daha önce yazmıştır. Nitekim El-Müstesfa'nm önsözünde bu hususta söz etmektedir. Gazâlî'nin tedris hayatm-

dan uzaklaşması ve kendi nefsiyle başbaşa kalıp inzivaya çekilmesi, hicrî 488 yılında meydana gelmiştir. Aylardan da Zilka'de olduğu bilinmektedir. Onun tekrar ilme ve tedrise dönmesi ise hicrî 499 senesinde yine zilka'de ayında gerçekleşmiştir.

Onun inzivaya çekilmesi süresi onbir yıldır. Allah ondan razı olsun; hem inzivaya çekilme, hem de tekrar tedris hayatına dönmesini gayet uzun şekilde yazmıştır. El-Munkızü mine'd-Dalâl adlı kitabında bundan söz eder. Arzu edenler o kitaba müracaat etsinler. Allah daha iyisini bilir.

ikinci cümle ve paragraf ise şöyledir :

Ebû Hâmid Gazali Hazretleri El-İktisad adlı kitabında diyor ki:

«Şu mevcud halk tabakasının hemen hepsi yok olmayı temenni eder,» keşke hiç bilinmeseydim, yoklara kanşsaydım» der...

Bir diğeri ise «Keski hiçbir şey olmasaydım» söyler, bir başkası ise, «keski bir saman çöpü olsaydım» diyerek temennide bulunur. Bir kısmı da yaratılmasaydım, demekten kendini alamaz, tşte bu saydıklarımız daha çok peygamberlerin ve velîlerin temennileri arasında yer almıştır. Bunlar ise aklı başında olan kişilerdir.

Bir kısmı yaratılmamış olsaydım diye temenni etmiş, bir kısmı mükellef olmamayı, cansız varlıklardan biri olmayı arzulamıştır. Akıllı kişilerin halk için teklifte yarar vardır, demelerini bir bilseydim. Asıl yarar külfet ve teklifin olumsuzluğundadır. Çünkü teklifi gerekli görmek bir nevi elemi kabul etmektir. Ama onun sevabına bakılınca yararlı olduğu görülür. Bununla beraber Cenâb-ı Hak teklifsiz olarak sevabı kullarına göndermeye kaadirdir. Biri dese ki:

— Efendim, sevab bir istihkak ölçüsünde olursa daha lezzetli ve daha yüce sayılmaz mı? Çünkü o zaman minnet duygusundan uzak kalır.

Buna cevap olarak deriz ki:

— Allah'a karşı büyüksenen, O'nun minnetinden kendini

uzak tutmak ve lezzetleri Onun ni'metinin dışına çıkılmakta takdir edenin aklından Allah'a sığınırız, böylesine bir istiaze, şeytandan Allah'a sığınmaktan daha iyi ve daha yeğdir. Böylesinin akıllı sayılmasını keski bir bilseydim.. Kim bunların kalbine bu türlü vesveseleri sokuyor, kimdir Cenrtetteki makamların ebediyen sürüp gitmesini bir ağırlık ve bıkkınlık sayıyor? Teklifin sıkıntı ve mihnetini çekmeden böyle bir makama gitmeyi ve üstelik onu bir ağırlık ve külfet saymayı düşünen kimse, hitap edilmeğe ve tartışılmaya hiç de lâyık değildir.

Aklın tamamen yokluğundan Allah'a sığınırız. Çünkü bu tür sözler akılsızlık dizisinde olabilir. Cenâb-ı Hakk'm böylesine sağlam bir akıl vermesi ne kadar uygun olur, tâ ki kendisiyle bir münazara kapısının açılmasına lüzum kalmaya; akıl sahibi bu gibilerle meşgul olmaya..»

Buna benzer daha nice cümle ve paragraflar El-İktisad ve diğer eserlerinde geçmektedir. Bıkkınlık verir endişesiyle onları buraya nakletmedik. Allah daha iyisini bilir.

Üçüncü cümle ve paragraf da şöyledir •>

İmam Gazâlî (R.A.) **İhya** adlı kitabının Akaidin Kaideleri bölümünde diyor ki:

«Cenâb-ı Hak halkı ve onların amellerini yarattı, rızıklarını takdir edip, ecellerini belirledi. O'nun kudretinin dışında hiç bir makdur (kudretin bağlantı kurduğu şey) kalmaz. Meydana gelen hiç bir olay O'nun kudretinden gaib, ya da uzak değildir. O'nun kudretinin yettiği şeyler sayısızdır, sonu ve sınırı yoktur. Bildikleri de sonsuz ve sınırsızdır.»

Gazâlî sonra devamla diyor ki :

«Şüphesiz ki Cenâb-ı Hak yaratmak, yoktan var etmek ve teklifte bulunmakla fazl u keremde bulunmuştur. Ama bu ona vâcib olduğu için değil, sırf lütuf ve kereminin bir tezahürüdür. Gerekli olmadığı halde ni'metlerini halkına uzatmıştır. Fazilet, ihsan, ni'met ve minnet O'na mahsustur.

Kulları üzerine çeşitli azabı dökmeğe, onları türlü mihnetlerle imtihan etmeğe, nice elem ve musibetleri üzerlerine göndermeğe gücü yettiği halde bunları yaparsa bu sadece bir

adalet olur. O'ndan çirkin ve haksızlık meydana gelmez. Çünkü hiç bir fiil ona vâcib değildir. O'ndan hiç bir zulmün çıkması asla düşünülemez. Hiçbir kimsenin O'nda hakkı yoktur ve hiçbir şahıs bu hakka sahip değildir.

«Eğer denilse ki :

— Kullarını düzeltmeye gücü yettiği belli, fakat sonra onların üzerine azabın sebeplerini musallat etmiştir. Bu kötü bir şeydir, hikmete uygun değildir.

Buna cevap olarak deriz ki :

«Cenâb-ı Hak'tan çirkin ve kötü bir şeyin meydana gelmesi asla düşünülemez. Nasıl ki O'ndan zulüm düşünülemediği gibi. Hem Allah'ın başkasının mülkünde tasarrufta bulunması diye bir husus ta söz konusu değildir. Çünkü varlık âleminin hepsi O'nun mülküdür.»

Gazâlî bu konu üzerinde hayli durduktan sonra şöyle devam ediyor :

«Hakîm sıfatına gelince, bunu şöyle tarif edebiliriz: Hakim, eşyanın hakikatini bilen ve irâdesine uygun biçim ve ölçüde eşyanın fiilini sağlamlaştırmaya **gücü** yeten zat demektir.»

«Daha uygun olanına riâyet anlamı bundan nasıl ve nerede alınabilir? Aslında hakîm, daha uygun olana riayet eden ve bunu kendi nefsi için uygulayan, dünyada bununla övgü kazanmayı, âhirette sevaba erişmeyi düşünen kimse demektir.» diyenler (sıhhatli bir tariften çok uzak kalmışlardır). Bütün bu ölçüde yapılan tariflerden ve taşıdığı mânalardan Allah münezzehtir. Onun hakkında böyle düşünmek muhaldir.»

İşte buna benzer bir nice ibareler İhyâ'da yer almıştır. Dilersen geniş bilgi için İhyâ'ya müracaat edebilirsin. Bürhaneddin el-Bukaî (Rahmetullahi aleyh) bu konuyla ilgili İhyâ'da geçen bütün cümle ve paragrafları toplayıp bir araya getirmiştir.

Bu hususlaki risalesine dikkatle baktığında göreceksin ki, İmam Gazâlî Hazretlerine nisbet edilen: «İmkân alanında mevcut olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur ve olamaz» sözüyle diğer eserlerinde geçen buna yakın sözleri arasında bir başkalık ve çelişki vardır.

Çünkü Gazâlî bu konu üzerinde konuşarak şöyle demiştir: «Daha güzel ve daha mükemmeli ortaya çıkarmayıp yokluğun derinliğinde depolamak zulüm ve cimrilik sayılır.» Diğer eserlerinde ise, «Azâb ve elemlerin kullar üzerine dökülmesi **adalettir**, zulüm değildir,» diyor.

Bu iki söz arasındaki ilişki pek açıktır. Çünkü daha güzel ve daha mükemmeli depolayıp kaldırmak, yani imkân alanına çıkarmamak eğer zulümse, bu adalete ters düşer. Bu takdirde kulların üzerine dökülen azâb, elem ve musibet zulüm olur ki bu adalet değildir.

Halbuki Gazâlî bunun zulüm değil adalet olduğuna hükmetmiştir. O halde daha güzel ve daha mükemmeli varlık alanına çıkarmayıp depolamak da adalet olmalıdır, zulüm değil. Ünlü meselede ise bunun adalete ters düşen bir zulüm olduğunu açıklamıştır ki onun bu birbirini tutmayan iki sözü kendisinin yanılıp kaydığını gösterir. Halbuki Gazâlî gibi kadri yüce bir ilim adamı böylesine bir çelişkiye düşmekten çok bilgili ve çok yücedir.

Umarım ki yukarıda sözü edilen Seyyid Semhurî Hazretlerinin bu iki sözü bir araya getirip uyum sağlamaya çalıştığı risalesini anlamış oluyorsun. Aynı zamanda İhyâ'da geçen cümle ve paragraflara da vâkıf oldun.

Seyyid Semhurî böyle yapmakla, gayeden uzak olan sözü gayeye ulaşanla, düşüp hüküm taşımıyanla sonuca varanı bir araya getirmeğe çalışmıştır. Artık buna vâkıf olan kimse böylesine bir uyumsuzluğu uyum haline getirmekten sakınmalıdır. Eğer bıkkınlık verir endişem olmasaydı, yarım-yamalak bir sözün nasıl düştüğünü daha da belirgin hale getirmeye çalışır ve yeteri kadar bilgi sunardım. Ne var ki hak hiç bir zaman gizli ve kapalı değildir, zeki olan bunu rahatlıkla anlar.

Eğer desen ki:

«İmkân alanında mevcut olandan daha güzeli ve daha mükemmeli yoktur ve olamaz» sözünün Gazâlî'ye ait olduğunu nasıl yalanlayabilirsin? Bu söz onun birçok kitaplarında yer almış, özellikle susturucu cevaplar bölümünde zikredilmiştir.

Bu onun sözü edilen mesele hakkında bir takım müşkilâtla karşılaştığını ve buna cevap vermekle meşgul olduğunu göstermiyor mu? Eğer yalan olsaydı, yâni Gazâlî'nin buna benzer bir ifadesi olmasaydı, bu konuda karşısına çıkan soruları ve müşkilleri cevaplandırmaya lüzum görmez, böyle bir söz sarfetmediğini söylerdi.

Buna cevap olarak diyebilirim ki:

— Bu mes'ele hakkında Gazâlî'ye iki kez yalan isnad edildiği, yani hem o sözün söylenmesi, hem ortaya çıkan müşkillere cevap vermesi Gazâlî'ye isnad edilerek iftirada bulunulmuş olmasına engel yoktur. Nitekim Kaadı Ebubekir El-Bakıllânî Hazretleri diyor ki:

«Bir kitapta bir mes'elenin bulunması veya bin kitapta o mes'eleye yer verilmesi, bunların hepsi de İmam Gazâlî'ye mensup olsa, onun dediğine delâlet etmez. Ondan böyle bir söz mütevâtir bir ölçüde nakledilmedikçe söyleyip söylemediği aynı ölçüdedir. Bu hususdaki vasıtalar da böyle. Üzerinde durduğumuz meselede ise böylesine bir tevatür mevcut değildir.

Bu bakımdan kesinlikle diyoruz ki, Gazâlî Hazretleri bunu söylememiştir. Çünkü böyle bir sözü Ehl-i Sünnet akidesine muhalif görmekteyiz, aynı zamanda Gazâlî'nin diğer eserlerindeki görüş ve düşüncelerine de uymamaktadır. Allah daha iyisini bilir.»

özetliyecek olursak :

Bu mes'ele eğer Gazâlî Hazretlerinin delili, adle ters düşen zulüm ise, bunu yukarıda belirttiğimiz diğer sözlerivle nefy etmiştir. Eğer delili cimrilik ise, bunu da El-İktisad adlı eserinde nefyetmiştir. Yok eğer bu hususdaki delili, bunun hikmete uymaması ise, böyle bir görüşü **İhya** adlı kitabında nefyetmiş ve anlamsız saymıştır. Diğer eserlerinde de aynı hususu yer yer belirtmiştir.

Eğer delili aklî yönden bir istihsan ise ya da uygun olana riayet etmek ve daha yararlı olanı öne almak ise, bunu da El-İktisad, **İhya,** El-Kıstas adlı eserlerinde mânâsız saymıştır. Ve eğer onun delili, üzerinde ittifak edilen bir istihsan ise - ki

Seyyid Semhurî daha çok buna yönelmiştir - biz bunu da yukarıda belirttiğimiz şekilde anlamsız bulduk.

Yok eğer onun delili, yukarıda belirtildiği gibi ilim ve meşiet ise - ki Seyyid Semhurî buna da yönelmiştir - bunun müsadere (bir şeyi kendi nefsiyle isbatlamak) olduğunu söylemiştik. Eğer delili, kâmil olandan nakıs çıkmaz ise, bunun da boş ve mânâsız olduğunu açıklamıştık.

Allah daha iyisini bilir. Bizi başarıya ulaştıran ancak O'dur. O'na sonsuz hamd ü senalar olsun.

Neden bu meşhur mes'eleyi bu kadar uzattım ve neden bunu çürütmek için bunca deliller toplayıp getirdim, çünkü halkın çoğunu bilgisiz gördüm, Gazâlî'nin böyle bir söz söylediğine inanıyorlar ve tashihini yapmaya çalışıyorlar.

Nitekim İmam Gazâlî Hazretleri de halkın bu bilgisizliğine El-Munkızu Mine'd-Dalâl adlı kitabında dokunarak diyor ki: «Bu aklı zayıf olanların âdetidir; hakkı birtakım kişilerle bilirler, kişileri hak ile bilmeye çalışmazlar. Aklı başında olan kimse İmam Ali (R.A.) Hazretlerinin şu sözüne uymalıdır: «Sakın Hakkı bazı kişilerle bilip tanımaya çalışma, önce hakkı bil, sonra hak ehlini tanımaya çalış.»

«Evet akıllı olan kimse önce hakkı bilip tanır, sonra da sözün kendisine dikkat eder, hak ise kabulde tereddüt etmez. İster bu sözün sahibi, yani söyleyeni haklı, ister haksız, bâtıldan yana bir kimse olsun, farketmez. İşte bu tabiat halkın çoğunda çok belirgin ve üstündür. Yani hakkı bazı kişilerle bilip tanımaya çalışırlar. Nitekim ne zaman bir sözü isterse bâtıl olsun, halkın hakkında güzel itikad beslediği bir kimseye isnad edersem derhal kabul ederler. İyi itikad beslemedikleri başka bir kimseye isnad ettiğimde, o söz hak da olsa reddederler. Evet onlar hep böyle hakkı şahıslarla bilip öğrenirler. Şüphesiz ki bu sapıklığın zirvesinde bulunuyordur.»

Naklettiğimiz bu stjzler İmam Ali (R.A.) Hazretlerine aittir. Cenâb-ı Hak beni Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin bereketiyle İmam Gazâlî ye dil uzatmaktan, onu bu sözünden

dolayı küçük görmek veya sapıklıkla ittiham etmekten korudu. Şöyle ki: Ona isnad edilen bu sözü red ve ibtal etmeğe azmettiğimde, Şeyh Hazretleri üzerimde durdu. Böylece kalbimde İmam Gazâlî Hazretlerine karşı büyük bir saygı hissi belirdi, o artık gözümde büyüdü, nazarımda kadri yüce bir zat olarak belirdi, bütün iç âlemim bu duygularla doldu. O kadar ki bütün redlerim sadece sözün kendisine yöneldi, İmam Gazâlî Hazretlerine değil.

Ona hürmetsizlik etmekte bir şey dilime almadım. Allaha hamdolsun. Sadece ona karşı saygı ve tazim ifade ettim. Şüphesiz ki bu bende Şeyhimin bereketiyle gerçekleşti. Allah ondan çokça razı olsun. O hep bize itina gösterdi, vefat ettikten sonra da elimizi bırakmadı, ilgisini kesmedi.

Şeyhimi gördüm. Uyku ile uyanıklık arasında bulunuyordum. Durmadan karşılıklı konuştuk. Söz uzadı, tâki çıkıp İmam Ebû Hâmid Gazâlî Hazretlerinin yanma vardık. Yani onun manevî huzurunda durduk. Şeyhim bana dedi ki: «İmam Gazâlî Hazretleri kutubdur. Ona mutlaka saygı göster. Şüphesiz ki Gazâlî büyük velîlerden biridir. Sakın hürmetsizlik etme..» Sonra devamla şöyle buyurdu :

«Beni dinle, bugün sana bir şey söyliyeceğim..» Bu sözleri söylerken el parmaklarını birbirine kenetledi ve devam etti:

«İşte bu Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ahdidir ve Onun kenetlemesidir ki, Gazâlî mutlaka büyük bir velîdir.»

Şeyhimle bu konuda konuştuğumuzda bir kez daha parmaklarını kenetledi ve onun büyük bir velî olduğunu tekrarladı ve devamla buyurdu ki:

«Şüphesiz ki İmam Ebû Hâmid Gazâlî Hazretleri benimle beraberdir veya benden hiç ayrılmaz ve çoğu zaman muhtaç bulundukları ilimleri benden sorar, yâni âhiretle ilgili hususları.»

İşte bu rü yaya benzer bir vaziyette gördüklerimdir. Sabahladığımda gördüm ki Cenâb-ı Hak, İmam Gazâlî'nin sevgisini içime doldurmuştur. Cenâb-ı Hak onun güzel edeb ve

terbiyesinden bize de nasîb eylesin. Şeyhimizin bereketiyle bizi onunla fey izlendir sin. Tastamam hamd ve şükür Allah'a mahsustur.

Bu mesele hakkında yazdıklarımızı Cenâb-ı Hak kendi rızasına uygun yapsın. Kötülüklerden, günah ve isyanlardan, dert ve belâdan kurtulmamıza, iyilikleri, güzel ve yararlı şeyleri yapmamıza hiç bir güç ve kuvvetimiz yoktur, ancak Allah'ın verdiği güç ve kuvvetimizle kurtulabilir, iyilikleri yapabiliriz. Bizi doğru yola, iyiye ulaştıran Allah'a hamdolsun. O olmasaydı biz doğruyu ve doğru yolu bulamazdık. Salât ü selâm Efendimiz Muhammed'e (S.A.V.), O'nun hanedan, dost ve yaranlarına olsun.

Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a mahsustur.

ONUNCU BÖLÜM

(Âdem (A.S.) babamızın yaratılması, Peygamber (S.A.V.) Efendimizden önce gelmesi, âdem oğullarının yaratılışındaki üstünlük ve şekil olarak en üstün biçimde var kılınması..)

Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretlerinden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

«Cenâb-ı Hak Âdem babamızı yaratmak istediğinde, onun toprağını on günde toplayıp bir araya getirdi, sonra bu toprağı yirmi gün suda bıraktı. Kırk gün süre içinde ona şekil verdi. Sonra bu vaziyette yirmi gün kendi haline bıraktı, bu süre içinde o toprak olmaktan çıkıp et-kan, kemik şekline intikal etti. Bütün bunların toplamı üç aydır ki bunlar Recep, Şaban ve Ramazan aylarıdır.

Sonra Cenâb-ı Hak Âdem babamızı bu vaziyette Cennete yükseltti ve Cennette kendi ruhundan ona üfledi. Böylece Âdem babamız yaratılıp kendisine ruh girince bu kez Cenâb-ı Hak yine Cennette Havva anamızı yarattı. Tabii Havva anamız Âdem babamızdan yaratıldı.

İkisi böylece varlıklarının kemaline erince iki aydan sonra kendilerinde şehvet meydana geldi. Böylece cinsî yaklaşmada bulundular. Havva anamız hâmile kaldı. Yeryüzüne indikten sonra doğum yaptı. Yani yeryüzüne indikten üç ay sonra doğum olayı meydana geldi. Sonra tekrar hâmile kaldı ve dokuz ay geçtikten sonra ikinci doğumunu yaptı ve bu süre doğum konusunda günümüze kadar sürüp gelmektedir.»

Bunun üzerine Şeyhime sordum, dedim ki :

— Efendim, Âdem babamızın yaratıldığı toprak nasıl bir topraktı?

Allah kendisinden razı olsun, cevap verdi :

— Bütün madenleri içinde taşıyan bir topraktan, meselâ altın, gümüş, bakır ve diğerleri bu toprakta bulunuyordu. Cenâb-ı Hak bu madenleri içinde taşıyan toprakları bir yerde topladı ve Âdem babamızı yarattı.

— Belirtilen toprakları kim topladı? diye sordum.

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi :

— Melekler ve bir de Allah'ın dilediği varlıklar. Ama çoğunu Cebrail (A.S.) taşımıştır. Çünkü Cenâb-ı Hak Cibril'e va'dde bulunup kendisinden daha üstün bir varlığı topraktan yaratacağını söylemişti. Öyle ki Cibril ancak Âdem'e yardımcı ve onun hizmetinde bulunacaktı. Cibril ona arkadaş olacak ve ondan büyük bir bereket elde edecekti. Bu bereket ve feyiz varlık âleminin efendisi Hazret-i Muhammed (S.A.V.) dir. Cebrail toprağı toplarken, o topraktan varlık âleminin efendisinin yaratılacağını sanmıştır. Halbuki Onun ilk babası yaratılacaktı.

Sonra Şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim toplanan o toprağın miktarı ne idi?

Allah razı olsun, şu cevabı verdi :

— Yeryüzünden ölçü olarak bir mil veya biraz az bir miktarda bulunuyordu.

Sonra aramızda şu konuşma, yani soru cevap sürüp gitti :

— Ama neden bu toprağı on gün müddet içinde toplama ihtiyacı duyulmuştur? Cenâb-ı Hak onu bir anda toplamaya kaadirdir.

— Evet, Cenâb-ı Hak gökleri ve yeri de bir anda yaratmaya kaadirdir, fakat neden bir anda yaratmayıp altı günde (altı devrede) yaratmıştır? Âdem'i de topraksız olarak yaratmaya kaadir olduğu halde neden topraktan yaratmıştır?

Öyle ki Cenâb-ı Hak bazı şeyleri birkaç günde, birkaç devrede yaratır, yavaş yavaş oluşturur, tâ ki ondan büyük bir tevhîd Mele-i A'lâ için meydana gelmiş olsun. Çünkü sonradan

olan bir şeyi devre devre, tavır tavır var edip intikalini sağlamak ve İlâhî emrin bu konuda tedricen meydana çıkması, Mele-i Âlânın bir araya gelen ve keyfiyeti bilinmeyen himmetlerindendir; o bu himmetlerle yaratılan eşyaya iltifatlarda bulunur, Allah'ın emriyle meydana gelen eşyada hayret dolu yönelmeler yapar.

Sonra da Mele-i A'lâ (yâni oradaki melekler) yaratılan şeyin durumu hakkında derin bir tefekküre dalarlar da Allah bunu nasıl yarattı? diye inceden inceye düşünürler. Bu yaratılandan neler meydana gelecek, nereye doğru sonuçlanacak diye üzerinde hassasiyetle dururlar.

Böylece Mele-i A'lâ yaratılan eşyanın çıkacağı hal üzerinde durup murakabaya koyulurlar. Sonucu tesbit edince de kendilerine keyfiyeti bilinmiyecek ölçü ve anlamda t e v h î d hâsıl olur. Murakaba esnasında ise Allah hakkında bir nice bilgilere ve onun parlak kudretine, onun sirayetine, kudretin ilgi kurduğu bütün şeylere nasıl sirayet ettiğine ve bu sirayetin nasıl büyük bir şey olduğuna erişirler. Allah'ın mahlûkatı hakkındaki esrarından hiç bir şey onlara gizli-kapalı kalmaz. Böylece yaratılan o şey hakkında noksansız bir bilgi ve anlayışa nail olurlar.

İşte yaratmadaki kademeli gidiş, yavaş yavaş oluşturmak bu ve benzeri hikmetlerden dolayıdır. Diyebiliriz ki, varlığın oluşmasındaki bu tedriç, sonradan olacak olanı yavaş yavaş bekleme ve ona karşı bir şevk ve heyecan taşıma, onun gibi ya da daha büyük mahlûkatı meydana getiriyor. O halde Cenâb-ı Hakk'm her şeyde bir nice esrar ve hikmeti vardır.

Sonra da Şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, Âdem babamızın toprağının konulduğu su nasıl bir sudur ve niçin konulmuştur? İçinde yirmi gün kalmasının sebebi nedir?

Bu soruma şöyle cevap verdi:

— Bu özel bir su idi, onda Âdem babamızın ve soyunun yararı bulunuyordu. Onda bu yararın bulunması, Âdem'in zâ-

tına nisbet edilen yerin suyundan idi ki onun zatına benzer durumu vardı.

— Peki efendim, bu su o yerin aslından mıydı, yoksa durum ne idi?

Diye sorduğumda, buyurdu ki:

— O yerin aslından değildi, ne var ki yerin çoğu parçalarına uğrayıp geçen bir su idi. İşte bugün yeryüzünde akıp giden sular o sudan meydana gelmiştir. Böylece su hangi yerden geçerse o yerin sırrını alır. Benim sözünü ettiğim su, Şam tarafında Câiye toprağındaki bir kaynaktan alınmadır. Âdem babamızın toprağı da bu yerde bir araya getirilmiştir ki, az yukarıda belirttiğim bir toprak parçasını kaplamakta idi. İşte Adem babamızın toprağı bu su ile ıslatılmıştır.

Çünkü bu su yeryüzündeki bütün sulara asıl teşkil etmekte ve hepsine yardım ve meded elini uzatmaktadır. Yerin derinliklerine inip cereyan ettiğini ve yeryüzünün çeşitli parçalarını delip çıktığını görürsün. Sözünü ettiğim kaynak hâlâ bugün yine yerinde bulunmaktadır. Bu su ile Âdemin zâtı arasında öyle bir uyum vardır ki başka bir suda böylesine bir uyum özelliği yoktur.

İşte Âdem babamızın toprağı belirtilen müddet (yirmi gün) o suda kaldıktan sonra onda şekillenme başladı. Bu şekillenme de yavaş yavaş, kademeli bir biçimde oluştu ve kırkıncı günde tamamlanmış oldu. Bu sırada suyun içinde ondan hiçbir şey görünmez bir halde bulunuyordu.

Sonra Cenâb-ı Hak onu çamurdan insan cismine nakletti, bu sırada Âdem'in parmak uçlarında çıbana benzer bir şekil meydana geldi, bu çıban olgunlaşıp iyice dolduktan sonra patladı ve içindeki sıvı parmaklar üzerinde donup kaldı ve hurma ağacının başında teşekkül eden cümmar denilen maddeye benzedi, yani bembeyaz bir madde halini aldı. Sonra bu beyazlık bütün organlara yayıldı. Derken oluşan bedenin tamamı bembeyaz şeffaf bir hal aldı, aynı zamanda hamurlaştı ve iyi buğdaydan alman kepeksiz bir undan yapılan hamur misali.

Sonra Âdem'in asıl sureti belirdi, kan yavaş yavaş vücu-

dun her tarafına girmeye başladı, üzerindeki çamur kabuğu ayrıldı, kuruması için rüzgâra karşı tutuldu ve yavaş yavaş kemikler teşekkül etti. Böylece Âdem babamızın şekli yirmi günde tamamlanmış oldu. Cenâb-ı Hak ona ruh üflemeyi irâde etti derken onu Cennete nakletti.

Bunun üzerine sordum, dedim ki:

— Efendim, Âdem babamız hangi Cennete nakledilmişti?

Cevap verdi:

— Birinci cennete...

Âdem Cennete konulunca ruh ona girdi. Aynı zamanda, akıl ile ilim de girdi. Böylece Allah'ı bilerek hayata gözlerini açtı. Ayağa kalkmak istediyse de bacakları titredi ve yere düştü. Sonra tekrar kalkmak istedi ama yine düştü, tıpkı daha yeni gezmeğe başlayan çocuklar gibi. Sonra Cenâb-ı Hak ona, yukarıda belirttiğimiz müşahede ile imdadda bulundu. Âdem müşahedeye **nail** olurken sağ dizini dikip sol ayağı üzerine oturmuş bir vaziyette bulunuyordu. Belirtilen müşahede meydana gelince şöyle dedi :

«Allah, Allah, Allah Lâ ilahe illallah Muhammed Resûlüllah..»

Bunun üzerine Allah ona güç verdi, böylece ayağa kalkıp yürüdü, cennette istediği yere gitti, istediği şekilde hareket etti.

Sonra Cenâb-ı Hak onun kaburga nahiyesine bir ağrı soktu, derken orada büyük bir çıban belirdi ve bir insan başı kadar oldu ve akıntı yapmaya başladı, sonra küçücük bir kalbe benzer bir şekilde yere düştü. Âdem babamız ona dikkatle bakınca kendi suretinde olduğunu gördü.

Onu orada terkedip ayrıldı. Cennet havası onun üzerine esmeye başladı, o da süratle büyümeğe yüz tuttu. Âdem (A.S.) ara sıra ona uğruyor, her geçen gün sür'atle büyüdüğünü müşahede ediyordu, derken onunla bir sevgi bağı kurdu, yanında oturup arkadaşlık yaptı. Cenâb-ı Hak ona akıl verdi, o da Âdem babamızla konuşmaya başladı. Böylece üzerlerinden iki ay geçince Allah her ikisine de şehvet duygusunu verdi. Âdem babamız Havva ile cinsî yaklaşmada bulundu. Daha önce be-

lirttiğimiz gibi belli bir süre içinde hamile kaldı ve doğum yaptı.

Cenâb-ı Hak, Âdem babamızı Cennete nakletmesinin sebeplerinden biri, ona cennetin nurlarını içirmekti. Tâki onun soyu Elestü bezminde vermiş olduğu sözü unutmaya. (Diğer bir mânayla, Cenâb-ı Hak Âdem'e kendi zâtının nurlarını aksettirdi, Âdemin zâtı bu nurlarla sulandı, maârife erişti ve verilen ahdin tutulmasına yol açtı.) Diğer bir sebep te, Hazret-i Muhammed (S.A.V.) Efendimize saygı ve ta'zîm olsun diye onun ilk babası şerefli bir makama yükseltilmiş ve orada hayata gözlerini açmıştır. Tabii basiret erbabı bu hakikati bilir.

Şeyhime sordum, dedim ki :

— Efendim, Âdem babamızın meyvasını yemekten men'edildiği ağaç hangi ağaçtır?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi :

— İncir ağacıdır ve bunda hiç şüphe yoktur. Bundan yemesini men'etmesinin sebebine gelince. Cennetteki incir ve çeşitleri, yiyeni ishal eder ve bu sebeple cennet ehli olmaktan çıkarırdı.

Bunun üzerine hatırıma geldi, sordum, dedim ki :

— Efendim, cennet ni'metleri, yiyecek ve meyveleri her ne kadar birer cisim mahiyetindeyse de hepsi de nurlardan meydana gelmiştir, ağırlık ve posaları yoktur. Nitekim bu hususta bize kadar ulaşan sahih hadisler vardır. Posası ve ağırlığı olmayan bir şey insanı nasıl ishal eder?

Allah kendisinden razı olsun, buyurdu ki :

— Dediğin doğrudur. Ama Cennet ehli kıyamet günü cennete girdiklerinde onlar Âdem gibi olmayacaklar, hepsinin de yapısı son derece sağlam ve dayanıklı olacak, onlara verilen güç ve kuvvet küçümsenmiyecek bir ölçüde olacaktır. Cennetin ni'metleri onlara takdim edilince kendilerinde kuvvet ve dayanıklıkla onu kolayca alabilecekler. Hem cennet ehli de tıpkı oradaki meyveler gibi nurdan ibarettir. Böylece nurlar yine aslına dönmüş olur. Ama Âdem babamızın zâtı böyle değildi,

cennete girdiğinde topraktan yaratılmış zayıf bir varlıktı. Bu sebeple o ağacın meyvesini yemeğe güç getiremedi.

— O halde Âdem babamızın zâtı cennette bulunduğu sırada belirtilen ağaçtan yemeğe güç getiremiyordu, hem başkasından da yemeğe güç getirmemesi gerekirdi. Bu durumda diğer ni'metlerden nasıl yiyebiliyordu?

Şeyhim, Allah razı olsun, şu cevabı verdi :

— Cennetteki ağaçlar ve içindeki nimetler iki kısımdır: Bir kısmı ki bu çoğunu teşkil etmektedir, tamamen nurdandır, dünya ni'metlerinden hiçbir şeye benzemez. Bunların posası ve ağırlığı yoktur. Bu kısma Âdem'in güç getirdiğini biliyoruz. Allah'ın ona yemesini emrettiği ni'metler bu kısma dahil olanlardır.

İkinci kısım ise - bu az sayılır -, dünyadaki ni'metlere tür, sıfat bakımından az-çok benzerler. Bu tür ni'metlerin ağırlığı vardır. Âdem babamızın zatı cennette iken bunları yemeğe güç getiremezdi. Bu bakımdan Allah onu bu tür meyveleri yemekten men'etti. Çünkü bunlar onun cennetten çıkmasına sebep olurdu. Nitekim sonunda böyle oldu.

Cenâb-ı Hakk'ın cennet ni'metlerini belirttiğimiz iki kısma ayırmasının sebebi, Allah'ın ezelî (öncesiz) olan ilmiyle Cennet ehlinin bu iki hal üzere olacaklarını bilmesidir. Birinci hal ki gaalib olanıdır, ki insanlar cennete yerleştikten sonra bir daha fâni olan dünyayı hatırlamasınlar, akıllarını ve gönüllerini bu düşünce içinde kaybetmesinler, dünya ve bütün ni'metleri artık hatıralardan çıkıp kaybolsun diye onlara bu üstün nimetlerle ikramda bulunmuştur. Onlar artık bu tarifi mümkün olmayan ni'metlerden yiyip içip yararlanırlar.

İkinci hal ki bu pek az olanıdır, ara sıra fâni olan dünyayı hatırlasınlar, dünyadaki yaşayışlarını göz önüne getirsinler, bazen onu arar gibi olsunlar diye Allah bu ikinci tür ni'metlerle onlara ikramda bulunuyor. Birinci hal düşünce yönünden en mükemmel olanıdır. Çünkü cennet ehli bu halde, Rabbisiyle birlikte olup başka şeyi düşünmiyen kimse gibidirler. Ni'met

yönünden de en mükemmelidir, onların aslına ve durumun gereğine de en uygun olan ni met budur.

Devam yönünden de yine en mükemmel ölçüde bulunanı da budur. Çünkü onlar daha çok bu ni metlerden yararlanırlar. İkinci hâl ise bunun altında bir seviye arzeder: Bu tür ni'metle meşgul olurken müşahededen uzak kalan zat gibi olurlar. Kendi nefislerini düşünür, onunla meşgul bulunurlar. Dünya durumları hakkında düşünceye dalarlar, o kadar ki dünya ni'metlerini temenni ederler.

İşte Cenâb-ı Hak cennet ehlinin bazen dünya ni metlerine karşı ilgi duyacaklarını bildiği için cennette dünya ni metlerine benzeyen ni metler yarattı. Bunların çoğunun posası ve ağırlığı yoktur ki asıl olan da budur. Bir kısmının posası ve ağırlığı vardır, cennet tabiatına pek uymaz, daha çok dünya ni metlerine benzerlik arzederler. Ama cennet ehlinin nurları çok kuvvetli bulunduğundan bu meyvelerin ağırlığını duymazlar.

Âdem babamızın zatına gelince, o cennete girdiğinde böyle kuvvetli değildi, topraktan yaratıldığı için zayıf sayılırdı. İkinci tür meyveden yiyince onda ağırlık meydana getirdi. Çünkü o meyvelerdeki ağırlık ancak zayıf bir zatta kendini hissettirebilirdi. O gün için Âdem babamızın zâtı hayli zayıf bulunuyordu.

Âdem babamız o memnu' meyveden yemeden önce aklı hep Allah'a bağlı bulunuyordu, nefsinin özel durumlarıyla olsun meşgul değildi. Ama o memnu' meyveden yeyince durum aksine dönüyor, bu kez aklı nefsinin özel durumlarına saplanıp kalıyor. Bunun sırrı ise şöyledir :

Âdem babamız memnu' meyveden yemeden önce sadece diğer ni'metlerden yer ve içer, hiç de acıkmazdı. Susama diye bir hali de olmazdı. Aklı devamlı Rabbine bağlı kalır, başka şey düşünme ihtiyacı belirmezdi. O meyveden yiyip ishal olunca, acıkma hissi de başladı, aklı bu kez nefsine döndü. Tabii midesi boşalmca bir insan ne düşünebilir, yine onun gıdasını elde etmeyi. Bu sebeple Cenâb-ı Hak onu sıkıntılı ve üzüntülü bir hayata indirdi.

Onun ileride dünyaya ineceği mukadder olduğundan Allah yeryüzünü Âdem'in yaşayışına göre düzenlemiş, geçim yollarını kolaylaştırmıştı. Çünkü Allah onu adı geçen toprakla suretlendirince, o topraktan daha bir nice suretler daha meydana getirmiş, Âdem'in bu çok yönlü suretinin muhtaç bulunduğu çok çeşitli hayvanları yaratmıştı. Zira Âdem'in yaratılışının aslı topraktan idi.

Allah onu Cennete yükseltince diğer bütün hayvanlar o çamurda belirlenmeye başladı, bu belirme küçücük kurtlar şeklinde oldu. Sonra her türden on beş tane erkek, beş tane dişi yarattı. Meselâ: Kaplan ve benzeri canavarlar bir türdendir. Sonra Allah yeryüzüne büyük bir yağmur indirdi, bunun bir benzeri işitilmemişti. Her taraftan seller akmaya başladı, ve mil her tarafı kaplar gibi oldu. Böylece toprak verimli bir hal aldı, büyük bir menfaat teşekkül etti, hayvanların geçim imkânları sağlandı, her tarafta ağaç ve otlar boy vermeye yüz tuttu. Sonra yeryüzü hayır ve bereketle doldu.

Âdem babamız dokuz ay sonra yeryüzüne inince, yeryüzünde yürüyen hayvanları gördü. Onlarla yavaş yavaş ilgi kurdu ve (bir kısmını) ehlileştirdi. Allah ona bu hayvanların geçim yolu olduğunu bildirdi. Aynı zamanda kendisinden sonra yeryüzüne gelecek olan soyunun da rızkının bu hayvanlara bağlı bulunduğunu hatırlattı.

Cenâb-ı Hak Âdem babamızın başının bulunduğu kısımdaki çamurdan hurma, üzüm, incir, zeytini yarattı. Âdem babamız az yukarıda da dediğimiz gibi dokuz ay sonra yeryüzüne inince midesi boşalmıştı, yiyecek bir şey arzuluyordu. Allah o ağaçları ve hurmayı ona takdim etti, o da onlarda bir t ad bulup yedi. İşte o zamandan beri sözü edilen ağaçlar meyve vermeye başladılar.

Bu açıklamayı dinledim. Hatırıma şu soru geldi, ben de sordum :

— Efendim, dedim, «Halalarınıza hurma ikram edin. Çünkü hurma Âdem babanızın çamurundan yaratılmıştır» mealindeki hadîs sahih midir?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi :

— Hayır, bu, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin sözlerinden değildir.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhim bana bu cevabı verince, gördüm ki İbn Hacer, Zerkeşî, Süyûtî ve benzeri hadîs hafızları da bunun hadîs olmadığını tesbit etmişlerdir.

Sonra tekrar sordum, dedim ki:

— Efendim, Allah Âdem babamız için sözü edilen o dört ağaçtan başkasını yarattı mı?

Cevap verdi:

— Kur'anda ismi geçen bütün ağaçlar, Âdem babamızın çamurundan yaratılmıştır. Allah daha iyisini bilir.

YARATIKLARIN EN GÜZELİ

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu:

— Allah'ın mahlûkatı (yaratıkları) arasında yaratılış bakımından en güzeli âdem oğullarıdır. İnsan diğer bütün canlılardan çok üstün ve daha güzel biçimdedir. Aynı zamanda daha yüksek ve daha dayanıklı olanı da yine odur, âdem oğullarının zâtı hakkında akıl iyice düşünecek olursa, onun detaylarına inip eleştirip bir sonuç çıkarmak ister, organları arasındaki birleşim, oynakları arasındaki düzenlilik, damarlarının dağılımı ve Allah'ın san atının yüceliğini aksettiren güzellikler üzerinde durmayı arzuladığında, onun hem dış, hem iç varlığında hayretlere düşer ve işte o zaman onu yaratan Allah'ın azametini daha iyi anlar.

— Evet, efendim, dedim. İnsan bu özellikleriyle melekten de üstündür, değil mi?

Diye sorduğumda şu cevabı verdi:

— Çünkü insanda toplanan özellikler ve hücreler, meleklerde toplanmamıştır. Melekte bulunan yani onun zâtında mevcut olan her şey âdem oğlunda da mevcuttur, bir de insan-

da bundan fazla olarak bazı özellikler de vardır. Çünkü meleğin zâtı nurdandır, aynı zamanda onun bu nuruna akıl verilmiştir. Bu özellik sadece melekte vardır, başkasında yoktur. İnsanda bu nur vardır, aynı zamanda akıl da mevcuttur. Bundan başka ruh da vardır. Toprağın renkleri, ateş ve rüzgârın, suyun da rengi onda mevcuttur.

Bunlardan her biri Allah'ın kudretinin esrarından bir sırdır. Hepsinin bir zatta birleşmesi ve toplanması esrarı kuvvetlendirmektedir. O halde insanın zâtında hayli yaratıklar vardır. Başkasının zâtı ise bu ölçü ve güçte değildir. Bu bakımdan insan zâtı zatların en kuvvetlisi ve en dayanıklısıdır. Meleğin güç getiremiyeceği esrarı taşımaya insan güç getirmektedir.

Böylece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz mahlûkatın en güçlüsü, sırları taşımakta en kuvvetlisidir. Eğer varlıkta insandan daha kuvvetli bir zat bulunsaydı, herhalde varlık âleminin efendisi Muhammed (S.A.V.) ona göre suretlendirilirdi.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

— Şeyhimin anlattığı bu hususu, İmam Kuşeyrî de belirterek şöyle demiştir :

«Âdem oğlunun zâtı zatların en kuvvetlisidir, aynı zamanda en güzelidir.» (*)

Ama Şeyhimizin bu hususdaki açıklaması da daha doyurucu ve daha yeterlidir. Çünkü ben ancak onun sözlerinin az bir bölümünü buraya yazabildim. Gerisi onun dilinde kaldı.

İNSAN BÜTÜN GÜZELLİĞİNE RAĞMEN İKİYE AYRILIYOR

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— İnsanın zâtının bütün zatlardan güzel ve kuvvetli olmasına rağmen, Allah'ın ezelî ilminde ondan bir kısmının cennete, bir kısmının da cehenneme gireceği belirlenmiştir. Bunun sebebi ise, insanların gözleri üzerindeki, müşahedeye engel olan

—

(*) Et-Tahyir Fî Şerh-i Esmâi'l-HOsnâ.

hicaptır. Bu hicaptan dolayı ilâhî azamet ve kudreti göremektedirler. Çünkü Cenâb-ı Hak önce insanın zâtına ruhu yerleştirdi, onunla birlikte sırrı mahiyetindeki aklı koydu. Ayrıca Ma'rifet-i ilâhiyye ile îmânı da ona verdi.

Müşahedeyi lütfederken hicabı kaldırdı. Böylece insanla Allah arasında ilgi sağlandı, insan yaradanım bildi, tabii bu bilme en mükemmel mâna ve ölçüde idi. Ama Allah vaidini infaz etmek istediğinde belirtilen hicabı tekrar indirdi, bu hicapla insan zatlarının gözleri önüne bir perde çekti.

Böylece daha önce mazhar olduğu müşahede kalkmış oldu. Bu sebeple Allah'ın azamet ve kudretini göremez oldu ye kesilip kaldı. Evet bu kopma ve kesilmeyle cidden insana yazık oldu.

İnsan böylece düştüğü şeyde bir nev'i muhayyer de bırakılmıştı. Şöyle ki, insanın zâtı kendisindeki aklın nurundan meydana gelen manevî ipe bakınca, ona yapıştı ve onu kendine dayanak seçti. Her şeyde onun rehberliğine başvurdu. Bu sebeple Allah'tan kopup uzaklaşması arttı. (Çünkü her şeyi çözmeye, anlamaya, yaradanım bulup azamet ve kudretini görmeye yeterli değildir).

İnsan bu gafleti içinde hep aklına baktı, aklını kendinden bir parça olarak gördü, kendinden çıktığını ve yine kendisine döndüğünü düşündü, bütün işlerinde ona müracaat etti, böylece akıl onun zâtına bir istiklâl getirdi, fakat Allah'tan da koparıp uzaklaştırdı. Eğer insan aklına, onun Allah'tan gelme bir nimet olduğu ölçüsünde bakıp, onu her an harekete geçirenin Allah olduğunu görseydi, bu basiret içinde insanın dönüşü Allah'a olur, aklından ve diğer şeylerden bir bakıma kopardı. Yâni kendisinden alman müşahedeye tekrar mazhar olurdu.

Netice olarak diyebiliriz ki; insanın zâtının durumu şudur: O aklına bağlanıp kalmakla öncesiz olandan koptu, sonradan olma şeye bağlanıp kaldı. Eğer böyle bir bağlantısı olmasaydı, kendisi için çok hayırlı olurdu.

İşte böylece Cenâb-ı Hak vaktâ ki, insanın aklına bağlanıp kaldığını, bütün işlerinde akla başvurduğunu, her şeyde tek da-

yanak olarak aklını seçtiğini görünce, artık bu durumda onun hak yolundan sapacağını anladı ve onu doğru yola çevirmek için ma'rifetine eriştirmek üzere peygamberler gönderdi. Bu durumda ezelde mukadder olan hüküm yerini bulmuş oldu.

İnsanlar bu hususta da ikiye ayrıldı: Bir kısmı gönderilen peygamberlere gönül verip onları müsbet karşıladı, bir kısmı ise onları yalanladı. Birinciler akla tamamen uymaktan vazgeçtikten sonra peygamberlere uyabildiler. İkinciler ise akla sımsıkı bağlı kaldıkları için peygamberleri sert bir dille tekzibe yeltendiler.

Şeyhime (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki :

— Efendim, müşahedenin kalkmasına sebep olan hicap nasıl bir şeydir? O gaflete sebep olan kan mıdır? Yoksa başka bir şey midir?

Bu sorumu şöyle cevaplandırdılar :

— Müşahedenin kalkmasına sebep olan hicap senin dediğinin başkasıdır. Bu hicap cehennem karanlığından bir karanlıktır ki zata giydirilmiştir, böylece bu karanlık onu Cenâb-ı Haktan mahcup etmiş, yani ara yerde hicap olmuştur.

— Bununla kan arasında bir nisbet var mıdır?

Diye sorduğumda, Allah ondan razı olsun, şu cevabı verdi:

— Bu ikisi arasında bir nisbet yoktur. Ne var ki kan Allahu Teâlâ'dan uzaklaşmayı artırır. Bu uzaklaşma da hicabın artmasına sebep olur.

Şeyhim bu cevabı verdikten sonra bir misal getirdi, kanın Allah'tan uzaklaşmaya sebep olduğunu bir adamın haliyle anlatmaya çalıştı ve şöyle dedi :

— Bir adamın çok sevdiği ve aziz tuttuğu bir oğlu vardı, iki gözü gibi onu sever ve korurdu. Çok geçmedi ki çocuğa bulaşıcı, aynı zamanda tehlikeli bir hastalık bulaştı, ona zarar verdi, kısa zamanda hastalık bütün vücudunu sardı. Babası oğlunun üzerine titriyor ve gereken bütün ihtimamı gösteriyor ve evlâdına dokunan bir zararı kendi kendine büyütüyordu. Her geçen gün ondan uzaklaşmıyor, bilâkis daha çok yaklaşıyor ve

sevgisi de o nisbette artıyordu; hastalık hem geçici hem tehlikeli olmakla beraber baba oğlundan tiksinmiyor, oğlunu kucaklayıp öpüyor ve kokluyordu.

Baba bunu, sırf kendisiyle evlâdı arasındaki bağ ve bağlantıdan dolayı yapıyordu. Biz farzedelim ki bu çocuk ondan uzak bir yabancı olsaydı aralarında nisbet bulunmazdı. Adam o çocuktan nefret eder ve uzaklaşırdı. İşte bu, mü'min ve kâfirdeki kan gibidir.

PEYGAMBERLERİN ÇAĞRISINA «EVET» DİYENLER DE İKİ GRUBA AYRILMIŞ OLDULAR

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) şöyle buyurdu :

— Sonra Peygamberlerin çağrısına uyup «evet» diyenler de iki kısma ayrıldılar: Bir grup olumlu cevap vermekle kalmadı, kendilerine fetih yapılmadığı halde gaybe îman ettiler. Bunlar umumiyetle halk tabakasıdır. Diğer grup ise hem onların davetine «evet» dediler, hem fetih mazhariyetine eriştiler. Bunlardan kimi fetih üzere devam etti. Kimi de fetihle duraklayıp kaldı. Fethin süreklilik gösterdiği zatlar daima fazlalık içindedirler. Yani her geçen gün irfanları artmakta, müşahedeleri genişlemektedir. Fethin duraklayıp kaldığı zatlar ise her gün noksanlık içindedirler.

Şeyhim bu konuyu buraya kadar açıkladıktan sonra şu misâli getirdi: Bu durumu iki fakir adama benzetebiliriz. İki fakir birlikte çıkıp bir zengin aramaya koyuldular. Zengin bir zatla karşılaşınca ellerini açtılar, her biri ondan bir dirhem istedi.

Birisi bir dirhem alınca onunla yetindi. Diğeri ise bir dirhem aldıktan sonra yine istedi, o da vermeğe devam etti, netice on mevzuna kadar çıktı, fakat o fakirin isteği bitmedi, yine istedi, zengin o istedikçe artırdı ve bir altın daha verdi. Biz bu zengini çok âlicenap ve cömert kabul edelim, hazinesini de tükenmez sayalım. Ondan dilenen fakiri de devamlı ister vaziyette görelim. Ona verilen bağışlar onunla duraklayıp kalmaz.

İşte Allah dostları olan velîlerin de hali böyledir: Fethin kendilerinde süreklilik gösterenleri her an fazlalık içindedirler, yâni irfanlarını artırırlar, bu böyle devam edip gider. Ölüm kendilerine gelince de durumları yine bu ölçüdedir. Allah onlardan razı olsun; bunu ölüm ânında bile hissetmezler. Çünkü akılları, ruhları ve zatları Allah'tan başkasından kopmuş vaziyettedir. Aynı zamanda ölümden de kopmuşlardır, ölümün geldiğinden haberleri bile olmaz.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

— Şeyhimin bu sözü ve açıklaması, daha önce bu hususda geçen söze pek yakındır. Çünkü Baki olan Allah'ın kabza-i kudretine kendini veren ve başkasından ilgisini kesen kimse bizim bildiğimiz ölümle ölmez. Bilâkis ölüme deva getirmiş olur.

Allah daha iyisini bilir.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

(Nuranî fetih ile zulmanî fetih arasındaki fark.. Nuranî fethin kemal ehliyle onlardan aşağı mertebede bulunan zevat ile bağlantı nisbeti.. Ayrıca meczûb ile ahmak arasındaki fark.. Kendilerine fetih yapılan Allah dostlarıyla ilgili bazı haller..)

Allah bizi ve sizi hakka, hayra, doğruya ve iyiliğe muvaffak eylesin. Bilmiş ol ki: Bu mübarek kitapta çeşitli bölümlerde fetihle ilgili birçok şeyler anlatıldı. Bu konuyu tekrar ele alıp ayrı bir bölümde yine işlemekten endişe duymadık, yani tekrar edilmesi endişesi söz konusu değildir. Çünkü fetih konusu cidden çok yönlü ve o nisbette geniştir. Dilerseniz beraber o bölümlerde geçen fetihle ilgili yazdıklarımıza bir göz atalım; özellikle Cenâb-ı Hakk'ın şu mealdeki buyruğunu naklederken konuya verilen öneme dönelim :

«Melekler şöyle demişti: Ey Meryem! Şüphesiz ki Allah **seni** seçip temizledi, dünyaların kadınlarına seni üstün **tuttu.** Ey Meryem! Rabbine gönülden boyun **eğ,** secde **et,** rükû' edenler**le** birlikte rükû **et..»** **(*)**

İşte Meryem bir veliyye olduğu halde kendisine meleğin geldiği söz konusu edilirken, kendisine fetih yapılmış zâtın müşahede ettiği bâtıl fâni zulmanî hususlardan ve bir de sabit baki nuranî olan hallerden ve bu konudaki detaylı bilgilerden kapı açmıştık. Evet, fetih mes'elesinde herhalde bahsedilen bölüme müracaat gerekir. Ayrıca Peygamber (S.A.V.) Efendi-

(*) Âl-i tmrân sûresi, âyet: 42.

mîzi gördüğünü iddia eden ve bunu uyanık halde müşahede ettiğini söyleyen kimse hakkında yine bu mes'eleye dokunmuştuk. Oraya da müracaat edilmesi, yâni beşinci bölüme bir kez daha göz gezdirilmesi uygun olur.

Bir de: «Doğrusu bu Kuran yedi harf üzere inmiştir» mealindeki Hadîs-i şerifin açıklamasında bu hususa yer vermiştik. Çünkü bu hadîs daha çok kemal mertebesinde bulunan zatların nail oldukları fetihle ilgilidir. Bizim şu anda bu konuya tekrar dönmemizden maksad, daha önce anlatmadıklarımızı ve bununla ilgili diğer hususları nakletmektir.

KÜFÜR BATAKLIĞINDA KALAN FİLOZOFLAR VE ONLARDAN NAKLEDİLENLER

Şeyhime (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki:

— Efendim, Sokrat, Bokrat, Eflâtun, Calinos ve benzeri küfür ehlinden sayılan hukemâ ve filozofların yüce âlem (yıldızlar, felekler ve ay) hakkında söyledikleri sözlere ne buyurursunuz? Bunlar yıldızlardan, onların hareketlerinden, feleklerden ve özelliklerinden söz etmişler, ay'm birinci, Merkür'ün ikinci, Venüs'ün üçüncü, Güneş'in dördüncü, Merih'in beşinci, Mars'ın altıncı, Satürn'ün yedinci felekte olduğunu iddiada bulunmuş, bundan başka daha çok şeylerden söz etmişlerdir.

Ayrıca feleğin değişme durumlarına dikkatleri çekmişler, böylece gaybe bağlı bazı hususlar üzerinde durmuşlardır. Halbuki bunlar katıksız gaybe dayalı hususlardır. Çünkü duyularımızla idrâk edilen cinsten değildir, aynı zamanda nazarî delillerle de isbatı mümkün olmayan şeylerdir.

Onlardan bir kısmı bu konulardaki iddiasını Allah'tan indirilen vahye dayamışlar ve bu konuda İdris Peygamber'den hikâye edilen cümleleri ele almışlar ki bunun geniş açıklaması konuyu aydınlatmaya yeterli değildir. Bununla beraber İdris Peygambere yapılan nisbetin uzak bir mesafesi vardır, bu hikâyede tevatür diye bir şey yoktur.

Bireylerin naklettiği haber ise bu konuda hiçbir ihtiyacı karşılamaz. Çünkü bu haberi veren kimse eğer feylesoflardan

ise, onlar küfür ehlindendir. Haber-i vâhid ise ancak âdil kişiden kabul edilir. Eğer felsefecilerden, yâni feylesoflardan başkası ise, bu başkanın ne küfrü, ne de imânı bilinmektedir. Bu önemli mes'ele hakkında ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Şüphesiz Allah hakk'ı ve nûr'u yarattı. Bu ikisi için de onlara ehil olacak kimseler yarattı. Karanlığı ve bâtılı yarattı ve bu ikisine birtakım ehiller yarattı. Karanlık ehline karanlık ölçüde fetih yapılır. Sadece karanlık hakkında ma'rifet sahibi olur, aynı zamanda karanlıkla ilgili hususlara yönelmiş bulunur. Hak ehli ise, onlara hak konusunda fetih yapılır ve bu konuda onlara ma'rifet kapısı açılır.

Hak, Allah'a imândır, O'nun rububiyyetini ikrar ve tasdiktir. Şöyle ki: Allah dilediğini yaratır ve istediğini seçip beğenir. Allah'a îmanla birlikte peygamberlere, meleklere ve Allah'ın rızasıyla bağlantılı olan bütün şeylere imân etmek te bu cümledendir. Karanlık ise küfürdür ve insanı Allah'tan koparıp uzaklaştıran her şey de karanlık kapsamına girer. Dünya ve fâni olan hususlar da (imân ölçüsünün dışında kalanları da) böyledir.

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin (insanı Allah'tan uzaklaştıran ölçüde olan) dünyayı lanetlemesi delil olarak sana yeter sanırım. Resûlüllah (S.A.V.) bahsettiğimiz ölçüde olan dünya hakkında şöyle buyurmuştur :

«Dünya mel'undur, içinde bulunan şeyler de mel'undur; ancak Allah'ın zikri ve O'nun sevdiği şeyler müstesna ve bir de âlim ile ilim öğrenen mel'un değildir.» (*)

«Dünya mel'undur, içindeki şeyler de mel'undur; ancak Allah için olan şeyler müstesna.» (**)

«Dünya mel'undur, içindeki şeyler de mel'undur; ancak iyilikle emretmek veya kötülükten men'etmek, ya da Allah'ı zikretmek müstesna.» (***)

(*) Ebû Nuaym: Cabir bin Abdullah'dan (R.A.) Sahihtir.
(**) İbn Mâce: Ebû Hüreyre'den (R.A.)
(***) Bezzar: İbn Mes'ud'dan (R.A.) Sahihtir.

«Dünya melundur, içindeki şeyler de mel'undur; ancak Allah'ın rızası gözetilen, O'nun hoşnudluğu için yapılan ve olan şeyler müstesna.» (*)

Hak da Allah'ın nurlarından bir nurdur, hak ehli bu nûr ile sulanırlar. Böylece maârif nurları onların zatlarında pırıl pırıl parlar, ışıl ışıl ışıldar. B â t ı l ise karanlıktır; bâtıl ehlinin zatları bu karanlıkla sulanır, böylece akılları kararır, gözleri kör olur (basiretleri kapanır), hakk'ı bilmez ve göremez olurlar. Kulakları sağırlaşır, hakkı duymazlar.

Artık onlar ne hakkı akledebilir, ne de düşünebilirler. Hak onlara göre yokluğun karanlığında belirsiz bir şey gibidir ki onu hiç duymuş değüler.

Bunların haktan olan gafleti, akıl sahiplerinin hakkı yokluk karanlığında belirsiz sanmalarının gafleti gibidir. Bu yüzden bâtıl ehline bu âlemi müşahede kapıları açıhr, onlar sadece fâni olan şeyleri görürler, yani sonradan meydana gelen ve varlıkta bir yer kaplayan eşyayı müşahede edebilirler. Meselâ yıldızlardan, onların hareketlerinden söz etmeleri bu cümledendir.

Falan yıldız filân yıldızla bir araya gelirse şöyle bir olay olur, şeklinde ahkâm çıkarırlar. Arap dilini akrep burcuna, İran dilini merih burcuna nisbet ederler ve buna benzer birtakım aslı olmayan hükümler ileri sürerler.

Bunların aklına ne Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kabri, ne ondan Berzah âlemine doğru uzanan nuru, ne de velîlerin zâtının bu nurdan yardım görmesini, ma'rifetullaha erişenleri, kabir çukurunda beden ile irtibat halinde olan müminlerin ruhlarını bilmek ve düşünmek gelir. Bunlar belirtilen bu hususları bilmedikleri ve anlamadıkları gibi, iyilik ve kötülükleri yazan hafaza meleklerini ve benzeri ilâhî esrarı da bilmezler. O esrar ki insanı Allah'a kavuşturur ve yeryüzünde arayanlar ve idrâk edenler için her zaman mevcuttur.

Bu hususta onlara herhangi bir ma'rifet kapısı açılmaz ve

(*) Taberânî: Ebû Derdâ'dan (R.A.) Sahihtir.

akıllarına bile böyle hususlar gelmez. Çünkü Allah onları karanlıkla sulamış, kendi ma'rifetinden tamamen koparıp uzaklaştırmıştır. O kadar ki sözü edilen bâtıl ehlinden biri üzerine Azîz ve Celîl olan Allah Kelâmı yazılı bir levhaya baksa - ki bu söz nurdur, gönüllere şifâdır — perdelenmiş basîretiyle sadece levhanın maddesinin görür, içindeki yazılı beyânı görmez.

Bunun gibi karanlık ehli Cenâb-ı Hakk'm esrarından hiç bir şeyi müşahede edemezler. Halbuki bu esrar göklere ve yerlere konulup yerleştirilmiştir. Meleklerden yana da hiçbir şey göremez, anlayamaz, onların teşbihlerinden hiçbir şey duyamazlar. Aynı zamanda ne cenneti, ne Kalem'i, ne Levh'i, ne de K a l e m ' den, onun harflerinden çıkan nurları görebilirler. Hattâ kendilerini yaradanı da tanımazlar.

Özetliyecek olursak, bunları Cenâb-ı Hak hicap gerisinde bırakmış, basiretleri üzerine perde germiş, ne Allah'ı, ne de Allah'a ulaştıncı olan vasıta ve vesileleri bilirler. Onlara ancak zarar veren, yarar sağlamayan fetihlerde bulunmuştur. Feylesofların (Allah onları rahmetinden uzaklaştırsm) yüce âlemden haber vermeleri de bu vadide olanlardan biridir. Onların muhakemeye vardıkları her şey hatalıdır. Hâdiseleri daha çok yıldızlara nisbet ederler, onlardan ahkâm çıkarırlar. Halbuki eşyada hakiki fail Allah'tır, yıldızları da yaradan O'dur. Bunun içindir ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz Rabbisinden rivayet ettiği Kudsî Hadîs'te buyuruyor ki:

«Kullarımdan öylesi var ki mü'min olarak sabahlar, beni inkâr ederek akşamlar. Ama onlardan kim, Allah'ın fazl u rahmetiyle yağmura kavuştuk derse, işte o bana îman etmiş, yıldızların (bu gibi hâdiseleri meydana getireceğini) inkâr etmiştir. Yıldız akması bize yağmur indirdi veya şu yıldızın akması bizi yağmurladı diyen kimse Beni inkâr etmiş, yıldızlara îmân etmiştir.» (*)

Feylesoflara gelince (Allah onlara lanet etsin) Cenâb-ı Hak onları kendi ma' rifetinden uzaklaştırmış, basiretleri üzerine per-

(*) Hadîsin senedini tesbit edemedim. (M.)

de girmiş ve akıllarını yıldızlara takıp bırakmıştır. Onlar da yıldızlarla meşgul olurlar, böylece Allah'ın geçmişteki vaîdi yerine gelmiş olsun. Bununla beraber onların yıldızlardan ahkâm çıkarmadaki bağlantıları her ne kadar Allah'ın fiillerinden ise de ama onlar çoğunda hatâ etmişlerdir.

Hak ehline gelince, ilk durumda onlara fetih yapılmış, karanlık ehline yapılan fethin hepsinde yani göklerde, yeryüzünde ne varsa hepsinde Allah'ın kudret ve azametini bilerek müşahededе bulunmakta, kulların fiillerini, evlerini, saraylarını görüp bilmekteler. Bunları baş gözleriyle değil, basiretleri (kalb gözleri)yle görmektedirler.

Onların bu basiretini hiçbir hicap örtmez, hiçbir duvar buna engel olmaz. Gelecekte meydana gelecek hal ve hâdiseleri de görürler, hangi ayda ne olacak, hangi sene neler meydana gelecek onları da müşahede ederler. Bunlarla karanlık ehli böyle bir fetih konusunda eşit durumda bulunuyorlardır. Bunun içindir ki «keşif vilâyetin en zayıf derecesidir» denilmiştir. Çünkü keşif ehl-i hakta görüldüğü gibi, ehl-i bâtılda da görülmektedir.

Keşif sahibi Allah'tan kopup ayrılma hususunda kendinden emin değildir, aynı zamanda karanlık ehline katılma bedbahtlığından da güven içinde değil, bu makamı aşıp bulunduğu makamı aşmadıkça bu güvensizlik sürüp gider.

İkinci haldeki f e t i h ise, karanlık ehlinin mahcub bulunduğu, bu yüzden müşahede edemediği Hakk'ın esrarını müşahede etmektir. Ârif-i billâh olan evliya müşahededе bulunurlar, onlarla konuşur, mesafenin uzak olmasına rağmen yanyana oturmuş iki kişi gibi birbirlerine seslenirler. Aynı zamanda mü'minlerin ruhlarını, Kirâmen Kâtibîn'i, diğer melekleri, Berzah âlemini, ölülerin ruhlarını, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kabr-i şeriflerini ve bu kabirden bir sütun gibi Berzah âlemine uzanan nuru müşahede ederler.

Bu durumda iken Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtını uyanık bir halde müşahede etme bahtiyarlığına erişince artık şeytanın kendileriyle oynamasından kurtulup güven içinde olur-

lar. Çünkü bu halde ilâhî rahmetle birleşmiştir ki bu, Efendimiz Muhammed (S.A.V.) dir. Sonra Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zât-ı şerîfleriyle buluşması ilâhî marifete sebep oluyor, böylece O'nun ezelî zâtını müşahede bahtiyarlığına erişiyor. Çünkü o, Resûlüllah'm zâtını Hak'ta kaybolmuş bir halde, O'nun müşahedesinde gark olmuş bir durumda buluyor.

Böylece velî, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtı şerifleri bereketiyle Cenâb-ı Hakka bağlanıyor, O'nun ma'rifetinde kademe kademe yükselerek müşahedeye erişiyor, ma'rifet esrarını, muhabbet nurlarını yudum yudum tadıyor.

İşte böylesine bir fetih, ikinci anlamda bir fetihtir ki ehl-i hak ile ehl-i bâtıl arasında bir ayırımdır. Birinci fetih ise, ehl-i hakka verildiği gibi ehl-i bâtıla da verilir. Ehl-i bâtıl bu fetihle fânî şeyleri müşahede ederler ve bu gibi eşyada tasarrufa imkân bulurlar. Bir de bakarsın ki bâtıl ehlinden biri deniz üzerinde yürüyor, havada uçuyor, gayıbdan rızıklanıyor. Halbuki kendisi kâfirlerden biridir.

Evet bu böyledir. Çünkü Cenâb-ı Hak nuru yarattı ve o nurdan melekleri yarattı. Onları kendi lûtfuyla ve doğruyu belirlemesiyle nûr ehlinin hizmetine sundu, onlara yardımcı ve destek eyledi. Harikulade konularda melekleri onlar için vasıta kıldı. Bunun gibi karanlıktan da şeytanları yarattı, onları da bâtıl ehline, istidrac, daha fazla ziyana uğrama ve olağanüstü olaylarda yardımcı kıldı.

Şeyhim sonra devamla buyurdu ki:

— Bundan, İbrahim El-Havvas ile Yahudi hâdisesini sonuç olarak çıkarabiliriz. Bir Yahudi deniz yolculuğu sırasında devrin ünlü velîlerinden İbrahim El-Havvas Hazretleriyle tanıştı, böylece yolculuk müddetince arkadaş oldular, beraber yiyip içtiler. Bir ara yahudi ona şöyle bir teklifte bulundu :

— Eğer dininde doğru bir insan isen haydi seni göreyim şu denizin üzerinde yürü. Çünkü ben yürüyebiliyorum.

Dedi ve vakit kaybetmeden atlayıp deniz üzerinde bir güzelce yürüdü. Bunun üzerine İbrahim El-Havvas Hazretleri üzüldü ve şöyle demekten kendini alamadı:

— Vay yazıklar olsun, horluk ve aşağılık olsun bana, bir yahudi beni alt etti.

Dedikten sonra bütün himmetini toplayarak kendini denize attı. Aziz ve Celîl olan Allah ona yardımcı oldu da yahudinin yürüyebildiği gibi yürümeğe başladı.

Derken yolculuk bitti ve denizden karaya çıktılar. Yahudi, İbrahim El-Havvas Hazretlerine dedi ki:

— Efendi, seninle sohbette bulunmayı, sana arkadaş olmayı arzu ediyorum, ama bir şartla: İkimiz de mescide girmiyeceğiz. Çünkü ben cami ve mescidleri sevmem. Aynı zamanda havraya da girmiyeceğiz. Çünkü oraya girmeyi de sen sevmezsin. Herhangi bir bildik şehre de girmiyeceğiz. Çünkü bu durumda halk bir müslüman bir yahudiye arkadaşlık etmiş, onu dost seçmiştir, derler. Beraber çölde, bayırda, tenha yerlerde dolaşacağız ve beraberimize hiçbir yiyecek maddesi de almayacağız. İşte şartım bunlardır! Ne buyurursunuz?

İbrahim El-Havvas Hazretleri:

— Dediğin gibi olsun, diye cevap verdi.

Böylece çölde, dağda, bayırda, tenha yerlerde dolaşmaya başladılar. Aradan üç gün gibi bir zaman geçmesine rağmen ikisi de hiçbir şey yemedi. Kuytu bir yerde oturup dinlendikleri sırada bir köpek ortaya çıktı, ağzında üç ekmek bulunuyordu, yahudiye doğru yaklaştı ve ekmekleri onun önüne koyup ayrıldı. Yahudi kendisine gönderilen bu ekmekleri yedi, fakat İbrahim Havvas a bir şey vermedi. İbrahim Havvas Hazretlerini şimdi dinleyelim :

— Yahudi beni sofraya davet etmedi, bir lokma olsun bana uzatmadı. Ben de sesimi çıkarmadım ve aç bir vaziyette kaldım. Çok geçmedi, çok yakışıklı, belki insanların en güzeli ve en yakışıklısı diyebilirim, bir genç çıkageldi, çok güzel kokuyordu. Yüzünün güzelliğini anlatamam, çok tatlı bakışları vardı. Elinde, o güne kadar bir benzerini göremediğim yiyecek maddeleri bulunuyordu. Onları getirip benim önüme koydu ve ayrıldı. Karnımı doyurmak istediğimde yahudiyi de da-

vet ettim, ama gelmedi. Ben yalnız başıma yedim. Bunun üzerine yahudi bana şöyle söyledi:

— Ya İbrahim! Şüphesiz ki ikimizin de dini hak üzere bulunuyordur. Her iki din de insanı Hakka eriştiricidir. Her ikisinin de manevî feyiz ve semeresi vardır. Ancak ne var ki sizin dininiz daha ince, daha zarif, daha güzel ve daha parlaktır. Bu sebeple dininize girmek istiyorum, beni kabul eder misin?

— Memnun olurum, dedim. O da Kelime-i Şehadeti getirip Müslüman oldu. Böylece tahkika erişmiş arkadaşlarımızdan biri sayıldı ve halkamızda yer aldı. (*)

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Bu hikâyeyi Şeyhim Abdülâziz Debbağ Hazretlerinden sordum, ne buyurursunuz? dedim. Bana şu cevabı verdi :

— Babalarının ocağı boş kalsın yahudilerin. Şeytanlardır ki onlarla oynuyor, onlar da bu hârika hâdiseleri görünce dinlerine bağlayıp ibâdetlerine bir ölçü ve karşılık olarak görüyorlar.

Sonra şeyhim yukarıdaki açıklamasına devam ederek büyüdü ki :

— Ben yukarıda ehl-i hak ile ehl-i bâtılın hallerini anlattım. Bunun ötesinde kişinin arzuladığı bir cihet yoktur. (Yâni bir kişi ya hak ehlindendir, ya da bâtıl ehlindendir.)

Allah daha iyisini bilir.

FELSEFÎ BİLGİLERİN ASLI VE KAYNAĞI

Şeyhim (Allah ondan razı osun) buyurdu ki:

— Felsefî ilimlerin aslı ve felsefecilerin yüce âlemle ilgili hükümleri ve benzeri hususları şudur: İbrahim (A.S.) zamanında (Salât u selâm ona ve bütün peygamberlere olsun) bir adam vardı, iman etti. Yerlerin ve göklerin melekûtünde fetihle

(*) Ebû Nuaym Hilye'de İbrahim Havvas maddesinde bu hikâyeyi naklet-miştik

ilgili çok şeyler İbrahim Peygamberden dinledi. Böylece kendini yetiştirip o da fetha nail oldu.

Âlemde müşahede ettikleri üzerinde durdu, kalbi ve dimağı hep onlarla meşgul olurken Cenâb-ı Hak'tan yavaş yavaş kopup uzaklaştı, derken hem dünyasını, hem âhiretini berbad edip ikisi hakkında zarara uğrayanlardan oldu. Ama o bunun farkında değildi, müşahede ettikleriyle ferahlanmakta, yüce âlemlerde gördükleriyle büyük bir sevinç ve derin bir zevk duymaktaydı. Bu sebeple yıldızların yerlerini (yörüngelerini) onlarla ilgili ahkâmı sayıp döküyordu.

Çok geçmedi, İbrahim (A.S.)'in dininden ayrıldı, mürted oldu. Zaten Allah kimi rezil ve rüsvay etmek istese böyle yapar, derken adam mel'un feylesofların peşine takıldı, onlardan biri oldu.

Şeyhim (Allah kendisinden razı olsun) bu hâdiseyi naklettikten sonra devamla buyurdu ki:

— Allah o mürted adama gazab etti, hem de gazabı bu konuda hayli şiddetlendi. Çünkü insanları Allah'tan başkasına götürüyor, ilâhî yolda yürüyenlere engel olmaya çalışıyordu. Şüphesiz ki insanları Allah'tan başkasına çekip götüren kimse, Allah'tan kopup ayrılanlardandır. Çünkü peygamberliğin de, veliliğin de tek bir özelliği vardır, o da Allah'a irşad etmek, insanları tek olan yaradana çevirip götürmektir.

Bir an farz-ı muhal olarak diyelim ki bir zat peygamberlikle görevlendirilmiş, kendisine bu vadide ilâhî emir tecelli etmiştir. O ise buna rağmen insanları Allah'tan başkasına irşad edip götürmektedir. Ya da halkı kendi çevresinde toplamakta, Allah'ı unutmaktadır. Daha doğrusu insanları Allah'tan koparmaya çalışmaktadır; yukarıda sözünü ettiğimiz adam ne duruma düştüyse bu da neticede o duruma düşer.

Tabii hiçbir peygamber böyle yapmaz ve yapması da mümkün değildir. Biz bunu sadece, insanları Allah'tan başkasına irşad edip götürmenin ne kadar kötü bir yol olduğunu anlatmak için farz-ı muhal olarak misal anlamında anlattık.

Sonra Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bana şöyle bir soru yöneltti:

— Biz Bâbülhadid'deki köprü üzerinde yürüyüp bir taraftan diğer tarafa geçiyoruz, bilirsin. Peki bu köprünün faydası nedir, söyler misin?

Cevap verdim:

— Efendim, dedim, altındaki tehlikeden korunmak için bir uçtan diğerine geçmek üzere konulmuştur.

— Peki onun bu yararının bir an için kaldırıldığını farzedelim, yâni köprü artık arzulanan yaran sağlamıyor, diyelim, o takdirde bu köprü o zaman halk için yarar yerine zarar olmaz mı? Çünkü hiçbir işe yaramıyor, üstelik yer işgal ediyor.

Buyurmaca, ben de:

— Evet, öyledir, efendim, dedim.

Sonra buyurdu ki:

— İşte peygamberler, resuller, murakıp melekler ve diğer Allah'ın salih kullarının yaran, insanlan Allah'a doğru irşad edip götürmek, Allah ile kulları arasındaki caddeyi işlek duruma getirmek ve bu yolda rehberlik etmektir. Onların yapmış olduğu bu faidenin kalktığını düşünelim, yani artık onlara lüzum kalmamıştır, herkes Allah'a kendüiğinden erişebiliyor, diyelim, yukanda sözünü ettiğimiz köprünün durumu ne ise bunların da durumu öyle olmaz mı? Yani lüzumsuz kalırlar ve belki de yarar yerine zarar getirebilirler. Allah daha iyisini bilir. (Ne var ki âdem oğulları kıyamete kadar bu rehberlere muhtaçtırlar).

HAK EHLİ İSTİKBAL İLE İLGİLİ BİR HÂDİSEDEN SÖZ ETMEZ, ANCAK ÇOK AZ BİR SÖZLE BELKİ İFADE EDER

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Hak ehlinden kemal mertebesinde bulunan zatlar, ileride meydana gelecek bir hâdise hakkında konuşmak istemezler, ancak çok az bir sözle, o da ısrar karşısında kalırlarsa bel-

ki ifade etmeye çalışırlar. Çünkü onlar bu konuda müşahede ettikleri garip hâdiselerin ilkini, basamağını müşahede etmiş oluyorlar. Halbuki hakk'ı ondan sonra müşahede etmiş bulunyyorlar. Bu bakımdan- müşahede ettikleri olayın boş ve mânâsız olduğunu bilir ve o konuda konuşmayı hiç te hoş görmezler. Çünkü dünya da, içinde meydana gelen ve gelecek olan olaylar da Allah katmda pek sevimli değildir.

Bu bakımdan kemal mertebesinde bulunan zatlar Allah'ın sevmediğini sevmezler ve olacak bir hâdise hakkında konuşmazlar, konuştukları takdirde bulundukları dereceden aşağı inmiş olurlar. Ülker yıldızından yeryüzüne inen kimse gibi yüksek bir dereceyi kaybetmiş olurlar.. Çünkü böyle olayların derecesi, karanlık ehlinin derecesidir. Hem kemal mertebesindeki zatlar ancak Cenâb-ı Hakk'm envariyle müşahededе bulunurlar.

Bu nûr müşahedeye vâsıta olunca artık ara yerden zaman kalkar, geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek diye bir tertip söz konusu olmaz. Velî olan zat Hakk'ın nuruyla sonradan meydana gelecek fâni şeyleri, onlarm sırası geldikçe mutlaka vâki olacağını, şu gün ve şu saatte gerçekleşeceğini rahatlıkla bilir.

Ne var ki şu vakit veya günde meydana gelmesi hususu zamanla ilgilidir, bu bakımdan velînin o dereceye inmesiyle bilinir. Halbuki bu tertip karanlık ehlinin derecesidir. Böyle yapan, yani olayları bu dereceden müşahede eden kimse, güneşin kendi yörüngesinden ayrılıp yeryüzüne inmesine, iki gözünün arasına bir ayna alıp onunla bakmaya çalışmasına benzer.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

— Çünki Cenâb-ı Hak ileride meydana gelecek olayları bilir, onların vakit ve saatini, tertibini de bilir, geçmiş zaman, şimdiki ve gelecek zamanda meydana gelecek herşeyi de bilir. İşte velî olan zat Allah'ın nuruyla bakar. O halde sözü edilen hususları bilmesi gayet uygundur. Karanlık derecesine düşmeden, yani o dereceye iniş yapmadan bunları o nûr ile bilebilir.

Bunun üzerine Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Evet, Allah bunların hepsini bilir, çünkü ilmiyle herşeyi kapsamış ve kuşatmıştır. Allah güçlüdür, kul ise zayıftır, sahası dar ve-kısadır.

Özetle diyebilirim ki: Hiçbir zaman kul Rabbisiyle mukayese edilmez ve edilemez. Nitekim Hızır (A.S.), Mûsâ Peygambere (A.S.) demiş ki:

«Şu gördüğün küçük serçe kuşu gagasiyle şu denizden aldığı su ile ondan ne kadar noksanlaştırdıysa, benimle senin ilmin de ancak o kadar Allah'm ilminden noksanlaştırır.»

Yâni hiçbir şey eksiltemez, Allah'ın ilmi sonsuz ve sınırsızdır.

VELÎNİN GELECEKTE MEYDANA GELECEK BİR OLAYDAN HABER VERMESİ

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Zaman olur ki velî ileride meydana gelecek bir olaydan söz edip haber verir, bu sebeple bulunduğu dereceden aşağı iner. Bu bir günah değil, kusurdur, himmeti basit yolda kullanmak, zirveden aşağı sarkmak, yüceden iniş yapmak ve edebi yolunda kullanmaktır. Gerçi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bazen gelecekteki olaylardan söz etmiştir. Ama Resûlüllah'm hali bir velînin halinden çok farklıdır. (O bununla bir yandan ümmetini uyarır, bir yandan da hak peygamber olduğunu isbatlardı.)

Kemal mertebesinde bulunan evliya (Allah hepsinden razı olsun) gelecekteki hâdiseler hakkında, kader hükmünün sağladığı üstünlük ve Hakk'ın onlarda dilediği hususlarda tasarrufa yetkili kılmasıyla- konuşmuşlardır. Çünkü kâmil velîler (Allah onlardan razı olsun) Hakk'ın mazharlarıdır. (Herşeye rağmen Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle olan hal ve şanları çok farklıdır.)

Müellif Ah m e d bin Mübarek bu konuda diyor ki :

«Halkın daha çok zarar görmesi, evliyayı bu zaviyeden değerlendirmelerinden ve daha çok bu konuda onlarla senli - benli bulunmalanndandır. Onları tanıma hususunda halk karanlık ehline verilen fetihle hak ehline sunulan fethi birbirinden ayırd edememektedirler, bu yüzden Allah dostlarını hatalı bir ölçüyle tanımakta ve ona göre değer vermektedirler. Halkın umumiyetle bu hususlaki ölçü ve kıstası şudur :

Velîlerden kim keşiflerle onların bilgisini artırırsa, harikulade hâdiseler ortaya koyup velayet gücünü isbatlarsa o hem hak üzeredir, hem de kemal mertebesinde bulunuyordur, sanırlar. Halkın belli bir kesimi daha çok keşifte bulunan zatların veliliğine itikad ederler ve velilikten de maksadm keşif olduğuna inanırlar. Halktan başka bir grup ise, dış görünüşüyle dosdoğru olan ve iyi bir yolda yürüdüğü bilinen zatların veliliğine itikad ederler, isterse bu zatların iç âlemi hak'tan bomboş bulunsun.

Onlarla senli-benli olma durumlarına gelince, halktan birini Cenâb-ı Hak bir veliyle buluşmaya başarılı kılınca, o daha çok bir velîden beklenilenin aksini arzular ve bu zaviyeden onun sohbetine katılır. Çünkü bir veliyle buluşmaktan maksad, onun irşadiyle Allah'ı bilmek, ma'rifet hususunda daha çok anlayışa kavuşmak, insanı Allah'tan uzaklaştıran, O'ndan koparan şeyleri bilip kaçınmaktır. Bu şeylerin başında dünyayı sevmek ve ona meyletmek gelir.

Sohbete katılan kimse bunları değil de birtakım ihtiyaçlarının karşılanmasını, gün be gün, sene be sene bu vadide bulunup himmet beklemesi, Rabbisi hakkında ma'rifet edinmeye çalışmaması ve bu konuda hiçbir şey sormaması ve bu ma'rifete nasıl erişileceğini merak etmemesi o velînin gazabına yol açar. O kimse kendisine inen musibetten kurtulursa selâmete ermiş sayılır.

(Aslında onun için en kötü musibet inen zahirî bir musibet değil, yüksek ve kâmil bir veliyle buluştuğu halde ilâhî

ma'rifet konusunda mesafe kat'etmemesi ve bunun için bir istekte bulunmaması, sadece birtakım ihtiyaçlarının karşılanması ve bir de o velînin birkaç keşif göstermesidir.)

Tabii bunun böyle olmasının birtakım sebepleri vardır, onları şöyle özetleyebiliriz :

a) O kimsenin veliyi sevmesi Allah için değildir, ona olan bağlılığı yan çizmekte, bir kenar üzerinde kalmaktadır. Böylesine bir sevgi ve bağlılık apaçık bir ziyandır ki beraberinde vesvese ve şüpheler de eksik olmaz! Şeytanlar onun yanından ayrılmaz ve bu sebeple ebediyyen üzerine Hakk'ın nuru inmez.

b) Kâmil velî o kimseyi dünyaya içten bağlanmış bir vaziyette görür, Allah'tan kopup dünyaya bağlanmış olduğunu tesbit eder, bu sebeple kâmil velî onu bu bataklıktan kurtarmak ister, ama o bu halin artmasını arzular.

c) Kâmil velî o kimsenin birtakım ihtiyaçlarının yerine gelmesi için ona yardımda bulunur ve bazı keşiflerle ona karşılık verdiğinde, o miskin kimse yanılma çukuruna düşer ve bir velîden beklenilenin sadece bunlar olduğunu zanneder. Şüphesiz ki bunların hepsi sapıklık ve vebalden başka birşey değildir.»

HER İNSANDAN İHTİSAS VE MESLEĞİ HAKKINDA BİR ŞEYLER SORUP BİLGİ ALMAK EN UYGUN YOLDUR

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Allah dostu velînin misali şu adamın haline benzer : Toprak kap imal eden bir adam tezgâhının başında eliyle çamuru çevirip şekillendirirken diğer âzası da bu ameliyeye katılır. Bununla beraber o ustanın geniş çapta insanların muhtaç bulunduğu bir hazine de mevcuttur; yiyecek, giyecekten tutun da bir nice kıymetler bu hazinede yer almaktadır.

Bununla beraber ustanın kalbi bu hazineye bağlı değil, işiyle ameliyle başbaşadır. O kadar ki bu hazine ona göre bir

değer taşımamaktadır, aynı zamanda yanında bu hazineden, paradan puldan söz edilmesinden de hiç hoşlanmaz, onun hoşlandığı tek şey toprak kaplardan, onun imalâtından, şekil ve biçiminden bahsedilmesidir. Bunun dışında başka bir konu açan kimseden hoşlanmaz, belki ona kızar, bazen öfkesi öylesine kabarır ki yanında konuşan kimse kendisine bir zarar dokunacağından endişe duymaya başlar.

İşte bu ustanın karakterini, tutumunu bilen iki kişi ona gelir de o hazineden bir şeyler umarlarsa, o ikisinden bu hususta başarılı olanı, aklını kullanıp zekâsını iyice işleteni şüphesiz ki toprak kapların imalâtı hakkında konuşanıdır, daha çok bu sanat üzerinde durup çanak çömleklerin nasıl imal edildiğinden söz açandır.

İşte bu zaviyeden giriş yapar ve böylece ustanın sevgisini kazanır, sonra da o hazineden kendisine bir şeyler verilmesini isterse, buna imkân bulmuş olur; ustadan ona bir zarar da gelmesi söz konusu değildir.

O iki adamdan başarısızlığa uğrayanı ise, ustaya gelip sadece o hazineden söz açanıdır. Yalnız bu mes'ele üzerinde durur, arzusunu dile getirir. Bu durumda başına bir çanakla vurulmaktan kurtuluyorsa, o selâmette sayılır. Onun bu buluşmadaki tek kazancı dayak yemeden kurtulması olacaktır.

Bunun gibi, ma'rifet-i Hak'tan başka hiçbir sanat ve işi olmayan kâmil bir velî sadece ilâhî ma'rifet hakkında söz söylemekten hoşlanır ve ancak bu mâna etrafında toplanmayı sever. Allah'a kavuşmayı, O'na yaklaşmayı tek zevk sayar. İşte kim o velîyi bu ölçü ve açıdan tanırsa hem dünyada, hem âhirette kârlı çıkar. Onu bu açıdan başka bir hal üzere tanıyan kimsenin ise durumu aksine bir netice verir.

BÂTILDAN OLAN OLAYLAR

Şeyhimden sordum, (Allah ondan razı olsun) dedim ki:

— Efendim, neden bu tür olaylar bâtıldan sayılmaktadır? Halbuki biz bunları gözlerimizle açık bir şekilde görmekteyiz,

sabit hususlardandır, duyularımızla idrâk edilmektedir. Bâtıl ise aslı olmayan bir şeydir.

Şeyhim şu cevabı verdi :

— Şu duvarı görüyor musun? Biz onu müşahede etmiyor muyuz? O zamanla yok olur, ama biz onun Rabbisini, yaradanım ve onu kudretiyle ayakta tutanı göremiyoruz. Halbuki onun yaradanı hep diridir ve hep vardır, ne yok olur, ne ölür, ne de varlığını yitirir.

O bize şah damarımızdan daha yakındır; bizim de yaradanımızdır, bizde dilediği gibi tasarrufta bulunur. Böyle bir duvarı müşahede etmek ne fayda, ne de zarar verir. Bununla beraber Cenâb-ı Hakk'ı müşahede edemiyoruz. O halde duvarı müşahedemiz bâtıl bir müşahededir, ama ondaki butlan nisbîdir, yani müşahede ettiğimiz, müşahede etmediğimize nisbetle yok gibidir. Daha önce levhayı görüp de içindeki yazıları görmemek bâtıl bir müşahede sayılmıştı.

Cenâb-ı Hak kime merhamette bulunup fetih kapısını açar da yüce zâtını, övgüdeğer sıfatlarını, tertemiz fiillerini müşahede ederse, o artık Rabbine bağlanmış olur ve bir daha bedbahtlığa yol açmayacak tertemiz bir hayat yaşar; ölümsüzlüğe mazhar olur. Çünkü fâni olan baki olana bağlanınca onun bekasıyla baki olur ki buna işaret edilmiş bir sözle bâkileşir; Allah daha iyisini bilir.

BİRİNCİ FETİH

Birinci tür fetihte her ne kadar karanlık ehliyle hak ehli müşterek durumda iseler de bundaki maksad hayli farklıdır : Çünkü bu hususta karanlık ehlinden yana maksad, Allah'ın kapısından kovulmak, O'nun dosdoğru yolundan ayrılmaktır. Çünkü Cenâb-ı Hak onlara gazab etmiş ve kendinden uzaklaştırmış ve kalblerini başkasına bağlamıştır. Sonra da onları bu türlü harikulade hâdiselerle destekleyip istidrac kapısmı açmıştır. Onlar da böylece kendilerini bir şey sanıp büyük bir yanılgı içinde bulunuyorlar.

Ehl-i haktan yana olan maksad, Allah'a karşı sevgilerini artırmak, bir dereceden başka bir dereceye yükselip kemâle ermektir. Çünkü Cenâb-ı Hak onlara kapıyı açtı ve hicabı önlerinden giderdi, kalblerini de kendine bağladı, sonra da bu tür harikulade olaylarla onları destekledi, tâki basiretleri kuvvetlensin, ma'rifetleri artsm.

Buna işaretle Cenâb-ı Hak buyuruyor ki:

«Bir sûre inince, aralarında «Bu, hanginizin imânını artırdı?» diyen ikiyüzlüler vardır. İnananların ise imânını artırmıştır, onlar birbirine bunu müjdelemek isterler. Kalblerinde hastalık olanların ise pisliklerine pislik katmıştır, onlar kâfir olarak ölmüşlerdir.» (*)

MÜŞAHEDEDE BAZEN KÜÇÜK BÜYÜKTEN DAHA KUVVETLİ OLUR

Şeyimhden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Müşahededе bazen küçük büyükten daha kuvvetli olur, yani belirtilen olayları müşahede vadisinde derecesi aşağıda olan bir velî bazen derecesi çok daha yukarıda bulunan velîden daha kuvvetli olur. Çünkü büyük bir velî kendisinden çok kuvvetli olan zattan gaib bulunuyor ki bu Hakk'ı müşahededir. Küçük velî ise onun durumu böyle değildir, o müşahedeyi kasdetmektedir. Bu durumda her ne kadar onun da Hakk'ı müşahede durumu varsa da büyük velînin müşahedesi gibi değildir.

Özetliyecek olursak: Büyük velî Hakk'ı müşahedesinde kuvvetlenir, halkı müşahededе zayıftır. Küçük velî ise bunun aksine bir hal alır. Yani halkı müşahededе kuvvetlenir; Hakk'ı müşahededе zayıftır.

Bu duruma kıyasla Hazret-i Hızır ile Hazret-i Mûsâ hâdisesi hâtıra gelir, Cenâb-ı Hak onların kıssasmı bize kendi Kitabında anlatırken, üç hususu belirtir: Çocuk, gemi ve duvar.

(*) Tevbe sûresi, âyet: 124-125.

Bu üç olayın bilgisi Hazret-i Mûsâ (A.S.)'a gâib idi. Çünkü o bundan daha kuvvetli olanı müşahede ediyordu, o da Cenâb-ı Hak'tır. Yâni Mûsâ Peygamber bu durumda Cenâb-ı Hakk'ı müşahede halinde olduğu için halk ile ilgili o üç olayı müşahedede Hrzır'dan zayıf bulunuyordu. Şüphesiz ki Hazret-i Musa'nın bu hâdiselerle ilgili bilgisizliği onun kemal mertebesinin zirvesinde bulunduğunu gösterir. Buna bir misâl verecek olursak deriz ki:

Hızır (A.S.) ile Mûsâ (A.S.), bir hükümdarın iki kuluna benzer. Onlardan birini hükümdar bağrına basmış, onu kendine yakın bir dost edinmiştir. Böylece o kulun hükümdarın yanında oturmaktan ve onun yüzüne bakmaktan başka bir meşguliyeti yoktur. O kadar ki, hükümdar bir yere çıkınca o da beraberinde çıkar, bir yere girdiğinde, bir şey yediğinde veya bir şey içtiğinde o da onunla birlikte aynı şeyleri yapar. Hükümdar konuşmak istediğinde ancak bu kulu ile konuşur.

Diğer kulunu ise halkın işlerini görmekle, onlarla meşgul olmak üzere görevlendirmiştir. Bu bakımdan ikinci kul halkla meşgul bulunur, onların işlerini düzenler, hükümdarın emirlerini yerine getirir. Halk ile memleket mes'elelerini görüşüp konuşur; onların durumunu düzeltmek için uğraşır; bu yüzden uzun müddet hükümdardan uzak kalır.

Hiç şüphe yok ki, birinci kul hükümdara hem daha yakın, hem de onun esrarını çok daha iyi bilir. Bununla beraber halkın durumundan, girip çıkanlardan kendisine sorulacak olursa çoğunu bilmez. Çünkü uzun müddet halktan uzak kalmış, hükümdarın huzurunda bulunmuştur. Bu hususta ikinci köle ondan daha bilgilidiV

İşte Mûsâ Peygamberin Allah ile olan hâli de böyle idi. Hızır (A.S.)'m durumu ise ikinci kulun durumuna benzer. Çünkü Mûsâ (A.S.)'m Hızır'dan çok daha büyük ve kadri yüce olduğu muhakkaktır, bu hususta hiç bir tartışmaya yer yoktur. Zira Mûsâ (A.S.) Allah'ın hem Resulü, hem de Kelîm ve Safîsi idi.

Şeyhimin bu nefis açıklaması üzerine hatırıma geldi de sordum, dedim ki:

— Efendim, Hızır (A.S.) bazı ilim adamlarının iddia ettiği gibi peygamber midir? Nitekim Hafız bin Hacer, Buhâri'nin şerhinde diyor ki:

«Hızır (A.S.)'ın peygamberliğine itikad etmek uygun olur. Tâki peygamber olmayan bir «zâtın peygamber olan zâttan daha bilgili olma konusu ortaya çıkmasın.»

Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu :

— Hızır, peygamber değildir. O ancak Allah'ın ma'rifetle kendisine ikramda bulunduğu bir kuldur. Ona tasarruf yetkisiyle imdadda bulunmuş, kulları arasında ona yetki tanımıştır. Ona vermiş olduğu tam tasarrufu ve m'arifetin kemal ölçüsünü bu ümmetin gavsma bile vermemiştir. Hızır (A.S.) bütün bu makam ve derecelere şeyhsiz ve sülûksüz eriştirilmiştir. Allah onu ilk baştan yetkili kılmış, kendisine imdadda bulunmuştur.

İşte bu Hızır'ın derecesidir, ne var ki bu ne nübüvvet, ne de risâlet derecelerine ulaşamaz. Onun bilgisinin halk ile ilgili hususlarda Mûsâ (A.S.)'dan fazla olması, yukarıda belirttiğimiz hususlardan dolayıdır. Bu sebeple peygamber olması gerekmez. Çünkü Mûsâ (A.S.) devamlı Hakk'ı müşahede makamında bulunuyordu, bütün meşguliyeti bu idi; artık bu müşahedeye denk olacak, karşılık sayılacak ve benzer gösterilecek daha yüksek bir makam ve müşahede düşünülemez. Bu durumda Hızır (A.S.)'ın peygamberliğini iddia etmeye lüzum yoktur.

Şeyhime dedim ki:

— Efendim, onun peygamberliğini iddia edenler şu âyete dayanarak istidlalde bulunmuşlardır: «Ben bunları kendiliğimden yapmadım. İşte dayanamadığın işlerin içyüzü budur.» (*)

Hızır (A.S.), Mûsâ Peygambere, sabredip dayanamadığm-

(*) Kehf sûresi, âyet: 82.

hâdiseleri ben kendiliğimden yapmadım, onların tefsirleri de şöyle şöyledir, demek istedi.

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buna su cevabı verdi:

— Ne kadar bir g a v s , bir k u t u b , ve başka velîler varsa, yani tasarrufa sahip zatlardan hiçbiri kendiliğinden bir tasarrufta bulunmaz, yaptığı ve tasarrufta bulunduğu her şey ancak Allah'ın emir ve iradesiyle olur. Böyle bir tasarrufa nail olmak peygamberlik değildir, risâlet mertebesi de sayılmaz. Ne var ki insanların çoğu bu hakikati bilmez,

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhim bu cevabı verdikten sonra çok nefîs bir şey anlattı, kapalı sırlardan olduğu için buraya yazmadım. Allah şeyhimizden razı olsun, Allah'ı ne güzel bilirdi, ne yüksek ma'rifete sâhib idi!.

Şeyhimin vermiş olduğu bu cevap ki Mûsâ Peygamberin belirtilen hususları bilmemesi ve bundaki sırrı açıklaması, taşıdığı yüksek mânaları getirip gıpta edilecek nûr ve ma'rifete kapı açmasıyla ilgili şu hikâyejd nakledebiliriz: Kâmil velîlerden biri bazen müridinden istifade eder, şu âlemde meydana gelen bir hâdise hakkında ondan yararlanabilir.

Nitekim büyük velîlerden biri müridine, «Falan müridimiz vefat ettiğinden bu yana göklerin haberi bizden gaib oldu.» Sonra o ölenin yerine başka bir müridini ta'yin edince yine haberleri almaya başladı. Yâni ölen müridin verdiği haberler gibi o da haber vermeğe başladı. Kâmil velî bu sebeple şöyle dedi :

«Kaybettiğimizi yine bulduk..»

Ben bu velî ile müridinin ismini yazmadım, hem lüzum da görmedim. Çünkü maksad onların ismi değil, velînin kendi müridinden yararlanma konusunda misal getirmektir. Allah daha iyisini bilir.

İNSANIN İDRAKİNİN BELİRTİSİ UYANIK BİR HALDE RESÛLÜLLAH'I (S.A.V.) GÖRMESİDİR

Şeyimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Kulun idrâkinin alâmeti, uyanık bir halde iken Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi görmesidir. Nitekim her şeyin bir alâmeti vardır, insan idrâkinin alâmeti de budur. İnsan uyanık bir halde devamlı Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi düşünür, kalbini onunla meşgul eder, hiç bir iş ve olay onu bu temiz düşünceden alıkoymazsa, o takdirde yukarıda belirtilen makama yükselebilir. Onu yemek yerken de, bir şey içerken de, uyurken de hep Resûlüllah ile meşgul olur bir halde görürsün. Düşünce devamlı surette Peygamber (S.A.V.) Efendimize bağlıdır.

Şeyhime dedim ki:

— Efendim, bunun bir çaresi mi var, yoksa insanın kendi gayret ve kazanmasıyla mı sağlanır?

— Hayır, bu ne bir çare ile, ne de kulun gayret ve kazanmasıyla elde edilebilir. Çünkü böyle olsaydı, önemli bir olayla karşılaştığında, dikkatini çeken meselelerle uğraştığında herhalde kendisinde gaflet başlar, Resûlüllah'ı unutabilirdi. Ne var ki bu hal Allah'tan bir emirdir ki kula yükletilmiş ve onun gereğini işlemekle görevlendirilmiştir.

Kulun bu konuda nefsinden yana bir seçeneği yoktur. Çünkü onun tasarrufuna ve seçeneğine bırakılmış olsaydı, kendisini başka şeyle meşgul etmemek için külfete girmeğe çalışsa, yine de buna güç getiremezdi. Allah'ın inayetinden gelen emir kula bu imkânı hazırlamıştır; o kadar ki kulun içi Resûlüllah ile, dışı insanlar ile meşguldür.

İnsanlarla birlikte oturup yemek yer, ama ciddi bir niyet ve kasdı yoktur, niyet ve kasdı sadece Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizdir. Dış görünüşü itibariyle müşahede ettiği her şeydeki durumu da böyledir. Çünkü ibret ve değer gönüldedir, gönül ise çevresindeki insanların başkasıdır.

İşte kul bu hal üzere bir müddet devam ederse, Cenâb-ı Hak, uyanık bir halde iken ona Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi müşahede imkânını lütfeder.

Bu hususta düşünme müddeti şahıslara göre farklı bir durum arzeder: Kimi bir ay düşünür, kimi bundan az, kimi de daha fazla. Şüphesiz ki O büyük Resulü, kadri yüce Peygamberi görmek son derece büyük bir bahtiyarlıktır, aynı zamanda taşınması çok ağır bir yüktür.

Eğer Cenâb-ı Hak bu konuda kuluna kuvvet vermemiş olsa, mümkün değil kul O'nu müşahedeye güç getiremez. Bir an için çok kuvvetli, mütehammil bir adamı düşünelim, o kadar ki kırk kişinin gücünü kendinde toplamıştır; sonra da bu kırk kişiden her biri aslanı kulağından tutup fırlatacak şecaat ve cesarettedir.

İşte bu durumda farzedelim ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bir yerden çıkıp bu cesur adama görünüverse, adamın derhal ödü kopar, zâtı bir anda erir de ruhu bedenini terkeder. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin azamet ve satveti karşısında durup ona güç getirmek çok zordur; meğer ki Allah güç ve kuvvet lûtfede..

Ama bu azametle beraber O'nu müşahede etmenin lezzeti ise anlatılamaz. O kadar ki ehline göre bu lezzet cennetten daha üstündür. Çünkü cennete gitmekle insan ondaki bütün ni'metlerden faydalanamaz ki. Zira orada her insana has bir ni'met vardır. Ama Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi müşahede etmek böyle değildir; O'nun zâtını müşahede eden kimseye cennetin bütün nimetlerinin lezzeti tattırılmış olur.

Böylece o kimse cennetin her nimetinin tadını, lezzetini ayrı ayrı tadmış sayılır; cennet ehli cennette bu lezzetleri nasıl alıyorsa, o da öylece alır. Aslında bu bile azdır, çünkü cennet de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan yaratılmıştır. Bütün şeref, büyüklük, ululuk, cömertlik Resûlüllah'ta toplanmıştır. Salât ü selâm O'na ve dost ve yaranma olsun..

Sonra şeyhim (Allah ondan razı olsun) devamla buyurdu ki:

— İşte böylece her müşahededе bu tad ve lezzet hissedilir, ruhu bununla sulanır.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bunları şeyhimden işittikten sonra İmam Tirmizî. (Rahmetullahi aleyh) nin Şemail adlı kitabına ve bunun şerhine bakıyorum. Resûlüllah'ın şemaili üzerinde kalem oynatanlar Onun rengi veya boyunun uzunluğu ya da saçının uzunluğu, yürümesi ve benzeri bir şekil ve davranışı üzerinde farklı açıklamalarda bulunduklarını gördüğümde, doğruca Şeyhime gider meseleyi ondan sorardım. O da bana gözleriyle görmüş, Resûlüllah'ı iyice tanımış bir zat gibi cevap verirdi. Biz ondan işittiklerimizin bir kısmını bu kitabımızın birinci bölümünün son kısmına yazdık. Allah daha iyisini bilir.

Bu konuda en hayret çekici husus da şu oldu: Şeyhimden bu ve benzeri mes'eleleri sorduğumda, Allah razı olsun ağaçların çör çöpünü temizlemek, işe yaramıyan kısımlarını budamakla meşgul bulunuyordu. Adeta soruma iltifat etmiyor, başka şeyle meşgul olan kimsenin tavrı içinde görünüyordu. Ama ben soruyu tamamlar tamamlamaz süratle cevap verir; hiç düşünmeden sayıp dökerdi. Yukarıda da buyurduğu gibi ibret iç âlemedir, dış görünüşe değildir.

Dış görünüş itibariyle yapılan her şey, eğer bir niyet ve kasde bağlı bulunmuyorsa, iç âlemin yöneliş ve müşahedesini zedelemez. Meselâ, şeyhim ağaçları temizleyip budamakla meşgul bulunuyordu, ama iç âlemi tamamen Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizle birlikte idi, hep onu müşahede ediyordu.

İşte bu sebeple Şeyhim sorularımı hiç düşünmeden cevaplandırıyor, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şemaili hakkında en doyurucu bilgiyi veriyordu. Allah daha iyisini bilir.

İNSANIN ALLAHÎI İDRÂK ETMESİNİN ALÂMETİ

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

^ — Kulun müşahede hususunda Allah'ı idrâk etmesinin alâmeti, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi düşünüp gönlünü Onunla meşgul ettikten sonra bu kez kalbini ve dimağını Rabbisine çevirmesi ve tamamen bu düşüncenin atmosferi içinde kendini kaybetmesidir,

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi düşünüp kalbini onunla meşgul ederken nasıl başka şey kulun kalbini meşgul etmiyor, onu O yüce düşünceden alıkoymuyorduysa, bunun gibi kalbini Allah'a bağlarken artık hiçbir şey onu meşgul edemiyecek, onu bu yüce düşüncenin feyizli havasından alıkoyamıyacaktır. Kul bu hava içinde kalbini Allah'a verirken devam gösterecek ve kendisine fetih yapılıncaya kadar bu hal sürüp gidecektir. Fetih yapılınca da Cenâb-ı Hakk'ı müşahede bahtiyarlığına erişir ve artık gönül meyvesi onun iç âleminde teşekkül eder.

Peygamber (S.A.V.) Efendimizi müşahede ederken bundan duyduğu lezzet nasıl cennetin bütün ni'metlerine bedelse, artık Cenâb-ı Hakk'ı müşahededе onun duyacağı lezzeti anlatmak mümkün değildir. Çünkü Cenâb-ı Hak hem Resûlüllah'ın, hem de cennetin ve herşeyin yaradanıdır. O'nu müşahede zevklerin zirvesinde bulunuyor, başka bir zevkle kıyas edilemez.^

Sonra şunu belirtelim ki, Cenâb-ı Hakk'ı müşahede bahtiyarlığına erişmede insanlar iki kısma ayrılır: Birinci kısım bu müşahedeye mazhar olurken Allah'tan başka her şeyden gaib olup uzaklaşır, sadece O'nun müşahedesinde gark olup kalır. İkincisi, kemal mertebesinde olanlardır ki ruhları Cenâb-ı Hakk'ın müşahedesinde kaybolunca zatları Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin müşahedesi içindedir. Onların ne ruhlarının müşahedesi zatlarının müşahedesini zayıflatır, ne de zatlarının müşahedesi ruhlarının müşahedesini alt edebilir. Her iki müşahede de kendilerine has seviyede derin bir zevk içinde sürüp gider.

Tabii ki bu kısım müşahede en mükemmel olanıdır. Çünkü bunların Cenâb-ı Hakk'ı müşahedesi birinci kısmm müşahedesinden daha kâmil mertebede bulunuyordur. Üstelik zatlarıyla Resûlüllah Efendimizi müşahedeleri onları bu yüksek makama çıkarmış, daha doğrusu Hakk'm müşahedesine erişmeye sebep olmuştur. O halde kim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi müşahedeyi artınrsa, Hakk'ı müşahedesi de artar. Kim onu noksanlaştırırsa, bu vadideki müşahedesi de noksanlaşır.

Eğer ihtiyaç kulun elinde olsaydı da 90 sene yaşasaydı, bu uzun ömür içinde ancak Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi müşahede etmeyi arzulardı. Ölümüne bir gün kala, Resûlüllah Efendimizi müşahedede derinleşip kök saldığı için kendisine fetih yapılır da Allah'a müşahede bahtiyarlığına erişirse, bu müşahedenin verdiği üstün zevk, bütün hayatı boyunca hem Resûlüllah'ı, hem Hakk'ı müşahede eden kimsenin aldığı zevkten daha büyük ve daha anlamlıdır.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhim bu nefis açıklamayı yaptıktan sonra eline bir ayna alıp iki gözünün araşma yerleştirdi ve o vasıtayla harflere bakmaya başladı, sonra da şöyle buyurdu :

«Şu harflerden meydana gelen açıklık, parlaklık, aynanın parlaklığına tâbi değil midir? Aynayı kaldıracak olursak harflerde bu derece parlaklık görmek mümkün değildir.»

Şeyhimin bu sorusuna :

— Evet, öyledir, dedim. Sonra kendisi şöyle buyurdu :

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi müşahede etmek ayna gibidir. Cenâb-ı Hakk'ı müşahede etmek harflere benzer. Resûlüllah'ı müşahedede ne kadar parlaklık, derin mânalılık gösterilirse, o nisbette parlaklık ve derin zevk ve mânalılık Hakkı müşahedede belirir. Aradaki sis tabakası kalkar, müşahede o nisbette netleşir.

ALLAH DOSTU OLAN VELÎNİN NAMAZI TERKETMESİ MÜMKÜN OLUR MU?

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki: Fukahanın ileri gelenlerinden birkaç zat benden şunu sordular :

«Velînin namazı terketmesi mümkün müdür?»t

Ben de onlara şu cevabı verdim :

— Bir velînin namazı terketmesi nasıl mümkün olur ki o devamlı olarak iki kıvılcım aletiyle dağlanmaktadır; zâtı Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi müşahede kıvılcımı ile, ruhu da Cenâb-ı Hakkı müşahede kıvılcım aletiyle dağlanır. Bu iki müşahededen her biri mutlaka ona namaz ile, şeriatın esrarı ile emreder.

Bu konuda bir defasında ise şöyle buyurdu :

— Velî nasıl namazı terkeder? Belirtilen iki müşahededen kendisine hâsıl olan hayır, ancak zâtı, Resûlüllah'm (S.A.V.) esrarıyla sulandıktan sonra gerçekleşmiştir. Nasıl olur da bir zat Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtının esrarıyla sulanır da onun yaptığını yapmaz, işlediğini işlemez. Doğrusu bu mümkün değildir.

ŞEYHİMDEN İŞİTTİKLERİMİ ANLATMAK HAYLİ ZORDUR

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

«Hakk'ı müşahede konusunda, Allah'ın nuruyla bakmak, bu sebeple zaman ve mekân mefhumunu ara yerden kaldırmak, geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek diye bir zaman kaydını silmek hususunda; ayrıca «Cenâb-ı Hakk'm son derece yüce zâtını müşahede nasıl olur? O'nun sıfatlarını görmek ne anlamda gerçekleşir? Zât, isimlerin nûrlarıyla nasıl sulanır?»

Sorularını açıklığa kavuşturma hakkında; sonra velâye-

tin mertebeleri ve bu mertebelerin kısımları Esmâ-i Hüsnâ'va göre bölümleri, ruhun başka esrara kapı açması konularında öyle şeyler Şeyhimden işittim ki onları kelimeyle anlatmak veya söz kalıbına sokmak ya da işaretle anlatmak mümkün değildir. Allah daha iyisini bilir.»

(İnsanların çoğunun aklının alamıyacağı esrarı nakledip anlatmak, yarardan fazla zarar getirir. Çünkü Resûlüllah Efendimiz (S.A.V.) «İnsanlara akılları ölçüsünde söz söyleyiniz» buyurmuştur.)

CENÂB-I HAK BİR KULUNU HİCAP HALİNDEN ALIP FETİH HALİNE NAKLETMEYİ DİLEDİĞİ ZAMAN

^Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki : Cenâb-ı Hak kuluna rahmet edip onu hicap halinden alıp fetih haline nakletmeyi irâde ettiğinde, evliyâ-i kiram (Allah hepsinden razı olsun) o kul hakkında korkmaya başlar. Çünkü bu fetih ile onun güç getiremiyerek öleceğini veya ölmeyip aklî dengesinin bozulacağını ya da yerinde kalacağını kesin olarak bilmezler. Bu bakımdan o kul hakkında hayli endişeye kapılırlar.

Aklî dengenin bu hususta bozulmasından maksad, müşahede ettiği çok önemli hususlarla birlikte muvazene ve hususiyetini kaybetmesi ve bağlı bulunduğu zattan tamamen kopup ayrılmasıdır. Öyle bir kopuş ki bir daha dönmemesiye. Aklın yerinde kalması ise, nurundan bir kısmını yitirmesi ve müşahede ettiklerinden bir bölümünü kaybetmesidir. Az bir ölçüsünün zât ile kalması ve zâtı koruyacak kadar bir mâna taşımasıdır. Yani bağlı bulunduğu zâtın yemek, içmek, giymek, bakmak ve benzeri hususlarda ihtiyaçlarını karşılayacak kadar aklî melekesinin yerinde kalması demektir.

İşte bu durumda hiç kimse, Allah'ın bu irâdesinden sonra kulda nelerin meydana geleceğini bilmez, ancak o kulun şeyhi bilebilir.

Bu açıklama üzerine şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, neden fetha mazhar olan zata bu gibi haller olur, yâni aklî dengesini ya tamamen ya da kısmen kaybetme tehlikesi baş gösterir de bazen ölür, bazen de deli bir halde kalır?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) şu cevabı verdi:

— Kula fetih yapılınca güç getiremeyeceği hususları müşahede etmeye başlar, melekler, cinler ve şeytanlar âleminden takat getiremiyeceği şeyleri görür. Çok korkunç suretlerle karşılaşır. Dehşet verici sesler işitir, ödü kopacak duruma gelir. Nice kişiler dükkânında bulunup alım-satımla meşgul olurken Allah ona fetihte bulunur da güç getiremiyeceği şeyleri müşahede eder ve derhal ölür. Halk da onun ansızın bir kalb krizi geçirip öldüğünü zanneder. Halbuki fetihten dolayı ölmüştür.

Şeyhim yine bu konuda bize şu olayı nakletti:

— Bir defa Attarlar çarşısından geçiyordum, bir adamın dükkânında kına sattığını gördüm. Tam bu sırada Cenâb-ı Hak ona fetihte bulundu, o da bir çığlık atarak öldü. Halk onun mertebesine yükselerek ruhunu öylece teslim etti.

Bunun üzerine şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, fetihten dolayı aklını kaçıranla, başka bir sebepten aklî dengesi bozulan arasında ne fark var?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) şu cevabı verdi:

— Fetihten dolayı aklını kaybeden kimse, hakikatte aklını yitirmemiş, o sadece Cenâb-ı Hakk'ı müşahede atmosferi içinde kendini kaybetmiştir. Böylece akıl ilâhî müşahede denizinde devamlı olarak kendini kaybetmiş oluyor.

Cenâb-ı Hakkın bu durumda onun aklını zatından koparıp alması irâde ettiği bir hikmetten dolayıdır. Başka bir sebeple aklî dengesini kaybeden kimse ise böyle değildir.

Bunun sebebi, Cenâb-ı Hak bir kulunu helak etmeyi murad ettiğinde onun aklını alır. Böyle bir akıbetten Allah'a sığınır, O'ndan selâmet dileriz.

Böylece Allah bu gibilerin aklını alınca ruhunu da yavaş

yavaş kendi zâtının müşahedesinden koparıp, o sadece artık kendi zâtının ef'âlini görebilir.

Bu sebeple ruh bu durumda böylesine çirkin fiilleri müşahede vadisinde olgunlaşmaz, daha doğrusu zata bu durumda bir k a b z hali gelir ve aklı ayrılıp gider. Allah'tan selâmet dileriz.

Kulun başına gelen kabz hali devam ettikçe, yâni ruh böyle bir kasılıp kalmanın te'siri altına girince akıl yerinden ayrılır. K a b z hali devam etmiyecek olursa ruh için b e s t başlar ve tekrar sahibine dönüş yapar.

Hatırıma geldi, sordum, dedim ki:

— Efendim, bazen çocuklar da akıllarını yitirebiliyor, yani aklî melekelerini kaybediyorlar. Bu durumda onların fiilleri çirkin sayılır mı? Aynı zamanda günahkâr olurlar mı? Bu hususu açıklar mısınız?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) cevap verdi :

— Ruhun yanında kulun bütün halleri günah sayılır. Çünkü ruhun müşahedesi ve Cenâb-ı Hak hakkındaki ma'rifeti kulun her an secdede bulunmasını gerektirmektedir. **Ruha** göre bu hususta küçükle büyük arasında fark yoktur.

Kendisine fetih yapılan kâmil bir velînin yanında iki şahıs oturur da ikisinin de aklî melekesi kaybolmuştur, ama onlardan biri velî, diğeri gayr-ı velîdir; ikisi de konuşuyor ve huzurda oturuyor. Kâmil velî, onlardan velayet makamında bulunan zâtı konuşmasından tanır ve bilir. Her ne kadar aklî melekesi yerinde olmadığı için ne dediğini bilmiyorsa da, kendisinden o esnada ilâhî esrardan bazı sırlar ortaya çıkar da erbabı o sırları bilir, sahibini dinleyince derhal anlar.

Velî olmayan kişiye gelince, ondan böylesine esrar havası taşıyan bir söz işitilmez. Aynı zamanda kâmil velî bu iki deliyi başka bir yoldan bilip ayırd edebilir: Velî olanın ruhunu devamlı olarak b e s t halinde görür, velî olmayanın ruhunu ise k a b z halinde bulur. Birincisi ferah ve sevinç duymaktadır;

ikincisi üzüntü ve keder içinde kıvranmaktadır.

Fetihten başka bir sebeple aklını kaybedenler hayvanlar hükmündedir. Ne var ki Cenâb-ı Hak onları cennetine sokmakla merhamette bulunur, çünkü delilerdeki insan sureti kendileri için şefaatçi olur. Onlar bir bakıma insan suretinde olan hayvanlar gibidirler. Ne var ki insan şeklinde bulunmaları, ilâhî merhameti onlara doğru çeker. Çünkü insan son derece saygıdeğerdir.

Peygamberler, seçkin kullar (salât u selâm hepsine olsun) insan sûretindedirler; yâni Allah onları insanlardan seçip çıkardı, meleklerden çıkarmadı. Bu bakımdan insan, insan olduğu için mükerrem ve muazzezdir. Bu sebeple deliler hayvanlar gibi toprak olmayıp kıyamet günü diğer insanlarla birlikte haşır-neşir olup ilâhî rahmetten nasiblerini alırlar.

Fetih sebebiyle akıllarını kaybedenler ise saygıdeğer velîlerdir. Ne var ki diğer velîlerle birlikte tasarruf yetkileri yoktur. Hem bunlar arasında g a v s ve k u t u b da çıkmaz. Deccal'm çıkmasını Allah irâde edinceye kadar bu ölçü sürüp gider. Deccal ortaya çıkınca da Cenâb-ı Hak tasarruf yetkisini aklını kaybetmiş velîlerin eline verir. G a v s onlardan seçilir, böylece durumu alt-üst ederler, dünyanın düzeni bozulur, onların tasarrufu sırasında Deccal ortaya çıkar. Deccal'ın durumu sona erince, onların da devlet ve saltanatı son bulur, bir daha dönüşü olmaz. Allah daha iyisini bilir.

CENNETE GİRMEKTEN DAHA GÜZEL OLAN ŞEY NEDİR?

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) şöyle anlattı:

«Bir gün Şeyh Abdullah Bernavî Hazretleri benden sordu, dedi ki: Dünyada Cennete girmekten daha güzel bir şeyin olduğunu biliyor musun? Ve bir şeyin de cehenneme girmekten daha kötü olduğundan haberin var mı? Bunun üzerine ben ona, evet bunları biliyorum, dedim ve bu sebeple de kendisinden sormaya lüzum görmedim. Sonra devamla şu sorulan şöyle cevaplandırdım :

— Efendim, cennete girmekten daha iyi, daha aziz olan şey, varlık âleminin efendisi Muhammed (S.A.V.)'i görmektir, bu da uyanıklık hâlinde müşahede edilenidir. Sahâbe-i kiram Onu nasıl gözleriyle gördüyse bugün Allah'ın kâmil velîleri de Onu öylece görmektedirler. Şüphesiz ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi uyanık bir halde görmek cennete girmekten çok daha üstündür. Cehennemden daha kötü ve çirkin olan şey ise, fetihten sonra verilen feyzin alınması, kişinin bundan soyulmasıdır.

Şeyh Abdullah Bernavî Hazretleri benim bu cevabımı dikkatle dinleyip anladıktan sonra kalkıp beni kucakladı ve hayli zaman öptü. Bunun üzerine kendisine sordum, dedim ki:

— Efendim, bu öpmenin sebebi nedir?

Şu cevabı verdi:

— Ben bu soruyu seksen kadar şeyhten sordum, hiç biri senin verdiğin cevabı veremedi.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

— Şeyhimin sözlerini dinledikten sonra dedim ki: Seyyid Abdullah Bernavî Hazretleri anlaşılan bu sorunun cevabını biliyormuş, fakat sırf bazı şahıslan imtihan etmek kasdiyle sormuşa benziyor. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Evet, Seyyid Abdullah bu sorunun cevabını bilirdi, senin anlattığın gibi bazı şeyhleri denemek istemiştir.

Sonra şeyhime tekrar sordum, dedim ki:

— Efendim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizi görmek faziletinin geri alınması neden cehennemden daha kötü oluyor?

Şeyhim (Allah razı olsun) şu cevabı verdi:

— Bu kendisine devamlı fetih yapılan zata nisbetle böyledir. Bu mazhariyete erişen bir zat elbetteki Resûlüllah'ı müşahede nimeti kendisinden alınınca bunu cehennemden daha kötü sayar. Bu, kendisinden bu mazhariyet alman zata nisbetle değil, belirttiğimiz ölçüde bulunan, yani devamlı fetha mazhar olan zâta nisbetledir. Böyle bir sonuçtan Allah'a sığımnz.

Çünkü fetih geri alınıp müşahede celbedilince kişinin kalbi taş gibi olur, artık ne görür, ne de bir şeyi akledebilir. Sanki hayatında hiç bir şey görmemiş gibi olur. Bu durumda onu, fethin ağırlığı üzerinden alınınca çok hafif ve rahat hisseder görürsün.

Dünyada çiftlik ve geniş servet sahibi bir zat, kendisindeki bütün nimetler geri alınınca, sözünü ettiğimiz meslûbdan, yani kendisinden fetih ve müşahede nimeti alınandan daha güzel bir hali görülür. Çünkü çiftlik ve geniş servet sahibi elinden gelip geçen nimetleri göz önüne getirip onları bir bir hatırlayınca lezzet duyar. Ama meslûb kişi böyle değildir. Çünkü onun kalbi körelmiş, silik hâle gelmiş, basiretinin güneşi kararmıştır. Allah daha iyisini bilir.

KENDİSİNİ ALLAH'A YAKLAŞTIRACAK BİR MÜRŞİDİ DİYAR DİYAR ARAYAN BİR ZAT

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) şöyle anlattı:

— Trablus halkından Seyyid Muhammed el-Bennav, yıllarca belli bir sayı verecek olursam tam on dört yıl, kendisini Allah'a götürüp ulaştıracak bir zat arayıp durdu. Ne kadar isim yapmış bir belde varsa uğradı, Mısır, Şam, Irak, İstanbul ve Hindistan'da bazı şehirleri dolaştı; nerede bir velîden söz edildiyse ona uğradı, halk arasında meşhur olan zatlara başvurdu, fakat hiç birinde aradığını bulamadı.

Çünkü o hakkı ve hakikati önce babasından dinlemişti. Babası ariflerden biri idi. Babasının yanında fetih müyesser olmayınca, kendisini Allah'a irşâd edecek, O'na ulaştıracak bir arif aramaya koyuldu. Daha çok bu hususta basiret üzere hareket ediyor, şöhret ve yaygın isim yapmışlığa pek aldırış etmiyordu.

Anlattıklarına göre bu zat Irak'ta bir adam ile karşılaşmıştı. Adam büyük bir isim yapmış, her taraftan gelen insanlar onun başına üşüşmüş, sayılmıyacak kadar müridleri meydana gelmişti. Bu Irak'taki zâtın bir de zaviyesi bulunuyormuş, uğ-

rayanları yedirir, içirirmiş. Her gün hemen hemen ikiyüz avuç gıda maddesi sarfedilirmiş.

İşte bu zat bir de zaviyesinin bir köşesinde kendine bir halvetgâh meydana getirmiş, orada ibâdetini yaparmış, rükû ve secdede bulunurmuş. Kendini bu halvete ve ibâdete öylesine vermiş ki ancak her ayın son üç gününde dışarı çıkarmış. Daha çok ay'ın yirmi yedinci günü halveti terkedermiş. Ayrıca halvethanesinde bir tuvalet de yaptırmış, ihtiyacını orada giderir, abdestini alırmış. Dışarı çıkmamak için de gereken bütün şeyleri orada bulundururmuş. Tâki halveti bırakıp dışarı çıkmasın diye oraya çok hazırlıklı olarak girermiş.

Ayın son üç gününde dışarı çıkar, kendisini ziyarete gelenlerle ayrı ayrı görüşür, ihtiyaçlarını dinler, gereken cevabı verirmiş. Üç gün geçince tekrar halvete çekilir böylece yirmi yedi gün kimseye görünmezmiş. İşte o zâtın âdeti böyle imiş, yıllarca bunu sürdürüp durmuş. Seyyid Muhammed el-Bennav'ı dinleyelim :

— Ben bu zâtın ismini, ibadet ve takvasını işittiğimde kalkıp ziyaretine gittim. Günlerce sabredip bekledim, derken ay'm yirmi yedinci günü halvetinden dışarı çıktı. Benden önce sıra bekleyenlerle görüştü, sonra sıra bana geldiğinde: «Hacetin nedir? Söyle,» dedi. Ben de dedim ki:

«Efendim, sizden iki mes'ele sormak istiyorum: Birisi Peygamber (S.A.V.) Efendimizle ilgilidir, ikincisi Cenâb-ı Rabbi'l-âlemîn'le ilgilidir.»

Beni dinledikten sonra kabul etti ve «Meselelerini sorabilirsin» dedi. Ben de dedim ki:

«Efendim Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı kerîmde: (Şüphesiz Biz sana apaçık bir fetih sağlamışızdır. Allah böylece senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan ni'metini tamamlar.. '(•)

Buyurmak suretiyle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz için hem geçmiş, hem gelecek zamanla ilgili günah isbat etmiş ve

(*) Fetih sûresi, âyet: 1-2.

mağfiret-i ilâhiyyenin bu iki günahı da kapsadığını açıklamıştır. Halbuki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz peygamber olmadan da, peygamber olduktan sonra da günahlardan korunmuştur, hiçbir günahının olmaması gerekir. Durum bu olunca, âyet-i kerîmeyle bu mânayı nasıl bağdaştırabiliriz? Bunu lütfedip açıklar mısınız?

O zat bana şu cevabı verdi:

— Günahların bir kısmı ağır, bir kısmı da hafiftir. Ağır olanları, zinâ, şarap içmek ve benzeri günahlardır ki Peygamber (S.A.V.) Efendimizden çıkmaz, yani o bu tür günahları işlemez. Hafif olanları, karılarından bir kısmına meyletmesi, bir kısmını diğerine üstün tutması ve benzeri günahlardır ki bunları Peygamber (S.A.V.) Efendimiz işlemiştir. İşte geçmiş ve gelecek günahlardan maksad bu hafif olan günahlardır.

Seyyid Muhammed El-Bennav diyor ki:

— Onun bu cevabından câhil olduğunu anladım. Önce Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin yüce makamını bilmiyor. Halbuki arif kişi cahil olmaz, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şerefini ve günahlardan korunmuşluğunu, küçük, büyük hiç bir günah işlemediğini rahatlıkla bilir. Çünkü günahlar ancak hicap gerisinde kalmış kişilerden, gaflet ehlinden, karanlıktan yana olanlardan çıkar. Ehl-i kurb ve müşahede olan ariflerden bile çıkmaz, nerede kaldı Peygamberlerden ve de varlık âleminin efendisi Muhammed (S.A.V.)'den çıksın!

Sonra ben ona ikinci mes'eleyi sordum, dedim ki:

— Efendim, Cenâb-ı Hak «Nerede olursanız olun, Allah sizinle beraberdir» buyurmuştur. Bu beraberliğin mânası nedir?

O zat bu sorumu da şöyle cevaplandırdı:

— Bu beraberlikten maksad müminlerdir. Allahü Teâlâ müminlerin kalbindedir, onlar devamlı surette Allaha niyazda bulunup Onu zikreder ve ibâdette bulunurlar.

Onun bu cevabından da anladım ki Azîz ve Celîl olan Rabbisi hakkında da câhildir ve aynı zamanda kendisi bâtıl ehlin-

dendir. Sonra kalkıp Hindistan ülkesine, ibâdetinden, zühd ve takvasından çok söz edilen bir adama gittim. Sonra onu buldum; cidden anlatıldığı gibi bir adamdı, ibadet ve zühd sahibi idi. Kestaneye benzer bir meyvadan günde sadece bir tane yediği ve açlığını bununla giderdiği bir gerçekti. Kendisinden Cenâb-ı Hak hakkında bir şeyler sordum, bu konuda çok bilgisiz olduğunu gördüm. Anladım ki bu adam bütün ibâdet, zühd ve takvasını temelsiz yapmaktadır.

Bir gün yine deniz kıyılarından bir kıyıda bulunuyordum. Sahilin bağlı bulunduğu deniz de bir şehire kadar uzanıyordu. Şehrin önünde bir vapur iskelesi vardı. Derken bir gemi çıkageldi. İçinde ticaret malı bulunuyordu. Oradaki ücretli hammallar eşyayı taşımak için gemiye daldılar. Ben de durup onları seyrediyordum.

Hammallar o güne kadar Mısır'daki fellâhlardan ve Fas'taki işçilerden çok fazla ağır yük taşıyorlardı. Bunların bu dürüst hizmetine ve ağır yük taşımalarına hayret ettim. Onlardan biri bana doğru ilerledi, ariflerden bir zattı; fakat o ana kadar onu tanımıyordum. Benim kalbimden geçenleri derhal keşfedip dedi ki :

«Bizim böylesine ağır yük taşımamıza hiç de hayret etme, biraz sonra ortaya çıkacak olan Allah'ın yüksek kudretine hayret et!»

Sonra yükünü alıp gitti, çok sürmedi geri döndü ve sırtüstü uzandı, ellerini ayaklarını uzattı ve ruhunu teslim etti. (Allah ondan razı olsun). O arif zat böyle yapmakla, hakikatte kimin kudretli ve kuvvetli olduğunu işaret etti ve yegâne kudret ve kuvvet sahibi Allah'tır, demek istedi. O dilediğine güç ve kudret verir, dilediğinden de güç ve kudreti çekip alır. Evet asıl Allah'ın yüksek kudretine hayret etmek ve O'nun güçlü fiilini her zaman büyük görmek lâzımdır. Yaradanların en güzeli olan Allah'ın sânı ne yücedir!.

Sonra ariflerden bir cemaat ile karşılaştım. Onlardan her biri kendi memleketime dönmemi söylüyor ve asıl ihtiyacımın

kendi ülkemde olduğuna dikkatimi çekiyordu. Bunun üzerine ben de kendi memleketime döndüm.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimiz Abdülâziz Debbağ Hazretleri bu zat hakkında bana şöyle dedi:

«Muhammed el-Bennav kendi memleketine döndüğünde bir zat ile karşılaştı, o da ona asıl ihtiyacının Fas şehrinde karşılanacağını söyledi. Bunun üzerine vakit kaybetmeden o da nevalesini hazırladı ve bir kervanla birlikte Fas'a geldi. Cenâb-ı Hak kendisine fetih müyesser ettiği zâtın eline onu ulaştırdı; o da artık Fas'ta eyleşip kaldı. Altı ay gibi uzun bir müddet bu beldede kaldıktan sonra arifler zümresine katıldı, divan ehlinden oldu. (Allah hepsinden razı olsun).

Bunun üzerine Şeyhime sordum, dedim ki:

Efendim, siz henüz hayatta iken ona fetih mi yapıldı? Halbuki bir veliye, babası (şeyhi) ölmedikçe fetih yapılmaz. Çünkü fetih ancak zâtın sırrı üzerine iner. Zâtın sim oğluna intikal edince bu kez ona fetih yapılır. Şeyh hayatta bulunduğu müddetçe zâtının sırrı başkasına geçmez, bu sebeple fetih jc de olmaz. Olsa bile süratle ayrılıp gider. Bu zat (Muhammed el-Bennav) Hazretleri siz henüz hayatta iken kendisine fetih yapılmış ve fethi de devam etmiştir. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bu sorumu şöyle cevaplandırdı :

— Muhammed el-Bennav benim oğlum değildir. Ona verilen fetih insanların insanlara olan manevî bir geçimdir, yâni bazı şahıslardan diğer bazısına geçen bir hususiyettir.

Tekrar sordum, dedim ki:

— Efendim, ondan önce bu hususiyet hangi insanda bulunuyordu?

Cevap verdi:

— Merakeş nahiyesinde ariflerden bir adamda... O arif vefat edince sırrı benim yanımda kaldı. Muhammed el-Bennav

bana gelince üzerimdeki entariyi ona giydirdim ve o sırrı da ona verdim.

Dedim ki:

— Ama efendim, sözü edilen sır ancak birinci zattan buna nakledilince sübut bulur. Halbuki o bunu görmemiştir. O halde onun fethi nasıl devam eder?

Buyurdu ki:

— Cenâb-ı Hak ölen zâtın sırrını alıp başka bir zâtın yanına emaneten bırakır da sonra o sırra mazhar olacak, fetha erişecek ikinci zâta verir. Bu ikinci zat vefat edenin oğlu da olmayabilir, onun sadece sırrına vâris olan mânevi evlâdı sayılır.

Tekrar şeyhime sordum:

— Ama efendim, sırra vâris olan Merakeş'dendir. Ona sırrını bırakan ise Trablus'tandır. Bu durumda Trablus'tan böylesine bir hayır kesilmiş mi oluyor?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) cevap verdi:

— Bir zat diğer bir zata vâris olamaz, ancak akılda, huyda, karakterde, kanda ona benzemediği müddetçe. Mürşidlerimizden falan zat şöyle derdi:

^«Eğer bu yolda vâris olmak yakınlık sebebiyle olsaydı oğlum bana vâris olurdu. Kuvvet ile olsaydı, hükümdar bana vâris olurdu. Hizmet ile olsaydı, falan hizmetçim bana vâris olurdu. Ama bu veraset ve intikal ancak aklın akla, huyun huya, kanın kana uymasıyla gerçekleşir.» Q^

Bunlar öyle hallerdir ki çalışıp kazanmakla, uğraşıp didinmekle elde edilmez, tşte bizim sözünü ettiğimiz Muhammed el-Bennav da belirtilen hususlarda o zata benzemektedir. Allah daha iyisini bilir.

. . . .

FALAN ZAT BENİM VARIŞIM VE SIR SÂHİBİMDİR, DİYEN ARİFİN SÖZÜ VE BUNUN NETİCESİ

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Arif-i Billâh olan bir zâtın sık sık «Falan zat benim vârisimdir, sır sâhibimdir, benden sonra aman ona yapışın, gerekli olun» dediğini duyduğunuzda, çoğu kez onun dediği gibi netice çıkmaz. Çünkü bu Rabbani olan esrar, halkın zannedemiyeceği bir yoldan gelir. Meşâyih-ı kiram bunu idrâk eder, ama halk onları ehil sanmazlar. ^

Şeyhim bunu söyledikten sonra bize şöyle bir hikâye nakletti: «Allah'ı bilen bir şeyhe hizmet eden sekiz mürid vardı. Bunlardan yedi tanesi hizmete aralıksız devam etti, biri ise âciz kaldı, hiçbir şeye güç getiremez oldu; nereye gönderildiyse bir yarar sağlamadı. O yedisinden üç tanesi ise bu hususta daha iyi bir devamlılık gösterdiler ve fazla olarak da her biri kızını şeyhine nikâh yollu hediye etti.

Onlardan birisinin kızı güzellikte eşi pek az bulunurdu, boyu, endamı fevkalâde idi. Şeyh Hazretleri daha çok onunla görüşür, konuşur ve hepsine takdim ederdi bu hususta. Halk artık bu kadının şeyh hazretlerine vâris olacağını düşündü ve hiç kimsenin şüphesi kalmadı.

Şeyhin vefatı yaklaşınca, dost ve yaranı başucunda toplandılar. Şeyhe bağlananların hemen hepsi o âciz olan müride seslendiler ve önümüzde sen bulunacaksın dediler. Nitekim Şeyh Hazretleri de o âcize: «Sen benim sırrımın sahibisin» buyurmuş ve ruhunu teslim etmişti.

Evet, halkın nazarında küçümsenen, beğenilmeyen bir kimseye olan Cenâb-ı Hakk'ın rahmet ve nazarı, halkın nazarında çok beğenilen ve saygı gören bir kimseye olan rahmet ve nazarından çok fazladır. Bu bakımdan hakarete uğrayan, küçümsenen zatlar esrara daha lâyık ve daha haklıdırlar. Allah daha iyisini bilir.

MÜRİDİN MÜRİDDEN SIR VE FETİH SATIN ALMAYA GÖNDERİLMESİ

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Allah'ın velî kullarından birisinin iki müridi vardı; birisi sıradan biri idi, diğeri ise büyük bir zâtın evlâdı idi. Ama ikisine de fetih yapılmamıştı. O velî olan zât sıradan biri olan müridine bir gün dedi ki :

«O şerîf olan müridime git, kendisindeki sır ve fethi sana satsın..»

O da aldığı emir üzerine diğer müride gitti ve «Sendeki sır ve fethi bana yüz altına sat» diye teklifte bulundu. .

O «Hayır, satmam» diye cevap verdi. Bu kez o, «bir yüz altın daha fazla vereyim» dedi. Ötekisi yine, «satmam» diye cevap verdi. Bu defa «Yanımdaki hizmetçimi de sana vereyim» diye teklifte bulundu. Ötekisi yine vermiyeceğini söyledi.

Sıradan olan mürid bu kez dayanamadı ve :

«Bu altın ve hizmetçilerle birlikte iki kızımdan birini de sana nikahlayayım, ne dersin?»

Ötekisi yine kabul etmedi. O yine ısrar etti ve: «Üstelik evimi de vereyim» diye teklifte bulundu. Şerîf olan mürid ona: «İşte şimdi kabul ettim» dedi. Diğeri «ben de kabul ettim ve anlaştık» diye cevaplandırdı.

Bu ikisi de mahcub (perde gerisinde bulunuyor)du, hiçbir şey göremiyor, ne esrarı, ne de fethi müşahede etmişlerdi. Sıradan olan mürid bunu sadece şeyhinin sözünü doğru bildiği için yapmıştı. Sonra öteki müride: «Ben şimdi böyle bir anlaşma yaptığımıza dair şahit getireceğim» diye teklifte bulundu, o da kabul etti.

Böylece gidip birkaç şâhid getirdi ve durumu onlara anlattı, şerîf olan zâta neler verdiğini bir bir söyledi, sonra da bu anlattıklarıma şâhid olun, dedi, Şerîf olan mürid de o şahitlere seslendi ve :

«Ben de sizi şâhid tutuyorum ki bu müride fetih ve sırrı verdim.»

Mürid kızını nikahladı ona, sonra da evini ve hizmetçisini ve ikiyüz altını verdi, böylece şerîf olan mürid hayır içinde yatağına çekilip uyudu. O geceden daha güzel, daha rahat bir gecesi olmamıştı. Sıradan olan mürid ise o geceyi bir sürü vesvese içinde geçirdi. Şeyhi hakkında içini bozan, kafasını karıştıran birçok şeyler aklına geldi, ama bütün gece onları atmaya çalıştı. Hayatında o geceden daha karanlık bir gece geçirmemişti.

Sabahleyin fecir doğunca, o şerîf olan müride sır ve fetih geldi, gözlerin görmediği, kulakların işitmediği, kalblerin düşünemediği nice şeyler müşahede etti. Bütün bu esrara iyice bakıp derinlemesine dikkatini topladıktan sonra, hem fetih, hem esrar bir anda kendisinden alındı. Böyle bir neticeden Allah'a sığınırız.

Ondan ayrılan fetih ve esrar o sıradan olan müride gitti, böylece Allah'ın velîlerinden biri oldu. O şerîf mürid ise aldığı hiçbir şeyden hayır görmedi. Çünkü fetih ve esrar geri alınınca aklını kaybetti, ağzında sadece şu sözler kaldı:

«Neredesin sen, evi al, hizmetçiyi al, altınları al, kızını da gel al, üstelik anamı da sana vereyim. Gel neredesin, aldıklarımı hep iade edeyim, üstelik anam da senin olsun.»

Bu hâdiseden sonra o mürid altmış sene daha yaşadı, ama aklını kaybetmiş bir halde. Böyle bir felâketten Allah'a sığınır, selâmet dileriz.

Bunun üzerine birisi dedi ki:

— Efendim, o şerîf mürid dünyasını, âhiretini de kaybedip gitti, değil mi?

Cevap verdi:

— Bunu nereden biliyorsun? Bu bir sırdır ve başka bir şeydir ki onu söyleyemeyiz.

(Çünkü kulların nasıl bir akıbete uğradıklarını ancak Allah bilir, bir de dilediği kâmil velîlere bu sırrı bildirir.)

YUKARIYA DOĞRU ATTIĞI TAŞLARA BAŞINI HEDEF TUTAN DELİ

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Aklı alınmış bir adam tanırım, hiçbir iş yapmaz, sadece topladığı taşları yukarıya doğru atıp başını ona hedef tutar ve bu yüzden başını yara-bere içinde bırakırdı. Uzun bir müddet bu adam böyle vakit geçirdiği halde neden böyle yaptığım bilmiyordum. Neticede sebebini öğrendim :

Eskicilik yaparmış, Akabe-i Resifte bir dükkânı bulunuyormuş. Bir gün Allah'ın velî kullarından biri buna raslamış ve ona şöyle bir ricada bulunmuş: «Evlâdım bana bir külah lâzım, tabii yenisini istiyorum. Al şu parayı bana yeni bir külah satm al,» demiş. Velî bu adamın kim olduğunu, o da o velîyi tanımıyormuş.

Adam parayı alıp ayrılıyor ve velî de olduğu yerde durup onu beklemeye koyuluyor. Adam gidip yeni bir külah satın alıp velîye doğru gelirken yolda şeytan onun aklını çeliyor ve kendi kendine diyor ki:

«Yahu, sana parayı veren o adam seni tanımaz. Herhalde o ahmağın biridir ki sana güvendi.»

Sonra da külahı başına geçirip velîye uğramadı. Kendi başındaki eski külahı iki dirheme sattıktan sonra dükkâna hizmet için gitti. O velî onun hainlik ettiğini anlayınca, işi sabaha bıraktı. İkinci gün sabah namazından sonra o adamın dükkânına uğradı ve bir fırsatını bulup başındaki yeni külahı kapıp aldı ve: «Şimdi bak, Allah'tan yana neler kaybettiğine,» dedi ve sür'atle oradan ayrıldı.

Hain adam onun arkası sıra durup bakarken birdenbire kendisine fetih vâki oluyor, gözlerin görmediği, hiç bir kulağın işitmediği ve hiç bir kalbin düşünemediği esrarı görüyor ve bu müşahede içinde başını dükkânına doğru çevirince fetih kalkıyor ve aklı kendisinden alınıyor. (Böyle bir neticeden Allah'a sığınırız.) Adam aklını kaybedince bunu kendi başından zan-

nediyor ve bu sebeple taş toplayıp başını cezalandırmak için kendine belirttiğim kötülüğü yapıyordu. Hâlâ da aynı meşguliyet içinde günleri akıp geçmektedir. Ömrünün sonuna kadar da öyle sürüp gidecektir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhim bir gün sözü edilen adamı bana gösterdi ve «işte naklettiğim hikâyenin sahibi işte budur» dedi. Kendisini şeyhimin anlattığı şekilde gördüm. Allah daha iyisini bilir.

YANINDAKİ ALTINI SADECE ÖZELLİĞİ OLAN KİŞİLERE VEREN KRAL

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhime, sofilerin şu misâlini hatırlatarak açıklanmasını istedim :

«Hükümdarın yanında altın bulunuyor, ama onu sadece özelliği olan şahıslara veriyor, yani ülkesinde isim yapmış ve birtakım özellikleri kendinde toplamış zatlara veriyor, başkasına değil.»

Bu hususta ne buyuracağını merak ediyordum. Şöyle cevap verdiler:

— İşte fetih ve kâmil velayet sırrı da böyledir; Cenâb-ı Hak onu ancak yaratıklarından seçtiği kişilere verir.

Bunun üzerine sordum, dedim ki:

— Efendim, bu sır fetih midir?

Cevap verdi:

— Hayır, fetih o sır üzerine bir fazlalıktır ki sır onunla güçlenir. Çünkü kendisine fetih yapılan zâtın gözlerinin önündeki manevî perde kaldırılır da göklerde ve yeryüzünde ne varsa hepsini görür.

Kulağı da açılır, gökte uçan kuşun kanat çırpıntısını, yerde yürüyen karıncanın ayak sesini işitir; bir senelik mesafeden bile olsa bu işitme özelliğini taşır.

Koku alma duyusu da fethedilir, kokusu olan her topra-

ğın, suyun, zatların, ruhların, hayatta olan ve ölmüş bulunan şahısların ve bütün eşyanın kokusunu alır.

Tadma duyusu da açılır, maddeyi ağzına dokundurmadan tadını rahatlıkla alır.

Dokunma duyusu da öylesine açılır.

Kulakları o nisbette duyarlı olur, duyduğu sesleri birbirine karıştırmadan hangi sesin hangi şeye ait olduğunu bilir. Bir anda binlerce insanın konuşmasını işitir ve her birinin ne demek istediğini, birini diğerine karıştırmadan ayırd edebilir.

İşte yukarıda sözünü ettiğimiz sır fetih ile birleşince iki kuvvet ve iki üstün gayret bir araya gelmiş olur. Ama sır yalnız başına hicaplarla beraber bulunursa, o sadece bir sırdır, kendisine fetih yapılan zat kadar bunun sahibi kuvvetli değildir.

Şeyhime sordum, dedim ki :

— Efendim, fetihsiz bir sır zatta bulununca onunla ne gibi bir husus meydana gelir?

Cevap verdi:

— Cenâb-ı Hakkın vasıflarının benzeri onda meydana gelir. Bu bakımdan o zâtı Hak ile uyum sağlamış bir halde görürsün, Hak'tan başka bir şey bilmez, ancak Hak ile konuşur. Yüce sıfatlarla süslenmiştir, övgüdeğer ahlâk taşımaktadır. Afvetmek, yumuşak huyluluk, bağışlamak, edeb ve terbiye, cömertlik ve âlicenablık gibi güzel ahlâkı kendinde taşımaktadır. Bir de bunun üzerine fetih kapısı açılırsa, yukarıda işaret ettiğimiz gibi o zâta iki kuvvet verilmiş olur. Allah daha iyisini bilir.

NÜR KUVVETİ İNMEDEN FETİH YAPILIRSA

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Nûr kuvveti inmeden fetih zata gelirse, zâtta bir karışıklık ve anormallik meydana getirir, bu yüzden yukarılarda da işaret ettiğimiz gibi ya ölüm vâki olur, ya da aklın yitiril-

mesiyle neticelenir. Ama zât üzerine nûr kuvveti fetihten önce iner, sonra da fetih yapılırsa, bu durumda zâta bir zarar vermez.

Bunun üzerine Şeyhime (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki :

— Efendim, sözünü ettiğiniz nûr kuvveti nedir?

Şu cevabı verdi:

— Eğer Cenâb-ı Hak şu zayıfça yaş ota, sözünü ettiğimiz kuvvetten verse, şüphesiz ki karşımızda duran dağı kaldırmaya güç getirebilir. Allah'ın tevfîkine mazhar olan zat, kendisine henüz fetih nuru inmeden önce bu nûr kuvvetinin inmesini arzular. Allah daha iyisini bilir.

SEYYİD MANSUR İLE İLK GÖRÜŞMEM

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Velayet makamında yükseldiğim ilk devremde Seyyid Mansur Hazretlerini ziyarete gittim. Dokumacılık yapıyor, keten ve benzeri şeyler dokuyordu. Kendisini ağlar bir halde buldum. Bunun sebebini sorduğumda şu cevabı aldım :

«Biz neyi O'nun için işliyoruz. Şu anda ben dokumacılığımda Allah'ın fiilini müşahede ediyorum. Halbuki daha önce bir şeyler yaptığımı sanıyordum, bir de gördüm ki yapan başkasıdır.»

Abdülâziz Debbağ Hazretleri devamla diyor ki:

— Seyyid Mansur Hazretlerinin o gün için ne dediğini bir türlü anlayamadım. Ama bugün onun neler söylediğini ve neleri anlatmak istediğini gayet iyi biliyorum. (*) Bugün onunla

(*) Şeyh Abdülâziz Debbağ Hazretlerinin görüştüğü Mansur Hazretleri, İslâm tasavvuf tarihinde isim yapan Mansur Hallaç (K.S.)'dan başkasıdır. Çünkü Abdülâziz Debbağ Hazretleri hicrî 12. asırda Fas'ta neş'et eden büyük sofilerdendir. Mansur Hallaç ise üçüncü asır ile dördüncü asır arasında yaşamıştır. Beyza şehrinde doğmuş ve hicrî 306 senesinde Halife Muktedir zamanında Bağdad'da idam olunmuştur. Şeyh Hazretlerinin bahsettiği Seyyid Mansur ise hicrî onbirinci asırda yetişen sofilerdendir. (M.)

beraber olsaydım onun o sözüne karşılık kendisine ne diyeceğimi de gayet iyi bilirdim.

Bunun üzerine şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, bugün olsaydı ona ne söylerdiniz?

Allah kendisinden razı olsun şunu söyledi :

— Ona, Allah'ı fazlalıkta, yani fiilinin ötesinde ara, çünkü bugün için sen sonradan olan şeyleri müşahede halinde bulunuyorsun. Cenâb-ı Hakk'm fiilleri de Onun yaratıklarından sayılır.

Ben tekrar sordum, dedim ki:

— Efendim, sözünü ettiğiniz Seyyid Mansur bulunduğu o halden ayrılıp yükselebildi mi?

Cevap verdi:

— Hayır o hal üzere öldü. (Allah rahmet eylesin ona.)

Allah daha iyisini bilir.

HALK SEYYİD ÖMER HAZRETLERİNİN VASIFLARINI BİLMİŞ OLSAYDI BAŞKASINI ZİYARET ETMEZDİ

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— İnsanlar Seyyid Ömer Hazretlerinin (o müstesna) vasıflarını bilmiş olsalardı, artık dirilerden falan ve filan zatları ziyaret etmez sadece onu ziyaret ederlerdi. Çünkü Seyyid Ömer Hazretlerinde başkasında pek bulunmayan dört vasıf vardır :

1. Hiç kimsenin aleyhinde konuşmaz, hiç bir kimsenin kötü olduğundan söz ettiğini göremezsin. Ne gizli, ne aşikâr dilini ve kalbini bu gibi şeylere bulaştırmaz.

2. Halktan ayrılıp bir köşeye (uzlete) çekilmiştir. Bütün ömrü boyunca Seyyid Ali bin Harzehem'in mekânı yanına çekilip Delâil-i Hayrat okumakla meşgul olur, teşbihten boş kalmaz. Evine ancak akşama yakın bir zamanda çıkıp gider. Ziyaretçiler çoğalınca da Ravza'dan çıkar, Ravza'nın kapısı hizasın-

daki sidre ağacma doğru gidip halktan ayrılır da kendi haline yönelir.

3. Lüzumsuz şeyleri terketmiştir, gereksiz olanla meşgul olmaz. Az olsun çok olsun hiç bir şeyi kendine nisbet etmez. O kadar ki Seyyid Ali bin Harzehem'i ziyaret edenler, özellikle her cuma gecesi orada yatanlar, Seyyid Ömer'de olan sırrı hiç de bilmezler. Seyyid Ali'nin ziyaretine geldiklerinde ki Seyyid Ömer de orada hazır bulunur, ondan Fatiha taleb ederler. O da buna muvafakat eder, hiçbir zaman Seyyid Ömer'den böyle bir talepte bulunmazlar.

4. Dünya hakkında son derece zâhidane bir hayat yaşar. Kendisiyle tanışıp görüştüğümden bu yana gördüm ki sabah vaktinde Seyyid Ali'ye geldiğinde beraberinde bir parça ekmek olsun bile bulunmaz. Ancak Seyyid Ali Hazretlerine bir şey getirildiğinde ondan yer. Aksi halde o gününü karnını katlar şekilde geçirir. Çok kere gördüm azıcık bir ekmek parçası eline geçtiğinde Seyyid Ali'nin zeytinyağından biraz alıp, üzerine azıcık ta tuz ekerek ekmeğine katık yapar ve gününü onunla geçirirdi. Zeytinyağı bulamadığında ekmeğini suya bandırıp yerdi.

Allah daha iyisini bilir.

EVLİYADA BAMBAŞKA BİR HASLET VARDIR

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Şüphesiz ki evliyada bambaşka bir haslet vardır. Eğer insanlar o hasleti ve ondaki rahatı bilmiş olsalardı, yanlarındaki her şeyi itip atarlar (onu elde etmeğe çalışırlardı). O da şudur :

Bir velînin başına şiddetli bir felâket inmediği takdirde, ineceğinden dolayı bir üzüntüye kapılmaz ve durumu da değişmez. Bununla beraber başına çiddetli bir dert ve felâketin geleceğini zanneder ya da kesinlikle bilir ve bir saat sonra böy-

le bir durum ile karşı karşıya geleceğini anlarsa yine de bu onun nazarında hiçbir şey yokmuş gibi olur; sanki böyle bir durumun olacağını bilmiyordum.

Böyle iken yakında başına ne felâketler geleceğini bildiği halde bakarsın ki yiyor, içiyor, gülüyor ve karısıyla cinsî yakınlıkta bulunuyor. Tıpkı hiç basireti olmayan bir cahil gibi bu hususta davranır. Sanki başına hiçbir şey gelmiyecekmiş gibi rahat ve huzur içindedir.

Çünkü evliya (Allah hepsinden razı olsun) bilirler ki Cenâb-ı Hakk'm tasarrufunu hiç kimse kapsayıp kuşatamaz. Onların sanmayacağı tarzda Cenâb-ı Hak tasarrufunu yerine getirir. Yâni olacağını sanmadıkları bir tasarrufu Allah infaz eder, artık vâki olacağını bildikleri tasarrufunu da keser. Böylece evliya, Allah'ın tasarrufunu mutlak mânada müşahede eder; hiçbir şeyle bağlantısız onu görür. İşte bu haslette rahat ve huzur vardır ki bunun keyfiyetini (nicelik ve nasıllığmı) anlatmak mümkün değildir.

Kendisine fetih yapılmış velînin hâli bu olunca, yani birçok şeyleri ve onların meydana gelmesini müşahede ettikleri halde durumu böyle olursa, kendisine fetih yapılmamış, perde gerisinde kimsenin hâli nasıl olur? Ona gereken velînin yolunda yürümek, kalbinden gam ve kederleri atmak, tedbirin külfetinden kurtulmaktır. Takdirin kötülüğünü düşünmemektir. Aynı zamanda bu hususlarda tedbir almanın bir yarar sağlamadığını bilmektir. Allah daha iyisini bilir.

366 ZATI OLAN VELÎDEN SORDUM

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimden (Allah ondan razı olsun) 366 zâtı bulunan velîden sordum. Bana şu cevabı verdi :

— O kâmil olan vâristir, yâni Resûlüllah'a kemâl mertebesinde vâris olan velîdir. Ona g a v s denilir, hepsi bu kadar.

— Efendim, dedim. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bu hususiaki mirası 124.000 zat idi. Neden g a v s bunların hepsine vâris olamamıştır?

Cevap verdi:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin güç getirdiğine hiçbir kimse güç getiremez. G a v s ' da veraset mânası şudur: Hiçbir zat, onun Resûlüllah (S.A.V.)'m zâtından içip sulandığı kadar sulanmamıştır. Allah dafya iyisini bilir.

BÜYÜK FETHA MAZHAR OLANLARIN GEÇMİŞ VE GELECEK GÜNAHLARI BAĞIŞLANMIŞTIR

Şeyhimizden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Büyük fetha mazhar olan velîlerin geçmiş ve gelecek günahları bağışlanır; yaptıkları iyilik ve sevablar makbuldür. Günah ve kusurlarının hepsi iyiliğe ve sevaba döner. Yâni fetihten önce işledikleri günah ve kusurlar, fetha mazhar olduktan sonra iyilik ve sevaba münkalib olur.

Fetihten sonra ise onlardan günah ve isyan sâdır olmaz. Çünkü günah ve isyan ancak perde gerisinde basireti kapalı kalmış kimselerde meydana gelir. Büyük fetha mazhar olanlar ise her an Hakk'm müşahedesinde bulunuyorlardır ki bu müşahede onları günah ve isyandan alıkoymaktadır. Melekler de böyle değil midir? Allah'ın emrettiği hiçbir şeyde isyan etmezler, emredileni herhalde yaparlar.

Allah daha iyisini bilir.

ARİFLERİN NAMAZI

Şeyhimden sordum (Allah ondan razı olsun) dedim ki:

— Efendim, ariflerin namazı nasıldır?

Cevap verdi:

— Arif Allahü Ekber deyip kendi zâtıyla namaz kılmaya başlayınca, yâni zahirî tarafıyla namaza durunca, ruhun zâtı da onun zâtında onunla birlikte namaz kılar, onun rükû'a git-

mesiyle rükû' yapar, secdeye gitmesiyle secde eder. Ben bir ara hem ruha, hem de zahirî olan zâta baktım, hangisinin yere daha yakın olduğunu görmek istedim, ama koruyucu melek beni bundan men'etti.

Ruhun namazı her hâl ü kârda makbuldür.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, ruhun namazının mutlaka makbul olması, görülmediğinden ve işe riyâ karışmadığmdandır değil mi?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Hayır, öyle değildir, belki rûh haktır, haktan gelmedir ve hakka gidicidir. Onun namazı da böyledir. Zahirî namazın meşru' kılınmasının sebebi, çoğu insanların ruhî namaz kılmaktan âciz oldukları içindir. Ariflere gelince (Allah hepsinden razı olsun) her ne kadar ruhlarıyla namaz kılsalar da zatlarıyla da kılmaktadırlar. Çünkü âdet böyle sürüp gitmektedir. Aynı zamanda şeriatın zahirini korumaya matuf bulunuyor.

Şeyhim bu cevabı verdikten sonra bize şu misali getirdi: İpekçilik san'atını elde etmek için önce terzilikle uğraşan kimse gibi; Cenâb-ı Hak sonra o adama fetihte bulunuyor, ustasız olarak ipekçilik san'atını öğreniyor. Ama terziler arasında üstü kapalı bir vaziyette kalıyor.

Aslında terzilerin anladığı bazı hususlarda bu işi yürütseydi pek de kapalı ve bilinmez kalmazdı. Fakat ne var ki ipekçilik san'atını öğrenen bu adam terzilerin yolundan ayrıldı, onların dikiş yöntemini terketti. Bunun sebebi kendisinden sorulunca da şu cevabı verdi: Çünkü ben ipekçiliğe döndüm.

Allah'ın da ezelî ilminde ona bu konuda fetih yapılacağı geçmiş bulunuyordu. Böylece terziler üstünde bir ma'rifete erişti ki bu ancak kıyamet günü ortaya çıkar. İşte bu adama yaraşan, bütün ma'rifetine rağmen terziler âdetine uymak, onların yöntemini uygulamak ve ilk hali üzere kalmaktır. Allah daha iyisini bilir.

SİHİRBAZ OLAN BİR VELÎ

Şeyhime (Allah ondan razı olsun) onuncu asırda yetişen bir zattan sordum. Bana şu cevabı verdi:

— O zâta fetih yapıldı, hâli duraklayıp kaldı ve sihirbazlığa döndü, onlardan biri oldu.

— Bu nasıl oluyor? Diye sorduğumda ise buyurdu ki:

— Kişiye ilk fetih yapıldığında kulların günahlarını, sebeplerini ve günahlara nasıl düştüklerini; karanlık ehlinin istimdad ettiği zulmanî sisi görür. (Böyle bir sisten Allah'a* sığınırız.)

Buna benzer birtakım müşahedeleri olur. Cenâb-ı Hak bu fetih sahibi hakkında şer irâde ettiğinde (yâni onun tutum ve niyyetine göre ona şer kapısını açmak istediğinde) aklını o gördüğü hususlara doğru meylettirir ve devamlı onları düşünüp durur. Bir an düşüncesi bu hususta duraklayacak olursa derhal kopar. (Böyle bir sonuçtan Allah'a sığınırız.)

Böylece onun nazarında yukarıda belirtilen hususlardan başkası kalmaz. Evet sözü edilen hususlar ise şeytanların çadır kurduğu ve fitne kaynattığı yerdir, insan oğlunu avlamak için hazır bir pusudur. Böylece kendisine fetih yapılanla şeytanların hazır olduğu yer aynı olmuş olur, şeytanlarla elele vermiş sayılır; elinde sihir meydana gelir ve sihirbazlardan biri olur.

Cenâb-ı Hak fetih sahibine hayır dileyince, onu geçmişteki müşahede ettiği şeylerle meşgul olmaktan alıkor, yeni yeni hususları müşahede ettirir de durmadan yüksele yüksele dereceleri aşar ve gider. Allah daha iyisini bilir.

FETHİN DURUMU OLDUKÇA GARİP VE HAYRET VERİCİDİR

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Fethin durumu garip ve oldukça hayret vericidir. Allah'ın nice sevgili kulları var ki Cenâb-ı Hak onlara olan rahmetiyle fetih kapısını açmıyor. Çünkü fetihte öyle haller ve özellikler var ki kendisine fetih yapılan zat fetihten önce zâtını arındırıp hazırlamamışsa derhal dönüş yapar, yani fethin yapılmasıyla ondan dönüşü bir olur. Bundan Allah'a sığınırız.

Bazen hıristiyanlaşır. Bunda da öyle haller var ki onları müşahede ettiğinde ondan da dönüş yapıp bu kez yahudileşir. (Böyle bir halden de Allah'a sığınırız). Nice kimseler var ki ancak ruhu kendisinden ayrılacağı sırada fetih kapısı açılır. Nice adamlar da var ki kendisine fetih yapılmadan ölür. Ama Cenâb-ı Hak onu fetha mazhar olmuş kişilerin hâlinin çok üstünde ve daha mükemmel şekli ve manasıyla hasreder.

Bu konuda Şeyhim bir gün dostlarına şunu da söylemiş idi:

«İşte bunlar öyle büyük cümlelerdir ki bu tabutta bir hazine misali toplanmıştır.»

Şeyhimiz bununla, yukarıda belirttiği açıklama ve esrarı kasdediyordu.

ABDÜLÂZİZ DEBBAĞ HAZRETLERİNİN AHMED BİN MÜBÂREK'İN İYİLİKLERİNİ DİLE GETİRİP ÖVMESİ VE ONA GIPTA ETMESİ

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu; yâni bana işaret ederek, bu dostunu kasdederek dedi ki:

«Doğrusu senin büyük sevab ve iyiliklerin vardır; onları gördüğümde sana gıpta ettim. Şu sevab ve iyiliklerini benimle aranda taksim etmez misin? Çünkü ben devamlı onları görüp hayretler içinde kalıyorum; iyilik ve sevabın büyüklüğü karşısmda sana gıpta ediyorum.»

FETİH ANINDA İNSANDAN SİYAHIMSI BİR SİCİM ÇIKAR

Şeyhim bir defa şöyle buyurdu :

Kendisine fetih yapılan zattan fetih ânında siyah sicime benzer bir karanlık çıkıp ayrılır ki bu onun zâtını kuşatmış vaziyettedir. Zâtdan bu siyah karanlık sicimimsi mâna ayrılınca zâtın üzerine fetih nuru dökülür; bu nûr büyük bir topluluk halinde olur, meleklerden meydana gelmiştir ve bir de başka bir kavimden oluşmuştur ki bunlar o karanlık sicimimsi şeyin ayrılmasıyla meşgul olurlar. *~

Melekler de sırrı taşırlar. O karanlık sicimimsi şey zattan alınınca melekler nuru zâtın üzerine korlar. Ne var ki o karanlık sicimimsi şeyin zattan alınmasında yaratıklar dehşete kapılır, hepsi de kendisine fetih yapılan zat hakkında endişelenir. Çünkü başına ölüm mü gelecek, aklım mı kaybedecek bilmezler. Selâmete mi erecek, sonucu ne olacak bir türlü kestiremezler. Bu bakımdan durmadan Allah'a yalvarıp yakarıp o zata güç ve kuvvet, destek ve basan vermesini, boynuna takılan şeyi taşıyabilmesi için kudret bahşetmesini dilerler.

Şüphesiz ki fethin nuru şeyhin zâtında olur. Onun ömrünün sonunda vârisleri onu taşımaya güç getirebilirlerse alırlar, yani şeyhten ayrıldıktan sonra onlar o nuru yüklenirler. Eğer vârisler ona güç getiremezlerse bu bir emanet olarak Cibril'e (A.S.) bırakılır. (Salât ü selâm Peygamberimize ve Cibril'e olsun). Müridin zâtı buna güç getirinceye kadar Cibril'in yanında emanet olarak bulunur. Mürid bu aşamaya gelince o karanlık sicimimsi hal ayrılır ve sırrı alır.

Zâta fetih yapılmadan önce Cibril (Aleyhisselâm) üç gün onunla bir arada bulunur, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zâtında bulunan muhabbete onu alıştırır ve daha başka sırlar istikametine doğru onu çeker ve fetih konusunda gereken hazırlığı sağlar.

Sakın sakın bir kısım ileri gelen fakihlerin dediği gibi

Cebrail'den bu konuda söz etmemizi ve onun fetha mazhar olacak zatla kaynaşacağı hususunu yabancı ve garip bir söz kabul etme. Çünkü fakihler, melekleri müşahede ettiğini iddia eden zatları da şiddetle red ve inkâr ediyorlar. Ama fukahadan başka bir grup onların bu sözlerini reddedip bazı şahısların melekleri görmesinde bir gayr-i mümkinlik yoktur, diyorlar ve buna şâhid ve delil olarak da büyük sahabî İmrân bin Hüseyn'i (R Â) gösteriyorlar. Çünkü bu sahabî melekleri müşahede eder, onlara selâm verirdi. Ne vakit ki kendini dağladı, o zaman melekler ondan ayrıldılar.

Bu konuda Şeyh Abdülvehhab Şa'rânî'nin saydıkları ise bizi bu hususta minnetdar edecek ölçüdedir. Cebrail ile görüşenleri, onunla konuşanları belirtmeye çalışmıştır. Arzu edenler onun Minen kitabına müracaat etsinler. Bu ve benzeri konularda konuşmasını bilmeyenler sussalardı, insanlar için büyük bir ilim ve çokça hayır ortaya çıkardı. Keski bir bilseydim, bunu kabul etmeyenler sahih hadîsler ve haberler karşısında ne diyorlar, Buhârî ve diğer muhaddislerin çıkardığı hadîsler hakkında ne söylüyorlar?

Sahih haberlerde meleklerle görüşmenin diğer ümmetlerde de meydana geldiği haber verilmektedir. Başka ümmetler melekleri gördükleri halde bu şerefli ümmetten böyle bir şey men' edilir mi? Sahîh-i Buhârî'de ve diğerlerinde İsrail oğullarıyla ilgili haberlere bak.. Allah daha iyisini bilir.

Son olarak burada kendisine fetih yapılan zâtın bakî olan hususlardan müşahede ettiklerini anlatmak istiyoruz. Meselâ Berzah, Cennet, Cehennem, Sırat, Havz, Ruhlar, Melekler, Hafeze melekleri, Evliya ve başka hususları müşahede eden zatlardan ve onlara bu hususta vâki olan fetihten söz edeceğiz.

ON İKİNCİ BÖLÜM

BERZAH, ONUN SIFATI, NİCELİĞİ VE RUHLARIN ORAYA GİRME KEYFİYETİ HAKKINDADIR

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Berzah âlemi, alt kısmından dar olup yukarıya doğru çıkıldıkça genişleyen ve zirvesine ulaşınca da üzerinde fener kubbesine benzer bir kubbe bulunan bir âlemdir. Bunu biz ağaçtan ma'mul büyük bir dibeğe benzetebiliriz. Nitekim dibeğin de alt kısmı dar, yukarıya yükseldikçe genişler. Böylece büyükçe bir dibeğin üzerine bir fener kubbesi koyacak olursak Berzah âlemine benzemiş olur. Tabii bu benzeme sadece şekildedir, büyüklükte değildir. Çünkü Berzah âleminin temeli dünya semasmdadır, bizden yana ondan bir şey çıkmamış ve uzanmamıştır.

İkinci semayı delip geçecek kadar yüksektir. İkinci semadan da yükselip üçüncü semayı delip geçer, sonra dördüncü semâyı, sonra da yükselip beşinci ve altıncı semaları delip geçer. Sonra oradan da yükselerek yedinci semayı delip geçer ve oradan da sayılmıyacak kadar yükselir ve kubbesi de üzerine konulmuştur. İşte bu, Berzah âleminin uzunluğudur.

Şeyhim devamla buyurdu ki:

— Bu anlattığım Berzah, Beytü'l-ma'mur'dur.

Bunun üzerine dedim ki:

— Efendim, Beytü'l-ma'mur yedinci göktedir. Berzah ise temeli birinci semadan başlayıp yedinci semayı aşmaktadır. Sayılamayacak kadar şeyleri aşıp yükselmektedir. Böylece Berzah her semada vardır.

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Yedinci göğün üstüne yükseldiğiyle yetinmelerinin sebebi, çünkü orada sözü edilen kubbe mevcuttur. Şüphesiz ki bu yedinci semada olan en şerefli şeydir. Çünkü bu kubbede ancak önce gelenlerle sonra gelenlerin efendisi Resûlüllah in (S. A.V.) rûh-ı şerifleri bulunmaktadır. (Salât ü selâm ona olsun.)

Ayrıca Cenâb-ı Hakk'm, Resûlüllah'ın fazilet ve kerametiyle kendisine ikramda bulunduğu onun zevceleri, kızları ve zamanındaki nesli, ondan sonra da onun soyundan hak üzere gelip geçenlerin ruhları da bulunmaktadır. Ayrıca yine o kubbede dört halîfe (Ebûbekir Sıddîk, Ömer Faruk, Osman Zinnûreyn, Ali Murtaza (R. Anhüm) hazretleri)nin de ruhları bulunuyor.

Bir de Resûlüllah'ın huzurunda Allah yolunda şehid olanların ve kendilerini O'nun yoluna seve seve verenlerin ruhları yer almaktadır. Bunların ruhlarında başkasında bulunmayan yüksek ölçüde bir güç ve kuvvet vardır ki onların güzel amellerine karşılık verilmiştir. Allah hepsinden razı olsun.

Yine sözü edilen kubbede Resûlüllah'a vâris olan kâmil velîlerin ruhları da bulunuyor, g a v s ve k u t u b bu cümledendir. Şüphesiz ki Berzah âleminde en şerefli makam bu kubbedir.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Hafız ibn Hacer (Rahmetullahi aleyh) Buhârî şerhinde diyor ki:

«Her semada bir Beyt-i ma'mur vardır.» İsterseniz İsrâ hadîsinin şerhinde Kitâbu's-Salât bölümünde onun bu sözünü görebilirsiniz. O da bunu bazı zatlardan nakletmiştir. Bu bakımdan şerhin her nüshasında bu kayda raslamak mümkin değildir. Bu durumda konu hakkında herhangi bir müşkil durum kalmıyor.

Berzah âleminin genişliğine gelince :

Bu hususta dördüncü semada bulunan güneşin Berzah âleminin çevresinde tavaf yapan bir kimse gibi dönmesi ve bir yıl-

da bu hareketini tamamlaması bilgi bakımından sana yeter sanırım. Berzah'm her tarafı deliktir, nitekim ileride cennetin sıfatlan konusunda bu hususta söz edilecektir, inşâallah. Berzah'ta bulunan bu deliklerde ruhlar eyleşmektedir. (*)

Sözünü ettiğimiz bu kubbe yedi kısma ayrılmıştır; cennet tabakalarının sayısına eşittir. Her kısmı yedi cennetten birine benzer.

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZİN RÛH-I ŞERİFLERİ

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin rûh-ı şeriflerinin makamı her ne kadar Berzah'ın kubbe ve kısmmdaysa da orada devamlı bulunmaz. Çünkü ne o kubbe, ne de başka bir yaratık Resûlüllah'ın rûh-ı şeriflerini taşımaya güç getiremez. O'nun ruhunda sayılmıyacak kadar esrar vardır. O ruhu ancak yine O'nun tertemiz zâtı taşıyabilir. Bu sebeple Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ruhu devamlı Berzah'ta bulunmaz, yani belli bir yerde durmaz. Çünkü onu taşıyamaz o yer. Berzah'm dördüncü semada olan bölümündeki ruhların nurları yukarıya doğru yükselir. Üçüncü semada olan kısmındaki ruhların çoğu mahcûb durumdadır, nurları yoktur.

Berzah'ta bulunan delikler Âdem babamız yaratılmadan önce mevcuttu ve ruhlarla bayındır halde idi. O ruhların nurları vardı, fakat bedenleri terkettikten sonraki nurlarında daha düşük seviyede bulunuyordu.

(*) Son araştırma ve tesbitlere göre, güneş, Samanyolu'nu meydana getiren otuz trilyon yıldızdan biridir. Bize çok büyük görünmesi yakınlığı sebebiyledir. Güneşin de günlük ve yıllık iki hareketi vardır: Güneş de dünya gibi kendi mihveri etrafında döner, ancak bunu üç haftadan daha uzun bir müddet içinde tamamlar. İkinci hareketi ise başka yıldızlar arasındaki hareketidir. Güneş en yakın yıldızlara göre saatte 70.000 km. ye yakın bir hızla hareket eder; bütün güneş sistemini de kendisiyle birlikte sürükler. İşte Büyük Velî Abdülâziz Debbağ Hazretleri güneşin bu ikinci yıllık hareketinden söz etmektedir. (M.)

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bu konuda devamla buyurdu ki:

— Âdem babamızın ruhu inip zâtına girince Berzah'taki yeri boş kaldı. Bunun gibi oradan ayrılıp yeryüzündeki bedenlere giren her ruhun yeri boş kalmaktadır. Ölümden sonra ruh Berzah a dönünce, daha önce ayrıldığı deliğe değil, lâyık olduğu başka bir deliğe yerleşmektedir. Eğer mü'min ise daha yüce bir mevkia, kâfir ise daha aşağı bir mevkia döner.

Boş kalan delikler Allah'ın mahlûkatından birtakım mahlûklarla bayındır hale getirilir. Ruhlar ise «Elestü birabbiküm = Ben sizin Rabbiniz değil miyim?» hitabından önce, akıbetleri bilmezler, ilâhî muradı anlayamazlardı. Cenâb-ı Hak sebkat eden kazasını onlara izhar etmeyi dilediğinde, İsrafil (A. S.) e emretti, s û r ' a üfürmesini buyurdu. O da. üfürünce ruhlar toplandı ve yeniden kalkış çağrısında olduğu gibi hepsi korkup titremeye başladı ve belki daha fazla korku verdi.

Ruhlar böylece toplandıklarında Cenâb-ı Hak keyfiyyeti olmayan bir hitabla onlara seslendi:

«Elestü birabbiküm = Ben sizin Rabbiniz değil miyim?»

Saadet ehli, Rablerine sevinç ve mutluluk içinde müsbet cevap verdi. İşte burada ruhların farklılığı verdikleri cevabın farklılığıyla ortaya çıkmış oldu. Mertebe ve müşahedelerinin farklılığı böylece belirgin hâle geldi. Şeyh müridinden açık ölçülerle ayrıldı. Falan kimsenin filân kimseye bağlı bulunduğu ortaya çıktı. Aynı zamanda bununla Peygamberlerin (Salât u selâm hepsine olsun) ve ümmetlerinin farklı durumları da zahir oldu.

Şekavet (bedbaht olan) ehli ise (bundan Allah'a sığınırız), onlar da hitabı işittiler, fakat üzüldüler, çehreleri değişiverdi, istemiyerek müsbet cevap verdiler. Sonra da yuvalarına çabuk sokulan anlar gibi nefretle döndüler. Böylece onlar için bir aşağılık meydana geldi, nurları karardı; bu sebeple de mü'minler kâfirlerden aynlmış oldu. İşte o vakit her rûh için Berzah'taki yeri belirlendi. Bu olaydan önce Berzah'taki ruhlar

istedikleri yerde bulunabilirlerdi. Diledikleri zaman yer değiştirir, dolaşırlardı.

Sonra Şeyhim bu konuda başka bilgiler vererek bizi aydınlattı.

BERZAH'TAKİ RUHLAR NURLARIYLA, KARANLIKLARIYLA BİLİNİR VE TANINIRLAR

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Şu anda Berzaha bakan kimse, bedenlerden çıkıp oraya intikal eden ruhları nurlarındaki kuvvet ya da karanlıklarmdaki fazlalıkla bilip tanır. Aynı zamanda henüz dünyaya inmemiş ruhları da bilir. Tabiî bunlar azınlıktadır. Bedenlere yerleştikten sonra bedenin ölmesiyle tekrar Berzah'a dönen ruhlar ekseriyeti teşkil etmektedirler.

Dünyaya henüz inmemiş ruhlar oradan ayrılıp çıkışlarını tamamladıkları ve çıkmadık hiçbir ruh kalmadığı zaman artık kıyamet kopmak üzeredir, demektir.

Bunun üzerine Şeyhime (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki:

— Efendim, Berzah âlemini bu açıdan keşfeden kâmil zatların kıyametin ne zaman kopacağını bilmeleri gerekir. Halbuki Cenâb-ı Hak kendi Kelâmında: «Kıyametin kopuş saatinin bilgisi Allah karındadır,» buyurmuştur. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz de: «Beş şey var ki Allah'tan başka kimse onlan bilmez....» Bu hususta ne buyurursunuz?

Cevap verdi:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz bu sözü, ortaya çıkan bir durumdan dolayı söylemişti ve o vakte aittir. Yoksa, belirtilen o beş şeyden hiç biri Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize gizli-kapalı değildir. Nasıl gizli olabilir ki, bu şerefli ümmetten olan yedi tane kutub da kıyametin ne zaman kopacağını bilmektedirler. Halbuki kutublar derece bakımından g a v s ' dan aşağıda bulunuyorlardı. Artık her şeyin sebebi olan önce gelmişlerle son-

ra geleceklerin efendisi olan Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bu hususları bilmesi söz götürmez bir ölçü ve anlamdadır.

RUHLAR BERZAH'A DÖNMEDEN ORASI AZ NURLU İDİ

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bu konuda buyurdu ki :

— Berzah âlemi, ruhlar ona dönmeden önce az nurlu idi. Aynı zamanda Adem babamız yaratılmadan önce de yine oranın durumu bu ölçüde bulunuyordu. Âdem babamızın ruhu oraya yükselince ve onun soyundan gelen peygamberlerin ruhları bir bir oraya intikal edince durum değişti, oranın nuru arttıkça arttı. Velîlerin ruhları da bir bir o âleme geçince nûr artmakta devam etti. Çünkü ruhlar hep birden değil, kademe kademe, bir bir oraya intikal ettiler, böylece oranın nuru da tedricen artmaya başladı.

Şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, kâfirlerin ruhları bedenlerini terkettiklen sonra Berzah âleminin neresinde bulunurlar?

Allah ondan razı olsun, şu cevabı verdi :

— Berzah'm en alt tabakasındadırlar. Onların karargâhına bakacak olsan, orayı simsiyah karanlıklar içinde görürsün. Bu karanlık kömür gibidir. Oraya yerleşen kâfirlerin ruhları böylesine karartmaktadır. Çünkü âhiret dünyanın tam aksine, yani tersinedir: Dünyada iken bir şahıs bembeyaz güzel ve süslü bir elbise giyecek olsa, kirleninceye kadar o hep öyle kalır. Ahirette ise, elbiselerin kiri zatlarından gelmektedir. Bir an farzedelim ki kâfirlerin ruhu orada son derece beyaz güzel elbiselerden birini giyiyor, derhal kömür gibi simsiyah olur.

Dünyada bizi kuşatan hava, âhirette tam tersine döner. Yani dünyada güneş ve diğer aydınlatıcı nesneler hem mü'minleri, hem kâfirleri aydınlatır. Âhirette ise, zatların kendi durumları onlara galib gelir, hâkim bir üstünlük sağlar: Mü'minlerin zatları ışık verir, aydınlatır, akıllara durgunluk verecek biçimde mü'minlerin nurlarından elbiseler zatlarına giydirilir. Kâfirlerin zatlarına gelince, onlar kendilerini kirletip

siyahlaştırırlar, o kadar ki kömür gibi olurlar.

Özetliyecek olursak :

Âhirette, batini hususların hükümleri ortaya çıkar ve üstünlük sağlar. Çünkü bâtınî hususların hükmü hak ve hakikatin tâ kendisidir; âhiret de hak yurttur.

Şeyhim bu mâna çerçevesi içinde bana şunu da anlattı:

— Âhiretteki terleme de zatlara göre değişik hal alır, kimi bulunduğu yerde yarısına kadar ter içinde kalırken, aynı yerdeki bir başkası dizlerine kadar ter içinde kalır. Halbuki bunların bulunduğu yer dümdüzdür. Dünyada düz bir arazideki suda duran üç kişiyi düşünün, aralarında böyle farklı bir durum olmaz, yani hepsi de aynı seviyede suya batmış olurlar. Çünkü onların dünyada iken bâtınları (iç âlemleri) çok farklı idi, bu farklılığın hükmü âhirette ortaya çıkmış oldu. Çünkü âhiret sadece hak ve hakikatin ortaya çıktığı bir yurttur.

BERZAHTAKİ KÂFİRLERİN RUHLARINA GELİNCE

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bu konuda buyurdu ki:

— Kâfirlerin bulunduğu Berzah'taki bölümde, onların ruhları Berzah dışından bir uzunca sütun gibi yükselirler ve cehenneme doğru dal budak uzatırlar, sonra da Cehennem azabından, oranın mihnetinden ve fena kokusundan bu sütun gibi yükselenlere akseder de cehennemdeymiş gibi bir hal alırlar. Uzanan bu dal ve budaklarda ise ayrıca münafıklar eyleşirler, ayrıca Allah'ın gazabına uğrayan inkarcılar da buradadır.

Saadetli kişilerin bulunduğu Berzah bölümünde de Berzahın dışına doğru uzanan sütunlar ve bunların dal budakları vardır, Cennet tarafına doğru kol atarlar, hepsi, de Cennetin nimetlerinden, hayrından, güzel kokusundan yararlanırlar. Sanki cennette bulunuyormuş gibi olurlar. Cennette zatıyla bulunan kimseye benzerler. Bu kısımda eyleşenler şehîdler ve Allah'ın merhamet ettiği zatlardır.

Berzah'ta sözünü ettiğimiz merdivanvari yükselen, dal ve budak salan sütunlar iki gruba ayrılır ki ikisi de Berzah'tan

birer parça sayılır, ne var ki dıştan ona bir fazlalık gibi konulmuş bir görüntü arzeder ve böylece Berzah'tan başka bir tarafa doğru uzanıp gider.

Bunun üzerine Şeyhime sordum, dedim ki :

— Efendim, Berzah'ın alt kısmı dünya semasındadır. Kâfirlerin ruhları burada olunca, göğün kapısı açılmadan oraya girmeleri mümkün değildir. Nitekim Cenâb-ı Hak: «Göğün kapısı onlara açılmaz», buyurmuştur. Ayrıca ilim adamlarımız bu hususda şöyle demişlerdir: Müminler için Berzah, kabirden tâ A'lây-ı ılliyyîne kadar uzayıp gider. Kâfirler için kabirden aşağıların en aşağı tabakasına kadar uzar, ki buna siccîn adı verilir. Bu hususta ne buyuıursunuz?

Allah ondan razı olsun, şu cevabı verdi:

— Kâfirin ruhu dünya semâsında olduğunda, Berzah'm en alt tabakasında bulunuyordur. Hicap gerisinde kalmıştır, gözlerine, kulaklarına ve kalblerine dikiş vurulup kapatılmıştır; diğer organları da böyle. Kendisine dünya semâsı açılmamış gibidir. Diğer bir tabirle, kâfirlerin ruhları Berzah'ta iki kısma ayrılır:

Birinci kısım karanlık ve kötü hallerinin üstünlük sağlamasıyla hicap arkasında kalmışlardır; bu durumda olan ruh ne az, ne de çok birşey görebilir. Bu, gazab hicabıdır. Böyle bir hicaptan Allah'a sığınırız.

İkinci kısım, hicap altında değildir, müşahede edebiliyor, ne var ki kendisine hazırlanan azabı ancak müşahede ediyor. Sözünü ettiğimiz iki kısımda Allah'ın gazabında bulunuyorlardır. Bu durumda olan ruhlar, kendisine dünya semâsının kapıları açılmayan kimse seviyesindedir.

Müellif Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimin bu cevabını, ilim adamlarının «Onlara göklerin kapıları açılmaz» mealindeki âyet üzerindeki görüş farkları kuvvetlendirmektedir :

a) Bâzısına göre, onların dualarına göklerin kapılan açılmaz, yani duaları kabul olunmaz, demektir.

b) Bâzısına göre, onların ruhlanna bu kapılar açılmaz,

fakat müminlerin ruhlarına açılır. Yâni müminlerin ruhlarına açıldığı gibi onların ruhlarına açılmaz, demektir. Bu hususta geniş bilgi için Kaadî Beyzavî Tefsirine müracaatı tavsiye ederiz.

*

Âlimlerin bir başka farklı görüşü, gökte bulunan Âdem Peygamberin sol tarafındaki karaltılar hakkındadır. Bu hadîs üzerinde açıklamada bulunanlardan bazısı bu karaltılann kâfirlerin ruhları olduğunu söylemiştir ki bu kâfirler de haliyle Âdem babamızın neslindendir. Bazısı da bu hadîsi zahiri üzerine hamletmiştir. Diğer bazısı ise bunu te'vil etmiş ve sonra da bu hususta şöyle demiştir :

«Kâfirlerin ruhları Berzah'tadır, dediğimizde, Berzah'm başlangıcı dünya semâsından başlar. Bununla biz semânın sadece bizim başımız üzerinde bulunan kısmı kasdetmiyoruz, çünkü semâ-i dünya, dünyamızı her taraftan kuşatmıştır. Baş tarafımızda bulunduğu gibi ayaklanmızm altına gelen cihette de vardır. Her semâ içinde bulunanı her tarafından kuşatmıştır. Dünya semâsı da dünyayı öylece her tarafından kuşatmış vaziyettedir. Arş da bunların hepsini kuşatmıştır.»

Berzah büyük bir yaratıktır. En dar kısmı olan alt tarafı yedi kat yerküreden büyüktür. Bu başımızın üstündedir, dersek, onun bir bölümü de ayaklarımızın alt cihetine Taslamaktadır. İlim adamlarından, «Kâfirlerin ruhlan esfel-i sâfilîn (aşağılann en aşağısın)dadır, yani Berzah'm en alt tabakasında bulunuyor ki bu bizim alt cihetimize gelmektedir,» diyenlere, şu cevabı veririz :

— Şeyhimiz bu konuda sanki şöyle buyurmuştur: Berzah yedi kat gökleri delip geçmiş, A'lây-ı İlliyyîne (yükseklerin en yükseğine) ulaşmıştır. Bunun gibi alt tarafı da yedi kat yerleri delip geçmiş ve en aşağılara kadar uzanmıştır. O halde Berzah'ın altı yedinci yerin en altında s i c c î n ' dedir. Üst kısmı ise en yüksek tabakadadır, yedinci göğün üstünde bulunuyordur. (*) Şeyhimiz bu hususu birkaç defa açıklamıştır.

(*) Yedinci yerin altı siacîn ile yedinci göğün üstünden maksad manevî âlemlerdir; ne var ki madde âlemi misâl verilerek anlatılmaya çalışılmıştır. (M.)

İşte bu açıklama, Cennetin göklerin üstünde, cehennemin de yerlerin en alt tarafında olması hususuna uygun düşmektedir. Böylece Berzah'ın altı Cehennem nahiyesine doğru uzanmıştır, bu kısımda kâfirlerin ruhları bulunuyor; bedbaht kulların, ahlâksız soysuzların ruhları burada eyleşir. Berzah ın en üst kısmı ise Cennet nahiyesine doğru uzanır, orada müminlerin, bahtiyar kişilerin, hayırlı zatların ruhları eyleşir.

Bu yorum, göklerin kapılarının açılması hakkındaki farklı görüşlere ters düşmemektedir. Çünkü Berzah'm bu sıfat üzerine olması, göklerin kapılarının kâfirlerin ruhlarına açılmamasını gerektirmez, yani o konuyla ilgili değildir.

ŞEYTANLARIN, KÂFİRLERİN RUHLARIYLA OYNAMASI

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bir defasında ise bu konuda şöyle buyurdu:

— Kâfirlerden öyleleri var ki öldüklerinde ruhları Berzah âlemine yükselmekten men'edilir, şeytanlar ona musallat olur, onlara vesvese veren iblisler etrafını çevirir ve onunla evlenmeğe ve oynamağa başlarlar. Tıpkı çocukların topla oynadığı gibi onlar da dünyada şeytanlara oyuncak olan kâfirlerin ruhlarını hapsedip öylece oynayıp eylenirler.

İş bununla da bitmez, Allah'ın azabından güç getirilmiye•cek ölçüde onlara azâb ederler, yerden yere çarpıp, topraktaki bedenleri çürüyünceye kadar, topraklaşıp silininceye dek buna devam ederler. Bedenler çürüyüp toprak olunca, ruhları artık Berzah'ın alt kısmına gidip yerleşmek üzere yükselirler. İşte kim göklerin onlara açılmamasını bu mânaya hamlederse, o zaman doğru bir hüküm vermiş olur.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhimizin bu konu hakkında birkaç defa çeşitli ifadelerle açıklamada bulunması birbirine ters düşmektedir. Bilâkis hepsi de (mâna ve hüküm yönünden) tek bir söz ve ittifak

sağlanmış bir hüküm niteliğindedir. Gerçi bunları birbirine bağlayıp bir arada anlatmamız uygun olurdu. Ne var ki biz bu hususu Şeyhimizden işittiğimiz bölümlere göre ayırıp işlemeyi uygun bulduk.

Eğer bu konuda şöyle bir itirazda bulunursan: «Birkaç defa anlatılan bu meselede daha çok, Berzah'ın alt kısmının sema-i dünya'da olmasını gerektirmektedir. Halbuki sana bunun alt kısmının esfel-i sâfilîn (en aşağı tabaka)da bulunduğu açıklanmıştır. Bu da bir önceki söze uygun düşmektedir. Çünkü bu söz, Berzah'ın alt kısmının yedi kat yerin dibinde bulunduğunu gerektiriyor, bundan bir önceki söz ise onun dünya semâsında olduğunu gösteriyor.»

Biz buna cevap olarak deriz ki:

Bir önceki sözün daha aşağı tabakaya hamledilmesi, yüksek tabakalara yükselen bahtiyar zatlara nisbetledir. Yani onlara nisbetle bunlar en aşağı, aşağıların aşağısı bir tabakadadırlar, demektir. Bunların en aşağı tabakada eyleşecekleri mânası ise şakilere nisbetledir. Bu bakımdan iki mâna arasında bir ihtilâf vâki olmamıştır. Nitekim bu husus erbabına kapalı değildir.

Yine itiraz edip desen ki:

«Efendim, senin dediğin doğrudur ama, yukarıdaki açıklama, kâfirlerin ruhlarının dünya semasındaki esfelde (en aşağı tabakasında) bulunduğunu gerektiriyor, buradaki açıklama ise onların ruhlarının belirtilen esfelde değil, alt tabakalardaki en aşağı tabakada olmasını gerektiriyor. Böylece iki açıklama arasında farklı bir durum vardır.»

Biz yine cevap olarak deriz ki:

Kâfirlerin ruhları çok farklıdır, nitekim yukarıda buna temas etmiştik. Onlardan bir kısmı bu sözü edilen esfeldedir. Bir kısmı da Berzah'ın dışından yükselip Cehenneme doğru dal budak salan bölümdedir. Bir kısmı da iki esfel arasındadır. Bir kısmı üçüncü arzdadır. Nitekim Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bir defa bu hususta bana şöyle demişti:

«Üçüncü arzda daracık evlerde birkaç kavim gördüm, ya-

kıçı bir ateş, derince kuyular ve sürüp giden azablar içinde bulunuyorlardı. Onlardan hiçbiri konuşmuyor. Alevler onları yükseltip alçaltmca belki ancak bir kelime ağızlarından çıkıyordu. Bir ara onlara dikkatle baktığımda ismiyle şahsıyla tanıdığım bir adam gözüme dokundu, dünyada iken onu iyi tanırdım. Seslendim, ismiyle çağırdım ve: Yazıklar olsun, sana ne oldu da buralara düştün? Bana cevap vermek istediyse de yakıcı bir alev onu yükseltip alçaktı, böylece cevap verme imkânı bulamadı.»

Tahminime göre Şeyhimin bu açıklamasına karşı şöyle dediğimi sanıyorum :

— Efendim, sizin belirttiğiniz bu yer, Berzah'm kısımlarından bir kısımdır. Çünkü Berzah yedi kat yerleri delip geçmiştir, aşağıların aşağısına kadar uzanmıştır. Bu hususta ne buyurursun?

Şu cevabı verdi:

— Doğru söyledin.

Allah daha iyisini bilir, böyle dediğini sanıyorum. Bu kitaba nakledip yazdıklarımın hiçbir bölümü hakkında şüphem yoktur. Sadece bu söz, yani Şeyhimin bana «doğru söyledin» cevabı hakkında biraz şüpheliyim. Onu da açıklıyor, gerekli tenbihi yapıyorum, tâki Berzah'ın mertebesi bilinmiş olsun. Allah daha iyisini bilir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimin üçüncü arzda gördüğü adam, dünyada iken müzminlerden biri idi.

KÂFİRLERİN RUHLARI HİCAP ARKASINDA BULUNDUĞU İÇİN MÜ'MİNLERİN RUHLARINDAN İSTİFADE EDEMEMEKTEDİRLER

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Rabbimiz (Sübhânehû ve Teâlâ Hazretlerinin) hayret veren irâdesinden biri de kâfirlerin ruhlarını perdesiz olarak

hicap gerisine atmış, böylece müminlerin ruhlarından yararlanma imkânları kalmamıştır. Çünkü müminlerin ruhlarını¡l etrafı aydınlatan, gözleri kamaştıran nurları vardır. Dünyadaki hiçbir ışık, hiçbir ateş böylesine bir aydınlık meydana getiremez. Hattâ diyebiliriz ki, bu aydınlatıcı maddelerin hepsinin de ışığı onların nûrundandır. (*) İleride bu husus açıklanacaktır.

Müminlerin ruhlarındaki nurun bu kadar parlak olmasına rağmen kâfirlerin ruhları onlardan yararlanamamaktadır, az veya çok bir ışık alamamaktadır. Kâfirlerin ruhları sadece kendi karanlıkları içinde kalmaktadır ki bu karanlığın nasıllı] ve niceliğini anlatmak mümkün değildir. İşte kâfirlerin ruhları içinde bulundukları kesif karanlıktan dolayı müminlerin nurlarına nisbetle hicap gerisinde bulunuyorlar dır. Ağzı kurşunla kapatılmış bir hokkaya konulmuş gibi; aslında ne hokka ne de kurşun vardır, sadece Cenâb-ı Hakk'ın iradesidir ki kâfirlerin ruhuna mü'minlerin ruhlarından ışık gelmez.

Mü'minlerin ruhlarına gelince, onlar birbirinden yararlanırlar; bir kısmı diğer bir kısmının nuruyla sulanır. Birbirlerine şefaatçi de olurlar. Hattâ mü'minlerden bazısının ruhunda, zâtının işlediği günahların eserini ruh üzerinde açıkça görebilirsiniz. Sonra da bu izler, Allah katında aziz olan ve o ruha yakm bulunan diğer ruh sebebiyle ortadan kalkar.

NURDAN İPLER

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Berzah ve içinde bulunan yerlerle cennet arasında nurdan birtakım ipler vardır; bu nurlar ancak ruhlar bedenlerden çıkıp Berzaha yükselince teşekkül ederler; bunlar îmânın nurlarıdır. Meselâ onun Zeyd adında bir şahsın ruhundan Berzah'-

(*) Belirtilen husus fizikî kanunlarla ölçülmemelidir. Çünkü varlık âleminde öyle esrar ve hikmetler bulunmaktadır ki bunların hakikatini ancak Allah ve bir de Allah'ın fethettiği kalbler bilir. Varlık alemindeki parlak cisimlerden meydana gelen ışıklarla mü'minlerden yükselen nurlar arasındaki ilgi, bilinmesi ve kavranması zor bir sırdır. (M.)

ta iken çıktığını, cennete doğru uzandığını görürsün. O velî cennetten belirtilen nûr sebebiyle istimdadda bulunur.

Bunun gibi Berzah'taki kâfirlerin ruhlarıyla cehennem arasında karanlık ipler vardır. Bunlar da ancak ruhlar bedenlerden çıkıp Berzah'a doğru yol aldıktan sonra teşekkül ederler. Karanlık olan bu ipler küfür ve inkârdır. Bu ikisinden de Allah'a sığınırız. Bakarsın ki cehenneme doğru uzanırlar da oranın zehir ve azabından kâfirlerin ruhlarına istimdadda bulunurlar.

Bunun gibi dünyadaki mü'minlerin zatlarıyla Berzah arasında imanlarının nurundan meydana gelen ipler vardır. Basiret sahibi bu ipleri güneş ışını biçiminde parlak bembeyaz olarak görür. Şöyle ki güneş ışınları bir delikten içeri vurunca nasıl bir ip halinde bembeyaz parlak görünürse mü'minlerin nurları da öyle görülür. Ayrıca basiret sahibi olan, henüz hayatta bulunan mü'minlerin baş nahiyesinden yükselen ve uzanıp Berzah'taki yerine kadar giden nurları da görür. Tabiî bu nurlar ezeldeki taksimata göre farklıdırlar :

Bunlardan bir kısmının nuru yukarıda belirtildiği gibi iplik şeklinde görünür. Bir kısmında ise bu bir kamış kalınlığında müşahede olunur. Bir kısmında da bir hurma ağacının bedeni kadar kaim bir biçimde görünür, bu daha çok büyük velîlere ait olan nurlardır. (Allah hepsinden razı olsun). Bu iplere benzer birtakım ipler de kâfirlerin zatlarında görünür; bu ipler onların zâtından Berzah'taki yerlerine kadar uzanır. Ne var ki kâfirlere ait bu iplerin rengi siyaha yakın bir mavilik arzeder, kükürt yandığında meydana gelen renge yakındır. Kimde böylesine bir ip görünürse, bu onun bedbaht olduğuna alâmet sayılır. Böyle bir ipten Allah'a sığınırız.

Kâfirlerden çıkan ve Berzah'a kadar uzanan bu ipler de farklıdırlar: Kiminde çok ince biçimde görünür, kiminde ise hurma ağacının gövdesi kadar kalın görünür. Bu zatların küfür bataklığmdaki farklı durumlarına göre değişir. Allah'tan selâmet diteriz.

YAHUDİLERDEN ÇIKIP BERZAHA DOĞRU YÜKSELEN İPLERİN FARKLI DURUMLARI

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Bir nice defalar Yahudilerin toplu bulunduğu yere baktığımda başlarından çıkıp yükselen ipler gördüm ki ufukta toplanıp siyah bir duman halinde yükselir. Bunların arasında ince ve az beyaz ve parlak olan ipler de görüyorum, bundan, onların ileride Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin dinine gireceklerini biliyorum.

Bazen de müslüman şehirlerinden bir şehire nazar ediyorum, orada yaşayan mü'minlerin başından çıkıp yükselen ve Berzaha doğru uzanan parlak ve saf ipler görüyorum. Ne var ki onlar arasında bazı iplerin mavimsi olduğunu görürüm ki bunlar pek azdır. Umumiyetle bu iplerin sahibinin bedbaht olduğu bu alâmetlerinden anlaşılır. Az yukarıda bu hususa temas edilmişti.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Şeyhimin sözünü ettiği bu kimselerden şu hadîs-i şerifte bahsedilmektedir :

«Doğrusu adam cennet ameliyle halka karşı amel eder görünür, halbuki o cehennem ehlindendir. Başka bir adam halkın nazarında cehennem ameliyle amel eder görünür, halbuki o cennet ehlindendir.» (*)

«Şüphesiz ki adam uzun müddet cennet ehlinin ameliyle amel eder, sonra Cenâb-ı Hak onun amelini cehennem ehlinin ameliyle bağlayıp neticeler ve böylece onu cehennem ehlinden kılar. Yine uzun zaman cehennem ehlinin ameliyle amel ettikten sonra Allah onun amelini cennet ehlinin ameliyle bağlayıp neticelendirir ve böylece onu cennet ehlinden kılar da cennetine sokar.) (**)

(*) Sahîh-i Buhârî ve Müslim : Seni b. Sa'd'dan (R.A.).
(••) Buhârî - Ahmed bin Hanbel: Ebû Hüreyre'den (R.A.).

Yahudiler arasında müşahede edilen müminlere de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şu hadîsleriyle işaret edilmiştir :

«Şüphesiz ki adam cehennem ehlinin ameliyle amel eder de onunla cehennem arasında ancak bir karış mesafe kalır, sonra ezeldeki (kader) yazısı öne geçer, o da bu sebeple cennet ehlinin ameliyle amel edip cennete girer.» (*)

Kim ezelde öne geçen (kader çizgisin)e ve bir de Kudsî Hadîs'te Cenâb-ı Hakk'ın: «Şunlar cennete, aldırış etmem, bunlar cehenneme, onlara da aldırış etmem . . . .» beyânına bakmak istiyorsa, çocuklara baksın. Yâni kim bu keşif erbabından ise şüphesiz ki çocukların arasında kiminin ipinin parlak, kiminin r/ıavi olduğunu görür. Halbuki o çocuklar henüz teklif çağına gelmemişlerdir. Ama ezeldeki yazı öne geçmiştir.

Bir defa yaşları dört arasında olan iki çocuğa uğramıştık, oynuyorlardı. Şeyhim bana dedi ki:

«Bunlara bak bu çocuk ne gibi bir amelde, diğeri de ne gibi bir amelde bulunmuştur? Birisinin ipi parlak, diğerininki-i in siyaha yalan mavi renktedir!»

Şeyhim yine bir defa bana şöyle buyurdu - ki o sırada yine birkaç çocuğun yanından geçiyorduk, oynayıp zıplıyorlardı- : -X:

— Bu zamanın çocuklarına bakan, gelecekteki güzelliklerini anlar. Çünkü günümüzün çocuklarının çoğunun nurları son derece güzel ve gönül açıcıdır.

Yine bir gün Şeyhimle birlikte bir yerden geçiyorduk, o rada oradan bir çocuk çıkıverdi, şeyhim ona baktığında sordu :

— Evlâdım, ismin nedir?

— Mikdad'dır, dedi.

Bunun üzerine Şeyhim şöyle bir keşifte bulundu :

— Bu çocuk ileride büyük bir velî olacak, Allah katında aziz ve şerefli tutulacaktır.

(*) Taberânî - Ebû Nuaym.

Başka bir gün yine bir çocuğa baktığında, bana seslenerek buyurdu ki:

— Bu çocuğun velayet nuruna, yüzündeki velilik tatlılığına bak, velilik onun zâtında bütün güzelliğiyle kendini göstermektedir! İşte bu hal (basireti açık olan) hiç kimseye gizli, kapalı değildir.

Sonra devamla bana şöyle buyurdu :

— Bu çocuk hakkında hayırlı davranmam tavsiye ederim.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Cidden o çocuk büyük bir velî oldu, bugün onun bu hâlini görmekteyiz. Allah'a hamdolsun. Hacca gitti, gönül doldurucu büyük haller müşahede etmektedir. Bir de onun güzel hâli, işinin doğruluğu ve yüzündeki manevî parlaklık ayrı bir manzara arzetmektedir. Çocuk annesinin karnından çıkıp dünyaya gözlerini açınca keşfi açık bir velî onun ne olacağını bilir. Tıpkı toprağa atılan tohum gibi, yeşermeden onun ne olacağı bilinmez. Yeşerip çıkınca yaprağından karpuz ya da başka bir şey olduğu anlaşılır. Çiçekler de böyledir, san olanlar kırmızıya dönmez; kırmızı olan sarıya dönmez. Her çiçek kendi asıl renginde kalır.

MÜNAFIKLARIN HALİ NEDEN KÂFİRLERİN HALİNDEN DAHA KÖTÜDÜR?

Şeyhimden sordum, dedim ki:

— Efendim, neden münafıkların hâli kâfirlerin hâlinden daha kötüdür? Çünkü münafıklar cehennemin en alt tabakasmdadırlar. Halbuki onların namazı, orucu ve cihadı vardır. Bunlardan hiçbiri olmasa bile onların İslâm ehlinden eziyetlerini durdurmaları vardır. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim bu sorum üzerine (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Sübhânellah, be adam, küfür ve onun habisliği, günah-

taki büyüklüğü kaderin çizgisinde sebkat eden takdirden gelmedir; amellerinden gelme değildir. Nice defalar Berzah 'a baktığımızda, orada karanlık sütun, siyaha yakın mavi bir **haba**-setin yükseldiğini, oradan aşağı doğru inip kâfirlerin diyarından bir beldeye gittiğini görürüz. (Allah onlara lanet etsin), bunun üzerine ben kendi kendime derim ki:

Bu uzanan mavimsi siyahımsı karanlık ancak onların hükümdarı üzerine iner veya ancak onlardan çok tuğyan edenlere ulaşır. Fakat takip ettiğimde görürüm ki dükkânında oturmuş maişetini kazanmaya çalışan zayıf bir yaşlının üzerine iner. Bunun üzerine Allah'ın birliğini dile getirir, ni'metine karşı hamd ve şükürde bulunurum.

Sözünü ettiğim bu mavi iplik, her ne kadar mavi de olsa, parlak bir durumu da olmasa, bazen beyaz bir renge çevrildiğini görüyoruz. Bazen de o mavilikle birlikte parlaklık da olsa onun çevrilmediğini müşahede ediyoruz.

PEYGAMBERLERİN GÖNDERİLMESİNDEKİ HİKMETLERDEN BİRİ DE ŞUDUR

Bir defasında şeyhim (Allah ondan razı olsun) şöyle buyurdu :

— Peygamberlerin gönderilmesindeki hikmetlerden biri de şudur: Onlar insanları kendi sözleri üzerine topluyorlar ve bir araya gelip toplanan o insanlar çeşitli milletlerden olmalarına rağmen bir milletin halkı gibi oluyorlar ve böylece birbirlerine nasihat ve yardımda bulunuyorlar. Aralarında saadet ehli vardır. Kiminin ipliği mavidir. Sözü edilen saadet ehliyle sohbeti uzaymca bedbahtlıktan kurtulup saadetli bir kişi oluyor. Tabii bu o toplantının bereketiyle gerçekleşiyor. Saadet ehliyle görüşmenin yararı öylesine dokunuyor.

O halde Peygamberlerin gönderilmesiyle insanların bir araya gelmesi sağlanıyor, insanların bir araya gelmesiyle bir halden başka bir hale dönme gerçekleşiyor. İşte peygamberliğin hikmetlerinden ve yararlarından biri de budur.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

İşte bu açıklama ile Peygamberimizin durumunun sırrı ortaya çıkmış oluyor ki Efendimiz (S.A.V.) cemaatle namaz kılmayı neden sünnet kılmış ve üzerinde ısrarla durmuştu? Ayrıca müslüman cemaatine uymamızı emretmiş, ondan dışarı çıkmamamızı tavsiyede bulunmuştur. Bir hadîs-i şeriflerinde :

«Kim müslüman cemaatinden bir karış ayrılırsa cahiliye devrinde ölenler gibi ölür» buyurmuştur. (*)

HALK ARASINDA İYİ HAL SAHİBİ OLARAK TANINAN BİR ZATLA KARŞILAŞTIK

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Bir gün Şeyhimle beraber bulunuyordum, elele vermiş bir sokaktan geçiyorduk; keşif ilimleri hakkındaki sorularımda kendimi kaybetmiş vaziyette idim; ansızın halk arasında iyi hâl sahibi olarak bilinen bir zatla karşılaştık. O zat da kendini öyle kabul ederdi. İçinde öğüt bulunan bir söz ile bize hitap etti. Onun maksadı başka idi. Tavrından bunu anlıyordum. Biz susup cevap vermedik. Sonra Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bana buyurdu ki:

— Doğrusu bu adamın ipliği mavidir. Böyle bir halden Allah'a sığınırız.

Şeyhim onun ipliğinin mavi olduğuna dair bana birkaç defa yemin ederek haber verdi. Ama o ipin beyaza dönüp dönmiyeceğini maalesef bilmiyorum.

ZÂT ÖLÜNCE RUHU BERZAH ÂLEMİNE İNTİKAL EDER

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Zât ölünce ruhu Berzah âlemine intikal eder. Zâtın kabirde kokuşup değişmesi ve çürümeye yüz tutmasıyla ruhun

(*) Sahîh-i Buhârî: Kitâbü'l-Fiten.

ondaki sırrı da ayrılır. Bazen o sır kabirle ittisal halinde olur da öylece kalır. Bu daha çok bâzı velîlerde görülmektedir. Böylece zâtın îmanının nuru kabrinin üzerinde bir sütun gibi uzanıp kalır, Berzah'taki ruhuna doğru yükselir. Daha önce nasıl zât ile kaim olma durumu var idiyse yine (ona yakın bir ittisal ile) kabrine bağlı kalır.

Birçok defalar Fas şehrinin kabristanına ve o cihetteki kabirlere bakarım da nurların yerden çıkıp bir kamış gibi Berzah âlemine doğru yükseldiğini görürüm; böylece bu nurların sahibinin seçkin velîlerden olduğunu anlarım.

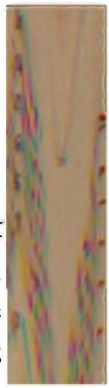
Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Bir nice defalar Şeyhim bana «Şurada büyük bir velî yatıyor» der ve başka bir yerden «Şuradan nûr çıkıp Berzah âlemine uzanıyor» diye haber verirdi.

Bunun gibi Peygamber Efendimiz (S.A.V.)'in kabr-i şeriflerinden îmanının nuru nurdan bir sütun haline çıkıp yükselir ve ruh-ı şeriflerinin bulunduğu Berzah kubbesine uzanır. Melekler de grup halinde peşpeşe gelip bu nuru tavaf edip ona dokunurlar, bal arılarının kendi beğleri üzerinde uçuştukları gibi, melekler de bu nûr-i şerifin etrafında öylece uçuşup dururlar.

Herhangi bir melek bir sırrı taşımaktan âciz kalır veya bir emirden dolayı bitkinlik hissederse veya bir makamda takılıp kalırsa, derhal Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bu nuruna gelir de onu tavaf eder ve böylece ondan kemal ölçüsünde bir kuvvet kazanır; yerine dönünce durumunun kuvvetlendiğini görür. Bir grup tavafa başlayınca ikinci grup gelinceye kadar devam eder ve böylece her grup melek tavafta bulunmak için süratle hazırlanıp yola çıkar.

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) EFENDİMİZİ^ KABRİ ŞERİFLERİNE NAZAR ETTİĞİN

Şeyhim bir gün bana şunu söyledi:

— Cenâb-ı Hak bana fetihte bulunup kend[l] beni bir araya getirmeyi murad ettiğinde, Fas'ta bı'[l] Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kabr-i şeriflerine[b] h ra da o kabirden yükselen nûr-i şeriflerine nazar <• y< dan bana doğru yaklaşıyor ve ben de devamlı ola^[l] ıı yordum. Vaktâ ki bana iyice yaklaştı, içinden bİM c bir de ne göreyim, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz*'[11] l; [11]

Nitekim Seyyid Abdullah Bernavî Hazretleri (susta şöyle dedi:

«Ey efendim, Cenâb-ı Hak şüphesiz ki seni ti, varlık âleminin efendisi (S.A.V.) ile bir araya W şeytanın seninle alay edip oynamasından asla e rum.»

ti

BERZAHIN DURUMU HAYRET VERİC^

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu k*

— Doğrusu Berzah âleminin durumu hay re H müminlerin nurlarına bürünmüştür, öylesine bn akıllara hayret verecek vasıftadır. O kadar ki gün[k]-^ i o nurdan meydana geldiğini söyleyebilirim. Ay v< [t] lar ise ışıklarını güneşten almaktalar. Sebebine g<[x] u

Berzah'ın alt kısmı çok karanlıktır. Onun k • yıldızlar oradan hiç bir ışık almamaktadırlar. *Gv* dığı yerden onların almasına engel olmaktadır. *2 "* e radan ışık alacak bir yer olsaydı o da Berzah'ın ^ olurdu, bu durumda ise kâfirlerin ruhları rnü'm^ I

rından yararlanma imkânı elde etmiş bulunurdu. Halbuki Cenâb-ı Hak bunu murad etmemiştir. (*)

Diğer yıldızların güneşten ışık alması ise, güneş Berzah âleminin dışında bulunuyor; diğer yıldızlar ise güneşin semtine raslamakta ve ışığını ondan almaktadırlar. Böylece birçokları aydınlanmış oluyor. Ay ise dünya semâsındadır.

Bunun üzerine şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, müneccimler sabit olan yıldızların sekizinci felekte olduğunu iddia ediyorlar. Buna ne dersiniz?

Allah ondan razı olsun, şu cevabı verdi :

— Onlara bu bilgi nereden?

Dedim ki:

— Efendim, onlar bu yıldızların hareketinin yedi gezegenin hareketine uymadığını iddia ederler.

Bunun üzerine buyurdu ki:

— Onların sandığı gibi yıldızların hepsi dünya semasında değildir.

Şeyhim bu cevabı verdikten sonra devamla her sema hakkında konuştu, her semanın keyfiyetini, içinde bulunanları anlattı ki o bilgileri buraya yazmayı pek uygun bulmadım. Aynı zamanda ey bu kitabımı okuyan kimse, şeyhimden işittiklerimin hepsini bu kitaba yazdığımı sanma. Bu yazdıklarım ondan işittiklerimin bir kısmıdır.

İşte Berzah hakkında da Ondan işittiklerim bunlardır. Cenâb-ı Hak o büyük zattan bize menfaatlar sağlasın. Âmin..

(*) Güneşin Berzah'taki mü'minlerin nurundan güç almasının keyfiyetini günümüzün ilimleriyle anlamak mümkün değildir. (M.)

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CENNET, ORADAKİ DÜZEN, CEh> SAYISI VE BUNLARLA İLGİLİ HUSUSLAR

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsy , ,

— FİRDEVS Cenneti, şu dünyada işitil ki bütün nimetler bu cennette mevcuttur. Cennetlerin Firdevs cennetinden kaynayıp çıkar.

Ahmed bin Mübarek bu konuda diyor k .

Aynı bilgiyi Buhârî ve diğer hadîs âlirv , . . hadîs-i şerifte görmekteyiz. fennin ûakl

Sonra Şeyhim (Allah ondan razı olsun) devamla b ki:

— Oradaki ırmakların akış keyfiyetine .. Bir tek ırmaktan dört türlü meşrubat akar: f ?. rap. Bu dört meşrubat birbirine karışmada , ettirir. Tıpkı gök kuşağındaki renkler gibi; İç dg va rı, mavi ve yeşil gibi renkler görürsün, hiçb, . i maz.

İşte cennetteki meşrubat da böyledir. bir tek ırmak halinde akıp gitmekte, ama /. « d , mamaktadır. Tabii bu ırmaklar mü minin Ş tin f» Dört meşrubatı birden arzu ederse dördü bi sonraki kimsenin iki meşrubat arzu etmesiyL , f meşrubat akar.

Bütün bunlar Cenâb-ı Hakk'ın yüksek İln* i . , adesıyle oln

rından yararlanma imkânı elde etmiş bulunurdu. Halbuki Cenâb-ı Hak bunu murad etmemiştir. (*)

Diğer yıldızların güneşten ışık alması ise, güneş Berzah âleminin dışında bulunuyor; diğer yıldızlar ise güneşin semtine raslamakta ve ışığını ondan almaktadırlar. Böylece birçokları aydınlanmış oluyor. Ay ise dünya semâsındadır.

Bunun üzerine şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, müneccimler sabit olan yıldızların sekizinci felekte olduğunu iddia ediyorlar. Buna ne dersiniz?

Allah ondan razı olsun, şu cevabı verdi :

— Onlara bu bilgi nereden?

Dedim ki:

— Efendim, onlar bu yıldızların hareketinin yedi gezegenin hareketine uymadığını iddia ederler.

Bunun üzerine buyurdu ki:

— Onların sandığı gibi yıldızların hepsi dünya semasında değildir.

Şeyhim bu cevabı verdikten sonra devamla her sema hakkında konuştu, her semanın keyfiyetini, içinde bulunanları anlattı ki o bilgileri buraya yazmayı pek uygun bulmadım. Aynı zamanda ey bu kitabımı okuyan kimse, şeyhimden işittiklerimin hepsini bu kitaba yazdığımı sanma. Bu yazdıklarım ondan işittiklerimin bir kısmıdır.

İşte Berzah hakkında da Ondan işittiklerim bunlardır. Cenâb-ı Hak o büyük zattan bize menfaatlar sağlasın. Âmin..

(*) Güneşin Berzah'taki mü'minlerin nurundan güç almasının keyfiyetini günümüzün ilimleriyle anlamak mümkün değildir. (M.)

ON ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

CENNET, ORADAKİ DÜZEN, CENNETİN SAYISI VE BUNLARLA İLGİLİ DİĞER HUSUSLAR

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— FİRDEVS Cenneti, şu dünyada işitilen ve işitilmeyen bütün nimetler bu cennette mevcuttur. Cennetlerin ırmakları Firdevs cennetinden kaynayıp çıkar.

Ahmed bin Mübarek bu konuda diyor ki :

Aynı bilgiyi Buhârî ve diğer hadîs âlimlerinin naklettiği hadîs-i şerifte görmekteyiz.

Sonra Şeyhim (Allah ondan razı olsun) devamla buyurdu ki:

— Oradaki ırmakların akış keyfiyetine gelince, şöyledir: Bir tek ırmaktan dört türlü meşrubat akar: Su, bal, süt ve şarap. Bu dört meşrubat birbirine karışmadan akışını devam ettirir. Tıpkı gök kuşağındaki renkler gibi; içinde kırmızı, sarı, mavi ve yeşil gibi renkler görürsün, hiçbiri diğerine karışmaz.

İşte cennetteki meşrubat da böyledir. Bakarsın ki hepsi de bir tek ırmak halinde akıp gitmekte, ama biri diğerine karışmamaktadır. Tabii bu ırmaklar mü minin şehvetine göre akar. Dört meşrubatı birden arzu ederse dördü birden akar. Ondan sonraki kimsenin iki meşrubat arzu etmesiyle bu kez iki türlü meşrubat akar.

Bütün bunlar Cenâb-ı Hakk'ın yüksek iradesiyle olmakta-

dır. Bu ikisinden sonraki bir üçüncü şahıs bir tek meşrubatın akmasını arzu ederse bu kez bir tek meşrubat akmaya başlar. Bir başkası dörtten fazlasını arzularsa bu kez onun arzusuna göre meşrubatlar akar. Allah'ın izniyle hiçbir aksama olmaz.

Bu ırmakların akışına dikkat edecek olsan, görürsün ki başlangıcından sonuna kadar bir yerinde dört meşrubat, bir yerinde üç, bir yerinde iki, bir yerinde bir, başka bir yerinde beş türlü meşrubat akmaktadır, aralarında bir ayırıcı nesne yoktur. O çok yaradan Rabbimizi, yegâne hüküm sahibini tenzih ve teşbih ederiz. Evet bu ırmakla bir yatak olmaksızın akışını sağlar.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimin bu anlattığı husus Hadîs-i şeriflerde de belirtilmiştir :

«Cennet nehirleri yarık ve yatağı olmaksızın akar.»

Bir defasında yine Şeyhimle beraber Babülfetih'te bulunuyorduk. Kendisine dedim ki:

— Efendim, falan zattan işittim (Allah bizi onun feyziyle yararlandırsın) buyurdu ki: Bazı zatlar cennetin ihtiva ettiği alanı görmüşler, bir zira' kadarmış. Bu hususta ne buyurursunuz?

Allah ondan razı olsun, şu cevabı verdi:

___Ben de cenneti, Bâbül-Fütûh namazgahının kıblesindeki dışa çıkık olan mihrab duvarı kadar gördüm.

Bir başka defa ise bu hususta şöyle demişti bana :

— Cenneti şu duvarın uzunluğunda veya ondan biraz küçük ya da büyük bir biçimde gördüm. (*) Halkın çoğu Cenneti

(*) Cennet'in birkaç milyar dünyamızdan büyük bir yıldızda hazırlandığı tahmin edilmektedir. Bâzı kâmil velîlerin onu 50-60 cm., ya da biraz daha büyük bir biçimde gördüğünü iddia etmesi, doğrudur. Ancak bu, günümüzdeki mikro-filme benzetme yapılarak izah edilebilir. Cenâb-ı Hak akıllara durgunluk verecek kadar büyük olan cennetini böylesine küçülterek sâlih bir kuluna gösteriyor. Tıpkı maddedeki atomun güneş sisteminin küçültülmüş bir modeli olduğu gibi. (M.)

Firdevs'i cennetlerin en üstünü ve en yücesi, hiçbir cennetin ona erişemediğini zanneder. Aslında hiç de öyle değildir. Firdevs'ten daha üstün üstün bir cennet vardır ki onda ni'metlerdan hiçbir şey yoktur, sadece ve sadece Aziz ve Celîl olan Allah'ı müşahede vardır. Bu müşahedeye mazhar olanlar ise peygamberler (A.S.) ile velîlerden bazı zatlardır. Cenâb-ı Hak bizleri onların feyiz ve bereketiyle menfaatlandırsın.

Tabii Cenâb-ı Hakk'ı müşahede etmek ehline göre her ni'metten daha aziz, daha tatlı, daha yüce ve daha üstündür. Özetîiyecek olursak, hatıra gelebilecek her nimetin üstündedir. Bu nimete erişen bahtiyarlar bir daha oradan çıkmak istemezler, nasıl ki diğer cennetlerde oturanlar bir daha dünyaya dönmek istemezlerse, bunlar da öyle.

MUHAMMED (S.A.V.) ÜMMETİNİN ÇOĞU FİRDEVS CENNETİNDE BULUNUR

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Firdevs Cennetinde daha çok oturanlar Muhammed (S.A.V.)'in ümmetinden olanlardır. Firdevs Cennetinden bu ümmetten ancak yirmi kadar zulüm ve kebâir ehli ve bir de Allah'ın dilediği kimseler çıkarılırlar, yani orada oturmazlar. Allah'tan bağışlanma ve merhamet dileriz.

Şüphesiz ki Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin ümmetine karşı büyük ve o nisbette derin bir sevgisi vardır. Bu sebeple onları cennette ziyaret etmek ister, onlarla ilgisini kesmez, çok yakın akraba nasıl birbirini sık sık ziyaret edip ilgi kurarsa, Peygamber Efendimiz de ümmetiyle öylece ilgi kurar. Bunun için Cenâb-ı Hak Ona yüksek cennetin ortasında, yukarıda sözünü ettiğimiz müşahede ile Firdevs cennetinin ortasında üstün vasıfta olan ni'metleri hazırlayıp birleştirmiştir.

Bu yerlerin hemen hepsini Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize mesken yapmıştır, ondan başka hiçbir mahlûkuna bunu vermemiştir. Böylece Resûlüllah *(SAX.)* Efendimiz ümmetinden

Müşahede ehli olanların hepsiyle ve diğerleriyle ilgi kurar, Cenâb-ı Hak bizi Onun ümmetinden eylesin ve bizi O'nun sünnetinden ve yolundan ayırmasın..

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Yukarıda sözü edilen yüksek cennet, Cennet-i İlliyyîn'dir. Allah daha iyisini bilir. İbn Asâkir, Ebû Saîd el-Hudrî'den (R. A.) rivayetle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin şöyle buyurduğunu naklediyor :

«Şüphesiz ki İlliyyîn ehlinden olan biri diğer cennetlerden birine kendini gösterince, yüzünün aydınlığı ve parlaklığı - ay'm ondördünde etrafı aydınlatan ay gibi - cennet ehlini aydınlatır. Şüphesiz ki Ebûbekir ile Ömer (Allah ikisinden de razı olsun) İlliyyîn'de oturan bahtiyarlardandırlar.»

Diğer bir hadîs-i şerifte ise şöyle buyuruluyor :

«Doğrusu yüce derecelerde bulunan zatlar, kendilerinden aşağı derecede bulunanları görürler, göğün ufkunda parıldayan bir yıldızı siz nasıl görebiliyorsamz, onlar da diğerlerini öyle müşahede edebilirler. Şüphesiz ki Ebûbekir ile Ömer de onlardandır.»(*)

Kitabımızın sonunda rü'yet hadîsi hakkında El-Büdûr-i Safire kitabından naklen aldığımız bölüme bakan kimse bunun sıhhat derecesini anlamış olur.

Yüksek cennetin birkaç ismi daha tesbit edilip çıkarılmıştır ki onlardan biri Dârü'l-Mezîd'dir. Nitekim Huzeyfe'nin (R. A.) rivayet ettiği ve başka muhaddislerin de naklen aldıkları hadîste bu isim geçmektedir. Ayrıca Ebû Nuaym, Bâyezid Bestamî Hazretlerinden şöyle dediğini rivayet ediyor :

«Allah'ın kulları arasmda birtakım has kullan var ki, eğer cennette onları kendi müşahedesinden alıkoyup ara yere perde gerse, Cehennem ehli imdad diye kurtulma yollarını aradıkları gibi, onlar da cennette bu perdeden kurtulmak için imdad beklerler.» Allah daha iyisini bilir.

(*) Ahmed bin Hanbel - Tirmizî, tbn Hibban: Ebû Saîd el-Hudrî'den. Taberânî: Câbir b. Semure'den. tbn Asâkir: tbn Ömer'den (R.A.).

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Yukarıda ismi geçen yüksek cennet (Cennet-i Aliyye) hakkında bende beliren bir hususu dile getirdim ve onun (Cennet-i İlliyyîn olduğunu söyledim. Sonra da kendisinin bu hususta ne düşündüğünü sordum; buyurdu ki:

— Hayır, senin dediğin, Cennet-i İlliyyîn'in başkasıdır.

Bunun üzerine hadîs-i şerifte şöyle şöyle buyurulduğunu hatırlattım, Ebû Saîd El-Hudrî'den (R.A.) yapılan rivayeti getirdim. Bana şu cevabı verdi:

— Evet, dedi.

Onun bu cevabından, bana bu hususta yardımcı olmak istediğini anladım. Bu sebeple dedim ki:

— Efendim, siz bana bakmayın, yanınızda bu konuda ne gibi bilgi varsa onu bize anlatın. Allah kendisinden razı olsun bana şu cevabı verdi:

— Cennet-i İlliyyîn, Firdevs cennetinin üstündedir ve onun yönünün dışında bulunuyordur; semtinde değildir. Cennet-i ***Aliyye*** ise başka bir cennettir.

Tekrar sordum, dedim ki:

— Efendim, buna Darülmezîd denilir mi?

— Evet, bu onun ismidir, ama içinde Allah'ı müşahededen başka hiç bir ni'met yoktur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, ehli yanında Allah'ı müşahededen daha aziz bir ni'met yoktur. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ı müşahededе bütün nimetlerin lezzeti mevcuttur; cennette bulunan her şey ve bir de fazlası onda mevcuttur. Bu cennette bulunanların lezzeti ruhun aldığı lezzettir, diğer cennettekilerdeki ise baki olan zatların lezzetidir. Artık bu iki tür lezzetten birine erişen kimse diğerine güç getiremez ve ikisini bir arada toplamaya da kudreti olmaz.

Ancak tek bir varlık buna güç getirebilir, o da, önce gelenlerle sonra gelenlerin efendisi Hazret-i Muhammed'dir. (S. A.V.) O, hem müşahedenin lezzetine, hem esrarına güç getirir, başkası mümkün değil buna güç getiremez. Efendimiz **ruhuyla** lezzet aldığı gibi zâtiyle de lezzet alır; cennetin ni'metlerin-

den yararlanır. Biriyle meşgul olurken diğerini ihmal etmez, her iki nimetten de istediği an yararlanabilir. Ona bu kuvveti veren Allah'ı tenzih ve teşbih ederiz.

Sözü edilen cennet, Firdevs cennetinin üstünde ve onun semtindedir; içinde eyleşenlerin sayısı azdır, yani diğer cennetlere nisbetle burada eyleşenler azdır. İlliyyîn cenneti ise, içindeki nimetler sayılmayacak kadar çoktur. Firdevs cenneti ise ona nisbetle daha çok çeşitlere sahiptir.

illiyyîn cennetindeki ni'metler çok ince, zarif ve yumuşaktır. Neredeyse Dârü'l-Mezîd Cennetinin nimetlerine yakındır, illiyyîn cenneti daha yüce ve daha tatlıdır. Firdevs cennetinin nimetleri ise daha çoktur, illiyyîn cennetinde peygamberlerden bir cemaat kalır. İbrahim ve İsmail (Aleyhimesselâm) bunlardan ikisidir.

Bunun üzerine şeyhime (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki:

— Peki efendim. Cennet-i Firdevs'in en yüce cennet olduğuna delâlet eden hadîsleri ne yaparsınız, yani o hadîsler hakkında ne dersiniz? Buhârî'nin rivayet ettiği hadîste :

«Allah'tan istediğinizde Firdevs'i isteyiniz. Çünkü Firdevs cennetlerin ortasında ve cennetin en üst tabakasındadır.»

Bazı ilim adamları, cennetin ortasından maksad, en iyi bölümü demektir. En üstü ve en yücesinden maksad, hakikî mânâsıdır. Bazısına göre ise, ortadan bazen en yüce kısmı kasdedilir; tepenin vasatı onun en yüksek kısmı sayıldığı gibi. Nitekim Hafız Süyûtî bunu El-Büdûr-i Safire adlı kitabında ve diğer eserlerinde açıklamış ve ilgili hadîsleri nakletmiştir.

Şeyhimiz, bu konuda şunu söyledi :

— Kim isterse bu üç cenneti bir cennet olarak adlandırabilir ve hepsine birden Firdevs cenneti diyebilir. Çünkü Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin kubbesi Darülmezîd'den ve illiyyîn cennetinden, bir de Firdevs Cennetinden alınmadır. Firdevs cennetinde olan kimse Peygamber (S.A.V.) Efendimizle beraber sayılır, illiyyîn cennetinde bulunan da Peygamber (S,

A.V.) Efendimizle birliktedir. Darülmezîd'de bulunan da O'nunla beraberdir. Kim Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin makamına bakar ve bu üç cenneti bir cennet sayarsa, bu mümkündür.

Şeyhim bu konuda devamla buyurdu ki:

— Cennetlerin üstünde arz-ı endam eden Kubbe, Firdevs'in ortasmdadır ve Illiyyîn'e doğru uzanmıştır ve oradan da Darülmezîd'e kadar bağlantı kurar da onun vasatmda bulunur.

Ahmed **bin** Mübarek diyor **ki :**

Şeyhimin bu açıklamasıyla bu konudaki hadîsleri bir araya getirip bağdaştırabiliriz. Allah daha iyisini bilir.

Şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, geriye kalan diğer cennetlerde de birtakım ni'metler vardır, değil mi?

Allah razı olsun, şu cevabı verdi:

— Evet, her cennetteki ni'met o cennete girenlerin amellerine göredir. Ancak Firdevs cenneti bu ümmet içindir. Ayrıca Peygamber (S.A.V.) Efendimiz henüz peygamber olarak gönderilmeden önce tevhîd dini üzere bulunan kişiler içindir.

Dedim ki:

— Efendim, Kus bin Saide, Zeyd **bin** Amr **bin** Nevfel gibi şahısları kasdediyorsunuz, değil mi? (*)

Buyurdu ki:

— Öyle diyorsun ama, Peygamber (S.A.V.) Efendimiz bu ikisinin cennete gireceğine şehadette bulundu mu?

Şeyhimin bu sorusunu o anda cevaplandıramadım. Sonra **İbn** Halil Es-Sübkî'nin Manzumetül-Kubûr adlı kitabında, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bu iki zat için şehadette bulunduğunu açık bir ifadeyle yazılı olarak gördüm. Bu iki zat kıyâ-

(*) Bu ikisini de Peygamberimiz (S.A.V.) henüz kendisine peygamberlik gelmeden önce tanımış ve konuşmalarını dinlemişti. Bilhassa Ukaz Panayırında Kus bin Saide'yi görmüş, şiirlerini ve hitabetini dinleyenler arasında bulunmuştu. (M.)

met günü kendi başlarına bir ümmet olarak kalkacaklar. Adı geçen kitapta bu konuda şu ibare yazılı bulunuyor :

«îlim adamlarından bazısı demiştir ki: Fetret devrinde (*) yetişen insanlar üç kısma ayrılır :

1. Kendi basireti (kalbinin açıklığı)yle Tevhîd'i idrâk edenlerdir. Bunlardan kimi hiçbir şeriata girmemiştir. Kuss bin Sâide ve Zeyd bin Amr bin Nevfel onlardan sayılır.»

Kitabın sahibi diğer iki kısmı da anlattıktan sonra birinci kısma geçiyor ve devamla diyor ki:

«Birinci kısma gelince, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz, Kuss bin S aide ve Zeyd bin Amr bin Ne vf el'den her biri kıyamet günü kendi basma bir ümmet olarak kalkar, buyurmuştur.»

Müellifin burada bazı ilim adamlarından maksad ve muradı, Müslim şerhinde anıldığı gibi, Übey Hazretleridir. Hafız Süyutî onun sözünü Hanîfler mesleğinde nakletmiştir. Tabii manzume sahibinin naklettiğinden biraz daha genişçe. Sonra Şeyhime (Allah ondan razı olsun) rasladım, bu sözü kendisine arzettim. Buyurdu ki:

— Ben bunun mânasını söylemek istedim, ama benim hakkımda, bu adam, Peygamber (S.A.V.) Efendimizin cahiliyye devri adamları lehinde şehadette bulunmuştur, onların cennete gireceğini söylemiştir, diyerek yanlış bir hükme sapmalarından endişe ettim. îlim adamlarının bu konuda bir açıklama ve nakilleri bulnup bulunmadığını öğrenmeği arzuladığım için senden sordum. Allaha hamdolsun ki öyle söyleyenler olmuştur ki bunda muvafakat vardır.

Bu gibilerin, yani Kuss bin Saide ve Zeyd bin Amr bin Nevfel gibi zatların Cennet-i Firdevs e girmeleri, onun ehlinden olmaları şu sebebe dayanmaktadır: Çünkü onların Allah'a imânı, kâfir bir kavim arasında (vasatında) bulunuyordu. Bu onlar hakkında Cenâb-ı Hakk'ın büyük bir inayeti olmuştur, bu

(*) İsâ Peygamberle Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz arasında altı asra yakm bir zaman geçmiştir ki bu arada peygamber gönderilmemiştir. Bu sebeple altı asırlık zamana fetret devri denilmiştir. (M.)

sebeple de beraberlerinde büyük bir nûr, kâfirlerin karanlığını yırtıp geçmiş, Allah'ı bir bilmenin şuuruna ermiştir. Kendi cinslerinden bir yol gösterici olmaksızın tevhîd'e erişmişlerdir.

CENNETİN SAYILARI

Şeyhime (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki:

— Efendim, Cennetin sayıları kaçtır?

— Sekiz tanedir, buyurdu. Sonra aramızda karşılıklı şu soru cevap sürüp gitti:

— Cennetlerin ilki hangisidir?

— Dârüsselâm'dır. Sonra sırasıyla Cennet-i Naîm, Cennet-i MeVâ, Cennet-i Huld, Cennet-i Adn, Cennet-i Firdevs, Cennet-i İlliyyîn ve Darülmezîd gelir.

— Efendim, Cennetlerin sayısını yazma konusunda âlimlerin bir yazısı olmamıştır. Nitekim bu hususu Hafız Süyûtî'nin El-Büdûr-i Safire adlı kitabından öğrenmekteyiz. Çünkü Hafız Süyûtî'nin nakline göre, ilim adamlarından bazısı bunun dört olduğunu, bazısı yedi, bazısı da bir tek cennet bulunduğunu söylemiştir.

Tekrar sordum, dedim ki:

— Efendim, cennetin sayılarının sekiz olması, sekiz kapısının bulunduğuna uygun gelmektedir. Nitekim bu hususta birçok hadîsler vârid olmuştur: «Ona sekiz cennet kapıları açılmıştır.» Buna benzer daha birçok hadîsler El-Büdûr-i Safire adlı kitapta bulabilirsiniz.

Şeyhim buyurdu ki:

— Cennetin tertip ve düzeni halkın sandığı gibi değildir; yani (sefertasları gibi) birbiri üstünde bulunmuyor. Bu verdiğimiz sayı altı yöne göredir. Altı yönden gelen kimse cenneti belirtilen sayıda bulacaktır. Sağ yönden gelen de onu aynı şekilde bulacaktır. Diğer yönleri de bunun gibi.

Şunu belirtelim ki âhiretin durumu dünyanm durumuna benzemez. Allah daha iyisini bilir.

CENNETLERİN TERTİBİ VE KONULUŞ ŞEKLİ

Şeyhimden sordum, dedim ki:

— Efendim, Cennetlerin tertibi ve konulmuş şekilleri nasıldır?

Allah kendisinden razı olsun, şu cevabı verdi:

— Ne yeryüzünde, ne de varlık âleminin bir başka yöresinde cennete benzeyen bir yer yoktur. Ancak Berzah âlemi müstesna. Çünkü orası az da olsa cennete benzer. Berzah'ı ise insanların çoğu görmemiştir, bu bakımdan onunla temsil getirmek mümkün değildir.

Bunun üzerine dedim ki:

• — Efendim, Berzah'm bir şekli ve sureti olduğuna göre biz bir nice hadîslerde onun bir boynuz şeklinde büyük bir yaratık olduğunu işittik, onun tek bir dairesi göklerle yer arasındaki mesafe kadarmış. Bu hususta ne buyurursunuz?

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Evet Berzah'ta denizdeki şeffaf kabarcıklar gibi delikleri vardır ve o deliklerde ruhlar eyleşir. Aynı zamanda bu delikler sadece Berzah m dış kısmında değil, belki onun büyük bir derinliği vardır ki hepsi de (arı peteğinde olduğu gibi) deliktir. Biz Berzahtaki bu delikleri arı kovanmdaki peteklere benzetecek olursak, benzetmeyi iyi yapabilmemiz için petekleri üstüste koymamız ve yirmi kadarını bir araya getirmemiz gerekmektedir.

Bunları bir bir üstüste koyup yapıştırsak ve böylece hepsini bir tek petek haline getirsek, görürüz ki bunların hem dış kısmı,.hem iç kısmı tamamen deliklerden ibarettir. Farzedelim ki atılgan olan deliklerin üzeri mumla örtülmüş, ya da sıvanmıştır, içinde de bal vardır. Dıştan bakıldığında içinde bal olduğu görülmez. (İşte ruhların durumu da böyledir.)

Cenneti halkın anlayışına göre bu peteklere benzetir - ki aslında hiç de öyle değildir - ve bununla misal verirsek kısmen

anlaşılmış olur. Çünkü Cenâb-ı Hakk'm geniş rahmetine bir son ve sınır yoktur ki onu sayıp dökelim.

Dedim ki:

— Efendim, bunun tamamını yedi kısma ayırırsak, birinci kısım - ki buna işaret edilmişti - dünyanın on misli kadardır. İkinci kısım bunun birkaç katı kadar büyüktür. Üçüncü kısım sayılmayacak kadar bu kısımlardan büyüktür. Dördüncü kısımda ise hiçbir can kendisi için onda neler gizlenmiştir, gözlerini aydınlatacak neler konulmuştur bilmez. Öyle ki o kısımdaki nimetleri hiçbir göz görmemiş, hiçbir kulak işitmemiş ve hiçbir kimsenin gönlünden geçmemiştir. Beşinci kısım üçüncü kısım gibi, altıncı kısım ikinci kısım gibi, yedinci kısım birinci kısım gibidir, dersek (olur mu?)

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Sakın birinci kısmın ehlinin ikinci kısımdan daha aşağı olduğunu sanma ve diğer kısımlar da böyledir. Bilâkis birinci kısımda bazı zatlar var ki ikinci kısımdakinin fevkindedir.

Cenâb-ı Hak mümin kuluna cennette, dünyada iken başında ta Arş'a kadar uzanan mesafede mülk verir. Diğer yönlerindeki durum da böyle. Kendisine bu kadar büyük bir mülk verilen kimse, cennette makam bakımından en aşağıda olanıdır. Bir de sakın yukarıdaki misali cennetin konuluş şekline yeterli, onun keyfiyetini yansıtır bir misal olarak sanma veya ona yakın bir misaldir, deme. Çünkü bu misal ile cennet arasında hiçbir nisbet yoktur. Böyle bir misal getirmemiz sırf cennete karşı bir sıcaklık hissetmek içindir. Hem böyle bir misal ile anlatmak susmaktan daha güzeldir.

CENNETTEKİ TAHTLAR

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Cennette görülen tek bir taht çok çeşitli renkler üzeredir: Gümüş renginde görüldüğü gibi altın ve zümrüt renginde de görülebilir. Bazısı da var ki sündüs renginde göründü

ğü gibi kırmızı yakut renginde de görünür. Buna benzer daha nice renkler ki keyfiyeti anlatılamaz.

Ama hepsinin aslı birdir, farklı ve çeşitli değildir. O tahtlar üzerinde oturan kimse biraz dolaşmak ister, bir yerden bir başka yere geçmek isterse, taht onu dilediği yere götürür. İsterse tahtı yerinde bırakır kendisi yaya olarak dilediği yere gidebilir. Dünya böyle değildir. Çünkü dünyada insan ancak yüzünü çevirdiği yöne doğru yürüyebilir, yani gidebilir. Cennette her yönüyle yürüyebilir. Aynı zamanda altı yönünde de komşuları vardır. Dünyanın durumu böyle değildir.

Cennetteki bütün ni'metler ve çeşitli meyveler, dünyadaki hiçbir ni'met ve meyveye benzemez. Eğer Cennetteki ni'metlerin isimlerini, meyvelerini, nurlarının miktarını hakikatte bulunduğu hal üzere çıkarsam, insanlar onlara delâlet eden hiçbir kelimeyi anlayamazlar. Ama Cenâb-ı Hak kendi fazl u keremiyle onları, dünyadakiler anlasın ve ısınsın diye bazı isimlerle isimlendirdi.

Böylece dünyada insanlar kendi aralarında bunlardan söz ederken anlaşabilsinler diye birtakım benzetmeler yapıldı. Oradaki meyvelerden söz edildi tâki anlaşılması kolay olsun diye. Çünkü mâna yönünde yapılan benzetmeler ve isimlendirmeler çok farklıdır, yani dünya nimetleriyle cennet ni'metleri mâna ve hakikat yönünden çok farklıdırlar, benzetme yapılamaz. Bu neye benzer, bilir misiniz? Bizimle çocuklarımız arasında onların akıllarına ve küçüklüklerine nisbetle yapılan konuşmalara benzer. Meselâ daha yeni konuşmaya başlayan çocuğun anlayışına göre ekmeğe beb, suya bub dediğimiz gibi.

Biz meselâ işitiyoruz ki cennette üzüm vardır, onu dünya üzümü gibi sanıyoruz. Ama Firdevs cennetindeki üzümden bir dane çıkarılsa da onun altındaki cennet ehline gösterilse, onun nuruyla meşgul olup kendi cennetlerini unutmaya başlarlar. Ondan sonra gelen cennetten bir dane üzüm çıkarılıp onu takip eden cennet ehline gösterilse, ikinci cennet ehline vâki olan hal üçüncü cennet ehline de vâki olur.

Böylece yedi göklere ve yedi kat yerlere sıra ile gösterilse aym hal meydana gelir. Evet o nimetlerden biri çıkarılsa,, (madde âlemine getirilse) güneşin, ay'm ve yıldızların ışığı kararır, sadece o ni'metin nuru kalır. Allah daha iyisini bilir.

CENNETİN SEKİZ KAPISI

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Cennetin kapıları cennet sayılarına eşittir. Yâni sekiz kapısı vardır. Ancak bu kapılar, cennet ehli cennete girinceye kadar vardır, girecek kimse kalmayınca bunlar da kalmaz.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimin bu açıklaması üzerine dedim ki: Çünkü kapılardan maksad, girip çıkmaktır. Girildikten sonra çıkmak olmadığına göre kapıya da lüzum yoktur. Nitekim Kur an-ı Kerîm'de de :

«Artık onlar Cennetten bir daha çıkıcı değillerdir.»

Benim bu sözümü dinleyen şeyhim hiç cevap vermedi, sustu. O zaman anladım ki bunda başka bir sır vardır ki onu anlatmak istemedi. Sonra Allah ondan razı olsun, devamla şöyle dedi:

— Cennet kapılarından her bir kapının hizasında, Arş't taşıyan sekiz melekten biri bulunur.

Bunun üzerine sordum, dedim ki:

— Efendim, bunun sır ve hikmeti nedir?

Cevap verdi:

— Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nurundan Cenâb-ı Hak bu sekiz melekle sekiz cennetin sayısını yarattı ve bunları sekiz kısma ayırdıktan sonra da her kısmı bir sır ile hususlandırdı ve bu kısımların her birinden bir melek ve cennet meydana getirdi, böylece meleklerle cennetler temelde ve sırda birbirine uygun bir hal aldılar. Sonra her kısımdan başka bir melek ve cennet yarattı, onlar da temelde ve sırda uyumlu oldular. Böylece sekiz kısım tamamlanıncaya kadar sürüp gitti;

işte bundan dolayı her kapının hizasında o cennete uygun bir melek bulunur da cennetin nuruyla sulanır.

TEVBE KAPISI

Şeyhime sordum, (Allah ondan razı olsun) dedim ki:

— Efendim, güneş batıdan doğuncaya kadar açık olan TEVBE KAPISI, sözünü ettiğimiz cennetin sekiz kapısından biri midir? Nitekim bazı hadîs-i şeriflerin zahirinden böyle anlaşılmaktadır Hadîsçilerden Ebû Ya'lâ, Taberânî, İbn Ebû Dünya: îbn Mes'ud'dan (R.A.) buna delâlet eden rivayetleri nakletmişlerdir. (Allah hepsinden razı olsun).

Şeyhim bu sorumu şöyle cevaplandırdı:

— Hadîsi şerifte: «Cennetin sekiz kapısı vardır; yedisi kapalıdır; birisi ise güneş batıdan doğuncaya kadar açıktır.» (*)

Evet hadîs budur. îman nuru cennetlerden bir cennettir. Belki de o cennetteki bütün ni'metlere sebeptir, hattâ bizzat cennetin kendisine sebeptir. Bütün hayır ve saadete de sebeptir.

Tevbe îman nuruna kapı sayılınca, bu itibarla cennet kapılarından biri de sayılır. Bunun gibi cennetlerin iç kısmı aşağılık hâlinden yücelik haline intikal etmiştir; onun aşağılık hâli, zâtının üzerinde bulunduğu kir ve pisliklerdi. (Cenâb-ı Hak onu bu halden çıkarıp çok yüce bir hale soktu.)

Tevbe de böyledir, o da aşağılık halinden - ki bunlar günahların karanlıklarıdır - yüce bir hale intikal etti - ki bu tevbenin nuru, tâat ve ibâdetin ışığıdır. - O halde t e v b e bu itibarla cennet kapılarından bir kapıdır.

Güneş batıdan doğduğunda bu kapının kapanması, yeryüzünden ve içindeki yaratıklardan Hakk'ın nurunun kalkmasından ibarettir. Bu nurun kalkması, aşağıdaki hadîste işaret edilen ilâhî emrin kalkmasıdır:

«Ümmetimden bir taife (gönüldaş olmuş güçlü bir cema-

(*) İmam Süyûtî aynı hadîsi, El-Büdûri's-Safire'de nakletmiştir.

at) Allah'm emri gelince (kıyamet kopunca)ya kadar hak üzere üstünlük sağlayacaktır.» (*)

Hadîste belirtilen taife, daire ve aded ehli olanlarla ve o nurdan nasibini alanlardır. O nuru taşıyan işte bu zatlardır; onlarla yeryüzünde kalır. Cenâb-ı Hak o nuru yeryüzünden kaldırmak istediğinde, sözünü ettiğimiz zatlardan kimse kalmaz, çünkü artık o nuru taşıyan yoktur.

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bu konuda Allah'ın sırlarından başka bir sırdan söz etti ama biz onu buraya yazmadık.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimin hadîs üzerinde yapmış olduğu yorumun bir benzerini Şeyh Abdürrauf El-Menavî, Câmiussağîr'in şerhinde nakletmiştir. Böyle bir yorumu Nasiruddin El-Beydavî'nin yaptığını belirtmektedir. Menavî bu yorumu hoş karşılayarak üzerinde kısaca durmuştur. Nasıruddin'in yapmış olduğu yoruma dikkatle baktıktan sonra Şeyhimizin işaret buyurmuş olduğu te'vîl ile karşılaştırdığında, şeyhimizin te'vilini daha doğru, mâna yönünden daha açık, tefsir bakımından daha vazıh olarak görürsün. Allah daha iyisini bilir.

PEYGAMBER (SJV.V.) EFENDİMİZE GETİRİLEN SALÂVATLA CENNET(TEKİ MAKAMLAR) NEDEN ARTAR?

Şeyimden (Allah ondan razı olsun) sordum, dedim ki:

— Efendim, neden cennetteki makamlar Resûlüllah (S.A.V.) Efendimize getirilen salâvat-ı şerîfeyle artar da t e s b î h ve benzeri zikirlerle artmaz?

Şu cevabı verdi:

— Çünkü cennetin aslı Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nûrundandır. Çocuk nasıl babasına içten bağlılık duyar ona müştak olursa, cennet de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin nû-

(*) El-Hâkim: Ömer'den (R.A.) Câmiussağîr.

runa öylesine müştaktır. Resûlüllah anıldığında cennet bu zikri işitince âdeta çırpınıp ona doğru uçmak ister. Çünkü o nurun suyuyla sulanır.

Şeyhim bu cevabı verdikten sonra yemine iştiyak duyan bir hayvanı misal olarak verdi ve şöyle buyurdu: Hayvan yemine çok istek duyuyor, kendisine arpa ve benzeri yem getiriliyor, bu sırada o hayvan olduğundan çok daha aç bir vaziyettedir. Yemin kokusunu alınca ona doğru süratle yaklaşır, yem ondan uzaklaştırılınca da peşine takılıp ulaşıncaya kadar takip eder.

Cennetin çevresinde bulunan melekler de böyledir, onlar de Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin zikriyle meşgul olurlar, Ona salât ü selâm getirirler. Cennet de bu zikre son derece iştiyak duyar, ona doğru yürür ve her cihette bu zikir bulunduğu için genişlemeye başlar. (İşte cennetin artması, onun böylece genişlemesi demektir).

Eğer bu konuda Allah'ın irâdesi ve engellemesi olmasaydı cennet, Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz hayatta iken dünyaya çıkar ve Resûlüllah nereye giderse o da onunla birlikte olurdu. Ne var ki Allah onu dünyaya çıkmaktan men'etmiştir, tâki gayz yolu üzere Resûlüllah Efendimize îman edilmiş ola.

RESÛLÜLLAH (S.A.V.) VE ÜMMETİ CENNETE GİRDİKLERİNDE

Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz ve O'nun ümmeti cennete girdiğinde cennet onlarla ferahlık duyar ve onlar için genişledikçe genişler. Öylesine bir sevinç duyar ki bunu sınırlamak mümkün değildir. Diğer peygamberler ve onların ümmetleri girdikleri zaman ise cennet bir çeşit büzülür kalır. Bunun sebebi sorulunca şu cevabı verir: Ne ben sizdenim, ne de siz benden... Diğer ümmetlerin peygamberleri Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden istimdat etmeleri sebebiyle bir ayırım meydana gelir.

«Resûlüllah (SJV.V.) Efendimize getirilen salâvat-ı şerife herkesten kesin olarak makbul tutulur.» diyenlerin bu iddiası hakkında şeyhimden işittim, şöyle buyurdu :

— Şüphe yok ki Peygamber (S.A.V.) Efendimize getirilen salâvat-ı şerife amellerin en üstünüdür. Hem salâvat, cennetin çevresindeki meleklerin zikridir. Bu salâvatın bereketiyledir ki melekler her defasında Resûlüllah'ı andıklarında cennet artar da artar, genişler. Melekler de bir an olsun onu anmaktan boş kalmazlar; böylece cennet de durmadan genişler. Onlar bir nev'i cenneti çekip dururlar, cennet de onların arkasından akıp gider, durmadan genişler. Sözü edilen melekler teşbihlere geçinceye kadar bu hal sürüp gider.

Ama melekler de, Cenâb-ı Hak cennet ehline cennette tecelli edince ancak salâvattan teşbihe geçiş yaparlar. Cenâb-ı Hak cennet ehline tecelli ettiğinde melekler bunu müşahede edince artık tesbîha başlarlar ve cennet de yerinde durur, artık genişlemez. Eğer o melekler yaratıldıkları zaman tesbîha başlasalardı cennet genişleyip artmazdı. İşte cennetin bu kadar genişlemesi Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizin bereketiyledir.

Yapılan her salâvatın mutlaka kabul olunacağını kestiremeyiz. Ancak tertemiz zattan, temiz bir kalbden yapılan salâvat mutlaka makbuldür. Çünkü salâvat-ı şerife tertemiz zattan çıkınca gösteriş, kendini beğenmişlik gibi hastalıklardan uzak ve sade olarak çıkar. Bu tür manevî hastalıklar çoktur, ama tertemiz olan zatta bulunmaz, temiz bir kalbde de yeri yoktur.

İşte hadîs-i şeriflerde: «Kim lâ ilahe illallah derse cennete girer» mealindeki sözün mânası budur. (*)

Şöyle ki: Bunu söyleyen zat tertemiz olur, kalbi de temiz bulunursa, o takdirde bunu her türlü riyadan uzak ihlâs üzere söylemiştir.

Bununla beraber yegâne hükümran olan Allah'ın satvet

(*) Sahih-i Buhârî.

ve kahrına, kulun kalbinin Onun iki parmağı arasında bulunduğuna ve bu kalbi dilediği gibi çevirdiğine, kötü amellerini ona süslediğine, o kadar ki bu hâlinin kendisi için en uygun hal bulunduğunu zannetmesine baktığında, anlarsın ki, Allah'ın düzeninden ancak dünya ve âhirette zarara uğrayanlar güven içinde kendini hissedebilir (vurdum duymaz olur). (Salih kullar ise Hakk'm düzenini hatırlar ve kendi bulunduğu hâlin uygun olduğunu sanmaz, daha iyi olmaya çalışır). Allah daha iyisini bilir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhimizin salâvat-ı şerîfenin kabul olunması hakkındaki sözlerinde hiçbir şüphe yoktur. Nitekim bu birinci mes ele hakkında sâlih âlimlerden Seyyid Muhammed bin Yusuf Es-Sünûsî (Allah ondan razı olsun) den sorulmuş, soran şöyle söylemiş :

«Fukahâdan bazısı, Peygamber (S.A.V.) Efendimize getirilen salâvat herkesten makbuldür ve her hâl ü kârda reddolunmaz, demişlerdir. Siz bu hususta ne buyurursunuz?»

Bu soruya Es-Sünûsî Hazretleri şu cevabı vermiştir :

— Şâtibiyye şârihi Ebû îshak da böyle bir soruyla karşılaşmıştır. Eğer salâvat getirenin mutlaka salâvatmm kabul olunduğunu kestirip atarsak, o kimsenin hüsn-i hatime (ömrünün sonunun iyi hal üzere kapandığı) üzere bulunduğunu da kestirmek gerekir. Halbuki bir adamın ömrünün sonunun iyi veya kötü olacağı meçhuldür, bu hususta âlimlerin ittifakı vardır.

Böylece Şeyh Muhammed bin Yusuf bu konuda iki müşkilin bulunduğuna dikkati çekmiştir ve bunları birer cevapla cevaplandırmaya çalışmıştır. Gerçekte ise bu iki müşkil bir takım ihtimallerdir, akla dayanmaktadır, şeriatte delili yoktur. O halde bilinmeyen bir kabul babında bu iki müşkil kabul olunmaz, ancak şeriat yönünden bilinirse kabul olunur.

Birinci cevap: Salâvatm kabul olunmasının mânası, Cenâb-ı Hak salâvat getiren kimsenin hüsn-i hatimesine hük-

metmişse, kader çizgisini öyle hazırlamışsa, o takdirde Peygamber Efendimize vermiş olduğu salâvatm sevabını makbul bir ölçüde bulur. Bunda hiç şüphe yoktur. Çünkü Allah'ın fazl u keremi sonsuzdur. Ama diğer iyilikler böyle değildir, çünkü onların kabul olunacağına dair bir güvence yoktur, sahibi îman üzere bile ölse.

Bu cevap üzerinde durmak gerek. Çünkü böyle bir ayrım tevkifidir, ancak şeriat ile bilinebilir. O halde böyle bir ayrımın doğru olduğuna dair şeriatta bir nass bulmak ve bu hususta üstün gayret sarfetmek lâzımdır. Eğer böyle bir nass bulunursa mes'ele halledilmiş sayılır. Bulunmadığı takdirde aklî yoldan yürümekle şer'î mes'eleler çıkarmak, şeriatte olmayanı akıl ile ortaya koymak şeriate müdahale sayılır. Akim şeriate dahli olamaz.

İkinci cevap :

Salâvatm kesinlikle kabul olunmasının mânası şudur: Salâvat eğer sahibinden Resûlüllah'a olan sevgiyle çıkarsa, o takdirde onun kabul olunduğu kesinlikle söylenebilir. Sahibi âhirette bundan yararlanır. Bu yararlanma azabın hafiflemesi şeklinde olsa bile.. Eğer Cenâb-ı Hak ebediyen azâbda kalması hususunda bir hükümde bulunsa bile yine de hafifleme söz konusu olabilir.

Şeyh Sünusî bu cevabı belirttikten sonra Ebû Leheb'in durumuyla kıyas yapıyor. Şöyle ki: Peygamber (S.A.V.) Efendimizin doğruluğunu müjdeleyen cariyeyi hürriyetine kavuşturması sebebiyle ebedî azab içinde kalmasına rağmen her pazartesi bu sebeple azabı hafiflemiş oluyor. Ayrıca Peygamber (S.A.V.) Efendimizi çok sevdiği ve koruduğu için Ebû Tâlib'in kıyamet günü bundan yararlandığı hususu bilinmektedir. Hattâ âhirette en hafif azâb görenlerden biri sayılmaktadır. Eğer Peygamber (S.A.V.) Efendimizden olmasaydı o cehennemin alt tabakalarında azab görürdü.

Tabii bir sevgiyle yararlanma meydana geliyorsa, mü'minin varlık âleminin efendisi Muhammedi (S.A.V.) sevmesin-

den nasıl bir yararlanma meydana gelmez? Böyle bir kıyasta bulunmak daha uygun olmuyor mu?

Bu cevap üzerinde de dikkatle durmak gerek :

Kitâbullah ve Sünnet-i Resûlüllahtaki naslar, kâfirlerin amellerinin boşa çıkacağı, amelin kabulü için îmanın şart olduğu Ebû Tâlib ile Ebû Leheb'in yine nasla bu kaidenin dışında kaldıkları üzerinde toplanmış vaziyettedir. Böylece kıyas sünnetlerinden bu iki istisnaî durumla çıkıldığı için bunlara kıyas yapılamaz, yani küfür ehlinden başkası bu ikisiyle kıyas edilemez. Çünkü kıyasın şartlarından biri de - usûl ilminde belirlendiği üzere - kıyas sünnetinin dışına çıkılmaması, bu kıyasın dışına çıkan ve ayrı bir nass ile istisna edilenle kıyas yapılmayacağıdır.

Hafız Süyûtî Ed-Dürerü'l-Müntesire Fi'l-Ahâdîsi'l-Münteşire adlı eserinde: «Ümmetimin amelleri bana arzolundu; onlardan makbul ve merdud olanlarını buldum, ancak bana olan salât müstesna» mealindeki hadîs üzerinde açıklama yaparken diyor ki: Bu hadîsle ilgili herhangi bir senedi tesbit edip bulamadım.

Temyizü't-Tayyib Minel-Habisi Fîmâ Yeduru Alâ Elsinetin Mine'l-Hadîs kitabının sahibi ise şöyle diyor :

W «Her amelde makbul ve merdud olanı vardır, ancak bana getirilen salâvat müstesna. Çünkü o makbuldür, merdud değildir.» ^

İbn Hacer bu hadîs için «zayıftır» demiştir. Seyyid Semhurî, El-Gammaz alâ'l-Lemmaz adlı kitabında, yukarıda belirttiğimiz hadîs üzerinde tahlilde bulunurken İbn Hacer'in bu hadîsin zayıf olduğunu kaydetmiştir.

Et-Temyîz kitabının sahibi de bu hadîsin hadîs olmayıp Ebu Süleyman-ı Dârânî'nin sözü olduğunu söylemiştir.

Gazali bu hadîsi **İhya** adlı eserinde merfu' olarak belirtmiştir.

Şeyhimiz ise, «Ben böyle bir hadîse vâkıf olamadım, Ebû Derdâ Hazretlerine aittir,» demiştir.

Ebû Derdâ'dan yapılan rivayete göre şöyle demiştir :

«Allah'tan bir hacetinizin yerine getirilmesini istediğiniz zaman, Peygamber (S.A.V.) Efendimize salâvat ile başlayın. Çünkü Cenâb-ı Hak kendisinden iki hacet istenildiğinde birini yerine getirmekten, diğerini de reddetmekten çok daha keremli ve merhametlidir.»

Yâni her iki isteği de kabul buyurur. (Salâvatı herhalde kabul edeceğine göre onunla birlikte diğer hacetin de yerine getirilmesine imkân verip onu da kabul eder.) (*)

İşte sen bu rivayet ve delilleri anladığın takdirde, Peygamber (S.A.V.) Efendimize getirilen salâvatın mutlaka makbul olmadığını öğrenmiş olursun. Evet kabul olunması daha çok umulur ve zan babında bunun daha çok medhali vardır. Allah daha iyisini bilir.

CENNET EHLİNİN ELBİSELERİ

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Cennet ehlinin elbiseleri, diğer bir deyimle giysileri ne eskir, ne de atılır. Bir saat içinde şahıs yetmiş bin kadar giyinebilir. Bu elbiseler atılmadığına göre, şahsın üzerinde ağırlaşıp kalmaktadır. O zaman durum ne olur? Buna şu cevabı veririz: Bu elbiseler nurlardan yapılmıştır; nûr olarak gelir, nûr olarak gider.

Zâtın cennetteki bakışının ve görüşünün bir sınırı yoktur. Çünkü Allah'ın nimetlerinin sayısı ve sınırı yoktur. Zât bir ni'mete baktığında, sadece onu müşahede etmekle başka bir ni'met meydana gelir. Bu kez onu müşahede eder, derken bir üçüncüsü, dördüncüsü devam edip gider. Her nimete bakışında lezzet alır ve her nimetin ayrı bir tadı olur.

Şeyhim bu açıklamayı yaptıktan sonra şöyle bir misal verdi: Büyük bir aynayı göz önüne getirin. Onda gördüğümüze

(*) Şeyhimizden maksadı, El-Makasidü'l-Hasene sahibi Ebûlhayr Şemsüddin Muhammed bin Abdurrahman bin Muhammed es-Sahavî'dir. Seyyid Semhurî'nin hadîste şeyhidir.

hayret ederiz. Çünkü ayna büyüktür, şahıs karşısına geçince zâtının tamamını görmektedir. Başka bir ayna ona benzer gördüğümüzde hayretimiz daha da artar. Onlara uymayan başka bir ayna daha görünce hayretimiz büsbütün artar; her aynada zat aynanın şekline ve büyüklüğüne göre görünür. Cennette ise ancak birbirine uymayan farklı ni'metler görünür.

Velîler, ilk nimete dönüldüğünde onu ilk hâli üzere bulmanın mümkün olup olmadığı hakkında farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Allah daha iyisini bilir.

CENNETTE BAZI KİMSELERE ÜZÜNTÜ VE HASRET DUYGUSU GELİR

Şeyhimin sözlerinin bir bölümünde cennette bazı kimselere üzüntü ve hasret ânz olacağını ifâde ettiğini, bu yüzden bâzı ilim adamları ona gelerek bunu inkâr edip böyle bir duygunun orada meydana gelmiyeceğini söylediklerini kendisinden işitmiş tim. Bunu inkâr edenlere dedim ki:

«İnkâr ve red etmeyin. Çünkü ben şeyhimden ne duydumsa, mutlaka onu ya hususuyla, ya da umumuyla nass olarak buldum. Hiç olmazsa onun bir benzerini tesbit ettim. Ve şeyhimi bu konuda tam beş yıl denedim. (Nass'a uymayan bir şey ondan duymadım).»

Sonra Şeyhimin yukarıdaki sözünü red ve inkâr edenlere dedim ki: «Sizin şu inkâr ve red ettiğiniz meselenin nassen belirtilmiş olduğunu tesbit ettim» ve bu tesbitimi onlara takdim ettim, bu sırada yolculuk halinde bulunuyorduk. Allah'a hamdolsun.

Daha sonra Şeyhimin bu konuda buyurduğunu yazmak istedim ve ilgili nassı getirip açıklığa kavuşturmayı diledim. Şeyhimin bundan haberi olunca buyurdu ki:

«Bahsettiğin fakîh neden bunu inkâr eder? Cennet ehli tamamen cennete girdikten sonra h a m d nuru onların dillerinde ışık verip pırıldamaya başlar. Ne var ki dillerde parıldayan bu nûr onlarm dünyada iken Rablerini bilmeleri nisbe-

tindedir. Cennete girip Rableri hakkında marifete erişince ve bu hususta fazla bir bilgiye sahip olunca, baştan sonuna kadar hepsi derin bir pişmanlık duyar, Rableri hakkında noksan b'r bilgi havası içinde kaldıklarına, O'na karşı hizmet ve ibâdeti lâyıkıyla yapmadıklarına üzülürler. İşte bu hâl âhirette mutlaka olacaktır, haktır, hiçbir şüphe de yoktur.»

«Bu konuda bir mes'ele daha var ki zinâ edenlerle ilgilidir. Onlar da Cennete girip Cenâb-ı Hak kendilerine tecelli ettiğinde, nasıl bir aşağılık ve Rableri hakkında nasıl bir bilgisizlik içinde olduklarını, Cenâb-ı Hakk'm da nasıl bir büyüklük, ululuk, kahır ve galebe, geniş rahmet üzere bulunduğunu anlar ve son derece pişman olup utançlarından bayılır gibi olurlar. İşte o anda Allah'ın zinadan koruduğu kimseler derler ki :

«Rabbimiz şu anda bizi bütün ni'metlerine has kıldı.»

O bayılanlar gözlerini açınca kendilerine keyfiyeti bilinmyecek kadar kuvvet ve ma'rifet hâsıl olur.

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) Cennette hasret ve üzüntünün bulunduğuna delil olarak bunları getirdi. Ben diyorum ki, bu hususta nass varid olmuştur. Hafız Süyûtî (Rahmetulk - hi aleyh) El-Büdûri's-Sâfire adlı kitabmda «Cennet Ehlinin Tahassürü» başlığı altında bir konu açmış, dünyada iken zikri terkedenlerin orada nasıl bir tahassür içinde olacaklarını anlatırken şu hadîsi delil olarak nakletmiştir :

(/v «Cennet ehli ancak içinde Allah'ı zikretmedikleri halde geçen bir saat üzerine tahassür duyarlar.» (*)

«Bir topluluk herhangi bir yere oturur da orada Allah'ı zikretmez ve Peygamber (SAV.)'e salâvat getirmezse, mutlaka (bu konuda boş geçen o zaman ve meclis) onlar için kıyamet günü sevaptan dolayı, cennete girseler bile bir hasret (ve pişmanlık) hissettirir.» (**)

«Âdem oğlu, üzerinden, içinde Allah'ı hayır ile anmadığı

(*) Taberânî - Beyhakî: Sened-i ceyyid ile Muaz b. Cebel'den (R.A.).

(**) Tirmizî - Ahmed bin Hanbel - İbn Hibban - El-Hakîm: Ebû Hüreyreden (R.A.). İbn Ebî Dünya: Hz. Âlşe (R. Anhâ) validemizden./

halde geçen her saate mutlaka kıyamet günü üzülecek, tahassür duyacaktır.» (*)

Hafız Süyutî'nin bu konuda naklettikleri burada bitiyor. Cennet ehlinin elbisesi konusunda ise Süyûtî şöyle diyor: Resûlüllah (S.A.V.) Efendimiz buyurdu ki:

«Dünyada ipek giyinen kimse âhirette giymez. Cennete de girse yine böyledir. Cennet ehli ipek elbise giyer fakat o giyemez.» (**)

«Dünyada şarap içen kimse, tevbe etmeden (ölürse) âhirette ondan mahrum kalır.» (***)

Bu konuda birçok hadîs-i şerifler vardır; ama biz bu kadarıyla yetindik. Çünkü maksad, Şeyhimizin sözüyle ilgili nasları toplayıp bir araya getirmektir. (Allah ondan razı olsun ve bizi onun feyzinden yararlandırsın.)

MÜ'MİNLER CENNET NİMETLERİNİ KALELERİNDE VE KAFALARINDA CANLANDIRIP ONU DÜŞÜNÜRLER

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Doğrusu müminler cennet ni'metlerini akıllarına getirip gönüllerine doğru çekerler, cennet ile ve Allah'ın onlara orada hazırladığı şeylerle ferahlık duyarlar. Velî olan zata gelince, onun kalbi ve düşüncesi Allah'tan başkasından kopmuştur. Yani onların akıllarında ve düşüncelerinde Allah'tan başkası hakkında bir fikir yaratılmaz. Bunun için onlara Evliyâullah denilmiştir. Allah'tan başkasından kalblerini, kafalarını koparıp uzaklaştırdıkları için bu isme lâyık görülmüşlerdir.

İşte bu sözler şeyhime aittir. Kişiyi Allah ile beraber bulundurmak, onu Hakk'a irşâd edip götürmek, kulun himmetini yüceltmek içindir. Tâ ki kul ni'met ile meşgul olup ni'meti

(*) Beyhakî - tbn Ebi Dünyâ: Hz. Aişe (R. Anhâ) validemizden.
(**) Ebû Dâvud - Nesal - İbn Hlbban - Hâkim: Ebû Said Hudrl'den (R.A.).
(***) Buhârî - Müslim: İbn Ömer'den (R.A.).

vereni unutmaya. Bilâkis kula vâcib olan şudur: Kendisine ni'meti verenle meşgul olmak, ona zarilik edip huzurunda yalvarıp yakarmaktır. Mü'min bir kulun üzerinde bulunması lâyık olan hal ve düşünce bu olmalıdır. Ni'mete gelince, ona göz kaldırıp bakmak ancak, onun Rabbisini sevmek yolu üzere olmalıdır.

O nimetle Cenâb-ı Hakk'ın varlığını ve birliğini dile getirip ikrar etmek, nimetin Ondan geldiğini bilmek ve ni'mete ancak bu inanç ve düşünce içinde bakmak gerekir. Bu ni'met ten önce de kul efendisi ve yaradanıyla beraber olmalıdır. Bir an o ni'metin yokluğunu ve hiç mevcut olmadığını farzedelim, kalb yine efendisine yöneldiği hal üzere kalmalıdır. Onun tevhid denizinde gark olup ilâhî esrarında kendini kaybetmelidir. Ni'metin vücudu onu meşgul etmemeli, elden çıkması onu zikrullahtan alıkoymamalıdır.

Bu mânayla Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Velî olan zâta Cenâb-ı Hak'tan yana muradı hâsıl olunca, artık Cenâb-ı Hakk'ın onu nereye indireceğine aldırış etmez.

Sonra şeyhim bu meseleyle ilgili bir misal getirerek buyurdu ki : Bütün damarları ve hücreleriyle bal yemeğe kendini veren bir böcek düşünün. Bu böcek bal küpünün kenarına tutunup arzusuna kavuşunca, gece gündüz demeden ondan yer.

Bu küpten daha büyük bir küp düşünün; içinde bal değil katran doludur. O böceği getirip bu küpe koyacak olursan buna hiç aldırış etmez, ilgi duymaz, küpün büyüklüğüne bile bakmaz, bitişiğindeki bal küpüyle meşgul olur, o kadar ki katranın kokusunu bile duymaz, başka bir şeyden de haberi olmaz. Çünkü onun zâtı bütün hücreleriyle kendini bala vermiştir, başka şeylerden kesilmiştir. Ne katrana dönüp bakar, ne de onun kokusundan müteessir olur. Allah daha iyisini bilir.

ON DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

CEHENNEM VE BU KONUYLA İLGİLİ ŞEYHİMİZDEN İŞİTTİKLERİMİZİN BİR KISMI

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Şüphesiz cehennem ehli ne ağaçları ne de nehirleri görebilirler. Kendilerine yakın olsalar bile göremezler. Bilâkis uzakta olanları görebilirler, hattâ yedi arzın miktarı uzaklıkta bulunan ırmakları ve ağaçları görme imkânları olur; tâ ki azabları üstüne azab artırsınlar ve bu hasret içinde kalsınlar. Onlar cehennemde bulundukları yerden yukarıda belirttiğimiz mesafe ve uzaklıkta olan ateşten ağaçları, üzerlerindeki meyve ve yapraklarıyla birlikte görürler; onları hakikî ağaç sanıp süratle azaplarını hafifletmek için ona doğru koşarlar, üç adımda ona ulaşırlar, üzerindeki meyvelerden alıp ağızlarına korlar.

Cehennem ve cennetten ağıza konulan şey bir daha dışarı çıkarılamaz; buna kimse güç getiremez. Nitekim dünyada böyle değildir, ağıza konulan şeyi dışarı çıkarmak mümkündür. Cehennemdekilerin ağzına bir meyve ya da yaprak girince, bir önce içinde bulundukları azabdan daha şiddetli bir durum meydana gelir. Bu sebeple geldikleri yere gerisi gerisine dönerler, bu kez belirtilen mesafeyi - azabın şiddetinden - bir buçuk adımda kat'ederler.

Allah daha iyisini bilir.

Cehennemdeki ırmak biçiminde akan ateşler

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Şüphesiz ki cehennemde ateşten birtakım ırmaklar var ki bunlarda dünya ateşinde bulunan parlaklık ve kızıllık yoktur. Çünkü parıldayıp şule veren ateş uzun bir müddet içinde zat onunla uyum sağlamakta ve müteessir olmamaktadır. Bu sebeple de o ateşten zâta azab ve elem diye bir şey gelip dokunmamaktadır. Cehennemin sıfatı ise karanlıktır, kayıtsız bir zifirilik içindedir.

Eğer oradan bir meyva kadar ateş parçası çıkarılıp boşlukta dağıtılsa ve duman haline gelse, o zaman ışık ve aydınlığı ortaya çıkar. Nitekim dünya dolu ateş olsa, yani biz dünyayı ateşle doldurup sonra bu ateşi bir araya getirip bir nevi prese sokup sıkıştırsak ve sonunda onu bir sandık kadar yapsak, o zaman simsiyah kesilir ve katıksız bir karanlığa bürünür.

Cehennemde öyle dereler var ki, cehennem ehlinden bir kadın çocuğunu sırtına alıp o vadiye doğru gitse, susuzluğunun şiddetinden yukarıda belirttiğimiz mesafeyi sür'atle kat'etse, vadiye ulaştığında ağzını dayayıp oradan su içtiği an kendisi de, oğlu da şuursuz kesilip kalırlar.

Ahmed bin Mübarek bu konuda diyor ki:

Yukarıda naklettiğimi aynen şeyhimden işittim, fakat kendisinden o çocuk hakkında (unuttum) sormadım: O cehennemde meydana gelen bir doğumdan mıdır? - ki bu durumda orada üremenin olduğu ortaya çıkmış oluyor - yoksa dünyadaki çocuklardan mıdır? Eğer dünyadaki çocuklardan ise, ilim adamlarımızın kâfirlerin çocukları hakkındaki farklı görüşlerini bilirsin. Resûlüllah (S.A.V.) Efendimizden rivayet edildiğine göre, kendisinden kâfirlerin çocukları hakkında sorulduğunda şu cevabı vermiştir :

«Ne ile amel edeceklerini Allah daha iyi bilir.»

İmâm Mâlik Hazretleri bu rivayeti seçmiştir.

Bu rivayete göre, Allah o çocuklardan hangisinin büyüdüğünde Muhammede (S.A.V.) îman edeceğini biliyorsa, o cennet ehlindendir.

Câbir bin Semure'nin Resûlüllah *(SAM.)* Efendimizin rü'yâsıyla ilgili rivayeti de bu mânaya göre değerlendirilir. Onlardan hangisinin de büyüdüğü takdirde Muhammed'i (S.A.V.) inkâr edeceğini biliyorsa, o da cehennem ehlindendir. İşte bu hadîste belirtilen mânaya hamledilir.

Aynı zamanda bundan Hızır'ın (A.S.) öldürdüğü küçük çocuğun olayının da mânası anlaşılır ve ona göre bir hüküm taşır.

Bu hususu şeyhimden sorduğumda şu cevabı verdi:

— Bu konuda sahîh olan, belirtilen hadîsin delâlet ettiği mânadır, dedikten sonra şunu da ilâve etti: Küçük yaşta ölen nice çocuklar var ki, Allah'ın Kitabı'nı göğsünde taşıyan bahtiyarlarla birlikte hasredilir. Çünkü Cenâb-ı Hak biliyordu ki onlar büyüdükleri takdirde Allah Kitabını okur ve ezberlerlerdi; bu sebeple onları Kur'an'ı göğsünde taşıyanlarla birlikte **has**rediyor. Nice küçük yaşta ölenler var ki, kıyamet günü velayet makamına yükselmiş âlimlerle haşrolunur. Çünkü Cenâb-ı Hak biliyordu ki onlar büyüyecek olurlarsa bu zümreden olacaklardı.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Arkadaşlarımızdan bir kısmının bu konuyla ilgili bir hikâyeleri olmuştur: Bir dostumuz erginlik çağma yaklaşmış bir yaşta bulunuyormuş, Kur'ân-ı Kerîmi Kalûn veya İbn Kesir kırâetine göre okumuş, sonra da sâlih velîlerden Seyyid Ebî Ya'za Hazretlerine giderek yedi kırâet üzere Kur'an tahsilini tamamlamak istemiştir. Ama bu hususta tamamen iyi niyet sahibi olarak bulunuyormuş, geçerli bir azmi varmış, derken Şeyh Hazretlerine gidip bu isteğini dile getirmiş ve ısrar etmiştir:

«Efendim, üç günlük yoldan, arzuma müsbet cevap vere-

siniz diye size kadar geldim. Bundan başka da bir hacetim yoktur. Beni bu isteğimden mahrum etme, eli boş çevirme.»

Çocuk bu isteğini tekrarlarken birdenbire uyku gözlerine gelmiş ve Şeyh Ebû Ya'za Hazretleri de kalkıp onun başucunda durmuş ve Kuzey Afrika'da yedi kırâet üzere okuyup icazet alanlara yazılan icazetin ve kurra'm yazısıyla yazıp, Yetmişlerden sayılan ve onların hafızlarından olan bu çocuğa veriyor ve şöyle diyor:

— Evlâdım! Al bu senin icazetin, sen yedi kırâeti ezberleyen hafızlardan birisin.

Çocuk icazeti alıp evine döndüğünde hastalanıp ölüyor. Allah rahmet eylesin. Halbuki kırâetinde bir fark ve fazlalık olmamıştı. Çocuğun babası bu uyuklamadan ve onun yorumundan sordu, ben de kendisine yukarıda anlatılan hususları naklettim, yani çocuğun büyüseydi yedi kırâeti hıfzedeceği muhakkaktı, şeyh hazretleri keşif yoluyla bunu bildiği için ona bir uyku hali verdi, sonra da yedi kırâet üzere hazırlanan icazetini sundu.

Adam bu cevabımdan pek hoşlandı ve sevindi, üzüntüsü kalmadı. Allah daha iyisini bilir.

Bu konuda ilim adamlarımızın, yani kâfirlerin çocukları hakkında neler dediklerini öğrenmek istiyorsan, Hafız İbn Hacer'in El-Feth'inde Cenaiz bahsine, Hafız Süyutî'nin El-Büdûrü's-Sâfire adlı eserine bak ve böylece hadîsçilerin sözlerini orada bulmuş olursun. Allah daha iyisini bilir.

CEHENNEM HÂZİNİ

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Cehennem mâliki Hâzini (A.S.) Cehenneme uğrayan mü'min ve kâfir herkes görür. Ne var ki mü'min onu görünce tanır ve onun da bir mahlûk olduğunu bilir; îmanının sırrı sebebiyle mü'min onu görmekten dehşete kapılmaz. Kâfire ge-

linçe Hâzin'i görünce korkusundan ölür gibi olur. Allah daha İyisini bilir.

En zayıf kâfir için cehennemde şu dünyanın on misli kadar bir genişlik verilir.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Bunun üzerine Şeyhime sordum, dedim ki:

— Efendim, o halde cehennemin dar yeri neresi?

Allah ondan razı olsun, şu cevabı verdi:

— Azabın kâfirleri çepeçevre kuşatması, orayı dar bir hale sokar.

Bunun üzerine şu hususu da sordum :

— Efendim, dedim, bir adam düşünelim ki bir evde gece gündüz dövülüyor, ama o bununla beraber o evin genişliğini biliyor ve bu yüzden ferahlık ve sevinç duyuyor. Bir mızrak ebadmdaki daracık bir yerde gece gündüz dövülen kimsenin sıkıntısı onda olmaz? Bu hususta ne buyurursunuz?

Allah ondan razı olsun, şu cevabı verdi:

— Çünkü havada azab yoktur. (Sadece yediği dayak var, hepsi o kadar). Cehennem ise böyle değildir, oranın havası tamamen ateştir, boğazlanıp çırpman bir tavuk gibi kâfir zahiren ve bâtınen orada azab içindedir. Bazen yardım ister, bazen na'ra atarak bağırır.

Eğer bir mü'min, cehennemdeki kâfir yardım bekleyip bağırırken oradan geçse ve onun sesini işitse bütün duyuları muattal hale gelir. Kâfirin bu feryad ve figanı sadece azabım artırır ve rahmetten uzaklaşmasına yol açar. Çünkü bu durumda ateş biraz daha kuvvetini ve yakıcılığını artırır.

Bu neye benzer bilir misin? Kış aylarında yanmakta olan bir odun parçasını eline alıp üzerindeki kül ve yanık kalıntılarını üfleyip atan kimsenin durumuna benzer, çünkü böyle yapmakla yanmakta olan odunun ateşi daha çok parıldar.

Allah daha iyisini bilir.

CEHENNEMDE DE IRMAKLAR, EVLER, SARAYLAR VARDIR

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Doğrusu cehennemde de evler, saraylar, kapılar, ağaçlar, duvarlar ve vadiler vardır. Tıpkı dünyadaki şehirlerin durumuna benzer bir hal. Ne var ki cehennemdeki evlerden, duvar ya da saraylardan bir cevher koparıp aldığında onu tamamen hâlis bir ateş olarak görürsün, katıksız bir azâb olduğunu anlarsın. Böylece evleri de, duvar, vâdi ve sarayları da baştan sonuna kadar ateşten ibarettir. Eğer onlardan bir parça dünyaya çıkarılsa dünyayı baştan sonuna kadar yakıp kavurur.

Allah kullarından herhangi bir kul dünyada birtakım amellerde bulunur da bu yüzden cehennemde ona karşılık saray ve evler yapılır. Kul tevbe edip sâlih amelde bulunmaya başlayınca da Allah onun tevbesini kabul buyurur ve cehennemde onun için yapılıp hazırlanan saraylar ortadan kalkar. Bu kez cennette onun için birtakım saraylar yapılır.

Şeyhimiz bu konuyu biraz daha açıklarken bize şöyle bir hikâye nakletti:

— Mü'mine kadınlardan biri zamanın g a v s ı n a hâmile olmuştu. Komşularında düğün vardı, biraz neş'elenmek için kalkıp o düğüne gitti; düğün evinin sahibesi yanında kıymetli olan bir eşya çalındı. Ev sahibesi, bu kadını hırsızlıkla ittiham etti ve evine gitmesine engel oldu.

Mü'mine kadının kocası ise şerefli, itibarlı bir kimse idi, karısının evin kapısından çıkmasına bile razı olmazdı, nerede kaldı düğüne ve düğün evine gitmesine.

Kadın kocasının bu tutumunu bildiği için başına gelen durumdan kocasının haberdar olmasından korkmaya başladı, bilhassa hırsızlıkla zan altında tutulmasını duyarsa büsbütün işlerin kötü olacağını düşünerek endişelendi; o kadar ki onun ne kadar korktuğunu ancak Allah bilir. Bu yüzden karnmdakine

bir zarar geldi. Böylece bu yalancı kadın için cehennemde birtakım evler ve saraylar yapıldı.

O mü'mine kadının karnındaki çocuk doğup büyüyünceye, ana-babası ölünceye kadar o evler ve saraylar cehennemde bekledi. Doğup büyüyen çocuk evlenme çağına geldi ve evlenmek istediğinde o yalancı kadın kocasından kendisine mehir olarak kalan parayı ona verdi. Bu sebeple cehennemde yapılan evler ve sarayları Allah kaldırıverdi ve kendi fazl u rahmetiyle o kadının bu gence yapmış olduğu yardımı kabul buyurdu. Yegâne mülk ve saltanat sahibi olan Rabbimizi tenzih ve teşbih ederiz.

İNSANIN HER DAVRANIŞINA KARŞILIK YA CENNETTE VEYA CEHENNEMDE BİR SARAY YA DA BİR EV YAPILIR

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— İnsan şu dünyada ayağını ne kadar uzatır veya geri çekerse mutlaka ya cennette veya cehennemde onun için bir saray yapılır. İçinde ne kadar bir damar seğirtir ya da hareket ederse ve de bu hareket uyku halinde bile olursa yine onun için ya cennette ya da cehennemde bir saray inşa edilir. Bu iki yerdeki saraylar kulun kasdetmediği bir hareket veya bir damar seğirmesinden dolayı yapılırsa; ya bir de şeriatın men' ettiği bir fiili bilerek ve kasdederek işlerse veya şeriatın emrettiği güzel bir ameli bilerek ve kasdederek yaparsa onun için cennet veya cehennemde neler inşâ edilmez.

Bunun üzerine şeyhime sordum, dedim ki :

— Kasdedilmeden meydana gelen birtakım hareketlerden dolayı nasıl olur da cennet veya cehennemde saraylar yapılır? özellikle uykuda bulunan kimsenin içindeki bir damarının seğirmesinden dolayı böyle bir karşılığın hazırlanmasını anlayamadım.

Allah kendisinden razı olsun, buyurdu ki :

— Cennet ya da cehennemde yapılan sarayların muteber

olduğu vakit, şahsın onlara kasdedip döndüğü haldir. Aslında bu hal sarayların yapılmasına sebeptir, ister bir kasdı bulunsun, ister bulunmasın. Kâfirin saraylara döndüğü hal, küfür hâlindeki kasdıdır, onun tuğyan ve isyanıdır.

İşte sarayların yapılması için asıl muteber olan hal budur. İster kasıd halinde, ister gaflet halinde olsun farketmez. İsterse uyku halinde ve şuursuz bir vaziyette meydana gelsin durum aynıdır. Çünkü bunların hepsi onun küfür ve isyan hali içindeyken meydana gelmesi mânasında söz konusudur.

Müminin döndüğü halet ise kasdettiği haldir ki bu Peygamber (S.A.V.) Efendimize karşı olan muhabbeti ve imâm halidir. Cennette onun için sarayların yapılmasına sebep olan da bu halettir. İster bu halde fiiller kasden kendisinden meydana gelmiş olsun, ister kasden olmasın, ister gaflet halinde, ister uyku vaziyetinde oluşsun farketmez.

Cenâb-ı Hakk bizi mü'min kullarından eylesin ve bizi onların zümresinden ayırmasın.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Bu mesele cidden kadri yüce bir konudur ki ilim adamlarımız bunun üzerinde hayli tartışmışlardır. Kâfirlerin şer'i füruatla mükellef olduklarını söylemişlerdir. Onların ihtilâfı, kâfirlerin mubah sayılan yeme, içme ve benzeri hususlarda da cereyan eder mi? Onlardan bir cemaat şöyle demiştir:

Evet, belirtilen mubah şeylerde de cereyan eder, çünkü kâfirlere göre mubah diye bir şey yoktur. Zira bir şeyi mubah saymak şeriatın bir emri, yani Resûlüllah (SJV.V.) Efendimiz'in bir hitabıdır. Çünkü İslâm şeriatından başkası nesholunmuş (hükmü kaldırılmış)tır. Bununla beraber hükmü kaldırılan şeriatlere mensup olanlar Peygamber (S.A.V.) Efendimize inanmışlar ve Hz. Muhammed'in getirdiği şeriatın ihtivasında kendilerinin dahil olmadığını iddia etmişlerdir. Bununla kendilerinin şer'î ibaha altına girmediklerini söylemek istiyorlardır.»

Evet, işte bu görüşe muhakkiklerden Takiyüddin es-Süb-

kî katılanlardandır. O halde kâfirlerin fiilleri - Allah onlara lanet etsin - baştan sonuna kadar günah ve isyandır.

Şeyhimizin de sözü bu ölçüdedir.

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bir defasında şöyle buyurdu :

— Cennete veya cehenneme baktığında ve onlardaki saraylara nazar ettiğinde, bağ ve bahçelerine göz attığında, dünyadaki kullarının amellerinin bu azab veya ni metlerle irtibat halinde bulunduğunu göreceksin.

Ahmed bin Mübarek diyor ki:

Bu açıklamadan sonra şeyhimiz (Allah ondan razı olsun) aynı konuda bize bir hikâye anlatarak dedi ki:

— Bazı zatlar, dünyada henüz hayatta bulunan bazı mü'minlerin cennetteki saraylarına baktıklarında içindeki nimetlerinin hareket halinde olup arttığını görmüşler ve bu ni'metlerin bir halden diğer bir hale intikal etmek üzere olduğunu müşahede etmişler. (Çünkü müminin dünyadaki hali ne ise oradaki ni'metler ona göre artmakta veya başka bir hale intikal etmektedir). Bu, tıpkı bir üzüm danesi gibi, içine su ve tatlılık girmek istediğinde nasıl değişirse o ni'metler de öyle..

Sonra cennetteki bu sarayları ve içindeki ni metleri, onların artmasını, intikallerini gören zat bu kez o ni'metin dünyada sahibi sayılan kimseye bakmış, dükkânında elbise satar bir vaziyette bulmuş. Sonra o adamın içine bir hareket gelmiş, hemen kalkıp dükkânını kapamış ve evine gitmiş, evdekilerine şöyle demiş :

«Bugün nafaka günüdür, komşularımızın ise hiçbir şeyleri yoktur.»

Meğer onun komşularından bir kadın varmış, birkaç kızı bulunuyormuş, hepsi de muhtaç durumda imiş. Anneleri onları eğirdikleri ipleri gün kararmadan bitirmeleri için sıkıştırmıştı. Bununla dükkânlar kapanmadan iplerini satıp yiyecek ihtiyaçlarını alacaklarmış. Anneleri böylece kızlarının başkasının ni'metine göz dikmelerini önlemek istemişti.

İşte sözünü ettiğimiz adam karısına diyor ki:

«Kalk, hem bizim için, hem komşularımız için yemek hazırla.»

Kadın da onun bu arzusu üzerine kalkıp hemen bol miktarda hamur yoğuruyor, iki çanak eline alıp sokağa çıkıyor, süt dolduruyor. Böylece yemeğini hazırlayıp tamamlayınca onu ikiye ayırıyor, yarısını kendilerine, yarısını da bir kaba yerleştirip süt çanaklarından biriyle birlikte alıp o komşu kadına götürüyor.

İçeri girdiğinde kızların iplik eğirmekle meşgul bulunduklarını görüyor, ama hepsi de iyice aç. Onlara şöyle diyor :

«Bildim ki bugün kimse sizin yanınıza girmeyecek, halbuki bugün nafaka günüdür, işte bu getirdiğim size yetecek kadar yiyecektir, bunu da elimdeki sütü de alınız.»

Kızlar bunu görünce hepsi de çok sevindi. Yemeği getiren ayrıldı, onlar da yemekten yeyip sahibinden kabul olunmasını dilediler. O velî de cennetteki ni metlere bir kez daha baktı, gördü ki harekete geçmiş devamlı artıyor ve bir başka hale intikal ediyor. O kadar ki onların artışını ve intikalini atlatmak, keyfiyetini söylemek mümkün değildir. Yemek sahibi bunlardan habersizdir, ama Cenâb-ı Hak kullarını harekete geçirmekte, nereye gideceklerse onları oraya doğru itmektedir.

ZULÜM EHLİNE BEDDUA ETMEK

Şeyhime bir gün sordum, dedim ki:

— Efendim, zulüm ehlinden bir kısmının büsbütün tuğyanı şiddetlendi, inadları fazlalaştı, halk onlardan hoşlanmaz oldu. Herkes kendini onlardan uzak tutmaya çalışıyor. Böylesine beddua etmez misiniz?

Allah kendisinden razı olsun, dedi ki:

— Sözünü ettiğin zulüm ehlinin şu anda cehennemdeki

sarayları henüz tamamlanmamıştır, geriye daha birçok sarayları da vardır, onlar tamamlanmadan ölmezler.

Evet Şeyhimiz vefat etti, ama o zâlim adam hâlâ yaşıyor. Böylesine bir akıbetten Allah'a sığınır, Ondan selâmet dileriz. Allah daha iyisini bilir.

Yine şeyhimden bazı zulüm ve tuğyan ehlinden sordum ki onlardan biri bulunduğu makamdan azledilmişti. İnsanlar da bu duruma oldukça seviniyorlardı. Şeyhimle bu konuyu görüştüm. Bana şöyle buyurdu :

— Bırak onu, çünkü onun nisabı (devresi ve payı) henüz tamamlanmamıştır.

Nitekim Şeyhimin buyurduğu gibi o zâlim tekrar makamına geçti, eski hâlini buldu, şimdi hicrî 1136'nın ramazanında bulunuyoruz, o zâlim hâlâ yaşıyor ve makamını koruyor. (Çünkü cehennemdeki sarayları daha tamamlanmadı, onun tamamlanmasını bekliyor.)

HAYVANLARIN RUHLARI

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Hiç sevab ve cezaları olmayan hayvanların ruhlarından bir kısmı cehennemde azab vasıtası olur, bir kısmı da cennette cennet ehline nimet olur. Köpeklerin, yırtıcı canavarların ve hoş karşılanmayan diğer hayvanların ruhları cehennemde, eğer dünyada iken kâfirlerle beraber bulunmuşlarsa, orada da bulunacaklar ve kâfirler bunlardan dolayı da ayrı bir azab çekeceklerdir. Dünyada bulunmamışlarsa, orada da bulunmayacaklardır. Allah daha iyisini bilir.

KURBAN BAYRAMINDA KURBANLARIN RUHUNU ALMAK İÇİN YERYÜZÜNE İNEN MELEKLER

Şeyhimden işittim, (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki:

— Günlerden kurban bayramı idi: Bugün kurbanların ruhlarını almak üzere melekler iner. Kurban kesilen her şehir, kasaba ve yer üzerinde saygıdeğer melekler o alanları çevreleyip inmeğe devam eder. İnen bu melekler başka zaman yeryüzüne inmezler. Kurban kesilince melekler onların ruhlarını alır, onları ya cennete ya da cehenneme götürürler.

Eğer kurban kesen kimsenin bu hususta niyeti iyi olur ve bununla ancak Allah rızasına erişmeyi arzulamış, büyüksenme, gösteriş yapma gibi bir düşünce ve niyet taşımamışsa, melekler onun boğazladığı hayvanın ruhunu cennete götürür ve ona ait saraya yerleştirirler

Böylece kurbanın ruhu cennetteki ni metlerden biri olur. Ama kurban sahibinin niyeti belirttiğimiz hususların tam aksine olur, yani kötü niyet taşır, bunu Allah'tan başka bir rnaksad için boğazlamayı düşünürse, melekler o kurbanın ruhunu alıp cehenneme götürürler ve orada hazırlanan azablardan biri olarak kalır.

Evet bu kurbanların ruhlarına baktığınızda onları tam bir koyun, koç, sığır şeklinde derisiyle, yünüyle, kılıyla birlikte görürsün. Boynuzları ve diğer azaları yerinde. Ama cehenneme konulanların hepsi de baştan tırnağına kadar ateş olmuştur, hem de yakıcı bir ateş. Onların yünü de kılı da, boynuz ve diğer organları da ateştir. Allah'tan selâmet dileriz.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhim bu açıklamayı yaptıktan sonra bana şöyle buyurdu :

— Sana bu söylediklerimi halka anlat, çünkü hepsinin de buna büyük ihtiyacı vardır.

Ben de bunu Müslümanlardan bir **cemaate anlattım.** Cenâb-ı Hak bizi de onları da (hakka, doğruya, esrar ve hikmete) başarılı kılsın. Bizi de, onları da, bütün müslümanları da iyi niyet taşımaya muvaffak eylesin. Allah daha iyisini bilir.

CİNLERİN CEHENNEMDEKİ DURUMU

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Şüphesiz ki cinler cehennemde yakıcı, kavurucu bir ateşle azâb görmezler. Çünkü ateş onlarm tabiatıdır, zarar vermez onlara. Bu bakımdan cinler zemherir (fazla soğuk bölümle) azâb edilirler.

Nitekim cinler dünyada da soğuktan fazlasiyle korkarlar. Yaz mevsiminde havada serin bir rüzgârın esmesinden hayli endişe duyar ve korkarlar; yabanî eşekler gibi ürküp kaçarlar.

Suya gelince, ne cinler, ne de şeytanlar hiçbir zaman ona girmezler. Eğer onlardan birini yakalayıp suya sokmaya güç getirilse; derhal söner ve suda erirler; bizler ateşe sokulduğumuz zaman nasıl yanar kül olursak, onlar da suda öylesine yok olurlar. Allah daha iyisini bilir.

Cinlerin cisimlerinin nasıl olduğu sana kapalı ve belirsiz ise, çokça dumanı içinde belirsiz hale gelen simsiyah bir ateşe bak. Bu tıpkı toprak kap yapanların ateşi gibi. Cinlerin suretleri, yani yaratıldıkları suretleri dumanın gösterdiği şekillerdedir. Şekilleri dumana geçince duman onlar için bir elbise olur ve o manzarayı verir.

İşte cinler böyledir. Allah daha iyisini bilir.

RUHLARI KATLEDENLER

Şeyhimden işittim (Allah ondan razı olsun) buyurdu ki :

— Ruhları öldürenler (insanların canına kıyan ve haksız ere adam öldürenler)in cehennemdeki azabı, cehennemde ateş içinde azab görenlerinkine benzemez.

Bunun üzerine sordum, dedim ki:

— Efendim, onların azabı nasıl olur? Bunu lütfedip bize açıklayın.

Allah kendisinden razı olsun, buyurdu ki:

— Size bir misal vereyim: Kendisine itaat edilen bir hükümdar varsayalım. Ona itaat edenler arasında hem yahudiler bulunuyor, hem de müslümanlar. Bu hükümdarın iki kalesi var, birine yahudileri, diğerine müslümanlan asar. Mü'minlerden biri ona isyan edince onu Yahudilerin asıldığı surda asıyorsa, o takdirde o müminin hükümdara büyük bir ihanette bulunduğunu, bu sebeple de yahudilerle birlikte bir sura asıldığını biliyoruz.

Ben yine :

— Efendim, bu hususu biraz daha bize açıklar mısınız?

Buyurdu ki:

— Şüphesiz ki cehennemde ısı derecesi çok yüksek ateş vardır ki onunla âdem oğullan azâb edilir. Ayrıca bir de ısı derecesi çok düşük soğuk bir ateş vardır ki - yukarıda da belirtildiği gibi - şeytanlar onunla azâb edilirler, tşte ruhların katilleri şeytanlarla birlikte bu ateşte azab görürler.

Ancak bu azab sâdece o katillere mahsus değil, bazı âsi kişiler de bu ateşte azâb edilirler.

Ahmed bin Mübarek diyor ki :

Şeyhim bunu anlattıktan sonra ruhların katillerinin soğuk ateşle azâb edilmelerinin hikmetim anlatmak ve belirlemek istedi ama bu sırada söz kesildi. Allah daha iyisini bilir.

KIYAMET GÜNÜ EN ŞİDDETLİ AZAB GÖREN **KİMDİR?**

Şeyhim (Allah ondan razı olsun) bir defasında ise bana şöyle anlattı:

— Kıyamet günü en şiddetli azabı kim görecektir, biliyor musun?

— En şiddetli azab gören kimdir?

Diye sormak ihtiyacını duydum, buyurdu ki :

— Bir kul ki Allah ona kâmil bir zat, olgun ve selim bir akıl, tastamam bir sıhhat vermiş, geçim yollarım ona hazırlamış, rızık yollarını ve sebeplerini önüne sergilemiş, fakat o kul bir gün, iki gün ya da daha fazla kalmış, bir an olsun yaradanım hatırlamamış; kendisine bir günah yüz çevirince o da ona doğru yönelmiş, kâmil zatıyla, olgun aklıyla o günaha dönmüş, onu hoş görmüş, beğenmiş ve tadmaya başlamış, karışık hiçbir fikir kafasında belirmeden, Rabbinden yana bir düşünce taşımadan o günahı işlemiştir.

öyle ki artık onu günahla bağlı vaziyette, onunla bitişik vaziyette, Rabbisinden kopmuş bir halde, bütün mevcudiyet ve hüviyetiyle günaha meyletmiş durumda, onu son derece tatlı kabul etmiş bir anlayışta görürsün. İşte kıyamet günü böylesi, azaba bütün mevcudiyetiyle, tüm varlığıyla kopup düşer ve bir defada o azabın içine sevkedilip atılır.

Evet işte Cenâb-ı Hak Teâlâ'dan gaflet etmek, özellikle günah işlenen bir halde O'nu unutmak büyük bir olay ve korkunç bir haldir. O halde mü'mine yakışan şudur ki, günah işlerken çok kudretli bir Rabbisinin bulunduğunu bilmek, O'ndan korkmak, titremektir. İşte böylesine bir düşünce ve duyguyla azabın sureti kırılır, eğer bütünüyle ona düşmeyecekse, (ateşin felâketinden kurtulma imkânı doğmuş olur.)

Allah daha iyisini bilir.

H A T İ M E

Fakîh, her bakımdan lâyık, âlim, geniş bilgili, son derece hazık, yüksek anlayışlı Seyyid Şeyh Ahmed bîn Mübarek Es-Sicilmasî El-Lemti Hazretlerinin (Rahmetullahi aleyh), Efendimiz, büyüğümüz, zamanın gavsı Seyyid Abdülâziz bin Mevlânâ Mes'ud Debbağ El-İdrisî El-Hasenî (Allah hepsinden razı olsun ve hepsini hoşnud kılsın) Hazretlerinden işitip yazdıklarının son bölümü de burada hitam buldu.

Cenâb-ı Hak bizi bu ulu zatların ilimlerinden yararlandırsın. Amin.

Duamızı kabul buyur ey âlemlerin Rabbisü.

Allah'ın salât ü selâmı Efendimiz Muhammed'e (S.A.V.), O'nun hanedan ve yaranma olsun. Allah bize yeter ve O ne güzel vekildir.

* * *

Ve lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-Aliyyi'l-Azîm.

Hamd âlemlerin Rabbi Allah'a olsun.

Terceme eden :
Celâl YILDIRIM

30 ARALIK 1978
İzmir